KUR'ÂN-I HAKİM'İN
açıklamalı
MEALİ

Prof. Dr. Suat YILDIRIM

KUR’AN-I HAKÎM’İN AÇIKLAMALI MEALİ

Prof. Dr. Suat YILDIRIM

Kapak Tasarım:
Ali TOY

Baskı Hazırlık:
Şaban Kalyoncu

ISBN
978-975-278-071-2

Yayın Numarası
32

Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No: 1
34696 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.defineyayinlari.com

Baskı Tarihi
Ocak / 2012
define@defineyayinlari.com

İçindekiler

Harita

KARADENİZ
Kustantiniyye
İstanbul
BİZANS İMPARATORLUĞU
Efes
Derbend
HAZAR DENİZİ
Kuzey
Azerbaycan
Ararat
Cudi
Musul
Ninova
PERS İMPARATORLUĞU
Nuh Kavminin Ülkesi
Halep
Ürdün Nehri
Şam
Mute
AKDENİZ
Kudüs
Lut Gölü
Lut Halkı
Sedum
İskenderiye
İrem
Babil
Bağdat
Medayin
MISIR
Eyle
Akabe Körfezi
Medyen
Semud Halkı
Tebuk
Hicr
(Medayin Salih)
Hayber
Nil
Bahreyn
Medine
AFRİKA
KIZIL DENİZ
Bedir
SUDAN
Cidde
Mekke
Taif
Nahle
Ahkaf Çölü
Necran
Ad Halkı
Hadramut
Sebe
HABEŞİSTAN
0
50
100 km

SUNUŞ

Bütün başarıların ve güzelliklerin, kendi ihsanı sayesinde tamamlandığı Allah'a hamd, başta Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselâm olmak üzere seçtiği kullarına selâm ve ihtiram sunarak başlarım.

Kur'ân-ı Kerim, âlemlerin Rabbi sıfatı ile Allah'ın sözüdür. Görünen âlemde görünmeyen âlemin dili, gaybın lisanıdır. Büyük kâinat kitabının beşer ifadesine ezelî tercümesidir. Uhrevî âlemlerin mukaddes haritasıdır. Ezeli ebede, yeri göğe, ferşi Arş'a bağlayan nuranî kopmaz zincirdir. Allah'ın insanı kurtarmak için yücelerden sarkıttığı sağlam ipidir.

Kur'ân'ın kaynağı ilahî vahiydir. Hedefi insanlığın dünya ve âhirette mutluluklarını sağlamaktır. İçi halis hidayet doludur. İnsanlığa hem bir fikir ve hikmet kitabı hem bir ahlâk ve ibadet kitabı hem bir hüküm ve buyruk kitabı hem bütün manevî ihtiyaçlarına merci olacak çok kitapların özünü ihtiva eden âdeta mukaddes bir kütüphane hükmündedir. Kur'ân'dır bu! Bir kitaptır ki sanki bütün kitaplar onu açıklamak için yazılmıştır.

Kur'ân'dır bu! Zamanın geçmesi onu aşındırmaz. Âlimler ona doymaz. Çok okunması usanç vermez. Âyet ve işaretlerinin iyice düşünülmesi için her şeyi yerli yerinde yapan, her şeyden haberdar olan o Hakîm-u Habîr'den gelmiştir. Bu noktada, Tokyo Rasathane Müdürlüğü yapmış bir zatın yirmi yıl kadar önce söylediği ve bir TV programında seyrettiğim bir tesbitini hatırlıyorum. Kur'ân'ı kısa bir süre inceledikten sonra bu zat, bazen çocuk

safvetinin sezgi ve keşiflerinde rastlanabilecek orijinal bir tesbitle, şöyle demişti: “Anladım ki bu Kur’an, kâinata çok yukarıdan bakan ve her tarafını aynı anda gören bir varlığın sözüdür.” Söyleyen değil, söylenen önemli. Evet Kur’ân’dır bu! Varlığın tâ kalbinden gelen sestir. İşte onun içindir ki “En mühim haber”dir.

Hayat bu varlığın süzülmüş bir hülasasıdır, özüdür. Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselâm Efendimizin, hem on beş asır önce yaşadığı fiilî ve dünyevî hayatı, hem de o günden bu güne devam edip dünyanın her tarafına yayılmış, her ırktan, her dilden insanları celbeden manevî hayatı, hayattan ve kâinatın ruhundan süzülmüş, özün özüdür. Hz. Muhammed’in risaleti, evrenin şuurunun şuurudur ve nûrudur. Aynen bunun gibi, Kur’ân vahyi de, hayat veren hakikatlarının şehadeti ile, kâinatın hayatının rûhu, hatta kâinatın aklıdır. Bu nur dünyadan çıkarsa, yer küremiz aklını kaybedecek, belki de şuursuz kalmış olan başını bir gezegene çarpacak, bir kıyameti koparacak, müthiş sekeratı ile vefat edecek, böylece bu imtihan diyarı büsbütün kapanacaktır.

Kur’ân, İslâmiyet manevî âleminin temelidir, mimarî planıdır, projesidir. Onda Kur’ân’ın dünya ufkunda doğduğu dönemden önce geçmiş ümmetlerin kıssaları, Asr-ı Saadet’ten sonra gelecek asırların haberleri vardır. Onun orijinal, bedî mânaları tükenmez, kıyamete kadar gelecek her seviyeden okuyucularına yeni mânalar ilham eder.

Unutmamak gerekir ki Kur’an ezelî ve ebedî bir kelâm-ı ilahî olmakla beraber, Allah’ın tarihe bir müdahalesidir, tarihî bir gerçeklik olarak gelen bir bildiridir, bir beyandır. Beşerî dildeki ifadeleri istiare ederek, emaneten kullanarak ezelî olan kelâm-ı nefsî, kelâm-ı lafzîye, yani beşer ifadesine

bürünmüştür. Onun içindir ki, lâhûtî olması, “bu dünyadan” olmasına mani değildir.

Bu noktada, Kur’ân bilgisinin çok önemli saydığım, temel bir prensibine varmış bulunuyoruz. Geniş kitlemizin Kur’ân’a duyduğu saygı pek değerli olmakla birlikte aklî muvazene ile dengelenmeye muhtaçtır. Büyük bir çoğunluk Kur’ân-ı Kerim’i, benzeri olmayan lâhûtî bir kelâm bilir. Fakat mânasını anlama diye bir gayreti olmayıp, böyle bir eğitim almadığından, insan toplumları ile bu âlemle pek ilgisi olmayan fakat insanı buradan alıp başka âleme götüren lâhûtî bir musikî sanır. O derecede ki onun mealini okuyup da insanlar arasındaki konuşmalara benzer ifadeler ihtiva ettiğini görünce tereddüde kapılır. “Kur’ân denilen gerçeğin böyle anlamı olur muymuş?” diye düşünür. Sanki “Kur’ân-ı Kerim hep altın yaldızlı hatla yazılıp, müzeyyen mushaf-ı şerîf kaplarında duvarda asılı durup teberrük edilen gizemli bir sanat eseri, lâhûtî bir musiki parçası olarak kalsaydı daha iyi olmaz mıydı?” diye düşünür.

Oysa Kur’ân’ı iyi tanımak lazımdır. Birçok âyete göre, Kur’ân aklın ve incelemenin konusu olmak üzere gönderilmiştir. Allah Kur’ân’ın anlaşılmasını istemektedir. Hatta Rahman sûresinin ilk âyetlerinin bildirdiği üzere O Rahman, sırf Kur’ân’ı anlasın diye insana beyan öğretmiştir. Evet, beyan yani anlama ve konuşma hassası bunun için verildiğine göre, insanın yapması gereken de, Kur’ân’ı anlayıp hidayetini düşünce ve davranışlarına taze kan gibi taşımak olmalıdır.

Şu halde Kur’ân insana Rabbin irşadlarını, talimatlarını iletmek için gelmişse, elbette insanların kullandığı kelimeleri ve ifade şekillerini kullanacaktır. Aksi halde Kur’ân bir şeyler bildirmek için değil, bildirmemek için

gelmiş olurdu. İşte bu gerçeği bilmek, meal okuma işinin temelini teşkil eder.

Allah Teala “Aklınızı kullanıp anlayasınız diye Biz onu Arapça bir Kur’ân olarak indirdik.” (Yusuf Sûresi, 2) buyurur. Bu âyetten açıkça anlaşıldığı üzere Kur’ân’ın mânası gibi lafzı da vahiy eseridir. Zira Arapça olma, mânasının değil, lafzının bir özelliğidir. Âyetin aslındaki ilk cümle bunu bildirirken ikinci cümlesi de Arapça kılınmasından maksadın, Kur’ân’ın mânasının anlaşılması olduğunu bildirmektedir. Böylece Arapça aslını anlamaları mümkün olmayanlar için “Kesinkes onu insanlara açıklayıp anlatacaksınız ve gizlemeyeceksiniz.” (Âl-i İmran Sûresi, 187) gereğince, insanların kendi dilleri ile, mümkün olduğu kadar açıklanmasının da kesin bir ihtiyaç olduğunu bildirir. Fakat hemen söyleyelim ki tercümelerinin Kur’ân olmasına imkân ve ihtimal yoktur. Çünkü bu âyet Kur’ân’ın Arapça olarak indirildiğini açıkça bildirmektedir. Bunun içindir ki âlimlerimiz “Türkçe Kur’ân”, “Farsça Kur’ân”, “İngilizce Kur’ân” demenin, bu âyeti inkâr etme mânasına geleceğini söyleyerek Müslümanları uyarmışlardır.

Biz insanların kullandığı kelimeler, mânaların muvakkat birer giysisidir. Mânalar ile kelimeler arasındaki ilişki, bir vücudun elbisesi ile ilişkisi gibidir. Bundan dolayı birbirlerinden ayrılmaları, hatta bazen o vücuda daha güzel bir elbise hazırlanması da mümkündür. Ancak Kur’ân’ın lâfızları, elbise değil, vücudun canlı olan derisi durumundadır. Vücut, elbisesinin yerini tutan bir şeyle ihtiyacını kapatabilir, ama derisiz yaşaması mümkün değildir. Merhum müfessir Elmalılı M.H. Yazır’ın dediği gibi, Kur’an varlık bahçesinde açmış hakikî ve benzersiz bir gül farz edilirse, en güzel tercümesi, usta bir elle yapılmış bir

resmine benzetilebilir ki bu resimde aslının ne maddesi, ne kuvveti, ne esnekliği, ne gelişmesi, hülâsa ne gülyağı, ne kokusu hiçbir şeyi bulunmaz. Biz de işte o gülü tutup koklayamayanlara gücümüz yettiği kadar, resmi ile olsun, tanıtmaya çalışacağız.

Kur'ân'ın çeşitli özelliklerini toplayan klâsik tarifi şöyledir: "Hz. Muhammed (a.s)'a vahiy yolu ile indirilmiş, tevatürle nakledilmiş, mushaflarda yazılmış, tilavetiyle ibadet edilen, i'caz vasfı olan kelâm-ı ilahîdir." Kur'ân'ın kadim olan aslı, Levh-i Mahfuz'dadır. Buradan dünya semasında Beytu'l-izze denilen bir makama toptan indirilmiş, sonra buradan zaman zaman bazı vesilelerle bölüm bölüm olarak Hz. Cebrail vasıtasıyla yirmi üç yıllık bir zamana yayılarak Peygamber Efendimize vahyedilmiştir. Kur'ân'ın başı ve sonu bulunan bir veya birkaç cümleden oluşan en küçük birimine âyet, âyetlerin bir araya gelerek teşkil ettiği büyük birimine ise sûre denir. Âyet ve sûrelerin uzunluğu birbirinden farklı olup bunlar tamamen Allah tarafından belirlenmiştir. Kur'ân' da 114 sûre, 6236 âyet vardır.

Kur'ân toptan indirilmeyip ihtiyaçlara göre, Hz. Peygamberin 23 senelik risalet dönemine yayılacak şekilde indirilmiştir. Bu da 1- Ümmeti irşad, 2- Kur'ân'ın ezberlenmesini kolaylaştırmak, 3- Buyruklarının hazmedilip anlaşılmasını temin, 4- Her seferinde tehaddî edip muarızlarına benzerini yapma konusunda meydan okumasıyla i'caz vasfını defalarca tescil etme gibi çok önemli gayelerini gerçekleştirmek amacına yöneliktir.

Kur'ân, İslâm dininin asıl kaynağıdır. Onun metni bir harfi bile değişmeksizin, bir mûcize eseri olarak korunmuştur. Asıl metin böylece korunurken, dinin bu asıl kaynağını müslümanlara tanıtmak için, İslâm tarihinin başlarından

itibaren tefsir ve meal çalışmalarına başlanmıştır. Özellikle hicrî 345 (m. 956) yılında Sâmanoğullarından Mansur İbn Nuh döneminde bir âlimler topluluğunun Farsça meal hazırladıkları ve hicrî 5. (m. 11.) asırdan itibaren Türkçe meallerin yazıldığı bilinmektedir. Kur'ân'ın harfî, yani kelimesi kelimesine tercümesi mümkün olmadığından çevirilerine meâl denilmiştir. Meâl, kelimenin, tam tamına değil de sonuç itibarıyla ifade ettiği anlam demektir. Yine hatırlatalım ki bu mealler Kur'ân hükmünü taşıyamaz, onun yerine konulamaz, mesela namazda okunamaz, içtihad için hüküm istinbatında kullanılamaz.

Memleketimizde özellikle Cumhuriyetten sonra meallerin sayısı artmıştır. Bunları söyledikten sonra bu mealimizin özelliğine geçmek istiyoruz. Birçok kişiye göre bu mealimiz de benzeri eserlerden biridir. Onlar kendi açılarından haklı sayılırlar. Fakat kendi yönümden bazı farkların olduğunu söyleyebilirim. Bunların en önemlisi şudur: Mealin Kur'ân'ın yerini tutamayacağını yukarıda belirttik. Mealin, yazıldığı dili konuşan insanlar için hazırlandığı da bir gerçektir. Şu halde, mesela Türkçe bir mealin işlevi, Türkçe bilenlerin en kolay, en çabuk ve en net bir şekilde mânaya ulaşmalarını sağlamaktır. Eğer asıl metinde bir ifade tarzı, bir kelime veya bir üslup özelliği bulunuyor ve fakat onun dengi Türkçe'de yoksa ve ona tam bağlı kalma Türkçe'de tuhaf karşılanacaksa, müfessir onu bırakıp Türkçe anlatımı netleştirmeyi tercih etmelidir. Mesela: "Ben namaz kılmakla emrolundum." yerine "Namaz kılmam emredildi", "Biz onu uslu bir oğul ile müjdeledik", yahut: "Biz onun için akıllı bir oğul müjdeledik" yerine "Akıllı bir oğlunun dünyaya geleceğini kendisine müjdeledik", "Allah gökleri ve yeri hak ile yarattı" müphemliği yerine" "Allah gökleri ve yeri hak ve

hikmetle, ciddi bir gaye ile yarattı”, “Allah üçün üçüncüsüdür diyenler kâfir olmuşlardır” yerine “Allah üç asıldan biridir diyenler kâfir olmuşlardır”, “Kadir gecesinin ne olduğunu sana hangi şey bildirdi?” yerine: “Kadir gecesinin ne olduğunu sen nereden bileceksin ki?” demek tercih edilmelidir. Yine bu düşünce ile, meallerimizin çoğunda rastlanan çok sayıdaki parantezlere pek yer vermedik. Asla bağlı kalacağım diye Türkçe anlatımın muğlak bırakılmasının veya Türkçenin imkânlarının değerlendirilmemesinin, meallerden istifadeyi azalttığını zannediyorum.

Mealimizin ikinci ve bildiğimiz kadarıyla başka hiçbir mealde bulunmayan özelliği, Kur’an’ın yine Kur’ân’la tefsirini ihtiva etmesidir. Tefsir usulünde bildirildiği üzere Kur’ân’ı tefsir etmek isteyen insanın yapacağı ilk iş, âyeti açıklamaya yardım eden diğer âyetleri bulmaktır. Zirâ “Kur’ân’ın bir kısmı diğer kısmını açıklar” diye hükme bağlanmış, bir prensip oluşmuştur. İşte bunlara işaret etmek üzere âyet meallerinin sonlarında üç binden fazla âyeti referans vermiş bulunuyoruz. Okuyucu âyet mealini takip eden âyetlere başvurmakla tefsirin başta gelen malzemesini elde etmiş olacaktır. İlk rakam sûre numarasını, virgülden sonraki rakam ise âyet numarasını göstermektedir. Rakamın hangi sûreye ait olduğu ise kitabımızın sonundaki fihristten bulunabilir.

Âyeti açıklayan hadis-i şeriflere, mahdut çerçevemiz dahilinde yer verdik. Her âyet mealinin peşinden gelen, yer yer yapılmış açıklamalarda, özellikle çağdaş okuyucunun bilgi edinmek istediği hususlara ağırlık vermeye çalıştık. Kitabı hazırlarken çeşitli tefsirlere, bazı meallere, hadis kitaplarına ve sair eserlere başvurmakla beraber, o

kitapların isim, müellif, cilt ve sayfa numaralarına genellikle işaret etmedik. Müsveddemizde bunlar bulunmaktadır. Dercetmekten vazgeçmemizin sebebi şudur: Mealde zaten genel kabûle mazhar olan bilgilere yer verdik. Sorumluluğunu kabul etmediğim bilgiye yer vermedim. Kaynağı belirtme halinde okuyucuların zihinlerinin dağılacağını düşündüm. “Niçin falandan naklediliyor? Oysa falan ve filana da yer verilmeliydi.” gibi düşüncelere sebebiyet vermek istemedim. Diğer taraftan, Kur’an’ın her sayfasının meal ve açıklamasını bir sayfaya sığdırma mecburiyetinden ileri gelen bir hacim sorununun da olduğunu unutmamak gerekir.

Bununla beraber şunu söyleyeyim ki: *Taberî, Zemahşerî, Razî, Beyzavî, Nesefî, İbn Kesîr, Ebu’s-suûd, Âlusî, Tefsîru’l-Menar (M. Abduh ve M. Reşîd Rıza), Elmalılı M. Hamdi Yazır, Mevdudî, S. Kutub, Tabatabaî gibi müfessirler, Kur’an Yolu tefsiri (Diyanet İşleri Başkanlığı) ile Ö. R. Doğrul, H. B. Çantay, M. Hamîdullah (Fransızca meali), A. Fikri Yavuz, Süleyman Ateş, Celal Yıldırım, M. Esed ve İSAV* tarafından hazırlanmış mealler, yararlandığım eserler arasındadır.

Nadiren Kur’ân’ın aslındaki müraat-ı fasıla (yani fasılaları, âyet sonlarını gözetme) babından âhenkli çeviri yapmayı tercih ettik. Zira Kur’ân, incelenen yazılı bir kitap olmasının yanında, aynı zamanda okunan, hitab eden, hitabı ve beyanı ile etkili olan bir eserdir. İmkân ölçüsünde okuyucuya onun bu özelliğini hissettirmeye çalışmak uygun olur.

Bu mealin üçüncü özelliği âyetler arasında zımnen bulunan irtibatları belirtmeye çalışarak Kur’ân üslubuna yabancı olanların vehmettikleri irtibatsızlık iddiasına mahal vermemesidir Kur’ân üslubunun vecizliği sebebiyle, Arapçadaki üslup özelliklerine vakıf olan dikkatli

muhatapların anladığı bu münasebetler, Tükçe’de ve başka bazı dillerdeki sathî tercümelerde bulunmadığından, biz bunları göstermeye gayret ettik. Bunları yaparken tefsir kitaplarına dayandık. Aslında Arapçada bazen bir harfle ifade edilen atıf, te’kid, sebebiyet gibi unsurlarla gösterilen bu irtibatlar, sathî bir tercümede gizli kalmakta ve okuyucu arada kopukluk ve mâna boşluğu olduğunu zannetmektedir. Meselâ Neml suresinin 5. âyetinde âhirete inanmayanları bekleyen çetin azap, 6. âyetinde Hz. Peygambere Kur’ân’ın gönderilmesi, 7. âyetinde ise Hz. Mûsâ’nın çölde uzaktan gördüğü ışığa doğru gitmesi ve ona risalet verilmesi bildirilmektedir. İlk anda irtibatsız görülen bu unsurlar arasında, aslında siyakta mevcut olan irtibat, bazı tefsir kitaplarında şöylece gösterilir: 5- “Onlara çetin bir azap vardır (...)” 6- “Fakat sana gelince ey resulüm, hiç şüphe yok ki Kur’an sana (...) Allah tarafından verilmektedir.” 7- “Nitekim resullerden olan Mûsa da çölde geceleyin (...)” Şayet 6. âyet başında “Fakat,” 7. âyet başında “Nitekim” bağlaçlarıyla bu irtibat gösterilmediği takdirde okuyucu mâna boşluğu olduğu zannına kapılacaktır.

Mealde zaman zaman, mevcut Tevrat ve İncil metinleriyle olan paralelliklere sırf bir karşılaştırma gayesiyle değindik. Maide, 48 âyetinde: “Sana da, daha önceki kitapları hem tasdik etmek hem de onları denetleyici olmak üzere bu kitabı, gerçeğin ta kendisi olarak indirdik.” buyurulur. Bu konuda daha bir çok âyet-i kerime vardır. Böylece bu âyet, bütün müslümanlara olmasa da en azından bir kısmına, Kur’an’ın tasdik ettiği veya hakemlik ederek düzelttiği yerleri ortaya koyma görevi vermektedir. Böyle bir çalışma sayesinde, Kur’an’ın tasdik ettiği ortak esaslar ile diğer taraftan denetleyici olarak onlardaki değişiklikleri düzeltme

veya nihaî hükmü koyması gibi durumlara vakıf olabiliriz. Okuyucumuz, bir çok yerde aynı hâdisenin Kur’an’daki anlatımı ile öbür kitaplardaki anlatımların ihtiva ettiği farkları öğrenecek ve Kur’an’ın, daha önceki kitaplardan alıntı yaptığı iddiasının çürüklüğünün belgelerini bulacaktır. (Pek çok misal arasında şu âyetlere dair koyduğumuz notlara bakılabilir: 18,60; 19,15. 20; 20,12. 85;27,18;40,28).

Kur’an bir çok âyette Tevrat, İncil ve Zebur’a atıfta bulunur. Bu kitapları incelemeyenler, bu konularda, mezkur kitapların ihtiva ettiği bilgilere vakıf olamazlar. Özellikle bu konuları ele alan gayr-i müslimlerle konuşamaz, onların iddialarını cevaplayamaz ve susmak zorunda kalırlar ki bir müslümanın bu duruma düşmesi elbette doğru değildir. Biz, önceki kitaplarla Kur’an’ı tefsir etmiyoruz, onlardan alıntı da yapmıyoruz. Yaptığımız iş, sadece aynı konu hakkında onlarda bulunan yerleri rakamla işaret etmekten ibarettir. Bu, bilimsel bir ihtiyaç olduğundandır ki Muhammed Reşid Rıza (Tefsiru’l-Menar), İbn Aşur, Elmalı’lı M. Hamdi Yazır, Seyyid Kutub, Mevdudî (Tefhîmu’l-Kur’an), Muhammed Hamidullah, Kur’an Yolu (Diyanet İşleri Başkanlığı) gibi birçok müfessir o kitaplara atıflarda bulunarak karşılaştırmalar yapmışlardır. Mealimizin ilk baskılarında bu konuya çok kısa bir şekilde değinmiştim. Bazıları meseleyi iyi anlayamadığından bu açıklamayı ilave etmekte fayda gördüm.

Kitabımızın birinci basımının üzerinden on bir yıl geçti. Baskı adedi yaklaşık altı yüz bine ulaştı. Okuyanlardan çeşitli değerlendirmeler geldi.

Eski ve Yeni Ahid kitaplarına yaptığım atıfları, birçok okuyucu olumlu bulduklarını ifade etti. O kitaplarla Kur’an-ı

Kerim’in anlatımlarını karşılaştırma imkânı bulduklarını, Kur’an’ın, hadiselerin gerçek durumunu ortaya koyduğunu bizzat tespit ettiklerini, diğer din mesuplarıyla konuştuklarında daha donanımlı hale geldiklerini, böylece onlarla konuşma vesîleleri elde ettiklerini belirttiler. Bazıları, Antalya gibi turistlerin çok olduğu yerlerde , bu anlatımların özellikle ilgi çektiğini söyleyip mealimizin İngilizceye tercüme edilmesini teklif ettiler.

Batı ile münasebetlerin arttığı bir süreç içinde, bu atıflar sayesinde ulaşılan bilgilerin Hristiyanlarla konuşan Müslümanlara özgüven verdiğini belirttiler. Sadece iki arkadaş faydalı bulmadıklarını ifade etmekle beraber mahzur gördüklerine dair hiçbir şey söylemediler. Okuyucuların ekseriyeti ise bu konuda menfi veya müspet bir şey ifade etmediler. (Bu iki hoca Prof. Dr. Lütfullah Cebeci ile Prof. Dr. Zeki Duman’dır. Konuyu, fitne sebebi yapanlar ortaya çıktıktan sonra bu arkadaşlar “Faydasız olduğunu söylememiş miydik?” deselerdi elbette haklı olurlardı. Fakat her ikisi de, bilakis hadiseyi büyütmek isteyenlerin tutumlarını yadırgadıklarını, bunun bilimsel anlayışta yerinin olmadığını yazılı olarak bildirdiler. Bu faziletlerinden dolayı onları ayrıca tebrik ediyorum).

Bir TV programında bu atıflardan dolayı akla hayale gelmedik iddialar ve iftiralar ortaya atıldı. Bir gazete bunu “Kur’an İncilleştiriliyor!” diye manşetine taşıdı. Bir bardak suda fırtına koparmak isteyen birkaç kişi oldu. Buna mukabil birçok ünlü din alimi1 o kitaplara atıfta bulunmanın bilimsel bir uygulama olduğunu medyada açıklayıp bunun, asırlardan beri çok sayıda müfessir tarafından yapıldığını ifade ettiler.

Tefsir ve meal çalışmamı, birinci basımından beri sürekli olarak gözden geçirip rötuşlarda bulunmaktayım. Bunu yaparken, bir çok arkadaşımın katkılarından istifade ettim. Onların hepsine, özellikle mealimizi başından sonuna kadar dikkatle okuyarak önemli katkılarda bulunan Yrd. Doç. Dr. Halit Zevalsiz, Prof. Dr. Faruk Beşer, Prof. Dr. Davut Aydüz ve Prof. Dr. Muhammed Çelik kardeşlerime teşekkür ederim.

Mealimiz 1998 yılında Zaman gazetesi tarafından yayınlanıp okuyuculara hediye olarak dağıtılmıştı. Geçen süre içinde takdirlerini ifade eden çok sayıda okuyucu arasında, on beş kadar ihtisas ehlinin bulunması şükrümüze vesile olmuştur. Muttali olduğum sadece bir tek tenkit oldu ki o da esasa yönelik olmayıp, eserimiz vesilesiyle, yazarın genel olarak meal çalışmalarına yöneltti̇ği eleştirilerini ihtiva ediyordu. Kolay anlaşılan, munis ifadeler kullanmamızı, avama yönelik bir meal olarak değerlendiren bu eleştiriyi nazar-ı itibara almaya değer bulmadım. İlmî olmak için, karmaşık olmayı şart gören anlayışa katılmadığımı ifade etmekten çekinmiyorum. Meal geniş kitle için hazırlandığına göre, doğru bilgileri kolay anlaşılacak tarzda vermek tercih edilmelidir.

Önsözü bitirmeden önce mutlaka yerine getirmem gereken bir vecibe kalıyor. O da beni 1978 yılından beri bir meal hazırlamaya tekrar tekrar teşvik etmiş olan Fethullah Gülen Hoca Efendi’ye şükranlarımı sunmak olacaktır. Onun teşviklerine başka temeniler de eklenince bu çalışmayı hazırladım. Fakat muhterem Hoca Efendinin şartları müsait olmadığından inceleme fırsatı bulamadı. Bu sebeple maalesef onun görüşlerinden yararlanamadım.

Kitabımızın bu yeni basımı vesilesiyle Kaynak Kültür Yayınları Genel Koordinatörü Dr. Reşit Haylamaz'a, dizgisinde emeği geçen Şaban Kalyoncu'ya, Hattat Hüseyin Kutlu'ya ve sanatkâr birikimini, kitabın, Kur'ân-ı Kerim mealine lâyık bir estetik içerisinde çıkmasında kullanan Hattat Mimar Ali Toy'a teşekkürlerimi alenî olarak tekrarlamak istiyorum.

Cenab-ı Allah'tan bu çalışmayı makbul ve bana âhiret azığı kılmasını diler, bu eseri hazırlamaya muvaffak ettiğinden dolayı O'na sonsuz hamd-ü sena ile, eseri okuyup yararlanan değerli okurların dualarını rica eder; feyiz ve bereket bulmalarını, iki cihanda aziz olmalarını Cenâb-ı Allah'tan niyaz ederim.

Suat YILDIRIM

1941 yılında Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde dünyaya geldi. Babası Mehmet Zeki Yıldırım (ö.1989) dedesi Hacı Hüsnü Yıldırım (1938) Ergani Müftülüğü yapmış zevat arasındadır. Annesi Seniha Hanım (ö.1955) tarafından dedesi Mustafa Bey (ö. 1931) Osmanlı Dönemi mutasarrıflarından, onun babası Kavasbaşılardan Hacı İbrahim (ö. 1932) Osmanlı Dönemi A'yan (Senato) âzalarındandır.

Suat Yıldırım 1964'te Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1964-65'te kısa süre Edirne Müftülüğü'nde bulunup iki yıl yedek subay olarak askerlik görevini müteakip Diyanet İşleri Başkanlığı Müfettişliği yaptı (1967-68). Eylül 1968'de Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde Arap Dili ve Edebiyatı Asistanlığına başladı. 1970-71 yıllarında bir müddet Bağdat'ta incelemede bulundu. 1973'te "Peygamberimizin Kur'an'ı Tefsiri" konulu doktora tezini tamamladı. 1977'de Tefsir Doçenti ünvanını alarak 1977-1987 yılları arasında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Ana Bilim Dalı Başkanı olarak çalıştı. 1974-1975 yıllarında Paris Sorbonne Üniversitesi'nde incelemeler yaptı. 1987-88 yıllarında S. Arabistan'da Medine İslam Tebliği Fakültesi'nde sözleşmeli profesör olarak lisans ve lisansüstü dersleri okuttu. Daha sonra M.Ü. İlahiyat Fakültesi tefsir profesörlüğüne tayin edilip 1989-93 döneminde burada Temel İslam Bilimleri Bölüm Başkanlığı görevini ifa etti. 1993-96 döneminde üç yıl Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı yaptı.

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretime devam ederken oradan izinli olarak 1998-2000 döneminde Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi'nde öğretim üyeliğinde bulundu.

2008'de emekli oldu. Evli olup üç çocuk babasıdır. Allah Teâlâ'nın rahmetini ve kullarının dualarını dilemektedir.

Suat Yıldırım'ın te'lif ve tercüme olarak 20 kitabı, 200 kadar ilmi inceleme, makale, tebliğ ve ansiklopedi maddesi bulunmaktadır. Başlıca kitapları şunlardır:

Peygamberimiz'in Kur'an'ı Tefsiri (2011, 4. basım), *Kur'an'da Uluhiyet* (2010, 3. basım), *Kur'an İlimlerine Giriş* (2011, 7. basım), *Kur'an-ı Kerim ve Fennî Keşifler* (1990), *Fatiha Suresinin Tefsiri*, 1993 (2. basım), *En'am Sûresinin Tefsiri* ,1993 (2.basım), *Mevcut Kaynaklara Göre Hıristiyanlık* (2011, 4. basım), *Le Coran avec la Traduction Française* (, iki arkadaşıyla beraber Kur'an'ın Fransızca meali) , İstanbul, İlmi neşriyat yay., 1997, *Kur'ân-ı Hakim ve Açıklamalı Meali* (1998'den beri altı yüz bin nüshayı geçti), *Tefsire Giriş* , M. Ü. İlahiyat Fakültesi , teksir basımı, 2001, *Oryantalistlerin Yanılgıları (*2011, 3. basım), *En Mühim Mesaj: Kur'an* (2011, 5.basım), *Fethullah Gülen'in Kur'an-ı Hakime Yaklaşımı* , 2011 (2. basım), *Tevrat, İncil, Kur'an-ı Kerim ve Bilim* (M.Bucaille'den trc.),2005 (9.basım), F*ahreddin Razi, Tefsir-i Kebir Tercümesi* (üç arkadaşı ile beraber, 2008, (2. basım), *Kur'an'la Diriliş*, İstanbul, 2011, *Tefsiru'n-Nebi(a.s.m)li'l-Qur'ani'l-Kerim murattaben Hasebe Tertibi'suver wa'lAyat, Kuala Lumpur*, İİUM Res. Cent. 2000, *Esbabu'l-işkal fi tercemeti meani'l-Kur'ani'l-Kerim bölümü*, 7th International Conference on Translation, kitabı içinde, KualaLumpur, 1999, *Ta'sîlu'1- İ'câzi'1- İlmî fı'1- Kur'ân ve's- Sünne*" Mekke-i Mükerreme, 1987,

Kur'an'a Bakışlar, makaleler külliyatı, İstanbul, Işık Akademi yay., 2011.

Kısaltmalar

Ams	Amos	EA	Ob	Obadya	EA
Çk	Çıkış	EA	PtM I	Petrusun Mektubu I	YA
Dn	Daniel	EA	PtM II	Petrusun Mektubu II	YA
EA	Eski Ahid		Rİ	Resullerin İşleri	YA
EfM	Efesoslulara Mektup	YA	RmM	Romalılara Mektup	YA
Es	Ester	EA	Rt	Rut	EA
Ey	Eyub	EA	SIM I	Selaniklilere MektupI	YA
Ez	Ezra	EA	SIM II	Selaniklilere MektupII	YA
FpM	Filipililere Mektup	YA	Sml	Samuel I	EA
GtM	Galatyalılara Mektup	YA	SmlI	Samuel II	EA
Hb	Habakkuk	EA	SMs Sy	Süleymanın Meselleri	EA
Hg	Haggay	EA	Ta I	Sayılar	EA
Hk	Hakimler	EA	Ta II	Tarihler I	EA
Hş	Hoşea	EA	Tk	Tarihler II	EA
Hz	Hezekiel	EA	Tm M I	Tekvin	EA
İbM	İbranilere Mektup	YA	Tm M II	Timoteosa Mektup I	YA
İş	İşaya	EA	Ts	Timoteosa Mektup II	YA
Kı I	Kırallar I	EA	Ts	Tesniye	EA
Kı lI	Kırallar II	EA	Vz	Tsefanya	EA
KIM	Koloselilere Mektup	YA	YA	Vaiz	EA
KrM I	Korintoslulara Mektup I	YA	Yh	Yeni Ahid	
KrM II	Korintoslulara MektupII	YA	Yh M I	Yuhanna	YA

Lk	Luka	YA	YhM II	Yuhannanm Mektubu I	YA
Lv	Levililer	EA	YhV	Yuhannanın Mektubu II	YA
Mk	Mika	EA	YkM	Yuhannanm Vahyi	YA
ML	Malaki	EA	Yo	Yakubun Mektubu	YA
Mr	Markos	YA	Yr	Yoel	EA
Mt	Matta	YA	Yş	Yeremya	EA
Mz	Mezmurlar	EA	Yu	Yeşu	EA
Na	Nahum	EA	Zk	Yunus	EA
Nh	Nehemya	EA		Zekarya	EA
Nş	Neşideler Neşidesi	EA			

SÛRELERİN ALFABETİK FİHRİSTİ

1 – FÂTİHA SÛRESİ

Mekke'de, risaletin başlangıcında nâzil olmuş olup 7 âyettir. Tam olarak nâzil olan ilk sûredir. Kur'ân-ı Kerîm'in başlangıcı olduğundan "bir yeri veya bir şeyi açan, başlatan" anlamına Fâtiha adı verilmiştir. Ayrıca yirmi kadar güzel vasfını bildiren başka isimleri de vardır. Mesela: Namazda okunması vacip olduğundan Sûretu's-salât, Allah Teâlâ'nın arşının altındaki hazineden indirilip ulvî mânaların hazinesi olduğundan Kenz; başlı başına yeterli olduğundan Vâfiye, Kâfiye; bütün sûrelerin aslı, kökü, tohumu durumunda olduğundan Ümmü'l-Kitab, el-Esas onun isimleri arasındadır. Bu kutlu ve özlü sûre, gerçekten Kur'ân-ı Kerîm'in feyizli ve bereketli bir hülasası ve İslâm ibadetinin esasıdır. Kur'ân-ı Kerîm'in ana gayeleri şunlardır.

1. Tevhid, yani Allah'ın birliği
2. Nübüvvet
3. Âhiret
4. İbadet ve adaleti de kapsayarak istikamet

Fâtiha sûresi bu esaslara açıkça delâlet eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla [59,22-24]

2 – Bütün hamdler, övgüler âlemlerin Rabbi Allah'adır.

3 – O rahmândır, rahîmdir.

4 – Din gününün, hesap gününün tek hâkimidir. [24,25; 37,53]

Rabbü'l-âlemin sıfatı Kur'ân mesajının evrenselliğini, rahmân ve rahîm sıfatları, Allah'ın kâinatı şenlendiren geniş rahmetini ilan eder.

Sûrenin başında "Bütün övgüler Allah'ındır" şeklinde kapsamlı bir hüküm verildiğinden, âdeta "Niçin?" diye soran aklı tatmin için, zımnen gerekçe teşkil eden bazı ilâhî sıfatlar hatırlatılmaktadır. Övgüler O'nundur: Çünkü Rabbü'l-âlemîndir bütün varlıkları yaratıp büyüten, varlıkta devam ettirendir. Çünkü rahmândır, rahîmdir: Bu mükemmel kâinatı merhametiyle şenlendiren, güneşleri, ay'ları, topyekûn cansız kâinatı bitkilere ve hayvanlara, cansızı ve canlısı ile bütün varlıkları da insana hizmet ettiren O'dur ve çünkü, hayat sadece dünya hayatından ibaret değildir. Burada ağır bir emanet yüklenerek, Allah'ın halifesi, vekîli olarak geçici bir süre için görevlendirilen insanın, asıl hayatı ebedî âhiret hayatındadır. İşte Allah âhiretin de tek hükümdarıdır.

5 – (Haydi öyleyse deyiniz): "Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız." [73,9; 6,1; 3,64]

Evreni dikkatle inceleyen her akıl sahibi, böylece aklî delille Rabbine ulaşacağından, sûrenin başından 4. âyete kadar Allah'tan "O" diye bahsederken, bu tefekkürü sonucunda artık âdeta O'nu görüyor hale gelip "Sen" diye hitap etme makamına yükselir: "İbadetim, kulluğum, sevgim yalnız Sana'dır Rabbim!" der. Diğer taraftan, Allah müminleri toplum halinde, daha doğrusu topluluk halinde huzurunda görmek istediğinden, bu tefekkürü yapan mümin, dünyadaki bütün müminlerle birlikte ibadetini O'na takdim eder, onlardan güç, kuvvet, dua ve mutluluk alır.

Tarih ve coğrafyasıyla bütün bir insanlığı, hatta bütün âlemleri, dünya ve âhireti, ezelden ebede varlığın tamamını

kucaklayan bu kutlu Fâtiha, bu sûreyi yücelerden indiren Zatın, bütün âlemleri her tarafıyla aynı anda gören Rabbü'l-âlemin olduğunun önemli bir delilidir. 5. âyet ile kul, Rabbi ile bir akit yapmaktadır. Allah'a ibadet ve teslimiyet gösteren insana O, dünyada yardım ve hidâyeti, âhirette cenneti vermeyi uhdesine alır.

6 – Bizi doğru yola, Sana doğru varan yola ilet.

7 – Nimet ve lütfuna nail ettiklerinin yoluna ilet. Gazaba uğrayanların ve sapkınlarınkine değil. [4,69]

Son âyet doğru yolun somut, gerçekleşmiş şeklini gösterir, mümini geniş düz caddede ilerleyen peygamberlerin nuranî kafilesinin peşine yerleştirir. Örnek ihtiyacını tatmin eder. Fâtiha sûresinin okunması tamamlanınca "öyle olsun, kabul eyle!" mânasına gelen "âmin" denilmesi sünnettir.

2 – BAKARA SÛRESİ

Bakara sûresi Medine döneminde hicretten hemen sonra nâzil olmaya başlamış ve takrîben on yıla yayılan vahiy parçaları halinde devam etmiştir. Sûrenin ismi, 67-71 ayetlerinde yer alan bakara kıssasından alınmıştır. Bir ineği kesmek gibi cüz'î bir vak'anın ayrıntılı olarak anlatılması, hatta bu uzun sûreye adının verilmesi tuhaf gelebilir. Fakat Kur'ân temel bir kanun ve prensibin tezahürünü ifade eden cüz'i olayları bazen ayrıntılı olarak anlatarak o genel prensibi zihinlere yerleştirmek ister. Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Mûsâ (a.s.)'ın risaletiyle, İsrailoğullarının seciyelerine girmiş olan sığıra tapınma fikrini kesip öldürdüğünü, bu olay ile anlatmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'in en uzun sûresi olup 286 âyettir. Hacim itibariyle Kur'ân'ın 1/12 sini teşkil eder. Kur'ân'ın, ayrıntılı bir özeti durumundadır. Sûre bir mukaddime, dört ana maksat ve bir neticeden oluşur.

Mukaddime: Kur'ân'ın şanını, görevini bildirir ve ondaki hidâyetin temiz kalb taşıyanlar nezdinde âşikâr olup kalbi hasta ve bozuk olanların ondan yüz çevireceklerini bildirir.

Birinci maksat: Bütün insanları İslâm'a dâvet eder.

İkinci maksat: Özellikle Ehl-i Kitabın yanlışlarını düzeltip Kur'ânı tasdik etmeye çağırır.

Üçüncü maksat: Bu dinin ahkâmını ayrıntılı olarak bildirir.

Dördüncü maksat: Bu hükümlerin yerine getirilmesini sağlayacak müeyyidelere ve teşvik edici hususlara yer verir.

Netice: Mezkûr maksatları içeren dâveti kabul edenleri tanıtır; onların dünya ve âhiretteki âkıbetlerini açıklar.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Elif, Lâm, Mîm.

Kur'ân-ı Kerîm'in 29 sûresi huruf-i mukattaa denilen bu münferit harfler ile başlar. Müfessirler, bunların mânasız veya tesadüfî olmadığını vurgular, onlar hakkında öne sürülen muhtemel çeşitli izahları nakleder, bununla beraber Allah ile Resulü (a.s.) arasındaki bu şifrelerin kesin mânalarını Allah'a havale ederler. Allah Teâlâ bu tonlu seslerle sinyaller verip beşeriyetin dikkatlerini çekmekte, bir an için, her işi bırakıp gelecek muazzam gerçekleri dinlemelerini temin etmektedir. Keza Kur'ân'ın da böyle harflerden ibaret olduğunu, yapabileceklerse bu harfleri kullanarak insanlara da benzerini yapma çabaları hususunda meydan okuduğunu hatırlatmaktadır.

2 – İşte Kitap! Şüphe yoktur onda. Rehberdir müttakîlere! [32,1-2]

el-Kitab: "Yazılı şey" demektir. Böylece kitap adı verilerek zımnen Kur'ân vahiylerinin yazı ile tesbit edilmesi emredilmektedir. Kur'ân o kitaptır ki kitap denilince, hatıra onun geldiği en mükemmel kitaptır ve diğer bütün kitaplar onun mânasını açıklamak görevindedirler.

Takvâ: Korunma, sakınma demektir. İnsanın, başta küfür ve şirk olarak kendisine zarar veren her türlü kötülükten, haram ve isyandan korunarak, ta nihayette cehennem azabından da korunmasını sağlayan değer sistemidir. Muttakî ise, takvâ sıfatını taşıyan kimsedir.

3 – O müttakiler ki görünmeyen âleme inanırlar. Namazlarını tam dikkatle ifa ederler. Kendilerine ihsan ettiğimiz nimetlerden hayır yolunda harcarlar.

Gayb sözlükte: “Görünmeyen, gözden gizli kalan şey” demektir. Terim olarak “Duyulardan ve insanın ilminden gizli kalan” şeye denilmiştir. Bir şeyin gayb olması, insanlar yönündendir; yoksa Allah için gayb yoktur. Allah Teâlâ da bize göre gaybdır, fakat O’nun hakkında “gâib” denilemez.

4 – Hem sana indirilen kitabı, hem de senden önce indirilen kitapları tasdik ederler.

Âhirete de kesin olarak onlar inanırlar.

Burada Tevrat, İncil, Zebur gibi kitapların asıllarının Allah tarafından gönderildiğine iman etmenin, dinin temellerinden olduğu bildiriliyor.

5 – İşte bunlardır Rableri tarafından doğru yola ulaştırılanlar. Ve işte bunlardır felâh bulanlar.

6 – İnkâra saplananları ise ister uyar, ister uyarma onlar için birdir, imana gelmezler. [10,96]

7 – Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerine de bir perde inmiştir. Bunların hakkı büyük bir azaptır. [61,5; 6,110; 4,155]

Bu mühürleme, batılda ısrar etmelerinin sonucu olarak ilâhî bir cezadır. İnkâra saplananlardan burada maksat, Ebû Cehil, Ebû Leheb gibi imana gelmeyeceklerini Allah’ın bildiği muayyen kâfirlerdir. Bütün kâfirler değildir. Aksi halde dini tebliğ emri, manasız olurdu.

Bakara sûresinin ilk beş âyeti müminlerin, müteakip iki âyeti kâfirlerin, gelecek 8. âyetten itibaren on üç âyeti ise münafıkların bariz sıfatlarını anlatmaktadır.

8 – Öyle insanlar da vardır ki “Allah’a ve âhiret gününe inandık.” derler; oysa iman etmemişlerdir. [63,1]

9 – Akılları sıra Allah’ı ve iman edenleri aldatmayı kurarlar. Kendilerinden başkasını aldatamazlar da farkında değiller. [58,18]

10 – Kalplerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalıklarını daha da ilerletti.

Bu yalancılık (ve samimiyetsizlikleri) sebebiyle bunlara gayet acı bir ceza vardır. [9,124-125; 47,16; 47,20]

11 – Ne zaman onlara: "Ülkede fesat çıkarmayın!" denilse "Biz sadece barışçıyız, ortalığı düzeltmekten başka işimiz yok!" derler. [8,73; 2,205]

12 – Gözünüzü açın, bunlar bozguncuların ta kendileridir, lâkin şuurları yok, farkında değiller.

13 – Ne zaman onlara: "Şu güzel insanların iman ettiği gibi siz de iman edin." denilse "Yani o beyinsizlerin inandıkları gibi mi inanalım?" derler. Asıl beyinsizler kendileridir de bunu bilmezler.

14 – Bunlar iman edenlerle karşılaştıkları vakit "Biz de müminiz" derler. Fakat şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında da: "Emin olun, biz sizinle beraberiz, biz onlarla alay ediyoruz." derler.

Şeytan: "Azgınlıkta, şer ve kötülükte kendi benzerlerini çok geçmiş kötü, inatçı" anlamında cins ismi olup cinlerden olduğu gibi insanlardan da olabilir. Cin şeytanlarının ataları *İblis* olup, bazen özel isim olarak İblîs yerine *eş-Şeytan* kullanılır.

15 – Allah da kendileriyle alay eder ve azgınlıklarında onlara mühlet verir; böylece onlar bir müddet başıboş dolaşırlar.

Allah'ın alay etmesinden maksat, münafıkların alay etmelerinin karşılığını vermesidir. *Müşâkele* babından olarak, benzer lafızla, tamamen farklı mâna kasdetme söz konusudur. Mesela haylazlık ederken sinsice gülen çocuğunu tehdid eden annesi "Sen gül, ben de sana

gülerim!” derken, onun gülmesinin tamamen farklı şekilde olması gibi.

Kalbinde iman etmediği halde Müslüman görünen kimseye münafık denir. Bunlara İslâm toplumunda Müslüman muamelesi yapılır. Böylece:

1. İslâm’ın sabır ve müsamahası uygulanır.

2. Onların nesillerinden gerçek müminlerin yetişmesine imkân hazırlanır.

16 – İşte onlar hidâyete müşteri olacaklarına, dalâleti satın aldılar. Ama bu, kârlı bir ticaret olmadı. Çünkü kâr yolunu tutmadılar.

17 – Bunların durumu, aydınlanmak için ateş yakan bir kimsenin durumuna benzer. Ateş çevresini aydınlatır aydınlatmaz, Allah onların gözlerinin nurunu giderir ve karanlıklar içinde bırakır, onlar da göremez olurlar. [63,3]

18 – Sağır, dilsiz ve kördürler onlar. Onun için hakka dönmezler. [22,46]

19 – Yahut onların durumu gökten sağanak halinde boşanan ve içinde yoğun karanlıklar, gök gürlemeleri ve şimşekler bulunan yağmura tutulmuş kimselerin durumuna benzer. Yıldırımların verdiği dehşetle, ölüm korkusundan, parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Fakat Allah kâfirleri çepeçevre kuşatır. [63,4; 9,56-57; 57,13-15]

20 – Şimşek nerdeyse gözlerini köreltecek. Önlerini aydınlattı mı ışığında yürürler, (şimşek sönüp) karanlık çökünce de dikilir kalırlar. Allah dileseydi kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Allah gerçekten her şeye kadirdir.

21 – Ey insanlar! Hem sizi, hem de sizden önceki insanları yaratan Rabbinize ibadet ediniz. Böyle yapmakla her türlü zarardan korunmayı ümid edebilirsiniz. [32,3; 30,41; 39,28]

Âyetin son kısmındaki ümidi ifade eden kelime *lealle* olup Arapçada *tereccî* yani ümit ifade eden başlıca edatlardan biridir. Allah Teâlâ'nın sözünde tereccî, ilk bakışta tereddüde yol açabilir. Hâşâ, sanki O'nun neticeleri kesin olarak bilmediği zannını uyandırabilir. Fakat bu sathî bir anlayıştır. Doğrusu şudur: 1. Birçok durumda terecciyi muhataplar bakımından anlamak gerekir. Nitekim meali buna göre vermiş bulunuyoruz. 2.Tereccî üslûbu, hem Allah, hem de kul yönünden matlub olan tutumdur. Zira kulluk tavrı, ümit ve korku arasında olup âkıbetten emin olmamayı gerektirir. Öte yandan bu üslupla, Allah, ilâhî iradeyi hiçbir şeyin sınırlandırmayacağını bildirmek ister. Kul: "Ben Rabbimin şu emrini yaptım, O da benim için şunu yapar." diyemez.

22 – O Rabbinize ki yeryüzünü size bir döşek, göğü de bir kubbe yaptı.

Gökten yağmur indirip, onunla size rızık olarak çeşitli mahsuller çıkardı.

Öyleyse siz gerçeği bilip dururken sakın Rabbinize eş koşmayın!

Atmosfer tabakası, portakalın kabuğunun portakalı sarması gibi dünyayı çevrelemektedir.

Bu âyette i'caz delillerinden bir cüz vardır. Yer küresini çevreleyen ilk kısımda çeşitli hava tabakaları bulunur. Bu tabakalar, evrenin muhtelif yerlerinden gelen zararlı ışınlardan dünyayı korur. Sadece dünyadaki hayat için faydalı olanları geçirirler. Binaenaleyh bunlar tavan veya gölgelik durumundadırlar. İşte bulut ve yağmur da göğün bu tabakasında meydana gelir.

23 – Eğer kulumuza indirdiğimiz Kur'ân'ın Allah'ın sözü olduğu hakkında şüpheniz varsa, haydi onun sûrelerinden

birine benzer bir sûre meydana getirin ve Allah'tan başka güvendiklerinizin hepsini çağırın, iddianızda tutarlı iseniz. [10,37; 11,13; 17,88; 28,49]

Hz. Peygamber (a.s.)'ın nübüvvetinin başta gelen delili, Allah tarafından kendisine verilen Kur'ân-ı Kerîm'dir. Kur'ân'ın Allah'ın sözü olması, i'caz vasfına sahip olmasıyla tezahür etmiştir. İ'cazı da, itiraz eden kâfirlere *tehaddi* etmesi, yani benzerini yapmaları konusunda onlara meydan okuması ile ortaya çıkmıştır. Bu âyet, tehaddi safhalarının sonuncusudur. Şöyle ki: 1. Kur'ân ilk meydan okuduğunda, Kur'ân'a benzer bir söz istedi (Tur, 33-34). 2. Uydurma hikâyelerden de olsa on sûrenin benzerini (Hud, 13-14). 3. Hiç değilse bir sûrenin mislini getirmelerini istedi. (Yunus, 38). 4. Tam misli olmasa da kısmen olsun, Kur'ân'a benzer bir söz söylemeye dâvet etti. Ne nüzul asrında, ne de ondan sonra bir cevap çıkmadığından i'cazı sabit oldu.

24 – Bunu yapamazsanız -ki hiçbir zaman yapamayacaksınız- çırası insanlarla taşlar olan ve kâfirler için hazırlanmış o ateşten sakının.

25 – İman edip yararlı işler yapanları müjdele: Onlara içinden ırmaklar akan cennetler vardır. Öyle cennetler ki, ne zaman meyvelerinden kendilerine bir şey ikram edilirse: "Bu, daha önce de dünyada yediğimiz şey!" diyecekler. Oysa bu, onların aynısı olmayıp, benzeri olarak kendilerine sunulacaktır. Orada onların tertemiz eşleri de olacak ve onlar orada devamlı kalacaklardır.

Cennetlikler için, cennetlerde tertemiz eşler vardır. Bunlar sadece temiz değil, her yönden temizlenmiştirler. Hem her türlü maddî pisliklerden hem de ahlâksızlık, geçimsizlik gibi manevî kirlerden. Dünyada da bu mutlulukların benzeri bulunabilir. Fakat başta gelen önemli fark, dünyanın

geçiciliğine karşı, cennetin daimî olmasıdır. Birtakım kimseler, bu gibi müjdelerde, bilhassa yemek içmekten, kadınlardan bahsedilmesine itiraz etmek istiyorlar ve: "Dine ait duygular, insanı bunlardan kesip, yalnız ruhanî lezzetler ile uğraştırmalı." diyorlar. Fakat şurası gariptir ki, böyle diyenlerin hepsi, bedene ait bu iki çeşit zevk peşinde koşanlardan çıkmaktadır. Halbuki bu müjdeler, görüldüğü üzere, her yönü kapsayan eksiksiz zevkleri bir araya getirmektedir. Ve âhiret zevklerinde dünyadaki zevklerden hiçbirinin benzerinin eksik olmadığını ve bunun karşısında dünyaya ait şehvetlerin âdiliğini, çirkinliğini de gösteriyor.

26 – Allah gerçeği açıklamak için bir sivrisineği, hatta onun ötesinde olan bir şeyi misal getirmekten çekinmez. İman edenler onun Rab'lerinden gelen gerçek olduğunu bilirler. Kâfirler ise "Allah böyle misal vermekle ne kasdediyor?" derler. Allah bu misal ile birçoklarını şaşırtır, yine onunla birçoklarını yola getirir; ancak bununla fâsıklardan başkasını şaşırtmaz. [22,73; 29,41; 14,24; 74;31; 13,19-25]

Fısk kelimesinin sözlük anlamı "çıkmak, huruc etmek"tir. Nitekim delikten çıkan farelere "fâsıklar" denir. Dini terim olarak fâsık "büyük günah işlemek suretiyle Allah'a itaat çizgisinden çıkan" mânasınadır ki, küçük günahlarda ısrar etmek de bu bölüme girer. Şer'î bakımdan fıskın üç derecesi vardır. Birincisi: Günahı çirkin saymakla beraber, ara sıra günah işlemek. İkincisi: Üzerine düşerek devamlı günah işlemek. Üçüncüsü: Çirkinliğini inkâr ederek yapmaktır. Bu üçüncü tabaka küfür derecesidir. Fâsık bu duruma gelmedikçe Ehl-i sünnet mezhebinde kendisinden mümin adı alınmaz. Şu halde fâsık vasfı içinde kâfirler bulunacağı gibi, imanını kaybetmemiş olanlar da bulunabilir. Mu'tezile

mezhebindekiler bu kısmı ne mümin, ne kâfir saymayıp, ikisi ortası saymışlar. Hâriciler ise, üçünü de kâfir saymışlardır.

27 – Bu fâsıklar o kimselerdir ki, Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allah'ın, kurulmasını istediği bağları koparır ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar. İşte bunlar ziyana uğrayanların ta kendileridir. [2,63]

28 – Ey kâfirler! Allah'ı nasıl inkâr edebilirsiniz ki, siz ölü iken size hayatı veren O'dur. Şunu bilin ki, tayin ettiği vâde gelince sizi öldürecek, yine diriltecek ve sonunda O'nun huzuruna götürüleceksiniz. [52,35; 76,1; 40,11; 45,26][1]

29 – O'dur ki yeryüzünde bulunan her şeyi sizin için yarattı. Sonra iradesi yukarıya yönelip orayı da yedi gök halinde sağlamca nizama koydu. O her şeyi hakkıyla bilir. [41,9-12]

Yeryüzünde mevcut her şeyden insanlar için bir faydalanma yönü vardır. Bu faydalanma şekli bazısında müsbet, bazısında menfi bir durumdadır. Hepsinin faydalı olması, her birinin, her şekilde ve herkes için faydalı olması demek olmaz. Bir kısmında zararlı olma durumu da vardır.

Haram kılınan şeyler ile başkalarına ait kazanılmış şahsî mallar dışında dünyadaki her şey mübahtır. Buna Fıkıh ilminde ibahe-i asliyye denir ki, dayandığı başlıca naslardan biri bu âyet-i kerimedir. "Canlar, ırz ve şahsi mallar dışında, varlıkta aslolan, mübah olmadır. Özel bir haram delili bulunmadıkça, mübah ile amel olunur," şeklindeki fıkıh kaidesi bu âyetten alınmıştır. Yalnız akıllara kalsaydı kimi hep mübah der, kimi hep haram der, kimi de şaşırır kalırdı. Nitekim vahiy aydınlığından uzak yerlerde böyle olmuş ve olmaktadır. Burada şuna dikkat etmek gerekir ki bu serbestlik, insanların tümüne eşit olarak yapılmış, insanlar

insan için yaratılmamış ve birbirlerine mübah kılınmamıştır. Bunun için insanların canları, ırzları birbirlerine mübah değildir. Hatta bir insan kendi canını, ırzını bile dilediği gibi kullanmaya izinli değildir. İnsanlar, kendileri için değil Allah'a kulluk için yaratılmışlardır.

Yedi gök: Müfessirlerin çoğuna göre dünyanın üstünde bütün yıldızların süslediği maddî âlemin hepsi bir gök olup, yedi semanın birincisidir. Ve bunun ötesinde bundan başka altı sema daha vardır. "Biz yere yakın semayı yıldızlarla süsledik." [37,6] âyeti de bu mânada açıktır.

30 – Rabbin meleklere: "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" dediği vakit onlar: "Â! Oradaki nizamı bozacak ve yeryüzünü kana bulayacak bir mahlûk mu yaratacaksın? Oysa biz sana devamlı hamd, ibadet yapıp, Sen'i tenzih etmekteyiz!" dediler. Allah: "Ben, sizin bilmediğiniz pek çok şey bilirim" buyurdu.[2]

Tesbih: Allah Teâlâ'yı tenzih etmek, yani Zatını i'tikad, söz ve amel bakımından şanına lâyık olmayan her türlü kusurdan yüce tutmaktır.

Hilâfet, "vekâlet" yani başkasına vekil olmak mânasına gelir. Bu vekâlet, ya aslın kaybolmasından veya bir ihtiyaçtan veya aczden, yahut da sırf, asilin, vekiline bir şeref bahşetmek lütfunda bulunmasından ileri gelir. Ve işte Cenab-ı Allah'ın yeryüzünde velilerini halife seçmesi, bu son nevidendir.

31 – Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti. Müteakiben önce onları meleklere göstererek: "İddianızda tutarlı iseniz haydi Bana şunları isimleriyle bir bildirin bakalım!" dedi.[3]

32 – "Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan Sensin." dediler.

33 – Allah: “Âdem! Eşyanın isimlerini onlara sen bildir.” dedi. O da isimleriyle onları bildirince Allah buyurdu: “Ben size demedim mi ki, göklerin ve yerin sırlarını Ben bilirim!” Ve Ben sizin gizli açık yapmakta olduğunuz her şeyi de bilirim!” [20,7; 27,25]

34 – O vakit meleklere: “Âdem‘e secde edin!” dedik.Hepsi secde ettiler, yalnız İblis diretti, kibirlendi ve kâfirlerden oldu [7,11; 15,29; 20,116; 38,72]

35 – Ve dedik ki: “Âdem! Eşinle birlikte cennete yerleşin, oradaki nimetlerden istediğiniz şekilde bol bol yiyin, sadece şu ağaca yaklaşmayın. Böyle yaparsanız zalimlerden olursunuz!” [7,19-20; 20,120][4]

“Bu cennet, dünyada bir bahçedir. Zira Hz. Âdem (a.s.) dünyada yaratılmıştır.” diyen müfessirler vardır. Fakat ekseri müfessirlere göre maksat ebedî cennettir.

36 – Derken Şeytan onların ayaklarını kaydırarak içinde bulundukları nimet yurdundan çıkardı. Biz de: “Haydi, dedik, birbirinize düşman olarak yeryüzüne inin! Siz orada belirli bir süre ikamet edip yararlanacaksınız.”

37 – Büyük pişmanlık duyan Âdem, Rabbinden birtakım kelimeler öğrenip onlara göre hareket etti. Rabbine yalvardı. Allah da tövbesini kabul etti. Zaten O tövbeyi kabul eder, merhameti boldur. [9,104; 25,71; 4,17-18].

Tevrat Hz. Adem’in tövbe etmesinden bahsetmez.

Allah insanın dünyadaki çilesini geçici kılmıştır. Halife olmak üzere yaratılan Âdem’in fıtratından ilim gücü yok edilmemiştir. Vuku bulan zelle henüz tabiat (huy) haline gelmemiştir. Onun için bu musîbetten hemen sonra, bu yaratılışıyla Rabbine döndü ve O’nun kendisine bazı kelimeler telkin ettiğini sezdi, o kelimeleri alıp onlarla amel etti. Bu kelimeler 7,23’de bildirilmiştir.

38-39 – Dedik ki: “İnin oradan hepiniz! Artık ne zaman Ben’den size doğru yolu gösteren rehber gelir de kim ona uyarsa, onlara hiç bir korku olmayacak, hiç üzülmeyecekler de. İnkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlar ise cehennemliktirler, hem de orada ebedî kalacaklardır.” [20,123; 7,24-35]

40 – Ey İsrail’in evlatları! Hatırlayın ve düşünün size ihsan ettiğim nimetimi!

Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki Ben de size karşı ahdimi yerine getireyim ve yalnız Ben’den korkun! [44,30-34; 5,20][5]

İsrail, Yâkub (a.s.)’ın lakabı olup İbranîce’de “Allah’ın kulu” “Allah’ın seçkini” mânasına geldiği bildirilir. Bu hitap tarzında, Yahudileri iman etmeye bir teşvik vardır. Yani: “Ey Allah’ın seçkin bir kuluna evlatlıkla bağlanmış olan Tevrat Ehli! Bu vasfınıza ve o aslınıza lâyık bir tutum izleyin!”

Allah Teâlâ Hz. Âdem ve evladından, Kendisi tarafından gelecek olan talimata uymalarını istemiştir. Bunu bir ahid tarzında bildirmiştir (2,38). İsrail evlatlarının Tevrat’ı kabul etmeleri ile de, bu ahid Tevrat’la pekiştirilmiş, geleceği bildirilen peygamberlere ve son peygamber Hz. Muhammed (a.s.)’a iman ederek bu ahdi yerine getirmeleri emredilmiştir.

41 – Sizin yanınızda bulunan Tevrat’ı tasdik etmek üzere indirdiğim Kur’ân’a iman edin, onu inkâr edenlerin başını siz çekmeyin. Âyetlerimi az bir fiyatla, yani dünya menfaati karşılığında satmayın. Asıl Bana karşı gelmekten sakının! [2,89.91.97.101; 3,81; 4,47; 5,48; 6,92; 35,31; 46,12.30]

Maksat: Tevrat’ın asli şeklidir.

42 – Batılı hakka karıştırmayın, bile bile gerçeği gizlemeyin!

43 – Hem namazı tam kılın, zekâtı verin, rükû edenlerle beraber siz de namaz kılın!

44 – Halka iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz yoksa?

Halbuki siz Tevratı okuyup duruyorsunuz.

Artık aklınızı başınıza almayacak mısınız?

45 – Sabır göstererek, namazı vesile ederek Allah'tan yardım dileyin! Gerçi bu çok zor bir iştir, fakat içi saygı ile ürperenlere değil. [29, 45]

Bütün bu emirler ve yasaklar İsrailoğullarına hitab etmekle beraber, hükmü onlara mahsus değildir. "Bunlar İslâm şeriatında da vardır. Siz de bunlara İman ve itaat ediniz!" demektir. Zira Tefsir usulündeki bir kurala göre "Sebebin hususiliği, hükmün umumiliğine mani değildir."

46 – İçi saygı dolu olan bu müminler, Rab'lerine kavuşacaklarını ve O'na döneceklerini iyi bilirler.

47 – Ey İsrail'in evlatları! Size ihsan ettiğim nimetimi ve vaktiyle sizin atalarınızı diğer insanlara üstün kıldığımı hatırlayın! [45,16]

Kendi zamanlarında yaşayan insanlara üstün kılınmışlardı.

48 – Öyle bir günden sakının ki, o gün hiç kimse başkasının yerine birşey ödeyemez, kimseden şefaat kabul edilmez, hiç kimseden fidye alınmaz, hem onlara yardım da edilmez. [31,33; 26,100-101; 37,25]

Mu'tezile bu âyetten, büyük günah işleyenlere şefaatin fayda vermeyeceği sonucunu çıkarmıştır. Ehl-i sünnete göre âyet, kâfirler hakkındadır ve hitap, küfürde ısrar edenlere mahsustur. Zira İsrailoğulları, kendilerinin babaları ve dedeleri olan peygamberlerin, her hâl ve durumda, kendilerine şefaat edeceklerini iddia ediyorlardı. Bu âyet, bunu reddediyor. Yoksa Allah'ın izni ile şefaatin muteber

olduğuna dair âyetler ve hadisler mevcuttur. İleride ele alınacaktır. Ayrıca kesin hadisler de vardır. Kabul edilmeyecek şefaat, herkesin kendiliğinden ve Allah'ın iznine bağlanmadan, yapılacağı düşünülen şefaatlerdir. Şu halde kendiliklerinden şefaat edebilirler zannıyla nebîlere ve velîlere tapılmamalı, ancak Allah'a ibadet etmelidir ki O, istediğine, istediği zaman şefaat ettirir.

49 – Hem sizi en feci işkencelere uğrattıkları zaman Firavun'un adamlarından kurtardığımızı da hatırlayın! Onlar sizin dünyaya gelen erkek çocuklarınızı kesiyor, kız çocuklarınızı ise istismar için hayatta bırakıyorlardı. İşte bunda size Rabbiniz tarafından çetin bir imtihan vardı.[6]

Firavun, Mısırda Amalika hükümdarlarının lakabıdır. Çoğulu *Feraine*'dir. Nasıl ki Türk krallarına hakan, Rum krallarının bazısına kayser, bazısına herakl (Herakliyus), Habeş krallarına necaşi, Yemen meliklerine tübba', İran hükümdarlarına kisrâ deniliyordu.

50 – Yine hatırlayın ki, sizin geçmeniz için denizi yarmış, sizi kurtarıp, siz bakıp dururken gözlerinizin önünde Firavun hanedanını boğmuştuk.[7]

Bu âyet-i kerime, hürriyetin, başta gelen nimetlerden olduğunu hatırlatıyor. İnsanın başka birinin eli altında ve istediği tarzda çalıştırabileceği bir halde bulunması, üstelik bir de ağır, zor, pis işlerde kullanılması, azap şekillerinin en şiddetlilerinden olduğunda şüphe yoktur. Hatta buna mâruz kalanlar ekseriya ölümü temenni ederler. İşte Cenab-ı Allah'ın burada açıkladığı birinci nimet, bu kötü azaptan kurtulma nimetidir.

51 – Ve bir vakit Mûsâ'ya kırk gecelik bir süre ayırmıştık. Ama siz Mûsâ'nın ayrılmasından az sonra, buzağıyı ilâh

edinip zalim olmuştunuz. [7,142; 2,54.92; 4,153; 7,148; 20,85-97][8]

Zulüm, bir şeyi layık olduğu yere koymamaktır. İbadeti, layık olan Allah'a yapmayıp mahluka yapmak zulüm ve haksızlıktır.

52 – Bundan sonra şükredesiniz diye Biz sizi affettik.

53 – Mûsâ'ya Kitap ve Furkan'ı verdik, ta ki doğru yolda yürüyebilesiniz. [28, 52-53; 21,48; 3,4; 25,1; 8,29]

Furkan: Tevrat'ın bir sıfatı veya Tevrat'taki şer'i hükümler veya Tevrat'tan ayrı olarak *yed-i beyza* ve *asâ* gibi mûcizeler yahut bir zafer ve ferah olabilir.

54 – Mûsâ kavmine dedi ki: "Ey kavmim! Sizler buzağıya tutulmakla kendinize çok yazık ettiniz! Derhal Yaradanınıza tövbe edin! Allah yolunda kendinizi öldürün! Böyle yapmanız sizi Yaratan nezdinde daha hayırlıdır." Böylece Allah da sizin tövbelerinizi kabul etsin. Çünkü o tövbeleri çok kabul eder, merhamet ve ihsanı boldur. (4,66)[9]

Âyetteki "nefislerinizi öldürün" mefhum olarak üç mânaya gelebilir. 1- Hakikî mânası ki herkesin kendi kendini öldürmesi, yani intihar etmesidir. Lakin böyle olsaydı muhatap olacak kavim kalmaz veya ancak âsiler kalırdı. Şu halde kasdedilen mâna bu değildir. 2- Esasen kardeş olan bir kavmin fertlerine, haydi bakalım şimdi birbirinizi öldürünüz"! demektir. Tefsirciler çoğunlukla bu mânayı gözetmişlerdir. Tur'a giden Hz. Mûsâ (a.s.)'ın arkasından Samirî, altından buzağı heykeli yapmış, önce bağırtmış ve Apis öküzüne tapan Mısırlılar ve diğer puta tapıcılar gibi İsrailoğullarının bir kısmını, "İşte Mûsâ bunu aramaya gitti." diyerek ona taptırmış, çok yakın bir zamanda bizzat şahid oldukları nimetlere karşı nankörlük edip bir bozgun ve karışıklık çıkarmış, kavmin diğer bir kısmı Hz. Harun

(a.s.) ile beraber bu gidişi önleyememişlerdi. Hz. Mûsâ'nın dönüşüne kadar bu şirk iyice yayılmıştı. O dönünce Furkan'ın hükmüyle, hem buzağıya tapanlara, hem de onları önlemeyip bekleyenlere hemen tövbe etmelerini ve tövbe edenlerin, etmeyenleri derhal öldürmelerini emretmiştir. Bu iç savaş Allah'ın izniyle zaferle sonuçlanmıştı ki, burada o nimet hatırlatılıyor. 3- Sırf mecazî mânası ile "nefsanî isteklerinizi öldürünüz." Bu gerçek tefsir olmayıp işarî bir mânadır. "Yani günahlarınıza pişman olarak gam ve kederden canınızı çıkarın yahut şehvetlerden menetmekle riyazet ediniz!"

55 – Bir zaman da: "Mûsâ! Biz Allah'ı açıkça görmedikçe sana inanmayız!" dediniz. Bunun üzerine derhal sizi yıldırım çarptı, siz de bakakaldınız.

56 – Siz bir müddet ölü vaziyette kaldıktan sonra, şükredesiniz diye sizi dirilttik.

Bunu yapanlar, elbette İsrailoğullarının hepsi değildi. Bu ısrar üzerine mikatta yıldırıma yakalananlar, seçilen yetmiş kişi idi.

57 – Üzerinize bulutları gölge yaptık.

Size kısmet ettiğimiz helâl hoş rızıklardan yiyesiniz diye kudret helvası ve bıldırcın indirdik.

Fakat nankörlük etmekle onlar Biz'e değil, kendilerine yazık ediyorlardı. [7,160; 20,80][10]

58 – Bir zaman da şöyle dedik: "Şu şehre girin ve orada istediğiniz yerden bol bol yiyin!

Şehrin kapısından secde ederek, saygılı bir tavırla girin ve "Affet bizi ya Rebbenâ *(hıtta)"* deyin ki suçlarınızı affedelim; iyilik yapanların mükâfatlarını daha da artıracağız. [4,154; 7,161]

Maksat: *Beyt-i Makdis* veya *Eriha* şehridir.

Hz. Peygamber (a.s.m.) bu ayetle ilgili şu açıklamayı yapmıştır: “Onlar secde etme yerine kapıdan kıçları üzerine sürünerek girdiler. “Hıtta” demek yerine ise *“habbe fi şa’re”* dediler.” [Buhari ve Müslim Bakara sûresinin tefsirinde]

59 – Ne var ki o zalimler kendilerine söylenen sözü değiştirip başka şekle koydular.

Biz de o zalimlere, itaat dışına çıktıkları için, gökten acı bir azap indirdik.

60 – Bir zaman da Mûsa, kavmi için su arayıp Allah’a yalvarmıştı.

Biz de: “Asanı taşa vur!” demiştik.

Bunun üzerine o taştan on iki pınar fışkırmış, her kabile kendine mahsus pınarı bilmişti.

“Allah’ın rızkından yiyin için, fakat sakın yeryüzünde fesat çıkararak taşkınlık yapmayın!” demiştik. [7,160][11]

61 – Bir vakit şöyle dediniz: “Mûsa! Biz bir çeşit yemeğe imkânı yok katlanamayız.

O halde bizim için Rabbine yalvar da yerin bitirdiği sebzesinden, kabağından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından çıkarsın.”

Mûsa da: “Ne o! dedi. Siz, daha üstün olanı vererek daha düşük olanı mı almak istiyorsunuz?

Pekâla, şehre inin, işte istediklerinizi orada bulursunuz.”

Üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası basıldı ve neticede Allah’tan bir gazaba uğradılar. Evet öyle oldu! Çünkü onlar Allah’ın âyetlerini inkâr ediyor ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı.

Öyle oldu; çünkü onlar isyan ediyor ve haddi aşıyorlardı.

Mısr: hem özel isim olarak bu isimle bilinen bir ülke, hem de cins ismi olarak “şehir” anlamına gelebilir. Fakat

İsrailoğulları, Mısır’dan çıkışlarından sonra, oraya tekrar dönmediklerinden, tefsircilerimiz bunun cins isim olarak, Kudüs diyarındaki kasabalardan herhangi birinin olabileceğini söylemişlerdir. M. Hamidullah âyetin tefsirinde şöyle der: “Yahudiler, Kudüs diyarını çevreleyen şehirlere hücum etmekten korkuyorlardı. Hz Mûsa, onlara: “Canınız o sebzeleri istiyorsa onlar o şehirde. Sıkıysa gidin oradan temin edin!” demek istemişti.

62 – İman edenler, Yahudiler, Hıristiyanlar, Sabiîler... Her kim Allah’a ve âhiret gününe (gerçekten) iman eder ve yararlı işler yaparsa, elbette Rab’leri yanında mükâfatları vardır. Onlar için herhangi bir korku olmadığı gibi kendilerini üzecek bir şeyle de karşılaşmazlar. [11,17; 10,62; 41,30; 5.69, 22,17][12]

Âyetin ilk kelimesindeki “İman edenler”den maksat, birçok müfessire göre, dış görünüşte iman ettiklerini söyleyen münafıklardır. Zira daha sonraki kısımda gerçek iman edenlerin bulunması, bu tefsire bir karine teşkil etmektedir. Âyetteki “Her kim Allah’a ve âhiret gününe iman eder ve yararlı işler yaparsa” cümlesiyle beyan buyurulan gerçek iman edenlerin, Hz. Muhammed (a.s.)’ın peygamber olarak gönderilmesinden sonrakiler diye tefsir edilmesi lâzım geldiğinde hiç şüphe yoktur. Hz. Muhammed’in nübüvvetinden önce Allah’a ve âhirete iman eden ve iyi amel işleyenler bile, Tevrat ve İncîl hükmünce geleceğin büyük Peygamberine iman ile yükümlü idiler. Böyle iken Hz. Muhammed’in peygamberliğinden sonra onu inkâr edenler arasında gerçek iman ehli bulunduğu varsayımına imkân kalır mı?

Âyette zahirî îman sahipleri, Yahudi, Sabiî ve Hıristiyanlarla bir tutulmuş ve hepsinin kurtuluşu,

Kur'ân'da bildirilen rükünleriyle kâmil iman ve amel-i salih şartına bağlı kılınmıştır. Bu da, dince makbul sayılan güzel davranışlardır. Böylece İslâm dininin dâvet ve hidâyetinde, bütün insanlara açık evrensel bir din olduğu âşikâr olmaktadır. Demek doğumla ilgili olan, ırk gibi bir din anlayışı değil, tahkikî bir iman esastır.

Yahûd: Arapçada bu kelime "tövbe etmek" veya "Yahudi olmak" anlamına gelir. Yahut cins ismi olup kavmin veya boyun adıdır. Tekili ise Yahûdi olup o kavme mensup olan kişiye denilir.

Nasârâ: Tekili nasrânî olup, Hıristiyanlar mânasına gelir. Hz. Îsâ (a.s.)'ın yaşadığı Nâsıra şehrine mensubiyeti belirtir.

Sabiîn: Dilde *"Sabie"* "bir dinden çıkıp başka dine girmek" demektir. Bazı Tefsirler İslâm, Yahudi ve Hıristiyanların dışında kalan diğer dinlerin mensupları diye açıklarlar. Ayrıca meleklere veya yıldızlara tapan insanlar olduğu söylenmiştir. Onlar âlemin tek Yaratıcısına inanmakla birlikte, dünyanın ve insanların yönetiminin gök cisimlerine bırakıldığını ileri sürerler. Hz. İbrâhim (a.s.), bunları irşad için gönderilmişti. Günümüzde yıldız falına inanma ve yıldızların gücüne sığınma bunlardan kalmadır.

63 – Ey İsrail'in evlatları! Bir vakit de Tevrat'ı uygulayacağınıza dair sizden söz almış, sonra bu ahdi bozduğunuz için Dağı üzerinize kaldırarak demiştik ki: "Size verdiğimiz Kitaba kuvvetle sarılın ve muhtevasını iyi inceleyip ders alın ki, kötü akıbetten korunasınız!" [7,171; 23,20; 95,2][13]

Dağı: Yani "Sina dağını" *(Tur-i Sinâ)*.

64 – Bundan sonra yine yüz çevirdiniz! Eğer üzerinizde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı elbette hüsrana uğrayanlardan olurdunuz.

65 – İçinizden cumartesi günü haddi aşanları elbette bilirsiniz. Biz böyle yapanlara “Aşağılık maymun olun!” dedik. [7,163-166; 5,60]

66 – Bunu, hem bu hâdiseye şahit olanlara, hem de sonradan gelecek olan nesillere bir ibret ve Allah’a karşı gelmekten korunacaklara da bir öğüt kıldık.

67 – Bir vakit de Mûsâ kavmine: “Allah, bir sığır kesmenizi emrediyor.” demiş, onlar da: “Ay! Sen bizimle alay mı ediyorsun?” diye cevap vermişlerdi. Mûsâ da “Öyle cahillere katılmaktan Allah’a sığınırım!” demişti.[14]

Sûrenin adı, bu âyette başlayan bakara kıssasından alınmıştır. Bakara, “bakar”ın müennesi veya tekilidir. Bakar, manda cinsine de şamil olmak üzere sığır cinsinin genel ismidir. Buna göre *bakara*: erkek veya dişi sığır, yani bir inek veya bir öküz, bir düve veya bir tosun veyahut bir manda olabilir.

68 – Bunun üzerine Mûsâ’ya: “Peki öyleyse Rabbine yalvar da onun ne olduğunu bize açıklasın!” dediler. Mûsâ: “Rabbim şöyle buyuruyor: O sığır ne pek geçkin, ne de körpe olmayıp orta yaşta dinç bir inek olacaktır.” Haydi size emredilen işi yapın bakalım.” dedi.

69 – Bu sefer: “Rabbine yalvar da onun rengini bize bildirsin.” dediler O da: Allah “O, bakanların içini açan parlak sarı bir inek olacaktır, buyuruyor” dedi.

70 – Onlar yine dediler ki: “Bizim adımıza Rabbine yalvar da onun nasıl olacağını bize iyice bildirsin.

Zira: Nasıl bir sığır istendiği konusunda tereddütte kaldık. Ama inşaallah matlup olanı bulabiliriz.”

71 – Mûsâ: “Rabbim şöyle diyor: O inek, ne toprağı sürmek için çifte koşulmuş, ne de ekin sulamada çalıştırılmış

olmayan, salma ve her kusurdan uzak, hiç alacası bulunmayan bir inek olacaktır."

Onlar: "İşte şimdi gerçeği tam anlayacağımız tarzda bildirdin!" diyerek nihayet sığırı kestiler ki nerdeyse bunu yapmayacaklardı.

Tevrat bu olaya değinir[15]Fakat, Yahudilerin gereksiz sorularla işi uzatıp bu görevi savsaklamaya çalıştıklarına yer vermez; birçok bölümde, onların isyan ve inatlarını bildirir.

72 – Hani siz bir adam öldürmüştünüz de peşinden katilin kim olduğu hakkında birbirinizle atışmış, suçu üzerinizden atmıştınız.

Halbuki Allah sizin gizlediğinizi meydana çıkaracaktı.[16]

73 – Bunun üzerine: "Kestiğiniz ineğin bir parçasıyla o maktûlün cesedine vurun." dedik (Vurulunca da o diriliverdi.)

İşte Allah bunu nasıl dirilttiyse ölüleri de öyle diriltir.

Aklınızı iyice kullanasınız diye mucizelerini size gösterir. [2,259-260]

Allah Teâlâ inek kesme emri ile onların içlerine yerleşmiş sığıra tapma geleneğini kesmek istiyordu. Taptıkları nesnenin âcizliğini gösteriyordu. Ayrıca onun parçalarından biri ile ölüye vurulmasını emredip bir ölüyü dirilterek mûcize göstermek istiyordu. Bunun topluca görülmesi için, böyle bir merasim düzenlendiği anlaşılıyor. Buna benzer bir kıssa Tevrat'da yer alır {Ts, 21,1-9}

74 – Sonra bunun arkasından kalpleriniz katılaştı, artık onlar taş gibi, hatta ondan da katı!

Çünkü öyle taş var ki içinden ırmaklar fışkırır.

Öylesi var ki, çatlar da bağrından su kaynar.

Ve öylesi var ki, Allah’a olan tazimi sebebiyle yukarıdan düşüp parçalanır.

Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

75 – Nasıl olur onların size güvenmelerini bekleyebilirsiniz ki? çünkü onlardan bir zümre vardı ki Allah’ın kelamını işitip akılları aldıktan sonra, bile bile onu değiştirirlerdi. [3,78; 4,46; 5,13][17]

76 – Onlar iman edenlerle karşılaştıklarında “Biz de iman ettik.” derler.

Kendi aralarında kaldıklarında ise: “Ne yapıyorsunuz? derler, Rabbinizin huzurunda aleyhinize hüccet edinsinler diye mi tutup Allah’ın size açtığı gerçeği onlara söylüyorsunuz?

Hiç aklınızı kullanmıyor musunuz?”

77 – Bilmiyorlar mı ki Allah onların gizlediklerini de bilir, açıkladıklarını da?

78 – Onların bir kısmı da ümmîdir. Kitap nedir bilmezler.

Bütün bildikleri, kendilerine anlatılan birtakım kuruntu ve uydurmalardır.

Onlar sadece bir zan içindedirler.

79 – Elleriyle kitap yazıp, biraz para almak için: “Bu Allah tarafındandır.” diyenlerin vay haline!

Vay o ellerinin yazdıklarından ötürü onlara!

Vay o kazandıkları vebal yüzünden onlara!

80 – Bir de derler ki: “Cehennem ateşi, sayılı birkaç gün dışında bize asla dokunmayacak.”

De ki: “Buna dair Allah’tan garanti mi aldınız? Aldıysanız ne âla, Allah vaadinden asla caymaz.”

Yoksa kesin bilmediğiniz şeyi mi Allah adına söylüyorsunuz?

81 – Hayır, durum hiç de öyle değil!

Günah işleyip de günahın kendisini her taraftan kuşattığı kimseler var ya, işte onlar cehennemliktir.

Hem de orada ebedî kalacaklardır.

82 – İman edip yararlı işler yapanlar ise,

İşte onlar da cennetliktir.

Hem de orada ebedî kalacaklardır. [4,124]

83 – Bir vakit İsrailoğullarından söz alıp: “Allah’tan başkasına ibadet etmeyin!

Anneye babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara güzel muamele edin,

İnsanlara tatlı söz söyleyin, namazı hakkıyla eda edin, zekâtı verin!” demiştik.

Sonra pek azınız hariç, sözünüzden döndünüz. Hâlâ da yüz çevirmektesiniz. [17,23-26; 31,13-15]

84 – Hani sizden, “Birbirinizin kanını dökmeyin, birbirinizi ülkenizden çıkarmayın!” diye söz almıştık, siz de bunu kabul etmiştiniz.

Buna siz de şahitlik edersiniz.

85 – Ama işte siz birbirinizi öldürüyor, bir kısmınızı yurdunuzdan çıkarıyor, onlara karşı günahta ve zulümde birbirinizi destekliyorsunuz.

Bununla beraber, onlar esir olarak gelirlerse fidyelerini verip onları kurtarıyorsunuz.

Halbuki aslında onların çıkarılması size haram kılınmıştı.

Ne o, Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını red mi ediyorsunuz?

İçinizden böyle yapanların elde edeceği netice, dünya hayatında rüsvaylıktan başka bir şey değildir.

Kıyamet günü ise en şiddetli azaba itilirler.

Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

Hicretten önce Medine'deki Yahudi kabilelerinden Benî Kurayza Evs, Benî Nadîr ise Hazrec ile anlaşma yapmışlardı. Bunlar, birbiri ile savaşınca Yahudi müttefikleri de savaşa katılıyor, Böylece Yahudiler de birbiri ile savaşıyorlardı. Fakat esir düşenler arasında Yahudi varsa fidye alarak serbest bırakıyorlardı. Fidye almaları ayıplanınca "Cevaz var." demeleri üzerine, onlar "savaşma" yasağını ne yapacaksınız?" diye sıkıştırılıp çelişkileri sergileniyor.

86 – İşte onlar âhiretlerini verip, karşılığında dünya hayatını satın almışlardır.

Onun için, bunların cezası asla hafifletilmez, kendilerine yardım da edilmez.

Dünya, ednâ ism-i tafdilinin müennesi olup "en yakın" veya "pek alçak" mânasına bir sıfattır. Kur'ân'da geçen *el-hayatu'd-dünya* aslında "dünya hayatı" değil, dünya hayat, yani bugün fiilen içinde bulunulmak itibariyle "en yakın bulunan hayat" demek olur.

87 – Biz Mûsâ'ya kitap verdik. Ondan sonra peş peşe peygamberler gönderdik. Meryem'in oğlu Îsâ'ya da mûcizeler, açık deliller verdik ve onu *Ruhu'l-Kudüs* ile destekledik.

Demek size her ne zaman bir peygamber gelip de nefislerinizin hoşlanmadığı bir şey getirirse kafa tutacak, onların kimine yalancı deyip kimini öldüreceksiniz ha! [5,44; 2,117; 3,47.59; 19,35]

Hz. Meryem, Kur'ân'da adı geçen tek hanımdır.

Ruh'ul-Kudüs hakkında: 2,253; 5,115; 16, 102.[18]

Îsâ: Süryanîce *İşû'*dur. Nitekim bazı Hıristiyanlar *Yesû*, Frenkler *Jesus* derler. Bunun ism-i mensubu (sıfatı) olan

Jezvit *(Jesuite)* İsevî, diğer bir tabirle Yesûî demek ise de, bir kısım Katolik papazların özel olarak kurdukları cemiyete has bir isim olmuştur.

Meryem: Süryanî dilinde “hizmetkâr” demektir. *Ruhu’l-kudüs:* Kelime olarak, fevkalâde temizlik, nezahet yahut bereket ruhu veya mukaddes ruh mânasına gelir. Ekseri müfessirlerce Cebrâil (a.s.) olarak tefsir edilmektedir.

88 – “Kalplerimiz perdelidir.” dediler. Öyle değil! Kâfirlikleri sebebiyle Allah onlara lânet etti.

Onun için pek az iman ederler. [41,5; 4,155][19]

Âyette geçen *gulf, ağlef*’in çoğuludur. *Gulfe* veya *gılaf’*dan “kabuklu” yani “sünnetsiz” ya da “kılıflı” demektir ki, burada kelime “kaşarlanmış” mealindedir. O Yahudiler böyle diyerek Hz. Muhammed (a.s.)’ın dâvetine karşı kalplerinin kapalı olduğunu ve bunları dinlemeye, anlamaya yanaşmak niyetinde olmadıklarını, alay ve küçümseme ile söylemek ve akıllarınca iftihar etmek istediler.

“Sünnetsiz kalb” tabirinin “nankör, inkârcı kalb, Allah’a verdiği ahdi bozan kalb” mânasına Tevrat’ta da kullanıldığını görmekteyiz. Bazı Beni İsrail peygamberleri Yahudileri “sünnetsiz kalb” taşıdıklarından ötürü acı bir şekilde kınamışlardır (Ts 30,6; Yr 9,26).

89 – Onlara, Allah tarafından, ellerindeki Tevrat’ı tasdik eden bir kitap gönderildiği zaman.

Daha önce kâfirlere karşı zafer isterken “Âhir zaman Peygamberi hakkı için” diye dua ettikleri halde.

Evet o tanıyıp bekledikleri Peygamber kendilerine gelince, onu inkâr ettiler.

Bu sebeple, Allah’ın lâneti de kâfirlerin boynuna olsun! [2,41; 5,48]

Kur’an’ın Tevrat’ı tasdiki: 1- Allah’a, peygamberlere, meleklere, ahirete, kadere iman gibi Tevrat’ta yer alan din esaslarını vurgulaması 2- Hz, Muhammed (a.s.m)’ın gelmesiyle Tevrat’ta son peygamberin geleceğine dair yer alan haberlerin gerçekliğini fiilen ispatlaması tarzında olur.

Yahudilerin kendi kitaplarındaki bilgilere dayanarak, yakında gelecek bir Peygamber bekledikleri Medine’de meşhur idi. Şu söz devamlı ağızlarında idi: “Şu putperestler biraz daha hükmetsinler bakalım! Peygamber geldiğinde onların hesabını göreceğiz.” Fakat o gelince, sırf ırkçılık sebebiyle ona düşman oldular.

90 – Bunların, kendilerini uğruna sattıkları şey ne kadar da fena!

Allah’ın kullarından dilediği birine kendi lütfundan vahiy indirmesini kıskanarak,

Allah ne indirdiyse hepsini inkâr ettiler de gazap üstüne gazaba uğradılar!

Kâfirler için zelil ve perişan eden bir azap da vardır.

91 – Onlara: “Allah’ın indirdiği bu Kur’ân’a da iman edin!” denildiği vakit:

“Biz sadece bize indirilene inanırız!” derler.

Kur’ân, ellerindeki Tevrat’ı tasdik eden hak kitap olmasına rağmen,

kendi kitaplarından başkasını inkâr ederler. Onlara de ki: “Size gönderilen Tevrat’a inanma iddianızda samimi iseniz,

peki ne diye daha önce, Allahın nebîlerini öldürüyordunuz? [61,6]

92 – Mûsâ size en açık delil ve mûcizelerle geldi de, sonra kalkıp, onun yokluğunda buzağıyı tanrı edindiniz.

Siz öyle zalimlersiniz işte!”

93 – “Size verdiğimiz kitaba kuvvetle sarılın ve onu dinleyin” diye Tur’u (Dağı) tepenize kaldırıp sizden (atalarınızdan) kesin söz aldık.

Onlar: “Dinledik ve fakat isyan ettik.” dediler.

Çünkü kâfirlikleri sebebiyle buzağıya tapma sevgisi iliklerine işlemişti.

De ki: “Eğer mümin iseniz, imanınız size ne kötü şey emrediyor!”

94 – De ki: Eğer Allah katında âhiret yurdu (cennet) bütün insanlar içinde yalnız size ait ise ve bu iddianızda samimi iseniz haydi ölümü istesenize! [62,6-8; 19,75; 3,61]

95 – Fakat elleriyle yaptıkları işler ortada iken, ölümü asla istemezler.

Allah o zalimleri pek iyi bilir.

96 – İnsanlar içinde dünya hayatına en hırslı olanların onlar olduğunu görürsün.

Hatta bu hırsta müşriklerden bile daha ileridirler.

Onlardan her biri bin yıl yaşamak ister. Fakat uzun ömür onu cezadan uzaklaştıracak değildir.

Allah, onların bütün yaptıklarını görür.

“Âhiret sırf bizimdir.” demek, öldükten sonra herkes ya mahvolup yok olacak, sadece biz kalacağız; ya da herkes cehenneme gidecek, yalnızca biz cennete gideceğiz ve orada biz mutlu olacağız.” demek olur. Ölümden sonra böyle ebedi bir mutluluğun yalnız kendilerine ait olduğuna cidden inanmış olanların, zahmetler, elemler ve kederlerle dolu olan şu üç - beş günlük dünya hayatına sımsıkı sarılmalarının hiçbir anlamı yoktur. Bu düşüncede olanların bir an önce ölümü temenni etmeleri gerekirken, onlar asla istemezler. Zira âhiret için hazırladıkları şeyler; zulümler, cürümler, cinayetlerdir. Yani bunlar zaten sabıkalı

kimselerdir. O kirli ellerin neler yaptığını, âhirete ne yüzle varacaklarını vicdanları duyar da dünya cennetinden vazgeçmezler, ölümü isteyemezler. Allah o zalimleri bilmez mi sanıyorlar ki, âhiret yurdu bizimdir, diyorlar. Oysa Allah bütün zalimleri bilir.

Bu ruh hali, kaçınılmaz olarak iki sebebin birinden ayrı değildir. Ya bunlar: "Âhiret sırf bizimdir." derken, bunun yalan olduğunu bilerek söylüyorlar. Böylece âhirete asla inanmıyorlar demektir. Ya da bunların maksadı gerçek âhiret olmayıp bekledikleri dünyevî bir gelecektir. Gerçekten Siyonistler son devirlerde âhiret kavramını tahrif ve tevil ederek şu ideale sahip olmuşlardır: Kendilerine vaad edildiğini ileri sürdükleri kutsal topraklarda devlet kurduktan sonra, bütün dünyayı istila edecekler, dünyanın tek devleti olacaklardır. (Diyanet İslam Ansiklopedisi Arz-ı Mev'ud md. 3/444)

97 – De ki: "Kim Cebrâil'e düşman ise iyi bilsin ki, bu Kur'ân'ı daha önceki kitapları tasdik etmek, inananlar için bir rehber ve müjde olmak üzere, Allah'ın izniyle senin kalbine o indirmiştir. [4,150-151; 19,64; 66,4][20]

98 – Kim Allah'a, meleklerine, resullerine, Cebrâile, Mikâil'e düşman ise, iyi bilsin ki, Allah da kâfirlerin düşmanıdır."

Peygamber Efendimiz (a.s.) Medine'ye hicret buyurduklarında Fedek Yahudilerinin bilginlerinden Abdullah ibn Sûriya, münazara için bir grupla Peygamber Efendimiz'e geldi. Sorduğu dört müşkil soruya doğru cevaplar aldıktan sonra; vahiy getiren meleği sorup "Cebrâil" cevabını alınca "O bizim düşmanımızdır, o savaş ve şiddet getirir, bizim elçi meleğimiz Mikâil'dir ki; o, müjde, bereket, ucuzluk getirir. Eğer sana o gelseydi iman

ederdik.” Bu uzun kıssa üzerine bu âyet nazil olmuştur. Hz. Ömer’le ilgili başka bir nüzul sebebi daha rivayet edilir.

99 – Biz sana apaçık âyetler indirdik.

Onları yoldan çıkan sapıklardan başkası inkâr etmez.

100 – O fâsıklar hem bunları reddedecek, hem de ne zaman bir anlaşma yapsalar, içlerinden bir güruh onu bozup atıverecek öyle mi?

(Hatta sadece az bir güruh da değil), onların ekserisi ahit tanımaz imansızlardır.

101 – Onlara, Allah katından, ellerindeki Tevrat’ı tasdik eden bir Peygamber gelince, O Ehl-i kitaptan bir kısmı, güya gerçeği hiç bilmiyorlarmış gibi, Allah’ın kitabını arkalarına atarak ondan yüz çevirdiler de [7,157; 2,89-91]

102 – Tuttular, Süleyman’ın hükümranlığı hakkında şeytanların uydurdukları sözlere tâbi oldular.

Halbuki Süleyman küfre gitmemişti. Fakat asıl o şeytanlar küfre gittiler.

Halka sihiri ve Babil’de Hârut ve Mârut adlı iki meleğe indirilen şeyleri öğretiyorlardı.

Oysa o ikisi: “Biz sırf imtihan için gönderildik, sakın kâfir olma!” demedikçe hiç kimseye sihir öğretmezlerdi.

İşte bunlardan koca ile karısının arasını açacak şeyler öğreniyorlardı.

Fakat Allah’ın izni olmadıkça onlar bununla hiç kimseye zarar veremezlerdi.

Onlar kendilerine zarar getirip fayda vermeyen şeyler öğreniyorlardı.

Büyüye müşteri olan kimsenin âhiretten nasibi olmadığını pek iyi biliyorlardı.

Karşılığında kendi varlıklarını sattıkları şey ne kötü! Keşke bunu anlasalardı! [17,101]

Yahudiler dünya ülkelerine dağılıp parçalanınca (özellikle Babil esareti sırasında) büyü kabilinden şeyleri öğrendiler. Bu sihiri de Hz. Süleyman (a.s.)'a bağladılar. Allah'ın kitabından uzaklaştılar. Kur'ân Hz. Süleyman (a.s.)'ın, sadece büyüden değil, Tevrat'taki diğer bazı isnatlardan da beri olduğunu bildirir. Büyüden başlıca maksatları, karı kocayı ayırmaktı. Bu da onların ahlâkça ne derece düştüklerini gösterir.

103 – Şayet onlar iman edip (sihir gibi) haramlardan sakınmış olsalardı, Allah katından kendilerine verilecek mükâfatlar elbette haklarında daha hayırlı olurdu.

Keşke bunu bilselerdi!

104 – Ey iman edenler! (Siz, onların böylesi kötü etkilerine karşı uyanık olun, mesela) *"Râina"* demeyin, *"Unzurna"* deyin ve dinleyip itaat edin.

Kâfirler için acı veren bir azap vardır. [4,46]

Bu âyetten itibaren, müminler Yahudilerin kurdukları tuzaklara karşı uyarılıyorlar. Onlar Hz. Peygamber'e görünüşte saygı gösterseler de, daima onun bir açığını yakalamak için pusuda bekliyorlardı. Kaypak, müphem kelimeler kullanıyorlardı. Mesela: Müslümanlar, Efendimize: "Bizi gözet, himmet et" anlamında *râina* derlerdi. Buna benzer raina kelimesi İbranîce'de hakaret ifade eder. Bunu fırsat bilerek, ağızlarını eğip bükerek, bu kelime ile Hz. Peygamber'e hitap ederlerdi. Âyet, onların maskelerini indiriyor.

105 – Gerek Ehl-i kitaptan gerek müşriklerden olsun, kâfirler,

Rabbinizden size herhangi bir hayır indirilmesini arzu etmezler.

Fakat Allah rahmetini dilediğine seçip ihsan eder.

Allah büyük lütuf sahibidir.

106 – Biz, daha hayırlısını veya benzerini getirmedikçe, herhangi bir âyetin hükmünü neshetmez veya ertelemeyiz.

Allah'ın her şeye kadir olduğunu bilmez misin? [16, 101; 22,52]

Hem nesheden, hem de neshedilen âyetler, Kur'ân metni olma bakımından eşit değerdedirler. Daha hayırlı olma, o hükmü uygulayanların elde edecekleri sevap yönündendir.

Nesh: Dilde nakil veya izale anlamındadır. Istılahta: "Şâriin, şer'î bir hükmü, daha sonraki şer'î bir delille kaldırması"dır. Allah Teâlâ insanlığı Cahiliye anarşisinden İslâm'a çıkarırken köprü konumundaki sahâbe neslini eğitmede neshi bir metod olarak kullanmıştır. Geçiş döneminin, muayyen bir vakit için yapılmış bazı istisnalar ihtiva etmesi kaçınılmazdır. Esasen nesh, bir yönü ile, vahyin bölüm bölüm indirilmesinin bir tezahürüdür. Biz insanlara göre değiştirme görünen durum, Allah Teâlâ bakımından nihaî hükmü beyan etmedir. Ancak bize, ilk hükmün sona ereceği vakit bildirilmediğinden, sınırlı ilmimiz, bu işi yürürlükten kaldırma sanmaktadır. Allah, mahlûkatı yaratmadan önce nâsihi de mensûhu da bilir. Fakat yüce hikmetiyle, mensûh olan ilk hükmün, muayyen bir vakitte sona erecek bir hikmet ve maslahat (işlev) ile sınırlı olduğunu da bilmektedir. Neshe bir misal verelim: Miras paylarındaki nihaî hüküm (4,11-12) gelmeden önce, anne ve baba gibi yakınlara vasiyetle mal bırakma farz kılınmıştı (2,180). Neshin çok az örneği vardır. İtikadî bir konu değil, ilmî bir değerlendirmedir.

107 – Bilmez misin ki göklerin ve yerin hükümranlığı Allah’ındır.

Sizin O’ndan başka ne bir hâminiz, ne de bir yardımcınız yoktur.

108 – Yoksa siz daha önce Mûsâ’dan istendiği gibi Resulünüzden de olur olmaz şeyler istemek, onu sorguya çekmek mi istiyorsunuz?

Kim imana bedel inkârı alırsa, artık doğru yoldan sapmış olur. [4,153]

109 – Sırf nefislerinden ileri gelen bir kıskançlık sebebiyle, Ehl-i kitaptan birçok kimse, gerçek kendilerine ayan beyan belli olduktan sonra, sizi imanınızdan uzaklaştırıp kâfir haline çevirmek isterler.

Yine de Allah bu husustaki emrini bildirinceye kadar affedin ve hoşgörün!

Şüphesiz Allah her şeye kadirdir. [3,186]

110 – Namazı hakkıyla eda edin, zekâtı verin!

Dünyada hayır olarak ne yapıp gönderirseniz, mutlaka onun mükâfatını âhirette Allah katında bulursunuz.

Zira Allah işlediğiniz her şeyi görmektedir.

111 – Bir de: “Yahudi veya Hıristiyan olanlardan başkası cennete asla giremez!” dediler. Bu onların kendi kuruntuları! Sen de ki: “İddianızda tutarlı iseniz haydi delilinizi ortaya koyun!” [5,18]

112 – Hayır, iş öyle değil! Kim halis olarak kendisini Allah’a teslim edip güzel davranışlarda bulunursa Rabbinin nezdinde onun mükâfatı olacaktır. Onlar ne korkacak ve ne de üzüntü duyacaklardır. [3,20; 4,142]

Cibril hadisi diye meşhur olan ve Cebrâil (a.s.)’ın İslâm’ı mükemmel bir özetlemesini ihtiva eden hadîs-i şerîfe göre İhsan: “Senin Allah’ı görüyormuşçasına O’na ibadet

etmendir. Çünkü sen O'nu göremiyorsan da O seni görüyor." Burada bu anlamda veya geniş mânası ile ihsan (iyilik yapmak, iyi davranışlarda bulunmak) kasdedilebilir.

113 – Yahudiler: "Hıristiyanlar hakikî bir din üzere değil."

Hıristiyanlar ise: "Yahudiler hakikî bir din üzere değil." dediler.

Halbuki her iki topluluk da kitabı (Tevrat ve İncîl'i) okumaktalar.

Dini bilmeyenler de onlarınkine benzer sözler söylediler.

Allah, kıyamet günü anlaşamadıkları hususlarda hükmünü verecektir. [22,17; 34,26; 2,62]

Okudukları kitaba uysalardı böyle bir iddiada bulunmazlardı

Bilmeyenlerden maksat: Arap müşrikleri, putperestler, dinsizler olup bunlar da, Yahudiliğe, Hıristiyanlığa, semâvî dinlere karşı "hiçbir hakikate istinad etmez, aslı yoktur." dediler.

114 – Allah'ın mescitlerinde Allah'ın adının anılmasını engelleyip oraların ıssız ve harap hale gelmesine çalışanlardan daha zalim kim olabilir?

Bunlar oralara ancak korka korka girebilirler.

Onlar için dünyada zillet, âhirette ise müthiş bir azap vardır. [9,17-18-28]

115 – Doğu da Batı da Allah'ındır.

Hangi tarafa dönerseniz, orada Allah'a itaat ve ibadet ciheti vardır.

Muhakkak ki Allah'ın lütfu ve rahmeti geniştir, ilmi her şeyi kuşatır.

116 – Bir de: "Allah evlat edindi." dediler.

Hâşa! O böyle şeylerden münezzehtir.

Bilakis göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nun mahlûkudur.

Hepsi O’nun emrine boyun eğmektedir. [19,88; 112,1-4; 13,15][21]

117 – O, gökleri ve yeri yoktan var edendir.

Bir şeyi yaratmak isteyince sadece “ol!” der, oluverir. [36,82; 16,40; 54,50]

118 – Gerçeği bilmeyenler dediler ki: “Allah bizimle konuşmalı veya bize bir mûcize gelmeli değil miydi?”

Onlardan öncekiler de buna benzer sözler söylemişlerdi.

Kalpleri nasıl da birbirine benziyor!

Gerçekleri iyice bilmek isteyenler için delilleri apaçık gösterdik. [74;52; 6,124; 51,52-53]

119 – Biz seni sırf Kur’ân’la müjdelemen ve uyarman için gerçeğin ta kendisi olarak gönderdik.

Yoksa sen cehennemliklerden ötürü sorguya çekilecek değilsin. [3,20; 88,22; 50,45]

Onun hak peygamber olduğunun en bariz delili, kendi şahsiyetidir. Mekkeliler, hayatı boyunca, onun ahlâkını biliyorlardı. İnsanlara bile hiç yalan söylemeyen bu faziletli ve dine bağlı insanın, uydurduğu birtakım sözleri Allah’a mal etmesi aklın alacağı bir şey değildir.

120 – Ne Yahudiler ne de Hıristiyanlar, sen onların dinlerine tâbi olmadıkça asla senden razı olmazlar.

Sen de ki: “Allah’ın hidâyet yolu olan İslâm, doğru yolun ta kendisidir.”

Sana gelen bunca ilimden sonra onların heva ve heveslerine uyacak olursan,

Allah’a karşı hiçbir koruyucu ve yardımcı bulamazsın.”

121 – Kendilerine verdiğimiz kitabı, lâyık olduğu şekilde okuyup izleyenler var ya, işte onu tasdik edenler onlardır.

Kim onu inkâr ederse, işte onlar hüsrana uğrayacakların ta kendileridir. [5,66-68; 17,107-108; 28,52-54]

Abdullah İbn Selâm (r.a.) gibi, hem Tevrat'ı hem de Kur'ân'ı ve son Peygamberi tasdik eden zevat buna dahildir. Cafer İbn Ebi Talib (r.a.) beraberinde Habeşistandan, bir gemi ile gelip Ashab-ı sefîne denilen (32'si Habeşistan'lı, 8'i Şam rahiplerinden olan) kırk kişi de bu cümledendir.

122 – Ey İsrail'in evlatları! Size ihsan ettiğim nimetimi,

Ve sizi vaktiyle diğer insanlara üstün kıldığımı hatırlayın! [45,16]

123 – Öyle bir günden sakının ki,

O gün hiçbir kimse bir başkasının yerine ödeme yapamaz,

Hiçbir kimseden fidye kabul edilmez

Ve kendisine şefaat fayda etmez.

Onlara yardım da edilmez.

124 – Şunu da hatırda tutun ki: Bir vakit Rabbi İbrâhim'i birtakım emirlerle sınamıştı.

O da onları hakkıyla yerine getirdiğinden Rabbi kendisine: "Seni insanlara önder (İmam) yapacağım." dedi.

İbrâhim: "Ya Rabbî, neslimden de önderler çıkar!" deyince, Allah: "Zalimler ahdime (nübüvvete) nail olamazlar." buyurdu. [6,161; 16,120-123; 3,67-68; 37,113; 14,40; 22,78][22]

125 – Biz Beytullâh'ı insanlara sevap kazanmaları için toplantı ve güven yeri kıldık.

Siz de Makam-ı İbrâhim'i namazgâh edininiz!

İbrâhim ile İsmâil'e de: "Tavaf edenler, itikâfa girenler, rükû ve secde edenler için bu Evimi tertemiz bulundurun!"

diye emretmiştik. [14,35-41; 22,26-29; 2,187, 3,97][23]

İtikâf: Cemaatle namaz kılınan bir mescitte, ibadet niyeti ile belirli bir zaman kalmak demektir.

126 – Ve o vakit İbrâhim: “Ya Rabbî, burayı güvenli bir şehir yap.

Buranın halkından Allah’a ve âhiret gününe iman edenleri çeşit çeşit mahsullerle rızıklandır!” dedi.

Bunun üzerine buyurdu ki: “Onlardan inkâr edeni dahi rızıklandırıp az bir zaman hayattan nasip aldırır, sonra da onları cehennem azabına sürerim.

Orası varılacak yer olarak ne fena bir yerdir!” [14,35; 27,91; 28,57; 29,67; 95,3]

127 – İbrâhim ile İsmâil Beytullah’ın temellerini yükseltirken şöyle dua ediyorlardı.

“Ey bizim Kerîm Rabbimiz! Yaptığımız bu işi kabul buyur bizden!

Hakkıyla işiten ve bilen ancak Sen’sin.”

128 – “Ey bizim Kerîm Rabbimiz! Bizi, yalnız Sana boyun eğen müslüman kıl.

Soyumuzdan da yalnız Sana teslimiyet gösteren bir Müslüman ümmet yetiştir.

Ve bizlere ibadetimizin yollarını göster, tövbelerimizi kabul buyur.

Muhakkak ki tövbeleri en güzel şekilde kabul eden, çok merhametli olan ancak Sensin!” [14, 40; 25,74]

129 – “Ey bizim Hakîm Rabbimiz! Onların içinden öyle bir resul gönder ki;

Kendilerine Senin âyetlerini okusun, onlara kitabı ve hikmeti öğretsin

Ve onları tertemiz kılsın.

Muhakkak ki azîz Sen'sin, hakîm Sen'sin! (Üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibisin!)"

Hz. İbrâhim (a.s.)'a bu duayı yaptıran Cenab-ı Allah, Hz. Muhammed (a.s.)'ı yaratıp Peygamber yapmakla onu kabul etmiştir. Vermek isteyince, istemeyi ilham etmiştir.

130 – Kendini bilmeyen ahmaktan başka kim İbrâhim'in dininden yüz çevirir ki?

Biz onu dünyada nübüvvetle müşerref kılıp seçtik. O âhirette de sâlihlerden olacaktır.

131 – Rabbi ona: "Kendini canı gönülden Hakka teslim et!" deyince o derhal: "Âlemlerin Rabbine teslim oldum" demişti. [6,79; 16,120-122]

132 – Bu dini İbrâhim kendi evlatlarına vasiyet ettiği gibi Yâkub da böyle yaptı ve: "Evlatlarım! dedi, Allah sizin için bu dini seçti.

Sakın Müslümanlıktan başka bir din üzere ölmeyin." [21,72; 3,33-34]

İsrailoğulları Hz. Yâkub (a.s.)'ın neslinden geldiklerinden, özellikle onun adı zikrediliyor. Tevrat'ta Hz. Yâkub'un vefatı anlatılırken onun bu son isteği yer almaz. Fakat Talmud ayrıntılı bir şekilde anlatır (Mevdudî, *Tefhim*).

133 – Ne o, yoksa siz ölüm Yâkub'a gelip çattığında, o evlatlarına: "Benim ölümümden sonra kime ibadet edeceksiniz?" dediğinde orada mı bulunuyordunuz?

Onlar cevaben şöyle demişlerdi: "Senin İlahına, senin ataların İbrâhim, İsmâil ve İshak'ın İlahı olan Tek İlaha kulluk ederiz

Ve biz ancak O'na teslim olan müslümanlarız."[24]

134 – İşte onlar bir ümmetti, geldi geçti...

Onların kazandığı kendilerine, sizin kazandığınız da sizedir.

Siz onların işlediklerinden sorguya çekilmezsiniz.

135 – Bir de: “Yahudi veya Hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız” dediler.

De ki: “Biz bütün batıl dinlerden uzaklaşmış olarak İbrâhim’in dinine tâbi oluruz.

O hiçbir zaman müşriklerden olmadı.”

136 – Deyiniz ki: “Biz Allah’a, bize indirilen Kur’ân’a,

Keza İbrâhim’e, İsmâil’e, İshak’a, Yâkub’a ve onun torunlarına indirilene

Ve yine Mûsâ’ya, Îsâ’ya,

Hülasa bütün peygamberlere Rab’leri tarafından verilen kitaplara iman ettik.

Onlar arasında asla bir ayrım yapmayız.

Biz yalnız O’na teslim olan Müslümanlarız.” [4,150; 2,285]

137 – Eğer onlar da sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse, doğru yolu bulmuş olurlar.

Yok yüz çevirirlerse, mutlaka size karşı bir ayrılık ve düşmanlık içindedirler.

Bu takdirde ise onların hakkından gelmek için Allah sana yeter. O hakkıyla işitir ve bilir.

138 – Siz Allah’ın verdiği rengi alınız!

Allah’ın boyasından daha güzel boya vuran kim olabilir?

“Biz ancak O’na ibadet ederiz.” deyiniz.

Hrıstiyanlar çocuklarını sarımtırak renkteki vaftiz suyuna daldırmakla onların gerçek anlamda dine girdiklerine inanırlar. Dini boyaya benzetmek gerekirse: “Biz, Allah’ın doğuştan her insana verdiği temiz fıtrat olan “Allah’ın boyasıyla boyandık.” demenin uygun olduğu bildiriliyor.

139 – Ve de ki: “Allah hem bizim Rabbimiz, hem de sizin Rabbiniz olduğu halde,

Siz bizimle Allah hakkında mı münakaşa ediyorsunuz?

Bizim yaptıklarımızın karşılığı bize, sizin yaptıklarınızınki ise size ait.

Biz tam bir samimiyetle yalnız O’na bağlıyız.” [10,41; 3,20; 3,67-68]

140 – Yoksa Siz İbrâhim, İsmâil, İshak ve Yâkub’un ve onun evlatlarının Yahudi veya Hıristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz?

De ki: Siz mi daha iyi bileceksiniz yoksa Allah mı?

Allah’ın, kitabı vasıtasıyla kendisine ulaştırdığı hakikati gizleyenden daha zalim kim olabilir?

Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir. [3,67]

Yahudilik özel âyinleri ve düzenlemeleri ile M.Ö. dördüncü asırda şekillenmiştir. Hıristiyanlık Hz. Îsâ’nın dünyadan ayrılıp göğe yükseltilmesinden çok sonra şekillenmiştir. Dolayısıyla bu tarihlerden önce yaşamış olan peygamberlerin, tarihî olarak bu dinlere mensup olmaları mümkün değildir. Hal böyle olunca Kur’ân, Allah nezdinde makbul olmak için, Allah’ın bütün peygamberleri tarafından bildirilen ve bütün çağlarda yaşayan iyi insanların uyduğu evrensel yolu kabul etmelerinin gerekli olduğunu vurguluyor.

141 – İşte onlar bir ümmetti geldi geçti...

Onların kazandığı kendilerine, sizin kazandığınız da sizedir!

Siz onların işlediklerinden sorguya çekilmeyeceksiniz.

142 – Akılsız insanlar: ‘Bu Müslümanları daha önce yöneldikleri kıbleden çeviren sebep nedir?” diyecekler.

De ki: ‘Doğu da Batı da Allah’ındır. O dilediği kimseyi doğru yola yöneltir.[25]

Buharî’nin Berâ (r.a.)’dan naklettiği bir hadiste o şöyle demiştir: “Hz.Peygamber (s.a.s.) Medine’ye ilk teşrifinde, Ensar’dan olan dayılarının yurduna misafir oldu ve on altı, on yedi ay Kudüs’te bulunan Beytü’l-Makdis’e doğru namaz kıldı. Halbuki kıblesinin, Mekke’deki Beytü’l-Haram’a doğru olmasını arzu ederdi. Kâbe’ye yönelerek ilk kıldığı namaz, ikindi namazı olmuştu. Bir cemaat da onunla birlikte kıldılar. Ondan sonra, birlikte namaz kılanlardan biri çıktı. Mescidin birinde bulunan bir cemaate, onlar namazda iken uğradı. Onlara “Resulullah (s.a.s.) ile Mekke’ye doğru namaz kıldığıma Allah için şâhitlik ederim.” deyince, onlar namazlarını bozmadan Kâbe’ye döndüler.” Bu mescid, Beni Hârise mescidi olup, Mescid-i Kıbleteyn (iki kıbleli mescit) olarak günümüzde Medine-i Münevvere’de bulunmaktadır.

Âyetin son kısmı, kıble yönünün, Allah’ın sadece o tarafta olduğu mânasına gelmediğini kesin bir tarzda belirtmektedir.

143 – Ve işte böylece Biz sizi örnek bir ümmet kıldık ki insanlar nezdinde Hakk’ın şahitleri olasınız ve Peygamber de sizin hakkınızda şahit olsun.

Senin arzulayıp da şu anda yöneldiğin Kâbeyi kıble yapmamızın sebebi, sırf Peygamberin izinden gidenlerle ondan ayrılıp gerisin geriye dönecekleri meydana çıkarmaktır.

Gerçi bu oldukça ağır bir iştir. Ancak Allah’ın doğru yola erdirdiği kimseler için mesele teşkil etmez.

Allah imanınızı zayi edecek değildir.

Çünkü Allah insanlara karşı pek şefkatlidir, çok merhametlidir. [4,115]

Müslümanlar, Allah'ın hidâyetine tâbi olarak örnek ümmet haline geldiler. Kıblenin değiştirilmesi, önderliğin İsrailoğullarından alınıp İslâm'a verilmesini simgeliyordu. Allah Teâlâ âhirette peygamberlerin hakkı tebliğ ettiklerini belgelemelerini isteyeceği gibi, ümmetten de peygamberlerinden aldıklarını değiştirmeden tebliğ edip etmediklerinin hesabını soracaktır.

Bir hadiste Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Siz Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz, neye şahitlik ederseniz gerekli olur." Müminler, Allah'ı görüyorcasına yaşama, hâl ve davranışları ile insanlara Allah'ı tanıtma görevindedirler. Öyle ki, onları gören, Allah'ı hatırlamalıdır.

"Ümmetim dalalet üzerinde ittifak etmez." hadisi *icmâ* delilinin esas kaynağıdır.

144 – Elbette ilâhî buyruğu bekleyerek yüzünün semada aranıp durduğunu görüyoruz.

Artık müsterih ol, işte memnun olacağın kıbleye seni yöneltiyoruz!

Haydi yüzünü Mescid-i Harâm'a doğru çevir!

Siz de ey müminler, nerede olursanız olunuz yüzünüzü oraya doğru çevirin!

Kendilerine kitap verilmiş olanlar, kıbleyi çevirmenin gerçekten Rab'leri tarafından olduğunu bilirler.

Allah onların yaptıklarından habersiz değildir.[26]

145 – Kendilerine kitap verilmiş olanlara her türlü delili de getirsen onlar senin kıblene yönelmezler.

Sen de onların kıblesine dönecek değilsin.

Zaten onların da bazısı bazısının kıblesine yönelmez ki!...

Faraza, sana gelen bunca ilimden sonra onların keyiflerine uyacak olursan,

Bilmiş ol ki, o takdirde sen de zalimlerden olursun! [10,96-97]

146 – Kendilerine kitap vermiş olduğumuz kimseler, onu (Muhammed'i) tıpkı evlatlarını tanıdıkları gibi tanırlar.

Böyle iken, onlardan bir kısmı, bile bile gerçeği gizler.

147 – Hak ve gerçek olan, Rabbinden gelendir, bunda hiç tereddüdün olmasın.

Resûlullaha hitaben "Hiç tereddüdün olmasın." hitabı *tehyic* kabilindendir. Yoksa, bundan, onun tereddüt ettiği mânasının çıkarılması doğru değildir. İnsanın bir arkadaşına te'kid gayesiyle, o hiç endişe ve merak etmese de:" "Hiç endişen olmasın, hiç merak etme, ben hallederim, o iş tamamdır!" kabîlinden söz söylemesi, belagat bakımından yerinde bir iştir.

148 – Herkesin yöneldiği bir yön vardır,

haydin öyleyse hep hayırlara koşun, yarışın!

Nerede olursanız olunuz, Allah hepinizi bir araya getirir.

Şüphesiz ki Allah her şeye kadirdir.

Bu âyet-i kerîme Kur'ân'ın Müslümanların şahsîyetlerini nasıl geliştirdiğini, esasta birleşme ve fazilette yarışma kaydı ile, her bir ferdin değişik bir görüş ortaya koyabileceğini, bunun müminlerin birliğini ve uyumunu bozma yerine daha da güçlendirmesi gerektiğini ifade etmektedir. Vallahu A'lem.

149 – Her nereden yola çıkarsan çık,

(namazda) yüzünü Mescid-i Haram tarafına döndür!

Şüphesiz ki böyle yapmak, Rabbin tarafından gelen gerçektir.

Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

150 – Her nereden yola çıkarsan çık, sen yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir!

Ve siz de ey müminler! Her nerede olursanız yüzünüzü oraya doğru çevirin ki

Halk aleyhinizde kullanacak bir delil bulamasın.

Yalnız onlardan haksızlık edenler başka!

Siz de onlardan değil, Ben'den çekinin ve o tarafa yönelin ki

size olan nimetlerimi tamamlayayım

ve böylece siz de doğru yolu tutmuş olasınız.

151 – Nitekim, size âyetlerimizi okuması,

Sizi tertemiz hale getirmesi, size kitap ve hikmeti

ve bilmediğiniz nice şeyleri öğretmesi için sizden birini elçi gönderdik. [3,164; 62,2; 4,113; 62,2; 33,34]

152 – Öyleyse siz Ben'i zikredin ki Ben de sizi anayım.

Bana şükredin, sakın nankörlük etmeyin.

153 – Ey iman edenler! Sabır göstererek ve namazı vesile kılarak Allah'tan yardım dileyin.

Muhakkak ki Allah sabredenlerle bereberdir.

"Namaz müminin miracıdır." Rûhun huzuru, bedenin temizliği ve intizama girmesi, ruhî ve bedenî her vazifenin, dünya ve âhiretle ilgili her türlü mükemmelliği, gerek ferdî gerek toplumsal özellikleri ihtiva eden namaz ile sağlanır. Hz. Peygamberin tavsifi ile "Dinin direği" olan namaz, imanı besler, kulu Rabbine bağlar. Sonsuz elemleri ve emelleri olan âciz insanı, her şeye kadir olan Rabbinin dergâhına ulaştırır.

154 – Allah yolunda öldürülenler hakkında "ölü" demeyin.

Bilakis, onlar diridirler, fakat siz bunun farkında değilsiniz.

155 – Biz mutlaka sizi biraz korku ile, biraz açlık ile, yahut mala, cana veya ürünlere gelecek noksanlıkla deneriz.

Sen sabredenleri müjdele!

156 – Sabırlılar o kimselerdir ki başlarına musîbet geldiğinde,

“Biz Allah’a âidiz ve vakti geldiğinde elbette O’na döneceğiz” derler.

Böyle demeye, bu âyetten alınan bir kelime ile *istirca’* denir. Bu âyet, İslâm ümmetine Allah’ın büyük lütuflarındandır. Özellikle musîbet ve sıkıntı hallerinde “Biz Allah’a âidiz” diyerek mümin malını, canını, her şeyini Allah’a teslim etmekte, bütün kâinatın O’nun yaratıkları olduklarını, O’nun kendi mülkünde dilediği işi yapmasının yerinde olduğunu hatırlar. Kendisini o muazzam kuvvet kaynağına bağlayarak, kazandığı güçle musibetlerin üstesinden gelir.

157 – İşte Rab’leri tarafından bol mağfiret ve rahmete mazhar olanlar onlardır.

Doğru yolu bulanlar da ancak onlardır.

158 – Safa ile Merve Allah’ın belirlediği nişanelerdendir.

Kim hac veya umre niyetiyle Kâbe’yi ziyaret ederse o iksi arasında sa’y etmesinde bir beis yoktur.

Her kim de, farz olmadığı halde gönlünden koparak bir hayır işlerse, mükâfatını görür.

Zira Allah şükrün karşılığını verir. O, az amele çok mükâfat veren ve her şeyi bilendir. [4,40]

Müşrikler de Safa ile Merve arasında sa’y ederlerdi. Müşriklerin bunu yapmaları, bu iki tepeyi Allah’ın şeâiri olmaktan çıkarmaz.

159 – İnsanlar için biz kitapta açıkladıktan sonra, indirmiş olduğumuz aşikâr delilleri ve hidâyeti gizleyenler var ya,

işte onlara Allah lânet ettiği gibi,

Lânet edebilecek herkes de lânet eder.

160 – Ancak onlardan tövbe edip hallerini düzelten ve gerçekleri açıklayanlara gelince: Ben onların tövbelerini kabul ederim.

Zira tövbeleri kabul eden, çok merhametli olan Ben'im.

161 – İnkâr edenler ve inkârcı olarak da ölenler var ya,

İşte Allah'ın, meleklerinin ve bütün insanların lâneti hep onların üstünedir.

162 – Onlar bu lânet içinde ebedî olarak kalırlar.

Onların azapları hafifletilmeyeceği gibi,

Kendilerine yeni bir mühlet de verilmez.

163 – Hepinizin İlâhı tek İlahtır.

O'ndan başka tanrı yoktur. O, rahmandır, rahîmdir.[27]

164 – Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün sürelerinin değişmesinde, insanlara fayda sağlamak üzere denizlerde gemilerin süzülüşünde, Allah'ın gökten indirip ölmüş yeri canlandırdığı yağmurda,

ve yeryüzünde hayat verip yaydığı canlılarda, rüzgarların yönlerini değiştirip durmasında, gökle yer arasında emre hazır bulutların duruşunda,

elbette aklını çalıştıran kimseler için Allah'ın varlığına ve birliğine nice deliller vardır.

Müşrikler Hz. Mûsa ve Hz. Îsâ (a.s.)'a verilen mûcizeleri öğrenip o kabilden olarak Safa tepesinin altın olmasını mûcize olarak istediler. Allah Teâla: "İstersen yaparım, fakat iman etmezlerse, hiç görülmedik şekilde azap gönderirim." deyince Efendimiz: "O halde benimle halkımı baş başa bırak, onları yavaş yavaş dine dâvet edeyim." demesi üzerine bu âyet indirildi. Demek ki bu âyette bildirilen

gerçekler Safa tepesinin altın olması gibi harikalardan daha önemlidir. Bu, Kur’ân’ın din konusunda insan fikrini ne güzel eğittiğini göstermeye kâfidir.-

165 – Öyle insanlar vardır ki, Allah’tan başkasını Allah’a denk tutar, tıpkı Allah’ı severcesine onları severler.

Müminlerin Allah’a olan sevgileri ise her şeyden daha ileri ve daha kuvvetlidir.

Böyle yaparak kendilerine zulmedenler, azabı gördükleri zaman anlayacakları gibi, bütün kuvvet ve kudretin yalnız Allah’a ait olup, Allah’ın azabının pek şiddetli olduğunu, keşke şimdiden bilselerdi! [89,25,26; 6,165]

Bu âyet, ulûhiyyetin en önemli hususiyetlerinden birinin muhabbet yani sevilmek olduğunu gösterir. Bundan dolayıdır ki Kur’ân ıstılahında insan, daha çok “kul” vasfıyla anılır. Kulluk, kendisine kul olunan varlığa karşı beslenen sevginin en ileri derecesini ifade eder. Bu âyet gösteriyor ki, Allah’tan başka herhangi bir şeyi veya kimseyi Allah’ı severcesine seven kimse, Allah’tan başka *nid* (yani O’na denk tutmuş), sayılmaktadır. Bu, sevgide ortak yapmaktır, yoksa yaratma ve Rab olma vasfında denk saymak değildir. el-Vedûd Allah’ın güzel isimlerinden olup “Yaratıklarını çok seven ve onlar tarafından çok sevilen” demektir.

166 – İşte önderler kendilerini izleyenlerden uzak durdular,

Azabı gördüler ve aralarındaki her türlü bağ kesildi!

167 – Bunun üzerine tâbi olanlar şöyle dediler:

“Ah ne olurdu, elimize bir fırsat geçse de onların bizden uzak durdukları gibi,

Biz de onları bir reddetseydik!

İşte Allah Teâlâ onlara, bütün yaptıklarını, en şiddetli pişmanlıklar halinde gösterecektir.

Onların o ateşten çıkacakları da yoktur. [25,23; 14,18; 24,39; 23,99; 26,102; 32,12; 39, 58; 42,44]

168 – Ey insanlar! Yeryüzünde olan bütün nimetlerimden helâl hoş olmak şartı ile yiyiniz;

Fakat şeytanın peşinden gitmeyiniz.

Çünkü o sizin besbelli düşmanınızdır.

169 – O sizi hep çirkin işler ve hayasızlık yapmaya

Bir de Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri iddia etmeye teşvik eder.

170 – Onlara: “Gelin Allah’ın indirdiği buyruklara tâbi olun!” denildiğinde:

“Hayır, biz babalarımızı hangi inanç üzerinde bulduysak ona uyarız.” derler.

Babaları bir şeye akıl erdirememiş ve doğruyu bulamamış olsalar da mı onlara uyacaklar?

171 – İnkârcıları hakka çağıranın durumu, tıpkı bağırıp çağırmadan başka bir şeyden anlamayan hayvanlara haykıran çobanın durumuna benzer.

Onlar sağır, dilsiz ve kördürler. Bundan ötürü akıllarını kullanıp gerçeği anlayamazlar.

172 – Ey iman edenler! Size kısmet ettiğimiz rızıkların temiz ve helâlinden yiyiniz!

Eğer yalnız Allah’a ibadet ediyorsanız, O’na şükrediniz.

Peşin hükümle kendilerini gerçeğe kapatanlarla, insanlara mahsus iletişim kurmak mümkün değildir. Onlara delil getirmenin faydası olamaz, zira bu hususta hayvandan farkları yoktur.

173 – O size leşi, kanı, domuz etini ve Allah’tan başkası adına kesilen hayvanın etini haram kıldı.

Kim çaresiz kalırsa (zaruret miktarını geçmemek ve başkasının hakkını gasp etmemek şartıyla) bunlardan yemesinde günah yoktur. Allah gafurdur, rahimdir. (günahları çok affeder, merhamet ve ihsanı boldur). [5,3; 6,145; 16, 115][28]

174 – Allah’ın indirdiği kitaptan bir şey gizleyip onu birkaç paraya satanlar var ya,

işte onlar karınlarına ateşten başka bir şey doldurmazlar. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz ve onları temize çıkarmaz.

Onlara son derece acı bir azap vardır.

Bazı hahamlar, Peygamberimizin Tevrat’ta bildirilen vasıflarını gizleyip maddî bir karşılık almışlardı. Ayet buna işaret etmektedir.

175 – İşte onlar hidâyeti bırakıp dalaleti, mağfireti verip azabı satın almışlardır.

Bunlar ateşe karşı ne kadar da cür’etlidirler!

176 – Böyle olacaktır: Çünkü Allah kitabı gerçek bir gaye ile hak olarak indirmiştir.

Ve kitap hakkında ihtilâfa dalanlar, haktan pek uzağa düşmüşlerdir.

Bi’l-hakki: Hakkıyla, hak ile, gerçek bir gaye ile hak olarak demektir. Burada ‘*bâ’* edatı konusunda: *mülâbese, musahebe* veya *sebebiyye* olmak üzere birkaç ihtimal vardır. Mülabese olursa: hakka mülabis, yani “haklı olarak”, “hak olarak iniş” veya “kitabın tam hakkı verilerek” demek olur. Sebebiye olursa: “bu hak sebebiyle, hakkı açıklamak için veya hak hikmeti ile” demek olur ki, yerine göre bu mânalardan biri tercih olunur.

177 – İyilik (ve hayır), yüzlerinizi doğuya ya da batıya doğru çevirme değildir.

Asıl iyilik; Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaplara ve peygamberlere iman eden,

sevdiği malını Allah'ı hoşnud etmek için

Yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalan gariplere, isteyenlere ve boyunduruk altında bulunup hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve esirlere veren,

namazı hakkıyla ifa edip zekâtı veren,

sözleştiği zaman sözlerinde duran,

hele hele sıkıntı ve hastalık hallerinde,

savaşın şiddetleri esnasında sabreden kimselerin davranışlarıdır.

İşte onlardır imanlarında samimi olanlar

Ve işte onlardır Allah'ı sayıp günahlardan korunan takvâlılar! [2,285; 4,136; 22,37; 76,8-9; 3,92; 41,7; 13,20]

Bu bir tek âyet İslâm'ın başlıca inanç (akaid), ibadet ve ahlâk esaslarını toplamaktadır. Buna işaret olarak Hz. Peygamber (a.s.m): “Kim bu âyete göre hareket ederse imanını kemale erdirmiş olur.” buyurmuştur.

178 – Ey iman edenler! Öldürülen kimselerin hakkını almak için size kısas farz kılındı.

Hür hür ile, köle köle ile, dişi dişi ile kısas olunur.

Ama kim, maktûlün velisi tarafından affedilirse kısas düşer.

Bundan sonra, diyeti ona güzel bir şekilde ve tam olarak ödemek gerekir.

Bu esneklik Rabbiniz tarafından bir kolaylık ve lütuftur.

Artık kim bundan sonra karşıdakinin hakkına tecavüz ederse,

ona son derece acı bir azap vardır.[29]

179 – Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır.

Böylece korunmayı umabilirsiniz.

Kısas hayat hakkının ve canı korumanın gereğidir. Gerçi kısasın kendisi, cezayı haketmiş bir hayatı yok etmedir, ama aynı zamanda haksız yere hayatı yok etmeye karşı, hayatın en büyük müeyyidesidir. Kısas gibi caydırıcı bir hüküm, toplum ve kişi hayatının garantisidir. Böylece dünya hayatınızı olduğu gibi âhiret hayatınızı da korursunuz.

180 – Sizden öleceğini hisseden herhangi biriniz, geriye mal bırakacaksa;

Annesi, babası ve akrabaları için, münasip bir tarzda vasiyet etmesi size farz kılındı.

Bu, haksızlık yapmaktan korunan takvâlılar üzerine borçtur. [2,240; 4,7-13]

Bu farz, 4,11-12’de miras paylarını kesin olarak bildiren hükümle neshedilmiştir.

181 – Kim bu vasiyeti işittikten sonra değiştirirse, artık vebali değiştirenlerin boynunadır.

Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.

182 – Vasiyet edenin hataya düşüp haksızlığa kaymasından

Veya günaha girmesinden endişe edip ilgililerin arasını bulan kimse, hiçbir vebale girmez. Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.

183 – Ey iman edenler! Sizden öncekilere farz kılındığı gibi oruç tutmak size de farz kılındı.

Böylece umulur ki fenalıklardan korunmayı umabilirsiniz.

Orucun sayısız hikmetleri vardır: Mümin topluluk, yanı başındaki nimetlere el uzatmak için, nimet sahibinin iznini bekler. Böylece oruç Allah’ın, kâinatın Rabbi olduğu gerçeğinin daha geniş çapta anlaşılmasını sağlar. İnsanın rûhunu kötü etkilerden, hırslardan korur. Bedenine iyi bir perhiz olarak zararlı maddeleri atmasına vesile olur. İnsanlara açların ve fakirlerin sıkıntılarını tattırarak

toplumdaki dengesizlikleri gidermeye katkıda bulunur, Haramlardan uzaklaşmaya vesile olarak, kişinin ebedî hayatını korur. Hülasa bütün bu gayeleri Kur'ân, korunma (ittika) kelimesiyle özetlemiş olmaktadır.

184 – Oruç sayılı günlerdedir.

Sizden her kim o günlerde hasta veya yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde oruç tutar.

Oruç tutamayanlara fidye gerekir.

Fidye bir fakiri doyuracak miktardır.

Her kim de, kendi hayrına olarak fidye miktarını artırırsa bu, kendisi hakkında elbette daha hayırlıdır.

Bununla beraber, eğer işin gerçeğini bilirseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.

185 – O sayılı günler, Ramazan ayıdır.

O Ramazan ayı ki insanlığa bir rehber olan, onları doğru yola götüren

Ve hakkı batıldan ayıran en açık ve parlak delilleri ihtiva eden Kur'ân o ayda indirildi.

Artık sizden kim Ramazan ayının hilâlini görürse, o gün oruca başlasın.

Hasta veya yolcu olan, tutamadığı günler sayısınca, başka günlerde oruç tutar.

Allah sizin hakkınızda kolaylık ister, zorluk istemez.

Oruç günlerini tamamlamanızı, size doğru yolu gösterdiğinden ötürü Allah'ı tazim etmenizi ister.

Şükredesiniz diye bu kolaylığı gösterir. [2,200; 62,11][30]

186 – Kullarım Ben'i senden soracak olurlarsa, bilsinler ki Ben pek yakınım. Bana dua edenin duasına icabet ederim.

Öyleyse onlar da dâvetime icabet ve Bana hakkıyla inanıp tasdik etsinler ki doğru yolda yürüyerek selâmete ersinler.

187 – (Ey kocalar), oruç tuttuğunuz günlerin gecelerinde, eşlerinize yaklaşmak size helâl kılındı.

Eşleriniz sizin elbiseleriniz, siz de eşlerinizin elbiselerisiniz.

Allah nefsinize güvenemeyeceğinizi bildiği için yüzünüze bakıp, size bu lütufta bulundu.

Artık bundan böyle onlara yaklaşıp Allah'ın sizin için takdir buyurduğu neslin arayışı içinde olun!

Şafak vaktine, günün ağarması gecenin karanlığından fark edilinceye kadar yiyin için.

Sonra gece girinceye kadar orucu tamamlayın!

Mescidlerde itikâfta bulunduğunuz sırada eşlerinize yaklaşmayın!

Bunlar Allah'ın yasak sınırlarıdır, sakın o hudutlara yaklaşmayın!

İşte böylece Allah insanlara, zararlardan sakınıp korunmaları için âyetlerini iyice açıklar.

Oruç ilk farz edildiğinde, yatsı namazından itibaren ertesi günün orucu başlardı. Bazı Müslümanlar dayanamayıp eşlerine yaklaştılar. Allah Teâlâ bu ayeti indirerek orucun başlangıcının fecir vakti olduğunu bildirdi.

188 – Bir de, birbirinizin mallarını haksız yollarla yemeyin.

Halkın mallarından bir kısmını, bile bile haksız yere yemek için, rüşvetlerle hâkimlere koşmayın.

189 – Sana hilâlleri sorarlar. De ki: Onlar insanlar için; özellikle hac için vakit ölçüleridir.

Evlere arka taraftan girmeniz fazilet değildir.

Asıl fazilet, haramlardan sakınan insanın gösterdiği fazilettir.

Öyleyse evlere kapılarından girin.

Allah’a karşı gelmekten sakının ki umduğunuza kavuşasınız. [6,96; 10,5; 17,12]

Hilal ve ayın safhalarını soranlara verilen cevapta, insanların genelinin anlayabilmeleri için hilal’in işlevine dikkat çekiliyor. Ayrıca hac dönüşündeki yanlış bir Cahiliye uygulaması değiştiriliyor.

190 – Sizinle savaşanlara karşı, siz de Allah yolunda savaşın.

Fakat haksız yere saldırmayın.

Muhakkak ki Allah haddi aşanları sevmez. [9,36]

191 – Onları nerede yakalarsanız öldürün.

Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın!

Fitne (dinden döndürmek için işkence yapmak), adam öldürmekten beterdir.

Yalnız, onlar, Mescid-i Haram’ın yanında sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla orada savaşmayın,

fakat onlar size savaş açarlarsa siz de onlarla savaşın!

İşte kâfirlerin cezası böyledir. [48,24]

Fitne: Dilde, yabancı maddelerden arıtmak için altını ateşe sokmaktır. Sınama, imtihan etme, işkence, ayrıca musibet, belâ, günah, fesat mânalarına gelebilir. Şirki ve dinsizliği yaymak, dinden döndürmek, Allah’ın haramlarını çiğnemek, asayişi bozmak, vatandan çıkarmak birer fitnedir. Bu âyette hak dinden döndürmek için işkence etmek mânasınadır.

Mekke müşrikleri, ashabdan bazılarına hürmetli aylarda işkence etmişler, onlar da dayanıp şehid olmuşlardı. Bu âyet, böyle bir işkencenin, hürmetli aylara riayet edip etmemeden daha mühim olduğu gerekçesiyle, işkenceyi durdurmak için savaş ilanına cevaz vermiştir. Nüzul sebebi özel ise de, söz fitnenin mahiyetinin, öldürmenin mahiyeti ile karşılaştırılmasını ifade ettiğinden, hüküm geneldir.

192 – Şayet onlar vazgeçerlerse (siz de savaştan vazgeçin). Zira Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.

193 – Bu fitne (işkence) ortadan kalkıp din ve itaat yalnız Allah’a mahsus oluncaya kadar onlarla savaşın.

Eğer inkârdan ve tecavüzden vazgeçerlerse, bilin ki zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur. [2,191; 16,126; 42,40]

194 – Haram ay, Haram aya bedeldir.

Hürmetler karşılıklıdır. O halde kim size saldırırsa siz de aynısıyla karşılık verin.

Allah’a karşı gelmekten sakının ve bilin ki Allah bu sakınanlarla beraberdir.

Haram ay: Saygı gösterilmesi gereken güvenli aylar olup Zilka’de, Zilhicce, Muharrem ve Recep aylarıdır.

195 – Allah yolunda malınızı harcayın da, kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın ve hep güzel davranın!

Çünkü Allah güzel hareket edenleri sever.

196 – Haccı da, umreyi de Allah rızası için tamamlayın!

Eğer engellenecek olursanız, o durumda kolayınıza gelen bir kurban gönderin!

Kurbanlık, yerine varıncaya kadar başınızı tıraş etmeyin!

Aranızda hasta, yahut başından rahatsız olan varsa, ona fidye olarak; oruç tutmak, sadaka vermek, yahut kurban kesmek gerekir.

Hastalık veya yol emniyeti olmaması gibi sebeplerle haccınızın engellenmesinden emin olduğunuz zaman ise,

her kim hacca kadar umre (temettu) yaparak sevap kazanmak isterse, onun da kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir.

Kurbanlık temin edemeyen kimse, üç gün hacda yedi gün de döndüğünüz zaman memleketinde olmak üzere tam on gün oruç tutar.

Bu (temettu’ ve kurban), Harem bölgesinde (Mekke’de) ikamet etmeyenler içindir.

Allah’a karşı gelmekten sakının ve Allah’ın cezasının, çetin olduğunu iyi bilin. [3,97; 5,97]

Hac: Şartlarına sahib olan Müslümanın, ömründe bir defa hac aylarında ihrama girip kurban bayramı Arefe günü Arafat’ta vakfe yapıp, sonra Kâbe’yi ziyaret etmesidir. Umre ise Kâbe’yi, hac ayları dışında, sünnet kabilinden ziyaret etmektir.

197 – Hac mâlum aylardadır.

Kim o aylarda haccı ifaya azmederse bilsin ki hac esnasında

ne cinsel yaklaşma, ne günah sayılan davranışlarda bulunma, ne de tartışma ve sürtüşme caiz değildir.

Siz hayır olarak her ne yaparsanız, Allah mutlaka onu bilir.

Azıklanın ve bilin ki azığın en hayırlısı kötülüklerden korunmadır!

Öyleyse Bana karşı gelmekten korunun ey akıl sahipleri! [22,25; 9,36]

Buradaki “korunma” başlıca iki tarzda tefsir edilir: 1- Başkalarına yük olmaktan ve istemek zilletinden korunma, 2- Genel olarak Allah’ın razı olmadığı her türlü halden korunma

198 – Hac mevsiminde ticaret yaparak, Rabbinizden size gelecek kâr ve yarar taleb etmenizde size bir vebal yoktur.

Arafat’ta vakfeden ayrılıp sel gibi Müzdelife’ye doğru akın ettiğinizde, Meş’ar-i Haram’da Allah’ı zikredin.

O size nasıl güzelce doğru yolu gösterdiyse, siz de öyle güzel bir şekilde O'nu zikredin!

Bilirsiniz ki, O'nun yol göstermesinden önce siz yolu şaşırmış kimselerdendiniz.

Arefe günü vakfeden sonra güneş batınca Arafat'tan Müzdelife'ye doğru akın edilir. Meş'ar-i Haram Müzdelife'dedir. Müzdelife'de akşam ve yatsı namazları birlikte kılınır. Gece orada geçirilerek, bayramın birinci günü sabah namazının peşinden Mina'ya doğru hareket edilir, orada kurban kesilip, Kâbe tavaf edilerek ihramdan çıkılır.

199 – Sonra, insanların sel gibi aktığı yerden siz de akın edin ve Allah'tan af dileyin! Çünkü Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.

200 – Hac ibadetlerinizi tamamlayınca, vaktiyle atalarınızı anıp onlarla öğündüğünüz gibi,

hatta daha fazla, daha hürmetle Allah'ı anın!

Bazı kimseler: "Ey Yüce Rabbimiz, bize vereceğini bu dünyada ver!" derler.

Bunların âhirette nasipleri yoktur.

Haccı tamamlayınca Araplar Mina'da toplanıp, bilhassa atalarının yaptıkları işleri anlatarak övünmeyi âdet edinmişlerdi. Bu âyet ona bedel Allah'ı zikredip O'nun hidâyetini anlamak, onun eserlerini tefekkür, nimetlerine şükretmeye teşvik ediyor.

201 – Bazıları da, "Ey Yüce Rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ve güzellik ver, âhirette de iyilik ve güzellik ver,

ve bizi cehennem ateşinden koru!" derler. [22,72]

202 – İşte bunlar kazandıkları şeylerin hayır ve bereketlerini fazlasıyla görürler.

Allah hesabı çok çabuk görür.

203 – O sayılı günlerde tekbir getirerek Allah’ı zikredin!

Kim acele edip iki günde dönerse ona vebal yoktur.

Kim geri kalırsa, günahlardan korunduğu takdirde, ona da vebal yok.

Allah’a karşı gelmekten korunun ve bilin ki

hepiniz neticede diriltilip O’nun huzurunda toplanacaksınız!

Sayılı günler: teşrik günleridir. *Teşrik:* yüksek sesle tekbir almaktır. Bu günler, kurban bayramının Arefe günü sabahından 4. günü ikindi vaktine kadardır. (9-13 Zilhicce) Sadece bayramın 2, 3 ve 4. günleri olarak da tefsir edilmiştir.

204 – İnsanlardan öylesi vardır ki dünya hayatına dair sözleri senin hoşuna gider.

Üstelik sözünün özüne uyduğuna Allah’ı da şahit gösterir.

Halbuki gerçekte o, düşmanların en yamanıdır.

205 – Senin yanından ayrılınca, ülkede fesat çıkarmaya çalışır,

ürünleri ve nesilleri mahvetmek için uğraşır.

Allah, elbette fesadı (bozgunculuğu) sevmez.

Bu âyette ülkenin istikbalinin en önemli iki rüknüne dikkat çekilmektedir. Maddî hayatın, ekonomik hayatın esası ürün, manevî hayatın esası ise yeni nesillerin iyi yetiştirilip eğitilmesidir.

206 – O adama: “Allah’tan kork da fesat çıkarma!” denildiğinde,

kendini benlik ve gurur kaplar ve bu, onu daha fazla günaha sürükler.

Böylesinin hakkından cehennem gelir.

Gerçekten ne fena yataktır o cehennem!

207 – İnsanlardan öylesi de vardır ki Allah’ın rızasını kazanmak için kendisini feda eder.

Allah da kullarına pek merhametlidir.

208 – Ey iman edenler! Hepiniz toptan barış ve selamete girin de şeytanın adımlarını izlemeyin!

Çünkü o, sizin aranızı açan besbelli bir düşmandır.

209 – Eğer size bunca gerçekler, açık deliller geldikten sonra haktan ayrılırsanız,

İyi bilin ki: Allah azîz ve hakîmdir (son derece güçlü, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

210 – Şeytanın peşinden gidenler ne bekliyorlar?

Onlar (akılları sıra), buluttan gölgelikler içinde Allah’ın ve meleklerin gelip,

Haklarındaki hükmün verilmesini, işlerinin bitirilivermesini mi bekliyorlar?

Bütün işler ve hükümler Allah’a aittir. (O insanların keyfine göre iş yapmaz, Kendi bildiğini işler). Yahudilerde Allah’ın ceza hükmünün gelmesi hakkında böyle bir tasavvur bulunmaktadır.[31]

211 – İsrailoğullarına sor, onlara nice açık belgeler verdik!

Her kim, Allah’ın kendisine lütfetmiş olduğu nimeti değiştirirse, iyice bilsin ki Allah’ın cezası pek şiddetlidir. [14,28]

212 – Kâfirlere dünya hayatı süslü gösterildi; Bu yüzden iman edenlerle eğlenirler.

Halbuki Allah’a karşı gelmekten sakınanlar, kıyamet günü öbürlerinin üstündedir.

Allah dilediğine hesapsız nimetler verir.

213 – Bütün insanlar bir tek ümmet teşkil ediyorlardı.

Aralarında ihtilâflar başlayınca, Allah onlara içlerinden müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberler gönderdi.

Onların beraberinde, insanlar arasında hükmetmek için, kitap ve hikmeti gönderdi ki, ihtilâf ettikleri konularda aralarında hükmetsin.

Halbuki, o meselelerde anlaşmazlığa düşenler, kendilerine apaçık âyetlerimiz geldikten sonra,

sırf aralarındaki haset yüzünden ihtilâfa düşen Ehl-i kitaptan başkası değildi.

Allah da, onların hakkında ihtilâf ettikleri gerçeği, Kendi izni ile bu iman edenlere bildirdi.

Öyle ya, Allah dilediğini doğru yola eriştirir. [10,19]

İnsanlar dünyaya geldikleri ilk andan itibaren dinsiz ve toplumsuz yaşamış değillerdir. Allah insan toplumlarını irşad edecek peygamberler ve kitaplar göndermiş, fakat zamanın geçmesiyle insanlar ihtilâfa düşünce yeni peygamberler görevlendirmiştir. Neticede, çeşitli milletlere anlatılan hakikat tekrar anlaşılmaz olunca, bütün milletlere, bütün insanlığa hakkı anlatacak, hepsini “müşterek hak söze” (Ali İmran, 64) dâvet edecek son Peygamberin zuhur ettiğini bu âyet bildirmektedir.

214 – Yoksa siz, daha önce geçmiş ümmetlerin başlarına gelen durumlara mâruz kalmadan cennete gireceğinizi mi sandınız?

Onlar öyle ezici mihnetlere, öyle zorluklara dûçar oldular, öyle şiddetle sarsıldılar ki,

Peygamber ile yanındaki müminler bile “Allah’ın vaad ettiği yardım ne zaman yetişecek?” diyecek duruma geldiler.

İyi bilin ki Allah’ın yardımı yakındır.

Bu âyet, ilâhî terbiye metodunu açıklamaktadır. Allah'ın rızası ve cenneti ucuz değildir. Gayret, sabır ve sebat imtihanlarından geçmek, böylece pişip bir kıvama ermek gerekir. Allah bu dünyaya sa'y (çalışma) kanununu koymuştur, atalete ve gevşemeye yer yoktur. İşlemeyen demir pas tutar çürür, işleyen demir ışıldar. Dünya rahat yeri değil, hizmet yeridir. Mükâfat yurdu ise âhirettir. Rahat yeri olsaydı Allah en seçkin kulları olan Peygamberlerini burada rahat ettirirdi. Âyet, başta Asr-ı saadetteki ashab olarak, kıyamete kadar gelecek müminlerin himmetlerini kamçılamaktadır.

215 – Sana Allah yolunda kimlere ve ne harcayacaklarını sorarlar.

De ki: İnfak edeceğiniz mal anne baba, akrabalar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmış gariplere verilmelidir.

Hayır olarak daha ne yaparsanız Allah muhakkak onu bilir.

216 – Hoşlanmasanız da savaş size farz kılındı.

Olur ki hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayırlı olur.

Olur ki sevip arzu ettiğiniz bir şey sizin için şerli olur.

Gerçeği Allah bilir, siz bilmezsiniz.

217 – Sana haram ayda savaşmanın hükmünü sorarlar.

De ki: "O ayda savaşmak büyük bir günahtır.

Fakat insanları Allah yolundan engellemek,

Allah'ı inkâr etmek,

Mescid-i Haram'ı ziyareti yasaklamak,

o mescidin cemaatini yani Müslümanları oradan çıkarmak ise,

Allah nazarında daha büyük günahtır.

Dinden döndürmek için işkence, öldürmekten beterdir.

Kâfirler, ellerinden gelse, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaktan geri durmazlar.

Sizden her kim dininden döner ve kâfirlikte devam ederek ölürse, işte onların dünyada da,

âhirette de yaptıkları boşa gider.

Bunlar cehennemlik olup orada ebedî kalacaklardır. [2,194]

218 – İman edip (gerektiğinde) Allah yolunda hicret ve cihad edenler var ya, işte bunlar Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.

219 – Sana şarap ve kumar hakkındaki hükmü sorarlar.

De ki: İkisinde de hem büyük günah, hem de insanlara bazı menfaatler vardır.

Fakat günahları faydalarından daha çoktur.

Bir de senden hayır olarak ne harcayacaklarını sorarlar.

De ki: İhtiyacınızdan artanı harcayın.

Böylece Allah size âyetlerini açıklıyor ki dünya ve âhiret hakkında düşünesiniz. [5,90-91; 4,43][32]

Sarhoş edici içkilerle kumar hakkında açık yasaklama bu âyetle başlamıştır. Daha sonra sarhoşken namaz kılma yasaklanmış (4,43), nihaî olarak da kayıtsız olarak haram kılınmıştır (5,90-91).

220 – Sana yetimler hakkında da soru sorarlar.

De ki: Onların gerek kendilerini, gerek mallarını iyileştirip geliştirmek, elbette hayırlı bir iştir.

Eğer onlara sahip çıkmak için kendileriyle beraber oturmak isterseniz bu da mümkündür; zira onlar sizin kardeşlerinizdir.

Allah kimin iyileştirme gayesi güttüğünü, kimin de işi bozmayı düşündüğünü pek iyi bilir.

Şayet Allah dileseydi sizi zora koşardı. Muhakkak ki Allah üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

221 – Müşrik kadınlar iman etmedikçe onlarla evlenmeyin!

Mümin bir cariye, hoşunuza giden hür bir müşrik kadından daha hayırlıdır!

Mümin kadınları da, onlar iman etmedikçe, müşriklere nikâhlamayınız;

Mümin bir köle hoşunuza giden hür bir müşrikten daha hayırlıdır.

Müşrikler sizi cehenneme dâvet ederler. Allah ise sizi Kendi izniyle, cennete ve mağfirete dâvet eder

ve üzerinde düşünüp gerekli dersi alsınlar diye âyetlerini insanlara açıklar. [2,96; 5,5; 60,10][33]

222 – Bir de sana kadınların ay halini sorarlar.

De ki: Bu, bir rahatsızlıktır, onun için, âdet sırasında kadınlardan geri durun ve onlar temizleninceye kadar, kendilerine cinsel yaklaşmada bulunmayın!

Temizlendikten sonra, Allah'ın izin verdiği şekilde onlara yaklaşın!

Allah tövbe ile kendisine dönenleri sever, temizlenenleri de sever.[34]

Cahiliye Arapları ve Yahudileri âdet gören kadınlarla birlikte durmaz, beraber yemek bile yemezlerdi. Hıristiyanlar ise ay haline hiç önem vermez, cinsel ilişkide bile bulunurlar. İslâm istikamet ve itidali gösteriyor. Bir nevi hastalık olan o durumda, cinsel ilişkiden kadınları uzak tutup istirahat ettirir. Namaz ve oruçla yükümlü tutmaz.

223 – Eşleriniz sizin nesil yetiştiren tarlanızdır. Tarlanıza dilediğiniz şekilde varın.

Kendiniz için ilerisini düşünerek hazırlık yapın!

Allah’ın haram kıldığı şeylerden korunun ve O’nun huzuruna varacağınızı iyi bilin! (Ey Resulüm)! müminleri müjdele!

Sadece şehvet gidermeyi değil, iyi yetişmiş, hayırlı evlat sahibi olmayı hedefleyin. Âyet, soyu devam ettirmenin yanında, çocukları iyi yetiştirmek için birçok zorluklara katlanılacağını da hatırlatmaktadır.

224 – Bir de Allah adına yemin ederek; iyilik etmeye, günahlardan uzak durmaya ve insanların arasını düzeltmeye O’nun adını engel yapmayın.

Allah hakkıyla işitir ve bilir. [24,22; 5,89][35]

Kasden veya istemeyerek kasdî olmaksızın ağızdan çıkan yeminler, meşrû görevlere engel yapılamaz. Nitekim Hz. Peygamber (a.s.m) şöyle buyurmuştur: “Bir kimse bir şey hakkında yemin eder de sonra ona aykırı davranmayı daha hayırlı görürse, o hayırlı şeyi yapsın ve yemininden ötürü keffaret versin.”

225 – Allah sizi yeminlerinizdeki yanılmadan dolayı kınamaz, fakat bilerek yaptığınız yeminlere uymazsanız sizi sorumlu tutar. Allah çok affedicidir, cezayı çabuklaştırmaz (tövbe için fırsat tanır).

226 – Eşlerine yaklaşmamaya yemin eden kocaların, dört ay bekleme hakkı vardır.

Şayet kocaları bu süre bitmeden eşlerine dönerlerse bunda mahzur yoktur. Çünkü Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.

Cahiliye Arap erkekleri, kadınları sıkıştırmak için yaklaşmamaya yemin eder ve süresiz olarak perişan vaziyette bırakırlardı. Buna *îla* denir. Kur’ân îlanın azamî süresini dört ay olarak sınırladı. Bu süre içinde birleşme kapılarını açtı: Erkek keffâret vererek eşine dönebilir. Fakat

dönmemeye kararlı ise, dört ay sonunda eşini boşamak zorundadır.

227 – Yok eğer boşanmaya azmederlerse, bilsinler ki Allah her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.

228 – Boşanmış kadınlar kendilerini tutup yeni bir nikâh yapmadan önce üç âdet beklesinler!

Allah’a ve âhirete iman ediyorlarsa, kendi rahimlerinde Allah’ın önceki evlilikten yaratmış olduğu çocuğu veya hayızı gizlemeleri onlara helâl olmaz.

Kocaları gerçekten barışmak istiyorsa, bu iddet müddeti içinde onları tekrar almaya başkalarından daha çok hak sahibidirler.

Erkeklerin hanımları üzerinde bulunan hakları gibi, hanımların da kocaları üzerinde meşrû çerçevede hakları vardır.

Şu kadar ki erkeklerin onların üzerindeki hakları bir derece daha fazladır.

Unutmayın ki Allah üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir. [4,34; 65,1-4]

229 – Boşama hakkı iki defadır.

Bundan sonra yapılması gereken ya meşrû tarzda güzelce birlikte yaşama yahut eşini güzellikle bırakmadır.

Ey kocalar, boşama sırasında eşinize daha önce vermiş olduğunuz mehirden herhangi bir miktar geri almanız size asla helâl olmaz;

fakat Allah’ın koyduğu hudutlarda durmayacaklarından endişe etmeleri hali bunun dışındadır.

Şayet siz de onlar gibi, onların Allah’ın koyduğu hudutlarda duramayacaklarından (evlilik hukukuna riayet edemeyeceklerinden) endişe ederseniz, bu durumda

kadının, ayrılmak için meşrû çerçevede hakkından bir şey vermesinde, her ikisi için de bir vebal yoktur.

İşte bunlar Allah'ın tayin ettiği sınırlardır ki sakın onları aşmayasınız. Her kim Allah'ın hudutlarını aşarsa işte onlar zalimlerin ta kendileridir.

Kadının mal karşılığı ayrılma talebinde bulunmasına *hul'* veya *muhala'a* denir. Cemile, kocası Sabit b. Kays'ı sevemiyordu. Hz. Peygambere gelip: "Vallahi dininde, ahlâkında bir kusurunu görmüyorum. Ancak İslâm'dan sonra küfre dönmek istemiyorum" deyip ayrılma talep etmişti. Bu âyetin inmesi üzerine, kocasından mehir olarak aldığı bahçeyi geri verip hul' olmuştu.[36]

230 – Eğer koca eşini ikinci talaktan sonra üçüncü defa boşarsa, artık başka bir kocaya varıp ondan boşanmadıkça, o kadın ilk kocasına helâl olmaz.

Ama bu ikinci kocası kendi rızasıyla onu boşar ve kadın ile ilk kocası Allah'ın koyduğu evlilik hukukunu yerine getireceklerine inanırlarsa, nikâhla bir araya gelmelerinde bir günah yoktur.

İşte bunlar Allah'ın belirlediği hudutlardır ki, bilmek isteyenler için O, bunları beyan buyurmaktadır.

231 – Ey kocalar! Eşlerinizi boşar, onlar da iddetlerini bitirirlerse, artık ya onları iyilikle yanınızda tutar, yahut güzellikle bırakırsınız!

Onların hukukuna tecavüz etmek kasdıyla zarar vermek için eşlerinizi alıkoymayın!

Kim böyle yaparsa kendine zulmetmiş olur.

Sakın Allah'ın âyetlerini şakaya almayın!

Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetleri

ve sizi irşad etmek gayesiyle indirmiş olduğu kitap ve hikmeti hatırlayın, dile getirin,

Allah'a karşı gelmekten sakının ve Allah'ın her şeyi hakkıyla bildiğini pek iyi bilin!

Koca, eşini boşadıktan sonra, evliliği devam ettirme gayesi ve ümidi yoksa, onu serbest bırakmalıdır ki bir iddetle kurtulsun. Yoksa sırf ona zarar vermek için ilk iddetin sonunda tekrar ona dönüp yine boşamak sûretiyle iki veya üç kere iddet beklemeye mecbur bırakmak haram kılınıyor.

232 – Karılarınızı boşayıp da onlar da iddetlerini tamamladıklarında, kendi aralarında meşrû surette anlaşmaları durumunda, boşayan kocaları ile tekrar nikâhlanmalarını engellemeyin!

Sizden Allah'a ve âhiret gününe iman edenlere bu ayetlerle öğüt veriyor.

Böyle yapmak, sizin için daha hayırlı, daha nezihtir. Allah bilir, siz bilemezsiniz.

İddet bitiminden sonra eşler tekrar nikâhlanmak isterlerse, kadının akrabaları eski kocasına dönmesini engellememelidirler. Ayrıca koca da üçüncü kere boşadığı eşinin iddeti dolduktan sonra başka bir erkekle evlenmesine mani olmamalıdır. Ma'kıl ibn Yesar'ın eniştesi kız kardeşini boşadıktan sonra tekrar nikahlamak istediğinde o, buna mani olmak istemiş, bu ayet indirilince Allah'ın hükmüne boyun eğmişti.

233 – Anneler, çocuklarını iki tam yıl emzirsinler. Bu, emzirmeyi mükemmel şekliyle uygulamak isteyenler içindir.

Annelerin, münasip şekilde yiyeceğini giyeceğini sağlamak, babanın görevidir.

Hiçbir kimse takatinin dışında bir görevle yükümlü tutulamaz.

Çocuk yüzünden ne annesi, ne de babası zarar görmemelidir.

Bu yükümlülük, babanın varisine de düşer.

Fakat anne baba aralarında görüşüp anlaşmaya vararak, iki yıldan önce, çocuklarını sütten kesmek isterlerse, kendilerine bir vebal yoktur.

Şayet çocuklarınızı başkalarına emzirtmek isterseniz,

kendilerine vereceğiniz ücreti münasip tarzda ödemek şartı ile, bunda da size vebal yoktur.

Allah'a karşı gelmekten sakının ve bilin ki Allah yaptığınız her şeyi görmektedir. [65,7]

"Babanın varisi"nden maksat, küçük çocuktur. Dolayısıyla çocuğun malına nezaret eden velisi bu malından onun için harcamada bulunur.

234 – Sizden vefat eden erkeklerin eşlerinin evlenebilmeleri için dört ay on gün iddet beklemeleri gerekir.

Onlar bu sürelerini tamamladıktan sonra, meşrû surette kendi haklarında verecekleri karardan ötürü size bir sorumluluk yoktur. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

Kocası vefat eden kadın, dört ay on gün süre ile görücüye çıkmaz, süslenmez, başka erkeğe nikâh edilmez. Bu süreyi kocasının evinde geçirmesi gerekir. Gerek boşanma, gerek ölüm sebebiyle ayrılmadan sonra, iddet bekleme zorunluluğu, hem kadın, hem de onun yakınları için bir teselli ve alıştırma devresi olması sebebiyle, psikolojik yönden faydalı bir uygulamadır.

235 – Sizden bu hanımlarla evlenmeyi düşünenlerin bu müddet esnasında, onlara bu niyetlerini çıtlatmalarında veya gönüllerinde tutmalarında bir beis yoktur.

Allah sizin onları hatırınızdan geçireceğinizi pek iyi bilmektedir.

Ancak meşrû sözler dışında, onlarla gizlice buluşma hususunda sözleşmeyin!

Bekleme süresi sona ermeden nikâh akdine girişmeyin!

Allah'ın içinizde saklı olan her şeye hakkıyla vakıf olduğunu bilerek O'nun emrine aykırı davranmaktan sakının!

Hem de bilin ki Allah çok affedici, çok müsamahalıdır, cezayı çabuklaştırmaz. [27,74; 60,1]

236 – Henüz kendilerine dokunmadan veya mehir belirlemeden kadınları boşamanızda size günah yoktur.

Zengin kudretince, eli dar olan, kendi halince olmak üzere onlara münasip tarzda müt'a versin.

İyiliği şiar edinenlere, bunu yapmak bir borçtur.

Müt'a: Kocanın, bütçesinin elverdiği hediyeye denilir.

237 – Bir mehir belirlemiş olarak, kendilerine dokunmadan eşlerinizi boşarsanız, bu takdirde belirlediğiniz mehrin yarısını vermeniz gerekir.

Ancak eşler yahut nikâh bağı elinde bulunan kocalar, gözü tok davranırsa başka! (Bu durumda kadın mehrinden vazgeçebilir veya erkek mehrin tamamını verebilir.)

Ey kocalar, sizin bağışlamanız (müsamaha gösterip mehrin tamamını bırakmanız) takvâya daha uygun düşer!

Birbirinize lütuf ve mürüvvet göstermeyi unutmayın. Allah sizin bütün işlediklerinizi görür.

238 – Namazlara, hele salat-ı vustâya dikkat edin ve kalkıp huşû ile Allah'ın huzurunda durun.

Salat-ı vustâ hakkında farklı görüşler vardır. Beş vakit namazdan, cuma veya kuşluk namazlarından her biri olma

ihtimali üzerinde durulmuştur.

Fakat çoğunluk, ikindi namazı olduğu kanaatindedir. Zira ikindi namazı beş vaktin tam ortasındadır. Gece ve gündüz meleklerinin toplanma zamanıdır. Ayrıca günlük meşgalelerin en çok olduğu zamana rastlar. Esasen bir hadis de ikindi namazı olduğunu ifade etmektedir.

Fakat Kur'ân, müphem bırakmakla, bütün namazlara dikkatle devama teşvik etmek istemiştir. Zira beş vakit namazdan her birinin, cuma ve kuşluk namazlarının "salat-ı vustâ" olma ihtimali mevcuttur.

239 – Eğer bir korku halinde iseniz, yaya olarak veya binek üzerinde namaz kılın!

Fakat güvenliğe çıktığınızda, bilmediğiniz şeyleri size öğreten Allah'ın öğrettiği gibi ibadetinizi ifa edin!

240 – Sizden, geride eşlerini bırakarak vefat edecek kocalar,

eşlerinin bir yıl süre ile evden çıkarılmayıp bıraktıkları maldan geçimlerini sağlayacak şekilde vasiyette bulunsunlar.

Şayet bunlar kendiliklerinden çıkarlarsa bu durumda meşrû surette yapacakları şahsî davranışlarından dolayı size vebal yoktur. Allah üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

241 – Boşanan kadınlara de örfe göre gönüllerini alacak hediye vermek gerekir. Bu, haksızlıktan sakınan takvâlılara bir borçtur.

242 – Böylece, düşünesiniz diye Allah size âyetlerini iyice açıklar.

243 – Baksana, sayıları binlerce olmasına rağmen ölüm korkusuyla diyarlarını terkedip çıkan kimselere!

Allah onlara:"Ölün!" dedi sonra onları diriltti.

Doğrusu Allah insanlara lütûfkârdır, fakat insanların çoğu şükretmezler.

Bunlar hakkında kesin olmayan rivayetler vardır. Mühim olan şudur: Burada Cenab-ı Allah, bütün bunları hatırlatırken ölümden, Allah'ın hükmü olan vazifeden kaçıp kurtulmanın mümkün olmadığını ve böyle yapanların, korktuklarına daha çabuk ve daha fecî bir şekilde uğrayacaklarını, hülasa Allah'ın hükmünden kurtulmak için ne ölümden kaçmanın, ne de ölüme koşmanın akıl işi olmadığını bildirmek istemiştir.

244 – Allah yolunda savaşın ve bilin ki Allah her şeyi işitir, her şeyi hakkıyla bilir!

245 – Kimdir o yiğit ki Allah'a güzelce ödünç verir, Allah da onun verdiğinin mükâfatını kat kat artırır.

Allah rızkı kısar da, bollaştırır da.

Zaten hepiniz döndürülüp O'na götürüleceksiniz. [5,12; 57,11, 18; 64,17; 73, 20][37]

246 – Mûsâ'dan sonra İsrailoğullarının ileri gelenlerine dikkat ettin mi?

O vakit onlar aralarındaki Peygambere:

"Ne olur, bize bir hükümdar tayin et, biz de Allah yolunda cihad edelim!" demişlerdi.

O cevaben: "Ya savaşma emri size farz kılınır, siz de savaşmazsanız?" deyince

onlar: "Ne diye Allah yolunda cihad etmeyelim ki

vatanlarından çıkarılan biz,

çoluk çocuğundan ayrı düşenler yine biziz!" dediler.

Fakat savaşma kendilerine farz kılınınca içlerinden pek azı hariç, hepsi dönüverdiler.

Allah o zalimleri pek iyi bilir. [38]

Bu olay, müminlere cihadın zorluklarını anlatmak, dolayısıyla onları bu işi omuzlamaya hazırlamak için anlatılmaktadır. İşaret edilen durum, muhtemelen Samuel I. Peygamberle ilgilidir. m.ö. 1000 yıllarında Amalika'lılar İsrailoğullarına saldırıp ülkelerinin bir kısmını işgal etmişlerdi. Halk SamueI l.'e başvurmuştu.[39]

247 – Peygamberleri onlara dedi ki: "Allah size hükümdar olarak Talut'u tayin etti."

Onlar ise: "Biz hükümdarlığa ondan daha lâyık iken nasıl olur da o bize hükmedebilir ki!

Üstelik servetten de nasibi fazla değil!" dediler.

Peygamber şöyle cevap verdi: "Allah onu size üstün kıldı, ona geniş ilim ve sağlam bir vücut verdi.

Allah hakimiyeti dilediğine verir.

Allah'ın lütfu boldur, her şey gibi kabiliyet ve liyakatlari de bilir.[40]

248 – Peygamberleri devamla şöyle dedi: "Onun hükümdarlığının alâmeti, içinde Rabbinizden bir sekîne ile

Mûsâ ve Harun'un manevî mirasından bir bakiyyenin bulunduğu

ve meleklerce taşınan bir sandığın size gelmesidir.

Eğer iman etmeye niyetli iseniz bunda, elbette sizin için bir delil vardır.

249 – Talut ordusunu harekete geçirip sefere çıkınca askerlerine şöyle dedi:

"Allah sizi, bir ırmakla imtihan edecektir: İmdi onun suyundan içen benden sayılmayacak;

sadece avucuyla aldığı miktar muaf olmak üzere,

kim onun suyunu içmezse o da benden sayılacaktır."

Derken onların pek azı hariç, varır varmaz ondan içtiler.

Talut ile yanındaki müminler ırmağı geçince

o vakit beri yanda kalanlar “Bugün bizim Câlut ve ordusuna karşı duracak takatimiz yoktur” dediler.

Ölümden sonra diriltilip Allah’ın huzuruna çıkacaklarını bilenler ise şöyle dediler:

“Nice küçük topluluklar vardır ki, Allah’ın izniyle, büyük topluluklara galip gelmiştir!

Doğrusu Allah sabredenlerle beraberdir.”[41]

250 – Talut’un beraberindeki müminler ise Câlut ile ordusuna karşı çıkınca dediler ki:

“Ya Rabbenâ, üstümüze (gürül gürül) sabır yağdır,

ayaklarımıza sebat ver ve kâfir topluluğa karşı bizi muzaffer eyle!”[42]

251 – Derken Allah’ın izniyle onları bozguna uğrattılar.

Dâvud Câlut’u öldürdü,

Allah ona hükümdarlık ve peygamberlik verdi ve dilediği birçok şey öğretti.

Eğer Allah bazı insanların şerrini bazıları ile önlemeseydi dünyadaki nizam bozulurdu.

Lâkin Allah âlemlere büyük lütuf ve inayet sahibidir.

[43]Allah insanları irade sahibi olarak yaratmıştır ve böyle yaratması sırf rahmet ve hikmettir. Fakat bu iradeler serbest bırakılır da birbirleriyle ölçülü hale getirilmez ve hiçbir direnişle karşılaşmazlarsa, çalışma zahmetine katlanmaz, önüne geleni çiğnemeye çalışırlar.

Savunma ve karşı koyma olmayınca da saldırı, yolların en kısası ve doğru yol olmuş olur. O zaman da insan adına bir şey kalmaz, yeryüzünün nizamı bozulur. Ama Allah bu bozulmaya razı olmaz. Düzenin, bozukluğu ortadan

kaldırması için, hayırlı insanların, bozgunculuk çıkaranları defetmeleri lâzımdır.

252 – İşte bunlar Allah'ın âyetleri olup Biz sana onları dosdoğru bildiriyoruz.

Sen elbette resûllerdensin.

253 – Biz, o peygamberlerin kimini kimine üstün kıldık.

Allah onlardan bazısına hitap buyurdu, bazısını birçok derecelerle yükseltti.

Meryem'in oğlu Îsâ'ya da o açık belgeleri, mûcizeleri verdik ve onu Rûhulkudüs ile destekledik.

Eğer Allah dileseydi, onların peşlerinden gelenler kendilerine açık delillerin gelmesine rağmen, birbirleriyle savaşmazlardı.

Lâkin ihtilâfa düştüler de onlardan bir kısmı iman, bir kısmı ise inkâr etti.

Şayet Allah dileseydi onlar birbirleri ile savaşmazlardı, lâkin şu var ki Allah dilediği her şeyi yapar. [17,55]

254 – Ey iman edenler! Ne alışverişin, ne bir dosttan yardım beklemenin, ne de bir kimseden şefaat ummanın mümkün olmadığı bir gün gelmeden önce, size nasip ettiğimiz şeylerden harcayın! (Sorumsuz kâfirler gibi davranmayın! Çünkü)

Kâfirler, zalimlerin ta kendileridir. [2,101]

255 – Allah o İlâhtır ki Kendisinden başka ilâh yoktur.

Haydır, Kayyûm'dur kendisini ne bir uyuklama, ne uyku tutamaz.

Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur.

İzni olmadan huzurunda şefaat etmek kimin haddine?

Yarattığı mahlûkların önünde ardında ne var, hepsini bilir.

Mahlûklar ise O'nun dilediğinden başka, ilminden hiçbir şey kavrayamazlar.

O'nun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır.

Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O'na ağır gelmez, O öyle ulu, öyle büyüktür. [19,93-95; 53,26; 21,28; 20,110][44]

Hay: Her zaman var olan, diri olan, ezelî ve ebedî hayat sahibi.

Kayyûm: Kendi zâtı ile var olup, zeval bulmayan ve bütün kâinatı varlıkta tutup onları yöneten, demektir.

Bu âyete Âyetü'l-kürsî denilir. Bu âyet, Allah'ın hükümranlığının son derece açık ve özet bir anlatımını ihtiva eder. Fazilet ve sevabına dair hadisler vardır. Ezcümle: "Kur'ân'da en büyük âyet, Âyetü'l-kürsî'dir." (Müslim). "Kur'an'ın dörtte birini okumaya denktir" (Ahmed). Zekat malından çalan birini Ebu Hureyre yakaladı. Sonra o şeytan olduğunu itiraf etti Ebu Hureyre onu Hz. Peygambere götürmeye kararlı idi. Şeytan: " Beni serbest bırak, sana öyle bir şey öğreteyim ki Allah onunla sana çok fayda verecektir. Yatağına girerken Ayet'el-Kürsi'yi oku! Devamlı olarak Allah'tan bir koruyucun olacak ve sabaha kadar şeytan sana yaklaşamayacaktır." Ebu Hureyre onu serbest bırakıp ertesi gün Hz. Peygambere anlattı. "O yalancıdır, fakat sana söylediği doğrudur." (Buhari)

256 – Dinde zorlama yoktur.

Doğru yol, sapıklıktan, hak batıldan ayrılıp belli olmuştur.

Artık kim tağutu reddedip Allah'a iman ederse,

işte o, kopması mümkün olmayan en sağlam tutamağa yapışmıştır. Allah her şeyi işitir, bilir.

Tağut: Azgınlık mânasına gelen bir masdardır. Belagatta sıfat yerine masdar kullanmak, o sıfatla nitelendirmenin pek ileri bir derecede olduğuna delalet eder. Biri hakkında

“güzel” demekle, bir başkası hakkında “güzelliğin ta kendisi” demek arasındaki fark pek bârizdir. Allah’tan başkasına ibadet edene *tağî* (âsi, azgın) denir. Ama azgınlığın ta kendisi kesilmiş, kendisini tanrılaştırıp başkalarını kendisine kul yapmak isteyen ise “tağut” olur. [39,17][45]

Dini, kişinin kendi tercihi ile seçmesi gerekir. Dinin özelliği zorlamak değil, bilakis zorlamadan korumaktır.

257 – Allah iman edenlerin yardımcısıdır, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.

İnkâr edenlerin dostları ise tağutlar olup onları aydınlıktan karanlıklara götürürler.

İşte onlar cehennemlik kimselerdir ki orada ebedî kalacaklardır. [5, 16; 6,1.153; 14,1.5; 33, 43; 57,9; 65,11]

Velî: Hâmi, koruyucu, dost, yönetici, bir kimsenin işlerini üstlenen, destekleyip yardım eden mânalarına gelir.

258 – Allah kendisine hükümdarlık verdiği için şımararak Rabbi hakkında İbrâhim ile tartışan kişinin haline bir baksana!

İbrâhim ona: “Benim Rabbim hayatı veren ve hayatı alandır.” deyince O: “Ben de yaşatır ve öldürürüm.” dedi.

Bunun üzerine İbrâhim: “İşte Allah Güneşi doğudan doğduruyor, haydi sen de batıdan doğdur bakalım!”der demez kâfir donakaldı.

Zaten Allah zalimleri hidayet etmez, emellerine kavuşturmaz.

[46]Rivayete göre Nemrut hapishaneden iki adam getirterek birini öldürüp öbürünü hayatta bıraktıktan sonra, demagoji kabilinden böyle söylemişti. Fakat Güneş deliline karşı hiç bir şey söyleyemedi.

259 – Yahut şu kimsenin hali gibi ki o bir şehre uğramıştı.

Şehrin binaları çökmüş, ıpıssız yatıyordu.

“Allah burayı bu ölümünden sonra nasıl diriltecek?” dedi.

Bunun üzerine Allah onu yüz yıl boyunca öldürüp sonra diriltti.

“Ölü vaziyette ne kadar kaldın?” diye sorunca o: “Bir gün veya daha az” diye cevap verdi.

Allah ona: “Hayır! yüz sene kaldın.

İşte yiyeceğine ve içeceğine bak henüz bozulmamış.

Bir de merkebine bak! (Kemikleri nasıl birbirinden ayrılmış). Seni de insanlara canlı bir delil yapmak için öldürüp dirilttik.

Hele o kemiklere dikkat et, onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz, sonra da onlara et giydiriyoruz!”

Böylece işin gerçeği kendisine tam mânasıyla belli olunca:

“Artık pek iyi biliyorum ki Allah her şeye kadirdir.” dedi.[47]

260 – Bir vakit de İbrâhim: “Ya Rabbî, ölüleri nasıl dirilteceğini bana gösterir misin?” demişti.

Allah: “Ne o, yoksa buna inanmadın mı?” dedi.

İbrâhim şöyle cevap verdi: “Elbette inandım, lâkin sırf kalbim tatmin olsun diye bunu istedim.” Allah ona: “Dört kuş tut, onları kendine alıştır. Sonra kesip her dağın başına onlardan birer parça koy.

Sonra da onları çağır! Koşa koşa sana geleceklerdir. İyi bil ki Allah azizdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir).[48]

261 – Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak verip her başağında yüz tane bulunan bir tanenin haline benzer.

Allah dilediğine kat kat fazlasını da verir. Allah'ın lütfu geniştir, ilmi her şeyi kaplar.

262 – Mallarını Allah yolunda harcayıp da infaklarının ardından minnet etmeyenler, rahatsızlık vermeyenler yok mu,

işte onların Rab'leri katında mükâfatları vardır.

Onlara hiçbir endişe yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir.

263 – Bir tatlı söz, bir kusur bağışlama, peşinden incitme gelen maddî yardımdan (sadakadan) çok daha iyidir.

Zira Allah ganî ve halîmdir (sizin sadakalarınıza muhtaç değildir, çok müsamahalı olup cezayı çabuk vermez).

264 – Ey iman edenler! yardım ettiğiniz kimselere minnet etmek ve incitmek sûretiyle o sadakalarınızı boşa çıkarmayın!

Allah'a da, âhirete de inanmadığı halde sırf insanlara gösteriş yapmak için malını harcayan kimsenin durumuna düşmeyin!

Onun durumu, üzerinde azıcık toprak bulunan kaygan bir kayanın durumuna benzer ki, şiddetli bir yağmur iner inmez toprağı kayıverir, cascavlak kalır.

Öyleleri işledikleri hiçbir şeyden sevap ve mükâfat elde edemezler.

Zira Allah inkârcıları emellerine kavuşturmaz. [4,38.142][49]

265 – Allah'ın rızasını kollamak

ve ruhlarındaki imanı kökleştirmek için

mallarını harcayanların durumu ise,

bir tepedeki güzel bir bahçenin haline benzer.

Bir bahçe ki ona bol yağmur yağar, meyvelerini iki kat verir.

Bol yağmur düşmese de hafif bir yağmur, bir çisinti de yetişir.

Allah ne yaparsanız hepsini görür.

266 – Sizden herhangi biriniz hiç arzu eder mi ki:

Kendisinin hurmalığı ve üzüm bağı bulunsun,

bahçede dereler akıyor, içinde her türlü mahsulatı bulunuyor.

Ama kendisinin üstüne de ihtiyarlık çökmüş ve elleri ermez, güçleri yetmez, bakıma muhtaç küçük çocukları var.

Derken… ateşli bir kasırga kopsun da bağı kasıp kavursun?

İşte Allah âyetlerini size böyle apaçık bildirir. Olur ki iyi düşünürsünüz. [59,21]

267 – Ey iman edenler! Kazandığınız şeylerin ve yerden sizin için çıkardığımız nimetlerin iyi olanlarından Allah yolunda harcayın!

Siz göz yummadan, gönlünüze yatmaksızın almayacağınız bayağı şeyleri vermeye kalkmayın!

İyi bilin ki: Allah ganidir, hamîddir (kimseye ihtiyacı yoktur, bütün övgülere layıktır). [22,37]

268 – Şeytan sizi (hayırda harcamakla) muhtaç olacaksınız diye korkutur, sizi cimriliğe ve çirkin şeylere teşvik eder.

Allah ise Kendi katından bir af ve lütuf vaad buyurur.

Allah’ın ihsanı geniştir, her şeyi hakkıyla bilir.

269 – O hikmeti dilediğine verir.

Kime hikmet nasib edilmişse, doğrusu ona pek çok hayır verilmiştir. Ancak tam akıllı olanlar gerçekleri anlar ve düşünürler.

270 – Hayır olarak harcadığınız her şeyi, adadığınız her adağı, Allah mutlaka bilir ve mükâfatını verir.

Fakat zalimlerin âhirette yardımcıları olmaz.

271 – Allah rızası için yaptığınız maddî yardımlarınızı açıkça verirseniz ne güzel!

Ama bu hayırlarınızı saklı tutar ve muhtaçlara ulaştırırsanız,

bu sizin için daha hayırlı olur

ve Allah bu sebeple bir kısım günahlarınızı affeder.

Allah, yaptığınız bütün şeylerden haberdardır.

Zekâtı açıktan, diğer yardımları ve sadakaları ise gizli vermek en iyisidir. Aynı prensip diğer ibadetler için de geçerlidir. Farzlar, teşvik için, açıktan yapılmalıdır.

272 – Onları hak yola getirmek senin görevin değil, lâkin Allah dilediğini doğru yola getirir.

Hayır olarak yaptığınız her harcama sadece kendiniz içindir.

Zaten siz Allah rızasını aramaktan başka bir gaye ile infak etmezsiniz.

İşlediğiniz her hayrın mükâfatı size tamamen verilir ve sizin hakkınız yenmez. [6,52; 18,28; 30,38-39; 76,9]

273 – Bu yardımlar, kendilerini Allah yoluna vakfeden yoksullar içindir.

Bunlar yeryüzünde dolaşıp geçimlerini sağlama imkânı bulamazlar.

Halktan istemekten geri durmaları sebebiyle, onların gerçek hallerini bilmeyen kimse, onları zengin sanır.

Ey Resulüm, sen onları simâlarından tanırsın!

Onlar yüzsüzlük ederek halktan bir şey istemezler.

Şunu bilin ki, hayır adına her ne verirseniz mutlaka Allah onu bilir.

Sadakalar din uğrunda kendilerini ilme, cihada adamış, Allah yolunda meşguliyetlerinden veya hastalık ve acizlik gibi engellerden dolayı nafakalarını kazanamayan fakirler içindir.

Bu âyette Allah Teâlâ, kendilerini tamamen İslâm hizmetine adamış, bu sebeple geçimlerini kazanamayan müminlere yardımcı olunmasını istemektedir. Ashab-ı Suffa (r.a) bu sınıfın başında gelirdi. Efendimiz (a.s.m) onlara İslâm'ı öğretir, başkalarına da öğretmek ve diğer hizmetler için onları hazır kuvvet olarak bulundururdu.

274 – Mallarını gece ve gündüz, gizli ve âşikâr olarak hayra harcayanlar var ya,

işte onların Rab'leri katında mükâfatları vardır.

Onlara korku yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir.

Bu âyet'te teşvik edilen hayırlardan, birinci derecede zekât kasdedilir. İslâm'ın emrettiği şekilde zekât noksansız verilirse fakirlik son derece azalır. Ancak zekâtın harcanacağı yerler sınırlı olduğundan, zekât sarf edilmeyen yerlere ayrıca teberrûlar yapılır. Hayır dernekleri ve vakıflar bunların başında gelir.

275 – Faiz yiyenler tıpkı şeytanın çarptığı kimsenin kalkışı gibi kalkarlar.

Bu, onların "Alış veriş de faiz gibidir." demelerindendir.

Halbuki Allah alış verişi mübah, faizi ise haram kılmıştır.

Her kime Rabbinden bir talimat gelir, o da faizden vazgeçerse, daha önce yaptığı muamele kendisi için geçerlidir, hakkındaki hüküm de Allah'a aittir.

Her kim tekrar faizciliğe başlarsa, işte onlar cehennemliktir, hem de orada ebedî kalacaklardır.[50]

Burada kıyamette faizcilerin kabirden kalkma sırasında sar'a nöbetine tutulan hasta gibi olacakları bildirilmektedir.

Tarihe bakılırsa anlaşılır ki: İnsan toplumlarındaki bütün karışıklıkların, ihtilâfların sebebi şu iki kelimedir: 1-"Sen çalış ben yiyeyim." 2- "Ben doyduktan sonra, başkasının ne hali varsa görsün." İslâm birinci tutumu faizi haram kılarak, ikinciyi zekâtı farz kılarak ortadan kaldırır. Topluma huzur, barış, denge ve refah getirir.

Faizi alan da, veren de psikolojik ve sinirsel yönden yıpranır. Faizle para verenin aklı fikri parasında kalır, parasının dönmemesi tehlikesini yaşar. Borçlu ise paranın aslını ödemesi bile zorken, üstelik ağır bir faiz yükü ödeme angaryası sebebiyle yıpranır. Tansiyon ve kalb rahatsızlığı durumları ortaya çıkabilir. İktisat uzmanlarına göre kazanç yolları dört olup bunlardan üçü üretken, dördüncüsü değildir. Emek, sanat ve ticaret, bir de risk faktörü üretkendir. Zira eşyayı üretim yerinden tüketim yerlerine sevk etmekle riske mâruz kalır, değeri artar. Dördüncü yol faiz olup üretken değildir. Faizde risk yoktur. Zira borç, zarar tehlikesine mâruz değildir. Geri dönmesi garantili sayılmaktadır. Emek, zekâ ve maharetin semereleri, faiz kanallarından faizcilerin ellerinde toplanarak servet, tekelleşmeye gider. Fakirlik, işsizlik artar. İşsizlerde öfke yükselir, yağma hevesi ortaya çıkar. Toplumsal patlama başlayınca, faizciler cin çarpmış gibi sendeler, bütün emelleri altüst olur.

276 – Allah faizin bereketini eksiltir, zekât ve sadakaları ise nemalandırır.

Hem Allah kâfirlikte ileri giden, günahta ısrarlı hiçbir kimseyi sevmez.

277 – İman eden, yararlı işler yapanların, namazı hakkıyla ifa eden, zekât verenlerin...

İşte onların, Rab'leri nezdinde mükâfatları vardır.

Onlar için hiçbir endişe yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir. [8,37; 30,39]

278 – Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve eğer mümin iseniz geri kalan faizi terkedin!

279 – Eğer böyle yapmazsanız Allah ve Resulü tarafından size savaş açıldığını biliniz!

Eğer faizcilikten tövbe ederseniz, sermayeleriniz sizindir.

Böylece ne haksızlık eder, ne de haksızlığa uğrarsınız.

280 – Eğer borçlu sıkıntıda ise, kolaylığa çıkıncaya kadar ona mühlet verin!

Şayet bilirseniz, alacağınızı bağışlamanız sizin için daha da hayırlıdır.

281 – Öyle bir günde rezil olmaktan sakının ki,

O gün Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız,

Sonra her kişiye kazandığının karşılığı tamamen ödenecek

ve kendilerine asla haksızlık edilmeyecektir.

282 – Ey iman edenler! Belirli bir vâdeye kadar birbirinize borç verdiğiniz zaman onu kaydedin!

Aranızda doğrulukla tanınmış bir kâtip onu yazsın!

Kâtip, Allah'ın kendisine öğrettiği gibi (adalete uygun olarak) yazmaktan kaçınmasın da yazsın!

Üzerinde hak olan borçlu kişi akdi yazdırsın, Rabbi olan Allah'tan sakınsın da borcundan hiçbir şey noksan bırakmasın!

Eğer üzerinde hak olan borçlu, akılca noksan veya küçük veya yazdırmaktan âciz bir kimse ise,

onun velisi adalet ölçüleri içinde yazdırsın!

İçinizden iki erkek şahit de tutun!

İki erkek olmazlarsa, uygun göreceğiniz bir erkek ile iki kadının şahitliğini alın! Ta ki birinin unutması halinde ikinci kadın hatırlatabilsin.

Şahitler çağırıldıklarında, şahitlikten kaçınmasınlar!

Siz yazanlar da, borç az olsun, çok olsun, vâdesiyle birlikte yazmaktan üşenmeyin!

Böyle yapmak, Allah katında daha âdil, şahitliği ifa etmek için daha sağlam ve şüpheyi gidermek için daha uygun bir yoldur.

Ancak aranızda hemen alıp vereceğiniz peşin bir ticaret olursa, onu yazmamakta size bir günah yoktur.

Alış veriş yaptığınız zaman da şahit tutun!

Ne kâtip, ne de şahit asla mağdur edilmesin.

Bunu yapar, zarar verirseniz, doğru yoldan ayrılmış, Allah'a itaatin dışına çıkmış olursunuz. Allah'a itaatsizlikten sakının!

Allah size en uygun tutumu öğretiyor. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilir. [8,29; 57,28][51]

Kadınlarda duygusallık kuvvetli, hafıza kuvveti erkeklere göre biraz daha azdır. Hafızası erkeklerin çoğundan kuvvetli olan bazı kadınlar bulunabilir. Fakat hüküm kişilere göre değil, cinse göre, genel duruma göre verilir. Onun için, tek kadın değil de iki kadın şartı aranmaktadır. Fakat bu hüküm, genelde kadınların meşguliyet alanları olmayan ticaret alanındadır. Yoksa erkeklerin alanına girmeyen sahalarda tek başına iki kadının, hatta duruma göre tek

kadının şahitliği yeterli sayılır. Bu ayetten, kadının, erkeğin yarısı sayıldığı anlamı çıkarılamaz. Erkek bulunsa dahi kadınların şahitliği geçerlidir. “Ayetin ifadesine dikkat edildiğinde anlaşılacağı üzere iki kadının şahitliğinde, tanıklık eden yine bir kadındır. Yani nisabı doldurma bakımından bir kadın, bir erkek gibidir. Diğer kadının işi, hemcinsinin unutması veya yanılması halinde ona hatırlatmaktan ibarettir.” (Diyanet, *Kur’an Yolu*).

Kur’ân-ı Kerim bu âyette nüzul ortamından çok ileri bir safhada insanlığın varacağı hukukî ve ticarî kurumları göz önünde bulundurmuş ve noterlik kurumunu tesis etmiştir. Okuma yazma bilenlerin bile son derece az olduğu, yazı malzemesi olarak kâğıdın bile bulunmadığı bir ortamda, çok ileri medenî toplumlarda ihtiyaç duyulacak kurumları başlatmak, Kur’ân’ın evrensel boyutunun delillerinden biridir.

Hakların böylece kaydedilmesinden şu üç fayda elde edilir: 1. Adalete ve istikamete en uygun iş yapılır. 2. Şahitliğin ifası en güzel şekilde yapılır. 3. Şüpheyi gidermede en uygun yol seçilmiş olur.

283 – Eğer yolculuk halinde iseniz ve kâtip bulamazsanız, o takdirde borç karşılığında rehin alırsınız.

Şayet birbirinize güvenirseniz,

güvenilen kimse Rabbi olan Allah’tan korksun da

üzerindeki emaneti ödesin!

Bir de şahitliği, görüp bildiğinizi gizlemeyin!

Bildiğini gizleyenin kalbi günahkâr olur.

Allah her ne yaparsanız bilir. [5,106; 4,135]

284 – Göklerde ve yerde olan her şey Allah’ındır.

Ey insanlar! Siz içinizdeki şeyleri açığa vursanız da, gizleseniz de, Allah sizi onlardan dolayı hesaba çeker.

Sonra dilediğini affeder, dilediğini azaba uğratır.

Doğrusu Allah her şeye kadirdir.

Bu âyet Bakara sûresinin dördüncü maksadı olan “ihsan” maksadını gerçekleştirir. Böylece, şimdiye kadar bildirilen hükümlerin müeyyidesi, yani dayandığı kuvvet belirtilir. Sûre mukaddimeden sonra iman hakikatlerini, İslâm’a dâveti ihtiva etmişti. Din binasının çatısı ve en güzel süsü ise, Allah’ı görüyorcasına bir hayat sürmek, ihsan makamına çıkmaktır.

285 – Peygamber, Rabbi tarafından kendisine ne indirildi ise ona iman etti, müminler de!

Onlardan her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etti.

“O’nun resullerinden hiç birini diğerinden ayırt etmeyiz.” dediler ve eklediler:

“İşittik ve itaat ettik ya Rabbenâ, affını dileriz, dönüşümüz Sanadır.”

286 – Allah hiçbir kimseyi imkânı dışında yükümlü tutmaz.

Herkesin kazandığı iyilik kendi lehine, işlediği fenalık da kendi aleyhinedir.

Ya Rabbenâ! Eğer unuttuk veya kasıtsız olarak yanlış yaptıysak bundan dolayı bizi sorumlu tutma!

Ya Rabbenâ! Bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme!

Ya Rabbenâ! Takat getiremeyeceğimiz şeylerle bizi yükümlü tutma!

Affet bizi, lütfen bağışla kusurlarımızı, merhamet buyur bize!

Sensin Mevlâmız, yardımcımız! Kâfir topluluklara karşı Sen yardım eyle bize! [6,152; 7,42; 23,62]

Bu iki âyet, bu uzun sûrenin hatimesidir. Dinin bütün esaslarına temas edildikten sonra sıra mühür basmaya gelmiştir. Sûrenin mukaddimesinde, bu kitaba iman edip emirlerini tutacak olanların hidâyet ve felâh bulacakları bildirilmişti. İşte hatimesi de ona iman eden cemaatin oluştuğunu ve Rab'lerinin onlara karşı muamelesini bildirmektedir.

Hz. Peygamber (a.s.m), bu hatimenin faziletine dikkat çeken hadisler buyurmuştur:

1. "Her kim geceleyin Bakara sûresinden bu iki âyeti okursa ona yeter."

2. Allah Teâlâ Bakara sûresini iki âyetle sona erdirdi ki, bunları bana, Arş'ın altındaki bir hazineden verdi. Bunları öğreniniz; kadınlarınıza ve çocuklarınıza belletiniz, öğretiniz. Çünkü bunlar hem salattır (namazdır), hem duadır, hem Kur'ân'dır."

3. Hz. Ömer ile Hz. Ali (r.a) demişlerdir ki: "Aklı başında hiçbir adam görmezdim ki, Bakara sûresinin sonundaki bu âyetleri okumadan uyusun.

1 28 Hz 37,1-14; İş 26,19; Dn 12,2-3; Yh 5,21; Rm 4,17.
2 30 Tk 1,26
3 31 Tk 2,20
4 35 Tk 3,6; 3,22; 2, 15-17.
5 40 Tk 17,2-14.
6 49 Çk 1,15-16.
7 50 Çk 14,16- 30; Mz 78,13; 106,9-11.
8 51 Ts 9,9.16.
9 54 Çk 32,27-28, 4,66.
10 57 Çk 13,21; 16,13-15.
11 60 Çk 17,6; 15,27.

12 62 Mt 2,23; Rİ 2,22.
13 63 Çk 34,27.
14 67 Sy 19,1-3; Ts 21,1-3.8.
15 71 Çk 32,9; 33,3; Ts 9,6-8; 23-24, Sy 19, 1-3
16 72 Ts, 21,1-9.
17 75 Yr 8,8; 7,22-24.
18 87 Mz 51,12; İş 63,10-11.
19 88 Tk 17,7; Lv 12,4.
20 97 Dn 8,16-26; 9,21-27; Lk 1,26-37.
21 116 Tk 6,2.4; Ey 1,6; Mz 2,7. Lk 3,38; Mt 26,63; 5, 44-45; Lk 6,35.
22 124 Tk 12,2; 17,11; 22,1-12; Mt 3,9.
23 125 Tk 17,2.23.
24 133 Tk 49,1-2; 48,15.
25 142 Çk 26,22; Hz 47,1. Lk 1,78.
26 144 Yh 4,21.
27 163 Ts 4,35; İş 43,10-11.
28 173 Rİ 15,19-20.
29 178 Lv 24,19-21; Sm I 15,33; Mt 5,38-39.
30 185 Ts 9,9.18; Kı I 19, 8. Mt 4,2.
31 210 Çk 19,18; 34,5; Ts 4,12.
32 219 Tk 27,28; Ts. 11,14; Sy 28,14.
33 221 Ts. 7,3-4.
34 222 Lv. 15,19-30; Hz. 18,6.
35 224 Çk. 20,7; Ts.5,11.
36 229 Ts. 24,1; Lv 22,13. Mt 5,32; 1,19; I Kr 7,10-11.
37 245 SMs 19,17.
38 246 Çk 24, 1.9; Sy 11,16.24-25 Sm I 7,8 ve 12. bölümler.
39 247 Sm I. 9,17; 10,27; 9,2.
40 248 Çk 25,10; Sm I. 14,18; Sm II 6,2.

[41]249 Hk 7,4-7.
[42]250 Sm I 17,32-54.
[43]251 Sm II 5,3.
[44]255 Ts 5,26; Tk 21,33; Çk 3,15.
[45]256 Mt 10,34; Lk 19,27; I Kr 15,25.
[46]258 Ts 32,39.
[47]259 Hz 37,6.
[48]260 Tk 15,9-10.17.
[49]264 Mt 6,2.5; II Kr 9,7.
[50]275 Çk 22,25; Lv 25,36-37; Ts 23,20.
[51]282 Ts 19,15; Mt 18,16; Yh 8,17.

3 – ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ

Medine’de indirilmiş olup 200 âyettir. 33. âyetinde geçen Âl-i İmran, sûreye adını vermiştir. İmrân, Hz. Meryem (a.s.)’ın babasının adı olup peygamberlik ve hikmet ocaklarından olan bir ailenin esasıdır. Bu sûrenin hâkim konusu bu ailenin temsil ettiği nübüvvet, Hz. Îsâ (a.s.) ve Hıristiyanlıktır. Tevrat, İncîl ve Kur’ân’ın aynı ilâhî kaynaktan geldiği, bu kitapların müteşabih âyetler de ihtiva ettiği, fakat bunların din esaslarına zarar vermeyecek tarzda tefsir edilmesi gerektiği vurgulanır. Özellikle Hıristiyanlığın, bazı müteşabih, mecazî kelimelerin yanlış tefsirine dayandığına ima edilir. Nübüvvetin esasının tevhid olduğu, bu esas üzere dinlerin şirk unsurlarından temizlenmesi gerektiği bildirilir. Ehl-i kitap diyaloğa ve hakka dâvet edilir. Daha sonra cihattan ve Uhud gazvesinden bahsedilerek bu vesile ile müminlere ebedî prensipler gösterilir. Hakkı tebliğin, onun muvaffak ve muzaffer olmasının vesileleri hatırlatılarak sûre sona erer.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Elif, Lâm, Mîm.

2 – Allah o İlâhtır ki Kendinden başka tanrı yoktur. Hay O’dur, kayyûm O’dur. [2,255]

el-Hay: “Her zaman var olan, diri olan ezelî ve ebedî hayat sahibi”. *el-Kayyûm*: “Kendi zâtı ile var olup, zevali olmaksızın kaim olan ve bütün kâinatı varlıkta tutup yöneten”

3 – Sana kitabı, gerçeğin ta kendisi ve daha önce indirilen kitapları tasdik edici olarak indiren O'dur. Bundan önce de, insanlara doğru yolu göstermek için Tevrat ve İncîl'i indirmişti. [2,41; 5,48]

Âyetteki *bi'l-hakk:* Gerçeğin ta kendisi, gerçek ile, yani akıl, adalet, doğruluk gereklerine uygun, gerçeğe mutabık olarak, gerçek bir gaye ile gönderdi demektir. Maksat şunu belirtmektir:Kur'ân, hakikatin, aklın ve adaletin icaplarını, insanlığın ihtiyaçlarını karşılamak üzere gönderilmiştir.

4 – Doğruyu eğriden, hakkı batıldan ayırd eden Furkan'ı da indirdi. Allah'ın âyetlerini inkâr edenlere pek çetin bir azap vardır. Öyle ya, Allah daima azîzdir (mutlak galiptir, mazlumların) intikamını alır. [2,53; 14,47; 39,37; 32,22; 43;41; 44,16][52]

Furkan: Hakkı batıldan, hayrı şerden, doğruyu eğriden ayıran anlamında olarak Kur'ân-ı Kerim'in isimlerinden biridir.

5 – Ne yerde, ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.

6 – O'dur ki annelerinizin rahimlerinde size dilediği şekli verir. O'ndan başka tanrı yoktur. azîzdir, hakîmdir. (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [18,37; 22,5; 40,64; 95,4][53]

7 – Bu muazzam kitabı sana indiren O'dur. Onun âyetlerinin bir kısmı muhkem olup bunlar Kitabın esasıdır. Âyetlerin bir kısmı ise müteşabihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar sırf fitne çıkarmak, insanları saptırmak ve kendi arzularına göre yorumlamak için müteşabih kısmına tutunup onlarla uğraşır dururlar. Halbuki onların hakikatini, gerçek yorumunu Allah'tan başkası bilemez. İlimde ileri gidenler: "Biz ona olduğu gibi inandık. Hepsi de Rabbimizin

katından gelmiştir.” derler. Bunları ancak tam akıl sahipleri düşünüp anlar ve şöyle yalvarırlar: [13,39; 43,4; 11,1]

Muhkem: Anlamı açık, kesin, ifade ettiği mâna tek olup, açıklanması için başka delile ihtiyaç olmayan demektir. *Müteşabih*: Birden fazla mâna ihtimali olduğundan, anlaşılması için başka delile ihtiyaç hissettiren, mânası hakkında kesin bir hüküm verilemeyen âyettir.

Müteşabih, *şibh* (benzerlik) kökünden gelip mânalar birbirine benzeyip içiçe girdiğinden şüpheye yani değişik ihtimallere yol açmayı ifade eder. İnsanın aklının, duyularının sınırlı olduğunu düşünürsek, bu konumda olan insana hitap eden ilâhî kelamın müteşabihler ihtiva etmesinin kaçınılmaz olduğu açıkça ortaya çıkar. Müteşabih lafızlarla Yüce Allah, insanlara tamamını kavrayamayacakları meseleleri, teşbihlerle, muayyen bir nisbette, farklı seviyelere göre daha farklı şekilde anlaşılacak tarzda bildirir. Müteşabihlerdeki bu izafî durum, dinin değişmez gerçeklerine zarar vermez. Zira Allah sabit gerçekler olarak, biz yükümlü insanlardan istediği akaid, ibadet, ahlâk ve ahkâma dair esasları muhkem âyetlerde bildirmiştir. Müteşabihlerle ise bazı “nisbi hakîkatleri” bildirmek istemiştir.

Beşeriyetin konumu icabı, dünyada insan hayatında, nisbî hakikatler mutlak hakikatlerden daha fazladır. Bir kristal âvizeyi gözönüne alalım. Onun elektrik voltajı, ampullerinin gücü değişmediği halde, etrafında oturanlar, yerlerini hafifçe değiştirince, farklı renkler ve ışınlar alırlar. Bu, âvizenin taşlarının farklı açılar verecek şekilde tıraşlanmasından ileri gelir. İşte Allah Teâlâ, mahdut lafızlarla, tükenmek bilmeyen mânaları, farklı seviyelerde, kıyamete kadar gelecek bütün insanlığa anlatmak, onları

kitabı üzerinde düşündürmek için birçok müteşabih âyet göndermiştir. Bu kaçınılmaz durum, bir zaruretten ileri gelmiştir. Fakat unutmamak gerekir ki teşabüh ve teşbih ile olan benzetmelerde, benzetilen ile kendisine benzetilen arasında bütün yönlerden bir benzerlik aranmaz. Çeşitli yönlerden sadece biri ile olan bir benzerlik dahi, benzetmenin geçerli sayılması için yeterli sayılır. Demek ki müteşabihler hakikî müteşabih ve izâfî müteşabih kısımlarına ayrılır. Bütün çeşitlerinde, müteşabihler birçok mânalar ifade ederler. Onun içindir ki tefsirlerde çok mânalar verilmiştir. Fakat kesin mânası, Allah'ın ilmine havale edilir.

8 – "Ey bizim kerîm Rabbimiz, bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi saptırma ve katından bize bir rahmet bağışla. Şüphesiz bağışı bol olan vehhab Sensin Sen!"

9 – "Sen, geleceğinde hiç şüphe olmayan bir günde bütün insanları bir araya toplayacaksın. Allah sözünden asla dönmez."

10 – Dini inkâr edenlerin ne malları ne de evlatları, müstahak olmaları sebebiyle Allah'ın vereceği cezayı önlemede, kendilerine asla fayda veremezler. İşte onlar cehennemin yakıtıdırlar. [2,24]

11 – Tıpkı Firavun taraftarlarının ve onlardan daha öncekilerin gidişi gibi. Onlar, âyetlerimizi yalanladılar, Allah da kendilerini cürümleri sebebiyle kıskıvrak yakaladı. Allah'ın cezası pek şiddetlidir.

12 – İnkâr edenlere de ki: "Siz mağlup olacak, haşredilip toplanacak ve cehenneme sürüleceksiniz!" Orası ne fena bir yataktır!

13 – Birbiriyle karşılaşan iki toplulukta size büyük bir ibret vardı: Bunlardan biri Allah yolunda vuruşuyordu. Diğeri ise

kâfir idi. O kâfirler Müslümanları, bizzat gözleriyle kendilerinin iki misli görüyorlardı. Allah, dilediği kimseleri nusratıyla destekler. Elbette bunda görecek gözleri olanlar için alınacak ibret vardır. [8,43]

Burada iki ihtimal vardır: 1. Kâfirler, Müminleri kendilerinin iki misli görüyorlardı. 2. Mü'minler kâfirleri, kendilerinin iki misli görüyorlardı. Allah böyle yapmakla kâfirlerin müminlerle savaşmalarını önlemek istiyordu. Meali, daha kuvvetli olan birinci tefsire göre verdik.

14 – Kadınlar, oğullar, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüş, güzel cins atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin hoşuna giden şeyler insanlara cazip gelmektedir. Bunlar dünya hayatının geçici bir metaından ibarettir. Asıl varılacak güzel yer ise, Allah'ın katındadır. [13,29; 38,25.]

Bu âyette zikredilen hususlar meşrû nimetlerdir. Fakat gayr-i meşrû durumlara sebep olma ihtimali vardır. Meşrû durumda bunları süsleyip cazip gösteren Allah Teâlâ'dır. Gayri meşrû olarak süsleyen ise, şeytan ve beşerin cehaletidir. Fena sayıp kınama bu itibarladır. Bu iştah çekici şeyler, dünya hayatını devam ettirmek ve geçip Allah'a gitmek için birer araç olarak verilmişken bunları amaç haline getirmek, Allah katındaki güzel mevkii kaybetmek, büyük ahmaklıktır. Zira böyle yapanlar hayatlarının önemli bir kısmını o zevkleri elde etme hırsı ile yanıp tutuşarak geçirirler. Sonra da onlardan ayrılıp mahrum kalmanın acısını çekerler.

15 – De ki: "Size, ihtirasla istediğiniz o şeylerden çok daha iyisini bildireyim mi? İşte Allah'a karşı gelmekten sakınan müttakiler için Rab'leri nezdinde içinden ırmaklar akan cennetler olup, kendileri orada ebedî kalacaklardır. Hem orada onlara tertemiz eşler ve hepsinin de üstünde Allah'ın

rızası vardır. Allah bütün kullarını hakkıyla görmektedir. [9,72]

16 – O müttakiler: “Ey bizim kerim Rabbimiz, biz iman ettik, günahlarımızı bağışla ve bizi cehennem azabından koru!” diye yalvarırlar.

17 – Onlar sabırlı, imanlarında sadık ve samimî, Allah’ın huzurunda itaatla divan duran, mallarını hayırda harcayan, seher vakitlerinde Allah’tan af dileyen müminlerdir.

Bu din ve bu dindarlık, bu niyazlar, bu sığınmalar, boş bir iddia, şunun bunun karşı çıkmasıyla zayıf düşecek bir dâva değil, şahitli ve belgeli bir hakikattir. İşte bunun en başta gelen dayanağı, en büyük şahidi ve en kuvvetli delili Allah’tır.

18 – Allah’tan başka tanrı bulunmadığına şahid bizzat Allah’tır.

Bütün melekler, hak ve adaletten ayrılmayan ilim adamları da bu gerçeğe, aziz ve hakîm (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibi) Allah’tan başka tanrı olmadığına şahittirler.

Gerçek şahit, Allah’tır. O’ndan başka hiçbir âlim, ne kendisine, ne de başka varlıklara tamamen şahit değildir. İnsan bilgisinde varlıkların kendilerine uygunlukları izafî, eksik ve sadece muayyen bir yöndendir. İnsanın gerek kendisinde, gerek diğer varlıklarda gerçekten bilebildiği şeyler, Hakk’ın şahitliğini, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak sezebildiği yönlerdir. Mesela: “Güneş vardır.” diyen bir şahit bile, aslında, kendisi ile şahitlik ettiği güneş arasında Hak Teâlânın koyduğu ölçüye uymaktan başka bir şey yapmış değildir.

19 – Allah katında hak din, İslâm’dır.

O Ehl-i kitabın ihtilâfları, kendilerine gerçeği bildiren ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki haset ve ihtiras yüzünden

olmuştur. Allah’ın âyetlerini inkâr edenler bilsinler ki,

Allah onların hesabını çabuk görür. [2,113]

İslâm üç anlama gelir:

1. İtaat edip boyun eğmek. 2. *Silm’* e, yani barışa girmek, selâmete kavuşmak. 3. İbadette tam samimi olmak, ihlâs ile hareket etmek.

20 – Buna karşı seninle münakaşaya kalkışanlara de ki:

“Ben yüzümü, özümü Allah’a teslim ettim. Bana bağlı olanlar da O’na teslim oldular.”

O Ehl-i kitapla, kitap ehli olmayan ümmîlere (müşriklere) de ki: “Siz de teslim olup müslüman olmaya var mısınız?”

Eğer hakka teslim olup İslâm’a girerlerse doğru yolu bulmuş olurlar.

Yok, eğer yüz çevirirlerse, sana düşen görev, sadece hakkı tebliğdir. Allah kullarını hakkıyla görür.

Bu âyet, Kur’ân’ın bütün insanlığa hitap eden evrensel bir tebliğ olduğunu gösterir. Zira buradaki tasnifin dışında insan topluluğu yoktur. Ehl-i kitap: Hıristiyanlar, Yahudiler gibi kutsal semâvî kitapları olanlar; ümmîler ise: genel olarak müşrikler ve arap müşrikleri gibi kitapsız dinlere mensup olanlardır. Ayırım Arap - Arap olmayan tarzında değil, böyle pek kapsamlı bir tasnif ile yapılmıştır.

21 – Allah’ın âyetlerini inkâr edenleri, haksız yere peygamberleri öldürenleri, adaleti isteyip yaymak isteyenlerin canlarına kıyanları, can yakıcı bir ceza ile müjdele!

22 – İşte onların bütün yaptıkları, dünyada da, âhiret’te de boşa gitmiştir. Kendilerini bu halden kurtaracak hiçbir yardımcıları da yoktur.

23 – Baksana o kendilerine kitaptan bir pay verilenlere!

Aralarında hakem olması için Allah’ın kitabına dâvet ediliyorlar da, sonra onlardan bir grup yüz çevirerek dönüp gidiyorlar.

Burada şu hâdiseye işaret edilmektedir: Yahudilerden, soylu aileye mensup bir erkekle bir kadın zina etmişlerdi. Kendi şeriatlarına göre recmetmeleri gerekiyordu. Onları kurtarma ümidiyle, daha hafif bir ceza verir düşüncesiyle dâvayı Hz. Peygamber (a.s.m)’a getirince o da recim hükmünü verdi. Kabul etmeyip “Bize göre cezaları yüzlerine kara çalıp dolaştırmaktır.” dediler. Hz. Peygamber Tevrat’ı getirip okumalarını istedi. Gerçek ortaya çıkınca Tevrat’a göre recmedildiler.

24 – Bunun sebebi onların: “Cehennem ateşi bize sayılı günler dışında asla dokunmayacaktır.” iddialarıdır.

Uydurdukları bu gibi şeyler, dinleri hakkında kendilerini aldatmıştır. [2,80]

25 – Gerçekleşeceğinde hiçbir şüphe bulunmayan o kıyamet gününde, kendilerini bir araya topladığımız

ve her şahsa, yaptığının karşılığının tam verilip, asla haksızlığa uğratılmadığı o gün gelince halleri ne olacak? [11,111; 4,173; 24,25]

26 – De ki: “Ey mülk ve hakimiyet sahibi Allah’ım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden onu çeker alırsın!

Dilediğini aziz, dilediğini zelil kılarsın!

Her türlü hayır yalnız Sen’in elindedir!

Sen elbette her şeye kadirsin!

27 – Geceyi gündüze katar günü uzatırsın, gündüzü geceye katar geceyi uzatırsın.

Ölüden diri, diriden ölü çıkarırsın.

Sen dilediğin kimseye sayısız rızıklar verirsin!” [6,95; 10,31; 30,19]

28 – Müminler, müminleri bırakıp, kâfirleri velî edinmesinler!

Kim böyle yaparsa, Allah ile ilişiğini kesmiş olur.

Ancak onlar tarafından gelebilecek bir tehlike olursa başka!

Allah sizi, Kendisine isyan etmekten sakındırır.

Dönüş yalnız Allah'adır.

Velî: Hâmi, koruyucu, dost, yönetici, bir kimsenin işlerini deruhde eden, destekleyip yardım eden anlamlarına gelir. Yasaklanan dostluk, kâfirlere gönülden bağlanmak, müminleri bırakıp onlara sevgi beslemektir. Bu, Müslüman yöneticilerin, diğer Müslümanların aleyhine olmamak şartıyla, kâfirlerle anlaşma imzalamalarına ve meşrû maksadlarda işbirliği yapmalarına mani değildir.

29 – De ki: "İçinizdekini gizleseniz de, açıklasanız da mutlaka Allah onu bilir.

Bütün göklerde ve yerde olanları da bilir. Allah, her şeye kadirdir."[54]

30 – Gün gelecek, her kişi gerek hayır olarak, gerek kötülük olarak ne işlemişse, hepsini önünde bulacak.

Yaptığı kötülükten bucak bucak kaçmak isteyecek.

Allah sizi, Zatına karşı gelmekten sakındırır.

Doğrusu Allah kullarına karşı pek şefkatlidir.

31 – Ey Resulüm, de ki: "Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah gafurdur, rahimdir! (çok affedicidir, engin merhamet ve ihsan sahibidir).

Allah'ı sevmek, insanın yaratılışının en yüce hedefidir. Dolayısıyla İslâm'ın insanları kendisine doğru sevk ettiği en yüksek gayedir. Bu âyet şu kesin kıyası içeriyor: "Eğer

Allah'ı seviyorsanız, Habîbullah'a uyacaksınız. Ona uyulmazsa demek ki Allah'ı sevmiyorsunuz" Bunun zıddı şudur: "Ben Allah'ı severim, ama emrini dinlemem, O'nun sevdiğini sevmem. O'nu sevenleri, O'nun yolunu gösterenleri, O'nun seçip gönderdiklerini sevmem" demektir ki, bu da: "Ben, kendimden başka hiçbir şeyi sevmem; tevhid yolunda yürümek istemem." demektir.

Bu kâinatı kudret, kemâl ve cemâlinin tecellileriyle böylesine güzel yaratan, bunca nimetleriyle kullarına lütuflarda bulunan Allah, elbette onlardan bir teşekkür bekler. Elbette, insanlar içinde en seçkin birini onlara rehber ve mükemmel bir örnek yapar. Böylece ondaki güzelliklerin, öbür insanlara da yansımasını ister.

32 – De ki: "Allah'a ve Resulullaha itaat ediniz.

Şayet yüz çevirirlerse, bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez." [3,132; 8,1.20.46; 58,13][55]

33-34 – Gerçek şu ki Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim ailesi ile İmran ailesini, birbirinden gelen tek zürriyet halinde bütün insanlardan süzüp onlara üstün kılmıştır.

Allah semî'dir, alîmdir (her şeyi hakkıyla işitir, mükemmel tarzda bilir). [2,47; 66,12][56]

Bu ailelerden maksat, onların neslinden gelen peygamberlerdir.

Âl: yakınlıkta ve tutulan yolda herhangi bir insana mensup olan kimseler, "âile, hanedan" demektir. Âl-i İbrâhim, 2,124 gereğince ilâhî ahdin içinde olanlar, onun zalim olmayan nesli ve özellikle Hz. Muhammed Mustafa (a.s.m)'dır. İmran ise: Hz. Îsâ'nın anne tarafından dedesi, yani Hz. Meryem'in babasıdır.

35 – Hani bir vakit İmran’ın hanımı şöyle demişti: “Ya Rabbi, karnımda taşıdığım çocuğumu Sana adadım, her türlü bağdan âzade olarak Sen’in yoluna hizmet edecektir.

Adağımı lütfen kabul buyur. Şüphesiz (duaları işiten, niyetleri bilen) semî ve alîm yalnız Sen’sin!”

36 – Derken onu doğurunca da: “Ya Rabbi, dedi, ben bir kız doğurdum.

-Zaten Allah ne doğurduğunu pek iyi biliyordu- erkek evlat, elbette kız gibi değildir.

Ben onun adını Meryem koydum. Onu da, onun neslinden gelecekleri de o mel’un şeytanın şerrinden korumanı niyaz ediyorum.”

37 – Rabbi onu güzellikle kabul buyurdu ve pek güzel bir tarzda yetiştirdi.

Onu Zekeriyya’nın eğitim ve himayesine verdi.

Zekeriyya onun yanına Mâbed’e ne zaman girse beraberinde yiyecekler bulurdu.

“Meryem! Bu yiyecekleri nereden buluyorsun?” deyince de o: “Bunlar Allah tarafından gönderiliyor. Muhakkak ki Allah dilediğine sayısız rızıklar verir.” derdi.

Mâbed: Âyette *mihrab* diye geçer. Mâbedin ön tarafında ibadet esnasında imamın durduğu yere denir. Zikr-i cüz irade-i kül (bir bütünün, parçasını söyleyerek tamamını kasdetme) kabilinden mescid ve mabed hakkında da kullanılabilir. Burada maksat, mâbette merdivenle çıkılan bir mahfel olmalıdır. Hz. Meryem’e rızık geldiğini bildiren bu âyet, kerâmetin hak olduğuna delil teşkil etmektedir. Hz. Zekeriyya (a.s.), Meryem’in teyzesinin kocası, yani eniştesidir.

38 – İşte o sırada Zekeriyya Rabbine niyaz edip “Ya Rabbî, dedi, bana Sen’in tarafından tertemiz, hayırlı zürriyet ihsan

eyle!

Şüphesiz ki Sen duaları işitip icabet edersin.”

Bu Zekeriyya (a.s.) ile, Tevrat ekinde (Eski Ahid Kitapları arasında) kendisine bu isimde *Zekarya* kitabı atfedilen zat arasında hiçbir ilişki yoktur.

39 – Zekeriyya mihrapta namaz kılmakta iken melekler kendisine seslenip: “Allah sana, Allah’tan bir kelimeyi tasdik edecek, hem efendi, hem gayet zahid, hem peygamber olacak olan Yahya’yı müjdeler.” dediler. [3,45; 4,171]

Müfessirlerin ekseriyetine göre kelimeden maksat, Hz. Îsâ (a.s.)’dır. *Kün* (ol) emri ve kelimesiyle, babasız olarak yaratıldığı için böyle denilmiştir. Bununla beraber başka yorumlar da vardır.

40 – O: “Ya Rabbî, dedi, nasıl benim çocuğum olabilir ki ihtiyarlık başıma çökmüş, hanımım ise kısır hale gelmiştir?”

Allah: “Böyle de olsa, Allah dilediğini yapar” buyurdu.

41 – O: “Ya Rabbî, bana oğlum olacağına dair bir alâmet bildirir misin?” deyince, Allah: “Senin işaretin şudur:

“Üç gün müddetle halkla işaretleşme dışında konuşmayacaksın! Rabbini çok zikret, sabah akşam onu tesbih ve tenzih et!” buyurdu.[57]

42 – Hani Melekler dediler ki: “Meryem! Muhakkak ki Allah seni seçti. Seni tertemiz kıldı hatta seni dünyadaki bütün kadınlara üstün kıldı. [3,33][58]

Âyet; onun, devrindeki kadınlardan üstün olduğunu gösterir.

43 – “Meryem! Saygı dolu bir gönülle huzurunda durup Rabbine ibadet et, secdeye kapan ve rükû edenlerle beraber rükû et.”

44 – İşte bunlar gayb kabîlinden haberler olup onları Biz sana vahyediyoruz.

Yoksa onlar Meryem'i kimin himaye edeceğine dair kur'a çekerlerken ve birbirleriyle tartışırlarken sen yanlarında bulunmuyordun. [11,49; 12,102]

Bu âyet, Kur'ân'ın vahyedilmesinden önce, bu hâdiselerin Hz. Peygamber (a.s.m) ve kavmi tarafından bilinmediğini açıkça göstermektedir.

45 – Gün geldi, melekler ona: "Meryem! Allah, Kendisi tarafından bir kelime vereceğini sana müjdeliyor.

Adı Îsâ, lakabı Mesih, sıfatı Meryem oğludur.

Dünyada da âhirette de itibarlı, Allah'a en yakın kullardan olacaktır. [19,21][59]

Ağızdan çıkan mânalı bir ses veya kitapta yazılı, mânalı yazı kelime olduğu gibi, âleme bakıldığı zaman, bakışta seçkinleşen ve gözden gönüle geçip duygu tesiri altında az çok bir mâna telkin eden varlıklar ve görünen yaratıklar da birer kelimedirler ki Hz. Îsâ (a.s.) bunlardan biri idi ve Meryem'e böyle bir te'sir ile gelmişti. Îsâ, Allah'tan bir kelimedir, fakat kelimelerin tümü değildir. Allah'tan bir kelimeye, "Allah'ın bir kelimesi" denebilirse de "Allah" denemez.

46 – Beşiğinde de, yetişkinliğinde de insanlara hitap edip onlarla konuşacak, salih insanlardan olacaktır. [5,110; 19,29][60]

47 – Meryem: "Ya Rabbi, bana hiçbir erkek eli değmediği halde nasıl olur da çocuğum olabilir?" deyince, Allah şöyle buyurdu:

"Öyle de olsa, Allah dilediğini yaratır. Zira O, bir şeyin var olmasına hüküm verince sadece 'ol' der, o da derhal

oluverir.” [2,117; 3,59; 19,35][61]

48-49 – (Melekler Hz. Îsâ hakkında Meryem ile konuşurken onun şu sıfatlarını da ilâve ettiler:)

“Allah ona kitabı (yazmayı), hikmeti, Tevrat ve İncîl’i öğretecektir.

Onu İsrailoğullarına resul olarak gönderecek, o da onlara şöyle diyecektir: “Size Rabbiniz tarafından bir mûcizeyle gönderildim:

Ben size çamurdan kuş şekline benzer bir şey yapar içine üflerim, o da Allah’ın izniyle hemen kuş oluverir.

Keza ben anadan doğma körü ve abraşı iyileştirir, hatta Allah’ın izniyle ölüleri diriltirim.

Evlerinizde ne yediğinizi ve biriktirip sakladıklarınızı da bilirim.

Eğer inanmaya niyetiniz varsa, elbette bunlarda sizin için alacak dersler vardır.’’ [5,110; 19,21.30][62]

Burada *kitab*, “kitabet, yazı yazmak” anlamında masdardır. Demek ki Hz. Îsâ yazı yazmasını bilirdi.

Bu ayetin açıkça bildirdiği gibi, Hz. İsa (a.s.) İsrail oğullarına peygember gönderilmiştir. Hıristiyanların, dinlerinin evrensel olduğuna dair başlıca dayanakları, Mr. İncili 16,9-20 bölümü içinde yer alan 15. cümledir. Fakat bizzat Katolik uzmanlar, bu bölümün ilk incil nüshalarında bulunmadığını, dolayısıyle sıhhatinin şüpheli olduğunu kabul ederler (A. Robert ve A. Feuillet, *Introduction à la Bible,* Tournai, 1959, II, 227-228).

50 – Keza ben, benden önceki Tevrat’ı tasdik etmek ve size (Mûsâ şerîatinde) haram kılınan bazı şeyleri mübah kılmak için geldim.

Doğrusu ben size Rabbiniz tarafından bir mûcize getirdim.

Öyleyse Allah’a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin.” [43,63][63]

Hz. Mûsâ (a.s.)’dan sonra gelen Benî İsrail peygamberleri, esas itibariyle onun şeriatını uyguladılar. Ancak tâli meselelerde, zamanın ihtiyaçlarını gözönünde bulundururlardı. Hz. Îsâ da böyle yapmıştı.

51 – Şüphe yok ki Allah hem sizin, hem de benim Rabbimdir. Öyleyse, yalnız O’na ibadet edin. İşte doğru yol budur.[64]

52 – Ne zaman ki Îsâ onların inkârlarında ısrar ettiklerini hissetti, “Allah’a giden yolda bana yardım edecek kim var?” dedi.

Havâriler: “Allah yolunda yardımcılar biziz. Biz Allah’a iman ettik. Ey Îsâ, bizim Müslüman olup Allah’a itaat ettiğimize sen de şahid ol!” diye cevap verdiler. [5, 111-112; 61,14][65] *Havâri:* İnsanın en seçkin, en has dostu, yardımcısı mânasına gelir.

53 – “Rabbenâ! İndirdiğin kitaba iman edip Elçinin yolunu tuttuk. “Sen de bizi, birliğini ve nebîlerini tanıyan şahitlerle birlikte yaz!” dediler.[66]

54 – Öbürleri ise hileler yaptılar.

Allah da onların hilelerini boşa çıkardı.

Allah, hileleri boşa çıkarmakta pek güçlüdür. [8,30; 13,42; 27,50; 86,16]

55 – O zaman Allah şöyle buyurmuştu: “Îsâ! seni öldürecek olan, onlar değil Ben’im.

Seni Kendi nezdime yükseltecek, seni inkârcıların içinden kurtarıp temize çıkaracak ve sana tâbi olanları ta kıyamete kadar kâfirlere üstün kılacak olan da Ben’im.

Sonra hepinizin dönüşü Bana olacak.

Ben de aranızda ihtilâf ettiğiniz konularda hükmümü vereceğim. [4,158; 19,56-57]

56 – Hasılı, inkâr edenleri hem dünyada, hem âhirette şiddetli bir azap ile cezalandıracağım.

Onları bu azaptan kurtarabilecek yardımcılar da bulunmayacaktır.

57 – İman edip yararlı işler yapanların ise mükâfatlarını tam tamına ödeyecektir. Allah zalimleri sevmez.

58 – Ey Resulüm! İşte bunlar, bu vak’alar, sana bildirdiğimiz âyetlerden ve hikmet dolu Kur’ân’dandır.

59 – Allah yanında Îsâ’nın durumu, aynen Âdem’in durumu gibidir.

Allah Âdem’i topraktan yaratıp “ol” dedi, o da derhal oluverdi.

60 – Hakikat, Rabbinin tarafından gelir. Bunda hiçbir tereddüdün olmasın!

61 – Artık sana bu ilim geldikten sonra, kim seninle Îsâ hakkında tartışmaya girerse de ki:

“Haydi gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, hanımlarımızı ve hanımlarınızı ve bizzat kendimizi ve kendinizi çağırıp, sonra da gönülden Allah’a yalvaralım da bu konuda kim yalancı ise Allah’ın lânetinin onların üzerine inmesini dileyelim!”

Bu âyete *“mübahele”* âyeti denir. Mübahele: “Hangi taraf yalancı ise Allah’ın ona lânet etmesini bütün kalbiyle istemek” demektir. Hicri 9. yılda Necran Hıristiyanlarını temsil eden 70 kişilik heyet, başlarında dinî ve dünyevî liderleri olarak Medine’ye gelip tartışmıştı. Delilden anlamamaları karşısında Hz. Peygamber (a.s.m) mübaheleyi teklif edince, düşünmek için mühlet istediler. Bunu kendileri için tehlikeli bulup kabul etmediklerini bildirmek üzere Hz. Peygamberin yanına geldiklerinde baktılar ki O Hüseyin’i

kucağına almış, Hasan'ın elinden tutmuş, Hz. Fatıma ile Hz. Ali'yi arkasına almış "Ben dua edince siz de 'âmin' dersiniz" diyor. Hey'et başkanı mübaheleyi kabul etmeyip cizye vererek İslâm hâkimiyeti altında yaşamayı benimsediklerini bildirdi. Hz. Peygamber de onlara, kendilerine verilen hakları ve yükümlülükleri bildiren bir emanname yazdı.

62 – İşte işin gerçeği budur.

Doğrusu Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur.

Allah hiç şüphesiz azîzdir, hakîmdir (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

63 – Eğer yüz çevirirlerse, muhakkak ki Allah o fesatçıları hakkıyla bilir.

64 – De ki: "Ey Ehl-i kitap! Bizimle sizin aramızda birleşeceğimiz, müşterek ve âdil şu sözde karar kılalım:

"Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim.

O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım, kimimiz kimimizi Allah'tan başka rab edinmesin."

Eğer bu dâveti reddederlerse: "Bizim, Allah'ın emirlerine itaat eden müminler olduğumuza şahid olun!" deyin.

Bu dâvet, Kur'ân'ın, Hıristiyanlar başta olarak bütün dinlere yöneltti̇ği evrensel bir çağrıdır. Bunda muhtelif milletlerin, farklı dinlerin, çeşitli kitapların temelli bir vicdanda, hak bir sözde nasıl birleşebilecekleri ve İslâm'ın insanlık âlemine ne kadar geniş, ne kadar açık bir hidâyet yolu, bir hürriyet ilkesi öğrettiği görülmektedir.

65 – Ey Ehl-i kitap! Tevrat da, İncîl de kendisinden çok sonra gönderildikleri halde, ne diye İbrâhim hakkında iddialaşıyorsunuz?

Buna da mı akıl erdiremiyorsunuz?

66 – Haydi diyelim ki az çok bildiğiniz konularda tartışıyorsunuz.

Peki ne diye hakkında bilginiz olmayan hususlarda tartışıyorsunuz!

Halbuki işin doğrusunu Allah bilir, siz bilemezsiniz.

67 – İşte bu konudaki gerçek şudur: İbrâhim Yahudi de değildi, Hıristiyan da değildi,

lâkin o batıl dinlerden uzaklaşmış, Allah’a tam itaat eden bir muvahhit idi.

Ve asla müşriklerden de olmamıştı.

68 – İnsanlar içinde İbrâhim’e en yakın olanlar, ona tâbi olanlar,

bu Peygamber ve bu Peygambere iman edenlerdir.

Allah müminlerin dostudur.

69 – Ehl-i kitaptan bir kısmı, sizi inancınızdan saptırmak isterler.

Halbuki onlar sadece kendilerini saptırırlar da bunun farkına bile varmazlar.

70 – Ey Ehl-i kitap! Siz de yanınızdaki kitaplarda doğruluğuna tanık olup dururken, Allah’ın âyetlerini ne diye inkâr ediyorsunuz?

71 – Ey Ehl-i kitap! Niçin bile bile batılı hakka karıştırıyor,

niçin bile bile hakikati gizliyorsunuz?

72-73 – Ehl-i kitaptan bir güruh birbirlerine, şöyle dediler:

“Şu Müslümanlara indirilen kitaba günün başlangıcında (zahiren) iman edin, sonunda da inkâr edin,

olur ki onlar da şüpheye düşüp dinlerinden dönerler.

Ve bir de kendi dininize tâbi olandan başkasına sakın ha güvenmeyin!”

Ey Resulüm, de ki: “Doğru yol, Allah’ın yoludur.”

Yine onlar kendi aralarında: “Size verilen vahyin, başkalarına da verildiğine

veya Rabbinizin huzurunda Müslümanların karşı delil getirip sizi mağlup edeceklerine inanmayın!” derler.

De ki: “Lütuf Allah’ın elindedir, dilediğine ihsan eder.

Allah vâsi ve alîmdir (lütfu boldur, her şeyi hakkıyla bilir). [57,29]

74 – Rahmetini, nübüvvetini dilediği kuluna has kılar. Allah büyük lütuf ve inâyet sahibidir.”

75 – Ehl-i kitaptan öylesi vardır ki kendisine yüklerle altın emanet bıraksan onları sana öder.

Ama öylesi de vardır ki, bir altın bile versen başında dikilip durmadıkça onu sana geri vermez.

Bunun sebebi, onların: “Ümmîler hakkında ne yaparsak mübahtır, ondan dolayı sorumlu olmayız.” demeleridir.

Onlar bile bile, Allah hakkında yalan uydururlar. [3,113]

“Ümmîler” kelimesi ile onlar burada, Yahudi olmayan milletleri ve özellikle kutsal kitapları bulunmayan kendi çevrelerindeki “Araplar”ı kasdediyorlardı.

76 – Hakikat öyle değil, kim ahdini yerine getirir ve haramlardan sakınırsa, bilsin ki Allah da o sakınanları sever.

77 – Önemsiz bir menfaat karşılığında,

Allah’a verdikleri ahdi ve yeminlerini bozanların âhirette hiçbir nasipleri yoktur.

Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak.

Onların yüzlerine bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır.

Onların hakkı çok acı bir azaptır.

78 – Ehl-i kitaptan bir kısmı da, aslında kitaptan olmadığı halde,

Sizin kitaptan zannetmeniz için,

okurken ağızlarını dillerini eğip büker (bazı kelimelerin telâffuzunu değiştirirler).

Bir şeyler söyleyip, “Bu Allah tarafındandır.” derler. Halbuki o, Allah tarafından değildir.

Bile bile Allah adına yalan uydururlar. [2,75]

79 – Allah’ın kendisine kitap, hüküm ve nübüvvet verdiği hiçbir insanın kalkıp da halka: “Allah’ın dışında bana da kul olun!” demesi olacak şey değildir.

Lâkin o, insanlara: “Öğretmekte ve okuyup okutmakta olduğunuz kitap sayesinde rabbânî olun.” der.

Hüküm: İlim, anlayış gücü, Allah’ın hükmünü infaz etme yetkisi;

Rabbânî: Fakih, âlim, muallim, eğitimci, ilmi ile âmil olan kimse demektir.

80 – Ve o size: “Melekleri ve peygamberleri rab edinin.” diye bir emir de vermez.

Siz Allah’a boyun eğen Müslüman olduktan sonra,

hiç kalkıp sizin küfre sapmanızı emreder mi?

81 – Hem Allah, vaktiyle peygamberlerden

“Size kitap ve hikmet vermemden sonra,

Sizin yanınızda bulunan kitabı tasdik edici bir peygamber geldiğinde, mutlaka ona inanıp yardımcı olacaksınız.”

diye söz almıştır.

Allah: “Bunu kabul ettiniz, bu ağır yükümü sırtınıza aldınız mı?” dediğinde onlar: “Kabul ettik” diye kesin söz verince,

Allah Teâlâ: “Siz de şahit olun, zaten Ben de sizinle beraber şahitlik edeceğim.” buyurdu. [33,7; 7,172]

Yüce Allah bu mîsakı vahiy ile almıştır. O, gönderdiği her peygambere, Hz. Muhammed (a.s.m)’ın vasıflarını bildirmiş ve ona ulaştığı takdirde destek verme sözü almıştır. Ayrıca

onların da kendi ümmetlerine bu gerçeği bildirmelerini istemiştir. “Sonra size (...) peygamber geldiğinde” hitabının asıl muhatapları Hz. Peygamberin çağdaşı olan Ehl-i kitaptır.

82 – Artık kim bundan sonra haktan yüz çevirirse, işte onlar dinden çıkmış fâsıklardır.

83 – Göklerde ve yerde bulunan kim varsa, gerek isteyerek, gerek istemeyerek Allah’a itaat ederken,

hepsi döndürülüp O’na götürülürken,

onlar kalkıp Allah’ın dininden başka bir din mi arıyorlar?

84 – De ki: “Biz Allah’a iman ettik.

Bize indirilen vahye, İbrâhim’e, İsmâil’e İshak’a, Yâkub’a ve torunlarına indirilen,

keza Mûsâ’ya, Îsâ’ya, hasılı bütün peygamberlere Rab’leri tarafından verilen vahiylere de iman ettik.

(Peygamberlikleri noktasında) onlar arasında hiçbir ayrım yapmayız ve biz yalnız Allah’a teslim oluruz. [2,136]

85 – Kim İslâm’dan başka bir din ararsa,

Bilsin ki bu din asla ondan kabul edilmeyecek

ve o âhirette ziyan edenlerden olacaktır.

86 – Kendilerine kesin ve açık deliller gelmiş ve Resulün hak peygamber olduğuna şehadet etmiş iken,

imanlarından sonra küfre sapan bir topluluğu hiç Allah hidâyete erdirir mi?

Yok, yok! Allah, inkârda ısrar eden zalimler güruhunu hidayete erdirmez

Zalimler, iradeleriyle küfrü tercih ettikleri müddetçe, Allah onlara hidâyet vermez. Yahut “Onlar kâfir olarak ölürlerse Allah onları, cennete giden yola koymaz.” demektir (Nesefî).

87 – Böylelerinin cezası, Allah’ın, meleklerinin ve bütün insanların lânetine uğramaktır.

88 – Onlar bu lânetin içinde ebedî kalacaklardır.

Ne cezaları hafifletilecek, ne de yüzlerine bakılacaktır.

89 – Ancak daha sonra tövbe edip nefislerini ıslah edenler, bu hükmün dışındadır. Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).

90 – İmanlarından sonra küfre sapanların, sonra inkârda daha da ileri gidenlerin

tövbeleri asla kabul edilmez.

İşte asıl sapıklar bunlardır. [4,18]

91 – İnkâr yoluna sapan ve kâfir olarak can veren kimseler, kurtuluş fidyesi olarak dünya dolusu altın verseler de,

mümkün değil, hiçbirinden kabul edilmeyecektir.

Bunların hakkı, çok acı bir azaptır ve kendilerini bundan kurtaracak olan da yoktur. [2,123; 5,36]

92 – Sevdiğiniz mallarınızdan Allah yolunda harcamadıkça “fazilet” mertebesine ulaşamazsınız.

Bununla beraber her ne infak ederseniz, Allah mutlaka onu bilir.

Birr: “fazilet, iyilik, *takva,* hayır” demektir. Bu vasfı haiz olan kimseye *berr* (çoğulu: *ebrar*) denir. Müminin ibadetinin özünde Allah sevgisi olup O’nun rızasını her şeyden üstün tutmalıdır. Ebrar defterine kaydedilmek için, kişinin sevdiği şeyleri Allah yolunda harcaması gerekir. Yoksa takvâ, bazı şeklî tarafları tamamlamakla elde edilmez.

93 – Tevrat indirilmeden önce, İsrail’in (yani Yâkub’un) kendi nefsine haram kıldığı hariç, diğer bütün yiyecekler İsrailoğullarına helâl idi.

De ki: İşte meydan! İddianızda tutarlı iseniz Tevrat'ı getirip okuyun!

Hz. Musa'dan önce Benî İsrail, Hz. İbrahim'in şeriatına bağlı olup temiz yiyeceklerden yararlanıyorlardı. Bazı kusurları sebebiyle Allah onları cezalandırmak ve terbiye etmek için Tevratla bazı mübahları haram kıldı. Bu ayet, onların bu kusurlarını inkar etmelerine cevap teşkil etmektedir.

94 – Artık kim bundan sonra Allah adına yalan söylerse, işte onlar zalimlerin tâ kendileridir.

95 – Sen: "*Sadakallah:* Allah sözün doğrusunu söyledi." de!

Haydi bakalım Allah'ı bir tanıyarak İbrâhim'in dinine uyun!

Pek iyi bilirsiniz ki o, asla müşriklerden olmamıştı.

96 – İnsanlar için ibadet yeri olarak yeryüzünde yapılan ilk bina Mekke'deki Kâbe olup, pek feyizlidir, insanlar için hidâyet rehberidir. [2,125]

Kıble ilkin Mescid-i Aksa iken, hicretten bir buçuk yıl sonra Kâbe olarak değiştirilmişti. Yahudiler "Peygamberlerin kıblesi değiştirildi." diye itiraz ettiler. Bu âyet Hz. İbrâhim tarafından Mekke'de bina edilen Kâbenin daha kıdemli bir kıble olduğunu hatırlatarak itirazlarını cevaplandırmaktadır. Hz. Süleyman tarafından, M. Ö. 1000 yıllarında yaptırılan Mescid-i Aksa ile Kâbe arasında yaklaşık bin yıl kadar bir zaman vardır.

97 – Orada apaçık alâmetler ve deliller, İbrâhimin makamı vardır. Kim Beytullah'a girerse korkudan emin olur.

Ziyarete gücü yeten herkese Beytullah'ı ziyaret etmek, Allah'ın onun üzerindeki hakkıdır.

Nankörlük edip bu hakkı tanımayana Allah'ın hiçbir ihtiyacı yoktur, o bütün âlemlerden müstağnidir. [2,196;

5,97; 29,67; 106,3-4; 28,57]

Kâbe'de karşılaşılan birçok işaret ve makbuliyet delili vardır. Verimsiz bir yerde olmasına rağmen, orada rızık sıkıntısı çekilmemesi, her taraftan ziyaretçi gelmesi, bütün Arap yarımadasında M. Ö. 2500 yıl kadar öncesinden beri etrafta anarşi sürerken yılda dört ay Kâbe ve çevresinde tam güvenliğin hakim olması, M.S. 571 yılında Kâbe'yi yıkmaya gelen Ebrehe ordusunun perişan olması gibi mûcizevi durumlar hatırlatılıyor.

98 – De ki: Ey Ehl-i kitap, niçin Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz? Halbuki Allah yaptığınız her şeyi görmektedir.[67]

99 – De ki: Ey Ehl-i kitap! Siz gerçeği görüp bildiğiniz halde, niçin Allah'ın yolunu eğri göstermeye yeltenerek iman edenleri Allah yolundan men ediyorsunuz? Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

100 – Ey iman edenler! Eğer Ehl-i kitaptan bir kısmına uyacak olursanız, iyi bilin ki onlar sizi imanınızdan sonra küfre çevirmek isterler. [2, 109; 4,89; 3,72]

101 – Sizler nasıl küfre dönebilirsiniz ki, önünüzde Allah'ın âyetleri okunuyor, aranızda Allah'ın resulü bulunuyor!

Kim Allah'a gönülden sımsıkı bağlanırsa muhakkak ki o doğru yola konulmuştur. [57,8-9]

102 – Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekirse öylece sakının!

Ona lâyık olduğu tazimi gösterin ve ancak O'na teslim olan Müslüman olarak can verin!

103 – Hepiniz toptan, Allah'ın ipine (dinine) sımsıkı sarılın, bölünüp ayrılmayın.

Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini hatırlayın:

Hani siz birbirinize düşman idiniz de Allah kalplerinizi birbirine ısındırmış ve onun lütfu ile kardeş oluvermiştiniz.

Siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oraya düşmekten de sizi O kurtarmıştı.

Allah size âyetlerini böylece açıklıyor, ta ki doğru yola eresiniz. [8,63]

İslâm'dan önce Arabistan'da insan hayatının hiç değeri kalmamıştı. En ufak sebeple insanlar vicdansızca öldürülüyordu. Kabîle savaşlarının, kan dâvalarının sonu gelmiyordu. Meselâ Medine'deki Evs ve Hazrec kabileleri 120 yıldan beri sürekli savaş halinde idiler. İslâm sayesinde birbirlerinin kardeşi oldular.

104 – Ey müminler! İçinizden hayra çağıran, iyilikleri yayıp kötülükleri önleyen bir topluluk bulunsun.

İşte selâmet ve felâhı bulanlar bunlar olacaklardır. [3,110.114; 7,157; 9,71.112; 22,41; 31,17]

105 – Kendilerine kesin delillerin gelmesinden sonra bölünüp ihtilâfa düşenler gibi olmayın. Onlar için büyük bir azap vardır.

106 – Gün gelecek, birtakım yüzler ağaracak, birtakım yüzler ise kararacak.

Yüzleri kararanlara: "Siz misiniz, denecek, imanınızdan sonra inkâra sapanlar? Tadın bakalım inkârınız sebebiyle bu acı azabı!" [75,22-25; 80,38-41; 88,2-8]

107 – Yüzü ak olanlar ise Allah'ın rahmetindedirler. Hem de orada ebedî kalacaklardır.

108 – İşte bunlar Allah'ın âyetleridir ki hakkı gerçekleştirmen için Biz onları sana okuyoruz.

Çünkü şu kesindir ki, Allah insanlara zulmetmek istemez.

109 – Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır ve bütün işler sonunda O'na raci olur, bütün işleri O hükme bağlar.

110 – (Ey Ümmet-i Muhammed!) Siz insanların iyiliği için meydana çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz:

İyilikleri yayar, kötülükleri önlersiniz, çünkü Allah'a inanırsınız.

Ehl-i kitap da bu imana gelseydi, elbette kendileri için iyi olurdu.

İçlerinden iman edenler varsa da ekserisi dinden çıkmış fâsıklardır. [2,143]

Hz. Muhammed ümmetinin ayırıcı özelliği: Tevhid, iyiliği yayma ve kötülüğü önleme olarak bildirilip bu itibarla en hayırlı ümmet vasfını kazandığı vurgulanıyor. İyilik diye çevirdiğimiz *ma'ruf,* İslâm'ın ve aklın meşrû ve makbul saydığı şeydir. Kötülük, yani *münker* ise İslâm'ın ve aklın gayri meşrû, kötü saydığı şeydir. Bu görev, yalnız yöneticilerin değil, imkânlarına göre bütün müminlerindir. Hayırlı ümmet olmak için, çoğunluğun bu vasfı taşıması gerekir. Ehl-i kitabın kınanmasının sebebi, çoğunluğun kötü tarafta yer alıp, az olan iyilerin de bu görevi terk etmeleri idi.

111 – Onlar size hiçbir zarar veremezler, olsa olsa incitirler.

Sizinle savaşacak olurlarsa, arkalarını dönüp kaçarlar.

Kendilerine yardım eden de bulunmaz.

112 – Allah'tan gelmiş olan bir ipe ve insanlar tarafından uzatılan bir ipe (sisteme) tutunmaları müstesna,

onlar nerede bulunurlarsa bulunsunlar, üzerlerine zillet damgası vurulmuştur.

Allah'ın gazabına uğramış, meskenete mahkûm edilmişlerdir.

Bu, onların Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri ve haksız yere peygamberleri öldürmeleri sebebiyle olmuştur.

Çünkü âsi olmuşlar ve haddi aşmışlardır.

Yani: Onların dünyada elde ettikleri güvenlik, kendileri tarafından kazanılmış değil, başkalarının yardımı sayesinde olmuştur. Onlar bu güvenliği ya Allah'ın hükmüne göre Müslümanlardan veya başka sebeplerle gayri müslim devletlerden almaktadırlar.

113 – Ehl-i kitabın hepsi bir değildir.

Onların içinde öyle dosdoğru bir cemaat vardır ki,

gece saatlerinde Allah'ın âyetlerini okuyarak secdelere kapanırlar.[68]

Müfessirlerin ekserisi bundan maksadın Abdullah İbn Selam, Salebe İbn Said gibi İslama giren Ehl-i kitap olduğunu söylerler. Fakat Kâtade, Taberî, Razî, M.Reşid Rıza, *Kur'an Yolu* (Diyanet İşleri Başkanlığı) gibi tefsirler bu ayetten maksadın, Ehl-i kitabın hepsinin bir olmayıp 110. ayette bildirildiği üzere çoğunun dinden sapmakla beraber, az bir kısmının bu ayette zikredilen makbul sıfatları taşıyabileceklerini düşünürler. Şu yönlerden bu yorum daha isabetli görünüyor: 1- 110. ayette Ehl-i kitabın fasıklarından bahsedildiğine göre ayrıca makbul olanlarından da bahsedilmesi adaletin gereğidir. 2- Kur'an istılahında İslam'a girenlere Müslüman denir. Önceki durumlarına bakılarak "Ehl-i kitap" denilmez. 3- Yaşanan bir vakıa olarak Hıristiyan ve Yahudilerin hepsi aynı durumda değildir.

Fakat makbul hasletlerinin olması, mükemmel iman sahibi sayılmalarını zorunlu olarak gerektirmez. Vallahu A'lem.

114 – Bunlar Allah'ı ve âhireti tasdik eder, iyilikleri yayar, kötülükleri önler ve hayırlı işlere yarışırcasına koşarlar.

İşte onlar salihlerdendirler. [3,110; 5,66]

115 – Yaptıkları hayır ve iyiliklerden, mükâfatsız kalan bir tek iyilik bile bulunmayacaktır.

Allah günahlardan korunan takvâ ehlini pek iyi bilir.

116 – Kâfir olanların ne malları ne de evlatları, kendilerini Allah'ın cezasından asla kurtaramaz.

Onlar cehennemlik olup orada ebediyyen kalacaklardır.

117 – O batıl yollarda olanların bu dünya hayatında harcadıkları malların durumu,

kendi öz canlarına zulmeden kimselerin ekinine isabet eden

ve o mahsulü kasıp kavuran bir rüzgarın durumuna benzer.

Doğrusu Allah onlara zulmetmedi, ama onlar kendi kendilerine zulmettiler.

Hak dini inkâr eden akımlar değişik de olsalar, batıl olmakta müşterektirler. Bunlar servetlerini sırf dünya için değerlendirirler. Fakat sırf dünyaya yöneldikleri halde dünyayı da doğru dürüst yönetemezler. Zira dünya - âhiret dengesi üzerinde duran fıtrata karşı çıkarlar. Bu sebeple harcamalar dengesiz olur. Tahrib edici silâhlanma uğruna milyarlar seferber olur. Yüz milyonlar aç iken böylesi harcamalar yapılır. Fakat sonunda, dünya hayatı bile perişan olur.

118 – Ey iman edenler! Siz Müslümanlardan başkasını sırdaş edinmeyin.

Çünkü onlar size şer ve fesat çıkarmada ellerinden geleni bırakmazlar.

Dâima sizin sıkıntıya düşmenizi isterler.

Size olan düşmanlıkları, zaten ağızlarından taşıp meydana çıkmıştır.

Kalplerinin gizlediği düşmanlık ise daha fazladır.

Âyetlerimizi size iyice açıkladık. Eğer akıllarınızı kullanırsanız (onlardan yararlanırsınız).

119 – İşte siz o kimselersiniz ki o düşmanlarınızı seversiniz,

halbuki siz bütün kitaplara iman ettiğiniz halde, onlar sizi sevmezler.

Hem huzurunuza geldiler mi “âmenna!” biz de “inandık!” derler. Aralarında başbaşa kaldıkları vakit de, size duydukları kin ve düşmanlık sebebiyle, parmaklarını ısırırlar.

De ki: “Geberin kininizle!” Allah bütün kalplerin içyüzünü bilir.

120 – Size bir ferahlığın, bir nimetin ulaşması onları üzer.

Bir fenalığın gelmesine ise, âdeta bayılırlar.

Şayet siz sabreder ve Allah’a karşı gelmekten sakınırsanız, onların tuzakları size hiçbir zarar veremez.

Çünkü Allah, elbette onların yaptıklarını (ilmiyle, kudretiyle) kuşatmıştır.

121 – Hani bir vakit, ey Resulüm, sen ailenden sabah erken ayrılmış, müminlere savaş mevzileri hazırlamak için yola çıkmıştın.

Allah, semî ve alîmdir (hakkıyla işitir ve bilir). [4,71]

Buradan itibaren Uhud savaşı vesilesi ile birtakım ilâhî buyruklar, müminlere ebediyyen ders vermek üzere tescil ediliyor. Hicretin 3. yılında Kureyş, Müslümanlara göre çok daha üstün bir kuvvetle Medine’ye saldırdı. Savaş pek zorlu geçti. Müslümanlar galip gelmişlerdi ki okçuların Hz. Peygamber (a.s.m)’ın talimatını unutma ve ganimet peşine düşmeleri sonucu, durum değişti. Müslümanlar yetmiş kadar şehit verdiler. Gâlibiyet ortada kaldı. Bir başka ifade ile yarı mağlubiyet oldu. Allah’ın hikmeti, müminlere çeşitli dersler vermek istedi.

122 – Ve hani sizden iki bölük, Allah da kendilerinin yardımcıları olduğu halde, korkarak geri çekilmeye yeltenmişlerdi.

Halbuki müminlere düşen, yalnız Allah’a dayanıp güvenmeleridir.

Bunlar Beni Selime ile Beni Hârise olup münafıkların başkanı İbn Übey 300 adamı ile ayrıldığında onlar da tereddüde düşmüşlerdi. İbn Übey, istişare sırasında Medine dışına çıkmamayı önermişti. Hz. Peygamber’in de şahsî görüşü bu şekilde idi. Onun için, gönülsüz olarak Uhud’a çıkmıştı.

123 – Gerçekten, sizler birkaç biçare iken, Bedir’de Allah size yardım etmişti.

O halde Allah’a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız!

Bedir, Medine’nin 160 km. güneybatısında, Kızıldeniz sahiline 30 km. uzaklıkta, Mekke-Suriye yolu üzerinde bir köydür. Hicrî 2. yıl Ramazan ayında orada vuku bulan savaş Müslümanların kesin zaferiyle sonuçlanmıştı.

124 – O vakit sen müminlere: “Rabbinizin, indirdiği üç bin melek ile size imdad göndermesi yetmez mi?” diyordun. [8,9-10; 9,26.40; 33,9][69]

125 – Evet, eğer sabreder ve itaatsizlikten sakınırsanız, -düşmanlarınız da hemen üzerinize geliverirlerse-

Rabbiniz, formalı formalı tam beş bin melek göndererek size yardım edecektir.

126 – Allah bu imdadı sırf size müjde olsun ve kalpleriniz bununla müsterih olsun diye yaptı.

Nusret ve zafer, ancak (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibi), azîz ve hakîm olan Allah tarafından gelir. [9,25-27; 3,160]

127 – Evet, Allah Teâlâ kâfirlerden ileri gelenleri imha etmek

veya onları başaşağı ederek ümitsiz bir hale düşürmek için size bu imdadı gönderdi.

128 – Bu hususta sana ait bir iş yoktur:

Allah ister onlara tövbe nasib edip bağışlar, ister nefislerine zulmettikleri için onları cezalandırır. [13,40; 28,56]

129 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır.

O dilediğini affeder, dilediğini cezalandırır. Allah gafurdur, rahimdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).

130 – Ey iman edenler! Kat kat faiz yemeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki felâh bulasınız. [2,275]

Cahiliye döneminde faizli borçlar vâdesinde ödenmez ve borçlu sürenin uzatılmasını isterse, tefeci borcun miktarını artırır, böylece zamanla faiz, anaparayı geçerdi. Âyet faizi mutlak olarak yasaklamakta olup, kat kat olma şartı o zaman carî olan durumu bildirmektedir. (Bkz. 2,275-276, 278)

131 – Hem kâfirler için hazırlanmış bulunan o ateşten korunun!

132 – Allah'a ve Resulüne itaat edin ki merhamete nail olasınız!

133 – Rabbiniz tarafından mağfirete,

genişliği göklerle yer kadar ve

müttakiler için hazırlanmış bir cennete doğru yarışırcasına koşuşun! [57,21]

134 – O müttakîler ki bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar,

kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler.

Allah da böyle iyi davrananları sever.

135 – O müttakiler ki çirkin bir iş yaptıklarında veya kendi nefislerine zulmettiklerinde, peşinden hemen Allah'ı anar, günahlarının affedilmesini dilerler.

Zaten günahları Allah'tan başka kim affeder ki?

Bir de onlar, bile bile işledikleri günahlarda ısrar etmez, o günahları sürdürmezler. [9,104; 4,110]

136 – İşte onların mükâfatları, Rab'leri tarafından büyük bir af ile, kendilerinin ebedî olarak kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetler olacaktır.

Güzel iş yapanların mükâfatı ne de güzel!

137 – Sizden önce, Allah'ın koymuş olduğu hayat kanunlarına uygun olarak, nice olaylar, ümmetler geçti...

İsterseniz dünyayı gezip dolaşın da dîni yalan sayanların âkıbetlerini görün!

138 – İşte bu, bütün insanlara yöneltilen bir açıklamadır,

Haramlardan korunacaklar için bir hidâyet ve öğüttür.

139 – Sakın yılmayın, üzüntüye kapılmayın, eğer iman ediyorsanız mutlaka üstün gelirsiniz!

Muhtemel başka mânalar:

a) "Siz hüccet, delil, dine sarılma ve güzel neticelere ulaşma bakımından daha üstünsünüz" (Razî).

b) "Eğer mümin iseniz, yılmayınız, üzüntüye kapılmayınız! Çünkü siz hep üstünsünüz."

c) "Siz, konum bakımından daha üstün iken yılmayın, üzüntüye kapılmayın! Zira siz, Allah rızası gibi yüce bir gaye ile, O'nun dinini yüceltmek için savaşıyorsunuz. Onlar ise

şeytan yolunda savaşıyorlar. Hem sizden olanlar cennette, onlardan olanlar cehennemdedirler.” (Nesefî).

140-141 – Şayet siz yara aldı iseniz, karşınızdaki düşman topluluğu da benzeri bir yara aldı.

İşte Biz, Allah’ın gerçek müminleri ortaya çıkarması,

sizden şehitler edinmesi, müminleri tertemiz yapıp kâfirleri imhâ etmesi için, zafer günlerini insanlar arasında nöbetleşe döndürür dururuz.

Allah zalimleri sevmez.

142 – Allah, sizin içinizden cihad edenlerle sabır gösterenleri ortaya çıkarmadan, kolayca cennete girivereceğinizi mi zannettiniz? [2,214; 29,2]

143 – Siz ölümle yüzyüze gelmeden önce, şehid olmayı temenni etmiştiniz.

İşte şimdi onu ayan beyan gördünüz.

144 – Muhammed, sadece bir elçidir.

Nitekim ondan önce de nice resuller gelip geçmiştir. Şayet o ölür veya öldürülürse,

siz hemen gerisin geriye dinden mi döneceksiniz?

Kim geri döner, dinden çıkarsa, bilsin ki Allah’a asla zarar veremez.

Ama Allah hidâyetin kadrini bilip şükredenleri bol bol mükâfatlandıracaktır. [33,40]

Bu âyet Uhud savaşında münâfıkların yıkıcı dedikodularına cevap mahiyetindedir. Savaşta Hz. Peygamber (a.s.m)’ın öldürüldüğü haberi yayılınca müminler üzüldü, münâfıklar ise çeşitli plânlar, dinden dönme vs. düşüncelerine girdiler. Cenab-ı Allah ebedî dâvanın fanî şahıslar üzerine bina edilmediğini hatırlatmak üzere böyle buyurmuştur.

Hz. Peygamber (a.s.m)'ın vefat ettiği gün, o müthiş üzüntü sırasında Hz. Ebû Bekir (r.a) mescide gelerek ashaba şöyle hitap etti: "Bakın! Kim Muhammed'e tapıyor idiyse, bilsin ki Muhammed öldü. Kim Allah'a tapıyorsa, Allah diridir, asla ölmez!" deyip peşinden bu âyeti okuyunca, ashab (r.a.) bu âyeti âdeta tamamen unutmuş olduklarını hayretle görmüşlerdi.

145 – Allah izin vermedikçe hiç bir kişi ölemez.

Bu, belli bir vakte bağlanmış, takdir edilmiştir.

Her kim dünya mükâfatını isterse, kendisine dünyalık birşeyler veririz.

Kim âhiret mükâfatı isterse ona da bundan veririz.

Biz, şükredenleri elbette ödüllendireceğiz. [35,11; 6,2; 42,20; 17,18-19]

146 – Nice peygamberler gelip geçti ki onlarla beraber,

kendisini Allah'a adamış birçok rabbanîler savaştı.

Onlar, Allah yolunda başlarına gelen zorluklar sebebiyle asla yılmadılar,

zayıflık göstermediler, düşmanlarına boyun da eğmediler.

Allah böyle sabırlı insanları sever.

147 – Evet onların bu durumda dedikleri sadece şu oldu:

"Ey bizim kerîm Rabbimiz, günahlarımızı ve işlerimizdeki aşırılıklarımızı affet!

Ayaklarımızı hak yolda sabit kıl ve kâfirler gürûhuna karşı bize yardım eyle!"

148 – Allah da onlara hem dünya mükâfatını, hem de o güzelim âhiret mükâfatını verdi.

Allah elbette muhsinleri, hep iyi davrananları sever.

149 – Ey iman edenler! Şayet siz kâfirlere itaat ederseniz, onlar sizi, dininizden döndürürler.

Siz de ziyana uğrayanlardan olursunuz. [4,89; 3,100]

150 – Bilakis sizin mevlânız Allah’tır ve O yardım edenlerin en hayırlısıdır.

151 – O kâfirler, Allah’ın, tanrılıklarını kabul ettiğine dair hiç bir delil indirmediği birtakım nesneleri Allah’a ortak saydıkları için,

onların kalplerine korku salacağız.

Onların gidecekleri yer cehennemdir.

Zalimlerin varacağı yer ne kötüdür!

152 – Allah size yaptığı yardım vaadini gerçekleştirdi:

O’nun izni ile o düşmanlarınızı kırıp geçiriyordunuz.

Allah’ın, size arzuladığınız galibiyeti göstermesine kadar, böylece bu vaad yerine geldi.

Ama sonra siz isyan ettiniz, verilen emir hakkında çekiştiniz, yılgınlık gösterdiniz.

O esnada kiminiz dünya menfaatini istiyordu, kiminiz âhiret mükâfatını.

Sonra Allah sizi denemek için, onlara karşı size verdiği desteği geri çekti, bozguna uğradınız.

Bununla beraber sizin kusurlarınızı bağışladı da!

Zaten Allah müminlere bol lütuf ve inayet sahibidir.

Okçuların Hz. Peygamberin talimatını unutarak yerlerinden ayrılmalarındaki hataya işaret edilmektedir.

153 – O vakit siz savaş meydanından hızla uzaklaşıyor,

dönüp hiç kimseye bakmıyordunuz.

Peygamber ise peşinizden sizi çağırıp duruyordu.

Bunun üzerine Allah, keder üzerine keder vererek sizi cezalandırdı.

Allah’ın sizi affetmesi, ne elinizden gidene, ne de başınıza gelen felâkete esef etmemeniz içindir.

Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

154 – Sonra o kederin peşinden üzerinize bir güven duygusu indirdi.

Sizden bir kısmını bürüyen tatlı bir uyku hali verdi.

Bir kısmınız ise can derdine düşmüş,

Allah hakkında Cahiliye devrindekine benzer, gerçek dışı şeyler düşünüyorlar:

"Bu işin kararlaştırılmasında bizim yetkimiz mi var? Ne gezer!" diye söyleniyorlardı.

De ki: "Bütün yetki ve karar Allah'ındır"

Onlar aslında içlerinde, sana karşı açığa vuramadıkları bir şeyler saklıyor ve kendi aralarında:

"Bu emir ve komuta işinde bir payımız olsaydı, şimdi burada olmaz, öldürülmezdik." diyorlardı.

De ki: Siz evlerinizde dahi olsaydınız, haklarında ölüm takdir edilenler, mutlaka düşüp ölecekleri yerlere doğru çıkacaklardı.

Allah, sizin içinizde olanı sınamak

ve kalplerinizi her türlü vesvese ve kirden arındırıp

pırıl pırıl yapmak içindir ki bunu başınıza getirdi.

Allah sinelerin özünü dahi bilir. [48,12]

Bazı münâfıklar, müminlerle birlikte savaşa katıldıklarına pişman olmuşlardı. Aralarında konuşurken: "Yönetimde rolümüz olsaydı, fikrimizle hareket edilseydi, böyle perişan olmaz, bu kadar ölü vermezdik." diyorlardı. Böylece Peygamberimizi itham ediyor, müminlerin de maneviyatlarını bozuyorlardı.

155 – İki ordunun karşılaştığı gün içinizden arkasına dönüp kaçanlar var ya,

işte onları, işlemiş oldukları birtakım hataları sebebiyle şeytan kaydırmak istemişti.

Allah yine de onları affetti. Çünkü Allah gafurdur, halimdir (çok affedici ve müsamahalıdır).

156 – Ey iman edenler! Dini inkâr edip de Allah için seferde ölen veya gazalarda öldürülen arkadaşları hakkında:

"Bizim yanımızda olsalardı, ne ölürler ne de öldürülürlerdi." diyenler gibi olmayın!

Allah bunu, onların gönüllerinde bir hasret, bir yürek yarası olarak bıraksın diye yaptı.

Hayatı veren de, alan da Allah'tır. Allah bütün yaptıklarınızı görür.

157 – Eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz,

bilin ki, Allah tarafından mağfiret ve rahmet, insanların topladıkları bütün mallardan daha hayırlıdır.

158 – Sizler ölseniz de, öldürülseniz de, sonunda Allah'ın huzurunda toplanacaksınız.

159 – İnsanlara yumuşak davranman da Allah'ın merhametinin eseridir.

Eğer kaba, katı yürekli biri olsaydın, insanlar senin etrafından dağılıverirlerdi.

Öyleyse onların kusurlarını affet, onlar için mağfiret dile.

ve işleri onlarla müşavere et!

Bir kere de azmettin mi, yalnız Allah'a tevekkül et! Allah muhakkak ki Kendisine dayanıp güvenenleri sever. [9,128]

Bu âyet istişarenin ne derece önemli olduğunu gösterir. Şöyle ki: Düşman saldırısı karşısında Hz. Peygamber (a.s.m) savaş stratejisi konusunda ashabını toplayıp danıştı. Şahsî fikrine göre, şehir dışına çıkmak yerine Medine'de kalarak

savunma savaşı yapılmalıydı. Karşı görüş taraftarları fazla olunca onların fikrine uyup Uhud'a çıktı. Savaş neticesinde bunun iyi sonuç vermediği anlaşıldı. Buna rağmen hemen bu savaş akabinde gelen bu âyet istişareyi emrediyor. Demek ki danışmada büyük bir hayır ve bereket vardır.

160 – Eğer Allah size yardım ederse, size üstün gelecek hiç kimse olamaz.

Şayet o sizi yardımsız bırakırsa, artık O'ndan sonra kim size yardım edebilir ki?

Öyleyse müminler yalnız Allah'a güvenmelidirler.

161 – Emanete hıyanet etmek, bir peygamberin yapacağı iş değildir.

Her kim hıyanet edip de ganimetten veya kamuya ait hasılattan bir şey aşırır, bunu da gizlerse, kıyamet gününe o vebâlini aldığı şeyler, boynuna asılı olarak gelir.

Sonra her kişiye kazandığı şeylerin mükâfat veya cezası eksiksiz verilir.

Ve onlar asla haksızlığa uğratılmazlar.

162 – Allah'ın rıza yolunu tutmuş, o yolda koşan kimse, hiç Allah'ın hışmına uğrayan ve son durağı cehennem olan kimse gibi olur mu?

Ne kötü bir yerdir o cehennem! [13,19; 28,61]

163 – Rıza yolunu tutanlar Allah'ın huzurunda derece derecedirler. Allah insanların yaptığı her şeyi görür.

164 – Gerçekten Allah, kendi içlerinden birini, onlara âyetlerini okuması,

onları her türlü kötülüklerden arındırması,

kendilerine kitap ve hikmeti öğretmesi için resul yapmakla,

müminlere büyük bir lütuf ve inâyette bulunmuştur.

Halbuki daha önce onlar besbelli bir sapıklık içinde idiler. [2,129.151]

165 – Hâl böyle iken, düşmanlarınızın başına iki mislini getirdiğiniz bir bela sizin başınıza gelince: “Bu nereden geldi?” mi diyorsunuz?

De ki: “Bu felâket sizin yüzünüzdendir.” Muhakkak ki Allah her şeye kadirdir.

Uhud’da Müslümanlar yetmiş şehit verdiler. Oysa Bedir’de müşrikler 70 ölü, 70 de esir vermişlerdi. Böylece onların kaybı, Müslümanlarınkinin iki misli olmuştu.

166-167 – İki ordunun karşılaştığı gün başınıza gelen musîbet Allah’ın izniyle olmuştu.

Bu da O’nun müminleri ayırd etmesi, münafıklık yapanları da meydana çıkarması için idi.

O münafıklara: “Gelin, Allah yolunda savaşın veya hiç olmazsa düşmanınızın size ve ailelerinize saldırmasını önleyin!” denildiğinde:

“Biz savaş olacağını bilseydik size katılırdık.” dediler.

Doğrusu o gün onlar imandan ziyade küfre yakın idiler. Onlar, ağızlarıyla, kalplerinde olmayan şeyleri söylüyorlardı. Ama Allah onların gizlediklerini pek iyi bilir.

Kureyş ordusunun saldırısı sebebiyle Uhud savaşı öncesinde Hz. Peygamber, ashabı ile istişare etti. Şahsî görüşü, şehir dışına çıkmaksızın savunma yapmaktı. İbn Übey de bu görüşte idi. Gençler meydan savaşı isteyip ağır basınca, Hz. Peygamber de ordusunu gönülsüz olarak çıkardı. Onun bu halini ve şahsî fikrini bahane ederek, İbn Übey üç yüz kadar adamı ile ayrılıp Medineye döndüler. Müslümanlar yedi yüz kişi olarak Medine’yi savunmada yalnız kaldılar. Antlaşma gereği savaşa katılması gereken Yahudiler de, Cumartesine rastlamasını bahane ederek

katılmadılar. İbn Übey grubuna: “Ahdiniz gereği, gelin Medineyi beraberce savunalım.” denilince onlar: “Savaş olacağını sanmıyoruz. Bugün savaşacağınızı bilseydik biz de sizinle savaşırdık!” diyerek çekip gittiler.

Münafıklar bu sözleriyle şunu da kasdetmiş olabilirler: “Harp işinde mahir olanlar, sizin yaptığınıza “savaş” demezler. Sizin yaptığınız, kendinizi tehlikeye atmaktır.” (Nesefî).

168 – Onlar o münafıklardır ki kendileri savaşa çıkmayıp evde oturmaları yetmiyor gibi, bir de kalkıp (bilgiçlik taslayarak) savaşta şehid olan arkadaşları hakkında: “Sözümüze kulak verselerdi böyle öldürülmezlerdi.” derler. De ki: “Eğer, iddianızda tutarlı iseniz, haydi elinizden geliyorsa kendinizi ölümün elinden kurtarın bakalım!”

169 – Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü zannetme! Bilakis onlar hayatta olup, Rab’lerinin katında yaşarlar, rızıklanırlar. [2,154]

170 – Allah’ın lütfundan ihsan ettiği nimetlere kavuşmaktan dolayı sevinç içindedirler. Arkalarından henüz kendilerine kavuşmayan müstakbel şehitlere, “kendilerine hiçbir korku olmayacağına ve üzüntü hissetmeyeceklerine” dair de müjde vermek isterler.

Hz. Peygamber (a.s.m), Uhud şehitlerinin ruhlarının, yeşil kuşların içinde cennette aldıkları zevkleri nakleder ve sonunda: “Keşke Allah’ın bize neler verdiğini kardeşlerimiz bilse de cihattan çekinmeselerdi.” demelerine karşılık, Cenab-ı Allah’ın “Sizden taraf Ben onlara bunu tebliğ ederim.” buyurup bu âyeti gönderdiğini bildirir.

171 – Onlar Allah’ın nimeti ve lütfu ile ve Allah’ın müminlere olan mükâfatını zayi etmeyeceği müjdesiyle de sevinirler.

172 – Hele o yara aldıktan sonra Allah’ın ve Resulünün çağrısına uyup gönül verenlere, hele onlar gibi ihsan ve takvâ sahiplerine pek büyük mükâfatlar vardır.

Uhud savaşının ardından Kureyş ordusu Mekke’ye doğru bir miktar yol aldıktan sonra, Müslümanları yerle bir etme fırsatı ellerine geçmişken neden yapmadıklarına esef edip harp konseyi topladılar. Fakat sonuçta Medine’ye hücum kuvvetini kendilerinde bulamayıp Mekke’ye doğru devam ettiler. O sırada Hz. Peygamber de bir saldırı ihtimalini düşünerek Uhud’un ertesi günü “Kureyşi kovalayalım!” emrini verdi. Müminler bitkin, durum kritik olmasına rağmen çağrıya uydular ve Medine’den 15 km. kadar uzakta olan Hamrau’l-esed’e kadar gidip düşmana göründüler. Üç gün orada kaldılar. Kureyş hücuma cesaret edemedi. Müslümanlar da bir nevi rövanş alarak maneviyatlarını kazandılar. Ayrılırken Ebû Süfyan: “Gelecek sene Bedir panayırında karşılaşalım” diye bağırınca Hz. Peygamber (a.s.m.): “Öyle olsun!” dedi.

173 – Onlar öyle kimselerdir ki halk kendilerine: “Düşmanlarınız olan insanlar size karşı ordu hazırladılar, aman onlardan kendinizi koruyun!” dediklerinde, bu tehdit onların imanlarını artırır ve *“Hasbunallah ve ni’me’l-vekil”* “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!” derler. [6,102; 11,12; 39,62]

174 – Sonra da kendilerine hiç bir fenalık dokunmadan,

Allah’tan bir âfiyet, selâmet ve lütuf ile geri döndüler ve Allah’ın rızasına uydular.

Allah çok büyük lütuf ve inâyet sahibidir.

175 – Size o haberi getiren adam şeytanın tekidir.

O sizi kendi dostları ile korkutmak ister.

Fakat siz mümin iseniz onlardan korkmayın, Ben’den korkun! [39,36-38; 58,21; 22,40; 47-7; 40,51-52; 58,19]

Razî’ye ve birçok müfessire göre bu şeytandan maksat, Mekkeli müşriklerin Medine’deki Müslümanlar arasında aleyhte propaganda yapmak üzere gönderdikleri Nuaym İbn Mes’ud Eşceî’dir. Demek burada, cin şeytanının insan kılığına girmiş şekli olan bir insî şeytan söz konusudur.

Uhud savaşı sonunda galip mağlup belli olmadı. Mekkelilerin komutanı Ebû Süfyan ayrılırken: “Rövanşımız gelecek sene Bedir panayırında olsun!” diye bağırınca Peygamberimiz: “Öyle olsun!” dedi. Vakit gelince Mekkeliler korktular. Durumu kurtarmak için Nuaym’ı propaganda için gönderdiler. Fakat Hz. Peygamber yılmayıp oraya gitti. Sekiz gün kalıp galibiyetini tescil etti. Mekkeliler ise gelmediler. (Nuaym, daha sonra müslüman olup bu kusurunu telafi etmiştir.)

İkinci tefsire göre: Cinnî şeytan, vesvesesi ile ancak dostları olan kâfir ve münâfıkları etkiler, yoksa Allah’ın dostları olan müminleri korkutamaz.

176 – İnkâra koşuşanlar sana kaygı vermesin, Onlar Allah’ın dînine asla zarar veremezler.

Allah onlara âhirette nasip vermemek istiyor. Onlara büyük bir azap vardır.

177 – İmana bedel inkârı tercih edenler Allah’ın dînine hiç bir zarar veremezler ve onlar için gayet acı bir azap vardır.

178 – O kâfirler kendilerine mühlet vermemizin kendileri hakkında hayır olduğunu sanmasınlar.

Onlara mühlet vermemiz, günahlarının artması içindir. Onlara zelil ve perişan eden bir azap vardır. [23,55-56; 68,44; 9,55]

179 – Allah müminleri içinde bulunduğunuz şu halde bırakacak değildir.

Sonunda temiz ile murdarı ayıracaktır.

Allah sizin hepinizi gayba vakıf kılacak da değildir.

Fakat Allah, resullerinden dilediğini seçer (onu gayba vakıf kılar).

O halde Allah’a ve resullerine iman edin. Eğer iman eder ve Allah’a karşı gelmekten sakınırsanız size büyük mükâfat vardır. [72,26-27]

180 – Allah’ın kendilerine lütfu ile bol bol verdiği nimetlerde cimrilik edip harcamayanlar, sakın bu hali kendileri için hayırlı sanmasınlar. Hayır! Bu, onların hakkında şerdir.

Cimrilik edip vermedikleri malları kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır.

Kaldı ki göklerin ve yerin mirası Allah’ındır.

Allah ne yaparsanız hepsinden haberdardır.

Mal mülk sahipleri, mallarını bırakacak, toprağa yalnız gireceklerdir. Mal mülk asıl sahibine dönecektir.

181 – “Allah fakirdir biz ise zenginiz.” diyenlerin sözlerini Allah elbette işitmiştir. Ama Biz onların dedikleri bu sözü

ve peygamberleri haksız yere öldürmelerini yazacağız

ve “Tadın bakalım o yakıcı cezayı!” diyeceğiz. [2,61; 5,70]

182 – İşte bu, sizin işlediğiniz günahların karşılığıdır. Çünkü Allah kullarına haksızlık edecek değildir. [2,95]

183 – Onlar dediler ki: “Allah, ateşin yakıp kor haline getireceği bir kurban getirmedikçe hiçbir peygambere inanmamamızı emretti.”

Onlara cevaben de ki: “Benden önce birçok peygamber açık delillerin (mûcizelerin) yanında, sizin öne sürdüğünüz

kurbanı da getirdiler. Peki sözünüzde tutarlı iseniz, onları niçin öldürdünüz?” [5,27; 2,91][70]

Bu, o Yahudiler tarafından Allah’a iftiradır. Tevrat’ta yakılmış kurbanlardan bahsedilmekle beraber (Hk 6,20-21; Lv 9,24; II Ta. 7,1-2) bunlar peygamberliğin asıl işaretlerinden sayılmazlar. Bunlar sadece Allah’ın yapılan takdimeyi kabul ettiğini gösteren alâmetlerdir. Onlar güya Hz. Muhammed’in nübüvvetini reddetmek için bu bahaneyi ileri sürdüler. Kur’ân, itirazlarını ağızlarına tıkadı, dürüst olmadıklarını şöyle ispatladı: “Söyleyin bakalım bu şartınıza uyan peygamberlerinizi neden öldürdünüz?” (Mesela İlyas (a.s.)’a yaptıkları: I Kı. 18 ve 19)

184 – Eğer onlar senin nübüvvetini yalan saydılarsa, üzülme!

Zaten senden önce açık deliller, mûcizeler, sahîfeler ve nurlu kitaplar getiren nice resullere de yalancı denilmişti. [16,44; 26,196; 35,25]

185 – Her canlı ölümü tadacaktır.

Siz ey insanlar, çalışmalarınızın ücretini ancak kıyamet günü tam bir şekilde alacaksınız.

O vakit, kim ateşten uzaklaştırılıp cennete yerleştirilirse, işte o muradına ermiştir.

Yoksa bu dünya hayatı, aldatıcı ve geçici bir zevkten başka bir şey değildir. [28,60; 55,26-27]

186 – Şu muhakkak ki gerek mallarınızda, gerek canlarınızda imtihana tâbi tutulacaksınız.

Sizden önce kendilerine kitap verilen Yahudi ve Hıristiyanlardan ve bir de müşriklerden sizi inciten birçok söz işiteceksiniz.

Ama sabr etmeniz ve günahlardan korunmanız, muhakkak ki sergilenecek en iyi davranıştır. [2,155-156; 2,109]

187 – Vaktiyle Allah, Ehl-i kitaptan “Kitabı mutlaka insanlara açıklayıp anlatacaksınız,

Onu asla gizlemeyeceksiniz!” diye teminat almıştı.

Fakat onlar bu ahdi önemsemeyerek kulak ardı ettiler, onu az bir bahaya sattılar.

Bakın ne kötü bir alış veriş!

188 – Yaptıklarından ötürü sevinen,

öbür taraftan yapmadıkları işlerden dolayı övülmek isteyen kimselerin

sakın azaptan yakayı kurtaracaklarını sanma! Çünkü onlara o can yakıcı azap vardır.

Siyak itibariyle bu vasıflar, bir önceki âyette bildirildiği üzere, o zamanki Ehl-i kitap bilginlerinin vasıflarıdır. Zira İbn Abbas (r.a)’ın dediği gibi “Hz. Peygamber (a.s.m) bir defasında onlara bir şey sormuştu. Onlar da gerçeği gizleyip, ona başka bir şey söylediler. Yaptıkları bu iş hoşlarına gitti, üstelik verdikleri bu yanlış bilgiden ötürü bir de teşekkür beklediler.” Âyet onların içyüzlerini ortaya koydu.

Demek ki bu âyet birinci derecede o Yahudi bilginler, ikinci derecede münafıklar, üçüncü derecede de müminler hakkında indirilmiş sayılır. Zira müminler, nefis ve şeytanın tesiriyle bu zaafa düşmesinler diye, onların durumlarından ders almalıdırlar.

189 – Göklerin ve yerin hakimiyeti Allah’ındır ve Allah her şeye kadirdir.

190 – Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip sürelerinin uzayıp kısalmasında düşünen insanlar için elbette birçok deliller vardır. [12,105-106; 2,164]

Allah Teâlâ kullarını; gökleri ve yeri, zaman ve mekânı dolduran kudret, san’at, hikmet harikası sayısız eserlerini tefekküre ve bu şuurla olan ibadete yöneltiyor. Hz. Peygamber bu âyet hakkında şöyle buyurmuştur: “Yazıklar olsun bunu çeneleri arasında çiğneyip de bunun hakkında düşünmeyenlere!”

191 – Onlar ki Allah’ı gâh ayakta divan durarak,

gâh oturarak, gâh yanları üzere zikreder,

göklerin ve yerin yaratılışı hakkında düşünür ve derler ki:

“Ey Yüce Rabbimiz! Sen bunları gayesiz, boşuna yaratmadın.

Seni bu gibi noksanlardan tenzih ederiz.

Sen bizi o ateş azabından koru!” [4,103][71]

192 – “Ey Yüce Rabbimiz! Sen kimi ateşe koyarsan, muhakkak onu rezil edersin. Zalimlerin hiç bir yardımcısı yoktur!”

193 – “Rabbena! Biz, imana çağıran ve “Rabbinize inanın!” diye tevhide dâvet eden bir zatı duyduk ve icabet ettik.

Artık Sen bizi affet, kusurlarımızı bağışla ve iyilerin ölümünü bize nasip eyle!”

194 – “Rabbena! Resullerin vasıtasıyla bize vaad ettiğin mükâfatları bize lütfet, bizi kıyamet günü rezil ve perişan eyleme. Sen asla sözünden dönmezsin!”

195 – Onların Rabbi de dualarına şöyle icabet buyurdu:

“Sizden gerek erkek, gerek kadın, hayır işleyen hiçbir kimsenin çalışmasını zayi etmem. Çünkü siz birbirinizdensiniz, birbirinizden farkınız yoktur.

Benim rızam için hicret edenlerin, vatanlarından sürülenlerin,

Benim yolumda işkenceye, zarara uğrayanların,

Benim yolumda savaşanların ve öldürülenlerin,

Elbette kusurlarını örtecek ve elbette onları Allah tarafından mükâfat olarak içinden ırmaklar akan cenetlere yerleştireceğim. En güzel ödüller Allah'ın yanındadır. [2,186; 60,1; 85,8]

196 – Hakkı inkâr edenlerin diyar diyar, refah içinde gezip durmaları sakın seni aldatmasın.

197 – Pek kısa bir zevk ve eğlenme!

Sonra varacakları yer ise cehennem! Orası ne fena bir yataktır! [40,4; 10,69-70; 31,24; 28,61]

198 – Lâkin Rab'lerine karşı gelmekten sakınanlara

Allah tarafından bir ikram olarak

içinden ırmaklar akan cennetler var. Onlar orada ebedî kalacaklardır.

Allah'ın yanında olan mükâfatlar, elbette o hayırlı ve iyi insanlar için daha hayırlıdır.

199 – Ehl-i kitap içinde, Allah'a iman ettikleri gibi, Hakkı tazim ederek hem size hem de kendilerine indirilen kitaba inananlar da vardır.

Onlar Allah'ın âyetlerini, değersiz bir menfaat karşılığında satmazlar.

İşte Rab'leri nezdinde mükâfatları olanlar onlardır.

Muhakkak ki Allah hesabı pek çabuk görür. [28,52-54; 2,121; 7,159; 3,113]

200 – Ey iman edenler! Sabredin!

Sabır yarışında düşmanlarınızı geçin!

Cihad için daima hazırlıklı ve uyanık bulunun!

Ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki felâh bulup başarıya eresiniz. [22,77]

Allah Teâlâ bu âyette felâh (başarı) sırrını özetlemiştir. 1. Sabır (musîbete karşı sabır, taate devamda sabır ve günahlardan uzak durmada sabır). 2. Sabır yarışında düşmanları geçmek. 3. Cihad için devamlı uyanıklık (cemaatle namaz vesilesiyle birbirine bağlanma, Allah'ın dinini koruma ve yayma konusunda daimî gayret, uyanıklık ve İslâm hudutlarını korumada nöbet tutma.) 4. Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınmak.

524 Ts 32,35; Mz 94,1; Yr 51,56.
536 Yr 1,5.
5429 Yh V 2,23.
5532 Lk 10,16.
5633 Çk 6,20; 15,20.
5741 Lk. 1,20.
5842 Hk 5,24; Lk 1,42.28.
5945 Lk 1,26-38; Mt 1,16; Yh 1,41.
6046 Mt 21, 16.
6147 Lk 1,34.
6248-49 Mr 7,32-35; Mt 15,30; 8,1-3; Lk 17,12-14.
6350 Mt 5,17; 15,20.
6451 Mr 12, 28-32; Yh. 20,17; 4,23-24.
6552 Yh 6,66-71.
6653 Lk 24,48; Yh 15,27; Rİ 1,8.
6798 Yr 29,23.
68113 Mz 42,8-9; 77,1-6; 134,1-2.
69124 II Mk 5,2-4; Mt 26,53.
70183 Lv 9,23-24; I Kı 18,38.
71191 Ts 6,6-7; 11,19.

4 – NİSÂ SÛRESİ

Medine’de takriben hicrî 6. yılda nazil olmuş olup, 176 âyettir. Kadınlar hakkında birçok hüküm ihtiva edip, Cahiliye döneminde mahrum oldukları yeni hakları kadınlara verdiğinden ötürü, bu sûreye “Kadınlar” mânasına gelen Nisâ sûresi adı verilmiştir. Uzunluk itibariyle Bakara sûresinden sonra Kur’ân-ı Kerimin en uzun ikinci sûresidir.

Kur’ân’da “Ey insanlar!” hitabı ile başlayan iki sûreden biri olup, ilk yarıdaki 4. sûredir. Bu hitap ile başlayan öbür sûre, ikinci yarının 4. sûresi olan Hac sûresidir. Nisa sûresindeki bu hitap, insanların tarihlerinin başındaki kardeşliğe, Hac sûresindeki âyet ise âhiret istikbaline dikkat çekmektedir.

Nisâ sûresi; Allah’ın hakları, bütün insanların kardeşliği, çocuklara, kadınlara, yetimlere şefkat edip haklarının verilmesi, mallarının korunması, evlenme, miras, temizlik, namaz, cihad, nizama uyma, toplumda müsamaha, dayanışma, emanete riayet, adalet, Ehl-i kitap ile münasebetler, Hıristiyanların Hz. Îsâ (a.s.) hakkındaki batıl iddialarını düzeltmeyi konu edinir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey insanlar! Sizi bir tek candan yaratan ve ondan da eşini yaratıp o ikisinden birçok erkekler ve kadınlar türeten Rabbinize karşı gelmekten sakının.

Adını anıp Kendisini vesile ederek birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’a saygısızlık etmekten ve akrabalık

bağlarını koparmaktan sakınınız. Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir. [7,189; 30,21; 39,6; 42,11][72]

Bütün insanlığın aynı baba ve annede birleşen bir tek aile oluşturduğunu, dolayısıyla insanların bu hukuka uygun davranmaları gerektiğini bildiren bu ilk âyet, sûrenin konuları için en mükemmel bir giriş durumundadır.

2 – Yetimlere mallarını verin, temizi verip murdarı almayın, onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin. Çünkü böyle yapmanız gerçekten büyük bir günahtır.

3 – Himayeniz altındaki yetim kızlarla evlenince haklarını gözetemeyeceğinizden, adaleti sağlayamayacağınızdan endişe ederseniz, onlarla değil, size helâl olup arzu ettiğiniz diğer kadınlarla iki, üç veya dört hanım olmak üzere evlenebilirsiniz!

Eğer bu takdirde de aralarında adaleti gerçekleştirmekten endişe ederseniz, bir kadınla veya elinizin altında olan cariyelerle yetinin. Bu durum, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır. [4,127]

Bu âyet, erkek için dörde kadar eş ile nikâhlanma ruhsatı verir. Fakat eşler arasında adaleti gerçekleştiremeyen, âhirette olacağı gibi, dünyada da perişan olur.

4 – Evleneceğiniz kadınlara mehirlerini gönül hoşluğu ile verin. Eğer mehrin bir kısmını gönül rızasıyla size bağışlarlarsa onu içinize sine sine afiyetle yeyin.

5 – Allah’ın sizin maişetinizin başlıca vesilesi kıldığı mallarınızı, aklı ermeyen kimselerin ellerine vermeyin! Bu malları işleterek elde edeceğiniz gelirle onların ihtiyaçlarını sağlayın, giyeceklerini temin edin ve onlara tatlı sözler söyleyin, güzel tavsiyelerde bulunun!

6 – Yetimleri evlenme çağına varıncaya kadar gözetip deneyin! Akılca olgunlaştıklarını görürseniz mallarını kendilerine teslim edin! Büyüyünce ellerine alacakları düşüncesiyle o malları israfla tüketmeyin! İhtiyacı olmayan veli, yetim malına tenezzül etmesin. Muhtaç olan ise meşrû sûrette, ihtiyaç ve emeğine uygun olarak yararlansın. Onlara mallarını teslim ettiğinizde bunu şahitlerle tesbit ettirin! Allah hesap sorandır ve O’nun hesap sorması kâfidir. [6,152]

7 – Anne baba ile yakın akrabanın terikelerinde erkeklere hisse bulunduğu gibi, anne baba ile yakın akrabanın terikelerinde kadınlara -azından da çoğundan da- farz olarak belirlenmiş hisseler vardır.

Bu âyet mirasda beş prensip koyar: 1. Erkek gibi kadın da mirastan pay alır. 2. Az çok bütün mallar mirasa tâbidir. 3. Bu kural taşınabilir ve taşınamaz bütün mallar için geçerlidir. 4. Ölen kişi mal bırakırsa miras söz konusu olur. 5. Yakın akraba varken uzak akrabaya miras düşmez. Bu beş prensibi gayet özlü ihtiva eden bu âyet giriş yapılarak sonra miras payları belirtilir.

8 – Miras taksim edilirken varis olmayan akrabalar, yetimler, fakirler de orada bulunuyorlarsa, onlara da bir şey verin ve gönüllerini alacak tatlı sözler de söyleyin!

9 – Arkalarında eli ermez, gücü yetmez küçük çocuklar bıraktıkları takdirde, onların halleri nice olur diye endişe edenler, yetimlere haksızlık etmekten de öylece korksunlar da Allah’ın cezalandırmasından sakınsınlar ve doğru söz söylesinler!

10 – Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, aslında karınları dolusu ateş yerler. Onlar, yarın harıl harıl yanan bir ateşe gireceklerdir.

11 – Miras konusunda, Allah çocuklarınız hakkında şöyle emreder: Erkeğin hakkı, kadının hissesinin iki mislidir. Şayet kadınların sayısı ikiden fazla ise onlar terikenin üçte ikisini alırlar. Eğer kız evlat tek ise terikenin yarısını alır.

Anne babaya gelince, ölenin çocuğu varsa, onun terikesinden her birine altıda bir hisse vardır. Eğer çocuğu yoksa ve kendisine ana babası vâris oluyorsa annesine üçte bir hisse vardır.

Şayet ölenin kardeşleri varsa, ölenin yaptığı vasiyetin ifasından ve borcunun ödenmesinden sonra annenin hissesi altıda birdir.

Babalarınız ile evlatlarınızdan hangisinin size daha faydalı olacağını siz bilemezsiniz. Bunlar Allah'ın koyduğu farzlardır. Allah muhakkak ki alîm ve hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir).

Mirasta erkek evlat, kızın iki mislini alır. Zira İslâma göre erkek ailesini geçindirmekle yükümlüdür. Kadının böyle bir görevi yoktur. Kadının yükü kocasına ait iken, koca ailesini, çocuklarını, duruma göre anne ve babasının nafakasını yüklenmek zorundadır. Dolayısıyla bu hüküm tam adalettir.

12 – Eşlerinizin çocukları yoksa terikelerinin yarısı siz kocalarındır.

Eğer çocukları varsa dörtte biri size aittir. Bütün bunlar, yaptığı vasiyetin ve üzerindeki borcun ifasından sonradır.

Sizin de çocuğunuz yoksa terikenizin dörtte biri eşlerinizindir.

Eğer çocuğunuz varsa terikenizin sekizde biri onlara aittir.

Bunlar da yapacağınız vasiyetin ve borcunuzun ödenmesinden sonradır.

Eğer miras bırakan erkek veya kadın, çocuğu ve anne babası olmayan bir kimse olur ve onun (anne bir) erkek

veya kız kardeşi bulunursa, bunlardan her birinin hissesi altıda birdir.

Şayet onların sayısı daha fazla ise, o takdirde onlar üçte bir hisseye ortak olurlar.

Bu da yapılan vasiyet ve borcun ödenmesinden sonradır.

Bütün bunlar, vârisler zarara uğratılmaksızın yapılacaktır.

Bu, Allah tarafından size bir buyruktur. Allah alîm ve halîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, cezalandırmada aceleci değildir).

Buradaki erkek ve kızkardeşten maksat, alimlerin ittifakı ile anne bir kardeşlerdir. Bunun için, vasıflarında erkeklik hükmü yoktur. En yüksek paylarının üçte bir olması da, anne yerini tuttuklarını gösterir. (M. H. Yazır, *Hak Dini*)

Kişinin yapacağı vasiyet, malının üçte biriyle sınırlıdır.

13 – İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'a ve resulüne itaat ederse Allah onu, içinden ırmaklar akan cennetlere ebedî kalmak üzere yerleştirir. İşte en büyük başarı da budur.

14 – Kim de Allah'a ve resulüne isyan eder ve Allah'ın sınırlarını aşarsa,

Allah onu da ebedî kalmak üzere ateşe koyar. Hem de onu zelil ve perişan eden bir azab vardır.

15 – Zina eden kadınlarınız hakkında dört şahit isteyin! Eğer dört kişi şahitlik ederlerse, ölüm kendilerini alıp götürünceye veya Allah kendilerine bir yol gösterinceye kadar onları evlerde alıkoyun! [24,2][73]

16 – Sizden iki kişi fuhuş yaparsa onlara eziyet edin! Eğer tövbe edip hallerini ıslah ederlerse onları cezalandırmaktan vazgeçin! Çünkü Allah, tevvab ve rahîmdir (tövbeleri kabul eder ve çok merhametlidir). [23,7]

Zina hakkındaki yaptırımlar üç safha’da gerçekleşmiştir: a- Zina cezası olarak Kur’ânda ilk gelen hüküm bu âyetle bildirilen azarlama, bir iki pataklama kabilinden rahatsız etmedir. b- İkinci olarak, bu sûrenin 15. âyeti gelip zinakâr kadını evde hapsetme hükmünü getirmiştir. c- Son olarak ise 24,2 ile gelen yüz değnek cezasıdır. Bu bekârların cezası olup evli zinakârlar recmedilirler. Bazı alimlere göre, bu 16. âyet livata yapan erkeklere ait olup, onlara verilecek tâzir cezasını bildirmektedir.

17 – Allah’ın kabulünü vaad buyurduğu tövbe, kötülüğü ancak cahillik sebebiyle işleyip, sonra da çabucak vazgeçerek günahtan dönüş yapanların tövbesidir. İşte Allah’ın, tövbelerini kabul edeceği kimseler bunlardır. Allah alîm ve hakîmdir (herkesin içini dışını hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

18 – Yoksa makbul tövbe, kötülükleri yapıp edip de sonra kendilerinden birine ölüm gelip çattığında: “İşte ben şimdi tövbe ettim.” diyenlerin tövbesi değil. Kâfir olarak ölen kimselerin tövbesi de değil. İşte öylesi kimselere, çok acı veren bir azap hazırladık.

Tövbenin makbul olmasına dair âyet ve hadisleri bir arada değerlendiren müfessirlerin vardıkları sonuç şudur: Can çekişme durumundan önce, henüz hayattan ümitsiz değil iken küfürden tövbe ile iman etmek geçerlidir. Fakat can çekişme halinde hayattan ümit kesme durumunda küfürden tövbe ve iman etmek geçerli değildir. İman ettikten sonra iyi işler yapabilecek bir zaman bulunmalıdır.

19 – Ey iman edenler! Kadınları zorla miras olarak almanız helâl olmaz. Çok belli bir fuhuş işlemedikçe onlara verdiğiniz mehrin bir kısmını bile ele geçirmek için onları sıkıştırmanız da size helâl değildir.

Onlarla hoşça, güzelce geçinin! Şayet onlardan hoşlanmayacak olursanız, olabilir ki bir şey sizin hoşunuza gitmez de Allah onda birçok hayır takdir etmiş bulunur. [2,228]

Cahiliyede ölen bir erkeğin en yakın vârisi onun eşinin üstüne bir bez parçası atınca, onu kendi yönetimi altına geçirmiş olurdu. Sonra ister mehir vermeksizin onu nikâhına alır, ister diğer bir erkeğe nikâhlayıp mehrini kendisi alır, isterse böyle yapmayıp evinde âdeta hapsedip malına el koyardı. Âyet bu âdeti kaldırmaktadır.

Bazen koca, ciddi bir sebep olmaksızın karısını boşamak ister, fakat bu durumda vermeye mecbur kalacağı mehir ve nafakasını ödememek için, gerekçe elde etmek gayesiyle karısını sıkıştırırdı ki bu da yasaklanmaktadır.

Âyetin son kısmı, aile kurumunu ayakta tutmak için çok önemli bir prensip koymaktadır. Evliliğin başında kişinin eşinin, gerek güzellik, gerek ahlâk bakımından eksikleri olabilir. İyi yönlerini ortaya koymasına fırsat vermeden, sohbet ve ünsiyette bulunmadan, boşamaya girişmek doğru değildir.

20 – Bir eşinizden ayrılıp da yerine başka bir eşle evlenmek isterseniz, ayrıldığınız hanıma yüklerle mehir vermiş olsanız da, içinden ufak bir şey bile almayın!

Boşanmaya sebep uydurup iftira ederek, göz göre göre günaha girerek bunu almanız hiç münasip olur mu? [3,75]

Hz. Ömer (r.a) halife iken evlenmeyi kolaylaştırmak için mehir mikdarına üst sınır koymak isteyince, mescidin arka tarafından bir hanım da bu âyeti okuyarak: “Ya Emire’l-müminîn! Allah’ın verdiği imkânı almak doğru olur mu?” deyince Hz. Ömer derhal inceliğin farkına varmış, cemaatin huzurunda o hanımın haklı olduğunu kabul etmiştir.

21 – Nasıl alabilirsiniz ki birbirinize karılıp katıldınız, bir yastığa baş koydunuz,

hem onlar siz kocalarından hukuklarını gözetme konusunda sağlamca te’minat da aldılar?

22 – Daha önce geçen durum bir tarafa, bundan böyle babalarınızın nikâhladığı kadınları artık nikâhlamayın!

Hiç şüphe yok ki bu, Allah’ın gazabına sebep olan bir hayasızlıktır. Ne iğrenç bir yoldur o! [6,151; 17,32][74]

Cahiliyede üvey anne ile nikâh normal karşılanırken, bu âyet onu yasaklamaktadır.

23 – Ey mümin erkekler! Şunlarla nikâhlanmanız haram kılınmıştır: Anneleriniz, kızlarınız, kızkardeşleriniz,

halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kızkardeş kızları,

sizi emziren süt anneleriniz, süt kızkardeşleriniz,

kayınvalideleriniz, kendileriyle zifafa girdiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız.

Fakat zifafa girmediğiniz eşlerinizin kızlarını nikâhlamanızda beis yoktur.

Keza öz oğullarınızın eşleri ile evlenmeniz ve iki kızkardeşi nikâhınız altında birleştirmeniz de haram kılındı.

Ancak daha önce geçen geçmiştir. Çünkü Allah gafur ve rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).

Süt anne ve kardeşlerinde de, nesep (soy) yönünden olan mahremliğin cari olduğu, âyette vurgulanmaktadır.

24 – Kocası olan kadınlarla da evlenmeniz haramdır, ancak harp esiri olarak eliniz altında bulunan cariyeler bundan müstesnadır. İşte bütün bunlar Allah’ın kesin hükümleridir.

Bu sayılanlardan başkalarını, iffetli yaşamak, zina etmemek şartıyla, mal harcayıp mehirlerini vererek nikâhlamanız helâldır.

Dikkat edin: Evlenerek beraberliklerinden yararlandığınız kadınlara, belirlenmiş olan mehirlerini verin, bu bir haktır. Ama belirledikten sonra, aranızda anlaşarak miktarını arttırıp eksiltmenizde size bir vebal yoktur. Allah alîm ve hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir). [4,4,21]

Bazı milletlerde evlenirken kadın erkeğe hatırı sayılır mal veya para (drahoma) verir. Bu, kendisine rağbet edilme sebeplerinden olur. İslâm'da ise kadının malına değil, kendisine önem verilir. Hatta, verilen değerin bir alâmeti olarak kocası ona biri peşin, öbürü evlendikten sonra verilmek üzere iki mehir verir. Nikâh akdi için mehrin mutlaka belirlenmesi gereklidir.

Fakat mehiri belirledikten sonra, eşlerin karşılıklı rızaları ile yaptıkları indirimde veya borçtan kurtarmada bir mahzur yoktur.

25 – Sizden eşraftan olan hür mümin kadınlarla evlenecek serveti bulunmayanlar, ellerinizin altında olan mümin cariyelerle evlenebilirler.

Allah sizin kadr-u kıymetinizi imanınızla bilir. Zaten siz müminler hep aynı aileden sayılırsınız.

Öyleyse, fuhuşta bulunmayarak, gizli dost da edinmeyerek, namuslu kadınlar olmak üzere onları, sahiplerinin izniyle nikâhlayın!

Mehirlerini de güzellikle kendilerine verin!

Eğer evlendikten sonra zina yaparlarsa, onlara hür kadınlara ait cezanın yarısı uygulanır. Cariye ile evlenme, sizden sıkıntıya düşmekten (zinaya sapmaktan) korkanlar içindir, yoksa sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır. Bununla beraber Allah gafurdur, rahîmdir (affı ve merhameti boldur). [24,33][75]

26 – Allah size helâl ve haramı açıkça bildirmek, size daha önce geçmiş iyi insanların yollarını göstermek ve yuvanıza dönmenizi sağlayıp günahlarınızı bağışlamak ister. Allah alîm ve hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Âyetteki sünen (yollar) Nisâ sûresinin başından buraya kadar bildirilen emirler, kültürel ve sosyal düzenlemeler ile Bakara sûresinde daha önce bildirilmiş hükümlerdir. Allah bunları isterken, gelecek âyette bildirildiği üzere müşrikler, münâfıklar ve Yahudiler, Kur'ân'ın bu inkılabları hakkında müminleri şüpheye düşürmek ve ölçü dışına çıkarmak isterlerdi.

27 – Evet Allah sizin yuvanıza dönüş yapıp tövbenizi kabul buyurmak istiyorken,

şehvetlerinin ardına düşenler ise, büsbütün yoldan çıkmanızı isterler.

28 – Allah sizin yükünüzü hafifletmek ister, çünkü insan hilkatçe zayıf yaratılmıştır.

Haramlar, insan hürriyetini engelleme gibi görünür. Fakat unutmayalım ki kendi haline bırakılmış nefis, kötülüğe meyleder. Hem insanın ferdî hayatını koruyup iyileştirmek, hem de toplum içindeki diğer insanların hak ve hürriyetlerini, can, mal ve namuslarını korumak için Allah bu sınırlamaları getirmiştir.

29 – Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda meşrû olmayan yollarla yemeyin. Karşılıklı rıza ile bir ticaret yapmanız ise, elbette meşrûdur.

Sakın haram yiyerek, başkasının hakkını gasbederek kendinizi öldürmeyin! Allah size pek merhametlidir.

Âyette: "kendi kendinizi öldürmeyin!" emri: a- "Birbirinizi öldürmeyin!" veya "intihar etmeyin!" demektir. Veya b-

“Haksız yere başkalarının mallarını alanlar toplumun nizamının bozulmasına sebeb olurlar; bu kendilerinin de sonunu hazırlayabilir.” anlamına gelebilir.

30 – Kim sınırları aşarak ve haksızlık ederek bunu yaparsa Biz onu ateşe sokacağız. Bu da Allah’a çok kolaydır.

31 – Eğer yasaklanan günahların büyüklerinden kaçınırsanız, sizin öbür küçük günahlarınızı örtüp affederiz ve sizi değerli bir mevkiye yerleştiririz.

Büyük günahlar, Allah’ın kesin olarak haram kılmakla beraber işleyenleri âhirette azap ile tehdit ettiği günahlardır. Bir hadis-i şerife göre bunlar: Şirk, sihir, adam öldürmek, yetim malı yemek, zina, meşrû savaşta ordudan kaçmak, namuslu mümin kadınlara zina isnad etmektir. Bazı rivayetlerde anne babaya isyan, faiz yemek de bunlardan sayılmıştır. Öyle anlaşılıyor ki en büyük günahlar, hepsinden kaçınmayı temin etmek için, müphem bırakılmıştır.

32 – Bir de Allah’ın kiminize kiminizden daha fazla verdiği şeyleri temenni etmeyin! Erkeklere çalışmalarından nasipleri olduğu gibi kadınlara da çalışmalarından nasipleri vardır. Çalışın da siz daha hayırlı şeyleri Allah’ın fazlından isteyin. Allah her şeyi hakkıyla bilir.[76]

33 – Anne ve babanın ve diğer akrabaların ölümlerinden sonra bırakacakları her terike için vârisler belirledik.

Yemin akdinin sizi bağladığı kimselere de paylarını verin. Muhakkak ki Allah her şeye şahittir.

Cahiliye döneminde *müvalat* akdi yapılarak mukaveleli mirasçı belirlenirdi. Bazı fakihlere göre bu veraset şekli, mirası akrabaya tahsis eden 8, 75 âyeti ile kaldırılmıştır. Hanefi mezhebine göre müvalat ile veraset devam edebilir. Şöyle ki: Herhangi bir kişi Müslüman olur, varisi de bulunmazsa o bir dindaşına: “Tazminat ödemem gerekirse

senin benim âkilemden olman, benim de ölümümden sonra sen bana vâris olman üzere müvalat yapalım” diye anlaşma yaparsa, bu akit geçerlidir.

34 – Kocalar eşleri üzerinde yönetici ve koruyucudurlar.

Bunun sebebi, Allah’ın bazı insanlara bazılarından daha fazla nimet vermesi ve bir de kocalarının mehir verme, evin masraflarını yüklenmeleri gibi malî yükümlülükleridir.

O halde iyi kadınlar: İtaatli olan ve Allah kendi haklarını nasıl korudu ise, kocalarının yokluğunda, onların hukuklarını koruyan kadınlardır.

Evlilik hukukuna aykırı davranmaya başlayan kadınlara gelince: Onlara evvela öğüt verin, vazgeçmezlerse yatakta yalnız bırakın ve bunlarla da yola gelmezlerse onları hafifçe dövün!

Şayet size itaat ederlerse, onlara yüklenmek için bir sebep aramayın!

Unutmayın ki üstünüzde çok yüce ve büyük olan Allah vardır. [2,228; 4,128]

“Serkeşlik” diye çevirdiğimiz *nüşûz* Arapçada: Dikbaşlılık, nefret, karı koca hukukuna riayet etmemek, yatağı terk, başkasına göz koyma manalarına gelir. Kocasına böyle davranan kadına burada sayılan üç işlem uygulanabilir. Eğer bir uyarma kâfi geliyorsa, gerisini yapmak doğru değildir. Dövmeye izin verilse de bu, yüze yapılmamak ve yara bere bırakacak tarzda olmamak şartıyla caizdir. Hz. Peygamber (a.s.) isteksiz olarak, sırf aile nizamını temine vesile olsun diye dövmeye izin vermiştir. Yani, Hz. Peygamber, âyete getirdiği açıklamada, bu dövme işinin son derece sınırlı olduğunu bildiren çok sayıda talimat vermiştir. Bunlardan biri de: *“Darben gayre muberrih”* yani “şiddetli olmayan, hafifçe” olmasıdır ki, meali Hz. Peygamberin bu

tefsirine göre verdik. 4,128’ de ise kocanın nüşûzundan bahsedilir.

35 – Eğer karı kocanın birbirinden ayrılacaklarından endişe ederseniz, o vakit, kendilerine erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem belirleyin!

İki taraf işi düzeltmek isterlerse, Allah onları uyuşmaya muvaffak buyurur. Şüphesiz Allah alîm ve habîrdir (her şeyi bilir, bütün maksatlardan haberdardır).

36 – Yalnız Allah’a ibadet edip O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın!

Anneye, babaya, akrabalara,

yetimlere, fakirlere, yakın komşulara, uzak komşulara,

yol arkadaşına, garip ve yolculara,

ellerinizin altındaki (köle, cariye, hizmetçi, işçi) lere de

güzel muamele edin! Bilin ki Allah kendini beğenen ve övünüp duran kimseleri sevmez. [17,23; 31,14]

37 – O cimrilik eden, üstelik etrafındaki insanlara cimriliği tavsiye eden ve Allah’ın lütf-u fazlından kendilerine verdiği nimetleri gizleyen nankörler yok mu, işte Biz onları zelil ve perişan edecek bir azap hazırladık. [100,6-7; 80,17]

38 – Mallarını halka gösteriş için harcayıp Allah’a ve âhiret gününe iman etmeyen kimseleri de Allah elbette sevmez.

Şeytan kimin arkadaşı olursa, artık o arkadaşların en kötüsüne düşmüş demektir. [2,264; 37,51; 41,25; 43,36]

39 – Allah’a ve âhiret gününe inansalar ve Allah’ın kendilerine ihsan ettiği nimetlerden harcasalardı ne zararları olurdu sanki? Allah onları pek iyi bilmektedir.

40 – Şu kesindir ki Allah kullarına zerre kadar bile zulmetmez.

Ama kulun zerre kadar bir iyiliği bile olsa, onu kat kat artırır ve ayrıca Kendi tarafından büyük bir mükâfat verir. [21,47; 31,16][77]

41 – Ey Resulüm! Her ümmetten haklarında tanıklık edecek bir şahit (peygamber) celbettiğimizde ve seni de bütün onlara (ümmetine) şahit olarak getirdiğimizde, bakalım onların hali nice olacak? [39,69; 16,89]

42 – İşte o gün dini inkâr edip resule isyan edenler, yerin dibine girmek, yerle bir olmak isteyecekler.

Onlar hiçbir sözlerini, hiçbir kabahatlerini Allah'tan gizleyemezler. [78,40]

43 – Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye, cünüp iken de -yoldan geçmeniz dışında- gusledinceye kadar mescide yaklaşmayın!

Eğer hasta veya yolculukta iseniz, veya tuvaletten gelmiş yahut hanımlarınızla yatmış olur da gusledecek su bulamazsanız,

o vakit temiz toprağa teyemmüm edin, arınmak niyetiyle yüzünüze ve ellerinize meshedin! Muhakkak ki Allah afüv ve gafurdur (af ve mağfireti boldur). [5,90-91]

Burada "salat"dan maksat "namaz kılınan yer" yani mescittir. "Âbirî sebil" yolu mescidin içinden geçen kimsedir.

Sarhoş edici içki içmek, nihaî olarak haram kılınmadan önce bu şekilde iyice kısıtlanmıştı. İçenler ancak yatsı namazını kıldıktan sonra içebiliyorlardı. 5,90-91 ile ise mutlak olarak haram kılındı.

Teyemmüm: Su bulunmaz veya hastalık sebebiyle kullanmaya mani bir durum varsa, abdest veya gusül için, mânen temizlenmek niyeti ile, el temiz toprağa vurulup yüz ve kollar meshedilerek gerçekleştirilir. Bu izin, Müslümana en azından bir nizama uyma, itaat edeceği bir mercinin

huzurunda olma bilinci verir. Kişinin zihninde, kendisini temizleme ve namazın kutsal olduğu fikrini canlı tutar.

44 – Baksanıza kendilerine kitaptan nasip verilenlerin yaptıklarına!

Kendilerinin hidâyeti bırakıp sapıklığı satın almaları yetmiyormuş gibi, sizin de yolunuzu şaşırmanızı istiyorlar.

45 – Allah düşmanlarınızı pek iyi bilir. İşlerinizi üstlenen bir veli olarak da, bir yardımcı olarak da elbette Allah yeter!

46 – Yahudilerden bir kısmı, bazı sözleri aslî şeklinden ve mânasından saptırır, mesela: “İşittik” (ama isyan ettik), “işit” (hay işitmez olası!), ve *râina* derler.

Bu sözleri, ağızlarını eğip bükerek güya vaziyeti kurtarmak ve dinle alay etmek için söylerler.

Halbuki onlar sadece “İşittik ve itaat ettik”, “İşit!” *unzurnâ* (bizi de gözet), deselerdi kendileri için elbette daha hayırlı ve daha dürüst bir iş olurdu.

Fakat Allah, inkârları yüzünden onları rahmetinden kovdu. Artık onlar pek az iman ederler. [2, 75.104; 3,78]

Onlar parantez içindeki sözleri içlerinden veya ancak yanındaki arkadaşı işitecek şekilde sessizce söylüyorlardı. Müminlerin “*râina:* Bizi gözet, bize himmet et” sözlerini de bahane ederek ağızlarını eğip bükerek, İbrânice’de hakaret ifade eden benzer bir lafza dönüştürüyorlardı.

47 – Ey kendilerine daha önce kitap verilen Ehl-i kitap! Yanınızdaki kitapları tasdik etmek üzere indirdiğimiz bu kitaba da iman edin!

İman edin: Enseleriniz nasıl dümdüz ise bazılarınızın yüzlerini de bir darbe ile gözden, ağızdan, azalardan ederek dümdüz hale getirmeden, veya Ashab-ı sebte yaptığımız gibi lânet etmeden! Allah’ın emri mutlaka yerine gelir. [2,65; 7,163][78]

Ashab-ı sebt: Allah, Yahudilerin cumartesi günü balık avlamalarını yasaklamıştı. Bu yasağı dinlemeyen Eyle ahalisini Allah cezalandırmıştı. Bu tabirle onlar kast edilmektedir.

48 – Şu muhakkak ki Allah Kendisine şirk koşulmasını affetmez, ama bunun altındaki diğer günahları dilediği kimse hakkında affeder.

Kim Allah’a ortak koşarsa müthiş bir iftira etmiş, çok büyük bir günah işlemiştir.

49 – Baksana o kendini temize çıkaranlara! (Onların temiz olduklarını iddia etmeleri neye yarar ki?)

Ancak Allah dilediğini temizler ve onlara kıl kadar olsun haksızlık edilmez.

50 – Bak nasıl da Allah adına yalan uydurup O’na iftira ediyorlar! Bu da, onlara belli bir günah olarak fazlasıyla yeter! [3,24]

51 – Baksana o kendilerine kitaptan bir nasip verilenlere!

Putlara, kâhinlere, şeytanlara, ne kadar batıl varsa hepsine iman ediyorlar ve yetmezmiş gibi,

bir de kalkıp kâfirler hakkında “Onlar, Müslümanlardan daha doğru yoldadır” diyorlar!

52 – İşte onlar, Allah’ın lânetlediği kimselerdir. Allah’ın lânetlediğini de yardım edip kurtaracak kimse bulamazsın.

53 – Yoksa onların mülk ve hâkimiyetten nasipleri mi var? Öyle olsaydı onlar insanlara bir kırıntı bile vermezlerdi! [7,100]

54 – Yoksa onlar Allah’ın lütfundan insanlara ihsan ettiği nimetlere karşı haset mi ediyorlar? Evet biz Âl-i İbrâhim’e de kitap ve hikmet verdik, hem de büyük bir hâkimiyet ve mülk verdik.

55 – Onlardan kimi ona inanmakta, kimi de ondan halkı engellemekte. İşte böyle engelleyenin hakkından, harıl harıl yanan cehennem gelir.

56 – Âyetlerimizi inkâr edenleri cehenneme sokacağız.

Derileri kızarıp yandıkça, yerine taze deri yaratacağız, ta ki cezaları olan azabı iyice tatsınlar.

Şüphesiz ki Allah azîz ve hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

57 – Fakat iman edip yararlı işler yapanları ise, ebedî kalmak üzere içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz. Onların orada tertemiz eşleri olacak. Hem onları nimetlerle sâyebân edecek bir gölgeliğe yerleştireceğiz. [2,25]

Sâyebân: Âyetin sonundaki *"zıllen zalîlâ"* koyu gölgelik mânasına gelir. Diğer birçok meal böyle karşılık vermiştir. Bu doğru olmakla birlikte, biz Elmalılı M. Hamdi Yazırın mealini tercih ettik. *O, zıl* kelimesinin mecazî anlamına dikkat çekmektedir. Gerçekten *zıl,* Farsçada sâye ve Türkçe'deki *gölge* karşılıkları gibi mecazen geniş nimetler hakkında kullanılmaktadır. *"Zıllen zalîlâ"* koyu gölge ki tam daimî nimete işarettir. Çünkü refah sahipleri genellikle ferah gölgelerde yaşarlar. Nitekim dilimizde "sâyedâr olmak, sâyebân olmak" "sâyesinde yaşamak" tabirleri, nimet ve saadet mefhumlarındandır.

58 – Allah size, emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adalete uygun tarzda hüküm vermenizi emreder. Allah bununla, size ne de güzel öğüt veriyor! Şüphe yok ki Allah semî ve basîrdir (sözlerinizi de, hükümlerinizi de hakkıyla işitir, bütün yaptıklarınızı hakkıyla görür).

59 – Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Resulüne ve sizden olan ülülemre de itaat edin. Eğer Allah’a ve âhirete iman ediyorsanız, hakkında ihtilâfa düştüğünüz meseleyi Allah’a ve Resulüne arzediniz. Böyle yapmanız hem daha hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir. [42,10][79]

Ülü’l-emr kelimesi geniş kapsamlıdır; Müslümanların herhangi bir işinin başında olan her yöneticiye şamildir. Din alimleri, ülke yöneticileri, onların başında gelirler.

Hadis-i şerife göre: “Emrettiği şey günah olmadığı sürece, bir Müslümanın, hoşlansın veya hoşlanmasın, yöneticinin emirlerine itaat etmesi gerekir.”

Bir başka hadis: “Allah’a isyanda (günah olan bir konuda) başkasına itaat haramdır. İtaat ancak meşrû hususlardadır.”

Bir başka hadis: “Sizin başınızda doğru olduğu gibi yanlışı da uygulayan yöneticiler olacaktır. Böyle bir durumda kim yanlış şeylerden nefret ederse sorumluluktan kurtulacaktır.” Bunun üzerine ashabdan bazıları: “Böyle yöneticilere karşı savaşmayacak mıyız?” diye sorunca Hz. Peygamber (a.s.): “Namazı kıldıkları müddetçe, hayır!” diye cevap vermiştir (Müslim).

60 – Baksana hem sana indirilen hem de senden önce indirilen kitaplara inandığını iddia eden o münâfıkların yaptıklarına!

Kalkıp azgın şeytanın önünde muhakeme olmak istiyorlar.

Halbuki onlara o şeytanı reddetmeleri emri verilmişti.

Şeytan da onları haktan büsbütün saptırmak ister. [2,256; 39,17]

61 – Kendilerine “Haydi Allah’ın indirdiği Kur’ân’ın ve Resulün hükmüne gelin!” denildiğinde münafıkların senden iyice geri durduklarını görürsün. [31,21; 24,51]

62 – Fakat işlediklerinin cezası olarak başlarına bir musîbet geldiği zaman ne olur?

Onlar hemen sana gelir, yemin billah ederek “Vallahi maksadımız sırf iyilik yapmak ve ara bulmaktan ibaret idi.” derler. [2,95; 5,52]

63 – Allah onların kalplerinde ne var, ne yok pek iyi biliyor.

Onun için sen onlara aldırma, fakat kendilerine öğüt ver ve onlara kendilerine dair, içlerine işleyecek beliğ sözler söyle!

64 – Biz hiç bir peygamberi, Allah’ın izni ile, kendisine itaat olunmaktan başka bir gaye ile göndermedik.

Eğer onlar kendilerine zulmettikleri vakit sana gelip de Allah’tan af dileseler, sen de resul olarak onların affedilmelerini isteseydin, elbette Allah’ı tövbeleri kabul eden, pek merhametli bulacaklardı. [3,31.152; 4,80]

65 – Hayır, hayır! Senin Rabbin hakkı için, onlar aralarında ihtilâf ettikleri meselelerde seni hakem kılıp,

sonra da verdiğin hükümden ötürü içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın sana tam bir teslimiyetle bağlanmadıkça iman etmiş olmazlar.

Hz. Muhammed’i (a.s.m.) Allah’ın resulü kabul etmenin mânası, onun tebliğ ve tatbik ettiği inanç, düşünce ve yaşayış tarzını kabul etmek, bu hususlarda onu örnek almaktır. Yoksa Allah onu, insanlar peygamberliğine şehadet etsinler, fakat başkalarına tâbi olsunlar diye göndermemiştir.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Arzu ve heveslerini, benim getirdiğim ölçülere uydurmadıkça, sizden hiç biriniz mümin olduğunu iddia edemez.”

66 – Şayet onlara “Ölüme atılın!” veya “Vatanınızdan ayrılın!” (hicret edin) emrini vermiş olsaydık, pek azı

müstesna, bunu yerine getirmezlerdi.

Onlar kendilerine verilen öğütleri tutsalardı, elbette kendileri için hayırlı olur, durumlarını daha da sağlamlaştırırlardı.

Ayetteki lafzıyla “Kendinizi öldürün” emri: “Kendinizi ölüm tehlikesine, cihad meydanına atın” mânasına gelebilir. Hz. Muhammed (a.s.m)’ın ashabının (r.a.) çoğu, dinleri uğrunda canlarını verip şehid olmuş, yine o uğurda yurtlarından ayrılıp hicret etmişlerdi. Önce Mekke’den, Hz. Peygamberin dünyadan göçmesinden sonra da Medine’den ayrılma hasretiyle yanmalarına rağmen dünyanın dört bir tarafına yayılıp Allah’ın dinine hizmet etmişlerdir. Yahudiler ve münâfıklar ise, buna benzer hiçbir fedâkarlık göstermemişlerdir. Hatta Yahudiler kendi dindaşlarını öldürüp, diyarlarından sürmüşlerdir. “Kendinizi öldürün!” emri, “meşrû savaşta düşman safında yer alan akrabalarınızı öldürün!” şeklinde de tefsir edilmiştir.

67 – Ve o takdirde Biz de onlara tarafımızdan pek büyük mükâfat verirdik.

68 – Ve onları dosdoğru yola iletirdik.

69 – Kim Allah’a ve resulüne itaat ederse işte onlar, Allah’ın nimetlerine mazhar ettiği nebîler, sıddîkler, şehidler, salih kişilerle beraber olacaklardır.

Bunlar ne güzel arkadaşlar! [1,7]

70 – Bu, Allah’tan bir lütuftur. Bu lütfa lâyık olanların kadrini Allah’ın bilmesi yeter de artar!

71 – Ey iman edenler! Düşmanlarınıza karşı korunma tedbirinizi alın.

Duruma göre küçük kıtalar halinde veya toptan seferber olun. [3,121]

Uhud savaşında Müslümanların yarı mağlubiyetleri, Medine etrafındaki kabileleri aleyhte cesaretlendirmişti. Müslümanlar, Medine’nin her tarafından tehlike çemberi içine alınmışlardı. İslâmı öğretmek üzere dışarıdan dâvet edilen müslümanlar da suikasda mâruz kalıyorlardı. Bu âyet, müminlerin yeterli tedbir almalarını emrediyor.

72 – Aranızda öylesi vardır ki, işi ağırdan alır.

Başınıza bir felâket gelirse der ki: “Neyse ki, Allah bana lutfetti de onlarla beraber çıkmadım.”

73 – Ama Allah’tan size nimet ve inayet erişirse -sanki daha önce kendisiyle sizin aranızda hiç tanışıklık yokmuş gibi-

“Ah! n’olurdu, “der,” ben de onlarla beraber olaydım da büyük ganimete konaydım!”

74 – O halde, dünya hayatına değil, âhirete talip ve müşteri olanlar Allah yolunda savaşsınlar.

Kim Allah yolunda savaşa girer de öldürülüp şehid olur veya galip gelir gazi olursa,

her iki halde de Biz ona yarın pek büyük mükâfat vereceğiz.

75 – Size ne oluyor ki Allah yolunda ve çaresizlik içinde bırakılan:

“Ey büyük Rabbimiz! Ahalisi zalim olan şu memleketten bizi kurtarıp çıkar. Tarafından bir sahip gönder, katından bir yardımcı yolla!”

diye yalvarıp yakaran bir kısım erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda düşmanla çarpışmıyorsunuz?

Bu âyet, Mekke’de veya başka bir yerde Müslüman olmuş olup da Medine’ye hicret ederek kendilerini işkenceden kurtaramayan müminlerin ve benzerlerinin feryadını dile getiriyor.

76 – İman edenler Allah yolunda savaşırlar. Kâfirler ise şeytan yolunda savaşırlar.

Öyle ise ey müminler haydi, şeytanın taraftarlarıyla muharebe edin.

Şeytanın hilesi, cidden zayıftır.

77 – Baksana o kimselere ki, savaş zamanı değilken kendilerine: “Savaşa sebebiyet vermeyin, namazı hakkıyla ifa edin, zekâtı verin!” denilmişti.

Sonra onlara savaşma farz kılınınca, onlardan bir kısmı insanlardan, Allah’tan korkarcasına, hatta daha fazla korkup şöyle diyorlar: “Rabbenâ, niçin bize harbi farz kıldın? Bize biraz daha mühlet verseydin ya!”

Onlara de ki: “Dünya zevki pek azdır, âhiret ise günahlardan sakınanlar için sırf hayırdır ve size kıl kadar olsun haksızlık yapılmaz.” [47,20]

78 – “Nerede bulunursanız bulunun: Sağlam, yüksek kulelerde, (hatta eflâke ser çeken) gökteki yıldız burçlarında bile olsanız, ölüm mutlaka size yetişir.”

Onlara bir iyilik ulaşınca “Bu, Allah’tandır” derler. Bir fenalık gelince “Bu, senin yüzündendir” derler.

De ki: “Hepsi de Allah tarafındandır.”

Fakat bu adamlara ne oluyor da, söz anlamaya bir türlü yanaşmıyorlar? [55,26; 3,185; 21,34; 7,131]

Yaratma bakımından hem iyilik, hem fenalık hem hayır, hem şer Allah’tandır. Fakat şerre sebebiyet veren, dâvet eden insan olması itibariyle şer insana izafe edilir.

79 – Ey insan! Sana gelen her iyilik Allah’tandır. Başına gelen her fenalık ise nefsindendir.

Ey Resulüm! Seni bütün insanlara elçi gönderdik. Allah’ın buna şahit olması yeter de artar! [8,27; 42,30]

80 – Kim Resûlullaha itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur.

Kim de itaatten yüz çevirirse aldırma, zaten seni üzerlerine bekçi göndermedik ki![80]

81 – Münâfıklar sana “Baş üstüne!” derler.

Fakat yanından çıkınca, onlardan bir güruh gece karanlığında senin huzurunda söylediklerinin tersine plânlar kurarlar.

Allah onların o gizli plânlarını bir bir kaydediyor.

Onun için sen suçlarını yüzlerine vurmaktan vazgeç de işini Allah’a havale et, O’na tevekkül et. Sana vekil olarak Allah yeter. [24,47]

82 – Kur’ân’ı gereği gibi düşünmeyecekler mi?

Eğer Kur’ân Allah’tan başkasına ait olsaydı, elbette içinde birçok tutarsızlıklar bulurlardı.

Bu gibi yerlerde münâfıkların ve zayıf inançlı kişilerin hataları dile getirilirken, bu yanlışların kaynağının, Hz. Muhammed’in Allah’tan gelen bir elçi ve Kur’ân’ın, Allah’ın kitabı olması konusundaki şüpheleri olduğu bildirilir. Allah Teâlâ onları Kur’ân’ı iyice incelemeye dâvet ediyor. Gerçekten, iyi düşünen insan şu hakikati anlamakta gecikmez: 23 yıl gibi uzun bir dönemde, çok çeşitli durumlar sebebiyle ve son derece farklı konularda yavaş yavaş tamamlanan bir metnin içinde tutarsızlık olmaması mümkün değildir. Bir insan ne kadar akıllı olursa olsun bunu başaramaz. Öyle ise bu kitap ancak Allah’ın eseri olabilir.

83 – Onlara güvenlik veya korkuya dair bir haber geldiğinde doğru olup olmadığını araştırmadan ve yaymakta mahzur bulunup bulunmadığını danışmadan hemen onu yayarlar.

Halbuki onlar bu haberi peygambere ve aralarındaki yetkili zatlara arzetselerdi elbette işin içyüzünü araştırıp

ortaya çıkaranlar, onun mahiyetini, haberin neye delâlet ettiğini bilirlerdi.

Eğer Allah'ın lütuf ve rahmeti üzerinizde olmasaydı, pek azınız hariç hepiniz şeytana uymuş gitmiştiniz.

84 – Artık Allah yolunda cihad et!

Sen ancak kendinden sorumlusun. Müminleri de buna teşvik et!

Umulur ki Allah kâfirlerin savletini uzaklaştırır. Allah en güçlü ve cezalandırması da en çetin olandır.

85 – Her kim güzel bir şefaatte bulunursa, o iyilikten kendisine de bir nasip vardır.

Kim de kötü bir hususta şefaat ederse, ondan da kendisine bir pay düşer. Allah her şey üzerinde kadirdir.

Yararlı ve güzel bir işe vesile olan, o işi yapmış gibi olup onun sevabına nail olur. Siyaka göre burada özellikle düşmana karşı cihada teşvik söz konusudur. Fakat lafız genel olduğundan bütün yararlı işler için geçerlidir.

86 – Şayet size selâm verilirse, siz de ondan daha güzel bir tarzda selâmı alın, en azından verilen selâmın misli ile karşılık verin! Şüphesiz ki Allah, her şeyin hesabını hakkıyla arar. [10,10]

Bu ve daha başka âyetlerde emredildiği gibi, Müslümanların daima insancıl ve nezaketli davranış göstermeleri gerekir. Mesela: Selâm veren kimseye, daha candan, daha güzel, en azından onunki kadar güzel karşılık vermelidir. Zira kaba, nazik olmayan davranışlar insanları uzaklaştırır. İnsanlar arası ilişkilerin gergin olduğu dönemlerde ise bu güzel davranış, kat kat gerekli olur.

87 – Allah, o hak mâbuddur ki Kendisinden başka hiçbir tanrı yoktur.

Kıyamet günü hepinizi bir araya toplayacaktır. Bunda hiç şüphe yoktur.

Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?[81]

88 – Yaptıkları bunca cürüm sebebiyle Allah kendilerini başaşağı getirdiği halde,

durum bu kadar belli iken, ne diye münafıklar hakkında hüküm verirken kalkıp birbiriyle çekişen iki fırka haline geliyorsunuz?

Allah'ın dalalette olduğunu bildirdiği kimselerin siz hidayette olduklarını mı söylüyorsunuz? Her kimi Allah şaşırtırsa, artık sen ona yol bulamazsın.

Münâfıkların içleri dışlarından başka olduğu ve farklı yerlerde farklı durumlar alabildikleri için, onlar hakkında karar verecek kimseler ihtilâf ederler. O Münafıklarla akrabalık, kabile birliği, ticari ortaklık, arkadaşlık gibi bağlar müminleri etkileyebilir.

Allah onlara Hz. Peygamber (a.s.m.), İslâm ve Müslümanlarla iç içe olma imkânı verdiği, onlar da zahiren Müslüman göründükleri halde, birtakım hesaplarla, kalplerinden eski küfür ve inkârlarına döndükleri için, onlar hakkında "başaşağı, tepetaklak olma" tabiri, hallerini ifade edecek en mükemmel tabirdir.

Bellidir ki Allah onları münafık olarak "başaşağı" yaratmış değildir. Fakat onlar, iman tarafında olmaları için, bunca kuvvetli sebepler varken, irade ve tercihlerini hep inkâr tarafına kullanınca, bütün işleri güçleri, kazandıkları o yönde olunca, kendilerinin ısrarla istedikleri durum meydana gelmiş, varlığa koyduğu kanuna göre de Allah dalaletlerine izin vermiş ve yaratmıştır.

Oysa münâfıkları keşfetmek zor değildir: Uhrevî hayır ile dünyevî çıkarları çatıştığında âhireti bırakıp o çıkarı

tercihleri, İslâmiyetleri ile menfaatleri karşı karşıya gelince İslâma hizmet ve fedâkarlık tarafında yer almamaları kesin bir ölçüdür. Allah bu ölçüyü kullanmayı hatırlatıp, münâfıklar yüzünden müminlerin birbirlerine düşmelerini menediyor.

89 – Ne çok isterler ki siz de kendileri gibi küfre düşesiniz de böylece kendileriyle aynı seviyede olasınız!

Allah yolunda hicret etmedikçe onlardan dost edinmeyin!

Eğer aldırmazlarsa o vakit nerede bulursanız onları yakalayın, öldürün ve sakın onlardan ne veli, ne yardımcı edinmeyin!

90 – Ancak sizinle aralarında anlaşma bulunan bir topluluğa sığınanlar veya ne sizinle ne de kendi halklarıyla savaşmak istemediklerinden göğüsleri daralarak size gelenler bundan müstesnadır.

Eğer Allah dileseydi, bunları size musallat eder ve bunlar da sizinle savaşırlardı.

O halde, onlar sizden uzak durur, sizinle savaşmaz ve size barış teklif ederlerse, o takdirde Allah onlara saldırmanıza yol vermez. [8,61; 47,35]

91 – Bir de öyleleriyle karşılaşacaksınız ki onlar hem sizden, hem de kendi halklarından emin kalmak isterler.

Bunlar ne zaman *fitne*ye (şirke veya mü'minlerle savaşmaya) çağırılsalar derhal ona dalarlar. O halde bunlar sizden uzak durmaz, size barış teklif etmez, ellerini sizden çekmezlerse onları nerede bulursanız yakalayın, öldürün!

İşte bunlara karşı size kesin bir izin ve yetki vermişizdir.

Bu âyette *fitne* şirk, küfür, savaş veya bozgunculuk olarak tefsir edilmiştir.

Bu son âyetlerde söz konusu edilen kâfirler, Medine dışında bulunan münafıklar olup şu üç gruba ayrılmışlardır:

1. Müşriklerle işbirliği yapanlar. Bunlar imha edileceklerdir. 2. Müslümanların kendileriyle saldırmazlık anlaşması yaptıkları toplumlara sığınanlar. 3. Gerek Müslümanlarla gerekse kendi kavimleriyle savaşmak istemeyip tarafsız kalmayı tercih edenler.

92 – Müminin mümini öldürmesi olacak iş değildir, ancak yanlışlıkla olursa başka.

Kim yanlışlıkla bir mümini öldürürse mümin bir köle âzad etmesi ve öldürülenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gerekir; ancak onlar diyetten vazgeçip bağışlarsa o başka.

Eğer yanlışlıkla öldürülen, kendisi mümin olmakla birlikte, size düşman bir topluluktan ise, öldürenin mümin bir köle âzad etmesi gerekir.

Eğer öldürülen, aranızda anlaşma bulunan bir topluluktan olursa, vârislerine teslim edilecek bir diyet ile mümin bir köle âzad etmesi gerekir.

Bunları yapmaya gücü yetmeyenin, Allah tarafından tövbesinin kabulü için ard arda iki ay oruç tutması gerekir. Allah alîm ve hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Keffaret olarak bir köleyi hürriyetine kavuşturmak Allah'ın hakkı, diyet ödemek de kul hakkını karşılamak içindir. Yanlışlıkla bir hayata son veren kimse, bir köleyi toplum içinde âdeta hayata kavuşturma ile o hatasını telâfi etmiş olmaktadır. Ölenin vârislerine verilecek diyet Hz. Peygamber (a.s.m) tarafından yüz deve veya onun değeri olarak tesbit edilmiştir. Bu da çok ağır bir tazminat olup, aileye verdiği zararı telafi etme maksadına yöneliktir. Vârisler isterlerse miktarı hafifletebilirler. Köle âzad etme, diyet veya iki ay oruç ceza değil, suçun affedilmesi için birer

keffarettir. Onun için katilin ayrıca vicdan azabı, pişmanlık duyup tövbe etmesi lâzımdır. Ceza olması halinde bunlar sözkonusu değildir.

93 – Kim bir mümini kasden öldürürse onun cezası, içinde ebedî kalmak üzere gireceği cehennemdir. Allah ona gazab etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır. [6,151; 25,68; 39,53, 4,48]

Kasden adam öldürmenin dünyadaki cezası kısastır. Vârisleri kısastan vazgeçerlerse, diyet alabilirler. İsterlerse bunu da bağışlayabilirler. Âhiretteki cezası, Allah Teâlâ affetmezse ebedî cehennemdir. 4,48 âyeti, Allah Teâlâ'nın, şirk dışındaki günahları dilediği takdirde affedeceğini bildirerek bu âyeti takyid etmektedir.

94 – Ey iman edenler! Yeryüzünde Allah yolunda sefere çıktığınız zaman, son derece dikkatli davranın.

Size selâm verene, dünya hayatının geçici ve az bir menfaatini elde etmek için: "Sen mümin değilsin" demeyin! Unutmayın ki Allah'ın yanında birçok ganimetler vardır.

Önceden siz de böyle idiniz, Allah size lütfetti de imanla şereflendiniz.

Öyleyse iyi anlayın, dinleyin çok dikkatli davranın! Muhakkak ki Allah yaptığınız her şeyden haberdardır. [8,26]

Selâm, en kapsamlı bir iyi dilek temennisidir. Ayrıca selâm veren kimse muhataplarına: "Ben de senin takımındanım, sana benden zarar gelmez, senin de benim hakkımda iyi düşünmeni beklerim" demek istiyordu. İslâmın başlangıcında, gelen insanı başka türlü ayırd etme imkânı yok iken, selâm bir parola yerine de geçiyordu. Düşman kişi, ölüm korkusu sırasında canını kurtarmak için de selam verebiliyordu. Bu da Müslümanları zor duruma

düşürüyordu. Fakat kalplerde olanı bilmek mümkün olmadığından Allah bu emri verdi. Demek ki bir mümini öldürmek ihtimalinden ise, bir kâfiri serbest bırakmak daha uygun görülmektedir.

Kaldı ki müteakip cümle, çok önemli bir uyarıda bulunmaktadır. İslâm yavaş yavaş yayılıyordu. “İnsanların gönüllerinde ilâhî hidâyetin parlaması, İslâm’ın güzelliklerinin anlaşılması pek az bir vakte de sığabilir. “Yakın bir zaman önce siz de onlar gibi değil miydiniz!” buyurularak bu gerçek hatırlatılıyor.

95-96 – Özür sahibi olmaksızın cihattan geri kalan müminlerle, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad eden müminler elbette bir olmaz. Allah malları ve canları ile mücahede edenleri, derece bakımından cihada gitmeyenlerden üstün kılmıştır.

Gerçi Allah hepsine de en güzel yurt olan cenneti vaad etmiştir, ama mücahede edenleri, cihada katılmayanlardan çok daha büyük mükâfatlarla, tarafından derece derece rütbeler, hususi bir mağfiret ve rahmetle mümtaz kılmıştır. Değil mi ki Allah gafurdur, rahimdir (affı, merhamet ve ihsanı boldur).

Maksat, farz-ı kifaye olan cihattan, mazereti sebebiyle ve izinli olarak geri kalan müminlerdir.

97 – İman edip de hicret etmeyerek kendi öz nefislerine zulmeder vaziyette olanların canlarını alırken melekler “Ne işte idiniz?” diye soruyorlardı.

Onlar da: “Biz bu ülkede, dinin emirlerini uygulayamayan, baskı altında yaşayan kimselerdik” deyince, melekler şöyle cevap veriyorlardı:

“Peki Allah’ın dünyası geniş değil miydi? Siz de orada hicret etseydiniz ya?”

İşte onların durağı cehennemdir. Ne fena bir dönüş yeridir orası!

Bu âyet indirildiği sırada ve Mekke'nin fethine kadar, müminlerin Medine'ye hicret etmeleri farz idi. Çünkü düşman müşrikler arasında, onların alay etmeleri, şüphe vermeleri, baskıları karşısında müminlerin dinlerini korumaları güçtü.

Diğer taraftan müminlerin bir arada İslâm'ın güzelliklerini yaşayıp Müslümanca eğitilmeleri önemli idi. Ayrıca müminlerin bir araya gelerek bir kuvvet oluşturmaları, gerektiğinde kendi haklarını savunup kâfirlerin merhametlerine bırakmamaları gerekiyordu.

İşte bu âyette, Asr-ı saadette Medine'ye hicret etmeyip müşrik toplum içinde kalanlar, "kendilerine zulmedenler" diye nitelendirilmektedir. Bunlardan bazıları rahatlarını, alışkanlıklarını, ailelerini, mal ve mülklerini ve diğer çıkarlarını dinlerine tercih ediyorlardı. Onun için "Biz ülkemizde baskı altında yaşayan kimselerdik" özürleri kabul edilmemiştir. Fecî bir âkıbet, cehennem azabı ile tehdit edilmişlerdir. Bunun yanında gerçekten hicrete gücü yetmeyen yaşlı, güçsüz erkekler, kadınlar ve çocukların mazeretleri 98. âyetle kabul edilmiştir.

Asr-ı saadette Mekke'nin fethi ile hicret mükellefiyeti sona ermiştir. Fakat âyet-i kerime, Mekke dönemi şartlarının bulunması halinde, hicretin yine gerekebileceğine işaret etmektedir.

98-99 – Ancak, her türlü imkândan mahrum ve hicret için yol bulamayan erkekler, kadınlar ve çocuklar bu hükmün dışındadırlar. Çünkü bunları Allah'ın affedeceği umulur. Allah gerçekten afüv ve gafurdur (affı ve mağfireti boldur).

100 – Kim Allah yolunda hicret ederse dünyada gidecek çok yer, genişlik ve bolluk bulur.

Kim evinden Allah’a ve Resulüne hicret niyetiyle çıkar da yolda ecel gelip kendini yakalarsa o da mükâfatı haketmiştir ve onu ödüllendirme Allah’a aittir. Allah gafurdur, rahimdir (affı, merhamet ve ihsanı boldur).

101 – Sefer esnasında kâfirlerin size bir fenalık yapmalarından endişe ederseniz namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur.

Gerçekten kâfirler sizin besbelli olan düşmanlarınızdır. [73,20]

Yolculuk sırasında dört rekatlı namazlar iki rek’at kılınır ve buna *kasr* denilir. Düşman korkusu olmasa da yaklaşık 90 km.lik mesafeye giden kişi yolcu sayılıp kasr yapması gerekir. Hanefî mezhebine göre kasr vacip, Mâlikî ve Şâfiî mezheplerinde ruhsattır, sünnet olarak kısaltılır.

102 – Ey Resulüm! Sen müminlerin içinde olup da onlara namaz kıldıracak olursan, onlardan bir kısmı sana tâbi olarak namaza dursun ve silâhlarını yanlarına alsınlar.

Bunlar secdeye vardıklarında, diğer kısım arkanızda beklesinler.

Sonra o namaz kılmamış olan diğer kısım gelsin, sana tâbi olarak namaz kılsınlar, hem ihtiyatlı bulunsun ve silâhlarını da yanlarına alsınlar.

Kâfirler sizi silâhsız ve teçhizatsız vaziyette iken kıstırıp, birden baskın yaparak işinizi bitirmek isterler.

Eğer yağmur sebebiyle zahmet çekerseniz yahut hasta düşmüş iseniz, silâhlarınızı bırakmanızda bir mahzur yoktur. Bununla beraber yine de tedbiri elden bırakmayın! Muhakkak ki Allah kâfirler için, zelil ve perişan eden bir azap hazırlamıştır.

Düşmanla savaş devam ettiğinde, bu âyette tarif edilen namaz kılınmaz. Namazlar ertelenir, kazaya bırakılır. Nitekim Hendek savaşında Hz. Peygamber (a.s.) bir günün dört vakit namazını kılamamıştı.

Fakat sıcak çatışma olmayan bir savaş ortamında yahut yangın, sel gibi bir güvensizlik ortamında salat-ı havf (korku halindeki namaz) kılınır. Hz. Peygamber (a.s.) bunu müteaddit defalar uygulamıştır.

Hanefî mezhebine göre bu namaz şöyle kılınır: Cemaatin bir kısmı düşman karşısında dururken öbür kısmı imama uyar. İki rek'atli namazın ilk rek'atını, üç veya dört rek'atlı bir namazın da ilk iki rek'atını imamla beraber kılar. İkinci secdeden, veya birinci ka'dede teşehhütten sonra cephesine gider. Bu defa öbür kısım gelerek imama uyar, onunla beraber geri kalan rek'atları kılar, tekrar düşman karşısına gider. İmam kendi başına selâm verir, namazdan çıkar. Birinci kısım döner gelir, namazını kıraatsiz olarak tamamlar, selâm verir, düşmana karşı gider. Sonra ikinci kısım gelir, namazını kıraatle tamamlayıp cepheye gider. Bununla beraber, bu zümreler, bulundukları yerde de namazlarını tamamlayabilirler.

103 – Namazı tamamladıktan sonra, gerek ayakta durarak, gerek oturarak ve gerek yanlarınız üzerinde uzanarak hep Allah'ı zikredin!

Derken, korkudan güvene kavuştunuz mu, o vakit namazı tam erkânıyla eda edin!

Çünkü namaz belirli vakitlerde müminlere farz kılınmıştır.

"Namaz dinin direğidir." "Kulu, Rabbine ulaştıran bir miraçtır." "Vakitleri belirlenmiş bir farzdır." İslâm'ın en büyük ibadetidir.

104 – Düşman birliklerini takip edip arkadan sıkıştırmada gevşeklik göstermeyin!

Eğer siz acı çekiyorsanız, şüphesiz onlar da tıpkı sizin gibi acı çekiyorlar. Kaldı ki Siz Allah’tan, onların ümid edemeyecekleri birçok şeyleri umuyorsunuz. Allah her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

105 – İnsanlar arasında Allah’ın sana bildirdiği şekilde hükmetmen için Biz sana kitabı gerçeğin, hakkın ta kendisi olarak indirdik. Sakın hainlerin avukatı olma!

106 – Allah’tan af dile. Çünkü Allah gafurdur, rahimdir (affı ve merhameti boldur).

107 – Ve kendi öz canlarına hıyanet edenleri savunma! Çünkü Allah, hainlikte ve günahkârlıkta çok aşırı olanları asla sevmez.

108 – İnsanlardan gizlemeye çalışırlar da, Allah’tan gizlemeyi düşünmezler.

Halbuki onlar Allah’ın razı olmayacağı tezviratı planlarken O hep onların yanında idi. Zaten Allah, onların yaptıkları ve yapacakları her şeyi ilim ve kudretiyle ihata etmiştir.

109 – Haydi diyelim, siz bu dünya hayatı bakımından onları savundunuz, peki yarın kıyamet günü kim Allah’a karşı onları savunacak? Yahut kim onların vekili olacak?

Benî Zafer kabilesinden Tu’me, komşusu Katade’nin zırhını çalmış, bir un dağarcığının içinde götürüp Zeyd adlı bir Yahudinin evine bırakmış. Katade Tu’me’den şüphelendiğini söylemiş. O ise, bilmediğine yemin etmiş, evi de aranmış, zırh bulunamamış. Sonra un izinin Katade’nin evinden Zeyd’in evine gittiği tesbit edilmiş. Zırh Zeyd’de çıkınca, bunu Tu’me’nin bıraktığını söylemiş. Delil Zeyd’in aleyhinde olduğu halde. Bazı Yahudiler Zeyd’in lehinde şahitlik edip suçsuz olduğunu söylemişler.

Benî Zafer konuyu bir aile haysiyeti şeklinde ele alarak Tu’me’ye iftira edildiğini, hırsızın Zeyd olduğunu, zaten delillerin de bunu gösterdiğini öne sürerek davayı Hz. Peygamber (a.s.m)’a götürdüler. Hz. Peygamber Tu’me’nin yeminine, Benî Zafer gibi Müslüman bir kabile mensuplarının tezkiyelerine ve zahirî delillere bakarak Tu’me’nin suçsuz olduğuna temayül eder gibi oldu. Fakat tam hüküm vereceği sırada 105-115. âyetler vahyedildi.

Bu olay, Peygamberin risâletinin gerçekliğine ve Kur’ân’ın evrenselliğine, tarafsız ve Allah katından olduğuna parlak bir delildir. Kur’ân “Biz” den olan koca Müslüman bir kabilenin aleyhine olarak, mâsum bir Yahudinin haklılığını ilan etmekten çekinmez.

110 – Kim kötülük eder veya günah işleyerek nefsine zulmeder de sonra Allah’tan af dilerse, Allah’ı gafur ve rahim (affı ve merhameti bol) bulur.

111 – Kim günah kazanırsa, onu sırf kendi aleyhine kazanır. Allah her işi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

112 – Kim bir hata (küçük günah) veya büyük günah işler, sonra onu masum olan birinin üstüne atarsa, bir iftira ve pek kesin bir vebal yüklenmiş olur.

113 – Eğer senin üzerinde Allah’ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, onlardan bir zümre seni bile, hükümde şaşırtmaya yeltenmişlerdi.

Fakat onlar yalnız kendi kendilerini şaşırtırlar, sana hiçbir zarar veremezler.

Nasıl zarar verebilirler ki Allah sana kitap ve hikmeti indirmekte ve sana bilmediklerini öğretmektedir. Gerçekten Allah’ın senin üzerindeki lütfu pek büyüktür. [2,151; 62,2; 42,52-53]

114 – Onların kendi aralarında yaptıkları gizli görüşmelerin, fısıldaşmaların çoğunda hayır yoktur.

Bu görüşmelerde hayır olması için onların muhtaçlara yardımı, güzel bir davranışı yahut dargın insanların arasını bulmayı gözetmeleri gerekir.

Kim Allah'ın rızasını arzulayarak bunu yaparsa, Biz de ona çok büyük mükâfat veririz.

115 – Her kim de, hidâyet yolu kendisine iyice belli olduktan sonra, Resulullah'a muhalefet eder ve müminlerin yolundan başka bir yola tâbi olursa, Biz onu döndüğü yolda bırakırız. Fakat âhirette kendisini cehenneme koyarız. Orası ne fena bir varış yeridir! [61,5; 6,110; 37,22]

Bu âyet, İmam Şafiî'nin dediği gibi, *icmâ* delilinin dayanağıdır.

Durumu 109. âyetin açıklanmasında geçen Tu'me, suçu sabit olunca hakka teslim olacak yerde, maalesef kaçmış, dinden dönüp Mekke müşrik kampına iltihak etmiş, orada da hırsızlık alışkanlığı sebebiyle birkaç kere kovulup sonunda, bir tüccar kafilesinden mal çaldığından dolayı ölünceye kadar dövülmüştür.

116 – Şu kesin ki: Allah Kendisine şirk koşulmasını affetmez, ama dilediği kimse hakkında bunun altındaki diğer günahları affeder. Her kim Allah'a şirk koşarsa, haktan çok uzağa sapmış olur. [4,48]

117 – Allah'tan başka onlar sadece bir kısım kadınlara tapıyorlar ve onlar, aslında Allah'ın lânet ettiği o inatçı şeytandan başkasına yalvarmıyorlar. [53,19; 43,19; 37,158-159; 34,41]

İslâm'dan önceki Araplar, putlarına Lat, Menat, Uzza gibi dişi isimler vermişlerdi. Bu özelliğe veya melekleri Allah'ın kızları tasavvur edip onlara tapan müşriklerin inancına

işaret olabilir. Bununla beraber kadına tapmanın, müşrik ruhuna hakim olduğunu da düşündürebilir. (Bu hususta M. Hamdi Yazır’ın nefis tefsirine bakılabilir.)

Hiç kimse “şeytana tapıyorum.” demez, fakat “işi gücü şeytanlık olan”, hep şeytanı sevindirecek işler yapan kimse, ona ibadet ediyor demektir.

118-119 – O şeytana ki: “Ya Rabbî, Senin kullarından mutlaka bir pay edineceğim. Mutlaka onları saptıracağım, onları birtakım temennilerle oyalayacağım. Onlara davarlarının kulaklarını yarmalarını emredeceğim de Allah’ın yarattığını değiştirecekler.” dedi. Her kim Allah’ın yerine şeytanı dost edinirse, şüphesiz besbelli bir ziyana girmiştir. [5,103; 7,30; 16,63]

Burada Cahiliye araplarının bazı uygulamaları kınanmaktadır. Putlar namına kesilmek üzere adak edilen hayvanların kulaklarını yararlardı. Çocukların başlarında putlar namına bir mikdar saç bırakır, cildi mavi renkle boyar, fıtratı değiştirir, bazı mahlûklara tapınırlardı.

Fakat şuna dikkat etmek gerekir ki, Kur’ân dünyadaki varlıklar üzerinde, münasip biçimde yapılan değişiklikleri reddetmez. Aksi takdirde medeniyetin tümü, şeytanın saptırması olurdu. Oysa medeniyet, Allah tarafından yaratılan şeylerin düzgün bir şekilde kullanılışından başka bir şey değildir. Kur’ân’ın şeytânî değiştirmeler diye reddettiği husus, insan fıtratının ve eşyanın (yani varlıkların) Allah’ın verdiği tâbiî fonksiyonların aksine kullanılması olayıdır.

120 – Şeytan onlara sadece vaatlerde bulunur, birtakım kuruntularla oyalar. Şeytan aslında onlara kuru bir aldatmadan başka ne vaad eder ki! [14,22; 4,123]

Şeytanın aldatma yolları sayılamayacak kadar çeşitli olup, nefislere de caziptir. İnsanı en zayıf tarafından aldatmaya çalışır.

121 – İşte öylelerinin varacakları yer cehennemdir ve oradan kurtuluş için hiçbir çare bulamazlar.

122 – İman edip yararlı işler yapanları, ebedî kalmak üzere içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz.

Bu, Allah'ın gerçek vaadidir. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?

123 – Allah'ın vaad ettiği bu mükâfat, ne sizin temennileriniz, ne de Ehl-i kitabın temennileri ile elde edilmez.

Kim kötü iş yaparsa onun cezasını bulur ve Allah'tan başka, kendisini o azaptan kurtaracak ne bir hâmi, ne de bir yardımcı bulamaz. [2,80.111][82]

124 – Erkek olsun kadın olsun kim mümin olarak yararlı işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar bile hakları yenmez.

125 – Hep iyiliği şiar edinmiş olarak, yüzünü ve özünü Allah'a teslim edip bir de İbrâhim'in tevhid dinine tâbi olan kimsenin dininden daha güzel din olabilir mi? Bundandır ki Allah İbrâhim'i dost edinmiştir. [46,16; 3,68; 16,123; 53, 37; 2,124; 16,120-121]

126 – Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Allah ilmi ve kudreti ile her şeyi kuşatır.

Allah ilmi ve kudreti ile her şeyi kuşattığına göre, O'na isyan eden kimse cezadan kurtulamayacağını iyice kafasına yerleştirmelidir.

127 – Kadınlar hakkında senden cevap isterler. De ki: Onlar hakkındaki hükmü Allah size açıklıyor: Haklarını vermeyerek nikâhlamak istediğiniz yetim kadınlarla küçük,

zayıf yetim çocukların haklarına dair hükümler size bu kitapta okunup duruyor.

Yetimlerin haklarını vermekte tam adaleti gözetin. Yaptığınız her iyiliği, Allah mutlaka bilir. [4,3]

Kadınlar hakkındaki soruya, cevap doğrudan doğruya değil, ilgisi dolayısıyla, yetim kızlara dair bir girişten sonra 128-134. âyetlerde geliyor.

Cahiliye devrinde erkekler yetim kızları himaye ediyorum diye yanlarına alır, mallarına da sahip olurlardı. Erkek güzelliğini beğenirse yetim kızla evlenir, malını yerdi. Çirkin bulur evlenmezse, malından yararlanmak için evlenmesine mani olurdu.

Küçük çocukları ise mirastan mahrum bırakırlar, sadece büyük erkekleri vâris yaparlardı.

128 – Eğer bir kadın, kocasının evlilik hukukuna aykırı davranmaya ve kocasının aldatmasından ve kendisinden yüz çevirmeye başladığını görürse,

bazı fedakârlıklar göstererek sulh olmak için gayret göstermelerinde mahzur yoktur. Barışma, elbette daha hayırlıdır.

Nefisler menfaatlerine düşkün yaratılmıştır.

Ey kocalar! Eğer siz iyi davranıp arayı düzeltir, kadınların hakkını çiğnemekten sakınırsanız unutmayın ki Allah, yaptığınız her şeyden haberdardır (İyi davranışlarınızın karşılığını size fazlasıyla verecektir). (Serkeşlik için bkz. 4, 34)

Kur’ân’ın gönderildiği ortamda, bir erkek, hiçbir sorumluluk duymaksızın istediği sayıda kadınla evlenebiliyordu. Nisa sûresinin 3. âyeti bunu en fazla dört kadın ile sınırladı. Kadınlara mehir hakkı verdi, mirastan pay ayırdı. Eşler arasında titiz bir adaleti şart koştu. Bazı

durumlarda bu eşitliği uygulamak çok zor olmaktadır. Mesela: Kadın kısır ise veya hasta ise bu yüzden de cazibesini yitirmişse veya cinsel birleşme için uygun değilse, erkek ikinci bir eşle evlendiğinde bazı problemler çıkmaktadır. Adil davranması zor diye ilk eşini boşaması çare midir, insafa sığar mı? Yahut olur ki, ikinci evlilikten sonra eşi, kocası ile birleşmek istemez, ama kocasının boşamamasına karşılık bazı haklarından feragat etmeye razı olur. Bu takdirde bu, adalet şartına aykırı sayılır mı? İşte bu bölüm bu meseleleri ele alır. Mesela "Barışma elbette daha hayırlıdır." diyerek bazı feragatlarla evliliğin devamını teşvik eder. Menfaatları ve kaprisleri kontrol etmek gerektiğine işaret eder. Eşlerden her biri de, koca da hadlerini bilmelidirler.

129 – Ey kocalar! bütün benliğinizle isteseniz dahi eşleriniz arasında tam adaleti sağlayamazsınız.

Öyleyse bir tarafa büsbütün gönlünüzü kaptırıp da öbürünü kocasızmış gibi bir vaziyette bırakmayın!

Eğer arayı düzeltir, işlerinizi iyileştirir ve haksızlıktan sakınırsanız, unutmayın ki Allah gafurdur, rahîmdir (affı ve merhameti boldur)[4,3].

İslâm kocaya, eşler arasında adaleti farz kılarken, zahirî haklarda, gün ayırmada eşit davranmayı kasdeder. Yoksa bir erkekten yaşlı ile genç, çirkin ile güzel eşlere aynı sevgiyi istemek fazla bir beklenti olur. Yapması gereken, eşini ihmal etmemek, ona bir eş gibi davranmak, kocasız bir kadın durumuna düşürmemektir. Hülasa zahirî hakları yerine getirmektir.

130 – Şayet gösterilen gayretlere rağmen eşler boşanıp birbirinden ayrılacak olurlarsa, Allah her birini lütfu ile

müstağni kılar, birini öbürüne muhtaç eylemez. Allah’ın lütfu geniştir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

131 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah’ın mülküdür.Biz gerçekten, hem sizden önce Ehl-i kitaba, hem de size, Allah’a karşı gelmekten sakınmanızı emrettik.

Eğer inkâra sapıp nankörlük ederseniz bilesiniz ki göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah’ındır. Allah ganidir, hamîddir (hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, bütün övgülere lâyık olan O’dur).

132 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah’ındır. O’nun kudreti bütün bunları yönetmeye kâfidir.

133 – Eğer O dilerse, ey insanlar, hepinizi ortadan kaldırır ve başkalarını getirir. Allah’ın kudreti bunu yapmaya elbette yeter. [47,38; 35,16-17]

134 – Kim dünya mutluluğunu isterse bilsin ki dünya mutluluğu da, âhiret saadeti de Allah’ın yanındadır. Allah hakkıyla işitir ve görür. [2,200-202; 42,20; 17,18-21]

135 – Ey iman edenler! Haktan yana olup var gücünüzle ve bütün işlerinizde adaleti gerçekleştirin. Allah için şahitlik eden insanlar olun.

Bu hükmünüz ve şahitliğiniz isterse bizzat kendiniz, anneniz, babanız ve yakın akrabalarınız aleyhinde olsun. İsterse onlar zengin veya fakir bulunsun; çünkü Allah her ikisine de sizden daha yakındır.

Onun için, sakın nefsinizin arzusuna uyarak adaletten ayrılmayın! Eğer dilinizi eğip bükerek gerçeği olduğu gibi söylemekten çekinir veya büsbütün şahitlikten kaçarsanız, iyi bilin ki Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır. [5,8]

“Sizden daha yakındır.” şu demektir: Öyleyse zenginin rızasını gözetip onun lehinde olmayın. Fakire de acıyıp onun lehinde hakikatten ayrılmayın. Allah onlara sizden daha

yakındır. Şayet onlar hakkında şahitlik etmede fayda olmasaydı, şahitliği meşrû kılmaz, şahitlik müessesesini kurmazdı.

136 – Ey iman edenler! Allah’a, resulüne, gerek resulüne indirdiği, gerek daha önce indirdiği kitaplara imanınızda sebat edin. Kim Allah’ı, meleklerini, kitaplarını, resullerini ve âhiret gününü inkâr ederse hakikatten iyice uzaklaşmış, sapıklığın en koyusuna dalmış olur. [7,158; 24,62; 48,9][83]

Bu âyet-i kerîme iman edenlere hitap edip yine iman etme emri veriyor. Genellikle müfessirler bu emri “İmanınızda sebat ediniz!” diye açıklarlar. Buna yakın olarak: “daha ciddî iman ediniz!” mânası da anlaşılabilir. “Bütün kalbinizle, zevklerinizi, hayat tarzınızı, dostluk ve düşmanlıklarınızı Allah’a ve Resulüne olan bu imanınıza göre düzenleyin.” demektir. Ehl-i kitaptan olanlara hitap edilip İslâma girmeleri istendiğine dair bir tefsir de vardır.

137 – Onlar ki iman ettikten sonra inkâr ettiler. Sonra tekrar iman edip sonra inkâr ettiler. Sonra da inkârlarını artırdılar... İşte onları Allah ne affeder, ne de doğru yola çıkarır.

Bunlar güya Müslüman olduğunu söyleyip ikide bir putperestliğe dönen münâfıklardır. Allah’ın onlara hidâyet nasib etmemesi, kendi hareketlerinin neticesidir. Zirâ onların artık küfürden tövbe edip imanda sebat etmeleri beklenemez. Zirâ kalplerine küfür damgası vurulmuş ve irtidada alışmışlardır. İmanı asla ciddiye almadıklarından, imana girip çıkmak, onlar için, dünyanın en kolay işi idi.

138 – Münâfıklara müjde ver ki, can yakıcı bir azap kendilerini beklemektedir!

139 – O münâfıklar müminlerin dışında kâfirleri dost edinirler.

İzzet ve desteği onların yanında mı arıyorlar? Oysa bütün izzet ve kuvvet Allah'ındır. [35,10; 63,8]

140 – Allah size kitapta şunu da bildirmiştir: "Allah'ın âyetlerinin inkâr ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, bunu yapanlar başka bir konuya geçmedikçe onların yanında oturmayın!"

Böyle yaparsanız siz de onlar gibi olursunuz. Şüphe yok ki Allah münâfıkları da, kâfirleri de cehennemde bir araya getirecektir. [6,68]

Mümin, Allah'ın dini ile alay edilen yerde bunu engellemeye gücü yetmiyorsa, orayı terketmelidir. Ayrılmıyor ve o alayları rahatsız olmaksızın dinliyorsa, o da küfürde pay sahibi olur.

141 – Münâfıklar sizinle ilgili olayları çok yakından izler, devamlı olarak havayı yoklarlar:

Şayet Allah size bir zafer lütfederse:

"Biz de sizinle beraber değil miydik?" derler.

Eğer kâfirler zaferden yana bir pay elde ederlerse onlara:

"Bizim taraf size galip durumda iken sizi kollamadık mı, müminlerin size karşı savletini içten içe engellemedik mi?" derler.

Kıyamet günü Allah, sizinle onlar arasında hükmünü verecek ve Allah kâfirlere müminler aleyhinde asla hakimiyet vermeyecektir.

Hz. Ali ile İbni Abbas (r.anhuma), cümlenin başındaki "kıyamet günü" karinesi ile bu teminatın ahirette olacağı şeklinde tefsir etmişlerdir.

Delil ve ispat bakımından, hakikat açısından küfür, İslâm'a üstünlük sağlayamaz. Allah buna fırsat vermez.

Fakat dünyada Allah'ın tekvînî şeriatının koyduğu kanunlara göre çalışma, sabır, cesaret, teşebbüs, başarı

vasıtalarını kullanma hususlarını Müslümanlar ihmal ederlerse, o şeriata uygun hareket eden gayr-ı müslimler başarı sağlayabilirler.

Mümin batıl vasıtayı kullanır, mesela tembellik eder dürüst olmazsa, hak vasıtayı kullanıp çalışkan ve dürüst olan bir kâfir dünyada ona galip gelebilir. Bu, küfrün imana galibiyeti olmayıp kâfirdeki Müslüman sıfatın mümindeki kâfir sıfata üstün gelmesidir. Allah, müminleri bütün sıfatlarıyla Müslüman kılmak ve saklı kalan bazı kabiliyetlerini geliştirmek gibi hikmetler için, kâfirlere fırsat verebilir.

Fakat bu bir yol ve kanun değil ârızî, geçici bir durumdur. Hakkın üstünlüğü, (vasıtalar bakımından değil) zâtî değeri yönünden ve bir de sonuç ve ebedî hayat yönündendir.

Bazı fakihler, son cümlenin, müminlerin velâyetinin kâfirlere bırakılmaması gerektiği hükmünü içerdiğini belirtirler.

142 – Münâfıklar Allah'ı aldatmaya çalışırlar, Allah da onların hilelerini ve oyunlarını bozar.

Onlar namaza kalkarken üşene üşene kalkarlar, müminlere gösteriş yaparlar. Yoksa aslında Allah'ı pek az hatırlarlar. [58,18]

Cemaatle namaz, mescide şevkle devam, müminle münâfığı ayıran bir ölçüdür. Hz. Peygamber (a.s.m) zamanında cemaate devam etmeyen, İslâm toplumunun üyesi sayılmazdı. Münâfıklar da ister istemez mescide devam ediyorlardı. Fakat isteksiz, üşene üşene geç gelip, namaz biter bitmez hapishaneden çıkar gibi çıkmaları, isteksiz ibadet ettiklerini gösteriyordu.

143 – Onlar müminlerle kâfirler arasında bocalayıp dururlar: Ne onlara bağlanırlar, ne de bunlara.

Her kimi de Allah şaşırtırsa sen ona hiçbir yol bulamazsın. [2,20]

144 – Ey iman edenler! Müminleri bırakıp kâfirleri müttefik edinmeyin.

Böyle yaparak, Allah'a, aleyhinizde kesin bir belge mi vermek istiyorsunuz?

Göz göre göre, Allah'ın hışmını üzerinize çekmek mi istiyorsunuz? [3,28]

Sultan: Kesin belge demektir. "Kâfirlere taraftar olmakla münafıklığınızı belgelemiş olursunuz. Zira kâfirlere taraftar olmak münâfıklığın en açık belgesidir."

Sultan: "Allah'ın cezasını size musallat edecek bir sebep" mânasına da gelir.

Eturîdûne: "ister misiniz" tâbiri, işin dehşetinin boyutlarını düşündürmek içindir. Yani: "Akıllı olan, bunu istemeyi bile düşünmez, nerde kaldı ki o işi yapsın?" demektir.

145 – Şu kesindir ki münâfıklar cehennemin en alt katındadırlar. Onları oradan kurtaracak bir yardımcı da bulamazsın.

146 – Ancak tövbe edip hallerini düzeltenler ve Allah'a sımsıkı sarılanlar ve bütün samimiyetleriyle sırf Allah'a itaat edenler müstesna. İşte bunlar müminlerle beraberdir. Allah müminlere de büyük mükâfat verecektir.

147 – Siz şükredip iman ettikten sonra Allah ne diye sizi cezalandırsın ki? Gerçekten Allah şükredenlerin mükâfatlarını bol bol verir ve her şeyi hakkıyla bilir.

Şâkir: Kul hakkında: "Allah'ın verdiği nimetlere şükreden," Allah'ın vasfı olarak ise: "Kulunun yaptığı hizmetleri, şükürleri kabul eden" anlamına gelir. Genellikle insanlar, öteki insanların yaptıkları hizmetleri takdir etmede cimri davranırlar, hataları ise büyütürler. Oysa Allah Teâlâ faydalı

işleri ve hizmetleri cömertçe takdir eder, kat kat ödüllendirir, kusurları ise affeder.

148 – Allah, ağır ve inciten sözlerin açıktan söylenmesini hiç sevmez, ancak söyleyen zulme uğramışsa o başka. Allah her şeyi hakkıyla işitir ve görür.

149 – Bununla beraber eğer bir iyiliği açıktan yapar veya gizlerseniz veya bir kusuru bağışlarsanız bunu yapın, çünkü Allah da afüvdür, kadirdir (affı çoktur, her şeye kadir olduğu halde yine de affeder).

Kusuru bağışlama: İnsanın, kusur işleyenden, kötülük yapandan hakkını almasına, bir önceki âyet cevaz verse de kusur bağışlamak daha iyidir. Kusur bağışlama işi, açıktan ve gizli yapılan iyiliğe dahil olmakla birlikte, açıkça zikredilmesi, açıklanmaya lâyık olacak önem arzetmesinden ileri gelir, hatta iyiliği açık ve gizli işleme de buna zemin hazırlamak için zikredilmiştir. Keza şartın cevabı olarak *“fe innellahe kâne afuvven kadîra”* gelmesi de, makbul olan affın, güçlü iken yapılan af olduğunu gösterir.

150-151 – O kimseler ki ne Allah’ı tanırlar ne resullerini, ve o kimseler ki Allah’ı tanıdığını iddia edip resullerini tanımayarak, Allah ile resullerini birbirinden ayırmak isterler

ve o kimseler ki “resullerin bazısına iman ederiz, bazısını reddederiz” der ve böylece iman ile küfür arasında bir yol tutmak isterler.

İşte bunlar gerçek kâfirlerin ta kendileridir. Biz de kâfirler için zelil ve perişan eden bir ceza hazırladık. [2,8.285]

152 – Allah’a ve resullerine iman edip o resuller arasında hiçbir ayrım yapmayanların mükâfatlarını ise Allah ileride verecektir. Allah gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur). [2,285]

153 – Ehl-i kitap senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyorlar. Bu cahilliklerini çok görme!

Nitekim daha önce Mûsâ'dan bundan da fazlasını istemişlerdi ve: "Allah'ı bize açıktan göster!" demişlerdi.

Bunun üzerine de, zulümleri sebebiyle onları yıldırım çarpmıştı.

Daha sonra kendilerine açık mûcizeler ve deliller gelmesini müteakip bu sefer tuttular buzağıyı tanrı edindiler.

Derken onlar tövbe edince, bunu da bağışladık. Ve Mûsâ'ya da onlar üzerinde âşikâr bir nüfuz ve kudret verdik. [7,143][84]

Medine Yahudilerinin olur olmaz, akıl almaz isteklerine değer vermemeleri konusunda Hz. Peygamber (a.s.m) ve müminler uyarılıyorlar. İnanmak istemeyene ne kadar mûcize gösterilse inanmaz. Demek onların inanmaya niyetleri yok. Nitekim Hz. Mûsâ (a.s.)'ın çağdaşı Yahudiler o mûcizelerle beraber yaşamalarına rağmen tutup buzağıya bağlanmışlardı.

154 – Verdikleri sözde durmalarını pekiştirmek için, dağı üzerlerine kaldırdık da onlara: "Secdelere kapanarak o kapıdan girin!" dedik.

Bir de onlara: "Cumartesi günü av yaparak, ilâhî yasağı aşmayın" deyip bu hususta kendilerinden ağır teminat aldık. [2,58; 7,171; 2,63]

155-158 – İşte sözleşmelerini bozmaları, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, peygamberleri haksız yere öldürmeleri ve "kalplerimiz perdelidir" demeleri

-ki kalpleri perdeli yaratılmış olmayıp, Allah inkârcılıkları sebebiyle kalplerini mühürledi de artık onlar pek az inanırlar-

yine inkârları ve Meryem aleyhinde müthiş bir iftira atmaları ve “Biz Allah’ın resulü(!) Meryem oğlu Mesih Îsâ’yı katlettik!” demeleri yüzünden, onların başlarına belalar vererek cezalandırdık, kalplerini mühürledik.

Oysa onlar Îsâ’yı öldüremediler, asamadılar da; öldürülen başkası idi, lâkin kendilerine ona benzer gösterildi.

Îsâ hakkında ihtilâfa düşenler de bu hususta şüphe içindedirler. Bu konuda kesin bilgileri yoktur, zanna tâbi olmaktan başka bir şeye dayanmazlar.

Onu kesinlikle öldüremediler. Doğrusu Allah onu kendi katına yükseltti. Allah aziz ve hakimdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [2,88; 41,5; 3,55; 19,30; 3,49][85]

2,88’ayeti o Yahudilerin, Hz. Peygamber (a.s.)’ın dâvetini kabul etmede kararlı olduklarını bildirir sağır bir kulakla dinledikleri hatta “Siz ne kadar kesin delil getirseniz de, dâvetinizi kabul etmemekte kararlıyız. Zira kalplerimiz sünnetsizdir, size karşı örtülüdür.” dedikleri bildirilir.

Hz. Îsâ (a.s.)’ın mûcize olarak çarmıha gerilmekten kurtarılması, onu öldürtmeye çalışan Yahudilerin günahını azaltmaz. Zira onlar işkence ve hakaret ettikleri, astırdıkları şahsın Îsâ olduğunu sanıyorlardı.

Hz. Îsâ hakkında ihtilâfa düşenler, Hıristiyanlardır. Zira iyice bilindiği üzere bu konuda farklı inançlar vardır. Bir inanca göre çarmıha gerilen, Hz. Îsâ değil, ona çok benzeyen bir adamdı. Başka bir görüşe göre Hz. Îsâ idi, fakat çarmıhta ölmedi, oradan indirildiğinde yaşıyordu. Bazıları ise çarmıhta öldüğüne, ama daha sonra dirilip havarileri ile görüştüğüne inanırlar. Bazıları onun mukaddes ruh olarak göğe yükseldiğine, bazıları ise maddî vücudu içinde göğe yükseldiğine inanırlar.

Müslümanlar ise bazı âyetlerle onları açıklayan hadisi şeriflere dayanarak Hz. İsa'nın öldürülemeyip Allah'a yükseltildiğini ve ahir zamanda inip dünyayı adaletle yönetip gerçek dini tanıtarak Hz. Peygamberin şeriatına göre hükm edeceğine inanırlar.

Yahudilerin sözünde geçen "Allah'ın resulü" vasfı, onların alay etmek için yaptıkları bir nakilden ibarettir. "Sizin iddianıza göre Allah'ın resulü olan Îsâ" demek istemişlerdir.

159 – Ehl-i kitaptan hiç kimse yoktur ki, ölmeden ona inanacak olmasın. Kıyamet günü gelince de o, onların aleyhinde şahitlik edecektir.

Yahudiler nübüvvetini inkâr ederek ona inanmazken, Hıristiyanlar da onu tanrılaştırarak lâyıkı veçhile inanmazlar. Ama, can vermeden önce onun Allah'ın kulu ve resulü olduğuna inanacaklar, fakat o zamanki iman fayda etmeyecektir.

160-161 – Hasılı o Yahudilerden taşan bir zulüm, insanları Allah yolundan menetmeleri, kendilerine yasaklanmış olmasına rağmen faizi almaları, halkın mallarını haksızlıkla yemeleri yüzündendir ki Biz, kendilerine daha önce helâl kılınan bazı temiz nimetleri haram kıldık ve içlerinden kâfir kalanlara can yakıcı azap hazırladık. [2,275; 3,93][86]

162 – Fakat onlardan geniş ilmi olanlar ile müminler, hem sana indirilen Kur'ân'a, hem de senden önce indirilen kitaplara iman ederler.

O namaz kılanlar, zekât verenler, Allah'a ve âhirete hakkıyla iman edenler var ya, işte onlara yarın büyük mükâfat vereceğiz.

163 – Nuh'a ve ondan sonraki nebîlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrâhim'e, İsmâil'e, İshak'a, Yâkub'a ve

torunlarına, Îsâ'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Harun ve Süleyman'a da vahyettik. Davud'a da Zebur'u verdik.

Şimdi elde bulunan Tevratta Mezmurlar Kitabının sadece bir kısmı Hz. Davud (a.s.)'ın mezmurlarından oluşur ve ona izafe edilir. Hz. Davud'a ait kısım, vahiy parıltıları ile dolu bir kitap olup, esas itibariyle ilâhî kaynaktan geldiği anlaşılır (Mevdudî, Tefhîm).

164 – Durumlarını sana daha önce anlattığımız nice elçiler gönderdik.

Anlatmadığımız nice resuller de gönderdik.

Allah Mûsâ'ya da hitab ederek konuştu. [40,78][87]

165 – Biz o elçileri rahmetimizin müjdecileri, cezamızın habercileri olarak gönderdik.

Ta ki resullerden sonra, artık insanların Allah'a karşı ileri sürebilecekleri bir bahaneleri kalmasın.

Allah aziz ve hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [20,134; 28,47]

166 – Lâkin Allah sana indirdiğine şahitlik eder ki onu kendi ilmiyle indirmiştir.

Melekler de buna tanıklık ederler.

Zaten Allah'ın şahit olması bir şeyin gerçekliği için yeter de artar!

167 – Onlar ki inkâr eder ve başkalarını da Allah yolundan engellerler, işte onlar haktan büsbütün sapmışlardır.

168-169 – İnkâr edip zulmedenleri Allah affedecek değil.

Onları cehennem yolundan başka bir yola çıkaracak da değil.

Onlar cehennemde ebedî kalacaklardır. Bu da Allah'a göre çok kolaydır.

170 – Ey insanlar! Resûlullah Rabbinizden size hakkı getirdi, kendi iyiliğiniz için ona iman edin!

Eğer inkâr ederseniz bilin ki göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. Allah alîmdir, hakîmdir (her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [14,8; 35,15]

171 – Ey Ehl-i kitap! Dininizde haddi aşmayın, taşkınlık yapmayın ve Allah hakkında gerçek olmayan şeyleri iddia etmeyin!

Meryem'in oğlu Mesih Îsâ sadece Allah'ın resulü, Meryeme ulaştırdığı kelimesidir. Allah tarafından gelen bir ruhtur. Gelin Allah'a ve elçilerine iman getirin, "Tanrı üçtür!" demeyin. Kendi iyiliğiniz için bundan vazgeçin!

Allah ancak tek bir İlahtır. O, çocuğu olmaktan münezzehtir. Göklerde ne var, yerde ne varsa O'nundur. Koruyan ve yöneten olarak Allah yeter. [2,116; 3,39.45.59; 9,31; 5,75; 21,91; 66,12; 43,59; 5,116; 19,88-89]

Allah Teâlâ bir şeyin var olmasını isteyince "ol!" der o da vücuda gelir [3,82]. Allah'ın emirleri, kelimeleri tükenmez [31,27]. İnsanları, koyduğu bir nizama göre baba ve anneden yaratan Allah, ilk insan Hz. Âdem'i annesiz ve babasız yarattığı gibi, kudret ve hikmetinin bir tezahürü olarak Hz. Îsâ'yı da babasız olarak var etmiştir. Böylece iradesinin mutlak olduğunu, Kendisini sınırlandıracak hiçbir şeyin bulunmadığını göstermiştir. Başlangıçta Hıristiyanlara Hz. Îsâ'nın, Allah'ın emri (kelimesi) ile bâkire Meryem'den yaratıldığı söylenmişti. Fakat daha sonra onlar Hellenistik dönem filozoflarından Philon felsefesinden etkilendiklerinden kelimeyi "Allah'ın Kelamı" (Logos) anlamında kabul ettiler. Böylece Allah'ın zatını veya kelam sıfatını Hz. Îsâ'nın şahsında izhar ettiğine inanmaya

başladılar. Bu durum, sinoptik üç İncîl'den hayli farklı olan dördüncü Yuhanna İncîli'nin başlangıcında görülmektedir.

Allah Hz. Îsâ'yı Ruhu'l-kudüs (kutsal ruh) ile desteklemiştir [2,253]. Yüksek ruhanî değerler taşıdığından burada da "Allah tarafından gelen bir ruh" olarak nitelendirilmiştir. Maksat onun yüksek ahlâkî faziletlere sahip, bütün kötülüklerden uzak kutsal bir ruh ve hakîkat ile, keza kuvvetli bir basîret hassası ile donatıldığına dikkat çekmektir. Fakat Yunan felsefesinin etkisi ile "Allah'tan gelen bir ruh" u "Allah'ın Kendi Ruhu" na dönüştürüp onun, Îsâ'ya hulûl ettiğini iddia ederek, ortaya muğlak bir teslis inancı çıkardılar. On sekiz asırdan beri bu muğlak inancı yorumlamaya çalışan sayısız tefsir ve mezhep birbirini itham edip durmaktadır.

172 – Ne Mesih, ne de Allah'a en yakın büyük melekler, Allah'a kul olmaktan kaçınmazlar. Kim O'na kulluktan kaçınır ve kibirlenirse bilsin ki Allah, yarın hepsini huzuruna toplayıp hesaba çekecektir. [19,30][88]

173 – İman edip yararlı işler yapanların mükâfatlarını Allah, tamı tamına ödeyecek, hatta lütfundan onlara hak ettiklerinden daha fazlasını da verecektir. Kulluktan kaçınıp kibirlenenleri ise can yakıcı bir azaba sokacak ve onlar Allah'tan başka ne bir koruyucu, ne de bir yardımcı bulamayacaklardır. [40,76]

174 – Ey insanlar! İşte size Rabbinizden kesin bir delil geldi, size açık bir nûr indirdik.[89]

175 – Allah'a iman edip ona sımsıkı sarılanları ise O, tarafından bir rahmet ve geniş bir nimet içine yerleştirecek ve onları, Kendisine varan doğru yola koyacaktır.

176 – Senden cevap isterler. De ki *kelâle*'nin yani babası ve çocuğu olmayan kişinin mirası hakkındaki hükmünü Allah

şöyle bildiriyor: Çocuğu olmayıp bir kız kardeşini bırakarak ölen bir adamın terikesinin yarısı kız kardeşine aittir.

Eğer kız kardeş çocuk bırakmaksızın ölürse tek vâris olan erkek kardeş onun terikesinin tamamını alır. İki kızkardeş kalırsa onlar erkek kardeşlerinin terikesinin üçte ikisini alırlar. Eğer vârisler erkek ve kız kardeşlerden oluşursa erkek, kadın hissesinin iki mislini alır. Allah şaşırmamanız için size bunları açık açık bildiriyor. Allah her şeyi hakkıyla bilir.

721 Tk. 2,21-23.
7315 Ts 22,21; Lv 19,20; 20,10.14; 21,9; Yh. 8,5.
7422 Ts. 22,30; 27,30.
7525 Ts 22,21. 28-29; Lv 20,10.
7632 Çk 20,17.
7740 Mz 62,12; Yh V 22,12.
7847 Çk 31,14; Sy 15,32-36.
7959 Çk 18,13-26; Ts 17,8-9; I Kı 3,16-28.
8080 Lk 10,16.
8187 II Sm 7,28; Mz 119,160; Yh 17,17.
82123 II Ta 20,7; İş 51,8.
83136 Yh 14,1.
84153 Çk 33,18.
85155-158 Lv 26,40-44; Ts 30,6.
86160-161 Ts 23,20.
87164 Sy 12,8.
88172 İş 42,1; Mt 12, 18; Yh 8,29.
89174 Mz 36,10; İş 2,5; 10,1; Lk 1,78; Yh 8,12.

5 – MÂİDE SÛRESİ

Medine’de nâzil olmuş olup 120 âyettir. Hicrî 6. yılda Hz. Peygamber (a.s.m)’ın Mekkelilerle yaptığı Hudeybiye anlaşmasından sonra nâzil olmaya başlamıştır. İhtiva ettiği birçok konudan biri olan ve “yemek sofrası” mânasına gelen Mâide (112. ayet), sûreye isim olmuştur.

Bu sûre-i şerife, sözleşmelere uymayı emrederek başlar. Sonra haccın eda edilmesi, bazı yiyecekler, bazı içtimâî ilişkiler, dürüstlük gibi insanlığı yücelten faziletler, Yahudi ve Hıristiyanların ahitlerini ve dinlerini bozdukları, bununla beraber bazı mütevazı papazların Müslümanlara sempati duymasının yanı sıra Yahudilerin taassubunu, münâfıkların davranışlarını müteakip, tekrar hac ibadetinin edasıyla ilgili bazı hükümleri bildirir. Toplam olarak sûre, on sekiz farz ihtiva etmektedir. Ahitlerini yerine getireceklerin kıyamet günü alacakları ödül bildirilerek sûrenin başlangıcı ile sonu uyum içinde bitirilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey iman edenler! Bağlandığınız ahitleri yerine getiriniz. Haram kılındığı size bildirilenler dışında, davarların eti size helâl edilmiştir. Şu kadar var ki, ihram halinde iken de av avlamak helâl değildir. Allah dilediği şekilde hükmeder. [5,3; 2,27; 6,142]

Davarlar: deve, sığır, koyun ve keçidir. Başka hayvanları öldürüp yiyerek beslenen etoburlar ile pençeli kuşların etleri haramdır.

İhram: Kâbe'ye belli bir mesafede hac veya umre ibadetine başlama ve bunun bir alameti olarak da iki parça dikişsiz örtüye bürünme halidir. İhram halinde, normal zamanda mübah olan bazı şeyler yapılmaz: tıraş olmak, cinsî ilişki, koku sürme, zararlı haşeratı öldürme, avlanma gibi.

2 – Ey iman edenler! Ne Allah'ın şeairine, ne şehr-i harama, ne Kâbe'ye hediye olarak gönderilen kurbanlık hayvanlara, hele hele gerdanlık takılı kurbanlıklara, ne de Rabbinin lütfunu, ihsan edeceği kazancı ve O'nun rızasını arzulayarak Beyt-i Haram'a yönelenlere sakın hürmetsizlik etmeyin!

İhramdan çıkınca isterseniz avlanın. Sizin Mescid-i Haram'ı ziyaretinizi engellediler diye birtakım kimselere karşı beslediğiniz kin ve öfke, sakın sizin onlara saldırmanıza yol açmasın!

Siz iyilik etmek, fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşın, günah işlemek ve başkasına saldırmak hususunda birbirinizi desteklemeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının! Çünkü Allah'ın cezası çok şiddetlidir. [2,194. 217; 5,97; 9,13; 22,32]

Şeâir: Bir dini, bir milleti veya bir sistemi temsil eden nişane, amblem demektir. Devlet bayrakları, askerî üniformalar, paralar gibi. Bunlara yapılan hakaret cezalandırılır. Kâbe'yi ziyaret için giderken orada kurban edilmek üzere kişinin beraberinde götürdüğü kurbanlıklar da şeairdendir, zira Allah'a kulluğun nişanesidir. Batıl yolda da olsa, dinî şeâire saygısızlık gösterilmesi yasaklanıyor. Bu sûre indirildiğinde Müslümanlar müşriklerle savaş halinde idiler. Müşrikler, asırlık âdetlerine rağmen onların Kâbe

ziyaretini engellemişlerdi. Onların lâyık oldukları sert karşılığı vermeme konusunda Müslümanlar uyarılıyorlar.

3 – Size şunlar haram kılındı: Kendiliğinden ölen hayvan, kan, domuz eti, Allah'tan başkasının adına kesilen, henüz canı çıkmadan yetişip şartına uygun tarzda kestikleriniz müstesna; boğulmuş, bir şey vurularak öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanmış, boynuzlanmış yahut canavar tarafından parçalanmış olup da ölen hayvanların etleri, putlara ait sunaklarda kesilen hayvanların etleri ve zar atarak, kumar oynayarak elde edilen etler.

Bütün bunlar itaat dışına çıkıştır. Artık bugün kâfirler dininizi söndürmekten ümitlerini kestiler. Öyleyse onlardan korkmayın, Benden çekinin!

İşte bugün sizin dininizi kemâle erdirdim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım. Sizin için din olarak İslâm'ı beğendim.

Kim günaha meyletmeksizin açlıktan bunalıp çaresiz kalırsa, haram olan etlerden yiyebilir. Çünkü Allah gafurdur, rahimdir (affı ve merhameti boldur). [6,145; 5,90; 2,173][90]

Hayvanın tezkiyesi, yani dine uygun boğazlanması nefes borusu, yemek borusu ile şahdamarları denilen iki kan damarının kesilmesidir. Böylece hayvan kanın akmasına imkân verecek şekilde boğazlanır.

Burada haram kılınan şeyler: İnanç açısından veya maneviyat ve ahlâk açısından, bir de temizlik açısından haram kılınmıştır. Sırf tıbbî yönden değerlendirmek isabetli olmaz. Böyle olsaydı mesela ilkin zehir ve diğer öldürücü şeyler yasaklanırdı. Oysa böyle bir yasak Kur'ân'da görülmez.

Müşrikler, cansız tanrılarının görüşlerini almak için şöyle bir uygulama yaparlardı: Kâbe'de Hübel putunun yanında

yedi fal oku bulunurdu. Kişi, put bakıcısına kurban sunduktan ve bazı merasimlerden sonra oklardan birini çeker, üzerinde ne yazılı ise böylece güya tanrısal irâdeyi öğrenmiş olurdu.

4 – Kendilerine nelerin helâl kılındığını sana soruyorlar. De ki: “Bütün temiz ve lezzetli rızıklar size helâl kılınmıştır.

Allah’ın size öğrettiğinden öğrenip eğittiğiniz avcı hayvanların sizin için tutup getirdiklerini yiyiniz ve üzerlerine Allah’ın adını anınız. Allah’a karşı gelmekten sakının! Çünkü Allah hesabı çabuk görür.” [6,119; 7,157]

Kur’ân’ın indirildiği çevrede haramlar çok olduğundan o alışkanlıkla Hz. Peygamber (a.s.m)’dan âdeta bir helâller listesi istediler. Kur’ân aksini yaparak, sadece mahdut haramları sıralayıp gerisinin mübah olduğunu bildirmekle bir inkılâp yapmış oluyordu.

5 – Bugün size temiz ve lezzetli şeyler helâl kılındı. Ehl-i kitabın kestikleri ve diğer yiyecekleri size helâldir. Sizin yiyecekleriniz de onlara helâldir.

Namuslu, zinaya girmemiş ve gizli dostlar edinmemiş insanlar halinde yaşamanız şartıyla, müminlerden hür ve iffetli kadınlarla, sizden önceki Ehl-i kitaptan hür ve iffetli kadınlar da, mehirlerini verip nikâhladığınızda size helâldir.

Kim imanı inkâr ederse bütün yaptığı işler boşa gider ve o, âhirette de ziyana uğrayanlardan olur. [2,236; 4,24-25]

Ehl-i kitabın kendi dinî kurallarına göre kestikleri temiz hayvanın eti helâldir. Ehl-i kitabın namuslu kadınları da müslüman erkekle evlenebilir. Âyetin sonu müslümanı uyarmaktadır.

6 – Ey iman edenler! Namaza kalkmak istediğinizde yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın!

Başlarınızı meshedip topuklarınızla birlikte ayaklarınızı da yıkayın!

Cünüp iseniz tastamam yıkanın (boy abdesti alın). Eğer hasta veya yolcu iseniz veya tuvaletten gelmişseniz, yahut kadınlarla münasebette bulunmuş olup da su bulamazsanız temiz toprağa yönelin, (mânen arınma niyeti ile) onunla yüzünüzü ve ellerinizi meshedin!

Allah size güçlük çıkarmak istemez, fakat şükredesiniz diye sizi temizleyip arındırmak ve size olan nimetlerini tamama erdirmek ister. [4,43]

Abdest ve guslü bildiren âyet budur. Cinsel temas veya ihtilam sonucu manen kirlenen kişi gusleder. Yıkanmadan namaz, tavaf, mescide girme, Kur'ân okuma gibi ibadetleri yapamaz.

Ruh temizliğine beden temizliği de eklendiğinde hidâyet ve nimet tamamlanmış olur. Toprak veya taş veya tuğla gibi toprak cinsinden bir madde ile yapılan manevî arınmaya *teyemmüm* denilir. Bunun üç farzı vardır: 1- Arınma niyeti 2- Toprağa değdirilen ellerle yüzü mesh etme, yani sıvazlama 3- Tekrar değdirip sağ ve sol kolu dirseklere kadar mesh etme.

7 – Allah'ın size lütfettiği nimeti ve sizin "duyduk ve itaat ettik, baş üstüne!" dediğiniz vakit, sizden aldığı sözünüzü hatırlayın! Allah'a karşı gelmekten sakının! Çünkü Allah kalplerde saklı bütün sırları bilir.

Burada alındığı bildirilen "söz", Hz. Peygamber (a.s.m) efendimizin, ashabından Akabe ve Hudeybiye'de almış olduğu biata işaret etmektedir.

Ayrıca Hz. Muhammed'in resûlullah olduğunu kabul ve ikrar eden her mümin, onun Allah tarafından getirdiği bütün hükümleri kabul ettiğine dair söz vermiş olmaktadır.

8 – Ey iman edenler! Haktan yana olup vargücünüzle ve bütün işlerinizde adaleti gerçekleştirin ve adalet nümunesi şahitler olun!

Bir topluluğa karşı, içinizde beslediğiniz kin ve öfke, sizi adaletsizliğe sürüklemesin.

Âdil davranın, takvâya en uygun hareket budur.

Allah’a karşı gelmekten sakının! Çünkü Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

9 – Allah iman edip yararlı işler yapanları affedip kendilerine büyük mükâfat vermeyi vaad etmiştir.

10 – Kâfir olup âyetlerimizi yalan sayanlar ise cehennemliktirler.

11 – Ey iman edenler! Allah’ın size olan şu nimetini hatırlayın: Hani bir topluluk size el uzatmaya, sizi öldürüp yok etmeye teşebbüs etmişti de O, bunların ellerini size zarar vermekten menetmişti.

Allah’ın hukukuna haksızlık etmekten sakının! Müminler yalnız Allah’a dayansınlar. [48,24]

Bi’r-i Meûne faciasından hemen sonra çok nazik bir ortamda ashabdan âmir ed-Damrî, kasdî olmaksızın, anlaşmalı Benî Âmir kabilesinden iki kişiyi öldürmüş, gergin bir durum ortaya çıkmıştı. Hz. Peygamber bizzat gidip Benî Nadîr Yahudilerinden diyet ödemede yardım istedi. Aslında onları göreve çağırdı. Zira sözleşme gereği, diyet konusunda yardımlaşma görevleri vardı. Bunlar içlerinden suikast planı hazırlamışlardı. Cibril haber verdi, iş anlaşıldı, Allah resûlünü korudu. Âyet, bu olaya işaret etmektedir.

12 – Allah İsrail oğullarından kesin söz aldı. Biz onlardan (on iki boydan her birinden bir kefil olmak üzere) on iki de kefil tayin etmiştik. Allah buyurdu ki:

“İyi bilin ki Ben sizinle beraberim.

Eğer siz namazı dikkatli bir şekilde tamı tamına eda eder, zekâtı verir,

resullerime iman eder, onlara sahip çıkar,

Allah rızası için gerekli yerlere harcayarak Allah'a güzel bir tarzda ödünç verirseniz,

Ben elbette sizin kusurlarınızı örter ve elbette sizi içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştiririm.

Ama kim bundan sonra nankörlük edip inkâra saparsa, doğru yoldan sapmış, kendini zayi etmiş olur."

Tevrat'ta İsrail boylarının reisleri denilerek bunların isimleri yazılır (Sy 1,5-15). Kur'ân'ı İngilizce'ye çeviren Rodwell, Kur'ân'ın bu on iki reisi uydurduğunu iddia ederek cehaletini gösterir.

13 – İşte o Yahudileri, verdikleri kesin sözü bozduklarındandır ki lânetledik, onların kalplerini katılaştırdık.

Böylece onlar kelimeleri yerlerinden oynatarak tahrif ederler.

Kendilerine tebliğ edilen hususlardan pek çoğunu unuttular.

Onların pek azı hariç olmak üzere, onlar tarafından devamlı olarak hainlik görürsün.

Yine de sen onları affet, aldırma! Çünkü Allah iyilik edenleri sever. [2,75; 3,7; 4,46]

14 – "Biz Nasrani'yiz, Hırıstiyanız" diyenlerden de kesin söz aldık. Fakat onlar da kendilerine tebliğ olunan derslerden bir çoğunu unuttular.

Bu yüzden Biz de aralarına kıyamet gününe kadar sürecek düşmanlık ve nefret bıraktık. Allah onların meslek haline getirdikleri bu işleri bir bir yüzlerine çarpacaktır. [2,62][91]

Hıristiyanlar Hz. İsa (a.s.)'ın tebliğ ettiği dine mensup olduklarını kabul eden kimseler olup Kur'an'da "Nasarâ" ismiyle anılırlar. Tekili "Nasranî" olup Hz. İsa'nın doğum yeri olan Nâsıra'ya aidiyet ifade eder.

Bazı Avrupalılar Kur'ân'ın Hıristiyanları küçümsemek için Nasıra'ya nisbetle bu ismi kullandığını iddia ederler. Hz. Îsâ'nın havarilerine ilkin Antakyalılar m.s. 43-44 yıllarında Mesihîler adını vermişlerdir. Hz. İsa'nın sıfatı olan "Mesih"in Yunancası Christ'dir. Ona mensup olanlara da Chrétiens (Hıristiyanlar) denir. Yoksa kendisi, adına bir din kurup böyle bir isim kullanmamıştır. Ona tâbi olanlar Tevrat'a bağlı Yahudi cemaati ile, Kudüs'teki Mâbed'e gitmeye devam etmişlerdir (Rİ, 3,1). Daha sonra Pavlos, Tevrat cemaatinden ayrılıp kurtuluş için sadece Mesih'e inanmak gereğini öne sürdü. Cemaat ismi uzun süre oturmadı (kardeşler, müminler, şakirtler denildi). *Mesihîler* adı, önce düşmanları tarafından kendilerine verilip, sonra mecburen kabullendikleri bir isim oldu. Kur'ân asıl isimlerini kullandığından, ona teşekkür yerine tenkid etmeleri çok tuhaftır.

Hıristiyanlar ilk üç asır işkence ve gizliliğe mahkûm oldukları dönemde çok sayıda İncîl ortaya çıktı. Roma İmparatoru Constantin M.S. 324'de Hıristiyanlığı devlet dini olarak kabul ettiğinde çeşitli bölünmeler çoktan başlamış ve din asliyetini kaybetmişti.

15 – Ey Ehl-i kitap! Kitaptan (Tevrat'tan) gizlediklerinizin çoğunu size beyan eden,

bir çoğunu da yüzünüze vurmayarak affeden Resulümüz size gelmiş bulunuyor. İşte size Allah tarafından bir nûr ve hakikatleri açıklayan bir kitap geldi.

Ehl-i Kitap: Hz. Muhammed (a.s.m) vasıfları başta olmak üzere, bir kısım hükümleri gizliyorlardı. Hz. Peygamber bunların bazısını açıkladı. Gerekli olmayan bazılarını bildirmedi. Kur'an; İman esaslarını, peygamberlerin getirdiği evrensel ilkeleri, din ve dünyada insanların *muhtaç oldukları hükümleri açıklayan "Kitab-ı Mübîn"*dir.

16 – Allah onunla, rızasını izleyenleri selâmet yollarına iletir,

Onları izni ile karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve onları dosdoğru yola iletir.

17 – "Allah, Meryem'in oğlu Mesih'tir" diyenler kesinlikle kâfir olmuşlardır.

De ki: "Eğer Allah Meryem'in oğlu Mesih'i, annesini ve dünyada bulunanların hepsini imha etmek istese, O'na karşı kimin elinden bir şey gelir? Kim O'nu engelleyebilir?

Doğrusu göklerin, yerin ve ikisi arasında olan bütün varlıkların hakimiyeti Allah'a aittir. O dilediğini yaratır. Allah her şeye kadirdir. [4,171; 9,30]

(Bu konuda 4,171 âyeti ile ilgili açıklamaya bkz.)

18 – Hem Yahudiler, hem de Hıristiyanlar "Biz Allah'ın evlatları ve sevgilileriyiz." dediler.

De ki: "Öyleyse niçin Allah sizi günahlarınız sebebiyle cezalandırıyor?"

Hayır, bilakis siz O'nun yarattığı birer beşer topluluğusunuz. Allah dilediğini affeder, dilediğini cezalandırır.

Göklerde, yerde ve ikisi arasında olan her şeyin hakimiyeti Allah'ındır.

Dönüş de O'na olacaktır.

19 – Ey Ehl-i kitap! Resullerin gelmesinin kesintiye uğradığı bir sırada,

ileride "bize ne müjdeleyen, ne de uyaran hiçbir Peygamber gelmedi" demeyesiniz diye

size, müjdeleyici ve uyarıcı Elçimiz, her şeyi beyan etmek üzere geldi. Allah her şeye hakkıyla kadirdir.

Hz. Muhammed (a.s.)'dan önce altı asır boyunca Peygamber gelmemişti. En yakın olan Hz. Îsâ altı yüz yıl kadar önce yaşamıştı.

20 – Bir vakit de Mûsâ kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah'ın size lütfettiği nimetlerini bir düşünün; zira o içinizden peygamberler çıkarttı, sizi hür insanlar yaptı ve devrinizde hiç kimseye vermediğini size verdi." [2,47-122; 45,16; 2,143; 3,110]

İsrailoğulları Hz. Mûsâ'dan önce de, mesela Hz. Yusuf döneminde ve ondan sonra Mısır'da büyük bir güce sahip olmuşlardı. Uzun süre medenî dünyanın en üstün gücü kalıp paraları Mısır'da olduğu gibi, çevresinde de geçerli olmuştu (Mevdudî, Tefhim).

21 – "Ey kavmim! Haydi Allah'ın size vaad ettiği kutsal ülkeye girin, sakın geri dönüp kaçmayın. Yoksa hüsrana düşerek perişan olursunuz."[92]

"Kutsal ülke", İbrâhim, İshak, Yâkub (a.s.)'ın vatanı olan Filistin'dir. Mısır'dan ayrıldıklarında Allah onları oraya yöneltmişti. Bu âyetler Hz. Mûsâ'ya tâbi olan o zamanki İsrailoğullarından bahsetmektedir. Dolayısıyla onların âlemlere üstün kılınmaları, o kutsal ülkeye girmeleri o döneme aittir ve Allah yolunda olma, O'na lâyık davranışlarda bulunma ile şartlıdır.

22 – "Mûsâ! Orada zorba ve güçlü bir millet var.

Onlar oradan çıkmadıkça biz asla giremeyiz. Eğer çıkarlarsa, ancak o zaman gireriz." dediler.[93]

23 – Allah’ın buyruğuna uymamaktan korkan ve Allah’ın kendilerine iman ve yakin nimeti ihsan ettiği iki yiğit çıkıp dediler ki:

“Üzerlerine hücum edin, kapıyı tutun. Kapıyı tutup da dışarıda savaş meydanına çıkmalarını önlediniz mi muhakkak siz galipsinizdir. İmanınızda samimî iseniz yalnız Allah’a dayanın.”

24 – Yine dediler ki: “Mûsâ! O zorbalar orada oldukları müddetçe biz asla giremeyiz. Haydi sen Rabbinle git, ikiniz onlarla savaşın, biz işte burada oturuyoruz!”

25 – Mûsâ: “Ya Rabbî, dedi, ben kendi nefsimden ve kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Artık bizimle bu itaatsiz, bu yoldan çıkmış topluluk arasında Sen hükmünü ver!”

26 – Buyurdu ki: “O kutsal yer onlara kırk yıl boyunca haram kılındı. Oldukları yerde çileli bir hayat sürdüreceklerdir. Sen artık o yoldan çıkmış kimseler için kendini üzme!”[94]

Hz. Mûsâ (a.s.)’ın kavmine hitabı, Kızıldenizin kuzeyinde Faran çölünde bulundukları sırada yapılmıştır. Hz. Mûsâ’yı dinlemeyen, korkak ve isyancı millet terbiye edilsin ve yeni bir nesil yetişsin diye kırk yıl çölde çile, ceza ve terbiye hayatına tâbi tutuldular. 38 yılda Faran’dan Ürdün’e varabildiler. Ürdün’ün fethinden sonra Hz. Mûsâ (a.s.) vefat etti. Onun halefi Yuşa zamanında İsrailoğulları Filistin’i işgal ettiler. Sy, 13-20. bölümlerinde çok ayrıntılı olarak bu olaylar anlatılır.

27-29 – Onlara Âdem’in iki oğlunun gerçek olan haberini oku:

Onların her ikisi birer kurban takdim etmişlerdi de birininki kabul edilmiş, öbürününki kabul edilmemişti.

Kurbanı kabul edilmeyen, kardeşine: “Seni öldüreceğim” dedi.

O da: “Allah, ancak müttakilerden kabul buyurur, dedi. Yemin ederim ki, sen beni öldürmek için el kaldırırsan, ben seni öldürmek için sana el kaldırmam. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım.”

“Ben isterim ki sen, kendi günahınla beraber benim günahımı da yüklenesin de cehennemliklerden olasın. Zalimlerin cezası işte budur!”

Hz. Âdem (a.s.m)’ın iki oğlunun kıssası, Hz. Muhammed (a.s.)’ın çağdaşı bazı Yahudilerin suikast girişimlerini kınama gayesini de gütmüş olabilir (Mesela 5,11). Benzerlik vecihlerinden en kuvvetlisi kıskançlıktır. Kabil Habil’i çekemediği gibi, (Tevrat, Tekvin, bölüm:4) o Yahudiler de Hz. Muhammed (a.s.m) ile ashabını çekemiyorlar, dîni önderliğin onlara geçmesini hazmedemiyorlardı.

30 – Nefsi, onu kardeşini öldürmeye itti. O da onu öldürüp ziyan edenlerden oldu.

31 – Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl örteceğini göstermesi için yeri eşen bir karga gönderdi.

“Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar bile olup da kardeşimin cesedini örtemedim!” dedi ve pişmanlığa düşenlerden oldu.

Tevrat’ta Kabil’in cesedi gömme işinden bahsedilmez.

32 – İşte bundan dolayı İsrailoğullarına kitapta şunu bildirdik:

Kim katil olmayan ve yeryüzünde fesat çıkarmayan bir kişiyi öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur.

Kim de bir adamın hayatını kurtarırsa sanki bütün insanların hayatını kurtarmış olur.

Şüphesiz ki resullerimiz onlara açık âyetler ve delilller getirmişlerdi.

Ne var ki onların çoğu bütün bunlardan sonra, hâla yeryüzünde fesat ve cinayette aşırı gitmektedirler. [2,84-85]

Bu âyet insan hayatının kutsallığını vurgulayan en mükemmel bir beyandır. Hayatın korunması için, her bir kişi, başkasının hayatının kutsallığını kabul edip onu korumaya çalışmalıdır.

Bu hüküm mevcut Tevrat'ta yer almaz. Ama onun tefsiri olan Mişna'da (Sanhedrin, IV/5): bulunur. "İsrail'den tek bir kişiyi öldüren, tüm ırkı öldürmüş gibi cezalandırılacaktır" tarzında yer alır (Diyanet, *Kur'an Yolu*).

33-34 – Allah ve Resulüne savaş açanların, (yol keserek terör eylemi yaparak) yeryüzünü ifsad etmek için koşuşanların cezası; öldürülmeleri veya asılmaları yahut sağ elleri ile sol ayaklarının kesilmesi yahut da bulundukları yerden sürülmelerinden başka bir şey olmaz.

Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Âhirette ise onlara başkaca müthiş bir ceza vardır.

Ancak kendilerini ele geçirmenizden önce tövbe edenler, bu hükmün dışındadır. Biliniz ki Allah gafurdur, rahimdir (affı ve merhameti boldur). [7,124; 20,71; 26,49]

Bu âyet bir önceki âyetin uygulaması durumundadır. Hayatı korumanın yaptırım gücünü ortaya koymak kabilindedir. Burada harpten maksat, Müslüman toplum içinde, gerek kırsal kesimde, gerek şehirlerde yol kesme, terör estirme, can emniyetini ortadan kaldırma veya mal gasp etmedir.

Adam öldürene kısas olarak ölüm cezası uygulanır. Öldürmekle beraber mal alan kimse asılır. İdareciler duruma göre bu cezalardan birini uygulamada

muhayyerdirler. Sağ elin kesilmesi, mal gasp etmeleri, sol ayağın kesilmesi ise yol kesme ve terör estirmekle halkın can güvenliğini ortadan kaldırdıkları içindir. Sürülme, Hanefî mezhebine göre hapis cezasıdır. Şafiî'ye göre sürme, başka bir yere sürgün olarak uygulanır.

Eşkiya pişman olup kendiliğinden teslim olduğu takdirde, ayetin zahirine göre, mezkur cezaların tamamı düşer. Şevkani bu görüşte olup sahabenin uygulamasının da böyle olduğunu bildirir. Ancak müfessirlerin çoğunluğu, başka ayetleri de göz önünde bulundurarak bu durumda, amme hukuku ile ilgili cezaların düşeceği fakat kısas ve tazminat gibi ferdi hakların saklı olduğu kanaatindedirler. Hak sahipleri isterlerse ceza talep eder, isterlerse affederler. (Diyanet, Kur'an Yolu)

35 – Ey iman edenler! Allah'ın hukukunu gözetin, onun hukukunu ihlal etmekten sakının, O'na yaklaşmaya vesile arayın ve O'nun yolunda mücahede edin ki korktuğunuzdan kurtulup umduğunuza kavuşasınız.

36 – Kâfirler, kıyamet günü cezaları olan azaptan kurtulmaları için, dünyada olan her şeyi, bir misli fazlasıyla verseler dahi kendilerinden kabul edilmez. Onlara can yakıcı bir azap vardır. [10,54; 13,18; 39,47; 70,11-14]

37 – Onlar ateşten çıkmak isterler ama oradan çıkacak değiller. Onlara devamlı bir azap vardır.

38 – Hırsız erkek ile hırsız kadının irtikâb ettikleri suça bir karşılık ve Allah tarafından insanlara ibret verici bir ceza olmak üzere ellerini kesiniz! Allah azîz ve hakimdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).[95]

Sirkat: Sözlükte hırsızlık demek olup terim olarak: "Akil ve baliğ bir kişinin belirli miktarın üstünde olan bir malı veya parayı, konulup korunduğu yani saklandığı yerden, hiçbir

hak ve şüphe sözkonusu olmaksızın, gizlice alıp zimmetine geçirmesidir.” Çalındığında el kesme cezası uygulanmayan çok durum vardır: Meyve ve sebzelerin, otlakta otlayan hayvanların, henüz toplanmamış tahılların, eğlence aletlerinin, kamu mallarının vs... Bunlar cezasız bırakılmaz, fakat el kesilmez. O halde hırsızda: a-Aklî dengesi yerinde olup, erginlik çağında bulunması, b-İmam Ebû Hanîfe’ye göre çalınan malın 10 dirhem (32 gram) gümüş değerinden az olmaması. c-Malın saklandığı yerden çalınması gibi şartlar aranır. Ceza sağ elin bilekten kesilmesi şeklinde uygulanır.

39 – Kim yaptığı zulüm ve haksızlıktan sonra tövbe edip halini ve işini düzeltirse Allah tövbesini kabul eder; Çünkü Allah gafurdur, rahimdir (affı ve merhameti boldur).[96]

Hırsızlık büyük günahlardandır. Hırsız tövbe etmezse âhirette büyük azaba uğratılır. Ancak dünyada cezasını çekerse veya suçu tesbit edilmediği için ceza çekmez ve fakat çaldığı malı sahibine teslim edip tövbe ederse Allah onu affedeceğini bildiriyor.

Hırsız çaldığı malı yakalanmadan önce iade edip tövbe ederse Hanefilere göre ceza düşer. Hanbeli; zahiri ve bazı Şafilere göre hırsızın mahkemeye sevkedilmeden önce tevbe etmesi, belli şartlarda cezayı düşürür. İslamın temel amacı insanları cezalandırmak değildir. Onun için suçu önlemek üzere, dini, ahlaki, sosyal ve iktisadi tedbirleri de almıştır. (Diyanet, Kur’an Yolu)

40 – Bilmez misin ki göklerin ve yerin hükümranlığı Allah’a aittir.

Dilediğini cezalandırır, dilediğini affeder; çünkü Allah her şeye kadirdir.

41 – Ey Peygamber! Kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla “iman ettik.” diyen münafıklarla, Yahudilerden kâfirlikte yarışanlar seni üzmesin!

Zira onlar yalana kulak verir, senin yanında olmayan bir grup hesabına casusluk için dinlerler.

Kelimeleri konuldukları yerlerden çıkarıp tahrif ederler. “Size şöyle bir cevap verilirse onu kabul edin, yoksa geri durun” derler.

Allah birini şaşırtmak isterse, sen onun lehinde Allah’a karşı hiçbir şey yapamazsın.

Onlar öyle kimselerdir ki Allah onların kalplerini arındırmak istememiştir. Onların hakkı dünyada rüsvaylık olduğu gibi, âhirette de müthiş bir cezadır. [2,75; 4,46][97]

Yahudi bilginleri okur yazar olmayan dindaşlarına, Hz. Muhammed’in getirdiği hükümler kendilerine uyarsa kabul etmelerini, aksi halde reddetmelerini söylüyorlardı.

Fıtratını iyice değiştirmiş kişinin, arınmaya hiç niyeti yoksa Allah da arındırmaz. Azıcık isteği olanı Allah elbette ihmal etmez.

42 – Yalan dinlemeye çok meraklı, haram yemeye pek düşkündürler. Sana gelirlerse ister aralarında hükmet, istersen hükmetmekten geri dur!

Geri durursan onlar sana asla bir zarar veremezler. Şayet hükmedersen, aralarında adaletle hükmet! Çünkü Allah âdilleri sever.[98]

Haram, yani rüşvet yiyenler, rüşvete göre hüküm veren Yahudi hakim ve fakîhleridir.

Hayber Yahudilerinden soylu bir kadınla erkek zina etmişlerdi. Tevrata göre (Ts, 22, 22-24) recim olan cezayı uygulamak istemediklerinden dâvayı Hz. Peygamber

(a.s.m)'a götürdüler. “Recim derse kabul etmeyin, başka ceza verirse kabul edin!” dediler. Hz. Peygamber recme hükmedince itiraz ettiler. Zinanın cezası “yüzüne kara çalıp merkeple dolaştırmaktır” diye, ısrar ettiler. İbn Suriya hariç, hepsi yeminle tekid ettiler. Peygamberimiz çok ağır yemin verdirerek son olarak Tevratın hükmünü sorunca bilginleri İbn Suriya recmi itiraf etti. İşte, âyet bu olaya işaret etmektedir.

43 – Kendi kitapları olan ve içinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat ellerinde iken nasıl olup da seni hakem tayin ediyorlar?

Sonra ne diye peşinden dönüp senin hükmüne razı olmuyorlar?

Aslında onlar mümin değiller.

O Yahudilerin dinde samimi olmadıkları yüzlerine çarpılıyor. Çıkarlarına uymayınca, inandıkları kutsal kitaplarını rafa kaldırıp, keyiflerine uygun fetva verir umuduyla inanmadıkları bir kişinin fetvası peşine düşmüşler. Ne iğrenç samimiyetsizlik! Aslında onlar sadece kendi çıkarlarına tapan insanlar!

44 – İçinde hidâyet ve nûr olan Tevrat'ı Biz indirdik. Kendilerini Hakka teslim eden nebîler, Yahudilerle ilgili meselelerde onunla hükmederlerdi.

Kendilerini Allah yoluna adamış mürşitler ve din alimleri de Allah'ın kitabını koruma ile görevlendirilmeleri sebebiyle yine onunla hüküm verirlerdi.

Hepsi de kitabın hak olduğunun şahitleri idiler. O halde ey hakimler, insanlardan korkmayın, Benden korkun!

Âyetlerimi az bir menfaat karşılığında satmayın.

Kim Allah'ın indirdiği ahkâm ile hükmetmezse işte onlar tam kâfirdirler.

Din bilginlerinin Tevratı, koruma görevleri vardı, fakat Kur'ân bu görevi eksiksiz yaptıklarını bildirmiyor.

Âyetin son cümlesi, kitabı önemsemeyerek, onu inkâr ederek onunla hükmetmeyenlerin kâfir olduklarını bildiriyor.

45 – Hem Tevrat'ta onlara şu hükmü de farz kıldık:

Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş karşılıktır. Hülasa bütün yaralamalar birbirine kısas edilir.

Fakat kim bu kısas hakkından feragat edip bağışlarsa bu, kendi günahları için keffaret olur.

Kim Allah'ın indirdiği ahkâm ile hükmetmezse işte onlar tam zalimdirler. [2,178][99]

Kısas, şeriat sahibinin bir hakkı olarak değil, hayatın dokunulmazlığını temin etmek için meşrû kılınmıştır. Yani can almak için değil, cana dokundurmamak için hükmedilmiştir. Onun içindir ki hak sahibi kişi kısastan vazgeçerse, kısas yapılmaz. Zira kısas, sırf insanlar için vaz' edilmiştir.

46 – O peygamberlerin izlerince Meryem oğlu Îsâ'yı, kendisinden önceki Tevrat'ı tasdik edici olarak gönderdik.

Ona; kendisinden önceki Tevrat'ın tasdikçisi ve müttakilere bir hidâyet ve öğüt olmak üzere içinde hidâyet ve aydınlık bulunan İncîl'i verdik. [3,50]

İncîl bazı hususlarda Tevrat'taki hükümlerden ayrılır. Şu halde tasdikten maksat, genel esaslarda uygunluktur.

47 – Ve dedik ki: Ehl-i İncîl de, Allah'ın o kitapta indirdiği ile hükmetsin! Kim Allah'ın indirdiği ahkâm ile hükmetmezse işte onlar tam fâsıktırlar. [7,157; 5,68]

Burada İncîl'e ilk muhatap olanlara verilen emir nakślediliyor. Kendilerinin uymaları istenen şeylerden biri de

Hz. Muhammed’i müjdeleyen hususlardır.

48 – Sana da, daha önceki kitapları, hem tasdik edici, hem de onları denetleyici olmak üzere bu kitabı, gerçeğin ta kendisi olarak indirdik.

O halde bütün Ehl-i kitabın aralarında, Allah’ın sana indirdiği ile hükmet, sana gelen bu hakikati terkedip de onların keyiflerine uyma!

Her biriniz için bir şeriat ve bir yol tayin ettik. Eğer Allah dileseydi, hepinizi bir tek ümmet yapardı. Fakat O, size verdiği farklı şeriatlar dairesinde sizi imtihan etmek istediği için ayrı ayrı ümmetler yaptı.

Öyleyse durmayın, hayırlı işlerde birbirinizle yarışın!

Zaten hepinizin dönüşü Allah’a olacak, O da hakkında ihtilâf ettiğiniz şeyleri size tek tek bildirecektir. (haklıyı haksızı iyice belli edecektir). [2,41; 11,118; 17,107-108; 21,25; 16,36]

Müheymin: Öbür kitaplar üzerinde denetleyici, hakem, koruyan, şahit demektir. Kur’ân, önceki kitaplar bakımından, tasdikine başvurulacak bir merci olacaktır.

Kur’ân’dan önce her millete ayrı hidâyet, ayrı şeriat verilmişti. Kur’ân ile bütün hidâyet yolları birleşti; her devrin, her milletin ihtiyacı giderildi.

49 – Ve şu emri indirdik: Aralarında, Allah’ın sana indirdiği ahkâm ile hükmet! Onların keyiflerine uyma ve Allah’ın indirdiği hükümlerin bir kısmından seni caydırmalarından sakın!

Şayet yüz çevirirlerse bil ki, Allah onları bazı günahlarından dolayı musîbete uğratmak istiyordur. Zaten insanların birçoğu Allah’ın emrinden dışarı çıkmaktadırlar.

50 – Yoksa Cahiliye devrinin hükmünü mü istiyorlar?

Fakat kesin olarak iman eden insanlar için, Allah'tan daha güzel, daha doğru bir hâkim bulunabilir mi?

51 – Ey iman edenler! Yahudi ve Hıristiyanları velî edinmeyin. Onlar ancak birbirlerinin velisidirler. Sizden kim onları velî edinirse o da onlardandır. Allah böylesi zalimleri doğru yola iletmez. [5,57; 2,257; 3,28,118]

Velî: Yerine göre hâmî, koruyucu, yönetici, işleri deruhte eden ve dost anlamlarına gelir.

52 – Kalbinde nifak hastalığı olanların, içlerinden: "Ne olur ne olmaz, başımıza bir felâket gelebilir, şimdiki durumumuz değişebilir, onun için biz tedbirimizi alalım." diyerek, kâfirlerle dost olmak için onların yanına girip çıktıklarını görürsün.

Umulur ki Allah yakında bir zafer ihsan eder

veya Kendi tarafından peygamberi vasıtasıyla münafıkların maskelerini düşürme gibi bir başka durum ortaya çıkar da,

Onlar içlerinde gizledikleri bu nifaktan dolayı pişman olurlar.

53 – Onların içyüzlerini ancak o zaman keşfeden müminler de birbirlerine:

"Hayret doğrusu! Onlar değil miydi, siz müminlerle beraber olduklarına dair var güçleriyle yemin edip duranlar?" Ama sonunda ne oldu? Gösteriş için yaptıkları bütün işleri boşa gitti, dünyada da, âhirette de ziyan edenlerden oldular.

54 – Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki,

Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler.

Onlar müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorludurlar.

Allah yolunda mücahede eder ve bu hususta dil uzatan hiçbir kimsenin ayıplamasından korkmazlar.

İşte bu, Allah'ın öyle bir lütfudur ki dilediğine verir. Allah vâsi ve alîmdir (ihsanı boldur, her şeyi hakkıyla bilir). [47,38; 4,133; 14,19-20; 48, 29; 58,21-22]

İslâm tarihinin başlangıcında üçü Hz. Peygamber (a.s.m)'ın vefatından önce olmak üzere on bir toplu irtidad yani dinden dönme vak'ası olmuştur. Geriye kalanı Hz. Ebû Bekir (r.a.) devrinde yer almıştır.

Allah'ın dinine sahip çıkacak topluluk kavramı da çok geniştir. Çeşitli zaman ve mekânlarda İslâm tarihi boyunca, bu evsafta topluluklar Allah'ın lütfu ile eksik olmamıştır.

55 – Sizin dostunuz ancak Allah'tır, O'nun Resulüdür ve Allah'a tam boyun eğerek namazlarını hakkıyla ifa eden, zekâtlarını veren müminlerdir.

56 – Kim Allah'ı, Resulünü ve iman edenleri dost edinirse bilsin ki, bunların teşkil ettiği Allah tarafı, mutlaka galip gelecektir.

57 – Ey iman edenler! Ne dininizi alay ve eğlence konusu yapan sizden önce kendilerine kitap verilenleri, ne de diğer kâfirleri veli edinmeyin.

Mümin iseniz, Allah'ın bu buyruklarına karşı gelmekten sakının!

Veli'nin anlamı için bkz. [3,28; 5,51]

58 – Siz ezan okuyarak namaza dâvet edince, bunu alay ve eğlence konusu yaparlar.

Onların böyle yapmalarının sebebi, akıllarını kullanmayıp bu güzelliği anlamamalarıdır.

Bu âyet, ezanın dayanağıdır. Ayrıca ezanla alay edip hafife almanın küfür olduğuna delalet eder.

59 – De ki: “Ey Ehl-i kitap! Sizin bizden hoşlanmayışınızın tek sebebi galiba şudur: Biz Allah’a iman ettiğimiz gibi, hem kendimize indirilen kitaba, hem de daha önce indirilen ilâhî kitaplara iman etmekteyiz. Sizin ise ekseriniz yoldan çıkmış fâsıksınız.”

60 – De ki: “Allah katında bir ceza olarak bundan daha beterini bildireyim mi?

O kimseler ki Allah onlara lânet etmiş, gazabına uğratmış, içlerinden bir kısmını maymun, domuz ve tâgut’a tapan kimseler yapmıştır. Yerleri en fena olanlar, doğru yoldan büsbütün sapanlar, işte onlardır.” [2,65]

İnsanların hayvan haline getirilmesine *mesh* denir. Bu da surî ve manevî olarak iki türlü olabilir. Manevî olunca ahlâkî düşüklüğe sebep olan bir dönüştürme olur. Surî ve manevî olursa ahlâkî düşüklüğün yanında hayatî düşüklük de gerçekleşir. Bu durumda nesilleri devam etmez. Allah dilediğini yapar.

61 – Sizin yanınıza geldikleri zaman: “Biz müminiz” derler. Halbuki gerçekte onlar kâfir olarak girmişler, yine kâfir olarak çıkmışlardır. Onların içlerinde gizledikleri nifakı Allah pek iyi bilir.

62 – Onlardan birçoğunun günaha, başkasının hakkına tecavüz etmeye, haram yemeye yarışırcasına koştuklarını görürsün. Yaptıkları şey ne kadar kötü!

63 – Bari, onların mürşitleri ve fakihleri onların günah olan şeyler söylemelerini ve haram yemelerini önleselerdi ya! Ama heyhât! Bunların yaptıkları da, ayrıca bir çirkin!

64 – Yahudiler: “Allah’ın eli bağlıdır.” dediler. Hay kendi elleri bağlanasılar!

Hay dediklerinden dolayı mel’ûn olası adamlar! Hayır, hiç de öyle değil! Allah’ın iki eli de açıktır. Dilediği şekilde infak

eder.

Rabbinden sana indirilen âyetler, mutlaka onlardan birçoğunun azgınlığını ve kâfirliğini artıracaktır. Bununla beraber, Biz onların aralarına, kıyamete kadar sürüp gidecek bir düşmanlık ve nefret bıraktık.

Her ne zaman onlar savaş çıkarmak için bir yangın tutuşturdularsa Allah onu söndürdü. Sırf fesat çıkarmak için dünyanın her tarafında koşup dururlar. Allah müfsitleri sevmez. [4,53-54; 2,61; 3,112][100]

Hicretten Sonra Medine'deki Yahudiler iktisâdi sıkıntı ile imtihan edildiklerinde onlardan bir kısmı tarafından, Allah'ın ihsan ve merhametini itham eden böyle bir söz söylenmişti. Hepsi dememiş ise de, diyenlere itiraz etmemek sûretiyle razı olmuş sayıldıklarından, bu söz hepsine izafe edilmiştir.

65 – Eğer Ehl-i kitap iman etse ve fesatçılıktan ve diğer fenalıklardan sakınsalardı, elbette Biz onların kötülüklerini örter ve onları naîm cennetlerine yerleştirirdik.

66 – Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rab'leri tarafından kendilerine indirilen Kur'ân'ın hükümlerini hakkıyla yerine getirselerdi, muhakkak ki yukarıdan yağmur gibi yağan ve yerden biten nimetler içinde kalır, onlardan yerlerdi.

Onlardan mûtedil bir zümre de vardır, ama onların çoğu pek çirkin işler yapmaktadırlar. [3,113; 7,96; 30,41; 7,159; 57,27]

Yukarıdan gelen nimetler ilâhî vahiy, manevî ve ruhanî gıdalar; yerden bitenler ise maddî nimetlerdir.

67 – Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilen buyrukları tebliğ et!

Eğer bunu yapmazsan risalet vazifesini yapmamış olursun.

Allah seni, zarar vermek isteyenlerin şerlerinden koruyacaktır. Allah kâfirleri emellerine kavuşturmaz. [13,40; 2,272]

Bu âyet, Kur’ân’ın mûcizelerindendir. Risâlet görevini yerine getirme süreci içinde Efendimiz (a.s.m.)’ın düşmanları gittikçe artmıştı. Mekke müşriklerine, hicretten sonra Medine’deki kalabalık Yahudi kabileleri, Hıristiyanlar ve başka kabîleler de eklenmişti. Hele münâfıklar ve onların Yahudilerle işbirliği yaparak kışkırttıkları Medine dışındaki kabileler de hayli fazla idi. Bunca düşmanlıkların ve fiilen defalarca suikast girişimlerinin ona zarar verememesinin, bu âyette müjdelenen ilâhî koruma ile olduğunda hiç şüpheye yer yoktur.

68 – De ki: “Ey Ehl-i Kitap! Siz Tevrat’ı, İncil’i ve Rabbinizden size indirilen Kur’ân’ı tatbik etmedikçe, hiçbir temele dayanmış sayılmazsınız, hiçbir dayanağınız yoktur.”

Rabbinden sana indirilen âyetler, mutlaka onlardan birçoğunun azgınlık ve inkârcılığını fazlalaştıracaktır.

O halde o kâfirlerden ötürü gam yeme!

Bir kere, Yahudiler ve Hıristiyanlar kutsal kitaplarını koruma imkânı bulamamışlar, metinleri tahrife mâruz kalmıştı. Kaldı ki ellerinde kalan şekliyle dahi onları tam tamına uygulamıyorlardı.

69 – İman edenler, Yahudiler, Sâbiîler, Hıristiyanlar...

Bunlar içinden her kim Allah’a ve âhiret gününe iman edip yararlı işler yaparsa, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmezler. [2,62’deki açıklamaya bkz.]

70 – Biz İsrailoğullarından bu iman esası üzere kesin sözlerini almış ve onlara resuller göndermiştik.

Ne zaman bir elçi, kendilerine canlarının istemediği bir şey getirdiyse, onlar bazı resullere “yalancı” diyor, bazılarını

ise öldürüyorlardı. [2,61]

71 – Başlarına bir bela gelmeyeceğini sandıkları için, kör ve sağır kesildiler.

Sonra tövbe ettiklerinde Allah da tövbelerini kabul buyurdu.

Sonra içlerinden birçoğu yine kör ve sağır kesildiler. Allah yaptıklarını hakkıyla görüyor.

Eğer bunların âhirete, ve oradaki sorumluluğa imanları olsaydı böyle zannetmeyeceklerdi. Halbuki böyle sandıkları için kör ve sağır kesildiler. Hak delilleri görmez, hak sözü işitmez oldular.

72 – "Allah, Meryem'in oğlu Îsâ'dır." diyenler hiç şüphesiz kâfir olmuşlardır. Halbuki Îsâ vaktiyle şöyle demişti:

"Ey İsrail oğulları! Benim de, sizin de Rabbiniz olan tek Allah'a ibadet ediniz. Kim Allah'a ortak koşarsa, şu kesindir ki, Allah ona cenneti haram kılmıştır ve onun varacağı yer ateştir. Zalimlere yardımcı olan da çıkmaz." [5,17; 9,31; 19,30-36; 4,48; 7,50; 43,59][101]

73 – "Allah üç asıldan biridir" diyenler de kâfir olurlar. Halbuki bir tek İlahtan başka ilah yoktur.

Eğer bu batıl iddialarından vazgeçmezlerse içlerinden kâfir kalanlara mutlaka can yakıcı bir azap dokunacaktır. [4,171]

Arapçada *sâlisü selâse* veya *rabi'u erba'a* deyiminde üçüncü veya dördüncülük değil, "onlardan biri" mânası vardır. Bu ayet *teslis* inancından behsediyor. Hıristiyan akidesi bunu, "üç uknumdan oluşan tek Tanrı" olarak bildirir. *Uknum*: Asıl, şahıs, öge, mahiyet anlamlarına yakın olan Süryanice bir kelimedir. Hıristiyanlar, "gizemli üçlemeye sahip birlik" i akıl yoluyla ispatlamaya girişmezler.

74 – Hâlâ Allah’a dönüp O’ndan af dilemeyecekler mi? Allah gafurdur, rahimdir (affı ve merhameti boldur).

75 – Meryem oğlu Îsâ Mesih sadece bir Resuldür. Nitekim ondan önce de bir çok elçi gelip geçmiştir.

Onun annesi de çok dürüst, son derece iffetli bir hanımdı. Her ikisi de diğer insanlar gibi yemek yerlerdi.

Dikkat et: Biz onlara delilleri nasıl açıklıyoruz. Sonra bak nasıl oluyor da akılları çelinip bu hakikatlerden vazgeçiriliyorlar!

Acıkıp yemek yeme ve vücudun ihtiyacından fazlasını dışarı çıkarma ihtiyacı, onların da mahiyet itibariyle insan olduklarını, dolayısıyla tanrı olmadıklarını ispatlar.

76 – De ki: Siz Allah’tan başka, size ne zarar, ne de fayda vermeye gücü yetmeyen âciz mahluklara mı ibadet ediyorsunuz? Halbuki hakkıyla işiten ve bilen yalnız Allah’tır. [13,16; 20,89; 25,3][102]

77 – De ki: “Ey Ehl-i kitap! Dininize ait konularda haksız yere haddi aşmayın!

Daha önce gelip geçenlerden hem kendisi sapmış, hem bir çok insanları da saptırmış olan atalarınızın

ve şimdiki durumda da doğru yoldan sapan birtakım kimselerin heva ve hevesine uymayın. [9,30]

Dini öğrenmeye, incelemeye ve hükümlerini dikkatli bir şekilde tatbik etmeye yönelmek aşırılık değil, içtihad, mücahede, ciddiyet ve takvâdır.

“Haksız yere” kaydı: “Dinde hedefiniz daima hak olsun, kör bir taklit, kuru bir tutuculuk ile ifrat veya tefrite sapıp hakkın sınırını geçmeyiniz. Ey Hıristiyanlar! Siz Mesihi tanrılaştırmayınız. Ey Yahudiler! Siz onun nebîliğini inkâr etmeyiniz. Bu batıl inançlarınızı devam ettirmeniz hakikatin sınırını aşmak, dolayısıyla Allah’ın hakkına tecavüz

etmektir.” Bu âyet, Hıristiyanlığın şirk inançlarının etkisi altında kaldığına da işaret etmektedir. (Bkz. 9,30).

78 – İsrailoğullarından küfre sapanlar hem Davud’un, hem de Meryem oğlu Îsâ’nın lisanı ile lânetlendiler. Bunun sebebi onların isyan etmeleri ve taşkınlık edip haddi aşmaları idi.[103]

Hz. Mûsâ (a.s.)’dan sonra, İsrail tarihinde pek önemli iki şahsiyet olan Davud ile İsa (a.s.) Yahudileri yola getirmeye çalışmışlar, fakat sözlerini dinlemeyen Yahudiler, Babil ve Roma imparatorluklarının işgallerine mâruz kalmışlardır. Her iki Zat da Hz. Muhammed (a.s.m)’ı müjdelemişlerdir.

79 – Onlar kötülük yaptıkları zaman, birbirlerini kötülükten vazgeçirmeye çalışmazlardı.

Ne çirkin davranıştı bu tutumları!

80 – Onlardan çoğunun kâfirleri velî edindiklerini görürsün. Bu iş -ki onu bizzat kendileri yapmış ve üzerlerine Allah’ın hışmını çekmişlerdir- ne kötü bir davranıştır! Onlar cehennem azabında devamlı kalacaklardır.

81 – Eğer Allah’a, Peygamber’e ve ona indirilen vahye imanları olsaydı, kâfirleri velî edinmezlerdi. Fakat onların çoğu, yoldan çıkmış kimselerdir.

82 – Sen, iman edenlere, düşmanlık besleme bakımından onların en şiddetlilerinin Yahudiler ile müşrikler olduğunu görürsün.

Müminlere sevgi bakımından en çok yakınlık duyanların ise “Biz Nasâra’yız (Hıristiyan’ız)” diyenler olduğunu görürsün.

Bunun sebebi, onlar arasında bilgin keşişlerin ve dünyayı terk etmiş rahiplerin bulunması ve onların kibirlenmemeleridir. [3,199; 28,52-55; 57,27]

83-84 – Peygambere indirilen Kur’ân’ı dinledikleri vakit, onda âşina oldukları gerçeği bulmaları sebebiyle gözlerinin yaşla dolup taştığını görür ve şöyle dediklerini işitirsin:

“İman ettik Rabbena! Bizi de hakka şahitlik edenlerle beraber yaz! Bütün isteğimiz ve umudumuz, Rabbimizin bizi hayırlı insanlar arasına dahil etmesi iken, ne diye Allah’a ve bize gelen bu hakikate iman etmeyelim ki?”

Böyle Hıristiyanların başında Hz. Peygamber (a.s.m.)’ın çağdaşı Habeş Necaşîsi olup hicret eden Müslümanları ülkesinde barındırmış, kendisine nota veren Kureyş’in baskılarına kulak asmamış ve Hz. Peygamber (a.s.m)’a iman etmişti.

85 – Böyle demelerine mukabil, Allah onları, içinden ırmaklar akan ve ebedî kalacakları cennetlerle ödüllendirdi.

İşte iyi hareket edenlerin mükâfatı böyle olur!

86 – Küfre sapıp âyetlerimizi yalan sayanlara gelince, onlar da alevli cehennemi boylayacaklardır.

87 – Ey iman edenler! Allah’ın size helâl kıldığı o güzel ve temiz nimetleri kendinize haram kılmayın, haddi de aşmayın! Çünkü Allah haddini aşanları asla sevmez. [7,31-32; 25,67]

88 – Allah’ın size rızık olmak üzere yarattığı şeylerden helâl ve temiz olarak yiyin!

Kendisine iman ettiğiniz Allah’a karşı gelmekten sakının!

89 – Allah sizi kasıtsız olarak yaptığınız yeminlerden dolayı sorumlu tutmaz,

ama bilerek yaptığınız yeminlerden ötürü sorumlu tutar.

Böyle bir yemini bozarsanız onun keffâreti, çoluk çocuğunuza yedirdiğiniz orta halli yemek çeşidinden on fakir doyurmak, yahut on fakiri giydirmek veya bir köleyi hürriyetine kavuşturmaktır.

Bunlara gücü yetmeyen kimse, üç gün oruç tutsun.

İşte yemin ettiğinizde, yemin bozmanın keffareti budur.

Yeminlerinize sahip çıkın!

Allah işte size âyetlerini böyle açıklıyor, ta ki şükredesiniz.

90 – Ey iman edenler! Şarap, kumar, putlara kurban kesilen sunaklar, fal okları, şeytana ait murdar işlerden başka bir şey değildir. Bunlardan geri durun ki felâh bulasınız. [2,219][104]

Sarhoş edici içkileri Allah Teâlâ birkaç safhada, tedricî olarak yasakladı. Önce Mekkî bir âyette "güzel bir rızık" olmadığına işaret etti (16,67). Sonra kötülük ve günah tarafının, faydasına galip olduğunu (2,219) bildirdi. Derken sarhoş iken namaz kılmayı yasakladı (4,43). Nihayet bu âyetle kesin hüküm halinde haram kıldı.

91 – Şarap ve kumarla şeytanın yapmak istediği tek şey, sizin aranıza düşmanlık ve kin salmak, sizi Allah'ı zikretmekten ve namazdan alıkoymaktır. Artık bu habis şeylerden vazgeçtiniz değil mi?

92 – Allah'a itaat edin, Resulullah'a da itaat edin ve onlara karşı gelmekten sakının! Eğer ona sırtınızı dönerseniz bilin ki peygamberimizin görevi sadece tebliğden ibarettir.

93 – İman edip iyi ve yararlı işler yapanlara, bundan böyle Allah'a karşı gelmekten sakındıkları ve imanlarında sebat ile yararlı işlerine devam ettikleri,

sonra takvâları ve imanları tam sağlamlaşıp kökleştiği,

daha sonra da bu takvâ ile beraber, başkalarına da iyilik ettikleri takdirde,

daha önce yiyip içtiklerinden dolayı kendilerine bir vebal yoktur. Allah da böyle güzel davrananları sever. [22,32.37]

Âyette takvâ ve iman şartının üç kere tekrarlanması, çeşitli tefsirlere vesile olmuştur. Mesela: İlk cümlede: “Şirkten sakınıp Allah’a iman ettikleri takdirde”, ikinci cümlede “Haramlıktan sonra şarap ve kumardan sakındıkları ve onların haramlığına iman ettikleri takdirde”, üçüncüsünde “Diğer bütün haramlardan sakınıp haramlığına iman ettikleri takdirde” şekillerinde yorumlanmıştır (Nesefî). Veya birincisi şirkten, ikincisi haramlardan, üçüncüsü şüpheli şeylerden korunma diye yorumlanmıştır (Nesefî). Yahut üç mertebe yani: başlangıç, orta ve son duruma itibar edilmiş olabilir. Yahut ittika edilen (sakınılan) şeylere itibar edilebilir: Şöyle ki: Cehennemden korunmak için haramlardan; haramdan korunmak için şüpheli şeylerden; nefsi düşüklükten korumak için bazı mübahlardan korunmak gerektiğine işarettir. Vallahu a’lem. (Ebu’s-suûd).

94 – Ey iman edenler! Allah, kendisini görmeksizin, gıyabında Kendisini tazim edip haramlardan sakınanları meydana çıkarmak için sizi av nevinden bir şeyle deneyecek. Bir av bolluğu ki elleriniz de yetişebilecek, mızraklarınız da... Kim bundan sonra konulan hududu aşarsa işte ona gayet acı bir azap vardır. [67,12]

95 – Ey iman edenler! Siz ihramlı iken av öldürmeyin. İçinizden kim onu bilerek öldürürse kendisine bir ceza vardır. O ceza da, öldürdüğüne benzer bir hayvan olup, öldürülenin emsali olduğuna içinizden iki âdil kişinin karar vermesi gerekir.

Ceza, Kâbe’ye ulaşıp orada kesilecek bir kurbanlıktır. Yahut fakirleri doyurmak, yahut onun dengi oruç tutmak şeklinde bir keffarettir, ta ki işlediğinin vebalini tatsın.

Allah daha önce işlenen bu tür fiilleri affetti. Fakat kim dönüp tekrar böyle yaparsa Allah ondan, onun intikamını

alır; zira Allah azîzdir (mutlak galiptir) ve intikamı vardır. [2,196; 3,4; 14,47]

Hac esnasında avlanma yasağının önemli hikmetlerinden biri, Harem-i Şerif'in, yani oranın ziyaretçileri hacıların güvenliğini sağlamaktır. Avlananların olması, izdiham ve kazalara yol açabilir. Allah'ın intikamı: Adaletinin gereği olarak, müstahak olanı cezalandırmasıdır.

96 – Ey ihramlılar! Deniz avı ve deniz yiyeceği size helâl kılındı ki size ve yolculara bir rızık vesilesi olsun. Kara avı ise, ihramlı olduğunuz müddetçe size haram kılındı. Öyleyse huzurunda varıp toplanacağınız Allah'a karşı gelmekten sakının!

97 – Allah Kâbe'yi, o hürmete layık mâbedi, insanların din ve dünya hayatları için bir destek vesilesi kılmıştır; o haram ay'ı da, Kâbe'ye gönderilen gerdanlıksız veya gerdanlıklı kurbanlıkları da...

Bütün bunlar, Allah'ın göklerde olanı da, yerde olanı da bildiğini ve gerçekten Allah'ın her şeyi bildiğini sizin de bilip anlamanız içindir.

Hac uluslararası düzeyde, dünya çapında, yılda bir tekrarlanan bir vakıa olduğu gibi, umre de daha küçük çapta devam eden bir vakıadır. Hac ziyaretinin kültürel, sosyal, ekonomik, turistik fayda ve neticeleri gözle görülmektedir. Fakat daha fazla faydası, ziyaretçilerin manevî hayatlarına yön verip, onları mânen beslemesidir. Allah'ın yeryüzünde inşasını emrettiği ilk Mabedi ziyaret etmekle, insanlığın babası Hz. Âdem (a.s.)'dan günümüze kadar gelen bütün insanlarla buluşması, başka kapılarda sürünüp perişan olanların, sıcak aile yuvalarına dönüşü, geçici dünya imtiyazlarının (ırk, asalet, servet, makam, güzellik, gençlik gibi imtiyazların) gerçekten geçici

olduğunun ispatlanması, mahşer manzarasından bir enstantanenin dünyada yaşanarak insanların ona göre kendilerine çekidüzen vermeleri gibi nice muazzam gerçekleri yaşar ki bunları düşününce "Kâbe'nin nasıl bir yön ve nizam unsuru" ve yön belirleyen bir pusula olduğunu anlar.

Haram ay (Şehr-i haram) hac ibadetinin yer aldığı Zilhicce veya hac mevsiminin yer aldığı Receb, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarıdır.

98 – Bilin ki Allah'ın cezası şiddetlidir; ama aynı zamanda O, gafurdur, rahîmdir (affı ve merhameti boldur).

99 – Peygambere düşen sorumluluk, sadece tebliğ etmektir. Allah sizin açığa vurduğunuz ve gizlediğiniz her şeyi bilir.

Bu, "Peygamberin yapacağı başka iş yoktur," mânasına gelmez. Vahyin tebliği bakımından, sorumluluk yönünden Hz. Peygamberin durumunu bildirmekte, insanlara zorla kabul ettirmenin söz konusu olmadığını belirtmektedir. Yani "Peygamber size, tebliğ görevini fazlasıyla yerine getirdi. Sizin ona itaat etmemede artık hiçbir mezaretiniz olamaz" demektir.

100 – De ki: Pis şeylerin çokluğu sana ilginç gelse de, pis ile temiz bir olmaz.

Öyleyse ey akl-ı selîm sahipleri! İlah'a karşı gelmekten sakının ki felâh bulasınız."

Murdar: "Manen temiz olmayan, haram, pis, kötü şey" demektir.

101 – Ey iman edenler! Açıklandığı takdirde hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın.

Eğer Kur'ân'ın indirilmesi esnasında onları sorarsanız, size açıklanır.

Halbuki Allah onları bağışlamış, sizi onlardan muaf tutmuştur.

Çünkü Allah gafurdur, halimdir (affı ve müsamahası geniştir).

Hz. Peygamber (a.s.m) haccın farz kılındığını tebliğ ettiği sırada ashabından biri: "Her sene mi?" diye sorup tekrarlamıştı. İşi zorlaştıracak soruların yersizliği bildirilerek müminler eğitiliyor.

102 – Sizden önce bir topluluk o kabîl şeyleri sormuş, sonra da onlar sebebiyle kâfir olmuşlardı. [6,109-111]

103 – Allah ne *bahîra*, ne *sâibe*, ne *vasîle*, ne de *hâm* diye bir şey bildirmemiştir.

Fakat, o kâfirler bu inançlarını Allah'a mal ederek O'na iftira etmişlerdir. Onların ekserisinin akılları ermez.

Cahiliye arapları putlarına adadıkları hayvanları gruplara ayırmışlardı. Beş kere doğurup beşincide dişi doğuran deveye *bahîra* der, kulağını yarıp sütünü sağmaz, putlara bırakırlardı. Bazı hayvanları putlar uğrunda serbest bırakır, sütü yalnız misafirlere ayrılırdı ki bu deveye *sâibe* derlerdi. Biri erkek diğeri dişi olarak ikiz doğuran koyun veya deveye *vasîle* der, erkeği putlara kurban ederlerdi. On nesli dölleyen erkek deveye *hâm* deyip onu da putlar için serbest bırakırlardı.

104 – Kendilerine: "Allah'ın indirdiğine ve Resul'e (onların hakemliğine) gelin denildiğinde "Atalarımızı ne halde bulmuşsak o bize yeter!" derler. "Ataları hiçbir şey bilmeyen, doğru yolu bulamayan kimseler olsalar da mı onlara tabi olacaklar?"

Müşriklerin hurafelerinden biri de, deve ve koyun gibi hayvanları, âyette sayılan adlar altında putlara adama,

insanların yararlanmasını önleme ve putlara kurban etme idi.

105 – Ey iman edenler! Siz kendinizi düzeltmeye bakın! Siz doğru yolda olduktan sonra sapanlar size zarar veremez. Hepiniz dönüp dolaşıp Allah’ın huzurunda toplanacaksınız. O da yaptıklarınızı size bir bir bildirecek, karşılığını verecektir.

Bu âyet, emr-i mâruf nehy-i münker isteyen âyetlerin hükmünü değiştirmiyor. Ashab zamanında bile böyle anlayanlar olunca Hz. Ebû Bekir (r.a.) minberden şöyle seslenmiştir: “Ey insanlar! Siz bu âyeti okuyor fakat, bundan maksadı, gereğince anlamıyorsunuz. Ben Resulullah (a.s.m)’dan şunu işittim: “İnsanlar bir zalimi görürler de zulmünü engellemezlerse, Allah Teâlâ hepsine azab eder.” Bu âyeti sırf ferdî bir mânada almamalı, *enfusekum*’dan ferdi, nefsi ve tümüyle toplumun kendisini içine alan bir mâna anlamalıdır. Yani fert, fert olarak, Müslüman toplum da toplum olarak, iyilik ve dürüstlüğünü korumalıdır. Bununla beraber âyet bize asıl şunu gösteriyor ki: Kurtuluş ve toplumun hidâyeti de fertlerden başlar. Fertler düzelirse toplum da düzelir. Fertlerde sıhhat ve istikamet olmazsa, sayılarının artması kuvveti artırmaz. Bilakis sorunları çoğaltır. Çünkü toplumda tam bir birlik olmazsa, toplama ve çarpma, kesirlerin çarpımında olduğu gibi, daha küçük bir neticeye götürür. Tam sayı olarak 3X3=9 ederken, 1/3X1/3=1/9 olur. Onun için önce tam sayı durumunda, kâmil fertler yetiştirmelidir. Toplumu ıslah etmek isteyenler, emr-i mârufu kendilerinden başlatmalıdırlar. Keza sağlıksız bir toplum da, başka toplumları düzeltemez. Müminler, fert ve toplum olarak

görevlerini yaparlarsa, başkalarının sapmalarından sorumlu olmazlar.

106 – Ey iman edenler! Sizde ölüm alâmetleri belirdiğinde, vasiyyet edeceğiniz sırada, içinizden iki dürüst kişiyi şahit tutun. Yahut yolculuk esnasında başınıza ölüm musibeti gelmişse, sizden olmayan başka iki kişi şahit olsun.

Eğer şüphe ederseniz, o iki şahidi namazdan sonra tutar ve: “Yeminimizi, akrabalarımızın menfaati de söz konusu olsa, dünyanın hiç bir şeyine değişmeyeceğiz. Allah’ın üzerimizde bir emanet, bir borç olarak bulunan şahitliğini gizlemeyeceğiz. Yoksa biz kesinlikle günahkâr oluruz!” diye Allah’a yemin ettirirsiniz.

107 – Şayet sonradan bu şahitlerin yalan söyleyerek günah işledikleri anlaşılırsa, (şahitlerin haklarına tecavüz etmek istedikleri ve) ölüye daha yakın olan mirasçılardan iki kişi, öbürlerinin yerine geçerler ve “vallahi bizim şahitliğimiz onların şahitliğinden daha doğrudur ve biz kimsenin hakkına tecavüz etmedik. Aksi takdirde biz elbette zalimlerden oluruz!” diye yemin ederler.

108 – Bu usul, şahitliği tam gerektiği şekilde yapmaları, yahut yeminlerinden sonra başka şahitlerin şahitliklerine başvurma sonucunda, yalan söylediklerinin ortaya çıkması sebebiyle, yeminlerinin reddedileceğinden korkmalarını sağlama bakımından en uygun çaredir. Allah’a karşı gelmekten sakının ve Allah’ın hükmünü dinleyip itaat edin! Allah, din yolundan çıkan fasıklar gürûhunu, emellerine kavuşturmaz.

Vasiyetin yerine getirilmesi için alınacak tedbirler bu âyetlerle özetlenmiştir. Âyetin son cümlesinden maksat şudur: Siz ittika etmez ve söz dinlemezseniz fasık olursunuz. Allah da fasıklara hidâyet etmez, yani cennet

yolunu bulmaya veya “faydaları olan cihete muvaffak etmez, emellerine kavuşturmaz.”

109 – Gün gelecek, Allah peygamberleri bir araya toplayıp:

“Sizin tebliğleriniz ümmetleriniz tarafından nasıl karşılandı, nasıl bir cevap aldınız?” buyuracak.

Onlar da: “Senin, her şeyi hakkiyle bilen ilminin yanında bizim bilgimiz yok.

Zira gayblara vakıf olan, yalnız Sen’sin” diyecekler. [7,6; 15,92-93]

110 – Allah o gün buyuracak ki: “İsa! Hem senin, hem annenin üzerinizdeki nimetimi iyi düşün!

Düşün ki: Ben Seni Ruhu’l-kudüsle desteklemiştim. Sen beşikte iken de, yetişkin iken de insanlarla konuşmuştun.

Ben sana kitabı, hikmeti, Tevrat ve İncil’i öğretmiştim.

Sen, Ben’im iznimle çamurdan kuş şeklinde bir şey yapıyor, ona üflüyordun; o da Ben’im iznimle kuş oluveriyordu.

Düşün ki: Sen Ben’im iznimle anadan doğma âmanın gözünü açıyor, abraşı da iyileştiriyordun.

Düşün ki: Sen Ben’im iznimle ölüleri kabirden diri olarak çıkarıyordun.

Hani Ben İsrailoğullarının şerlerini (öldürme kasıtlarını) senden defetmiştim.

Kendilerine apaçık deliller, mûcizeler getirdiğin zaman da onların kâfirleri: “Bu besbelli bir büyüden başka bir şey değil!” demişlerdi. [2,87; 3,46.49; 9,30][105]

111 – Ve hani havarilere: “Bana ve Resulüme iman edin” diye ilham etmiştim.

Onlar da: “İman ettik. Hakka teslim olduğumuza şahid ol!” demişlerdi. [3,52; 28,7; 16,68] [106]

112 – Bir vakit de havariler: “Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi? dediler.

O da: “Eğer mümin iseniz Allah’tan korkun da edebi aşmayın!” diye cevap verdi.[107]

Bu isteği iman etmeden önce yapmış olmaları mümkündür. Allah Teâlânın kudretine, Hz. İsa (a.s.)’ın nübüvvetinin hakkaniyetine inanarak bunu söylemeleri mümkündür. Bu durumda “gücü yeter mi?” diye Hak Teâlâ’nın kudreti değil de, “indirir mi?” anlamında olarak O’nun fiili süal konusu yapılmaktadır (Ebu’s-suûd).

113 – “Biz” dediler, “istiyoruz ki ondan yiyelim, gönlümüz rahatlasın, senin bize doğru söylediğini bilelim ve ona şahitlik edenlerden olalım.

114 – Meryem’in oğlu İsa: “Ey büyük Rabbimiz! Ey yüce Allah’ım! Bize gökten bir sofra indir ki bizim hem evvelimiz, hem âhirimiz (yani ümmetimizin tamamı) için o gün bir bayram olsun ve Sen’den bir mûcize olsun. Bizi rızıklandır, zira rızık verenlerin en hayırlısı Sen’sin.” dedi.[108]

115 – Allah buyurdu ki: “Ben onu yukarıdan size indiririm, fakat bundan sonra her kim nankörlük edip kâfir olursa, onu dünyada hiç kimseye yapmayacağım derecede cezalandırırım.”

116-118 – Hem Allah Teâlâ: “Ey Meryem oğlu İsa!” Sen mi insanlara “Beni ve annemi Allah’tan başka iki tanrı edinin!” dedin?” diye sorguladığı vakit o şöyle diyecek:

“Hâşa! Sen şerikten ve her noksandan münezzehsin Ya Rabbî! Hakkım olmayan bir şeyi söylemem doğru olmaz, bana yakışmaz.”

“Hem söylediysem malûmundur elbet!Benim varlığımda olan her şeyi Sen bilirsin, ama ben Sen’in Zatında olanı bilemem. Bütün gaybleri hakkıyla bilen ancak Sen’sin.”

“Sen ne emrettinse ben onlara, bundan başka bir şey söylemedim. Dediğim hep şu idi: “Rabbim ve Rabbiniz olan Allah’a kulluk edin.”

“Ya Rabbî! Ben aralarında olduğum müddetçe onları gözetiyordum. Fakat vakta ki Sen beni aralarından tutup aldın, onları görüp denetleyen yalnız Sen kaldın. Sen gerçekten her zaman, her şeye hakkıyla şahitsin.

Eğer onları cezalandırırsan, şüphe yok ki onlar Sen’in kullarındır. Onları affedersen, aziz-u hakîm (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibi) ancak Sen’sin.” [4,172]

Birçok batılı yazarın iddialarının hilafına, Kur’ân-ı Kerim, Meryem’i teslisin bir unsuru saymaz. Yalnız bu âyette onun tanrılaştırıldığını bildirir. Arabistanda ve Suriye’de İslam’ın zuhurundan önce Meryem’i tanrılaştıran *Collyridiens* gibi toplulukların bulunduğunu birçok müsteşrikin çalışmaları da göstermiştir. Fakat oraya gitmeye gerek yoktur. Katolik mezhebi Meryem hakkında “Tanrının Annesi” (Theotokos) der, onun da ruh ve bedeni ile göğe yükseldiğini, dünyada hazır ve icraatta bulunduğunu, duaların ona yöneltilmesinin yerinde olduğunu kabul eder. Tevhid konusunda çok titiz olan Kur’ân nazarında bunların tanrılaştırma sayılması pek normaldir.

[109]İncil’in hiçbir yerinde Hz. İsa (a.s.)’ın “Ben Tanrı’yım” şeklinde bir sözü yoktur. Aksine o Allah’ın kulu olmasıyla övünür (Mt 12,18).

119 – Bunlardan sonra Allah buyurur ki: “Bu gün o gündür ki, doğruların doğruluğu kendilerine fayda verir. Onlara içinden ırmaklar akan cennetler var.

Orada daimî kalırlar. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte büyük başarı ve mutluluk budur!"

120 – Göklerin, yerin ve oralardaki her şeyin hakimiyeti Allah'ındır ve O her şeye hakkıyla kadirdir.

903 Çk 20,25; Lv 11,7; Ts 27,5; 14,8; Rİ 21,25.
9114 İş 19,2.
9221 Ts 7,13; 1,8.
9322 Sy 13,31-33; Ts 1,28.
9426 Sy 14,33; Ts 2,7; Yş 5,6.
9538 Çk 20,15; Ts 25,11-12; Lv 19,11.
9639 Zk 1,3.
9741 İş 29,13; Mt 15,8; Mr 7,6.
9842 Çk 23,8; Ts 16,19; 27,25.
9945 Çk 21,23-25; Lv 24,17-20; Ts 19,21
10064 Mz 104,27-28; 145,15-16.
10172 Yh. 20, 17; Mr 12,29.
10276 Baruh 6. bölüm.
10378 Mz 109,1-31; Mt 23. bölüm.
10490 Lv 10,9; Hk 13,4.14.
105110 Mt 12,24; Mr 3,22; Lk 11,15.
106111 Yh 14,1.
107112 Rİ 10,9-15.
108114 Çk 16,4; Ts 8,3; Mt 26,26-28; Mr 14,22-24.
109116-118 Mt 4,10; Lk 4,8.

6 – EN’ÂM SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup, 165 âyettir. 136-138. âyetlerde geçen en’âm kelimesi vesilesi ile bu isim verilmiştir. En’âm: İnek, deve, koyun, keçi gibi hayvanların genel adıdır. Böylece bu hayvanlarla alakalı hurafeleri ortadan kaldırmak hedeflenmiş olabilir. Bakara sûresi, Kur’ân’ın uzunca bir özeti olup, usûl ve fürûunu en fazla içeren sûredir. Âl-i İmran, Nisa ve Mâide sûreleri Ehl-i kitapla ilgili her türlü meseleyi tafsilatlı olarak ele alırlar. Bakara sûresi Yahudilerin iddialarını çürütmeye özellikle ağırlık verirken Âl-i İmran sûresi, ilk yarısında Hıristiyanların iddialarını iptale daha fazla yer verir. Nisa sûresinin son kısmı Hıristiyanlara karşı deliller ihtiva eder ve sûre boyunca da Bakara sûresinde özet halinde kalan münafıkların iç yüzlerini açıklar. Peşinden gelen Mâide sûresi, Yahudi ve Hıristiyanların bazı münferit iddialarını çürütür. Böylece ilk dört uzun sûrede Ehl-i kitapla ilgili meseleler ele alınıp onları izleyen En’âm sûresinde her türlü kâfir ve müşriklerin iddiaları iptal edilir. En’âm sûresi bizzat tevhide, peşinden gelen A’raf sûresi ise tevhid tarihine ağırlık verir. En’âm sûresi, Bakara sûresinde kısa kısa ele alınan ulûhiyyet, nübüvvet ve meâd (âhiret) gibi akaid esaslarını beyan eder. Nisâ ve Mâide sûrelerindeki ahkâma, Enfal ve Tövbe sûreleri cihad, münafıklar ve devletler hukuku ile ilgili hükümleri ilâve ederler. Böylece Kur’ân’ın üçte biri, böyle bir bütünlük arz ederek tamamlanır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'ın hakkıdır. Bir de kâfirler kalkmışlar, birtakım putları Rab'lerine eşit sayıyorlar!

Kur'ân'ın birçok âyetinde *semâvat ve'l-ard* (gökler ve yer) birlikte ve bu sıra ile geçer. *Semâ:* Meleklerin mekânı, duaların kıblesi, temiz ruhların yükseldiği yer ve küresel yapısı ile yerküreyi her tarafından kuşatması, orada Allah'a hiç isyan edilmemesi, cennetin orada bulunması itibariyle ön sırada yer alır. Fakat arz tek başına ve küçük cirmiyle "göklere" denk tutulur. Bu da, Allah Teâlânın dünyaya yerleştirdiği zengin muhtevanın önemini gösterir. Peygamberlerin ve özellikle Hz. Muhammed (a.s.m)'ın burada zuhuru göklere denk tutulması için yeterli bir sebep değil midir? O bütün âlemlere rahmet olarak gönderilmiş değil midir! [21,107]

2 – O, sizi bir çamurdan yaratan, sonra size bir ecel, bir ömür süresi tayin edendir. Bir de O'nun nezdinde muayyen bir ecel vardır.

Sonra, bir de kalkmış şüphe ediyorsunuz!

Cenab-ı Allah ilk insan Hz. Âdem (a.s.)'ı, çamurdan yarattığı gibi, her bir insanı da çamurdan süzülmüş bir hülasadan yaratır. Zira sperma ile yumurta kandan, kan gıdalardan, gıdalar hayvanî ve nebatî maddelerden, bunlar da topraktan gelir.

3 – Oysa ki göklerde de, yerde de gerçek İlah ancak O'dur. O sizin gizlinizi de bilir, açığa vurduğunuzu da. O, hayır ve şer olarak elde edeceğiniz şeyleri de bilir.

4 – Böyle iken, Rab'lerinden onlara ne zaman bir âyet geldiyse mutlaka ondan yüz çevirirler.

5 – Hakikat kendilerine gelince onu yalan saydılar, alay ettiler; fakat alay ettikleri şeyin haberlerini, onunla alay

etmenin ne demek olduğunu yakında öğrenirler!

6 – Kendilerinden önce nice nesilleri imha ettiğimizi görmediler mi? Biz onlara, size vermediğimiz imkânları vermiş, gökten üstlerine bol bol yağmur göndermiş, ayaklarının altından ırmaklar akıtmıştık.

Fakat günahlarından ötürü onları imha ettik ve onların peşinden başka bir nesil yarattık.

7 – Eğer sana kağıda yazılı olarak bir kitap indirmiş olsaydık, kendileri de elleriyle onu tutmuş bulunsalardı o kâfirliklerinde inad eder, yine de: “Bu besbelli bir büyüden başka bir şey değil!” derlerdi. [15,14-15]

8 – Bir de: “Ona “bizim de görebileceğimiz bir melek gönderilmeli değil miydi?” dediler. Eğer Biz bir melek gönderseydik elbette iş bitirilmiş olur, sonra kendilerine göz bile açtırılmazdı. [25,22; 15,8]

9 – Şayet o elçiyi melek kılsaydık, yine onu bir adam şeklinde gösterir de düştükleri şüpheye onları yine düşürmüş olurduk. [17,95; 9,128; 3,164; 64,6]

Beşeriyetin büyük bir kısmının sapması, kendi hemcinslerinden peygamberleri kabul etmemelerinden ileri gelmiştir. Onlara kalsa, otorite sağlamak, bağlanmak için mutlaka insanüstü, tanrısal bir güç olması gerekir. Bu zihniyet hak peygamberlerin öğrettiklerini bile şirkle bulaştırmıştır. Budizm, Hinduizm, Zerdüşt dini, muhtemelen peygamber tebliğleri etrafında oluşmuş büyük dinlerdi. Onlardan daha yakın dönemdeki Hıristiyanlığın bile, Hz. İsa gibi bir peygamberi, Tanrının oğluna dönüştürmesi, bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Allah, Hz. Muhammed (a.s.m)’ın evrensel ve ebedî risâleti ile beşeriyeti eğitmek ve onlara en mâkul ve yaratılışlarına en uygun bu sade gerçeği benimsetmek istiyor. Sade, güzel,

fıtrî gerçek şudur: Kâinatı yaratan Allah'ın insanlık hakkındaki buyruklarını ulaştırmasının en mâkul yolu, insanların içlerinden seçtiği mükemmel elçilere mesajlarını vahiy yolu ile bildirmesidir. İlâhî terbiye ile en güzel nûmune mertebesine yükselen, Allah'ın kitabını tebliğ, tebyin ve tatbik eden (ulaştıran, açıklayan ve uygulayan) o Peygamber ve bir harfi bile değişmeden Hakkın hücceti olarak ortada olan Kur'ân: Allah'ı, Peygamberi, insanı, hayatı, aklı, evreni, dünyayı âhireti her şeyi yerli yerine koymuştur.

10 – Senden önce de nice peygamberlerle alay edilmişti. Fakat alay ettikleri gerçek, o maskaralık edenlerin üzerine inip her taraflarından sararak mahvetti.

11 – De ki: "Dünyayı gezin dolaşın, sonra da peygamberlere "yalancı" diyenlerin âkıbetlerinin nice olduğunu bir düşünün!"

12-13 – De ki: "Göklerde ve yerde olanlar kimindir?" "Allah'ındır" de. O, rahmet etmeyi Kendisine ilke edinmiştir.

O, geleceğinde hiçbir şüphe olmayan kıyamet günü sizi bir araya toplayacaktır.

Kendilerini en büyük ziyana uğratanlardır ki iman etmezler. Halbuki gecede ve gündüzde barınan her şey O'nundur. O her şeyi işitir ve bilir.

Yüce ve merhametli Yaradan, sırf kendi iradesi ile rahmet ve merhametle muamele etmeyi, Zatına bir ilke edindiğini beyan buyuruyor.

"Allah, yaratıkları var etmeyi dilediğinde, Kendi nezdinde Arş üzerine koyduğu bir fermanında: Benim merhametim gazabımdan ileridir." diye yazmıştır" (hadis-i şerif).

Bir başka hadiste, Allah'ın yüz rahmet yaratıp, bir bölümünü dünyaya bıraktığı, bütün yaratıklardaki şefkatin

bunun eseri olduğu, âhirette ise kalan 99 rahmeti ile takviye edilmiş olarak bu rahmet ile muamele buyuracağı bildirilir.

14 – De ki: “Gökleri, yeri yaratan, beslenmeyip besleyen Allah’tan başkasını mı Tanrı edinecek mişim?” “Doğrusu, bana, Allah’a iman ve itaat edenlerin ilki olmam emredildi” de, ve “sakın müşriklerden olma!” buyuruldu. [39,64]

15 – De ki: “Ben Rabbime isyan etmem halinde, ileride gelecek büyük bir günün azabından korkarım.”

16 – O gün her kim azaptan uzak tutulursa, muhakkak ki Allah ona merhamet etmiştir. İşte asıl başarı, asıl mutluluk budur. [3,185]

17 – Eğer Allah sana bir sıkıntı verirse O’ndan başkası onu gideremez. Sana bir hayır ve nimet verirse... Zaten O her şeye olduğu gibi, buna da elbette kadirdir. [35,2]

18 – O, kullarının üstünde hükmünü yürüten mutlak hükümrandır, her işi tam hikmetle yapar ve her şeyden haberdardır.

19 – De ki: “Şahit olarak hangi şey daha büyüktür?” “De ki: “Allah! Benimle sizin aranızda O, şahit olarak yeter.

Şu Kur’ân bana sizi ve kendisine ulaşan herkesi uyarmam için vahyolundu.”

Allah ile beraber başka tanrılar bulunduğuna gerçekten siz mi şahitlik ediyorsunuz?” Ben asla buna şehadet etmem!” de ve şu hakikati vurgula: “O, ancak tek İlâhtır, başka Tanrı yoktur. Sizin şirkinizle de, şeriklerinizle de benim hiç bir ilişiğim yoktur.” [11,17]

Hz. Peygamberin risaletinin asıl ve en büyük şahidi Allah’tır. O’nun şahitliği: Ona mûcizeli bir ferman olan Kur’ân’ı vermesi, daha önceki semavî kitaplarda geleceğini haber vermesi, bazı mûcizelerle desteklemesi, kâinatı onun

dâvetinin esası olan vahdaniyetin (Allah'ın var ve bir olmasının) delilleri ile doldurması, insanın yaratılışına bir Allah'a ve ebedî hayata inanma duygusunu koyması tarzlarında olmaktadır.

20 – Kendilerine kitap verdiğimiz ümmetlerin bilginleri o Peygamberi, kendi öz evlatlarını tanıdıkları gibi tanırlar.

Ama kendilerine acımayıp kendi kendilerini en büyük hüsrana uğratanlardır ki iman etmezler. [3,81; 26,196; 61,6]

Yahudi ve Hıristiyanlar kutsal kitaplarında Hz. Muhammed (a.s.m)'ın geleceğini müjdeleyen bilgilere sahiptiler. Ölçüleri kullanan Abdullah b. Selâm gibi bir Yahudi bilgini: "Ben Peygamberi, oğlumu tanıdığımdan daha iyi tanırım. Zira ben Muhammed'in nebî olduğunda şüphe edemem, çocuğuma gelince, ne bileyim, belki de annesi ihanet etmiş olabilir." demiştir. Bu kitaplardaki bilgiler, tahriften sonra bile mevcut olup, bu konuya tahsis edilen kitaplarda yer almaktadır.

21 – Allah adına yalan uydurandan veya O'nun âyetlerini yalan sayandan daha zalim kim olabilir ki? Şu muhakkak ki o zalimler felâh bulamayacak, muratlarına eremeyeceklerdir.

22 – Gün gelecek, hepsini bir yere toplayıp sonra o müşriklere: "Nerede Allah'ın ortağı olduğunu iddia ettiğiniz tanrılarınız?" diye soracağız.

23 – Sonra onların şirklerinin vardığı son nokta, (sığınacakları tek yalancı özrü) "Rabbimiz Allah hakkı için, vallahi biz müşrik değildik!" demekten ibaret olacaktır.

24 – İşte bak, nasıl da kendi vicdanlarına karşı yalan söylediler! Uydurdukları o tanrılar da kendilerinden uzaklaşıp ortada görünmez oldular.

25 – Onlardan seni Kur’ân okurken dinleyenler de vardır. Fakat Biz onu lâyık olduğu şekilde anlamalarına mani olmak için, onların kalplerine kat kat örtüler gerdik. Kulaklarının içine de, gereği gibi işitmelerini engelleyen ağırlıklar koyduk.

Artık onlar her türlü mûcize ve belgeyi de görseler yine iman etmezler. O kadar ki yanına geldikleri zaman seninle münakaşaya girişerek “Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir.” derler. [17,46; 18,57; 31,7][110]

26 – Onlar hem halkı Kur’ân’dan ve Peygamberden uzaklaştırırlar, hem de kendileri ondan geri dururlar.

Böylece yalnız kendilerini mahvederler de farkına varmazlar.

27 – Onlar ateşin karşısında durdurulup da “Ah n’olurdu, dünyaya bir geri döndürülsek de Rabbimizin âyetlerini inkâr etmesek, müminlerden olsak!” dedikleri zaman bir görsen, neler olacak neler!

28-29 – Hayır! Öteden beri gizledikleri utandırıcı çirkin halleri, münafıklıkları yüzlerine vuruldu da ondan böyle söylüyorlar.

Yoksa geri gönderilseler bile, yine kendilerine yasaklanan kötülükleri yapmaya dönecek ve diyeceklerdi ki: “Hayat, sırf dünya hayatımızdan ibaret! Biz bir daha diriltilecek de değiliz!” Onlar, hiç şüphesiz yalancıdırlar.

30 – Hem onları Rab’lerinin huzuruna getirilip hesap meydanında durdurulduklar zaman bir görsen! Hak Teâlâ: “Nasıl, diyecek, şu gördüğünüz diriliş gerçek değil miymiş?” Onlar da: “Evet, Rabbimiz hakkı için gerçekmiş!” diyecekler.

Allah Teâlâ buyuracak: “Öyle ise, kâfirliğinizden ötürü şimdi tadın azabı!”

31 – Allah’a kavuşmayı yalan sayanlar, gerçekten en büyük hüsrana uğramışlardır.

Nihayet kıyamet saati kendilerini bastırıverince onlar, günah yüklerini sırtlarına yüklenerek: “Eyvah! Dünyada terk edip yapmadığımız iyiliklerden dolayı yazıklar olsun bize!” diyecekler. Dikkat edin: Ne fena yükler götürüyorlar!

32 – Dünya hayatı bir oyun ve oyalanmadan başka bir şey değildir. Âhiret yurdu ise, fenalıklardan sakınanlar için daha hayırlıdır, halâ akıllanmayacak mısınız? [29,64; 47,36]

33 – Ey Resulüm! Onların söylediklerinin seni üzeceğini elbette pek iyi biliyoruz.

Doğrusu onlar seni yalancı saymıyorlar; fakat o zalimler, bile bile Allah’ın âyetlerini inkâr ediyorlar. [35,8; 26,3][111]

Bu âyet, Allah Teâlânın Hz. Peygamber efendimize verdiği yüce makama delalet eden yerlerden biridir. Zira ona hitaben: “Üzülme! Onlar senin yalan söylediğini iddia etmiyorlar. Onlar Allah’ın âyetlerini yalan sayıyorlar” buyurarak onu sıkıntıdan kurtarıp, yükü Zatının üzerine almaktadır.

Bu teşrif, “yalancı!” iftirasına maruz kalan Efendimizi teselli ettiği gibi, bir gerçeği de dile getiriyordu. Zira müşrikler 40 yaşına kadar içlerinde yaşayıp her halini bildikleri Peygamberimize hep “el-Emîn” (pek dürüst ve güvenli) derlerdi. Elçiliğini açıklayınca onu yalanlamaları, Allah’ın bildirdiklerini kabul etmediklerini gösteriyordu. Nitekim düşman kampın başkanı Ebû Cehil Hz. Peygambere şöyle demişti: “Doğrusu, biz senin yalancı olduğunu söyleyemeyiz, ama senin getirdiğini yalanlıyoruz.”

34 – Senden önce nice peygamberler yalancı sayıldılar da tekzib olunmaya ve her türlü eziyete uğratılmaya karşı sabrettiler. Nihayet kendilerine yardımımız gelip yetişti.

Öyle ya, Allah’ın sabredenlere yardım vaadini değiştirebilecek hiçbir kuvvet yoktur. Nitekim o resullerin kıssalarından bazı bölümler sana ulaşmıştır. [37,171-173; 58,21]

35 – Eğer onların hakka sırt çevirmeleri sana pek ağır gelip de kendilerine bambaşka bir mûcize getirmen için yer altında bir geçit veya göğe çıkacak bir merdiven arama peşinde olursan, şunu bil ki: Şayet Allah dileseydi onların hepsini elbette doğru yol üzerinde toplardı. O halde sen sakın bunu bilmeyenlerden, fevrî davrananlardan olma! [10,99]

36 – Ancak kulak verenler bu dâveti kabul ederler. Ölüleri ise Allah diriltecek, sonra O’nun huzuruna çıkarılacaklardır. [36,70]

37 – “Ona bizim ısrarla istediğimiz bambaşka bir mûcize indirilse ya!” deyip duruyorlar. De ki: “Şüphesiz Allah öyle bir mûcize göndermeye kadirdir, fakat onların çoğu bunu bilmezler. [10,20; 13,7.27; 17,59.90-94][112]

38 – Hem yerde hareket eden hiç bir canlı, kanatlarıyla uçan hiç bir kuş türü yoktur ki sizin gibi birer toplum teşkil etmesinler.

Biz o kitapta hiçbir şeyi ihmal etmedik. Sonra hepsi Rab’lerinin huzuruna sevk edilip toplanacaklardır. [6,59; 16,89; 10,61; 11,6; 29,60; 34,3; 36,12]

Fikrî seviyeleri düşük müşriklerin, keyiflerine göre mûcize istemelerine karşı, onların dikkatleri, geçici olmayan ve kâinatın her tarafını dolduran mûcizelere çevriliyor. Bunların; hem Yaratıcının kudretini gösterme, hem de başka yönleriyle de dikkate değer oldukları hatırlatılıyor. Mesela: Kuş türlerinin, arıların, karıncaların ve daha birçok canlıların toplum hayatı yaşadıkları gerçeği bunlardandır.

Bu âyetteki *kitap*, müfessirlerin çoğuna göre Levh-i Mahfuzdur. Levh-i Mahfuz, ilâhî ahkâma göre, mahlukatın bütününün kaderlerinin kaydolunduğu âlem-i gayba ait bir kavramdır. “Kitab”ın her şeyi ihata eden “ilm-i ilâhî” veya “Kur’ân-ı Kerim” olduğu da söylenmiştir. Kur’ân-ı Kerim olarak açıklayanlar, maksadın, dini hususlar olduğunu ve dini meselelerin de Kur’ân’da mücmel olarak, genel prensipler halinde yer aldığını belirtirler.

39 – Âyetlerimizi yalan sayanlar, karanlıklar içinde olan birtakım sağırlar ve dilsizlerdir. Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola koyar. [24,40]

40 – De ki: “Söyleyin bakalım, eğer size Allah’ın azabı gelir yahut kıyamet gelip çatarsa Allah’tan başkasına mı yalvarırsınız? Doğru kimseler iseniz haydi söyleyin gerçeği!”

41 – Hayır! Yalnız O’na yalvarırsınız. O da dilerse duanıza sebep olan sıkıntıyı giderir ve o zaman siz de Allah hakkında uydurduğunuz o ortakları, o batıl mâbudları unutursunuz. [17,67]

Allah Teâlâ 2,186 ve 40,60 âyetlerinde duaları kabul buyuracağını bildirir. Bu âyet ise onları ilâhî meşiet ile kayıtlar. “Sizin istemeniz, ama Allahın da dilemesi ile duanız kabul edilir” mânası kastedilir.

42 – Senden önce de birtakım ümmetlere resuller gönderdik. Dinlemediler: Hakka dönüş yapsın, suçlarının affı için niyaz etsinler diye onları çetin bir yoksulluk, hastalık ve sıkıntılarla cezalandırdık.

43 – Bâri, kendilerine şiddetimiz geldiği vakit yalvarsaydılar, tövbe etseydiler! Fakat heyhât! Onların kalpleri kaskatı olmuş, şeytan da yapmakta oldukları

mâsiyet ve günahları kendilerine süslemiş, cazip göstermişti.

44 – Kendilerine verilen öğütleri terk edip unutunca üzerlerine her şeyin, her zevk ve nimetin kapılarını açtık.

Nihayet kendilerine verilen bu genişlik ve serbestlikle tam ferahlandıkları sırada, ansızın onları kıskıvrak yakaladık da bir anda bütün ümitlerini kaybediverdiler! [7,182; 68,44]

Bu refah onlara istidrac olarak verilmiştir. Hz. Peygamber (a.s.m), bu âyeti açıklamak üzere şöyle buyurur: “İsyanına devam ettiği halde, Allah’ın böyle bir kuluna dünyadan arzu ettiği şeyleri verdiğini görürsen, bil ki bu sadece istidraçtan ibarettir. Sonra da *felemma nesû*... (bu âyeti) sonuna kadar tilâvet etti.” *İstidraç* : Kâfirin cezasını arttırmak için Allah’ın ona bol nimet ve mühlet vermesidir.

45 – Alemlerin Rabbi Allah’a hamd olsun ki böylece, zulmedip duran o gürûhun arkası kesildi.

46 – De ki: “Söyleyin bakalım: Eğer Allah işitme ve görme duyunuzu alır, kalplerinizin üstüne bir de mühür vurursa Allah’tan başka hangi tanrı onları size geri getirebilir?”

Bak, âyetlerimizi nasıl türlü türlü açıklıyoruz da, sonra onlar nasıl yüzçeviriyorlar! [67,23; 10,31]

47 – De ki! “Söylesenize bana: Eğer Allah’ın azabı, ansızın yahut göz göre göre size gelirse zalim topluluktan başkası mı helâk olacak?” [6,82]

48 – Biz peygamberleri sadece müjdeci ve uyarıcı olarak gönderiyoruz. O halde kim iman eder, kendisini ve işlerini düzeltirse onlara asla korku yoktur. Onlar hiçbir üzüntüye de mâruz kalmayacaklardır.

49 – Âyetlerimizi yalan sayanlar ise isyan edip yoldan çıkmalarından ötürü azaba uğratılacaklardır.

“Yoldan çıkma,” âyetin aslında fısk kelimesi ile ifade edilmiştir. *Fısk:* İtaat dışına çıkmak demek olup küfr kavramından daha geneldir. Fısk genellikle çok günah için kullanılır. *Fâsık:* Dinin hükümlerini kabul ettikten sonra bütün veya bir kısım hükümlerine aykırı davranan kimseye denilir. Âyette ise münkirlerin, kâfirlerin fısklarından söz edilmektedir.

50 – De ki: “Ben, size Allah’ın hazineleri benim yanımdadır” demiyorum. Yok, “Ben gaybı bilirim.” Yok, “Ben meleğim.” de demiyorum.

Bana ne vahyediliyorsa, ben ancak ona tabi olurum” De ki: “Kör, görenle bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz? [13,19]

51 – Allah’tan başka hâmilerinin ve şefaatçilerinin olmayacağı bir durumda Allah’ın huzurunda toplanmaktan korkanları sen Kur’an’la uyar! Ta ki isyandan ve günahlardan sakınsınlar. (İbn Âşur. Haşre inanan müminlere göre meal verdik. İkinci mümkün tefsir kâfirleri de kapsamasıdır. Bir kısım kâfirlerin haşre inanmamakla birlikte yine de bu ihtimali düşünerek imana meyletmeleri ve inkârdan sakınmaları mümkündür (Râzî). [23,57; 13,21]

52 – Sabah akşam Rab’lerine, sırf O’nun cemaline ve rızasına müştak olarak niyaz edenleri yanından kovma! Ne sen onlardan, ne de onlar senden sorumlu değilsiniz ki onları kovup da zalimlerden olasın. [18,28; 26,112-114]

İlk Müslüman cemaat arasında Habbab, Bilal, Ammar, Suheyb (r.anhum) gibi köleler ve fakirler vardı. Kureyşin ileri gelenleri Hz. Peygamber (a.s.m)’a: “Ne o, kavmine bedel bunlara mı razı oldun?” Biz onların mı peşinden gideceğiz! Onları yanından uzaklaştırırsan belki biz de sana

tabi olabiliriz” demeleri üzerine 52-53. âyetler indirildi. 54. âyet, gerekli tutumu bildirmektedir.

İmam Ahmed ve Teberanî’nin naklettikleri bu nüzul sebebinden anlaşıldığına göre, Hz.Peygamber (a.s.m), herhangi bir karar vermeden, bu âyet nâzil olup onun, isabetli olan davranışı seçmesine vesile olmuştur.

53 – Biz onlardan kimini kimi ile, neticede “Allah bula bula aramızdan bunları mı lütfuna lâyık gördü?” desinler diye, işte böyle imtihan ettik. Allah kimin şükrettiğini, kimin lütfuna daha lâyık olduğunu bilmez olur mu? [11,27; 46,11; 19,73]

Burada, o kibirli ileri gelenlerin bu lütfa lâyık olmadıkları ima edilmektedir.

54 – Âyetlerimize iman edenler sana geldikleri zaman onlara:

“Selam sizlere!” de!

Rabbiniz merhameti kendi Zatına temel bir ilke edinmiştir.

Sizden kim bilmeyerek bir günah işler de sonra ardından tövbe eder ve halini düzeltirse Onun da gafur ve rahîm (çok affedici ve merhametli) olduğunu bilmelidir.”

55 – Suçlu kâfirlerin yolu, müminlerin yolundan ayırt edilsin diye, böylece âyetleri tamı tamına açıklıyoruz.

56 – De ki: “Allah’tan başka taptığınız şeylere ibadet etmem bana yasak kılındı.” De ki: “Sizin keyfî arzularınıza uymayacağım; yoksa sapmış ve gerçeği bulamamış olurum.”

57 – De ki: “Ben Rabbimden gelen apaçık bir delile dayanmaktayım. Siz ise, onu yalan saydınız.

Gelmesi için acele ettiğiniz azap da benim elimde değildir. Azabı çabuklaştırmak veya ertelemek hakkındaki hüküm, ancak Allah’ındır.

O doğru haber verir. O doğruyu eğriden ayırt edenlerin, hükmedenlerin en hayırlısıdır.”

58 – De ki: “Eğer o acele istediğiniz azap benim elimde olsaydı, benimle sizin aranızdaki iş çoktan bitmiş olurdu.”

Zalimlere nasıl davranılması gerektiğini Allah pek iyi bilir.

59 – Bilinmeyen nice hazineler ve görünmeyen gayb aleminin anahtarları O’nun yanındadır. Onları Kendisinden başkası bilemez.

Karada ve denizde ne varsa hepsini O bilir. O’nun haberi olmadan bir tek yaprak bile düşmez.

Yer altı tabakalarının karanlıkları içindeki tek bir tane, hasılı yaş ve kuru hiç bir şey yoktur ki açık, net bir kitapta bulunmasın. [6,38; 16,89; 39,63; 42,12; 10,61; 11,6][113]

Âyetteki *mefatih, miftah*’ın çoğulu olarak anahtar, *meftah*’ın çoğulu olarak hazine mânasına gelir. Burada geçen gayb hazineleri veya anahtarlarını Hz. Peygamber, 31,34 âyeti ile şöyle açıklamıştır: “Gayb hazineleri beştir: Kıyamet hakkındaki bilgi, Allah’ın nezdindedir. Yağmuru dilediği yere dilediği mikdar indiren O’dur. Rahimlerin ihtiva ettiği çocukların istikballerini bilen O’dur. Hiç kimse yarın yapacağı şeyleri bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyden haberdar olan Allah’tır.” Âyetin sonunda geçen kitab: Levh-i Mahfuz veya ilm-i ilahîdir.

Kur’ân’ın üslubu, ilahî hakikatleri ekseriya müşahhas biçimde anlatır. Bu âyetin ilm-i ilahîyi anlatımı buna dair misaller ihtiva eder. Mücerret üslupla “Allah’ın ezelî ilminin dışında hiçbir şey olmaz.” gibi bir ifade yerine burada buyurulduğu gibi çok canlı, uçsuz bucaksız bir manzara içine giriyoruz. Mesela “O’nun haberi olmadan bir tek yaprak bile düşmez.” cümlesi, muhatabı dünya genişliğinde

bir ormana yerleştiriyor. Her taraf yemyeşil. Sayılara sığmayacak kadar yaprak, yaprak, yaprak... Bunlardan birinin sessizce düşmesi bile O'nun izni dışında olmaz" anlatımıyla varlıkta olan biten herşeyin Allah'ın izni ile olduğu pek etkili tarzda anlatılmaktadır.

60 – O'dur ki geceleyin uykuda sizi kendinizden geçirip alır, gündüzün ne işlediğinizi bilir. Mukadder olan ömür müddetiniz doluncaya kadar, bu bilincinizi alıp, gündüzün sizi uyandırma sürecini devam ettiren de O'dur.

Bu sürecin sonunda da dönüşünüz O'na olacak ve O size yaptıklarınızı bir bir bildirip karşılığını verecektir. [3,55; 39,42; 13,10; 28,73; 78, 10-11]

61 – O kullarının üstünde de tek hâkimdir. O üzerinize, hareketlerinizi kaydeden hafaza meleklerini gönderir.

Nihayet sizden birine ölüm vakti geldiğinde elçilerimiz hiç geciktirmeksizin ve hiçbir işi aksatmaksızın onun ruhunu alırlar. [13,11; 82,10]

62 – Sonra onlar gerçek efendileri, mevlâları olan Allah'a götürülüp teslim edilirler. İyi bilin ki bütün hüküm yetkisi O'nundur ve O hesaba çekenlerin en süratlisidir. [56,50; 10,32][114]

63 – De ki: "Siz yalvara yakara, ağlaya sızlaya ve gizlice dualar ederek şöyle dediğiniz demler sizi karanın ve denizin karanlıklarından, tehlikelerinden kim kurtarır?"

"Eğer bizi bundan kurtarırsa, ahdimiz olsun, kesinlikle şükredenlerden olacağız." [17,67; 10,22]

64 – De ki: "Allah kurtarır sizi ondan ve her sıkıntıdan, fakat sonra siz yine şirke girersiniz."

65 – De ki: "O size tepenizden, yahut ayaklarınızın altından azap göndermeye, yahut sizi gruplar halinde

birbirinize katıp kiminize kiminizin hıncını tattırmaya kadirdir.”

Bak, iyice anlasınlar diye âyetleri nasıl türlü türlü ifade ediyoruz! [17,68-69; 67, 16-17]

Allah Teâlâ geçmişte azgınlık eden bazı toplumlara, burada sayılan cezaları indirdiğini bildirmek sûretiyle son Peygamberin (a.s.m) ümmetini de uyarmaktadır. Yukarıdan inen azap: Taş yağması, fırtına, tufan, yıldırım; hastalık ve musîbetler veya kötü yöneticilerden gelen zulüm; aşağıdan gelen azap: Deprem, toplumdaki kargaşa, anarşi, asayişsizlik diye açıklanmıştır.

Bu âyetle ilgili bir hadis: “Ümmetimden dört şeyi kaldırması için Allah’a dua ettim; bunlardan ikisini kaldırdı, diğer ikisini kaldırmaya razı olmadı. Gökten taş yağmasını, yere batmayı, onları birbirine düşürmeyi ve kimine kiminin hıncını tattırmayı kaldırmasını diledim. İlk ikisini kaldırdı, öbür ikisini kaldırmaya razı olmadı.”

Müslümanlar arasında tefrika ve birbiriyle kavga haram olmakla beraber, Allah’ın hikmetinin bunlara imkân vermesi, kulların imtihanda olmaları sırrı ile ilgilidir. Mümin şerden, haramdan geri durmakla yükümlüdür.

66-67 – Bu, hakikatin ta kendisi olduğu halde, senin halkın onu yalan saydı. De ki: “Ben sizden sorumlu değilim. Her haberin kararlaştırılmış bir zamanı vardır; siz de yakında öğrenirsiniz.”

68 – Âyetlerimiz hakkında alaylı tavırla münasebetsizliğe dalanları gördüğün zaman, -onlar başka bir konuya geçinceye kadar- kendilerinden yüzçevir, eğer şeytan bunu sana bir an unutturursa, hatırına geldiği gibi hemen kalk, artık o zalimler gürûhuyla oturma” [4,140][115]

69 – Allah’ın azabından sakınan müttakilere, iman etmeyenlerin hesabından dolayı bir sorumluluk yoktur.

Fakat uhdelerine düşen, belki onlar da inanıp küfürden ve cehennemden sakınırlar diye, bir nasihattan ibarettir.

Müttaki: İttika (korunma) masdarından ism-i fail olup başta küfür ve şirk olarak âhirette zarar verecek olan haram ve günahlardan sakınan, böylece de tâ nihayette cehennem azabından korunan kimse, demektir.

70 – Dinlerini bir oyuncak ve eğlence haline getiren, kendilerini dünya hayatı aldatmış olan kimseleri kendi hallerine bırak!

Sen Kur’ân ile va’z et ki,

Allah’tan başka yardımcısı ve şefaatçisi bulunmayan hiçbir nefis, işlediği günahlar yüzünden helâke teslim edilmesin.

O, her türlü fidyeyi denkleştirse bile, yine ondan kabul edilmez.

İşledikleri günahlar yüzünden helâke sürüklenenler, mahvolanlar, işte bunlardır.

İnkârlarından dolayı onlara kaynar sudan bir içecek ve acı veren bir azap vardır. [74,38-39; 3,91; 10,3; 32,4]

71 – De ki: “Allah’tan başka, bize, yalvarıp ibadet ettiğimiz takdirde fayda, terkettiğimiz takdirde zarar veremeyen şeylere mi yalvaralım?

Allah bizi doğru yola koyduktan sonra şeytanların kandırıp şaşkın bir halde çöle düşürdükleri, arkadaşlarının ise “Bize gel!” diye doğru yola çağırıp durdukları ahmak gibi, gerisin geriye İslâm’dan şirke mi dönelim?

De ki: “Allah’ın gösterdiği yol, tek doğru yoldur ve bize âlemlerin Rabbine teslim olmamız emrolundu.” [39,37; 16,37]

72 – “Bir de namazı hakkıyla ifa edin ve Allah’a karşı gelmekten sakının!” diye de emrolundu!

Hepinizin sonunda toplanacağı yer, O’nun huzurudur.

73 – Gökleri ve yeri hak ve hikmet’le yaratan O’dur.

O “ol” dediği zaman her şey oluverir. Sözü haktır. Sûra üfleneceği gün de hakimiyet O’nundur.

Görünmeyeni de, görüneni de, olmuşu da, olacağı da O bilir. O, hakîm ve habîrdir (tam hüküm ve hikmet sahibi ve her şeyden hakkıyla haberdardır). [2,117; 18,99; 20,102; 40,16; 25, 26][116]

74 – Bir zaman İbrâhim, babası Azer’e: “Ne! Sen putları tanrı mı ediniyorsun?

Doğrusu ben seni de halkını da besbelli bir sapıklık içinde görüyorum!” demişti. [19,41-48][117]

Azer , Hz İbrahim (a.s.)’ın babasının adının Arapçadaki şeklidir, Tevrat’ta *Terah* diye geçer.

Gelecek bölümde Hz. İbrâhim (a.s.)’ın Allah’ın varlığını ve birliğini delillere dayanarak ortaya koyması anlatılmaktadır. Müfessirlerin çoğuna göre, Hz. İbrâhim, muhataplarını irşad ve onlara istidlâl, yani delillere dayanarak tahkikî imana ulaşma yolunu göstermek için bu diyaloğa girmiştir. 78. âyette nakledilen ve onun şirkten berî olduğunu bildiren sözü de buna delildir.

75 – Biz İbrâhim’e (şirkin çirkinliğini gösterdiğimiz gibi) imanında yakîne, kesinliğe ulaşması için göklerin ve yerin muhteşem hükümranlığını da öylece gösteriyorduk. [3,190-191; 7,185; 10,101; 23,88; 34,9; 36,83]

76 – Gece bastırınca İbrâhim bir yıldız gördü, “(İddianıza göre) Rabbim budur!” dedi.

Yıldız sönünce de “Ben öyle sönüp batanları Tanrı diye sevmem!” dedi.

77 – Sonra Ay’ı, dolunay halinde doğmuş vaziyette görünce “(İddianıza göre) Rabbim budur!” dedi. Sonra o da batınca: “Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi, mutlaka sapmışlardan olurdum!” dedi.

78-79 – Daha sonra Güneşi doğarken görünce (iddianıza göre) “Rabbim, her hâlde budur, bu hepsinden daha büyük!” Batıp kaybolunca da: “Ey halkım, ben sizin Allah’a şerik koştuğunuz şeylerden berîyim. Ben batıl dinlerden uzaklaşarak, yüzümü, gökleri ve yeri yaratan Rabbülâlemin’e yöneltim, ben asla sizin gibi müşrik değilim!” dedi. [6,19;]

80 – Halkı kendisi ile tartışmaya girişti: O dedi ki: “Allah, bana doğru yolu göstermişken, siz hâlâ benimle O’nun hakkında tartışıyor musunuz? Sizin O’na ortak saydığınız şeylerden ben hiç bir zaman korkmam.

Rabbim ne dilerse o olur. Rabbimin ilmi her şeyi kapsar. Hâlâ kendinize gelip ders almayacak mısınız?”

81 – “Hem siz, Allah’ın size tanrı oldukları hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri O’na ortak saymaktan korkmuyorsunuz da, nasıl ben sizin O’na ortak koştuğunuz şeylerden korkarım?”

Şimdi biliyorsanız söyleyin, bu iki taraftan hangisi korkudan emin olmakta haklıdır?” [53,23; 42,21]

Hz. İbrâhim putlara ve yıldızlara tapmanın aklen tutarsız olduğunu ispatlayınca, öyle anlaşılıyor ki, müşrikler bu sefer, onların Allah nezdinde şefaatçi olabileceklerini söylediler. Bu ancak nakil yolu ile bilinecek bir şey olunca Hz. İbrâhim: “Onların şefaatçiliği hakkında Allah’ın hiçbir delil bildirmediğini” söyledi. Son olarak hürafeci müşrikler,

“bizim bu gizemli ilahlarımız seni çarparlar” deyip, psikolojik bir yaklaşımla insanın zaaf damarlarından biri olan korkusunu harekete geçirmeye çalıştılar. O da pek kuvvetli ilzamî bir delille onları susturdu: “Allah’ın kudreti ve birliği kesin. Sizin tanrılarınızın ise zihninizden başka yerde varlıkları yok. Allaha şirkiniz sebebiyle, asıl korkması gereken siz iken, benim ise korkacak hiç bir yanlışım yok iken, ne diye ben korkayım? İyi düşünün: güven istiyorsanız, o sadece tevhid inancındadır.”

82 – İman edip imanlarına zulüm bulaştırmayanlar var ya, işte korkudan emin olma onların hakkıdır, doğru yolda olanlar da onlardır. [31, 13][118]

“Zulüm” pek geniş bir kavram olup ondan kurtulmak kolay değildir. İnsan kendi nefsine, aile fertlerine, yakınlarına ve diğer insanlara hatta hayvanlara bile haksızlıktan kendisini kurtaramayabilir. Nitekim bu hal Ashab efendilerimizi de (r.a.) sarmış, fakat Hz. Peygamberin yaptığı tefsir onları rahatlatmıştı: Abdullah İbni Mesud (r.a.) diyorki: Bu ayet nazil olunca Ashaba ağır geldi ve “içimizde nefsine zulmetmeyen varmı ki?” dediler. Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Bu âyetin manası sizin zannettiğiniz gibi değil. Zulmün buradaki manası, Lukman’ın oğluna “Evladım! Sakın Allah’a ortak uydurma! Çünkü şirk pek büyük bir zulümdür.” [31,13] sözündeki zulümdür.” Böylece Hz. Peygamber burada zulmün “şirk” anlamına geldiğini bildirmiştir. (Buhari, Fethu’l-Barî 1,81; Müslim 2,143;)

83 – İşte bunlar, kavmine karşı İbrâhim’e verdiğimiz delillerdi.

Dilediğimiz kimselerin derecelerini kat kat yükseltiriz.

Muhakkak ki senin Rabbin tam hüküm ve hikmet sahibidir ve O her şeyi hakkıyla bilir.

84 – Biz ona İshak ile Yâkub’u ihsan ettik ve her birine doğru yolu gösterdik.

Daha önce de Nuh’a ve onun neslinden Davud’a, Süleyman’a, Eyyub’a, Yusuf’a, Mûsâ ve Harun’a da doğru yolu gösterdik.

Biz iyi hareket edenleri işte böyle ödüllendiririz. [19,49; 29,27; 57,26; 19,58]

85 – Zekeriyya’ya, Yahya’ya, Îsâ’ya, İlyas’a da doğru yolu gösterdik. Onların hepsi de salih, hayırlı insanlardandı.

86 – İsmâil’e, Elyesa’a, Yunus’a, Lut’a da doğru yolu gösterdik; her birini de yaşadıkları devirlerin insanlarından üstün kıldık.

87 – Onların babalarından, zürriyetlerinden, kardeşlerinden kimini de, aynı şekilde etraflarındaki insanlara üstün kıldık, onları seçtik, onlara doğru yolu gösterdik.

88 – İşte bu yol Allah’ın hidâyet yoludur ki kullarından dilediğini ona iletir. Eğer onlar Allah’a ortak tanısalardı, bütün yaptıkları, elde ettikleri bütün kazançları heder olmuş gitmişti. [39,65; 43,81; 21,17; 39,4]

89 – İşte onlar, kendilerine kitap, hikmet, ve nübüvvet verdiğimiz şahsiyetlerdir. Şimdi o müşrikler bunları inkâr ederlerse, biz inkâr etmeyip bunlara sahip çıkan bir topluluk görevlendiririz.

Hz. Peygamberin evrensel risaleti insanlık için en büyük nimettir. Mekkeli hemşehrileri onun kıymetini bilmeyince, Allah ona sahip çıkacak başka bir toplum var edeceğini bildiriyor. İbn Abbas bunu “Ensar” diye tefsir etmişti. İbn Hacer *Fethu’l-Barî* adlı Buharî şerhinde şöyle der: “Birinci derecede Ensar maksat olmakla birlikte, İslâm tarihi boyunca bu vaadin gerçekleştiğini gösteren müteaddit

toplulukların gelmiş olması, Kur’ân’ın mûcizelerindendir. “Kıyamet gününe kadar hak için galibiyetle mücahedeyi sürdüren bir cemaat, ümmetimden eksik olmayacaktır.” hadisi de bu gerçeği müjdelemiştir. Bildirilen cemaat bire münhasır değildir, birden fazla da olabilir.”

90 – İşte onlar Allah’ın hidâyet verdiği kimselerdir. Sen de onların yolundan yürü ve de ki: “Ben risaleti tebliğden dolayı sizden bir ücret beklemiyorum. O, bütün milletler için bir öğütten, irşaddan ibarettir.

Peygamberlerin hidayetinden maksat; tevhidde, dinin asılları olan akaidde ve ahlâkta olup, hüküm ve şeriatlerin hepsinde değildir. Hz. Peygamber (s.a.s.) onların hepsinin hidayetlerine tabi olmuştu. Kesbî faziletleri, onların her birininkinden daha fazla idi. Zira sadece kendisine mahsus olan ilahî bağışlardan başka, onların hepsine tabi olmakla, onlardan her birinin ayrı ayrı mazhar oldukları kemalatı cem etmişti. Vehbî faziletleri de diğer peygamberlerden daha ileri derecede idi. Hatemü’l-Enbiya olup, kıyamete kadar gelecek bütün insanlara gönderilmesi de bunu gösterir.

91 – Bazı Yahudiler de Allah’ı gereği gibi tanımadılar. Çünkü “Allah hiçbir insana hiçbir şey indirmemiştir.” dediler.

Sen onlara de ki: “Peki, Mûsâ’nın insanlara bir nûr ve rehber olmak üzere getirdiği ve sizin de parça parça kâğıtlar haline koyup işinize geleni gösterdiğiniz, fakat çoğunu gizlediğiniz ve sizin de babalarınızın da bilmediğiniz birçok şeyleri sayesinde öğrendiğiniz o kitabı kim indirdi?”

Ey Resulüm sen: “Allah indirdi.” de! sonra bırak daldıkları batıllarında oynaya dursunlar. [10,2; 17,94-95]

92 – İşte bu da bir feyiz kaynağı ve daha önceki kitapları tasdik edici olarak, bir de hem Anakenti, hem de bütün çevresindeki insanları uyarman için indirdiğimiz bir kitap! Âhirete iman edenler, buna da inanırlar ve onlar namazlarını hakkıyla kılmaya devam ederler. [2,41; 7,158; 6,19; 11,17; 25,1; 3,20; 42,7]

Kur'ân'ın dâveti evrenseldir. Nitekim bu âyet, *"Ümmu'l-Kurâ* (Metropol, Anakent)" Mekke ve bütün çevresi" diyerek bunu gösterir. Bu gerçek "bütün insanlara" [7,158], bütün âlemlere (insanlara ve cinlere) [25,1] gibi âyetlerde daha açık bildirilir.

93 – Allah adına yalan uydurandan, yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde "Bana da vahyolundu." diyenden, bir de, "Allah'ın indirdiği âyetler gibi ben de indiririm." diye iddia edenden daha zalim kimse olabilir mi?

Ölümün şiddetleri içinde kıvranırken, ölüm meleklerinin de yakalarına yapışıp kendilerine: "Haydi, derhal ruhlarınızı çıkarıp teslim edin! Bugün zillet azabıyla cezalandırılacaksınız; çünkü Allah hakkında gerçek dışı şeyler söylüyordunuz ve çünkü kibirlenerek O'nun âyetlerinden yüzçeviriyordunuz!" diye haykırdıkları sırada sen o zalimlerin halini bir görsen! [8,31.50; 47,27; 66,6][119]

Allah adına yalan şöyle olur: O'nun söylemediği söz O'na mal edilir, şeriki olmadığı halde ortak koşulur veya O'na eksik sıfatlar verilir.

94 – Kıyamet günü de Hak Teâlâ şöyle buyuracaktır: "İşte siz ilk yarattığımızda olduğunuz gibi çırıl çıplak, teker teker huzurumuza geldiniz! Size verdiğimiz mallarınızı da çok gerilerde bıraktınız.

Hani, dünyada iken Allah'a ortak olduğunu iddia ettiğiniz şefaatçilerinizi de yanınızda görmüyoruz? Gördünüz ya,

aranızdaki bağlar bir bir koptu ve ortak olduklarını iddia edip güvendiklerinizin hepsi sizden uzaklaştı.” [28,62.74; 26,92-93; 2,166-167; 23,101; 29,25; 28,64; 74,11]

İnsan dünyadan âhirete hiçbir şey götüremez. Mal, mülk, dünyevî mevki, şöhret hep dünyada kalır. Dirilirken de insan “Anadan doğduğu gibi çıplak, yalınayak ve sünnetsiz” haşredilecektir. Hz. Aişe (r.a.): “Eyvah! Herkes birbirinin mahrem yerlerine bakacak!” deyince Hz. Peygamber (a.s.m) bir başka âyetle cevap verip bu âyeti açıklamıştır: “O gün herkesin başından aşkın derdi vardır, (ne erkekler kadınlara, ne de kadınlar erkeklere bakamazlar.)” [80, 37]

95 – Taneleri ve çekirdekleri çatlatıp yararak (her şeyi gelişme yoluna koyan) Allah’tır. Ölüden diriyi O çıkarır, diriden ölüyü çıkaran da O’dur.

İşte gerçek İlah bunları yapandır! Artık nasıl oluyor da haktan uzaklaştırılıyorsunuz? [3,27; 36,33-36]

Ölüden diriyi çıkarmak: Kuru taneden yeşil bitki, kâfirin neslinden mümin çıkarma; diriden ölü çıkarma ise bunun aksi olarak açıklanır. Canlılar ölü maddeleri yiyerek beslenir. Bebeğin bedeni, ölü sütü, canlı ete dönüştürür. Canlı bedenden ölü süt çıkar. Bunun da ötesinde, hayat ve ölüm deveranı, hayatın sırrı ve kâinatın ihtiva ettiği büyük bir mûcizedir. Su, karbondioksit, hidrojen ve topraktaki inorganik tuzlar, güneş ışığı, yeşil bitkiler ve muayyen bakteriler sayesinde, nebat ve hayvandaki hayat maddesini teşkil eden organik maddelere dönüşürler. İkinci durumda ise bu maddeler, canlı artıkları halinde ölüm âlemine dönerler. Böylece Yüce Yaratıcı akıp giden zamanın her anında ölümden hayat, hayattan ölüm çıkarır.

96 – Karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran O’dur. Geceyi dinlenmeniz, Güneş ve Ay’ı da vakitlerinizi hesaplamak için

O yarattı. İşte bütün bunlar, azîz ve alîm (mutlak galip ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın) takdiridir. [2,189; 7,54; 93,1-2; 92,1-2; 91,3-4; 10,5; 36,40]

97 – Karanın ve denizin karanlıkları içinde size yıldızlardan yararlanıp yol bulma imkânı veren O'dur. Gerçekten bilmek, öğrenmek isteyen kimseler için âyetlerimizi açıkça bildirdik.

98 – Sizi bir tek candan yaratan O'dur. Sonra sizin için; bir kalacak yer, bir de emanet olarak duracak yer vardır. Biz âyetlerimizi anlayan kimseler için açıkça bildirdik. [4,1]

Bütün insanların, ilk insan olan babaları Hz. Âdem'den çoğalmış olmaları Allah'ın kudretinin delilleridir. *Müstekarr*: Ana rahmi veya yeryüzündeki ikamet; *emanet yeri* ise: Sulb veya kabirdeki ikamettir. Başka ihtimaller de söz konusudur.

99 – Gökten su indiren O'dur. Sonra Biz onunla her çeşit bitkiyi çıkarırız. O bitkiden bir filiz, ondan da büyüyüp birbirinin üstüne binmiş taneler, başaklar çıkarırız. Hurma tomurcuklarından sarkan salkımlar, üzüm, zeytin ve nar bahçeleri yetiştiririz.

Bunlardan kimi birbirine benzer, kimi benzemez. Her birinin meyvesine, bir ilk meyve verdiğinde bir de tam olgunlaştıkları zaman bakın! Elbette bütün bunlarda iman edecekler için alınacak birçok dersler vardır. [16,10-11; 13,4][120]

100 – Böyle iken tuttular, cinleri Allah'a ortak yaptılar; halbuki bunları da O yaratmıştır. Bundan başka O'na birtakım oğullar ve kızlar yakıştırdılar. Ne dediklerini bildikleri yok! O, müşriklerin Kendisine isnad ettikleri bu gibi nitelendirmelerden münezzehtir, yücedir. [2,116; 4,117; 18,50; 19,44; 36,60-61; 34,41]

101 – Gökleri ve yeri yoktan var eden O’dur. O’nun nasıl çocuğu olabilir ki Kendisinin eşi de yoktur. Gerçek şu ki: her şey O’nun mahlûkudur ve O her şeyi hakkıyla bilir. [72,3]

102 – Rabbiniz Allah, işte bu vasıflara sahib olan Yüce Zattır.

O’ndan başka tanrı yoktur. Her şeyi yaratan O’dur.

O halde yalnız O’na ibadet edin. Her şeyin yönetimi O’nun elindedir. [10,3.32; 35,13]

103 – Gözler O’na erişemez. O’nun ilmi ise bütün gözleri ihata eder.

(Gözlerin görmediği her şeye nüfuz eden, her şeyden haberdar olan) latîf ve habîr O’dur. [67,14; 31,16][121]

Bu âyet gözlerin, Allah’ı bütün vasıflarıyla ve “ihata” sûretiyle, göremeyeceklerini bildirir. Ehl-i sünnet anlayışına göre bu âyet, dünyada görmeyi nefyeder, ama cennetlikler Allah’ı göreceklerdir. 75,23 âyeti “Rab’lerine bakacaklar” buyurduğu gibi, başka deliller de vardır. Hz. Peygamber (a.s.m)’dan bize ulaşan kesin hadisler ile bu rü’yet meselesi sabit olmuştur. Yalnız birini nakledelim: “Siz şüphe yok ki şu dolunayı nasıl birbirinizi itip kakmadan görüyorsanız Rabbinizi de göreceksiniz.”

104 – Rabbinizden size muhakkak ki deliller gelmiştir.

Artık kim gözünü açar görürse kendi lehine, kim de hakkı görmeyip batılı seçerse kendi aleyhinedir.

(Sen de ki:) “Ben sizin üzerinizde bekçi değilim.” [7,203; 22,46]

105 – İşte Biz, âyetleri iyice anlayıp kavramaları için farklı üslûplarla, türlü türlü beyan ederiz.

Biliyoruz ki onlar neticede “Sen bu bilgileri bir yerden almışsın” diyeceklerdir.

Âyetleri böyle türlü türlü açıklamamız, bilmek isteyen kimselere, Kur'ân'ı iyice beyan etmek içindir. [25,4-5; 2,26; 41,44]

106 – Rabbinden sana ne vahyolunuyorsa ona tâbi ol. O'ndan başka tanrı yoktur. Onun için, sen de müşriklerden uzak dur.

107 – Eğer Allah dileseydi onlar müşrik olmazlardı. Biz seni onların üzerine bekçi olarak göndermedik. Sen onların işlerini yürütmekle de görevli değilsin. [13,40; 88,21-22]

108 – Onların Allah'tan başka yalvardıkları tanrılarına hakaret etmeyin ki, onlar da cahillik ederek hadlerini aşıp Allah'a hakaret etmesinler.

Böylece her ümmete, yaptıkları işi güzel gösterdik. Sonra dönüşleri yalnız O'na olacak ve O da yaptıklarını kendilerine bir bir bildirip karşılığını verecektir.

Allah Teâlâ bir önceki âyette, hikmetiyle insanların hak dini seçip seçmemeyi kendi tercihlerine bıraktığını bildirmiştir. "Allah dileseydi hiç müşrik ve kâfir kalmazdı, fakat bunu dilememiştir," buyurarak kâfirlere yapılan tebliğ işinde önemli bir metod veriyor. O da onları haktan iyice uzaklaştıracak şeylerden kaçınmak ve onların putlarına, liderlerine ve inançlarına sövüp hakaret etmemektir. Zira sövüp hakaret etmenin tebliğle ilgisi yoktur. Mümine düşen kızmaksızın, telaşsız, soğukkanlı bir tebliğdir.

109 – Kendilerine bambaşka bir mûcize geldiği takdirde mutlaka ona inanacaklarına dair vargüçleriyle Allah'a yemin ettiler.

De ki: "Mûcizeler ancak Allah'ın yanındadır." O istedikleri mûcize geldiği zaman onların yine de iman etmeyeceklerinin siz farkında değil misiniz? [17,59]

110 – Onların kalplerini ve gözlerini ters çeviririz. İlkin ona inanmadıkları gibi o mûcizeyi gördükten sonra da inanmazlar ve onları taşkınlıkları içinde şaşkın şaşkın bırakırız.

111 – Biz onlara, dedikleri gibi melekleri de indirseydik,

ölüler diriltilip kendileriyle konuşsaydı,

istedikleri her şeyi toplayıp karşılarına koysaydık,

onlar, ihtimali yok, yine iman edecek değillerdi.

Allah dilerse o başka! Fakat onların çoğu bunu bilmezler. [17,92; 6,124; 25,21; 10,96-97]

112 – Böylece biz her peygambere, insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık.

Onlardan kimi kimine, aldatmak için birtakım yaldızlı sözler fısıldayıp telkin ederler.

Eğer Rabbin dileseydi, bunu yapamazlardı.

O halde onları, düzmekte oldukları yalanlarıyla baş başa bırak! [3,184; 6,34; 41,43; 25,31]

113 – Bir de bu telkini, âhirete inanmayanların gönülleri ona meyletsin, derken ondan hoşlansınlar ve işledikleri suçlarını işlemeye devam etsinler diye yaparlar.

114 – De ki: “Allah size o kitabı, içinde hak ile batıl birbirinden ayırt edilmiş tarzda açıklanmış olarak indirmişken,

sizinle aramızdaki davâyı hükme bağlamak için Allah’tan başka bir hakem mi arayacak mışım?

Kendilerine daha önce kitap verdiğimiz kimseler de bilirler ki

bu kitap gerçekten Rabbin tarafından indirilmiştir.

Sakın bundan şüphen olmasın! [10,94]

115 – Rabbinin sözü, doğruluk ve adalet bakımından tam kemalindedir.

O'nun sözlerini değiştirebilecek yoktur. O hakkıyla işitir ve bilir.

116 – Eğer dünyada bulunan insanların çoğuna uyarsan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar.

Onlar sırf zanna uyarlar ve kafadan atarlar. [37,71]

117 – Muhakkak ki Rabbin, Kendisinin yolundan sapanları pek iyi bildiği gibi,

doğru yolda olanları da çok iyi bilir.

118 – Artık, o sapanların sözlerine kulak asmayın da,

-Allah'ın âyetlerini tasdik ediyorsanız-

kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmış olan hayvanların etini yiyin!

119 – Kesilirken üzerlerine Allah'ın adı anılmış olan hayvanların etlerinden niçin yemeyecek mişsiniz?

O, zaten size haram kıldığı etleri açıkça bildirmiştir; ancak çaresiz kalıp da zaruret mikdarı yemeniz müstesnadır.

Evet birçokları, bildiklerinden değil, sırf heva ve hevesleriyle halkı saptırıyorlar.

Muhakkak ki Rabbin haddi aşanları pek iyi bilmektedir. [2,173]

Nesefî'nin dediğine göre, *fe külû* (kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmış olan hayvanların etini yiyin) emri (âyet:118) 117. âyetteki saptıranlara uymanın yasaklanmasının bir neticesi durumundadır. Zira onlar haramı helâl, helâli ise haram sayıyorlardı. Bu şöyle olmuştu: Müslümanlara diyorlardı ki: "Siz Allah'a kulluk ettiğinizi iddia ediyorsunuz. Öyleyse sizin öldürdüğünüzü yemektense, Allah'ın öldürdüğünü yemeniz gerekmez mi?" Bu âyetle müminlere deniliyor ki: "Siz kesin olarak iman

ediyorsanız, öyleyse özellikle kesilirken üzerine Allah’ın adı zikredilen eti yeyin, yoksa onların putlarının adı zikredilerek kesileni veya kendiliğinden öleni yemeyin. Hem Allah adına kesilmiş olanı yemenize ne engel var ki? O, sizin öldürdüğünüz değil, Allah adına kesilen helâl ve hoş rızıktır.”

120 – Günahın açığını da bırakın, gizlisini de: Çünkü günah işleyenler elbette yaptıklarının cezasını çekeceklerdir.

121 – Allah adına kesilmeyen hayvanın etini yemeyin! Bu, Allah yolundan çıkmaktır, isyandır.

Şeytanlar kendi adamlarına sizinle mücadele etmeleri için telkinlerde bulunurlar.

Şayet onlara uyarsanız, siz de düpedüz müşrik olur çıkarsınız.

Zebiha konusunda üç türlü içtihad vardır. a-Allah’ın adı zikredilmeksizin boğazlanan hayvanın eti helâl değildir, besmele ister kasden, ister yanılarak terkedilsin (İbn Ömer, Nâfi, İmam Malik, Davud). b- Besmele şart değil, müstehabdır, ister kasden, ister sehven terk edilsin (İbn Abbas, Şafiî, İmam Ahmed). c- Besmeleyi unutarak terk etmek zarar vermez, fakat kesen kimse kasden terk etmiş ise o hayvanın eti helâl olmaz (Hz. Ali, Hasan el-Basrî, Ebû Hanîfe).

122 – Ölü iken kendisini dirilttiğimiz ve insanlar arasında yürümesi için kendisine bir ışık (iman nûru) verdiğimiz kişi, hiç karanlıklarda kalıp çıkamayan kimse gibi olur mu?

Olmaz ama kâfirlere, yapmakta oldukları işler böyle güzel gösterilir. [67,22; 11,24; 35,19-23]

123 – Mekke’de olduğu gibi her şehirde de ileri gelen mücrimleri, yüksek mevkilerde bulundururuz ki oralarda

hîleler çevirsinler. Onlar böyle yapmakla kendilerini aldatırlar da farkında olmazlar. [17,16; 34,34-35; 43,23; 71,22; 34,31-33]

124 – Bir âyet gelip de bu kâfirlere tebliğ edilince “Allah’ın resullerine verilen risaletin benzeri bize verilmedikçe, sana asla iman etmeyiz.” derler. Allah peygamberliği kime vereceğini pek iyi bilir.

Yaptıkları hîleler sebebiyle, suç işleyenlere, Allah tarafından bir zillet ve şiddetli bir azap erişecektir. [25,21; 6,10; 43,31-32]

125 – Hasılı Allah kimi doğru yola koymak isterse, onun kalbini İslâm’a açar.

Kimi de saptırmak isterse, onun göğsünü sanki o kişi gökte yükseliyormuşcasına dar ve tıkanık yapar.

İşte Allah böylece, imana gelmeyenlere rüsvaylık verir. [20,25; 39,22][122]

İnkâr zihniyeti ile rûhu kirlenmiş kimse Allah’ın birliğinin delillerini düşünmeye dâvet edilince, göğe çıkarcasına zorlanır, göğe yükselen kimsenin nefesinin tıkanması gibi göğsü tıkanır. Mânen böyle olduğu gibi, âyet bunun maddî tezahürüne de işaret etmektedir. Zira yükseğe çıktıkça oksijen azalır ve solunum güçlüğü çekilir. Her yüz metre yükseldikçe hava basıncı bir derece düşer. Basınç düştükçe nefes almak zorlaşır. Çok yüksekte uçan pilotların özel teneffüs cihazları kullanmaları şart olur. Aksi halde o pilotlar havasızlıktan ölürler.

126 – Bu İslâm yolu Rabbinin dosdoğru yoludur. Düşünüp idrâkini kullanan kimseler için âyetlerimizi iyice açıklamış bulunuyoruz.

127 – Rab’leri nezdindeki “darü’s-selâm” onlarındır. Yaptıkları güzel işler sebebiyle Allah, kendilerinin

yardımcısıdır. [10,25]

Darü’s-selâm terkibi şu şekillerde tefsir edilmiştir: 1- Selam Allah’ın ismidir. Bu tabir “Allah’ın beldesi”, “Allah’ın barış ve esenlik yurdu” manasınadır. 2- “Kurtuluş, selamet diyarı” olan ebedi cennet. 3- Gerçek müminlerin dine uygun yaşayışlarıyla gerçekleştirdikleri temiz ve güvenli ülke.

128 – Gün gelecek, Allah onların hepsini huzurunda toplayıp: “Ey cin topluluğu! İnsanlardan çoğunu yoldan çıkardınız ha!” diyecek.

İnsanlardan onlara uymuş olanlar diyecekler ki: “Ey Ulu Rabbimiz! Doğrusu, birbirimizi harcadık, ta ki bize tayin ettiğin müddetin sonuna ulaştık.”

O buyuracak ki: “Meskeniniz ateştir. Allah’ın diledikleri hariç, hepiniz içinde ebedî kalmak üzere oradasınız.” Gerçekten Rabbin hakîmdir, alîmdir (tam hüküm ve hikmet sahibidir ve O her şeyi hakkıyla bilir). [36,60-62]

Cinler, insanlara şehvet yollarını gösterdiler. Hile, tuzak, yalan, büyü, fesat ve haksızlık telkin ettiler. Böylece insanlar cinlerden faydalandılar. İnsanların onlara direnmeksizin kolaylık göstererek yardımcı olmalarından da cinler yararlandılar. Böylece birbirlerini yanlış işlerde harcadılar.

Allah, ilm-i ezelîsinde, imana gireceklerini bildiği ve nüzul vaktine göre ileride Müslüman olacak olanları istisna etmektedir.

Bir de şöyle diyenler vardır: “Burada istisna, vakit mânasınadır, yani “Allah’ın dilediği vakitler hariç” demektir. Cehennemlikler zaman zaman ateşten, zemherir soğuğuna nakledilirler.”

129 – İşte Biz, işledikleri günahlardan ötürü, zalimlerden kimini kimine musallat ederiz.

Kimini kimine idareci yahut dost yaparız, yahut “kimini kiminin peşine takarız” mânaları da verilmiştir.

130 – Ey cin ve insanlar topluluğu! İçinizden size âyetlerimi anlatan ve bu gününüzle karşılaşacağınızı bildirerek sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?

“Ey Yüce Rabbimiz! Kendi aleyhimize şahidiz.” diyecekler.

Dünya hayatı onları aldatmıştı. Böylece kendilerinin kâfir olduklarına, yine kendileri şahitlik ettiler. [12,109; 4,163-165; 29,27; 25,20]

131 – İşte bu (şekilde resullerin gönderilmesi, onların uyarmaları), haberleri olmaksızın zulümleri sebebiyle, senin Rabbinin ülkeleri imha etmediği gerçeğinden ileri gelmektedir. [17,15; 16,36; 35,24]

132 – Herkesin yaptıkları işlere göre dereceleri vardır.

Senin Rabbin onların yaptıklarından habersiz değildir. [16,88]

133 – Rabbin müstağnidir (her şey O’na muhtaçtır, O hiçbir şeye muhtaç değildir), geniş merhamet sahibidir.

Yoksa dilerse sizi ortadan kaldırır, peşinizden yerinize dilediğini getirir, nasıl ki sizi de başkalarının soyundan getirmiştir. [4,133; 47,38]

134 – Size vaad edilen şeyler mutlaka gelecektir, siz bunun önüne geçemezsiniz.

135 – De ki: “Ey halkım, var gücünüzle elinizden geleni yapın! Ben vazifemi yapıyorum.

Güzel âkıbetin kime ait olacağını yakında bileceksiniz. Şu muhakkak ki zalimler iflah olmazlar. [11,121-122; 58,21; 40,51-52; 21,105; 24,55]

Bu âyette geçen *dâr*’dan maksat cennet değil, dünyadır. Dolayısıyla mâna şöyle olur: “Allah’ın bu dünyayı

yaratmasına sebep olan güzel âkıbetin hangimize ait olacağını sonra bileceksiniz.”

Zemahşerî’nin dediği gibi burada nazik bir uyarma vardır. Uyaranın haklı, uyarılanın ise batıl yolda olduğu insaf ve nezaketle anlatılmaktadır.

136 – Allah’ın yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan kendilerince Allah’a bir hisse ayırdılar da kendi batıl iddialarınca: “Şu, Allah’ın” dediler, “Şu da uluhiyette ortakları olan putlarımızın.”

Ortakları için ayırdıkları, Allah’ın hissesine konulmaz, ama Allah’a ait olanlar ortaklarının hissesine aktarılır. Bunlar ne kötü hüküm veriyorlar! [16,57; 43,15]

Müşrikler hem Allah için, hem de putları için hububat ekiyorlardı. Allah için ektikleri yetişip, put namına ektikleri gelişmezse, Allah adına ekilenin bir kısmını puta ait hisseye devreder ve derlerdi ki: “Allah ganîdir, putlar ise muhtaçtır.” Aksi olur, yani putlara ait ekin gelişir, Allah’a ayırdıkları ekin gelişmezse, oradan bu tarafa bir şey ilave etmez, “Nasılsa Allah ganîdir!” derlerdi. Keza davarları da bölüştürürlerdi. Allah’a ayırdıkları hisseden misafirlere yedirir, putların payını ise putlara ait işlerde harcarlardı.

137 – Yine bunun gibi, onların, Allah’a ibadette ortak saydıkları putlarının hizmetçileri, müşriklerden çoğuna evlatlarını öldürmeyi iyi bir iş gösterdiler ki hem onları mahvetsinler, hem de dinlerini bozup karıştırsınlar.

Allah dileseydi bunu yapamazlardı. O halde onları, uydurdukları yalanlarla baş başa bırak! [16,58-59; 81,8-9]

Şerikler burada, putun kendisi değil, hizmetçileri, bekçileri veya şeytanlardır. Şerik denilmesi, mallarına ortak olmaları veya itaatlerinde onları Allah’a ortak kıldıkları içindir.

Fakirlik endişesi veya kızlar evlendiklerinde yahut esir olduklarında utanma sebebi olabilirler diye kız çocuklarını öldürme âdetinin çirkinliği bildiriliyor. Ayrıca Cahiliye araplarının “Şu kadar oğlum olursa birini kurban edeyim.” diye Allah’a yaklaşma zannı ile de böyle yaptıkları olurdu. Âyet çocuk öldürmenin zararının aileye münhasır kalmayıp aynı zamanda millet hakkında da “mahvetme” olduğunu bildirmektedir. Bu da oldukça düşündürücüdür.

138 – Aynı şekilde dediler ki: “Falan hayvanlarla ekinlere dokunmak yasaktır; onları bizim dilediklerimizden başkası yiyemez. Falan hayvanların da sırtları haram kılınmıştır.”

Birtakım hayvanlar da vardır ki onları keserken Allah’ın adını anmazlar.

Bütün bunları, onlar Allah’a iftira ederek ortaya atmışlardır. Allah iftiraları sebebiyle onları cezalandıracaktır. [4,119; 5,103; 10,59]

139 – Bir de şöyle dediler: “Falan hayvanların karınlarında olan yavrular, canlı doğarsa sadece erkeklerimize helâl, kadınlarımıza ise haramdır. Eğer ölü doğarsa, hepsi ona ortak olurlar.”

Allah, onların bu kabil iddialarının cezasını verecektir. Çünkü O, hakîmdir, alîmdir (tam hüküm ve hikmet sahibidir ve O her şeyi hakkıyla bilir). [16,116-117]

140 – Bilgisizlik ve düşüncesizlik yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler ve Allah’ın kendilerine ihsan ettiği rızkı Allah’a iftira ederek haram sayanlar, elbette tam hüsrana uğradılar.

Saptılar bunlar, doğru yolu da bulamadılar!

141 – Asmalı- asmasız bağ ve bahçeleri, çeşit çeşit hurmaları, ekinleri, zeytinleri ve narları, birbirine şekil ve

renk yönünden benzer, tat bakımından benzemez tarzda yaratıp yetiştiren hep O'dur.

Her biri mahsul verince ürününden yeyin, devşirildiği gün yoksulların hakkını da verin, israf etmeyin, çünkü O, müsrifleri sevmez.[5,1]

Bu âyet, öşrün bütün mahsulleri kapsadığına dair İmam Ebû Hanife'nin delillerindendir.

Zekât âyetlerinin Medine'de indiğini düşünenler, buradaki hakkın, Mekke döneminde vacip kılınan bir sadaka olduğunu söyler ve 51,19 ve 70, 24 âyeti ile irtibat kurarlar. "Mamafih bu âyette hak, mutlak olduğundan, zekâta yani öşüre şamil olduğu söylenebilir."

142 – Davarlardan da çeşit çeşit yarattı: kimi yük taşır, kiminin yününden ve kılından sergi yapılır.

Allah'ın size verdiği rızkından yiyin, fakat şeytanın adımlarını izlemeyin.

Çünkü o sizin besbelli bir düşmanınızdır.

143 – Sekiz çift hayvan yarattı: koyundan iki, keçiden iki. De ki: İki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki dişiyi mi? Yoksa iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı?

Eğer iddianızda haklı iseniz bilgi ve belgeye dayanarak bana haber verin! [39,6]

Cahiliye Arapları bazen erkek, bazen dişi hayvanları, bazen bunların yavrularını haram sayarlardı. Kur'ân, âyette sayılan sekiz sınıfın ve yavrularının helâl olduğunu bildirip onların bu davranışlarını böylece yeriyor.

Burada vurgulanmak istenen nokta şudur: "Kimse kendi iddiasına göre herhangi bir şeyi haram veya helâl kılamaz. Bu yetki yalnız Allah'a aittir."

Çift kelimesi yerine "eş" kullanabilirdik. Zira burada bir bakıma "dört çift" söz konusudur. Fakat her eşten biri,

öbürü olmaksızın düşünülemeyeceğinden, yani çift kelimesinin çifte kullanımının geçerli oluşundan dolayı çift demeyi tercih ettik.

144 – Ve deveden iki, sığırdan iki. De ki: "İki erkeği mi, iki dişiyi mi, yoksa iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı?

Yoksa Allah size bu yasaklamayı yaptığında siz orada hazır ve şahit mi idiniz?

Bilgi ve belgesiz olarak insanları saptırmak için uydurduğu yalanı Allah'a mal edenden daha zalim kimse bulunabilir mi? Allah elbette o zalimler güruhunu muvaffak etmez, emellerine kavuşturmaz.

145 – De ki: Bana vahyolunanlar içinde, bu haram dediklerinizin, yemek isteyen kimseye haram kılındığını görmüyorum. Ancak leş, yahut akıtılmış kan, yahut pis olduğunda hiç şüphe olmayan domuz eti, veya Allah yolundan çıkarak Allah'tan başkası adına kesilen hayvan olursa başka (bunlar haramdır).

Fakat kim çaresiz kalırsa başkasının hakkına tecavüz etmemek ve zaruret sınırını aşmamak üzere bunlardan yiyebilir. Çünkü Rabbin gafurdur, rahimdir (affı ve merhameti boldur).

Âyetin zahiri, yenilmesi haram olan yiyecekleri leş, akan kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvan eti olarak dört sınıf olarak bildirmektedir. Halbuki haramlar, daha fazladır. Bu güçlüğü gidermek için değişik izahlar yapılmıştır. Bazı âlimlere göre haramlar dörde münhasır olduğundan zaten sorun yoktur. Selef-i Salihîn döneminden beri konu ihtilaflı olduğundan mesele içtihadîdir. Ayrıntılar için geniş tefsirlere bakılmalıdır.

146 – Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Sığır ve koyunun içyağlarını da haram kıldık. Yalnız sırtlarında yahut bağırsaklarında bulunan veya kemiğe karışan yağları haram kılmadık.

Haddi aşmalarından ötürü onları bu şekilde cezalandırdık. Şüphe yok ki Biz hep doğru söyleriz. [3,93; 4,160][123]

Yahudilerin ya Tevrat'tan önceki bazı uygulamalarından veya Tevrat'tan sonra bir kısım din adamlarının ve otoritelerin ilavelerinden ileri gelen (Mesela: Deve eti, tavşan etinin haram sayılması gibi) iddialarına kısaca işaret ediliyor.

147 – Eğer onlar seni yalancı sayarsa de ki: "Rabbiniz engin merhamet sahibidir; fakat dilediği zaman O'nun satveti ve azabı, suçlu toplumdan geri çevrilemez."

148 – Müşrikler diyecekler ki: "Eğer Allah dileseydi, ne biz, ne de atalarımız şirk koşmaz, hiçbir şeyi de haram kılmazdık."

Onlardan öncekiler de peygamberlerini yalancı saymışlardı da nihayet Bizim azabımızı tatmışlardı.

De ki: "Sizin elinizde ortaya koyacağınız bir bilgi, bir belge varsa hemen çıkarıp gösterin! Ama gerçek şu ki: Siz sadece kuru bir zannın ardından gidiyorsunuz, düpedüz yalan atıyorsunuz." [43,20; 16,35]

Sanıldığı gibi müşrikler böyle demekle yaptıkları çirkin işten pişmanlık duymuyorlar. Aslında onlar putlarına kendilerini Allah'a yaklaştırmaları için ibadet ediyorlar ve bunu yerinde bir iş sayıyorlardı. Şu halde onların bu sözden maksatları: Yaptıkları işin meşrûluğuna bir delil öne sürmektir. Allah'ın iradesinin, emriyle birlikte olduğunu ve iradenin rızayı da gerektirdiğini zannediyorlardı. Bir başka deyişle şöyle demek istiyorlardı: "Şirk koşmamız madem ki

Allah’ın iradesi ile, yaratması iledir, öyleyse O’nun nezdinde meşrûdur.” Oysa irade edip yaratmak, rızayı gerektirmez.

149 – De ki: En kesin ve mükemmel delil, Allah’ındır. Evet, O dileseydi hepinizi doğru yola koyardı. [6,35; 10,99; 11,118-119]

150 – “Haydi” de, “Allah’ın bunu haram kıldığına dair tanıklık edecek şahitlerinizi getirin!” Eğer onlar yalan yere şahitlik ederlerse, sakın sen onlarla birlikte tanıklık etme.

Âyetlerimizi yalan sayanların ve âhireti tasdik etmeyenlerin keyiflerine uyma!

Nasıl uyarsın ki onlar başkalarını, kendilerinin Rabbi olan Allah’a eşit tutmaktadırlar.

151 – De ki: “Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını ben okuyup açıklayayım:

O’na hiçbir şeyi ortak yapmayın, anneye babaya iyi davranın, fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin, çünkü sizin de onların da rızkını veren Biz’iz.

Kötülüklerin, fuhşiyatın açığına da gizlisine de yaklaşmayın.

Allah’ın muhterem kıldığı cana haksız yere kıymayın.

İşte aklınızı kullanırsınız diye Allah size bunları emrediyor. [4,48; 17,23; 31,14-15; 2,83; 17,31; 7,33; 6,120][124]

Fuhşiyat *(fevahiş)* çirkinliği meydanda olan her türlü kötü davranışı kapsar. Kur’ân; zina, eşcinsellik, edep yerlerini açma, üvey anne ile evlenme gibi davranışları, fuhşiyattan sayar. Hadislerde hırsızlık, sarhoş edici içki içme hakkında da bu tabir kullanılır. (Krş. Tevrat, Çıkış, 20, 3-17; Mt. İncîli, 5,17-33)

152 – Rüşdüne erinceye kadar, yetimin malına en güzel şeklin dışında bir sûrette yaklaşmayın!

Ölçüyü, tartıyı tam ve doğru yapın. Biz hiç kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklemeyiz.

Hakkında konuştuğunuz kimse, akrabanız bile olsa, yine doğruyu söyleyin!

Allah'a verdiğiniz ahdi tutun. İşte düşünüp tutasınız diye Allah size bunları emretti. [5,8; 7, 85; 11,85; 17,35; 83,1-6][125]

153 – Bir de şu: "İşte benim dosdoğru yolum. Ona tâbi olun. Yoksa başka yollara uymayın ki sizi O'nun yolundan ayırmasın. İşte kötülüklerden sakınasınız diye Allah, size bunları emretti." [2,257; 6,159.161]

Müşrikler kendi zanlarına göre "şu haram, bu meşrû" diye iddialaşıyorlardı. Bu ortamda Kur'ân üslûb-u hakîm san'atını kullanarak, onları kısır tartışmalardan vazgeçirip asıl kendilerine hayat verecek güzel davranışlara yöneltmek için 151-152. âyetlerindeki on prensibi bildirmiştir. Bunlar diğer semâvi şeriatlerde de emredilip yürürlükten kaldırılmayan hükümlerdir.

Hz. Peygamber (a.s.m.) şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ bir sırat-ı müstakim koydu. Bu yolun iki tarafında iki duvar vardır ki, duvarlarda birtakım açık kapılar bulunur. Kapılar üzerinde sarkıtılmış perdeler vardır. Yolun başında şöyle diyen bir dâvetçi bulunur: "Ey insanlar! Haydi, hepiniz gelin şu doğru yola girin, dağılmayın." Bir de yolun üstünde çağıran bir dâvetçi vardır. İnsan, o duvarlardaki kapılardan birini açmak isterse hemen der ki: "Eyvah! Ne yapıyorsun, sakın orayı açma; zira açarsan içine girersin." İşte doğru yol İslâm'dır. İki duvar ise Allah'ın sınırlarıdır. Açık kapılar: Allah'ın haramlarıdır. Yolun başındaki münâdi: Allah'ın kitabıdır. Yolun üstündeki münâdi ise: Her Müslümanın kalbindeki vaizullah (ilahî vaiz)dir."

154 – Yine Biz, iyi hareket edenlere nimetimizi tamamlamak ve her şeyi iyice açıklamak, bir hidâyet ve rehber olmak üzere Mûsâ'ya kitabı verdik ki Rab'lerine kavuşacaklarına iman etsinler. [46,12; 28,48; 7,145]

155 – İşte bu Kur'ân da, indirdiğimiz kutlu bir kitaptır. Artık ona tâbi olun, inkâr ve isyandan sakının ki rahmete nail olasınız.

156 – O kitabı indirmemiz, "Bizden önce kitap yalnız iki topluluğa indirildi, biz ise onların okuduklarından habersizdik." dememeniz,

157 – Yahut: "Eğer bize de kitap indirilseydi, biz onlardan daha doğru yolda olurduk." dememeniz içindir.

İşte size de Rabbinizden açık bir delil, hidâyet ve rahmet geldi. Allah'ın âyetlerini yalan sayıp insanları ona yönelmekten alıkoyandan daha zalim kim olabilir?

Âyetlerimizden yüz çevirerek engelleyenleri bu engellemeleri sebebiyle yaman bir azapla cezalandıracağız.

158 – Onlar imana gelmek için ne bekliyorlar? Meleklerin inmesini mi? Rabbinin imha eden azabının veya Rabbinin kıyamet alâmetlerinden birinin gelmesini mi bekliyorlar? Rabbinin alâmetlerinden biri geldiği gün, daha önce iman etmeyen yahut imanıyla hayır kazanmayan hiçbir kimseye o günkü imanı asla fayda vermez. De ki: "Bekleyin, biz de beklemekteyiz!" [47,18; 40,84-85]

"İmanıyla hayır kazanmak" imanını makbul ve güzel işlerle bütünleştirmek, yaşama ümidi varken böyle yapmaktır. Yoksa can boğaza geldiğinde iman makbul değildir.

Bir hadis meali: "Güneş battığı yerden doğmadıkça kıyamet kopmaz. Güneş battığı yerden doğduğu zaman, bütün insanlar toptan iman edecekler. Fakat işte o gün,

daha önce iman etmiş veya imanında bir hayır kazanmış olmayan hiçbir kimseye imanı asla fayda vermez.”

159 – Dinlerini parça parça edip fırka fırka olanlar yok mu, senin onlarla hiç bir alakan yoktur. Onların işi Allah’a kalmıştır. Allah, onların yaptıklarını ileride bir bir onlara bildirip cezalarını verecektir.

Müşriklerin durumu bildirildikten sonra 154. âyetten itibaren Yahudi ve Hıristiyanların dini gruplaşmalarına işaret ediliyor. Bu âyeti gayr-i müslimler hakkında düşünen âlimler yanında, Müslümanlar arasında çıkan bid’at fırkalarını kapsayacağını düşünenler de vardır. Âyet, dinin hükümlerinin bir kısmına inanmayan ve böyle bir parçalanmadan ileri gelen fırkalara da şamildir. Fakat dinin kesin hükümlerini inkâr etmeyen muteber içtihad, fıkhî mezhep, tasavvufî meşreb veya uygulamada ortaya çıkan dini hizmet gruplarını bu âyeti ileri sürerek mahkûm etmek, bu âyeti yanlış anlamak olur. Onun için müfessir İbn Kesir: “Zahir olan odur ki âyet; Allah’ın dininden ayrılan ve ona muhalif olanlar hakkındadır.” diye uyarmaktadır.

160 – Kim Allah’a güzel bir işle gelirse, iyilik işlerse, ona on misli verilir; kim de bir kötülükle gelirse, sadece kötülüğüne denk bir ceza görür ve hiç kimseye haksızlık edilmez.[126]

161 – De ki: Rabbim beni doğru yola, İbrâhim’in dimdik ayakta duran, batıldan uzak, tamamen Hakka yönelmiş tevhid dinine iletti. O, asla müşriklerden olmamıştı. [2,130; 22,78; 16,120-123]

Allah Teâlânın tevhidin atası ve her zaman gerçek inancın temsilcisi Hz. İbrâhim (a.s.)’ın dinini zikretmesi düşündürücüdür. Kendisine Yahudi, Hıristiyan adlarını takanlar da, Arap müşrikleri de Hz. İbrâhim’e tam bir saygı

ve bağlılık gösteriyorlardı. Bu âyet Hz. Muhammed'in, Hz. İbrâhim'in dâvetini yenilemekten başka bir şey yapmadığını, dolayısıyla ona mensup olmayı şeref saydığını göstermekte ve diğer din mensuplarını da Hz. İbrâhim'e sadık bir mensup olmaya dâvet etmektedir.

162-163 – De ki: "Benim namazım da, her türlü ibadetlerim de, hayatım da ölümüm de hep Rabbülalemin olan Allah'a aittir. Eşi ortağı yoktur O'nun. Bana verilen emir budur. O'na ilk teslim olan da benim. [21,25; 10,72; 2,130-132; 12, 101; 10,84]

164 – De ki: "Allah her şeyin Rabbi iken ben O'ndan başka bir rab mı ararım? Herkesin kazandığı, yalnız kendisine aittir. Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez. Sonunda hep dönüp Rabbinizin huzuruna varacaksınız. O da içinde bulunduğunuz ihtilafın içyüzünü, işin gerçeğini size bildirecektir. [11,123; 17,15; 35,8; 67,29; 73,9][127]

165 – O'dur ki sizi dünyada halifeler yapmış ve verdiği nimetlerle sizi denemek için kiminizi kiminize üstün kılmıştır.

Muhakkak ki Rabbin, cezalandırmayı dilediğinde işi çarçabuk bitirir ve muhakkak O gafurdur, rahimdir (affı, merhamet ve ihsanı pek boldur). [27,62; 2,30; 7,129; 43,32]

Sûrenin Allah'a hamd ile başlayıp O'nun mağfiret, merhamet ve ihsanı ile sona erdirilmesi ne letafetlidir! Son âyette cezalandırmasına delâlet vardır, fakat bu devamlılık belirten bir sıfat olmayıp, cezalandırması halinde cezasının şiddetli olduğunu bildirir. Buna karşılık çok affeden, çok merhamet ve ihsan eden mânasına gelen gafûr ve rahîm olarak iki güzel ismini bildirmesi, kullar için büyük bir müjdedir.

11025 İş 6,10; Mt 13,13.

111 33 Hz 3,7.
112 37 Mt 16,1; Mr 8,11.
113 59 Mz 139,16; Yh V 5,1.
114 62 Mz 9,7-10; 67,5; Yr 11,20.
115 68 Mz 1,1.
116 73 Çk 19,16; Yo 2,1; Yh V 8,9; 11,15; I Kr 15,52.
117 74 Tk 11,27.
118 82 Çk 20,3-17.
119 93 Hz 13,6-7.
120 99 Mz 104,13-16.
121 103 Çk 33,19-20; Yh 1,18.
122 125 II Mk 1,4; Rİ 16,14.
123 146 Lv 3,3.17; 11,3-8; Ts 14,7.15; II Mk 1,4; Rİ 16,14.
124 151 Çk 20.
125 152 Lv 19,35-36; Ts 25,13-16; Hz 45;10.
126 160 Mt 19,29.
127 164 Rm 14,12; Gt 6,5.

7 – A’RÂF SÛRESİ

Mekkî olup, 206 âyettir. 48. âyette geçen kelime, sûreye adını vermiştir. A’râf orada, cennet ile cehennem arasında çekilen sur anlamına gelir. Bundan önceki En’âm sûresi tevhid ve akaid konularını ayrıntılı olarak ele alır. A’râf sûresi ise tevhid tarihini Hz. Âdem (a.s.m)’dan itibaren Nuh, Hûd, Sâlih, Lût, Şuayb, Mûsa (aleyhimü’s-selam) dönemleriyle anlatır. Böylece birbirini tamamlarlar. Ayrıca kıyamet ve âhiret hallerine yer verilir. Son kısımda, dine inanmanın ve tevhid inancının, vahyin doğruluğunun insan fıtratında ne kadar kök saldığı, şirk çeşitlerinin, sahte tanrıların insanlığı asla tatmin edemeyeceği, insanlığın Kur’ân’ı dinleyip Allah’a dönmeleri gerektiği vurgulanır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Elif, Lâm, Mîm, Sâd.

2 – Bu, kendisiyle insanları uyarman ve müminlere de bir öğüt ve irşad olmak üzere sana indirilen bir kitaptır ki sakın onu tebliğden ve halkın sana inanmamasından ötürü göğsün daralmasın. [3,7]

3 – Ey insanlar! Siz, Rabbiniz tarafından size indirilen vahye tâbi olun, O’ndan başka birtakım hâmîler edinip de onlara uymayın. Ne kadar da az düşünüyorsunuz!

4 – Biz nice ülkeler imha ettik ki ya gece uyurlarken, yahut gündüz yatarlarken baskınımız onlara gelivermişti. [22,45; 28,58; 7,97-98]

5 – Azabımız gelip çattığında da itiraf ve yalvarmaları: “Biz gerçekten zalim adamlarmışız!” demekten başka bir şey olmadı. [21,11-15]

6 – Kendilerine resul gönderdiğimiz insanlara, resullerinin çağrısına uyup ona göre amel edip etmedikleri hakkında elbette hesap soracağız. Gönderilen o elçilere de, tebliğ edip etmediklerini soracağız. [5,109; 28,65]

7 – Ve onlara, olup biten her şeyi, kesin bir ilme dayanarak bir bir anlatacağız. Öyle ya, Biz hiçbir zaman onlardan habersiz değildik ki! [10,23]

8 – O gün, dünyada yapılan işlerin tartılması kesin gerçekleşecek. Artık kimin iyilikleri kötülüklerinden ağır gelirse, işte onlar muratlarına ereceklerdir. [21,47; 4,40; 101,6-11; 23,102-103; 42,17][128]

9 – Kimin de sevap tartıları hafif gelirse, onlar da âyetlerimizi hiçe sayıp haksızlık etmelerinden ötürü kendilerini en büyük ziyana uğratacaklardır.

10 – Şu bir gerçektir ki ey insanlar, Biz sizi dünyaya yerleştirip orada size hakimiyet verdik. Orada sizin için birçok geçim vasıtaları yarattık. Ne kadar da az şükrediyorsunuz! [14,34]

Yaşadığımız dünyayı azıcık düşünüp inceleyen kimse, onun üstünde yaşayan milyonlarca nevi yaratıkların ve bunların sayılara sığmayacak derecede fazla fertlerinin hayatları boyunca her türlü ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde hazırlandığını ikrar ve ilan eder. Enerji kaynağı güneş’le olan mesafesinin ideal şekilde olması, Dünya’nın ekseninin düz olmayıp 23.5° eğik olması ile mevsimlerin oluşmasına imkân vermesi, Ay’ın denizlerdeki med cezir hareketlerini düzenleyecek şekilde görevlendirilmesi, oksijenin yalnız kendisinde bulunduğu atmosfer tabakasının portakal

kabuğunun portakalı sarması gibi Dünya’yı sarıp oksijeni ile canlıların hayatında en önemli rollerden birini oynaması, hayvanların zararlı atıkları karbondioksitin, bitkilere yararlı kılınmasındaki denge, ayrıca uzaydan gelecek zararlı ışın ve meteorları emip eriterek Dünya’daki hayatı koruması, Dünya’nın 3/4 ünün denizle kaplı olması, Dünyadaki su dönüşümü, bahar ve yaz mevsiminin erzak filoları gibi binlerce çeşit gıda maddelerini getirmesi, petrol, kömür ve türlü türlü maddelerin oraya yerleştirilmesi, en azından pek muntazam ve muazzam bir fabrika gibi işletilmesi, tesadüfe binde bir ihtimal bile bırakmaz.

11 – Sizi Biz yarattık, sonra size şekil verdik. Peşinden de meleklere: “Haydi, Âdem’e secde edin!” dedik. Onların hepsi hemen secde ettiler, yalnız İblis diretti. Secde edenlerden olmadı. [15,29-32; 2,34; 20,116; 17,61; 18,50; 38,71-72]

İnsanın dünyadaki konumu ve âhirette ebedî hayatında elde edeceği sonuç ile ilgili olan Hz. Âdem ile İblis kıssası Bakara, A’râf, Hicr, İsra, Kehf, Tâhâ ve Sâd sûrelerinde ele alınmakla birlikte, her sûrede farklı uzunlukta, değişik siyak içinde, farklı üslûp ve ayrıntılar ve bulunduğu muhtevaya göre hedeflenen gayelerle anlatılır. En uzun anlatım işbu A’raf sûresindedir. İblis’ten istenen secde, ibadet secdesi değil, Allah’a itaatinin bir nişanesi olarak istenen bir inkıyad secdesidir.

Allah bütün insanlık nev’ine kıyamete kadar vereceği muazzam ilim kabiliyetine, maddî ve manevî faziletlere karşı İblis’ten beklediği itirafı, Hz. Âdem’in şahsına göstermesini istemiştir. İblis gururu yüzünden kaybetmiş, Âdem tevazuu ile kazanmıştır. Zahiren cennetten çıkmasına sebep olan hadisenin hikmeti, yaratılışındaki ilahî maksatları

gerçekleştirme ve dünyanın imar edilmesi için görevlendirmedir. Böylece Allah'ın insan nevine verdiği muazzam ilim kabiliyeti, sınırsız maddî ve manevî istidatlar gelişme imkânı bulmuş, onun yeryüzündeki halifeliği gerçekleşmiştir. Fakat insan, bu üstün makamından kendisini düşürmek için pusuda bekleyen kıskanç şeytanın aldatmalarına karşı, devamlı sûrette uyarılmakta ve Allah'a sığınmaya dâvet edilmektedir.

12 – Allah buyurdu: "Söyle bakayım, Sana emrettiğim halde, secde etmene mani nedir?" İblis: "Ben ondan daha üstünüm; çünkü Sen beni ateşten, onu ise bir çamur parçasından yarattın." [15,30-31; 38,76; 55,14-15]

13 – "Çabuk in oradan!" buyurdu Allah, "Öyle orada kurulup da büyüklük taslamak senin haddin değildir. Çabuk çık, çünkü sen alçağın tekisin!" [2,38]

14 – "Bana, onların diriltilecekleri kıyamet gününe kadar mühlet verir misin?" dedi.

15 – Allah: "Haydi, sen mühlet verilenlerdensin!" buyurdu.

16-17 – "Öyle ise" dedi, "Sen beni azgınlığa mahkûm ettiğin için, ben de onları gözetlemek üzere Sen'in doğru yolunun üzerinde pusu kurup oturacağım."

"Sonra onların gâh önlerinden, gâh arkalarından, gâh sağlarından, gâh sollarından sokulacağım, vesvese verip pusu kuracağım, Sen de onların ekserisini şükreden kullar bulmayacaksın." [34,20-21]

18 – Allah şöyle buyurdu: "Alçak ve kovulmuş olarak çık oradan! Onlardan kim sana uyarsa, iyi bilin ki sizin hepinizi cehenneme dolduracağım." [17,63-65]

19 – "Sana gelince Âdem, seninle eşin cennete yerleşin, istediğiniz her tarafından yiyip içip yararlanın! Yalnız sakın

şu ağaca yaklaşmayın! Böyle yaparsanız zalimlerden olursunuz.”

20-21 – Fakat şeytan onlara, gözlerinden gizlenmiş olan edep yerlerini açığa çıkarmak için vesvese verdi. Onlara şöyle telkinde bulundu: “Rabbinizin size bu ağacın meyvesini yasaklamasının tek sebebi, sizin meleklerden veya ölümsüz hayata kavuşanlardan olmanızı önlemektir” diyerek, kendisinin onların iyiliğini istediğine dair yemin üstüne yemin etti. [20,120]

22 – Böylece onları aldatarak mevkilerinden düşürdü. O ağacın meyvesini tadar tatmaz, edep yerlerinin açık olduğunu fark ettiler. Derhal, buldukları cennet yapraklarıyla edep yerlerini örtmeye başladılar.

Onların Rabbi ise nida edip buyurdu: “Ben sizi o ağaçtan men etmedim mi? Ben şeytanın sizin besbelli düşmanınız olduğunu söylemedim mi? Niçin Beni dinlemediniz de bu perişan duruma düştünüz?” [20,121][129]

23 – “Ey bizim Rabbimiz, kendimize yazık ettik. Şayet Sen kusurumuzu örtüp, bize merhamet buyurmazsan, en büyük kayba uğrayanlardan oluruz!” diye yalvarıp yakardılar. [2,37]

24-25 – Buyurdu ki: “Birbirinize düşman olarak inin! Size dünyada bir süreye kadar kalma ve yararlanma imkânı veriyorum: Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve yine oradan diriltilip mezardan çıkarılacaksınız.”

26 – “Ey Âdem’in evlatları! Bakın size edep yerlerinizi örteceğiniz giysi, süsleneceğiniz elbise indirdik.

Fakat unutmayın ki en güzel elbise, takvâ elbisesidir.

İşte bunlar Allah’ın âyetlerindendir. Olur ki insanlar düşünür de ders alırlar”.

Elbiseden de önemli olan, takvâ duygusu ve haya hissidir. Örtülmesi gereken yerleri örtmek, namusu korumanın ilk şartıdır. Çıplaklık, övünülecek bir ilerilik değil, ilkellik ve Cahiliye'ye dönüştür, irticadır. Cahiliye dönemi arapları, erkeği kadını, birlikte olarak Kâbe'yi çırıl çıplak tavaf ediyor, bunu faziletli bir iş tarzında yapıyorlardı.

Çıplaklığı yaymak şeytanın teşviki ile olunca, Allah Teâlâ, örtünmenin ve elbisenin insanın maddî ve manevî süsü olduğunu, şeytana uyup mahrem yerlerini açmamak gerektiğini hatırlatıyor.

Allah'ın hikmeti, diğer birçok canlı mahlûkun fıtratına, haya ve örtünme duygusu koymayıp sağlam, güzel ve tabiî bir elbise vermiştir. Haya duygusu verdiği insanı, yalnız onu çıplak yaratmıştır. Böylece insan, hem örtünme emrini tutmanın sevabına ermekte, hem de dünyadaki halifelik görevini ispatlamaktadır. Çünkü bütün yeryüzüne yayılan hayvan ve bitkilerden ve diğer maddelerden elde ettiği giyecekleri yapıp giymekle, bütün yaratıklar üzerindeki tasarruf ve yönetme gücünü, halifeliğinin tezahürlerinden birini göstermektedir.

27 – Ey Âdem'in evlatları! Şeytan, edep yerlerini açığa çıkarmak için, annenizle babanızı -üzerlerindeki takvâ elbiselerini çıkarttırmak sûretiyle- cennetten uzaklaştırdığı gibi, sakın sizi de belaya uğratmasın. Çünkü o da, askerleri de sizin kendilerini göremeyeceğiniz yerlerden sizi görürler. Doğrusu Biz şeytanları iman etmeyenlerin dostları yapmışızdır. [18,50]

28 – Onlar çirkin bir iş yaptıklarında: "Babalarımızı bu yolda bulduk, esasen Allah böyle yapmamızı emretti." derler. De ki: "Allah Teâlâ kötü olan şeyi asla emretmez. Ne

o, yoksa siz Allah’ın söylediğini bilmediğiniz birtakım sözleri O’na iftira ederek Allah’a mı mal ediyorsunuz?”

Âyetin sonundaki bu istifham-ı inkârî üslûbu, onların ne büyük bir vebal yüklendiklerini, zarif bir tarzda anlatıyor. Şöyle ki: “Allah Teâlâ’nın herhangi bir şeyi emrettiği, kesin olarak bilinmiyorsa, O’nun hakkında “Allah falan şeyi emretti.” demek asla caiz olamaz. Durum bu iken, bir de Allah’ın emretmediğini bile bile “Allah bunu emretti.” demek, şiddetle reddedilmesi gereken çirkin bir iş, katmerli bir iftiradır” mânâsı kasdedilmektedir.

29 – De ki: “Rabbim adalet ve itidali emretti. Her secdenizde, her namaz zamanında veya mekânında, yüzünüzü O’nun kıblesine yöneltin!

İhlâsla, ibadetinizi yalnız O’nun rızası için yaparak Allah’a kulluk edin! Çünkü ilkin sizi O yarattığı gibi, dönüşünüz de yine O’na olacaktır.” [2,139]

30 – Bir kısmına hidâyet buyurdu, bir kısmına da dalâlet müstehak oldu; çünkü bunlar Allah’tan başka şeytanları dost edindiler. Bir de kendilerini doğru yolda zannediyorlar! [18,104]

Allah itidali, yani ifrat ve tefritten uzak durup ölçülü olmayı emreder. (Bkz. 1,4)

31 – Ey Âdem’in evlatları! Her namaz vaktinde mescide giderken, süsünüz olan elbisenizi giyinin! Yiyin, için fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri asla sevmez.

Edep yerlerini örtmek (setr-i avret) her zaman olduğu gibi, özellikle namaz, tavaf gibi ibadetlerde farzdır. Fakat israf etmemek şartı ile, her Müslümanın ibadet esnasında en güzel ve temiz elbisesini giymesi sünnettir. Cemaat ile olsun, camide oturuşta olsun edep, vakar, ağırbaşlılık da bu zinet ve güzel sûret cümlesindendir. Nitekim önceki

âyetlerde geçen “yüzleri kıbleye döndürme” emrinde de bu intizama işaret vardır. Aynı zamanda, âyetin işaretinden şu da anlaşılır ki cami ve civarları, bir İslâm şehrinin teşkilatında, güzellik bakımından, en güzel ve merkezî noktalarda yer almalıdır. Bununla beraber mescitlerin asıl süsü, oraların ibadetle şenlendirilmesi ve ibadet eden müminlerin hal ve davranışlarıdır.

32 – De ki: “Allah’ın, kulları için yaratıp ortaya çıkardığı zineti, temiz ve hoş rızıkları haram kılmak kimin haddine?”

De ki: “Onlar, dünya hayatında (iman etmeyenlerle birlikte,) iman edenlerindir.

Kıyamet günü ise yalnız müminlere mahsustur. İşte Biz, bilip anlayan kimseler için, âyetleri bu şekilde açıklıyoruz. [22,30]

Bu âyetin açıkça gösterdiği gibi Allah dünyadaki bütün nimetleri kullarının istifadesi için yaratmıştır. Şükrünü yerine getirerek meşrû olan her şeyden yararlanmak mümkündür.

33 – De ki: “Rabbim o güzel şeyleri değil, açığı ile gizlisi ile, bütün fuhşiyatı haram kılmıştır. Keza her türlü günahı, haksız yere haddini aşmayı

ve kendisine tapılması hakkında Allah’ın herhangi bir delil bildirmediği bir nesneyi Allah’a ortak yapmanızı,

bir de Allah’ın emretmediği birtakım şeyleri iftira ederek O’na mal etmenizi haram kılmıştır.”

Burada müşriklerin tutarsızlıkları ifade edilmektedir. Allah’tan başka elbette bir tanrı yoktur. Ama faraza böyle bir şey yani Yüce Yaratıcının yanında, O’nun kendisine yetki verdiği birinin şerik olması söz konusu ise, Allah’tan gelen bir yetki belgesi olması gerekmez mi? O’nun verdiği böyle

bir belge olmadıkça, O’na birini ortak kılmak kimin haddine?

34 – Her ümmet için belirlenmiş bir müddet vardır. Vâdeleri gelince bunu, ne bir an geri bırakabilir, ne de bir an öne alabilirler.

35 – Ey Âdem’in evlatları! Size her ne zaman içinizden Benim âyetlerimi beyan edip açıklayan resuller gelir de, kim onlara karşı çıkmaktan sakınır, nefsini ıslah ederse artık onlara hiç bir korku yoktur, onlar asla üzülmezler de.

36 – Âyetlerimizi yalan sayanlar ve onları kabule tenezzül etmeyenler ise, işte onlar cehennemliktirler. Hem de orada ebedî kalacaklardır.

37 – İftira ederek, Allah’ın söylemediği bir sözü O’na mal eden, yahut Allah’ın âyetlerini yalan sayan kimseden daha zalim biri olabilir mi?

Kaderden nasipleri ne ise, onlara erişecektir. Nihayet elçilerimiz (ölüm melekleri) gelip canlarını alırken: “Hani nerede Allah’tan başka taptıklarınız?” dediklerinde “Onlar bizden uzaklaşıp ortadan kayboldular.” derler. Böylece kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerinde şahitlik ederler. [10,69-70; 31,23-24]

38 – Hak Teâlâ: “Girin bakalım sizden önce gelip geçen cin ve insan topluluklarıyla beraber ateşe!” buyurur.

Her ümmet oraya girdikçe, yoldaşına lânet eder.

Nihayet hepsi birbiri ardından gelip orada bir araya gelince, sonrakiler öndekileri göstererek:

“Ey Rabbimiz, derler. İşte şunlar bizi saptırdılar, onun için onlara iki kat ateş azabı çektir!”

O da: “Her birinize iki misli azap var, lâkin siz bunu bilmiyorsunuz!” buyurur. [16,25; 29,25; 2,166-167; 16,88; 29,13]

39 – Bu sefer öndekiler de sonrakilere derler ki: “Gördünüz ya, sizin bize karşı bir ayrıcalığınız olmadı, artık kendi işlediklerinizin cezası olarak tadın azabı!”

40 – Âyetlerimizi yalan sayanlara ve onları kabule tenezzül etmeyenlere gök kapıları açılmayacak ve deve iğne deliğinden geçmedikçe onlar da cennete giremeyeceklerdir.

İşte Biz, suçlu kâfirleri böyle cezalandırırız![130]

41 – Onlara cehennem ateşinden bir döşek ve üzerlerinde de yine ateşten örtüler var. İşte Biz zalimleri böyle cezalandırırız!

42 – İman edip yararlı işler yapanlar ise -ki hiç kimseye Biz gücünün yetmeyeceği yük yüklemeyiz- cennetlik olup, orada ebedî kalacaklardır. [2,286]

43 – Öyle bir halde ki içlerinde kin kabilinden ne varsa hepsini söküp çıkarırız, önlerinden ırmaklar akar.

“Hamdolsun bizi bu cennete eriştiren Allah’a!

Eğer Allah bizi muvaffak kılmasaydı, biz kendiliğimizden yol bulamazdık.

Rabbimizin elçilerinin gerçeği bildirdikleri bir kere daha kesinlikle anlaşılmıştır.” derler.

Kendilerine de: “İşte güzel işlerinize karşılık, karşınızda duran şu muhteşem cennete vâris kılındınız, buyurun!” diye nida edilir.

Cennetliklerin bu başarıyı kendilerinden değil, sırf Allah’ın lütfundan bilerek hamdetmelerinden sonra Allah tarafından onların bu başarılarına dünyadaki güzel davranışlarının vesile olduğunun bildirilmesinde pek latif bir durum vardır. Hem kulluk âdabı öğretiliyor, hem de Allah’ın, az ameli büyük bir takdir ve teşekkürle karşılamasındaki ilahî lütfu tecelli ediyor. Şu halde insan çalışmalı, fakat işlerine

güvenmeyip daima ilahî hidâyete sığınmalıdır. Amel cennete girmeye sebep olur, fakat Allah'ın yardımı ile!

Âyetteki vâris kılınma kavramını, Peygamberimiz (a.s.m) şu hadisle açıklamıştır: "Cehenneme girenlerin her biri, iman etmiş olması halinde, cennette kendisine ayrılan konağı görecek ve diyecek ki: "Keşke Allah bizi hidâyet etseydi!" Böylece bu görmeleri onlar için pişmanlık olur. Cennete girenlerden her biri de iman etmemiş olması halinde cehennemde varacağı yeri görüp diyecek ki: "Allah bizi hidâyet etmeseydi halimiz ne olurdu! İşte bu da onların şükürleri olur.

44-45 – Cennetlikler cehennemliklere: "Biz, Rabbimizin bize vaad ettiği şeylerin gerçek olduğunu gördük; siz de Rabbinizin size vaad ettiklerinin gerçekleştiğini gördünüz mü?" deyince onlar: "Evet" diye cevap verirler.

Derken bir görevli aralarında: "Allah'ın lâneti o zalimlere olsun ki onlar insanları Allah yolundan uzaklaştırır, onu eğri büğrü göstermek isterlerdi ve onlar âhireti de inkâr ederlerdi." diye nida eder. [37,54-59; 52,14-16]

Geçmiş asırlarda cennet ile cehennem arasında çok uzun mesafe olması itibariyle sesin nasıl gideceği sorusu sorulmuştur. 20. asırdaki iletişim keşifleri on binlerce km. ötesi ile konuşmayı çocuklar için bile günlük iş haline getirmiştir.

46 – İki taraf arasında bir perde, A'râf üzerinde de cennetlik ve cehennemliklerin her birini simalarından tanıyacak kimseler vardır ki onlar, henüz cennete girmemiş, fakat girmeyi şiddetle arzular olarak cennetliklere "selamün aleyküm!" diye seslenirler. [57,13]

A'râf: Arf'in çoğuludur. Yüksekçe olan her şeye arf denilir. Meşhur görüşe göre A'râf, cennet ile cehennem arasındaki

sûrun yüksek tepeleri, demektir. Hasan el-Basrî (r.h) demiştir ki: A'râf, marifet kelimesinden olup cennetliklerle cehennemlikleri simalarından tanıyan kimseler demektir.

Hasılı A'râf hakkında iki görüş vardır: Birincisi Ebû Huzeyfe ve diğer bazı zevattan rivâyet edildiği üzere bunlar, amelde kusur etmiş ve mizanda iyilikleri ile kötülükleri eşit gelmiş, Allah'ı bir tanıyan kimselerdir. Bunlar cennet ile cehennem arasında bekletilirler. Cennete bakıp ümitlenir, cehenneme bakıp korkudan ürperirler. A'raftaki bu insanlar cennete tam ehil hale gelmek için orada günahlardan arınma ameliyesinden geçirileceklerdir. Sonra Hak Teâlâ, haklarındaki hükmünü verir. İkincisi: Bunlar peygamberler (a.s.), şehitler, hayırlılar, âlimler gibi yüksek dereceli zatlardır. Âyetin sonundaki *lem yedhulûhâ* (henüz cennete girmemiş olanlar) birinci görüşe göre, A'râf ehlini tavsif eder: Yani cennetlikler cennete girmiş, bunlar girmemişlerdir. Fakat arzu ve ümid ederler. Onlara özenirler de "Selâm ve selâmet size!" derler. İkinciye göre ise, o sırada cennet ehlinin halidir. Yani henüz cennete girmemiş ve girmek ümidinde bulunmuş oldukları sıradadır ki A'râf ehli, onları selâmete ereceklerine dair müjdelerler.

47 – Gözleri cehennemlikler tarafına çevrildiğinde: "Aman ya Rabbenâ, aman bizleri o zalimlerle beraber eyleme!" derler.

48-49 – A'râf ashabı, simalarından tanıdıkları bir kısım kimselere seslenip:

"Gördünüz ya, ne topladığınız mallarınızın, ne onca taraftarlarınızın, ne de büyüklük taslamalarınızın ve o çalımlarınızın size hiç bir faydası olmadı!"

Cennetlikleri göstererek "Sahi, şunlar "Allah, bunları asla lütfuna nail etmez." diye yeminler edip hor gördüğünüz

kimseler değil miydi?

İşte onların ne yüce mevkide olduklarını şimdi anladınız değil mi? derler ve sonra o cennetliklere dönerek:

“Buyurun girin cennete, derler, size korku ve endişe olmadığı gibi, siz asla üzüntü de görmeyeceksiniz.”

50 – Cehennemlikler cennetliklere: “Ne olur, lütfen suyunuzdan, Allah’ın size nasib ettiği nimetlerden biraz da bize gönderin!” diye seslenirler.

Onlar da: “Allah bunları kâfirlere haram etmiştir, bunlar kâfirlere yasaktır.” diye cevap verirler.[131]

51 – O kâfirlere ki onlar dinlerini oyun ve eğlence konusu haline getirmişlerdi; dünya hayatı kendilerini aldatmıştı.

İşte onlar, kendilerinin en önemli günü olan bu günkü karşılaşmayı unuttular ve âyetlerimizi bilerek inkâr ettikleri gibi,

Biz de bugün onları unutup kendi hallerine terk edeceğiz. [20,52; 9,67]

52 – Gerçekten onlara tam bir vukufla mânalarını bir bir bildirdiğimiz ve iman edecek kimseler için bir hidâyet, bir rahmet olan bir kitap getirdik. [11,1; 41,3]

Âyette geçen tafsil etme: Akaid esasları, fıkhî hükümler, mev’izalar, kıssalar gibi çeşitli bölümlere girecek âyetleri, ayrı ayrı bildirme mânasına gelir.

53 – Fakat onlar: “Hele bakalım nereye varacak?” diye sadece bu kitabın dâvetinin âkıbetini gözlüyorlar. O’nun haber verdiği müthiş âkibet geldiği gün, daha önce onu unutup bir tarafa bırakanlar şöyle diyecekler:

“Gerçekten Rabbimizin elçileri bize hakkı tebliğ etmişlermiş! Acaba burada bize şefaat edecek birisi bulunur

mu? Yahut geri döndürülmemiz imkânı olur mu ki bu sefer yaptığımız kötü işlerin yerine güzel güzel işler yapabilelim?”

Muhakkak ki onlar, kendilerini hüsrana uğrattılar. Uydurdukları sahte tanrıları da kendilerinden uzaklaşıp ortadan kayboldular. [6,27-28]

54 – Rabbiniz o Allah’tır ki gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra da arşa çıktı (hükmünü yürüttü). O Allah ki geceyi, durmadan onu kovalayan gündüze bürür. Güneş, Ay ve bütün yıldızlar hep O’nun buyruğu ile hareket ederler. İyi bilesiniz ki yaratmak da, emretmek de O’na mahsustur. Evet o Rabbülâlemin olan Allah ne yücedir! [10,3; 11,7; 25,59; 36,37-40][132]

İstiva: Sözlükte istikrar etmek, yani karar kılmak, kurulmak, yükselmek gibi mânalara gelebilir. Arş ise hükümdarların oturdukları taht demektir.

Selef-i Salihin böylesi müteşabih âyetleri tevil etmeksizin olduğu gibi kabul eder, yalnız Allah’ı mahlûklara benzetmekten, o kelimelerin kullar hakkında ifade ettiği noksan sıfatlardan tenzih ederler. Müteahhirun ise, avam benzetme tehlikesine düşmesin diye muhkem âyetlerin ışığında tevil edip hakimiyet, istîla, mülk anlamına alırlar. Bu âyet Allah’ın kâinattaki sınırsız icraatlarını gökleri ve Dünya’yı altı günde yaratmasını, Güneş’i, Ay’ı, yıldızları çekip çevirmesini anlatırken, kâinatı yönetmede O’nun rububiyet mertebesini, bir sultanın saltanat tahtında durup etrafa emirler yağdırmasını, böylece işleri düzenlemesini bu tarzda beyan buyurmuştur. Arşa çıkıp hükmetmek ekseriya bu mânada kullanılır. Müteahhir alimlerin bu izahları makbul olmakla beraber, selefin tutumu daha eslem bir yol sayılır.

55 – Rabbinize için için yalvararak, başka nazarlardan uzak, gizlice dua edin. Gerçekten O, haddi aşanları hiç sevmez. [7,205][133]

Yüksek sesle dua etmek, makul olmayan şeyler (mesela nübüvvet istemek gibi) veya günah olan şeyleri istemek, duayı uzatmak “duada haddi aşmak” kabilindendir.

56 – Düzeltilmiş olan ülkeyi ifsad etmeyin! Hem endişe, hem de ümit ile O’na yalvarın. Muhakkak ki Allah’ın rahmeti iyi kimselere yakındır. [7,156]

57 – O’dur ki, rahmeti olan (yağmurun) önünden müjdeci olarak rüzgârlar gönderir. Nihayet bu rüzgârlar o ağır bulutları hafif bir şeymiş gibi kaldırıp yüklendiklerinde, bakarsın Biz onları, ekinleri ölmüş bir ülkeye sevk ederiz. Derken oraya su indiririz de orada her türlüsünden meyveler, ürünler çıkarırız.

İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Gerekir ki düşünür ve ibret alırsınız. [22,5-6; 30,19.50; 35, 9; 42,28]

Havanın, sırf hareketten aldığı kuvvetle su taneciklerinin toplanmasından ibaret olan o ağır bulut kütlelerini kaldırıp yüklenmesi, bir harikadır. Zira tabiata göre hafif olan, çok ağır yükü kaldırıp taşıyamaz. Fakat, Rabbimiz bu harika özellikleri tabiata kanun olarak yerleştirmek suretiyle muazzam kudret ve rahmetini tanıttırmak istemiştir. Hareketin, hafiflik ve ağırlık hükmünü tersine çevirdiğine işaret eden bu mânayı öğrenme neticesinde uçaklar yapılmıştır. “Ağır bulut kütlelerini yüklenip kaldıran hava” cümlesi, Kur’ân’ın fennî mûcizelerinden birini ihtiva etmektedir. Bu işaretle Kur’ân, cisimlerin havada uçacaklarına ima ve teşvik etmektedir.

58 – Toprağı verimli, güzel bir diyarın bitkisi, Rabbinin izniyle yeşerip çıkar.

Çorak, verimsiz olan bir yerin bitkisi ise çıkmaz, çıkan da bir şeye yaramaz.

İşte şükredecek kimseler için Biz, âyetleri böyle farklı üsluplarla tekrar tekrar açıklarız.

59 – Celâlim hakkı için, Biz Nûh'u resul olarak halkına gönderdik.

"Ey halkım!" dedi, "Yalnız Allah'a ibadet edin! Çünkü O'ndan başka tanrınız yoktur.

Bunu yapmazsanız, korkarım ki müthiş bir günün azabı tepenize inecektir."

Eski Yunan, Mısır, Hint, Çin ve Babil edebiyatlarında da Hz. Nuh (a.s.) kıssasına benzer kıssalar vardır. Hatta Avustralya, Yeni Gine, Malezya, Burma, Amerika'nın çeşitli yerlerinde de benzeri anlatımlar vardır. Bütün bunlar bu anlatımların, Hz. Âdem'in çocuklarının dağılmadan önceki ortak taraflarını dile getirmiş olabileceğini gösterir. Olayın aslı vardır, fakat her yer, kendi tasavvur ve tahayyüllerini ortaya koymaktadır.

60 – Halkının söz sahibi yetkilileri: "Biz seni besbelli bir sapıklık içinde görüyoruz!" dediler. [83,32; 46,11]

61-63 – "Ey halkım! dedi, bende hiçbir sapıklık yok, fakat ben Rabbülâlemin tarafından size bir elçiyim.

Size Rabbimin mesajlarını tebliğ ediyorum, size öğüt veriyorum ve Allah tarafından gelen vahiy sayesinde, sizin bilemeyeceğiniz şeyleri biliyorum."

"Kötülüklerden korunup Allah'ın merhametine nâil olmanız için, içinizden sizi uyaracak bir adam vasıtasıyla, Rabbinizden size bir buyruk gelmesine mi şaşıyorsunuz? [23,32; 2,151]

64 – Onlar Nûh'u yalancı saydılar. Biz de onu ve yanında olanları gemide kurtardık, âyetlerimizi yalan sayanları ise

boğduk. Çünkü onlar, basîretleri körelmiş kimselerdi. [29,15; 71,25]

65 – Âd halkına da kardeşleri Hûd'u elçi olarak gönderdik.

"Ey halkım!" dedi, "yalnız Allah'a ibadet edin ki, O'ndan başka tanrınız yoktur.

Hâla ona karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?" [53,50; 89,6-8]

Âd kavmi, Güney Arabistan'dan başlayarak Doğu Arabistan'dan Irak'a kadar uzanan çok geniş bir coğrafyada hüküm süren bir devlet kurmuştu. Hz. Hud (a.s.)'a ait olduğu söylenen bir kabir Hadramut tarafında bulunmaktadır. 19. asrın ortalarında bulunan kitabelerde Hz. Hud'dan bahseden metinler bulunmuştur. İlk Âd kavminin soyunun kuruduğu, Hz. Hud'a inananların ise felaketten kurtulup Âd adı ile devam ettiği anlaşılıyor. (Mevdudî,Tefhim)

66 – Kavminin kâfir yetkilileri: "Biz, dediler, seni bir çılgınlık, bir beyinsizlik içinde bocalar görüyoruz ve senin yalancılardan biri olduğunu düşünüyoruz."

67 – "Ey halkım!" dedi, "Bende çılgınlık, beyinsizlik yok, ben sadece Rabbülâlemin tarafından size bir elçiyim."

68 – "Size Rabbimin buyruklarını tebliğ ediyorum.

Ben sizin iyiliğinize çalışan, sizi uyaran güveneceğiniz bir insanım."

69 – Sizi başınıza gelebilecek tehlikeler hakkında uyarmak için sizden birine Rabbiniz tarafından bir tebliğ gelmesine hayret mi ediyorsunuz?

Hatırlayın ki, O sizi Nuh kavminden sonra onların yerine geçirdi ve sizi bedenen güçlü kuvvetli, gösterişli kıldı.

O halde Allah'ın nimetlerini unutmayıp zikredin ki felah bulasınız."

70 – “Yâ!” dediler “Sen bize yalnız Allah’a ibadet edelim, atalarımızın taptıklarını ise bırakalım diye mi geldin?

Eğer doğru söyleyenlerden isen haydi, bizi tehdit edip durduğun o felaketi başımıza getir de görelim!”

71 – “İşte! dedi, “üzerinize Rabbinizden bir azap fırtınası ve bir hışım indi.

Siz, sizin ve atalarınızın uydurduğu ve zaten tanrılaştırılmalarına dair Allah’ın da hiçbir delil göndermediği birtakım boş isimler hakkında mı benimle tartışıyorsunuz?

Gözleyin öyleyse azabın gelişini!

Ben de sizinle beraber gözlüyorum.”

72 – Biz de onu ve beraberinde olanları, tarafımızdan bir lütuf olarak kurtardık ve âyetlerimizi yalan sayıp iman etmeyenlerin ise kökünü kestik. [69,6-8]

73 – Semud halkına da içlerinden biri olan kardeşleri Salih’i gönderdik.

“Ey halkım!” dedi, “yalnız Allah’a ibadet edin! Çünkü sizin O’ndan başka tanrınız yoktur.

İşte size Rabbinizden açık bir delil, bir mûcize geldi.

İşte Allah’ın devesi de size bir âyet!

Onu kendi haline bırakın, Allah’ın diyarında otlasın, sakın ona bir fenalık yapmayın!

Yoksa sizi acı veren bir azap yakalayıverir.” [11,64; 17,59; 26,155; 54,27-28]

Semud, Âd kavminden sonra Arabistan’da en yaygın halktır. Eski Arap şiirinde olduğu gibi, Eski Yunan ve Rum tarihçi ve coğrafyacıları da Semud halkından bahsederler. Bu kavim kuzeybatı Arabistan’da Hicr denilen bölgede otururdu. Başkentleri şimdi, Medayin Salih adı ile

anılmaktadır. Bu halkın tepelerde oydukları taş evler, bu güne bile ulaşmıştır.

Kur’ân’ın geldiği sırada Mekkeliler Şam’a ticaret için giderken, Hicr kalıntılarının yanından geçiyorlardı. Bir defasında Hz. Peygamber (a.s.m) ashabı ile oradan geçerken: “Burası Allah’ın gazabı ile helâk olan bir halkın diyarı idi. Siz de buradan ağlayarak geçin. Burası eğlenecek değil, hüzünlenecek bir yerdir.” deyip oradan çabuk ayrılmayı tavsiye etmiştir.

74 – Bir de düşünün ki Allah sizi Âd halkına halef yaptı ve dünya üzerinde size imkânlar bahşetti.

Arzın düzlüklerinde saraylar kurup, dağlarını yontarak evler yapıyorsunuz. Allah’ın nimetlerini düşünün de, bozgunculuk yaparak dünyada karışıklık çıkarmayın.” [26,149; 53,50]

75 – Kavminden büyüklük taslayanlar, içlerinden zayıf görünen müminlere alay yollu: “Sahi, siz, Salih’in Rabbi tarafından size, elçi olarak gönderildiğini nereden biliyorsunuz?” dediler.

Onlar da: “Elbette, biz onunla gönderilen her şeye inandık, iman ettik!” diye cevap verdiler.

76 – O kibirlenenler ise, “Doğrusu, biz sizin iman ettiğiniz şeyi inkâr ediyoruz.” dediler.

77 – Derken deveyi boğazladılar

ve Rab’lerinin emrinden çıkıp O’na isyan ettiler

ve dediler ki: “Salih! Sen gerçekten resullerden isen, bizi tehdit edip durduğun o azabı getir de görelim!”

78 – Bunun üzerine o şiddetli sarsıntı onları kıskıvrak yakaladı da yurtlarında çökekaldılar.

79 – Gördüğü müthiş manzara karşısında Salih, yüzünü üzüntü ile öteye çevirip

“Ey halkım!” dedi, “Ben size Rabbimin buyruklarını tebliğ ettim,

sizin iyiliğinize çalıştım, size öğütler verdim.

Lâkin siz, iyiliğinizi isteyip öğüt verenleri bir türlü sevmediniz gitti!”

80 – Lût’u da gönderdik. Halkına dedi ki: “Daha önce hiç kimsenin yapmadığı pek çirkin bir işi siz mi yapıyorsunuz?”[134]

Sodom halkında iyice yayılmış bu çirkin fiil, yani eşcinsellik bazı yerlerde maalesef devam etmektedir. Ama buna rağmen insanlığın büyük ekseriyeti tarafından hayasız bir fiil olarak kabul edilmektedir. Bu işi normal karşılayanlar, eski Yunan filozofları ile modern dünyada bir kısım Avrupalı ve Amerikalılar olmuşlardır. 20. asrın son çeyreğinde ortaya çıkan ve başlıca yayılma yolu bu gayri meşrû ve gayri fıtrî cinsel ilişkiler olan AIDS hastalığı, fıtrat dışına çıkan insanlığa ilahî bir tokattır.

81 – “Siz kadınların ötesinde, şehvetle erkeklere gidiyorsunuz ha! Yok, yok anlaşıldı! Siz haddini aşmış bir milletsiniz!”

82 – Halkının ona verdiği cevap şundan ibaret oldu:

“Çıkarın bu adamları memleketinizden!

Çünkü bu beyler pek temiz insanlar!” [27,56]

83 – Biz de onu ve ailesini kurtardık.

Ancak eşi geride kalıp helâk olanlardan oldu. [11,81; 21,74; 51,35-36][135]

84 – Üzerlerine bir azap yağmuru yağdırdık.

İşte bak, suçlu kâfirlerin sonu nice oldu!

85 – Medyen ahalisine de içlerinden biri olan Şuayb’ı gönderdik.

“Ey halkım!” dedi, “yalnız Allah’a ibadet edin! Çünkü sizin O’ndan başka tanrınız yoktur.

İşte size Rabbinizden açık delil geldi.”

“Artık ölçüyü, tartıyı tam yapın,

insanların haklarını eksiltmeyin, halka haksızlık etmeyin,

ülkede düzen sağlanmışken fesat çıkarıp huzuru bozmayın.

Böyle yapmanız sizin için daha iyidir. Tabiî eğer inanırsanız! [83,1-6]

86 – “Hem öyle tehditler savurarak, yol başlarını tutup,

Allah’a iman edenleri Allah’ın yolundan çevirmeyin

ve bu yolun eğri büğrü olduğuna dair, şüpheler verip halkı yanıltmayın!”

“Hem düşünün ki bir zaman siz sayıca pek az idiniz. Öyle iken Allah sizi çoğalttı.

Ülkeyi bozan o müfsitlerin sonunun nasıl olduğuna bakın da ibret alın!”

87 – “Eğer benimle gönderilen gerçeğe içinizden bir kısmı inanıyor, bir kısmınız inanmıyorsanız, o halde aramızda Allah hükmünü verinceye kadar bekleyin!

Zaten hüküm verenlerin en iyisi O’dur.”

88 – Halkından kibirlenen eşraf grubu: “Bak Şuayb!” dediler, “yeminle söylüyoruz:

Ya tekrar dinimize dönersiniz. Ya da seni de, sana inanan taraftarlarını da ülkemizden süreriz!”

Şuayb şöyle cevap verdi: “Peki, istemesek de mi dinimizden döndürüp süreceksiniz (Ya istemezsek ne olacakmış!)

89 – “Allah bizi sizin o batıl dininizden kurtardıktan sonra kalkıp tekrar dininize dönecek olursak Allah’a büyük bir

iftira atmış oluruz.

Allah göstermesin, sizin inancınıza dönmemiz kesinlikle mümkün değil! Rabbimizin ilmi her şeyi kapsar.

Biz yalnız Allah'a dayanırız.

Ey bizim Rabbimiz! Bizimle şu halkımız arasında Sen âdil hükmünü ver, haklı haksız açığa çıksın. Sen elbette hüküm verenlerin en iyisisin!" [26,118]

90 – Kavminden inkâra sapan ileri gelenler "Eğer Şuayb'a uyacak olursanız kesinlikle perişan olursunuz!" diye tehditte bulundular.

91 – Derken şiddetli bir deprem onları kıskıvrak yakaladı ve derhal oldukları yerde çökekaldılar. [11,94; 26,189]

92 – Şuayb'ı yalancı sayanlar...

onlar değildi sanki vatanlarında, şen şakrak dolaşanlar!

Şuayb'ı yalancı sayıp perişan etmek isteyenler... asıl perişan olanlar, işte onlar oldular.

93 – Gördüğü müthiş manzara karşısında Şuayb, yüzünü üzüntü ile öteye çevirip:

"Zavallı halkım!" dedi, "ben size Rabbimin buyruklarını tebliğ etmiştim, sizin iyiliğinize çalışmıştım, size öğütler vermiştim!

Artık böyle nankör, böyle kâfir bir toplum için ne diye üzülüp kendimi harap edeyim!"

94 – Biz hangi ülkeye peygamber gönderdiysek, (mutlaka ilkin oranın halkını, gafletten uyarsın,)

Allah'a yönelip yalvarsınlar diye yoksulluğa, hastalık ve musîbetlere duçar ederiz.

95 – Sonra o kötü durumları değiştirip güzellikleri yayarız.

Zamanla ahali mal ve nüfusça kuvvetlenip şımarınca "Vaktiyle atalarımız gâh üzülmüş, gâh sevinmişlerdi." derler

fakat olaylardan ibret alıp şükretmezler.

Derken, o bilinçsiz halleriyle, hiç hatırlarından geçmezken, ansızın onları kıskıvrak yakalarız.

“Gah üzülmüş gah sevinmişlerdi” sözünden maksat şudur: Onlar gördükleri sıkıntı ve refah hallerinin Allah tarafından terbiye etmeye yönelik bir sebep ve hikmetle ilgili olduğunu düşünmediler.

96 – Eğer o ülkelerin ahalisi iman edip Allah’a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette Biz üzerlerine gökten, yerden nice bereket ve bolluk kapılarını açardık. Fakat onlar peygamberleri yalancı saydılar, Biz de işledikleri kötülükler sebebiyle kendilerini cezaya çarptırdık. [37,147-148; 10,98; 34,34]

97 – Peki o ülkelerin ahalisi, geceleyin uyurlarken satvetimizin kendilerine baskın halinde gelivermesinden emin mi oldular?

98 – Yoksa onlar güpegündüz eğlenirlerken azabımızın kendilerine gelmesinden emin mi oldular?

99 – Yoksa onlar Allah’ın kendilerini azapla bastırmasından emin mi oldular?

Ama şu muhakkak ki, kendilerine yazık eden kimselerden başkası, Allah’ın bastırıvermesinden emin olamaz.

100 – Önceki sahiplerinden sonra dünya mülküne vâris olanlar hâlâ şu gerçeği anlamadılar mı ki, eğer dilemiş olsaydık kendilerini de günahları sebebiyle musîbetlere uğratırdık?

Fakat biz kalplerini mühürleriz de onlar işitmez, anlamaz hâle gelirler. [20,128; 14,44-45; 19,98; 22,45-46]

101 – İşte o ülkelerin haberlerinden bir kısmını sana böylece anlatıyoruz. Oraların halklarına peygamberlerimiz açık deliller, mûcizeler getirdiler.

Fakat onlar iman etmediler. Çünkü ondan önce tekzip ve inkâr etmeyi âdet haline getirmişlerdi. Allah kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler! [17,15; 11,101-102]

102 – Biz onların çoğunda sözünde durma diye bir şey bulmadık; onların ekserisinin sadece itaat dışına çıkmış kimseler olduğunu gördük. [57,8]

103 – Onlardan sonra Mûsâ'yı âyetlerimizle Firavun'a ve onun ileri gelen yetkililerine gönderdik.

Onlar âyetlerimize haksızlık ettiler. Ettiler de, bak o müfsitlerin âkıbeti nice oldu! [27,14][136]

Mele': Aynı görüş ve maksatla bir araya gelip şekil ve görünüşleri, kıymet ve önemleri ile göz dolduran hey'et. Meselâ bir dernek, bir kabine, bir parlamento, bir ordunun bütünü adına söz söylemeye yetkili kişilerin teşkil ettikleri hey'et. Firavun'un bu danışma meclisine hitaben "Ne buyurursunuz?" (7,110) demesinden, bunların yönetimde önemli yerlerinin olduğu anlaşılıyor.

104 – Mûsâ: "Ey Firavun, dedi, ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir resulüm."

Hz. Mûsâ (a.s.)'ın muhatabı Firavun'un M.Ö. 1292-1225 arasında yaşayan Ramses II olduğu kabul edilir. İsrailoğullarının takvimine göre Hz. Mûsâ M.Ö. 1272 yılında vefat etmiştir. Fakat bu tarihler takribidir. Çünkü İsrail, Mısır ve Hıristiyan takvimlerinin tarihlerini uzlaştırmak pek zordur. Bu Firavun'un oğlunun adı Mineptahdır. Mısır'dan çıkış öncesinde Hz. Mûsâ'nın muhatabı Firavun da muhtemelen budur.

105 – "Başta gelen görevim, Allah Teâlâ hakkında, gerçek dışı bir şey söylememektir.

Gerçekten size Rabbinizden çok açık bir belge getirdim.

Artık İsrailoğullarını benimle beraber gönder!"

Hz. Yusuf (a.s.) kuyudan çıkarılıp satılınca Mısır'da Vezirin sarayında kalmış, daha sonra da Mısır'ın Maliye bakanı olmuştu. Babası Hz. Yâkub (a.s.)'ı dâvet etmiş, o da ailesi ve İsrailoğulları ile Filistin'den beraberce gelip Mısır'a yerleşmişlerdi. Zamanla, Mısır Firavunları onlara parya, hizmetçi muamelesi yapmış, ağır işlerde çalıştırmaya gitmişlerdi. Onlara zulüm ve işkence uygulamışlardı. Mûsâ (a.s.) onlardan, muvahhit bir ümmet teşkil etmek için Firavunlara esir olmaktan kurtarıp, hür olarak, vatanları Filistin'e yerleştirmek istemişti.

106 – "Eğer" dedi Firavun, "Gerçekten getirdiğin bir belge varsa ve sen doğru söyleyen biri isen, onu ortaya koy da görelim!"

107-108 – Bunun üzerine Mûsâ, asasını yere bırakıverdi, bir de ne görsün: o koskoca bir ejderha kesilmiş!

Elini sıyırıp çıkardı, bir de ne görsün: Bakan kimseler için parlak mı parlak, ışık saçan bir el haline gelmiş! [20,18-22][137]

109 – Firavun'un ileri gelen yetkilileri: "Anlaşıldı, bu usta bir sihirbaz!" dediler.

110 – Firavun: "Bu adam, dedi, "sizi yerinizden yurdunuzdan etmek peşinde! Görüşünüz nedir bu konuda?"

111-112 – Yetkililer: "Onu ve kardeşini alıkoy, bütün şehirlere de görevliler yolla, usta sihirbazların hepsini senin huzuruna getirsinler!" dediler.

113 – Bütün büyücüler Firavun'a gelip: "Galip gelecek olursak, her hâlde mutlaka bize büyük bir mükâfat verilir, değil mi?" dediler. [26,41-42]

114 – Firavun: "Elbette! Üstelik siz benim gözdelerimden olacaksınız!" dedi.

115-116 – Büyücüler: “Mûsâ! Önce sen mi hünerini ortaya koyacaksın yoksa biz mi koyalım?” deyince Mûsâ: “Siz ortaya koyun!” dedi.

Vakta ki atacaklarını ortaya koydular, halkın gözlerini büyülediler, onları dehşete düşürdüler, hasılı müthiş bir sihir sergilediler.

117 – Biz de Mûsâ’ya “Asanı yere bırak!” diye vahyettik.

Bir de baktılar ki: Asa onların yaptıkları sihir, göz boyayıcılık kabilinden her şeyi yutuyor! [20,69; 26,45][138]

118 – Böylece gerçek ortaya çıktı ve onların bütün yaptıkları boşa gitti.

119 – İşte o Firavun ve takımı yenilip küçük düştüler.

120 – Büyücüler hep birden secdeye kapandılar.

121-122 – “İman ettik!” dediler, “O Rabbül-âlemine, Mûsâ ve Harun’un Rabbine!”

123-124 – Firavun dedi ki: “Demek siz, benden izin almadan ona iman ettiniz hâ!

Şüphe yok ki bu, yerli olan kıbtî ahaliyi yurtlarından sürmek için, sizin şehirde beraberce planladığınız gizli bir oyundur.

Ama yakında bileceksiniz başınıza gelecekleri!

Evet, ellerinizi ve ayaklarınızı, değişik taraflardan olarak keseceğim, sonra da hepinizi toptan asacağım!” [20,71]

125-126 – Onlar şöyle cevap verdiler: “Biz elbette Rabbimize döneceğiz.

Senin bize kızman da sırf Rabbimizin bize gelen âyetlerine iman etmemizden!

Biz de O’na yönelerek deriz ki: “Ey bizim büyük Rabbimiz! Sabır kuvvetiyle doldur kalbimizi, yağmur gibi sabır yağdır üzerimize

ve sana teslimiyette sebat eden kulların olarak canımızı teslim al!” [20,72-75]

127 – Firavun’un halkının yetkilileri ona: “Ne yapıyorsun, Mûsâ ile kavmini, seni ve senin tanrılarını terk etsinler, ülkede bozgunculuk yapsınlar diye kendi hallerine mi bırakacaksın?” dediler.

Firavun: “Hayır, onların erkek evlatlarını öldürüp, kız çocuklarını hayatta bırakacağız.

Biz elbette onların üzerinde tam bir hakimiyet sahibiyiz.” diye cevap verdi.

Bir önceki Firavun da Hz. Mûsâ’nın dünyaya geleceği sırada İsrailoğullarının çoğalmamaları için böylesi bir uygulama yapmıştı. Hz. Mûsâ’ya tâbi olanlara uygulanan bu ikinci işkence döneminin Mineptah adlı Firavun’un yönetimine rastladığı söylenmektedir.

128 – Mûsâ, kavmine şöyle dedi: “Allah’tan yardım dileyin ve sabredin!

Muhakkak ki dünya Allah’ın mülküdür; kullarından dilediğini oraya vâris kılar.

Güzel âkıbet, elbette müttakilerindir.”

129 – İsrailoğulları: “Biz, hem sen bize gelmeden önce, hem de sen bize peygamber olarak geldikten sonra işkenceye mâruz kaldık!” diye yakındılar.

Mûsâ ise, şöyle dedi: “Hele biraz daha sabredin! Umulur ki, Rabbiniz düşmanlarınızı imha eder de, onların yerine sizi hakim kılıp nasıl hareket edeceğinize bakar.”

130 – Biz Firavun hanedanı düşünüp ibret alsınlar diye, senelerce onları kuraklık, kıtlık ve ürün azlığı ile cezalandırdık.

131 – Onlara iyilik, bolluk geldiğinde: “Hâ işte bu bizim hakkımız! Kendi becerimizle bunu elde ettik!” derlerdi.

Eğer kendilerine bir kötülük gelirse onu, Mûsa ile beraberindeki müminlerin uğursuzluklarına verirlerdi.

Dikkat edin, iyiliği olduğu gibi kötülüğü de yaratmak, ancak Allah'ın kudretiyledir fakat onların çoğu bilmezler.

132 – Ve şöyle derlerdi: "Bizi büyülemek için sen hangi mûcizeyi getirirsen getir, imkânı yok, sana inanacak değiliz!"

133 – Biz de kudretimizin ayrı ayrı delilleri olarak onların üzerine tufan gönderdik,

çekirgeler gönderdik, haşerat gönderdik,

kurbağalar gönderdik, kan gönderdik.

Yine de inad edip büyüklük tasladılar ve suçlu bir topluluk oldular. [17,101; 27,12; 43,48][139]

Firavun halkına gönderilen bu felaketlerin gerek nitelikleri, gerek süreleri hakkında, Kur'ân'da hiçbir bilgi ve işaret bulunmuyor. İsrailiyat kaynaklı ayrıntılı hikayeler bazı tefsirlerde yer almıştır.

134 – Azap üzerlerine çökünce dediler ki: "Mûsâ! Rabbin ile arandaki ahit uyarınca, bizim için O'na yalvar.

Eğer bu azabı üstümüzden kaldırırsan, mutlaka sana inanacak ve İsrailoğullarını da seninle göndereceğiz."

135 – Biz, geçirecekleri bir süreye kadar onlardan azabı kaldırınca da yeminlerinden döndüler.

136 – Biz de âyetlerimizi yalan sayıp umursamadıkları için onlardan intikam alarak denizde boğduk.[140]

137 – Horlanan, ezilen milleti de, bereketlerle donattığımız o ülkenin doğularına ve batılarına (yani tamamına) vâris kıldık.

Böylece sabretmelerine mükâfat olarak İsrail oğullarına, senin Rabbinin yaptığı güzel vaad tamamen gerçekleşti.

Firavun ile kavminin yaptıkları binaları ve yetiştirdikleri bahçeleri ise imha ettik. [28,5-6; 44,25-28]

Bazı tefsirler İsrailoğullarının Mısır'ın efendileri kılındığını anlamışlardır. Fakat bu âyetten onların Filistin'e vâris kılındıklarını anlamak daha mâkuldür. Zira Mısır'a vâris olduklarına dair Kur'ân'da bir işaret olmadığı gibi Mısır tarihinde de buna ait bilgi yoktur.

İsrailoğulları Firavun'un suda boğulduğu yerin doğusunda bulunan Mısır'a bağlı toprakların büyük kısmına malik olmuşlardır.

138-140 – İsrailoğullarını denizden geçirdik.

Derken yolları, kendilerine mahsus birtakım putlara tapan bir topluluğa uğradı.

"Mûsâ! dediler, bunların tanrıları olduğu gibi bize de bir tanrı yapıver!" O ise:

"Siz" dedi, "gerçekten cahil bir milletsiniz!

Çünkü şu imrendiğiniz kimselerin dini yıkılmıştır ve yaptıkları bütün ameller de boşunadır.

Hem Allah size bunca lütufta bulunup öteki insanlara üstün kılmış olduğu halde, hiç ben sizin için O'ndan başka bir tanrı arar mıyım?" [2,47]

Buradaki insanlar Sina'da yaşayan Mısırlılardı. Hz. Mûsâ ve kavmi muhtemelen, şimdiki Süveyş'e yakın bir yerden Kızıldeniz'i geçmişlerdi. Mısır'a bağlı Sina yarımadasındaki Mafka şehrinde günümüze kadar kalan Mısırlılara ait bir mâbed bulunmaktadır. İsrailoğullarının bunlar gibi inanç sahiplerine özendikleri anlaşılıyor. 2,93 âyetinden, Mısır'daki uzun kölelik döneminin İsrailoğulları üzerinde kalıcı tesirler bıraktığı, bu arada sığır cinsini tanrılaştırma alışkanlığı kazandıkları anlaşılıyor.

141 – Hem düşünün ki, sizi Firavun hanedanından kurtarmıştık.

Onlar ki size pek acı bir işkence uyguluyor, oğullarınızı hep öldürüyor, kızlarınızı ise, (kendilerine hizmetçilik etmeleri için) hayatta bırakıyorlardı.

Bunda, Rabbiniz tarafından size büyük bir imtihan vardı.[141]

142 – Otuz geceyi ibadetle geçirmesi ve Tevrat'ı almaya hazırlanması için, Mûsa ile sözleşip onu huzurumuza kabul ettik.

Sonra on gece daha ilave ettik. Böylece Rabbinin belirlediği müddet tam kırk gece oldu.

Mûsâ, kardeşi Harun'a: "Kavmim içinde benim vekilim ol, onları güzelce yönet ve sakın müfsitlerin yoluna uyma!" dedi. [2,51][142]

İsrailoğulları hürriyetlerine kavuşunca muvahhid topluluğun uyacakları şeriatı bildirmek üzere Cenab-ı Allah Hz. Mûsâ'yı kırk günlüğüne Sina'ya çağırdı. Sina dağının tepesinde bugün, Hz. Mûsâ'nın kırk gün kaldığı söylenen bir mağara bulunur. Kutsal bir ziyaret yeri olan bu mağara yakınında bir cami, bir kilise, bir de Justinyen zamanında yapılmış bir manastır vardır.

143 – Mûsâ tayin ettiğimiz vakitte gelip de Rabbi ona hitab edince:

"Ya Rabbî, dedi, göster bana Zatını, bakayım Sana!" Allah Teâlâ şöyle cevap verdi:

"Sen Beni göremezsin. Ama şimdi şu dağa bak, eğer yerinde durursa sen de Beni görürsün!"

Derken Rabbi dağa tecelli eder etmez onu un ufak ediverdi. Mûsâ da düşüp bayıldı.

Kendine gelince dedi ki: “Sübhansın ya Rabbî! Her noksanlıktan münezzeh olduğun gibi, dünyada Seni görmemizden de münezzehsin!

Bu talebimden ötürü tövbe ettim. (Ben ümmetim içinde Seni görmeden) iman edenlerin ilkiyim!” [4,153][143]

Hz. Mûsâ (a.s.), Allah’ın kelamını işitip onun şevk ve neşesiyle içinde, Rabbini görme iştiyakı uyandı. Allah Teâlâ dünya gözü ile Zatını göremeyeceğini bildirdi. Cennetliklerin Allah’ı görmek şerefine erecekleri âyet ve hadislerle sabittir (75,22-23). “Şüphe yok ki siz şu dolunayı gördüğünüz gibi, Rabbinizi de göreceksiniz.”

144 – Allah buyurdu ki: “Mûsâ! Bildirilerimi sana vahy etmek ve seninle konuşmakla seni diğer insanlara üstün kıldım!

Şimdi sana verdiğim elçiliği al ve bu nimetime şükreden kullarımdan ol!”

145 – Ona verdiğimiz levhalarda, insanlara öğüt olmak üzere her şeyi tafsilatlı olarak yazdık.

Sen bunlara kuvvetle sarıl ve ümmetine de ona en güzel şekilde sarılmalarını emret!

İtaat dışına çıkanların diyarlarını ise nasıl târumar ettiğimi yakında size göstereceğim.” [28,43][144]

Tevrat, bu levhaların taştan olduğunu ve yazıların Allah Teâlâ tarafından yazıldığını bildirir. Kur’ân da bunu Allah’a izafe etmekle beraber yazının melek vasıtasıyla mı, Hz. Mûsâ tarafından mı, bizzat Allah tarafından mı yazıldığı tasrih edilmez.

“Tevrat’taki şeylerin en güzeli” kavramı, birkaç yoruma elverişlidir. Mesela: Amel etme yönünden birini işlemenin sevabı ötekilere göre daha fazla olabilir. Yahut farzlar

mübahlardan daha güzeldir. Kısas caiz ise de affetmek daha güzeldir. Birkaç ihtimal varsa, o tefsirlerden biri diğerlerine göre daha güzel olabilir.

146 – Dünyada haksız yere büyüklük taslayanları, âyetlerimi gereği gibi anlamaktan uzaklaştırırım.

O kibirlenenler her türlü mûcizeyi bile görseler yine de onlara iman etmezler. Doğru yolu görseler o yolu tutmazlar.

Ama sapıklık yolunu görseler o yola girerler.

Öyle! Çünkü onlar âyetlerimizi yalan saymayı âdet haline getirmiş ve onlardan gafil olagelmişlerdir. [6,110; 61,5; 10,96-97]

Kibirliler kalplerini dışardan gelecek aydınlığa öylesine kapatmışlar, Allah da onların bütün varlıklarıyla istedikleri bu sonucu yaratıp kalplerini mühürlemiştir ki gerek tekvinî, gerek tenzilî yani gerek Allah'ın kâinat kitabına koyduğu, gerek indirdiği Kur'ân'a dercettiği ilahî âyetlerin ifade ettiği gerçekleri göremeyecekler, o şan ve şerefi, o mutluluğu tadamayacaklardır.

Kur'ân vahiyle indirildiği gibi, onun makbul yorumu da vahiy sırrına mazhardır. Kur'ân, tevazu ve teslimiyetten uzak olan kibirlilere, gizli hazinelerini açmaz.

147 – Halbuki âyetlerimizi ve âhirete kavuşacaklarını yalan sayanların bütün işleri ve eserleri boşa çıkmıştır. Böyle olmayıp ne olacaktı ya? Onlar yaptıklarından başkasıyla mı karşılık göreceklerdi?

Âhirete inanmadıklarından, orada da bekleyecekleri hiç bir karşılık olamaz. Mesele bu kadar vazıhtır! Çünkü, âhiretin varlığını hesabına alarak yaşayanlar, oraya göre hazırlananlar, oradan faydalanmaya hak kazanırlar. Bir şeyi inkâr edenin, ondan hak taleb etmeye hakkı olamaz.

148 – Mûsâ Tevrat'ı almak için ayrıldıktan sonra ümmeti, zinet takımlarından, böğürür gibi ses çıkaran bir buzağı heykeli yapıp tanrı edindiler.

Görmemişler miydi ki o heykel onlara hitap edemiyordu, kendilerine yol da gösteremiyordu. Fakat buna rağmen onu tanrı edindiler ve zalimlerden oldular. [20,85]

Mısır'dan çıkışın üzerinden daha üç ay geçmeden, buzağıya tapma şirki İsrailoğulları arasında başlamış oluyordu. Bunca mûcizelere rağmen, bu dönek tabiatları sebebiyle kendi soylarından olan bazı peygamberler "İsrail milletini daha ilk gecesinde kocasına ihanet eden ve kocasından başka bütün erkeklere sevgi gösteren bir kadına benzetmişlerdir."[145]

149 – Ne vakit ki yaptıklarının saçmalığını anlayıp son derece pişman oldular ve saptıklarını gördüler, "Yemin olsun ki, dediler, eğer Rabbimiz bize merhamet etmez ve bizi affetmezse, muhakkak her şeyimizi kaybedenlerden oluruz." [20,92-94]

150 – Mûsâ pek öfkeli ve üzgün olarak halkına dönünce:

"Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız! Rabbinizin emrini çarçabuk terk mi ettiniz!" dedi ve... levhaları yere bırakıverdi.

Kardeşini başından tutup, kendisine doğru çekmeye başladı.

Harun ise ona: "Ey annemin oğlu!" dedi: "İnan ki bu millet beni fena halde hırpaladı, nerdeyse beni linç edip öldüreceklerdi.

Ne olur, düşmanlarımı üstüme güldürme, beni bu zalim milletle bir tutma!"[146]

151 – Mûsâ: “Ya Rabbî, dedi, beni ve kardeşimi affet. Rahmetine bizi de dahil et; çünkü merhamet edenlerin en merhametlisi Sensin Sen!”

152 – Buzağıya tanrı diye tapanlar var ya, işte onlara Rab’leri tarafından dünya hayatında bir gazap ve bir zillet gelecektir. İşte iftiracıları böyle cezalandırırız Biz! [2,54][147]

153 – Günahları işledikten sonra, arkasından tövbe edip iman edenler için ise Rabbin elbette gafur ve rahîmdir (affı ve merhameti boldur).

154 – Mûsâ’nın öfkesi yatışınca, levhaları yerden aldı.

Onlardaki yazıda, Rab’lerinden çekinenler için hidâyet ve rahmet vardı.

Hz. Mûsâ mikatta iken Samirî’nin aldatmasıyla altından yaptığı buzağıyı putlaştırma fitnesi, Hz. Mûsâ’nın dönmesinden sonra yaptığı uyarmalarla telafi edildi. Mevcut Tevrat’ın altın buzağıyı yapma işini Hz. Harun’a isnad etmesi, (Krş. Çıkış, 31,1-6; Bkz. 20,90-94), kabul edilemeyecek bir iftira ve cehalettir.

Onlar buzağıya tapmaktan pişman olunca, Hz. Musa onlardan yetmiş kişi seçerek tevbe etmek üzere Tur’daki mikat yerine götürdü. Onlar dağda bir sarsıntıya maruz kaldılar. Gelecek ayet bunu anlatmaktadır. Bir başka seferde Hz. Musa’nın Tur’a çıkardığı bir başka grup Allah’ı açıkça görmek isteyince yıldırım inmiş ve onlar baygın düşmüşlerdi (2,55-56).

155 – Mûsâ ümmetinden yetmiş kişi seçti, onları alıp huzura getirdi.

Onları şiddetli bir deprem yakalayınca.Mûsâ: “Ya Rabbi! dedi, dileseydin beni de bunları da daha önce imha ederdin.

Şimdi bizi aramızdaki beyinsizlerin yaptıklarından dolayı helâk mi edeceksin?

Bu sırf Senin bir imtihanından ibarettir. Dilediğini bu imtihanla şaşırtır, dilediğine yol gösterirsin.

Sensin bizim Mevla'mız! Affet bizi, merhamet eyle! Sen affedenlerin en hayırlısısın!" [2,55; 4,153][148]

156 – "Bize bu dünyada da, âhirette de iyilik nasib et. Biz Sana yöneldik, Senin yolunu tuttuk!"

Hak Teâlâ da şöyle buyurdu: "Ben dilediğim kimseyi cezalandırırım. Rahmetim ise her şeyi kaplar.

Rahmetimi (âhirette) Allah'a karşı gelmekten korunan, zekât veren ve özellikle Bizim âyetlerimize iman edenlere nasib edeceğim." [40,7; 6,54]

157 – Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve İncil'de vasıfları yazılı o ümmî Peygambere tâbi olurlar.

O Peygamber ki kendilerine meşrû şeyleri emreder, kötülükleri yasaklar,

kendilerine güzel ve hoş şeyleri mübah, murdar şeyleri ise haram kılar,

üzerlerindeki ağırlıkları, sırtlarındaki zincirleri kaldırıp atar.

Ona iman eden, onu destekleyen, ona yardımcı olan ve onunla beraber indirilen nûra tâbi olanlar var ya, işte felaha erenler onlardır. [3,81; 61,6]

Hz. Mûsâ (a.s.) rahmeti kendisi ve halkı için istedi. Allah Teâlâ da bunun, ancak bütün insanlığa gönderilecek "Rahmet Peygamberi" olan âhir zaman elçisine uymaya bağlı olduğunu buyurmak sûretiyle bu müjdeyi, tüm insanlığa vaad buyurdu. İşte Mûsâ kıssasının sonuçta

vardığı nokta, bu rahmet şeriatının ve ahir zaman Peygamberinin ileride geleceği meselesidir.

Burada Hz. Peygamber hakkında ümmî sıfatının kullanılması çok dikkate değer. Bu kelimenin "öğrenim görmemiş, okuma yazma bilmeyen" mânasından başka, bir de Yahudiler arasında "Kitap sahibi olmayan, yani Yahudi olmayan (gentil)" anlamı vardır. Burada her ikisi de kastedilmiştir. Yahudiler ümmîlere değer vermezlerdi (3,75). Allah onların yersiz kavmî gurur ve küstahlıklarını kırmak istemiştir. Hz. Peygamber (a.s.m)'ın Tevrat ve İncîl'de müjdelenmesi hk. bkz. 6,20; 61,6.

158 – De ki: "Ey insanlar! Ben sizin hepinize Allah tarafından gönderilen Peygamberim.

O ki, göklerin ve yerin hakimiyeti O'na aittir.

O'ndan başka ilah yoktur. Hayatı veren de, ölümü yaratan da O'dur.

Öyleyse siz de Allah'a ve O'nun bütün kelimelerine iman eden o ümmî Nebîye, o Resule inanın.

Ona tâbi olun ki doğru yolu bulasınız. [6,19; 11,17; 3,20]

159 – Evet! Mûsâ'nın kavminden bir topluluk da vardır ki hak dinle insanları doğru yola götürür ve onunla halk içinde adaleti tatbik ederler. [3,113; 28,52-54; 2,121]

Bunların kimler olduğu hakkında farklı rivâyetler vardır. Fakat âyetten açıkça anlaşılan şudur ki bunlar, selefte, Hz. Mûsâ'dan sonra gelen İsrail neslinden olan peygamberler ve onlara uyan âdil hükümdarlar, hak hukuk gözeten rabbanîler, hahamlar ve bunlara tâbi olan bir kısım iyi insanlardı ki, Asr-ı saadette Hatemu'l-enbiya Efendimizi (a.s.m) tasdik edenler de bunların halefleri olmuştur. Demek ki Hz. Mûsâ'nın kavminin hepsi, yukarıda kötü

halleri bildirilenler gibi haksız ve zalim değillerdir, onlar farklı topluluklara ayrılmışlardır.

160 – Biz onları on iki kabileye, on iki topluluğa ayırdık.

Halkı kendisinden su istediğinde Mûsâ'ya: "Asanı taşa vur!" diye vahyettik.

Derhal on iki pınar fışkırdı. Her kabile su alacağı yeri öğrendi.

Bulutu da üzerlerine gölgelik yaptık.

Kendilerine kudret helvasıyla bıldırcın da indirdik ve dedik ki:

"Size verdiğimiz rızıkların temizlerinden yiyiniz!"

Fakat onlar emrimizi dinlememekle Bize değil, asıl kendilerine zulmediyorlar, kendilerine yazık ediyorlardı. [2,60][149]

Tevrat'a göre (Sayılar I, 1-54) Allah Hz. Mûsâ'ya, bütün İsrailoğullarını Sina çölünde toplayıp sayım yaptırmasını emretti. On iki aşirete ayrılıp teşkilatlandılar. Hz. Yâkub'un on ikinci oğlu ve Hz. Mûsâ ile Hz. Harun'un dedelerinin kabilesi Levi aşireti, bunların dışında tutulup bütün aşiretlerin dinî selâmetleri ile görevlendirildiler.

Bu âyetten anladığımıza göre Sina çölünde kaldıkları sürece mûcizevî bir şekilde: 1.Su ihtiyaçları giderildi. 2.Kavurucu güneşten korunmak için bulutlar gölgelik etti. 3.Gıda olarak bıldırcın kuşu ile kudret helvası ihsan edildi.

İki milyon civarında oldukları söylenen cemaatin böyle bir düzenleme olmaksızın o çölde durmaları mümkün değildi. Fakat gelecek âyetlerin de bildirdiği üzere, devamlı sûrette nankörlük etmişler ve bu nankörlüğün sonuçlarına da katlanmak zorunda kalmışlardır.

161 – O vakit onlara denildi ki: “Şu şehre (Kudüs’e) yerleşin, oranın ürünlerinden dilediğiniz şekilde yiyin, yararlanın, “Affet bizi Rabbenâ! *(hıtta)*” deyin

ve şehrin kapısından tevazû ile eğilerek girin ki suçlarınızı bağışlayalım.

İyi ve güzel davrananlara, ayrıca daha fazla mükâfatlar vereceğiz.”

162 – Ama aralarındaki zalimler, sözü kasden değiştirdiler, başka bir şekle soktular.

Biz de zulmü âdet haline getirdikleri için üzerlerine gökten azap salıverdik. [2,58]

163 – Bir de onlara o deniz kıyısında bulunan şehir halkının başına gelenleri sor.

Hani onlar sebt (cumartesi) gününün hükmüne saygısızlık edip Allah’ın koyduğu sınırı çiğniyorlardı.

Şöyle ki: Sebt gününün hükmünü gözettiklerinde balıklar yanlarına akın akın geliyordu;

Sebt gününün hükmüne riayet etmedikleri gün ise gelmiyordu. İşte fâsıklıkları, yoldan çıkmaları sebebiyle onları böyle imtihan ediyorduk. [2,65; 5,60]

Bu şehrin, Akabe limanına yakın Eyle şehri olduğu genellikle kabul edilir. Bu sahil şehri Hz. Süleyman’ın Kızıldeniz’deki donanmasının merkezi idi. Âyette bildirilen bu olay, Yahudilerin ne dinî, ne de tarihî kitaplarında yer almıyor. Medine Yahudileri tarafından bilindiği kesindir. Zira onlar birçok konuda Peygamberimize itirazları ile meşhur oldukları halde, bu hususta hiçbir itirazları olmamıştır.

164 – Hani onlardan bir cemaat: “Allah’ın yerle bir edeceği veya şiddetli bir felaket göndereceği bu kimselere ne diye boşuna öğüt verip duruyorsunuz?” demişti.

O salih kişiler de: “Rabbinize mazeret arz edebilmek için! Bir de ne bilirsiniz, olur ki Allah’a karşı gelmekten nihayet sakınırlar ümidiyle öğüt veriyoruz.” diye cevap verdiler.

165-166 – Kendilerine verilen öğütleri ve uyarıları kulak ardı edip onları bir tarafa bırakınca,

içlerinden kötülükleri önlemeye çalışanları kurtarıp o zalimleri fâsıklıkları yüzünden şiddetli bir azaba uğrattık.

Şöyle ki: Onlar serkeşlik edip yasakları çiğnemekte ısrar edince onlara: “Hor ve hakir maymunlar haline gelin!” diye emrettik. [2,65]

Şiddetli azabın, maymuna çevirme olduğu, yani bunun daha önceki cümleyi tekid ettiği söylenmiştir. Meal buna göredir.

167 – O vakit Rabbin, kıyamet gününe kadar onları kötü azaba uğratacak kimseler ortaya çıkaracağını bildirdi.

Muhakkak ki Rabbin, dilediğinde cezayı çabucak verir, ama aslında gafurdur, rahîmdir (affı ve merhameti boldur).

168 – Onları parça parça topluluklar halinde dünyanın her yerine dağıttık. Aralarında iyi kimseler de vardı, iyi olmayanlar da.

Kötülüklerden dönüş yaparlar diye onları gâh nimetler, gâh musîbetlerle imtihan ettik.

169 – Onlardan sonra hayırsız bir nesil geldi ki bunlar kitaba (Tevrat’a) vâris oldular,

ama âyetleri tahrif etme karşılığında şu değersiz dünya metâını alıp “Nasılsa affa nail oluruz!” düşüncesiyle hareket ettiler.

Af umarken bile, öbür yandan yine gayr-ı meşrû bir metâ, bir rüşvet zuhûr etse, onu da alırlar.

Peki onlardan, Allah hakkında gerçek olandan başka bir şey söylemeyeceklerine dair kitapta mevcut hükümler

uyarınca söz alınmamış mıydı?

Ve kitabın içindekileri ders edinip okumamışlar mıydı?

Halbuki ebedî âhiret yurdu, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için elbette daha hayırlıdır.

Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?

170 – Kitaba sarılanlar ve namazı gerektiği şekilde yerine getirenler bilsinler ki,

Biz iyilik için çalışanların mükâfatlarını asla zâyi etmeyiz.

171 – Hem bir vakit biz o dağı bir gölgelik gibi İsrailoğullarının başlarının üstüne kaldırmıştık da onlar, dağın üzerlerine düşeceğini sanmışlardı.

O zaman demiştik ki: Size verdiğimiz bu kitab'a ciddiyetle sarılın ve içindeki gerçekleri düşünüp hiç hatırınızdan çıkarmayın ki Allah'ı sayıp kötülüklerden korunasınız.

172-173 – Rabbinin Âdem evlatlarıyla yaptığı şu sözleşmeyi düşünün:

Rabbin onların bellerinden zürriyetlerini almış ve onların kendileri hakkında şahitliklerini isteyerek "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" buyurunca onlar da "Elbette!" diye ikrar etmişlerdi.

Kıyamet günü "Bizim bundan haberimiz yoktu!"

yahut: "Ne yapalım, daha önce babalarımız Allah'a şirk koştular, biz de onlardan sonra gelen bir nesil idik, şimdi o bâtılı başlatanların yaptıkları sebebiyle bizi imha mı edeceksin?" gibi bahaneler ileri sürmeyesiniz diye Allah bu ikrarı aldı. [33,72; 57,8]

Bu âyette Cenab-ı Allah, Kendisini Rab kabul ettiklerine dair insanlardan ikrar aldığını bildirmektedir. Bu ahdin zaman ve mekânı hakkında farklı anlayışlar mevcuttur. Âyet-i kerime bu esas prensibi kesin olarak ortaya koymakla

beraber, işin cereyan tarzını kesin olarak bildirmediğinden anlayış farkları ortaya çıkmıştır. Şöyle ki:

a- Babasının sulbünden ayrıldığı sırada olmuştur.

b- Baba sulbünden çıkıp ana rahmine düşerek yumurtayı döllemesiyle ceninin oluşmasını müteakip ruh üflenme vaktinde olmuştur.

c- Büluğa erme çağında Allah'ın nimetlerine ve rububiyetine bizzat şahit olmaları tarzında olmuştur. Bu yorumu yapanlar âyette temsilî (sembolik) bir anlatım olduğunu düşünürler ve derler ki: Allah varlığının, birliğinin delillerini kâinata yerleştirmiştir. Kendi varlıklarına yerleştirdiği akılları da buna tanıklık etmiştir. Bunları yapmakla, insanın Rabbini ikrar etmesi için bütün şartları hazırlamasıyla âdeta onun şahitliğini almış saymıştır.

d- İnsanlığın babası Hz. Âdemin sulbünden kıyamete kadar gelecek bütün zürriyetini çıkarıp onlara: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dedi. Onlar da: "Elbette!" dediler. Ve o gün takdir kalemi, kıyamete kadar olacak şeyleri yazdı, bitirdi. Bu son izah aslında çeşitli tariklerden hadis olarak rivâyet edilmiştir. Tefsircilerin ekserisi bunu kabul ettikleri gibi, Müslümanlar arasında en yaygın inanç da budur. Bütün insanların aslını teşkil eden genlerin, bütün insanların Babasının sulbüne sığabileceğini genetik biliminden öğrenmekteyiz. Allah rûhlar aleminde bu ilk ahdi almış olup, bizlerin "kalû belâ"dan beri Müslüman olmamıza mani yoktur. Allah'ın kudreti böyle yapmayı dilemişse öyledir. Vallahu a'lem.

174 – İşte Biz böylece, âyetleri iyice açıklıyoruz, olur ki düşünürler de inkârlarından dönüş yaparlar.

175-176 – Onlara, kendisine âyetlerimiz hakkında ilim nasib ettiğimiz kimsenin de kıssasını anlat: Evet, o adam bu

ilme rağmen o âyetlerin çerçevesinden sıyrıldı, şeytan da onu peşine taktı, derken azgınlardan biri olup çıktı.

Eğer dileseydik, onu o âyetler sayesinde yüksek bir mevkiye çıkarırdık, lâkin o, dünyaya saplandı ve hevasının esiri oldu.

Onun hali tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üzerine varsan da dilini sarkıtıp solur; kendi haline bıraksan da yine dilini salar solur! İşte bu, tıpkı âyetlerimizi yalan sayan kimselerin misalidir. Sen olayı onlara anlat, olur ki düşünüp kendilerine çekidüzen verirler.

177 – Âyetlerimizi yalan sayarak sırf kendi kendilerine zulmeden o kimselerin hali, ne kötüdür!

178 – Allah kime hidâyet ederse işte doğru yolu bulan odur; kimi de şaşırtırsa işte onlar da kaybedenlerin ta kendileridir.

179 – Biz cehennem için cinlerden ve insanlardan öyle kimseler yarattık ki onların kalpleri vardır ama bu kalplerle idrâk etmezler, gözleri vardır onlarla görmezler, kulakları vardır onlarla işitmezler.

Hasılı onlar hayvanlar gibi, hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafil olanlar onlardır. [46,26; 2,18; 8,23; 22,46; 2,171][150]

180 – En güzel isimler Allah'ındır, o halde bu isimlerle O'na dua edin. O'nun isimleri konusunda haktan sapanları terk edin. Onlar işlediklerinin cezasını çekeceklerdir. [17,110; 20,8]

Allah Teâlâ sayılamayacak kadar güzel fiilleri ve eserleri ile Kendisini tanıtmaktadır. Bu fiillerin kaynağı O'nun güzel isimleri, isimlerin kaynağı da zatî ve sübûtî sıfatlarıdır. Allah Kendisini nasıl tanıtıyorsa insanın da öyle tanıması gerekir. Yoksa insan kendi sınırlı akıl ve duyuları ile Allah'ı tavsif

etmeye kalkarsa ciddî eksiklikler ve yanlışlar yapabilir. Kur’ân, Allah’ı ulûhiyetin nihayetsiz hususiyetlerini ortaya koyacak en güzel isimlerle tanıtır. Bu ilahî isimler vasıtasıyla insan, yaşayışının her türlü durumunda Allah ile bir bağ kurma imkânına kavuşur. Esma-yı hüsnanın en önemli işlevi Allah ile insan, insan ile Allah arasında münasebetleri en ideal bir seviyede gerçekleştirmektir. Kur’ân, insanlığa indirdiği esma-yı hüsna bağları ile, şirkin ayrı ayrı tanrılara dağıttığı birçok kavramı, Allah ile münasebete koyar. Böylece bu isimler, insanlık için mümkün olan en yüksek seviyede bir marifetullahı, yani Allah’ı tanıma işini gerçekleştirirler. Hz. Peygamber (a.s.m) şöyle buyurmuştur: “Allah’ın 99 ismi vardır. Kim bunları bellerse, bunlarla Allah’ı zikrederse cennete girer.” Bunlar cennete girmek için yeterli olanlardır. Yoksa Allah’ın isimlerinin bundan çok fazla olduğu hadislerde bildirilir. Âlimlerin çoğuna göre, esma-yı hüsna tevkifîdir, yani dinde hangileri bildirilmiş ise yalnız onlar kullanılır. Mesela: “Allah alîmdir”, denir, ama aynı mânaya geliyor diye “Allah âriftir, fatîndir, bilgedir” denilmez. Allah’a yaraşmayan isimler vermek veya vasfettiği bazı isimleri O’na vermemek; O’nun isimlerini putlar hakkında kullanmak, yahut o isimleri te’villerle gerçeğinden saptırmak tarzlarında olur. Mezkûr yanlışlardan her biri, Allah’ın isimleri konusunda “haktan sapma” ya girer.

181 – Yarattıklarımız içinde, daima Hakka giden yolu gösteren ve onunla adaleti gerçekleştiren bir topluluk vardır.

Hz. Peygamber (a.s.m) “İsa nüzul edinceye kadar ümmetim içinde, hak üzere kaim olan bir topluluk eksik olmayacaktır.” Bir rivayette: “Kıyamet kopuncaya kadar, hak

üzere kaim olan bir topluluk eksik olmayacaktır." buyurmuştur.

182 – Âyetlerimizi yalan sayanları, farkına varamayacakları şekilde yavaş yavaş helâke yaklaştırırız. [6,44-45]

183 – Ben onlara mühlet veririm; fakat vakti gelince Benim cezalandırmam pek kesin ve şiddetlidir.

184 – Bunlar hiç düşünmediler mi ki kendilerine tebliğde bulunan arkadaşları Muhammed'de delilikten hiçbir eser yoktur. O sadece ilerideki tehlikelerden kurtarmak için görevli bir uyarıcıdır. [34,46; 81,22][151]

185 – Hiç düşünmezler mi göklerin ve yerin hükümranlığını, o muazzam saltanatı?

Düşünmezler mi Allah'ın yarattığı herhangi bir mahlûktaki ilahî düzenlemeyi?

Onu da düşünmezlerse bari ecellerinin yaklaşmış olabileceği ihtimalini?

O halde buna iman etmedikten sonra, daha hangi söze inanırlar?

186 – Allah kimi şaşırtırsa onu doğru yola getirecek yoktur. Allah onları azgınlıkları içinde bırakır, körü körüne yuvarlanır giderler. [5,41; 10,101]

187 – Sana kıyametin ne zaman geleceğini sorarlar.

De ki: "Onun ne zaman geleceğine dair bilgi yalnız Rabbimin nezdindedir. Vaktini O'ndan başkası açıklayamaz.

O kıyamet öyle bir meseledir ki, ne göklerde ve ne de yerde ona tahammül edecek hiç kimse yoktur!"

O size ansızın gelecektir. Sen sanki onu biliyormuşsun gibi onu sana soruyorlar.

De ki: “Ona dair gerçek bilgi yalnız Allah’ın nezdindedir; ama insanların çoğu bunu bilmezler.” [21,38; 42,18; 79; 43-44][152]

188 – De ki: “Ben kendim için bile Allah dilemedikçe hiçbir şeye kadir değilim:

Ne fayda sağlayabilirim, ne de gelecek bir zararı uzaklaştırabilirim.

Şayet gaybı bilseydim elbette çok mal mülk elde ederdim, bana hiç fenalık da dokunmazdı.

Ama ben iman edecek kimseler için sadece bir uyarıcı ve bir müjdeleyiciyim.” [72,26]

184-188 ayetleri, hak din olan İslâm’ın başlıca delillerini pek güzel özetlemiştir.

1. Hz. Muhammed (a.s.m) gibi son derece akıllı, son derece dürüst, güvenilir, güzel ahlâkın her bölümünde mükemmel bir şahsiyetin onu tebliğ edip hayatında tatbik etmesi.

2. Göklerin, yerin ve her bir yaratığın iyice incelenmesi, o mükemmel nizamın, her şeye kadir mükemmel bir Yaratıcısının mutlaka bulunduğu.

3. Âciz ve fanî olan insanın, diğer bütün insanlar gibi dünyadan ayrılacağı gerçeği. Bütün hayatları emanet veren, onları istisnasız geri alıyor. Şimdiye kadar gerçeği anlamadıysa, bari imtihan vakti dolmak üzere iken fırsatı değerlendirip, Hakk’a dönmeli. Hasılı, bu üç küllî delilden de anlamayan insanın, gerçeği bulmasına yol kalmamıştır.

189 – O’dur ki sizi bir tek candan yarattı ve bundan da, gönlü kendisine ısınsın diye eşini inşa etti.

Erkek eşini sarıp bürüdü, o da hafif bir yük yüklendi, hamile kaldı. Onu bir müddet taşıdı.

Hamileliği ağırlaşınca her ikisi de Rab’leri olan Allah’a yönelip “Eğer bize sağlıklı, kusursuz bir evlat verirsen mutlaka Sana şükreden kullarından oluruz” diye yalvardılar. [4,1; 49,13; 30,21][153]

190 – Fakat Allah kendilerine kusursuz bir çocuk verince, annesi de babası da ölçüyü kaçırıp verdiği çocuk sebebiyle şirke bulaştılar.

Tuttular, Allah’a birtakım şerikler yakıştırdılar. Halbuki Allah onların yakıştırdıkları her türlü ortaktan münezzehtir.

Evlat sevgisi insanın fıtratında vardır. Bu sevgi olmazsa çocuklara bakılmaz, onlar için hayatlar tüketilmez ve neticede ülke ve insanlık yükselemez. Bu sevgi olmasaydı sokaklar terkedilmiş insanlarla dolar taşardı. Fakat diğer duygularda olduğu gibi bu ilişkide de ideal nokta olan istikamet derecesine ulaşmak için kalplerin Allah sevgisiyle tadil edilmesi gerekir. Anne ve baba çocuklarını Allah’ın bir emaneti, hediyesi olarak görmeyip onlara malik imiş tarzında bakar, Allah’la olan münasebetlerini zarara uğratacak bir hale getirirlerse, yani Allah namına sevmezlerse, geçim endişesiyle haramları işleyip farzları terk ederlerse bu hal, onları üstü örtülü bir şirke götürebilir. Ayet-i Kerime bu konuda anne ve babaları uyarmaktadır.

191-193 – Hiçbir şey yaratmaya güç yetiremeyen, zaten kendileri de yaratılıp duran mahlûkları mı O’na ortak sayıyorlar?

Halbuki o şerikler, kendilerini putlaştıranların imdadına yetişemezler.

Hatta onlar kendi nefislerine bile yardım sağlayamazlar.

Şayet siz onları doğru yola çağıracak olursanız size uymazlar.

O müşrikleri siz ha hakka çağırmışsınız, ha susmuşsunuz, size karşı onların durumu aynıdır. [22,73-74; 37,93-95 21,58]

194-195 – Allah’tan başka dua ve ibadet ettiğiniz bütün putlar, sizin gibi kullardır.

Onların tanrılığı hakkındaki iddianız yerinde ise, haydi onları çağırın da size cevap versinler bakalım!

Nasıl icabet edecekler ki, onların yürüyecek ayakları mı var? Yoksa tutacak elleri mi var?

Veya görecek gözleri mi var? Yahut işitecek kulakları mı var, neleri var?

De ki: “Haydi bütün şeriklerinizi çağırın, sonra bana istediğiniz tuzağı kurun, haydi elinizden geliyorsa bir an bile göz açtırmayın!”[154]

196 – Zira benim Mevla’m, o kitabı indiren Allah’tır ve O bütün iyi kulların koruyucusudur. [11,54-56; 26,75-78; 43,26-28]

197 – Allah’tan başka yardımınıza çağırdığınız tanrılarınız ise sizin imdadınıza yetişemezler, hatta kendilerine bile fayda ve yardımları dokunamaz.

198 – Siz o müşrikleri (veya putları) doğru yola dâvet etseniz işitemezler.

Onların sana baktığını görürsün ama, aslında onlar göremezler. [35,14]

199 – Sen af ve müsamaha yolunu tut, iyiliği emret, cahillere aldırış etme!

200 – Her ne zaman şeytandan sana bir vesvese gelecek olursa, hemen Allah’a sığın! Çünkü o duaları işitip icabet eder ve her şeyi bilir.

Allah'ın emirlerine ve rızasına aykırı tarafa çeken, içten içe dürten herhangi bir vesvese gelirse, müminin Allah'a sığınması, istiaze kalesine girmesi emrolunuyor. İnanç esasları, ibadetler, haramlar, insanlara karşı davranışlar, hülasa insanın hayatında karşılaşacağı her türlü durumda vesveseye mâruz kalınca Allah'a yönelmek, O'nun korumasına girmek gerekir. Âyetin muhatabı zahiren Hz. Peygamber görünmekle beraber, aslında bu hitabı işiten bütün insanlardır.

201 – Allah'a karşı gelmekten sakınanlara şeytandan bir hayal ilişince, hemen düşünüp kendilerini toparlar, basiretlerine tam sahib olurlar.

Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, müttakiler, kendilerini tam emniyette hissetmezler. Şeytan onları da etkilemeye çalışır. Fakat onlar bunu bildiklerinden, şeytanın bir tayf, bir hayal eseri gibi bir etkisine mâruz kalıp gözleri bulanabilir. Ama çok geçmeden gerçeği sezer, Allah'a sığınmak gerektiğini hatırlar, basiretleri açılır, vartadan kurtulurlar.

202 – Şeytanların dostlarına gelince, şeytanlar onları azgınlığa sürükler, sonra da yakalarını bırakmazlar.

203 – Onlara keyfî olarak istedikleri bir âyet veya mûcize getirmediğin zaman

"Hiç değilse bir şeyler bulup buluşturşaydın yâ!" derler.

De ki: "Ben, sadece Rabbimden ne vahyolunursa ona tâbi olurum. Bütün bu Kur'ân Rabbinizden gelen basiretlerdir, gönül gözlerini açan, gerçekleri gösteren nurlardır. İman edecek kimseler için hidâyet ve rahmettir." [2,129; 6,104]

204 – Öyle ise, Kur'ân okunduğunda hemen ona kulak verin, susup dinleyin ki merhamete nail olasınız.

Gerek namazda, gerek namaz dışında Kur'ân okunurken mânasını bilmeyenlerin sükût edip sükûnet ve huşû ile

dinlemeleri, bilenlerin ise mânalarını da düşünmeye çalışarak dinlemeleri gerekir.

205 – Sabah ve akşam Rabbini, içinden yalvararak, ürpererek ve yüksek olmayan, kendin işitebileceğin bir sesle zikret, gafillerden olma! [17,110; 76,25]

206 – Rabbine yakın melekler O'na kulluk ve ibadet etmekten asla kibirlenmez, hep O'nu tenzih eder ve yalnız O'na secde ederler.

Kur'ân-ı Kerîm'de şu 14 âyetin okunması veya işitilmesi sırasında "tilavet secdesi" yapılır. Bu secdeyi yapmak vaciptir.

Mushaf-ı Şerifteki sıraya göre bu âyetler şunlardır:

A'râf, 206; Ra'd 15; Nahl 49; İsra 107; Meryem 58; Hac 18; Furkan 60; Neml 25; Secde 15; Sad 24; Fussilet 37; Necm 62; İnşikak 21; Alak 19.

1288 I Sm 2,3; Ey 31,6.

12922 Tk 3,11.

13040 Benzeri bir deyim için bkz. Mr 10,25; Lk 18,25.

13150 Lk 16,19-26.

13254 Tk 2,2-3.

13355 Mt 6,6.

13480 Tk 13,13; 19,4-12.

13583 Tk 19,26.

136103 Çk 7 ve 15. bölümler.

137107-108 Çk 4,2-8.

138117 Çk 7,12.

139133 Mz 105;28-36.

140136 Çk 14,27-28; Ts 11,4; Mz 106,9-11.

141141 Çk. 1,16

142142 Çk 19. bölüm ve 24,18; 34,28; Ts 9,9; 5,2-4.

143143 Çk 33,18.20; Tk 32,30. Yh 1,18.
144145 Çk 24,12; 31,18.
145148 Hz 16,15-22; Yr 2,20. Altın buzağı için bkz. Çk 32,1-26.
146150 Çk 32,1-5.
147152 Çk 32, 34-35.
148155 Çk 24,10; Sy 11,16.
149160 Çk 17,6.
150179 İş 6,9-10; Mt 13,13-14.
151184 Yh 8,48.
152187 Mr 13,32.
153189 Tk 2,21-22.
154194-195 Mz 115,2-8.

8 – ENFAL SÛRESİ

Medine döneminde hicrî 2. yılda vaki olan Bedir gazasından sonra nâzil olmuş olup 75 âyettir. Adını ilk âyetinde geçen Enfal (yani ganimetler) kelimesinden almıştır. A'râf sûresinde müşriklerin uyarılıp tehdid edildikleri mağlubiyet, Enfal sûresinin indirilişinden hemen önce gerçekleştirildiği için, Enfal sûresi onun peşine konulmuştur. Enfal sûresi Bedir gazvesinde meydana gelen olayları açıklayıp bu savaştan alınacak dersleri özetler. Böylece Müslümanlara, iman, hicret, dayanışma, cihad, savaş, savaş hukuku, anlaşmalar, ganimet, sabır ve sebat, ciddiyet, disiplin, tevekkül gibi konular hakkında talimatlar verilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Sana ganimetlerin taksimini soruyorlar. De ki: "Onun taksimi Allah'a ve Resulüne aittir.

Onun için siz gerçek mümin iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının, birbirinizle aranızı düzeltin, Allah'a ve Resulüne itaat edin!

2 – Gerçek müminler ancak o kimselerdir ki yanlarında Allah zikredilince kalpleri ürperir, kendilerine O'nun âyetleri okununca bu, onların imanlarını artırır ve yalnız Rab'lerine güvenip dayanırlar. [3,135; 39,23; 9,124]

3 – Namazı hakkıyla ifa edip kendilerine nasib ettiğimiz mallardan hayırlı işlerde harcarlar.

4 – İşte gerçek müminler onlardır.

Onlara Rab'lerinin nezdinde, cennette yüksek dereceler, mağfiret ve kıymetli bir nasip vardır.

5-6 – Nitekim pek yerinde ve gerekli bir iş için Rabbin seni evinden çıkardığı zaman da, müminlerden bir kısmı bundan hoşlanmamıştı.

Gerçek apaçık meydana çıktıktan sonra bile, onlar bu hususta seninle münakaşa ediyorlardı;

sanki göz göre göre ölüme sevk ediliyorlardı. [2,216; 3,123]

Yüce Allah ganimetlerin taksimi hakkında hükmü bildirmediği için önce bu hususta tartışma çıkmıştı. O konuda âdil hüküm Allah'a ve Resulullah'a ait olduğu gibi, Allah'ın hakkı ve adaleti gerçekleştirmek üzere Hz. Peygamber (a.s.m.)'ı Bedir gazası için sefere sevk etmesinde de, hüküm Allah'a ait idi.

Söz konusu *"gerçek"*: Yapılması gerekli olan iş, şirk kuvvetleri ile savaşmak, hakkı izhar etmek idi. Allah'ın rızasının müşriklerle savaşarak müstahak oldukları dersi vermekte olduğunu açıkça anlamalarına rağmen bir kısım müminler, Medine'den savaş hazırlığı yapmış olarak çıkmadıklarından savaşa isteksiz idiler.

7-8 – Allah iki topluluktan birine sizi galip kılacağını vaad ettiğinde siz silahsız olan topluluğun (kervanın) sizin olmasını arzu ediyordunuz.

Halbuki Allah ise, emirleriyle hakkı üstün kılmak

ve şirkin kuvvetini yok ederek kâfirlerin ardını kesmek istiyordu ki,

o suçlu müşrik gürûh hoşlanmasa da, hak olan İslâm'ı yüceltsin, batıl olan şirki de ortadan kaldırsın.

9 – O vakit siz Rabbinizden yardım istiyordunuz.

O da: “Ben size peş peşe gelecek bin melaike ile imdad edeceğim” diye duanızı kabul buyurdu.

Bedir’e çıkarken Hz. Peygamber (a.s.m) ashabı ile istişare etti: Hedef Şam’dan gelen Kureyş kervanı mı olsun, yoksa Kureyş ordusu mu?” Ashabın bir kısmı savaş hazırlığı ile çıkmadıklarından kervanı istediler. Peygamberimiz ordu ile karşılaşıp, hücum eden düşman kuvvetini kırmak istiyordu. Yüzünde burukluk hasıl oldu. Durumu anlayan Sa’d İbn Ubade, Mikdad, Sa’d İbn Muaz (r.a) gibi zatlar, sonuna kadar fedakârlığa hazır olduklarını bildiren, cesaret verici güzel sözler söylediler. Düşman, üç misli askeri ve savaş hazırlığı ile zorlu idi. Efendimiz: “Allah’ım, zafer vaadini gerçekleştir. Bu cemaat helâk olursa artık yeryüzünde Sana ibadet edecek kimse kalmayacak.” diye dua etti. Allah lütf edip müminleri muzaffer etti.

10 – Allah bunu, sırf size bir müjde olsun ve bununla kalpleriniz güven duysun diye yaptı.

Yoksa gerçekte yardım ancak Allah’tandır, başkasından değil!

Çünkü Allah, azîzdir, hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [3,140-160; 9,14; 28,43]

11 – Düşman korkusundan gözünüze uyku girmediği için o vakit Allah, inâyeti ile güven ve sükûnet vermek için sizi hafif bir uykuya daldırıyordu.

Sizi temizlemek, şeytanın pisliğini, vesvesesini sizden gidermek,

kalplerinize kuvvet vermek ve savaş meydanında ayaklarınızı sabit kılmak için

gökten üzerinize su indiriyordu. [3,154; 94,5-6]

12 – Rabbin meleklere vahyediyordu ki:

“Muhakkak Ben sizinle beraberim,

haydi siz de müminlere sebat ve cesaret verin.

Kâfirlerin kalplerine korku salacağım.

Haydi vurun onların boyunlarına, vurun onların parmaklarına!” [47,4]

13 – Evet böyle! Çünkü onlar Allah’a ve Resulüne karşı çıktılar.

Kim Allah’ın ve Resulünün karşısına çıkarsa bilmeli ki Allah’ın cezası çetindir.

14 – İşte ey kâfirler! Bunu gördünüz ya, şimdi tadın bakalım onu!

Kâfirlere ayrıca bir de cehennem azabı var!

15 – Ey iman edenler! Ordu halinde kâfirlerle savaşmak için karşılaştığınızda, onlara arkanızı dönüp kaçmayın!

16 – Her kim böyle bir günde, -savaş icabı dönüp hücum etmek için bir tarafa çekilmek veya diğer bir birliğe katılmak gibi taktik bir maksat dışında-

düşmana arka çevirirse, Allah’tan bir gazaba uğrar;

onun varacağı yer cehennemdir, o ne kötü bir âkıbettir!

17 – Siz savaşta onları kendi kuvvetinizle öldürmediniz, lâkin Allah öldürdü.

(Ey Resulüm) Attığın vakit sen atmadın, lâkin Allah attı.

Ve bunu, Allah müminleri güzel bir imtihana tâbi tutmak için yaptı. Şüphesiz ki Allah hakkıyla işitir ve bilir. [3,123; 9,25; 2,249]

İki taraf savaşa başlayınca Hz. Peygamber (a.s.m) bir avuç çakıl alıp “yüzleri kurusun!” diye düşman tarafına attı. Her müşriğin gözüne bir avuç çakıl girmiş gibi gözleri ile meşgul olmaya başladılar. Orduları bozulmaya başladı. Savaştan sonra “şöyle kestim, böyle vurdum!” diye övünen Müslümanları irşad için bu hatırlatma yapıldı.

18 – İşte Allah size böyle yaptı. Çünkü Allah kâfirlerin tedbirini zayıflatır.

19 – Ey müşrikler! Siz zafer mi istiyordunuz? İşte zafer geldi!

Siz müminlere hücumdan vazgeçerseniz bu, sizin için daha iyi olur;

yok döner yine savaşa başlarsanız, Biz de başlarız!

Askeriniz çok da olsa size hiç fayda vermez, çünkü Allah müminlerle beraberdir.

20 – Ey iman edenler! Allah'a ve Resulüne itaat edin,

Kur'ân'ı ve Resulullah'ın öğütlerini işitip dururken ondan yüzçevirmeyin.

21 – İtaat kulağıyla işitip dinlemedikleri halde, bir de yalan atıp "işittik!" diyenler gibi olmayın.

22 – Çünkü Allah katında yerde gezinen canlıların en kötüsü, o düşünmeyen sağır ve dilsizlerdir. [7,179; 2,171]

23 – Şayet Allah onlarda iman etme niyeti olduğunu bilseydi, onlara işittirirdi.

Fakat onlara hak sözü işittirse bile onlar yine yüz çevirir ve döner giderlerdi.

24 – Ey iman edenler! Allah ve Resulü size hayat verecek hakikatlere sizi dâvet ettiğinde ona icabet edin.

Bilin ki Allah insan ile kalbi arasına girer (dilediği takdirde arzusunu gerçekleştirmesini önler)

ve siz dönüp O'nun huzurunda toplanacaksınız.

25 – Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz, hepinize şamil olur.

Biliniz ki Allah'ın cezalandırması şiddetlidir.

26 – Düşünün ki bir zaman siz dünyada az ve zayıf idiniz.

Öyle ki insanların sizi tutup kapacağından endişe ediyordunuz.

Bu halde iken Allah size yer yurt nasib etti, sizi yardımıyla destekledi,

sizi temiz ve helâl şeylerle rızıklandırdı, ta ki şükredesiniz.

27 – Ey iman edenler! Allah'a ve Resulüne hıyanet etmeyin,

bile bile aranızdaki emanetlerinize de hıyanet etmeyin!

28 – Biliniz ki mallarınız ve evlatlarınız, sadece birer imtihan konusudur. Büyük mükâfat ise, âhirette Allah nezdindedir. [64,15; 21,35; 63,9]

29 – Ey iman edenler! Siz Allah'ı sayar haramlardan sakınırsanız,

Allah size hakkı batıldan ayırd edecek bir anlayış kuvveti verir,

sizin günahlarınızı örter, sizi affeder. Allah büyük lütuf sahibidir. [57,28]

30 – Bir vakit de o kâfirler senin elini kolunu bağlayıp

zindana mı atsınlar, yahut öldürsünler mi,

yahut seni ülke dışına mı sürsünler diye birtakım tuzaklar planlıyorlardı.

Onlar tuzak kuradursunlar, Allah da tuzak kuruyor. Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır.

Allah tuzak kurmaz. Sadece tuzak kuran olursa, tuzağı boşa çıkarması anlamında, *müşakele* babından, bu fiil O'na isnad edilir. *Müşakele*: Muhatabın lafzını kullanarak, farklı bir mâna kasdetmektir. Mesela itaatsizlik edip sırıtan çocuğuna babası: “Sen gül bakalım, ben de sana gülerim!” derken, babanın gülmesi gibi. Müşakele üslubunda olmaksızın Allah Teâlâ hakkında tuzak, istihza, hud'a vb. kavramlarını kullanmamız caiz değildir.

31 – Onlara âyetlerimiz okunduğu zaman:

“Artık anladık! Biliyoruz! Dilesek bunun benzerini biz de söyleyebiliriz. Bu, önceden geçmiş insanların masallarından başka bir şey değildir!” derler. [25,5-6]

32 – Hani bir zaman da onlar: “Ya Rabbi, eğer bu Kur’ân senin tarafından gelmiş hak bir kitap ise

hemen üzerimize gökten taş yağdır yahut bize acı bir azap ver!” demişlerdi.

33 – Halbuki sen onların aralarında bulunduğun müddetçe Allah onları azaba uğratmaz; eğer onlar istiğfar ederlerse Allah bu takdirde de onlara azab etmez. [29,53; 38,16; 70,1-3; 26,87]

Burada “azaba uğratmaktan” maksat, onları kökten imha edecek bir azap gönderilmesidir. Hz. Peygamber (a.s.m) aralarında iken, Allah Teâlâ böyle bir azap göndermeyeceğini bildiriyor.

İstiğfardan maksat ise: Ya müşriklerle aynı memlekette kalan müminlerin istiğfarları, yahut kendilerinin Allah’tan mağfiret dilemeleridir.

34 – Allah ne diye onları cezalandırmasın ki

kendileri Mescid-i Haram’ı yönetmeye layık olmadıkları halde,

üstelik orayı ziyaret etmek isteyen müminleri de geri çeviriyorlar?

Oranın hizmet ve yönetimine asıl ehil olanlar, Allah’ı sayıp O’na şerik koşmaktan sakınanlardır. Fakat onların çoğu bunu bilmezler. [48,25]

35 – Onların Mescid-i Haramdaki duaları ise ıslık çalıp el çırpmaktan başka bir şey değil!

Öyleyse küfür ve küfranınızdan dolayı tadın bakalım azabı!

Müşrikler, Hz. İbrâhim (a.s.)’ın dininin aslını değiştirdikleri gibi, hac ibadetini de değiştirmişlerdi. Erkek kadın, açık saçık el ele tutuşur, Kâbe’nin etrafında dolaşırlar, ıslık çalıp el çırparlardı. Hele Peygamberimiz Kâbe’ye geldiğinde, ona tepkinin ifadesi olarak bu gösterilerini daha da artırırlardı. Bunu bir ibadet havası içinde yaparlardı.

36 – Kâfirler, insanları Allah yolundan uzaklaştırmak için mallarını harcıyorlar.

Daha da harcayacaklar!

Ama gayelerine ulaşamayacaklarından bu, onlara yürek acısı olacak,

sonra da mağlup edilecekler.

İnkârlarında ısrar edenler toplanıp cehenneme sevk edilecekler.

37 – Ta ki Allah murdarı temizden ayırsın ve murdarları birbiri üzerine bindirip hepsini bir araya yığsın

ve topunu birden cehenneme doldursun. İşte her şeylerini kaybedenler bunlardır. [10,28; 30,14; 36,59. 63-64]

38 – Ey Resulüm! O kâfirlere de ki: “Eğer Peygambere düşmanlıktan vazgeçip İslâm’a girerlerse daha önceki suçları bağışlanacak.

Yok eğer dönüp tekrar düşmanlığa başlayacak olurlarsa, zaten emsallerinin başlarına gelen haller gözlerinin önünde!”

39 – Dünyada fitne kalmayıp din, tamamen Allah’a ait oluncaya kadar onlarla savaşın.

Eğer fitneden vazgeçerlerse, onları bırakın.

Allah zaten onların yaptıklarını hakkıyla görmektedir. [2,193; 9, 10-13]

Burada genel tefsire göre “fitne” şirk, “din” ise itaat ve kulluktur. Diğer tefsire göre, fitne “baskı” anlamında olup,

din seçimi konusunda baskı kalmayıp din hürriyeti yerleşinceye kadar savaşma emredilmektedir. (Diyanet, Kur'an Yolu)

Fitne'nin tefsiri için Bakara, 191 âyetine bkz.

40 – Yok eğer yüz çevirirlerse biliniz ki Allah sizin Mevla'nız! O ne güzel mevlâ, ne güzel yardımcıdır!

41 – Bir de malumunuz olsun ki savaşta elde ettiğiniz ganimetin beşte biri Allah'ındır. Yani Resulullâha, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara (gariplere) aittir.

Eğer Allah'a ve iki ordunun karşılaştığı,

hak ile batılın iyice açığa çıktığı o Bedir günü kulumuza indirdiğimiz âyetlere iman ediyorsanız,

bu hükmü böylece kabul edeceksiniz. Allah her şeye kadirdir. [3,161; 59,6-10][155]

Ganimetin beşte biri Allah yolunda harcanmak üzere ayrılır, beşte dördü ise gazilere dağıtılır. Beşte birlik kısım ise, bu âyette açıklanan beş gruba taksim edilir. Bu konudaki içtihatların ayrıntıları, fıkıh kitaplarında yer alır. Peygamberimizin hissesini muhtaçlara dağıttığı bilinmektedir.

Hz. Peygamber (a.s.m)'ın zekât alması haram olan yakın akrabalarına ganimetten pay verilmekle durum dengelenmektedir.

42 – Hani Bedir savaşı günü ey Müslümanlar, Siz vâdînin yakın kenarında idiniz, onlar da uzak tarafında idiler!

Kervan ise sizden daha aşağıda (deniz sahilinde) idi.

Eğer sözleşmiş olsaydınız dahi, sözleştiğiniz vakitte öyle buluşamazdınız.

Fakat Allah, takdir ettiği bir işi yerine getirmek için, sizi böyle buluşturdu ki

helâk olan, bir delile göre helâk olsun, yaşayan da bir delile göre yaşasın.

Çünkü Allah her şeyi hakkıyla işitir ve bilir. [6,122]

43 – O vakit Allah sana müşrik askerlerini rüyanda az göstermişti.

Eğer onları çok gösterseydi paniğe kapılır, emir ve kumanda konusunda ihtilâfa düşerdiniz.

Fakat Allah sizi bundan kurtardı. Çünkü O, kalplerin içinde olanları pek iyi bilir.

44 – Karşılaştığınız zaman Allah sizin gözlerinizde onları az gösteriyor,

sizi de onlara az gösteriyordu ki

Allah takdir ettiği işi yerine getirsin.

Bütün işler sonuçta Allah'a raci olur (nihaî karar ve yürütme O'na aittir.) [3,13]

45 – Ey iman edenler! Savaş esnasında karşı karşıya geldiğiniz düşman birliğine karşı dayanın,

sebat edin ve Allah'ı çok zikredin ki felah bulasınız!

Ashab-ı Kiram (r.a.) ve Selef-i Salihin Allah'ı zikretmeyi en zor şartlarda ve harp meydanlarında bile terk etmezlerdi. Hatta onlar cihada giderken öyle yüksek sesle Allah'ı anıyorlardı ki gönülleri zikir ile heyecanlanıyor, ruhları cennet iştiyakıyla köpürüyordu. Gürül gürül Kur'an okuyor, yüksek sesle Allah'ı zikrediyorlardı. Öyle ki bazan Hz. Peygamber (s.a.s.) onlara: "O kadar fazla yüksek sese hacet yok, biraz kendinize acıyın!" mealinde tavsiyede bulunma ihtiyacı hissederdi.

46 – Allah'a ve Resulüne itaat edin, sakın birbirinizle ihtilaf etmeyin; sonra korkuya kapılıp zaafa düşersiniz, rüzgârınız

(kuvvetiniz) gider.

Bir de tam mânasıyla sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

Bu âyet, müminler arasında ihtilâf ve tefrikanın pek büyük bir zarar olduğunu, ehl-i hakkın ittifaklarının ise tevfik-i ilahînin, yani Allah'ın muvaffakiyet vermesinin başlıca vesilesi olduğunu bildirmektedir.

47 – Memleketlerinden çalım satarak, halka gösteriş yaparak savaşa çıkan

ve Allah yolundan insanları uzaklaştıranlar gibi olmayın.

Allah onların bütün yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.

Ne yaptılar, ne yapmadılarsa Allah hepsini ilmiyle ve kudretiyle kuşatmıştır. Onların iyi veya kötü hiçbir işleri yoktur ki O'na ulaşmasın, O'nun hakimiyeti alanına girmesin, taltif veya cezasına sebep olmasın.

48 – Hani şeytan onlara yaptıkları işi güzel gösterip şöyle demişti:

“Bugün insanlardan size galip gelecek kimse yoktur. Ben de yanınızdayım!”

Fakat iki ordu birbirini görecek hale gelip karşılaşınca gerisin geri dönüverdi ve:

“Ben, dedi, sizden uzağım, ben sizin göremediğiniz şeyleri görüyorum, ben Allah'tan korkarım. Öyle ya, Allah'ın azabı çok şiddetlidir.” [59,16; 14,22]

49 – O zaman münafıklar ve kalplerinde şüphe bulunanlar diyorlardı ki: “Bu Müslümanları dinleri aldatmış, (çünkü kendilerinden çok üstün bir ordu ile savaşa girişiyorlar.)”

Halbuki kim Allah'a güvenip dayanırsa Allah ona yeter. Şüphe yok ki Allah azîzdir, hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

50 – Melekler o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak “Tadın bakalım cayır cayır yanmanın acısını!” diyerek canlarını alırken bir görmeliydin! [6,93]

51 – “İşte bu, sizin ellerinizin işleyip öne sürdüğü işlerin karşılığıdır; yoksa Allah asla kullarına zulmetmez.”

52 – Bunların gidişi, tıpkı Firavun hanedanının ve onlardan öncekilerin gidişi gibi oldu:

Allah’ın âyetlerini inkâr ettiler, Allah da günahları sebebiyle onları bastırıverdi.

Çünkü Allah pek kuvvetli, azabı da çok şiddetlidir.[156]

53 – Bu cezanın sebebi şudur: Bir millet kendilerinde bulunan güzel ahlâk ve meziyetleri değiştirmedikçe Allah da onlara verdiği nimeti, güzel durumu değiştirmez.

Bir de şundan ki: Allah her şeyi hakkıyla işitir ve bilir (dolayısıyla herkese lâyık olduğunu verir).

54 – Tıpkı Firavun hanedanının ve onlardan öncekilerin gidişi gibi:

Rab’lerinin âyetlerini yalan saydılar. Biz de günahları sebebiyle onları imha ettik.

Firavun ve beraberindekileri de denizde boğduk.

Doğrusu, bunların hepsi de zalim idiler.

55 – Allah indinde bütün canlı mahlûkat içinde en kötü olanlar, inkârcılıkta ısrar edenlerdir ki onlar imana gelmezler.

56 – Onlar kendileriyle anlaşma yaptığında hiç çekinmeden her defasında anlaşmayı bozan kimselerdir.

57 – Onları savaşta ele geçirirsen, kendilerine öyle bir muamele yap ki

onların arkasındaki bütün öbür düşmanlara da ibret olsun da, akıllarını başlarına alsınlar.

Hz. Peygamber (a.s.m) Benî Kurayza Yahudileri ile bir sözleşme yapmıştı. Müslümanlar aleyhinde hiç kimseye destek vermemeyi kabul etmişlerdi. Buna rağmen Bedir savaşında Mekke müşriklerine silah yardımı yaptılar. Başkanları Kâb b. Eşref Mekke'ye gidip orada müşriklerle bir ittifak gerçekleştirdi. Benî Kaynuka Yahudileri de sözleşmeye rağmen, kendi bölgelerine gelen bazı Müslüman kadınları rahatsız edip Hz. Peygamberce ikaz edildiklerinde küstahça cevap verdiler. Âyet bu ortamda indirildi.

58 – Seninle sözleşme yapan bir millette sözleşmeye aykırı bir hainlik alameti tesbit edersen, savaş açmadan önce anlaşmanın artık geçersiz kaldığını ilan et ki bunu bilme hususunda iki taraf da eşit olsun.

Çünkü Allah hainleri asla sevmez.

Bu âyet İslâm'ın uluslararası ilişkilerde çok önemli bir prensibini vermektedir. Herhangi bir tarafla anlaşma yapan kimse, süre bitinceye kadar anlaşmaya bağlı kalacaktır. Eğer ahdi bozmak için sebepler ortaya çıkmışsa, anlaşma ancak karşı tarafa haber verdikten sonra bozulabilir. Halbuki Cahiliye döneminde, karşı tarafa haber vermeden tek taraflı bozma olduğu gibi 20. asırda da bunun çok örneği vardır. Mesela İkinci Dünya savaşında Almanya bir açıklama yapmadan Rusya'ya saldırmış. Aynı şekilde İngiltere ve Rusya İran'a karşı askeri harekâta başlamışlardı.

59 – İnkâr edenler, öne geçtiklerini hiç zannetmesinler. Onlar elimizden kurtulamazlar.

60 – Düşmanlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın.

Savaş atları yetiştirin ki bu hazırlıkla Allah'ın düşmanlarını, sizin düşmanlarınızı

ve onların ötesinde sizin bilemeyip de, ancak Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutup yıldırasınız.

Allah yolunda her ne harcarsanız, onun karşılığı size eksiksiz ödenir, size asla haksızlık yapılmaz. [29,2-3; 3,195.200; 9,101; 2,261]

Burada kuvvet kavramı son derecede kapsamlı bırakılmıştır. Maksat, düşmana karşı üstünlük vesilesi olacak her türlü hazırlıktır. Âyet, daha sonra, Kur'ân'ın indiği ortamda en önemli savaş vasıtalarından olan at yetiştirmeyi misal vermektedir.

61 – Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de yanaş ve Allah'a güven. Çünkü Allah semîdir, alîmdir (her şeyi hakkıyla işitir ve bilir). [4,90]

62-63 – Eğer birtakım hilelerle seni aldatmak isterlerse, hiç endişe etme. Allah sana yeter.

O'dur ki seni yardımıyla ve bir de müminlerle destekledi.

Müminlerin kalplerini birbirine ısındırıp bir araya getirdi.

Şayet sen dünyada bulunan her şeyi sarf etseydin bile yine de onların kalplerini birleştiremezdin, fakat Allah onları birleştirdi. Çünkü O azizdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [3, 103]

Bu âyet-i kerime, aralarında düşmanlık olan, birbirlerinin kanlarını akıtan çeşitli kabilelerin, İslâm sayesinde kaynaşmalarına işaret etmektedir. Allah'ın bu lütfunun en bariz örneklerinden biri, 120 yıl öncesinden beri sürekli olarak birbirini kırıp geçiren, hatta âyetin inişinden daha birkaç sene önce Buâs savaşını yapan Evs ve Hazrec kabilelerinin birbirleriyle kardeş haline gelmesidir.

64 – Ey Peygamber! Allah sana ve sana tabi olan müminlere yeter.

65 – Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et.

Eğer sizden tam sabırlı yirmi kişi olursa, iki yüz kişiye galip gelir

ve eğer siz müminlerden yüz kişi olursa, kâfirlerden bin kişiyi mağlup eder;

çünkü o kâfirler gerçeği ve âkıbeti anlamayan bir güruhtur.[157]

66 – Ama şimdi Allah yükünüzü hafifletti, çünkü sizde savaşma konusunda bir zayıflık olduğunu müşahede etti.

O halde sizden sabırlı yüz kişi, Allah'ın izniyle onlardan iki yüz kâfire üstün gelir

ve eğer sizden bin kişi olursa, onlardan iki bin kişiye galip gelir.

Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

67 – Bir Peygamberin, dünyada zafer kazanıp küfrü zelil kılmadıkça,

esirler edinip onları fidye karşılığında serbest bırakması uygun düşmez.

Siz dünya metâını istiyorsunuz. Allah ise âhireti kazanmanızı istiyor.

Allah azizdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [47,4]

Âyetin ikinci cümlesindeki "Siz dünya metâını istiyorsunuz" hitabı, ashab-ı kiramadır.

Bedir gazvesine kadar ganimet, peygamberler için helâl değildi. Hz. Peygamber (a.s.m) ashabı ile yaptığı istişare sonucunda onların ekserisinin görüşüne uyarak ve müsamaha tarafını tercih ederek, fidye almak suretiyle

esirleri salıverdi. Öldürülmelerini bekleyen o esirlere fidye ile canlarını kurtarma teklifi büyük bir iyilik idi. Ayrıca Medine'de okuma yazma oranı çok düşüktü. Müslümanların öğrenime herkesten çok ihtiyaçları vardı. Yazı bilen esirlerin herbirinin on müslümana öğretmesi, hem müslümanlar için hem de esirler için güzel bir netice doğurdu. Aslında Peygamberimizin bu içtihadında isabetsizlik yoktu. O içtihadında güzele ulaşmıştı. Ama Allah Teala o en güzel kuluna güzeli değil, *evla*yı (en güzeli) yakıştırdığı için onu ikaz buyurdu. Bu âyet-i kerime, önce içtihadında *evla*yı bulamadığına işaret ettikten sonra, Hz. Peygamberin yüce makamını belirtmek üzere, bundan böyle onun bu içtihadını esas kural haline getirmiştir.

Bu âyet, Bedir gazvesinde alınan esirlerden fidye alınıp salıverilmelerinden sonra indirildi. Âyet-i kerime yapılan işin isabetsiz olduğunu bildirerek başlıyor. Hemen arkasından 69. âyet o uygulamayı kabul edip, bundan dolayı gönülleri ferahlatarak şüpheye yer bırakmıyor. Hatta isabetsiz olduğu bildirilen bu uygulama, bundan böyle, benzeri durumlarda bir kural haline getiriliyor. Kur'ân Hz. Peygamber (a.s.m)'ın sözü olsaydı, bu sözün baş tarafını söyleyen biri olarak, sonunu da söylemesi tasavvur edilemezdi. Zira aynı anda iki zıt rûhî durum mümkün değildir. İkinci ruh hâli galip geldiği takdirde, zaten hatalı olan öncekini silmiş olması gerekirdi. Artık kendisini küçük düşürecek olan o isabetsizliği zikretmezdi. Psikoloji bilginleri, burada iki ayrı şahsiyet bulunduğunu ve sözün şöyle diyen bir hâkim'e ait olduğunu söylerler: "Yaptığın iş pek doğru değil, bununla beraber seni affettim, bu hususta sana izin verdim, artık böyle yapabilirsin."

68 – Eğer (içtihad neticesi verilen hükümlerden ötürü azap etmeyeceğine veya ganimetleri helâl kılacağına dair) Allah'ın Levh-i Mahfuzda yazdığı daha önceki bir hüküm olmasaydı, aldığınız fidyeden dolayı size büyük bir azap dokunurdu.[158]

69 – (Ama bundan böyle fidyeyi ve ganimeti size mübah kıldım) artık aldığınız ganimetleri helâl ve hoş olarak yeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Gerçekten Allah gafurdur, rahîmdir (affı, merhamet ve ihsanı boldur).

70 – Ey Peygamber! Ellerinizdeki esirlere de ki:

"Eğer Allah sizin kalplerinizde hayır yani iyi niyet, iman ve ihlâs istidadı bulursa,

sizden alınan fidyelerden daha hayırlısını size verir ve günahlarınızı bağışlar.

Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (affı, merhamet ve ihsanı boldur).

Peygamberimizin amcası Hz. Abbas, Bedir savaşında esir edilmiş, hürriyetine kavuşmak için hem kendisinin, hem de yeğenleri Akîl ile Nevfel'in fidyelerini vermesi istenmişti. O da imkânı olmadığını ifade etmişti. Oysa Mekke ordusunun iaşesini üstüne alan Kureyşli on zenginden biri idi ve harcama sırası kendisine gelmeden savaş sonuçlanmıştı. Peygamberimiz bu maksatla harcayacağı parayı kendisine bırakmayacağını ifade etti. O: "Geri kalan ömrüm boyunca Kureyşin eline mi bakayım?" diye acındırmak isteyince Peygamberimiz: "Savaşa çıkarken hanımın Ümmü'l-Fadl'a teslim ettiğin altınlar var." deyince hiç kimsenin bilmediği bu olay karşısında mûcizeyi görmüş ve Peygamberimizin risaletini içinden kabul etmişti.

Sonra serveti iyice artmış olan Hz. Abbas (r.a) şöyle demiştir: "Allah'ın, alınandan daha fazlasını verme vaadi

gerçekleşti. Umarım affı da gerçekleşir.”

71 – Eğer sana hıyanet etmek isterlerse unutmasınlar ki

daha önce de onlar Allah’a hıyanet etmişlerdi de, Allah onlara karşı sana imkân ve kudret vermişti,

onları senin eline düşürmüştü. Allah alîmdir, hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

72 – İman edip Allah yolunda hicret edenler, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenlerle onları barındıran ve onlara yardım eden Ensar var ya,

işte bunlar birbirlerinin velileridir (malda da birbirlerinin vârisidirler).

İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret etmedikçe, sizin için mirasta onlara hiçbir velayet yoktur.

Bununla beraber eğer din hususunda sizden yardım isterlerse

sizinle aralarında sözleşme bulunan bir topluluk aleyhine olmamak şartıyla,

onlara yardım etmeniz gerekir. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir. [9,100.117; 59,8-9]

Müminlerin Medine’ye 622’de hicret etmelerinin hemen akabinde, Muhacirlerle Ensar arasında Hz. Peygamber (a.s.m) kardeşleştirme (muahat) gerçekleştirmişti. Birbirlerine vâris oluyorlardı. Bazı tefsirlere göre, daha sonra indirilen 75. âyet bu kardeşliğin, mirasla ilgili hükümlerini kaldırarak bundan böyle müminler arasında mirasın, yalnız akrabalar arasında geçerli olacağını bildirmektedir.

73 – Dini inkâr edenler birbirlerine sahip çıkarlar. Eğer siz birbirinize yardımcı olmazsanız,

dünyada fitne kopar, müthiş bir bozukluk, bir fesat ortaya çıkar.

74 – İman edip hicret edenler, Allah yolunda cihad edenlerle onlara kucak açıp yardım eden Ensar var ya,

işte gerçek müminler bunlardır.

Bunlara bir mağfiret, pek değerli bir nasip vardır.

75 – Bunlardan sonra iman edip hicret edenler, sizinle beraber cihad edenler var ya, işte onlar da sizdendir.

Allah'ın hükmüne göre, akrabalık yönünden yakınlıkları olanlar, birbirlerine vâris olmaya daha lâyıktırlar. Muhakkak ki Allah her şeyi hakkıyla bilir. [9,100; 33,6; 59,10]

15541 Tk 34,25-29; Ts 20,10-14.

15652 Çk 14. bölüm.

15765 Lv 26,8.

15868 Ts 20,10-14; 13,13-18.

9 – TÖVBE SûRESİ

Hicri 9. yılda Medine'de nâzil olmuş olup 129 âyettir. Tövbe ismi, sûrenin ihtiva ettiği konulardan birinden gelmektedir. Kelimenin Arapça aslı *tevbe* olmakla beraber, biz Türkçede yerleşmiş şeklini kullandık. Sûrenin meşhur olan ikinci ismi Berâe ise, sûrenin ilk kelimesidir. "İlişiği kesmek, ihtâr, ültimatom" anlamlarına gelir. Tövbe sûresi konu itibariyle, bir önceki Enfal sûresinin devamı gibidir. Başında besmele yazılı olmayan tek sûredir. Sebebi, Hz. Peygamber (a.s.m)'ın böyle yapmış olmasıdır. Sûre başlarında besmelenin hükmü konusunda beş farklı görüşe sahip olan Müslümanların, yalnız burada besmelenin yazılamayacağında ittifak etmeleri, Kur'ân metninin en ufak bir değişikliğe mâruz kalmadığının delillerinden biridir.

Bu sûrenin en önemli konuları, müşrikler ve Ehl-i kitaba uygulanacak hükümler ile Hz. Peygamber (a.s.m)'ın Bizans ordusuna karşı çıktığı Tebük seferi esnasında Müslümanların halet-i rûhiyelerini ortaya koymaktır.

Müslüman tarafında "beşinci kol" şeklinde çalışan ve müşriklerden daha tehlikeli olan münafıklardan, tafsilatlı olarak bahseder ve onların, İslâm birliğini parçalamak için *Mescid-i Dırar*'ı kurmalarına değinir.

Sûrenin sonu da müminlerin haiz olmaları gereken bazı vasıfları, cihada teşviki, Allah'ın, resul göndermek sûretiyle insanlara gösterdiği lütfu ifade eder.

1 – Allah ve Resulünden, kendileriyle anlaşma yaptığınız müşriklere son ihtar!

Hicretin 9. yılında Hz. Peygamber (a.s.m) Müslümanları Hz. Ebû Bekr (r.a)'ın emirliği altında hacca göndermişti. O esnada bu âyet indirilince Hz. Peygamber bu buyruğu hacda toplanan insanlara tebliğ etmek için Hz. Ali (r.a)'ı, görevlendirdi. Bayramın birinci günü Akabe cemresi yanında hacılara hitab edip sûrenin başından 30 kadar âyeti tebliğ ederek özellikle şu dört şeyi vurguladı: 1. Bu yıldan sonra Kâbe'ye hiç bir müşrik giremeyecek. 2. Hiç kimse çıplak olarak Kâbe'yi ziyaret etmeyecek. 3. Müminlerden başkası cennete giremeyecek. 4. Müşrik kabîleler tarafından bozulmamış sözleşmeler, anlaşma süresinin sonuna kadar yürürlükte kalacak.

2 – Bu günden itibaren yeryüzünde dört ay istediğiniz gibi dolaşın ve şunu bilin ki siz Allah'ın elinden hiçbir şekilde kaçıp kurtulamazsınız ve Allah kâfirleri rüsvay edecektir. [6,134]

3 – Bu Büyük Hac günü, Allah ve Resulünden insanlara şunu ilan edin ki: "Allah da, Resulü de müşriklerden beridir. Şayet şirkten tövbe edip tevhide yönelirseniz bu, elbette sizin için daha hayırlı olur. İyi biliniz ki siz Allah'ın elinden kurtulamazsınız. Kâfirleri pek acı bir azapla müjdele! [2,196]

4 – Ancak kendileriyle antlaşma yapmanızdan sonra, şartları hiç bir şey eksiltmeksizin tamamen yerine getiren ve sizin aleyhinizde hiçbir kimseye destek vermeyen müşrikler, bu hükmün dışındadırlar.

Bunlarla sözleşmenin müddeti tamamlanıncaya kadar antlaşma şartlarına riayet edin. Allah, Kendisine karşı gelmekten, özellikle ahdi bozmaktan sakınanları sever.

5 – O halde, haram aylar çıkınca artık öbür müşrikleri nerede bulursanız öldürün, onları yakalayıp esir edin, onların geçebileceği bütün geçit başlarını tutun.

Eğer tövbe eder, namaz kılar, zekât verirlerse onları serbest bırakın. Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (affı ve merhameti boldur). [2, 191; 9, 29.73; 66,9]

6 – Eğer müşriklerden biri senden sığınma hakkı isteyip yanına gelmek isterse, sen ona güvence ver, ta ki Allah'ın kelamını dinlesin, düşünsün. Sonra şayet Müslümanlığı benimsemezse onu, kendisini güvenlikte hissedeceği yere (vatanına) ulaştır.

Öyle! (Bu sığınma ve gönderme işlemini yapmalı), zira onlar İslâm'ın gerçek mahiyetini bilmeyen bir topluluktur.

7 – O müşriklerin Allah yanında, Resulü yanında nasıl olup da bir ahitleri olabilir ki! (olamaz, zira onlar daima hainlik edip verdikleri sözden dönerler).

Mescid-i Haram'ın yanında antlaşma yaptıklarınız bundan müstesna olup, onlar size karşı dürüst davrandıkça siz de onlara dürüst davranın!

Allah, Kendisine karşı gelmekten, özellikle ahdi bozmaktan sakınanları sever.

8 – Evet, onların nasıl ahitleri olabilir ki, eğer size galip gelecek olurlarsa sizin hakkınızda ne ahit, ne yemin, ne hukuk, hiç bir şey gözetmezler.

Ağızlarıyla güya sizin gönlünüzü alırlar, kalpleri ise nefret duyup kaçınır. Çünkü onların ekserisi Allah'ın yolundan çıkmış fâsıklardır.

9 – Onlar Allah'ın âyetlerini az bir dünya menfaati karşılığında sattılar da Allah'ın yolundan insanları alıkoydular. Gerçekten onlar ne fena iş yapıyorlar!

10 – Müminler hakkında ne ahit, ne yemin, ne hukuk, hiçbir şey gözetmezler.

Bunlar öyle saldırgan kimselerdir!

11 – Bununla beraber kâfirlikten vazgeçip tövbe eder, namaz kılar, zekât verirlerse artık sizin din kardeşleriniz olurlar.

Bilip anlayacak kimseler için Biz âyetlerimizi iyice açıklarız.

12 – Eğer anlaşmadan sonra yeminlerini bozarlar, bir de dininize hücum ederlerse, artık kâfir güruhunun o öncüleri ile savaşın!

Çünkü onların gerçekte artık yeminleri ve ahitleri kalmamıştır. Umulur ki, hiç değilse bu durumda, inkâr ve tecavüzlerinden vazgeçerler.

Onların yeminleri yoktur, zira onlar yeminlerine riayet etmezler, aykırı davranmakta mahzur görmezler.

Demek ki savaşta hedefiniz, işkence ve eziyet edenlerin mesleğini tutup da eza ve cefada bulunmak değil, ısrarla sürdürdükleri küfür hallerinden onları vazgeçirmek olmalıdır.

13 – Ahitlerini ve yeminlerini bozup

Peygamberi vatanından sürmeye teşebbüs eden bir toplulukla savaşmayacak mısınız ki,

aslında savaşı size karşı ilk başlatanlar da onlar olmuşlardı.

Ne o, yoksa onlardan korkuyor musunuz?

Ama eğer mümin iseniz, asıl Allah’tan çekinmeniz gerekir. [60,1; 8,30; 17,76]

14-15 – Onlarla savaşın ki Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın, onları rüsvay etsin, onlara karşı size yardım edip

zafer yolunu açsın, müminlerin gönüllerini ferahlatsın, kalplerindeki kin ve öfkeyi gidersin.

Allah Teâlâ dilediğine tövbe de nasib eder. Allah alîmdir, hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Nitekim küfrün önde gelenlerinden Ebû Süfyan bin Harb, Safvan İbn Ümeyye, İkrime İbn Ebû Cehil, Süheyl İbn Amr gibi reisler, Mekke'nin fethinden sonra tövbe edip, İslâm'ı kabul etmişlerdir.

16 – Yoksa siz, Allah sizden mücahede edenlerle Allah'tan, Resulünden ve müminlerden başkasını sırdaş edinmeyenleri iyice ortaya çıkarmadan, kendi halinize bırakılacağınızı mı zannettiniz?

Halbuki Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır. [29,2 - 3; 3,142.179]

Âyetteki "*ve lemmâ ya'lem*" tabirinden maksat: "Allah sizden mücahede edenler ve müminler dışında sırdaş edinmeme imtihanını kazanacak halis müminleri ortaya çıkarmadan sizi kendi halinize bırakmaz." demektir.

17 – Müşrikler, kendilerinin kâfirliğine bizzat kendileri şahit iken, Allah'ın mescidlerini mâmur etmeleri kabil değildir.

Çünkü onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir ve onlar ateşte daimi kalacaklardır.

Mâmur etmek: Bina etmek, bir de oralarda ibadete devam ederek şenlendirmek şeklinde olur. Bu âyette *mesacid*, tekil mânada *Mescid-i Haram* diye tefsir edilir. Zira orası bütün mescitlerin kıblesidir, imamıdır. Ayrıca oranın her tarafı mesciddir; halbuki diğer mescitlerde bu özellik yoktur.

Burada nefyedilen durum, müşriklerin oraya girme liyakatlerini reddetmektir. Yoksa bu işin fiilen varlığı ayrı

konudur.

18 – Allah’ın mescitlerini ancak Allah’ı ve âhireti tasdik eden, namazı gereği gibi kılan, zekâtı veren ve Allah’tan başka kimseden çekinmeyen müminler bina edip şenlendirir.

İşte onlar cennete ve bütün muratlarına kavuşmayı umabilirler.

19 – Siz hacca gelenlere su dağıtma ve Mescid-i Haram’ı mâmur etme işini,

Allah’a ve âhiret gününe iman edip Allah yolunda cihad eden müminin işi ile bir mi tutuyorsunuz?

Bunlar Allah indinde eşit olmazlar. Allah zalimleri umduklarına eriştirmez.

Onlar ısrarla inkâr ve zulümlerine devam ederken Allah onları zorla hidâyete erdirmez. Keza onları, kötü emellerine nail etmez.

20 – İman edip hicret edenler, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler var ya, işte onlar Allah indinde daha yüksek derecelere sahiptirler ve işte onlardır umduklarına nail olanlar.

21 – Rab’leri kendilerinin, katından bir rahmete, rızasına ve içinde daimi nimetler bulunan cennetlere gireceklerini müjdeler.

22 – Onlar o cennetlerde ebediyyen kalacaklardır.

Muhakkak ki en büyük mükâfat Allah’ın yanındadır.

23 – Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa babalarınızı ve kardeşlerinizi bile veli edinmeyin!

İçinizden onları veli edinenler, zalimlerin ta kendileridir. [3,28; 58,22]

Veli: hâmi, koruyucu, birinin işlerini deruhde eden kimse, yönetici, destek veren yardımcı, dost anlamlarına gelir.

24 – De ki: “Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım ve akrabanız, ter dökerek kazandığınız mallar, kesada uğramasından endişe ettiğiniz ticaret, hoşunuza giden konaklar, size Allah’tan ve Resulünden ve O’nun yolunda cihad etmekten daha sevimli ve önemli ise...

o halde Allah emrini gönderinceye kadar bekleyin!

Allah fâsıkları umduklarına eriştirmez.[159]

Gerçek Müslüman servet, ticaret, mal, mülk sahibi olabilir. Güzel konaklarda oturabilir. Fakat bunları hiçbir zaman kalbine yerleştirmez. Hele hele Allah’tan, Allah yolundan ve O’nun yolunda cihad etmekten daha önemli hale getirmez.

Bununla beraber Ebu’s-suûd Efendinin dediği gibi bu âyette öyle bir tehdit vardır ki: Allah’ın hususî lutfuna mazhar olmayan hiç kimse bundan kurtulamaz.

25 – Şu kesindir ki Allah size birçok savaşta yardım etti, Huneyn günü de... O gün ki sayıca çokluğunuz sizi böbürlendirmiş ama bu, size fayda etmemişti.

Olanca genişliğine rağmen, dünya başınıza dar gelmişti.

Sonra da bozguna uğrayarak düşmana arka çevirip kaçmaya başlamıştınız.

26 – Sonra Allah, Resulünün ve müminlerin üzerlerine sekinetini, güven veren rahmetini indirmiş, sizin göremediğiniz ordular göndermişti de Kendisini tanımayan o kâfirleri azaba uğratmıştı.

İşte kâfirlerin cezası budur! [2,248]

27 – Sonra Allah, bu savaşın peşinden, onlardan dilediği kimseleri küfürden dönüş yapmaya muvaffak eder. Zira Allah gafurdur, rahîmdir (affı ve merhameti boldur).

28 – Ey iman edenler! Müşrikler bir pislikten ibarettir. Onun için, bu yıldan sonra Mescid-i Haram’a

yaklaşmasınlar.

Eğer yoksulluktan endişe ederseniz, Allah dilerse, sizi lütfundan zenginleştirir. Çünkü Allah alîmdir, hakîmdir (her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Müşrikler bedenleri itibariyle, maddî varlıklar yönünden değil, batıl inançları, ahlâkî telakki ve davranışları bakımından necis sayılmaktadırlar. Mescid-i Haram'a girmeleri bundan dolayı yasaklanmıştır.

29 – Kendilerine kitap verilenlerden oldukları halde, Allah'a da, âhiret gününe de iman etmeyen,

Allah'ın ve Resulünün haram kıldığını haram tanımayan, hak dinini din olarak benimsemeyen kimselerle zelil bir vaziyette tam bir itaatle, cizye verinceye kadar savaşın!

Dinu'l-hakk izafeti "Hak dini" demek olup "hak din" den daha kuvvetlidir. İslâm'ın hakka teslimiyet esasına dayandığını Allah'ın hakkını, bütün hakların temeli saydığını, hakların kutsallığını ifade eder. (Geniş bilgi için: M. H. Yazır'ın "Hak Dini" tefsirine bkz.)

Bu âyet, Ehl-i kitabın Allah'a ve âhirete gereğince iman etmediklerini, gerçek dini kabul etmediklerini bildiriyor: Çünkü onlar Allah'ı kemal sıfatlarıyla muttasıf ve eksiklerden münezzeh olarak tanımıyorlar, âhiretin gerçek mahiyetini anlayamıyorlardı.

Bunlarla savaşmak için, evvela onların saldırmaları şarttır (2, 190). Hz. Peygamber (a.s.m) müşrik araplarla ancak İslâm'ı imha etmek için silaha sarıldıklarında harbetti. Hıristiyanlar da Müslümanları ortadan kaldırmak için, İslâm devletine karşı kuvvet hazırlayıp hücum ettikleri zaman onlara karşı hazırlandı ve karşı tarafın saldırmaya hazır olmamasını fırsat bilerek baskın yapmadı. Aksine, harbetmeden geri döndü.

Cihadın gayesi gayri Müslimleri kuvvet kullanarak İslâm'a sokmak değil, İslâm'a karşı çıkan kuvvet kalmamasını sağlamaktır. Cizye, İslâm devletinin, gayri müslim vatandaşlarından aldığı cüz'î bir vergidir. Müslümanların verdiği zekât nisbetinden fazla değildir. Devletin sunduğu hizmetler karşılığı olarak alınır.

30 – Yahudiler: "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler. Hıristiyanlar da "Mesih, Allah'ın oğludur." dediler.

Bu onların ağızlarında geveledikleri sözlerden ibarettir.

Onlar, sözlerini daha önce geçmiş kâfirlerin sözlerine benzetiyorlar. Hay Allah kahredesiler! Nasıl da haktan batıla döndürülüyorlar?

"Allah'ın evlatları" tabiri Kitab-ı Mukaddes'te "müminler" hakkında kullanılır: Tk 6,2; Ts 14,1. Mt 26, 63; Lk 3,38. Hz. Îsâ hakkında: Mt 16,16.

Üzeyr, muhtemelen İsrailoğullarının peygamberlerinden Ezra'dır. m.ö. 5. asırda yaşamış olup, mevcut şekliyle Tevrat metni onun tarafından tesbit edilmiştir. Yahudiler, Allah'ın kırk gün boyunca Tevrat'ı ona ilham edip yazdırdığına inanırlar. Yahudiliğin dinî, millî ve siyasî tarihinde böyle merkezî bir rolü olan bu zâtın çok yüceltildiği ve Yemen'de yaşayan Sadûkiyye Yahudilerinin ona "Allah'ın oğlu" dedikleri bilinmektedir. Kur'ân bunu Yahudilerin hepsine mal etmemektedir. Âyetin son kısmı bu semavî dinlerin, eski Mısır, Yunan, Roma, Pers ve Hindistan gibi yerlerde vaktiyle yaşamış şirk inançlarından etkilendiklerini ifade ediyor.

31 – Yahudiler hahamlarını, Hıristiyanlar rahiplerini ve Meryem'in oğlu Mesih'i Allah'tan başka Rab edindiler.

Halbuki onlara bir tek İlâha ibadet etmeleri emr olunmuştu. Ondan başka İlah yoktur.

O, onların ortak koştukları şirkten münezzehtir.

Rab edinme, onlara secde etme mânasında değil, din adamlarının haram ve helâl kılma yetkilerine inanmaları, onları hatasız kabul etmeleri anlamındadır.

32 – Onlar Allah'ın nûrunu ağızlarıyla üfleyip söndürmek isterler.

Allah ise, nûrunu tam parlatmaktan başka bir şeye razı olmaz.

Kâfirler isterse hoşlanmasınlar! [8,8]

Allah'ın nûrundan maksat, İslâm veya Kur'ân-ı Kerimdir.

33 – O'dur ki Resulünü, bütün dinlere üstün kılmak için hidâyetle ve hak dini ile gönderdi.

Müşrikler isterse hoşlanmasınlar!

34 – Ey iman edenler! Doğrusu hahamların ve rahiplerin çoğu halkın mallarını haksız yollardan yerler ve insanları Allah'ın yolundan uzaklaştırırlar.

Altını, gümüşü yığıp Allah yolunda harcamayanlar var ya,

işte onları acı bir azabın beklediğini müjdele!

35 – Yığılan bu altın ve gümüş cehennem ateşinde kızdırılarak, bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün onlara:

"İşte! denilecek, sizin nefisleriniz için yığıp hazineye tıktıklarınız! Haydi tadın bakalım o tıktığınız şeyleri!" [44,48-49]

36 – Doğrusu, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü kesin hükmünde, ayların sayısı on iki ay olup bunlardan dördü haram (saygın) dır.

İşte doğru hesap budur.

O halde bu aylarda kendinize zulmetmeyin,

ve müşrikler nasıl sizinle topyekûn savaşıyorlarsa siz de onlarla topyekûn savaşın!

Ve bilin ki Allah, ilahî sınırlara saygılı olup fenalıklardan sakınanlarla beraberdir. [22,25; 2,191-194]

Maksat, 37. ayette reddedilen *nesî'* uygulamasının zulüm olduğunu bildirmektir. Ayrıca şu mana da vardır: " Bu haram aylarda cihadı bırakmak veya ertelemek suretiyle düşmanlarınızın size savaş açmasına meydan verip, kendinizi kıtale uğratarak nefislerinize zulmetmeyiniz!"

37 – Haram (saygın) ayların yerlerini değiştirip ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir.

Öyle yapmakla, kâfirler büsbütün şaşırtılırlar.

Allah'ın saygın kıldığı sayıya denk getirmek üzere onu bir yıl helâl, bir yıl haram sayarlar ve böylece Allah'ın haram kıldığını helâl kabul ederler.

Kötü işleri kendilerine süslenip güzel gösterildi.

Allah kâfirleri umduklarına eriştirmez.

Nesî uygulamasının gayesi, peş peşe gelen haram aylar arasına boşluk koymak ve hac mevsimini devamlı sûrette aynı zamana denk getirmekti. Zira bu aylardaki savaş ve yağma yasağı ve ibadet uygulaması kendilerine ağır geliyordu. Ay yılı ile Güneş yılını denk getirmek için, yıla bir ay daha ekliyorlardı. Böylece hac 33 yıl boyunca gerçek tarihinin dışında yapılıyor, ancak 34. yılda gerçek Zilhıcce'de ifa edilebiliyordu. Hz. Peygamber (a.s.)'ın veda haccı, gerçek hac mevsimine denk gelmişti. Hicri 9. yıldaki veda haccından beri hac günleri gerçek tarihinde yapılmaktadır. Oysa nesî uygulaması, ibadetleri farklı mevsimlerde uygulatmayı dileyen, ilahî hikmete aykırı idi.

Kâfir, iradesini hep küfür yolunda ısrar etmeye sarf ederse, Allah zorla onu hidâyete erdirmez. Bundan, şu mâna da kasdedilebilir: "Allah o kâfirleri, emellerine nail etmez, onlara muvaffakıyet yollarını göstermez."

38 – Ey iman edenler! Size ne oldu ki “Allah yolunda seferber olunuz!” emri verilince bulunduğunuz yere yığılıp kaldınız?

Yoksa âhiretten vazgeçip dünya hayatına mı razı oldunuz?

Ama iyi bilin ki dünya hayatının zevki, âhiretin yanında pek az bir şeydir!

39 – Eğer topyekûn seferber olmazsanız,

Allah sizi acı bir azaba uğratır ve sizin yerinize başka bir topluluk getirir de siz savaşa çıkmamakla O’nun dinine zerrece zarar veremezsiniz. Çünkü Allah her şeye kadirdir. [47,38]

40 – Eğer Siz Peygambere yardımcı olmazsanız,

Allah vaktiyle ona yardım ettiği gibi yine yardım eder.

Hani kâfirler onu Mekke’den çıkardıklarında, iki kişiden biri olarak mağarada iken arkadaşına: “Hiç tasalanma, zira Allah bizimle beraberdir.” diyordu.

Derken Allah onun üzerine sekinetini, huzur ve güven duygusunu indirdi ve onu, görmediğiniz ordularla destekledi. Kâfirlerin dâvasını alçalttı.

Allah’ın dini ise zaten yücedir. Çünkü Allah azîzdir, hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Hz. Peygamber (a.s.m.)’ın Hz. Ebû Bekir (r.a) ile hicret ettiği sırada, Mekke’nin güneyindeki Sevr mağarasında üç gün kalmalarına işarettir.

41 – Ey müminler! Sizler gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak hep birlikte seferber olunuz,

Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad ediniz!

Eğer anlıyorsanız, sizin için hayırlı olan budur.

Hifafen ve sikalen: Hangi halde olursanız olunuz: Kolaylık veya güçlük, sağlık veya hastalık; zenginlik veya fakirlik,

çoluk çocuğun azlığı veya çokluğu, piyade veya süvari, genç veya ihtiyar mânalarına gelir.

42 – Eğer dâvet olundukları seferde peşin bir ganimet bulunsa ve orta yollu bir mesafe olsaydı, mutlaka senin peşinden gelirlerdi; fakat meşakkatli yol onlara pek uzak geldi.

Bununla beraber “Eğer gücümüz yetseydi muhakkak sizinle beraber sefere çıkardık.” diye yemin edeceklerdir.

Onlar bu yalanlarıyla kendilerini mahvediyorlar. Çünkü Allah onların yalancı olduklarını kesinlikle bilmektedir.

Tebük seferi, hicri 9. yılda, çok güçlü olan Bizans İmparatorluğuna karşı olacaktı. Yolculuk çok uzun, mevsim kavurucu yaz sıcaklarının olduğu mevsim idi. Bu durum, münâfıklığın ortaya çıkmasına sebep oldu.

43 – Hay Allah seni affedesice! Niçin sence doğru söyleyenler iyice belli oluncaya

ve yalancılar da meydana çıkıncaya kadar beklemeyip

izin isteyen o münafıklara izin verdin?

44 – Allah’ı ve âhireti tasdik edenler, mallarıyla ve canlarıyla cihada katılmama hususunda senden izin istemezler. Allah, o takvâ ehlini pek iyi bilir.

45 – Senden katılmamak için izin isteyenler sadece Allah’ı ve âhireti tasdik etmeyenler, kalpleri şüphe ile çalkalanıp şüpheleri içinde bocalayıp duranlardır.

46 – Eğer onlar gerçekten sefere çıkmak isteselerdi, elbette onun için hazırlık yaparlardı.

Fakat Allah onların davranışlarını hoş görmeyip kendilerini engelledi ve kendilerine: “Oturun, oturanlarla beraber!” denildi.

47 – Şayet sizinle çıkmış olsalardı, bozgunculuk etmekten başka bir faydaları olmazdı.

Fesat ve fenalığı artırmaktan başka bir iş yapmazlardı.

Sizi fitneye düşürmek arzusuyla aranıza sokulup entrikalar çevirirlerdi.

Aranızda onlara kulak verenler de vardır. Allah o zalimleri pek iyi bilir.

48 – Gerçekten bunlar daha önce de fitne çıkarmak istemişler ve işleri tersyüz ederek seni yanıltmaya çalışmışlardı.

Nihayet, onlar hoşlanmasa da hakikat ortaya çıkmış ve Allah’ın emri galebe çalmıştı.

49 – İçlerinden bazıları: “Bana izin ver, beni fitneye ve isyana düşürme, başımı derde sokma!” der.

Bilmiş ol ki, fitneye zaten kendileri düşmüşlerdir. Cehennem elbette kâfirleri her taraftan kuşatacaktır.

50 – Sana bir iyilik gelirse onlar üzülürler ve eğer başına bir musîbet gelirse içlerinden, “Neyse ki biz daha önce tedbirimizi almıştık. Sorununuzu nasıl çözerseniz çözünüz!” deyip senin başına gelen felaketten dolayı keyifli keyifli arkalarını döner giderler.

51 – De ki: “Allah bizim hakkımızda ne takdir etmiş, ne yazmışsa başımıza ancak o gelir.

Mevlam’ız, sahibimiz O’dur.

Onun için müminler yalnız Allah’a dayanıp güvensinler.”

52 – Münafıklara de ki: “Bizim hakkımızda bekleyip gözlediğiniz, iki güzel şeyden, yani zaferden veya şehid olmaktan başka bir şey midir?

Biz ise Allah’ın, ya Kendi tarafından veya bizim ellerimizle sizi azaba uğratmasını bekliyoruz.

Bekleyin bakalım, biz de bekliyoruz!”

53 – De ki: “Allah yolunda, ister gönül rızasıyla verin, ister gönülsüz infak edin, verdikleriniz sizden hiçbir zaman kabul edilmeyecektir.

Çünkü siz, hak yoldan çıkmış fâsıklarsınız!”

Bu âyet, nifaklarını gizlemek için bazı maddî katkılarda bulunmak isteyen münâfıklara sert bir uyarıdır.

54 – Bu teberrûlarının kabul edilmemesinin tek sebebi şudur:

Çünkü onlar Allah’a ve Resulüne karşı inkâr ve nankörlük içindedirler.

Namaza ancak üşene üşene gelirler.

Yardımda bulunurken de istemeye istemeye, gönülsüz verirler.

55 – Onların ne mallarının ne de çocuklarının çokluğu seni imrendirmesin.

O hiç de önemli değil! Çünkü Allah bunlar sebebiyle dünya hayatında onlara sıkıntı çektirmeyi

ve canlarının kâfir olarak çıkmasını dilemektedir. [20,131; 23,55-56]

Nifaklarının şiddeti, kalplerinde samimî imana yer bırakmamaktadır. Kendileri bunu istedikleri için, Allah da böyle dilemiştir.

56 – O münafıklar yanınızda Allah’a yemin ederek sizden olduklarını ileri sürerler.

Aslında onlar sizden değiller.

Doğrusu onlar kâfirlerin mâruz kaldıkları durumdan endişe etmeleri sebebiyle ödleri kopan bir topluluktur.

57 – Şayet sığınacakları bir yer, yahut barınabilecekleri mağaralar, hatta başlarını sokabilecekleri bir delik bulsalardı derhal o tarafa seğirtirlerdi.

58 – Onlardan bazıları da senin zekât ve sadakaları taksim edişine dil uzatırlar.

Bu mallardan kendilerine pay verilirse memnun olurlar, verilmeyince hemen kızıp öfkelenirler.

Zekât uygulaması sonucunda Müslümanlar mallarından % 2,5 ~ % 20 nisbetinde Beytülmale veriyorlar. Bu da büyük bir yekûn teşkil ediyordu. Münafıklar aç gözlülükle, bu serveti Hz. Peygamberin şahsınınmış gibi düşünüyor, kendilerine düşen paydan çok fazlasını bekliyorlardı. Zekâtı akrabasına bile yasaklayan, bu konuda çok hassas ve dikkatli davranan Hz. Peygamber (a.s.m) onların bu aşırı isteklerini yerine getiremeyince dedikodu çıkarıyorlardı.

59 – Eğer onlar Allah'ın ve Resûlünün kendilerine verdiklerine razı olsalar ve: "Allah'ın lütfu bize yeter. Allah bize lütfundan yine verir, Resûlü de. Bizim isteğimiz sadece Allah'ın rızasıdır!" deselerdi, kendileri için elbette daha iyi olurdu.

60 – Zekâtlar sadece fakirlere, düşkünlere, zekât toplayan görevlilere, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlara, esirlik ve kölelikten kurtulmak isteyenlere, borçlulara,

Allah yoluna ve bir de muhtaç kalmış yolcu ve gariplere mahsustur.

Allah tarafından kesin olarak böyle farz buyuruldu. Allah alîmdir, hakîmdir (her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [2,177.215]

Zekât fonu bu sekiz sınıfa dağıtılır. Hz. Peygamberin ve yakın akrabaları Hâşimoğulları'nın zekât almaları haramdır. Zekât ahkâmının ayrıntıları fıkıh kitaplarında yer alır. Hz. Ömer (r. a.)'ın nasdaki delâleti fark edip bildirmesi üzerine Hz. Ebû Bekir (r. a.)'ın halifeliği sırasında, İslâma ısındırılacak olanların hisselerinin düştüğü hususunda

ashab ittifak etti. Hanefî, Malikî ve Şafiî mezhepleri de bu icmaı aldılar. Müslümanların güçsüz olması halinde bu hissenin yine işletileceğini bu mezhep fakihleri bildirirler.“Allah yoluna” kısmına, sadece savaş giderleri değil, Allah’ın dinini yaymak için yapılan her türlü faaliyet dahildir.

61 – Onlardan bazıları Peygamberi incitmek için “O herkese kulak veren safın biridir.” derler. De ki:

“Evet, ama hep hakkınızdaki iyi sözlere kulak veren biridir,

Allah’a inanır, müminlere güvenir.

İman edenleriniz için bir rahmettir O!”

İşte bu Resulullahı incitenler yok mu? En acı azap onlara olacaktır.

62 – Sizin yanınıza gelir, gönlünüzü hoş etmek için Allah’a yeminler ederler,

halbuki eğer bunlar mümin iseler, her şeyden önce Allah’ın ve Resûlünün rızasını düşünmeleri gerekirdi.

63 – Hâlâ şunu anlayıp öğrenmediler mi ki, kim Allah’a ve Resûlüne karşı çıkıp düşmanlık ederse, ona muhakkak cehennem ateşi var, hem de devamlı olarak orada kalacaktır.

İşte en büyük zillet, en feci rezalet!

64 – Münafıklar, kalplerinde gizledikleri küfrü yüzlerine vuracak bir sûrenin tepelerine inmesinden çekinirler

(bir yandan da sizinle alay ederler). De ki: “Eğlenin bakalım! Allah sizin o çekinip endişe ettiğiniz şeyleri meydana çıkaracaktır!” [58,8; 47,29 - 30]

Münafıklar içyüzlerini, Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve Müslümanlar hakkında içlerinde sakladıkları gerçek düşüncelerini açıklayacak vahyin, ha geldi ha gelecek korkusu içinde idiler. Kur’ân’ın Allah’ın buyruğu

olduğuna tam inanmasalar da, Resûlullah'ın birçok gizli halleri ortaya çıkardığına dair yeterli tecrübeleri olduğundan, bu korku onları hiç terk etmiyordu.

65 – Eğer kendilerine ettikleri alay hakkında soracak olursan, yaptıklarını gizler ve:

"Ciddi bir şey konuşmuyorduk, sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk!" derler.

Sen onlara kanmayıp, suçlarını itiraf etmişlercesine de ki:

"Demek, siz Allah ile, O'nun âyetleri ile ve O'nun Resûlü ile eğleniyordunuz ha!"

Tebük seferine hazırlanan Müslümanların, müthiş Bizans orduları karşısında ne hallere düşeceğine dair senaryolar üretip kulis yaparak müminlerin de cesaretlerini kırmaya girişiyorlardı. Âyet onların maskelerini indiriyor.

66 – "Ey münafıklar! Hiç boşuna özür dilemeyin.

Gerçek şu ki: Siz iman ettiğinizi açıkladıktan sonra, içinizdeki inkârı açığa vurdunuz.

Sizden bir kısmınızı, (tövbeleri veya alay etmemeleri sebebiyle) affetsek de, bir kısmını suçlarında ısrar etmelerinden dolayı cezalandıracağız."

67 – Münafık erkeklerle münafık kadınlar birbirlerine benzerler:

Kötülüğü teşvik edip iyiliği menederler

ve cimriliklerinden dolayı ellerini sımsıkı tutarlar.

Onlar Allah'ı unutup terk ettiler, Allah da onları terk etti. Şüphesiz ki münafıklar, hep itaat dışına çıkan fâsık kimselerdir. [45,34]

68 – Allah gerek münafık erkeklere, gerek münafık kadınlara, gerekse bütün kâfirlere, ebedî kalmak üzere girecekleri cehennem ateşini vaad etmiştir.

O onlara yeter! Allah onları rahmetinden uzaklaştırdı. Onlara devamlı bir azap vardır.

69 – Ey münafıklar! Sizin durumunuz tıpkı sizden önce helâk olan ümmetlerin durumuna benzer.

Üstelik onlar kuvvetçe sizden daha güçlü olup, malları daha fazla, evlatları daha çoktu.

Onlar bu dünyadaki nasipleri kadar istifade ettiler.

İşte sizden öncekiler nasıl öyle nasiplerince yaşadılarsa, siz de yine kısmetinizce yaşadınız.

Siz de o boş davalara dalanlar gibi daldınız.

Onların yaptıkları işler, hem dünyada hem de âhirette boşa gitti.

İşte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileri oldular.

70 – Kendilerinden önce gelip geçmiş milletlerin başlarına gelen olaylara dair haber onlara ulaşmadı mı?

Nuh kavminden, Âd, Semud ve İbrâhim kavminden, Medyen halkından ve şehirleri yerle bir edilen toplumdan haberdar olmadılar mı?

Onlara peygamberleri açık deliller getirdi ama inanmadılar, bundan dolayı Allah’ın gazabına uğradılar.

Ama onlara Allah zulmetmedi, lâkin onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.

Şehirleri yerle bir edilen toplum Lut halkıdır.

71 – Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerinin yardımcılarıdır.

Onlar iyilikleri emr edip kötülükleri menederler.

Namazı hakkıyla yerine getirir, zekâtı verir, Allah’a ve Resulüne itaat ederler.

İşte onları Allah geniş rahmetine mazhar edecektir.

Çünkü Allah azîzdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [3,28.104]

72 – Allah mümin erkeklere de, mümin kadınlara da, ebedî kalmak üzere girecekleri, içinden ırmaklar akan cennetler vaad etti.

Hem Adn cennetlerinde hoş hoş konaklar!

Hepsinden âlâsı ise Allah'ın kendilerinden razı olmasıdır.

İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı budur. [10,26; 48,5; 57,12][160]

73 – Ey şanlı Peygamber! Kâfirler ve münafıklarla mücahede et. Onlara karşı sert davran.

Onların varacakları yer cehennemdir. Ne kötü bir dönüş yeridir orası![161]

Tebük seferi, turnusol gibi, münafıkları ortaya çıkardı. Burada münafıklığı iyice âşikâr olanlara karşı birtakım önlemler alınmasının gereğine işaret ediliyor. Zira bu tedbirler alınmazsa münafıklar, Müslüman toplumu çürütürler.

74 – Onlar Allah'a yemin ederek, olumsuz bir şey söylemediklerini ileri sürerler.

Halbuki küfür sözünü söylediler, İslâm'a girdikten sonra inkâr ettiler, başaramadıkları, netice alamadıkları birtakım cinayetlere yeltendiler.

Münafıkların Peygamber'e ve müminlere kin beslemelerinin tek sebebi, Allah ve Resulünün Kendi lütfu ile müminlerin ihtiyaçlarını gidermesiydi.

Onlar tövbe ederlerse, haklarında hayırlı olur. Yok yüz çevirirlerse, Allah onları dünyada da âhirette de acı bir azaba uğratır.

Onlara bütün bir dünyada, ne bir hâmi, ne de bir yardımcı bulunamaz.

Küfür sözleri münafıklardan eksik olmuyordu. Meselâ: Tebük seferinde Hz. Peygamberin (a.s.m) develerinden biri kaybolunca Müslümanlar onu aramaya koyuldular. Münafıklar sinsi sinsi: “Şu adamın peygamberliğine bakın: Gökten haber alıyor, fakat devesinin nerede olduğunu bilemiyor!” dediler.

Öte yandan münafıklar, Hz. Peygamberin ordusunun Bizans tarafından hezimete uğratılmasına kesin gözüyle baktıklarından, Abdullah İbn Übeyy’i Medine’ye kıral yapma hazırlıklarına başlamışlardı.

75 – Onlardan kimi de Allah’a şöyle kesin söz vermişdi:

“Eğer Allah bize lütfundan verirse, biz de mutlaka zekât ve teberrûda bulunacak ve elbette iyi insanlardan olacağız.”

76 – Fakat Allah lütfundan onlara servet verince cimrilik edip mallarının hakkını vermediler. Zaten onlar yan çizip duruyorlardı.

77 – Allah’a verdikleri sözden dönmeleri ve yalan söylemeyi âdet edinmeleri sebebiyle,

Allah da bu işlerinin neticesini, kalplerinde kıyamet gününe kadar sürecek bir münafıklık kıldı.

78 – O münafıklar hâlâ anlamadılar mı ki Allah onların kalplerinde gizlediklerini de, fısıldaşmalarını da bilir

hem Allah bütün gaybleri tam tamına bilir.

79 – Müminlerden gâh farz zekât dışında gönlünden koparak bağışta bulunanları,

gâh ancak çalışıp didinerek ele geçirdikleri malları bağışlayanları dillerine dolayıp alaya alanlar var ya,

işte Allah onları alay konusu yapıp maskara etmiştir ve onlara gayet acı bir azap vardır.

Münafıkların sırf olumsuz tipler olduğunu âyet ne güzel tasvir ediyor! Kendileri zengin oldukları halde, kamu hizmeti için vermiyorlar. Elinden geldiği kadar çok verenleri ise gösteriş yapmakla suçluyorlar. Fakir olduğu için az verenler hakkında: "Şunlara bakın, Bizans İmparatorluğunun kaleleri bunların sadakalarıyla fethedilecekmiş!" diyorlar.

80 – Onlar için sen ister Allah'tan af dile, ister dileme!

Yetmiş kere bile istiğfar etsen, Allah onları asla affetmeyecektir.

Evet, böyle! Çünkü onlar Allah'ı ve Resulünü tanımayıp karşı geldiler. Allah da böylesi fâsıkları hidâyet etmez, emellerine kavuşturmaz.[162]

Fısk, her türlü hususta diretmek ve hududun dışına çıkmak demektir. "*Lâ yehdi'l-kavme'l-fâsikîn*" demek, Allah onları emellerine ulaştırmaz demektir. Zira bu tekvin ve teşri çarkının üzerinde döndüğü hikmete aykırıdır. Hidâyeti, "matlub olan hidâyete ulaştıran yolu gösterme" mânasına alırsak, bellidir ki, bu hidâyet gerçekleşmiştir. Fakat fâsıklar, kendi kötü tercihleri ile bu hidâyeti kabul etmeyip düştükleri çukura düşmüşlerdi. Bu son kısım, ön tarafındaki hükmü te'kid eden bir tezyildir. Zira kâfirin affedilmesi, her şeyden önce küfründen vazgeçmesi ve hakka yönelmesine bağlıdır. Ama küfre dadanan, küfre dalan, kendisini küfürle damgalayan, bu aftan uzaktır.

Keza burada, Hz. Peygamber'in onlar için af dilemesindeki özrüne de dikkat çekilmektedir. O da, onların imana gelmelerinden me'yus olmamasıdır. Çünkü onların, sonuna kadar küfürde kalacaklarını bilmiyordu. Zira, ancak akıbetlerini kesin bilmeden sonra onlar hakkında istiğfar yasak olurdu (Ebu's-suûd).

81 – Savaşa çıkmayıp Resûlullah'tan ayrılarak geride kalanlar, oturmalarından memnun olup sevince garkoldular.

Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad etmekten hoşlanmayıp "Bu sıcakta sefere çıkmayın!" dediler.

De ki: "Cehennem ateşi, bundan da sıcak! Ona nasıl dayanacaksınız?

Bunu bir bilip anlasalardı! [70,15-16, 22,19.22; 4,56]

82 – Öyleyse kazandıkları günahların cezası olarak az gülsün, çok ağlasınlar!..

83 – Eğer Allah seni bu seferden (Tebük'ten) döndürür de, sen onlardan bir toplulukla karşılaşırsan ve onlar başka bir gazaya çıkmak için senden izin isterlerse onlara de ki:

"Benimle beraber asla sefere çıkmayacaksınız, asla benim maiyetimde düşmanla savaşmayacaksınız! Mademki önce oturup seferden geri kaldınız, haydi şimdi de geri kalanlarla birlikte oturun!"

84 – Onlardan ölen hiçbir kimsenin cenaze namazını asla kılma ve kabri başında dua etmek üzere durma!

Çünkü onlar Allah'ı ve Resulünü tanımadılar ve yoldan çıkmış olarak öldüler.

İbn Übey öldüğünde, halis bir Müslüman olan oğlu Abdullah Hz. Peygamber'e gelerek cenaze namazını kıldırmasını rica etti. Pek şefkatli olan Efendimiz (a.s.m) o tarafa doğru kalkınca Hz. Ömer 80. âyeti hatırlattı. Hz. Peygamber: "Demek Allah izin verdi, ben de yetmişten daha fazla istiğfar ederim." dedi. Bunun üzerine bu âyet indirilip kesin hükmü bildirdi.

85 – Onların ne malları ne de evlatları seni imrendirmesin.

Çünkü Allah bunlarla onlara dünyada sıkıntı ve azap çektirmek istemekte ve canlarının kâfir olarak çıkmasını dilemektedir. [9,55]

86 – “Allah’a iman edin ve Resulü ile birlikte cihada gidin!” diye bir sûre indiği zaman,

onlardan servet ve imkân sahibi kimseler senden sefere katılmamak için izin istediler

ve “Bırak, biz de evlerinde oturan kadınlar ve özürlülerle birlikte oturalım” dediler.

87 – Savaştan geri kalan kadınlarla birlikte oturmaya razı oldular.

Kalplerine mühür vuruldu, artık onlar (cihattaki hikmeti, Resullullaha itaat etmedeki mutluluğu) anlayamazlar. [47,20; 33,19]

88 – Fakat Peygamber ile beraberindeki müminler hem mallarıyla, hem de canlarıyla cihad ettiler.

Hayırların her türlüsü onlarındır.

Felaha erenler de onlardır!

89 – Allah onlara, içlerinden ırmaklar akan cennetler hazırladı.

Onlar oraya ebediyyen kalmak üzere gireceklerdir.

İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı!

90 – Bedevîlerden savaşa katılmamak için özürler uyduranlar, hiç değilse kendilerine izin verilsin diye geldiler.

Allah’a ve Resulüne bağlılık iddiasında yalancı olanları ise oturdular. Ne geldiler, ne de özür dilediler!

O bedevîlerden kâfir olanlar, gayet acı bir azaba mâruz kalacaklardır.

91 – Allah ve Resulüne sadık kalmak, onlar hakkında iyi düşünceler taşımak şartıyla zayıflara, hastalara

ve savaşta harcama imkânı bulamadığından dolayı savaşa katılamayanlara sorumluluk yoktur.

Zira onlar, geri kalmakla beraber, memleketlerinde iyilik ediyorlar.

İyilik edenlere diyecek bir şey yoktur.

Gerçekten Allah gafurdur, rahîmdir (affı ve merhameti boldur).

92 – Ey Resulüm! Binek temin etmen için sana geldiklerinde:

“Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum.” deyince, harcayacak para bulamamaları sebebiyle

gözyaşı döke döke dönüp gidenleri de kınamak doğru değildir.

93 – Ayıplamak gerekirse, zengin olmalarına rağmen

savaşa katılmamak için bahaneler ileri sürenler ayıplanmalıdır.

İşte onlar geride kalan güçsüz kadınlarla beraber kalmaya razı oldular.

Allah da onların kalplerini mühürledi. Artık onlar işlerin gerçek mahiyetini bilemezler.

94 – Savaş dönüşü kendileriyle karşılaşınca, katılmamaları hakkında mazeretler, bahaneler ileri sürerler.

De ki: “Boşuna özür dilemeyin, zira size inanmayacağız.

Çünkü sizin aleyhimizde çevirdiğiniz hilelerden bir kısmını Allah bize bildirdi.

Bundan böyle de, yapacağınız her şeyi Allah da, Resulü de görüp değerlendirecek, daha sonra da, gizli olsun açık olsun, her şeyi bilen Allah’ın huzuruna götürüleceksiniz.

O da bütün yaptıklarınızı bir bir önünüze koyacaktır.”

95 – Dönüp yanlarına vardığınız zaman, kendilerini affetmeniz için Allah’a yeminler edeceklerdir.

Siz onlardan yüz çevirin! Onlara muhatap bile olmayın.

Çünkü onlar o kadar murdar kimseler ki, hesap sormak ve azarlamakla yola gelmezler.

İşleyip durdukları günahlar sebebiyle onların konutları cehennem olacaktır.

96 – Kendilerinden razı olasınız diye, size karşı Allah'a nice yeminler edecekler...

Bilesiniz ki siz onlardan hoşnut olsanız bile, o yoldan çıkmış güruhtan Allah asla razı olmaz.

97 – Bedevîler inkâr ve münafıklıkta şehirlilerden daha şiddetli;

Allah'ın, Resulüne indirdiği hükümleri tanımamaya daha yatkındırlar.

Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir. [12,109]

Bedevî (a'rabî) çölde yaşayan göçebe araplara denir. Her bedevî değil, fakat genelde bedevîler, yaşadıkları çöl hayatının gereği olarak eğitimden yoksun, kaba ve sert huyludurlar. Böyle olunca küfür ve nifakları da daha beterdir.

98 – Kimi bedevîler, Allah yolunda harcamasını angarya ve ziyan sayar; bundan kurtulmak için başınıza türlü türlü belalar gelmesini gözler.

O belalar kendi başlarına olsun!

Allah, her şey gibi, onların söylediklerini de işitir, bütün hallerini bilir.

Müslümanlar hissedilir bir kuvvet olunca bedevîler, çıkarcı bir tutumla İslâm'a girmeye koyuldular. Gerçek imana sahip olanlarının nisbeti azdı. Göçebe olduklarından İslâm'ın cihad, savaş, zekât, namaz vs. yükümlülüklerinden uzak durup ganimet ve menfaat sırasında pay almak işlerine geliyordu.

99 – Kimi bedevîler de Allah’ı ve âhireti tasdik eder;

Allah yolunda harcamasını, Allah’a yakın olmaya ve Resulünün dualarını almaya vesile sayar.

İyi bilin ki bu, onlar için Allah’a yakınlık vesilesidir.

Allah onları rahmet diyarı olan cennete yerleştirecektir.

Çünkü Allah gafurdur, rahimdir (affı, merhamet ve ihsanı boldur).

100 – İslâm’da birinci dereceyi kazanan Muhacirler ve Ensar ile onlara güzelce tâbi olanlar yok mu?

Allah onlardan razı, onlar da Allah’tan râzı oldular.

Allah onlara içlerinden ırmaklar akan cennetler hazırladı.

Onlar oralara devamlı kalmak üzere gireceklerdir. İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı! [5,119; 59,9]

101 – Çevrenizdeki bedevîlerden ve Medine ahalisinden öyle münafıklar vardır ki onlar nifak işinde mahir olmuşlardır.

Pek sinsi hareket ettikleri için sen onları bilemezsin, ama Biz pek iyi biliriz.

Biz onları çifte cezaya çarptıracağız. Sonra da müthiş bir azaba itileceklerdir. [63,8]

102 – Diğer bir kısmı ise günahlarını itiraf ettiler. Onlar yararlı işlerle kötü işleri birbirine karıştırdılar.

Onlar tövbe ederlerse umulur ki Allah da onların tövbelerini kabul buyurur.

Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (affı, merhamet ve ihsanı boldur).

Daha önceki seferlere katıldıkları halde son Tebük seferine gelmeyenler Ebû Lubabe (r.a.) ve diğer on kadar sahabiydi. Pişmanlıklarından ötürü kendilerini Mescid-i Nebevideki

sütunlara bağlamışlardı. Bu ayet nazil oluncaya kadar bağlarını çözmediler.

103 – Onların mallarından zekât al ki, bununla onları temizleyesin ve arındırasın.

Onlar için dua da et!

Çünkü senin onlar lehine duan, onlar için büyük bir huzur ve tatmin kaynağıdır.

Allah her şeyi hakkıyla işitir, bilir. [2,43][163]

104 – Bilmediler mi ki: ancak Allah, kullarının tövbelerini kabul eder, zekât ve bağışlarını alır.

Tevvab ve rahîm (tövbeleri kabul buyuran ve pek merhametli) olan da ancak Allah'tır.

105 – Ve de ki: "Çalışın: Yaptıklarınızı Allah da, Resulü de, müminler de görecekler.

Sonra gizli ve açık her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız.

O da yaptığınız her şeyi bir bir sizin önünüze çıkaracak, karşılığını verecektir.

106 – Sefere katılmayan bazı kişilerin akıbetleri de Allah'ın emrine kalmıştır:

Allah ister onları cezalandırır, ister merhamet eder.

Allah alîmdir, hakîmdir (her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Belli münafıklardan başka, müminlerin haklarında karar vermekte zorluk çektikleri kimseler de vardı. Onların gerçek durumunu Allah elbet biliyordu. Fakat Allah kesin bilgilere dayanmaksızın hiç kimseyi mahkûm etmemek gerektiğini Müslümanlara öğretmek istemektedir.

107 – Bir de şunlar var ki: müminlere zarar vermek için,

küfür ve küfranı yaymak için,

müminlerin arasına ayrılık sokmak için ve daha önce Allah ve Resulüne savaş açmış adamı buyur etmek için, tuttular bir mescid yaptılar.

Bütün bunlardan sonra onlar: “Bundan, iyilikten başka bir maksat gütmedik.” diye yemin edeceklerdir.

Allah şahit ki bunlar kesinlikle yalancıdırlar.

Bu savaş açan kişi Hazreç kabilesinden Ebû Âmir’dir. Hz. Peygamber’in Medine’ye hicretinden önce hıristiyan rahibi olmuştu. Peygamberimizi kendisine rakîp gördü ve düşman kesildi. İslâm aleyhinde kampanya için kabileleri dolaştı.

İslâm’ın güçlenmesini önleyemeyince, son olarak Bizans İmparatorunu harekete geçirmeye çalıştı. Tebük seferine sebep de Bizans’ın savaş hazırlığı olmuştu. Medine münafıkları Ebû Âmir’le işbirliği içinde idiler. Ebû Âmir’le, bir üs olarak kullanmak üzere cami yapmada mutabık kaldılar. Aslında Medine’de cami ihtiyacı yoktu. İhtiyaç göstererek yaptıkları mescidde, ilk namazı kıldırmasını Hz. Peygamber’den istirham ettiler. Tebük seferinin hazırlığını öne sürerek Hz. Peygamber (a.s.m) meşgul olduğunu söyledi. Burayı kötü planlar için kullanmaya başladılar. Tebük dönüşünde Peygamberimiz orayı yaktırdı.

108 – O Mescid-i Dırarda hiç bir zaman namaz kılma!

Ta ilk günden, temeli takvâ üzere kurulan mescitte namaza durman daha münasiptir.

Orada, maddî ve manevî kirlerden arınmayı seven kimseler vardır.

Allah da temizlenenleri sever.

109 – Binasını, Allah’a karşı gelmekten sakınma ve O’nun rızasını kazanma temelleri üzerine kuran kimse mi hayırlıdır;

yoksa yapısını, yıkılmak üzere olan bir uçurum kenarına kurarak onunla beraber cehennem ateşine yuvarlanan mı?

Allah zalimler gürûhunu hidâyet etmez, umduklarına eriştirmez.

Münafıklıklarına bir ceza olarak onları hayra ve felaha erdirmez.

110 – Yaptıkları bina, kendileri geberip de kalpleri parçalanıncaya kadar, içlerinde hep bir ukde olarak kalacak.

Allah alîmdir, hakîmdir (her şeyi çok iyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

111 – Allah, karşılık olarak cenneti verip müminlerden canlarını ve mallarını satın almıştır.

Onlar Allah yolunda mücadele ederler, öldürürler ve öldürülürler.

Bu Allah'ın Tevrat'ta da, İncîl'de de, Kur'ân'da da üstlendiği gerçek bir vaaddir.

Verdiği sözde Allah'tan daha sadık kim olabilir?

O halde yaptığınız bu alış verişten dolayı sevinin ey müminler!

Müjdeler olsun size, işte en büyük mutluluk, işte en büyük başarı! [35,29; 61,10][164]

112 – O tövbe edenler, o ibadet edenler, o hamd edenler, Allah'ın rızası için sefer edenler,

o rükû edenler, o secdeye kapananlar, iyilikleri yayanlar, kötülükleri önleyenler

ve Allah'ın hudutlarını bekleyip koruyanlar yok mu?

İşte o müminleri müjdele! [4,24]

"Allah rızası için sefer" kavramına: İslâm'ı anlatmak, cihad, yerine göre hicret, ilim elde etmek, insanları eğitmek,

çalışıp helâl kazanç sağlamak gibi birçok alan girer. Allah'ın hudutlarını korumaya: İmanın gerekleri, ibadetler, İslâm ahlâkına uygun davranışlar, İslâm'ın her alandaki hükümleri dâhildir.

113 – Kâfir olarak ölüp cehennemlik oldukları kendilerine belli olduktan sonra,

akraba bile olsalar, müşriklerin affedilmelerini istemek,

ne Peygamberin, ne de müminlerin yapacağı bir iş değildir. [2,119]

114 – İbrâhim'in, babası için af dilemesi ise, sırf ona yaptığı vaadi yerine getirmek için olmuştu.

Fakat onun Allah düşmanı olduğu kendisine belli olunca, onunla ilgisini kesti.

Gerçekten İbrâhim çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi. [19,47-48; 60,4]

115 – Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra, nelerden sakınacaklarını kendilerine bildirmedikçe, onları dalâlete sürüklemez.

Şüphesiz ki Allah her şeyi hakkıyla bilir.

Bu âyet, müşrikler için af dilemenin yasaklığı bildirilmeden önce bunu yapanların ve haram kılınmadan önce haramları işleyenlerin sorumlu olmayacaklarını ifade etmektedir.

116 – Göklerin ve yerin hâkimiyeti Allah'ındır.

Dirilten ve öldüren O'dur. Sizin Allah'tan başka ne hâminiz, ne yardımcınız yoktur.

117 – Allah, Peygamberini savaşa katılmayanlara izin verdiğinden ötürü affettiği gibi, içlerinden bir kısmının kalpleri kaymaya yüz tutmuşken, o güçlük anında, Peygambere tâbi olan Muhacirlerle Ensarı da tövbeye muvaffak buyurdu ve sonra onların bu tövbelerini kabul etti.

Çünkü O, onlara karşı raûfdur, rahîmdir (pek şefkatli ve pek merhametlidir).

Başlangıçta kritik bir anda savaşa çıkmaya pek arzulu olmadıkları halde, nefislerinde gerçekleştirdikleri mücahede sonucunda, zaaflarını aşan sahabîlere işaret edilmektedir.

118 – Allah, savaştan geri kalan ve haklarındaki hüküm ertelenen o üç kişinin de tövbelerini kabul buyurdu.

Çünkü onlar öylesine bunaldılar ki dünya bütün genişliğine rağmen başlarına dar geldi. Vicdanları da kendilerini sıktıkça sıktı.

Nihayet, Allah’ın cezasından, yine Allah’ın kapısından başka sığınacak hiçbir yer olmadığını anladılar da, bundan sonra, önceki iyi hallerine dönsünler diye, Allah onları tövbeye muvaffak kıldı.

Çünkü Allah tevvabdır, rahîmdir (tövbeleri çok kabul eder, tövbe edenleri sever ve pek merhametlidir).

Bu üç halis Müslüman Kâ’b İbn Malik, Hilal İbn Ümeyye ve Mürâre İbn Rebi (r.anhüm) adlı sahabîlerdi. Güçlü bir şair olan Kâ’b’ın bu kıssayı uzunca anlatımı okunmaya değer. Hz. Kâ’b’ın bu anlatımı, başta Buharî’nin Sahîh’i olmak üzere birçok kaynakta bulunmaktadır. Bu üç zat gerçek mümin olduklarından Hz. Peygamber bunları dışladı. Müslümanları onlarla konuşmaktan menetti. Elli gün süren, kendilerine ise ellibin sene gibi gelen, büyük bir imtihan geçirdiler. Sadakatlerini ispatladıklarından Allah da onların tövbelerini kabul etti.

119 – Ey iman edenler! Allah’ın emirlerine karşı gelmekten sakının ve dürüst insanlarla beraber olun.

120 – Ne Medine halkının, ne de etrafındaki bedevîlerin,

Allahın Resulünden geri kalmaları ve ona ihtimam göstermeyip

kendi canlarının derdine düşmeleri olacak şey değildir! (Bunu yapacak bir tek kişi bile çıkmasın).

Bu böyledir, çünkü onların Allah yolunda uğrayacakları hiçbir susuzluk, yorgunluk, açlık,

kâfirleri öfkelendirecek tarzda bir yere ayak basıp ele geçirmeleri ve düşmana karşı başarı kazanmaları yoktur ki, mutlaka o sebeple kendilerine güzel bir iş ve sevap yazılmış olmasın. Çünkü Allah iyi davrananların mükâfatlarını zayi etmez. [18,30]

121 – Onlar Allah yolunda, az olsun çok olsun, hiçbir harcama yapmazlar, hak yolda katettikleri hiçbir vadi olmaz ki,

Allah, işledikleri bu iyilikleri en güzel tarzda ödüllendirmek için, onların hesaplarına yazılmış olmasın!

122 – Bununla beraber müminlerin hepsinin top yekün sefere çıkmaları uygun değildir.

Öyleyse her topluluktan büyük kısmı savaşa çıkarken, bir takım da din hususunda sağlam bilgi sahibi olmak, dinî hükümleri öğrenmek için çıkıp gayret göstermeli ve geri döndüklerinde kötülüklerden sakınmaları ümidiyle, kavimlerini uyarmalıdır.

Bu âyet, dini iyi öğrenmenin ve öğretmenin ne derece gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Zira dünya ve âhiret mutluluğu; Allah'ın hidâyetinin, kurtarıcı prensip ve ölçülerinin; rûhu ve lafzı ile, İslâm'ın doğru bilinmesine bağlıdır. [9,41]

123 – Ey müminler! Size nesep ve mekân bakımından yakın olan kâfirlerle savaşın, onlar sizde bir ciddiyet ve üstün gayret görsünler.

İyi bilin ki Allah, fenalıklardan sakınan müttakilerle beraberdir. [5,54; 48,29; 9,73; 66,9]

124 – Yeni bir sûre indirildiğinde onlardan bazıları: “Bu inen kısım hanginizin imanını artırdı acaba?” diyerek vahyi küçümserler.

Ama bu, iman edenlerin imanını, yakinini artırır ve onlar sevinip birbirlerini müjdelerler.

Münafıkları nifakta sabit tutmak, zayıf müminlere ise şüphe verip imandan çıkarmak gayesiyle böyle derler.

125 – Fakat o sûreler, kalplerinde küfür ve nifak hastalığı bulunanların inkârlarına inkâr kattı ve onlar kâfir olarak öldüler. [17, 82; 41;44]

126 – Onlar, görmüyorlar mı ki her yıl, bir veya iki kere imtihan ediliyor,

çeşitli belalara çarptırılıyorlar da yine nifaklarından dönüş yapmıyor, onlar bundan ibret de almıyorlar.

127 – Aleyhlerinde bir sûre indirilince göz kırpıp alay ederek birbirlerine bakar,

sonra “Acaba bizi gören biri var mı?” diye endişe ile bakınır, gören biri yoksa hemen sıvışır giderler.

Anlamaz bir topluluk olduklarından,

(onlar nasıl iman ve Kur’ân meclisinden uzaklaşıp gidiyorlarsa),

Allah da onların kalplerini imandan uzaklaştırır. [74, 49 - 51; 70, 36-37; 61, 5]

Kur’ân’dan indirilen yeni bölümleri Hz. Peygamber (a.s.) bir hutbe tarzında müminleri toplayıp okurdu. Münafıklar, zevahiri kurtarmak için toplantıda bulunduklarından, sıkılarak otururlar, geldiklerini ispatladıktan sonra sıvışıp gitme yolları ararlardı.

Önlerine konan bu devletin, bu muazzam feyiz kaynağının kıymetini bilmediklerinden, Allah da onları bu hidâyetten mahrum bıraktı.

128 – Size kendi aranızdan öyle bir Peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir.

Kalbi üstünüze titrer, müminlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir. [2,129.151; 3,164; 26, 215-217]

129 – Buna rağmen aldırmaz, yüz çevirirlerse, ey Resulüm de ki:

“Allah bana yeter. O’ndan başka tanrı yoktur.

Ben yalnız O’na dayanırım. Çünkü O, büyük Arş’ın, muazzam hükümranlığın sahibidir.”

159 24 Mt 10,34-37; Lk 14,26.
160 72 Pt MI 3,7; Tk 2,8-10.
161 73 Mz 45,4-5.
162 80 Mt 18,22.
163 103 Kohale 3,30; Lk 11,41.
164 111 Ts 20. bölüm. Mt 10,34.

10 – YÛNUS SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuş olup, 109 âyetten ibarettir. Sûrenin 98. âyetinde Yûnus (a.s.)'dan ve kavminden bahsedilmesi vesilesi ile bu ad verilmiştir. Hz. Nûh (a.s.) ile Hz. Mûsâ (a.s.) ise, daha tafsilatlı bir şekilde anlatılır. Bu sûre-i şerife iman esasları üzerinde yoğunlaşır. Özellikle, Kur'ân'ın Allah Teâlânın kitabı olduğunu ispata yönelir. Bunu yaparken;

1. Kâfirlerin Kur'ân hakkındaki şüphelerini iptal eder. 2. Kur'ân'la onlara meydan okuyup, güçleri yeterse benzer bir eser ortaya koymalarını ister. 3. Özendirme ve korkutma (tergib ve terhib) metoduyla Kur'ân'ı tasdik etmeye çağırır. Allah Teâlânın tarihteki âdetine işaret ve müminleri teselli için Nûh, Mûsâ ve Yûnus (aleyhimu's-selam) kıssalarına yer verilir ve onların sabır ve sebatla, Allah'ın hükmünü beklemeleri emredilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Elif, Lâm, Râ. İşte bunlar o hikmetli kitabın âyetleridir.

2 – "İnsanları uyar! Müminlere, Rab'lerinin üstün sadakat makamı vereceğini müjdele!" diye

içlerinden bir insana vahyetmemiz insanların çok mu tuhafına gitti?

Onun için mi kâfirler: "Besbelli ki bu, sihirbazın teki!" dediler. [38,4; 64,6; 7,69; 18,2 - 3]

3 – Sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan,

sonra da arşa çıkıp (hükmünü yürüten), her işi yerli yerince çekip çeviren Allah'tır.

Kendisinden izin çıkmadıkça, O’nun katında hiçbir şefaatçi iş bitiremez.

İşte Rabbiniz, bu vasıflara sahib olan Allah’tır. Öyleyse O’nu bir tanıyarak, yalnız O’na ibadet ediniz. Hâlâ gerçekleri düşünmeyecek misiniz? [2,255; 53,26; 34,23; 43,87]

4 – Hepinizin dönüşü O’nadır. Bu, Allah’ın gerçek olarak verdiği sözdür.

Mahlûkları ilkin O yaratır.

(Yoktan yaratan Yaratıcı), öldükten sonra onları haydi haydi diriltir.

Diriltir ki iman edip yararlı işler yapanları, adaletleri sebebiyle ödüllendirsin.

Kâfirlere ise, dini inkâr ettikleri için, içecek olarak kaynar su ve gayet acı bir azap vardır. [30,27; 38,56-58; 56,42-43; 55,43-44]

5 – O’dur ki Güneş’i bir ışık yaptı. Ay’ı da bir nûr kılıp, ona birtakım konaklar tayin etti ki yılların sayısını ve vakitlerin hesabını bilesiniz.

Allah, bunları boş yere değil, ancak hikmet uyarınca, sabit bir gerçek olarak yaratmıştır.

Bilip anlayacak kimselere Allah âyetleri böylece açıklar. [2,189; 36,40; 6,96; 38,27; 23,115-116][165]

6 – Gece ve gündüzün sürelerinin değişerek peşpeşe gelmesinde,

Allah’ın göklerde ve yerde yarattığı bunca varlıklarda,

elbette Allah’ı sayıp kötülüklerden sakınacak kimseler için nice deliller vardır. [3,190; 10, 101; 11,6]

7-8 – Onlar ki âhirette Bize kavuşmayı ummaz

ve sadece dünya hayatına razı olup onunla tatmin bulur

ve onlar ki Bizim tek İlah olduğumuzun delillerinden

ve gönderdiğimiz Kur'ân âyetlerinden gaflet etmeyi sürdürür,

işte bunların, irtikâb ettikleri şirk ve isyan sebebiyle varacakları yer cehennemdir.

9 – İman edip yararlı işler yapanları ise onların Rabbi, imanları sebebiyle

içlerinden ırmaklar akan, o nimet dolu cennetlerdeki mutluluklara erdirir.

10 – Onların orada duaları; "Sübhansın Allah'ım! Her türlü noksandan münezzeh ve yücesin!", birbirlerine iyi dilek ve temennileri ise hep "selam!" dır.

Duaları "El-hamdülillahi Rabbi'l-âlemin" "Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." diye sona erer. [33,44; 56,25 - 26; 36,58; 13,23-24; 18,1; 6,1]

11 – Eğer Allah insanların faydalarına olan şeyleri çabucak elde etmek istemelerinde verdiği gibi, müstehak oldukları şerri de çarçabuk verseydi derhal sonları gelir, helâk edilirlerdi.

Fakat Biz, huzurumuza çıkmayı arzu edip ummayanları, kendi hallerine bırakırız, azgınlıkları içinde bocalar, dururlar. [17,11]

12 – İnsan bir sıkıntıya mâruz kalınca gerek yan yatarken, gerek otururken veya ayakta iken, Bize yalvarıp yakarır.

Fakat biz sıkıntısını giderdik mi,

sanki uğradığı dertten dolayı Biz'e yalvaran kendisi değilmiş gibi

eski haline döner.

İşte (hayat sermayelerini boşuna harcayıp) haddini aşanlara, yaptıkları işler, kendilerine böyle süslenmiş, hoşlarına gitmiştir. [41,51; 11, 10-11]

13 – Sizden önceki devirlerde geçen nice ümmetleri,

Peygamberleri kendilerine açık deliller (mûcizeler) getirdikleri halde,

zulmedip iman etmedikleri için imha ettik.

İşte suçlular güruhunu Biz böyle cezalandırırız.

14 – Sonra onların peşinden, nasıl davranacağınızı görmek için,

bu dünyada onların yerine sizi geçirdik.

15 – Böyle iken, âyetlerimiz kendilerine, açık deliller halinde okunduğunda, âhirette huzurumuza varacaklarını ummayanlar,

“Bize bundan başka bir Kur’ân getir veya bunu değiştir!” derler.

De ki: “Onu kendiliğimden değiştirmem asla olacak bir şey değil!

Çünkü ben sadece bana vahyedilene tâbi olurum

ve eğer sizin arzunuza uyar da Rabbime isyan edersem, o müthiş günün azabından korkarım.”

16 – De ki: “Eğer Allah dileseydi ben Kur’ân’ı size okuyamazdım,

hiçbir suretle de size onu bildirmezdi.

Bilirsiniz ki, daha önce, bir ömür boyu aranızda yaşadım, böylesi bir iddiada bulunmadım.

Aklınızı kullanıp bunu anlamaz mısınız?”

17 – Hem yalandan bir söz uydurup onu Allah’a mal eden

veya Allah’ın âyetlerini yalan sayandan daha zalim kim olabilir?

Gerçek şu ki mücrimler iflah olmazlar.

18 – Onlar, Allah’tan başka kendilerine ne zarar ne de fayda veremeyen birtakım nesnelere ibadet ediyor ve

“Onlar Allah katında bizim şefaatçilerimizdir.” diyorlar.

De ki: Böyle bir şey olacak da Allah bilmeyecek ha!

Ne o, yoksa siz Allah’a göklerde ve yerde olup da bilmediği şeylerin varlığını mı haber vereceğinizi iddia ediyorsunuz?

Hâşâ! O, onların iddia ettikleri her türlü ortaktan münezzehtir, yücedir. [13,33; 27,24]

Gerek bu âyette, gerekse başka bir çok âyette yer alan *min dûnillah* ibaresi bazı meallerde “Allah’ı bırakıp...” diye tercüme edilmiş. Ebu’s-suûd burada der ki: “Onlar Allah’ın dışında birtakım nesnelere de ibadet ederler.” demektir. Yoksa onlar Allah’a ibadeti büsbütün terk etmiş değildiler. Bilakis maksat, o ibadetle yetinmediklerini ifade etmek ve nazm-ı kerimin siyakının ortaya koyduğu üzere, o ibadeti putlara ibadete makrun kılmak, yani o ibadeti putlara ibadetle birlikte yaptıklarını bildirmektir.”

19 – İnsanlar aslında tek ümmet idi. Başlangıçta hepsi tevhid inancına sahip iken sonra aralarında ihtilaf çıktı.

Şayet Allah’tan nihaî hükmü kıyamete bırakma şeklinde

önceden yapılmış bir vaad olmasaydı,

ihtilaf ettikleri konudaki hüküm çoktan verilmiş, azap tepelerine inmiş olurdu. [2,213; 11, 110; 20,129]

20 – Bir de kalkmış: “O Peygambere Rabbi tarafından bambaşka bir mûcize indirilse ya!” diyorlar.

Sen de ki: “Gayb âlemi ancak Allah’ındır. Gaybı bilmek O’na mahsustur.

O halde bekleyin bakalım, ben de sizinle beraber bekliyorum! [6,37; 17,59; 10,96-97; 15,14-15]

21 – İnsanlara uğradıkları bir dertten sonra bir nimet ve âfiyet tattıracak olursak, bir de bakarsın ki âyetlerimiz hakkında yine birtakım kötü düşüncelere sapmışlar!

De ki: “Allah’ın o tuzakların hakkından gelmesi, daha da çabuk gerçekleşir.

Haberiniz olsun meleklerimiz bütün o kötü düşüncelerinizi kaydedip duruyorlar.”

22 – Sizi karada olsun, denizde olsun gezdirip dolaştıran O’dur.

Gemide olduğunuz zamanı düşünün:

Gemiler, tatlı bir rüzgârla içindeki yolcuları alıp götürdüğü

ve yolcular da bundan ötürü keyiflendikleri bir sırada,

birden gemiye şiddetli bir fırtına gelir, dalgalar her taraftan onları sarar

ve artık kendilerinin tamamen kuşatılıp bir daha kurtulamayacaklarını zannedince,

bütün niyaz ve ibadetlerini yalnız Allah’a yapıp gönülden O’na yalvarırlar:

“Ahdimiz olsun ki, eğer bizi bu felâketten kurtarırsan, mutlaka şükreden kullarından olacağız!” derler. [17,67; 29,65][166]

23 – Fakat Allah onları kurtarınca bir de bakarsın ki yine yeryüzünde haksız taşkınlıklar ve türlü yolsuzluklar yapıyorlar.

Ey insanlar! İyi biliniz ki taşkınlığınız sadece kendi aleyhinizedir.

Elde edeceğiniz en fazla şey, bu fani hayatın geçici menfaatidir.

Sonunda dönüp Bizim huzurumuza geleceksiniz ve Biz de yaptıklarınızı size bir bir göstereceğiz. [31,32]

24 – Bu fani dünya hayatı bilir misiniz neye benzer?

Tıpkı şuna benzer: Gökten yağmur indiririz,

derken o yağmur sebebiyle, insanların ve hayvanların yiyerek beslendikleri bitkiler bol bol yetişir, ağ gibi etrafı sarar.

Yeryüzü renk renk, çeşit çeşit meyve ve mahsullerle süslenir,

bahçe sahipleri de o ürünleri devşirmeye giriştikleri sırada,

geceleyin veya gündüzün birden emir çıkarırız, bir afet gelir, söküp biçer.

Sanki daha dün, o şen manzara, orada hiç olmamış gibi olur...

İşte Biz düşünüp ibret alacak kimseler için delilleri böyle ayrıntılı olarak açıklarız.

25 – Allah insanları mutluluk ülkesine dâvet eder ve dilediği kimseleri doğru yola iletir. [6,127]

26 – İyi ve güzel davranışlarda bulunanlara en güzel mükâfat

yani cennet ile daha da fazlası olarak Allah'ın cemalini görmek var.

Onların yüzlerine ne bir leke bulaşır, ne de bir zillet! İşte onlar cennetliktir.

Onlar orada ebedî kalacaklardır. [9,72; 55, 60-62; 76,11][167]

27 – Kötülük işleyenler ise, yaptıkları kötülük kadar ceza görürler. Kendilerini bir zillettir kaplayacak...

Onları Allah'ın bu cezasından kurtaracak bir kimse yoktur. Yüzleri sanki kapkaranlık gece parçalarıyla kaplanmıştır.

İşte onlar cehennemliktir.

Hem de orada ebedî kalacaklardır. [42,45; 14,42-44; 75,10-12; 3,106-107]

28-29 – Gün gelecek, onların hepsini bir araya toplayıp sonra Allah’a şirk koşanlara:

“Siz de, taptığınız şerikleriniz de yerlerinize!” diyeceğiz. Artık onları putlarından tamamen ayırmışızdır.

Şerikleri: “Siz dünyada bize tapmıyordunuz. Allah da üzerimizde şahittir ki

sizin bize taptığınızdan hiç mi hiç haberimiz yoktu!” derler. [18,47; 30,14,43; 19, 82; 46,5-6]

30 – İşte orada her kişi, dünyada iken yaptıklarının kaç para ettiğini görür.

Hepsi, gerçek efendileri olan Allah’ın huzuruna götürülür

ve uydurdukları putlar ortalıkta görünmez olur. [86,9; 75,13; 17,13-14]

31 – De ki: Kimdir sizi gökten ve yerden rızıklandıran?

Kimdir kulaklarınızı ve gözlerinizi yaratan?

Kimdir ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkaran.

Kimdir bütün işleri çekip çeviren, kâinatı yöneten.

“Allah!” diyecekler, duraksamadan:

De ki: “O halde sakınmaz mısınız O’nun cezasından?” [3,27; 80,27-31; 67,21]

32 – İşte bunları yapan Allah’tır sizin gerçek Rabbiniz.

Gerçeğin ötesinde, dalâletten başka ne kalır?

Nasıl oluyor da haktan uzaklaştırılıyorsunuz?

33 – Öyle büsbütün doğru yoldan çıkmış, isyanda ısrar eden o fâsıklara,

imana gelmedikleri için, Rabbinin azap kararı kesinleşmiştir. [39,71]

34 – De ki: “Sizin Allah’a ortak saydığınız putlardan

mahlûkatı yaratıp onları ölümlerinden sonra da diriltebilen var mıdır?”

De ki: “Ancak Allah ilkin yaratıp sonra diriltmeye kadirdir.

Öyleyse nasıl oluyor da bu hakikatten vazgeçiriliyorsunuz?”

35 – De ki: “O şeriklerinizden hakikate götürecek var mı?

De ki: “Gerçeğe ancak Allah hidâyet eder.”

Şimdi söyleyin bakalım; gerçeğe ulaştıran mı tâbi olunmaya lâyıktır,

yoksa elinden tutulup doğru yola götürülmedikçe kendisi yol bulamayan mı?

Ne oluyor size! Nasıl böyle yanlış hükmediyorsunuz?”

Mahlûkların ortak özelliği, yaratılmış ve âciz olmaktır. Âciz, âciz olanın derdine çare olamaz, mutlak hakikate ulaştıramaz, kalbine hidâyet veremez. Şuursuz putlar bunu zaten yapamadığı gibi, bu hususta şuurlu varlıklar bile fayda sağlayamazlar.

Akıl bile Allah hidâyet etmedikçe kendiliğinden bir ilim keşfedemez, kendi başına doğruyu bulamazken, mabudluk, mutlak hâdi (hidâyet veren, doğruya ulaştıran) olan Allah Teâlâ’dan başka kimin hakkı olabilir?

Burada hidâyetten maksat, bizzat ve bilfiil olan hidâyettir, vasıtalı, mecazî hidâyet değildir. Peygamberler ve doğru yolu bildiren âlimlerin vesile olma şeklindeki rehberliklerine *illa en yuhda* istisnası ile işaret edilmiştir. Yani Allah onları hidâyet ettiği için, onlar da vesile olabilirler. Fakat bu da hidâyeti kalpte yaratma şeklinde bizzat ve bilfiil olan hidâyet değildir.

36 – Onların çoğu sadece zanna uyarlar.

Halbuki zan asla gerçeğin yerini tutamaz.

Allah onların bütün yaptıklarını hakkıyla bilir.

37 – Bu Kur’ân, Allah tarafından gelmeyip başkası tarafından uydurulmuş olması asla mümkün değildir.

Lâkin daha önce indirilen kitapları tasdik eder

ve farz edilen hüküm ve hakikatleri açıklar.

Onda şüphe edilecek hiçbir taraf yoktur.

Rabbülâlemin tarafından gönderilmiştir. [2,41; 5,48]

38 – Yoksa “Onu kendisi uydurmuş!” mu diyorlar?

De ki: “Öyleyse, iddianızda tutarlı iseniz haydi onunkine benzer bir sûre ortaya koyun ve Allah’tan başka çağırabileceğiniz kim varsa hepsini de yardımınıza çağırın!” [17,88; 2,24; 11,13]

39 – Hayır! Onlar, hakkında etraflı bir bilgi edinmeden ve henüz yorumuna tam vakıf olmadan, bu Kur’ân’ı, çarçabuk yalanladılar.

Kendilerinden öncekiler de böyle yalan saymışlardı.

Bak ve zalimlerin sonunun nasıl olduğunu anla!

40 – Onlardan Kur’ân’a iman edenler de var, iman etmeyenler de.

Rabbin, hakkı yalanlayıp halk içinde fitne ve fesat çıkaranları pek iyi bilir.

41 – Eğer seni yalancı saymakta ısrar ederlerse de ki:

“Benim yaptığım bana ait, sizin yaptığınız da size! Benim yaptıklarımla sizin, sizin yaptıklarınızla da benim ilişiğim yoktur.” [109,1-6; 60,4]

42 – Onların içinde senin söylediklerini dinleyenler de var.

Fakat -üstelik akıllarını da kullanmıyorlarsa- o sağırlara sen nasıl işittirebilirsin ki?

43 – Onların arasında sana bakanlar da var.

Fakat gözleri görmeyenlere sen nasıl doğru yolu gösterebilirsin, hele basiretleri de yoksa! [25,41-42]

Baş gözü ile beraber kalb gözü de görmezse, böyle bir âmaya bir şey anlatmak mümkün olmaz. Görmekten gaye,

ibret almaktır. Dolayısıyla, asıl önemli olan basirettir. Bundan ötürü kalb gözü açıksa âma, bir şeyler sezer. Hatta böyle olan bir âma, ahmak olan göz sahibinin anlayamadığını anlar.

44 – Allah insanlara asla zulmetmez. Lâkin insanlar kendi kendilerine zulmederler.

45 – Kıyamet günü Allah hepsini bir araya toplayacak.

Dünyada, gündüzün ancak bir saati kadar yaşamış gibi gelecek kendilerine. O şekilde ki sadece birbirlerini görünce tanıyacakları kadar yaşadıklarını sanacaklar.

Allah'a kavuşmayı yalan sayıp da doğru yolu tutmamış olanlar, en büyük kayba uğramışlardır. [79,46; 20,104; 23,101]

46 – Onlara vaad ettiğimiz şeylerin bir kısmını sana göstersek, yahut seni vefat ettirsek, nasıl olsa sonunda onlar Bize döneceklerdir.

Elbette Allah, kendilerinin ne yapacaklarına şahittir.

47 – Her ümmetin bir Peygamberi vardır.

Peygamberleri kendilerine gelince, aralarında adaletle hükmedilir, hiç birine zulmedilmez. [39,69]

48 – Onlar: “Eğer dediğiniz doğru ise, peki bu vaadin ne zaman gerçekleşeceğini söyleyin!” derler. [42,18]

49 – De ki: “Ben kendi kendime bile, Allah'ın dilediğinden başka ne bir zararı savma, ne de bir fayda sağlama imkânına sahip değilim.

Her ümmetin belirlenmiş bir ömür süresi vardır.

Artık o vâdeleri gelince, onu ne bir saat ileri, ne de bir saat geri alamazlar.” [7,34.188; 63,11]

50 – De ki: “Ne dersiniz, şayet O'nun azabı size ha yatarken gelmiş, ha gündüzün!

Mücrimlerin, bunlardan birini çarçabuk istemelerine ne sebep var ki!

51 – İş işten geçtikten sonra mı iman edeceksiniz? Şimdi mi aklınız başınıza geldi? Alın da görün çarçabuk gelmesini istediğiniz şeyi! [32,12; 40,84-85]

52 – Sonra o zalimlere: "Ebedî azabı tadın bakalım! Siz dünya hayatında neyi hak ettiyseniz, sadece onun karşılığını göreceksiniz." denir. [32,14]

53 – "Sahi doğru mu bu?" diye senden haber sorarlar.

De ki: "Evet! Rabbime yemin ederim ki o elbette gerçektir ve siz bundan yakayı kurtaramazsınız." [6,134; 34,3; 64,7]

54 – Kendi nefsine zulmeden her kişi, dünyadaki bütün şeylere malik olsaydı bile, cezadan kurtulmak için hepsini fidye olarak verirdi.

Onlar cezaları olan azabı görünce içten içe duydukları pişmanlığı açığa vururlar.

Ne çare ki, kendilerine asla haksızlık edilmeksizin, aralarında adaletle hüküm verilmiştir.

Eserre: Hem açığa vurmak, hem de, acının şiddeti sebebiyle kişinin nutku tutulduğundan söyleyememesi yani içinde gizlemek hakkında kullanılır. Yani bu kelime bu iki zıt mânaya gelmesi itibariyle ezdaddandır.

55 – İyi bilin ki göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ındır.

İyi bilin ki Allah'ın vaadi gerçektir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

56 – Hayatı veren de, öldürüp geri alan da O'dur. Ve sonunda hepiniz O'nun huzuruna götürüleceksiniz.

57 – Ey insanlar! İşte size, Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdeki dertlere bir şifa, müminlere doğru yolu gösteren bir hidâyet ve rahmet geldi. [17,82; 41,44]

58 – De ki: “Allah’ın lütfuyla, rahmetiyle, evet sadece bununla sevinin!

Çünkü bu, insanların dünya malı olarak topladıkları bütün şeylerden daha hayırlıdır.”

59 – De ki: “Peki, Allah’ın size ihsan ettiği rızıklardan, bir kısmını helâl, bir kısmını haram yapmanıza ne dersiniz?”

De ki: “Allah mı sizin böyle yapmanıza izin verdi, yoksa siz Allah’a iftira mı ediyorsunuz?”

60 – Uydurdukları yalanı Allah’a mal edenler kıyamet gününü ne zannediyorlar?

Gerçekten Allah insanlara karşı büyük lütuf sahibidir.

Fakat insanların çoğu bu nimete şükretmezler.

61 – Herhangi bir işte bulunsan, onun hakkında Kur’ân’dan herhangi bir şey okusan,

Sen ve ümmetinin fertleri her ne iş yapsanız, siz o işe dalıp coştuğunuzda, mutlaka Biz her yaptığınızı görürüz.

Yerde olsun, gökte olsun, zerre ağırlığınca bir varlık bile Rabbinin ilminden kaçamaz.

Ne bundan küçük, ne bundan büyük hiçbir şey yoktur ki, hepsi apaçık bir kitapta olmasın. [6,59; 11,6; 26,217-218][168]

62 – İyi bilesiniz ki Allah’ın velîlerine korku yoktur, onlar üzüntüye de uğramazlar.

63 – Velîler o kimselerdir ki O’na iman edip, emirlerine aykırı hareketlerden sakınırlar.

64 – Dünya hayatında da âhirette de müjde vardır onlara.

Allah’ın hükümlerinde olsun, verdiği sözlerde olsun, asla değişiklik olmaz.

İşte bu müjdeler en büyük mutluluktur. [41,30-32; 21,103; 57,12]

65 – O inkârcıların sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün izzet ve üstünlük Allah'ındır. O her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.

66 – İyi bilesiniz ki göklerde ve yerde kim varsa hepsi Allah'ın kuludur,

O'nun hükmü altındadır.

Allah'tan başka birtakım şeriklere ibadet edenler de gerçekte o putlarına tâbi olmazlar.

Onlar sadece birtakım zanlara uymakta ve sırf kafadan atmaktadırlar.

67 – Dinlenip sükûnet bulmanız için geceyi karanlık, çalışıp iş yapmanız için de gündüzü aydınlık kılan O'dur.

Elbette bunda, işitip dinlemesini bilen kimseler için nice deliller ve ibretler vardır.

68 – Müşrikler "Allah evlat edindi" dediler.

Haşâ! O bundan münezzehtir. O her şeyden olduğu gibi evladı olmaktan da müstağnidir.

Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur.

Buna dair, ey müşrikler, hiçbir deliliniz yoktur.

Ne o! Allah hakkında kesin bilgi sahibi olmadan konuşuyor,

rastgele şeyleri mi O'na isnad ediyorsunuz! [19,88-95]

69 – De ki: "Allah hakkında böyle yalan uydurup O'na mal edenler asla iflah olmazlar."

70 – Olsa olsa dünyada az bir zevk alır, ama sonunda Bizim huzurumuza dönerler.

Sonra Biz de inkâr ve nankörlüklerinden ötürü o çok şiddetli azabı onlara tattırırız.

71 – Onlara Nuh hakkındaki haberi oku: O halkına:

"Ey benim halkım, dedi, eğer benim aranızda bulunmam

ve Allah'ın âyetlerini hatırlatmam size ağır geliyorsa, şunu bilin ki ben yalnız Allah'a dayanıp güvendim.

Siz de şerik koştuklarınızla beraber toplanıp işinizi kararlaştırın ki tasasını çektiğiniz bir dert olup kalmasın.

Sonra da bana hiç mühlet vermeden hakkımdaki hükmünüzü uygulayın! [3,128; 11,55-57]

72 – Eğer bu tebliğimden yüz çevirirseniz benim kaybedeceğim bir şey yok!

Çünkü ben sizden ücret beklemiyorum ki!

Benim ücretimi siz veremezsiniz. Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir ve bana, O'na teslim olanlardan olmam emredilmiştir. [11,29; 34,47]

73 – Yine de halkı kendisini dinlemeyip onu yalancı saydılar.

Biz de hem onu, hem de gemide beraberinde olanları kurtardık

ve bunları, o ülkeye hükmedenlerin yerine geçirdik.

Âyetlerimizi yalan sayanları ise suda boğduk.

İşte bak, uyarıldıkları halde doğru yolu tutmayanların âkıbetlerinin nasıl olduğunu gör! [39,40; 7,64]

74 – Nuh'tan sonra, kendi halklarına resul olarak daha nice peygamberler gönderdik.

Onlar kavimlerine âyetler, mûcizeler getirdiler; ama berikiler, önce yalan saydıkları şeye, bir türlü inanmadılar.

İşte haddi aşanların kalplerini böyle mühürleriz!

75 – Onlardan sonra da, Firavun ile ileri gelen yardımcılarına Mûsâ ile Harun'u delillerimizle, mûcizelerimizle gönderdik.

Ama onlar büyüklük taslayıp kabul etmeyi kibirlerine yediremediler ve suçlu bir halk oldular. [7,60]

76 – Onlara tarafımızdan gerçek ulaşınca: "Bu besbelli bir sihirdir." dediler. [28,36]

77 – Mûsâ dedi ki: “Size gelen gerçeği böyle mi nitelendiriyorsunuz?

İnsaf edin, sihir midir bu?

Şu bir gerçektir ki büyücüler iflah olmazlar.”

78 – “Sen”, dediler, “bizi atalarımızı üzerinde bulduğumuz dinden döndüresin de

ülkede önderlik ikinize kalsın diye mi geldin? Biz, mümkün değil, size inanmayız.” [7,70]

Dine inanmayanların bütün düşündükleri dünya menfaati olduğundan, peygamberlere bile bakışları o açıdan oluyor.

Âyet dine hizmet edenlerin bu hususa dikkat etmelerini, en ufak bir açık verilmemesi yani müminlerin şahsî ve dünyevî menfaatlere yönelmemeleri gerektiğini ima ediyor.

79 – Firavun: “Ne kadar usta sihirbaz varsa, hepsini bana getirin!” emrini verdi.

80 – Büyücüler gelince Mûsâ onlara: “Ortaya atacağınız ne varsa atın, hünerinizi gösterin!” dedi.

81-82 – Onlar iplerini ve değneklerini atınca Mûsâ şöyle dedi:

“Yaptığınız şey, sihirdir. Allah onu boşa çıkaracaktır.

Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez.

Mücrimler hoşlanmasa da, Allah sözleriyle gerçeği ortaya çıkaracaktır.” [8,8]

83 – Hasılı, başlangıçta Mûsâ’ya, kendi kavminden, genç bir kuşaktan başka iman eden olmadı.

Kavmi, Firavun’un ve ileri gelen yetkililerinin, kendilerine işkence edeceklerinden korkuyorlardı.

Çünkü Firavun o ülkede son derece despot ve çok aşırı gidenlerdendi.

84 – Mûsâ: “Ey kavmim, dedi, Siz Allah’a iman ettiniz, O’na tam bir teslimiyetle bağlandınızsa, öyleyse yalnız O’na dayanıp güvenin!” [67,29; 73,9; 11,123]

85-86 – Onlar da şöyle cevap verdiler: “Biz de Allah’a dayanıp güvendik.

Ey Yüce Rabbimiz! Bizi o zalim kimselerin işkenceleri ile imtihan etme ve rahmetinle bizi o kâfirler güruhundan kurtar!”

87 – Mûsâ’ya ve kardeşine: “kavminiz için Mısır’da evler hazırlayın,

evlerinizi namazgâh yapın, namazı hakkıyla ifa edin ve ey Mûsâ müminleri müjdele!” diye vahyettik.

İsrailoğullarında aslolan, ibadetin mâbedde yapılmasıdır. Fakat işkence döneminde, ruhsat kabilinden, evleri namazgâh edinmelerine izin verilmişti. Burada din eğitimi yönünden evlerin önemli bir merkez olduğuna işaret vardır.

88 – Mûsâ: “Rabbenâ!” dedi. “Sen Firavun ile onun ileri gelen yardımcılarına dünya hayatında muazzam zinet, haşmet ve servet verdin.

Ey Yüce Rabbimiz! İnsanları neticede Senin yolundan saptırsınlar diye mi onlara bu imkânı verdin?

Rabbena! Mahvet, sil süpür onların servetlerini ve kalplerini şiddetle sık!

Belli ki o acı azabı görmedikçe onlar imana gelmeyecekler.”

Esas görevi ümmetinin hidayetine vesile olmak olan Hz. Musa (a.s.)’nın, muhataplarının imandan mahrum kalmaları için beddua etmesi söz konusu değildir. Bu duadan gayesi, onları azdıran servet ve ihtişamdan mahrum kalmaları vesilesi ile bunların faniliğini anlayıp dine yönelmelerini sağlamaktır. Vallahü A’lem.

89 – Allah buyurdu ki: “Dualarınız kabul edildi. Dürüst olmaya devam edin, müstakim olun ve sakın hakikati bilmeyenlerin yoluna tâbi olmayın!”

90 – Derken, İsrailoğullarını denizden geçirdik. Hemen Firavun, askerleriyle beraber haksız ve saldırgan bir şekilde peşlerine düştü.

Nihayet boğulmak üzere iken: “İman ettim. İsrailoğullarının inandığı İlahtan başka tanrı yokmuş. Ben de O’na teslim olanlardanım” dedi. [2,50; 40,84-85; 20,78; 26,66]

91-92 – “Şimdi mi? Halbuki bundan önce isyan etmiştin, bozgunculardan olmuştun!

Biz de bugün senin bedenini denizden kurtarıp karada bir yere çıkaracağız ki

senden sonra gelecek nesillere ibret olasın.”

Doğrusu insanların birçoğu bizim âyetlerimizden, ibret alınacak delillerimizden gafildirler. [28,39-41]

Mevcut Tevrat metni, Mısır’dan çıkış konusunda küçük ayrıntılara bile yer verecek kadar tafsilat ihtiva etmesine rağmen, Firavun’un bedeninin mahfuz kalacağına dair bu önemli hâdiseye hiç temas etmez. Kur’ân’ın mûcizevî bir tarzda haber verdiği bu hâdise, son asırda keşfedilmiştir. *Cebelein* yöresinde mumyalanmadığı halde hiç bozulmamış bir ceset bulunup Londra’da Brıtish Museum’a götürülmüştür. Firavun’a ait olduğu düşünülen en az üç bin yıllık bu ceset, insanlar tarafından müzede ibretle seyredilmektedir. (Diyanet İslam Ansiklopedisi, Firavun md.)

93 – Biz İsrailoğullarını güzel bir yerde yerleştirdik, onlara helâl hoş rızıklar verdik.

Kendilerine ilim gelinceye kadar ihtilafa düşmediler, fakat ondan sonra ihtilafa başladılar.

Elbette Rabbin, aralarında ihtilaf ettikleri hususlarda kıyamet günü hükmünü verecektir. [7,137; 26,59-60]

94-95 – Eğer, faraza, sana indirdiğimiz hususlardan herhangi birinde şüphe edersen, senden önce kitap okuyanlara sor!

Celalim hakkı için, sana Rabbin tarafından gerçek gelmiştir, bunda en ufak bir tereddüdün olmasın! Sakın Allah'ın âyetlerini yalan sayanlardan olma, yoksa hüsrana uğrayanlardan olursun. [7,157]

Kur'ân, Resulullah'ın Tevrat ve İncîl'de müjdelendiğini bildirir. Ehl-i kitabın, kendi çocuklarını tanıdıkları gibi onu tanıdıklarını söyler. Bu âyetten maksat, Kur'ân'ın ve Hz. Peygamberin nübüvvetinin doğruluğuna dair bilgiyi te'kit etmektir. Yani:

"Olmaz ya, faraza onlarda bu bilginin olduğuna dair içine bir şüphe gelecek olursa şüpheye düşenin yapacağı iş, hemen deliller aramak ve ilim adamlarıyla görüşmektir. Sen de öyle yap, Ehl-i kitap bilginlerine sor, zira onlar bu konuda yeterli bilgi sahibidirler." Şu halde bu âyetten maksat: "Yahudi bilginlerinin Resulullah'ın nübüvvetini ne derece kuvvetle bildiklerini anlatmaktır, yoksa Hz. Peygamberin şüpheye düştüğünü bildirmek değildir."

96-97 – (Kâfir olarak ölüp cehenneme gideceklerine dair) haklarında Rabbinin hükmü kesinleşmiş olanlar,

her türlü mûcize de önlerine gelse, gayet acı azabı görmedikçe iman etmezler. [10,88]

98 – Azap gelip çattığı zaman imana gelip de bu imanı kendilerine fayda vermiş olan bir tek memleket halkı olsun, bulunsaydı ya!

Asla böyle bir şey vaki olmamıştır.

Ancak Yunus'un halkı müstesnadır ki bunlar iman edince,

kendilerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabını uzaklaştırıp giderdik ve onları bir süre daha yaşattık. [21,87-88; 37,139-148; 51,52]

99 – Eğer Rabbin dileseydi, dünyada ne kadar insan varsa hepsi imana gelirdi.

Şimdi sen mi, imana gelsinler diye insanları zorlayacaksın?

100 – Allah'ın izni olmadıkça hiç bir kimsenin iman etmesi mümkün değildir.

(O, akıl ve iradelerini iman tarafına kullananlara iman nasib eder).

Fakat akıllarını çalıştırmayanlara ise şeytanı musallat eder, o pislikte bırakır. [11,118-119; 28,56]

101 – De ki: "Göklerde ve yerde neler ve neler var, bir baksanıza!"

Fakat bunca işaretler ve uyarılar iman etmeyecek kimselere ne fayda verir ki?

102 – Onlar, sadece kendilerinden önce gelip geçmiş milletlerin başlarına gelen felaketli günler gibi bir gün gözlüyorlar değil mi?

De ki: "Gözleyin, ben de sizinle beraber bekliyorum!"

103 – Sonra Biz, resûllerimizi ve iman edenleri kurtarırız.

Böylece müminleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur.

104-106 – De ki: "Ey insanlar! Eğer benim dinimden şüphede iseniz,

iyi bilin ki, ben sizin Allah'tan başka ibadet ettiğiniz şeylere asla ibadet etmem; lâkin sadece ve sadece, sizin ruhunuzu teslim alacak olan Allah'a ibadet ederim.

Bana müminlerden olmam emredildi ve “yüzünü, özünü Allah’ı bir tanıyarak dine ver ve sakın müşriklerden olma!”

“Sakın Allah’tan başka, sana ne fayda ne zarar vermeyecek olan putlara yalvarma!

Şayet böyle yaparsan, o takdirde kesinlikle zalimlerden olursun!”

diye talimat verildi.

107 – Eğer Allah sana bir sıkıntı, bir zarar dokundurursa, onu yine O’ndan başka giderecek yoktur.

Şayet sana hayır dilerse, o durumda O’nun bu lütfunu engelleyebilecek de yoktur.

O, lütfunu, ihsanını kullarından dilediğine eriştirir. O, öyle gafur, öyle rahîmdir! (affı, merhamet ve ihsanı boldur).

108 – De ki: “Ey insanlar! İşte Rabbiniz tarafından, hakikat size gelmiş bulunuyor.

Artık kim bu gerçeği kabul eder de doğru yolu tutarsa, bunun faydası sadece kendisinedir.

Her kim de bu yoldan saparsa, o da kendi aleyhine olarak sapar.

Bilin ki, ben işlerinizi yönetmeyi üstüne almış biri değilim.

109 – Sana Rabbinden ne vahyolunursa ona tâbi ol ve “Allah hükmünü izhar edinceye kadar sabret! Çünkü hakimlerin en hayırlısı, en güzel hüküm vereni ancak O’dur.

165 5 Tk 1,14.

166 22 Mz 107,23-30.

167 26 Yh 17,3.

168 61 Mt 10,29-30.

11 – HÛD SÛRESİ

Mekke'de indirilmiş olup 123 âyettir. Bu sûrede başka peygamberler ve konular anlatılmakla beraber, onlardan Hûd (a.s.)'ın seçilmesi, bu vesile ile onun hak dini tebliğ etmekteki gayretlerini ebedileştirme gayesine hizmet etmektedir. Bir önceki Yûnus sûresinde olduğu gibi tevhid, nübüvvet ve ölümden sonra diriliş gibi akide esaslarını, özellikle Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğu gerçeğini vurgular. Bu itibarla Yûnus sûresinin yanına konulmuştur. Sûrede Hz. Peygamber (a.s.) ile müminleri teselli etmek için, daha önceki kardeşleri olan Hz. Nûh, Hz. Hûd, Hz. Salih, Hz. Şuayb, Hz. Mûsâ ve Hz. Harun (aleyhimüsselam)ın tebliğlerine tafsilatlı olarak yer verilir. Sûre, kıssaları zikretmenin hikmetini bildirir ve başlangıcında olduğu gibi, hatimesinde de tevhid akidesini vurgulayarak sona erer.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Elif, Lâm, Râ. Bu öyle bir kitaptır ki âyetleri muhkem kılınmış, sonra da güzelce açıklanmış,

tam hüküm ve hikmet sahibi, her şeyden haberdar olan (hakîm ve habîr) tarafından gönderilmiştir. [2,1]

Burada *muhkem* "her bakımdan boşluktan uzak, bozulma ihtimali olmayan, gayet sağlam ve muntazam veya *hakîm* yani yüce hikmetleri içeren, hikmet nizamıyla düzenlenmiş" demektir. (M. H. Yazır, Hud Suresi 1. ayet tefsirinde)

2 – Bundan maksat, Allah'tan başkasına ibadet etmemenizdir.

Gerçek şu ki: Ben sizi cennetle müjdelemek ve cehennemle uyarmak için O’nun tarafından gönderilmiş bulunuyorum. [21,25; 16,36]

3 – Bir maksat da şudur: Rabbinizden mağfiret dileyin. Sonra O’na tövbe edin!

O’na dönün ki belirlenmiş bir ömür süresinin sonuna kadar sizi nimetleriyle yaşatsın ve faziletli bir hayat sürenlere, lütuf ve fazlından mükâfatlarını versin.

Fakat imandan yüz çevirirseniz sizin tepenize inecek o müthiş günün azabından korkarım. [16,97]

4 – Zaten hepinizin toptan döneceği yer, O’nun huzurudur. O, istediği her şeyi yapmaya kadirdir.

5 – Dikkat edin: O kâfirler, eğilip bükülerek haktan yan çizer, böylece Allah’tan kaçıp saklanmak isterler.

Ama yorganlarını başlarına geçirdiklerinde bile Allah onların içlerinde gizlediklerini de, açığa vurduklarını da pek iyi bilir.

Çünkü O, sinelerin kökünü dahi bilir.

6 – Yeryüzünde kımıldayan hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allah’a ait olmasın.

Allah her canlının hayatını geçirdiği yeri de, öleceği yeri de bilir. Bütün bunlar apaçık bir kitaptadır. [6,59][169]

Allah onun *müstekarrını* da, *müstevdaını* da bilir, yani yerleştiği yeri de, emaneten bulunduğu yeri de bilir. Durduğu, oturduğu yeri de, gezdiği ve dolaştığı yeri de bilir. Babasının sulbündeki durumunu da, ana rahmindeki durumunu da bilir. Yattığı yeri de bilir, öleceği yeri veya öleceği vakti de bilir. Bütün bunları bilir de ona göre rızkını verir. Bütün o kımıldayan canlılar, onların rızıkları, müstekarları ve müstevda’ları takdir olunup Levh-i Mahfuz’a yazılmış, Allah’ın ilminden yaratılış alanına

çıkarılmıştır ki bu Kitabı görebilen melekler oradaki yazıyı açıktan okur ve anlarlar.

İşte Allah'ın ilim ve kudreti öyle geniş ve fazl-ı keremi ile rububiyeti de böyle kapsamlıdır. Şu halde insan rızkını Allah'tan istemeli. Fakat rızık için değil, Allah için çalışmalıdır. Rızık meselesi o kadar endişe edecek bir şey değildir. Allah'tan başkasından rızık beklemek boşunadır.

7 – Hem O'dur ki gökleri ve yeri altı günde yarattı. Bundan önce ise arşı su üstünde idi.

Bu kâinatı yaratması sizden hanginizin daha güzel iş yapacağını ortaya koymak içindir.

Böyle iken sen onlara "öldükten sonra elbette dirileceksiniz." dersen, o kâfirler bunu haber veren Kur'ân'ı kasdederek "Bu, aldatıcı olma yönünden, besbelli bir büyüden başka bir şey değil!" derler. [23,115-116; 38,27; 18,7; 43,87; 75,36]

8 – Şayet Biz kendilerine azap göndermeyi belirli bir zamana kadar ertelersek: "Bu azabı alıkoyan sebep nedir?" derler.

İyi bilin ki o azap başlarına geldiği gün, artık onlardan geriye çevrilmez

ve alaya aldıkları o azap, kendilerini çepeçevre kuşatmış olur.

9 – Eğer insana tarafımızdan bir rahmet tattırır, sonra o nimeti geri alırsak o, son derece ümitsiz, son derece nankör olur.

10 – Fakat başına gelen bir dertten sonra kendisine bir nimet tattırırsak:

"Artık bütün dertler ve belalar bir daha gelmemek üzere bitti gitti!" der, sevinir, övünür durur.

11 – Ancak her iki halde de sabredip yararlı işler yapanlar başka!

İşte onlar için pek geniş bir mağfiret ve pek büyük bir mükâfat vardır. [103,1-3]

Bu son bölümün, daha önce 7. âyette geçen imtihan konusu ile sıkı sıkıya ilgisi vardır. Zira gerek nimetlerin verilmesi, gerek dertlerin verilmesi, imtihan mevsimlerinden birer mevsimdir ve o âyette mücmel olan imtihanın tafsilatı kabilindendir. Mümine düşen, her iki halde de itidal ve istikametten ayrılmamaktır.

12 – İmdi, senin de muhatap olduğun imtihan icabı ey Resûlüm, o müşriklerin:

“Ona bir hazine indirilse ya!” veya “beraberinde bir melek gelse ya!” demelerinden ötürü,

belki de göğsün daralarak sana vahyolunanın bir kısmını terk edecek olursun.

Fakat sen böyle yapmazsın ve yapma! Zira sen sadece uyaran bir elçisin.

Bütün işleri düzenleyen, herkese lâyık olduğu neticeyi verecek olan ise Allah Teâlâdır. [3, 173; 15,97-98]

13 – Yoksa “Kur’ân’ı kendisi uydurmuş.” mu diyorlar.

De ki: “İddianızda tutarlı iseniz, haydi belagatte onunkine benzer on sûre getirin,

isterse kendi uydurmanız olsun ve Allah’tan başka çağırabileceğiniz herkesi de yardımınıza çağırın! [2,23; 10,38]

Kur’ân, önce Kur’ân ayarında bir söz, bir eser ortaya koymalarını isteyerek insanlara, meydan okudu. Onlar, bunu yapamayınca, belagat ve tesirde onun ayarında, bari on sûre miktarında bir nazire istedi (10,38-39). Sonra bu ayette “Söylenen şeylerin gerçek olması da şart değil,

uydurma, rast gele şeyler dahi söyleyebilirsiniz!" diye serbestlik tanıdı. Bunu da yapamadılar. Bu hem arap ediplerinin en mahir oldukları alandaki aczlerini, hem de putlarının aczlerini ortaya koymuş oluyor, böylece Kur'ân'ın Allah kelamı olduğu kesinleşiyordu.

14 – Eğer bu dâvetinizi kabul etmezlerse, bilin ki o ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir ve O'ndan başka ilah yoktur.

Nasıl, artık O'na teslim oluyorsunuz değil mi?

15 – Kim dünya hayatını ve dünyanın zinet ve şatafatını isterse,

Biz orada onların işlerinin karşılığını kendilerine tam tamına öderiz ve onlara dünyada asla haksızlık yapılmaz. [17,18-21; 42,20; 2,201]

16 – Fakat onlara âhirette ateşten başka bir şey yoktur.

Onların dünyada yaptıkları bütün işler hatta iyilikler bile heder olmuştur, bütün yaptıkları boşa gitmiştir.

17 – Rabbi tarafından gönderilen kesin delile (Kur'ân'a) dayanan,

peşinden de o delili destekleyen (diğer mûcizelerden şahitleri) bulunan, daha önce de rehber ve rahmet olarak gönderilmiş Mûsâ'nın kitabı ile tasdik edilen kimse, yalnız dünya hayatını arzu eden gibi olur mu?

İşte bu kesin delile dayananlar Kur'ân'a iman ederler.

Hangi zümre de onu reddederse bilsin ki varacağı yer ateştir. Bunda hiç şüphen olmasın.

Çünkü o Rabbinden gelen hakikatin ta kendisidir; fakat insanların çoğu buna iman etmezler. [30,30; 6,19; 2,1-2; 12,103]

"Bunda hiç şüphen olmasın!" Yani Kur'ân'ın Allah tarafından gönderildiğinde şüpheye yer yoktur.

18 – Uydurduğu bir yalanı Allah’a isnad edenden daha zalim kim olabilir?

Onlar Rab’lerinin huzuruna getirilecek ve şahitler de: “İşte Rab’leri hakkında yalan uyduranlar! İyi biliniz ki Allah’ın lâneti zalimlerin üzerinedir.” diyeceklerdir.

19 – O zalimler ki insanları Allah yolundan çevirirler ve onu eğri göstermek isterler. Âhireti de inkâr ederler.

20 – Allah onları azaba uğratmak isterse, onlar dünyadan kaçıp Allah’ın hükmünden kurtulamazlar.

Allah’tan başka kendilerini koruyacak hâmiler de bulamazlar. Onların azabı kat kat olur.

Çünkü hakkı işitmeye tahammül edemiyorlardı. Hem de gerçeği görmüyorlardı. [6,134; 67,10; 16,88]

21 – İşte bunlar kendilerini büyük ziyana uğratmışlar

ve uydurdukları tanrılar da, ortalıkta görünmez olmuşlardır. [46,6; 19,81-82; 29,25; 2,166]

22 – Hiç şüphe yok ki âhirette en büyük hüsrana uğrayanlar bunlardır.

23 – Fakat iman edip yararlı işler yapanlar

ve Mevlâlarına gönülden bağlanıp itaat edenler ise cennetliktir.

Onlar orada ebedî kalacaklardır.

24 – Bu iki zümrenin durumu, tıpkı âma ve sağıra kıyasla, gören ve işiten kimsenin durumu gibidir.

Bunların hali hiç eşit olur mu? Artık düşünüp ibret almaz mısınız? [35,19-24; 59,20]

25-26 – Gerçekten Biz vaktiyle, Nuh’u kendi halkına gönderdik, şunu ilan etsin diye:

“Bilesiniz ki ben sizi açıkça uyarmaya geldim. Sakın Allah’tan başkasına ibadet etmeyin!

Doğrusu, bu gidişle, ben sizin canınızı yakacak, gayet acı bir günün azabına uğramanızdan endişe ederim.” [7,59-64][170]

27 – Buna karşı halkının ileri gelen kâfirleri hep birden kalkıp:

“Bize göre, sen sadece bizim gibi bir insansın, bizden farkın yoktur.

Hem sonra senin peşinden gidenler, toplumumuzun en düşük kimseleri, bu da gözler önünde!

Ayrıca sizin bize karşı bir meziyetiniz olduğunu da görmüyoruz.

Bilâkis sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz” dediler. [23,24]

28 – Nuh şöyle cevap verdi: “Ey benim halkım! Düşünün bir kere: Ya ben Rabbimden gelen çok âşikâr bir belgeye, kesin delile dayanıyorsam,

ya O, bana tarafından bir nübüvvet vermiş, bunlar size gizli kalmış da siz görememişseniz?

Ne yapalım, istemediğiniz o rahmete girmeye sizi zorlayabilir miyiz?”

29 – “Hem ey halkım! Bu tebliğimden ötürü sizden maddî bir karşılık istiyor değilim.

Benim mükâfatımı verecek olan yalnız Allah Teâlâdır.

Ben o iman edenleri kovacak da değilim. Elbette onlar Rab’lerine kavuşacaklar (O da onları imanlarından dolayı ödüllendirecektir). Ama ben sizin cehalet içinde yuvarlanan bir toplum olduğunuzu görüyorum.” [6,52-53; 10,72; 26,111]

30 – “Ey halkım! Ben onları kovacak olsam

Allah indinde bu sorumluluktan beni kim kurtarabilir,

kim bana yardım edebilir? Artık bir düşünmez misiniz?

31 – Ben size: “Yok Allah’ın hazineleri benim elimdedir!”

yok: “Ben gaybı bilirim!”

yok: “Ben bir meleğim!” demiyorum.

Hor gördüğünüz müminlere “Allah hiçbir hayır, hiçbir meziyet vermez!” de demem. Allah onların içlerinde olanı pek iyi bilir.

Böyle bir şey yaptığım takdirde ben elbette zalimlerden olurum.” [6,50]

32 – “Ey Nûh! dediler. Bizimle mücadele ettin, bu mücadelende de hayli ileri gittin.

Yeter artık, eğer doğru söyleyenlerden isen haydi bizi tehdit edip durduğun o azabı getir de görelim!”

33 – Nuh cevap verip dedi ki: “Onu, dilerse ancak Allah getirir

ve O’nun elinden siz asla kaçıp kurtulamazsınız.”

34 – Allah sizin helâkinizi dilemişse, ben sizin iyiliğinizi arzu etsem bile,

size öğüt verip iyiliğinizi istemem size fayda etmez.

Rabbiniz O’dur ve siz O’nun huzuruna götürüleceksiniz.”

35 – Yoksa “Kur’ân’ı, kendisi uydurdu!” mu diyorlar? De ki: “Eğer uydurdumsa günahı bana aittir.

Ama ben de sizin işlediğiniz suçlardan beriyim.”

36-37 – Nuh’a şöyle vahyolundu ki: “Artık halkından, daha önce iman etmiş olanlar dışında, hiç kimse iman etmeyecek.

Öyleyse o kâfirlerin yaptıklarından dolayı kederlenme de,

Bizim gözetimimiz altında ve vahyimiz doğrultusunda, gemiyi yap ve o zalimler lehinde Ben’den hiçbir ricada bulunma.

Çünkü onlar suda boğulacaklardır.” [23,27; 71,25-26]

38 – Nuh gemiyi yapıyor, halkından ileri gelenler her ne zaman yanından geçseler onunla alay ediyorlardı.

Nuh da: “Siz, dedi; şimdi bizimle alay ediyorsanız, elbet bizim de sizinle alay edeceğimiz bir gün gelir.”

39 – “Artık rüsvay edecek azabın kime gelip çatacağını, ayrıca âhiretteki daimi azabın da kimin üzerine ineceğini yakında görüp öğrenirsiniz.”

40 – Nihayet emrimiz gelip de tennur kaynadığı zaman Nuh’a dedik ki:

“Her hayvan türünden erkekli dişili ikişer eş ile

haklarında helâk hükmü verilmiş olanları hariç olmak üzere, aileni

bir de iman edenleri

gemiye al!”

Zaten beraberinde iman eden pek az insan vardı. [26,119-121; 54,11-14][171]

Tennur: Kapalı ocak, fırın mânasına gelir. Türkçeye tandır olarak geçmiştir. Bu kelime tefsirlerde farklı anlayışlara imkân vermiştir. Hz. Havva’dan kalan ve Hz. Nuh’a intikal eden taştan bir ocak, gemide suyun toplanıp biriktiği yer, yeryüzünün fışkıran sular sebebiyle kaynaması, tan yerinin ağarması gibi birbirinden uzak mânalar düşünülmüştür. Elmalılı Hamdi Yazır, *tennur*’un, bu geminin kazanla çalışan buharlı bir gemi, bir vapur olduğunu düşündürdüğünü yazar.

41 – Nuh dedi ki “Binin gemiye! Onun yüzüp gitmesi de, durması da Allah’ın adıyladır.

Gerçekten Rabbim gafurdur, rahîmdir” (affı, rahmet ve ihsanı pek boldur).

42 – Gemi onları dağlar gibi dalgalar arasından geçirirken,

Nuh biraz ötede olan oğluna: “Evladım, gel sen de bizimle gemiye bin de

kâfirlerle beraber kalma!” diye seslendi. [69,11-12; 54,13-15]

Onun bu oğlu, küfrünü içinde gizleyip açığa vurmadığı için, Hz. Nuh onu iman ehlinden sayıp gemiye almak istemişti.

43 – O: “Beni sudan koruyacak bir dağa sığınırım!” dedi.

Nuh ise: “Bugün Allah’ın helâk emrinden koruyacak hiçbir kuvvet yoktur. Ancak O’nun merhamet ettiği kurtulur!” der demez,

birden aralarına dalga girdi, ve oğlu boğulanlardan oldu.

44 – Kâfirler boğulduktan sonra yerle göğe:

“Ey yer suyunu yut ve sen ey gök suyunu tut!” diye emir buyuruldu.

Su çekildi, iş bitirildi ve gemi Cudi üzerinde yerleşti

ve “Kahrolsun o zalimler!” denildi.[172]

Cudi, Türkiye’nin güneydoğusunda Şırnak civarında 2000 m. yüksekliğinde bir dağdır. Tevrat, Ararat dağına yerleştiğini bildirir (Tekvin, 8,4). Hz. Nuh’un Irak tarafında irşadda bulunduğunu düşünmek daha mâkuldür. Cudi ismiyle Musul, Cizre ve Şam’da birer dağ bulunduğu rivayet edilmektedir.

45 – Nuh Rabbine hitâb edip: “Ya Rabbî, dedi, elbette boğulan oğlum da ailemdendi, öz evladımdı.

(Halbuki ben onları gemiye alırken Sen bana kurtulacaklarını, müjdelemiştin).

Senin vaadin elbette haktır ve Sen hâkimlerin hâkimisin!”

46 – “Ey Nuh!” buyurdu Allah, “O senin ailenden değil. Çünkü o, dürüst iş yapan, temiz bir insan değildi.

O halde, hakkında kesin bilgin olmayan bir şeyi Ben'den isteme.

Cahilce bir davranışta bulunmayasın diye sana öğüt veriyorum."

Cenab-ı Allah'ın bu buyruğundan kasdı şudur: "Senin bu oğlun, kurtarmayı vaad ettiğim aile fertlerinden değildi. Çünkü kâfir idi. Kâfir senin ailenden sayılmaz. Zira müminle kâfir arasında velâyet yoktur."

47 – "Ya Rabbi, dedi, hakkında kesin bilgim olmayan şeyi istemekten Sana sığınırım.

Eğer beni affetmez, bana merhamet etmezsen, her şeyi kaybedenlerden olurum."

48 – "Ey Nuh! denildi, sana ve beraberinde bulunan mümin topluluklara Bizim tarafımızdan bir selâmet ve çok bereketlerle gemiden in!

Gelecek nesiller içinde niceleri de olacak ki onları dünyada bir müddet yaşatacağız,

sonra da Biz'den onlara gayet acı bir azap dokunacaktır." [2,38]

49 – İşte bunlar gayb olan birtakım haberlerdir. Onları sana Biz vahyediyoruz.

Halbuki bu vahiyden önce onları ne sen, ne de halkın bilmezdiniz.

Öyleyse onların red ve inkârlarına karşı sabret,

dişini sık ve şüphen olmasın ki hayırlı âkıbet, Allah'ı sayıp O'na karşı gelmekten sakınanların olacaktır. [3,44; 28,46; 40,51; 37,171-172]

50 – Ad halkına da kardeşleri Hûd'u peygamber olarak gönderdik.

O da: "Ey benim halkım! Yalnız Allah'a ibadet edin ki, zaten sizin O'ndan başka bir ilahınız yoktur. Siz şirk

koşmakla iftira etmekten başka bir şey yapmıyorsunuz!”

51 – “Ey halkım! Risaleti tebliğden dolayı sizden hiçbir ücret beklemiyorum.

Ben mükâfatımı yalnız ve yalnız beni yaratandan beklerim. Hiç düşünmez misiniz?”

52 – “Ey halkım! Haydi Rabbinizden af dileyin, sonra ona tövbe edin,

O’na dönün ki gökten size bol bol yağmur göndersin, gücünüze güç katsın, n’olur, yüz çevirip suçlu duruma düşmeyin!” [71,11]

53 – “Ey Hûd! dediler, sen bize açık bir belge, bir mûcize getirmedin.

Biz de senin sözüne bakarak tanrılarımızı bırakacak değiliz. Sana asla inanacak da değiliz.”

54-56 – “Galiba tanrılarımızdan biri seni pek fena çarpmış!” demekten başka bir şey söyleyemeyiz.

Hûd dedi ki: “Ben Allah’ı şahit tutuyorum, siz de şahid olun ki: Ben sizin Allah’a şerik koştuklarınızdan hiç birini tanımıyorum.

Artık hepiniz toplanın, bana istediğiniz tuzağı kurun, hiç göz açtırmayın, hiç süre tanımayın!

Ben benim de, sizin de Rabbiniz olan Allah’a dayanıp güvendim.

Hiç bir canlı yoktur ki mukadderatı O’nun elinde olmasın. Rabbim elbette tam istikamet üzeredir.” [10,71]

Allah’ın yaptığı her iş doğrudur, güzeldir. O’nun rızası hakta, doğruluk ve adalettedir. O, dürüstlüğün hâmisi, doğruların yardımcısıdır.

57 – Eğer haktan yüz çevirirseniz, ben müsterihim, zira size ulaştırmakla görevli olduğum buyrukları size tebliğ ettim.

Rabbim dilerse, sizi gönderip yerinize başka bir topluluk getirir.

Ama siz O'na hiçbir şekilde zarar veremezsiniz.

Muhakkak ki Rabbim her şeyi gözetlemektedir.

Allah'ın *hafîz* yani gözetleyen olmasının anlamı şudur:

Hiçbir şey O'ndan saklanamaz. Bütün işlerinizi görüp kaydettirir de ona göre karşılığını verir.

58 – Azaba dair emrimiz gelince Hûd ve beraberinde olan müminleri, tarafımızdan bir rahmet eseri olarak kurtardık, onları pek ağır bir azaptan selâmete çıkardık.

Birinci kurtarma Âd halkını imha eden kum fırtınasından, ikincisi ise âhiret azabından kurtarmayı ifade eder.

59-60 – İşte Âd halkı buydu...

Rab'lerinin âyetlerini inkâr ettiler, O'nun peygamberlerine isyan ettiler ve Hakk'a karşı gelen her inatçı zorbanın isteklerine uydular.

Hem bu dünyada lânete tâbi tutuldular, hem de kıyamet gününde.

Evet, Âd halkı, Rab'lerini tanımayıp inkâr yolunu tuttular.

Dikkat et: Nasıl da defoldu gitti o Hûd'un kavmi Âd! [53,50]

61 – Semûd halkına da kardeşleri Salih'i elçi olarak gönderdik.

"Ey benim halkım!" dedi, "Yalnız Allah'a ibadet edin,

çünkü sizin O'ndan başka ilahınız yoktur!

Sizi topraktan yetiştirip yaratan, sizi orada yaşatan O'dur.

O halde O'ndan mağfiret dileyin, yine O'na dönün, tövbe edin.

Çünkü Rabbim kullarına çok yakın ve onların tövbe ve dualarını kabul edendir." [2,186; 7,73-76; 26,155-159]

Şirke yer veren inanç sistemlerinde, Allah'a ancak bazı aracılar vasıtasıyla ulaşmanın şart olduğu vurgulanır. Hz. Salih (a.s.), insanların Rab'lerine perdesiz ve aracısız yönelip niyaz edebileceğini bildiriyor.

62 – "Salih!" dediler, "Sen şimdiye kadar ümit bağladığımız bir kişi idin. Şimdi ne oldu sana? Ne diye bizi atalarımızın taptığı tanrılara tapmaktan vazgeçirmek istiyorsun?

Doğrusu, senin çağırdığın bu fikrin doğruluğundan şüphe içindeyiz, kuşkulanıyoruz."

63-64 – Salih: "Ey benim halkım!" dedi, "Şimdi söyleyin bakayım:

Şayet ben Rabbimden gelen kesin delile dayanıyorsam ve O bana tarafından bir nübüvvet lütfetmişse?

Peki bu durumda ben kalkıp Allah'a isyan edersem, O'nun cezasından kim beni kurtarabilir?

Sizin bana hiçbir faydanız olamaz, olsa olsa ziyanımı artırırsınız.

Hem Ey halkım! İşte size mûcize olarak Allah'ın devesi!

Bırakın onu Allah'ın mülkünde yayılsın, yesin, içsin!

Sakın kötü bir maksatla ona el sürmeyin, yoksa çok geçmez sizi bir azap kıstırıverir." [7,33]

65 – Fakat halk o deveyi tepeleyince Salih onlara: "Yurdunuzda üç günlük bir ömrünüz kaldı. Sonra helâk olacaksınız. İşte hilafı olmayan kesin söz!" dedi. [7,77]

66 – Azap emrimiz gelince, tarafımızdan bir lütuf olarak Salih'i ve beraberindeki müminleri azaptan ve o günün zilletinden kurtardık.

Şüphesiz ki senin Rabbin kavî ve azîzdir (çok kuvvetlidir, mutlak galiptir).

67-68 – Zulmedenleri ise o korkunç ses tutuverdi de diyarlarında çökekaldılar.

Sanki hiç orada yaşamamış gibi oldular, ortadan silindiler.

Evet... inkâr etti Rabbini Semûd halkı.

Evet, işte onun için defolup gitti Semûd halkı!

69 – Bir zaman da elçilerimiz İbrâhim'e varıp onu müjdelemek üzere "Selâm sana!" dediler.

O da: Size de Selâm!" deyip çok kalmadan, elinde nefis, güzelce kızartılmış körpe bir dana getirip ikram etti. [51,26-27; 15,52-62][173]

70 – Ama misafirlerinin ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce, onların bu hali hoşuna gitmedi

ve onlardan kuşkulandı, kalbine bir korku girdi.

"Korkma!" dediler. "Çünkü biz aslında Lût halkını imha etmek için gönderildik."

Lût (a.s.), Hz. İbrâhim (a.s.)'ın yakın akrabasından olup onun şeriatı üzere gönderilmiş bir Peygamberdi. Durum Hz. İbrâhim ile de ilgili olduğundan, Lût kavminin kıssasına giriş mahiyetinde Hz. İbrâhim'den bahsedilmiştir.

71 – Bu sırada hanımı da, hizmet için ayakta durmuş, onları dinliyordu.

Bunu işitince gülümsedi.

Biz de onu İshak'ın, onun peşinden de Yâkub'un doğumu ile müjdeledik. [2,133; 15,54] [174]

72 – İbrâhim'in hanımı: "Ay! dedi, ben bir kocakarı, kocam da bir pir iken ben mi doğuracağım!

Doğrusu bu çok şaşılacak bir şey!"[175]

73 – Elçi melekler: "Sen, dediler, Allah'ın emrine mi şaşırıyorsun?

Ey ev halkı! Allah’ın rahmeti ve bereketi sizin üzerinize olsun.

O gerçekten her türlü hamde lâyıktır, hayır ve ihsanı boldur.”

74-75 – Vakta ki İbrâhim’in kalbinden korku geçip gitti ve ona müjde geldi,

tuttu Lût’un halkı hakkında bizimle mücadeleye başladı.

Çünkü İbrâhim çok yumuşak huylu, yufka yürekli ve kendisini Allah’a teslim eden bir kuldu. [9,114]

76 – “İbrâhim! Vazgeç sen bu işten.

İşte Rabbinin helâk emri gelip çattı ve hiç şüphe yok ki onlara, geri çeviremeyecekleri bir azap geliyor.”

77 – O elçilerimiz Lût’a gelince o fena halde sıkıldı, onların yüzünden göğsü daraldı ve:

“Gerçekten bu gün pek çetin bir gün!” dedi.[176]

78 – Esasen kötü işler yapagelen halkı, kötü niyetle koşa koşa Lût’a geldiler,

Lût: “Ey halkım! dedi, işte kızlarım! Onlar sizin için nikâh akdi ile, daha temiz, şaibeden daha uzaktır.

Öyle ise Allah’tan korkun, emirlerini, çiğnemekten sakının da,

bari misafirlerimin yanında beni mahcup etmeyin! Yok mu içinizde aklı başında bir adam?” [26,165-166; 15,71-72]

Peygamber ümmetinin babası durumunda olduğundan halkının kızları hakkında böyle söylemiştir. Onları nikâhlayıp aile düzeni kurmalarını istemiştir. Aynı şeyi bizzat kendi kızları için de söylemiş olmasına mani yoktur.

79 – Şöyle dediler: “Sen de pek iyi bilirsin ki senin kızlarında hakkımız ve onlarla hiç bir alâkamız yoktur,

onlarda gözümüz yoktur, ama sen bizim ne istediğimizi pekâla biliyorsun!”

80 – “Keşke” dedi, “size karşı yetecek bir gücüm olsaydı veya pek sağlam bir kaleye dayansaydım!”

81 – Melekler: “Lût! dediler, Biz Allah’ın elçileri seninleyiz, hiç merak etme, onlar size hiçbir kötülük yapamayacaklardır.

Haydi öyleyse, gecenin bir vaktinde ailenle yola çık, yürü!

Beraberindekilerin hiç biri geri dönüp bakmasın!

Yalnız eşin bunun dışındadır. Zira ötekilere ulaşan her türlü zillet, ona da gelecektir.

Onların helâk olma zamanı sabah vaktidir.

Sahi! Sabah da pek yakın değil mi?”

82-83 – Azap emrimiz gelince o ülkeyi alt üst ettik.

Ve üzerlerine pişirilmiş balçıktan yapılıp istif edilmiş ve Rabbinin nezdinde damgalanmış taşlar yağdırdık.

Evet bu taşlar şimdiki zalimlerden de uzak değildir! [51,33]

Damgalanıp istif edilme kavramı, her taşın kime ve nereye isabet edeceğinin ezelde takdir edildiğini gösterir. Yoksa bunlara tesadüfî bir tabiat olayı olarak bakmak doğru değildir. Çünkü gerçekte tesadüf diye bir şey yoktur, âlemleri yaratan yüce kudretin tasarruf ve yönetimi vardır.

84 – Medyen halkına da kardeşleri Şuayb’ı gönderdik. O da onlara:

“Ey halkım! dedi, yalnız Allah’a ibadet edin, çünkü sizin O’ndan başka tanrınız yoktur! Hem ölçü ve tartıyı eksik tutmayın!

Ben sizin bolluk içinde olduğunuzu görüyorum.

Ama böyle devam edecek olursanız, sizi azapla kuşatacak olan bir günden korkuyorum. [7,85-93]

Medyen, Hz. İbrâhim (a.s.)'ın bu ismi taşıyan oğlunun soyundan gelen bir toplum olup, Kızıldeniz'de Akabe körfezinin doğu tarafında otururlardı. Hz. Mûsâ, Şuayb (a.s.)'a hizmet etmiş ve onun damadı olmuştur. Şuayb (a.s.)'ın öğrettiklerine dikkat edilirse, zamanımız medeniyetinin genel ahlâk anlayışını özellikle ilgilendiren çok ibretler bulunur.

85 – Ey halkım! Ölçü ve tartıyı dengi dengine tam tutun,

halkın hakkını yemeyin

ve ülkede müfsitlik ederek fenalık yapmayın! [6,152; 7,85]

86 – Eğer mümin iseniz, Allah'ın helâlinden bıraktığı kâr, sizin için daha hayırlıdır.

Ben sadece sizin iyiliğinizi düşünerek öğüt veriyorum, yoksa sizin üzerinizde bir bekçi değilim." [5,100]

87 – "Şuayb!" dediler, "atalarımızın taptıkları tanrılarımızı terketmeyi

yahut mallarımızı dilediğimiz gibi kullanmaktan vazgeçmemizi senin namazın mı emrediyor?

Amma da akıllı adamsın be!"

Kâfirler, gerek kendilerini gerek bütün varlıkları yaratıp varlıkta tutan Allah'ın huzuruna namaz miracı ile çıkmanın zevkini tadamazlar. Dolayısıyla bu, kendilerine faydasız bir uğraş geldiğinden namaz kılanlarla alayı öteden beri âdet edinmişlerdir. Şuayb (a.s.)'ın toplumu hayata kavuşturan mesajlarını, doğrudan doğruya reddedemediklerinden, dolaylı yoldan onları geçersiz kılmak niyeti ile, bütün bunları onun kıldığı namaza bağlayarak akılları sıra değersiz göstermeye çalışmışlar, onun peygamberliği ile alay etmek kasdıyla, namazı ile alay etmişlerdir.

88 – Şuayb: “Ey halkım! dedi, ya ben Rabbimden gelen açık delile dayanıyorsam

ve O, kendi katından bana güzel bir nasip lütfetmişse?

O’na nankörlük etmem doğru olur mu?

Hem ben sizi birtakım şeylerden men ederken kendim onları işlemek istemiyorum ki!

İstediğim tek şey, gücüm yettiğince ortamı düzeltmektir.

Muvaffak olmam sadece Allah’ın yardımı ile olur. Onun için ben de yalnız O’na dayanıyorum, O’na yöneliyorum.

89 – Ey halkım! Bana muhalif olmanız sakın sizi Nuh halkının, yahut Hûd halkının, veyahut Semûd halkının başına gelen felaketler gibi bir musîbete uğratmasın.

Lût halkı ise zaman ve mekân bakımından zaten uzağınızda değil, bari onların başına gelen felaketten ibret alın!

90 – Rabbinizden af ve mağfiret dileyin, sonra günahlarınızdan tövbe edip O’na sığının! O sizi affeder ve korur. Çünkü Rabbim rahimdir, veduddur” (pek merhametlidir, kullarını çok sever). [85,14][177]

Bu âyette, bir Peygamberin ağzından Cenab-ı Allah vedûd olduğunu bildiriyor. İslâm’da Allah ile kul münasebetlerinde sevginin yerinin ne derece yüksek olduğunu, tek başına bu isim göstermeye yeter. Zira Allah’ın yaratıklarını çok seven ve onlar tarafından çok sevilen olduğunu bildirir. Kulların en ideal vazifeleri Rabbe ibadetleri olup ibadet, duyulan sevginin ifade edilmesinin en ileri şeklidir. Allah’ı çok seven, O’na daha çok ibadet eder. Bu sevgi gerçeğini ispatlayan daha nice âyet ve hadis varken, bunu görmezlikten gelen bir çok müsteşrikin bulunması oldukça tuhaftır.

91 – Halkı ise “Şuayb!” dediler, “söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz, kabul etmiyoruz.

Hem içimizde seni pek zayıf görüyoruz, eğer senin üç beş kişilik akraba grubunun hatırı olmasaydı seni taşa tutar linç ederdik.

Bizim nazarımızda senin hiç önemin yoktur.”

Anlamıyorlardı, çünkü kulak vermiyorlardı, dikkatle dinlemiyorlardı, vahiy ve nübüvvete önem vermiyorlardı. Bütün fena insanlar gibi onlar da başka insanları da kendileri gibi kötü zannettiklerinden, şahsî çıkarlar peşinde koşmayan ihlâslı insanlar olacağını düşünemiyorlardı. Bu güzel insanların yaptıkları değerli hizmetlerin arkasında gizli niyetler, art düşünceler aramaya çalışıyorlardı.

92 – Şuayb: “Ey halkım! Demek akrabam sizin nazarınızda Allah Teâlâdan daha mı kıymetli ki siz O’nun buyruklarını arkanıza atıverdiniz.

Ama şunu hiç unutmayın ki Rabbim, yaptığınız bütün şeyleri ihata etmekte ve bilmektedir.

93 – Ey halkım! Siz vargücünüzle elinizden geleni yapın, ben de vazifemi yapıyorum.

Zelil ve perişan eden azabın kime geleceğini ve asıl yalancının kim olduğunu yakında bilip öğreneceksiniz!

Gelecek azabı gözleyip bekleyin, ben de gözlüyorum!”

94-95 – Azap emrimiz gelince, tarafımızdan bir lütuf olarak Şuayb ve beraberindeki müminleri o azaptan kurtardık.

Zulmedenleri ise o korkunç ses bastırıverdi de diyarlarında çökekaldılar.

Sanki hiç orada yaşamamış gibi oldular...

Evet, Semûd halkı defolup gittiği gibi Medyen halkı da defoldu gitti!

96-97 – Mûsâ’yı da âyetlerimizle ve özellikle pek âşikâr bir delil ile,

Firavun’a ve ileri gelen yardımcılarına Peygamber olarak gönderdik.

Ama adamlar tuttular Firavun’un emrine tâbi oldular.

Oysa Firavun’un emri tutarlı ve doğru bir emir değildi. [7,103; 73,16; 79,21-26]

98 – O, kıyamet günü halkının önüne düşecek, onları ateşe götürecektir. Varacakları o yer ne fena bir yerdir! [7,38; 33,67]

99 – Bu dünyada da, kıyamet gününde de lânetle kovalandılar. Peşlerindeki destek, ne kötü bir destek! [28,42; 40,46]

100 – İşte sana bildirdiğimiz bu haberler, helâk olmuş diyarların haberleri!

Onların kiminin izleri hâlâ dururken, kimi biçilmiş ekin gibi yok olmuştur.

101 – Biz onlara zulmetmedik, asıl onlar kendi kendilerine zulmettiler.

Rabbinin azap emri gelince Allah’tan başka taptıkları tanrılar kendilerine hiçbir fayda vermedi.

Hatta onların ziyanlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı.

102 – Halkı zalim olan ülkeleri cezaya çarptırdığı zaman Rabbinin çarpması işte böyle olur!

Şüphesiz ki O’nun çarpması pek acı, pek çetindir!

103 – Bu anlatılan olaylarda, âhiret azabından korkanlar için elbette ibret verici bir ders vardır.

O gün, bütün insanların bir araya toplandığı mahşer günü olacaktır.

O gün bütün gök ve yer ehlinin tanık olacağı gündür! [40,51; 14,13-14; 18,47]

104 – Biz o günü ancak belirli bir müddete kadar erteleriz.

Dünyanın ömrü sınırsız ve sonsuz olarak devam edip gitmeyecektir. O aslında, günleri sayılı az bir süredir.

105 – O gün gelince, Allah'ın izni olmaksızın hiç kimse konuşamaz.

Artık onlardan kimi bedbaht, kimi mutludur. [78,38; 20,108; 42,7]

106 – Bedbahtlar cehenneme atılacaklar.

Çektikleri azabın dehşetinden, devamlı surette hıçkırıp canları çıkasıya feryad edecekler.

107 – Senin Rabbinin dilemesi hariç, gökler ve yer durdukça, orada ebedî kalacaklardır. Çünkü Rabbin dilediğini yapar. [6,128; 14,48]

Maksat: "Gün gelecek, yer başka bir yere gökler de başka göklere çevrilecek" [14,48] âyetinde bildirilen ebedi âhiret gökleri ve yerleridir (Razî, Yazır).

Bu âyette cehennemliklerin cezası hakkında "Rabbin dilediğini yapar", 108. âyette cennetlikler hakkında ise "kesintisi olmayan ihsan" buyurulmasından bazı âlimler cennetin ebedî, cehennem azabının ise sonlu olacağı neticesini çıkarmak istemişlerdir. Rabbü'l-âlemin ne dilerse onu yapar, kimse o'nun iradesini sınırlayamaz. Fakat O, genellikle, âhiret âleminin devamını ve o devam süresinde de azgınların ateşte ebedî kalmalarını dilediğini bildirmiştir.

108 – Mutlu olanlar ise cennettedirler.

Senin Rabbinin dilemesi hariç gökler ve yer durdukça orada ebedî kalacaklardır.

Kesintisi olmayan bir ihsan içinde olacaklardır.

109 – Artık o müşriklerin taptıkları şeylerin kendilerini ne feci âkıbete sürükleyeceğinden hiç şüphen olmasın!

Daha önce ataları nasıl tapınıyor idiyse bunlar da onları taklid ederek öylece tapınıyorlar. Biz de elbet müstehakları ne ise, eksiksiz tam tamına vereceğiz.

110 – Mûsâ'ya Tevrat'ı verdik. Kur'ân hakkında senin halkının yaptığı gibi onun hakkında da ihtilâf edip kimi iman, kimi inkâr etti.

Şayet Rabbinin, insanlara mühlet verme vaadi olmasaydı, elbette haklarında nihâi hüküm verilmiş, iş bitirilmiş olurdu.

Bu gerçeğe rağmen, senin halkın hâlâ, Kur'ân'dan ve azaptan yana derin bir tereddüt ve şüphe içindedir. [10,19; 17,15; 20,129; 6,156]

Meal, Nesefî'nin yaptığı isabetli ve güzel tefsire göre verilmiş, böylece konular arasında ilişki kurulmuştur.

111 – Hiç şüphe yok ki Rabbin herkesin işlerinin karşılığını tam tamına ödeyecektir. Çünkü O, onların bütün yaptıklarından haberdardır.

112 – Öyleyse ey Resulüm, sen beraberinde olup tövbe edenlerle birlikte, sana nasıl emredilmişse öyle dosdoğru hareket et!

Aşırı gitmeyin! Çünkü O, yaptığınız her şeyi görmekte olup işlerinizin karşılığını da size verecektir.

Bu âyetle ilgili olarak Hz. Peygamber (a.s.): "Hûd Sûresi ve benzerleri beni ihtiyarlattı." buyurmuştur. Kurtuluş doğruluktadır. Hedefe ulaşmanın en kısa yolu doğruluktur. Böyle olmakla beraber herhangi bir işte doğrunun hangi çizgide olduğunu tayin etmek bazan çok zordur. Ayrıca çeşitli noktalardan ilgisini kesip sarsılmadan dosdoğru olan o çizgi üzerinde yürüyebilmek daha zordur ve yine, istenilen hedefe ulaştıktan sonra, doğruluk üzere sebat etmek büsbütün zordur. İşte Efendimizi ihtiyarlatan,

kendisinden ziyade, ümmetinin istikameti koruyup koruyamama endişesidir.

113 – Bir de sakın zulmedenlere meyletmeyin, sempati duymayın! Yoksa size ateş dokunur.

Aslında sizin Allah’tan başka yardımcınız yoktur. Sonra O’ndan da yardım görmezsiniz.

114 – Gündüzün iki tarafında, gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl!

Zira böyle güzel işler, insandan uzak olmayan günahları silip giderir.

Bu, düşünen ve ibret alanlara bir nasihattır. [3,113; 20,130]

115 – Sabret, zira Allah iyi davrananların mükâfatını zayi etmez.

116 – Keşke sizden önceki nesiller içinde, dünyada düzensizliği ve haksızlığı önleyecek faziletli kimseler bulunsaydı! Onların içinden kurtardırdığımız pek az bir kısım bunu yaptı. Zalimler ise içinde bulundukları refahın peşine düştüler. Doğrusu onlar suçlu kimselerdi.

Bu âyet, iyiliği yayıp kötülüğü önlemeye çalışmanın lüzumunu belirtmektedir. Âyetten anlaşılan diğer bir husus şudur: Eğer bir toplumda, iyilik için çalışanlar yeterli sayıda iseler, genel azap, bir fırsat tanımak için bir süre ertelenir. Eğer toplum, salihlere hakka hizmet için izin vermiyorsa, o toplum helâkini hazırlamış demektir.

117 – Rabbin, halkı dürüst hareket eden, hem kendi nefislerini, hem de birbirlerini düzeltmeye çalışan diyarları, haksız yere asla helâk etmez. [43,76]

118-119 – Eğer Rabbin dileseydi bütün insanları hakta ittifak eden bir tek ümmet yapardı.

Fakat O bunu irade etmediğinden ittifak etmemişlerdir

ve işte böylece ihtilaf eder vaziyette devam edeceklerdir.

Ancak Rabbinin lütfederek hakta birleşmeyi nasib ettiği kimseler bunun dışındadır. Esasen O, insanları bunun için yaratmıştır.

Böylece, Rabbinin “Ben cehennemi, bütün cin ve insanlardan müstehak olanlarla dolduracağım.” sözü gerçekleşecektir. [32,13; 51, 56]

“*ve li zâlike halekahum*” cümlesi şu iki tefsire elverişlidir. Birincisi: Allah Teâlâ farklı olmalarını dilemiştir, onları neticede ihtilafa düşmüş olacakları bir şekilde var etmiştir. (Buna göre lâm, âkıbet ifade eder). İkincisi: Zamiri, en yakın mezkûrla irtibatlandırıp, Allah onları bu merhametine nail kılmak gayesiyle yaratmıştır. Bu âyet, mukadder bir soruya cevaptır. Hemen önceki kısımla ilgili olarak insan: “Neden yeterli sayıda salih insanlar yaratılmıyor?” gibi sorular soracak olursa Allah, hikmeti ile insanlara tercih hakkı verip sonuçlarına katlanma imkânını verdiğini bildirmektedir.

120 – Peygamberlerin haberlerinden, senin kalbini takviye edecek her şeyi sana anlatıyoruz.

Bu sûrede de sana hak ve gerçek, müminlere de bir öğüt ve talimat gelmiştir.

121-122 – İman etmeyenlere de de ki: “Siz yerinizde sayarak elinizden geleni yapın, ama biz de çalışacağız, gerekeni yapacağız!

Siz bizim için felaket gözleyin bakalım, biz de eski ümmetlerin başına gelen felaketlerin size gelmesini gözleyip bekliyoruz.”

123 – Bununla beraber, göklerin ve yerin gaybını bilmek Allah’a mahsustur.

Bütün işler, hükmetmesi için O’na götürülür.

Öyleyse sen yalnız O'na ibadet et, yalnız O'na dayan, O'na güven!

Rabbin yaptıklarınızdan asla habersiz değildir.

169 6 Mz 104,14-23.
170 25-26 Tk 6,7 ve 8.bölümler.
171 40 Tk 7,13.
172 44 Tk 8,5.
173 69 Tk 18. bölüm.
174 71 Tk. 17,17.19; 18,12,15.
175 72 Tk 18,12.
176 77 Tk 19,1-25.
177 90 Yr 31,3; I Yh 4,8.16; Rm 5,8.

12 – YUSUF SÛRESİ

Mekke döneminin sonlarında nâzil olan bu sûre 111 âyettir. Adını, sûrenin nerede ise esas konusu olan Yusuf (a.s.)'ın kıssasından alır. Aslında Hz. Yusuf (a.s.)'ın kıssası bir çerçeve olup, bu vesile ile çok sayıda dinî prensip zihinlere yerleştirilir. Bu sûrenin, Hz. Peygamber (a.s.)'ın, dünyadaki en büyük iki desteğini, yani hanımı Hz. Hatice (r.a) ile amcası Ebû Talib'i kaybedip büyük bir üzüntü içine girdiği bir dönemde gelmesi, ona tam bir teselli olmuştur. Diğer peygamber kıssaları, siyak münasebetiyle, değişik üsluplarla, farklı sûrelerde ele alındıkları halde, Yusuf kıssası yalnız bu sûrede, ama Kur'ân'ın en tafsilatlı kıssası olarak zikredilmiştir. Kıssa, bizi dünyada elimizden tutarak âhiret ebedîliğine götürdükten sonra hatimesinde tekrar dünyaya döndürür, tevhid ve tebliğde metod dersi vererek sona erer.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Elif, Lâm, Râ. Bunlar, hakkı açıklayan, Hak'tan geldiği âşikâr olan kitabın âyetleridir.

2 – Düşünüp mânasını anlamanız için Biz, onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik.

Arapça olmasından maksat, Kur'ân'ın nâzil olduğu çevrenin dili olarak, Arap toplumunun bahanelerini ortadan kaldırmaktı. Elbette ilahî mesaj, insanların konuştukları dillerden biri ile gelme durumunda idi. Evrensel de olsa her hareketin mutlaka ilk çekirdeğinin bir yerde oluşturulması

gerekir. Bu âyet, Kur’ân adının ancak Arapça olan aslî şekline denilip, onun tercümelerinin Kur’ân olmasına imkân ve ihtimal bulunmadığına kesin bir delildir.

3 – Biz, bu Kur’ân’ı sana vahyetmekle, geçmiş ümmetlerin birtakım haberlerini en güzel şekilde beyan ediyoruz. Şu bir gerçek ki daha önce senin bundan hiç haberin yoktu.

4 – Bir zaman Yusuf babasına, “Babacığım!” dedi. “Ben rüyamda on bir yıldızın, Güneş ve Ay’ın bana secde ettiklerini gördüm.”

5 – “Evladım!” dedi babası, “sakın bu rüyanı kardeşlerine anlatma!

Sonra seni kıskandıklarından sana tuzak kurarlar.

Çünkü şeytan, insanın besbelli düşmanıdır.”[178]

6 – “Rabbin seni öylece seçecek, sana rüya tabirini öğretecek,

ve daha önce büyük babaların İbrâhim ile İshak’a olan nimetini tamamına erdirdiği gibi, sana ve Yâkub ailesine de nimetini kemale erdirecektir. Çünkü Rabbin her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

Bu tabir, rüya tabirinden başka sezgi, basiret ve konuların gerçek mahiyetini kavramayı da içine almaktadır.

7 – Gerçekten, Yusuf ile kardeşlerinin kıssalarında, sorup ilgilenenlerin alacakları nice ibretler vardır.

Mevcut Tevrat’a göre Yusuf’un rüyayı anlatması üzerine babası Yâkub (a.s.) kızıp onu azarlamıştır (Tk, 37,10).

8-9 – Hani onlar, (aralarında şöyle konuşmuşlardı): Biz daha çok meziyetlere sahip bir grup olduğumuz halde, babamız, Yusuf ile öz kardeşini bizden daha çok seviyor.

Pek belli ki babamız bu işte yanılıyor.

Yusuf’u öldürün yahut onu uzak bir yere atın ki babanızın sevgi ve teveccühü yalnız size kalsın!

Ondan sonra da tövbe ederek salih kimseler olursunuz,

babanızla münasebetleriniz düzelir, işiniz yoluna girer.” (Razî)

Bu sözleriyle onun, anne baba bir kardeşi Bünyamin’i kasdediyorlardı. Bünyamin dünyaya gelirken annesi ölmüş olduğundan, babaları onlara daha fazla şefkat duyardı. Diğerleri ise Yusuf’un baba tarafından kardeşleri idi.

10 – İçlerinden biri: “Yusuf’u öldürmeyin de bir kuyu dibine bırakın.

Yolcu kafilelerinden biri onu yitik olarak alıp götürsün. Eğer yapacaksanız böyle yapın!” dedi.[179]

11-12 – (Onlar buna karar verdikten sonra bir gün babalarına varıp:)

“Sevgili Babamız! dediler, sen neden güvenip de Yusuf’u bize emanet etmiyorsun?

Oysa biz onu çok seviyoruz. Ona samimiyetle bağlıyız.”

“Yarın onu bizimle gönder, gezsin oynasın, biz ona çok iyi sahip çıkarız.”

13 – Babaları: “Onu götürmeniz beni meraklandırır.

Korkarım ki siz farkında olmadan, onu kurt yer.” dedi.

14 – Onlar! “Vallahi!” dediler, “Biz böylesine güçlü bir grup iken onu kurt kapar da yerse, yazıklar olsun bize!”

15 – Derken kardeşleri onu alıp götürünce

ve onu kuyunun dibine bırakma konusunda görüş birliğine varınca,

Biz de Yusuf’a şöyle vahyettik: “Zamanı gelecek, onların hiç hatırlarına gelmediği ve seni hiç tanımadıkları bir sırada, kendilerine yaptıkları bu işi hatırlatacaksın.”

16-17 – Yatsı vakti, ağlayarak babalarının yanına dönüp dediler ki:

“Sevgili babamız, biz yarışmak üzere bulunduğumuz yerden ayrılırken Yusuf’u da eşyalarımızın yanında bıraktık.

Bir de döndük ki onu kurt yemiş!

Şimdi biz doğru da söylesek sen bize inanmayacaksın!”

18 – Onlar Yusuf’un gömleğine sahte kan bulaştırarak getirmişlerdi.

Babaları Yâkub: “Hayır!” dedi, nefisleriniz sizi aldatmış, bu işe sevk etmiş.”

Artık bana düşen, ümitvar olarak güzelce sabretmektir.

Ne diyeyim, sizin bu anlattıklarınız karşısında, Allah’tan başka yardım edebilecek hiç kimse olamaz!”[180]

Sabrun Cemil: Feryatsız, şikâyetsiz, soğukkanlı ve mütevekkil bir şekilde belayı karşılamak demektir. Mevcut Tevrat metni, Hz. Yâkub (a.s.)’ın tepkisini ve yas tutmasını, bir Peygamber teslimiyetine yaraşmayacak tarzda tasvir eder.

19 – (Gelelim Yusuf’a) Öteden bir kafile gelmiş, sucularını kuyuya göndermişlerdi.

Saka vardı, kovasını sarkıttı.

“A müjde! Müjde! İşte bir civan!” dedi.

Sucu ile yanındakiler, onu ticaret malı olarak satmak niyetiyle, kafilede olanlara onu bildirmeyip gizlediler.

Ama Allah Teâlâ, onların ne yapacaklarını pek iyi biliyordu!

20 – Nihayet Mısır’a varınca, onu düşük bir fiyata, birkaç paraya sattılar.

Zaten ona pek kıymet biçmiyorlardı.[181]

21 – Mısır’da Yusuf’u satın alan vezir, hanımına:

“Ona güzel bak!” dedi,

“Belki bize faydası dokunur, yahut onu evlat ediniriz!”

Böylece Yusuf’un o ülkede yerini sağlamlaştırdık, ona imkân verdik

ve bu cümleden olarak, ona rüyaların yorumunu öğrettik.

Allah Teâlâ iradesini yerine getirmekte her zaman mutlak galiptir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler.[182]

Tevrat ve Talmud’a göre onu satın alan, kraliyet muhafız alay komutanı idi. Hanımının adı Talmud’a göre Zeliha idi. Bazı tefsirlerde-güvenilir bir kaynağa dayanmaksızın- Hz Yusuf’un, kocasının ölümünden sonra, bu kadınla evlendiği yazılır. F. Razî’nin dediği gibi “doğrusunu Allah bilir”.

Hz. Yusuf’un aileden gelen eğitim ve dindarlığı olmakla birlikte ilahî hikmet, medeniyetin en ileri olduğu bir ülkede, en seçkin bir ailenin evladı olarak, ona iyi bir öğrenim imkânı verdi.

22 – O ergenlik çağına geldiğinde kendisine hüküm ve ilim verdik. İşte güzel iş yapanlara biz böyle karşılık veririz.

Erginlik çağı diye çevirdiğimiz yaş hakkında 18, 20, 33 veya 40 görüşleri vardır.

“Hikmet” yani “uygulanan ilim” yahut “insanlar arasında hükmetme yetkisi”, “ilim” ise burada nübüvvet demektir.

23 – Derken, bulunduğu evin hanımı, Yusuf’a sahip olmak istedi

ve kapıları kapatarak “Haydi yaklaş bana!” dedi.

O: “Allah’a sığınırım!” dedi. “Doğrusu, senin kocan olan benim efendimin çok iyiliğini gördüm.

Hıyanet ederek zalim olanlar iflah olmazlar.”[183]

24 – Doğrusu, hanım ona sahip olmayı iyice aklına koymuş ve buna yeltenmişti de.

Eğer Rabbinin bürhanını görmeseydi o da kadına meyledecekti.

İşte böylece Biz fenalığı ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için bürhanımızı gösterdik. Çünkü o, Bizim tam ihlasa erdirilmiş kullarımızdandı.

Bürhan: Allah Teala'nın peygamberlerini, günahlardan uzak tutan ilahî korumasıdır. Hz. Yusuf (a.s) zinanın çirkin bir davranış olduğunu biliyordu. Fakat o sırada ilahî ismet kendisine yetişip bu davranışın iğrençliğini gözle görülecek derecede (aynel yakin) gösterdiğinden, ayet-i kerime bunu *reâ* fiiliyle beyan buyurmuştur (Âlusî).

25 – Derken, ikisi de kapıya doğru koşuştular. Kadın, Yusuf'un gömleğini arkadan yırttı. (Tam bu sırada) kapıda kadının kocasıyla karşılaştılar!

Kadın hemen "Senin ailene kötü maksatla yaklaşanın cezası, zindana atılmaktan

veya gayet acı bir azaptan başka ne olabilir?" dedi.

Yusuf sûresindeki emarelerden anlaşılıyor ki, o devirde Mısır'daki medenî hayat, cinsel özgürlük, yirminci asır Batı tipi toplumlarında görülen duruma benziyordu. Yusuf (a.s.) böyle bir toplumda çalışacaktı. Allah Teâlâ onu daha ilk safhada, çok soylu, güzel, zengin, mevki sahibi ve kendisine aşık olmuş bir kadınla denedi. Bütün bu cazibeler, onu kadına celbetmeyince artık diğer kadınların ondan tamamen ümitlerini kesmeleri sağlandı.

26-27 – Yusuf ise: "Asıl o bana sahip olmak istedi." dedi. Hanımın akrabalarından biri de şöyle şahitlik etti: "Eğer gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, delikanlı ise yalancının tekidir.

Yok, eğer gömleği arkadan yırtılmışsa o yalan söylemiştir, delikanlı doğru söylemektedir."

28-29 – Gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce (kocası, eşine:)

“Anlaşıldı!” dedi. “Bu, siz kadınların oyunlarınızdan biri! Gerçekten sizin fendiniz pek müthiştir!

Yusuf! Sakın bunu kimseye söyleme!

Kadın! Sen de günahından dolayı af dile, çünkü sen günaha girenlerden oldun.”

Tekvin, 39. bölüme göre Yusuf (a.s.) elbisesini Zeliha’nın yanında bırakıp çıplak vaziyette kaçmıştır. Keza Talmud’a göre vezir, mahkemede dâva açmıştır. Gerçeğe uymayan bu bilgiler Kur’ân’da yer almaz. Böyle birçok ayrıntıya Kur’ân’ın yer vermeyişi şu gerçeği ortaya koyması yönünden önemlidir: Kur’ân daha önceki dinî metinler üzerinde bir hakem ve düzeltici durumdadır. Hâşâ Kur’ân bunları nakletseydi, oradaki bilgilere elbette yer verirdi. Şu halde birçok oryantalistin Kur’ân’ın Tevrat’tan naklettiği şeklindeki iddiaları, tamamen batıldır.

30 – Şehirde birtakım kadınlar: “Duydunuz mu?” dediler:

“Vezirin hanımı uşağına gönlünü kaptırmış, ondan kâm almak istemiş!

Sevda ateşi bağrını yakmış. Kadın besbelli çıldırmış!”

31 – Hanım o kadınların kendisi aleyhindeki bu dedikodularını işitince onları konağına dâvet etmek üzere dâvetçi gönderdi.

Onlar için mükellef bir sofra hazırlattı. Sofrada, ikram edilen meyveleri soysunlar diye, her misafir için bir de bıçak koydurmuştu.

Onlar meyvelerini soyup kesmekle meşgul oldukları sırada, beriden de Yusuf’a:

“Çık şimdi onların karşısına!” dedi. Kadınlar onu görünce hayran kaldılar,

onun güzelliğine dalıp gittiklerinden, farkında olmadan kendi ellerini kestiler

ve: “Hâşâ! Allah için bu bir insan olamaz! Bu sadece yüce bir melek! Başka bir şey olamaz!” dediler.

32 – Vezirin hanımı: “İşte, beni kınamanıza sebep olan genç!

Yemin ederim ki ben ondan kâm almak istedim, ama o iffetli davrandı.

Yine yemin ederim ki kendisine emredeceğim işi yapmaması halinde o mutlaka zindana atılacak, zelil ve perişan olacaktır!”

33 – “Ya Rabbî!” dedi, “Zindan, bu kadınların beni dâvet ettikleri o işten daha iyidir.

Eğer sen onların fendini benden uzaklaştırmazsan, onlara meyledip cahilce davrananlardan olabilirim.”

34 – Rabbi onun duasını kabul buyurdu ve onu kadınların fendinden korudu.

Çünkü O, dua edenlerin dualarını işitir, durumlarına uygun olan şeyleri bilir.

35 – Sonra, vezir ve arkadaşları bunca kesin deliller görmelerine rağmen,

dedikoduları kesmek gayesiyle, bir müddet için onu hapse atmayı uygun buldular.

36 – Hapishaneye onunla beraber iki genç de girmişti. Onlardan biri:

“Ben rüyamda, kendimi şarap yapmak için üzüm sıkarken gördüm.”

Öbürü de: “Ben de başımın üstünde ekmek taşıdığımı ve bu ekmeği kuşların gagaladığını gördüm.

Ne olur, bu rüyamızın tabirini bildir, doğrusu biz seni iyi insanlardan biri olarak görüyoruz.” dediler.

Baskılar ve tuzaklarla hakikati örtbas etmeye çalışanlar, uzun vâdede asla başarılı olamazlar. Kuyu dibine de atılsa, köleleştirilse, zindana da atılsa gerçek, güneş gibi kendisini gösterir. İşte Hz. Yusuf (a.s.) bu sefer hapishaneyi dershane haline getirerek, kıyamete kadar gelecek tebliğ ve hizmet insanlarına da üstad olup, Medrese-i Yusufiyeleri başlatıyor. “Hapishane müdürü, bütün mahkûmları Yusuf’un emrine verdi, kendisi de bir köşeye çekilip rahatına baktı.” (Tekvin, 39,22-23).

37-38 – Yusuf: “Yiyeceğiniz yemek size henüz gelmeden, her birinizin rüyasının tabirini size bildirmiş olurum. Bu, Rabbimin bana öğrettiği ilimlerdendir.

Ama, önce biraz beni dinleyin: Ben Allah’a iman etmeyen,

âhireti de inkâr eden bir halkın dinini bir tarafa atıp,

atalarım İbrâhim, İshak ve Yâkub’un dinine tabi oldum. Allah’a herhangi bir şeyi şerik saymak bizim için asla doğru olmaz.

Bu tevhid inancı, Allah’ın hem bize, hem de insanlara olan ihsanıdır.

Ama ne yazık ki insanların çoğu bu nimete şükretmezler.”

39 – “Ey hapishane arkadaşlarım, bir düşünün, sizin için müteaddit rablere ibadet etmek mi,

yoksa tek mutlak hakim olan Allah’a ibadet etmek mi iyidir?

40 – Sizin Allah’tan başka ibadet ettiğiniz tanrılar, sizin ve atalarınızın uydurduğu birtakım boş isimlerden ibarettir. Allah onların tanrı olduklarına dair hiçbir delil indirmemiştir.

Hüküm yetkisi yalnız Allah'ındır. O ise, başkasına değil, yalnız Kendisine ibadet etmemizi emir buyurmuştur.

İşte dosdoğru din! Fakat insanların çoğu bunu bilmezler."

Hz. Yusuf (a.s.)'ın esas hizmeti olan bu nübüvvet tebligatı da ne Tekvin, ne de Talmud'da yer almaz. Bu hitabe ve Hz. Yusuf'un güzel tutumu, din hizmetinde olan insanlar için örneklerle doludur.

41 – (Ey hapis arkadaşlarım, gelelim rüyalarınızın tabirine:)

Sizden biriniz, efendisine yine şarap sunacak, öbürü ise asılacak, kuşlar da başını gagalayacak.

İşte yorumunu istediğiniz iş, böylece halledilip sonuçlandırılmıştır."

42 – Onlardan kurtulacağını anladığı arkadaşına:

"Efendine benden bahset, suçsuz olduğumu hatırlat!" dedi.

Fakat şeytan, efendisine söylemeyi ona unutturdu. Böylece Yusuf birkaç yıl daha hapishanede kaldı.

Hapishanede 8 yıl kaldığı anlaşılmaktadır.

43 – (Günün birinde) hükümdar gördüğü bir rüyayı anlatıp dedi ki:

"Ben yedi semiz inek gördüm, bunları yedi zayıf inek yiyordu. Bir de yedi yeşil başak ile yedi kuru başak gördüm. Ey efendiler: "Siz rüya tabir ediyorsanız, benim bu rüyamı da halledin!"

Bu hükümdar, Sina yarımadasından gelerek Mısır'ı istila ettikten sonra m.ö. 1700 - 1580 arasında hüküm süren Hiksos krallarından biri olup İbranî kavminden olan Hz. Yusuf ile menşe yakınlığı olabilir. Onun Yusuf hanedanına imkân vermesi, Mısır'da İsrail milletinin oluşumuna esas teşkil etmiş olabilir. Hiksos döneminin kapanmasından

sonra Hz. Mûsâ'nın dünyaya geldiği sırada Mısır'ın yerlileri, dışarıdan gelecek tehlikeyle işbirliği yapabilecekleri endişesiyle İbranilerin erkek çocuklarını öldürüyorlardı.

44 – O kâhinler "Bu gördükleriniz karışık düşlerdir. Biz böyle karışık düşlerin yorumunu bilemeyiz." dediler.

Âlimlerimiz rüyaları üçe ayırırlar.

1. Allah tarafından bir melek aracılığı ile meydana gelen kısım ki doğru, gerçek rüya budur. 2. İnsanın benliğinden kaynaklanan bir telkin. 3. Şeytanî bir telkin ile meydana gelen zihinsel görüntüdür. Son iki grup *adgas-u ahlam* (karışık düşler) dir.

45 – O iki arkadaştan kurtulanı, aradan geçen bunca zamandan sonra, işte ancak o sırada, Yusuf'u hatırlayıp dedi ki "Rüyanın tabirini size ben bildireceğim. Hele siz beni hapishaneye bir gönderiverin!"

46 – Hapishaneye gidip: "Yusuf! Sözü doğru ve isabetli olan aziz dostum!

Şu müşkil rüya hakkında bize bir çözüm bildir lütfen:

"Yedi semiz ineği yiyen yedi zayıf inek ile yedi yeşil başak ile yedi kuru başağın anlamı ne olabilir?

Ümid ederim ki isabetli yorumunu öğrenip ilgili insanlara aktarırım, böylece onlar da doğruyu öğrenir ve senin kıymetini bilirler."

47 – Yusuf: "Yedi sene, bildiğiniz şekilde ekin ekersiniz. Ama biçtiğinizi, yiyeceğiniz az miktar dışında, başağında bırakır, depolarsınız.

48-49 – Sonra, bunun peşinden yedi kurak yıl gelecek, tohumluk olarak saklayacağınız az bir miktar dışında, önce biriktirdiklerinizi yiyip tüketirsiniz.

Sonra onun arkasından bir yıl gelecek ki halk bol yağmura kavuşacak, sıkıntıdan kurtulacak, bol meyve sıkıp,

hayvanları sağacaklar.”[184]

50 – Bunu duyan Hükümdar: “Onu bana getirin!” dedi.

Hükümdarın elçisi gelince Yusuf: “Sen önce dönüp efendine de ki:

“O ellerini kesen kadınların meselesi neydi, kendisine soruver.”

Zaten benim efendim, o kadınların fendini pek iyi bilir.”

İsrail kaynakları kıssanın bu bölümünde de; Kur’ân’dan farklı ayrıntılar ve Hz. Yusuf’un değerini düşürecek taraflar naklederler. Oysa Kur’ân’ın anlatımı, onun bir Peygamberden beklenen örnek tutumunu özetler. Onun bu davranışlarıdır ki kralı, onu Maliye bakanı (hatta Başbakan) olarak görevlendirmeye sevk etmiştir.

51 – Hükümdar o kadınları toplayıp: “Ne idi sizin Yusuf’la dâvanız?” Siz Yusuf’u elde etmeye çalıştığınızda durum ne idi, Yusuf nasıl davrandı?” diye sordu. Onlar da: “Hâşa! Allah için söylemek gerekirse, onun yaptığı hiç bir kötülük bilmiş, görmüş değiliz.” dediler.

İşte o sırada vezirin eşi: “Şimdi gerçek meydana çıktı. Ondan kâm almak isteyen bendim. O ise tam sadık ve dürüst insanlardandır.” diye itiraf etti.

52-53 – Ve devamla şöyle dedi: Bunu böylece söylüyorum ki eşim vezir de (Yusuf’a sahib olmaya yeltenmemle beraber) kendisinden gizli olarak ona (fiilen) hiyanet etmediğimi ve Allah’ın hainlerin hilesini iflah etmeyeceğini bilsin. Doğrusu, ben nefsimi temize çıkarmam. Çünkü Rabbimin merhamet edip korudukları hariç, nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevk eder. Doğrusu Rabbim gafurdur, rahimdir (affı ve merhameti boldur).”

Bu âyetler için şu tefsir daha yaygındır: “(Yusuf dedi ki:) Maksadım, vezire hainlik etmediğimi, hainlerin hilelerini

Allah’ın iflah etmeyeceğini onun da bilmesini sağlamaktı. Ben nefsimi temize çıkarmam (…)”. Fakat ilk tefsir, Hz. Yusuf (a.s.)’ın makamına ve Kur’ân’ın siyakına daha uygundur (İbn Kesir, F. Razî, İbn Âşûr). Zira kail, yani sözü söyleyen açıkça bildirilmiyor. Bu da vezirin eşinin sözünün devam ettiğini gösterir.

54 – Hükümdâr: “Onu yanıma getirin, özel danışman edineyim!” dedi.

Onunla konuştuktan sonra da: “Sen artık bundan böyle, nezdimizde yüksek bir makam sahibi,

tam itimad edilen bir müsteşarsın!” dedi.

Bu Hükümdar, Yusuf (a.s.)’ı satın alan aziz değildir. Muhtemelen, Mısırlıların Hiksoslar dedikleri, Arabistan’dan gelerek dört yüz yıl Mısır’da hüküm süren sülaleden faziletli bir zat idi.

55 – Yusuf: “Beni ülkenin hazine işlerinden sorumlu bakan olarak görevlendir, dedi. Çünkü ben malları iyi korur, işletme ve yönetimi iyi bilirim” dedi.

Hz. Yusuf tarıma önem verdi. Üretimi artırdı. İhtiyaç fazlasını ambarlara doldurttu. Kıtlık yılları gelince ambardan yiyip ihraç etmeye bile gittiler. Civardan herkes tayinat almaya geldi.

56 – Böylece Biz Yusuf’a Mısır’da iktidar verdik. Dilediği yerde konaklayabilir, orayı dilediği şekilde yönetirdi.

Biz lütfumuzu dilediğimiz kimselere eriştirir ve güzel hareket edenlerin ücretlerini asla zayi etmeyiz.

57 – Âhiretteki ücret ve ödül, iman edip haramlardan sakınanlar için elbette daha hayırlıdır. [93,4]

58 – Gün geldi, Yusuf’un kardeşleri Mısır’a gelip onun huzuruna çıktılar. O onları tanıdı, ama öbürleri onu tanıyamadılar. [185]

59-60 – Yusuf onların zahîre yüklerini hazırlatınca dedi ki: “Siz, baba bir kardeşinizi de yanıma getirin,

gördüğünüz gibi ben size tam ölçek veriyorum ve ben dışardan gelen misafirleri ağırlamaya, başka herkesten fazla özen göstermekteyim.

Eğer onu getirmezseniz, o zaman, ne bir ölçek olsun zahire bekleyin, ne de yanıma yaklaşın!”

Gelmeyen kardeşlerini istemesi şundan idi: Kıtlık sebebiyle zahire karneye bağlanmıştı, almak için şahsın bulunması gerekiyordu. Diğerleri, baba ve kardeşler için birer hisse isteyince, Hz. Yusuf, bu seferlik verip, yaşlı babayı mâzur sayarak, gelecek defa, o kontenjanı almak için, herkes gibi öbür kardeşin de gelmesinin şart olduğunu bildirmiş olmaktadır.

61 – Onlar: “Bakalım, babasından ona izin almanın bir yolunu bulup bu işi ayarlamaya çalışacağız.” dediler.

62 – Yusuf, zahîre tartan görevlilerine de dedi ki:

“Onların, zahîre karşılığında verdikleri mallarını da yüklerinin içine koyun!

Böylece belki ailelerine döndüklerinde, bunun farkına varıp yine gelirler.”

63 – Babalarının yanına dönünce: “Sevgili babamız, dediler, ölçeğimiz, tahsisatımız kaldırıldı!

Gelecek sefer, öbür kardeşimizi de bizimle beraber gönder ki onu vesile ederek, daha çok tahsisat alalım.

Onu gözümüz gibi koruyacağımıza kesin söz veriyoruz.!”

64 – Yâkub dedi ki: “Daha önce onun kardeşini size emanet ettiğim gibi bunu da size inanıp emânet edeyim, öyle mi?

Ben size değil sadece Allah’a ısmarlarım.

Çünkü en iyi koruyan Allah’tır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir.” [11,57]

65 – Yüklerini açınca da, zahîre bedellerinin yükleri içine geri konulduğunu gördüler ve:

“Baba, baba! dediler, daha ne istiyoruz, işte verdiğimiz zahîre bedellerimiz de bize geri verilmiş!

Gidelim, yine evimize erzak getiririz, kardeşimizi de koruruz, hem bir deve yükü de fazla alırız.

Çünkü bu sefer aldığımız, az bir ölçektir (ihtiyacımıza yetmez)”

66 – Yâkub şöyle cevap verdi: “Siz kendiniz helâk olmadıkça,

onu bana getireceğinize dair

Allah’ın huzurunda sağlam bir söz vermeden, ben asla onu sizinle göndermem!”

Onlar kendisine kesin söz verince de dedi ki:

“Allah Teâlâ da bu söylediklerimize şahittir, gözeticidir.”

67 – Ve “Evlatlarım!” diye ilave etti:

“Şehre aynı kapıdan değil de, ayrı ayrı kapılardan girin.

Gerçi ben ne yapsam, Allah’tan gelecek takdiri önleyemem.

Zira hüküm yetkisi, yalnız Allah’ındır.

Onun içindir ki ben ancak O’na dayanır, O’na güvenirim.

Tevekkül edenler de yalnız O’na dayanıp güvenmelidirler.”

O zamanki yönetimin kalabalık yabancı gruplara kuşku ile bakması sebebiyle böyle bir tedbir düşünmüş olabilir.

68 – Babalarının kendilerine emrettiği şekilde ayrı ayrı kapılardan girerek onun emrini yerine getirdiler.

Ama bu tedbir, Allah’ın kendileri hakkındaki takdiri karşısında hiç bir fayda sağlamadı.

Sadece Yâkub'un içindeki bir dileği açığa çıkarmış oldu.

O, kendisine Biz öğrettiğimizden ötürü ilim sahibi idi. (Bunun içindir ki "Allah'tan gelecek takdiri önleyemem." demişti.) Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmezler.

69 – Onlar Yusuf'un huzuruna girince, öz kardeşini yanına çekti ve: "İyi bilesin ki ben senin kardeşinim, onların yaptıklarına üzülme!" dedi.[186]

70 – Onların yüklerini hazırlatırken, su kabını, öz kardeşinin yükünün içine koydurdu.

Kervan hareket edince de Yusuf'un görevlilerinden biri: "Ey kafile! Durun, siz hırsızlık yapmışsınız!" diye nida etti.

71 – Onlar geri dönüp geldiler ve: "Mesele nedir, ne kaybettiniz ki, bizi suçluyorsunuz?" dediler.

72 – Görevlilerden biri: "Hükümdarın su kabını kaybettik. Onu getirene bir deve yükü ödül var. Buna ben kefilim." dedi.

73 – "Allah'a yemin olsun ki, biz ülkede fesat çıkarmak, nizamı bozmak için gelmedik, siz de bunu biliyorsunuz. Hele hırsız, hiç değiliz!" dediler.

74 – Görevliler: "Peki, yalancı çıkarsanız, cezası ne?" dediler.

75 – "Cezası, dediler, kimin yükünde çıkarsa, işte o onun cezasıdır (yani çalması sebebiyle kendisi rehin ve mahkûm olur)."

Biz zalimleri böyle cezalandırırız!"[187]

Hz. İbrâhim (a.s.)'ın şeriatına göre suçu sabit olan hırsız, eşya veya parasını çaldığı adamın kölesi yapılırdı.

76 – Yusuf, öz kardeşinin yükünden önce, öbürlerinin yüklerini aratmaya başladı.

Sonra su kabını kardeşinin yükünden çıkarttı.

İşte Biz Yusuf'a, kardeşini alıkoyması için böyle bir plân öğrettik.

Yoksa, Allah dilemedikçe Hükümdarın kanununa göre, kardeşini alması uygun olmazdı.

Biz dilediğimiz kimseleri pek üstün derecelere yükseltiriz.

Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen bulunur. [58,11; 21,7]

77 – Onlar: "Eğer o çalmışsa, zaten daha önce onun kardeşi de hırsızlık etmişti." dediler.

Yusuf bu sözden duyduğu üzüntüyü içine attı ve onlara belli etmedi.

İçinden de dedi ki: "Asıl kötü durumda olan sizsiniz. İleri sürdüğünüz iddiaların gerçek yönünü Allah pek iyi biliyor ya, o yeter!"

78 – Yusuf'un kardeşini alıkoyması karşısında, onlar şöyle dediler:

"Aziz vezir! Onun pîr-i fanî bir babası var (Bu küçük evladını kaybetmeye dayanamaz),

onun yerine bizden istediğini alıkoy!

Gerçekten seni anlayış gösteren, iyilik sever insanlardan olarak görüyoruz!"

244

79 – Yusuf: "Biz malımızı kimin yanında bulmuşsak ancak onu alıkoyarız.

Başkasını tutmaktan Allah'a sığınırım.

Çünkü biz öyle yaparsak zalimler arasına girmiş oluruz!"

80 – Vakta ki Yusuf'un onu vermesinden ümitlerini kestiler. Bir yana çekilip aralarında fısıldaşarak konuşmaya başladılar. Ağabeyleri dedi ki:

"Allah'ı şahit tutarak babanıza kesin söz verdiğinizi

ve daha önce Yusuf hakkında da işlediğiniz kusuru

nasıl olur da bilmezlikten gelebilirsiniz? Ne yüzle döneceksiniz?

Ben buradan bir adım bile atmam, ayrılmam; ancak babam bana izin verirse yahut hüküm verenlerin en hayırlısı olan Allah hükmünü bildirirse, o başka!"

81 – "Siz dönün, babanıza deyin ki:

"Sevgili babamız, bizler farkına varmadan

oğlun inan ki hırsızlık etmiş!

(Su kabının onun yükünde çıktığını gözlerimizle gördük)

Biz ancak bildiğimize şahitlik ediyoruz.

(Söz verdiğimiz zaman, bu durumun ortaya çıkacağını nereden bilebilirdik?)

Gayb bize emanet edilmiş değil ki!"

82 – "İnanmazsan, gittiğimiz şehrin ahalisine ve yine içinde geldiğimiz kafilede bulunanlara sor!

Bütün samimiyetimizle ifade ediyoruz ki söylediğimiz, doğrunun ta kendisidir."

Dönüp babalarına ağabeylerinin bu sözlerini naklettiler.

83 – Ama babaları Yâkub: "Hayır, hayır! Korkarım yine nefisleriniz sizi olumsuz bir işe sürükleyip ayağınızı kaydırmıştır.

Ne yapayım? Bu hale karşı sükûnet ve ümit içinde sabretmekten başka yapacak şey yok!

Ümidim var ki Allah bütün kaybettiklerimi bana lütfedecektir.

Çünkü O alîmdir, hakîmdir (benim de onların da hallerini bilir ve beni elbette hikmetini ortaya koymak için, bu imtihana tâbi tutmuştur)."

84 – Onlardan yüzünü çevirip öte tarafa dönerek (ufuklara seslendi):

“Ya esafâ alâ Yusuf! Nerdesin Yusuf!” (Nerdesin Yusuf!)

Yusuf diye diye, üzüntüsünden gözlerine ak düştü.

Yaptıklarından dolayı oğullarına duyduğu kızgınlığını da belli etmiyor, öfkesini yenmeye çalışıyordu.

85 – Oğulları şöyle dediler: “(Ömrün geçti gitti), hâlâ Yusuf’u dilinden düşürmüyorsun.

Vallahi “Yusuf!” diye diye kederden eriyeceksin veya büsbütün ölüp gideceksin”

86 – “Ben” dedi, “sıkıntımı, keder ve hüznümü sadece Allah’a arz ediyorum.

Hem sizin bilemediğiniz birçok şeyi Allah tarafından vahiy yolu ile biliyorum.”

87 – “Evlatlarım, haydi gidiniz, bütün duyularınızı, hislerinizi kullanarak vargücünüzle Yusuf ve kardeşi hakkında bilgi edinmeye çalışınız!

Allah’ın rahmetinden asla ümidinizi kesmeyiniz.

Çünkü kâfirler güruhu dışında hiç kimse Allah’ın rahmetinden ümidini kesmez!”

88 – Onlar Mısır’a varıp Yusuf’un huzuruna girerek “Aziz vezir! dediler, biz de, ailemiz de yine darlık ve sıkıntıya düştük, biz bu sefer pek az bir meblağ getirebildik.

Lütfen bize tahsisatımızı tam ölçek ver de,

parasını veremediğimiz kısmı da sadakanız olsun!

Şüphesiz ki Allah tasadduk edenleri fazlasıyla ödüllendirir.”

89 – Artık zamanı geldiğini düşünerek Yusuf:

“Siz, dedi, cahilliğiniz döneminde Yusuf ile kardeşine yaptığınız muameleyi elbette biliyorsunuzdur değil mi?”

Cahillikleri, yaptıkları işin kötülüğünü bilmeyişleri, yahut neticede doğuracağı zararı hesap edememeleri anlamına gelebilir. Yahut yeterli bilgi, tecrübe ve olgunluğa ulaşmadıkları çağ kasdedilmiş olabilir. Hz. Yusuf (a.s.) bu tabiri, onları kınamak, hakaret etmek için değil, bilakis mazeret telkini konusunda ipucu vermek, tövbeye teşvik etmek için "bilmeyerek yapmıştık" dedirtmek için kullanmıştı. Zira onların içine düştükleri yoksulluk kendisine pek dokunmuştu.

90 – "Aa! Sen, yoksa sen Yusuf musun?" dediler.

O da: "Evet ben Yusuf'um, bu da kardeşim!

Gerçekten Allah bizi lütfuna mazhar etti.

Şu kesindir ki, kim Allah'ı sayıp haramlardan sakınır, itaatlara devam ve imtihanlara sabrederse,

Allah da böyle güzel hareket edenlerin mükâfatını asla zayi etmez."

91 – Kardeşleri de şöyle dediler: "Vallahi de, tallahi de Allah seni bize üstün kılmıştır. Doğrusu bizler suçlu idik!"

92 – Yusuf şöyle cevap verdi: "Bugün sizi kınayacak, serzenişte bulunacak değilim!

(Ben hakkımı helâl ettim). Allah da sizi affetsin.

Çünkü merhamet edenlerin en merhametlisi O'dur."

93 – Şu gömleğimi alın, babamın yanına varıp onun yüzüne sürüverin, o zaman gözü açılacaktır!

Sonra da bütün çoluk çocuğunuzla buyurun, yanıma gelin!"

Bu âyette bildirilen "gömleği yüzüne sürmekle Hz. Yâkub (a.s.)'ın gözlerinin açılması" Tevrat'ta yer almaz.

94 – Kafile daha Mısır'dan ayrılır ayrılmaz, öteden babaları:

“Şayet ‘Bunadı’ demezseniz, doğrusu, ben Yusuf’un kokusunu alıyorum!” dedi.

95 – Oradakiler: “Vallahi, dediler, senin müzminleşmiş yanılgın hâla devam ediyor!”

96 – Müjdeci gelip de gömleği Yâkub’un yüzüne sürünce gözleri açıldı ve:

“Ben sizin bilmediklerinizi Allah tarafından vahiy yolu ile bilirim dememiş miydim?” dedi.

97 – Evlatları ise şöyle dediler: “Ey bizim şefkatli babamız! Bizim günahlarımız için Allah’tan mağfiret dile. Doğrusu biz günahkârız.”

98 – O şöyle cevap verdi: “Sizin için Rabbimden af dileyeceğim. Gerçekten O gafurdur, rahîmdir.”

99 – Yâkub ailesi Mısır’a gelip Yusuf’un yanına girdiklerinde Yusuf, annesi ile babasını kucakladı ve: “Allah’ın izniyle Mısır’a güven ve huzur içinde girin!” dedi.

100 – Annesi ile babasını tahtına oturttu. Hepsi onun önünde saygı ile eğildiler.

Yusuf: “Babacığım! dedi, işte küçükken gördüğüm rüyanın tabiri! Rabbim o rüyayı gerçekleştirdi.

O, bana nice ihsanlarda bulundu: Beni zindandan kurtardı ve nihayet,

Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra

sizi çölden getirip bana kavuşturmakla da beni ihsanına mazhar etti.

Gerçekten Rabbim dilediği kimse hakkında latiftir (dilediği hususları çok güzel, pek ince bir tarzda gerçekleştirir). Şüphesiz O alîmdir, hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilen, tam hikmet sahibidir)”

Bu âyetlere dikkat edilirse Yusuf (a.s.)’ın, bütün müminlere örnek olacak nice davranışlarını ihtiva ettiği görülür:

Kendisini ölüme mahkûm eden yakınları üzerinde tam yetki sahibi iken gösterdiği olgunluk ve müsamaha, kendisinin zirveye yükselişini hep Allah'ın lütfuna bağlayıp nefsine en küçük pay çıkarmama, müminler tarafından şahsına karşı yapılan en kötü bir hareketi bile te'vile gayret etme ve Şeytan'ın, kardeşlerine yaptırdıklarında "hikmet-i ilahiyyeye göre benim için bazı faydalar vardı," deme; hep ibadet ve âhiret iştiyakı ile dolu olma gibi. Bu çok önemli ders ve hitâbe de Tekvin ve Talmud'da yer almamıştır. Gereksiz bir yığın ayrıntıyı anlatıp, uzun kıssanın en önemli dersini yazmama çok gariptir.

Kur'ân, Tekvin ve Talmud birlikte incelendiğinde görülür ki Kur'ân, bazı yerleri tafsilatlı anlatıyor, birçoğunu daha az anlatıyor, bazılarını ise düzeltiyor ve reddediyor. Dolayısıyla Hz. Muhammed'in bu kıssaları Yahudilerden öğrendiğini iddia etmenin hiçbir gerekçesi olamaz.

101 – "Ya Rabbî! Sen bana iktidar ve hakimiyet verdin. Kutsal metinleri ve rüyaları yorumlama ilmini öğrettin.

Ey gökleri ve yeri yaratan! Dünya'da da, âhirette de mevla'm, yardımcım Sen'sin.

Sana tam itaat içinde bir kul olarak canımı al ve beni hayırlı ve dürüst insanlar arasına dahil eyle!" [6,14.84; 40,34]

Genel olarak kıssaların sonunda ayrılık ve ölümün bildirilmesi dinleyiciyi üzer. Fakat burada Hz. Yusuf kıssasının en parlak kısmında farklı bir durum vardır. Evet Hz. Yusuf Mısır yönetiminin en üst mevkine yükselmiş, hiç ümit kalmamışken yaklaşık kırk elli yıl sonra uzak diyarlardan gelen annesi, babası ve kardeşleriyle buluşmuş, dünya mutluluğunun zirvesine çıktığı bir sırada Kur'ân onun vefat haberini veriyor. Muhataba şunu düşündürüyor:

Demek ki kabrin ötesinde öyle cazip bir hayat vardır ki Hz. Yusuf gibi büyük akıl ve geniş görüş sahibi bir zat ona nail olmak için acı veren ölümü istiyor. İşte Kur'ân'ın kıssaları nakletmesinin hikmetlerinden biri, böylesi dersler vermektir. Dinleyicilere elem değil sevinç veriyor böylece "kabrin ötesi için çalışınız, gerçek mutluluk oradadır" dedirtiyor.

102 – İşte bunlar, ey Resulüm, sana vahiy yoluyla bildirdiğimiz gaybî hâdiselerdendir.

Yoksa onlar, tuzak kurmak ve plânlarını kararlaştırmak için toplandıklarında elbette sen onların yanında bulunmuyordun. [3,44; 28,44-46]

103 – Şunu unutma ki: Sen, büyük bir kuvvetle arzu etsen bile insanların çoğu iman etmezler.

İnsanlardan maksat Mekke ahalisidir. Yahut bütün insanlardır.

104 – Halbuki sen bu tebliğ karşılığında onlardan herhangi bir ücret de istemiyorsun.

Kur'ân, sadece bütün insanlar için bir derstir, evrensel bir mesajdır.

105 – Göklerde ve yerde Allah'ın varlığını, birliğini, kudretini gösteren nice deliller vardır ki,

insanlar yanından geçip gittikleri halde yüzlerini çevirdiklerinden farkına varmazlar.

106 – Onların ekserisi, şirk koşmaksızın Allah'a iman etmezler.

107 – Acaba onlar, farkında olmadıkları bir sırada, Allah'ın cezasına uğrayıp azabın kendilerini kaplamasından,

yahut ansızın kıyametin kopmasından emin midirler? [16,45]

108 – Ey Resulüm de ki: “İşte benim yolum budur! Ben insanları Allah’ın yoluna, düşünmeksizin (taklit yolu ile değil) delile dayanarak, idrâklerine hitab ederek dâvet ediyorum.

Ben de, bana tâbi olanlar da böyleyiz. Allah’ı bütün eksikliklerden tenzih ederim. Ben asla müşriklerden değilim.”

109 – Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de başka değil, ancak şehirlerde oturanlardan vahye mazhar ettiğimiz birtakım erkeklerdi.

Bu adamlar dünyayı hiç gezmediler mi ki kendilerinden önce yaşayanların âkıbetlerinin nasıl olduğunu görüp anlasınlar?

Âhiret diyarı elbette Allah’a saygı duyup haramlardan sakınanlar için daha iyidir.

Siz ey müşrikler, hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız? [21,7]

110 – O müşrikler kendilerine mühlet verilmesine aldanmasınlar.

Daha öncekilere de böyle fırsat verilmişti.

Ne zaman ki peygamberler, toplumlarının imana gelmelerinden ümitlerini kesecek raddeye gelir ve toplumları da peygamberlerinin kendilerini aldattığı zannına kapılırlar, işte o zaman onlara yardımımız ulaşır, inkârcılar helâk olur, dilediğimiz kimseler kurtulur.

Çünkü (uzun vâdede) cezamız, suçlu toplumlardan hiçbir surette geri çevrilmez.

111 – Peygamberlerin kıssalarında elbette tam akıl sahipleri için alacak dersler vardır.

İyi bilin ki, bu Kur’ân uydurulmuş bir söz değildir.

Sadece: Daha önceki kitapları tasdik eder,

(dine ait) her şeyi açıklar.

İman edecek kimseler için hidâyet, rehber ve rahmettir.

178 5 Tk 37. bölüm.

179 10 Tk 37,22-26.

180 18 Tk 37,31-35.

181 20 Tk 37,28.

182 21 Tk 10,6; Keza 39. bölüm.

183 23 Tk 39,7-20; 37,36; 39,1.

184 48-49 Tk 41. bölüm.

185 58 58-100 bölümü için bakınız:Tk. 42-44. bölümler.

186 69 Tk 42-43. bölümler.

187 75 Çk 22;3; Yş 7,10-12.

13 – RA'D SÛRESİ

Medine'de indirilmiştir, 43 âyettir. 13. âyette geçen ve "gök gürlemesi" anlamına gelen ra'd kelimesi, bu sûrenin ismi olmuştur. Konuları bakımından Mekkî sûrelere benzemektedir. Mekke döneminin sonlarında indiğini söyleyenler de vardır. Allah Teâlânın varlığı, birliği, vahiy, nübüvvet ve âhiret gibi iman esaslarını konu edinir. Bu gerçekleri, meseller (paraboller) ile somutlaştırarak anlatır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Elif, Lâm, Mîm, Râ. İşte bunlar sana indirilen kitabın âyetleridir. Sana Rabbin tarafından indirilen Kur'ân haktır, gerçektir, ama insanların çoğu buna inanmazlar.

2 – Allah O'dur ki gökleri, sizin de görüp durduğunuz gibi, direksiz yükseltti. Sonra da arşa çıktı (hükmünü yürüttü).

Güneşi ve Ay'ı hizmet etmeleri için sizin emrinize verdi. Bunlardan her biri belirli bir vakte kadar dolaşmaktadır.

Bütün işleri O yönetir. Âyetleri size açıklar ki Rabbinize kavuşacağınıza iman edesiniz. [7,54; 36,38; 41,37]

Âyet-i kerimede yer alan *İstiva etti* tabiri: Arşa çıktı, arşına kuruldu, gökleri hakimiyeti altına aldı ve onlar üzerinde hükmünü yürütmeye başladı demektir. İstiva'nın mânası için bkz. 7,53.

Göklerin yükseltilmesi cümlesi iki şekilde anlaşılmaya müsaittir. Birincisini mealde yazdık. İkincisi: Allah gökleri, sizin göremediğiniz birtakım direklerle yükseltti. Bu anlama

göre âyetin, gök cisimleri arasındaki çekim kuvvetine işaret ettiği söylenebilir.

3 – Hem O'dur ki yeri yaydı. Orada sağlam dağlar yükseltti, ırmaklar akıttı. Her meyve türün de iki eş yarattı.

Sürekli olarak geceyi gündüze bürüyüp duruyor. Elbette bunlarda, iyice düşünen kimseler için, alacak nice dersler ve ibretler vardır. [10,3]

Çiçeklerin ve meyvelerin erkek ve dişi olarak çift unsurlara sahip oldukları ve bir döllenme olayının gerçekleştiğine işaret edilmektedir.

4 – Dünyada birbirine komşu parçalar,

üzüm bağları, ekinler, bir kökten tek ve çok sürgülü hurma ağaçları vardır ki, hepsi aynı su ile sulanmaktadır.

Bununla beraber tat yönünden Biz onların bazısını bazısından daha üstün, daha kaliteli kılarız.

Elbette bunlarda aklını kullanan kimseler için alacak nice dersler, nice ibretler vardır.

5 – Eğer onların iman etmemelerine şaşırıyorsan bil ki asıl şaşılacak olan, onların: "Ölüp toprak olduktan sonra biz yeniden mi yaratılacakmışız?" demeleridir.

İşte onlardır Rab'lerini inkâr edenler.

İşte onlardır boyunları tasmalı olanlar.

Ve işte onlardır, hem de ebedî kalmak üzere cehennemlik olanlar. [17,49; 34,33; 46,33; 50,15]

Dünyada, küfür ve dalâlet tasması, kıyamette de ateşten tasmalar takılacaktır. Tasma mahkûm ve esir olmanın alâmetidir. Bunlar da kendi alışkanlık ve taassuplarının esiri olduklarından delilleri değerlendirmezler.

6 – Şaşılacak bir yanları da, güzellik ve mutluluk dururken, kötülüğü çarçabuk istemeleridir.

Halbuki kendilerinden önce, ibret olacak nice cezalar gelip geçmiştir. (Niçin onlardan ibret almazlar?).

Doğrusu senin Rabbin insanların zulümlerine karşı yine de mağfiret sahibidir.

Bununla beraber unutmayın ki O cezalandırdığında da cezası çetindir. [15,6-8; 29,53-54; 38,16; 8,32; 35,45; 6,147]

7 – Kâfirler diyorlar ki: “Ona Rabbinden bir mûcize indirilmeli değil miydi?” Sen, ey Resulüm, sadece bir uyarıcısın! Her millete bir yol gösteren vardır. [17,59; 2,272; 35,24]

Her topluluğa peygamberlerden yol gösteren bir zat gönderilir. O da onlara dini tanıtır, kendilerine tahsis edilen mûcize ile halkını Allah’ın yoluna çağırır. Yoksa kâfirlerin tahakkümleriyle, keyiflerine göre istedikleri mûcizeyi göstermeleri söz konusu değildir.

Âyetteki yol gösteren “hâdi” den maksat, Allah Teâlâ da olabilir. Yani: “Senin görevin sadece uyarmaktır. İndirilen âyetlerini yalan sayanların, inkârlarına kulak asma! Zira Allah, doğru yolu göstermek için lâzım gelen her şeyi ortaya koymuştur. Ama ancak Kendisinin bileceği bir hikmetten ötürü, bir kimseyi hidâyet etmesi, meşîet-i ilahiyyenin buna taalluk etmesine bağlıdır ve onun meşîeti de, Kendisine mahsus olan hikmetine bağlıdır.

ve likülli kavmin hâd cümlesinin başındaki *vav*’ı atıf sayarak, “Sen sadece bir uyarıcı ve her millet için yol göstericisin.” mânası da mümkündür.

8 – İşte O Allah’tır ki her bir dişinin neye gebe olduğunu, karnında ne taşıdığını, ve rahimlerin neleri eksik bıraktığını, neleri artırdığını bilir. Doğrusu O’nun katında her şey bir ölçü iledir. [23,13-14; 39,6; 53,32]

Rahimlerin kazanıp artırması. Mesela beden bakımından kimin tam cüsseli, kimin kısa boylu olacağını bilir. *Mâ* mevsûle olup, yumurtanın dölyatağına tutunmasından doğum vaktine kadarki dönem kasdedilmiştir; yoksa sadece, hilkatin tamamlanmasından sonraki durum sözkonusu değildir. Yani Allah Teâlâ rahimdeki varlıkların erkek mi dişi mi normal mi, sağlıklı mı, eksik mi, güzel mi çirkin mi, uzun mu, kısa mı vs. olacağını bilir, demektir. *Mâ* masdariyye de olabilir.

9 – Gayb ve şehâdet alemini de, görünmeyen ve görünen âlemi de bilen, büyük ve yüce olan O'dur.

10 – Sizden sözünü gizleyenle, açıkça söyleyen,

geceleyin gizlenenle gündüzün meydanda gezen O'nun bilmesi bakımından hep aynı durumdadır. [20,7; 10,61; 11,5]

11 – O insanın önünde ve ardında devamlı sûrette nöbetleşerek görevlendirilen melekler vardır. Bunlar, Allah'ın emrinden ötürü, onu koruyup kollarlar.

Bir toplum kendinde olan durumu değiştirmedikçe, hiç şüphe yok ki, Allah da o toplumda olan hali değiştirmez.

Allah bir toplum için de kötülük irade buyurdu mu, onu geri çevirecek kuvvet yoktur. Artık Allah'tan başka onları himaye edecek kimse olamaz. [8,53]

Görevli melekler, insan günah işleyince onun için mühlet isterler, mağfiret dilerler, yahut onu tehlikelerden korurlar veya Allah'ın emri sebebiyle insanın hallerini denetlerler.

12 – Size şimşeği göstererek, hem korku hem ümit verir, yağmur yüklü ağır bulutlar oluşturur.

13 – Gök gürlemesi hamd ile O'nu takdis ve tenzih eder.

Melekler de duydukları saygıdan ötürü O'nu takdis ve tenzih ederler.

O yıldırımlar gönderir, onlarla dilediği kimseleri çarpar.

Durum bu iken onlar hâlâ Allah hakkında birbirleriyle tartışıp, ileri geri konuşurlar. Halbuki O'nun cezası pek çetindir. [17,44]

14 – Geçerli dua O'na yapılan duadır.

Müşriklerin O'ndan başka yöneldikleri putlar ise, kendilerine hiçbir surette icabet edemezler.

Onların durumu tıpkı, ağzına su ulaşsın diye iki elini önündeki kuyuya doğru uzatan adamın durumuna benzer.

Oysa bu durumda su, hiçbir zaman ona ulaşamaz. İşte kâfirlerin duası öyle boşa gider.

15 – Halbuki göklerde olsun, yerde olsun kim varsa, isteyerek veya istemeyerek, hem kendileri hem gölgeleri hepsi sabah akşam Allah'a secde ederler. [16,48-49; 3,83][188]

16 – "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" de! Onların da kabul ettiği gerçeği sen açıkla: "Allah'tır!" de!

Ama siz kalkmış, O'ndan başka, ne kendilerine gelen bir belayı uzaklaştırmaya ve ne de kendilerine bir fayda sağlamaya gücü yetmeyen birtakım tanrılar edinmişsiniz.

De ki: "Hiç kör ile gören bir olur mu? Yahut karanlıklarla aydınlık bir olur mu?

Yoksa Allah'ın yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da yaratma işi kendilerine şüpheli mi geldi?" De ki: "Her şeyin yaratıcısı Allah'tır. O tektir, her şeyin üstünde mutlak hâkimdir." [36, 74; 39,3; 34,23; 53,26; 19,93-95]

17 – O gökten yağmur indirir de vâdiler, dereler kendi ölçülerince dolup sel olur akar.

Sel, suların üstünde kabaran köpüğü alıp götürür.

İnsanların zinet veya bazı eşyalar yapmak için ateşte erittikleri madenlerin de buna benzer köpüğü olur.

İşte Allah hak ile batılı, böyle bir temsil ile anlatır: Köpük yok olup gider, insanlara faydası olan cevher kısmı ise dipte kalır. Allah işte böylece misaller verir.

18 – Rab’lerinin çağrısına icabet edenlere en güzel mükâfat, cennet vardır.

Fakat O’nun dâvetini kabul etmeyenlere gelince,

şayet dünyada olan bütün şeyler ve onların bir misli daha kendilerinin olsaydı, kurtulmaları için fidye olarak hepsini verirlerdi.

İşte bunlar çetin bir hesaba mâruz kalacaklardır.

Onların kalacakları yer cehennem olacaktır. Orası ne kötü bir yerleşim yeridir! [10,26]

19 – Şimdi, Rabbinden sana indirilen vahyin hak ve gerçek olduğunu bilenle, kör hiç bir olur mu? Ancak akıl sahibi kimseler düşünüp ibret alırlar. [6,115; 59,20; 11,1]

20 – Allah’a verdikleri sözde duranlar ve misakı bozmayanlar da işte onlardır.

21 – Allah’ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetirler.

Rab’lerinden çekinir ve pek çetin bir hesaptan endişe ederler.

22 – Onlar, sırf Rab’lerinin rızasını kazanmak için sabreder, namazı tam gerektiği şekilde kılarlar.

Kendilerine ihsan ettiğimiz rızıklardan gerek gizli, gerek açık bir tarzda bağışta bulunur ve kötülüğe iyilikle mukabele ederler.

İşte onlardır dünya diyarının güzel âkıbetini kazananlar.[189]

23-24 – O güzel akıbet Adn cennetleri olup, onlar babalarından, eşlerinden ve nesillerinden iyi olanlarla birlikte o cennetlere girerler.

Öyle ki melekler de her kapıdan yanlarına varıp: “Sabretmenize karşılık size selamlar, selâmetler! Dünya diyarının ne güzel âkıbetidir bu!” diyecekler. [38,50][190]

25 – Ama Allah’a verdikleri sözü iyice pekiştirdikten sonra bozanlar

ve Allah’ın gözetilmesini emrettiği şeyleri terk edenler

ve yeryüzünde fesat çıkarıp nizamı bozanlar yok mu,

işte onlara sadece lânet vardır.

En kötü yurt olan cehennem vardır.

26 – Allah dilediği kimsenin rızkını bollaştırır, dilediği kimsenin rızkını ise daraltır.

O inkârcılar, sadece dünya hayatıyla sevinirler.

Halbuki dünya hayatı, âhiretin yanında geçici, değersiz bir metadan başka bir şey değildir. [23,55-56; 87,16-17]

27-28 – Yine o inkâr edenler diyorlar ki: “Peygambere Rabbi tarafından bir mûcize verilmeli değil miydi?”

De ki: “Allah dilediğini bu tür iddiaları sebebiyle saptırır. Kendisine yöneleni de hidâyete erdirir.

İşte onlar iman edip gönülleri Allah’ı zikretmekle, O’nu anmakla huzur bulan kimselerdir.

İyi bilin ki gönüller ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.” [21,5; 10,101; 6,111]

Akıllı insanların üzerinde derinden derine düşünecekleri bunca harika eserler, Hz. Muhammed (a.s.)’ın peygamberliğine dair Allah tarafından bunca âyet ve delil varken, bunları delil saymıyorlar da, kimsenin karşı koyamayacağı bir musîbeti, bir belayı isteyip duruyorlar.

Halbuki bu cebir ve zorlama, ilahî hikmete aykırıdır. Yukarıda geçen bu sözlerin bir daha tekrarlanması, kâfirlerin bu isteklerini inatla sürdürdüklerini göstermektedir. Demek Peygamberimize mûcize verilmemiş değildir. Âyet onların keyiflerine göre teklif ettikleri olağanüstü şeyleri reddetmektedir.

29 – Ne mutlu iman edip de yararlı işler yapanlara!

Eninde sonunda dönüp gidilecek güzel yurt onların olacak.

30 – İşte senden önce peygamberler gönderdiğimiz gibi, sana vahyettiğimiz kitabı onlara okuman için seni de, kendilerinden önce nice milletler geçmiş olan bir millete gönderdik.

Onlar ise Rahman’a nankörlük eder, O’nu tanımazlar.

De ki: “O benim Rabbimdir. O’ndan başka tanrı yoktur.

O’na dayandım, tövbem ve dönüşüm yalnız O’nadır.” [16,63; 6,34]

31 – Eğer dağları yürütecek, yeri param parça edecek, ölüleri bile konuşturacak bir kitap olsaydı, işte o, bu Kur’ân olurdu! Doğrusu her türlü emir ve hüküm, Allah’a aittir.

Bu müminler hâlâ öğrenmediler mi ki Allah dileseydi bütün insanları hidâyet eder, doğru yola koyardı.

O kâfirlerin kendi yaptıkları işler sebebiyle başlarına durmadan bela inecek veya ülkelerinin hemen yanıbaşına düşecek ve bu hal Allah’ın vaad ettiği kıyamet gelinceye dek sürecek. Allah asla sözünden caymaz. [46,27; 21, 44; 14,47]

Daha önceki kitaplardan herhangi biri doğru yolu gösterme dışında; dağları yürütme gibi harikalar gerçekleştirseydi bu Kur’an da böyle olurdu. Allah kitabı bu işler için değil, okunup düşünülmesi ve içindeki hidayetten istifade edilmesi için göndermiştir. Maddi-manevi bütün kudret ve tesir Allahın’dır. O dilerse dağları yürütür, yeri

parçalatır, ölüleri konuşturur dilerse yapmaz. Dilerse hidayet eder, dilerse etmez.

32 – Senden önce de nice peygamberlerle alay edildi. Fakat Ben, o kâfirlere akıllarını başlarına toplamaları için bir süre mühlet verdim. Ama onlar akıllanmayınca sonra da onları azabımla kıskıvrak yakaladım, cezam nasılmış, gördüler. [22,48]

33 – Tek tek her insanın ne işlediğini görüp gözeten Allah, hiç bunu yapmaktan âciz olan gibi olur mu?

Bununla beraber, tutmuşlar Allah’a ortak koşuyorlar. De ki “Haydi tavsif edin, adlandırın bakayım onları! Kimdirler, necidirler, hangi işleri gerçekleştirmişler?

Ne o, yoksa Allah’a Kendi mülkünde var olup da bilmediği bir şeyi mi bildireceksiniz. Veya hiçbir gerçeğe tekabül etmeksizin sırf boş laf mı edeceksiniz?”

Doğrusu kurdukları tuzaklar o kâfirlere hoş gösterildi, hoşlandılar bundan ve hak yoldan menedildiler.

Her kimi de Allah saptırırsa artık onu yola getirecek yoktur. [10,61; 6,59; 11,6; 20,7; 53;23; 16;37]

34 – Onlara dünya hayatında bir azap vardır âhiret azabı ise daha çok çetindir. Onları Allah’ın elinden kurtaracak kimse de yoktur. [89,25-26; 25,11-15]

35 – Müttakilere vaad olunan cennetin durumu şuna benzer: Bahçelerinin içinden ırmaklar akar: Meyveleri gibi gölgeleri de devamlıdır. İşte, haramlardan korunan müttakilerin âkıbeti! Kâfirlerin âkıbeti ise ateştir. [47,15; 56,27-38]

36 – Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler sana indirilen Kur’ân’dan memnun olurlar. Ama onlardan aleyhteki bazı gruplar, onun bir kısmını inkâr ederler.

De ki: “Bana yalnız Allah’a ibadet edip O’na hiçbir şerik koşmamam emredildi. Sadece O’na dâvet eder ve ancak O’na yönelirim.” [2,121; 17,107-109]

37 – Böylece biz Kur’ân’ı Arapça bir hüküm ve hikmet olarak indirdik. Şayet, sana gelen bunca ilimden sonra o muhaliflerin keyiflerine uyacak olursan, Allah’ın cezasından seni koruyacak ne bir dost, ne bir hâmi bulamazsın! [11,1; 41,41-42; 31,2]

38 – Senden önce birçok peygamber göndermiş, onlara da eşler ve evlatlar vermiştik. (Bunlar peygamberliğe aykırı değil ki? Mûcize iddialarına gelince) Allah’ın izni olmadıkça, hiçbir resul mûcize gösteremezdi. Her devrin bir hükmü vardır. Her işin bir vâdesi vardır. [18,110]

İşte, yaratılışta böyle olduğu gibi, teşrî hususunda da durum böyledir. Allah Teâlâ, bir süre yürürlükte tuttuğu bir şer’î hükmü, sonra yürürlükten kaldırabilir, neshedebilir (Bkz. 2,106). Çünkü kitaplar, şeriatlar dünya ve âhiret mutluluğunu elde etmek için uyulması gereken kurallardır. Devirlerin değişmesi ile ihtiyaçlara göre hükümlerin değişmesi, ilahî hikmetin gereğidir. Bundan dolayı Kur’ân, Tevrat ve İncîl’in temel ilkelerini destekleyerek Ehl-i kitabın hepsini sevindirirken, o kitaplarda insanlığın olgunluk dönemine uygun düşmeyen birtakım hükümleri de nesheder. Ve bundan dolayıdır ki Kur’ân’, bütün kitaplar üzerinde müheymin (denetçi, hakem) bir kitaptır.

39 – Allah, dilediği hükmü iptal eder, dilediğini sabit bırakır. Ana kitap O’nun yanındadır.

Hiçbir sûrette değişmeyecek olan ana kitap (Levh-i Mahfuz) O’nun yanındadır. Değişecek ve değişmeyecek olan her şey orada kayıtlıdır. Bundan ötürü, şeriatlar arasında, hatta aynı kitapta dinin temel ilkelerinden olmayan bazı

fer’i hükümlerin neshedilmesi, *bedâ* mânasına gelmez, yani Allah Teâlânın önce bilmediği bir şeyin sonradan farkına varması anlamına gelmez. Tekvin ve teşrîde mahv ve isbat (iptal ve ibka) cereyan ettiği halde, ana kitaptaki hüküm değişmez. Dolayısıyla, Tevrat ve İncîl’i ana kitap zannedip nesih kabul etmez diye iddia eden inkârcı Ehl-i kitap gruplarının inat ve inkârları pek boş bir hevestir. Halbuki tarihî bir gerçektir ki Kur’ân’dan önceki semavî kitaplar sadece nesihten değil, tahriften bile uzak kalamamışlardır.

40 – Ya onları uyardığımız birtakım belaların bir kısmını sana gösterir, ya da bundan önce senin ruhunu teslim alırız, fark etmez. Zira senin görevin sadece tebliğ etmektir, hesap görmek ise Bize aittir. [88,21-26]

Risalet ahkâmının tamamını tebliğ etmek gerekir. Fakat risalet cümlesinden olarak tebliğ edilen uyarmaların muhtevasına şahit olmak, tebliğin gereklerinden değildir.

41 – Bizim arzı (yeri) alıp onu uçlarından nasıl eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Allah öyle hükmeder ki onun hükmünü denetleyecek hiç bir merci yoktur. O, hesabı çabuk görür.

Yani Bizim mahvimizi ve isbatımızı kabul etmek istemeyen o inkârcılar, baksalar ya, yukarıda açıklandığı üzere, önce rahmet ve kudretimizle yaymış ve ayaklarının altına sermiş olduğumuz yeri aynı durumda bırakıyor muyuz? O serili yeri, üzerinde yaşadıkları o geniş toprakları, etrafından kudretimizle sarıp sıkıştırmıyor, onu eksiltmiyor muyuz? Daraltmıyor muyuz? O ilk medde karşılık onda cezirler yapmıyor muyuz? Veya çeşitli yeryüzü olayları ile onu aşındırıp parçalamıyor muyuz? Veya o kâfirlerin vatanlarını peyderpey çevresinden eksiltip durmuyor muyuz? Nüfuslarını, topluluklarını kırarak, dağıtarak, feyiz ve

bereketlerini azaltarak, arazilerini, yurtlarını daraltarak, güçlerini ezikliğe, kemallerini noksana dönüştürmüyor muyuz? Yerdeki bu değişikliği veya vatanlarındaki bu daralmayı, bu sıkışmayı görmüyorlar mı?

42 – Kendilerinden önce geçenler de tuzaklar kurdular. Oysa bütün tuzaklar Allah'ın elindedir (Allah onların tuzaklarını boşa çıkarır). O, her insanın ne işlediğini pek iyi bilir. Yarın kâfirler de bu dünyanın sonunun kime ait olduğunu anlayacaklardır. [8,30; 27,50-55]

43 – Dini inkâr edenler: "Sen Peygamber değilsin" diyorlar. De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter, bir de nezdinde kitap ilmi bulunanlar." [26,197; 7,156-157]

Kitap ilmine vakıf olanlar Kur'ân-ı Kerimi lâyıkıyla anlayanlardır. Kur'ân'ı tanıyanlar, onun beşer sözü olmasının mümkün olmayıp ancak Rabbülâlemin'in sözü olduğunu, dolayısıyla Hz. Muhammed'in de O'nun elçisi olduğunu anlarlar. Ve hatta daha önceki kitaplarda ezcümle Tevrat ve İncîl'de O'nun peygamberliğini haber veren, belge niteliğinde cümleler vardır. Bunları hakkıyla bilen ve taassup göstermeyen insaflı Ehl-i kitap âlimleri de buna şahitlik ederler.

188 15 Mz 148.

189 22 Lk 6,27-28.

190 24 YH V 21,12-13.

14 – İBRÂHİM SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuştur, 52 âyettir. Sûre, Kur’ân-ı Kerimin gerçekliğine dair bir girişten sonra Hz. Mûsâ (a.s.)’ın tebliğine yer verir. Daha sonra Nûh, Âd, Semûd halklarını, genel olarak inkârcıların tutumlarını ve onlara verilen dünyevî ve uhrevî cezaları bildirir.

Âhirette Şeytan’ın kâfirlere karşı yapacağı hitabeyi nakleder. Sonra Hz. İbrâhim (a.s.)’ın Mekke’de geçen kıssasına genişçe yer verir. Başlangıçta olduğu gibi Kur’ân’ın, Allah’ın insanlara yönelttiği bir bildiri olduğu hatırlatılarak sûre sona erer.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1-3 – Elif, Lâm, Râ. Bu, Rab’lerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, azîz ve hamîd (üstün kudret sahibi ve her işi övgüye lâyık olan) Allah’ın yoluna, göklerde ve yerdeki her şeyin sahibinin yoluna

insanları çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.

Kendilerini bekleyen o çetin azaptan ötürü vay o inkârcıların hallerine!

Vay onlara ki, âhirete inanmalarına rağmen, bile bile dünyayı âhirete tercih ederler.

İnsanları Allah yolundan çevirir de o yolu eğri büğrü göstermek isterler.

İşte onlar haktan, doğru yoldan çok uzak bir sapıklık içindedirler. [2,257; 57,9]

Kâfirler, Allah'ın rızasına tâbi olmayıp, Allah'ın dininin kendilerine tâbi olmasını isterler. Bu din, bütün örf, âdet, gelenek ve alışkanlıklarını doğrulasın, ama hoşlanmadıkları bir tek inanç ve ibadeti bile şart koşmasın isterler. Ancak bu hale getirdikten sonra dini kabul etmeye giderler.

4 – Biz her peygamberi, kendi milletinin lisanı ile gönderdik, ta ki onlara hakikatleri iyice açıklasın.

Artık Allah dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir. O azîzdir, hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [6,92; 7,158]

Allah hangi millete peygamber gönderirse, mesajını o milletin dili ile gönderir. Maksat, onların iyice anlamalarıdır. Bu sebeple bu âyet, kitabın mânalarının diğer dillere çevrilmesini de gerektirir. Fakat mesajı anlamak, zorunlu olarak kabulü gerektirmez. İman etmek, insanın tercihinden sonra Allah'ın takdirine bağlıdır.

5 – Bu cümleden olarak, Mûsâ'yı da "halkını karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın önemli günlerini hatırlat!" diye âyetlerimizle gönderdik. Elbette bunda çok sabreden ve çok şükreden herkes için nice ibretler vardır.

6 – Bir vakit Mûsâ, halkına: "Allah'ın, sizin üzerinizdeki nimetlerini hatırlayın:

Çünkü O sizi, size en kötü bir işkence uygulayan,

doğan erkek çocuklarınızı öldürüp kızlarınızı (istismar için) hayatta bırakan

Firavun'un hâkimiyetinden kurtarmıştı.

Gerçekten bunda, Rabbinizden size büyük bir imtihan vardı.

Mûsâ (a.s.)'ın bu kabil tavsiyeleri geniş olarak Tevrat, Tesniye, 4,6,8,10,11 ve 28. bölümlerinde yer almaktadır.

7 – Ve düşünün ki: Rabbiniz şöyle ilan buyurdu: “Eğer şükrederseniz, Ben nimetlerimi daha da artırırım,

ama nankörlük ederseniz haberiniz olsun ki azabım pek şiddetlidir!”

8 – (Sözüne devam ederek:) “Eğer,” dedi Mûsâ, “Siz ve dünyada bulunan herkes kâfir olsa,

bilesiniz ki, Allah’ın hiç kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, her türlü övgüye lâyıktır.” [39, 7; 64,6]

9 – Sizden önce gelip geçmiş ümmetlerin, Nuh, Âd ve Semûd halklarının

ve onlardan sonra gelip de Allah’tan başkasının tam tamına bilemeyeceği halkların başlarından geçen olaylardan haberdar olmadınız mı?

Elçileri kendilerine delil ve mûcizeler getirdiler de onlar ellerini ağızlarına götürüp:

“Biz, dediler, sizinle gönderilen talimatları kabul etmiyoruz. Çünkü biz, bize yaptığınız dâvetin mahiyetinden derin bir kuşku içindeyiz!” [7,65]

“Eli ağzına götürmek” hayret, red veya tahkir ifadesi olmalıdır. Red ve alaylarını göstermek amacıyla ıslık çalmak için olabileceği gibi, sükût işareti olarak, susmaya dâvet için de yapmış olabilirler.

10 – Peygamberleri onlara: “Hiç gökleri ve yeri yaratan yüce Yaratıcı hakkında şüphe edilebilir mi?

O günahlarınızı affetmeye çağırıyor ve muayyen bir süreye kadar size müsaade ediyor, mühlet veriyor.” dediler.

Onlarsa: “Siz,” dediler, “bizim gibi bir beşerden başka bir şey değilsiniz!

Siz bizi atalarımızın ibadet ettiği tanrılardan vazgeçirmek istiyorsunuz. O halde bize açık delil getirin.” [11,3]

11 – Resulleri onlara: “Evet,” dediler. “Biz sizin gibi beşerden başka bir şey değiliz.

Fakat Allah peygamberlik nimetini kullarından dilediğine ihsan eder.

Allah’ın izni olmadıkça size mûcize göstermemiz mümkün değildir.

O halde müminler yalnız Allah’a dayanıp güvenmelidirler.”

12 – “Biz neden Allah’a tevekkül etmeyelim ki gireceğimiz yolları bize O gösterdi.

Bize verdiğiniz her türlü eza ve sıkıntıya sabredeceğiz.

Tevekkül edenler yalnız Allah’a dayanıp güvenmelidirler.”

13-14 – Kâfirler resullerine dediler ki: “Ya sizi yurdumuzdan kovarız, yahut bizim dinimize dönersiniz!”

Rab’leri de onlara vahyetti ki: “Elbette Biz o zalimleri imha edeceğiz

ve onlardan sonra o ülkeye sizi yerleştireceğiz.

İşte bu, huzuruma çıkmaktan ve uyardığım azaptan çekinenler içindir.” [7,88; 27,56; 17,76; 8,30]

Bu âyet, Hz. Peygamber (a.s.)’ın vatanından hicret edeceğine, fakat daha sonra kendisini çıkaranların yerine hakim olacağına işaret etmektedir.

15-17 – Resuller Allah’tan yardım ve zafer istediler. Neticede her inatçı, zorba zalim hüsrana uğradı.

İş bununla bitmeyecek, ardından o zorba, cehenneme girecek.

Orada kendisine kanlı irinli su içirilecek, yutmaya çalışacak ama boğazından geçiremeyecek.

Ölüm her yandan ona geldiği halde yine de ölmeyecek.

Bunun arkasından da pek şiddetli bir azap daha vardır. [37,171-173; 58,21; 21,105; 22,21; 35,36; 55,43-44; 37,64-

68]

18 – Rab'lerini inkâr edenlerin durumu şudur: Onların iyi işleri, bir kül yığınına benzer.

Fırtınalı bir günde rüzgâr onu şiddetle savurmaktadır...

Kazandıklarından hiç bir şeyi ellerinde tutamıyorlar. İşte asıl kayıp, asıl sapıklık budur! [25,23; 3,117]

19-20 – Görüp anlamadın mı ki Allah gökleri ve yeri, hikmetle ve ciddî bir maksat için yaratmıştır.

Eğer dilerse sizi ortadan kaldırıp yepyeni yaratıklar getirir. Allah'a göre bu, sözü edilecek bir şey değildir. [36,77-83; 47,38]

Hitap görünüşte Hz. Peygamber (a.s.)'a, gerçekte ise bütün insanlaradır.

21 – Bir de bakarsın kıyamet gününde hepsi toplanarak Allah'ın huzuruna çıkmışlar.

Zayıflar büyüklük taslayanlara: "Biz," diyecekler, "Sizlere tâbi idik. Şimdi siz, bize fayda sağlayıp da Allah'ın azabından azcık bir şey uzaklaştırabiliyor musunuz?"

Büyüklük taslayanlar şöyle cevap verecekler: "Ne yapalım? Allah bize yol gösterseydi biz de size gösterirdik.

Şimdi biz sabretsek de, sızlansak da sonuç değişmez.

Anlaşıldı: Bizim kaçıp sığınacağımız bir yer yok!" [34,31-33; 40,47-48; 7,38-39; 33,66-68]

22 – Hesaplar görülüp iş tamamlanınca Şeytan onlara şöyle diyecek: "Allah size doğru vaadde bulundu. Ben de size bir şeyler vaad ettim, ama sözümden caydım!

Doğrusu, benim size istediğimi yaptıracak bir gücüm yoktu.

Sadece ben sizi dâvet ettim, siz de çağrımı kabul ettiniz. O halde beni ayıplamayın, kendi kendinizi kınayın!

Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz.

Ben, sizin daha önce beni Allah’a şerik yapmanızı da reddetmiştim.”

Elbette, böyle zalimlerin hakkı gayet acı bir azaptır. [4,120; 59,16]

Allah’ın hükmü herkes hakkında kesinleşip, cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme girmeye hazırlandığı zaman Şeytan bu nutkunu irad edecektir.

23 – İman edip yararlı işler yapanlar, içlerinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirilecekler, Rab’lerinin izniyle orada devamlı kalacaklardır.

Orada karşılaştıklarında iyi dilek temennileri “selam” olacaktır. [39,73; 13,23-24; 10,10]

Selâm: güvenlik, esenlik, her türlü zarardan kurtulma, barış anlamlarına gelip en kapsamlı bir temenni olduğundan, kaynağını da Allah’ın es-Selam ism-i şerifinden aldığından dünyada müminlere bahşedilen bir İslâm nimeti olarak cennette de devam edecektir.

24-25 – Görmedin mi Allah nasıl bir benzetme yaptı:

Güzel söz, kökü yerin derinliklerinde sabit, dalları ise göğe doğru yükselmiş bir ağaç gibidir ki

Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir.

Düşünüp ders çıkarsınlar diye Allah insanlara böyle temsiller getirir. [13,17][191]

Burada iman, güzel ağaca benzetilmiştir. Bir ağacın damarları, gövdesi, dalları, meyveleri vardır. İman ağacının damarları ilim, marifet ve yakindir. Gövdesi ihlâstır. Dalları iyi işler ve davranışlar, meyveleri ise güzel işlerin gerektirdiği temiz huylar, güzel hasletlerdir. Bir ağacın canlılığını sürdürmesi için sulanıp bakılması gerektiği gibi

iman ağacı da ilim, iyi işler, tefekkür ile gözetilmezse, o da kuruma tehlikesine mâruz kalır. Bir hadiste Hz. Peygamber (a.s.): “Elbise nasıl yıpranırsa, kalpteki iman da öylece yıpranıp eskir. O halde, imanınızı daima tazeleyin!” buyurmuştur. İbadetlere vakti vaktine devam, bu bakımı sağlar.

26 – Kötü söz ise, gövdesi toprağın üstünden kolayca çıkarılabilen, kökleşip yerleşmeyen değersiz bir ağaca benzer.

Kötü söz de köksüz bir bitkiye benzetilmiştir. Ne sağlam kökü, ne yükselen dalları, ne güzel meyveleri, ne gölgesi vardır. İşte kâfir böyledir.

27 – Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar. Zalimleri ise şaşırtır. Allah elbette dilediğini yapar.

28-29 – Allah’ın nimetine bedel, inkâr ve nankörlüğü tercih edenleri, ayrıca kendi halklarını da helâk yurduna, cehenneme sürükleyenleri görmedin mi?

Onların hepsi oraya girecekler. Cehennem ne kötü bir yerleşim yeridir!

30 – İnsanları Allah’ın yolundan saptırmak için birtakım ortaklar uydurdular.

De ki: “Azıcık yararlanın bakalım, nasılsa sonunda gideceğiniz yer ateştir!” [10,70]

31 – Söyle o iman etmiş kullarıma:

Namazı tam gerektiği şekilde kılsınlar ve ne alış verişin, ne de dostluğun olmadığı gün gelmeden önce, gizli ve açık şekilde, kendilerine ihsan ettiğimiz rızıklardan, nimetlerden bağışta bulunsunlar. [2,254; 57,15]

32 – Gökleri ve yeri yaratan Allah’tır.

Gökten yağmur indirip size rızık olsun diye, onunla türlü türlü meyveler ve ürünler çıkaran da O'dur.

İzni ile denizde dolaşmak üzere gemileri size râm eden,

akan suları ve ırmakları da sizin hizmetinize veren O'dur.

33 – Mûtad seyirlerini yapan Güneş ile Ay'ı size âmade kılan, geceyi ve gündüzü istifadenize veren de O'dur. [36,37-40; 7,54; 39,5]

34 – Hasılı O, Kendisinden dilediğiniz her şeyi verdi. Öyle ki Allah'ın size verdiği nimetleri birer birer saymaya kalkarsanız, mümkün değil, onları sayamazsınız. Gerçekten insan zalim ve nankördür. [16,18]

35 – İbrâhim, bir vakitler şöyle demişti: "Ya Rabbî! Burayı emin bir belde kıl, beni de evlatlarımı da putlara tapmaktan uzak tut!" [2,126; 29,67; 3,96-97]

36 – "Ya Rabbî! Doğrusu onlar (putlar) insanların birçoğunu saptırdılar. Artık bundan sonra kim bana tâbi olursa, o bendendir.

Kim de bana karşı gelirse o da Sen'in merhametine kalmıştır, şüphesiz Sen gafursun, rahîmsin!"

Putlar birçok insanın sapmasına sebep olduğundan mecazî olarak saptırma işi onlara maledilmiştir. Hz. İbrâhim (a.s.) doğru yolda gidenler için dua edip nimet ve bereket istiyor. Fakat isyan edenler için ceza istemeyip, Allah'ın mağfiret ve merhametine havale ediyor. Bu onun meşhur şefkatinin tezahürlerinden biridir. Benzeri bir davranışı Hz. Îsâ (a.s.) da yapmıştır. [5,118]

37 – "Ey Kerîm Rabbimiz! Ben zürriyetimden bir kısmını senin kutsal mâbedinin yanında, ekin bitmez bir vâdide yerleştirdim.

Ey Kerîm Rabbimiz! Namazı gereğince kılsınlar diye böyle yaptım.

Ya Rabbî! Artık insanların bir kısmının gönüllerini onlara doğru yönelt, onları her türlü ürünlerden rızıklandır ki Sana şükretsinler!” [2,125-127; 5,97; 28,57][192]

Bu duanın bereketiyledir ki Hz. Muhammed (a.s.)’dan önce bütün Arabistan, ondan sonra ise bütün dünya oraya akın ediyorlar. Senenin her mevsiminde her çeşit sebze, meyve ve ürünler, hem de uygun fiatlarla orada bulunuyor.

38 – “Ey Yüce Rabbimiz! Biz ister gizleyelim, ister açığa vuralım, yaptığımız her şeyi bilirsin. Zaten göklerde ve yerde Allah’a gizli kalan hiçbir şey yoktur.”

39 – “Hamd olsun Allah’a ki, hayli yaşlı olmama rağmen,

bu ihtiyarlık halimde İsmâil ve İshak’ı bana ihsan etti. Şüphesiz ki Rabbim duayı kabul buyurur.”

40 –“Ya Rabbî! Beni de, neslimi de namazı devamlı olarak ve gereği gibi kılan kullarından eyle! Duamı, lütfen kabul buyur Ya Rabbî!”[2,124]

41 – “Ey Kerîm Rabbimiz! Beni, annemi, babamı ve bütün müminleri kıyamet günü affeyle.”

Hz. İbrâhim (a.s.) vatanından ayrılırken babası için Allah’a dua edip af dileme sözü vermişti [19,47]. Onu yerine getirmek üzere böyle dua ediyor. Fakat daha sonra onun din düşmanı olduğunu kesin olarak anlayınca, onunla manevî ilişkilerini de kesti [9, 114].

42 – Sen, o zalimlerin işlediklerinden, sakın Allah’ın habersiz olduğunu zannetme!

O, sadece onları, dehşetinden gözlerinin donup kalacağı bir güne ertelemektedir.

43 – O gün onlar başlarını dikmiş, gözleri donup kalmış, kalpleri bomboş koşup dururlar. [54,7-8; 20,108-111; 70,44]

44 – Hem, azabın geleceği günü hatırlatarak insanları uyar!

O gün zalimler: “Ey Yüce Rabbimiz! diyecekler, ne olur, bize kısa bir süre ver de senin çağrına uyma imkânı bulalım ve peygamberlerin izince gidelim.”

Peki, daha önce hiç zeval bulmayıp sürekli yaşayacağınıza dair yemin eden siz değil miydiniz? [23,99-100; 6,27-28]

45 – Sizden önce, kendilerine zulmetmiş olanların diyarlarına yerleştiniz.

Onlara neler yaptıklarımız da size iyice belli oldu ve size meseller getirerek gerçekleri anlattık.

46 – Onlar tuzaklar kurdular, ama Allah nezdinde de onlara tuzak var,

isterse onların tuzakları dağları yerinden oynatacak olsun!

47 – Sakın Allah’ın, peygamberlerine yaptığı vaadden cayacağını zannetme! Allah elbette mutlak galiptir, intikam sahibidir. [3,4; 5,95]

Allah’ın intikam sahibi olmasının anlamı şudur: O, zillet şaibesinden uzak olup izzet sahibidir. Hükmünü yürütür, hakkı ve haklıları aşağılamak isteyenleri vakti gelince perişan eder. Hakka hayat hakkı vermeyenlere mutluluk vermez. Allah’ın, kendisi için aldığı bir intikam söz konusu değildir. Fakat gerçeğe hakka yardım etmesi ve haklı olanların hakkını zalimlerden alması, adaletinin gereğidir. İşte Allah’ın intikamını böyle anlamak gerekir.

48 – Gün gelecek, yer başka bir yere, gökler de başka göklere çevrilecek.

Bütün insanlar kabirlerinden kalkıp tek hâkim olan Allah’ın huzuruna çıkarlar.[193]

Tebdil ya özde olan bir değişiklik [4,56] veya vasıfta olan bir değişiklik [25,70] anlamlarına gelebilir. Bundan ötürü gerek eski, gerek yakın dönemde yaşamış müfessirler ve kelâm alimleri her iki mânaya göre de tefsir etmişlerdir.

49-50 – O gün suçlu kâfirlerin birbirine yaklaştırılarak kelepçelendiğini görürsün. Gömlekleri katrandandır, yüzlerini ise ateş kaplar. [37,22; 38,37-38; 23,104]

51 – Allah her insana kazandığının karşılığını vermek için (diriltir). Allah, hesabı çok çabuk görür. [53,31; 21,1]

52 – İşte bu Kur’ân insanlara beliğ bir tebliğdir,

ta ki onunla uyarılsınlar,

ta ki Allah’ın tek İlah olduğunu bilsinler.

Ve ta ki aklı ve vicdanı temiz olanlar,

düşünüp ders alsınlar... [6,19]

191 24-25 Mz 1,3-4; Mt 7,17-19; 13,4-32; Mr 4,1-34; Lk 8,5-18.

192 37 Tk 16. bölüm ve 17,18-20; 25,12-18.

193 48 Yh V 21. bölüm; İş 65,17.

15 – HİCR SÛRESİ

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 99 âyettir. 80. âyette bahsedilen Hicr ahalisi, sûreye isim olmuştur. Hicr halkı, Hz. Salih (a.s.)'ın kavmi olan Semûd halkıdır. Hicr sûresi, Kur'ân'ın Allah Teâlânın sözü olduğunu vurgulamaktadır. Bu sûre peygamberlerin tebliğleri karşısında bir grup kâfirin her zaman diretmiş olduğunu hatırlatır. Allah'ın varlığının ve birliğinin bazı delillerini serdeder. Sonra insanlığın en büyük kıssası olan Hz. Âdem (a.s.) ile İblis'in kıssasını anlatır. Büyük Kur'ân nimetine dikkat çekilerek sûre sona erdirilir.

Bismillahirrahmanirrahim.

1 – Elif Lâm Râ. Bunlar kitabın ve Kur'ân-ı Mübin'in âyetleridir.

Mübin teriminin anlamı için: (12,1;26,2; 28,2)

2 – Bir zaman olur kâfirler, "Keşke vaktiyle Müslüman olmuş olsaydık!" diye çok hasret çekerler. [6,27]

Bu pişmanlığı Allah müminlere zafer verdiğinde veya ölecekleri sırada yahut kıyamet günü dile getirirler.

3 – Bırak onları, yesin içsinler, zevklerine düşsünler, arzu ve emelleri kendilerini oyalaya dursun. Yakında bilecekler! [77,46]

4 – Bizim imha ettiğimiz her memleket hakkında mutlaka daha önce kararlaştırılmış, malum bir vaade vardır.

5 – Hiç bir ümmet vaadesini ne öne alabilir, ne erteleyebilir.

6-7 – O kâfirler, alay ederek: “Ey o kendisine kitap indirilmiş olan, dediler; mutlaka sen bir delisin!

Eğer iddianda tutarlı isen, ne diye bize o melekleri getirip göstermiyorsun?” [23,70; 43,53; 25,21-22]

8 – Biz o melekleri ancak hikmet gereğince göndeririz.

Ama o zaman da, kendilerine hiç mühlet verilmez, derhal işleri bitirilir, mahvolup giderler.

9 – Hiç şüphe yok ki o zikri, Kur’ân’ı Biz indirdik, onu koruyacak olan da Biz’iz. [5,67]

Kur’ân mesajı öyle dikkatli, titiz bir şekilde korunmuştur ki bugün dünyanın her tarafında en yaygın kitap olan bu eser, bir kelime farkı olmaksızın binlerce yıldan beri okunmaktadır. Matbaa, kaydetme, ulaşım imkânlarına rağmen yirminci asırda yaşamış ünlü şahısların eserlerinde bile farklılıklar bulunması, bu işin başlı başına mûcize olduğunu gösterir.

10-11 – Senden önce gelip geçen milletlere de Biz Peygamberler gönderdik.

Ama onlara hiç bir resul gelmedi ki onunla alay etmiş olmasınlar.

12-13 – Biz böylece o inkâr ve alayı suçluların kalplerine sokarız.

Geçmiş ümmetlerin başlarına gelen felaketler ibret teşkil ettiği halde yine de onlar iman etmezler.

14-15 – Hatta o kâfirlere gökten bir kapı açsak, onlar da yukarı yükselip çıksalar,

yine de “Galiba gözlerimiz bağlandı, belki de büyüye tutulduk!” derler.

16-18 – Gerçekten Biz, gökte burçlar yarattık ve onları seyredenler için yıldızlarla süsledik.

Hem onu kovulmuş her şeytandan koruduk. Ancak kulak hırsızlığı edenler olursa, onu da parlak bir ışık kovalar. [25,61; 85,1; 26,212; 37,8-10][194]

Burç: Kale, hisar, yüksek köşk mânalarına gelir. Gökyüzünde özel bir şekilde toplanmış olan birtakım yıldız kümelerine de burç denilmiştir. Bu kümelerin meşhur olanları on iki tane olmakla beraber, âyet-i kerimede “bürûcen” nekire şeklinde zikredildiğine göre, gökte daha keşfedilmemiş birçok yıldız kümesinin bulunduğuna işaret edilmektedir.

Şihab: “parlak ışık, alev” demektir. Göktaşı veya henüz keşfedilmemiş bir ışın türü olabilir.

Eğer göktaşı olarak düşünürsek, bunların dünya atmosferine son derecede fazla miktarda düştüğü bilinmektedir. Pek mümkündür ki, şeytanların uzayda yükselmeleri bu şihablarla önleniyordur. Fakat bunlar dünyada insanların hayatlarını imha etmezler. Zira göktaşları dünya küresini çevreleyen atmosfer küresine girer girmez yanıp kül olmakta, son derece nadir olarak, ibret olsun diye yere düşmektedir. Hasılı, dünyamız burçlarla korunmasaydı bu şihablar hayatımızı çoktan imha etmiş olurlardı.

19 – Yeri de yaydık, genişlettik ve oraya sağlam dağlar çaktık ve orada hikmetle ölçülmüş olarak her türlü nebatı yetiştirdik. [55,10][195]

20 – Orada hem siz insanlar için, hem rızkını sizin vermediğiniz daha nice yaratıklar için geçimlikler meydana getirdik.

21 – Hiçbir şey yoktur ki onu meydana getiren hazinelerin anahtarları elimizde olmasın. Biz onu ancak belirli bir ölçü ile indiririz.

22 – Aşılayıcı rüzgârlar gönderdik. Derken gökten yağmur indirip onunla sizi suladık.

Halbuki o suyu hazinelerde depolayan da sizler değilsiniz. [39,21; 56,68-74; 16,10; 67,30]

Rüzgarların bitkilerdeki erkek ve dişi unsurlar arasında döllenmeyi sağladıklarına işaret ediliyor.

Âyetin son kısmı ise kaynak sularını oluşturan ilahî kanuna işaret ediyor. Yağmurla inen su yerde kaybolmaz. Yüzeye yakın taş havuzlarda depolanır. Tuzlardan ve kirlerden arıtılmış olarak tatlı bir hayat kaynağı halinde mahlûklara ikram edilir.

23 – Muhakkak ki hayatı veren de Biz'iz, hayatı geri alıp öldüren de ve elbette hepsine vâris olacak, hepsinden sonraya kalacak olan baki de Biz'iz.

24 – Doğrusu sizden, önden gidenleri de, geri kalanları da Biz pek iyi biliriz.

Doğup ölenleri veya ileride dünyaya gelip ölecekleri yahut İslâm'da, cihadda, taatte öne geçenleri veya geri kalanları da biliriz. Sizin hallerinizden hiç biri Biz'e gizli kalmaz, demektir.

25 – Senin Rabbin, elbette onları mahşerde toplayacaktır. Çünkü O hakîmdir, alîmdir (tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi bilir).

26 – Biz insanı kara çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattık. [55,14-15; 6,2]

27 – Cinleri de daha önce, zehirli ateşten yaratmıştık.

28 – Ve hani Rabbin meleklere: “Ben, demişti, kuru çamurdan, şekillenmiş bir çamurdan bir beşer yaratacağım.”

29 – “Bu itibarla, Ben onu düzenlediğim insan şekline koyduğum ve içine ruhumdan üflediğim zaman, derhal onun

önünde secdeye kapanınız.” [2,34; 7,11; 38,72]

Allah’ın isimlerinin insanda böyle tecelli etmesidir ki insanı dünyada halife kılmış ve bütün mahlûkat üzerine çıkarmıştır.

30-31 – Meleklerin hepsi secde ettiler. Yalnız İblis bunu yapmadı, secde etmemekte diretti.

32 – Allah İblis’e: “Sen niye secde edenlerle beraber olmadın?” diye sordu.

33 – “Benim,” dedi, “kuru çamurdan şekillenmiş balçıktan yarattığın bir beşere secde etmem mümkün değildir.” [2,34; 7,12; 17,62] [38,76]

34-35 – Allah şöyle buyurdu: “O halde, defol buradan! Çünkü sen kovuldun,

ve bu lânet, hesap gününe kadar senin üzerinde devam edecektir.”

36 – “Ya Rabbî!” dedi, “O halde insanların diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver!”

37-38 – “Haydi, buyurdu, belirli bir güne kadar sana müsaade edildi.”

39-40 – İblis dedi ki: “Ya Rabbî! Beni azdırmana karşılık,

yemin ederim ki ben de dünyada onlara günahları süsleyeceğim

ve senin ihlasa erdirdiğin kulların müstesna, onların hepsini azdıracağım” [17,62; 38,82-83]

İblis şunu demek istiyor: “Ya Rabbî, benden aşağıda olan birine boyun eğmemi istedin. Benim bu emre uymayacağım sence mâlumdu. İşte böylece azmama sebep oldun ve bu da bu insanlar sebebiyle başıma geldi. İşte ben de onları azdıracağım.”

41 – Allah buyurdu: “Bu seçkin kullarımın tuttuğu yol, işte Ben’im gözettiğim dosdoğru yoldur.” [16,9; 1,6-7]

42 – “Şüphesiz Benim o seçkin kullarım üzerinde senin hiçbir nüfûzun yoktur, ancak senin peşine takılmış şaşkın azgınlar başka!”

43-44 – Şüphesiz cehennem de o azgınların hepsinin varacakları yerdir.

Oranın yedi kapısı vardır ve her kapıdan kimlerin gireceği belirlenmiştir.

İblis kıssasının hatırlatılması şu muhtevada olmuştur: Daha önceki âyetlerde kâfirlerin felakete götüren yollara tâbi oldukları üzerinde durulmuştu. Bu sapıklıkların gerisinde, en büyük bir düşmanın bulunduğunu, insanların buna karşı daima uyanık ve tetikte olmalarının lüzumunu hatırlatmak için bu kıssaya yer verilmiş ve denilmek istenmiştir ki: “Peygamber sizi bu tehlikeden kurtarmak istiyor. Fakat siz dostunuzu düşmanınızı ayırd edemiyorsunuz.”

45 – Şeytana uymaktan korunan müttakiler ise cennetlerde ve pınar başlarındadırlar.

46 – “Selametle, emin olarak girin oraya!” (denir onlara).

47 – Onların kalplerindeki kini söküp çıkarmışızdır. Dost ve kardeş olarak, divanlar üzerinde karşı karşıya otururlar.

48 – Orada kendilerine hiç bir zahmet ve meşakkat dokunmaz, oradan hiç çıkarılmazlar.

49-50 – Kullarıma haber ver ki (günahları örten) gafur, (ihsanı bol olan) rahîm Ben’im.

Bununla beraber azabım da elîm mi elîm!

51 – Onlara İbrâhim’in misafirlerinden de bahset. [11,69; 51,24][196]

Hz. İbrâhim (a.s.)’ın kıssasının münasebeti şudur. Bu sûrenin başında 7. âyette müşriklerin “Eğer iddianda tutarlı

isen ne diye bize melekleri getirmiyorsun?” sözleri nakledilmişti. Onlara şu denilmek isteniyor: “Melekler gelirse, kesin hükmü icra için gelirler, artık size mühlet verilmez.”

52 – Onun yanına girdiklerinde “Selam!” dediler. İbrâhim: “Biz sizden korkuyoruz.” dedi.

Misafirlere ikram ettiği yiyecekleri yemediklerini görünce böyle dedi.

53 – “Korkma!” dediler. “Biz sana (büyüdüğünde) âlim olacak bir oğlunun dünyaya geleceğini müjdeliyoruz.” [51,28]

54 – “Beni mi müjdeliyorsunuz?” dedi. “Bana ihtiyarlık gelip çatmışken, artık beni nasıl tebşir edersiniz?”

55 – “Sana gerçeği müjdeledik, onun için ümit kesenlerden olma!” dediler.

56 – O da: “Rabbinin rahmetinden, hak yoldan sapanlardan başka kim ümit keser ki?” dedi.

57 – Ve ilâve etti: “Ey elçiler, bundan başka işiniz nedir? sorabilir miyim?”

58-60 – “Haberin olsun!” dediler, “Biz, Lut’un ailesi dışında suçlu bir topluluğu cezalandırmak için gönderildik; onun karısı hariç tüm ailesini kurtaracağız.

Zira eşinin suçlularla beraber kalmasını gerekli gördük.”

61-62 – Elçiler Lut’un evine gelince O: “Doğrusu, siz ürkülecek kimselersiniz.” dedi.

63-65 – “Yok” dediler, “Biz sana gerçeği, yani onların şüphe ettikleri cezayı getirdik. Emin ol! Biz doğru söylüyoruz.”

Hemen gecenin sonunda aileni yola çıkar, sen de arkalarından git, içinizden hiç kimse dönüp ardına bakmasın, size emredilen yere geçin gidin!” [15,8]

Bundan maksat: “Sakın arkana bakma, yoksa taş kesilirsin!” değildir. Maksat şudur: “Arkanıza bakarsanız felakette helâk olanların müthiş çığlıkları, manzaraları ile karşılaşırsınız. Şimdi ne onların lâyık oldukları cezayı bulmaları sebebiyle sevinme, ne de üzülme zamanı değildir. Oradan hızla uzaklaşmalısınız ki azap yağmurundan etkilenmeyesiniz.”

66 – Ona şu kesin emri vahyettik: “Sabaha çıkarlarken onların kökü kesilmiş olacaktır!” [11,81]

67 – Şehir halkı da misafirlerin geldiğini duyup eğlenmek için gelmişlerdi.

68-69 – “Bunlar benim misafirlerim!” dedi, “Ne olur beni mahcûp etmeyin. Allah’tan korkun da beni rüsvay etmeyin!”

Bu âyetler onların saldırganlıkta âdeta gözlerinin döndüğünü zarif bir üslûpla ifade ediyor. Halk tarafından saygı duyulan birine, kısa süre için uğrayan bir misafir bile tacizlerinden emin olamıyordu. Talmud’da bu çürümelerin çok somut örnekleri rivâyet edilir.

70 – Onlarsa: “Biz seni elalemin işine karışmaktan menetmemiş miydik (şunu bunu korumak sana mı kalmış!)” dediler.

71 – Lût: “Eğer evlenmek isterseniz, işte kızlarım, onlarla evlenebilirsiniz” dedi.

72 – (Resulüm!) “Hayatın hakkı için onlar, kendilerini öylesine kaybetmişlerdi ki sarhoşlukları içinde sürünüp gitmekte idiler.”

Bu hitabı yapan Cenab-ı Allah’tır. Bir başka tefsire göre, hitab edenler elçi melekler “Hayatın hakkı için, onlar sarhoşlukları içinde sürünüp gitmektedirler.” demişlerdi.

73 – Güneş doğarken o korkunç ses bastırıverdi onları!

74 – Bir anda şehirlerinin üstünü altına getirirdik. Pişirilmiş çamurdan yapılmış taş yağmuruna tuttuk onları!

75 – Elbette bunda işaretten anlayanlar için alınacak nice ibretler vardır.

76 – Hem o şehir harabesi uğrak bir yol üzerindedir.

Bu şehrin harabeleri Hicaz'dan Suriye ve Mısır'a giden yol üzerindedir.

77 – Elbette bunda, iman edecekler için çok ibretler vardır.

78 – Eyke halkı da zalim mi zalim bir halk idi.

Eyke, Tebük'ün eski adı olup Şuayb (a.s)'ın halkıdır.

79 – Onlara da hak ettikleri cezayı verdik. Bu her iki şehir harabesi de uğrak bir yol üzerindedir.

80 – Hicr halkı da peygamberleri yalancı saydı.

Hicr, Semud'un başkenti idi. Kalıntıları Medine'nin kuzeybatısında el-Ula kasabasının yanındadır. Medine - Tebük karayolu üzerindedir. Hz. Peygamber (a.s.)'ın tavsiyesine uyarak, buradan geçenler orada konaklamazlar.

81 – Onlara delillerimizi gösterdik, ama onlar bu delillerden yüz çevirdiler [41,17]

82 – Dağlarda evler yontarak güven içinde bulunuyorlardı.

83 – Bir sabah o korkunç ses bastırıverdi onları!

84 – Kazanıp ele geçirdikleri mal ve imkânlar hiçbir fayda vermedi kendilerine.

Bu âyet Hz. Peygamberi ve müminleri teselli etmektedir. Hakikatin mutlaka zuhur edeceğini, batılın savletinin devamlı olmadığını bildirmektedir.

85 – Öyle ya, Biz gökleri, yeri ve bu ikisinin aralarında bulunan varlıkları elbette boşuna değil, gerçek bir gaye ve hikmetle yarattık.

Hiç şüphe yok ki o kıyamet saati gelip çatacaktır. Öyleyse müsamaha ile, tatlılıkla davran onlara! [23,115-116; 38,27; 43,89]

86 – Elbette senin Rabbin mükemmel yaratan ve her şeyi hakkıyla bilendir. [36,79]

87 – Şu kesin ki Biz sana Seb-i mesânî ile şu yüce Kur'ân'ı verdik.

Seb'-i mesânî: Fatiha sûresidir.

88 – Sakın o kâfirlerden bir kısmına geçici bir zevk olarak verdiğimiz dünya nimetlerine göz dikme!

Onların iman etmemelerinden ötürü üzülme ve müminlere kol kanat ger, onları şefkatle koru! [20,131; 26,215; 9,128]

89 – Ve de ki: "Sizleri bekleyen felakete karşı sizi açıkça uyarıyorum."

90-91 – Tıpkı o bölüşenlerin, O Kur'ân'ı parça parça edenlerin başlarına indirdiğimiz felaket gibi.

Muktesimîn: bölüşenler, bölenler veya yemin edenler mânalarına gelir. İlk mânaya göre: Kur'ân'ı kısım kısım ayırarak bir kısmını kabul, öbür kısmını reddedenler mânasına gelir. Bunlar, birinci derecede, kendileri de kısım kısım bölünmüş olan Yahudi ve Hıristiyanlardır. Ayrıca, inkârlarını var güçleriyle yemin ederek pekiştirenler de kasdedilmiş olabilir.

92 – Rabbin hakkı için, onların hepsini sorguya çekeceğiz!

93 – Onları yaptıkları işlerden sorumlu tutacağız.

94 – Şimdi sen, sana ne emredilmişse onu açıkça onlara söyle!

O müşriklere aldırma! [54,6; 68,10]

95 – Seninle alay edenlerin haklarından gelmeye Biz yeteriz.

96 – Onlar Allah’tan başka tanrı uyduruyorlar ama yaptıklarının sonucunu yakında öğrenecekler!

97 – Onların bu kabil iddialarından ötürü senin canının sıkıldığını çok iyi biliyoruz.

98 – Ama sen Rabbini hamd ile tenzih et ve secde edenlerden ol!

99 – Sana ölüm gelip çatıncaya kadar da Rabbine ibadet et. [74, 46-47]

Yakîn: Müfessirlerin ekserisi tarafından “ölüm” diye tefsir edilmektedir. “Kesin bilgi” veya “zafer” diye yorumlayanlar da vardır.

194 16-18 Lk 10,18.

195 19 Tk 1.bölüm.

196 51 Tk 18. bölüm.

16 – NAHL SÛRESİ

Mekkî dönemin sonlarında nâzil olmuştur. 128 âyettir. Bal arısı mânasına gelen nahl, 68. âyette geçer. Allah Teâlânın yaratıcılığı ve ilhamı, bal arısının bal yapmasında açıkça meydanda olduğundan Allah Teâlâ bu ilhama dikkatimizi çekmektedir. Hz. Peygamberin risaletine, imanın ve küfrün neticelerine değinilip sonra Allah'ın birliğine dair delillere geçilir. Küfür ve nankörlüğün, şükürsüzlüğün neticeleri bildirilir. Sonra esas gaye olan, insanları hak dine münasip usul ile çağırma üzerinde durularak sûre sona erdirilir.

Bismillahirrahmanirrahim.

1 – Allah'ın emri geldi, gelecek! Artık onun gelmesini çabuklaştırmak istemeyin. Allah müşriklerin koştuğu ortaklardan münezzehtir, yücedir. [21,1; 54,1]

2 – Allah melekleri, kendi tarafından bir vahiy ile kullarından dilediği kimselere, "Ben'den başka tanrı yoktur. Bana karşı gelmekten sakının!" diye uyarmak üzere gönderir. [42,52; 6,124; 22,75; 21,25]

3 – O, gökleri ve yeri hikmetle, ciddi bir maksatla yarattı. O, müşriklerin koştukları ortaklardan münezzehtir! [53,31]

4 – Nitekim O, insanı bir nutfeden yarattı. Ama o, yaman bir hasım kesiliverdi. [76,2; 53,45-46; 36,77-79; 25,54]

5 – Allah davarları da yarattı.

Bunlarda sizi soğuktan koruyan (deri, yün, kıl gibi) maddeler ve birçok faydalar vardır.

Hem onların etlerini ve ürünlerini de yersiniz.

6 – Onları akşam otlaktan getirir, sabahleyin otlatmaya götürürken bambaşka bir zevk alırsınız! [6,142]

7 – Bunlar yüklerinizi taşırlar; öyle uzak diyarlara kadar götürürler ki,

onlar olmaksızın, son derece zahmet ve meşakkat çekmeden varamazdınız oralara.

Gerçekten, bunları size âmade kılan Rabbiniz pek şefkatlidir, rahmet ve ihsanı boldur. [36,71-72; 23,21-22; 40,79-81; 43,12-14]

8 – Hem binmeniz, hem de zinet olsun diye atlar, katırlar, merkepler yarattı.

Hem sizin bilemeyeceğiniz daha neler neler yaratacak!

Bu hayvanların etlerinin yenmemesine, ayrıca her zaman yeni bineklerin yaratılacağına işaret edilmektedir.

9 – Doğru yolu bildirmek Allah’a aittir. Kimi yollar ise eğridir. Şayet O dileseydi, hepinizi toptan doğru yola getirirdi. [76,3; 6,153; 10,99; 11,117-119]

İnsanın maddî hayatını sürdürebilmesi için sayısız nimetler yaratıp insanın emrine veren Allah’ın, onun manevî hayatını düzenleyen yolu göstermemesi imkânsızdır. O bu yolu göstermekle beraber, insanı o yola girmeye mecbur etmemiş, insanı eğitip kemale erdirmek kasdıyla, onun kendi iradesi ile doğru yola yönelmesini istemiştir.

10 – O’dur ki gökten yağmur indirir.

Hem içeceğiniz su ondan oluşur,

hem de hayvanlarınızı içinde otlattığınız ot ve ağaçlar!

11 – Allah o su sayesinde sizin için ekinler, zeytinlikler, hurmalıklar, üzüm bağları ve çeşit çeşit meyveler yetiştirir.

Elbette bunda düşünen kimseler için alınacak bir ders var! [27,60; 7,57; 6,99]

12 – Hem geceyi ve gündüzü, Güneş’i ve Ay’ı sizin hizmetinize verdi.

Diğer yıldızlar da O’nun emriyle size râm edilmiştir. Elbette aklını çalıştıran kimseler için bunda alınacak nice ibretler var!

13 – Yeryüzünde türlü türlü renklerle, her çeşitten bitki ve hayvan olarak sizin için yarattığı daha neler neler var!

Elbette bunda düşünen kimseler için alınacak ibret var.

14 – Yine O’dur ki denizi sizin hizmetinize verdi ki

oradan taptaze et yiyesiniz ve takınıp kuşanacağınız zinet eşyası çıkarasınız.

Denizde gemilerin suları yara yara akıp gittiklerini görürsün.

Bütün bunlar O’nun lütfedeceği nasibi aramanız ve nimetine şükretmeniz içindir.

15 – Hem dünya, hareketiyle sizi sarsmasın diye,

yeryüzüne sağlam dağlar koydu.

Amaçlarınıza ermeniz için ırmaklar, geçitler yerleştirdi. [79,32; 21,31][197]

16 – Yol bulmada yararlanacağınız daha birçok alâmetler, işaretler koydu.

Yıldızlarla da bir kısım insanlar yol bulurlar.

Yıldızlar her devirde insanlar için önemlidir. Zira insan ile yıldız arasında, insanlarla gök alemi arasında daima bir münasebet olagelmiştir. Bunun asgarisi ise insanların yıldızlar vasıtasıyla yön tayin etmeleridir. Yıldızların yerlerinin kâinatın dengesindeki ehemmiyetine ve insanlarla yıldızlar arasındaki bu münasebete binaen Cenab-ı Hak yıldızların yerlerine yemin etmiştir. [56,75]

17 – Yaratan hiç yaratamayana benzer mi? Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?

18 – Halbuki Allah'ın nimetlerini birer birer saymaya kalksanız, mümkün değil, sayamazsınız. Gerçekten Rabbin gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur). [14,34]

Sûrenin 3. âyetinden buraya kadar olan kısmı, keza ileride gelecek 65 - 83 bölümü, kâinat kitabının değişik sayfalarını ve manzaralarını göstererek insanı bunlar üzerinde düşünmeye, bu muazzam nizamı kurup yöneten Allah'ın kudreti önünde eğilmeye, O'nun nimetlerinden yararlanıp O'na şükretmeye teşvik etmektedir.

19 – Allah sizin neleri gizleyip neleri açığa vurduğunuzu pek iyi bilir.

20-21 – O müşriklerin Allah'tan başka ibadet edip yalvardıkları sahte tanrılar ise,

hiçbir şey yaratamazlar. Zaten kendileri yaratılmaktadırlar.

Hep ölüdürler, diri değillerdir.

Kendilerine tapanların bile ne zaman diriltileceklerini bilemezler. [37,95-96]

22 – Sizin ilâhınız bir tek İlâhtır. Öyle iken âhireti inkâr edenlerin kalpleri bu gerçeği de inkâr eder. Hep kibirlenip dururlar. [38,5; 39,45; 40,60]

23 – Hiç şüphe yok ki Allah, onların neleri gizleyip, neleri açığa vurduklarını pek iyi bilir ve şu kesindir ki kibirlenenleri hiç sevmez.

24-25 – Onlara: "Rabbiniz ne gönderdi?" denildiğinde "Öncekilerin masallarını!" derler.

Böylece kıyamet günü kendi günahlarını tastamam yüklenmelerinden başka, bilgisizlikleri sebebiyle

saptırdıkları kimselerin günahlarının epey bir kısmını da yüklenmeleri için böyle derler.

Bak! Ne fena bir yük yükleniyorlar! [25,4-5; 74,18-24; 29,13]

26 – Kendilerinden önceki kâfirler de peygamberler için hileler, tuzaklar kurmuşlardı.

Ama neticede Allah onların binalarını ta temellerinden yıktı da üstlerindeki tavan tepelerine çöktü.

Hem de bu azap onlara hiç fark edemedikleri bir yerden geldi. [13,42; 59,2]

27 – Sonra kıyamet günü de Allah onları zelil eder ve:

“Hani” der, “nerede sizin o uğurlarında müminlere düşman kesildiğiniz ortaklarım(!)”

Kendilerine ilim nasib edilenler de: “Gerçekten her türlü zillet ve sefalet bugün kâfirlerin başınadır!” derler. [26,93]

28-29 – Kendi öz canlarına zulmederlerken meleklerin canlarını aldıkları kimseler azabı görünce:

“Biz, bir kötülük olsun diye yapmıyorduk!” diye başlarını öne eğerler.

Kendilerine iman ilmi nasib edilmiş olanlar da:

“Hayır, hayır! Allah yaptığınız işi ne maksatla yaptığınızı pek iyi biliyor!

O halde girin bakalım içinde ebediyyen kalmak üzere cehennemin kapılarından!

Ne fena bir yerdir o kibirlilerin yeri!” derler. [6,23; 58,18] [35,36; 40,46]

30 – Allah’a karşı gelmekten sakınanlara ise: “Rabbiniz ne indirdi?” denildiğinde: “Hayır indirdi.” derler.

Bu dünyada güzel işler yapanlara güzel bir mükâfat var.

Âhiret yurdu cennet, dünyadan ve içindeki her şeyden elbette daha hayırlıdır.

Takvâ sahiplerinin yurdu ne güzel yurttur!” [16,97; 28,80; 93,4; 3,198]

31 – Adn cennetleri, oraya girecek onlar...

Zemininden ırmaklar akar.

Onlara orada ne isterlerse var...

İşte Allah müttakileri böyle ödüllendirir. [43,71; 41,30-32]

32 – Onlar ki melekler canlarını tatlılıkla alırlar:

“Selâm size! Yaptığınız işlerden dolayı buyurun cennete!” derler.

33-34 – Dini inkâr edenler ille kendilerine meleklerin gelmesini,

yahut Rabbinin azap emrinin gelmesini mi bekliyorlar?

Onlardan öncekiler de böyle yaptılar.

Allah zulmetmedi onlara, kendi canlarına zulmediyordu onlar!

Kendilerini buldu, yaptıkları kötü işler.

Sarıp kuşatıverdi onları alay ettikleri şeyler! [52,14]

35 – Bir de müşrikler dediler ki: “Eğer Allah dileseydi ne biz, ne de atalarımız,

Kendisinden başkasına ibadet etmez.

Onun emri olmadan hiçbir şeyi haram kılmazdık.”

Bunlardan öncekiler de böyle söylemiş, böyle yapmışlardı.

O halde, peygamberlere açık bir tebliğden başka bir vazife düşer mi?

36 – Biz her millete bir peygamber gönderdik.

O da “Allah’a ibadet edin, tağuttan uzak durun!” dedi.

Sonra onlardan bir kısmına Allah hidâyet nasib etti, bir kısmı hakkında da sapacaklarına dair hüküm kesinleşti.

İşte gezin dolaşın dünyayı da, peygamberleri yalancı sayanların âkıbetlerinin ne olduğunu görün! [21,25; 43,45; 47,10; 67,18]

Bu âyette, küfür ve dalâleti tercih edenleri Allah'ın dalâlette bıraktığı, Dünyada da ceza olarak Allah'ın onları imha edip, diyarlarını boşalttığı bildiriliyor. Müteakip âyette ise müşriklerin inadı, Resûlullah (a.s.)'ın ise onların yola gelmelerine ne derece düşkün olduğu hatırlatılıp, üzülmemesi bildiriliyor.

37 – Sen onların hidâyete gelmelerine ne kadar düşkün olsan da,

şunu bil ki: Allah dalâlette bıraktığı kimselere hidâyet vermez.

Onlara yardım eden de bulunmaz. [5,41, 11,34; 7,186; 10,96-97]

Âyetin mânası şudur: Bir insan, iradesini kötüye kullanıp dalâleti tercih eder, hep orada kalmakta ısrar ederse Allah onun kalbinde dalâleti yaratır. Böyle birini, kendi isteği rağmına, zorla hidâyete getirmez (Âlûsî).

38 – Onlar var güçleriyle yemin ederek: "Allah, ölen kimseyi diriltmez!" dediler.

Hayır, diriltecek!

Bu O'nun verdiği kesin bir sözdür, fakat insanların ekserisi bunu bilmezler.

39 – Diriltecek ki hakkında ihtilaf ettikleri o ba's, o diriliş gerçeğini meydana çıkarsın

ve bunu inkâr edenler de kendilerinin yalancı olduklarını bilsinler. [53,31; 52,14-16; 20,15]

40 – Biz herhangi bir şeyin olmasını istediğimizde,

sadece "Ol!" deriz, o da hemen oluverir. [54,50; 36,82]

41 – Zulme mâruz kaldıktan sonra Allah uğrunda hicret edenleri,

elbette dünyada güzel bir yere yerleştiririz.

Âhiret mükâfatı ise daha büyüktür. Bunu bir bilselerdi!

Hicretten ötürü yapılan bu vaad, kısa zamanda gerçekleşmiş, Medine döneminin başlangıcından itibaren Müslümanlar teşkil ettikleri sağlam toplum ile hakkı yaymışlardır.

42 – O muhacirler hak yolda sabreder ve yalnız Rab'lerine dayanıp güvenirler.

43 – Senden önce de, gönderdiğimiz elçiler, kendilerine vahyettiğimiz bir kısım adamlardan başka bir varlık değildiler.

Eğer bu konuları bilmiyorsanız Ehl-i Zikr'e sorunuz.

Zikr: Muhtevasının düşünülmesi için okunup ezberlenen ve tekrarlanan metindir. "Ehl-i zikr" ilahi kitaplara vakıf olan alimlerdir.

44 – Evet, belgeler, mûcizeler ve kitaplarla gönderdik onları.

Sana da ey Resulüm bu zikri indirdik ki kendilerine indirileni insanlara açıklayasın. Umulur ki düşünüp anlarlar. [38,29; 18,110]

Bu âyetteki *Zikir:* Kur'ân-ı Kerim veya Sünnet-i Nebeviye olarak tefsir edilir. İkinci tefsir daha az yaygın olmakla beraber daha tutarlıdır. Zira indirilen Kur'ân'ı Hz. Peygamberin (a.s.m.) açıklaması, yine ona indirilen bu Zikir sayesinde olmaktadır. Bu âyet, Kur'ân'ın Sünnet ile açıklanması gerektiğine en kuvvetli delillerdendir. "Dinin tek kaynağı Kur'ân'dır" diyenler şöyle derler: a) Peygamberin görevi sadece tebliğdir. b) Bugün için sadece Kitap gereklidir, zira Peygamberin açıklaması olarak rivayet

edilen bilgiler gerekliliğini yitirmiştir. c) Peygambere mal edilen rivayetler güvenilir yolla ulaşmamıştır.

Bunların her üçü de batıldır. Zira, a) Allah'ın muradı sırf mesajı ulaştırmak olsaydı onu melekle veya başka bir tarzda gönderirdi. İnsanlardan bir resul ile gönderdiğine göre, birçok âyette açıkça bildirdiği üzere, ona açıklama ve uygulama görevi vermiştir. b) Hz. Peygamberin Kur'ân'ı tebliğ vazifesinden başka tebyin (açıklama) ve tatbik görevi de vardır. c) Kur'ân'ın birçok hükmünü hatta namaz ve zekât gibi en kesin emirlerini Sünnetin açıklaması olmaksızın uygulamak mümkün değildir. d) Hz. Peygamberden sahih surette nakledilen çok hadis vardır. Bunları inkâr edenin tarihi de inkâr etmesi gerekir.

45-46 – Şer planları hazırlayanlar, emin mi oldular: Allah'ın kendilerini yerin dibine geçirmesinden yahut hiç ummadıkları bir yerden azabın gelmesinden, yahut gezip dolaşırlarken Allah'ın kendilerini kıskıvrak yakalamasından? Çünkü onlar, kaçıp kurtulacak durumda değillerdir. [67,16-17]

47 – Yahut da kendilerini korkuta korkuta, eksilte eksilte alıvermesinden emin mi oldular? Demek ki Rabbiniz çok şefkatli, çok merhametlidir.

48 – Görmüyorlar mı ki Allah'ın yarattığı şeylerin gölgeleri bile nasıl sağdan soldan sürünüp Allah'a secde ederek dönmektedir?

49 – Hem göklerde ve yerde ne varsa hepsi, herhangi bir canlı olsun, melaike olsun hepsi Allah'a secde eder, asla kibirlenmezler.

Bu âyeti okuyanın veya dinleyenin secde etmesi vaciptir.

50 – Üstlerindeki Rab'lerinden korkar ve kendilerine ne emredilirse onu yaparlar.

51 – Allah buyurdu ki: “İki tanrı edinmeyin. O ancak tek Tanrıdır. O halde yalnız Ben’den korkun!”

52 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hep O’nundur.

İtaat daima O’nadır.

Öyle iken Allah’tan başkasından mı korkuyorsunuz?

53 – Hem sizde nimet namına ne varsa hepsi Allah’tandır.

Kaldı ki size bir sıkıntı dokunduğunda da yalnız O’na yalvarırsınız. [17,67; 14,34]

54 – Ama sonra sizin o sıkıntınızı giderince, içinizden bir kısmı hemen Rab’lerine ortak koşarlar.

55 – İşte verdiğimiz bunca nimete şükür yerine neticede, böyle nankörlük ederler.

Şimdi bir süre eğlenin bakalım, yakında başınıza gelecek âkıbeti öğrenirsiniz!

56 – Bir de kendilerine nasib ettiğimiz nimetlerimizden, tutuyor gerçek yüzünü kendilerinin de bilmedikleri o bilinçsiz putlara pay ayırıyorlar.

Allah hakkı için, uydurduğunuz bu iftiraların mutlaka hesabı sorulacaktır! [6,136]

57 – Allah’ın kızları olduğunu iddia ediyorlar. O, çocuğu olmaktan münezzehtir.

Hoşlandıkları erkek çocuklarını ise kendilerine yakıştırırlar. [43,15-18; 53,21-22]

58 – Onlardan birine bir kızının dünyaya geldiği müjdelenince, öfkesinden ve üzüntüsünden, yüzü mosmor kesilir.

59 – Müjdelendiği bu kötü haberin etkisiyle utanıp eşinden dostundan saklanmaya çalışır.

Şimdi ne yapsın:

Hor, hakir, itilip kakılan bir bela olarak onu hayatta mı bıraksın, yoksa toprağa mı gömsün, ne yapsın? diye kara kara düşünür!

Dikkat ediniz, ne fena hükümlerdi verdikleri bu hükümler!

60 – Âhirete inanmayanların böylesine kötü sıfatları vardır.

Yücelikte örnek olan sıfatlar ise Allah'ındır.

Aziz O'dur, hakim O! (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [30,27]

61 – Eğer Allah zulümleri yüzünden insanları cezalandıracak olsaydı dünyada tek canlı bile bırakmazdı.

Fakat onları takdir ettiği bir vâdeye kadar bekletir. Vâdeleri gelince ne bir an öne alabilir, ne bir an geriye bırakabilirler.

62 – Hem utanmadan, kendilerinin beğenmedikleri şeyleri Allah'a yakıştırıyor,

O'nun dinini, peygamberini hafife alıyorlar, hem de en güzel âkıbetin kendilerini beklediği yalanını uyduruyorlar.

Beklesinler bakalım!

Onlara olsa olsa ateş vardır!

Hem de oraya gireceklerin başında olacaklardır. [41,50; 18,35-36; 11,9-10; 19,77]

63 – Allah şahittir ki, Biz senden önce bir çok ümmete kendilerini irşad etmeleri için resuller gönderdik, fakat şeytan onların batıl işlerini kendilerine güzel gösterdi. Bu yüzden peygamberlerini yalancı saydılar.

İşte şeytan dünyada olduğu gibi, bu gün de onların dostudur. Onlara gayet acı bir azap vardır.

64 – Ey Resulüm! Sana bu kitabı indirmemiz, sırf onların, hakkında ihtilaf ettikleri gerçekleri açıklaman ve sırf iman edecek kimselere hidâyet ve rahmet olması içindir.

65 – Allah gökten yağmur indirip onunla ölmüş olan yeryüzüne hayat verir.

Elbette bunda gerçeğe kulak verecek kimseler için ibret vardır.

66 – Doğrusu davarlarda da size deliller vardır:

Zira size onların karınlarındaki işkembe ile kan arasından,

halis bir süt içiriyoruz ki içenlerin boğazından âfiyetle geçer.

67 – Hurma ve üzümden hem sarhoşluk veren içki, hem de güzel gıdalar elde edersiniz.

Şüphesiz bunda aklını çalıştıran kimseler için alacak ibret vardır.

Bu âyet, hurma ve üzümden, güzel gıdadan farklı olarak sarhoşluk veren bir madde de elde edildiğini bildirmektedir. Böylece sarhoşluk veren şeylerin güzel ve makbul içecek sayılmadığı tasrih edilmekle onun ileride yasaklanacağı da ima edilmektedir. Mekke döneminde içki hakkında başka âyet yoktur. [Bkz. 2,219; 4,43; 5,90-91]

68-69 – Rabbin bal arısına şöyle vahyetti: “Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kurdukları çardaklardan kendine göz göz ev (kovan) edin!

Sonra da her türlü meyveden ye de Rabbinin sana yayılman için belirlediği yolları tut!”

Onların karınlarından renkleri çeşit çeşit bir şerbet çıkar ki onda insanlara şifa vardır.

Elbette düşünen kimseler için bunda (Allah’ın kudret ve hikmetine) delil vardır.

Bu âyette vahiy, ilham anlamındadır. Kuşun uçmayı, balığın yüzmeyi, yeni doğan bebeğin emmeyi öğrenmesi gibi bütün canlıların hayat vesilelerini öğrenmeleri de ilham eseridir. Bütün büyük keşifler, önemli edebiyat ve san’at eserleri de

bu kabildendir. Bal arısının harika kimyagerliğine âyet özellikle yer vermektedir.

70 – Sizi Allah yarattı. Sonra da sizi O öldürecek.

İçinizden kimi bilgi-sahibi olmasından sonra çocuk gibi, bir şey bilmesin diye-

ömrün en fena dönemine vardırılır.

Allah her şeyi hakkıyla bilir, her şeye kadirdir. [30,54]

71 – Allah sizi, maişet ve rızık hususunda kiminizi kiminize üstün kıldı.

Nasipleri bol olanlar, mallarını

kendileriyle eşit seviyeye inecek derecede,

yanlarında çalıştırdıkları köle ve hizmetçilere vermezler.

O halde nasıl olur da Allah’ın nimetini, Allah’ın kendilerinin üzerindeki hakkını bile bile inkâr ederler? [30,28][198]

72 – Allah kendilerinizden, insan kardeşlerinizden size eşler yarattı.

Eşlerinizden size oğullar, torunlar verdi ve sizleri hoş, güzel gıdalarla besledi.

Böyle iken onlar batıla inanıyor da Allah’ın bunca nimetlerini inkâr mı ediyorlar?

73 – Allah’tan başka, kendilerine, ne göklerden, ne yerden zerre miktar rızık verme gücü olmayan ve bunu yapma ihtimali de bulunmayan birtakım nesnelere tapıyorlar.

74 – Artık birtakım benzetmelerle, temsillerle Allah’a benzerler icad etmeyin.

Çünkü Allah benzeri olmadığını bilir, ama siz bu gerçekleri bilmezsiniz.

Allah’ı başka varlıklara kıyas etmeyin. O’nu muhafızlar, nöbetçiler, sekreterler aracılığı ile kendine ulaşılan dünya

krallarına kıyas etmeyin. Herkes doğrudan doğruya O'nun huzuruna girebilir.

75 – Allah size bir temsil getiriyor:

Bir tarafta bir şahsın kölesi olup hiçbir güç ve yetkisi olmayan âciz bir adam,

öbür tarafta kendisine tarafımızdan bol bol rızık ve imkân nasib ettiğimiz bir zat ki

o maldan gizli-açık dilediği gibi harcayıp kullanıyor.

Hiç bu ikisi eşit tutulabilir mi?

Bütün hamdler, övgüye vesile olan her şey, Allah'a aittir.

Ne var ki onların çoğu bunu bilmezler.

76 – Allah bir de şu temsili getiriyor:

İki kişi var. Birisi dilsiz, hiçbir şey beceremez, efendisine sadece bir yük!

Hangi tarafa gönderse iş bitiremez!

Şimdi hiç bu zavallı ile, hakkı hakikati bilen,

adaleti dile getirip gerçekleştiren, dosdoğru yol üzere ilerleyen bir insan eşit tutulabilir mi?

77 – Bütün göklerin ve yerin gaybını bilmek de Allah'a mahsustur!

Kıyametin oluş işi ise, başka değil, ancak göz açıp kapama yahut daha da kısa bir anda olup biter.

Şüphe yok ki Allah her şeye kadir! [54,50][199]

78 – Allah sizi analarınızın karınlarından öyle bir halde çıkardı ki hiçbir şey bilmiyordunuz.

Öyle iken size kulaklar, gözler, kalpler verdi ki şükredesiniz. [67,23-24]

79 – Gökyüzünün genişliğinde Allah'ın emrine râm olarak uçan kuşları görmezler mi?

Bunları orada Allah'tan başkası tutmuyor.

Elbette bunda iman edecek kimseler için çok delilller vardır. [67,19]

80 – Allah evlerinizi sizin için bir huzur ocağı yaptı.

Davarların derilerinden de, gerek göçtüğünüz, gerek konakladığınız günlerde

sizin için taşınması kolay evler (çadırlar, portatif evler) nasib etti.

O davarların yünlerinden, tüylerinden veya kıllarından bir süreye kadar faydalanacağınız

giyilecek, döşenecek ve kullanılacak eşyalar yapma imkânı verdi.

81 – Allah yarattığı şeylerin bir kısmında size gölgelikler, dağlarda da sizin için barınaklar yaptı.

Sizi sıcaktan ve soğuktan koruyacak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar var etti.

Böylece Allah üzerinizdeki nimetlerini tamamlar ki O'na itaat edesiniz.

82 – Eğer bunca nimetlere rağmen yüz çevirirlerse sen sorumlu değilsin.

Çünkü senin açık tebliğden başka bir görevin yoktur.

83 – Müşrikler Allah'ın nimetini bilmekle beraber, bunları kendilerine veren Allah'tan başkasına ibadet etmekle bu nimetleri inkâr ederler.

Onların çoğu işte böyle nankördürler!

84 – Gün gelecek, o gün her ümmetten birer şahit getireceğiz.

Artık ne o kâfirlere konuşmaları için izin verilecek, ne de özür dileme imkânı bırakılacak. [77,35-36]

Şahit, o ümmetin peygamberi veya onun tebligatını güncelleştiren peygamber vârislerinden biridir.

85 – O zalimler cehennem azabını görünce yalvarıp yakarırlar.

Fakat ne azapları hafifletilir, ne de kendilerine mühlet verilir. [25,12-14; 18,53; 21, 39-40]

86 – Müşrikler orada şeriklerini görünce:

“Yüce Rabbimiz! Ha işte Senden başka yalvardığımız, Sana ortak saydığımız putlarımız.

Onlar yok mu onlar, işte onlar bizi şaşırttılar!” der,

onlarsa bunların suratlarına şu sözü çarparlar: “Yalancının tekisiniz siz!” [46,5-6; 19, 81-82; 29,25; 18,52]

87 – Ve o gün zalimler Allah’ın hükmüne teslim olur,

uydurdukları tanrılar da kendilerini bırakıp ortalıkta görünmez olurlar. [32,12; 20,111]

88 – Onlar ki kendileri kâfir oldukları gibi başkalarını da Allah yolundan çevirirler...

İşte başka insanları da ifsad ettikleri için, onların cezalarını kat kat artırırız.

89 – Gün gelecek, her ümmetten kendilerine birer şahit getireceğiz.

Seni de ümmetin üzerine bir şahit olarak getirip dinleyeceğiz.

Ey Resulüm! İşte sana bu kutlu kitabı indirdik ki her şeyi açıklasın, doğru yolu göstersin,

Allah’a itaat edecek olanlara, rahmetin ve müjdenin ta kendisi olsun. [7,6; 5,109; 4,41]

Kur’ân-ı Kerim hidâyet ve dalâletin, âhiretteki kurtuluş veya azabın sebeplerini bildirmiş, dinin hükümlerini ayrıntılı veya mücmel olarak ihtiva etmiştir. Mücmel (çok özlü) hükümleri ise, Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in sünneti açıklamıştır.

90 – Allah adaleti, hatta adaletten de fazla olarak ihsanı, en güzel davranışı ve muhtaç oldukları şeyleri yakınlara vermeyi emreder.

Hayasızlığı, çirkin işleri, zulüm ve tecavüzü yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir. [16,126; 5,8; 17,26; 7,33]

Bu âyet, iyiliğin ve fenalığın çeşitli derecelerini göstererek sağlıklı bir toplumun başlıca dayanaklarını zihinlere yerleştirmektedir. Dolayısıyla cuma namazında hutbenin sonunda okunup bu esasların hatırlatılması pek isabetlidir.

91 – Bir de sözleşme yaptığınızda Allah'ın huzurunda verdiğiniz sözü yerine getirin!

Allah'ı kefil ederek bağlandığınız yeminleri te'kid ettikten sonra bozmayın!

Hiç şüphe yok ki Allah yaptığınız her şeyi bilir. [2,224; 5,89]

92 – Bir topluluk, diğer bir topluluktan sayıca, nüfuzca veya malca daha çok olduğu için, yeminlerinizi aranızda bir aldatma ve işi bozma sebebi kılıp da

ipliğini sağlamca büküp eğirdikten sonra çözen, böylece bütün emeğini boşa çıkaran ahmak kadının durumuna düşmeyin!

Gerçekten Allah sizi bununla (sözünüzü yerine getirmekle veya nüfuz ve servet çokluğu ile) imtihan eder.

Kıyamet günü de hakkında ihtilafa düşmüş olduğunuz şeyleri size açıklayacaktır.

Birinci cümleden maksat şudur: "Siz, servetinizin ve nufusunuzun çokluğuna dayanarak, imkânları az olan bir topluluğa haksızlık etmeyin. Bilakis onlarla yaptığınız sözleşmelere riayet edin!"

Tabiîn müfessirlerinden Mücahid der ki: Cahiliye Arapları bazı insanlarla sözleşme yapıyorlar, sonra onlardan daha zengin ve daha nufuzlu birini bulunca önceki sözleşmelerini bozup bunlarla anlaşma yapıyorlardı. Bu ayet, bu kabil işleri yasaklamaktadır.

93 – Allah dileseydi sizin hepinizi bir tek ümmet yapardı.

Lâkin O, dilediğini şaşırtır, dilediğini doğru yola iletir.

Şu kesin ki sizler bütün yaptıklarınızdan sorguya çekileceksiniz. [10,99; 11,118-119]

Diğer dinleri yok etmeyi mübah saymak yanlıştır. Zira aksi halde Allah, insanlara seçme hürriyeti vermez, hepsini mümin ve itaatli yaratırdı. Allah kullarını imtihan etmektedir.

94 – Yeminlerinizi aranızda bir aldatma ve fesat aleti yapmayın ki sonra ayağınız sapasağlam bastıktan sonra kayabilir, insanları Allah yolundan alıkoymanız sebebiyle kötülüğün cezasını tadarsınız, âhirette de size pek büyük bir azap olur.

95 – Allah'a verdiğiniz sözü değersiz bir menfaat karşılığında satmayın!

Zira âhirette Allah nezdinde olan nimet, eğer bilirseniz, sizin için elbette daha hayırlıdır.

96 – Sizin elinizdekiler tükenir, ama Allah'ın elinde olanlar bakidir.

Biz sabredenleri, işledikleri en güzel işleri esas alarak ödüllendirecek, kötülüklerini bağışlayacağız.

97 – Erkek olsun kadın olsun, kim mümin olarak yararlı işler yaparsa, elbette ona güzel bir hayat yaşatacak ve onları işledikleri en güzel işleri esas alarak ödüllendirecek, kötülüklerini bağışlayacağız.

98 – İmdi, Kur’ân okuyacağın zaman, o kovulmuş şeytandan Allah’a sığın!

Kur’ân okumaya başlarken şeytandan Allah’a sığınmak yetmeyip tilavet boyunca da onun vesveselerinden sığınıp korunmaya çalışmak gerekir. Şeytanın, insanı Kur’ân hidâyetinden alıkoymak için çalıştığını unutmamalıdır.

99 – Aslında iman edip Rab’lerine güvenen ve dayananlar üzerinde onun bir nüfuzu yoktur.

100 – Onun nüfuzu, ancak onu dost edinenler ve onu Allah’a, ortak sayanlar üzerindedir.

101 – Biz bir âyetin yerine onun hükmünü neshedecek başka bir âyet getirdiğimiz zaman

-ki Allah göndereceği âyetleri pek iyi bilmektedir-

onlar: “Sen iftiracının tekisin!” dediler.

Hayır, hiç de öyle değil! Onların çoğu işin gerçeğini bilmiyorlar.

Bu âyeti nesih delili sayanlar vardır. Fakat bazı alimler neshin Mekke döneminde sözkonusu olmadığını söyleyerek âyeti şöyle anlarlar: Kur’ân aynı konuyu farklı yerlerde yeniden ele alır, yeni ayrıntılar ekler. Yahut aynı konuyu değişik yerlerde farklı örneklerle açıklar. Yahut vahyi safha safha gönderir. İnsanlara açıklamak için değişik üsluplar, yollar ve metodlar izler.

102 – Söyle onlara: “İman edenlere tam bir sebat vermek

ve Allah’a teslimiyet gösterecek Müslümanlara bir hidâyet ve müjde olmak üzere Kur’ân’ı,

Rabbin tarafından gerçek olarak getiren, Ruhu’l-kudüstür.

103 – Biz onların, Peygamber hakkınd: Mutlaka ona öğreten bir insan vardır!” dediklerini pek iyi biliyoruz.

Hakikatten uzaklaşarak tahminle kendisine yöneldikleri şahsın dili, yabancı bir dildir, halbuki bu Kur’ân, açık bir

Arapça ifadedir.

104 – Allah’ın âyetlerine iman etmeyenler var ya (onlar inkârı tercih ettikleri müddetçe)

Allah onları hidâyete erdirmez.

-Onlara gayet acı bir azap vardır.

105 – Allah’ın âyetlerine iman etmeyenlerdir ki uydurdukları yalanı Allah’a mal ederler!

İşte onlar yalancıların ta kendileridir.

106 – Kalbi imanla dolu olarak mutmain iken, dini inkâr etmeye mecbur bırakılıp da yalnız dilleriyle inkâr sözünü söyleyenler hariç, kim imanından sonra Allah’ı inkâr ederek gönlünü inkâra açar, göğsüne küfrü yerleştirirse, onlara Allah tarafından bir gazap, hem de müthiş bir azap vardır.

Kureyş, Yasir ile ailesini dinden dönmeye zorladılar. Kabul etmeyince Yasir ile Sümeyye’yi develerle parçalattılar. Babası ile annesinin bu durumunu gören Ammar (r.a.) dili ile onların istedikleri sözü söyledi. Peygamberimiz (a.s.) onun ruhsatı (izni) kullandığını bildirdi. Âyet bu ruhsatı beyan buyurmak üzere indirilmiştir.

107 – Çünkü onlar dünya hayatını âhirete üstün tutmuşlar, âhiretlerini dünyalarına feda etmişlerdir ve çünkü onlar inkârı tercih ettikleri müddetçe Allah kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmez.

108 – Bunlar o kimselerdir ki Allah onların kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlemiştir.

İşte hakkı göremeyen gafiller onlardır.

109 – Hiç şüphe yok ki âhirette de hüsrana uğrayanlar onlar olacaktır.

110 – Bundan sonra şunu bil ki: Şüphesiz ki senin Rabbin,

mihnet ve işkenceye, zulme ve baskıya uğradıktan sonra

mücahede edip sabreden, ardından da hicret edenlerle beraberdir.

Evet Rabbin, onların bütün bu güzel hareketlerine karşılık

elbette onları bağışlayıp ihsanda bulunacaktır. Çünkü O gafurdur, rahîmdir.

Burada öncelikle Habeşistana hicret eden müminlere işaret edilmektedir.

111 – Gün gelecek, herkes sadece kendisini kurtarmaya bakacak, gözü başkasını görmeyecek, her şahsa, yaptıklarının karşılığı tamı tamına ödenecek, kendilerine asla haksızlık edilmeyecektir.

112 – Allah şöyle bir temsil getirir:

Bir şehir halkı vardı: Güvenlik ve huzur içinde idi, rızıkları her yandan bol bol, rahatça geliyordu.

Derken Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler,

Allah da halkının işlediği suçlar sebebiyle o şehre açlığı ve korkuyu tattırdı, (açlık ve korku elbise gibi kaplayıverdi bütün vücutlarını).

113 – Onlara, içlerinden bir peygamber geldi, onlar onu yalancı saydılar.

Derken onlar zulümlerine devam ederken, çok geçmeden azap kendilerini kıskıvrak yakaladı. [28,58-59; 14,28-29; 3,164; 2,151]

114 – Onun için siz Allah'ın size verdiği rızıklardan helâl ve hoş olarak yiyin!

Yalnız Allah'a ibadet ediyorsanız O'nun nimetlerine şükredin!

115 – Allah size sadece leşi, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanın etini haram kıldı.

Ama kim çaresiz kalırsa zaruret miktarını aşmayarak

ve başkasının hakkına da tecavüz etmeyerek,

haram kılınan şeyden yerse bunda günah yoktur.

Şüphesiz Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.

116 – Kendi dillerinizin yalan yanlış nitelendirmesiyle uydurduğunuz yalanı Allah'a mal ederek "bu helâldir, şu haramdır" demeyin!

Çünkü Allah adına yalan söyleyenler asla iflah olmazlar.

117 – Onların bütün bulacakları, dünyanın azıcık bir zevkidir.

Onlara gayet acı bir azap vardır. [31,24; 10,70]

118 – Yahudilere de, daha önce sana bildirdiğimiz şeyleri haram kılmıştık.

Bununla Biz onlara zulmetmedik.

Lâkin onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı. [4,160; 3,93]

Daha önce indirilen, 6,146. âyetine işaret ediliyor.

119 – Bundan sonra şunu bil ki: Rabbin, cahillik sebebiyle fenalık yapan,

peşinden tövbe edip halini ve işini düzeltenleri bağışlar.

Rabbin, onların bu hallerinden sonra elbette gafur ve rahîm olduğunu gösterir.

120 – Gerçekten İbrâhim, hak dine yönelen,

Allah'a itaat üzere bulunan tek başına bir ümmet,

bütün hayırlı halleri kendinde toplayan bir önder idi.

O hiçbir zaman müşriklerden olmadı.

Yaşadığı dönemde dünyada tevhid sancağını taşıyan tek Müslüman idi. Normalde bir ümmet tarafından yürütülen bir görevi yaptığı için, bir ümmet sayılırdı.

121 – Allah'ın nimetlerine şükreden bir zat idi. Çünkü Allah onu seçmiş ve doğru yola iletmişti. [4,125; 21,51;

16,120]

122 – Biz ona dünyada iyilik verdik. Elbette o, âhirette de salihlerden olacaktır.

123 – Sonra da sana vahyettik ki: Doğru yola yönelerek İbrâhim'in dinine tâbi ol; zira o müşriklerden değildi.

124 – Sebt (cumartesi) tatili, ancak onda ihtilaf edenlere farz edilmişti.

Rabbin kıyamet günü ihtilaf ettikleri hususlarda onlar hakkında elbette hükmünü verecektir.

(Krş. Tevrat, Çk 20,8-11; 23,12-13; Sy 15,32-36) Aslında kendilerinin cuma gününü ibadete tahsis etmeleri istenmiş, muhalefet etmeleri üzerine, sıkı bir tatille cumartesi gününe riayet hükmü getirilmişti.

125 – Sen insanları Allah yoluna hikmetle, güzel ve makul öğütlerle dâvet et, gerektiği zaman da onlarla en güzel tarzda mücadele et!

Rabbin, elbette, yolundan sapanları en iyi bildiği gibi kimlerin doğru yola geleceğini de pek iyi bilir. [29,46; 20,44]

Bu âyet, İslâm tebliğinin esas metodunu tesbit etmektedir. İnsanlar başlıca üç kısımdır. Birinci kısım: Aklını kullanmasını bilenler olup bunlara gerçeği anlatmak hikmetle, delilleri bildirmekle olur. İkinci kısım: Daha geniş kitle olup bunlar akli delillerden çok, selim fıtratlarını koruyan, fayda ve zararını düşünen kimselerdir. Bu gruba güzel öğüt vererek, hakka uymakla sağlayacakları faydaları, uymamakla mâruz kalacakları zararları anlatmak gerekir.

Bu ikisinden anlamayıp muhalif olan kâfirlere de, şartlara göre tartışmanın en verimli şekli ile gerçeği anlatıp savunmak gerekir. Unutmamalı ki Allah Firavun'a gönderdiği Hz. Mûsa ile Hz. Harun'a da: "Ona tatlı,

yumuşak bir tarzda hitab edin. Olur ki aklını başına alır, yahut hiç değilse biraz çekinir” (20,44) talimatını vermişti.

126 – Ceza verecek olursanız, size yapılan muamelenin misliyle cezalandırın!

Ama eğer bu hususta sabrederseniz, bilin ki bu, sabredenler için daha hayırlıdır. [5,45; 42, 40]

127 – Sabret! Senin sabrın da ancak Allah’ın yardımı iledir.

Kâfirlerin yüz çevirmelerinden mahzun olma, yaptıkları hilelerden dolayı da telaş edip darlanma! [9,40.129]

128 – Çünkü Allah, Kendisine karşı gelmekten sakınanlar ve hep güzel davrananlarla beraberdir.

197 15 Mz 114,5.

198 71 Çk 21,2; I Kr 12,13.

199 77 I Kr 15,52.

17 – İSRÂ SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 111 âyettir. İlk âyetinde İsrâ olayından bahsettiğinden bu ismi almıştır. Hicretten takriben bir - bir buçuk yıl önce indirildiği düşünülebilir. İsrâ sûresi de diğer Mekki sûreler gibi tevhid, nübüvvet, âhiret inançlarına yer verdiği gibi namaz, infak emirlerinin yanında anne babaya itaat, zina yasağı ve birçok ahlâkî prensiplere de yer verir. 60. âyetten itibaren birkaç âyette isrânın (mirac’ın) hikmetleri bildirilir. Daha sonra Hz. Âdem - İblis kıssası yeniden ele alınır. Kur’ân’ın faziletlerine dair açıklamalar yapılır. Kâfirlerin ısrar ve tahakkümle mûcize istekleri cevaplandırılır. Hz. Mûsâ (a.s.)’a buna benzer dokuz mûcize verildiği halde, muhataplarının iman etmedikleri bildirilir. Tevhidi ilan eden âyetlerle sûre sona erdirilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Bir gece, kendisine bazı delillerimizi gösterelim diye kulu Muhammedi, Mescid-i Haramdan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa’ya götüren O zatın şanı ne yücedir! Bütün eksikliklerden uzaktır O! Gerçekten, her şeyi işiten, her şeyi gören O’dur. [53,18; 17,60]

Mescid-i Aksa, Kudüs’teki Beytü’l-Makdisdir. Nitekim İsrâ (mirac) hadisinde Hz. Peygamber (a.s.) “Buraka bindim, Beytü’l-Makdis’e vardım.” buyurmuştur. Efendimiz oradan göğe yükseltildi, nebîler ve meleklerle (aleyhimü’s-selam) görüştü. Cennet ve cehennemi, daha başka işaretleri gördü.

Nihayet beş vakit namaz emri ile aynı gece döndü (Daha önce sabah ve yatsı kılınıyordu).

2 – Biz Mûsâ'ya kitap verdik ve onu, İsrailoğullarına "Benden başkasını Rab edinmeyin, Benden başkasının himayesine girmeyin!" diye, doğru yolu gösteren bir rehber kıldık.

3 – Ey Nûh ile birlikte gemide taşıdığımız kimselerin nesli! (Yalnız Bana güvenip, dayanın, Bana şükredin!) Şunu bilin ki Nûh çok şükreden bir kul idi.

4 – Biz İsrailoğullarına kitapta şu hükmü de bildirdik: "Siz ülkede iki kere bozgunculuk yapacak ve açık zorbalıklar edeceksiniz."

5 – Onlardan birincisinin vâdesi gelince, kuvvet ve şiddet sahibi olan kullarımızı sizin üzerinize musallat ettik de onlar sizi yakalayabilmek için evlerin aralarına bile girerek her tarafı köşe bucak araştırdılar. Bu, yerine getirilmesi gereken bir vâd idi.

Bozgunculukları neticesinde mâruz kaldıkları ilk felaket M.Ö. 598'de Babil kralı Buhtunnasr'ın istilasıdır. O Kudüs'ü ve Beyt-i Makdis'i yerle bir etti. İsrailoğullarını Filistin'den sürüp çeşitli ülkelere dağıttı. Bir kısmını da Babil'e götürdü. Onlara verilen ilk ceza budur. 539'da Pers kralı Hüsrev Babil'i alınca İsrailoğullarına Kudüs'e dönme ve mâbedi inşa etme izni verdi. Daha sonra Ezra, kaybolan Tevrat'ı yeniden derledi. Dini ıslahat yapıldı. m.ö. 4. yüzyılda Yunan işgalinden sonra, m.ö. ikinci yüzyıl sonunda dinî bir canlanma ile Makkabiler devletini kurdular. Tekrar bir çürüme ve tefrika, Romalıların m.ö. 63'de Filistin'i işgal etmeleriyle sonuçlandı. Manevî çöküşleri daha da arttı. M.S. 70'de Romalı Titus Kudüs'ü alıp Yahudileri kılıçtan geçirdi. Beyt-i Makdis'i yaktı yıktı. Âyette bildirilen felaket bu

olabilir. Unutmamak gerekir ki Yahudilerin mâruz kaldıkları başka musîbetler de olmuştur.

İkinci ceza için bir de şu ihtimal vardır. Siyonizm, Batının süper güçlerinin desteği ile sun'i İsrail devletini 1948'de kurdu. Üç milyon kadar Filistinli Müslümanı yurtlarından kovup, 50 küsur yıldan beri İslâm dünyasını kana ve ateşe verdi. Dolayısıyla bu âyet, mazlum Müslümanların haklarını alıp vatanlarına kavuşacaklarına da işaret olabilir. Buharî'den şu hadisi nakledelim: "Müslümanlarla Yahudiler arasında kanlı bir harp olmadıkça kıyamet kopmaz. Müslümanlar onları kırıp mahvedecek. Hatta onlardan bir Yahudi taş arkasına saklansa da taş dile gelerek: "Ey Allah'ın kulu, şu arkamda Yahudi var, onu da öldür!" diyecektir.

6 – Sonra o istilacılara karşı size galibiyet ve zafer verdik, servet ve oğullarla kuvvetlendirdik, sayınızı daha da çoğalttık.

7 – İyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz, onu da kendi aleyhinize işlemiş olursunuz. Derken ikinci bozgunculuğunuzun vâdesi gelince, kederinizden suratlarınız asılsın, daha önce girdikleri gibi yine Mescide girsinler ve istila ettikleri yeri mahvedip dursunlar diye başınıza yine düşmanlarınızı musallat ederiz. [41,46]

8 – Olur ki tövbe edersiniz de Rabbiniz size merhamet eder.

Eğer tekrar bozgunculuğa dönerseniz, Biz de size ceza vermeye döneriz. Zaten cehennemi kâfirlere zindan kılmışız.

9 – Gerçekten bu Kur'ân insanları en doğru yola, en isabetli tutuma yöneltir.

Yararlı işler yapan müminlere nail olacakları büyük mükâfatı müjdeler.

10 – Âhirete inanmayanlara ise gayet acı bir azap hazırladığımızı bildirir.

11 – İnsan, bazen şerri, tıpkı hayrı istercesine ister. Pek acelecidir bu insan! [10,11]

İnsan, peşin zevk peşindedir. Âhiret nimetlerini de dünyada görmek ister. Acelecilikle, vakti gelmeyen nimete çarçabuk ulaşmak isteyen, ondan mahrum kalmakla cezalandırılır. Öyleyse müminler beddua değil, sabır ve ihtiyat ile hayra dua edip yararlı işler yapmalıdırlar.

12 – Biz gece ve gündüzü kudretimizi gösteren iki delil kıldık.

Gece delili Ay'ı sildik, gündüz delili Güneş'i aydınlatıcı yaptık ki

hem Rabbinizin lütfedeceği nimetlerin peşine düşesiniz, hem de yılların sayısını ve hesabı bilesiniz.

Biz her şeyi açık açık bildirdik. [28,71-73; 25,61-62; 36,37-38]

13 – Her insanın vebalini, kendi nefsine bağladık, (her insan yaptıklarına göre muamele görür).

Nitekim kıyamet günü önüne açılan bir defter çıkaracağız. [99,7-8; 52,16; 4,123; 75,12-14] [200]

Âyet: "Her insanın kuşunu, kendisinin boynuna bağladık." buyurmaktadır. Cahiliye arapları kuşların uçuşlarının kendi mukadderatlarını belirlediklerine inanırlardı. Kur'ân bu batıl inancı yıkıp, insanın ancak yaptıklarına göre muamele göreceğini bildiriyor.

Âyet-i kerime insanın yaptığı her hareketle, âdeta bir kalem gibi, daha doğrusu tuşa dokunmuş gibi, kendi

ekranında hayat boyunca bir şeyler yazıp durduğunu, kıyamet günü de, âdeta bunun çıktısını alacağı gibi bir izlenim vermektedir. Dünya hayatında nefsin ihtirasları, gafletli insanın iyi ve kötüyü değerlendirmesini önlemektedir. Ama âhirette her şey göz önüne serilecektir.

14 – Şöyle deriz ona: “Defterini oku! Bugün muhasebeci olarak kendi işini görmeye kendin yetersin!”

15 – Kim doğru yolu seçerse, kendisi için seçmiş olur;

kim de doğru yoldan saparsa, kendi aleyhinde sapmış olur.

Hiçbir kimse başkasının günah yükünü taşımaz.

Biz peygamber göndermediğimiz hiçbir halkı cezalandırmayız. [35,18; 29,13; 16,25; 67,8-9; 39,70-71; 35,37]

Bu âyetten anlaşıldığı üzere peygamber tebliği, matlup şartlara göre ulaşmayan insanlar, İslâm’ı öğrenip kabul etmediklerinden dolayı âhirette sorumlu olmazlar.

16 – Herhangi bir beldeyi imha etmek istediğimizde

oranın lüks içinde yaşayan şımarıklarına iyilikleri emrederiz.

Buna rağmen onlar dinlemez, fısk-u fücura devam ederler.

Bu sebeple, orası hakkında cezalandırma hükmü kesinleşir. Biz de orayı yerle bir ederiz.[201]

17 – Hem Nuh’tan sonra öyle nesiller helâk ettik ki saymaya gelmez!

Kullarının günahlarını senin Rabbinin görüp bilmesi yeter.

18 – Kim şu peşin dünya zevkini isterse, Biz de dilediğimiz kimse hakkında ve dilediğimiz miktarda, o dünya zevkini ona veririz.

Ama sonra ona cehennemi mekân kılarız,

o da yerilmiş ve kovulmuş olarak oraya atılır.

19 – Kim de âhireti ister ve ona lâyık bir biçimde mümin olarak gayret gösterirse, işte bunların çalışmaları makbul olur.

20 – Hepsine, dünyayı isteyenlere de, âhireti isteyenlere de Rabbinin ihsanından veririz.

Rabbinin ihsanı kısıtlanmış değildir.

21 – Bak nasıl dünyada onların kimini kimine üstün kıldık!

Elbette âhirette erişilecek daha büyük mertebeler, kazanılacak daha yüksek faziletler vardır.

Servet, sağlık ve diğer imkânlar yönünden insanların farklı olmaları Allah’ın takdiridir. Bu âyet, dünyadaki işlere göre, âhirette de insanların farklı durumlarda olacağını bildirmektedir. Öyleyse insan asıl ebedî hayatta yüksek derecelere ulaşmak için çalışmalıdır.

22 – Sakın Allah ile beraber başka tanrı edinme! Yoksa yerilmiş, bir kenara itilmiş vaziyette kalırsın.[202]

23 – Rabbin şöyle buyurdu: Allah’tan başkasına ibadet etmeyin! Anneye ve babaya güzel muamele edin!

Şayet onlardan her ikisi veya birisi yaşlanmış olarak senin yanında bulunursa

sakın onlara hizmetten yüksünme, “öff!” bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle! [31,14]

22-39 bölümü, Medine döneminin başlamak üzere olduğu sırada gittikçe güçlenecek olan İslâm toplumunun hangi temel esaslar üzerine kurulacağını ilan etmektedir. Bkz. 6,151-153

24 – Şefkatle, tevazu ile onlara kol kanat ger ve şöyle dua et:

“Ya Rabbî, onlar küçüklüğümde nasıl beni ihtimamla yetiştirdilerse,

ona mükâfat olarak Sen de onlara merhamet buyur!”

25 – Rabbiniz ruhlarınızdaki duyguları pek iyi bilir.

Eğer siz iyi kimseler iseniz şunu bilin ki Allah kötülüklerden, (özellikle anne ve babasına yaptığı kötü muamelelerden,) tövbe edenlere karşı, günahları çok affedicidir.[203]

26-27 – Yakınlarına, yoksula, yolda kalmışa hakkını ver, sakın saçıp savurma!

Çünkü savurganlar şeytanların kardeşleri olmuşlardır.

Şeytan ise Rabbine karşı pek nankördür. [25,67]

28 – Eğer elinin dar olması sebebiyle Rabbinden umduğun bir lütfu, bir imkânı beklerken

o hak sahiplerine şimdilik ilgi gösteremiyorsan, hiç değilse onlara gönül alıcı bir şeyler söyle!

29 – Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma ki

herkes tarafından ayıplanan, kaybettiklerine hasret çeken bir hale düşmeyesin.

30 – Şu kesin ki, Rabbin dilediği kimsenin nasîbini bollaştırır, dilediğinin nasîbini daraltır. Çünkü Rabbin kullarının her halini bilip görmektedir.

Birçok insan, servet bakımından insanların farklı seviyelerde olmasının hikmetini anlayamaz. Oysa Allah insanları zekâ, kabiliyet, güç ve enerji bakımından farklı yaratmıştır. Herkesin hukukta eşitliği esastır. Fakat fazilette ve neticede eşit kılmak, Allah’ın koyduğu fıtrat kanununa aykırıdır. Onun için uygulanma şansı yoktur. Uygulama gayretleri, işi daha da bozmuştur (20. asırdaki Sovyetler tecrübesinin sonucu mâlumdur). Fıtrata ve insanlık şerefine en uygun nizam, meşrû yoldan kazanıp meşrû şekilde

harcama ve toplumun mahrum kısmını ihmal etmemeyi esas prensip edinen ilahî buyruklara uymaktır.

31 – Fakirliğe düşme endişesi ile evlatlarınızı öldürmeyiniz! Onların da sizin de rızkınızı veren Biz'iz, Şüphesiz ki onları öldürmek büyük bir suçtur.

Cahiliye döneminin, kız çocukları öldürme âdetinin ötesinde, âyet kürtajı yasaklıyor. Nüfus nüfuzu artırır. Tarih bize, ülkelerin nüfusları ile beslenme kaynaklarının aynı, hatta daha hızlı bir oranla arttığını göstermektedir. Mesela; Türkiye'nin nüfusu 20 milyon iken, 65 milyon olduğu döneme göre maddî imkanların çok daha az olduğu kesin bir gerçektir.

32 – Sakın zinaya yaklaşmayın! Çünkü o, çirkinliği meydanda olan bir hayasızlıktır, çok kötü bir yoldur.

33 – Haklı bir gerekçe olmaksızın Allah'ın muhterem kıldığı cana kıymayın! Bir kimse zulmen öldürülürse onun velisine (mirasçısına) bir yetki vermişizdir; artık o da kısas hususunda aşırı davranmasın, (meşrû hakla yetinsin). Zaten kendisine yetki verilmekle gerekli destek sağlanmıştır.[204]

Öldürme yasağına insanın kendisi de dahildir. Onun için intihar da adam öldürme gibi haramdır. Âyette yetkiden maksat kısas veya diyet olup uygulama işi yönetime aittir.

34 – Büluğ çağına ermeyen yetimin malına, en güzel tarzdan başka bir şekilde yaklaşmayın! Verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluk gerektirir. [4,2-6; 6,152; 93,9]

Büluğ çağının başlamasının alameti erkekte ihtilam, kızda ay halidir. Bunlar olmazsa Ebû Yusuf'a göre 15, İmam Ebû Hanife'ye göre göre erkek için 18, kız için 17 yaşına girmedir.

35 – Ölçtüğünüz zaman dürüst olun, tam ölçün. Doğru terazi ile tartın! Bu hem ticaretiniz için daha hayırlı, hem de âkıbet yönünden daha güzeldir.

36 – Bilmediğin şeyin peşine düşme! Çünkü insanlar; kulak, göz, kalb gibi azaları nasıl kullandıklarına dair sorguya çekileceklerdir. [41,21]

37-38 – Hem kibirli kibirli yürüme!

Zira ne kadar kibirlenirsen kibirlen, ne yeri yarabilirsin, ne de dağların boyuna erişebilirsin!

Böylesi davranışların hepsi kötü olup, Rabbinin nazarında hoş görülmeyen şeylerdir.

39 – İşte bunlar Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdendir. Sakın Allah’ın yanı sıra başka bir tanrı uydurma,

yoksa yerilmiş, rahmetten kovulmuş olarak cehenneme fırlatılırsın!

40 – Ya! Demek Rabbiniz sizi erkek evlatlarla onurlandırdı da,

(sizin iddianıza göre, işi bilmiyormuş gibi), melekleri de biçare kız çocukları olarak Kendisine ayırdı öyle mi?

Gerçekten siz pek müthiş, vebali çok büyük bir iddia ileri sürüyorsunuz. [19,88-95; 37,150]

41 – İnsanlar düşünüp ders alsınlar diye

Biz Kur’ân’da bu gerçekleri farklı üsluplarla beyan ettik.

Ne var ki bu, onları daha da kaçırmaktan başka bir sonuç vermedi. [18,54; 16,101; 7,58; 6,46]

42 – De ki: Faraza müşriklerin iddia ettikleri gibi Allah’tan başka tanrılar bulunsaydı,

elbette onlar, arş sahibi Yüce Allah’a üstün gelmek için çareler arayacaklardı! (Ama besbelli ki böyle bir şey asla vaki değildir). *Arş*: “Hükümdarın tahtı”manasına gelip “Arşa

çıkmak” “Tahta çıkmak” ifadeleri: “Hükmünü yürütme” diye yorumlanır. Vallahu A’lem. [7,54; 11,3; 13,2]

Bu âyet, tevhidin kuvvetli bir delilini özetleyerek, Kelam ilminin en önemli prensiplerinden birini ortaya koyar. Şöyle ki: a) Birden fazla müstakil ilah olsaydı, mutlaka ihtilaf çıkar, kâinatın devamı mümkün olmazdı. b) Faraza biri en üstün ilah, diğeri O’nun yetkili kıldığı ilahlar olsalardı, bunlar arasında rekabet çıkar ve kendilerince en iyi yönetimi gerçekleştirmek için hakimiyeti ele geçirmek isterlerdi. Âlemde nizam bozulmadığına göre tek İlahın nizamı işlemektedir. Aksi halde bir buğday tanesi bile yetişmezdi.

43 – Allah onların, iddialarından münezzehtir, son derece yücedir, uludur.

44 – Yedi kat gök, dünya ve onların içinde olan herkes Allah’ı takdis ve tenzih eder. Hatta hiçbir şey yoktur ki O’na hamd ile tenzih etmesin.

Ne var ki siz onların bu tenzih ve takdislerini iyi anlayamazsınız. Bunca azametiyle beraber, kullarının gaflet ve cürümlerine karşı, O, halimdir, gafurdur (çok müsamahalıdır, affedicidir).

45 – Sen Kur’ân okuduğun zaman, seninle âhirete inanmayanlar arasına görünmez bir perde çekeriz.

İlk bakışta bazılarının zannettiği gibi burada bir kısım insanları küfre zorlama yoktur. Yani Allah hiç kimsenin kalbini kılıflı, manevî kulaklarını sağır yaratıp iman etmelerini engellemez. Ama kâfirler kendilerine yapılan tebliğleri işitmemeyi, Allah’ın tevhid delillerini görüp anlamamayı âdet haline getire getire kendi kendilerine bu perdeleri çekmiş olmaktadırlar. Fıtratını bozacak derecede iradelerini olumsuz yönde kullanma süreci sonucunda bu duvarlar çekilmektedir.

Bu da Allah’ın koyduğu bir nizam gereği olduğundan, mecazî olarak Allah bu fiili Kendisine izafe etmektedir. Nitekim aynı fiilleri Fussilet, 5. âyetinde kâfirler kendi fiilleri olarak ifade etmişlerdir.

46 – Ve kalplerinin üzerine onu iyi anlamalarına mani kılıflar geçirir, kulaklarına da ağırlıklar koyarız.

Sen Kur’ân’da Rabbini tek olarak andığın zaman, nefretle arkalarını dönüp giderler. [39,45]

47 – Onlar senin okuyuşunu dinlerken ne maksatla dinlediklerini, kulis yaparken insanlara:

“Siz, sadece sihir tesirinde kalmış birinin peşinde gidiyorsunuz, aklınızı kullanın!”

diye fısıldaşarak vesvese verdiklerini pek iyi biliyoruz.

48 – Bak Resulüm, seni nelere kıyas ettiler (gâh şair, gâh büyücü, gâh kâhin, gâh mecnûn dediler) de

nasıl dalâlete düştüler? Hem öyle sersemleştiler ki artık yol bulacak halleri kalmadı.

49 – Bir de şöyle dediler: “Sahi, biz kupkuru kemik yığını ve ufalanmış toz haline geldiğimiz zaman,

biz mi yeniden yaratılıp dirileceğiz! (bu olacak iş değil!)” [36,78-79; 79,10-12]

50-51 – De ki: “İster taş olun, ister demir.

İsterse yeniden dirilmesi aklınızca imkânsız gibi görünen herhangi bir yaratık,

ne olursanız olun, mutlaka diriltilip kaldırılacaksınız.”

“O halde” diyecekler, “kimdir bizi diriltecek olan?” De ki: “Sizi ilk defa yoktan yaratan!”

Bu sefer, alay ederek başlarını sallayacak da:

“Ne zamanmış o?” diyecekler.

De ki: “Belki de yakındır.” [30,27; 42,18]

52 – Allah, sizi kabirlerden çağıracağı gün, derhal O’na hamd ederek koşarcasına çağrısına uyacaksınız.

Kendi kendinize bir düşünüp, dünyada pek az kaldığınızı sanacaksınız. [79,46; 23,112-114] [30,25; 54,50]

53 – Söyle o kullarıma: “Hep en güzel sözleri söylesinler, çünkü şeytan aralarını bozmaya çalışır. Gerçekten şeytan insanın açık düşmanıdır.”

Muhaliflere delil getirirken, delilleri en güzel tarzda ifade etsinler, hiddet göstermeye, sövüp saymaya kalkışmasınlar.

54 – Rabbiniz sizi pek iyi bilir. Dilerse size merhamet eder yahut dilerse sizi cezalandırır.

Zaten, ey Resulüm, seni onlar üzerine bir kefîl olarak göndermedik.

55 – Hem senin Rabbin, göklerde ve yerde olan kim varsa hepsini pek iyi bilir.

Biz peygamberlerden bazısını bazısına üstün kıldık, nitekim Davud’a da Zebûr’u verdik. [2,253.285; 42,13]

56 – De ki: “İbadetlerde Allah’ın ortakları olduklarını yalan yere iddia ettiğiniz tanrılarınıza istediğiniz kadar yalvarın!

Onlar ne sizin sıkıntınızı giderebilir, ne de ferahlığa çevirebilirler!”[205]

57 – Onların tanrılaştırıp yalvardıkları kimseler,

“Ne yaparsam O’na daha yakın olabilirim?” diye Rab’lerine vesile ararlar.

O’nun rahmetini arar, azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı gerçekten korkunçtur.

Bunlar, çeşitli şirk inançlarına göre gâh melaike; gâh Îsâ (a.s.) veya Uzeyr (a.s.) olabilir. Veyahut müşrik Cahiliye Araplarından bazılarının ibadet ettikleri bazı cinler olabilir

ki o cinler ihtida edip Müslüman oldukları halde, onlara tapanlar, bundan haberdar olmamışlardı.

58 – Hiç bir şehir yoktur ki kıyamet gününden önce Biz orayı imha etmeyelim

veya şiddetli bir azaba uğratmayalım. Bu, kitapta (Levh-i Mahfuz'da) yazılıdır. [11,101; 65,8-9]

59 – Kâfirlerin keyfî olarak istedikleri mûcizeleri göndermeyişimizin tek sebebi,

daha önceki kâfirlerin bu gibi mûcizeleri yalanlamış olmalarıdır.

Nitekim Semud halkına açık bir mûcize olarak o dişi deveyi verdik de

onu öldürdüler ve bu yüzden kendilerine zulmettiler.

Biz o âyetleri sadece korkutmak için göndeririz. [5,115; 7,65; 91,13-14][206]

60 – Unutma ki vaktiyle sana: "Rabbin insanları ilim ve kudretiyle kuşatmıştır." demiştik.

Gerek miraçta sana gösterdiğimiz temaşayı, gerek Kur'ân'da lânetlenen ve cehennemin dibinde biten o zakkum ağacını, sırf insanları deneme vesilesi kıldık.

Biz onları tehdit ediyoruz da bu, onların azgınlığını artırmaktan başka bir işe yaramıyor.

Bu âyette rüya "düş" anlamına olmayıp, dış dünyada görülen şey mânasınadır. Miraca işarettir. Sadece düş olsaydı, insanlar için ciddi bir imtihan olmazdı.

61-62 – Bir zaman meleklere: "Âdem'e secde edin!" dedik, onlar da hemen secdeye kapandılar,

yalnız İblis secde etmeyip: "Çamurdan yarattığın kimseye secde mi ederim!"

"Benden üstün kıldığın adam bu mu?

Eğer kıyamet gününe kadar bana bir mühlet verirsen, gör bak nasıl da onun soyunu pek azı dışında kumandam altına alacağım!” dedi. [7,12; 38,75-76]

63 – “Defol! oradan” buyurdu Allah;

“Onlardan kim sana tâbi olursa, iyi bilin ki cehennem de sizin cezanızdır. Ceza ki ne ceza!” [38,80; 15,37]

64 – Allah sonra şöyle buyurdu: “Onlardan gücünün yettiğini sesinle aldatıp kötülüklere kaydır!

Süvari veya piyade olarak bütün kuvvetlerini toplayarak onların üzerine yürü,

mallarına ve evlatlarına ortak ol, bol bol vaatlerde bulun onlara!”

Şeytan bu! Onları aldatmadan başka ne vaad eder ki! [14,22]

65 – “Benim gerçek kullarıma senin asla bir hakimiyetin olamayacaktır.

Rabbinin onları koruyucu olması yeter de artar!”

66 – Rabbiniz o muazzam kudret sahibidir ki lütfundan nasibinizi aramanız için denizde gemiler yürütür.

Gerçekten O’nun size ihsan ve merhameti pek fazladır.

67 – Denizde musîbete mâruz kaldığınızda

Allah’tan başka yalvardığınız bütün putlar ortada görünmez olur.

Ama O sizi kurtarıp selâmetle karaya çıkarınca,

O’na arkanızı dönersiniz. İşte öyle nankördür bu insanoğlu!

68 – Karada sizi yerin dibine geçirmesinden

yahut çakıl savuran bir kasırga göndermesinden emin mi oldunuz?

Sonra kendinize bir koruyucu da bulamazsınız. [67,16-17]

69 – Yahut sizi tekrar denize gönderip de üzerinize kırıp geçiren bir fırtına göndererek,

inkârınız ve nankörlüğünüz sebebiyle sizi boğmayacağından emin mi oldunuz?

Sonra Bize karşı size arka çıkacak hiç bir kuvvet bulamazsınız.

70 – Gerçekten Biz Âdem evlatlarını şerefli kıldık,

karada ve denizde kendilerini taşıyacak vasıtalar nasib ettik,

onlara helâl ve hoş rızıklar verdik

ve onları yarattığımız varlıkların çoğuna üstün kıldık.

Bu âyetler, şunu hatırlatmak istiyor: “Canlı ve cansız bütün kâinatı, Güneş’ten, Ay’dan, yıldızlardan, atmosfer küresinden, topraktan, sudan, madenlerden, kuşlardan, balıklardan, koyunlardan, ineklerden, meyvelere, zerrelere kadar bütün kâinatı insana hizmet ettiren, ne insanın kendisi, ne başka insanlar, ne cinler, ne başka varlıklar ve ne de kör tesadüfler olamaz. Belli ki rahmeti nihayetsiz Yaratıcının rahmeti ve iradesi bunu dilemiştir. Şu halde insanı bu derece yücelten O iken, nasıl olur da insan O’na değil de, başka âcizlere kulluk eder, nihayetsiz aptallık edip kendi değerini düşürür.”

71 – Günü geldiğinde, her sınıftan insanları, tâbi oldukları önderlerine nisbet ederek çağıracağız.

Kimin hesap defteri sağından verilirse işte onlar defterlerini emin olarak okuyacak ve kıl kadar olsun, haksızlığa uğratılmayacaklardır. [10,47; 36,12; 18,49; 45,28;29]

72 – Kim bu dünyada gerçekleri görmede kör ise,

âhirette de kördür, hatta yol bulmadaki şaşkınlığı daha da beterdir.

73 – Az kalsın, seni bile sana vahyettiğimizden başka bir şeyi uydurup,

Bize mal etmen için akılları sıra kandıracak

ve ancak o takdirde seni dost edineceklerdi.

Hz. Peygamberin ve müminlerin kritik imtihanlarını anlayabilmek için Mekke döneminde Peygamberimiz (a.s.)'ın yaşadığı halleri düşünelim: Baskı, tehdid, büyük servet teklifleri, kral yapma, en güzel kadınları sağlama, tuzaklar kurma, kendine ve taraflarına yıllarca süren sosyal ve ekonomik boykotlar uygulama gibi. Bunlardan bir tekinin bile nice dâva adamlarını çekip götürdüğü düşünülürse, meselenin kolay olmadığı ortaya çıkar. Âyet, Peygamberimizin bunlara önem verdiği mânasına gelmeyip, müminleri çok ciddî imtihanlara hazırlama gayesine mâtuftur.

74 – Eğer sana sebat vermeseydik

neredeyse azıcık da olsa onlara meyledecektin.

75 – O takdirde de hem hayatın, hem de ölümün acısını sana kat kat tattırırdık.

Sonra Bize karşı hiçbir yardımcı da bulamazdın. [33,30]

Bu kısım iki noktayı vurgulamaktadır.

1. Batıla meyletmen halinde, hem dünyada, hem de âhirette Allah'ın azabına müstehak olurdun.

2. Küfrün düzenlerine karşı Allah'ın lütfu olmazsa, Resulullah bile mukavemet edemez.

76 – Onlar yurdundan çıkarmak için seni tedirgin edip dururlar.

O takdirde kendileri de senden sonra pek az kalır, sonra da yok olur giderler.

77 – Senden önce gönderdiğimiz resuller hakkında cari olan ilahî kanun budur.

Sen Bizim nizamımızda asla bir değişiklik bulamazsın!

Peygamberi süren veya öldüren bir topluluk hakkında cari olan hüküm şudur: Ya helâk edilirler, ya düşman idaresine girerler, ya da peygamberin taraftarlarınca hezimete uğratılırlar.

78 – Gündüzün Güneş dönüp gecenin karanlığı bastırıncaya kadar belli vakitlerde namaz kıl ve özellikle sabah namazını! Zira sabah namazı şahitlidir.

Hem gece hem de gündüz melekleri sabah namazında hazır olurlar, şahid olurlar. Sabahleyin bütün kâinat uyanır.

79 – Sana mahsus olmak üzere gecenin bir kısmında kalkıp Kur'ân oku, teheccüd namazı kıl!

Böylece Rabbinin seni makam-ı mahmûda eriştireceğini umabilirsin. [32,16; 3,113]

Bu âyette beş vakit namaz mücmel olarak yer alır. Vakitleri ayrıntılı olarak Hz. Peygamber (a.s.) bildirmiştir. Böylece miraç gecesi bildirilen beş vakit namaz, miraç ile en çok ilgili İsra sûresinde Peygamberimize öğretilmiş, o da "Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız siz de öyle kılın!" buyurmuştur. Aksi halde namazı Allah'ın istediği tarzda eda etmenin mümkün olmadığına böylece dikkat çekmiştir. Gece uykudan uyanmak suretiyle kılınan teheccüd namazı Hz. Peygambere farz, ümmete sünnettir.

Makam-i mahmud: Allah'a yakınlık ve âhiretteki en büyük şefaat makamıdır.

80 – De ki: "Ya Rabbî, gireceğim yere dürüst olarak girmemi, çıkacağım yerden de dürüst olarak çıkmamı nasib et

ve Kendi katından beni destekleyecek kuvvetli bir delil ver bana!" [57,25]

81 – De ki: "Hak geldi, batıl yıkılıp gitti. Çünkü batıl, yok olmaya mahkûmdur." [21,18]

82 – Biz Kur'ân'ı müminlere şifa ve rahmet olarak indiririz. Ama o, zalimlerin ise sadece ziyanını artırır. [41,44; 9,124-125]

83 – İnsana her ne zaman nimet versek, Allah'ı anmaktan yan çizer, umursamaz.

Başına bir dert gelince de ümitsizliğe düşer. [17,67; 10,12]

84 – De ki: Her insan kendi seciye ve karakterine göre davranır.

Kimin daha isabetli olduğunu ise asıl Rabbiniz bilir. [11,121-122]

85 – Bir de sana "rûh" hakkında soru sorarlar. De ki:

"Rûh Rabbimin emrindedir, O'nun bileceği işlerdendir. Size sadece az bir ilim verilmiştir."

Bu âyetteki ruh, genellikle "İnsanın ruhu, canı" olarak anlaşılır. Kur'ân'da Cebrail (a.s.) hakkında da kullanılır. Âyetin, Kur'ân vahyinden bahsedilen bir siyak içinde yer alması, Cebrail'in de vahyi getiren melek olması karineleriyle, bazı müfessirler burada ikinci tefsir üzerinde dururlar. "Vahyi Cebrail getiriyor." cevabını alan müşrikler onun hakkında bilgi istemiş olabilirler.

86 – Eğer dileseydik sana vahyettiğimiz Kur'ân'ı hafızalardan ve sayfalardan giderirdik.

Sonra, sen de onu ele geçirmek için karşımızda bir yardımcı da bulamazdın.

87 – Ama böyle yapmayıp Kur'ân âyetlerini muhafaza etmesi, sırf Rabbinin ihsanının sonucudur. Gerçekten O'nun sana olan lütfu pek büyüktür.

88 – De ki: “Yemin ederim! Eğer insanlar ve cinler, bu Kur’ân’ın benzerini yapmak için bir araya toplansalar,

hatta birbirlerine destek olup güçlerini birleştirseler bile,

yine de onun gibi bir Kitap meydana getiremezler.”

Bu âyet i’caz konusunda meydan okumanın en kapsamlı ifade edildiği âyettir. Kısaca şunları ihtiva eder: 1. Kur’an: Üslûbu, delilleri, konuları, öğretileri, muhtevasının zenginliği, gaybe dair verdiği haberler gibi yönlerden mûcizedir. Değil bir insan, bütün insanlar ve cinler bir araya toplansalar da onun benzerini yapamazlar. 2. Hz. Muhammed(a.s.) daha önce içinizde kırk yıl yaşadı, bu misyonunun en ufak bir emaresi bile onda görülmedi. 3. Vahiy hali dışında söylediği sözlerle, vahiy olduğunu bildirdiklerini kıyaslayın! Arapça’ya vakıf olan herkes, hadîslerle Kur’ân’ın ayrı ayrı zatların sözleri olduğunu kabul eder.

89 – Bu Kur’ân’da Biz her türlü mânayı, insanlar için çeşitli tarzlarda tekrar tekrar açıkladık.

Ama insanların çoğu inkârcılıkta ısrar ettiler.

90 – Ve “Biz” dediler; “Sana asla inanmayacağız. Ta ki yerden bir pınar fışkırtasın!

91 – Yahut senin hurma ve üzüm bağların olsun da aralarından gürül gürül ırmaklar akıtasın!

92 – Yahut iddia ettiğin gibi gökyüzünü parçalayıp üzerimize kısım kısım düşüresin, ya da Allah’ı ve melekleri karşımıza getiresin de onlar senin söylediklerine şahitlik etsinler.

93 – Yok, yok! Bu da yetmez, senin altundan bir evin olmalı yahut göğe çıkmalısın.

(Ama unutma!) Sen bize oradan dönerken okuyacağımız bir kitap indirmedikçe yine de senin oraya çıktığına

inanmayız ha!”

De ki: “Fe Sübhanallah! Ben sadece elçi olan bir insandan başka ne olabilirim ki?.” [17,59; 25,7-11; 26,187]

Mûcize isteyen kâfirlerin dikkati, asıl önemli olan ilmî mûcizeye çevriliyor. Çünkü hisse hitap eden mûcize geçicidir. Ama ilmî mûcize devamlıdır. Kur’ân’ı anlamak istemeyenlerin, tuhaf bir psikoloji içinde inanıp dikkat etmek için değil de, alaya almak veya imtihan edip sıkıştırmak için mûcize istekleri devam ediyor. Allah, Resulüne: Esas görevinin tebliğ olduğunu, yoksa öbür harikaları göstermenin elçinin görevi olmadığını bildirmesini emrediyor.

94 – Zaten, insanların ekserisinin, kendilerine hidâyet geldiği halde iman etmemelerinin başlıca sebebi:

“Allah bula bula bir insan mı seçip halka elçi gönderdi?” demeleridir.

95 –onlara deki: “Eğer yeryüzünde melekler yerleşip dolaşsalardı o zaman Biz onlara melek elçi gönderirdik.” [10,2; 64,6; 14,10; 23,47]

96 – De ki: “Sizinle benim aramda şahit olarak Allah yeter!

Doğrusu O kullarının bütün hallerini bilip görmektedir.” [6,19]

97 – Allah kimi doğru yola iletirse işte doğru yolda olan odur.

Kimi şaşırtırsa, artık Allah’tan başka ona hâmi ve yardımcı bulamazsın.

Kıyamet günü onları kör, sağır ve dilsiz olarak yüzü koyun haşrederiz.

Varacakları yer cehennemdir. Onun ateşi zayıfladıkça alevlerini artırırız. [18,17]

98 – İşte onların cezaları budur! Çünkü onlar âyetlerimizi inkâr ediyorlar ve:

“Bir kemik yığını ve ufalanan kırıntı haline geldikten sonra mı biz diriltilip yeniden yaratılacağız!” diye dinle alay ediyorlardı.

99 – Görüp düşünmüyorlar mı ki gökleri ve yeri yaratan Allah, kendilerinin benzerini yaratmaya elbette kadirdir?

O, kendileri için asla, şüphe götürmeyecek bir vâde belirlemiştir.

Ama zalimlerin işleri güçleri inkârdan ibaret! [40,57; 36,81-82] [11,104]

100 – De ki: “Rabbimin rahmet hazinelerine siz sahip olsaydınız, harcamakla tükenir korkusuyla cimrilik ederdiniz. Çok cimridir insan!” [4,53; 70,18-19; 64-16]

101 – Mûsâ’ya, açık açık dokuz mûcize (açık belge) verdik.

İşte İsrailoğullarına sor: Mûsâ kendilerine geldiğinde Firavun ona:

(“Bana bak) Mûsâ!” dedi, “Ben senin büyülendiğini zannediyorum.” [2,102; 20,57-58; 26,34]

Bazıları bu âyeti çarpıtarak, hadisleri inkâr etmeye sebep göstermek isterler. Oysa bunu diyen kâfirlerin esas maksatları, vahyi saçma buldukları için o sözlerin ancak bir büyü etkisiyle olabileceğini iddia etmekti. İmdi onlara kanıp Kur’ân vahyini de reddetmek mi gerekir? Kur’ân’da Hz. Mûsâ’nın sihirden etkilendiği de yer alır (20,57-66). Bu hadis inkârcıları buna ne diyecekler? Gerçek şu ki bir zehirin, bir mikrobun, bir yaralamanın Hz. Peygamberi geçici etkisi altına alması gibi, sağlığı da büyü ile etkilenebilir. Fakat büyü, ilahî mesaja tesir edemez.

102 – Mûsâ da şöyle cevap verdi: “Pek iyi bilirsin ki bunları, birer belge olmak üzere, indiren, göklerin ve yerin

Rabbinden başkası değildir.

Ey Firavun! Ben de senin mahvolduğunu zannediyorum.”

Bunlar: Asa, ışık saçan el gibi dokuz mucize yahut şirk, zina, adam öldürme yasakları gibi temel hükümler olarak yorumlanır.

103 – Firavun onları ülkeden söküp atmak istedi.

Ama Biz onu ve beraberindeki bütün ordusunu suda boğduk.

104 – Bu olaydan sonra İsrailoğullarına da dedik ki: “Haydin, yerleşin o ülkeye!

Ne zaman ki âhiret vâdesi gelir, işte o vakit hepinizi bir araya toplar, hakkınızda gereken hükmü veririz!”

103. âyetteki ülkeden maksat Mısır’dır. 104. âyetteki ülkeden maksat ise Kudüs diyarıdır.

101 - 104 bölümü Hz. Mûsâ - Firavun kıssasına yer verir. Gaye Firavun’un inad, kibir ve saltanatına rağmen Hz. Mûsâ’nın tebliğinin başarılı olduğunu, Mekkeli müşriklere hatırlatmak, aynı âkıbetin kendilerini de beklediğini vurgulamaktır.

105 – Biz Kur’ân’ı hak olarak indirdik.

O da hakkın ve gerçeğin ta kendisi olarak indi.

Seni de ey Resulüm, sadece rahmetle müjdelemen ve inanmayanları ise azapla uyarman için gönderdik. [4,166]

106 – Hem o vahyi, insanların zihinlerine sindire sindire okuman için

zaman zaman gelen Kur’ân dersleri halinde indirdik [16,101-102; 25,32]

107 – De ki: “İster inanın ona, ister inanmayın!

Şu bir gerçektir ki daha önce kendilerine ilim verilenlere Kur’ân okununca derhal yüzüstü secdeye kapanırlar.”

Bu âyeti okuyanın veya dinleyenin tilavet secdesi yapması vaciptir.

108 – “Ulu Rabbimizin şanı yücedir! Ne vaad ederse mutlaka gerçekleşir.” derler.

109 – Yine ağlayarak yüzüstü secdeye kapanırlar.”

İşte Kur’ân, onların saygısını böyle artırır. [32,15; 47,17; 3,113-115]

110 – De ki: “Dua ederken ister “Allah,” ister “Rahman” diye hitab edin.

Hangisini deseniz en güzel isimler hep O’nundur!”

Namazında sesini pek yükseltme, ama iyice de kısma, ikisinin arası bir yol tut! [59,22-24; 25,60]

111 – Her türlü hamd O Allah’a mahsustur ki, asla evlad edinmemiştir.

“Hakimiyetinde hiç bir ortağı yoktur.

Acze düşüp de bir desteğe muhtaç olmamıştır.” de ve tekbir getirerek O’nun büyüklüğünü ilan et!

200 13 {Daniel 7,10}
201 16 İş 6,9-13; Hz. 18. bölüm.
202 22 Ts 32,39; İş 42,8.
203 25 Hz 18,21; Yo 2,12-14; II Ta 30,9.
204 33 Sy 35,12.19; T 19,6.12; Yş 20,3.
205 56 İş 41,23-24.
206 59 Mr 8,12.

18 - KEHF SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuş olup 110 âyettir. Sûre, ihtiva ettiği konulardan biri olan Ashab-ı kehf kıssası vesilesi ile Kehf (mağara) sûresi diye adlandırılmıştır. Bu sûre Ashab-ı kehf, Hz. Mûsâ (a.s.) ile Hz. Hızır (a.s.), Hz. Zülkarneyn (a.s.) kıssalarını nisbeten tafsilatlı olarak anlatır. Ayrıca Hz. Âdem ile İblis kıssası, bazı meseller de yer alır. Sûre esas itibariyle imanı temellendirerek, iman edenleri gayret ve himmete getirip, kendilerini bekleyen zafer ve mükâfatı haber vermekte, kâfirleri ise kendilerini bekleyen fecî âkıbeti bildirmek suretiyle tehdit etmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hamd O Allah'a mahsustur ki kuluna kitabı indirdi ve onun içine tutarsız hiçbir şey koymadı.

2-4 – Dosdoğru bir kitap olarak gönderdi. Ta ki Kendi nezdinde inkârcılar için hazırladığı şiddetli azabı bildirerek onları uyarsın.

Yararlı işler yapan müminleri de ebediyyen içinde kalacakları güzel bir mükâfatla müjdelesin ve ta ki "Allah evlat edindi" diyenleri uyarsın.

5 – Bu hususta, ne kendilerinin ne de babalarının hiçbir bilgileri yoktur.

Ağızlarından çıkan o söz ne dehşetli bir söz!

Ama onların iddia ettikleri, sırf yalandan ibaret!

6 – Şimdi, bu söze inanmazlarsa, demek sen onların ardına düşüp nerdeyse kendi kendini yiyip tüketeceksin! [26,3;

35,8; 16,127]

Bu âyet Hz. Peygamberin (sallallahu aleyhi ve sellem) tebliğ görevine ve insanların hidâyete gelerek ebedî helâkten kurtulmaları dâvasına ne kadar gönülden bağlandığını ifade eder. Demek ki bu gibi ifadeleri, Hz. Peygamberi tenkide yormamalıdır.

7 – Biz, yeryüzünde bulunan her şeyi bir dünya zineti kıldık. Böylece insanlardan kimin daha iyi iş gerçekleştireceğini ortaya koymak istedik.

8 – Ve elbette Biz yer üstünde ne varsa hepsini, kupkuru yapıp dümdüz edeceğiz.

9 – Ne o, yoksa sen, bizim âyetlerimiz içinde yalnız Ashab-ı Kehf ve rakîm'in mi ibrete şayan olduklarını sandın? İş öyle değil!

Kur'ân ve hadiste kesin bilgi varid olmayınca, müfessirler birtakım rivâyetler nakletmişlerdir. Hıristiyan geleneğinde M.S. 250 yıllarında Efes şehrinde, dinlerini kurtarmak için, mağaraya giren gençler kıssası vardır. Başka ihtimallerden biri olarak, burada, onların durumlarının nakledilmesi söz konusudur.

Rakîm: Kitabe, yazıt mânasına olup taş, maden veya diğer şeylerden olabilir.

10 – Vakta ki o genç yiğitler mağaraya çekildiler.

Şöyle niyaz ettiler: "Yüce Rabbimiz! Katından bir rahmet ver

ve şu dâvamızda doğruluk ve muvaffakiyet ihsan eyle bize!"

11 – Bunun üzerine mağarada onları uykuya daldırdık. Nice yıllar öylece kaldılar.

12 – Sonra da o iki takımdan (Ashab-ı Kehf ile hasımlarından) hangisinin onların mağarada kaldıkları

süreyi daha iyi hesapladıklarını ortaya koyalım diye onları uyandırdık.

13 – Başlarından geçen olayı Biz sana doğru olarak anlatıyoruz.

Gerçekten onlar Rab’lerine tam iman etmiş gençlerdi.

Biz de onların hidâyetlerini ve yakinlerini artırdık. [9,124; 48,4]

14 – Kalplerine kuvvet ve metanet verdik de onlar ayağa kalkıp:

“Rabbimiz, dediler, göklerin ve yerin Rabbidir.

Ondan başka hiçbir ilaha yalvarmayız.

Aksi takdirde pek saçma bir söz söylemiş oluruz.”

15 – “Şu bizim halkımız var ya, işte onlar tuttular O’ndan başka tanrılar edindiler.

Onların tanrı olduklarına dair açık delil getirmeleri gerekmez miydi?

Uydurduğu yalanı Allah’a mal edenden daha zalim kim olabilir ki?”

16 – “Mademki onları ve onların Allah’tan başka taptıkları putları terk ettiniz,

haydi öyleyse mağaraya çekilin ki Rabbiniz rahmetini üzerinize yaysın,

işinizde size kolaylık ve fayda ihsan etsin.”

17 – Onlara baksaydın görürdün ki Güneş doğunca mağaralarının sağından dolaşır,

batarken de sol taraftan onları makaslardı.

Onlar da mağaranın genişçe dehlizinde bulunuyorlardı.

İşte onların böylece uyumaları Allah’ın alâmetlerindendir.

Allah kime hidâyet verirse doğru yolda olan odur; kimi de hidâyetten mahrum eder şaşırtırsa, artık imkânı yok, ona

yol gösterecek bir dost bulamazsın.

Mağaranın kapısının tam kuzeye baktığı anlaşılıyor. İşte bundan ötürü mağaraya güneş ışığı girmiyor ve yanından geçen biri, içeride ne olduğunu göremiyordu.

18 – Sen onları uyanık sanırdın, halbuki gerçekte onlar uykuda idiler.

(Yanları ezilmesin diye) Biz onları gâh sağa, gâh sola çevirirdik.

Köpekleri ise mağara girişinde ön ayaklarını yaymış vaziyette duruyordu.

Onları görseydin sen de ürker, derhal dönüp kaçardın, için korku ile dolardı.

Dağ başında, uzanmış vaziyette iken sağa sola dönüp duran üç beş kişi... Onları koruyan korkunç bir nöbetçi köpek... Öylesine ürkütücü bir manzara oluşturuyordu ki oraya göz atan kişi onların efsanevi dehşetli varlıklar olduğunu sanır, derhal uzaklaşmaya çalışırdı. Bu da onların, yıllarca dış dünyadan güven içinde olmalarını sağladı.

19-20 – İşte, onları nasıl uyuttuysak öylece de uyandırdık.

Derken aralarında konuşmaya başladılar.

Birisi: “Ne kadar uykuda kaldınız?” diye sorunca bazıları:

“Bir gün, belki bir günden de az!” diye cevap verdiler.

Diğerleri de: “Uykuda ne kadar kaldığınızı tam tamına ancak Rabbiniz bilir.” dediler.

“Siz onu bırakın da, açlığımızı gidermeye bakalım!

Şu akçeyi verip içinizden birini şehre gönderin de

baksın hangi yiyecek daha hoş ve helâl ise ondan size azık tedarik etsin.”

“Bir de gayet nazik ve tedbirli davransın, varlığınızı ve bulunduğunuz yeri sakın hiç kimseye hissettirmesin.”

“Çünkü onlar sizi ellerine geçirirlerse ya taşa tutar, ya da kendi dinlerine döndürürler, bu takdirde de ebediyyen felah bulamazsınız.”

21 – Böylece halkı da Ashab-ı Kehfin durumundan haberdar ettik ki,

Allah’ın haşir vâdinin gerçeğin ta kendisi olup hakkında hiçbir şüphe olmayacağını onlar da anlasınlar.

Derken onları bulan halk, kendi aralarında onlar hakkında ne yapacaklarını tartışmaya girişti.

Bazıları: “Onların anısına bir anıt dikin, biz gerçek durumlarını anlayamadık, Rab’leri hallerini pek iyi bilir” derken,

görüşleri ağır basan müminler ise: “Mutlaka onların yanı başlarına bir mescid yapacağız.” dediler.

Rivayete göre, şehre gönderdikleri arkadaşları üç asır önce müşrik Decius devrinin parası, o zamanın kıyafeti ve konuşma tarzı ile dikkat çekti. Onu görenler, hazine bulduğu zannı ile kendisini yöneticilere götürdüler. İfadesini alınca, halkın çoğu da onların dinini benimsediğinden kitle halinde mağaraya vardılar. Ashab-ı kehf din kardeşlerini selâmlayıp ruhlarını o sırada teslim ettiler. Böylece haşrin ispatına canlı bir delil teşkil ettiler.

Müfessirlerin çoğunluğu oraya mescit yapma fikrinin müminlere ait olduğunu söylerken, Mevdudî tam tersine, bu fikrin şirk uygulamasını devam ettirmek isteyen müşriklere ait olduğunu ileri sürer. Fakat mescit, bu önemli hadiseyi ebedileştirme vesilesi olup şirke yer vermemesi itibariyle, ekseriyetin haklı olduğunu düşünebiliriz.

22 – İnsanların kimi: “Onlar, üç kişi idi, dördüncüleri de köpekleri idi.” diyecekler.

Bazıları da: “Beş kişi idiler, altıncıları da köpekleri idi.” diyecekler.

Bunlar, gayb hakkında tahmin yürütmekten ibarettir.

Kimileri de: “Onlar yedi kişi olup sekizincileri de köpekleri idi.” derler.

De ki: “Onların sayısını tam tamına Rabbim bilir.” Onlar hakkında bilgisi olan çok az kişi vardır.

Öyleyse onlar hakkında anlatılan bu kesin bilgiler dışında kimse ile tartışma, kendilerinde bilgi de isteme!

Kur’ân, onların sayıları, hangi şehirde oldukları gibi konuları teferruat sayıp asıl çıkarılması gereken derslere dikkat çeker. Şöyle ki:

1. Mümin, haktan dönmemeli 2. Maddî imkânlardan çok, Allah’a dayanmalı. 3. Allah’ın ölüleri diriltmeye kadir olduğuna kesinlikle inanmalı.

23-24 – Hiçbir konuda: Allah’ın dilemesine bağlamaksızın, “Ben yarın mutlaka şöyle şöyle yapacağım” deme!

Bunu unutursan Rabbini an ve: “Umarım ki Rabbim, doğru olma yönünden beni daha isabetli davranışa muvaffak kılar” de! [18,63]

25 – Mağaralarında üç yüz yıl kaldılar. Bazıları buna dokuz yıl daha ilâve ettiler.

26 – Sen şöyle söyle: “Ne kadar kaldıklarını asıl Allah bilir.

Zira göklerin ve yerin gaybını bilmek O’na mahsustur.

O öyle güzel görür, öyle güzel işitir ki!

Oysa onların O’ndan başka hâmileri yoktur.

O, kendi hükmüne kimseyi ortak yapmaz.” de.

27 – Sana vahyedilen Rabbinin kitabını oku. O’nun sözlerini değiştirecek güç yoktur ve O’ndan başka sığınak bulman da mümkün değildir. [5,67; 33,39]

28 – Rablerine, sırf O’nun rızasını ve cemaline kavuşmayı umdukları için,

sabah akşam yalvaranlarla beraber olmakta sebat et.!

Dünya hayatının süslerini arzulayarak sakın gözlerin onlardan başkasına kaymasın.

Kalbini Bizi zikretmekten gafil bıraktığımız, heva ve hevesine uyan

ve işi hep aşırılık olan kimselere itaat etme! [6,52; 20,131]

Âyetin nüzul sebebiyle ilgili olarak En’âm, 52 âyetindeki notumuza bakınız.

29 – De ki: “İşte Rabbiniz tarafından gerçek geldi.

Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.”

Şu da bir gerçektir ki Biz o zalimlere,

duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmış olan müthiş bir ateş hazırladık.

Eğer susuzluktan feryad edecek olurlarsa kendilerine erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su verilir.

O ne fena bir içecektir ve cehennem ne fena bir barınaktır! [47,15; 55,44]

30 – İman edip yararlı işler yapanlara gelince,

şu bir gerçek ki Biz güzel iş yapanların işlerini asla zayi etmeyiz.

31 – İşte onlara, içlerinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır.

Orada tahtlar üzerine kurularak kendilerine altın bilezikler takılacak, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler.

Tahtlara kurulacaklar.

Ne güzel mükâfattır bunlar ve ne güzel bir meskendir o cennet! [35,33; 25,75-76]

32 – Onlara şu iki kişinin halini misal getir:

Onlardan birine iki üzüm bağı lütfettik, bağların etrafını hurma ağaçları ile çevreledik.

ve bahçelerin arasında da ekin bitirdik.

33 – Her iki bağ da meyvesini verdi, hiçbir şeyi eksik bırakmadı.

O iki bağın arasında da bir ırmak akıttık.

34 – O şahsın başka serveti de vardı. Arkadaşıyla konuşurken ona:

“Benim,” dedi, “malım ve servetim senden çok olduğu gibi,

maiyyet, çoluk çocuk bakımından da senden daha ilerideyim.”

35-36 – Bu adam gururu yüzünden kendi öz canına zulmeder vaziyette bağına girdi ve:

“Zannetmem ki bu bağ bozulup yok olsun; kıyametin kopacağını da sanmıyorum.

Bununla beraber şayet Rabbimin huzuruna götürülecek olursam

o zaman elbette bundan daha iyi bir âkıbet bulurum!” dedi. [41,50; 46,11]

37-38 – Konuşma esnasında arkadaşı bu şahsa:

“Ne o!” dedi, “yoksa sen, senin aslını topraktan, sonra da bir netfeden yaratan, bilahare de seni böyle tam mükemmel bir insan şekline getiren Rabbini mi inkâr ediyorsun?

Fakat sen inkâr etsen de şunu bil ki benim Rabbim Allah’tır. Rabbime hiç bir şeyi ortak saymam.”[Nutfe için bkz. 76,2]

Burada şöyle bir soru hatıra gelebilir: “36. ayetten o kişinin Allah’a inandığı anlaşıldığı halde, burada O’nu inkâr eden bir kâfir olduğu bildiriliyor?”. Razî bunu şöyle izah

eder: “O kâfir olan kardeş, Allah Teala’ya, öldükten sonra diriltmeye kadir olma hususunda acziyet izafe edince, O’nu mahluklara denk saymış oluyor. Bu da onun müşrik olduğu sonucunu doğurur”.

39 – “Benim servetimin ve çoluk çocuğumun sayısının seninkinden daha az olduğunu düşündüğüne göre, bağına girdiğinde:

“Maşaallah! Allah ne güzel dilemiş ve yapmış!

Ondan başka gerçek güç ve kuvvet sahibi yoktur.” demeli değil miydin?

40-41 – Olur ki Rabbim senin bahçenden daha iyisini bana verir ve senin o bahçene gökten bir afet indirir de

bağın kupkuru toprak kesilir;

yahut bağının suyu çekilir de ondan artık büsbütün ümidini kesersin.” [67,30]

42 – Çok geçmeden, bütün serveti kül oldu...

Sahibi bu halini görünce, bağın çökmüş çardakları karşısında,

yaptığı masraflarına, harcadığı emeklere acıyıp avuçlarını oğuştura kaldı!

“Ah!” diyordu, “n’olaydım, Rabbime ibadette hiçbir şeyi ortak yapmamış olaydım!”

43 – Hasılı o, Allah’tan başka kendisine sahip çıkacak bir topluluk da bulamadı, kendi kendisini de kurtaramadı.

44 – Öyle bir yerde himaye ve yardım, sadece hak ve hakikatin ta kendisi olan Allah’a mahsustur.

En iyi mükâfatı da, en güzel âkıbeti de veren O’dur. [40,84; 10,90-91]

45 – Dünya hayatı hakkında onlara şu misali ver: Dünya hayatının durumu şuna benzer:

Gökten yağmur indiririz, onun sayesinde yeryüzünde bitkiler yeşerip gürleşir, çok geçmeden kurur, rüzgârın savurduğu çerçöp haline gelir... Allah her şeye hakkıyla kadirdir. [39,21; 10,24]

46 – Mal mülk, çoluk çocuk...

Bütün bunlar dünya hayatının süsleridir.

Ama baki kalacak yararlı işler ise Rabbinin katında,

hem mükâfat yönünden, hem de ümit bağlamak bakımından daha hayırlıdır. [3,14; 64,15]

47 – Günü gelecek, dağları yürüteceğiz, yerin dümdüz hale geldiğini göreceksin.

İşte bütün insanları mahşer meydanına topladık,

eksik bıraktığımız bir tek kişi bile kalmadı! [20,105-107; 27,88; 101,5]

48 – Hepsi sıra sıra Rabbinin huzuruna arz olundular.

Ve şöyle nida edildi onlara: "İlkin sizi nasıl yarattıysak, aynen o şekilde Biz'e döndünüz.

Siz ise, böyle bir buluşma belirlemediğimizi iddia ederdiniz değil mi?" [78,38; 89,22]

49 – İşte herkesin hesap defteri önüne konuldu.

Mücrimlerin defterdeki kayıtlardan korktuklarını ve şöyle dediklerini görürsün:

"Eyvah bize! Bu deftere de ne oluyor?

Ne küçük komuş, ne büyük, yazılmadık şey bırakmamış!"

Böylece yaptıkları her şeyi yanlarında buldular.

Şu kesin ki Rabbin kimseye zulmetmez. [3,30; 75,13; 4,40; 21,47]

50 – Hani bir zaman Biz meleklere: "Âdem'e secde edin!" deyince, onlar da derhal secdeye kapanmışlardı.

Yalnız İblis secde etmemişti. O zaten cinlerden idi ve Rabbinin emri dışına çıktı.

Ey Âdem'in evlatları!

Onlar size düşman oldukları halde, siz kalkıp Ben'im dışımda onu ve onun evlatlarını mı dost ediniyorsunuz?

Zalimler için ne fena bir bedel! Ne zararlı bir takas! [15,28-39; 2,34; 7,12]

İblis, melaikeden olduğundan değil de meleklerle beraber bulunduğundan istisna ediliyor. Melekler yaratılış icabı Allah'a isyan edemezler, İblis'te ise irade bulunduğundan tercihte bulunup itaat dışına çıktı.

51 – Ben onları göklerin ve yerin yaratılışına tanık etmediğim gibi, kendi yaratılışlarına da şahit kılmadım.

Ben sapık ve saptıran kimseleri hiçbir zaman yanıma yaklaştırmam, yardımcı edinmem. [34,22-23]

52 – O gün Allah müşriklere der ki:

"Haydi bakalım, ortaklarım olduklarını iddia ettiğiniz putları çağırın, gelsinler!"

İşte çağırdılar ama, onlar kendilerine cevap vermediler.

Biz aralarına derin bir uçurum koyduk. [46,5-6; 6,94] [36,59; 30,14]

53 – Suçlular ateşi gördüler, orayı boylayacaklarını iyice anladılar.

Etrafı yokladılar, fakat ondan kaçacak bir yer bulamadılar.

54 – Biz bu Kur'ân'da, insanlar için her türlü misal ve öğüdü, farklı üsluplarla tekrar tekrar ifade ettik.

Fakat birçoğu bunları anlamadı. Zira bütün varlıklar içinde tartışmaya en düşkün olan, insandır.

55 – O insanları, kendilerine peygamber geldiği halde, inanmaktan ve Rab'lerinden af dilemekten alıkoyan şey, sırf

Allah’ın kanunu uyarınca, evvelki ümmetlerin başına gelen azabın kendilerinin de başlarına gelmesini yahut âhiret azabının gözlerinin önüne konulmasını beklemeleridir. [29,29; 8,32]

Kur’ân insanın kalbini ve aklını uyandırmak için her türlü vasıtayı, çeşitli misalleri, farklı anlatım tarzlarını kullanmış, ikna etmek için denemediği yol kalmamıştır. Bunlardan anlamayan, artık azabın tepesine inmesini beklemelidir.

56 – Halbuki Biz resulleri azap getirmeleri için değil, sadece iman edenleri Allah’ın rahmetiyle müjdelemeleri, inkâr edenleri ise bekleyen tehlikeleri haber verip uyarmaları için göndeririz.

Kâfirler ise hakkı batılla ortadan kaldırmak için mücadele verirler.

Onlar bütün âyetlerimizi, bütün uyarmalarımızı hep alay konusu yaparlar.

57 – Rabbinin âyetleriyle öğüt verildiği halde onlara sırtını dönen ve işlediği suçlarını unutan kimseden daha zalim kim olabilir?

Biz onların kalplerine bunu anlamalarına engel olacak perdeler, kulaklarına da ağırlıklar koyduk.

Sen onları hidâyete çağırsan da, artık onlar ebediyyen hidâyete gelemezler.

58 – Senin mağfireti bol Rabbin, merhametlidir.

Eğer işledikleri suçları sebebiyle onları cezalandıracak olsaydı, azabı onlara hemen gönderirdi.

Fakat onlar için belirlenmiş bir süre vardır ki o vâde geldiğinde

Allah’ın cezasından kaçıp sığınacak hiçbir yer bulamazlar. [35,45; 13,6]

59 – İşte o şehirlerin harabeleri!.. Oraların ahalileri zulümlerinde ısrar edince onları imha ettik. Onların helâkleri için de, bir vâde tayin ettik.

O şehirler, Mekkelilerin yolları üzerinde olan Sebe, Medyen, Semud, Sedum gibi yerlerdir.

60 – Bir vakit Mûsâ, genç yardımcısına: "Durup dinlenmeyeceğim, demişti, ta ki iki denizin birleştiği yere varacağım.

Varamazsam senelerce yürümeye devam edeceğim."

Kur'ân'da adı bildirilmeyen bu genç yardımcının Yûşa İbn Nun (Josue) olduğu tefsirlerde rivayet edilir.

Mûsâ (a.s.)'ın Hızır (a.s.) ile kıssası Tevrat'ta yer almaz. Fakat Buharî'de nakledilen bir hadîse göre Hz. Peygamber (a.s.), bu kıssadaki Mûsa'nın İsrailoğullarının meşhur Peygamberi Mûsâ' (a.s.) olduğunu bildirmiştir. Bundan ötürü, onun, bazı oryantalistlerin iddia ettikleri gibi başka biri (mesela Gılgamış) olduğunu düşünmeye sebep yoktur.

Bu âyette geçen iki deniz hakkında, tefsirlerde dünyanın üç kıtasına dağılmış birçok yerler tahmin edildiği gibi, işarî tefsir kabilinden bazı tevcihler de teklif edilmiştir. Fakat bu gizemli kıssadan alınacak hisse, bunları bilmeye bağlı değildir.

61 – Onlar iki denizin birleştiği yere vardıklarında balıklarını unutmuş bulundular.

Balık sıyrılıp denizde bir yol tutmuştu bile.

62 – Buluşma yerini farkına varmaksızın geçip gidince Mûsâ yardımcısına:

"Getir artık kahvaltımızı!" dedi,

"Gerçekten bu seyahatimizde epey yorgun düştük."

63 – "Gördün mü?" dedi, "O kayanın yanında mola verdiğimizde, ben balığı unutmuşum!

Muhakkak ki onu sana söylememi unutturan da şeytandan başkası değildir.

Doğrusu balık, çok acayip bir şekilde canlanarak denizde yolunu tutup gittiydi."

64 – Musa: "İşte gözleyip durduğumuz da bu idi ya!" dedi.

Derhal izlerini takip ederek gerisin geri dönüp kayanın yanına vardılar.

65 – Orada bizim seçkin kullarımızdan öyle bir has kulumuzu buldular ki

Biz ona lütfedip, nezdimizden rabbanî bir ilim öğretmiştik.

Mûsâ (a.s.)'ın karşılaştığı zatın isminin Hızır (Hadır) olduğu hadis-i şerifte bildirilmiştir. Bu zat bazı âlimlere göre peygamber, bazılarına göre büyük bir velîdir.

Onun, beşere gönderilen, ilahî şeriatlerde bildirilen hükümlere tâbi olmadığı gerçeğinden hareket eden ender bir görüşe göre Hızır, melek veya başka bir ruhanî olmalıdır. Gerçekten, bu kıssa başından sonuna kadar o zatın bir başka boyuttan olduğunun karineleriyle doludur.

66 – "Üstadım!" dedi Mûsâ, "Sana öğretilen bu ilimden bana da bir şeyler öğretmen için sana tâbi olabilir miyim?"

67-68 – "Doğrusu" dedi, "sen benimle beraberliğe sabredemezsin.

Bütün yönleriyle kavrayamadığın meseleler karşısında nasıl kendini tutabilirsin ki?"

69 – "İnşaallah" dedi Mûsâ, "beni sabırlı bulacaksın ve senin hiç bir emrine karşı koymayacağım."

70 – "O halde" dedi, "bana tâbi olduğuna göre, hangi konuda olursa olsun,

ben onun hakkında sana söz açmadıkça, asla bana soru sormayacaksın!"

71 – Bunun üzerine kalkıp gittiler. Nihayet bir gemiye rastlayıp ona bindiler ve o zat gemiyi deldi.

Mûsâ duramayıp: “Ne yaptın öyle?” dedi

“İçindeki yolcuları denizde boğmak için mi yaptın bunu?

Vallahi çok korkunç bir iş yaptın!”

72 – (Hızır:) “Sana “Benimle beraberliğe katlanamazsın” dememiş miydim?

(İşte sen de gördün!)” dedi.

73 – “Ne olur” dedi Mûsâ, “lütfen unutarak söylediğim bu sözden ötürü beni azarlama, bu işimden dolayı bana bir güçlük çıkarma!”

74 – Yine yola koyuldular.

Nihayet bir oğlan çocuğuna rastladılar ve (Hızır) onu öldürdü.

Mûsâ atılıp: “Ne yaptın?” dedi, “masum ve günahsız bir canı,

kısas hükmü ile bir can karşılığında olmaksızın mı öldürdün?

Doğrusu görülmemiş derecede fena bir iş yaptın!”

75 – “Sen benimle arkadaşlık etmeye katlanamazsın dememiş miydim?” dedi.

76 – Mûsâ: “Eğer” dedi, “sana bir daha soracak olursam,

bundan böyle benimle hiç arkadaşlık etme!

Artık özür dileyemeyecek hale geldim.”

77 – Tekrar yola devam ettiler.

Nihayet bir şehre varıp o şehir halkından yiyecek istediler,

ama ahali bunları misafir etmemekte diretti.

Bu sırada (Hızır) orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar görür görmez onu düzeltiverdi.

Mûsâ: “İsteseydin” dedi, “elbette buna karşı iyi bir ücret alabilirdin!”

78 – Hızır: “İşte” dedi, “seninle ayrılmamızın vakti geldi!

Şimdi sana hakkında sabırsızlık gösterdiğin o meselelerin içyüzlerini tek tek bildireceğim:

79 – Evvela, o gemi, denizde çalışan birtakım fakirlere ait idi. Ben onu kasden bir miktar zedeledim.

Zira öte yanında, sağlam olan bütün gemileri gasbeden zalim bir hükümdar vardı.

80 – Oğlan çocuğuna gelince: Onun ebeveyni mümin insanlar idi.

Bu çocuğun onları ileride azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk.

81 – Rab’lerinin, kendilerine onun yerine daha temiz, daha hayırlı,

merhamette ondan daha hisli bir çocuk ihsan etmesini diledik.

82 – Gelelim duvara: O duvar şehirdeki iki yetim çocuğa aitti.

Duvarın altında onlara ait bir define gömülü idi. Babaları, salih, iyi bir insandı.

Rabbin onların reşit olacakları çağa gelip, definelerini o zaman çıkarmalarını irade buyurdu.

Bütün bunlar Rabbinden birer lütuf ve rahmet olup, ben hiçbirini kendi görüşümle yapmış değilim.

İşte hakkında sabırsızlık gösterdiğin meselelerin içyüzü bunlardan ibarettir.”

Burada ve ma fealtuhu daki hüve zamiri müfret olup mana bakımından mezkûr üç fiile işaret eder. Türkçede şöyle dediğimiz gibi:” İşte durum bundan ibaret!” aslında

“durumlar” da denebilirdi. Fakat bu, kafidir (İbn Âşur, 16/15; Elmalılı, 4/3270).

83 – Bir de sana Zülkarneyn’i sorarlar. “Size onun bir hadisesini anlatayım.” de!

Zülkarneyn, anlamı ve kapsamı geniş olan bir kelimedir. Zülcenaheyn vasfına benzer, “iki kanatlı” yani işin çeşitli yönlerine vâkıf, mükemmel demektir. *Karn*: Asır, boynuz, aynı zamanda yaşayan topluluk, güneş kursu, bir toplumun başı, efendisi gibi anlamlara gelir. Görünene ve görünmeyene sahip, dünyanın doğusuna da batısına da sahip, dolayısıyla cihangir mânaları da mümkündür. Tefsirlerde daha çok cihan fatihlerinden Makedonya kralı Büyük İskender (m.ö. 324) üzerinde durulsa da, onun bazı vasıfları Kur’ân’da bildirilen Zülkarneyn’e uymamaktadır.

Daha önce yaşayan İran kralı Büyük Dariyus (m.ö. 521) olma ihtimali de vardır; zira o da, zamanında meskûn dünyanın büyük kısmını ele geçirmiş, İsrailoğullarını da Babil esaretinden serbest bırakmış, dine bağlı olduğu bildirilen bir hükümdardı. Zülkarneyn vasfı Dn, 8,3.20 ile de irtibatlandırılmaktadır.

Ashab-ı kehf, Hızır ve Zülkarneyn gibi gizemli konularla dolu olan bu kutlu sûrenin atmosferinde başka çok ihtimaller de bulunabilir. Doğruyu bütün yönleriyle bilmek, Allah Teâlâya mahsustur.

84-85 – Biz ona dünyada geniş imkânlar verdik ve onun ihtiyaç duyduğu her konuda sebep ve vasıtalar ihsan ettik. O da batıya doğru bir yol tuttu.

86 – Nihayet batıya ulaştığında, Güneşi adeta kara bir balçıkta batar vaziyette buldu.

Orada yerli bir halk bulunuyordu.

Biz: “Zülkarneyn!” dedik, “ister onlara azab edersin, ister güzel davranırsın.”

Müfessirler Zülkarneyn’in dünyanın batı ucuna, mesela Atlas okyanusuna vardığını düşünmüşlerdir.

87 – Zülkarneyn şöyle dedi: “Kim zulmederse, Biz onu cezalandırırız, sonra da Rabbinin huzuruna götürülür.

O da ona benzeri görülmedik bir ceza uygular.

88 – Fakat iman edip yararlı davranışlar içinde olana,

en güzel karşılık verilir ve ona kolay olan buyruklarımızı emrederiz, kolaylık gösteririz.”

89 – Zülkarneyn bu sefer yine bir yol tuttu.

90 – Güneşin doğduğu yere varınca onun,

kendilerini sıcaktan koruyacak bir siper nasib etmediğimiz bir halk üzerine doğduğunu gördü.

Zülkarneyn doğu tarafında, arka arkaya ülkeler fethederek ilerleye ilerleye nihayet medenî yaşayışın sona erdiği, ilkel (çıplak, evsiz barksız) yaşayan en uzak bir doğuya ulaştığı anlaşılıyor.

91 – İşte Zülkarneyn, böyle yüksek bir hükümranlığa sahip idi. Onun yanında ne var, ne yoksa Biz hepsine vakıf idik.

92 – Sonra o başka bir yol tuttu.

93 – Nihayet iki dağ arasına ulaştığında, onların önünde, hemen hemen hiç söz anlamayan bir millet buldu.

Âyette geçen iki dağın Karadeniz ile Hazar Denizi arasında uzanan dağ sıralarının bir bölümü olduğu, tefsirlerde kuvvetli ihtimal görülmektedir. Dağıstan’ın Derbend şehrindeki sed, İslâm dünyasında Zülkarneyn seddi olarak bilinmiştir. Bu dağların ötesinde Ye’cüc ve Me’cüc bölgesinin yer aldığı düşünülmüştür. Fakat, bunlar birer tahminden öteye geçemez.

94 – “Ey Zülkarneyn!” dediler, “Ye’cüc ve Me’cüc bu ülkede bozgunculuk yapıyorlar.

Bizimle onlar arasında bir sed yapman için sana bir vergi vermeyi teklif ediyoruz, ne dersin?”

Ye’cüc ve Me’cüc hakkında bkz. 21,96. [207]

95 – O da şöyle cevap verdi: “Rabbimin bana verdiği imkânlar, sizin vereceğinizden daha hayırlıdır.

Siz bana beden gücüyle yardımcı olun da sizinle onlar arasında sağlam bir sed yapayım.”

96 – “Demir kütleleri getirin bana!” Zülkarneyn iki dağın arasını demir kütleleriyle doldurtup dağlarla aynı seviyeye getirince:

“Körükleyin!” dedi. Tam onu bir ateş haline getirince,

“Bana erimiş bakır getirin de üzerine dökeyim.” dedi.

97 – Artık o Ye’cüc ve Me’cüc’ün, ne seddi aşmaya, ne de onda delik açmaya güçleri yetmedi.

98 – Zülkarneyn: “Bu, Rabbimden bir rahmettir, bir lütuftur, dedi. Rabbimin tayin ettiği vakit gelince, bunu yerle bir eder.

Rabbimin vâdi mutlaka gerçekleşir.”

99 – O kıyamet gününde Biz, insanları birbirine çarparak dalgalanır halde kılacağız.

Sûr’a da üfürülür, insanların hepsini bir araya toplarız. [56,49-50; 18,47]

100-101 – Gözleri Ben’im kitabım karşısında perdeli olup,

Kur’ân’ı dinlemeye tahammül edemeyen kâfirlere,

o gün cehennemi gösteririz, cehennemle karşı karşıya koyarız onları.

102 – O kâfirler, birtakım kullarımı, Benden başka tanrı edinmelerinin geçerli olacağını mı zannettiler?

Doğrusu Biz cehennemi kâfirler için konak olarak hazırladık.

103-104 – De ki: “İşleri yönünden âhirette en büyük kayba uğrayanların kimler olduklarını bildireyim mi?

Onlar o kimselerdir ki dünya hayatında yaptıkları işlerin karşılıkları hep boşa gidecektir.

Halbuki kendilerinin güzel güzel işler yaptıklarını sanırlar.”

105 – İşte onlar Rab’lerinin âyetlerini ve O’na kavuşmayı inkâr etmiş, bu yüzden de yaptıkları iyi işler boşa gitmiştir.

Tartılacak şeyleri kalmadığından kıyamet günü onlar için artık tartı âleti koymayacağız. [25,23; 24,39; 47,9; 6,88]

106 – İşte kâfir olmaları, âyetlerimle ve kendilerine yapılan uyarılarla alay etmeleri sebebiyle, şu cehennem onların cezası olarak hazırlanmıştır.

107 – İman edip yararlı işler yapanlara gelince, onlara da konak olarak Firdevs cennetleri hazırlandı. [23,11][208]

108 – Onlar orada devamlı kalacak, (usanmadıklarından ötürü), başka tarafa geçmeyi arzu etmeyeceklerdir.

109 – De ki: “Rabbimin sözlerini yazmak için bütün denizler mürekkep olsaydı,

hatta onun bir mislini de takviye gönderseydik,

bu denizler tükenir, Rabbinin sözleri yine de bitmezdi. [31, 27][209]

110 – De ki: “Ben sadece sizin gibi bir insanım.

Ancak şu farkla ki bana “sizin ilahınız tek İlahtır” diye vahyediliyor.

Artık kim Rabbine âhirette kavuşacağını umuyorsa,

yararlı işler yapsın ve sakın Rabbine ibadetinde hiç bir şeyi O’na ortak koşmasın!

207 94 Hz 38,2; Yh V 20,8.
208 107 Lk 23,43; II Kr 12,4.
209 109 Yh 21,25.

19 – MERYEM SÛRESİ

98 âyet olup Mekke'de inmiştir. Sûre, önce Hz. Zekeriyya ve oğlu Hz. Yahya'yı zikr ederek başlar. Peşinden Hz Meryem'i ve onun bakire olarak Hz. İsa'yı dünyaya getirmesini tafsilatlı bir şekilde anlatır. Müteakiben Hz. İbrâhim, Hz. Mûsâ, Hz. İsmâil, Hz. İdris (aleyhimu's-selâm) dan bahseder. Sonra nebîlerin yolundan sapanlara dikkat çeker. Şirkin çeşitli şekillerini çürütür.

Meryem sûresi, Hz. Îsa'nın adı etrafında türeyen çeşitli batıl inançları reddeder. Bu sûre Hz. Îsa hakkında gerçek inancı açıkça bildirmekte olup Habeşistan'a hicret eden müminler bunu orada okumaktan çekinmemişlerdir. Okumaları Necaşî ve yakınları üzerinde olumlu bir tesir uyandırmıştır. Hz. İbrâhim'den bahsedilmesi muhacirler için büyük bir teselli vesîlesidir. Zira o da hicret etmiş ve sonunda iyi bir akıbete kavuşmuştur. Son bölümünde müşriklerin aleyhteki çabalarına rağmen müminlerin felaha ereceği müjdelenmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.

2 – Bu, Senin Rabbinin, kulu Zekeriyya'ya olan lütuf ve ihsanının anlatımıdır. [3,38-41][210]

3 – O Rabbine gizlice seslenip şöyle niyaz etmişti:

4 – "Ya Rabbî, iyice yaşlandım, kemiklerim zayıfladı, eridi, başımdaki saçlarım ağardı, alev alev tutuştu.

Ya Rabbî, Sana her ne için yalvardıysam, asla mahrum kalmadım.”

5-6 – Doğrusu ben arkamdan yerime geçecek akrabamdan ötürü endişeliyim.

Eşim de kısır! Bana lütf-u kereminden öyle bir vâris nasib et ki bana da, Yâkub hanedanına da mirascı olsun.

Onu, razı olacağın bir insan eyle ya Rabbî!” [3,38-39]

Zekeriyya (a.s.) Harun (a.s.) neslindendi. İsrailoğulları Filistin’i fethettikten sonra ülkeyi 12 kabileye miras olarak dağıttılar. 13. olan ve Harun (a.s.)’ dan gelen Levililer’e de dinî hizmetler düştü. (Ta I, 23)

7 – “Zekeriyya!” buyurdu Allah. “Biz, sana adı Yahya olacak bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce, kimseyi ona adaş yapmadık (Bu adı alan olmadı).”

Yahya: “O yaşayacak, yaşasın, manevî erdemleriyle hep diri kalsın, her zaman hatırlansın, yaşar” demektir. (Bu kıssa hakkında bkz. Lk, 1,5 - 22)

8 – “Ya Rabbî, dedi, nasıl benim çocuğum olabilir ki eşim kısır, ben ise bir pîr-i faniyim!”

9 – Melek dedi: “Öyledir, fakat Rabbin buyurdu ki: Bunu yapmak bana pek kolay! Nitekim seni yoktan var eden de Ben değil miyim?” [76,1]

10 – “Bana bir alâmet göster ya Rabbî!”, dedi. Allah buyurdu:

“Senin alâmetin, sağlığın yerinde olmasına rağmen üç gün insanlarla konuşamamandır” [3,41]

11 – Derken, mâbeddeki bölmesinden halkının karşısına çıkıp “Sabah akşam Rabbinizi tenzih ve O’na ibadet edin!” diye işarette bulundu. [Mihrab için bkz. 3,37]

12-14 – “Yahya! Kitaba var kuvvetinle sarıl!” dedik ve henüz çocuk iken ona hikmet verdik.

Tarafımızdan bir merhamet, arı duru bir gönül de ihsan ettik.

O, Allah'ı sayıp günahtan sakınan bir insandı.

Anne ve babasına iyi davranan hayırlı bir evlattı, asla zorba ve isyankâr biri değildi.

15 – Doğduğu gün de, vefat ettiği gün de, diriltilip kabirden kalkacağı gün de selâm olsun ona!

Bu hadisenin Yeni Ahit'te anlatımı için bkz. Lk, 1,5 - 22. Kur'ân ile İncîl'in anlatımında şu iki fark vardır: 1. Zekeriya (a.s.)'ın konuşmaması bir işaret ve alâmet iken Luka inciline göre bir nevi cezadır. 2. Onun konuşmaması üç gün iken İncîl'e göre Yahya (a.s.)'ın doğumuna kadar sürmüştür.[211]

16 – Kitapta Meryem'i de an! Hani o, ailesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekiliverdi.

Beyt-i Mukaddesin veya evinin doğu tarafına çekilmişti. Hıristiyanlar doğu tarafını kıble edinmişlerdir.

17 – Onlarla kendisi arasına bir perde gerdi.

Biz de ona Ruhumuzu gönderdik de, ona kusursuz, mükemmel bir insan şeklinde görünüverdi. [26,193-194.]

18 – Meryem irkildi ve "Ben" dedi, "Rahmana sığındım senden.

Eğer Allah'ı sayıp günahtan sakınan bir kimse isen çekil yanımdan!"

19 – Ruh: "Ben" dedi, "Rabbinden sana gelen bir elçiyim.

Sana tertemiz bir erkek çocuk hediye edeyim diye geldim."

20 – Meryem: "Nasıl oğlum olabilir ki bana eli değen bir tek erkek bile olmamıştır. İffetsiz bir kadın da değilim!"

Kur'ân-ı Kerim Hz. Meryem'in bakire, yani hiçbir erkek ile evlilik ilişkisi olmadığını bildirir. Mevcut İncîllere göre Yusuf,

Meryem’i eş olarak aldı. Yalnız Hz. Îsa dünyaya gelinceye kadar onunla birleşmedi (Mt 1,24 - 25). Încîl’e göre Îsa’nın Hz. Meryem’den doğan Yâkub, Şem’un ve Yahuda isimli erkek ve ayrıca kızkardeşleri vardı (Mt 13,55).

21 – Ruh: “Öyledir, ama Rabbin: “Bu iş bana pek kolaydır. Çünkü biz onu insanlara kudretimizin bir alâmeti ve tarafımızdan bir rahmet kılacağız ve artık bu, hükme bağlanmış, olup bitmiş bir iştir.” dedi.” [3,47]

22 – Sonra çocuğuna hamile kaldı ve bu haliyle uzakça bir yere çekildi.

Uzaklaşması, çocuğuna babasız hamile kaldığının güçlü bir delilidir. Normal tarzda olsaydı evini, barkını, her şeyini bırakıp uzak bir yere çekilmezdi.

23 – Derken doğum sancısı onu bir hurma ağacına dayanmaya zorladı.

“Ay!” dedi, “n’olaydım, keşke bu iş başıma gelmeden öleydim, adı sanı unutulup gitmiş biri olaydım!”

Bu sancılar Hz. Meryem’in diğer anneler gibi doğurduğunu, Îsa (a.s.)’ın herhangi bir çocuk gibi dünyaya geldiğini gösteriyor. Hz. Îsa’nın insanlardan uzak bir yerde doğduğu anlaşılıyor.

24 – Derken, Ruh, ona aşağıdan şöyle seslendi: “Sakın üzülme!” dedi, “Rabbin senin alt yanında bir su arkı meydana getirdi.

Bunu söyleyen: Melek veya yeni doğan çocuk olabilir.

25 – “Haydi, hurma dalını kendine doğru silkele, üzerine taze hurmalar dökülsün.”

26 – “Artık ye, iç, gözün aydın olsun!

Eğer herhangi bir insana rastlarsan:

“Ben Rahman’a oruç adamıştım, de,

o sebeple bugün hiç kimseyle konuşmayacağım”

27 – Onu kucağına alıp akrabalarına getirdi.

“Kız Meryem! dediler, sen ne çirkin bir şey yapmışsın öyle!”

28 – “Ey Harun’un kardeşi! Baban kötü bir insan değildi. Annen de iffetsiz bir kadın değildi!”

Arapçada *eb* (baba), *eh* (kardeş) ve *uht* (kız kardeş) kelimeleri birçok durumda geniş mânada kullanılır. Bunlar bazen gerçek bir babalık veya kardeşlik değil, mensubiyet bildirir. Hz. Peygambere (a.s.) bu, bir müşkil olarak sorulmuş, o da: “Meryem zamanındaki insanlar, kendilerinden önce geçen peygamberlerinin ve iyi kimselerin isimlerini çocuklarına isim yaparlardı, yani onlara nisbet edilirlerdi.” buyurmuştur. Nitekim: Hz. Safiyye, bazı kadınların kendisine “Yahudi kızı Yahudi!” dediklerini şikâyet edince Hz. peygamber şöyle buyurmuştu: “Sen niçin onlara: “Oh ya, Harun babam, Mûsâ amcam, Muhammed eşim oluyor, daha ne isterim!” deseydin ya!”

29 – Meryem, (bana değil, çocuğa sorun! dercesine) çocuğu gösterdi: “Nasıl olur da, dediler, beşikteki bebekle konuşuruz?” [23,50]

30 – Derken bebek: “Ben Allah’ın kuluyum, dedi, O bana kitap verdi, beni peygamber olarak görevlendirdi.

Hz. Îsâ (a.s.)’ın bu sözü İncîl’de de yer alır.[212]

31 – “Nerede olursam olayım beni kutlu, mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe bana namazı ve zekâtı farz kıldı.”

32 – “Anneme saygılı, hayırlı evlat kılıp, asla zorba, bedbaht ve hayırsız biri yapmadı” [17,23; 31,14]

33 – Doğduğum gün de, öleceğim gün de, kabirden kalkıp dirileceğim gün de selâm üzerime olsun!”

34 – İşte hakkında şüphe ve tartışmalara girdikleri Meryem oğlu Îsa konusunda

gerçeğin ta kendisi olan Allah'ın sözü budur.

35 – Allah'ın evlat edinmesi olacak iş değildir!

O bundan münezzehtir! Bir işi yapmak istedi mi, "şöyle olsun!" demesi kâfidir. [36,82]

36 – "İyi bilin ki Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse yalnız O'na ibadet ediniz. Doğru yol budur"

37 – Sonra onun hakkında birtakım gruplar kendi aralarında ayrılığa düştüler.

Artık gerçeğin meydana çıkacağı o mühim günün duruşmasında vay o kâfirlerin başına geleceklere!

Bu gruplar Yahudilerle Hıristiyanlardır. Yahut Hıristiyanların Nesturîler, Yâkubîler ve Melkânîler şeklinde bölünmeleridir. Tarihî akış içinde Hıristiyanlık yüzlerce gruba bölünmüştür. Titiz bir tevhid inancına sahib olan Unitaire'lerin yanında, ekserî Hıristiyanların teslisi, hatta Mormonlar gibi bir grubun politeizm'i (çok tanrıcılığı) kabul ettiklerini de görürüz. Hülasa: "Yeryüzünde başka hiç bir dinin mensupları Hıristiyanlar kadar farklı inanç fırkalarına ve din savaşlarına girmemişlerdir." [De Glasenapp, *Les cinq grandes religions (Beş Büyük Din)* , Paris, Payot, 1954, s. 415)

38 – Neler işitecek, neler görecekler onlar, huzurumuza gelecekleri gün!

Gerçeği pek güzel anlayacaklar o gün.

Ama zalimler tam bir şaşkınlık içindedirler o gün.

39 – Sen o hasret ve pişmanlık gününü, o haklarında ilâhî hükmün yerini bulacağı günü anlatarak uyar onları! Ama onlar gaflet içindeler, hâlâ iman etmiyor onlar.

40 – Şu kesin bir gerçektir ki bütün dünyaya ve dünyada yaşayan bütün insanlara Biz vâris olacağız (onlar sona erip baki Allah kalacak)

ve ölümden sonra hepsi diriltilip Bizim huzurumuza getirileceklerdir.

41 – Kitapta İbrâhim'i de an. O gerçekten özü sözü doğru biri idi, yani bir peygamberdi.

42 – Zamanı geldi, babasına: "Babacığım, dedi, niçin işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bu putlara tapıyorsun?" [21,52-67][213]

43 – "Babacığım, sana ulaşmayan bir ilim geldi bana, ne olur bana tâbi ol da seni dümdüz bir yola çıkarayım"

44 – "Babacığım, sakın şeytana ibadet etme! Çünkü şeytan Rahman'a isyan içindedir. [36,60; 4,117]

45 – Babacığım, bu gidişle o Rahman'dan bile bir azabın gelip sana dokunacağından

ve senin şeytana yoldaş olacağından ciddî endişe içindeyim.

46 – Babası: "İbrâhim, ne o, yoksa sen benim tanrılarıma sırtını mı dönüyorsun?

Bu işten vazgeçmezsen mutlaka taşa tutarım seni!

Şöyle bir uzun müddet benden uzak dur. Gözüm görmesin seni buralarda!"

47 – İbrâhim: "Selâmetle, hoşca kal!" dedi. Rabbimden senin için af dileyeceğim. O gerçekten bana karşı çok lütufkârdır. [25,63; 28,55; 60,4; 9,113-114; 14,41]

48 – "İşte sizi de, sizin Allah'tan başka ibadet ve dua ettiğiniz tanrılarınızı da terkediyorum!

Rabbime niyaz edip yalvarıyorum.

Rabbime niyaz etmem sayesinde mahrum olmayacağımı umuyorum.

Yani: “Olur ki O sana tövbe ve iman etmeyi nasib eder.” Zira kâfir için istiğfar etmenin (af dilemenin) mânası budur.

49 – Onları ve onların Allah’tan başka taptıkları putları terk edip (Şam’a yerleşince) Biz O’na İshak ile Yâkub’u hediye ettik.

Onların her birine peygamberlik verdik. [21,72; 11,71; 2,133]

Rivâyete göre: Hz. İbrâhim Şam tarafına hicret ettiğinde önce Harran’a geldi. Orada Sâre ile evlendi. Ondan İshak, İshak’tan da bilâhare Yâkub dünyaya geldi.

50 – Onlara rahmetimizden ihsanlarda bulunduk.

Onlara dillerde ve dinlerde yüksek ve güzel bir nam bıraktık. [26,84]

51 – Kitapta Mûsâ’yı da an! Gerçekten O Allah tarafından ihlâsa erdirilen bir kul idi, resul ve nebî idi.

Resul ve nebî, Kur’ân’da bazen eş anlamda kullanılmıştır. Fakat 22, 52 de olduğu gibi, bazen farklı anlam taşıdıkları da anlaşılmaktadır. Umum husus farkı olduğu söylenebilir. Yani her resûl nebîdir, ama her nebî resul olmayabilir. Risaleti yerine getiren bu görevli için Farsça “peygamber “kelimesi, Türkçemizde daha yaygın olup, bu ince fark gözetilmeksizin kullanılmaktadır.

52 – Hani ona Tur’un sağ tarafından seslenmiş ve özel konuşma için onu huzurumuza almıştık. [28,30][214]

Tur, Mısır ile Medyen arasında bir dağın adıdır. Hz. Mûsa (a.s.) Mısır’a giderken bir ateş görmüş, ona yaklaşınca “Ben Allah’ım! Hak mâbud Ben’im!” sesini işitmişti. Burada Tur’un doğusu kasdedilmiştir. Medyen’den Mısır’a giderken Tur’un güneyine düşen yoldan geçtiğinden, güney

cihetinden ona bakan kişiye göre, dağın sağı doğu, solu ise batı tarafında olur. Yoksa bir dağın sağı veya solu olmadığı âşikârdır.

53 – Ve rahmet ve keremimizden, kardeşi Harun'u da nebî olarak ona ihsan etmiştik. [28,34; 20,31; 26,13][215]

54 – Kitapta İsmâil'i de an. Gerçekten o, verdiği sözü yerine getiren biri idi. Resul ve nebî idi. [61,2-3; 54,55; 5,119]

Hz. İsmâil, Hz. İbrâhim'in oğlu ve Hz. Peygamberin büyük dedesidir.

55 – Halkına namazı ve zekâtı tavsiye ederdi. Rabbinin râzı olduğu biri idi. [20,132; 66,6]

56 – Kitapta İdris'i de an. Gerçekten o da doğruluğun timsali biri idi, bir nebî idi. [21,85][216]

İdris'in asıl adı Uhnuh (Enoch) olup, Nuh (a.s.)'ın 3. batın dedesidir. Rivâyete göre, kendinden önceki insanlar deri giyinirken o elbise dikmeye başlamış ve giymiştir. Ona 30 sahife indirilmiştir. Kalemle ilk yazı yazan, yıldızlar ve hesap ilmi ile ilk meşgul olan odur.

57 – Biz onu üstün bir makama yücelttik.

Burada Hz. İdris (a.s.)'ın miracına işaret edilmektedir. Krş. Enoch peygamberin miracı[217]

58 – İşte bunlar, Allah'ın nimetine mazhar olmuş olan bu zatlar,

Âdem neslinden, Nuh ile beraber gemide taşıdıklarımızın evlatlarından, İbrâhim ve İsrailin nesillerinden ve hidâyete erdirip seçtiğimiz kimselerdendir.

Onlar Rahman'ın âyetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı. [6,83-90; 40,78]

Bu zatlar Hz. Zekeriya ile Hz. İdris arasında zikredilen peygamberlerdir. Bu âyet, tilavet secdesini gerektiren âyetlerdendir.

59 – Kendilerinden sonra yerlerine öyle bir nesil geldi ki namazı zâyi ettiler, şehvetlerinin peşine düştüler. İşte bunlar da azgınlıklarının cezasını bulacaklardır.

Namaz, mümini Rabbi ile irtibata koyan bağdır, enerji kaynağı ile cihazı birleştiren kablo mesabesindedir. Kablosuz cihaz çalışmadığı gibi, ibadetsiz insan da karanlıkta kalır, rûh gıdasını alamaz ve güçsüz kalır. Âyet, ümmetlerin çöküşlerinin, namazı gevşetmekle başladığına işaret ediyor.

60 – Ancak tövbe eden, iman edip yararlı işler yapanlar cennete girecekler ve asla haksızlığa uğramayacaklardır.

61 – Evet, onlar Rahman’ın kullarına gıyabî olarak vâd ettiği, dünyada iken görmeksizin inandıkları Adn cennetlerine gireceklerdir. Allah’ın vâdi muhakkak ki yerini bulacaktır. [73,18]

62 – Orada onlar boş ve anlamsız söz işitmezler, sadece selâm ve selâmet sözleri duyarlar. Orada ziyafetleri sabah akşam kendilerine sunulacaktır. [56,25-26; 78,35]

Müslim (Müslüman) ile selâm aynı köktendir. Selâm: Selâmet, esenlik, barış demektir. Bu kökten “İslam” kelimesi sözlükte: Barışta olma, iteat, esenlik demek olup terim olarak Allah Tealaya itaat ederek şirk ve kâfirlikten kurtulup bir Allah’a teslimiyet, bunun bir sonucu olarak da hem Rabbi, hem kendi nefsi, hem de başkaları ile barış içinde yaşayıp âhirette de adı Daru’s-selâm (selâm, mutluluk ülkesi) olan cennete girer.

63 – İşte bu cennetlere kullarımızdan, Allah’ı sayıp günahtan sakınanları vâris kılacağız.

64 – Rabbinin emri olmadıkça biz (meleklerden olan elçiler) inmeyiz. Önümüzde ve arkamızdaki bütün geçmiş ve gelecek şeyler ve bunların arasındakiler hep O'na aittir. Senin Rabbin, hiçbir şeyi unutmaz.

Bu âyet, Cebrail (a.s.)'ın sözünü nakleder. O'nun inmesi bir süre geciktiğinden Hz. Peygamber üzülmüştü. Cenabı Allah onu teselli buyuruyor. Bunlar, Hz. Peygamber (a.s.)'a gönderilen ilahî vahiydir. Yani nasıl daha önceki peygamberler vahye nail oldularsa Hz. Peygamber de öylece nail olmuştur.

65 – O göklerin, yerin ve o ikisinin arasında olan her şeyin Rabbidir.

Öyleyse yalnız O'na kulluk et. O'na ibadetinde sabır ve sebat göster.

O'na denk ve adaş olacak hiç kimse bilir misin?

66 – Böyle iken kâfir insan: “Sahi, ben öldükten sonra diriltilip kabrimden çıkarılacak mıyım?” der. [13,5; 36,77-79]

67 – O insan hiç düşünmüyor mu ki, o hiçbir şey değilken Biz onu yaratıp var ettik?

68 – Senin Rabbine yemin olsun ki Biz onları da, şeytanları da diriltip huzurumuza toplayacağız,

sonra da cehennemin çevresinde dizüstü çökmüş vaziyette oraya getireceğiz.

69 – Sonra da her topluluktan, Rahmân'a isyan etmede aşırılık edenleri çekip ayıracağız.

70 – Sonra o cehennemi boylamaya daha çok müstahak olanları elbette Biz pek iyi biliriz.

71 – Sizden hiç kimse yoktur ki cehenneme varmasın.

Bu Rabbinin katında kesinleşmiş bir hükümdür.

Burada *vürud*: girme, fakat “uğrayıp geçme” mânasında bir Girme ifade eder. Bu müşkili, Hz. Peygamber (a.s.)’ın şöyle giderdiği rivayet olunmuştur. “Herkes cehenneme girer, fakat müminler için Hz. İbrâhim’e olduğu gibi ateş serin ve selâmet olur.”

72 – Sonra Allah’ı sayıp günahlardan sakınanları kurtararak zalimleri dizüstü çökmüş vaziyette orada bırakacağız.

73 – Âyetlerimiz kendilerine açık açık okunduğu zaman o kâfirler iman edenlere dediler ki: (Bu uhrevî ve manevî halleri bir tarafa bırakalım, dünya hayatının realitesine bakalım) “Bu iki zümreden, mümin ve kâfirlerden hangisinin makamı daha üstün, grup ve topluluğu daha muteberdir?” [6,53; 46,11; 26,111]

Kâfirlerin sırf geçici menfaatlere şartlanmalarını âyet pek beliğ bir şekilde beyan buyurmaktadır. Öyle ki onlar o halleri değil düşünüp anlamaya çalışmak, söz olarak bile işitmek istemiyorlar, kendilerine yapılan tebliğ, âdeta bir “sağırlar diyaloguna” dönüşüyor. Onlar dünyayı kazanmak ve yaşamak için dinden uzak kalmak gerektiği düşüncesine kapıldılar. Fakat bu, çok kısa ve dar görüşlülüktür. Zira onların beğenmedikleri müminler, kısa zamanda dünyada da çok ilerlediler, zengin ve azgın kâfir önderler ise perişan oldular.

74 – Halbuki Biz onlardan önce, gerek mal ve eşyaları, gerek gösterişleri daha güzel durumda olan öyle nesiller helâk ettik ki saymaya gelmez.

Kâfirlerin başlıca ölçülerinin, maddî refah olup bunun, onları bekleyen âkıbeti değiştiremediği vurgulanıyor.

75 – De ki: Dini inkâr edenlere Rahman biraz mühlet versin, bundan ne çıkar?

Ama işin sonunda, onlar kendilerine vaad olunan azabı veya kıyameti görünce

işte o zaman öğrenecekler: kimmiş mevkii daha düşük ve kimmiş asker ve maiyyeti daha zayıf!

76 – Allah hidâyeti kabul edip doğru yola gelenlerin ise feyizlerini artırır.

Baki kalacak yararlı işler, Rabbinin nazarında

hem mükâfat bakımından daha üstün, hem de âkıbet yönünden daha iyidir. [9,124-125]

77 – Baksana şu âyetlerimizi inkâr edip: "Mutlaka malım mülküm de olacak, çoluk çocuğum da olacak!" diyen adamın haline!

78 – Ne o! Bu adam gaybı öğrenmenin yolunu mu buldu,

yoksa Rahman'dan kesin bir söz mü aldı?

79 – Asla! İşte onun bu sözünü deftere kaydedeceğiz ve azabını da artırdıkça artıracağız.

80 – O sözünü ettiği mal ve evlada Biz vâris olacağız, nesi var nesi yoksa Bize kalacak

ve o, huzurumuza tek başına (ilk yarattığımız gibi mal ve mülkten, makam ve mevkiden hatta elbiseden bile soyunmuş olarak çırılçıplak) gelecektir.

81 – Akılları sıra, izzet ve kuvvet vesilesi olsun diye, Allah'tan başka birtakım tanrılar edindiler.

Dünyevî varlığa ve iktidara nerdeyse dinî bir vecd ile "tapınan" ve dünyevî başarının bu tezahürlerine tanrısal nitelikler yakıştıran insanlardan bahsediliyor.

82 – Hayır, hayır! Taptıkları o nesneler onların ibadetlerini reddedecekler ve kendilerine düşman olacaklardır. [35,14; 46,5]

83 – Görmüyor musun ki Biz kâfirlere şeytanları musallat ediyoruz, onları oynatıp duruyorlar.

84 – O halde onlar hakkında acele etme! Biz onların günlerini saymaktayız. [14,42; 86,17; 3,178; 31,24]

85 – Günü gelecek, Allah'ı sayıp günahlardan sakınanları,

Rahman tarafından ağırlanacak konuk heyet olarak toplayacağız.

86 – Suçluları da susuz olarak o yakıcı cehenneme süreceğiz.

87 – Rahman'ın huzurunda, söz almış olanlar dışında hiç kimse şefaat edemeyecek.

Bunun mânası şudur: Şefaat ancak dünya hayatında Allah'a iman eden, dine inanan için geçerli olacaktır. Keza yalnız Rahman'ın izin verdiği kimse başkaları için şefaat edebilecektir.

88 – "Rahman evlat edindi." dediler.

89 – Böyle diyen sizler, pek çirkin bir şey ortaya attınız!

90 - 91 – Rahman'a çocuk isnad etmelerinden ötürü, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp çökecekti!

92 – Halbuki evlat edinmek Rahman'ın şanına yakışmaz. [2,116; 9,30]

93 – Göklerde ve yerde kim varsa, Rahman'ın ancak kulu olabilir.

94 – O bunların hepsini ilmi ile ihata ve tek tek tesbit etmiştir.

95 – Ve onların hepsi de kıyamet günü O'nun huzuruna tek başına gelecektir.

96 – İman edip, yararlı işler yapanları Rahman, (hem Allah, hem de mahluklar nezdinde) sevimli kılacaktır.

Bu âyet indirildiğinde Mekke'de müminlere işkence ediliyordu. Âyet onlara müjde verip müminlerin yakında sempati göreceklerini bildiriyor. Bu âyeti açıklayan bir hadis meali: Yüce Allah bir kulunu sevince Cebrail'e: "Ben falanı sevdim, sen de sev!" der. Bunun üzerine Cebrail (a.s.) da onu sever ve gökte olan melekler: "Allah falanı sevmiştir, siz de seviniz!" diye nida eder. Artık göklerdekiler de onu sever. Sonra yeryüzünde de onun için bir sevgi yerleşmiş olur."

97 – Bizim, Kur'ân'ı senin dilinle indirip kolaylaştırmamızın başlıca sebebi, senin müttakileri müjdelemen ve inatçı kimseleri de onunla uyarmandır.

98 – Hem Biz onlardan önce nice nesiller imha ettik! Onlardan hissedip gördüğün yahut sesini işittiğin bir tek kişi bile var mıdır?

2102 Lk 1,5-25.
21115 Lk 1,20-25.
21230 Mt 12,18.
21342 Mz 135,15-18.
21452 Çk 33,11.
21553 Çk 7,1.
21656 Tk 5,24.
21757 Tk 5, 24.

20 – TÂ HÂ SÛRESİ

135 âyet olup Mekke’de inmiştir. Hz. Peygamber (a.s.)’ı teselli ile başlar, risaletinin kesinlikle muvaffak olacağını müjdeler. Hz. Mûsâ kıssası tafsilatlı olarak bildirilerek, tavsiye edilen sabır ve zaferin en müşahhas örneklerinden biri verilmiş olur. Daha sonra Hz. Peygamberin uğradığı muhalefet ve bu karşı koymanın âkıbeti ele alınır. Sûrenin Meryem sûresi ile aynı sıralarda nâzil olduğu ve bunun da nübüvvetin takriben 6. yılı olduğu düşünülebilir. Hz. Peygamberi açıkça tesellisinin hemen peşinden, birden bire Hz. Mûsâ’ya geçişte şu gizli ve güzel münasebet vardır: Hicaz arapları Hz. Mûsâ isimli bir peygamberin varlığını duymuşlardı. İşte Allah, Hz. Mûsâ’yı nasıl hiç beklemediği bir şekilde peygamber yapmışsa ve bu garip zat, nasıl Firavun’un saltanatını sarsmışsa, bu Peygamber de benzer tebliğlerde bulunup başarılı olacaktır.

Sûre daha sonra Hz. Âdem’in şahsında insanoğlunu bekleyen şeytan tehlikesine karşı uyarmakta, bilahare mahşer manzaralarını göstererek bütün insanlığı irşad etmektedir.

Bu kutlu sûrenin, İslâm tebliğ tarihinde, Hz. Ömer (r.a.)’ın İslâma girişine vesile olması ile önemli bir hatırası vardır. Hz. Peygamberi öldürmek üzere yola çıkan Ömer, kızkardeşi Fatıma ile eniştesi Said (r.a.)’ın Müslüman olduğunu yolda öğrenince önce onların işini bitirmek üzere evlerine geldiğinde onlar Tâ hâ sûresini okumakta idiler. Sakladılar. Zorlayınca Kur’ân sayfalarını çıkardılar. İkisine

de hücum etti. Yüzünden kanlar akan Fatıma “Müslüman olduk. Öldürsen de dönmeyiz!” dedi. Bu ihlâslı çığlık ve kesin karar üzerine Ömer ,Tâ hâ sûresini dikkatle okuyup düşündü, düşündü. Evden Müslüman olarak ayrılıp Hz. Peygamberin huzuruna giderek ona biat etti.

Bismillahirrahmanirrahim.

1-2 – Tâ Hâ. Kur’ân’ı sana, meşakkat çekip, bedbaht olasın diye indirmedik.

Tâ hâ: kesin mânasını yalnız Allah’ın bildiği huruf-i mukattaa’dan olmakla beraber, bu hususta yapılan başlıca tefsirler: 1. Hz. Peygamberin isimlerindendir. 2. Yüce Allah’ın isimlerindendir. 3. Yemindir. 4. “Ey insan!” demektir.

3-4 – Yüce gökleri ve yeri yaratan tarafından onu, Yaratana saygı duyanı uyaran, irşad eden buyruklar halinde tedricen indirdik.

5 – O, Rahman’dır (Sonsuz merhamet ve şefkat sahibidir), arşa çıkmış, (hükmünü yürütmüştür).

6 – Göklerde ne var, yerde ne varsa O’nundur.

Bu, ikisi arasında olan, yerin altında olan da O’nun’dur.

7 – İster yavaş konuş, ister açıktan, O’na göre birdir. Zira O gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir. [25,6]

8 – O’dur Allah, O’ndan başka yoktur ilah.

En güzel isimler ve vasıflar O’nundur.

9 – Sahi, olmadı mı senin haberin, Mûsâ’nın durumundan?

10 – Hani o çölde, gece yol alırken, bir ateş gördü uzaktan.

“Durun!” dedi, ailesine: “Bir ateş ilişti gözüme.

Oraya doğru gideyim, Belki oradan bir kor alıp size getiririm. Belki orada yolu bilen birini bulurum.”[218]

11 – Ateşin yanına varınca birden: “Mûsâ!” diye nida edildi.

Hz. Mûsâ Medyen’den Mısır’a ailesi ile dönüyordu.

Sina (Tûr) dağının da içinde bulunduğu Tuvâ vadisine geldiğinde, karanlık ve soğuk bir kış gecesinde bir oğlu dünyaya geldi. Yolu kaybetmiş, davarları dağılmıştı. En muhtaç olduğu şey ateş idi. Allah lütfundan ötürü ateşte tecelli etti ki o da buraya yönelsin (Krş. Çk, 3).

12 – “Haberin olsun: Senin Rabbin Benim!” denildi. “Çıkar pabuçlarını hemen! Çünkü kutsal vâdidesin sen! (Evet evet) Tuvâ’dasın sen!” [79,16][219]

Krş. Tevrat, Çıkış, 3 ve 4. bölümler. Bu konu, Tevrat ve onun açıklaması durumunda olan Talmud’dan okununca, Kur’ân’ın ihtiva ettiği farklılıklar görülür ve Kur’ân’ın kopya ettiğini iddia eden oryantalistlerin utanması gerekir.

13 – Peygamberliğe seçtim seni,

Öyleyse iyi dinle sana vahyedileni! [27,8-9]

14 – Muhakkak ki Ben’im gerçek İlah.

Benden başka yoktur ilah.

O halde sen de yalnız Bana ibadet et!

Beni anmak için namaz eda et!

15 – Elbet gelecek kıyamet saati. Neredeyse açıklayasım geliyor onun vaktini.

Ta ki her kişi bulsun orada bütün yapıp ettiğini, işlerinin karşılığını.

[99,7-8; 27,65; 7,187; 31,34]

16 – Buna inanmayanlar, nefsinin arzu ve ihtiraslarının peşine düşenler, sakın seni ona inanmaktan vazgeçirmesin, sonra sen de helâk olursun!

17 – Mûsâ, şu sağ elinde tuttuğun şey de ne?[220]

18 – “O asamdır,” dedi, “üzerine dayanırım, onunla davarlarıma yaprak çırparım, ayrıca onunla daha birçok ihtiyacımı gideririm.”

19 – “Bırak onu Mûsâ!” buyurdu.

20 – Hemen bıraktı. Bir de ne görsün: Hızla kıvrılıp sürünen, kocaman bir yılan oldu!

21 – “Tut onu! Korkma, Biz onu eski haline çevireceğiz!” buyurdu.

22 – Bir de elini koynuna sok! Bir başka mûcize olarak pürüzsüz, parlak bir şekilde çıksın! [28,32][221]

23 – Böylece sana en büyük mûcizelerimizden birini göstermek istiyoruz.

24 – Firavun’a git! Çünkü o, iyice azdı. [26,10-15][222]

25-27 – “Ya Rabbî,” dedi, genişlet göğsümü, kolaylaştır işimi, çözüver şu dilimin bağını.

28 – Ta ki anlasınlar sözümü!

29-30 – Bana da ailemden birini,

yardımcı kıl, Harun kardeşimi!

31 – Onunla beni takviye et!

32 – Onu bu işime ortak et!

İslâm’a göre Hz. Harun, Hükümdarın yanında bir din yetkilisinden ibaret olmayıp risalet işinde ortaktır. İslâm hukukçuları buradan müşterek hakimiyetin meşruluğu hükmünü çıkarırlar.

33 – Ta ki Seni daha çok tesbih ve tenzih edelim.

34 – Ve Seni daha çok analım.

35 – Aslında Sen bizim bütün hallerimizi hakkıyla görmektesin.”

36-37 – “Mûsâ!” dedi, “istediklerin sana verildi. Zaten başka bir sefer de sana lütufta bulunmuştuk.” [28,7-13][223]

38 – O vakit annene ilham edip dedik ki!

39 – “Onu bir sandığa yerleştirip denize bırak! Deniz onu sahile atsın. Bana da ona da düşman olan biri onu alsın!” Ve “Ey Mûsâ! nezaretim altında yetiştirilmen için sana karşı insanların gönüllerinde tarafımdan bir sevgi bıraktım!” [28,7-9]

Eski Ahid Çıkış kitabında yer alan kıssaya göre Nil nehrinden onu alan Firavun’un kızı, İslâmi geleneğe göre ise hanımıdır.

Hz. Mûsâ’nın annesi, oğlunun da diğer yeni doğan İsrail çocukları gibi öldürüleceği korkusuyla, onu Nil nehrine bıraktı. Eşi Asiye, kocası ile sarayının bahçesinde gezinirken fark edip ırmaktan sandığı çıkarttı. Kalbi çocuğa sevgi ile doldu. Mûsâ’nın ablası onu izlerken, çocuk için süt annesi aradıklarını öğrenince, gelecek âyetteki teklifi yaptı.

40 – Kız kardeşin, denizden seni alanların yanına varıp: “Ona iyi bakacak birini size buluvereyim mi?” diyordu. Böylece seni annene kavuşturduk ki gözü aydın olsun, üzülmesin.

Derken sen büyüdün, bir adam öldürdün de Biz seni o sıkıntıdan kurtardık.

Seni, ey Musâ, türlü türlü imtihanlarla sınayıp yetiştirdik.

Bu yüzden de yıllarca Medyen halkı içinde kaldın. Sonra da takdirimizle, buraya geldin! [28,12.22]

Hz. Mûsâ, kasıtlı olmaksızın kazaen bir kıbtinin ölümüne sebeb olmuştu. [28,15-16]

41 – “Seni Ben seçip Peygamberliğime hazırladım.” [7,144]

42 – “Haydi kardeşinle birlikte âyetlerimle gidiniz, sakın Beni anmakta gevşeklik göstermeyiniz!”

43 – Gidin. Firavun’a, zira o iyice azdı.

44 – Ona tatlı, yumuşak bir tarzda hitab edin. Olur ki aklını başına alır, yahut hiç değilse biraz çekinir.”

45 – “Ey Yüce Rabbimiz!” dediler, “doğrusu, korkarız ki o bize son derece kötü davranır, hatta ileri gidip daha da azar.”

46 – “Korkmayın!” buyurdu, “Ben sizinle beraberim, her şeyi işitir ve görürüm.”

47 – “Haydi varın da şöyle deyin ona:

Rabbin tarafından gönderilen elçileriz biz sana!

İsrailoğullarını bizimle gönder ve işkence etme onlara!

Rabbinden bir belge ile geldik biz sana.

Kurtuluş hastır, bu doğru yolu tutanlara!”

Son cümleden maksat, “selâm olsun” anlamında bir dilek değil, haber kipi olarak bir hüküm bildirmektir.

48 – “İnan ki bize: “Dini yalan sayıp ondan yüz çeviren, mutlaka azaba uğrayacaktır!” diye vahyedildi.” [79,37-39; 92,14-16]

49 – “Firavun: “Musa!” dedi, sizin Rabbiniz de kimmiş!” dedi.

50 – “Rabbimiz,” dedi, “her şeyi yaratan,

sonra da onu yaratılış gayesine uygun yola koyan,

Yüce Yaradandır (buna iyice inan)”

Allah her şeyi yaratıp şekil ve özelliklerini, varlığını sürdürme yollarını gösterendir. 1. Mesela insanlara yapacakları işlere en uygun olacak el ve ayak vermiştir. 2. İnsana, hayvanlara, bitkilere, madenlere, havaya, suya vs. işlevleri için en uygun durumları vermiştir. 3. Her şeye,

işlevini, gereği gibi yerine getirmesine elverişli imkânlar vermiştir, o yola koymuştur. Kulağa işitmeyi, göze görmeyi, balığa yüzmeyi, kuşlara uçmayı, toprağa bitki çıkarmayı, ağaca çiçek açıp meyve vermeyi öğreten O'dur. Hz. Mûsa, Allah'ı tanıtmak için, işte öyle kısa, fakat yoğun bir cümle söyledi ki yığınlarla kitap yazılsa yine onun mânasını ihata edemez.

51 – Firavun dedi ki: "Peki o zaman, önceki nesillerin durum ve âkıbeti ne olur?"

52 – "Onların durumu, Rabbimin yanındaki bir kitaptadır. O, ne şaşırır, ne de unutur!" dedi.

53 – O'dur ki yeri size beşik yaptı.

Orada sizin için yollar ve geçitler açtı.

Gökten de size yağmur indirdi.

İşte o su ile türlü türlü bitkilerden çiftler çıkardık. [21,31; 13,3]

Ezvac (çiftler) denilmesi bitkilerdeki erkek ve dişi unsurların çiftleşmesine işarettir.

54 – Hem siz yiyin, hem davarlarınızı otlatın!

Elbette bunda aklı olanlar için âyetler, Allah'ın kudretine deliller vardır.

55 – Sizi, ey insanlar, Biz yerden yarattık.

Yine oraya göndereceğiz ve oradan tekrar Biz çıkaracağız. [7,25]

Hz. Ali (r.a) bir hutbesinde. "Ey insanlar, siz ebediyet için yaratıldınız. Babalarınızın sulblerinden rahimlere, oradan dünyaya geçiyorsunuz. Dünyadan berzaha (kabre), oradan da ya cennete, ya da cehenneme gideceksiniz." deyip bu âyet-i kerimeyi okumuştu.

56 – Biz Firavun'a bütün âyetlerimizi, delillerimizi gösterdik, fakat o bunları yalan saydı ve gerçeği kabul

etmemekte direndi. [54,42]

57-58 – “Musa!” dedi “yoksa sen, sihirdeki maharetinle bizi yerimizden yurdumuzdan çıkarmak için mi geldin?”

“O halde bilmiş ol ki biz de seninki gibi bir sihirle karşı koyacağız.”

“Şimdi sen, bizim de senin de caymayacağımız uygun bir buluşma vakti tayin et, düz, geniş bir alanda karşılaşalım!”

59 – Mûsâ: “Karşılaşma zamanı, bayram günü olsun, halk sabahleyin toplansın.” dedi.

Unutmamak gerekir ki saray hanedanı ve Mısır’ın ileri gelen yöneticileri ile halkın dini, birbirinden çok farklı idi. Ayrı tanrıları, ayrı mabedleri ve âhiret hakkında ayrı düşünceleri vardı. İsrailoğulları ile tevhide inanan başka insanlar, takriben nüfusun %10’unu oluşturuyordu. Bu şartlar altında Firavun, Mûsâ (a.s.)’ın sebeb olabileceği dinî inkılabdan çok endişe ediyor ve halk nezdinde onu gözden düşürmeye büyük önem veriyordu. Ama hilesi, tamamen tersine dönüp kendisinin başına geçti.

60 – Firavun işlerini ayarlamaya girişti, bütün çare ve hilelerini, en usta sihirbazlarını toplayıp buluşma yerine geldi. [7,112; 10,79]

61 – Mûsâ onlara: “Yazık size!” dedi, “Allah hakkında yalan uydurmayın,

yoksa O size öyle bir azap gönderir ki kökünüzü keser.”

“İftira eden, muhakkak perişan olur!”

62 – Bunun üzerine onlar aralarında tartışmaya ve fısıldaşmaya, kulislere başladılar.

63 – Sonunda: “Her hâlde, dediler, bunlar, sizi sihirleriyle yurdunuzdan çıkarmak isteyen ve en ideal yaşam düzeninizi ortadan kaldırmak isteyen iki büyücü!”

64 – O halde bütün hünerlerinizi toplayıp sıra sıra, merasim düzeninde meydana çıkın.

Bugün ölüm kalım günüdür. Kim bugün üstün gelirse, iflah olacak odur!

65 – Onlar: “Mûsâ! İstersen hünerini önce sen ortaya koy, istersen biz ortaya koyalım!” dediler.

66 – “Hayır, siz ortaya koyun!” dedi. Bir de ne görsün:

Onların sihirleri sayesinde, ipleri ve sopaları, kendisine gerçekten hareket ediyormuş gibi geldi.

67 – Mûsâ birden, içinde bir endişe duydu.

Büyücüler iplerini ve değneklerini atıp, Hz. Mûsâ’ya yüzlerce yılanın kendisine doğru geldiği hissini verince, o elinde olmaksızın bir an için korkmuş olabilir. Bu, peygamberlere bile büyünün bir dereceye kadar etki edebileceğini gösterir. Bu kabîl şeyler, peygamberlerin ismetine aykırı değildir. İsmete (yani günahlardan korunmuş olma sıfatına) aykırı olan, vahye tesir etmesidir ki böyle bir şey yoktur.

68 – “Endişe etme!” dedik, “zirâ sen galip geleceksin.”

69 – Elindeki değneği ortaya at, onların yaptıklarını yutacaktır.

Çünkü onların yaptığı, sihirbaz oyunudur.

Büyücü ise, nereye varırsa varsın, hiçbir yerde iflah olmaz.

Bu emir üzerine Hz. Mûsâ (a.s.) asasını bırakınca o, sihirbazların bütün aletlerini yuttu. Böylece büyücüler bunun bir sihir değil, ilahî bir mûcize olduğunu anladılar.

70 – Derken bütün büyücüler secdeye kapandılar.

“Harun ile Mûsâ’nın Rabbine iman ettik!” dediler.

71 – “Ya!” dedi Firavun, “benden izin çıkmadan ona inandınız ha!

Demek ki size sihri öğreten ustanız oymuş!

Ellerinizi ve ayaklarınızı farklı yönlerden keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım!

Kimin azabının daha şiddetli, daha devamlı olduğunu işte o zaman anlayacaksınız!" [7,123]

72 – "Mümkün değil" dediler, "bize gelen bunca delillere ve bizi Yaratana karşı seni tercih edemeyiz.

İstediğin hükmü ver. Senin hükmün nihayet, bu dünyada geçer."

73 – "Biz Rabbimize iman ettik. Onun günahlarımızı, özellikle bizi yapmaya zorladığın sihir günahını affedeceğini umuyoruz.

Allah elbette daha hayırlı ve O'nun mükâfatı daha devamlıdır."

74 – Doğrusu kim Rabbine kıyamette suçlu olarak gelirse onun yeri cehennemdir.

Orada ne ölür kurtulur, ne de yaşamı hayat sayılır. [35,36; 87,11-13; 43,77]

75 – Her kim de yararlı işler yapmış mümin olarak gelirse, onlara da pek yüksek mevkiler vardır.

76 – Zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri var.

Onlar oraya ebedî kalmak üzere girecekler.

İşte kötülüklerden arınanların mükâfatı budur.

77 – Biz Mûsâ'ya şöyle vahyettik: Kullarımla geceleyin Mısır'dan yola çık.

Asanı vurarak denizde onlara kuru bir yol aç!

Firavun'un size ulaşmasından ve boğulmanızdan endişe edip korkmayın! [26,52; 44,23]

78 – Firavun da askerleriyle onun peşine düştü. Deniz onları öyle bir sardı ki birden yutuverdi. [26,60-66]

79 – Böylece Firavun halkını kurtuluşa değil, yanlış yola, çıkmaza götürdü. [11,98]

80 – “Ey İsrail evlatları! Sizi düşmanlarınızdan kurtardık. Tûr’un sağ tarafında Mûsâ ile konuşmayı size vaad ettik. Size çölde kudret helvasıyla bıldırcın lütfettik” [2,51]

Onları orada bırakıp, Allah Teâlâ İsrailoğullarına, bu büyük lütfunu hatırlatıyor. Zira kesin olan toptan yok edilmekten, Allah kendilerini kurtarmıştı.

Dünya hayatlarını kurtarmadan sonra, daha da önemli olan ebedî hayatlarını kurtarma vesilesi olan Tevrat nimeti hatırlatılıyor. Tevrat’ın verilmesi için yapılan vaadı Hz. Mûsâ’ya yapıldığı halde, bütün o insanlara yapılmış olarak ifade buyuruluyor. Zira dünya ve âhiret mutluluklarına vesile olan bir kitaptan istifade edenler onlar olacaklardı.

81 – “O halde size verdiğimiz rızıkların en hoş ve temiz olanlarından yiyin, ama bu hususta taşkınlık yapmayın, yoksa gazabım tepenize iniverir!

Kimi de gazabım çarparsa artık o uçuruma düşmüştür.”

82 – “Şu da muhakkak ki inkârdan dönüş yapan, iman eden, yararlı işler yapan, böylece doğru yola giren kimseyi de affederim”.

83 – “Hem Musa!” dedi, “Seni halkından çabucak ayrılıp gelmeye sevkeden sebep ne?”

Hz. Mûsâ, ümmetinden 70 kişi seçerek Tevrat’ı almak üzere onlarla Tûr’a gidiyordu. Kendisi, Rabbine olan şevkinden ötürü ilerleyip o yetmiş nakibi geride bırakmıştı.

84 – “Onlar,” dedi, “beni izliyorlar. Benden daha çok razı olman için sana kavuşmakta acele davrandım ya Rabbî!”

85 – Allah buyurdu: “Sen öyle biliyorsun amma onlar senin izinde değiller,

zira Biz senin ayrılmandan sonra halkını sınadık ve Samirî onları yoldan çıkardı.”[224]

Tevrat’a göre (Çk, 32,4 ve 24) bu altın buzağı heykelini yapan bizzat Harun (a.s.)’dır. Halbuki Kur’ân-ı Kerim gerçeği ifade eder. Bunu yapanın, Samirî olduğunu bildirip, Hz. Harun’un bundan berî olduğunu ilan eder.

86 – Mûsâ derhal son derece kızgın ve üzgün olarak halkına döndü: “Ey milletim! dedi, Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmadı mı?

Verilen sözün üzerinden çok uzun süre mi geçti, yoksa Rabbinizin gazabının tepenize inmesini mi istiyorsunuz ki bana olan vâdinizden caydınız?”

87 – “Biz,” dediler, “kendi güç ve irademizle sana olan vâdimizden dönmedik. Fakat biz o halkın, Mısırlıların zinet eşyalarından birtakım ağırlıklar yüklenmiştik.

Onları ateşe attık. Samirî de kendi mücevheratını atıverdi.

İsrailoğulları Mısır’dan çıkmadan önce Mısırlılardan bir miktar altın ve zinet eşyaları ödünç almışlardı. Hz. Mûsâ’nın dönüşü gecikince Samirî: “Onun engellenmesinin sebebi, sizdeki bu emanetlerdir.” dedi. Bunun üzerine, altınları getirip onun önünde topladılar. Samirî de eritip buzağı şekline koydu. Sonra Cebrail (a.s.)’ın bineğinin izinden avuçladığı bir avuç bereketli toprağı sürünce, buzağı ses çıkardı. Razî’ye göre bunun sebebi ona hayat girmesi değil, heykele konulmuş olan bazı deliklere hava girmesi sonucunda buzağı heykeli ses çıkarmıştır.

88 – Derken o, ahali için böğürme marifeti olan bir buzağı heykeli döküp çıkardı. Samirî ve arkadaşları: “İşte bu, sizin de, Mûsâ’nın da tanrısıdır, ama Mûsâ bunu unuttu!” dediler.

Son cümlede, Hz. Mûsâ’nın unuttuğunu iddia ettikleri söz ile, şu iki şey kasdedilmiş olabilir: Samirî ve taraftarları: “Bu

buzağı tanrıdır, fakat Mûsâ bunu unutup gitti.” yahut “Mûsâ, onun tanrı olduğunu unuttu” demek istemişlerdi.

Burada bu halkın maddeciliğine de ayrıca işaret edilmiş olabilir: Som altın buzağı heykeli karşısında akılları başlarından gitti. “Bu dururken insan başka şeyin ardına düşer mi?” demek istediler, vallahu a’lem.

89 – Onlar görmüyorlar mıydı ki o heykel, kendilerine mukabele edecek bir çift laf söyleyemiyordu.

Kendilerine gelen bir zararı önleyemediği gibi, onlara fayda da sağlamıyordu.

90 – Doğrusu, Harun onlara, bundan önce: “Değerli halkım!” dedi, “siz bu heykel ile imtihana tâbi tutuldunuz.

Şu kesindir ki sizin Rabbiniz Rahman’dır (çok şefkatli ve merhametlidir).

O halde beni izleyin ve emrime itaat edin!”

91 – Onlar ise: “Mûsâ yanımıza dönünceye kadar ona tapmaya devam edeceğiz!” diye karşılık vermişlerdi.

92-93 – Mûsâ döndüğünde bu durumu bilmediğinden: “Harun!” dedi, “onların saptığını gördüğünde benim izimce gelmene ne mani oldu, yoksa emrime karşı mı geldin?” deyip onu sakalından tutarak çekmeye başladı. [7,150]

94 – “Ey anamın oğlu!” dedi Harun, “lütfen sakalımdan, saçımdan beni çekiştirip durma. Ben, senin “İsrailoğullarının içine ayrılık soktun, sözümü dinlemedin!” diyeceğinden endişe ettim.”

95 – Bu sefer Samirî’ye dönerek: “Samirî! peki senin derdin nedir?” dedi.

96 – “Ben,” dedi, onların görmedikleri bir şeyi gördüm.

O Resul’ün izinden bir avuç toprak alıp onu potanın içine attım. İşte böylece nefsim böyle yapmayı bana hoş gösterdi.”

Samirî bu sözü ile şunu demek istemişti: “Ben onların göremediklerini, yani Hayat bineği üzerinde sana gelen Cebrail (a.s.)’ı, gördüm. Kalbime bu duygu geldi, onun izlerinden bir avuç toprak aldım, onun bereketinden yararlanmak istedim.”

97 – “Defol!” dedi Mûsâ, artık ömür boyunca sen: “Bana dokunmayın, benden uzak durun!” diyeceksin, yalnız yaşamaya mahkûm olacaksın.

Ayrıca senin asla kurtulamayacağın bir ceza günü var.

Şimdi tapınıp durduğun tanrına bak! Biz onu yakacağız, sonra da kül haline getirip denize savuracağız.”[225]

Samirî’nin bundan sonra ağır bir bulaşıcı hastalığa yakalanması sebebiyle yalnızlığa terk edilmiş olması mümkündür. Bir kısım oryantalistler Samiri’yi, Hz. Mûsâ’dan birkaç asır sonra kurulan Sameriyye şehrinden sanıp, Kur’ân’ın tarihî bir noksanlık yaptığını, iddia ederler. Onlara kalsa (hâşa) Hz. Peygamber (a.s.), Yahudi kaynağından aldığı bilgiyi böyle anlatmış olmaktadır.

Oysa Samirî özel isim olmayıp, Samirî ırk ve bölgesine mensubiyet bildirir. Mezepotamya’nın en meşhur halklarından olan Sümerler vardı. Mısırlıların, bu konumda olan şahıslara Samirî veya Samerî demiş olmaları rahatlıkla düşünülebilir (Mevdudî, Tefhim). Mevcut Tevrat nüshalarında bu konu “Çıkış” kitabı boyunca anlatılır. Bu arada, peygamberlik hakkında iftiralara da rastlanır (Mesela; güya Harun (a.s.) buzağı heykelini yapıp İsrailoğullarını ona tapmaya çağırmıştır (Çıkış, 32,1-6). Bunların tahrifat kabilinden olduğunu söylemeye gerek yoktur.

98 – Sizin İlahınız yalnız Allah’tır. Ondan başka ilah yoktur. O her şeyi ilmi ile ihata etmiştir.

99 – İşte böylece sana geçmiş mühim olaylardan bir kısmını anlatıyoruz.

Tarafımızdan sana da bir zikir verdik. [41,41; 15,9; 21,50]

Zikr: Tevhid ve tebliğ tarihindeki birçok ibretli hadiseyi, peygamberlerin örnek davranışlarını, halklarını eğiten irşadlarını, birçok mûcizeyi hatırlatarak Hz. Peygambere de bu özelliklerin verildiğine delâlet eden Kur’ân-ı Kerimdir. Kur’ân’ın, bunların yanında insanı eğiten, yetiştiren, uyaran, yönlendiren ilahî direktifler (buyruklar) ihtiva ettiğini de ifade eder.

100 – Kim ona sırtını çevirirse, muhakkak ki o, kıyamet günü büyük bir vebal yüklenecektir. [11,17]

101 – O yükün altında daimî olarak kalacaklardır. Kıyamet günü bu yük, onlar için ne ağır bir yük olacak!

102 – Günü gelecek, sûra üflenecek. Biz suçlu kâfirleri, gözleri korkudan gömgök vaziyette haşredip toplayacağız.

Mahşer meydanında gözleri gömgök, yüzleri kapkara, velhasıl pek çirkin vaziyette toplanmaları kasdedilmiştir.

103 – Kendi aralarında sessizce konuşurken:

“Dünyada, olsa olsa on gün kadar bir şey kaldınız.” derler.

104 – Aralarında konuştukları konuyu Biz pek iyi biliriz.

Onların en makul olanı, o zaman “Siz bir günden daha fazla kalmadınız.” diyecek. [30,55; 79,46; 35,37; 23,112-114]

105-106 – Bir de sana o gün, dağların durumunu sorarlar. De ki:

“Rabbim onları darmadağın edecek, ufalayıp savuracak, yerlerini dümdüz, boş vaziyette bırakacak.”

107 – “Orada artık ne iniş, ne yokuş göreceksin!”

108 – O gün insanlar, Hakkın dâvetçisine hiç bir tarafa sapmadan uyarlar.

Rahman'ın azametinden dolayı sesler kısılmıştır.

Artık bir fısıltıdan başka bir ses işitemezsin. [54,8]

109 – O gün, Rahman'ın şefaat izni verip sözünden razı olduğu kimselerden başkasının şefaati fayda vermez. [2,255; 53,26; 21,28; 78,38]

110 – O, onların geleceklerini de geçmişlerini de bilir. Kulların ilmi ise bunu asla kavrayamaz. [2,255]

Son cümle şu mânaya da gelebilir: "Onlar ise bilgi kapasiteleri ile Allah'ı kavrayamazlar."

111 – Bütün yüzler, (hayatın ve hakimiyetin tam mânasıyla sahibi olan) Hayy-u Kayyum'a baş eğmiştir.

Zulüm yüklenerek gelen, gerçekten perişan olmuştur. [31,13]

112 – Mümin olarak yararlı işler yapan ise, ne zulümden, ne de haklarının çiğnenmesinden korkar.

113 – İşte böylece bu kitabı Arapça bir Kur'ân olarak indirdik ve onda uyarı ve tehditlerimizi farklı üsluplarla anlattık.

Ta ki insanlar Allah'a karşı gelmekten korunsunlar ve ta ki o, kendilerine bir ibret ve uyanış versin.

İbret verecek şey, Kur'ân veya yapılan tehditler olabilir.

114 – Demek ki gerçek Hükümdar olan Allah çok Yücedir.

Sana vahyedilmesi henüz tamamlanmadan unutma endişesi ile Kur'ân'ı okumada acele etme ve: "Ya Rabbî! Benim ilmimi artır." de! [23,116; 75,16-19; 114,2][226]

Vahyin başlangıcında Peygamber Efendimiz, vahyedilen âyetleri unutmamak için gayri ihtiyarî içinden dilini kıpırdatarak tekrarlıyordu. Bu, müteakip âyetleri de

bellemesine engel olabilirdi. Allah Teâlâ Kıyame, 16-18 âyetleriyle unutturmama garantisi verince, Hz. Peygamber rahatladı.

Allah, Resul-i Ekremine ilmini artırmasından başka bir şey artırmayı istemesini emretmemiştir. İbn Mes’ud (r.a) bu âyeti okuduğunda: “Ya Rabbî, benim ilmimi, imanımı ve yakinimi (kesin inancımı) artır!” diye dua ederdi.

115 – Doğrusu Biz daha önce Âdem’e de vahiy ve emir vermiştik, ne var ki o ahdi unuttu, onda bir kararlılık bulamadık.

Bir zelle sebebiyle Hz. Âdem’in cennetten çıkarılmasının, hikmeti tek kelime ile “ilahî görevlendirme”dir. Beşeriyetin bütün fikri ve manevî terakkileri ve her türlü kabiliyetlerinin gelişmesi ve insanlığın mahiyetinin Allah’ın isimlerine mükemmel bir ayna olması, o görevin sonuçlarındandır. Şayet cennette kalsaydı, melekler gibi makamı sabit kalırdı. Çok sayıda melâike zaten vardı. Allah’ın hikmeti, dünyanın mâmur edilmesini ve nihayetsiz makamlara çıkabilecek insanın kabiliyetlerini geliştirmeye elverişli bir imtihan diyarı gerektiriyordu.

116 – Düşünün ki Biz, bir vakit meleklere: “Âdem’e secde edin!” dedik. Hepsi secde ettiler, yalnız İblis diretti. [2,34; 7,11; 38,72-74]

117 – Biz de dedik ki: “Âdem! İyi bil ki bu, sana da eşine de tam bir düşmandır.

Sakın sizi cennetten çıkarmasın, sonra perişan olur, helâke sürüklenirsin!”

Perişanlık “geçim derdine düşmek” diye tefsir edilir.

118-119 – “Sen cennette asla açlık çekmeyecek, asla çıplak kalmayacaksın.

Orada asla susuzluk çekmeyecek ve güneşin kavurucu sıcağına mâruz kalmayacaksın. [2,35]

120 – Ama şeytan ona vesvese verip: “Âdem! dedi, “ister misin sana ebediyet (ölümsüzlük) ağacını, zamanın geçmesiyle zeval bulmayan bir devlet ve saltanatı göstereyim?” [227]

121 – Derken ikisi de o ağacın meyvesinden yediler. Bunun üzerine edep yerlerinin açık olduğunu fark ettiler. Derhal cennet yapraklarıyla üstlerini örtmeye başladılar.

Böylece Âdem Rabbine karşı geldi de yanıldı.

Ebu’suud Efendi şöyle der: Hz. Adem’in küçük hatası hakkında Cenab-ı Hakk’ın “isyan ve gavâye” tabirini kullanması, onun evlatlarını benzer iş yapmaktan güçlü bir surette sakındırmak içindir.

122 – Sonra Rabbi onu seçti, tövbesini kabul etti ve onu hidâyetine mazhar etti.

123 – Onlara hitaben buyurdu ki: Kiminiz kiminize düşman olarak cennetten yere ininiz!

Sonra ne zaman Ben’den bir rehber gelir de, kim ona tâbi olursa, artık o ne yolu şaşırır, ne de bedbaht olur.

122 ve 123. âyetler bu konu bakımından çok önemlidir (Krş. 2,37-38). Allah Hz. Âdem ile Hz. Havva’nın tövbelerini kabul ettikten sonra dünyaya gönderiyor. Demek ki dünyaya göndermek cezalandırma değil, bir taltiftir. Allah insanı, böylece dünyaya, halife (yetkili) olarak gönderiyor (2,30), dünyayı mâmur etme yetkisi ile donatıyor. Bu görevlendirme de gerekçesiz değildir. Gök, yer, dağlar gibi diğer yaratıklar bu görevi kabul etmemişler (33,72) sadece insan yüklenmiştir. Hz. Âdem’in ömrü, dünyanın ömrüne göre çok kısa olduğundan, onun evlatları kendisine halef olmuşlardır.

124 – Ama kim Ben’im zikrimden yüz çevirirse kitabımı dinlemez ve Ben’i anmaktan gaflet ederse, ona sıkıntılı bir hayat vardır ve Biz onu kıyamet günü kör olarak diriltir, duruşmaya getiririz.

125 – “Ya Rabbî,” der, “ben gözleri gören biri olduğum halde neden beni kör olarak haşrettin?” [17,97]

126 – Buyurur ki: “Bu böyledir. Nasıl âyetlerimiz sana geldiğinde sen onları unuttuysan, bu gün de sen öyle unutulur, bir kenara atılırsın.”

127 – İşte inkârda ve günahta hadlerini aşanları ve Rab’lerinin âyetlerine inanmayanları böyle cezalandırırız.

Âhiret azabı ise elbette daha şiddetli ve daha devamlı olacaktır.

128 – Bugün meskenlerinde dolaştıkları, daha önce yaşamış bunca nesilleri helâk edişimiz, onları yola getirmedi mi?

Elbette bunda akıllı kimseler için alınacak dersler vardır. [22,46; 32,26]

129 – Eğer Rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz ve tayin edilmiş bir vâde olmasaydı, azap onlara çoktan gelmiş olurdu!

130 – O halde onların söylediklerine sabret!

Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbinin yüceliğini ilan et, O’na hamdet!

Gecenin bazı vakitlerinde, gündüzün bazı taraflarında da O’na ibadet et ki memnun ve mutlu olasın.

Burada beş vakit namaza işaret edilmektedir. Âyette geçen hamd ile tesbihten maksat namazdır. Güneşin doğmasından önce sabah namazı: Batmasından önceki, İkindi namazı: Gecenin bir kısım saatleri, akşam ile yatsı: Gündüzün bazı taraflarındaki namaz ise öğle namazıdır.

131 – Onlardan bazı zümrelere, sırf kendilerini denemek için verdiğimiz dünya hayatının süslerine gözünü dikme!

Rabbinin sana verdiği nimet, hem daha hayırlı ve değerli, hem de daha devamlıdır. [15,88; 93,5]

132 – Ailene ve ümmetine namaz kılmalarını emret, kendin de namaza devam et!

Biz senden rızık istemiyoruz, bilakis senin rızkın Bize aittir.

Güzel âkıbet, takvâdadır, yani Allah'ı sayıp haramlardan korunmaktadır.

Razi'nin belirttiği üzere, Allah, kullarına ihtiyacı olmadığını, namazı, ibadeti kullarının kendi faydaları için emrettiğini böylece belirtmiş olmaktadır.

Tevrat'ın elimizdeki nüshasında sık rastlanan bir tanımlamaya göre, namaz "kıskanç bir Tanrıya ödenen bir vergi veya haraç olarak değil" fakat sadece ifa edenin kendi yararına olan bir fiil olarak anlaşılmalıdır.

"Senden rızık istemiyoruz, kendinin ve ailenin rızkını temin için çalışmanı ve bu yüzden risalet görevini ihmal etmeni istemiyoruz." demektir.

133 – "O resul, gerçek peygamber olduğuna dair Rabbinden bizim istediğimiz bir mûcize getirse ya!" dediler.

Onlara önceki semavî kitaplarda bulunan deliller gelmedi mi?

Bu âyetten Kur'ân'ın, önceki semavî kitaplarla aynı temel gerçekleri dile getirdiği anlaşılmaktadır. O kitaplarda Hz. Peygamber (a.s.)'ın geleceğine dair haberlere de îma edildiği düşünülebilir (Ts 18, 15 ve 18; Yh 14, 16 ve 15, 26 ve 16,7). Böylece Hz. Peygamberin gelmesinin orada bildirilenlerin bir beyyinesi, bir ispatı olduğu belirtilmiş oluyor.

134 – Şayet Biz peygamber gelmeden kendilerini azab ile helâk edecek olsaydık onlar:

“Ey Yüce Rabbimiz, ne olurdu bize bir elçi gönderseydin de, biz böyle rezil ve zelil olmadan önce senin âyetlerine uysaydık!” derlerdi. [10,97; 6,155-157]

135 – De ki: “Herkes beklemede!

Siz de gözleyin bakalım! Doğru yolu tutanların, hidâyete erenlerin kim olduğunu yakında anlayacaksınız!” [25,42; 54,26; 11,122]

218 10 Çk 3. bölüm.
219 12 Çk 3,5.
220 17 Çk 4,2.
221 22 Çk 4,6.
222 24 Çk 4,10-16; 6,30.
223 36-37 Çk 2,1-10.
224 85 Çk 32,4.24; Hş 8,5-6.
225 97 Ts 9,21.
226 114 Çk 15,18; İş 24,23.
227 120 Tk 3,22; Yh V 22,14.

21 – ENBİYÂ SÛRESİ

112 âyet olan bu sûre, Mekke döneminin sonuna doğru inmiştir. Bir önceki Tâ hâ sûresinin sonunda geçen dümdüz yolu, geniş tarzda anlatır. Mekke müşriklerinin akaid esaslarına yaptıkları itirazlara cevaplar verir. İnsanlara tarihin çeşitli dönemlerinde doğru yolu gösterip fazilet mücadelesi veren nebîlerin (Mûsâ, Harun, İbrâhim, Lût, İshak, Yâkub, Nûh, Davud, Süleyman, İsmâil, İdris, Zülkifl, Yunus, Zekeriyya, Yahya ve Îsâ nebîlerin (aleyhimü's-selâm), bilhassa Hz. İbrâhim (a.s.)'ın islam dînini tebliğlerini ve faziletlerini ayrıntılı olarak nakleder.

Sonunda bu kıssaların gayesi olarak, İslâm'ın tek din olduğu bildirilip Hz. Peygamber "aleyhi's-selâm" teselli edilerek sûre sona erdirilir.

Bismillahirrahmanirrahim

1 – İnsanların hesap verme vakti yaklaştı. Ama onlar hâlâ koyu bir gaflet içinde haktan yüz çevirmedeler. [16,1; 54,1]

2-3 – Rab'leri tarafından kendilerine gelen her yeni uyarıyı,

alaya alıp kalpleri eğlenceye dalarak dinlerler.

Hem o zalimler aralarında kulis yapıp, şu fısıltıyı, gizlice yayarlar: "O da sizin gibi bir insandan başka bir şey değil.

Şimdi siz göz göre göre sihire mi kapılacaksınız yani?" [17,48; 25,9]

4 – Resul dedi ki: "Rabbim gökte olsun, yerde olsun, söylenen her sözü bilir.

O öyle mükemmel işitir, öyle mükemmel bilir ki!”

5 – (Kur’ân’ı kime mal edecekleri konusunda şaşırıp kaldılar, cevapları kendilerini bile tatmin etmeyip durmadan fikir değiştirdiler.)

“Hayır!” dediler, “bu *adğâsu ahlam:* Karışık karışık rüyalar.” “Yok yok, böyle değil, anlaşılan onu kendisi uydurmuş!” “Hayır! bu da değil, galiba o bir şair!”, “Öyleyse önceki peygamberlere verilen mûcizeler kabilinden istediğimiz mûcizeyi bize göstersin!” [17,48; 25,9. 10,96-97]

6 – Kendilerinden önce imha ettiğimiz hiç bir şehir halkı iman etmedi, şimdi bunlar mı iman edecekler?

7 – Biz senden önce de, ancak kendilerine vahiy gönderdiğimiz birtakım erkekleri peygamber gönderdik. Şayet bilmiyorsanız, bunu bilenlere sorunuz. [12,109; 16,43]

“Bilenler” diye tercüme edilen kelimenin aslı “*Ehlu’z-zikr*” yani “kitap, tebliğ veya uyarının muhatapları” demektir. Tevrat, İncîl, Kur’ân esas itibariyle bir kitap ve uyarıdır.

8 – Biz onları yemek ihtiyacı olmayan bir bedenden ibaret kılmadık; hem dünyada onlar ebedî olarak da kalmadılar.

İnsan olarak onlar yemeye içmeye muhtaç idiler. Onlar ölümsüz de değildiler, ömür sürelerini tamamlayıp vefat ettiler.

9 – Sonra onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik.

Onları ve beraberlerinde bulunan dilediğimiz kullarımızı kurtardık, haddi aşanları ise helâk ettik.

10 – Muhakkak ki, hayatınız için gerekli notları içeren,

size şan ve şeref sağlayan bir kitap indirdik. Neden düşünmüyorsunuz? [43,44]

11 – Zulme batmış nice beldelerin bellerini kırdık, onlardan sonra da başka toplumlar yarattık. [17,17; 22,45]

12 – Onlar bizim baskınımızı hisseder etmez, derhal bineklerini mahmuzlayarak oradan kaçmaya yeltendiler.

13 – "Yok," dedik, "koşup kaçmaya çalışmayın, dönün o içinde şımardığınız refah ve konfora! Dönün o konaklarınıza ki sorguya çekileceksiniz!"

14 – "Eyvah! dediler, gerçekten biz zalim kimselermişiz! (Eyvah! Eyvah!)"

15 – Bu feryatları sürüp gitti. Nihayet onları öyle yaptık ki biçildiler, sönüp kül oldular...

16 – Elbette Biz göğü, yeri ve aralarında olan varlıkları oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık. [38,27; 53,31; 39,5]

Yüce Allah kâinatı dolduran kudret, hikmet ve sanat mûcizelerini insanlar inceleyip onların Yaratıcısını tanısınlar, onlardaki menfaatlerini elde etsinler, onların ebedî cennetteki asıllarına delâletlerini anlasınlar ve bir de burada yaptıkları işlerin, iyilikler için mükâfat, kötülükler için ceza olarak karşılığını alsınlar, böylece hak yerini bulsun diye yarattığını burada beyan buyuruyor.

17 – Eğlenmek isteseydik nezdimizde eğlenecek çok şey bulurduk! Faraza yapacak olsak, öyle yapardık!

Bu âyetten maksat, Allah'a eş, evlat, kız, oğul, nesil isnad eden şirk inançlarını, açıkça reddetmektir. Zira yüce âlemde melâike, hûriler gibi mahlûklar zaten vardı. Onlar dururken yeryüzünden eş, evlat edinmeye gerek olmazdı.

18 – Hayır! Biz gerçeği söyler, gerçeği yaparız!

Hakkı batılın tepesine indiririz de beynini parçalar, bir anda canı çıkar o batılın!

Allah hakkındaki böyle boş düşüncelerinizden ötürü yuh aklınıza, yazıklar olsun size!

19 – Halbuki göklerde olsun, yerde olsun kim varsa O’nun mülküdür. O’nun nezdindeki melekler O’na ibadeti, ne gurur meselesi yapar, ne de ibadetten yorulurlar. [4,172]

20 – Gece gündüz, usanmadan, ara vermeden tesbih ve ibadet ederler. [66,6]

21 – Buna rağmen, yine de onlar, yerde birtakım varlıkları, insanları öldükten sonra diriltecekleri zannı ile tanrı edindiler.

22 – Halbuki gökte ve yerde, Allah’tan başka tanrılar bulunsaydı oraların nizamı bozulurdu.

Demek ki o yüce arş ve hükümranlığın sahibi Allah, onların zanlarından, onların Allah’a reva gördükleri vasıflardan münezzehtir, yücedir! [23,91]

Faraza Kâinatta kemal sıfatları ile muttasıf, yani ilmi, kudreti, iradesi mutlak ve sınırsız olan birden fazla ilah bulunsaydı, şu ihtimaller olabilirdi: 1. Onlardan yalnız birinin hükmü yürüseydi diğerleri âciz ve noksan olurlardı ki bu ilah olmakla bağdaştırılamaz. 2. Her biri eşit kudret ve hakimiyete sahip olsalardı, ayrı ayrı nizamların bulunması gerekirdi. O takdirde de, mevcut olan bu nizam bulunmazdı. 3. İlahların fazla değil, sadece iki tane olup bunların bir tek nizam kurup birleştikleri varsayılırsa iki etkenin (illetin) bir nesne (malül) üzerinde çekişmesi sonucu ortaya çıkar, nizamın devamı imkânsız olurdu. 4. Birbirleriyle anlaşmazlık halinde olsalardı zaten baştan beri nizam kurulamazdı.

Bu âyet-i kerime Kelam ilminde, tevhidin ispatında en önemli kaynak teşkil eden esaslardan biridir. Kelamda buna *bürhan-ı temânu’* adı verilir.

23 – O, yaptıklarından sorumlu değildir. O’nu sorguya çekecek kimse yoktur, ama insanlar mutlaka

sorgulanacaklardır. [15,92-93; 23,88]

24 – Yine de tuttular, O’nun yanısıra başka birtakım tanrılar edindiler. Ey Resûlüm! De ki: “İddianızı ispatlayın, delilinizi getirin görelim!”

Böyle bir delil de getiremediklerine göre de ki: “İşte bu tevhid, benimle beraber olanların ve benden önceki peygamberlerin bildirisidir.” Hayır, onların çoğu gerçeği bilmiyor ve bu sebeple de ondan yüz çeviriyorlar.

25 – Nitekim senden önce hiç bir peygamber göndermedik ki ona:

“Benden başka İlah yok, öyleyse yalnız Bana ibadet edin!” diye vahyetmiş olmayalım. [43,45; 16,36; 21,92]

26 – Gerçek bu iken, bazıları kalkıp: “Rahman evlat edindi!” iddiasında bulundular.

O, bundan münezzehtir.

Bilakis onların evlat dedikleri melekler O’nun ikram ve takdirine mazhar olmuş kullarıdır. [16,57; 43,19]

27 – O, kendilerine sormadıkça hiç bir söz söylemezler, sadece O’nun emirlerini yerine getirirler.

28 – O onların yaptıklarını da yapacaklarını da,

açıkladıklarını da gizlediklerini de bilir.

Onlar, sadece O’nun razı olduğu kimse hakkında şefaat ederler.

O’na duydukları tazimden ötürü çekinir, titrerler. [2,255; 34,23]

29 – Onlardan kim çıkıp da “O’ndan başka ben de İlahım!” diyecek olursa, buna karşılık cehennemi veririz. İşte Biz zalimleri böyle cezalandırırız.

30 – Hakkı, inkâr edenler görüp bilmediler mi ki

göklerle yer bitişik (bir bütün) idi, onları Biz ayırdık,

hayatı olan her şeyi sudan yaptık. Hâlâ inanmayacaklar mı?

Kâinatın yaratılışı konusunda bilime yol gösteren teorilerin en çok kabul görenleri, Kur'ân'ın bildirdiği hususlara yaklaşmaktadır. Güneş sisteminin oluşumu, şöyle izah edilmektedir: "Güneş ve gezegenler, önce bir bulutu andıran gaz ve toz (nebula) halinde idi. Bu kütle, çekim kuvvetinin etkisiyle dönmeye ve soğumaya başladı. Bu dönüşün süratli olması sebebiyle yoğunlaşan ana kütlelerden bazı parçalar kopup, ana kütlelerin etrafında dönmeye devam ettiler (...) Gezegenler nihâyet iyice soğuyarak bugünkü şekillerini aldılar." (Prof. Dr. A. Kızılırmak, Astronomi Dersleri, II,198-201, İzmir, Ege Üniv. Mat. 1966)

31 – Yerin insanları sarsmaması için oraya dağlar yerleştirdik.

Maksatlarına ermeleri için orada geniş yollar, geçitler yaptık.

32 – Göğü de dengesizliğe düşmekten korunmuş bir tavan durumunda yarattık.

Onlarsa hâlâ gökteki delillerden yüz çevirmektedirler. [51,47; 91,5; 50,6; 2,22; 12,105]

Portakalın meyvesini saran kabuğu gibi dünyayı saran atmosfer tabakasına işaret olup göklerdeki kudret delillerine dikkat çekmektedir.

33 – Geceyi ve gündüzü, Güneş'i ve Ay'ı yaratan O'dur. Her biri bir yörüngede yüzmektedir. [6,96; 36,40]

34 – Senden önce hiçbir insana dünyada, ebedî hayat nasib etmedik.

Sanki sen ölsen, onlar ebedî mi kalacaklar!

[55,26-27]

35 – Her can ölümü tadacaktır.

Biz, sizi sınamak için gâh şerle, gâh hayırla imtihan ederiz.

Sonunda Bizim huzurumuza getirileceksiniz.

36 – Kâfirler seni görünce: “Bu mu sizin ilahlarınızı diline dolayan adam!” diye alay etmekten başka bir şey yapmazlar.

Ama bütün kâinatı yaratan Rahman’a gelince Onun anılmasını reddediyorlar.

(Böylece, asıl kendilerinin alay edilmeye müstahak olduklarını düşünmüyorlar!) [25,41-42]

Müşrikler kendi âciz, cansız putlarına toz kondurmak istemezken, bütün kâinatı bunca hikmet, sanat, kudret ve rahmetiyle yaratıp varlıkta tutan Rahman’ın birliğinin anılmasına tahammül edemiyorlar. Böylece asıl kendilerinin ne kadar akıldan uzak, alay edilmeye müstehak olduklarını düşünmüyorlar.

Bu âyette, Allah’ın Rahman vasfı ile anılmasına karşı Mekke müşriklerinin diretmesine işaret edilmektedir. Az sonra gelecek 42. âyet de bu mânayı teyid eder. Zira o âyet, Rahman sıfatını zihinlere yerleştirme gayesine matuftur. (Anlam böyle verilmezse diğer meallerde görülen boşluğa düşülür).

37 – İnsan, yaratılışça çok acelecidir (Onun için, kendisini uyardığın azabın çarçabuk gelmeyişini alay konusu ediyor). Hele durun biraz, Beni de aceleye getirmeyin, yakında âyetlerimi size göstereceğim! [17,11]

38 – Ama yine de onlar: “Gerçeği söylüyorsanız, gösterin artık bu azabı, bu vâdin gerçekleşmesini daha ne kadar bekleyeceğiz!” diye söyleniyorlar.

39 – Dini olduğu gibi, bu azabı da böyle inkâr edenler,

onun tepelerine ineceğini, o ateşin yüzlerini ve sırtlarını yalamasını önleyemeyeceklerini,

kendilerine yardım edecek hiç kimsenin bulunmayacağını bir bilselerdi! [39,16; 7,41; 14,50; 13,34]

40 – Onların beklentilerinin hilafına,

o ateş öyle apansız gelecek ki, kendileri birden donakalacaklar.

Artık ne onu geri çevirecek güçleri olacak, ne de kendilerine süre verilecek!

41 – Senden önce de nice peygamberlerle böyle alay edilmişti.

Ama alay konusu yaptıkları o azap, alay edenleri her taraftan sarıvermişti. [6,34; 3,195]

42 – De ki: “Geceleyin veya gündüzün gelecek tehlikelere karşı o Rahman’dan başka sizi kim koruyabilir?”

Ama bunu bilip Kendisine yönelecekleri yerde, onlar Rab’lerini anmaktan yüz çevirmekteler. [19,45]

Bu mâna üzerinde duran İbn Kesir, bu âyette *min* edatının *gayr* anlamına geldiğini delil zikrederek ispatlar.

43 – Ne o, yoksa, akılları sıra, onların Bizden başka kendilerini savunacak tanrıları mı var? (Nerede!)

O tanrılaştırdıkları nesneler kendi kendilerini bile koruyamazlar.

Öyleyse, o müşrikleri Bize karşı hiç mi hiç koruyamazlar. Onlar Bizim tarafımızdan zaten bir destek görmezler. [36,75]

44 – Kaldı ki Biz onlara da, babalarına da nimet verdik. Öyle ki uzayan ömürlerinin tadını çıkarıp avundular.

Ama hükmümüzün yere yönelerek onu yavaş yavaş eksilttiğini görmüyorlar mı? Durum böyle iken onlar nasıl

galip gelebilirler? [46,27; 13,41]

Bu âyetin mânası, *etraf* kelimesine verilecek mânaya göre değişir. Bu kelime ise birçok anlamda kullanılır. Coğrafî veya küresel anlam gibi, mecazî anlam da mümkündür. Şu halde: 1. Müslümanların kuvvet kazanıp kâfirlerin topraklarını elde edip fetihler yapmaları. 2. Yerin ileri gelen insanları, âlimleri veya en iyi insanları gittikçe azalmaktadır. 3. Fennî yönden tefsir eden bazı zatlar; yağmurların, sellerin, rüzgârların etkisiyle dağların aşınmasını veya kutup bölgelerinin basıklığını düşünmektedirler.

45 – De ki: "Ben Sizi sadece vahiyle uyarıyorum. Fakat belli ki sağırlar ikaz edildikleri zaman bu çağrıyı duyamazlar."

46 – Eğer onlara Rabbinin azabından bir esinti bile dokunsa: "Eyvah, yazıklar olsun bize, biz gerçekten bu azaba müstahak etmekle kendimize zulmetmişiz!" derler.

Bu âyet Kur'ân'ın icazına, pek veciz ve özlü beyanına açık örneklerden birini teşkil eder: Bu cümleden esas maksat, pek az bir azap ile fazlaca korkutmaktır. Onun için cümlenin her kelimesi o maksadı pekiştirir. Şöyle ki 1. *in*: Şart edatı, azabın azlığına ve önemsizliğine işarettir. 2. *Nefha* hem bir defaya ait sigası, hem de *tenvîni* ile azabın önemsizliğini ima eder. 3. *Mess* hafif dokunma demektir. 4. kısmilik bildiren *min* edatı. 5. Nekâl ve ikab gibi kelimeler yerine *azab* kelimesi. 6. Allah'ın Rab isminin ifade ettiği şefkat, hudutsuz şefkatin izin verdiği bir azap, nisbeten hafif bir azap sayılır.

47 – Biz kıyamet gününe mahsus, öyle doğru ve hassas teraziler koyacağız ki, hiçbir kimseye zerre kadar haksızlık edilmez. Hardal tanesi ağırlığınca da olsa, yapılan iyi veya kötü işi oraya getirip tartarız. Hesap görücü olarak Biz fazlasıyla yeteriz. [18,49; 4,40; 31,16]

48 – Biz, Mûsâ ile Harun’a, Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için bir ışık ve öğüt olan Furkan’ı (hakkı batıldan ayıran kitabı) verdik.

Furkan: Hakkı batıldan, doğruyu eğriden, hayrı şerden ayıran, buna dair ölçüler getiren şey demektir. Kur’ân’ın bu sıfatı, ikinci bir özel ismi olarak kullanılmıştır. [2,53; 3,4; 25,1]

Bu âyetten 91. âyete kadar, bazen kısa, nadiren uzunca, peygamber kıssaları yer alır. Bunlarda şunların vurgulandığı intibaını edininiz: 1. Peygamberlik insanlığın başından beri vardır, Hz. Muhammed (a.s.) ilk defa bu iddiada olan biri değildir. 2. Önceki nebîlerin risaleti Hz. Muhammedinkinden farklı olmayıp, bilakis aynı inançları öğretmişlerdi. 3. Peygamberler çeşitli tepkiler ve işkencelerle karşılaşmışlar, ama sonunda Allah’ın özel inayetine nail olmuşlar, dâvaları galip gelmiştir. 4. Peygamberler Allah’ın seçkin kulları olmakla beraber beşerdirler. Beşerin çektiği sıkıntı, zaaf ve ihtiyaçlara mâruzdurlar. Bu hususlarda insanüstü değillerdir.

49 – O müttakiler, görmedikleri halde Rab’lerini gıyabında tazim eder ve hem de kıyametten, o duruşma saatinden korkup titrerler. [50,33; 67,12]

50 – İşte bu da sana indirdiğimiz kutlu bir mesajdır. Hal böyle iken siz onu inkâr mı edeceksiniz?

51 – Biz Mûsâ’dan önce de İbrâhim’e hidâyet ve akl-ı selim verdik. Biz onun halini pek iyi biliyorduk. [6,75.83; 2,124; 16,120-123]

Hz. İbrahim’e verilen *rüşd*, ya nübüvvetten önceki hidâyet ve güzel hal yahut nübüvvet olabilir.

52 – O vakit babasına ve halkına: “Nedir bu karşısında durup taptığınız heykeller?” dedi.

Bu sûrede en ayrıntılı kıssa Hz. İbrâhim (a.s.)’ın kıssasıdır. Zira İbrâhim’in şirki perişan etmesinin, Mekke müşrikleri üzerinde tasavvur edebileceğimizin çok ötesinde bir etkisi vardı. Zira, onu öğündükleri cedleri biliyor, onun kurduğu Kâbe’yi en kıymetli varlıkları sayıyor, ona bağlı olmanın maddî manevî nimetlerinden yararlanıyorlardı. Kur’ân’ın Hz. İbrâhim’in putları kırdığını anlatması, onları canevlerinden vuruyordu.

53 – “Biz, dediler, atalarımızı bunlara tapar bulduk, biz de onların yaptıklarını yapıyoruz.”

54 – “Yemin ederim ki, dedi, siz de atalarınız da besbelli bir sapıklık içindesiniz.”

55 – Onlar: “Sen ciddi misin, yoksa şakacı insanların yaptığı gibi bizimle eğleniyor musun?” dediler.

56 – “Yoo! Şaka ne demek! dedi İbrâhim. Doğrusu sizin Rabbiniz, ancak gökleri ve yeri yarattığı gibi bütün onların da Rabbi olan Zattır. Ben de bu gerçeğe şahitlik edenlerdenim.”

57 – Ve içinden: “Allah’a yemin ederim ki, siz dönüp gittikten sonra mutlaka bu putlarınızın başına bir çorap öreceğim!” diye ekledi.

58 – Onların bütün putlarını paramparça etti, yalnız, halk, belki de olup biten olay hakkında kendisine sorarlar düşüncesiyle, onların büyüklerine dokunmadı.

leallehum ileyhi yerciûn “Olup biten olay hakkında kendisine sorarlar diye” cümlesindeki zamir hakkında üç ihtimal zikredilir: 1. Büyük put. Maksat şudur: Müşrikler ona başvursun, bilgi ve çözüm arasınlar. O da âciz olunca, putların bir hiç olduğunu anlasınlar. 2. İbrâhim’i sorumlu tutup ona sorsunlar, o da delillerini onlara anlatsın. 3. Putların boşluğunu anlayıp Rabbü’l-âlemin’e dönsünler.

59 – Dönüp de olanları görünce dediler ki: “Kim acaba tanrılarımıza bunu reva gören? Her kimse o, muhakkak ki zalimin teki!”

60 – İçlerinden bazıları: “Sahi! İbrâhim adındaki bir delikanlının onları diline doladığını işitmiştik!”

61 – “Haydin, dediler, getirin onu halkın huzuruna ki çekeceği cezaya onlar da şahit olsunlar.”

62 – “Söyle bakalım İbrâhim!” dediler, “sen mi yaptın tanrılarımıza karşı bu işi?”

63 – “Belki de,” dedi, “şu büyükleri yapmıştır. Eğer konuşurlarsa sorun bakalım onlara!”

64 – Bunun üzerine vicdanlarına dönüp içlerinden: “Asıl zalim İbrâhim değil, bu âciz putlara ibadet edip bel bağlayan sizler, biz müşriklermişiz!” dediler.

Şöyle açıklayanlar da vardır: “Putlarınızı yalnız ve savunmasız bıraktığınız için asıl siz zalimsiniz” diyerek birbirlerini suçladılar.

65 – Fakat bunu dışa vurmayıp sonra yine önceki görüşlerine dönüp İbrâhim’e: “Bunların konuşmadıklarını sen de pek iyi bilirsin!” dediler.

66-67 – “O halde,” dedi, Allah’tan başka, size ne fayda ne de zarar veremeyecek şeylere mi tapıyorsunuz! Yuh size de Allah’tan başka o taptıklarınıza da! Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?”

68 – “Eğer yapacağınız bir şey varsa, dediler, o da bunu yakmaktır. Böyle yapın da tanrılarınıza sahip çıkın!” [29,24; 38,6; 37,97]

69 – Biz ateşe şöyle ferman ettik: “Dokunma İbrâhim’e! Serin ve selâmet ol ona!”

Allah’ın pek iyi bilinen normal kanunları, bu kabîl ender mûcizelerden daha az harika değildir. Kur’ân Allah’ın

kanunlarında değişiklik olmayacağını bildirir (35,43). Demek ki 36, 82 gibi bir anda yaratmayı bildiren âyetler, kâinatın altı günde (41,9-12) yaratıldığını bildiren âyetlere zıt değildir.

İnsanlar bu gün, hiç yakmayan soğuk alev yapmayı bilmektedirler.

70 – Hülasa onu tuzağa düşürmek istediler ama, Biz asıl onları hüsrana uğrattık. Asıl tuzağa düşenler kendileri oldular.

71 – Onu Lût ile beraber kurtarıp, bütün insanlar için kutlu ve feyizli kıldığımız diyara ulaştırdık.

Bu bereketli ülke Şam (Filistin) diyarıdır. Birçok peygamber orada yetişmiş ve dini oradan yaymışlardır. Şam'ın manevî bereketinin yanında, oradaki nimetlerin ve ürünlerin bolluğu da kasdedilmiş olabilir.

Hz. İbrâhimin kıssası Tevrat, Tk, 11. ve 12. bölümlerinde anlatılır. Fakat oradaki ayrıntılara rağmen Kur'ân, bazı önemli hususlarda çok farklıdır. Mesela; 1.Tekvin'de hicretten önceki tebliği, ateşe atılması vs. yer almaz. 2. Hicreti, geçim derdi gibi bir sebeple yurdundan çıkması tarzında anlatılır. 3. Babasının kendisine baskısı bildirilmez, hatta hicrette yanında onu götürdüğü bildirilir. Bunlar, birçok oryantalistin peşin hükümle yaptıkları iftiraları çürütüyor, Kur'ân'ın o kitaplardan nakletmeyip, bilakis onların üzerinde, hakem olduğunu ispatlar.

72 – Ona ayrıca İshak'ı, üstelik bir de Yâkub'u ihsan ettik. Hepsini de erdemli insanlar kıldık.

73 – Onları buyruklarımızla insanlara doğru yolu gösteren önderler yaptık.

Kendilerine hayırlı işler işlemeyi, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar yalnız Bize ibadet ederlerdi.

74-75 – Lût’a da hüküm ve ilim verdik ve onu iğrenç işler yapan şehir halkından kurtardık ki gerçekten onlar kötü ve itaat dışına çıkmış fâsık bir güruh idiler. Kendisini de şefkat ve himayemize aldık. O gerçekten erdemli kimselerdendi. [29,26; 11,77-83; 15,58-60]

Hüküm: Peygamberlik veya dâvalı tarafları arasında hâkimlik anlamınadır. Lût (a.s.), Hz. İbrâhim (a.s.)’a iman ve onunla beraber hicret etmişti [29,26]. Sonra Allah Teâlâ ona da nübüvvet verdi. Onu da Sedum şehrine gönderdi.

76 – Nuh’u da önderlerden kıldık. O, İbrâhim ve Lût’dan çok önce, Bize yakarmıştı.

Biz de duasını kabul buyurup onu, yakınlarını, evlatlarını ve halkından iman edenleri büyük bir beladan kurtardık. [54,9-10; 71,26-27]

77 – Âyetlerimizi yalan sayan halka karşı da ona destek olup onlardaki haklarını aldık. Gerçekten onlar kötü bir toplum idi. Bu yüzden Biz de onların hepsini suda boğduk. [11,40-44]

78 – Davud ile Süleyman’ı da... Hani bir defasında onlar bir ekin konusunda hüküm veriyorlardı. Şöyle ki: Geceleyin bir grup insanın koyun sürüsü ekin tarlasına yayılmış, zarar vermişti. Biz de onların bu hükümlerine tanık oluyorduk.

Davud (a.s.) davarın kıymeti, zararın miktarına eşit olduğu için, onun tazminat olarak tarla sahibine verilmesine hükmetmiş, oğlu Süleyman (a.s.) ise, tarlanın davar sahibine verilip eski haline gelinceye kadar ona bakmasını, davarın da tarla sahibine teslim edilip o vakte kadar sütünden, yavrularından, tüylerinden faydalanmasını taraflar için daha uygun bulmuştu. Babası da onun bu içtihadını beğenmişti.

79 – Biz çözümü ihtiva eden hükmü Süleyman'a bildirdik. Bununla beraber, her birine bir hüküm ve bir ilim verdik.

Dağları ve kuşları Davud'un emrine verdik. Onunla beraber takdis ve ibadet ederlerdi. Biz dilediğimiz her şeyi yapma kudretine sahibiz. [34,10; 38,18-19][228]

80 – Bir de sizi savaşınızın şiddetinden koruması için ona, zırh yapma sanatını öğrettik.

Peki bütün bunlar için şükrediyor musunuz? [34,9-11]

Davud (a.s.)'dan önce de zırh vardı, fakat plaka halinde idi. Zırhı, kumaş gibi dokuyup zincirle tutturma işini o başlattı. Rivayete göre o Cenab-ı Allah'tan elinin emeği ile bir geçim vesilesi dileyince O da kendisine zırh yapmayı ilham etmişti.

81 – Süleyman'a da şiddetli rüzgârı âmade kıldık. Rüzgâr, onun emriyle kutlu beldeye doğru eserdi. Çünkü her şeyin gerçek mahiyetini Biz biliriz. [38,36; 34,12]

82 – Kendisi için dalgıçlık ve daha başka birtakım işler yapan bazı cinleri (şeytanları) da onun emrine verdik. Biz onları gözetim altında tutardık. [38,37-38]

83-84 – Eyyûb'u da an! Hani o: "Ya Rabbî, bu dert bana iyice dokundu. Sen merhametlilerin en merhametli olanısın" diye niyaz etmiş, Biz de onun duasını kabul buyurup katımızdan bir lütuf ve ibadet edenlere bir ders olmak üzere, hastalığını iyileştirmiş, kendisine aile ve dostlarını bir misliyle beraber vermiştik.[229]

Müfessirler derler ki: Hz. Eyyûb (a.s.) Rûm diyarında Peygamber idi. Serveti ve hanedanı, evlatları pek fazla idi. Allah onun mallarını giderdi, sabretti. Çoluk çocuğunu aldı, sabretti. Sonra bedenine hastalıklar ârız oldu, sabretti. Fakat halk: "Onun başına bunca derdin gelmesi boşuna değil, büyük bir günahı olmalı!" deyince, şifa niyazında

bulundu. Allah da şifa lütfetti. Tevrat da “Eyyubun Kitabı”nda onun felsefi çizgiler taşıyan destanî hikâyesini ayrıntılı olarak anlatır. Onun Yahudi veya Rum olmayıp Kuzey Arabistan’da yaşayan Arap kökenli Nabat halkından olduğu da söylenmiştir. Gerçek durumu yalnız Allah bilir.

85 – İsmâil’i, İdris’i, Zülkifl’i de an! Onların hepsi sabır fazileti ile bezenmişlerdi.

Zülkifl (a.s.)’ın nerede yaşadığı hakkında kesinlik yoktur. Tefsirlerdeki çeşitli ihtimaller içinde nisbeten kuvvetlisi onu, Hızkil ile aynı sayan görüştür. Bu zat Habur nehri civarında tebliğde bulunmuştur. Diyarbakır’ın Ergani ile Eğil ilçelerinde birer makamı bulunmakta ve asırlardan beri kökleşmiş kuvvetli bir gelenekle onun burada yaşadığına inanılmaktadır. Ülkemizin özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde son derece yaygın olan Zülküf adı bundan ileri gelmektedir.

86 – Bundan ötürü onları rahmetimize aldık. Gerçekten onlar salih ve erdemli kişilerdi.

87 – Zünnûn’u da an. Hani o halkına kızmış, onlardan ayrılmış, Bizim kendisini sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Sonra karanlıklar içinde şöyle yakarmıştı: “Ya Rabbî! Sensin İlah, Senden başka yoktur ilah! Sübhansın, bütün noksanlardan münezzehsin, Yücesin! Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim. Affını bekliyorum Rabbim!”

“Balığın yoldaşı” mânasına gelen Zünnûn, Yunus (a.s.) olarak tefsir edilir.

Allah Teâlâ, inkârlarında ısrar eden bu halka, elçisi Yunus (a.s.) vasıtasıyla helâk edici azap vaad etti. Bununla beraber, onların bu azapla imha edilmemeleri ihtimali de vardı. Dolayısıyla Yunus (a.s.) için, evla yani en iyi tutum, halkını dine dâvete devam etmesi idi (Razî). Azap gelmek

üzere olduğundan o, ayrılıp gemiye bindi. Daha matlub olan tutumu terk ettiğini görerek çok üzüldü. Daha sonra Allah onu kurtarıp sahile çıkardığında, ahaliden iman edenler olduğunu görünce bu içtihadında isabet etmediğini anlamıştı. Bu kıssada esas hedef, tövbenin af sebebi olduğunu bildirmektir. Vallahu a’lem.

88 – Onun da duasını kabul buyurduk ve kendisini o sıkıntıdan kurtardık. İşte Biz müminleri böyle kurtarırız.

89 – Zekeriyya’yı da an! Hani o: “Ya Rabbî, beni evlatsız, tek başıma bırakma ki (lütf edeceğin evlâdım) bana vâris olsun. Bununla beraber iyi biliyorum ki, herkes fanidir, herkesten sonra baki kalan, bütün vârislerin en iyisi olan Sensin Sen!”

90 – Onun da duasını kabul buyurduk. Ona Yahya’yı armağan ettik. Bunun için de eşini çocuk doğurmaya elverişli hale getirdik. Doğrusu onlar hayırlı işlere koşuşur, iyilikte yarışır, hem ümit, hem endişe içinde Bize yakarırlardı. Gerçekten Bize derin bir saygı gösterirlerdi.

91 – İffet ve namusunu gerektiği gibi koruyan Meryem’i de an.

Biz ona rûhumuzdan üfledik,

hem onu, hem oğlunu cümle alem için bir ibret yaptık. [15,29; 32,9; 66,12]

92 – İşte sizin bu dininiz bir tek dindir. Rabbiniz de Ben’im. Öyle ise yalnız Bana ibadet edin! [23,51-52; 5,48; 5,117]

93 – Ama insanlar, aralarındaki bu birliği param parça ettiler.

Fakat sonunda yine Biz’e dönecekler.

Birliği bozup paramparça olmalarından Cenab-ı Allah razı olmadığından onlara hitab etmekten vazgeçip üslûbu

değiştiriyor.

94 – Bu durumda artık kim mümin olarak yararlı işler yaparsa onun gayretleri inkâr edilmez, yaptıkları makbul olur.

Biz bütün gayretlerini onun hesabına yazıp geçirmekteyiz. [18,30]

95 – İmha ettiğimiz bir memleket halkının, mahşerde huzurumuza gelmemesi mümkün değildir.

Yok edilmeye müstehak olan bir ülke halkının yaşaması, veya dünyaya dönmesi veya yok olma noktasına geldikten sonra pişmanlık duyarak tövbe edip dönüş yapması mümkün değildir, mânaları da verilmiştir.

Allah’ın bir topluma, geçici bazı sapıklıklarından dolayı değil, kötülüklerde ısrar ve inad etmesi sebebiyle gazab ettiğini ifade eder.

96-97 – Nihayet Ye’cüc ve Me’cüc’ün sedleri açılıp her tepeden dünyaya akın etmeye başladıkları,

doğru vâdin vaktinin yaklaştığı sıra,

işte o zaman, kâfirlerin gözleri birden donakalır.

“Eyvah, bizlere! Biz bundan tam bir gaflet içinde idik,

daha doğrusu kendimize zulmettik!” diyecekler.

98 – “Hem siz, hem de Allah’tan başka taptığınız tanrılar,

hepiniz cehennem odunusunuz,

siz hep beraber cehenneme gireceksiniz!”

99 – Eğer onlar gerçekten tanrı olsalardı oraya girmezlerdi.

Ama hepsi orada ebedî olarak kalacaklardır. [66,6]

100 – Onlar orada inim inim inleyecekler, kendilerini sevindirecek hiçbir haber de işitmeyeceklerdir.

101 – Ama kendileri hakkında Biz’den ebedî mutluluk takdir edilmiş olanlar,

cehennemden uzak tutulacaklardır.

102 – Onlar cehennemin hışıltısını bile işitmeyecek,

canlarının çektiği nimetler içinde ebedî kalacaklardır. [10,26; 55,60]

103 – O en büyük dehşet (Sûra ikinci üfleyiş) dahi onları tasalandırmaz.

Melekler onları: “İşte size vaad olunan gün bugündür!” diye karşılarlar.

104 – Gün gelecek, gök sahifesini, tıpkı kâtibin yazdığı kâğıdı dürüp rulo yapması gibi düreceğiz.

İlkin yaratmaya nasıl başladıysak diriltmeyi de Biz gerçekleştiririz.

Bu, üzerimize aldığımız bir vaaddir. Bunu gerçekleştirecek olan da Biz’iz. [39,67]

Kur’ân’ın nâzil olduğu ortamda yazı rulo yapılan bir parşömene veya kâğıda yazılıyordu. Şimdiki tarzda kitap (mushaf) burada söz konusu değildir. Açılan rulo yazılıp işi bittikten sonra kâtip tarafından anında rulo haline getirilirdi.

105 – Şu kesindir ki Biz Zikir’den (Tevrat’tan) sonra Zeburda da: “Dünyaya salih kullarım varis olacaklar. Dünya onlara kalacak” diye yazmışızdır. [4,163; 17,55][230]

Cenab-ı Allah, sûre boyunca naklettiği peygamber kıssalarında hükmeden ilahî bir kanuna dikkat çekerek, sûreyi hitama erdiriyor. Demek genel insanlık içinde Kitap ehli, Kitaba bağlı olmayanlara galip gelmiştir. Sonra yine Kitaba tâbi olan İsrailoğulları, daha sonra Hz. Îsa’ya bağlı olanlar, daha sonra da Müslümanlar öncülüğü almışlardır.

Liyakatlerini ispatladıkları müddetçe Müslümanlar yine üstün geleceklerdir. Zebur'da olduğu gibi (Mz, 37, 29) Allah Kur'ân'da da bildiriyor ki dünyanın vârisliği, tevhide bağlı, şirkten ve tefrikadan uzak olup en güzel ve sağlam işler işleyen kullara aittir (Elmalılı M. Hamdi Yazır).

106 – Bu Kur'ân'da da elbette Allah'a ibadet eden kimseler için bir mesaj vardır. [7,128; 40, 51; 24,55]

107 – İşte bunun içindir ki ey Resulüm, Biz seni bütün insanlar için sırf bir rahmet vesilesi olman için gönderdik!

Âlemler yerine insanlar demekten maksadımız, birçok müfessir gibi, mânayı insanlar üzerinde yoğunlaştırmaktır. Zira Türkçede kullanışımızda âlem denince insan o geniş mekânda, geri plana itilmektedir.

Cenab-ı Allah bütün âlemlere, özellikle akıl sahibi varlıklara merhametinden dolayı Hz. Peygamber (a.s.)'ı göndermiştir. O öyle kapsamlı bir rahmettir ki bütün akıl sahiplerine iyilik ve kurtuluş yolunu göstermekte, gerek dünyada gerek âhirette mutluluk vesilelerini öğretmektedir. Öyle ki onun getirdiği birçok prensibi, dinine inanmayanlar bile benimseyip uygulamakta, dünyevî yönden yararlanmaktadırlar.

108 – De ki: "Bana yalnız ve yalnız şu gerçek vahyolunuyor "Sizin ilahınız tek İlahtır. Hâlâ mı O'na teslim olmayacaksınız?" [18,110; 11,2-3]

109 – Yine de yüz çevirirlerse de ki: "İşte sizin hepinizi de tam eşit şekilde hakka çağırdım. Artık tehdit olunduğunuz o kıyamet gününün yakın mı uzak mı olduğunu bilemem."

110 – Şüphesiz ki Allah sözün açık olanını da, gizli olanını da bilir. Hem sizin gizlediğiniz, şeyleri de bilir.

111 – "Ne bileyim, belki de bu mühlet sizin için bir imtihandır ve hayattan biraz daha yararlandırma için

yapılan bir ertelemedir."

112 – Resulullah sonunda şöyle dedi: "Ya Rabbî, adaletle hükmünü ver! Rabbimiz rahmandır, sizin bunca isnad ve iftiralarınıza karşı yegâne müsteandır."

Kâfirler İslâm'ın köpük gibi sönüp gitmesini gözlüyorlardı. Onların bu beklentilerine, bu isnatlarına karşı Resulullah Efendimiz Cenab-ı Allah'ın yardımını ümitle bekliyordu.

Muhtemel ikinci mânaya göre kâfirler Kur'ân hakkında iftiralarda bulunarak "şiir, büyü, efsane" diyorlardı. Hz. Peygamber onların bu iftiralarına karşı Kur'ân'ı galip kılması için Allah'a yöneliyordu. İslâm aleyhinde, benzeri propagandalara mâruz kalan müminlerin yapacakları niyaz bu olmalıdır. Müsteân: "Kendisinden yardım istenilen" demektir.

228 79 Mz 148,7-10.
229 83-84 Ey 42,10.13.
230 105 Mz 37,29; Mt 5,4.

22 – HAC SÛRESİ

78 âyet olup sûrenin nüzulüne dair çeşitli görüşler vardır. Ekserisi Medine'de inmiştir. Baş kısmının hicretten az önce Mekke'de 19. (İbn Aşur) veya 25. (Mevdudî) ayetten itibaren Medine'de inmiş olma ihtimali kuvvetlidir.

Bir önceki Enbiyâ sûresinin sonunda kıyametin dehşetine değinilmiş ve müminlerin, kâfirlere hakim kılınacağı îma edilmişti. Bu sûre ise önce kıyamet hallerini bildirmekte sonunda ise müşriklerle savaşma izni vermektedir. Hac sûresi, şu üç topluluğa hitap etmektedir. 1. Mekkeli müşriklerin inançlarındaki çelişkiler belirtilmiş, şirkte ısrar etmeleri halinde fecî bir âkıbetin kendilerini beklediği bildirilmiştir. 2. Tevhide inanmış, fakat tehlikeye girmek istemeyen kararsız müminler tenkid edilmiş, Allah rızasının ve cennetin ucuz yoldan kazanılamayacağı anlatılmıştır. 3. Allah'ın emirlerine teslim olan müminlere cihad izni verilmiş ve hakimiyet elde etmeleri halinde haiz olmaları gereken vasıflar bildirilmiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının! Gerçekten kıyamet saatinin depremi müthiş bir olaydır! [99,1-2; 69,14-15; 56,4-6]

2 – Onu göreceğiniz gün... Çocuğunu emziren anne, dehşetten çocuğunu unutup terk eder. Hâmile olan her kadın çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş olmuş görürsün,

halbuki gerçekte onlar sarhoş değillerdir. Fakat Allah'ın azabı pek çetindir.

3 – Öyle insanlar vardır ki, hiçbir bilgiye dayanmaksızın Allah hakkında tartışıp durur, her azgın ve hayasız şeytanın peşine takılır.

Hak din dışındaki inanç grupları Allah'ın dini hakkında çeşitli iddialar ileri sürerler. "Melekler Allah'ın kızlarıdır.", "Kur'ân geçmiş insanların düzmesidir.", "Çürümüş toz toprak olmuş insanlar diriltilemez." gibi. Hülasa âyet din konusunda, heva ve hevesine uyarak cahilce tartışma yapan herkesi kapsar.

Kendisine tâbi olanları din dışına çıkmaya çağıran insan şeytanları, kâfir reisler yahut İblis ve askerleri kasdedilmiş olabilir.

4 – O şeytan ki alnında âdeta şöyle yazılmış: "Bu, kendisini dost edineni yoldan çıkarır ve alevli ateşe doğru sürükler"

5 – Ey insanlar! Eğer siz öldükten sonra dirilmekten şüphe ediyorsanız, bilin ki: Biz sizi ilkin topraktan, sonra bir nutfeden, sonra (rahim cidarına) yapışan bir hücreden, sonra esas unsurlarıyla hilkati tamamlanmış, ama bütün azalarıyla henüz tamamlanmamış bir çiğnem et görünümünde bir ceninden yarattık ki, kudretimizi size açıkça gösterelim. Dilediğimizi belli bir süreye kadar ana rahminde durdururuz. Sonra da sizi bir bebek olarak dünyaya çıkarırız. Sonra güç kuvvet kazanıncaya kadar sizi büyütürüz. İçinizden kimi henüz çocukken öldürülür, kimi de hayatın en perişan (zavallı) biçimine döndürülür. Öyle ki daha önce bildiği şeyleri bilmez hale gelir.

Yeri de kupkuru görürsün, ama oraya Biz su indirince çok geçmeden kıpırdanır, kabarır da gözü gönlü açan her güzel

çiftten nice nebat bitirir. (76,2; 53,45-46; 16,70; 23,13.14; 30,54;)

İnsanların aslı, atası olan Hz. Âdem topraktan yaratıldığı için “sizi topraktan yarattık” buyuruldu. Ayrıca her insanın bedeninin toprakta bulunan elementlerden teşkil edildiği de kasdedilmiş olabilir.

Bu âyet insanın ana karnında şu safhalardan geçtiğini bildirmektedir: 1. Zigot (*nutfe*) 2. *Alaka:* Asılıp tutunan, sülük gibi bir yere yapışan şey demek olup aşılanmış yumurtanın rahim cidarına tutunmasını ifade eder. 3. *Muhallaka ve gayr-i muhallaka*: Hilkati kısmen tamamlanmış, kısmen tamamlanmamış bir çiğnem etten, yani uzuvları zaman içinde oluşan canlı, yani embriyo safhası. [23,14] âyeti bunlara ilaveten son olarak iskelet ve iskelete et giydirme, sonra da bir başka yaratılış verme safhalarını da ilave eder. Bu anlatım karşısında, son yüzyılda yaşayan bilim adamları hayret ve hayranlık duymuşlardır. Zira daha 18. ve 19. asırda bile Avrupa’da eski hürafeler, bilim çevrelerini etkiliyordu. Oysa Kur’ân’ın bu anlatımını, ilerleyen Embriyoloji ilmi, günümüzde kesin olarak tesbit etmiştir (M. Bucaille, *Kur’ân ve Bilim*, s. 300 - 304; Prof. Dr. Keith Moore, *The Developing Human*, (With İslamic Additions) Toronto, London, Tokyo, Philadelphiaets. 1983. Bu kitap, tamamen bu konu ile ilgilidir).

6 – Bütün bunlar böyle cereyan etmektedir.

Çünkü Allah hakkın, gerçeğin ta kendisidir

ve çünkü ölüleri dirilten de O’dur. Her şeye hakkıyla kadir olan da O’dur. [30,50; 36,79-82]

el-Hakk: Sözlükte, “gerçek, hakikat, doğruluk” anlamlarına gelir. Allah’ın güzel isimlerinden olarak mânası:

“Varlığı ve ilahlığı kesin olan, hakkı ve gerçeği izhar eden, son derece âdil, vâdinde doğru olan” demektir.

7 – Ve şunu da bilin ki o kıyamet saati kesinlikle gelecek ve Allah kabirlerde olanları diriltecektir. [36,51.78-80]

8 – Hal böyleyken öyle insanlar vardır ki hiç bir bilgiye, hiç bir delile ve hiç bir aydınlatıcı kitaba dayanmaksızın Allah hakkında tartışır durur. [31,20]

9 – Allah yolundan saptırmak için kibirle kabararak tartışmasını sürdürür.

Onun hakkı dünyada bir rüsvaylık olduğu gibi, kıyamet günü de ona can yakıcı azap tattıracağız.

Bu âyetlerde, ilmin başlıca üç vesilesi önem kazanır: 1. Vahiy (aydınlatıcı bir kitap) 2. İlim, yani direkt olarak gözlem ve deney sonucu kazanılan bilgi. 3. Gerçeği bildiren rehber.

10 – O vakit kendisine: “İşte bu, dünyada işlediklerinin cezasıdır. Yoksa Allah kullarına en ufak bir haksızlık bile yapmaz.” denilir. [3,182]

11 – Öyle insanlar vardır ki Allah’a, sırf bir hesaba binaen,

imanla küfrün arasında bir yerde ibadet eder. Şayet umduğu faydayı elde ederse onunla huzur bulup sevinir, eğer bir sıkıntı ve imtihana mâruz kalırsa yüzüstü dönüverir.

Dünyayı da âhireti de kaybeder. İşte besbelli olan hüsran budur.

Bu âyet dine tam bir güvenle değil de, kuşkulu ve menfaatine bağlı olarak pamuk ipliği ile bağlananları temsilî olarak anlatır. Bunlar ordunun bir kıyısında durur gibidirler. Ganimet elde edilirse işin içine dalarlar, tehlike belirir belirmez kaçarlar.

12 – Allah’tan başka, kendisine ne zarar ne de yarar sağlamayacak şeylere yalvarır. İşte sapıklığın en kötüsü budur.

13 – Hatta bazen da kendisine zararı yararından çok olacak kimselere yalvarıp yakarır.

Ne kötü bir efendi, ne fena bir yandaştır o!

14 – Gerçek şu ki: Allah iman edip yararlı işler yapanları, zemininden ırmaklar akan cennetine yerleştirecektir. Elbette Allah dilediğini yapar.

15 – Kim Allah’ın, Resulünü dünyada ve âhirette desteklemeyeceğini zannederse, elinden ne geliyorsa yapsın, isterse bir ip alıp tavandan sarkıtarak kendini assın da baksın bakalım bu çırpınışları öfke duyduğu şeyi, Allah’ın Resulüne yardımını engelleyecek mi?

Dine karşı olan, Hz. Peygamberin dininin yücelmesini bir türlü çekemez, kıskanır. Oysa Allah’ın Peygamberine yardımı o derece kesindir ki, o düşmanın yapacağı tek şey, kahrından kendini boğmaktır. Kendini asmakla beraber, âhiretten bakabilirse baksın bakalım: Din galip gelmesin diye başvurduğu bu çare, Allah’ın dinine yardımına mani olacak mı olmayacak mı?

16 – İşte Biz Kur’ân’ı, böyle açık âyetler halinde indirdik. Gerçek şu ki Allah, dilediği kimseyi doğru yola iletir.

17 – (Kâmil ve makbul şekliyle) iman edenler, Yahudiler, Sâbiîler, Hıristiyanlar, Mecûsiler ve Müşrikler... Allah kıyamet günü büyük duruşmada onlar arasındaki kesin hükmünü verecektir. Çünkü Allah her şeye hakkıyla şahittir. [2,62; 5,69]

Bu âyette altı din sayılmış olup yalnız birincisine iman vasfı verilmiştir. Ötekilerinde de şirk bulaşığı olmakla birlikte yalnız altıncı grubun müşrik olarak nitelendirilmesi, sırf şirk

inancı olup tevhidin tam karşısında olması sebebiyledir. Hıristiyanlar, Mecûsiler, Sâbiîler Allah’tan başka varlıklara da tanrısal nitelikler yakıştırsalar da bu varlıkları esasta tek Tanrının tecessümü gördüklerinden kendilerinin Tek Tanrıya ibadet ettiklerini düşünmektedirler.

Kur’ân, Yahudilerden şirke düşen bir gruptan bahseder. Bu hepsini kapsamasa da, tek tanrıcılığa bağlı olmakla birlikte dini kendi ırklarına tahsis etmeleri, âhiret inancını reddetmeleri gibi sebeplerle Hz. Mûsâ’nın dininden uzaklaşmış olmaları sebebiyle hak din dışında sayılmışlardır. *Sâbiîler:* Merkezleri Harran’da olup Kuzey Irakta yerleşmiş, kendilerinin Hz. Yahya (a.s.)’a mensup olduklarını söyleyen cemaat yahut Şit ve İdris (a.s.)’a mensup olduklarını söyleyip “unsurlar gezegenler, gezegenler de melekler tarafından yönetilir” deyip yıldızlara ibadet eden topluluktur. *Mecusîler* ise biri hayır, diğeri şer tanrısı olarak iki ilaha inanırlar. Aslında Yezdan tek İlah olup, Ehriman dünyadaki zahiri şerlerin izahı için geliştirilmiş görünüyor.

18 – Bilmez misin ki göklerde ve yerde bulunan kimseler,

hatta Güneş, Ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar bütün canlılar

ve insanların da birçoğu, Allah’ın yüceliğine secde ediyorlar.

İnsanların çoğu hakkında ise azap hükmü kesinleşmiştir. Allah’ın zelil kıldığını aziz edecek kuvvet yoktur. Şüphesiz ki Allah ne dilerse yapar. [16,48; 17,44; 41,38]

Rü’yet: burada bilmek anlamındadır. Mâlumun son derece zahir olduğunu belirtmek için “görmek” tabiri kullanılmıştır.

Âyetin esas maksadı, bütün kâinatın Allah’a inkiyad secdesi halinde olduğunu, yani O’na tam boyun eğdiklerini bildirmektir. O’nun hükümranlığı, isteseler de istemeseler de insanları da kapsamaktadır. Zira inanmayan insanlar da

O’nun koyduğu hayat kanunlarına tam boyun eğmektedirler. Âyetin baş tarafında “yerde bulunan kimseler”in secdelerinden maksat, ihtiyarî olmayan bir itaat secdesidir. İnsanların çoğunun secdesi”nden maksat ise, müminlerin yaptıkları ihtiyarî ibadet olup mükâfatı gerektiren de bu tarzda olan itaattir.

19-21 – Şu iki hasım takım, Rab’leri hakkında çekişip durmaktalar.

Dini inkâr edenlere ateşten elbiseler biçilmiştir. Başlarının üstünden kaynar sular dökülür.

Öyle ki onunla içlerinde olan her şey, bütün organları, hatta derileri bile eritilir. Bir de bunlara demirden topuzlar vardır.

22 – Bunalmaları sebebiyle, her ne vakit cehennemden çıkmak isterlerse, gerisin geriye oraya itilirler ve kendilerine:

“Çıkmak yok! İster istemez, bu yakıcı azabı tadacaksınız!” denir.

23 – İman edip yararlı işler yapanları ise Allah, içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir.

Orada altın bilezikler ve incilerle bezenirler. Orada giyim kuşamları da ipekten olacak.

Krallar ve zenginler altın ve kıymetli taşlardan yapılmış zinetler takınırlardı. Bu âyet, bu tasvirle, cennetliklere verilecek büyük ödülü, insanlara anlatma gayesine yöneliktir.

24 – Çünkü onlara sözlerin en güzelini söylemek nasib edilmiş, bütün güzel övgülere lâyık olan Allah’ın yoluna hidâyet edilmişlerdir. [10,9]

“En güzel söz” kelime-i şehadettir. Yahut: “Hamd, bize yaptığı vâdi gerçekleştiren Allah’a mahsustur” sözüdür.

25 – Kendileri dini inkâr edenler, üstelik insanları Allah'ın yolundan ve gerek şehirli, gerek taşralı bütün insanlara müsavi olmak üzere kıble ve ibadet yeri yaptığımız Mescid-i Haram'dan engelleyip uzaklaştıranlar bilsinler ki kim orada böyle zulüm ile haktan ve adaletten sapmak isterse ona can yakıcı bir azap tattırırız. [8,34]

Mekke'de arazi ve ev satmanın hükmü, keza evleri kiraya vermenin hükmü, bu âyet vesilesi ile fakîhler arasında farklı içtihadlara konu teşkîl etmiştir. İmam Ebû Hanife gibi bazı imamlar, hac mevsiminde kiralamayı mekruh saymışlardır. Evinde yer olan Mekkelilerin, hacıları misafir etmesi gerektiğini söylemişlerdir. Tafsilat için tefsirlere ve fıkıh kitaplarına bakılabilir.

26-28 – Zira Biz vaktiyle İbrâhim'e şöyle demiştik "Sakın Bana hiç bir şeyi ortak koşma ve Ben'im Mâbedimi tavaf ederken, kıyamda, rükûda veya secdede olarak ibadet edenler için tertemiz tut!" Hem bütün insanları hacca dâvet et ki gerek yaya, gerek uzak yollardan gelen yorgun argın develer üzerinde sana gelsinler. Gelsinler de bunun kendilerine sağlayacağı çeşitli faydaları görsünler ve Allah'ın kendilerine rızk olarak verdiği kurbanlık hayvanları, belirli günlerde Allah'ın adını anarak kurban etsinler. Siz de onların etinden hem kendiniz yiyin, hem de yoksula ve fakire yedirin. [3,96-97; 2,125-127; 2,198][231]

Hac veya umre niyetiyle mîkatlarla belirlenen Harem'e yani kutsal bölgeye ihramsız girilmesi haramdır. Fakat Kâbeyi ziyaret gayesiyle gelmeyenler hakkında farklı görüşler vardır. Ebû Hanife'ye göre mîkat sınırları içinde oturanlar Mekke'yi ihramsız ziyaret edebilir. Fakat dışardan gelenler ihramsız giremezler.

Kurban kesilecek günler, eyyam-ı nahr denilen Zilhicce ayının 10, 11 ve 12. (kurban bayramının 1, 2 ve 3.) günleridir. Haccın başlıca faydaları şunlardır: Hacıların kendi şehirlerini temsilen, dünyanın diğer yörelerinden gelen temsilcileri ile birlikte Rabbülalemin'e yaptıkları küllî ibadet, orada yaşadıkları küçük bir mahşer uygulaması, dünyadaki servet, nüfuz, asalet vb. bütün ayrıcalıkların silinip bütün insanların Allah huzurundaki eşitliklerinin tescili ve dünya çapında çarpıcı bir şekilde gösterilmesi, hacının kalbinde ve şuurunda meydana gelen güzel duygular, ahlâkının daha da güzelleşmesi yönünde aldığı etkiler, dünyanın en ücra yerlerinden gelmiş müminlerle yaptıkları temas ve görüşmeler olup neticede de Allah'ın rızasına ve cennetine nail olmalarıdır. Hac sırasında kesilen kurbanın etinden yemek mendup, muhtaçlara vermek ise vaciptir. Ebû Hanife'ye göre ise hem yemek hem vermek caiz, fakat vacip değildir. Emir sîgası her zaman vücup ifade etmez. "Fakiri doyurun" emri, zenginlere verilmeyeceği mânasına gelmez. Zira ashab kurban etini zengin, fakir komşu ve akrabalarına da verirlerdi. Cahiliyede kişinin kendi kurbanından yemesi yasaktı. Onun için kurban kesenin biraz yemesi menduptur.

29 – Bundan sonra saçlarını, tırnaklarını kesip üstlerindeki başlarındaki kirleri gidersinler ve diğer hac görevlerini yerine getirsinler, dünyanın bu en kıdemli mâbedini bir kere daha tavaf etsinler!

Kâbe hakkında atîk sıfatı: 1. Eski, kıdemli, 2. Başkasının hâkimiyetinden uzak, 3. Şerefli ve hürmet edilen, demektir.

30 – İşte durum bundan ibaret! Artık kim Allah'ın hürmet edilmesini emrettiği şeyleri tazim ederse bu, Rabbinin nezdinde kendisi için sırf hayırdır. Yenilmesi haram

kılınanlar dışında, bütün hayvanlar size helâl edilmiştir. O halde Allah'ın yasakladığı her şeyden, özellikle pis putlardan ve yalan sözden kaçının! [7,33; 6,145; 16,115]

Hz. Peygamber (a.s.m): "Yalan yere şahitlik etmek, Allah'a şirk koşmak gibidir." buyurmuştur. Yalancı şahitler, fakîhlere göre halkın önünde yargılanıp, gerekirse cezalandırılırlar. Günümüzde bu gaye, yalancı şahidi basın yolu ile ilan etmek tarzında gerçekleştirilebilir.

31 – Allah'a ortak tanımayan halis muvahhidler olun! Çünkü bilin ki Allah'a şirk koşan kimse, sanki gökten düşüyor, hemen yırtıcı kuşlar başına üşüşüp kapıyor, yahut rüzgar onu uzak, ıssız bir yere savuruyor... [6,71]

32 – Bu böyledir. Artık kim Allah'ın şeairini tazim ederse, şüphe yok ki bu, kalplerin takvâsındandır.

Allah'ın şeairi, O'nun, kendisine ibadete vesile olmak üzere haklarında saygı göstermeye, kulluk vazifelerini onlar vesilesiyle yapmaya insanları dâvet ettiği eserlerdir. Bunlara gösterilen saygı da, onlar hakkında gösterilen kusur da, Allah'a karşı yapılmış sayılır. Onlar müminlerin varlıklarıyla öyle kaynaşmışlardır ki kalplerini kesip parçalamadıkça kendilerinden ayrılmazlar: Kur'ân, Kâbe, Peygamber, namaz, ezan gibi.

33 – O kurbanlıklarda belirli bir süreye kadar sizin çeşitli menfaatleriniz vardır. Sonra varacakları yer, o en kıdemli mâbedde son bulur. [5,2. 97; 48,25]

34 – Biz her ümmete kurban ibadeti koyduk ki

Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanları keserken Allah'ın adını ansınlar.

Şunu unutmayın ki hepinizin ilahı bir tek İlahtır.

Öyleyse yalnız O'na teslim olun. Sen ey Resulüm! O alçak gönüllü, samimi ve ihlâslı olanları müjdele! [21,25; 108,2]

Bu âyet kurban keserken besmele çekmenin vacib olduğuna delildir. Kurban sadece hacılara değil, bütün Müslümanların ittifakiyle Müslüman olan herkese şamildir. Fark sadece bazı müçtehidlerin vacip görmeyip, müekked sünnet saymalarındadır.

35 – Onlar ki; yanlarında Allah anıldığında kalpleri saygı ile ürperir. Başlarına gelen dertlere sabrederler. Namazlarını hakkıyla ifa eder, Allah'ın kendilerine nasib ettiği nimetlerden, O'nun rızasında harcayıp dururlar.

36 – Biz kurbanlık büyükbaş hayvanları da sizin hakkınızda Allah'ın dininin şeâirinden kıldık.

Onlarda sizin için hayır vardır.

Onlar boğazlanmak üzere saf halinde dururken onları kestiğiniz zaman Allah'ın adını anın!

Yanı üstü yere yıkılınca da onlardan hem siz yiyin, hem kanaat gösterip istemeyene, hem de isteyen fakire yedirin! İşte böylece onları size âmâde kıldık ki şükredesiniz. [5,2; 22,28; 36,71-73]

37 – Fakat unutmayın ki ne onların etleri, ne de kanları asla Allah'a ulaşacak değildir.

Lâkin Ona ulaşan tek şey, kalplerinizde beslediğiniz takvâdır, Allah saygısıdır.

O bu hayvanları size âmâde kıldı ki, sizi doğru yola eriştirdiği için O'nun yüceliğini ilan edesiniz. Öyleyse güzel davrananları müjdele! [22,34; 108,2][232]

İbadetlerin, hayır ve hasenatın kabulünün başta gelen şartı, ihlâstır. Allah'ın rızasını gözetmek gerekir. Zira bunların mükâfatını vermek yalnız Allah'ın yetkisindedir. O halde sadece Onu razı etmeye çalışmalıdır. "İşlerin kıymeti ancak niyetlere göredir. Herkesin niyet ve maksadı ne ise,

eline geçecek olan da odur.” hadis-i şerifi de bu gerçeği beyan etmektedir.

Âyetteki tasvir ise, kanların ve etlerin Allah’a yükselmeyeceği imajı ile, kurbanın gayesini küçük çocuklara bile mükemmel tarzda anlatmaktadır.

38 – Muhakkak ki Allah iman edenleri koruyup müdafaa eder. Çünkü Allah hain ve nankör olan hiçbir kimseyi sevmez.

39 – Kendilerine savaş açılan müminlere, savaşmaları için izin verildi.

Çünkü onlar zulme mâruz kaldılar.

Allah onlara zafer vermeye elbette kadirdir. [39,36; 65,3; 9,14-16; 3,142; 47,31]

Cihada ait emirler şöyle bir sıra dahilinde olmuştur: Hz. Peygamber (a.s.) tebliğ görevini yürütürken ilkin müşriklerden yüz çevirmesi emredildi [15,94]. Sonra güzel mücadele, tatlı münakaşa talimatı verildi [16,125]. Derken bu âyetle zulme karşı savunma savaşına izin verildi. Bundan sonra da düşmanların hücum ve taarruzları şartına bağlı olarak mukabele etme emri verildi.

Daha sonra haram aylar *(eşhur-i hurum)* geçmek şartıyla cihad kabul edildi [9,5].

En nihayet mutlak surette cihad farz kılındı. (İbn Âbidîn, *Reddu’l-Muhtar*’dan.)

40 – O müminler ki tamamen haksız yere, sırf “Rabbimiz Allah’tır!” dediklerinden ötürü yerlerinden yurtlarından kovulmuşlardı.

Eğer Allah insanların bir kısmının zararını diğer bir kısmı ile savmasaydı manastırlar, kiliseler, havralar ve Allah’ın adının çok anıldığı mescidler yıkılır giderdi.

Dinine yardım edene Allah da elbette yardım edecektir. Muhakkak ki Allah pek kuvvetlidir, mutlak galiptir. [60,1; 86,17; 47,7-8; 37, 171-173; 58,21]

41 – Onlar öyle mükemmel insanlardır ki şayet kendilerine dünyada hakimiyet nasib edersek namazlarını hakkıyla ifa eder, zekâtlarını verir,

iyi ve meşrû olanı yayar, kötülüğü önlerler.

Bununla beraber, bütün işlerin âkıbetini belirleyen Allah'tır. [24,55]

Bu âyet, özellikle iktidarı ellerinde bulunduran Müslümanların yaşayışlarında intizam ve istikametin gerekliliğini ifade etmektedir. Namaz ve zekât görevlerinin hemen ardından iyiliği yayma, kötülükleri önleme görevine yer verilmesi, toplumun ahlâk ve nizamını koruyup geliştiren yöneticilerin üstün değerlerini ifade etmektedir.

42-44 – Eğer onlar seni yalancı sayıyorlarsa sen bil ki

onlardan önce Nuh'un halkı, Âd ve Semûd halkları,

İbrâhim ve Lut'un halkları, Medyen ahalisi de resulleri yalanlamışlardı.

Mûsâ da yalancı sayılmıştı. Ben de şöyle yaptım: Her seferinde inkârcılara mühlet verdim. Sonra da tuttuğum gibi işlerini bitirdim.

Onların inkârına mukabil nasıl olurmuş Benim inkârım, cümle âlem görüp bildi!

Yalnız Hz. Mûsâ (a.s.) hakkında meçhul (edilgen) fiil kullanılması, yalancı sayanların kendi milleti değil de, başkaları olduğu içindir. Onu kıbtiler tekzip etmişlerdi. "Benim inkârım, yani nimeti mihnete, hayatı helâke, imar ve bayındırlığı harabeye dönüştürmem nasıl olurmuş!" anlamınadır.

45 – Halkı zulümde artık onmaz derecede ileri gitmiş nice şehirleri yok ettik!

Öyle ki şimdi hepsinin yerinde yeller esiyor: Üstü altına gelmiş binalar, körelmiş kuyular, yerle bir olmuş muhteşem saraylar... [11,102; 21,11]

46 – Peki bu inkârcılar biraz olsun dünyayı gezip dolaşmazlar mı ki,

hiç değilse bu sayede düşünüp duygulanacak gönüllere,

gerçeğin sesini işitecek kulaklara sahip olsunlar.

Ne var ki onlarda kör olan, gözler değil, asıl kör olan sinelerindeki gönüller!

Bu âyet insanları; geçmiş nesilleri, tarihi, maziden kalan harabeleri inceleyerek ibret almaya, basiretlerini işletip, dünyadaki gerçek vazifelerini yapmaya, onların hatalarını tekrar etmemeye teşvik etmektedir.

47 – Onlar senden o tehdit edildikleri azabı, çarçabuk getirmeni isterler. Telaşa kapılmasınlar, Allah vâdinden asla dönmez.

Bilin ki Rabbinizin ölçüsüyle bir gün, sizin hesabınıza göre bin yıl gibidir. [32,5][233]

Azabı çarçabuk isterler. Ama Allah dilediği vakit gönderir, isterse geciksin. Zira Allah sabûrdur, halîmdir: Cezalandırmada acele etmez. Nitekim bu tehdidini ilk defa Bedir’de gerçekleştirmiştir. Âyet ayrıca zamanın izafî olduğunu bildirmektedir.

48 – Zulümde aşırı giden nice memleket vardı ki Ben onlara önce mühlet verip sonra da tuttuğum gibi işlerini bitirdim! Herkesin dönüşü ancak Banadır.

49 – De ki: “Ey insanlar! Benim görevim sırf sizi açıkça uyarmaktır.

50 – İman edip yararlı işler yapanlara bir mağfiret ve çok değerli bir nasip vardır.

51 – Âyetlerimizi akılları sıra etkisiz bırakmak için çabalayıp duranlar ise, cehennemlik olanların ta kendileridir.

52 – Senden önce hiç bir resul veya nebî göndermedik ki, halkının hidâyetini umarak gayret gösterdiğinde,

Şeytan onun temennisi hakkında bir vesvese vermek, ümidini kırmak istemesin.

Ama Allah, şeytanın attığı o vesveseyi giderir,

sonra da âyetlerini sapasağlam, muhkem kılar.

Zira Allah alîmdir, hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Âyette geçen "*temennâ*" fiilinin ilk ve meşhur anlamı "arzu ve temenni etmek, ummak" dır. Bu kökten "*ümniyye*" ise isim olarak "temenni edilen şey" mânasına gelir. Âyette her iki kelime de bu mânalarda kullanılmışlardır. Her peygamber gibi Hz. Peygamber (a.s.) da halkının hidâyete tâbi olup dünya ve âhiret mutluluğuna erişmelerini arzu ediyordu. Şeytan ise, Hz. Peygamberi ümitsizliğe düşürmek için, ins şeytanlarından dostlarına da onun önüne engeller koymak için vesvese veriyordu.

Risaletin başlangıcında müminler sayıca çok az olup işkenceye mâruz bırakılınca, şeytan diğer insanlara da vesvese vererek: "Bu din gerçek olsaydı, genel kabule mazhar olurdu. Demek ki Allah da bundan razı değil ki öbür taraf daha fazla" diye vesvese veriyordu. Böylece herkes bir imtihanla karşı karşıya kalıyordu.

Din, zaten aslında bir imtihandır. Mücahede ve aklî muhakeme ile batılı terk edip hakka sarılmakla insan bir değer kazanır. Şeytanın bu vesvesesine karşı, Allah,

Resulünün ve müminlerin sebatlarına mükâfat olarak onları teyid edip Peygamberinin tebligatının gerçek olduğunu izhar eder. Hz. Peygamber bile ilk anda vesveseye mâruz kalsa da, "İsmet (Allah'ın risaletini koruması)" vasfı karşı çıkıp o vesveseyi boşa çıkarır.

Âyetin mânası bu iken, bazıları "*temennâ"nın* ender kullanılan okuma mânasını almış, Necm suresi ve Garanik uydurma kıssası ile, nesh konusu ile irtibatlandırıp garip bir senaryo ortaya çıkarmışlardır ki Allah da, Resulü de Kur'ân da bundan münezzehtirler.

53 – Yine de Allah'ın bu vesveseye fırsat vermesi, şeytanın attığı vesveseyi kalplerinde bir hastalık, bir şüphe olanlar ve kalpleri katılaşanlar hakkında bir imtihan vesilesi yapmak içindir.

Gerçekten, zalimler, pek derin bir muhalefet ve düşmanlık içindedirler.

54 – Ve yine, ilimden nasibi olanların, bu Kur'ân'ın senin Rabbin tarafından gönderilen gerçeğin ta kendisi olduğunu iyice anlayıp da

onu bütün kalpleriyle tasdik edip gönülden tazim ederek bağlanmaları içindir.

Elbette Allah iman edenleri dosdoğru yola, isabetli tutuma yöneltir.

55 – Dini inkâr edenler ise, son saat ansızın gelip çatıncaya veya o kısır gün kendilerine gelinceye kadar,

Kur'ân hakkında şüphe içinde kalır giderler.

Kısır gün: Ardından başka gün doğmayan gün demektir. Âdeta her gün, kendinden sonra gelen günü doğuran bir ana durumundadır. Arkası gelmeyen gün ise "kısır gün" anlamındadır.

56 – O gün hakimiyet yalnız Allah'ındır.

İnsanlar arasındaki hükmünü verir.

İman edip yararlı işler yapanlar, Naim cennetindedirler. [25,24; 82,19]

57 – Dini inkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlara ise zelil eden bir azap vardır. [40,6]

58 – Allah yolunda hicret edenleri,

sonra da bu uğurda öldürülenleri veya ölenleri ise

Allah pek güzel bir tarzda nimetlerine mazhar edecektir.

Allah elbette nimet verenlerin en iyisidir. [4,100; 56,88-89]

59 – O, mutlaka onları memnun olacakları yere yerleştirecektir.

Muhakkak ki Allah her şeyi hakkıyla bilir, hilim ve şefkati boldur.

60 – İşte böyle... Kim kendisine yapılan haksızlığa karşı misliyle karşılık verdikten sonra yine tecavüze uğrarsa, elbette Allah ona yardım edecektir.

Çünkü Allah afüvdür, gafurdur (affı ve mağfireti boldur).

Kur'ân, şahısların kendilerine karşı yapılan kusurları affetmenin büyük bir fazilet olduğunu bildirir (3, 134). Bunu takvâ sahibi olmanın başlıca şartlarından sayar. Fakat bu âyet, haksızlığa mâruz kalan kimsenin, isterse karşılık verme hakkını da kabul etmektedir. Yalnız bunu, kötülük edene, ettiği kadarıyla karşılık vermenin cevazı ile sınırlamış, daha fazla bir cezaya izin vermemiştir.

61 – Bu böyle... Çünkü Allah öyle sınırsız kudret sahibidir ki gâh gündüzü kısaltarak geceyi uzatır, gâh geceyi kısaltarak gündüzü uzatır ve çünkü Allah semîdir, basîrdir (her şeyi hakkıyla işitip görmektedir).

"Gecenin karanlığından gündüzün aydınlığını çıkaran Allah, Cahiliye ve inkâr karanlığından adalet aydınlığını da

çıkarmaya kadirdir.” Âyette, açık olmasa da, bu mânaya bir îma sezilmektedir.

62 – Bu böyle... Çünkü Allah hakkın, gerçeğin ta kendisidir.

Müşriklerin O’ndan başka yalvardıkları tanrılar ise batılın ta kendisidir ve tam anlamıyla yüce ve büyük olan da ancak Allah’tır.

63 – Görmedin mi ki Allah gökten yağmur indirir de yer yemyeşil oluverir. Allah latiftir, habîrdir (lütfu boldur, her şeyden haberdardır). [31, 16; 27,25; 6,59; 10,61]

Latîf: Letâfet’ten “gizliliklere nüfuz eden”, lutf’dan ise “lütuf ve ihsanda bulunan” anlamına gelir. Latîf isminin tecellisiyle Allah öyle işler takdir eder ki bunlar gerçekleşip gözle görülünceye kadar, hiç kimsenin anlayamayacağı bir gizlilik ve incelikle cereyan eder.

64 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hep O’nundur ve muhakkak ki Allah ganîdir, hamîddir (hiç bir şeye ihtiyacı yoktur, bütün övgülere lâyıktır).

65 – Görmedin mi ki Allah yerde olan her şeyi

ve Kendi emriyle denizlerde yüzen gemileri, sizin hizmetinize verdi?

Yerin üstüne düşmesin diye, göğü O tutuyor.

(Gök ancak O’nun izniyle düşebilir.)

Çünkü Allah raûfdur, rahîmdir (insanlara karşı çok şefkatli ve merhametlidir). [45,13; 13,6; 31,30]

Bütün hayvanları, bitkileri, madenleri ve bütün varlıkları Allah insanların hizmetine vermiştir.

66 – Size hayatı veren de O’dur. Sizi müteakiben öldürecek ve tekrar diriltecek olan da O’dur. Gerçekten insan pek nankördür! [2,28; 45,26; 40,11]

67 – Biz her ümmete kendi dönemlerinde uyguladıkları özel bir ibadet yolu belirledik.

Öyle ise onlar din işinde asla sana muhalefet etmesinler.

Sen insanları Rabbinin yoluna dâvet et! Çünkü sen gerçekten hakka götüren dosdoğru bir yolun üzerindesin. [2,148; 5,48; 28,87]

Onların muhalefeti mesela kurban konusunda olmuştur. Çünkü onlar “Allah’ın öldürdüğü hayvanın (yani leşin) etini yemek sizin boğazladıklarınızdan daha hayırlıdır.” diyorlardı. Âyet şunu ifade eder: “Önceki peygamberler nasıl bir hayat tarzı getirdilerse, sen de öyle bir hayat tarzı getirdin. Dolayısıyla insanların, senin getirdiğin şeriata karşı çıkmaya hakları yoktur.”

68 – Eğer seninle mücadele ederlerse de ki: “Allah sizin yaptıklarınızı pek iyi bilmektedir.” [10,41; 46,8]

69 – O büyük duruşma günü, hakkında ihtilaf ettiğiniz konularda aranızdaki nihaî hükmü Allah verecektir. [42,15; 60,3; 32,25]

70 – Bilmez misin ki, Allah gökte ve yerde olan bütün şeyleri bilir?

Bunların hepsi bir kitapta mevcuttur.

Bütün bunlar Allah’a göre pek kolaydır.

71 – Müşrikler Allah’tan başka,

O’nun, tanrılıklarına dair hiç bir delil göndermediği

ve kendilerinin de onlara ibadet edilmesinin cevazı hakkında kesin bilgi sahibi olmadıkları bir takım nesnelere ibadet ediyorlar.

İşte o zalimlerin hiç bir yardımcısı olmayacaktır. [23,117]

72 – Âyetlerimiz karşılarında açık açık birer delil olarak okunduğunda kâfirlerin yüzündeki inkârcı tavrı hemen fark edebilirsin.

Öyle ki, nerdeyse kendilerine âyetlerimizi okuyanlara saldıracak olurlar.

De ki: Sizi bundan da beter kızdıracak olan şeyi de bildireyim de görün:

“İşte cehennem! Allah onu kâfirlere vaad etmiş bulunuyor.

Ne kötü bir sondur o!” [25,66]

73 – Ey insanlar! İşte size bir misal veriliyor, ona iyi kulak verin: Sizin Allah’tan başka yalvardığınız bütün sahte tanrılar güç birliği yapsalar da, bir sinek bile yaratamazlar. Hatta sinek onlardan bir şey kapsa, onu dahi kurtarıp geri alamazlar. İsteyen de, kendinden istenilen de, kaçan da kovalayan da ne kadar güçsüz!

Heykel şeklindeki putlar; üzerlerine bulaşan bir yiyeceği almak için konan bir sineğin konmasını bile önleyemezler. Sinek kendilerinden bir şey kapıp götürse onu geri alamazlar. En âciz ve küçük görülen canlılardan birine bile söz ve güç geçiremeyen nesneler nasıl olur da, eşref-i mahlûkat olan insanın ilahı olabilir? Bu, tefsir kitaplarında özetle anlatılan mânadır.

Fakat âyet bir başka yöne daha işaret etmektedir. Allah kâinatı öyle bir sistem halinde yaratmıştır ki, en küçük şey, en büyük şeyle irtibatlıdır. Güneş sistemini kim yaratmış ve yönetiyorsa bir sineği, sineğin vücudundaki gözünü yaratıp o sistem içinde dolaşıp görmesinin ortamını yaratan da O’dur. Mesela bir sineği küçük görerek sistem dışında yaratmaya teşebbüs edenler, onun bedenini dünyanın dört bir yanına dağılmış unsurlardan özel ve hassas terazilerle toplamaya mecbur kalırlar. Kaldı ki o cansız zerreleri toplamak da yetmez. Zira sineğin vücudundaki bütün hücreler canlı bir organizma teşkil edip her biri onun yaratılış gayesine göre ayarlı olarak çalışırlar. Maddî sebepler bu neticeyi elde edip o cansız zerrelerden böyle hayat dolu ve kâinat sisteminin bütün unsurlarıyla

ilişkilerini ayarlamasını bilen, programlayabilen bir sineği yaratmaları mümkün değildir. İşte Kur'ân bu âyetle: "Bütün maddî sebepler toplansa, onların iradeleri de olsa, bir tek sineğin vücudunu ve o vücudu, cihazlarını, sistemlerini özel bir terazi ile, ölçü ile toplayamazlar. Toplasalar da o vücudun gerekli mikdarında durduramazlar. Durdursalar da, daima tazelenmekte olan ve o vücuda girip çalışan zerreleri, hücreleri düzenli tarzda çalıştıramazlar. Öyleyse bütün güvenilen maddî sebepler, bir sineğe sahip çıkamazlar"

74 – Allah'ı lâyık olduğu tarzda bilemediler. Muhakkak ki Allah pek kuvvetlidir, mutlak galiptir. [30,27; 85,12-13; 57,25; 58,21]

75 – Allah meleklerden de insanlardan da elçiler seçer. Allah elbette semî ve basîrdir (her şeyi hakkıyla işitir ve görür).

76 – O onların yaptıklarını da yapacaklarını da, olanı da olacağı da bilir. Bütün işler yalnız Allah'a raci olur, onlar hakkındaki nihaî hükmü O verir. [72,28; 5,67]

77 – Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin, hasılı yalnız Rabbinize ibadet edin, hayırlar işleyin ki felaha eresiniz! [3,200]

78 – Allah yolunda gereği gibi cihad edin. Sizi insanlar içinde bu emanete ehil bulup seçen O'dur. Din konusunda, size hiçbir zorluk da yüklemedi. Haydin öyleyse babanız İbrâhim'in milletine ve yoluna! Bundan önce de, bu Kur'ân'da da, size Müslüman adını veren O'dur. Ta ki Resul size şahid olsun, siz de diğer insanlar nezdinde Hakkın şahitleri olasınız. Haydin namazı hakkıyla ifa edin, zekâtı verin ve Allah'a sımsıkı bağlanın! O sizin biricik mevlanız,

efendinizdir. O, ne güzel mevla ve ne güzel yardımcıdır. [6,161; 2,128]

Cihad, düşmana karşı bütün gücünü harcamak demek olup üç kısımdır. Birincisi; açıkça kendisini belli etmiş düşman ile yapılan cihad. İkincisi; şeytan ile yapılan cihad. Üçüncüsü; Nefisle yapılan cihad. Buradaki emir bu üç kısmı da kapsamaktadır. Zira âyette mücahede tabiri kullanılmış olup mukatele (savaşmak) kavramından daha geneldir.

Allah'ın elçisi yeryüzünde Hakkın şahididir. Rabbine olan muazzam iman ve güveni, adalet, takvâ, mükemmel ahlâk örneği olması, yaşayan bir Kur'ân olması ile Allah'ın rızasının tecessüm etmiş şeklidir. Onu gören Hakkı görmüş gibi olur. Kendisinden sonra da müminler bu hususta onu örnek almalıdırlar. Müminlerin hallerine davranışlarına bakanlar, bunda Allah'ın varlığının delillerini, müminlerin de O'nun varlığına ve birliğine şahitliklerini okumalıdırlar. Hülasa hakkıyla cihad yapmanın, dine uymanın ve Müslümanlığı yaşamanın nasıl olacağını Peygamber size bizzat gösterip öğretsin. Hakkın şahidi, peşinden gidilecek bir örnek olsun. Siz de ona uymak sûretiyle, bütün insanlar için, Hakkın örnek tutulacak birer şahitleri olasınız.

23126*-28 Lv 1, 9.13.17.
23237 Lv 1,9.13.17; Ams 5,22-24.
23347 Pt M II 3,8.

23 – MÜ’MİNÛN SÛRESİ

118 âyettir, Mekke döneminin sonunda nazil olmuştur. Hac sûresi, müminlerin dünya ve âhirette felaha ereceğini bildirmişti. Peşinden gelen bu sûre, bu felahın, hangi şartlara ve vasıflara bağlı olduğunu bildirir. Daha sonraki uzun bölümde (23-73. âyetler) bu şartları haiz olan nebîlerin fazilet mücadeleleri örnek verilir. Sonra âhiret hayatına geçilir. Öldükten sonra dirilmeyi akıllarına sığdıramayan kâfirlere Allah’ın muazzam kudretinin delilleri zikredilir. Müteakiben iman ve inkâr ehlinin âhiretteki âkıbetleri bildirilir.

Hz. Ömer (r.a.) şöyle demiştir: “Resulullah (a.s.)’a vahiy indiğinde biz yanında arı vızıltısı gibi bir ses işitirdik. Bir gün ona vahiy indi, bir süre bekledik. Derken üzerindeki bu hal açıldı, hemen kıbleye dönüp ellerini kaldırdı: “Ya Rabbî, bizi çoğalt, eksiltme! Değerimizi artır, bizi hakir kılma! Bize ver, mahrum etme! Bizi tercih et, başkalarını bizim üzerimize tercih etme! Bizden razı ol ve bizi razı eyle!” diye dua etti. Sonra da: “Bana on âyet indirildi ki kim bu âyetlerdeki buyrukları yerine getirirse cennete girer.” buyurdu.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Muhakkak ki müminler, mutluluk ve başarıya erdiler.

2 – Onlar namazlarında tam bir saygı ve tevazu içindedirler.

3 – Onlar boş şeylerden uzak dururlar. [25,72]

4 – Onlar zekât vermek için çalışırlar. [41,6-7; 2,3]

5-7 – Onlar mahrem yerlerini günahlardan korurlar. Yalnız eşleri ve cariyeleri ile ilişki kurarlar. Çünkü bunu yapanlar ayıplanamazlar. Ama bu sınırın ötesine geçmek peşinde olanlar, işte onlardır haddi aşanlar.

8 – O müminler, üzerlerindeki emanetleri gözetirler, verdikleri sözleri tam tamına tutarlar.

Ahitler: Gerek kendi aralarındaki sözleşmeler, gerekse Allah Teâlâya karşı verdikleri ahitlerdir.

9 – Onlar namazlarını vaktinde eda edip zayi etmekten korurlar.

Namazlarını vakti vaktine, huşû içinde devam ettirirler.

10 –11- “İşte vâris olanlar, ebedî kalacakları Firdevs cennetine vâris olanlar onlardır. [19,63; 43,72]

12 – Şu bir gerçektir ki Biz insanı süzme çamurdan yaratırız. [30,20; 6,2; 32,8]

İnsanın süzme çamurdan, yani balçığın özünden yaratıldığını bildiren âyetler, insan bedeninin toprakta yetişen ya da toprağın bileşiminde bulunan çeşitli organik veya inorganik maddelerden oluştuğuna, toprakta yetişen besinlerin özümlenmesi yoluyla bu unsurların sürekli olarak canlı hücrelere dönüştüğüne işaret etmektedir. Bu âyet, böylesi bir vücuda bunca imkânları ve sistemleri lütfeden Allah’a şükretme gereğini hatırlatmaktadır. 12-14. âyetlerde geçen mazi sigaları; bu yaratılış, başından kıyamete kadar devam ettiğinden, muzari (geniş zaman) anlamı taşımaktadırlar.

13 – Sonra onu nutfe halinde sağlam bir yere yerleştiririz.

[Nutfe için bkz. 76,2]

14 – Sonra nutfeyi (rahim cidarına) yapışan bir hücreye, bunu da mudgaya, yani bir çiğnem et görünümündeki

varlığa, mudgayı kemiklere dönüştürür, sonra da kemiklere et giydirip, derken yeni bir yaratılışa mazhar ederiz. İşte bak da Yüceler Yücesi Allah'ın ne mükemmel yaratan olduğunu bir düşün! [22,5]

15 – Ve bütün bunlardan sonra, siz ey insanlar, ölürsünüz. [21,35]

16 – Sonra büyük duruşma (kıyamet) günü diriltilirsiniz.

17 – Yine şu da bir gerçektir ki, Biz sizin üstünüzde yedi tabaka yarattık. Biz yaratmadan da, yarattıklarımızdan da habersiz değiliz. [2, 29; 40,57; 32,4-12; 17,44; 71,15; 65,12]

"*Tarâik*" tarîkanın çoğuludur. Bu, göklerin, Allah katında inen emirlerin geçtiği yer olması itibariyledir (Talak,12). Müfessirlerin çoğu burayı yedi gök diye açıklarlar. Elmalılı M. H. Yazır ise "İnsanın yedi idrâk yolu, yani görme, işitme, tatma, koklama ve dokunmanın yanında akıl ve vahiy yolları" olduğunu düşünür.

18 – Biz gökten belirlediğimiz bir ölçüye göre su indirir ve onu yerde dinlendiririz. Ama dilersek onu yerden gidermeye de kadiriz.

Âyette geçen "*eskennâhu*" yağmur sularının durgunlaştırılmasını ve yerde dinlendirilmesini ifade eder. Yağmur suları toprak tarafından yavaş yavaş emilerek dibe iner. Eğer böyle olmayıp birden inseydi veya sel halinde akıp gitseydi hem büyük zararlara sebep olur, hem de canlılar, yağmurun hayat veren faydalarından mahrum kalırlardı.

Diğer taraftan Zümer 21. âyetinin beyan buyurduğu üzere Allah, gökten indirdiği yağmur sularını yerde süzdürüp menbalara yerleştirmekte, oralarda dinlendirmekte, sonra o depolardan yeryüzüne çıkartıp canlıların istifadesine

vermektedir. Dikkat etmeli ki yağmur, bütün kâinat içinde, milyonlarca yıldız arasında yalnız dünyada mevcuttur. Bu su olmasaydı, hayat düşünülemezdi. Bu büyük nimet elbette tesadüfî değildir.

19 – O su ile sizin için birçok meyvelerini yediğiniz hurma ve üzüm bağları yetiştiririz. [16,11; 36,34-35]

Hurma ve üzüm, Araplarca en marûf meyveler olduğundan, misal olarak yalnız bunlar zikredilmiştir.

20 – Sina Dağından çıkan bir nebat da yetiştiririz ki o ağaç hem yağ, hem de yiyenlere bir katık çıkarır.

Bu ağaç zeytin ağacıdır.

21 – Davarlarda da sizin için ibretler vardır.

Onların içinden çıkan sütle sizi besleriz.

Daha onlarda sizin için nice faydalar bulunur.

Onların etinden de yersiniz. [16,5-7; 36,71-73]

22 – Onlara da, gemilere de binersiniz. [17,70]

23 – Bir zaman, halkını irşad etmesi gayesiyle Nuh'u gönderdik de:

"Ey halkım, dedi, yalnız Allah'a ibadet ediniz!

Zira sizin O'ndan başka ilahınız yoktur. Gerçek bu iken hâlâ şirkten sakınmaz mısınız?"

24-25 – Halkından ileri gelen birtakım kâfirler: "Bu," dediler, "sizin gibi bir insandan başka bir şey değil, böyleyken size hakim olmak istiyor."

"Allah bize mesaj ulaştırmak isteseydi, (böyle sizin gibi bir insan göndermez), melaike indirirdi.

Nitekim biz atalarımızdan da böyle bir şey işitmedik.

Bu delinin tekinden başka biri değil.

Ona biraz süre tanıyın, sonra iş aydınlanır, siz de gereğini yaparsınız."

26 – Nuh: “Ya Rabbî, dedi, beni yalancı saymalarına karşı Sen yardım et bana!”

27 – Biz de ona vahyedip bildirdik ki: “Nezaretimiz altında ve bildirdiğimiz şekilde gemiyi yap!

Buyruğumuz gelip tandır kaynayınca her cinsten birer çift ile haklarında azap hükmü takdir edilmiş olanlar dışında kalan aile halkını yanına al! Zalim ve kâfirler hakkında sakın Bana başvurma! Çünkü onlar suda boğulacaklardır.”

Hud, 40 âyeti münasebetiyle belirttiğimiz gibi “tandır kaynaması” mecaz olarak, işlerin ciddileşmesi anlamını verir. Fakat esas anlamı, gemideki ocağın, su kazanını kaynatması demektir. Şayet o zaman buharlı gemi yok idiyse, bu ifadenin, ileri çağlardaki buharlı gemilere işaret ettiği söylenebilir.

28 – “Sen ve beraberinde olanlar gemiye yerleşince de ki: “Bizi o zalim toplumun elinden kurtaran Allah’a hamd-u senalar olsun!”

29 – “Ya Rabbî, beni güvenli ve kutlu bir yere indir. Çünkü en uygun şekilde yerleştiren Sen’sin!” [11,41]

Gemideki bereket ve kutluluk, selâmettir. Karaya çıktıktan sonraki bereket ise neslin çoğalması ve peş peşe gelen hayırlardır.

30 – Bunda elbette alınacak çok ibretler var. Gerçekten Biz insanları imtihan etmekteyiz.

31 – Onlardan sonra başka nesiller yarattık.

32 – Onların içinden “Yalnız bir Allah’a ibadet ediniz, zira sizin O’ndan başka tanrınız yoktur.

Gerçek bu iken hâlâ şirkten sakınmaz mısınız?” diyen bir peygamber gönderdik.

33-34 – Onun halkından kâfir olup âhiret buluşmasını yalan sayan ve kendilerine dünya hayatında bol nimet

verdiğimiz eşraf takımı:

“Bu,” dediler, “sizin gibi bir insandan başka bir şey değil,

baksanıza sizin yediklerinizden yiyor, sizin içtiklerinizden içiyor. Eğer siz, sizin gibi bir beşere itaat edecek olursanız, yazıklar olsun size!” [21,8; 25,7]

Peygamberin beşer oluşuna ve onun diğer insanlarla eşit oluşuna delil olarak, diğer insanlar gibi yeme ve içmesini ileri sürdüler. Bunlar ise mutlak olarak her canlıda bulunan sıfatlardır: Demek ki, onlar insan için de mükemmelliği yeme, içmede ve hayvani lezzetlerde görüyorlardı.

35 – “Ne o,” dediler, bu adam siz ölüp de toprak ve kemik haline geldikten sonra sizin diriltilip mezardan çıkarılacağınızı mı vaad ediyor?”

36 – “Heyhat! Heyhat! Size vaad edilen şey ne kadar da uzak!”

37 – “Hayat sadece dünya hayatından ibarettir,

ölür gideriz, ancak bir kere yaşarız ve ölümden sonra asla diriltilmeyiz!”

38 – “Bu adam, uydurduğu yalanı Allah’a mal eden bir iftiracıdan başkası değildir ve biz hiçbir surette ona inanmayız!”

39 – O Resul: “Ya Rabbî, dedi, beni yalancı saymalarına karşı Sen bana yardım eyle!”

40 – Allah buyurdu: “Tasalanma, çok geçmeden onlar pişman olacaklardır!”

41 – Derken korkunç bir ses onları bastırıverdi. Adalet yerini buldu.

Onları sel süprüntüsüne çevirdik.

Zalimler güruhunun canı cehenneme! [40,78]

42 – Onlardan sonra yine başka nesiller dünyaya getirdik.

Salih, Hûd, Şuayb (a.s.) ve onlardan başka peygamberlerin nesilleri sözkonusudur.

43 – Hiç bir ümmet vâdesini ne öne alabilir, ne de erteleyebilir.

44 – Sonra resullerimizi peş peşe gönderdik. Hangi ümmete peygamberi geldiyse onlar onu yalancı saydılar.

Biz de onları birbiri ardından imha ettik.

Onlardan geriye bıraktığımız, sadece ibret verici hikâyeleri! İman etmeyen o halkın canı cehenneme! [16,36; 36,30]

45-46 – Sonra da Mûsa ile kardeşi Hârun'u âyetlerimizle ve apaçık delille Firavun ile ileri gelen yardımcılarına gönderdik.

Onlar da hakkı kabulden kibirlendiler.

Zaten onlar kendilerini çok büyük gören bir zümre idi.

47 – Dediler ki: "Kendi kavimleri bizim hizmetçi kölelerimiz iken

şimdi kalkıp bizim gibi beşer olan bu iki adama mı inanacağız?" [26,29]

48 – Böyle deyip onları yalancı saydılar. Kendileri de helâk edilenler gürûhuna dahil oldular. [28,43]

47. âyet, inkârcıların umumiyetle içine düştükleri bir hatayı ortaya koymaktadır: Gerçekten onlar, insana, yalnızca bu dünyadaki mevkiine, toplum içindeki konumuna göre değer verirler. Onların insan hakkında başta gelen değer ölçüleri zenginlik, makam ve mansıptır. Böylece onlar, bizatihi insana, onun düşüncesinin ve inancının kalitesine, sahip olduğu ahlâkî ve insanî vasıflarına değer vermezler. 48. âyet bize gösteriyor ki, inkârcıların bu yanlış değer ölçülerine dayanarak peygamber hakkında vardıkları hüküm, kaçınılmaz olarak kendilerini felakete götürür.

49 – Oysa doğru yolu tutmaları ümidiyle biz Mûsâ’ya kitabı verdik.

Doğru yolu tutmaları söz konusu olan ümmet, Hz. Mûsa’nın Mısır’dan çıkarıp kurtardığı kendi halkıdır, İsrailoğullarıdır. Yoksa Firavun ve onun ileri gelen çevresi ve Kıbtî halkı değildir. Zira Tevrat, Firavun ve ordusunun boğulmalarından sonra indirilmiştir.

50 – Meryem’in oğlunu ve annesini bir ibret vesilesi kıldık ve onları pınarları akan ve yerleşmeye elverişli yüksekçe bir yere yerleştirdik. [21,91; 19,22]

51 – Siz ey peygamberler! Helâl ve hoş şeylerden yiyip için, yararlı işler yapın! Zira Ben yaptığınız her şeyi bilmekteyim.

Bazı müşriklere göre peygamber yemek yiyemezdi [25,7]. Cenab-ı Allah buyuruyor ki: “Helâl hoş yiyecekleri yemek, onlardan aldığı kuvveti güzel davranışlarda kullanmak, şükrünü yerine getirmek pek yerindedir. Çirkin olan, haram kazanıp haram yemektir.”

52 – Ve hepinizin dini bir tek dindir. Ben de sizin Rabbinizim, öyleyse Bana karşı gelmekten sakının!

Dinin esası akaidde, şeriatların esasında birdir. Fakat o esasların dalları olmak üzere peygamberlere indirilen farklı şeriatlar hususî hükümler ihtiva ederler. Bir hadiste: “Peygamberler, babaları (dinleri) bir, anneleri (şeriatları) ayrı kardeşlerdir.” buyurulmuştur.

53 – Ama peygamberleri izlediklerini iddia eden ümmetler fırkalara ayrılıp bölük bölük oldular. Her grup, kendilerine ait görüşten ötürü memnun ve mutludur.

54 – Sen onları, bir süreye kadar daldıkları gaflet içinde kendi hallerine bırak! [86,17; 15,3]

55-56 – Kendilerine verdiğimiz servet ve evlatlarla nimetlerini artırdığımızı mı sanıyorlar? Hayır, onlar işin farkında değiller! [9,55; 3,178; 68,44-45; 74,11-16]

57 – Ama asıl Rab’lerine duydukları saygıdan dolayı çekinenler.

58 – Rab’lerinin âyetlerini tasdik edenler.

59 – Rab’lerine hiç ortak tanımayanlar.

60 – Rab’lerine dönüp hesaba çekileceklerinden, yaptıkları hayırları kalpleri titreyerek yapanlar.

61 – Evet, işte onlardır hayırlara koşanlar ve o işlerde öne geçenler!

62 – Biz hiç kimseye takatinin üstünde yük yüklemeyiz.

Nezdimizde gerçeği bildiren, insanların yaptıklarını tam tamına tesbit eden bir kitap vardır.

Bundan ötürü asla haksızlığa uğratılmazlar. [17,13; 18,49]

Kitaptan maksat: Levh-i mahfuz veya hesap (amel) defterleridir.

63 – Fakat onların kalpleri bundan gafildir.

Ayrıca onların bundan başka birtakım pis işleri daha var ki onları işler dururlar.

64 – En nihâyet onların refaha dalıp gitmiş olanlarını azapla kıskıvrak yakaladığımızda birden feryadı basarlar.

Allah Mekke müşriklerini yedi sene kıtlıkla imtihan etti. Bu âyette geçen azaptan maksat, bu kıtlık, yahut Bedir’de bozguna uğramalarıdır.

65 – Fakat onlara şöyle denilecektir: “Bugün hiç boşuna sızlanmayın!

Zira siz Biz’den hiçbir surette yardıma mazhar olmayacaksınız.”

66-67 – “Âyetlerim size okunduğunda, siz kibirlenerek sırtınızı çevirirdiniz,

geceleyin onun aleyhinde ileri geri konuşarak saçmalardınız.” [40,12]

68 – Peki onlar Allah’ın sözünü anlamaya çalışmadılar mı?

Yoksa önce geçip gitmiş babalarına hiç gelmemiş olan, ömürlerinde ilk defa duydukları bir şeyle mi karşılaştılar?

69 – Yoksa şu aralarında yaşamış olan Resulü, tanıdıkları biri olmadığı için mi reddediyorlar?

Tanımamaları mümkün değildi. Bilakis ona çocukluğundan beri “el-Emin” derlerdi. Hiç yalan söylemediğini, mükemmel ahlâkını, kimseden ilim öğrenmediğini, iddiacı, şöhret peşinde biri olmadığını pek iyi biliyorlardı.

70 – Ne o! Yoksa “Onda bir delilik var!” mı diyorlar?

Oysa o onlara gerçeğin ta kendisini getirdi,

ama gerçek onların çoğunun işine gelmiyor.

Müşrikler, Hz. Peygamber (a.s.)’ın akılca pek üstün, fikir ve tefekkürünün gayet sağlam olduğunu pek iyi bilirlerdi.

71 – Fakat gerçek onların keyiflerine tâbi olsaydı

göklerin de, yerin de, oralarda yaşayanların da düzenleri bozulur, yıkılıp giderlerdi.

Halbuki Biz onlara şan ve şeref getiren, öğüt veren kitap verdik ama,

ne var ki onlar bu dersten yüz çeviriyorlar. [43,31; 21,50; 17,100; 4,53]

Şan ve şeref getiren “Kur’ân” dır. Gerçekten Kur’ân-ı Kerim ve Resul-i Ekrem (a.s.) bu ümmetin adını ebedîleştirmiştir.

72 – Ey Resulüm, yoksa bu hizmetlerinden ötürü sen onlardan bir ücret istiyorsun da,

bu, kendilerine ağır geldiği için mi senden uzak duruyorlar?

Fakat bilsinler ki en iyi karşılık, sana Rabbinin vereceği ödüldür. Çünkü O, rızık ve nimet verenlerin en hayırlısıdır. [6,90; 42,23; 34,47; 38,86; 36,21]

73 – Sen gerçekten onları dosdoğru bir yola çağırıyorsun.

74 – Ama şu da gerçek ki âhirete inanmayanlar, yoldan sapıyorlar.

75 – Eğer Biz onlara merhamet edip, uğradıkları belayı giderseydik, yine onlar azgınlıklarında bocalamaya devam edip giderlerdi. [8,23; 6,28-29]

76 – Biz onları çeşitli azaplara da uğrattık.

Buna rağmen yine de Rab'lerine boyun eğip O'na yalvarıp yakarmadılar. [6,43]

77 – Ama ne zaman onların önüne ceza gününe mahsus zorlu bir azap kapısını açarsak, işte o zaman birden bütün ümitlerini yitiriverirler.

"Azap kapısı"ndan maksat, müşriklerin başına Bedir bozgununun gelmesidir.

Ayrıca ölüm veya kıyamet günü de kasdedilmiş olabilir.

78 – Ey insanlar, Rabbinizin buyruklarına kulak verin!

Çünkü sizde işitme ve görmeyi sağlayan kulak ve gözleri, düşünüp hissetmenizi sağlayan kalpleri yaratan O'dur.

Şükrünüz ne kadar da az! [12,103; 34,13]

79 – Sizi çoğaltıp dünyaya yayan da O'dur. Muhakkak yine O'nun huzuruna götürüleceksiniz.

80 – Hayatı veren de, öldüren de O'dur.

Gece ile gündüzü peş peşe getiren de O'dur.

Öyleyse hâlâ aklınızı başınıza alıp bunları bir düşünmez misiniz? [36,40; 25,62]

81 – Ama böyle yapmak yerine, kendilerinden önceki münkirlerin dediklerini dediler.

82-83 – “Ölüp toprak ve kemik haline geldikten sonra biz dirilecekmişiz ha!

Bize de, daha önce babalarımıza da bu vaad edilip durdu.

Doğrusu bu dirilme işi, öncekilerin masallarından, başka bir şey değil!” dediler. [79,11-14; 36,77-79]

84 – De ki: “Bütün dünya ve içinde yaşayanlar kimindir söyleyin bakalım, biliyorsanız.”

85 – Elbette: “Allah’ındır” diyeceklerdir. Öyleyse, sen de ki: “Neden aklınızı başınıza almıyorsunuz?” [39,3]

86 – “Peki, yedi kat göğün ve yüce arşın Rabbi kimdir?” diye sor.

87 – Elbette, “Allah’tır”, diyeceklerdir.

Öyleyse, sen de ki: “İnandığınız Allah’a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?”

88 – De ki: “Peki her şeyin gerçek yönetimini elinde tutan,

Kendisi her şeyi koruyup gözeten, ama Kendisi istediğini yapmaktan engellenemeyen kimdir? Biliyorsanız söyleyin bakalım! [36,83; 21,23; 15,92-93]

89 – Elbette, “Allah’tır” diyecekler.

Sen de ki: Öyleyse nasıl oluyor da büyülenip gerçekten uzaklaşıyorsunuz?”

Cahiliye Arapları, Yaratıcı’nın varlığına ve birliğine inanıyorlardı. Fakat Kur’ân’a, Hz. Peygamber (a.s.)’a ve âhirete inanmıyorlardı. Kendilerine şefaatçi olması düşüncesiyle putlara tapıyorlardı.

90 – Hayır, Biz onlara gerçeği getirdik; fakat buna rağmen onlar yalanı tercih ediyorlar. İşte gerçek:

91 – “Allah asla evlat edinmedi. O’nun yanı sıra hiçbir tanrı da yoktur.

Öyle olsaydı her tanrı kendi yarattıklarını yanına alır ve onlardan biri diğerine üstün gelmeye çalışırdı.

Allah o müşriklerin isnat ve nitelendirmelerinden münezzehtir.” [21,22]

Allah’tan başka tanrı olsaydı, O öbür tanrıların hâkimiyetlerini menetmeye çalışırdı. Bu yüzden aralarında savaşırlardı.

92 – Görünmeyen ve görünen, gizli ve âşikâr her şeyi bilen Allah, onların iddia ettikleri şerikleri olmaktan yücedir. [10,18]

93-94 – De ki: “Ya Rabbî, eğer onlara vaad edilen o azabı bana göstereceksen, beni o zalimler güruhu içinde bırakma!”

95 – Biz onlara vaad ettiğimiz azabı sana göstermeye elbette kadiriz.

96 – Fakat onlar ne yaparlarsa yapsınlar, sen yine de kötülüğü en iyi tarzda sav!

Biz onların, senin hakkındaki asılsız iddialarını pek iyi biliriz.

97-98 – Sen de ki: “Ya Rabbî! Şeytanların vesveselerinden, onların yanımda bulunmalarından Sana sığınırım!”

99-100 – Âhireti inkâr edenlerden birine ölüm gelip çatınca, işte o zaman:

“Ya Rabbî!” der, “ne olur beni dünyaya geri gönderin, ta ki zayi ettiğim ömrümü telafi edip yararlı işler yapayım.”

Hayır, hayır! Bu onun öylesine söylediği bir sözdür. Çünkü dünyadan ayrılanların önünde, artık, diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır. [32,12; 6,27 63,10-11; 14,44; 7,53; 42,44; 40,11]

Öleceği sırada, her biri cehennemdeki yerini ve iman etmiş olması halinde gireceği cenneti görünce o zaman bu temennide bulunacaktır.

Berzah: Kabir hayatı.

101 – Sûra üflendiği zaman, o gün artık ne aralarındaki akraba tutkunluğu bir fayda verir,

ne de kişi bir başkasının halini sormayı hatırından geçirir.

Âhirette tek konum yoktur; çeşitli safhalar vardır. Hesap ve hüküm zamanında sorma yoktur. Ama cennetlikler ve cehennemlikler yerlerine girdikten sonra birbirlerine soru sorup konuşurlar.

102 – O gün kimin iyilikleri mizanda ağır basarsa onlar kurtulacaklar.

103 – Kimin iyilikleri tartıda hafif kalırsa, işte kendilerini ziyana sokanlar,

cehennemde ebedî kalanlar onlar olacaklardır.

104 – Orada yüzlerini alevler yalar da, ateş dudaklarını yaktığında, dişleri açıkta kalıverir. [14,50; 21,39]

105 – Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur:

“Âyetlerim size okunurdu da siz onları yalan sayardınız değil mi?” [4,165; 17,15; 67,8-11]

106-107 – “Ey Kerim Rabbimiz”, derler, “azgınlığımız, kötü talihimiz ağır bastı,

biz de yoldan sapan kimseler olduk bir kere.

Ama ne olur ey Kerim Rabbimiz, kurtar bizi bu ateşten, eğer bir daha o kötülükleri yaparsak

işte o zaman, kendimize iyice yazık eder, zalimin teki oluruz!”

108 – Allah Teâlâ: “Kesin sesinizi, sakın bir daha Bana bir şey söylemeye kalkışmayın!” buyurur.

109-110 – Kullarımdan, bir kısmı “inandık ya Rabbî! Affet günahlarımızı, merhamet et bize,

çünkü Sen merhamet edenlerin en iyisi, en hayırlısısın!” dediklerinde, onları alaya alan sizler değil miydiniz!

Sonunda sizin bu davranışlarınız Beni gönlünüzden geçirmeyi, Beni yâdetmeyi size unutturdu da, onlarla eğlenip durdunuz.

111 – İşte Ben de sabretmelerine karşılık bugün onları ödüllendirdim.

İşte umduklarına kavuşanlar onlardır!

112 – Sonra Allah cehennemdekilere der ki: “Size kalsa, dünyada kaç yıl kaldınız?” [30,55; 46,35]

113 – Onlar: “Bir gün veya daha da az! Ne bilelim, istersen bunu tam tamına aklında tutanlara sor!

(Zira bizim aklımız başımızdan gitmiş durumda.)” diye cevap verirler.

114 – Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Siz, doğrusu pek az kaldınız.

Bu gerçeği bir bilseydiniz, Bana isyan etmezdiniz.”

115 – “Bizim sizi boşuna yarattığımızı,

Bizim huzurumuza dönüp hesap vermeyeceğinizi mi sandınız?”

Bütün canlıların gayesi, Allah’ın kendilerine verdiği imkânları, hilkate uygun bir şekilde kullanmaktır.

116 – “Öyleyse artık şu gerçeği bilin ki Allah yüceler yücesidir.

Gerçek hükümran O’dur. O’ndan başka tanrı yoktur.

Pek değerli arşın Rabbidir”

117 – O halde, kim tanrılığını ispat eden hiç bir delili olmamasına rağmen,

Allah ile beraber başka bir tanrıya taparsa,

âhirette Rabbinin huzurunda hesabını verecek, cezasını çekecektir.

Şurası muhakkak ki kâfirler asla iflah olmazlar!

118 – Öyleyse (ey Resulüm ve ey mümin!) Sen şöyle dua et:

“Ya Rabbî, Sen bizi affet, Sen bize merhamet et.

Zira merhamet edenlerin en hayırlısı Sen’sin Sen!”

24 – NUR SÛRESİ

64 âyet olup Medine devrinde indiğinde ittifak vardır. Hicretin 6. yılında ve Ahzab sûresinden birkaç ay sonra nâzil olmuştur. Sûre adını, nur âyeti denilen 35. âyetinden almaktadır. Nur sûresi, toplum ve özellikle aile ile ilgili prensipler getirmiştir. Zinanın haram olup zinakârların cezası, iffetli kadın ve erkeklere zina isnad etmenin cezası, kendi eşine zina isnad etmenin hükmü, Hz. Âişe'nin, kendisine yapılan iftiradan berî olması, evlere girerken izin isteme, kadın erkek ilişkileri, kadınların örtünmeleri, mahremler, evliliğe teşvik, Allah'ın hidâyeti, bazı tevhid delilleri, ev içinde aile fertleri ile ilgili âdap, bütün toplumu ilgilendiren durumlarda müminlerin sorumlulukları ilh. bu konuların başlıcalarını oluşturur. Daha önceki sûreler, Müslümanlara ümit verirken bu sûre İslâm nûrunun ne doğuya, ne batıya mensup olmayan evrensel bir nur olup dünyanın her tarafına yayılacağını (âyet: 55) müjdelemektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Bu, indirdiğimiz ve uygulanmasını gerekli kıldığımız bir sûredir. İyice belleyip dersinizi alırsınız diye onun içinde açık seçik âyetler indirdik.

2 – İmdi, zina eden kadın ve erkeğin her birine yüz değnek vurun! Eğer Allah'a ve âhirete iman ediyorsanız, Allah'ın hükmünü uygulama işinde sakın acıma hissi sizi etkisi altına alıp da uygulamayı engellemesin! Hem onların bu

cezalandırılmalarında müminlerden bir cemaat da bulunup şahid olsun![234]

İslâm hukukuna göre, bu ceza, bekârlara ait olup, evli zinakârlara recim uygulanır. Değnek diye çevirilen *celde, cild* kökünden gelip cilde tesir eden, ete geçmeyecek şekilde vurmadır. Ceza uygulanırken kürk, palto gibi kaba elbiseler çıkarılır, fakat gömlek gibi giyecekler çıkarılmaz.

Cezanın uygulanması, esnasında en az dört kişi bulunmalıdır.

3 – Zinakâr, ancak bir fâhişe veya putperest bir kadınla evlenmek ister. Fâhişeyi de ancak bir zinakâr veya putperest nikâhlamak ister. Böyle bir evlilik müminlere haram kılınmıştır. [24,26-32; 2,221; 4,25; 5,5]

Burada: Müşrikler, zinayı mübah sayıp hafife alanlar ve bir de böyle olmayanlar diye üç kısım vardır. Birinci kısımla evlenmek haramdır. Haramlığı kesin zinayı helâl sayıp hafife alanların yaptıkları bu iş küfür olduğundan onlar da müşrik sayılırlar, kendileri ile evlenme caiz olmaz. Zinası sabit olan fakat bunu mübah saymayan bir kadını, bir mümin nikâhlarsa, nikâh geçerli olur. Fakat tahrimen mekruhtur. Bu üçüncü kısımda, farklı içtihadlar vardır. Bazılarına göre âyet, yasaklamayıp sadece toplumdaki bir durumu bildirmektedir. Bazılarına göre ise, nikâhlanma yasaktır.

4 – İffetli kadınlara zina isnad edip de buna dair dört şahid getiremeyen herkese seksen değnek vurun ve bundan böyle, onların şahitliklerini artık ebediyyen kabul etmeyin! Çünkü bunlar gerçekten fâsıkların ta kendileridir! [4,24][235]

İslâm hukukunda “*kazf*” denilen bu iftirayı yasaklamanın hikmeti insanları, başkalarının cinsel ilişkileri ile ilgili dedikodulardan engellemek, toplumun ve fertlerin haysiyet

ve şerefini korumaktır. Bu dedikodulardan en fazla zarar gören kadınları böylesine koruyan, başka hiç bir sistem mevcut değildir. Böylesi gerçek veya gerçek olmayan, ama ilgi çeken haberlerle bir yandan insanlar karalanmakta, öbür yandan insanlar cinsel yönden tahrik edilmekte, fuhuş ve ahlâksızlık yayılmaktadır. İslâm hidâyetinden uzak bir kısım medyanın maalesef en fazla yer ayırdığı bu konuların ıslahı, bütün toplumlarda büyük bir gayret ve ihtimam beklemektedir.

5 – Ama bu iftira suçundan sonra tövbe edip halini düzeltenler bu fâsıklık damgasından kurtulurlar. Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir.

Tövbe ile had cezasının düşmeyeceğinde ittifak vardır. Hanefî mezhebinde "fasıklık damgası" düşer, fakat şahitliğinin ömür boyunca kabul edilmemesi hükmü devam eder. Şafiî mezhebine göre tövbe, hem fasıklık damgasını kaldırır, hem de şahitliği iade eder.

6-7 – Kendi eşlerini zina etmekle suçlayıp da buna dair kendileri dışında şahit bulamayan kocalar ise, kendilerinin doğru söylediklerine dair ayrı ayrı dört kere Allah adına yemin eder, şahitlik eder, beşinci kere ise, yalancı olması halinde, Allah'ın lânetinin kendi üzerine gelmesini isterler.

8-9 – Hanımının ise, kocasının bu suçlamasında yalancı olduğuna dair ayrı ayrı dört kere Allah adına yemin ve şahitlik etmesi, beşincide ise kocası doğru söylemişse, Allah'ın gazabının kendi üzerine çökmesini dilemesi, kendisinden cezayı kaldırır.

10 – Allah'ın sizin hakkınızda lütuf ve merhameti olmasaydı, eğer O Allah, tövbeleri kabul buyuran, yaptığı her iş, verdiği her hüküm hikmetli olan bir zat olmasaydı,

müstahak olduğunuz bütün cezaları hemen verir, sizi perişan ederdi.

11 – O iftirayı çıkaranlar, içinizden küçük bir gruptur.

Siz o iftirayı kendi hakkınızda fena bir şey sanmayın, bilakis o sizin için hayırlıdır.

O iftiracılara gelince, onlardan her birinin, kazandığı günah nisbetinde cezası vardır.

Bu yaygaranın elebaşılığını yapan şahsa ise cezanın en büyüğü vardır.

Benî Mustalık gazvesinde Hz. Peygamber (a.s.)'a Hz. Âişe refakat etti. Dönüşte Medine yakınında ordu konakladı. Hareket edileceği sırada Hz. Âişe (r.a.) tabiî ihtiyaç için kafileden geride kalmıştı. Deve üzerindeki hevdeç içinde taşınıp kendisi de zayıf olduğundan, farkına varılmayıp kafile hareket etmiş, Hz. Âişe ihtiyacını giderdikten sonra kolyesini düşürdüğünü fark edince onu ararken kafileyi kaçırmış, geldiğinde, sadece hareket sonrası kontrolü ile görevli Safvan (r.a.) kalmıştı. Devesine Hz. Âişe'yi bindirip kendisi yaya Medine'ye döndüler. Münafıkların başı İbn Übey yaygara çıkarıp namus iftirası attı. Dedikodu yayıldı.

Herkesten sonra dedikoduyu işiten Hz. Âişe iftiranın dehşetinden donup kaldı. Hz. Peygamberden izin isteyip babasının evine döndü. Hastalandı, dünya başına zindan oldu. Tam bir ay kadar sonra, bu âyetler vahyedilip Allah tarafından mâsumluğu, kıyamete kadar her gün ve her saat okunacak şekilde ebediyyen tescil edildi. Özetlemeye çalıştığımız bu hadiseyi, bizzat Hz. Aişe'nin beliğ ifadesinden dinlemek gerekir. Buharî ve diğer hadis kitaplarında, keza tefsirlerde yer almaktadır.

12 – Siz ey müminler, bu dedikoduyu daha işitir işitmez, mümin erkekler ve mümin kadınlar olarak birbiriniz

hakkında iyi zan besleyip: “Hâşa, bu besbelli bir iftiradan başka bir şey değildir!” demeniz gerekmez miydi?

Kur’ân, böylesi durumlarda müminlerin, birbirlerine sahip çıkmalarını, hüsnüzannın esas olduğunu etkili bir üslupla istemektedir. Asr-ı saadette bunun bol ve güzel örnekleri bulunmakla beraber, maalesef çok az da olsa yaygaraya kapılanlar olmuştu.

13 – O iftiracılar dört şahit getirselerdi ya!

Şahitlerini getiremediklerine göre, onlar Allah katında yalancıların ta kendileri olarak tescil edileceklerdir.

14 – Hem dünyada, hem de âhirette Allah’ın lütuf ve merhameti sizinle olmasaydı, daldığınız bu yaygaradan dolayı mutlaka başınıza müthiş bir ceza gelirdi.

15 – O sırada siz o iftirayı dilden dile birbirinize aktarıyor, işin aslına dair hiç bilginiz olmayan sözleri ağızlarınızda geveleyip duruyordunuz ve bunu basit, önemsiz bir şey sanıyordunuz.

Halbuki o, Allah’ın nazarında pek büyük bir vebaldi!

16 – Nasıl oldu da onu işitir işitmez: “Böylesi iftiraları ağzımıza alamayız, böyle şeyler bize yakışmaz. Hâşa! Bu pek büyük, pek çirkin bir bühtandır.” demediniz!

17 – Eğer mümin iseniz, Allah böylesi bir şeyi tekrarlamaktan sizi kesinlikle sakındırıp yasaklıyor!

18 – Ve Allah âyetleri size açık açık bildiriyor. Allah alîm ve hakîmdir (her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

19 – Müminler arasında çirkinliklerin yayılmasını arzu eden kimseler için, dünyada da âhirette de gayet acı bir azap vardır. Allah bilir, siz bilemezsiniz.

20 – Eğer Allah’ın sizin üzerinizdeki lütfu ve inayeti olmasaydı

ve eğer Allah pek şefkatli ve merhametli olmasaydı, başınıza müthiş bir azap gelirdi.

21 – Ey iman edenler! Sakın şeytanın izinden gitmeyin!

Her kim şeytanın peşinden giderse bilsin ki o kendisinden hep fena, çirkin ve meşrû olmayan şeyleri yapmasını ister.

Eğer Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, sizden hiçbiriniz asla temize çıkamazdı.

Ancak Allah dilediğini temizleyip arındırır.

Çünkü Allah her şeyi hakkıyla işitir ve bilir. [4,79; 2,208]

22 – İçinizden fazilet ve imkân sahibi olanlar, akrabalara, fakirlere, Allah yolunda hicret etmiş olanlara sadaka vermeme hususunda yemin etmesinler!

Affedip müsamaha göstersinler.

Siz de Allah'ın sizi affedip müsamaha göstermesini arzu etmez misiniz?

Allah gerçekten gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).

23 – Şu kesin ki, hayasızlıktan habersiz, iffetli mümin hanımlara, zina iftirası atanlar, dünyada da âhirette de lânete uğrarlar.

Onlara müthiş bir azap vardır. [33,57]

24 – Gün gelecek, dilleri, elleri ve ayakları yapmış oldukları bütün kötülükleri tek tek bildirerek aleyhlerinde şahitlik edecektir. [17,36; 36,65]

25 – O gün Allah onlara hak ettikleri karşılığı tam tamına verecek

ve onlar da Allah'ın, gerçeği açıklayan, Hakk'ın ta kendisi olduğunu anlayacaklardır. [50,22]

26 – Kötü kadınlar ve kötü sözler, kötü erkeklere;

kötü erkekler, kötü kadınlara ve kötü sözlere;

temiz kadınlar ve temiz kelimeler ise temiz erkeklere;

temiz erkekler de temiz kadınlara ve temiz sözlere yakışır.

Bu temiz insanlar, o iftiracıların dedikodularından berîdirler,

onlara mağfiret ve değerli büyük bir nasip vardır.

27 – Ey iman edenler! Kendi evleriniz dışındaki evlere,

sahiplerinden izin isteyip onlara selâm vermeden girmeyiniz!

Böyle yapmanız sizin için daha münasiptir.

Olur ki düşünür, hikmetini anlarsınız.[236]

Cahiliye Arapları selâm ve haber vermeden evlere dalarlardı. Bu âyet, mesken dokunulmazlığını, evlere giriş kuralını belirledi. Hz. Peygamberin tatbikatı ve hadisleri bu konuyu da yeterli derecede açıklamıştır. Hadislerden biri, girmek isteyenin önce selâm verip sonra “Girebilir miyim” diye izin istemesini, üçüncü tekrardan sonra izin verilmezse geri dönmesini bildirir.

28 – Şayet orada hiçbir kimse bulamazsanız size izin verilmeden oraya girmeyiniz!

Eğer size: “Müsait değiliz, geri dönün.” denirse dönün!

Bu sizin için daha nezih, daha münasiptir.

Allah yaptığınız her şeyi tamamen bilir.

29 – İçinde oturulmayan fakat sizin faydalanma hakkınız bulunan evlere girmenizde mahzur yoktur.

Ama hiç unutmayın ki Allah açığa vurduğunuz ve gizlediğiniz her şeyi bilir.

30 – Mümin erkeklere bakışlarını kısmalarını ve edep yerlerini açmaktan ve zinadan korumalarını söyle!

Bu, onlar için en uygun olan davranıştır.

Allah yaptıkları her şeyden hakkıyla haberdardır.[237]

Âyette "kısma" anlamına gelen "*gadd*" kelimesi, kısmilik ifade eden "*min*" edatı ile kullanılmıştır. Kısıtlanan şey erkeklerin kadınlara bakmaları, insanların birbirlerinin edep yerlerine bakmaları veya müstehcen görüntülere bakmalarıdır.

Bir hadis meali: "Namahreme ilk bakış sana ait olup, sorumluluğu yoktur. Ama ikincisi yani bakışı devam ettirmen senin aleyhindedir." Bakmanın caiz olduğu yerlerden biri, evlenme niyetiyle birbirini görme sırasında olur. Erkeğin örtmesi farz olan yeri, göbeği ile diz kapağı arasıdır. Kadınınki ise, elleri ve yüzü hariç, baştan aşağı bütün vücududur. Şafiî gibi birçok müçtehide göre kadının yüzü de örtünme yerine dahildir.

31 – Mümin kadınlara da bakışlarını kısmalarını ve edep yerlerini açmaktan ve günahtan korumalarını söyle.

Yine söyle ki mecburen görünen kısımları müstesna olmak üzere, zinetlerini teşhir etmesinler.

Başörtülerini yakalarının üzerini kapatacak şekilde örtsünler.

Zinet takılan yerlerini kocaları, babaları, kocalarının babaları,

oğulları, üvey oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları,

mümin kadınlar, ellerinin altında bulunanlar (köleler), erkeklikten kesilip kadınlara ihtiyaç duymayan hizmetçileri

veya henüz kadınların mahrem yerlerini anlamayan çocuklar

dışında kimseye göstermesinler.

Saklı zinetlerine dikkat çekmek için, ayaklarını da vurmasınlar!

Ey müminler! Hepiniz toptan Allah'a tövbe ediniz ki felaha eresiniz! [238]

Zinetlerden maksat, ya kolye, küpe, bilezik gibi zinetlerin yerleri yahut bizzat zinet eşyalarıdır. Birinci görüş daha ağır basar. Örtülecek yerlerden istisna el, yüz ve ayaklardır. Yüz ile ayakların örtülmesinin farz olduğunu söyleyen âlimler de vardır.

32 – İçinizden evli olmayanları, köle ve cariyelerinizden evlenmeye müsait olanları evlendirin! Eğer fakir iseler, Allah lütfu ile onların ihtiyaçlarını giderir. Çünkü Allah'ın lütfu geniştir. Her şeyi hakkıyla bilir (ihtiyaçları ve lütfa lâyık olanları da bilir).

Âyetteki emir kipinin farziyet ifade etmediğine karineler vardır. Kesin olan, evlenmenin şahsî bir tasarruf olduğudur. Ancak burada emir, akrabalar ve yakını olmayanlar için düşünülür ise yöneticilerin evlendirme konusunda yardımcı olmasının mendup olduğunu gösterir.

33 – Evlenme imkânı bulamayanlar ise, Allah lütfu ile onların ihtiyaçlarını giderinceye kadar iffetli kalmaya çalışsınlar!

Eliniz altındaki köle ve cariyelerinizden mükâtebe yapmak isteyenler olursa ve siz de onlarda liyakat görürseniz mükâtebe yapınız! Allah'ın size ihsan ettiği maldan siz de onlara veriniz. (Mecburî hizmet bedellerini ödemelerine yardım ediniz).

Dünya hayatının geçici metâını elde etmek için, sakın cariyelerinizi -hele iffetli olmak isterlerse- fuhşa zorlamayın! Her kim onları fuhşa zorlarsa, bilinmelidir ki zorlanmalarından sonra, Allah kendileri hakkında gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur). [9, 60; 4,25]

Köle veya cariye efendisine başvurup hürriyetini satın almak istediğini söylerse, efendisi ona ödemesi gereken meblağı bildirip bunu ödemesi halinde hür olacağına dair onunla bir akit imzalar. Bu akde, "*mükâtebe*" denilir. Bu durumda çalışıp para kazanma imkânı bulması için efendisi ona vakit imkânı da verir. Zekât fonunun sarf edileceği sekiz bölümden biri de "*rikab*" adı ile bu bölüm olduğundan mükâtepler bu yardımdan da yararlanırlar.

Öte yandan bu âyet, Cahiliye dönemine ait fuhuş evleri işletmesini de kesinlikle ilga etmiştir.

34 – Muhakkak ki size dinin hükümlerini açıklayan âyetler, sizden önce gelip geçenlerin hallerinden misaller ve Allah'a karşı gelmekten sakınacaklar için birtakım öğütler indirdik.

35 – Allah göklerin ve yerin nurudur. O'nun nûrunun misali, tıpkı içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. Lamba bir sırça (cam) içinde, o sırça da sanki parlayan incimsi bir yıldız!

Bu lamba, ne yalnız doğuya, ne de yalnız batıya mensup olmayan kutlu, pek bereketli bir zeytin ağacından tutuşturulur. Bu öyle bereketli bir ağaç ki, nerdeyse ateş değmeden de yağ ışık verir. Işığı pırıl pırıldır. Allah dilediği kimseyi nûruna iletir, gerçeği anlamaları için insanlara böyle temsiller getirir. Allah her şeyi bilir. [4,174; 39,22; 57,28; 6,122; 57,19][239]

Nur: "Görmeye vesile olan ışık" veya "ışık kaynağı" anlamına gelir. Bu anlamı ile 'Nur' yaratılmış olduğundan, âyetin ilk cümlesi: "Allah, Güneş vb. ışık saçan cisimleri yaratmak sûretiyle gökleri ve yeri aydınlatan" veya "Göklerde ve yerde olanları sapıklıktan kurtaran, hidâyete erdiren, aydınlığa çıkaran" diye tefsir edilir. Başka geniş tefsirler de vardır. Hülasa nur ismi, Allah Teâlâ hakkında

bazı âlimlerce mecazî, bazılarınca da hakikî mânada değerlendirilir. Birçok çağdaş müfessir, bu âyetin devamında, başka bazı gerçekler arasında, bir de elektrik ampülüne işaret edildiği kanaatindedirler.

36-37 – O nura, Allah'ın, yükseltilmesine ve içlerinde kutlu isminin zikredilmesine izin verdiği evlerde kavuşulur. Oralarda, sabah akşam O'nun şanını yücelterek tenzih eden öyle yiğitler vardır ki, ne ticaretler, ne alım ve satımlar onları Allah'ı zikretmekten, namazı hakkıyla ifa etmekten, zekâtı vermekten alıkoymaz. Onlar kalplerin ve gözlerin dehşetten halden hale döneceği, alt üst olacağı bir günden endişe ederler. [39,47; 76,10; 62,9; 63, 9; 72,18]

Âyetteki "evler" mescitler olarak tefsir edilmekle beraber aynı zamanda "müminlerin evleri" diye de tefsir edilir. Hatta bazı müfessirler bu ikinci izahın ağır bastığı kanaatini taşırlar *(Tefhimu'l-Kur'ân)*. Zira İslâm'da ibadet mâbetlerle ve ruhban sınıfı ile sınırlı değildir.

38 – Allah Teâlâ onlara yaptıklarına karşılık en güzel mükâfatı verecek, onların mükâfatlarını kendi lütfundan artıracaktır.

Allah dilediği kimseyi hesapsız rızıklandırır. [39,34; 25,16; 16,31; 6,160]

39 – Dini inkâr edenlere gelince:

Onların işleri düz, ıssız bir çöldeki serap gibidir ki susayan onu su zanneder.

Nihayet onun yanına varınca su namına hiçbir şey bulamaz… Fakat Allah'ı bulur.

O da onun hesabını tamı tamına görür. Zira Allah hesabı pek çabuk görür. [25,23]

40 – Yahut o kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışları derin bir denizdeki yoğun karanlıklara benzer.

Öyle bir deniz ki onu, dalga üstüne dalga kaplıyor...

Üstünde de koyu bulut.

Üst üste binmiş karanlıklar...

İçinde bulunan insan, elini uzatsa neredeyse kendi elini bile göremiyor.

Öyle ya, Allah birine nûr vermezse artık onun hiçbir ışığı olamaz. [2,257; 6,122]

41 – Baksana göklerde olan, yerde olan herkes, kanatlarını çarparak uçan dizi dizi kuşlar, hep Allah'ı tesbih ederler.

Onlardan her biri kendi duasını ve tesbihini pek iyi bellemiştir. Allah onların yaptıklarını hakkıyla bilir. [17,44; 22,18]

42 – Göklerin ve yerin hâkimiyeti Allah'ındır.

Bütün işler O'na götürülür, hüküm O'nun kapısından çıkar.

43 – Baksana, Allah bulutları sevk ediyor, sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor.

İşte görüyorsun ki bunların arasından yağmur çıkıyor.

O, gökten, -oradaki dağlar büyüklüğünde bulutlardan- dolu indirir de onunla dilediğini vurur, dilediğini de ondan korur.

Bu bulutların şimşeğinin parıltısı neredeyse gözleri alıverecek

44 – Allah gece ile gündüzü birbirine çeviriyor, geceyi gündüze, gündüzü geceye dönüştürüyor, sürelerini uzatıp kısaltıyor. Elbette bunda görebilenler için alınacak bir ders vardır. [3,190]

45 – Allah her canlıyı sudan yarattı: Kimi karnı üstünde sürünür, kimi iki ayağı üstünde yürür, kimi dört ayağı üstünde yürür.

Allah dilediğini yaratır. Çünkü Allah her şeye kadirdir.

46 – Gerçekten Biz hükümlerimizi açıklayan âyetler indirdik.

Allah dilediği kimseyi doğru yola hidâyet eder.

47 – Çünkü niceleri: “Biz Allah’a ve Resulüne inandık ve itaat ettik”. derler de sonra onlardan bir kısmı, buna rağmen geri dönerler. İşte bunlar mümin değillerdir. [4,150]

48 – Aralarında hükmetmesi için Allah’ın ve Resulünün hükmüne dâvet edildiklerinde, bir de bakarsın onlardan bir kısmı yüz çeviriyor! [4,60-61; 105]

49 – Ama hüküm kendilerinden yana gözükmeye görsün, tam bir itaat içinde koşa koşa gelirler.

50 – Sahi, kalplerinde bir inkâr hastalığı mı var bunların?

Yoksa imanda şüpheye mi düştüler yahut Allah’ın ve Resulünün kendilerine zulüm ve haksızlık yapacağından mı endişe ediyorlar?

Doğrusu, asıl zalimler hem de kendi kendilerine haksızlık edenler, onların ta kendileridir!

51 – Haklarında hüküm verilmek üzere Allah’a ve Resulüne dâvet edilen müminlerin söyledikleri tek söz:

“Hay hay! Baş üstüne!” demek olmuştur. İşte felaha erenler onlar olacaklardır.

Gerçek müminin başlıca özelliği, karşı karşıya kaldığı her durumda Allah’ın rızasını gözetmek, Allah ve Resulünün Kur’ân ve hadislerde varid olan hükümlerine gönül rızası ile uymaktır. Aksine davranış münafıkların vasfıdır.

52 – Kim Allah’a ve Resulüne itaat eder, Allah’ı tazim edip O’na karşı gelmekten sakınırsa,

işte ebedî başarı ve mutluluğa erenler onlar olacaklardır.

53 – Senin kendilerine emretmen halinde hicret edeceklerine veya savaşa çıkacaklarına dair vargüçleriyle

yemin billah ettiler.

De ki: “Yemine ne hacet! Sizden istenen makul bir itaat!

Elbette Allah yaptığınız ve yapacağınız her şeyi bilir”

54 – De ki: “Allah’a itaat edin, Peygambere de itaat edin!

Eğer sırtınızı dönerseniz bilin ki Peygamber kendi görevinden,

siz de kendi yükümlülüğünüzden sorumlu olursunuz.

Ama ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz.

Yoksa, peygamberin görevi, açıkça tebliğ etmekten başka bir şey değildir.” [13,40; 88,21-22]

55 – Allah içinizden iman edip yararlı işler yapanlara kesin olarak vaad buyurur ki:

Daha önce müminleri dünyada hakim kıldığı gibi kendilerini de hakim kılacak, kendileri için beğenip seçtiği İslâm dinini tatbik etme gücü verecek ve yaşadıkları korkulu dönemin arkasından, kendilerini tam bir güvene erdirecektir.

Çünkü onlar, yalnız Bana ibadet edip hiçbir şeyi Bana şerik yapmazlar.

Artık bundan sonra kim küfrana saparsa, işte onlar yoldan çıkıp Allah’a karşı gelmiş olurlar. [2,30; 21,105; 14,14; 28,6; 6,165; 8,26; 7,129; 22,41]

56 – Öyleyse ey müminler, siz namazı hakkıyla ifa etmeye devam edin, zekâtı verin,

Peygambere itaat edin ki merhamete nail olasınız!

57 – İnkâr edenlerin dünyada Allah’ın hükmünden kaçıp kurtulacaklarını sakın zannetme!

Onların varacakları yer ateştir. Gerçekten ne kötü bir sondur bu!

58 – Ey iman edenler! Ellerinizin altında bulunan köle ve hizmetçileriniz ile

içinizden henüz bülûğa ermemiş çocuklarınız,

odanıza girmek için şu üç vakitte sizden izin istesinler:

Sabah namazından önce, öğle vakti istirahat için elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve bir de yatsı namazından sonra.

İşte bu üç vakit, mahremiyet vakitlerinizdir.

Ama bunların dışında izinsiz girmelerinde ne sizin için ne de onlar için bir mahzur yoktur.

Çünkü sizin birbirinizin yanına girip çıkmanız kaçınılmazdır.

İşte Allah size âyetlerini böylece açıklar.

Gerçekten Allah, alîm ve hakîmdir (her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

59 – Çocuklarınız büluğa erdiklerinde ise, kendilerinden büyük olanları nasıl izin istiyorlardı ise,

odanıza girmek için her vakitte izin istesinler!

İşte Allah size âyetlerini böylece açıklar.

Çünkü Allah her şeyi bilir, her hükmü yerinde açıklar.

60 – Evlenme arzu ve ümidi kalmamış olan ihtiyar kadınların, zinet yerlerini teşhir etmeksizin, (dış) giysilerini çıkarmalarında sakınca yoktur.

Bununla beraber sakınmaları, kendileri yönünden daha iyidir.

Allah her şeyi işitir, gizli âşikâr her şeyi bilir.

61 – Görme özürlü, topal veya hasta gibi özürlülerin

sizin evlerinizden yemek yemelerinde mahzur olmadığı gibi,

sizin de eşlerinize yahut çocuklarınıza ait evlerinizden,

babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden,

erkek kardeşlerinizin, kız kardeşlerinizin evlerinden,

amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden

yahut anahtarları size bırakılıp sahip çıkmanız istenen yerlerden

veya arkadaşlarınızın evlerinden yemek yemenizde mahzur yoktur.

İster toplu, ister ayrı ayrı yemenizde de sakınca yoktur.

Evlerinize girdiğiniz zaman Allah katından kutlu, feyizli ve bereketli bir iyi dilek temennisi olarak birbirinize selâm verin!

İşte Allah size âyetlerini böylece açıklıyor.

Umulur ki düşünüp hikmetini anlarsınız. [58,8]

Sefere çıkanlar, savaş gazilerine, yaralılara ve özürlü fakir kimselere evlerine sahip çıkmaları için evlerini teslim ederlerdi. Bunlar da çekindiklerinden dolayı, o evlerden yiyip içmezlerdi. Bunun mübahlığı böylece kesinleştirilmiş olmaktadır.

62 – Gerçek müminler ancak öyle kimselerdir ki

Allah’a ve Resulüne bütün kalpleriyle iman etmiş olup, bütün toplumu ilgilendiren meseleleri görüşmek üzere onun yanında bulundukları vakit ondan izin almadıkça ayrılıp gitmezler.

Senden izin isteyenler hakikaten Allah’a ve Resulüne gerçekten iman edenlerdir. Öyle ise bazı işleri için senden izin istedikleri zaman, sen de onlardan dilediğin kimselere izin ver ve onlar için Allah’tan af dile! Muhakkak ki Allah gafurdur, rahîmdir.

İslâm toplumunu ilgilendiren önemli meselelerin görüşüldüğü yere gitmek ve oradaki yetkilinin izni

olmadıkça ayrılmamak bir vecibedir. Hayatî bir mazeret olmadıkça izin taleb etmek caiz görülmediği gibi mazereti kabul edip etmemek de Hz. Paygamber (a.s.) veya İslâm toplumunun yöneticilerinin takdirindedir.

63 – Resulullah'ın sizi çağırmasını, sizin birbirinizi dâvet etmenizle bir tutmayın.

Allah elbette sizden, birbirini siper edinerek sıvışıp gidenleri bilir.

Öyleyse Peygamberin emrine aykırı hareket edenler başlarına dünyada bir bela gelmesinden yahut âhirette gayet acı bir azap gelmesinden korkup çekinsinler!

Resulullahın çağrısına uymak farzdır. Onun duasına Allah Teâlâ icabet buyurur. Dolayısıyla ihtimamla itaat gerekir. Âyet aynı zamanda şunu da ifade eder: Müminler, Hz. Peygambere hitab eder veya ondan bahsederken sadece ismini zikretmekle kalmayıp onun nübüvvet makamını ifade eden "Resulullah", "Resul-i Ekrem", "Peygamber Efendimiz" gibi bir vasfını söylemelidirler. Ayrıca ona salat-ü selâm getirmelidirler. [33,56]

64 – Dikkat edin! Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. O şu anda içinde bulunduğunuz durumu da pek iyi biliyor. İnsanların kendi huzuruna götürülecekleri büyük duruşma günü, yapmış oldukları şeyleri tek tek kendilerine bildirip karşılığını verecektir. Allah her şeyi pek iyi bilir. [2,144; 26,218-220; 10,61; 11,5; 18,49; 75,13]

2342 Ts 22,28-29.
2354 Ts 22,13-21.
23627 Mt 10,12.
23730 Mt 5,28.
23831 Kr MI 11,3.
23935 II Sm 22, 29; Yh MI 1,5; Yh 8,12.

25 – FURKAN SÛRESİ

77 âyettir, Mekke'de nâzil olmuştur. Bir önceki Nur sûresinde işaret edilen Kur'ân'ın evrenselliği bu surenin ilk âyetiyle bir serlevha haline getirilir. Vahiy ve nübüvvet konusunda müşriklerin itirazları çürütülür. Hak ile bâtılı ayırdeden bu Furkan'ın, bu dini benimseyenleri fikren ve ruhen yükselteceğine, hayatlarında önemli değişiklik yapacağına işaret etmekte, iyiyi de kötüyü de açıkça ortaya koyup tercihi muhataba bırakmaktadır. Sûrenin son kısmı ise bu dini benimseyen "Rahman'ın hâs kulları" nın faziletli hayat programlarını vermektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Hayır ve bereketi ne muazzamdır o Zatın ki bütün ins ve cinni uyarsın diye o has kuluna doğruyu eğriden ayıran Furkan'ı indirdi. [18, 1-2; 4,136; 25,32; 41,42]

2 – Göklerin ve yerin hâkimiyeti O'nundur. O asla evlat edinmedi, hâkimiyette hiç bir ortağı olmadı. Her şeyi yaratıp nizam veren ve her şeyin varlığını bir ölçüye göre belirleyen O'dur.

Âyetin aslında "takdir" tabiri kullanılmaktadır. Bunun anlamı şudur: Allah kâinattaki bütün varlıkları yaratmakla kalmaz, onlardan her birine mahsus bir yapı, biçim, boy, miktar, her aşamadaki gelişme sınırı, ömür müddeti gibi bütün yönlerini belirler. Tevhid inancını olanca kapsamıyla bildirdiği için bu âyet-i kerime, Hz. Peygamber tarafından, konuşmaya başlayıp aklı eren çocuklara, Kur'ân'dan ilk

öğretilmesi gereken yerlerden biri olarak tavsiye buyurulmuştur.

3 – Böyle iken müşrikler Allah'tan başka birtakım tanrılar edindiler ki,

hiçbir şey yaratmaya güçleri yetmez,

üstelik kendileri başkası tarafından yaratılırlar.

Başlarına gelen zararı savamaz, kendileri için fayda celbedemezler,

ne öldürmeye, ne diriltmeye ve ne de ölümden sonra tekrar diriltmeye güçleri yetmez. [53,23; 46,4; 16,20; 31,28]

4 – Kâfirler: "Kur'ân onun uydurduğu bir yalan olup, bu hususta başkaları da kendisine yardımcı olmuşlardır" diye iddia ettiler.

Onlar böylece, kesin bir yalan söyleyip zulmettiler.

5 – Ayrıca: "Onun söyledikleri, kendisi için yazdırtmış olduğu ve sabah akşam kendisine dikte ettirilen önceki nesillerin efsanelerinden başka bir şey değildir" dediler.

Müşrikler Hz. Peygamber (a.s.)'dan 40 yaşından sonra her yönü ile mükemmel bir eser görüp onu Allah'ın kelamı kabul etmeyince kaynak aramaya mecbur kaldılar. Az çok yazı çiziştiren bir iki azatlı köleden başkasını bulamadılar: Addas, Yesar ve Cebr. Halbuki bunlar gibi yüzlercesi bir araya gelse bile Kur'ân'a benzeyen bir eser ortaya koyamazlardı. Diğer taraftan, eski efendilerine rağmen onların Hz. Peygamberin safına katılmaları düşünülemezdi. Onun yanında yer almaları, canlarından daha değerli gördükleri bir hakikat bulduklarını gösterir. Hem öğretmiş olsalar, çıraklarına bağlanıp teslim olabilirler miydi? İşte daha bunun gibi gerekçeler sebebiyledir ki Kur'ân onların

bu iddialarını “Kesin bir yalan söyleyip zulmediyorlar.” diyerek kestirip atmıştır.

6 – De ki: “Onu, göklerdeki ve yerdeki bütün sırları bilen Yüce Allah indirdi. O, gerçekten gafurdur, rahîmdir.” (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).

7 – Yine: “Ne oluyor bu Peygambere, böyle Peygamber mi olur:

Yemek yiyor, çarşı pazarda dolaşıyor!

Bari yanında heybetli bir melek olsaydı da etrafındaki insanları korkutup uyarıda bulunsaydı!” [21,8; 23,24; 6,9]

Müşriklerin zihniyetine göre, insanlar üzerinde etkili olmak için beşer değil de, beşer üstü bir varlık, hiç değilse güçlü bir kral olup yanında, istediği her şeyi yaptıracağı heybetli bir melek bulunmalıydı.

8 – “Yahut kendine bir hazine verilse, yahut kendisinin içinden yiyeceği bir bahçesi olsaydı!”

Hasılı o zalimler: “Doğrusu siz, sadece büyülenmiş bir adamın peşine düşmüşsünüz.” dediler.

9 – İşte bak senin hakkında nasıl tutarsız misaller getiriyorlar.

Doğrusu onlar saptılar, artık asla yol bulamazlar!.

10 – Hayır ve bereketi ne muazzamdır o Zatın ki

dilediği takdirde senin için bundan daha iyisini, içinden ırmaklar akan cennetleri verir. Senin için orada saraylar yaptırır. [17,93]

11 – Ayrıca onlar kıyameti de yalan saydılar. Kıyameti yalanlayana ise Biz alevli bir ateş hazırladık.

12 – Bu ateş onları, daha uzaktan görünce, öfkesinden onun gürlediğini ve korkunç homurtusunu işitirler.

13 – Elleri boyunlarına kelepçelenmiş, ayakları bukağılı olarak cehennemin daracık bir yerine tıkılınca, orada yok olmak için can atarlar.

14 – Kendilerine “Bugün bir kere değil, defalarca dövünüp durun, ölümü isteyin!” denilecek. [52,16; 14,21]

15 – De ki: “Bu mu iyi, yoksa takvâ ehline vaad olunan ebedî cennet mi?”

Orası onlar için bir mükâfat ve pek güzel bir âkıbettir. [15,48; 38,53; 41,28]

16 – Orada arzu ettikleri her şey bulunacak, hem ebedî olarak kalacaklardır.

Bu, Rabbinin üzerine aldığı ve müminlerce hep istenen bir vaadidir.

Müminlerin dualarında bu ebedî cennetin kendilerine verilmesini istediklerine ve cennetin gerçekten istenmeye lâyık bir yer olduğuna işarettir. Ayrıca müminlere cennetin verilmesine dair melaike tarafından yapılan: “Ya Rabbenâ, onları kendilerine vaad ettiğin Adn cennetlerine yerleştir.” duasına da işaret vardır.

17 – Gün gelecek, Allah müşriklerle, onların Allah’tan başka ibadet ettikleri putlarını diriltip bir araya toplayacak ve şöyle buyuracak:

“Siz mi saptırdınız bu kullarımı, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?”

18 – Onlar şöyle cevap verirler: “Sübhansın! Yüceler Yücesisin! Senden başka dost edinmeyi düşünmek bize yaraşan şey değildir.

Ne var ki Sen onları ve babalarını, nimetlerine mazhar edip ömür vererek yaşatınca onlar Sen’i anmayı unuttular

ve helâke müstahak bir topluluk haline geldiler.” [34,40-41; 46,5-6]

Veli: Hâmi, koruyucu, yönetici, dost, bir kimsenin işlerini deruhde eden anlamlarına gelir.

19 – "İşte gördünüz a!" denir o müşriklere, "Taptığınız nesneler söylediklerinizde sizi yalancı çıkardılar.

Artık ne azabı savmaya, ne yardım temin etmeye çare bulamazsınız."

(İşte ey bütün insanlar! Bilin ki:) İçinizden kim bu şirk koşma zulmünü işlerse,

ona büyük bir azap tattıracağız.

Bu hitap değişikliğine Nesefî dikkat çekmiştir. Aksi halde, müşrik olarak ölüp haşredilmiş kimselerin âkıbetleri zaten kesinleştiğinden, onların muhatap sayılmalarının mânası yoktur.

20 – Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de yer-içer, çarşılarda ihtiyaçlarını temin ederlerdi.

Böylece sizi birbirinizle imtihan ediyoruz: bakalım buna sabredecek misiniz, sabredemeyecek misiniz?

Rabbin zaten her şeyi görmektedir. [46,9; 18,110; 21,8; 12,109]

21 – Âhirette huzurumuza gelip Bizimle karşılaşacaklarını düşünmeyenler:

"Bize elçi olarak melekler gönderilmeli yahut Rabbimizi görmeli değil miydik?" dediler.

Gerçekten onlar kendilerini büyük görüp azgınlıkta haddi iyice aştılar. [6,124; 17,92]

22 – Günü geldiğinde, melekleri görecekler;

fakat o gün o suçluları sevindirecek hiçbir haber olmayacak

ve melekler onlara: "Sevinmek size haram! haram!" diyecekler. [15,8; 8,50; 6,93; 41,30-32]

23 – Onların yaptıkları her işin üzerine varıp, hepsini toz duman edeceğiz. [14,18; 2,264; 24,39]

24 – Ama o gün, cennetlikler, kalınacak yerlerin en iyisinde, dinlenme yerlerinin en güzelinde bulunacaklardır. [59,20; 25,76]

Cennette uyku olmadığından, *makîl*, “dinlenme yeri” anlamını ifade eder.

25 – Gün gelecek gök, beyaz bulutlar şeklinde yarılıp dağılacak, melekler bölük bölük indirilecek. [69,15-17]

26 – İşte o gün tam hâkimiyetin Rahman’a ait olduğu iyice açığa çıkacak.

Kâfirler için o gün, çok çetin bir gün olacaktır. [69,17; 2,210; 40,16; 74,9-10; 21,103]

27-29 – O gün zalim, parmaklarını ısırır “Eyvah! der, keşke o Peygamberle birlikte yol tutsaydım.

Eyvah! Keşke falanı dost edinmeseydim! Vallahi bana gelen öğütten (Kur’ân’dan) beni o uzaklaştırdı.

Zaten şeytan, insanı (işte böyle uçuruma sürükleyip sonra da) yüzüstü, yalnız bırakır.” [59,16; 14,22; 33,66-68]

30 – O gün Peygamber: “Ya Rabbî, halkım bu Kur’ân’ı terk edip ondan uzaklaştılar!” der.

Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Kur’an-ı Kerim’i okuyan bir kimse sonradan (terk eder ve okumayı) unutursa, kıyamet günü cüzzamlı olarak Allah’ın huzuruna çıkar” (Ebu Davud, vitr 21)

31 – İşte böylece Biz her peygamber için suçlulardan bir düşman ortaya çıkardık.

Ama tasalanma! Senin Rabbin yol gösterici ve yardımcı olarak yeter mi yeter! [6,112-113]

32 – Bir de o kâfirler dediler ki: “Bu Kur’ân ona toptan, bir defada indirilmeli değil miydi?”

Halbuki Biz vahiyle senin kalbini pekiştirmek için böyle ara ara indirdik ve onu parça parça okuduk. [17,106]

33 – Onların sana itiraz için getirdikleri hiç bir temsil, hiç bir soru olmaz ki, ona karşı Biz sana gerçek durumu bildirmeyelim ve en güzel açıklamayı yapmayalım.

34 – O halde sen o kâfirlere de ki:

“Yüzleri üstünde sürünen sürüler halinde cehenneme tıkılacak olanlar yok mu,

işte onlar yerce en fena, yolca da en sapıktırlar.” [17,98; 54,48]

35 – Gerçekten Biz, Mûsâ’ya kitabı verdik ve kardeşi Harun’u da ona yardımcı yaptık.

36 – “Haydi âyetlerimizi yalan sayan o halka gidiniz!” dedik. Sonunda o toplumu yerle bir ettik.

37 – Nûh’un halkına gelince, onlar Peygamberlerini yalancılıkla suçladıklarında onları suda boğduk

ve kendilerini insanlar için bir ibret vesilesi yaptık.

Zalimlere de gayet acı bir azap hazırladık. [69,11-12]

38 – Âd’ı, Semûd’u, Ress halkını, bu arada daha birçok nesilleri de inkârda ısrarları sebebiyle helâk ettik. [17,17; 23,31]

39 – Onların her birine uymaları için geçmişlerden misaller verdik.

Ama öğütleri tutmadıkları için hepsini kırıp geçirdik.

40 – Şu Kureyş müşrikleri, belâ yağmuruna tutulan,

üstüne taş yağdırılan şehre de vardılar.

Peki, orada olup biteni fark etmediler mi?

Doğrusu onlar öldükten sonra diriltileceklerini hiç düşünmezler. [26,173-174; 37,137-138; 15,76-79]

41 – Seni gördüklerinde mutlaka seni alaya alır ve:

“Allah’ın, elçi olarak gönderdiği bu şahıs mı imiş!

Bula bula bunu mu bulmuş?” [21,36; 13,32]

42 – “Eğer biz sebat etmeseydik, neredeyse bizi tanrılarımızdan vazgeçirecekti!” derler.

Ama kendilerini bekleyen azabı gördükleri vakit,

asıl yoldan sapanın kim olduğunu işte o zaman anlayacaklardır.

43 – Baksana şu kendi heva ve hevesini tanrı edinen kimseye!

Artık sen mi vekil olacaksın ona, işlerini sen mi yürüteceksin? [35,8; 28,56; 45,23]

“Gök kubbesi altında, Allah’tan başka tapılan şeyler içinde hevadan daha müthişi yoktur.” (Hadis-i Şerif, Taberanî’den, Âlûsî)

44 – Yoksa sen onlardan çoğunun söz dinlediğini, yahut aklını çalıştırdığını mı sanıyorsun?

Doğrusu onlar yolu şaşırmada davarlar gibi, hatta daha da şaşkındırlar. [67,10]

45-46 – Bakmaz mısın Rabbin gölgeyi nasıl uzatıyor?

Dileseydi onu hareketsiz kılardı. Sonra nasıl Güneş’i ona delil kılıyoruz?

Sonra da nasıl tutup onu azar azar Kendimize doğru dilediğimiz yere alıyoruz.

Âyet-i kerîme ışığa bağlı olarak gölgenin görünmesine, Güneşin yükselmesiyle gittikçe gölgenin kısalmasına, sonra da uzamasına dikkat çekiyor. Allah’ın kâinata koyduğu kanunlara ve o nizamın kurucusuna işaret ediyor.

47 – Size geceyi örtü, uykuyu bir istirahat, gündüzü de dağılıp çalışma vakti kılan O’dur. [91,4; 78,10; 28,73]

48-49 – Rüzgârları rahmetinin önünden müjdeci olarak gönderen de O’dur.

Ölü diyarlara hayat vermek ve yarattığımız nice hayvanlara ve insanlara su vermek için gökten tertemiz suyu da Biz indirmekteyiz. [22, 5; 42,28; 30,50]

50 – Bu gerçeği, insanların iyice düşünmeleri için Biz, farklı üsluplarla anlatsak da onların çoğu nankörlükten başka bir şey yapmıyorlar.

Âyet-i kerime şu mânaya da gelebilir: “Biz yağmuru insanlar yani ülkeler arasında taksim ettik ki insanlar düşünüp ibret alsınlar.”

51 – Eğer isteseydik her şehre bir uyarıcı peygamber gönderirdik. [6,91-92; 11,17; 7,158]

52 – (Fakat evrensel uyarma görevini sana verdik) O halde sen asla kâfirlere itaat etme

ve Kur’ân’a dayanarak onlarla büyük bir mücahede gerçekleştir! [9,73]

53 – Biri tatlı, susuzluğu giderici, öbürü tuzlu ve acı iki denizi salıveren,

birbirine karışmadan akıtan; fakat aralarına bir engel, aşılmaz bir sınır koyan O’dur. [27,61; 55,19-21]

54 – İnsanı bir parça sudan yaratıp da

soy ve evlilik bağından oluşan bir sülale haline getiren de O’dur.

Senin Rabbin her şeye kadirdir.

55 – Buna rağmen bir kısım insanlar, kendilerine, tapmaları halinde fayda, tapmamaları halinde zarar veremeyen birtakım şeyleri tanrılaştırıp, Allah’ın dışında onlara ibadet ettiler.

Zaten kâfir, Rabbine karşı hep batıla arka çıkar. [36,74-75]

56 – Biz seni sadece müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

57 – De ki: “Benim bu hizmet için sizden istediğim hiç bir ücret yoktur.

Tek isteğim, dileyen kimsenin Rabbine giden yolu bulmasıdır.” [38,86; 26,89; 42,23]

58 – Öyleyse sen ölmeyen, o mutlak hayat sahibi Allah’a dayan ve O’na hamd ile tesbih et.

Onun kendi kullarının günahlarından haberdar olması yeter. [73,9; 67,29]

59 – Gökleri, yeri ve ikisinin arasında olan şeyleri altı günde yaratan,

sonra da arşa çıkan (hükmünü yürüten) O’dur.

O rahmandır, sen O’nu, Kendisine, o her şeyi Bilen’e sor! [4,59; 42,10; 6,115]

60 – O müşriklere “Rahman’a secde edin!” denildiğinde:

“Rahman da ne imiş! Bize emrediyorsun diye secde mi edeceğiz?” dediler

ve bu dâvet onları imandan büsbütün uzaklaştırdı. [26,23][240]

Kâfirler, kasden bilmezlikten gelip alay etmek için böyle sordular, yoksa rahman kelimesini bilmediklerinden değil. Aksi halde “Rahman kim?” diye sorarlardı. Onlar, düşman oldukları İslâm’a tepkilerini böylece belirtmek istiyorlardı. Zira İslâm’ın bir özeti ve sembolü olan Bismillâhirrahmânirrahîm’de yer alması ve Kur’ân’da Allah lafza-i celalinden sonra uluhiyetin ikinci özel ismi olarak elliden fazla âyette zikredilmesi, onları rahatsız ediyordu.

61 – Gökte burçlar yaratan, onların içinde bir kandil (Güneş) ve nurlu bir Ay yerleştiren Allah, yüceler yücesidir,

hayır ve ihsanı sınırsızdır. [15,17; 71,16; 67,5; 10,5]

62 – Tefekkür ederek ders almak veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü peş peşe getiren O'dur. [14,33; 36,40; 3,190]

63 – Rahman'ın has kulları o kimselerdir ki onlar yerde tevazu ile yürürler.

Cahiller kendilerine laf atarsa "Selâmetle!" derler. [17,37]

Zorba, mağrur, saygısız, kaba ve haşin değil, sükûnet ve vakar ile, alçak gönüllü bir şekilde, terbiyeli ve nazik yürürler. Etrafa sıkıntı vermezler. Cahillik edenlere çatmaya tenezzül etmezler.

64 – Geceyi Rab'lerine secde ve kıyam ile, ibadetle geçirirler. [32,16; 39,9]

Yatışları, kalkışları hep Allah için olur.

65-66 – "Ey Kerîm Rabbimiz, derler, cehennem azabını bizden uzaklaştır!

Zira onun azabı tahammülü zor, ömür tüketen bir derttir.

Ne kötü bir varış yeri, ne fena bir yerleşim yeridir orası!"

67 – Rahman'ın o has kulları, harcamalarında ne israf eder, ne de eli sıkı davranırlar; bu ikisinin arasında bir denge tuttururlar.

Masraf, mutlaka gerekli bir durum *(zarûriyyat)* veya ihtiyaç *(hâciyyat)* yahut tamamlayıcı güzellik *(kemâliyyat)* için olur. Bu sınırın ötesi israftır.

68 – Onlar, Allah'la beraber başka bir tanrıya yalvarmazlar.

Allah'ın dokunulmaz kıldığı bir canı haksız yere öldürmezler.

Zina etmezler.

Kim de bunları yaparsa günahının cezasını bulur.

69 – Kıyamette, o büyük duruşma gününde onun cezası katmerli olur ve azapta, zillet içinde ebedî kalır.

70 – Ancak şu var ki dönüş yapıp iman edenler ve yararlı işler yapanlar bundan müstesnadır.

Allah onların kötülüklerini iyiliklere, günahlarını sevaplara çevirir.

Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).

71 – Kim tövbe edip yararlı işler yaparsa, gereğince tövbe eden işte odur. [4, 110; 9,104; 39,53]

72 – O kullar, yalan şahitlik etmezler.

Boş söz ve işlere rastladıklarında vakarla oradan geçip giderler.

73 – Kendilerine Rab'lerinin âyetleri hatırlatıldığında, onlara karşı sağırlar ve körler gibi davranmazlar.

74 – Ve şöyle niyaz ederler: "Ey keremi bol Rabbimiz!

Bize gözümüzün, gönlümüzün sürûru olan temiz eşler ve nesiller ihsan eyle,

bizi müttakilere önder eyle!"

Yalnız müttaki olmakla yetinmeyip, müttakilerin önderi olmak arzusu, ne ulvî bir düşüncedir! Bundan yüksek bir fikrî ilerleme ve ideal düşünülemez.

75-76 – İşte onlara, hak yolda sabır ve sebat göstermelerine karşılık, kendilerine cennetin üstün sarayları verilecek.

Oraya selâmla, hürmetle buyur edileceklerdir.

Hem de devamlı kalmak üzere oraya gireceklerdir.

Orası ne güzel varış yeri, ne güzel bir yerleşim yeridir! [11,108, 19,58; 39,20][241]

77 – De ki: “Duanız olmazsa Rabbim size ne diye değer versin ki?

Ama siz, ey inkârcılar! Size bildirdiklerimi yalan saydınız. Artık bu günahtan yakanızı kurtaramayacaksınız.”

240 60 Yh V 3,12; Rİ 17,23.

241 75-76 Yh 14,2.

26 – ŞUARÂ SÛRESİ

227 âyettir. Mekkî olup son dört âyeti Medine’de inmiştir. 224. âyette şairlerden bahsolunup Kur’ân’ın bir şair eseri olduğunu iddia eden muhalifler reddolunup, bununla beraber şairlerin makbul kısmının da bulunduğu kabul edilir. Bu yön üzerinde durularak sûreye Şuâra adı verilmiştir. Hz. Peygamberi takviye için Hz. Mûsa, Hz. İbrahim, Hz. Nûh, Hz. Hûd, Hz. Salih, Hz. Lût, Hz. Şuayb (aleyhimü’s-selâm) gibi peygamberlerin tebliğleri nakledilir. Bunlar A’raf sûresinde daha tafsilatlı geçen kıssalardır. Yalnız orada tarihî sıraya göre anılırlarken burada hikmet ve ibret icabı sıra değiştirilir. Böylece Kur’ân’ın, bazen kasden tarihî gaye değil, dinî gaye gözettiğine dikkat çekilmiş olur.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Tâ Sîn Mîm

2 – Şunlar gerçekleri açıklayan kitabın âyetleridir.

Mübin: Açık, gerçekleri açıklayan, Allah’tan geldiği âşikâr ve kesin, hak ile batılı kesin olarak birbirinden ayıran anlamına gelir.

3 – Onlar iman etmiyor diye üzüntüden nerdeyse kendini yiyip tüketeceksin. [35,8; 18,6]

4 – Eğer dileseydik onlara gökten öyle bir mûcize indirirdik ki, onun karşısında ister istemez boyun bükerlerdi.

Allah dileseydi inkâr edenlerin, imana girmelerini gerektirecek mûcizeler gösterirdi. Fakat O'nun hikmeti, insana verdiği akıl, irade gibi kabiliyetlere göre insanlık şahsiyetine yaraşan bir hürriyet vermeyi dilemiştir. Allah insanın, gerek tekvinî kainat kitabına, gerek tenzilî kitabına yerleştirdiği âyetleri inceleyerek hidâyeti kabul etmesini beklemektedir. İnsan bu imtihan dünyasında gerçeğe yönelmekle gelişme ve yükselme imkânı bulmaktadır.

5 – (Fakat Biz bunu istemedik.) O sebeple, ne zaman onlara Rahman'dan yeni bir bildiri gelse, mutlaka ona arkalarını dönüp uzaklaşırlar. [12,103; 36,30; 23,44]

6 – Nitekim işte bu bildiriyi de yalan saydılar, ama alay edip durdukları Kur'ân'ın bildirdiği olaylar, yakında başlarına gelince, alay etmenin ne demek olduğunu anlayacaklardır.

7 – Peki bunlar yeryüzüne, orada her güzel çiftten nice nebatlar yetiştirdiğimize hiç bakmıyorlar mı?

Aynı su ile sulanan, aynı toprakta binlerce çeşit ürünün yetişmesine dikkat edip, tesadüfe en ufak bir yer olmadığını bilmek gerekir.

8 – Elbette bunda alınacak ibret vardır; fakat onların ekserisi ibret alıp da iman etmezler.

9 – Ama senin Rabbin azîz ve rahîmdir (mutlak galiptir, geniş merhamet sahibidir). [36,5]

10, 11 – Bir vakit de Rabbin Mûsâ'ya: "Haydi! o zulme batmış olan topluma, yani Firavun'un halkına gidip, "Hakkı inkârdan ve azgınlıktan sakınma zamanı gelmedi mi? de!" diye nida etti. [20,47]

Hz. Mûsâ (a.s.)'ın durumu Hz. Muhammed (a.s.)'ın durumundan daha çetin idi. Zira o Firavun'un köleleştirdiği bir millete mensup idi. Hz. Mûsâ Firavun'un sarayında

büyütülmüştü. Dünyanın en güçlü bir hükümdarını hakka dâvet etmekle görevli idi. Hz. Peygamber ise muhataplarına göre eşit konumda olup, Kureyş'in dünyevî güçleri, Firavun sultanlığı ile kıyas bile edilemezdi. İşte bu kıssa ile Kur'ân Kureyş'e ve herkese şu dersi vermek istiyor: "O zor şartlarda bile hak din galip geldi. Mekke kâfirlerinin bu dâveti engellemesi mümkün değildir."

12-13 – "Ya Rabbî" dedi, "Korkarım ki beni yalancı sayarlar, benim de göğsüm daralır, dilim tutulur. Onun için Harun'a da risalet ver!" [28,34; 20,29][242]

14 – "Hem sonra onların benim aleyhimde bir suçlamaları da var. Bundan ötürü beni öldürmelerinden endişe ediyorum." [28,15][243]

15 – "Hayır!" buyurdu, "Benim âyetlerimle gidin, Biz de sizinle beraberiz, olup bitenleri işitiriz." [28,35; 20,46]

16-17 – Gidin o Firavun'a: "Biz Rabbülâlemin tarafından sana gönderilen elçileriz, O'ndan sana talimat getirdik: İsrailoğullarını serbest bırakacaksın, bizimle gelecekler!" deyin. [20,46]

Hz. Mûsâ ile Harun'un başlıca iki görevleri vardı. 1. Firavun'u ve halkını yalnız Allah'a kulluğa çağırmak. 2. İsrailoğullarını, Firavun'un esaretinden kurtarmak. Kur'ân bazen her ikisinden (Naziat sûresinde), bazen birinden bahseder.

18 – "A!" dedi, "Sen şu bebekken alıp yanımızda büyüttüğümüz çocuk değil misin? Sonra da bizim sarayımızda senelerce kalmış, ömrünün bir kısmını bizimle geçirmiştin?"

19 – "Sonunda da bildiğin o işi yapmıştın. Sen doğrusu nankörün tekisin!"[244]

20 – “Ben” dedi, “yanlışlıkla, sonunda ne olacağını bilmeksizin, şaşkın bir vaziyette o işi yapmıştım.”

21 – “Sizden korktuğum için de kaçmıştım. Ama Rabbim bana hüküm ve hikmet verdi ve beni peygamberler arasına dahil etti.” [28,21; 6,89; 45,16]

22 – “O başıma kaktığın iyilik ise, İsrailoğullarını köleleştirmenin bir sonucu değil miydi?”

23 – Firavun: “Sahi, şu bahsettiğin Rabbülâlemin de ne?” dedi. [28,38; 43,51-52]

Firavun, Rabbülâlemin’in mahiyetini soruyor. Bir şeyin mahiyeti ise, benzerleri ile ortak olduğu genel gerçektir. “Onun türü veya cinsi nedir?” diye sormuş oluyor. Allah Teâlanın benzeri olmadığından Hz. Mûsâ (a.s.) cevabında üslub-i hakîm tarzını seçip, yalnız, Rabbülâlemin’in ismini kavram mânasıyla düşündürmek üzere, *âlemini* tefsir ederek “göklerin ve yerin Rabbi” diyor.

24 – “Eğer işin gerçeğini bilmek isterseniz söyleyeyim: O, göklerin, yerin ve ikisi arasında olan her şeyin Rabbidir.”

25 – Firavun alaycı bir şekilde çevresindekilere: “Bu adamın dediklerini işittiniz değil mi? (Aklısıra cevap veriyor!)”

26 – Mûsâ onu hiç duymamış gibi sözüne devam ederek: “O sizin de, sizden önceki babalarınızın da Rabbidir.”

27 – Firavun: “Dikkat edin! Size gönderilen bu elçi kesinlikle bir deli!”

28 – Mûsâ: “O doğunun da, batının da, doğu ile batı arasındaki her şeyin de Rabbidir. Aklınız varsa bunu anlarsınız!” [2,258]

29 – Firavun, Mûsâ’ya cevaben: “Eğer benden başka tanrı kabul edersen mutlaka seni zindanlık ederim!” dedi. [7,127; 79,24; 28,38]

30 – “Ya” dedi, “Sana doğruluğumu ispatlayan âşikâr bir delil getirmiş olsam da mı?”

31 – “Haydi, dedi, doğru söylüyorsan, göster o belgeni de görelim!”

32 – Bunun üzerine Mûsa asâsını yere attı. Bir de ne görsünler: Değnek her haliyle tam bir ejderha oluvermiş! [28,31]

33 – Bir de elini koynundan çıkardı ki bakanların gözlerini kamaştıracak kadar parlak mı parlak! [27,12; 28,32]

34 – Firavun etrafındakilere: “Bu adam, dedi, galiba usta bir sihirbaz!”

35 – “Büyü gücü ile sizi yerinizden yurdunuzdan çıkarmak istiyor, ne buyurursunuz, görüşünüzü bildirin!” [7,110]

36-37 – “Bunu ve kardeşini biraz burada beklet, bütün şehirlere haber gönder, sonra ne kadar usta sihirbaz varsa alıp gelsinler!” dediler.

38 – Böylece belirlenen günde bütün usta büyücüler toplandı.

39-40 – Halka da: “Haydi ne duruyorsunuz, siz de toplansanıza!”

“Umarız büyücüler galip gelirler, biz de onların dinlerine tâbi oluruz!” denildi.

Bu büyücüler, büyünün önemli bir rol oynadığı Amon kültünün resmî rahipleriydiler. Dolayısıyla, onların Hz. Mûsâ’ya galebe çalmaları devlet dininin halkın gözünde önemini pekiştirecekti. Onların ana gayeleri, Mûsâ’ya tâbi olmama idi. Yoksa gerçekte sihirbazların dinlerine de tâbi olma gayeleri yoktu. Büyücülere moral vermek ve onları tam gayrete getirmek için: “Haydi görelim sizi! Galip gelin de biz de sizin dininize girelim” diye teşcî ediyorlardı. Bu sözü kinaye kabilinden söylemişlerdi.

41 – Büyücüler Firavunun huzuruna varınca ona:

“Biz galip gelirsek, elbet bize büyük bir ödül verilir herhâlde!” dediler.

42 – “Evet, evet! dedi, Üstelik, sizi yakın çevreme alacağım, benim gözdelerimden olacaksınız.”

43 – Yarışma başlayınca Mûsa: “Önce siz marifetinizi ortaya koyun, ne atacaksanız atın!” dedi.

44 – İplerini ve değneklerini yere attılar ve:

“Firavun’un izzetine yemin ederiz ki galip gelen biz olacağız” dediler.

45 – Derken Mûsâ da değneğini yere attı;

bir de ne görsünler:

O, büyücülerin göz boyayarak uydurup ortaya koydukları şeyleri yutuveriyor!

46 – Bunu gören sihirbazlar derhal secdeye kapandılar.

47-48 – “Rabbülâlemin’e, Mûsâ ile Harun’un Rabbine biz de iman ettik.” dediler. [17,81; 21, 18; 20,65-66; 7,116-122]

49 – Firavun: “Demek ben size izin vermeden ona inandınız ha!

Anlaşıldı: Size büyüyü öğreten ustanız oymuş!

Size yapacağımı da yakında öğreneceksiniz.

Farklı yönlerden olmak üzere el ve ayaklarınızı kesecek ve hepinizi asacağım!”

50 – “Hiç önemi yok!” dediler, “Biz zaten Rabbimize döneceğiz!”

51 – “İman edenlerin öncüleri olduğumuzdan ötürü umarız ki Rabbimiz günahlarımızı affeder.”

52 – Mûsâ’ya da: “Mümin kullarımı geceden yola çıkar; zira siz mutlaka takip edileceksiniz!” diye vahyettik.

53 – Firavun ise onları takip etmek gayesiyle, bütün şehirlere asker toplamak üzere görevliler çıkardı.

54 – “Esasen bunlar çok küçük, sefil bir gruptur.

55 – Fakat bize karşı kızgın olup diş bilemektedirler.

56 – Biz de elbette uyanık, tedbirli bir topluluğuz.” diyordu.

57-58 – Ama neticede Biz onları bahçelerinden ve pınarlarından,

hazinelerinden, servetlerinden

ve kendilerince çok değerli makam ve mevkilerinden çıkardık.

59 – Bu olay böylece tamamlandı.

Bahsedilen bütün o nimetlere İsrailoğullarını mirasçı yaptık. [7,137; 28,5]

Bu ara cümle 7,137’de atıfta bulunulan, İsrailoğullarının Mısır’daki sefalet günlerinden sonra Filistin’de kavuşacakları bolluk ve ikbal günlerine işaret etmektedir.

60 – (Takip kıssasına dönelim) Güneş doğup ortalığı aydınlatırken Firavun’un ordusu onları takibe koyuldu. [44,24]

61 – İki topluluk birbirini görecek kadar yaklaşınca Mûsâ’nın arkadaşları: “Eyvah! Bize yetiştiler!” dediler.

62 – “Hayır, asla!” dedi, “Rabbim benimledir ve O muhakkak ki bana kurtuluş yolunu gösterecektir!”

63 – Biz Mûsâ’ya: “Asânı denize vur!” diye vahyettik.

Vurur vurmaz deniz yarıldı, öyle ki birer koridor gibi açılan yolun iki yanında sular büyük dağlar gibi yükseldi. [20,77][245]

64-66 – Ötekileri (Firavun’un ordusunu da) oraya yaklaştırdık. Mûsâ’yı ve beraberinde olan herkesi kurtardık.

Öbürlerini ise suda boğduk.

67 – Elbette bunda alınacak ibret vardır, fakat onların ekserisi ibret alıp da iman etmezler.

68 – Ama Senin Rabbin aziz ve rahimdir (mutlak galiptir, geniş merhamet sahibidir).

69 – Onlara İbrahim'in başından geçenleri de anlat.

70 – Günün birinde o, babasına ve halkına hitaben: "Söyler misiniz: Siz nelere ibadet ediyorsunuz?" dedi.

71 – Onlar da: "Bir takım putlara ibadet ediyoruz." dediler ve ilave ettiler: "Onlara tapmaya da devam edeceğiz!"

72-73 – "Peki" dedi, "Siz kendilerine dua ettiğinizde onlar sizi işitiyorlar mı?

Yahut taptığınızda size fayda veya tapmadığınızda size zarar verebiliyorlar mı?

74 – "Yook!" dediler, "Ama atalarımızı böyle bir uygulama içinde bulduk, biz de onu benimsedik."

75-76 – İbrahim dedi ki: "Peki, gerek sizin taptığınız, gerek gelip geçmiş babalarınızın taptığı şeyler hakkında biraz olsun düşünmediniz mi?

77 – Bilin ki ibadet ettiğiniz o tanrılar, Rabbülâlemin hariç, hepsi benim düşmanlarımdır. [10,71; 11,54-56; 6,81; 43,26]

Kur'ân'ın, Hz. İbrâhim (a.s.)'ın tevhid inancına fazla yer vermesinin hikmeti şudur: Araplar, Hz. İbrâhim'in dinine mensup olmakla öğünüyorlardı. Öte yandan Yahudi ve Hıristiyanlar da onun, dinlerinin öncüsü olduğunu ileri sürüyorlardı. Kur'ân bütün onlara şunu vurgulamak istiyordu ki: Hz. İbrâhim'in dini, şimdi Hz. Muhammed (a.s.)'ın size bildirdiği İslâm dinidir. O bu inanç içindir ki ailesini, vatanını ve milletini terkedip gâh Filistin'de, gâh Hicaz'da, gâh Mısır'da sürgün hayatı yaşamak zorunda kalmıştı.

78 – O'dur beni yaratan ve hayat imkânlarını veren, maddeten ve mânen yol gösteren.

79 – O'dur beni doyuran, O'dur beni içiren.

80 – Hastalandığımda O'dur bana şifa veren.

81 – O'dur beni öldürecek ve sonra da diriltecek olan.

Allah insanı yaratıp kendi haline bırakmamıştır. Onun vücudunu devamlı surette geliştirme, her türlü ihtiyaçlarını karşılama, ona zarar verecek binlerce tehlikeden koruma işlerini de uhdesine almıştır. Yüce Yaratıcı bunu öyle bir sisteme bağlamıştır ki insanın bu kadar ilerleyen bilgi ve tecrübeleri, bu sistemi güzelce farketmekle beraber lâyıkıyla kavrayamamaktadır.

82 – Büyük hesap günü günahlarımı bağışlayacağını umduğum ulu Rabbim de yine O'dur. [14,41]

83 – Ya Rabbî! Bana hikmet ver ve beni hayırlı kulların arasına dahil eyle! [26,21]

84 – Gelecek nesiller içinde iyi nam bırakmayı, hayırla anılmayı nasib eyle bana. [37,108; 2,129]

85 – Naim cennetlerine vâris olanlardan eyle beni ya Rabbî. [23,10]

86 – Babamı da affet, (ona tövbe ve iman nasib et!). Zira o yolunu şaşıranlar arasında. [19,47; 9,114; 60,4]

87 – İnsanların diriltilip bir araya toplandığı mahşer günü rüsvay eyleme beni ya Rabbî!

88 – O gün ki ne mal, ne mülk, ne evlat insana fayda eder. [6,94; 23,101; 18,46]

89 – O gün insana fayda sağlayan tek şey, Allah'a temiz bir kalple gelmesi olur.

90 – O gün cennet müttakilere yaklaştırılır. [15,45]

91 – O gün cehennem azgınlara gösterilir. [21,98]

92-93 – Ve onlara: “Nerede o, Allah’tan başka taptıklarınız?

Size yardım edebiliyorlar mı, kendilerini olsun kurtarabiliyorlar mı?” denilir.

94-95 – Arkasından onlar da, o azgınlar da ve topyekûn İblis ordusu da cehenneme fırlatılır.

96-102 – Orada putlarıyla çekişirken şöyle derler “Vallahi de, tallahi de biz besbelli bir sapıklık içinde imişiz!”

“Çünkü biz sizi Rabbülâlemin ile bir tutuyorduk. Ama bizi saptıranlar da, o mücrimler oldu.

“Şimdi artık ne şefaatçimiz var bizim, ne candan bir dostumuz!”

“Ah! Ne olurdu, imkân olsa da dünyaya bir dönsek ve müminlerden olsaydık!” [40,47; 7,53; 38,64]

Siyaktan iyice anlaşıldığı üzere âyet, kâfirler lehindeki şefaati reddetmektedir. Yoksa müminler hakkındaki şefaati inkâr edenlerin bu âyeti ileri sürmeleri geçersizdir.

103 – Elbette bunda alınacak ibret vardır; fakat onların ekserisi ibret alıp da iman etmezler.

104 – Ama senin Rabbin aziz ve rahîmdir (mutlak galiptir, geniş merhamet sahibidir).

105 – Nûh’un halkı da gönderilen resulleri yalancı saydı. [7,59; 11,32]

106 – Kardeşleri Nûh onlara şöyle demişti: “Hâlâ inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız?

107 – Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

108 – Öyleyse Allah’a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin!

109 – Bu hizmetten ötürü sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan, ancak Rabbülâlemîn’dir.

110 – Haydi öyleyse! Allah’a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin!.”

111 – “A!” dediler, “Seni izleyenlerin, toplumun en aşağı tabakasından olduklarını göre göre sana inanmamızı nasıl beklersin?” [6,52-53; 11,27]

112-113 – Nûh: “Onların daha önce ne yaptıkları hakkında bilgim yoktur.

Sizin azıcık bir şuurunuz olsaydı bilirdiniz ki onların hesabı ancak Rabbime aittir,

114-115 – Ben iman edenleri asla kovamam. Ben sadece açıkça uyaran bir elçiyim” dedi.

116 – Onlar: “Nûh! Bizi dinle! Eğer bu dâvadan vazgeçmezsen, mutlaka taşa tutulacaksın!” dediler.

Mercûm’un iki anlamı olabilir: 1. Taşlanmış, recm edilmiş. 2. Her taraftan azarlanmış, lânetlenmiş. Burada her iki mâna da geçerlidir.

117-118 – Nûh: “Ya Rabbî, dedi, halkım beni yalancı saydı.

Artık benimle onlar arasındaki hükmünü Sen ver, beni ve beraberimdeki müminleri Sen kurtar ya Rabbî!” [54,10-14]

119 – Hülasa, Biz de onu ve yanındakileri o yükle dolu gemi içinde kurtardık.

120 – Arkasından geride kalanları da suda boğduk.

121 – Elbette bunda alınacak ibret var,

fakat onların ekserisi ders alıp da iman etmezler.

122 – Ama Senin Rabbin aziz ve rahîmdir (mutlak galiptir, geniş merhamet sahibidir).

123 – Âd halkı da resulleri yalancı saydı.

124-127 – Kardeşleri Hûd onlara şöyle dedi: “Hâlâ inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız?

Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

Öyleyse Allah’a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin! Bu hizmetten ötürü sizden hiç bir ücret istemiyorum.

Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülâlemin’dir. [11,51]

128-130 – Siz her yol üzerinde, gelip geçenleri şaşırtmak için bir alamet yapıp

saçma sapan şeylerle mi uğraşırsınız?

O muazzam yapıları dünyada ebedî kalmak gayesiyle mi inşa ediyorsunuz?

Başkalarının hukukuna karşı hiç sınır tanımadan hep böyle zorbalık mı yapacaksınız? [89,6-7; 53,50; 41,15; 46,25; 69,7]

Hz. Hud o binaların sadece plan, sayı ve ihtişamlarına değil, aynı zamanda bu israflı yapıların o milletin ahlâk, kültür ve medeniyeti üzerindeki yakın etkilerine de itiraz etmiş oluyordu.

131-135 – Allah’a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin!

Size bildiğiniz bunca nimetleri veren,

size davarlar ve evlatlar ihsan eden,

bağ ve bahçeler, pınarlar lütfeden o Rabbinize karşı gelmekten sakının!

Müthiş bir günün azabının tepenize ineceğinden, gerçekten endişe ediyorum!”

136-138 – “Sen” dediler, “Ha böyle nasihat etmiş, ha etmemişsin, bize göre hepsi bir!

Bizim tuttuğumuz yol, önceki atalarımızın sürüp gelen âdetlerinden başka bir şey değildir.

Biz bundan ötürü de cezalandırılacak değiliz!” [11,53]

139 – Neticede onu yalancı saydılar, Biz de onları imha ettik.

Elbette bunda, alınacak ibret var,

fakat onların ekserisi ibret alıp da iman etmezler.

140 – Ama Senin Rabbin aziz ve rahimdir (mutlak galiptir, geniş merhamet sahibidir).

141 – Semud halkı da resulleri yalancı saydı. [11, 61-68]

142-145 – Kardeşleri Salih onlara şöyle dedi: “Hâlâ inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız?

Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

Öyleyse Allah’a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin!

Bu hizmetten dolayı sizden hiçbir ücret istemiyorum.

Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülâlemin’dir.

146 – Siz burada, konfor ve güven içinde kendi rahatınıza bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?

147-148 – Bağlarda, bahçelerde, pınarların başında, ekinler, bostanlar, dalları kırılacak derecede yüklü salkımları sarkan hurmalıklar içinde

devamlı kalacağınızı mı sanıyorsunuz?

149 – Böyle düşündüğünüz için mi dağlarda ince bir sanat eseri lüks villalar yontuyorsunuz?

Hicazın kuzeyinde Medine ile Tebük civarında Hicr dağının batı yamaçlarında Semudluların kayalara oydukları mesken ve mezarlara dikkat çekilmektedir. Bu yapılar, yüksek bir uygarlık ve dünyevî kudrete işaret eden ince bir zevk ve büyük emek ürünüdürler. Kalıntıları bu gün de görülebilir durumda olan birtakım hayvan figürleri ve kitabelerle süslü bu yapılar, konuşulan Arapçada *Medayin Salih* diye adlandırılır.

150-152 – Artık Allah’a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin!

Sakın işi gücü dünyada fesat çıkarıp nizamı bozmak olan,

düzeltme için ise hiç bir gayretleri bulunmayan o haddi aşanların isteklerine uymayın!”

153-154 – “Sen” dediler, “Bir sihirin etkisine kapılmışlardan birisin!

Hem bize hiçbir üstünlüğün yok, bizim gibi bir insansın.

Yok eğer böyle değil de, iddianda doğru isen mûcize göster bize!”

155-156 – Salih: “İşte mûcize, şu dişi deve!

Nöbetleşe olarak, kuyudan bir onun içme sırası, belirli günde de sizin içme sıranız olsun.

Sakın ona kötülük edeyim demeyin, yoksa sizi müthiş bir günün azabı bastırıverir.” dedi.

157 – Derken, deveyi boğazladılar, ama çok geçmeden yaptıklarına pişman oldular.

158 – Çünkü bildirilen azap onları bastırıverdi.

Elbette bunda alınacak ibret vardı. Fakat onların ekserisi ibret alıp da iman etmezler.

Semud halkından günümüze ulaşan tarihî kalıntılar vardır. Hicr denilen bölgede (Medine ile Tebük arasında) yer alan bu kalıntılar arasında bir de kuyu vardır. Bu kuyu Osmanlı Devletinden kalan bir askerî karakol içinde olup, Hz. Salih’in mûcizevî devesinin su içtiği kuyu olduğu bildirilmektedir. Harabelerden, müthiş zelzelenin 500x200 km. çapında bir kısmı etkilediği anlaşılmaktadır *(Tefhim)*. Hicr’deki kalıntıların benzerleri Ürdün’de Petra bölgesinde de vardır. Bazı şarkiyatçılar Kur’ân hakkında şüphe uyandırmak için Hicr’deki binaların Semud’a değil, Nabatlılara ait olduğunu iddia ederler. Halbuki Nabatlılar,

Semud halkından öğrenip bu san’atı mükemmel duruma ulaştırmış olabilirler.

159 – Ama senin Rabbin aziz ve rahîmdir (mutlak galiptir, geniş merhamet sahibidir).

160 – Lût halkı da elçileri yalancı saydı.

161-164 – Kardeşleri Lût onlara şöyle dedi: “Hâlâ inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız?

Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

Öyleyse Allah’a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin!

Bu hizmetten ötürü sizden hiçbir ücret istemiyorum.

Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülalemin’dir. [11,74-83; 15,58-77; 29,28-35]

165-166 – Neden siz bütün insanlardan sadece erkeklere şehvetle varıyorsunuz?

Neden Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıp da bu işi yapıyorsunuz?

Siz hakikaten iyice azmış bir toplumsunuz!”

[7,80-84]

167 – “Bizi dinle Lût!” dediler, “Bu söylediklerine son vermezsen mutlaka yurt dışına sürüleceksin! [7,82]

168-169 – “Ben” dedi, “Sizin yaptığınız bu işten nefret ediyorum.

Beni ve bana tâbi olanları, onların yaptıkları kötülüğün cezasından

ve onların her türlü şerrinden Sen kurtar ya Rabbi!”

170 – Biz de onu ve ona uyanları tamamen kurtardık.

171 – Yalnız bir koca karı geride kalıp helâk edilenler arasında oldu.

172 – Sonra geridekileri hep imhâ ettik.

Lut halkının başına inen azap Tevrat'ta ve antik dönemden kalan eserlerde de yer alır. Ayrıca, bazı tarihî ve arkeolojik araştırmalar da olayı tesbit etmektedir. Olay Lût Gölü (Ölü Deniz) civarında, m. ö. yaklaşık 1900 sıralarında vaki olmuştur. Bu vadide Lût kavminin yaşadığı Sodom şehrinin yanısıra Gomore, Adma, Zebuyem kentleri de vardı.

173 – Üzerlerine öyle helâk eden bir yağmur yağdırdık ki sorma!

Uyarılanların başına yağan musîbet ne fena idi!

174 – Elbette bunda alınacak ibret vardır. Fakat onların ekserisi ibret alıp da iman etmezler.

175 – Ama senin Rabbin aziz ve rahîmdir (mutlak galiptir, geniş merhamet sahibidir).

176 – Eyke halkı da resulleri yalancı saydı.

Eyke ile Medyen bazı müfessirlere göre aynı, bazılarına göre ise iki ayrı kavim idi. Muhtemelen bunlar aynı ırkın iki kolu idiler. Hz. İbrâhim'in oğlu Medyen'e nisbet edilen bu halk, Hicaz'ın kuzeyinden itibaren Filistin'in güneyine kadar çeşitli yerleşim merkezleri kurmuşlardı.

177-180 – Şuayb onlara şöyle dedi: "Hâlâ inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız?

Ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin!

Bu hizmetten ötürü sizden hiçbir ücret istemiyorum.

Benim ücretimi verecek olan, ancak Rabbülâlemin'dir."

181 – Ölçeği, tam ölçün de eksik ölçüp hak yiyenlerden olmayın!

182-183 – Doğru terazi ile tartın, halkın hakkından bir şey kısmayın!

Ülkede bozgunculuk yaparak nizamı bozmayın!

374

184 – “Sizi de sizden önceki nesilleri de yaratan Rabbinize karşı gelmekten sakının.”

185 – “Sen” dediler, “Bir sihirin etkisine kapılmışsın.

186 – Bize hiç bir üstünlüğün yok, sen de bizim gibi bir insansın.

Doğrusu, biz seni yalancılardan sanıyoruz.

187 – Eğer peygamberlik iddiasında doğru isen haydi gökten üstümüze bir parça düşür, üstümüze azap indir!” [17,92; 8,32]

188 – Şuayb: “Rabbim sizin yaptıklarınızı çok iyi biliyor.” dedi. [7,88]

189 – Hasılı onu yalancı saydılar. Bunun üzerine o gölge gününün azabı onları bastırıverdi. Gerçekten o, müthiş bir günün azabı idi.

Rivayete göre Allah onlara yedi gün ve sekiz gece süren şiddetli bir sıcak verdi. Evlere sığınıp, sonra ovaya çıkmaya mecbur kaldılar. Gölgeleyen bir bulutun altında toplandılar. O gölgelik bir ateş halinde üzerlerine düşüp hepsini yiyip bitirdi.

190 – Elbette bunda alınacak ibret vardır.

Fakat onların ekserisi ibret alıp da iman etmezler.

191 – Ama Senin Rabbin aziz ve rahîmdir (mutlak galiptir, geniş rahmet sahibidir).

192 – Elbette bu Kur’ân, Rabbülâlemin’in indirdiği bir kitaptır.

193-195 – Onu Rûhu’l-emin, uyaran nebîlerden olman için, senin kalbine açık ve vazıh bir Arapça ile indirmiştir. [2,97]

196 – Bu Kur'ân'a, elbette öncekilerin kitaplarında da işaret edilmişti. [7,157]

Maksat şudur: "Bu zikir, bu vahiy ve bu ilahî emirler, daha önce gönderilmiş ilahî kitaplarda da vardır. Bunların hiçbiri ilk olarak Kur'ân'da yer almış değildir.

197 – İsrailoğullarından bilginlerin onu bilmeleri, onlar için bir delil değil midir?

198-199 – Eğer Biz Kur'ân'ı Arap olmayanlardan birine indirseydik de onu kendilerine okusaydı, yine de ona iman etmezlerdi. [15,14-15; 10,96-97]

Hz. Peygamberin karşılaştığı inatçı inkârın bir şekli de şu idi: "O'nun getirdiği mesaj Arapçadır. Kendisi de Arap olduğu için bunu kendisinin hazırladığı söylenebilir. Şayet kendisinin de, bizim de bilmediğimiz bir dilden olsaydı ona inanabilirdik." Oysa Allah onların dediği gibi yapsaydı, bu sefer şöyle diyeceklerdi. "Bu yabancıyı cin tutmuş! Başka izahı yok!" Allah Teâlâ onlara cevaben kolaylıkla anlamaları için kendi dillerinde gönderildiğini bildirmiştir [44,58]. Fakat onlar bunu anlamazlıktan gelmişlerdir.

Aslında Arapça dışında bir dil ile gönderilseydi, yine onlar: "Şu tuhaflığa bakın: Arap milletinden bir resul gönderilmiş, ama ona öyle bir mesaj verilmiş ki ne kendisi anlıyor, ne de halkı!" (Krş. 41,44). Allah onların çaresizlik içindeki son bahanelerini, daha doğrusu sayıklamalarını da cevaplandırmıştır: "Vahyi gökten kâğıtlar halinde indirsek, onlar da elleriyle tutsalar dahi bu sefer de: "Bu bir büyüden ibaret, gerçek olamaz!" derlerdi. [6,7]

200-201 – İşte aynen bunun gibi, Biz o yalanlamayı suçlu kâfirlerin kalplerine öyle bir soktuk ki, o can yakıcı azaba girmedikçe ona iman etmezler.

202 – İşte bu azap, kendilerine ansızın gelir ki, onlar hiç farkında olmazlar.

203 – İşte o zaman: “Acaba, bize, azıcık olsun, bir mühlet verilir mi” derler. [14,44]

204 – Hâlâ, onlar Bizim azabımızın çarçabuk gelmesini mi istiyorlar. [29,29.53]

Cüz : 19, Sûre : 26

205-207 – Ne dersin: Onları yıllarca yaşatsak da, sonra tehdit edildikleri o azap başlarına gelse, onca seneler yaşayıp zevklenmeleri kendilerini kurtarabilir mi? [2,96; 92,11]

208 – Biz hiç bir ülkeyi, uyarıcıları gelmeden imha etmedik. [17,15; 28,59]

209 – Öğüt verilip hatırlatma yapılmıştır. Biz hiçbir zaman zalim olmadık.

210 – Kur’ân’ı asla şeytanlar indirmiş değildir.

211 – Bu, onların yapacağı iş değildir! Hem isteseler de buna güçleri yetmez!

212 – Çünkü onlar vahyi işitmekten kesinlikle menedilmişlerdir. [72,8-10]

213 – Öyleyse sakın, Allah ile beraber başka tanrıya yalvarma, sonra azaba mâruz kalanlardan olursun. [36,23; 11,26]

214 – Önce en yakın akrabalarını uyar!

Bu emir, İslâm’ın bir prensibini ortaya koymaktadır: Peygamber ve ailesi için hiçbir ayrıcalık yoktur. Hatta yükümlülükler önce onlardan başlamaktadır: Zekat diğer Müslümanlara düşerken, Peygamber ailesine haramdır. İlk kaldırılan faiz, Hz. Peygamberin amcası Abbas (r.a)’ınki olmuştur. Faraza suç işlemeleri halinde Peygamber hanımlarının cezası iki misli olarak belirlenmiştir [33,30].

215 – Sana tâbi olan müminlere kol kanat ger!

216 – Bununla beraber akrabalarından sana isyan edenlere “Ben sizin yaptıklarınızdan beriyim.” de!

217 – Sen o aziz-u rahîme (o mutlak galip ve geniş rahmet sahibine) güvenip dayan.

218-220 – Sen yolunda kâim olurken de, namaza dururken de, O seni elbette görüyor. Secde edenler, ibadet edenler arasında dolaşmalarını da görüyor. Çünkü her şeyi hakkıyla işiten, hakkıyla bilen O’dur. [52,48]

221 – (Şeytanlardan bahsediyorlar) şeytanların asıl kime indiğini bildireyim mi?

222 – Onlar yalan ve iftiraya, günaha düşkün kimselere inerler.

223 – Çünkü o iftiracılar şeytanlara kulak verirler, esasen onların çoğu yalancıdırlar.

Yalancı, iftiracı kâhinler, bilgileri noksan olduğundan, onlardan birtakım vehimler, emareler öğrenirler, sonra hayalhanelerinden gerçeğe uymayan hurafeler çıkarırlar, uydurdukları yalanları söylerler. Hadis-i Şerifte: “Cinnî, gayb âleminden bir kelime kapar, sonra onu insanlardan olan dostunun kulağına koyar, o da yüz yalan ilave ederek onu söyler.” bildirilmiştir. “*Yulkûne*” nin faili, yani “dinleme işini yapanlar” şeytanlar da olabilir. Yani onlar mele-i a’lâya kulak vermeye çalışırlar.

224 – Şairler var ya, bunların peşine de sapkınlarla çapkınlar düşer!

225-226 – Görmez misin onlar her vâdide sözcüklerin, hayallerin peşinde dolaşır ve yapmayacakları şeyleri söylerler. [36,69; 69,41]

227 – Ancak iman edip, yararlı işler yapanlar, Allah’ı çok zikredip ananlar ve zulme mâruz kaldıktan sonra haklarını

savunanlar müstesna.

Zalimler de nasıl bir inkılab ile devrileceklerini, yakında öğrenirler. [40,52]

Cahiliye dönemi Arap şiirinde şehvet, intikam, ırkçılık gibi duygular hâkim olup fazilet temaları az yer alırdı. Onun için Hz. Peygamber, bu tür şiir karşısında olumsuz bir tavır takınmıştır. Fakat bu arada bazen şiir dinlemiş, bir keresinde: “Bazı şiirler hikmet doludur.” buyurmuştur. Ümeyye İbn Ebi’s-Salt hakkında: “Şiiri iman etti, ama kendisi kâfirdir.” demiştir. Bu olumlu tavır 227. ayetin istisnasının tefsiri kabilindedir. Bu ayet: 1. İman, 2. Makbul işler işleme, 3. Allah’ı sık sık hatırlama, 4. Şahsî hislerle hareket etmeyip kamunun haklarını savunma şartları ile şiiri mübah kılmıştır. Bu itibarla Hz. Peygamber (a.s.) Kâb İbn Mâlik, Hassan İbn Sâbit gibi şairleri övmüştür.

24212-13 Çk 4,10-14.
24314 Çk 2,11-15.
24419 Sy 12,1.
24563 Çk 14, 22.

27 – NEML SÛRESİ

93 ayet olup Mekke döneminde inmiştir. İsmini, 18. ayetinde geçen Vâdi'n-neml "Karıncalar Vadisi" terkibindeki Neml kelimesinden almıştır. Kur'ân'ın önemini anlatıp şirki çürütür. Hz. Salih, Hz. Lût gibi nebîlerin tebliğlerine yer vermekle bunu pekiştirir, özelikle Hz. Süleyman'a fazla yer vermesiyle Hz. Peygamber (a.s.)'ın istikbalinin parlak olduğuna işaret eder. Sûrenin sonuna doğru müminlerin felahına, âhiret hayatına ve İslâm muhaliflerinin elebaşılarının helâk edileceklerine değinir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Tâ sîn. Şunlar Kur'ân'ın ve gerçekleri açıklayan kitabın âyetleridir.

2 – Müminler için hidayet, rehber ve müjdedir. [41, 44]

3 – O müminler ki namazı hakkıyla ifa eder, zekâtı verir ve âhirete kesin olarak iman ederler.

4 – Biz âhirete iman etmeyenlere yaptıkları işleri süsledik, o yüzden onlar körelmiş bir vaziyette bocalar dururlar. [6,110]

İnsanlara yaptıkları işlerin süslenmesi fiili, Kur'ân'da bazan Allah Teâlâya, bazan da şeytana izafe edilir. Birinci durumda her insanın kendi tercihi ile benimseyip yaptığı iş, Allah tarafından da güzel gösterilir, o bunu yapmaktan memnun olur. İkinci durumda ise yine insanın tercihi ile yaptığı iş şeytan tarafından güzel gösterilir.

5 – Onlara çetin bir azap vardır, âhirette ise en çok ziyana uğrayacak olanlar da onlardır.

6 – Fakat sana gelince, ey Resulüm! Hiç şüphe yok ki Kur'ân sana; her işi hikmet dolu olan, her şeyi mükemmel olarak bilen Allah tarafından verilmektedir. [6,115]

7 – Nitekim resullerden olan Mûsâ da çölde geceleyin yol alırken ailesine: "Durun!" demişti, "Uzakta bir ateş gördüm, oraya gideyim belki oradan yol hakkında bir bilgi alır, yahut hiç değilse bir ateş koru getirir de ısınmanızı sağlarım."

Mûsâ (a.s.) Medyen'de 8-10 yıl kaldıktan sonra, ailesi ile Mısır'a dönüyordu. Medyen, Hicazın kuzeybatı tarafında yer alır. Hz. Mûsâ, Medyen'den Mısıra doğru geliyordu. Sina yarımadasının güney tarafında bulunup Cebel-i Mûsâ da denilen Sîna dağına varmıştı. Hz. Mûsâ'ya risalet verilen yer 1666 m. yükseklikte bir yer olup, orada 365'te Konstantin bir kilise, ondan, iki asır sonra da Jüstinyen bir mânastır yaptırmış olup halen bu yapılar mevcuttur.

8 – Oraya varır varmaz birden şöyle nida edildi. "Ateş mahallinde ve çevresinde bulunan kimselere feyiz ve bereket verildi. Âlemlerin Rabbi olan Allah yüceler yücesidir, bütün noksanlardan münezzehtir."[246]

Nidanın tamamlanmasından sonra son "Sübhanallah" cümlesi, olayın büyüklüğüne hayret uyandırmakla beraber, Allah hakkında benzetme hatasına düşmemek içindir.

9 – "Dinle Mûsâ! Ben, her şeye kadir, mutlak galip, her işi hikmetle dolu olan gerçek İlah'ım.

10 – "Şimdi asânı yere bırak!" Bırakıp da onun çevikçe hareket eden bir yılana dönüştüğünü görünce derhal kaçtı, bir kere olsun, dönüp arkasına bile bakmadı. "Korkma, Mûsâ! Çünkü Benim huzurumda resuller korkmazlar." buyurdu.

11 – “Benden korkanlar, zulüm ve günah işleyenlerdir. Fakat onlar da o fenalıktan sonra güzel işler yaparlarsa, onlara karşı da Ben çok affedici, geniş merhamet ve ihsan sahibi olarak muamele ederim.” [4,110]

12 – “Haydi, elini koynuna sok! Şimdi çıkar: İşte kusursuz, pırıl pırıl ışık saçıyor. Böylece Firavun’a ve onun halkına göstereceğin dokuz mûcizeye bu da dahil olsun. Hakikaten onlar yoldan tam çıkmış bir güruhtur.” [7,133; 17,101]

Bu dokuz mûcize 7,133’de sayılmıştır: Asâ, parlak el, büyücülerin büyülerini bozmak, kıtlık, tufan, çekirge sürüleri, haşereler, kurbağalar ve kan.

13 – Mûcize ve belgelerimiz bütün aydınlığıyla apaçık olarak onlara geldiğinde: “Bu besbelli bir büyü!” dediler.

14 – Vicdanları onların doğruluğuna şahitlik ettiği halde,

sırf kibir ve haksızlık saikiyle, onları inkâr ettiler.

İşte bak da fesatçıların, bozguncuların âkıbetlerinin nasıl olduğunu gör!

15 – Biz Davud’a ve Süleyman’a pek çok ilim verdik. Onlar da: “Bizi mümin kullarının çoğuna üstün kılan Allah’a hamd olsun!” dediler.

16 – Süleyman Davud’a vâris oldu ve “Ey insanlar, bize kuş dili öğretildi

ve daha her şeyden bolca nasip verildi. Gerçekten bunlar âşikâr lütuflardır.” dedi.

Bu veraset, nübüvvet ve hâkimiyette yerine geçmektir ki bu Davud (a.s.)’ın on dokuz oğlundan yalnız Süleyman’a (a.s.) nasib oldu. Süleyman (a.s.)’ın m.ö. 965-926 arasında 40 yıl kadar hükümdarlık yaptığı söylenmektedir. Şimdiki Filistin, Ürdün ve Doğu Suriye’de hüküm sürmüştür. Süleyman (a.s.)’ın kuş dili bildiği Tevrat’ta yer almasa da

İsrailoğullarının geleneklerinde yer almıştır (*Jewish Encyclopadea* XI, 439' dan *Tefhimu'l-Kur'ân*).

17 – Günün birinde, Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan orduları toplanmış olup, hepsi birlikte, düzenli olarak kendisi tarafından sevk ediliyordu.

Eski Ahit'te cinlerin Hz. Süleyman (a.s.)'ın ordusunda yer aldıklarına dair bilgi bulunmaz. Fakat Talmut'ta ve Yahudî hahamlarının nakillerinde buna rastlanmaktadır (*Jewish Encyclopadea*, XI, 440). Bazı çağdaş tefsircilerin cinleri ve kuşları, bazı insan grupları diye tevil etmeleri kabul edilemez *(Tefhim).*

18 – Derken Karınca Vadisi'ne geldiklerinde, onları gören bir karınca: "Ey karıncalar, haydin yuvalarınıza girin.

Süleyman ve orduları, sizi farkında olmaksızın ezip kırmasınlar!" diye seslendi.

Karıncaların dış iskeleti silisyum maddesindendir. O da cam gibi kırılgan bir maddedir. Buı madde Kur'an'ın indiği dönemde bilinmediğinden, bu ayet bilimsel i'caz örneklerinde sayılabilir.

Karınca kıssası İsrail metinlerinde de yer almıştır. Fakat kıssanın devamında Süleyman'ın böbürlendiği, karıncanın da ona: "Sen bir damladan yaratılmışsın." demesi karşısında mahcup olduğu ileri sürülür (*Jewish Encyclopadea*, XI, 440). Burada da görüldüğü gibi Kur'ân, diğer kutsal metinler karşısında hakem konumundadır, onlara karıştırılan beşerî ilaveleri düzeltmektedir. Buna rağmen bazı oryantalistler sıkılmadan, Kur'ân'ın bu tür kıssaları Yahudi rivayetlerinden aldığını iddia etmektedirler.

19 – Onun sesini işiten Süleyman tebessüm ederek:

"Ya Rabbî, dedi, beni nefsime öyle hâkim kıl ki gerek bana, gerek ebeveynime ihsan ettiğin nimetlere şükredeyim,

Seni razı edecek yararlı işler yapabileyim.

Bir de lütfedip beni hayırlı kulların arasına dahil eyle!"

20 – Bir de kuşları teftiş etti de: "Hüdhüd'ü neden göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?" dedi.

21 – "Kuvvetli ve geçerli bir mazeret ortaya koymadığı takdirde,

onu şiddetli bir şekilde cezalandıracağım yahut boynunu keseceğim!"

22 – Derken, çok geçmeden Hüdhüd geldi: "Ben, dedi, senin bilmediğin bir şeyi öğrendim ve sana Sebe'den önemli ve kesin bir haber getirdim."

23 – Sebe halkını bir kadın hükümdarın yönettiğini gördüm. Kendisine her türlü imkân verilmiş.

Onun güçlü bir yönetimi olduğu gibi pek büyük bir tahtı da var.

Sebe halkı Güney Arabistan'da ticaretle uğraşan bir millet idi. Başkentleri, Yemen'in San'a şehrinin takriben 100 km. kuzeydoğusundaki Ma'rib idi. Sebeliler, m.ö. 1100 - 115 arasında bin yıl kadar bütün Arap yarımadasına hâkim olmuşlardı.

24 – Ne var ki onun da halkının da Allah'ın dışında güneşe taptıklarını gördüm.

Anlaşılan, şeytan yaptıkları bu kötü işleri kendilerine güzel göstermiş ve onları yoldan çıkarmış, bu yüzden de hak yolu bulamıyorlar.

25 – Oysa göklerde ve yerde gizli olan her şeyi açığa çıkaran,

sizin gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı da bilen Allah'a secde ve ibadet etmeleri gerekmez mi?

26 – Halbuki o büyük arşın sahibi olan Allah'tan başka ilah yoktur.

27-28 – “Bakalım, dedi Süleyman, doğru mu söyledin, yoksa yalancının teki misin, bunu anlayacağız.

Sen şimdi şu mektubumu götür, bırak onların yanına,

sonra onlardan biraz uzaklaş ve ne yapacaklarını gözle!”

29 – Kraliçe: “Değerli danışmanlarım! “Bana çok önemli bir mektup gönderildi.”

30-31 – Mektup Süleyman’dandır ve “Rahman ve rahîm olan Allah’ın adıyla” diye başlayıp:

“Bana karşı kibirlenmeyin, itaat ve teslimiyet göstererek yanıma gelin!” diye devam etmektedir.

Müslimîn kelimesinin itaat ve iman etme olarak iki anlamı vardır. Bazı müfessirlere göre her iki anlam birden kasdedilerek “İtaat ve iman etmiş olarak yanıma gelin.” diye açıklamak da mümkündür. Süleyman (a.s.)’ın bu kıssası Eski ve Yeni Ahitte, Kur’ân’dakinden farklı ve daha geniş tarzda bulunur (I. Krallar, 10,1 - 29; II. Tarihler, 9,1 - 12; Matta, 12,42-43; Luka, 11,31). Yahudi rivayetlerinde maalesef Hz. Süleyman, değil bir Peygamber’e, hatta iyi bir mümine bile yakışmayan gurur, şehvet, putperestlik irtikâb etmekle itham edilir ve sadece bir kral olarak tanıtılır. Kur’ân, İsrail’in büyük şahsiyetleri lehindeki şahitliği ile Yahudilere pek büyük bir iyilik etmiştir, ama onlar bunu takdirden geri durmuşlardır.

32 – “Değerli danışmanlarım, bu mesele hakkında görüşlerinizi istiyorum. Pek iyi bildiğiniz gibi, sizi çağırmadan, size danışmadan hiç bir meseleyi hükme bağlamam.”

33 – Onlar: “Biz güçlü, kuvvetliyiz, savaşçı milletiz.

Ama yetki sizindir, değerlendirip münasip gördüğünüz emri verin!” dediler.

34 – “Doğrusu” dedi Kraliçe, hükümdarlar bir ülkeye girince oranın düzenini altüst eder, halkının eşrafını da sefil ve zelil ederler.

Evet istilacılar hep böyle yaparlar.

35 – Bunun içindir ki, ben şimdi onlara bir hediye gönderip elçilerimin ne gibi bir cevap getireceklerini bekleyeceğim.”

36 – Elçi Süleyman’a gelince o, elçiye: “Siz bana mal ile yardım mı etmek istiyorsunuz? Oysa Allah’ın bana verdiği nimetler, size verdiklerinden daha hayırlıdır. Ama siz hediyenizle böbürlenirsiniz” dedi.[247]

Allah’ın verdiği şeyler sadece dünyevî servet olmayıp, ona ilaveten iman, ilim, hikmet gibi faziletlerdir.

37 – “Sen dön ve onlara de ki: Biz onların üzerine, karşı koyamayacakları muazzam ordularla yürüyeceğiz. Onları yurtlarından mağlup ve zelil olarak çıkaracağız.”

38 – Daha sonra Süleyman onların itaatlerini bildirmek üzere huzuruna geleceklerini öğrenince yanındaki danışmanlarına:

“Değerli danışmanlarım! Onların itaat içinde huzuruma gelmelerinden önce, içinizden kim onun tahtını bana getirebilir?” dedi.

39 – Cinlerden pek güçlü ve habis birisi “Ben,” dedi, “Sen makamından kalkmadan, onu sana getiririm. Benim onu taşımaya gücüm yeter, hem de zayi etmeden güvenilir tarzda getirecek emin bir kimseyim.”

40 – Ama nezdinde, kitaptan ilim olan bir zat da: “Ben, sen gözünü açıp kapamadan onu getirebilirim.” der demez,

Süleyman, Kraliçenin tahtının yanıbaşında durduğunu görünce:

“Bu, Rabbimin lütuflarındandır. Bu, şükür mü edeceğim, yoksa nankörlerden mi olacağım? diye beni sınamak içindir. Şükreden, sadece kendi lehine olarak şükreder.

Nankörlük eden ise bilmelidir ki Rabbim onun şükründen müstağnidir, şükrüne ihtiyacı yoktur, ihsan ve keremi boldur.” [41,46; 30,44; 14,8]

Hz. Süleyman’ın oturduğu Filistin ile Sebe arasındaki mesafe 2000 km. den fazladır. Hz. Süleyman, mûcizevî olarak Kraliçenin tahtını bu uzak mesafeden celb etmişti. Burada insanları, bu işin sırrını aramaya, bilim ve teknoloji yönünden incelemeye de gizli bir teşvik sezebiliriz.

41 – Devamla dedi ki: “Onun tahtının görünümünü biraz değiştirin! Bakalım onu tanıyacak mı, tanımayacak mı?”

42 – Süleyman’ın huzuruna girince ona: “Senin tahtın da böyle midir?” diye soruldu.

“Sanki o!” dedi, “Zaten bu mucizeden önce bize bilgi verildiği için sana itaat edenlerden olduk.”

Bu sözü, Allah’ın nimetini anmak için Hz. Süleyman (a.s) da söylemiş olabilir; “Allah’ın kudreti hakkında bu kadından önce bize ilim verildiğinden, biz O’na itaat edenlerden olduk”.

Kraliçe zeki ve tecrübeli biri olarak Süleyman (a.s.)’ı dikkatle inceleyip şunları tesbit etti. 1. Mektûbunun değişik üslubu, Allah’ın adı ile başlaması. 2. Kıymetli hediyeleri kabul etmemesi. 3. Elçisinin onun hakkındaki iyi intibaları. Bunlar onu ziyaret etmesine sebep teşkil etti. Şahsen görüşünce onun şu özelliklerine de şahid oldu: 4. Tahtının getirilmesi mûcizesi. 5. O dünya padişahının temiz, dürüst, mütevazi ve dindar bir insan olması.

43 – Öteden beri Allah’tan başka taptığı putlar, tevhid dinine girmesini engellemişti. Çünkü o kâfir bir millete

mensup idi.

44 – Kraliçeye: “Buyurun, saraya girin.” denildi. Sarayın eyvanını görünce, zemininde engin ve duru su olduğunu zannedip eteğini yukarı çekti. Süleyman: “Bu, sırçadan yapılmış şeffaf bir saraydır.” Kraliçe:

“Ya Rabbî, dedi, Ben (Sen’den başkasına ibadet etmekle) kendime zulmetmişim,

şimdi ise Süleyman’la birlikte âlemlerin Rabbine teslim oluyorum.”

45 – Bir vakit Biz Semud halkına da, yalnız Allah’a ibadet edin diye çağrıda bulunmak için kardeşleri Salih’i gönderdik.

Çok geçmeden onlar birbiriyle çekişen iki bölük oluverdiler. [7,73-77; 11,61-68; 26,141-159]

46 – “Ey halkım!” dedi, “İyiliği bırakıp da neden kötülüğün çarçabuk gelmesini istiyorsunuz.

Niçin, merhametine nail olmak ümidiyle Allah’tan af dilemiyorsunuz?”

47 – “Biz” dediler, “senin ve sana bağlı olanların yüzünden uğursuzluğa uğradık.”

Salih: “Uğursuzluk dediğiniz şey Allah katında takdir edilmiştir.

Doğrusu siz imtihana tutulan bir toplumsunuz.” diye cevap verdi. [7,131; 4,78; 36,19]

48 – Şehirde dokuz çete vardı ki bunlar ülkede hep bozgunculuk çıkarır,

iyileştirme ve düzeltme adına hiç bir şey yapmazlardı.

49 – Allah’a yemin ederek aralarında şöyle anlaştılar:

“Geceleyin ona ve yakınlarına baskın yapıp hepsini öldürür,

sonra da sahip çıkan akrabalarına yakınlarının öldürülmesi esnasında orada bulunmadığımızı bildirir ve biz gerçekten doğru söylüyoruz deriz."

50 – Onlar bir tuzak kurdular, ama tuzaklarına karşı Biz de tuzak kurduk,

kendileri farkında olmadan onların tuzaklarını bozduk, onların planlarını altüst ettik.

51 – Bak işte onların tuzaklarının âkıbeti nasıl oldu!

Biz onları da kendilerine uyan toplumlarını da imha ettik!

52 – İşte onların, zulümleri sebebiyle ıssız kalmış, çökmüş evleri...

Elbette bunda bilen ve anlayan kimseler için ibret vardır.

53 – İman edip Allah'a karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık.

54 – Lût'u da halkına resul olarak gönderdik.

O da onlara dedi ki: "Siz göz göre göre pek çirkin ve hayasız bir iş yapıyorsunuz ha!" [7,80-84; 11,74-83; 15,57-77]

55 – Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere mi yaklaşıyorsunuz?

Siz gerçekten ne cahil bir güruhsunuz öyle!" [26,165-166]

56 – Halkının buna karşı verdiği cevap sadece: "Lût'u ve etrafındakileri şehrinizden kovun, çünkü onlar çok temiz insanlar, yanımızda kirlenmesinler(!)" demekten ibaret oldu.

İbn Abbas bu sözü onların alay etmek kasdıyla söylediklerini belirtmiştir.

57 – Biz onu, ailesini ve beraberinde olanları kurtardık.

Yalnız eşinin geride kalıp azaba uğrayanlardan olmasını takdir etmiştik.

58 – Üzerlerine öyle berbat bir yağmur indirdik ki!

Uyarılıp da aldırmayanların maruz kaldıkları o yağmur ne fena bir yağmurdu!

59 – De ki: “Hamd olsun Allah’a, selâm olsun seçtiği kullarına. Allah mı hayırlı, yoksa O’na ortak saydıkları şeyler mi?

Burada Lût (a.s.)’ın ikinci hitabesi başlıyor. Önce müminlere ilahî görgü kurallarından biri öğretilmek üzere, önemli konuşmalarına Allah’a hamd ve seçkin kullarına selâm vererek başlamaları öğretiliyor.

Hz. Peygamber (a.s.) bu ayetin son cümlesini okuduktan sonra cevap olmak üzere: “Hayır, Allah hayırlıdır, bakidir, yücedir ve uludur.” derdi.

60 – O nesneler mi üstün, yoksa gökleri ve yeri yaratan ve gökten sizin için su indiren mi?

Öyle bir su ki Biz onun sayesinde gözleri gönülleri açan pek güzel bahçeler bitirmekteyiz.

Halbuki siz onun bir tek ağacını bile bitiremezdiniz.

Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur?

Elbette olmaz! Ama onlar haktan sapan bir gürûhtur. [43,87; 29,63; 13,33]

61 – O nesneler mi üstün, yoksa yeri oturmaya elverişli kılan,

içinden yer yer ırmaklar akıtan ve oraya sağlam dağlar yerleştiren

ve iki denizin arasına bir engel koyan Allah mı?

Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur?

Elbette olmaz! Ama onların çoğu bu gerçeği anlamıyorlar. [40,64; 25,53]

62 – O nesneler mi üstün yoksa, çaresiz kalıp Kendisine yalvaran insanın duasını kabul edip sıkıntısını gideren ve sizi dünyada halifeler yapan Allah mı?

Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur?

Elbette olmaz! Ne de az düşünüyorsunuz! [17,67; 16,53; 6,133, 165; 2,30]

63 – O nesneler mi üstün yoksa size karanın ve denizin karanlıklarında yol gösteren ve rahmetinin müjdecisi olarak rüzgârları gönderen mi?

Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur?

Elbette olmaz! Allah, müşriklerin şirk koşmalarından münezzehtir. [16,16; 6,97]

64 – O nesneler mi üstün yoksa mahlûkları ilkin yaratan, sonra da tekrar hayat veren

ve sizi gerek gökten gerek yerden rızıklandıran mı?

Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur?

Elbette olmaz! De ki: “Şerik iddianızda tutarlı iseniz delilinizi gösteriniz.” [30,27; 57,4; 20,54; 23,117]

Bu son bölümdeki âyetler sadece müşriklerin batıl inançlarını çürütmekle kalmıyor. Allah’ı inkâr edenlerin de iddialarını çürütüyor. Bulutların teşkil edilmesi, yağmurun damla damla ihtiyaç miktarı gönderilmesi, aynı toprak ve su ile beslenen ve esas yapıları aynı maddelerden oluşan tohum ve çekirdeklerden çok değişik binlerce çeşit bitkinin çıkarılması, onların çiçekleri, renkleri, desenleri, meyveleri, kokuları ile sergiledikleri ilim, hikmet, kudret ve sanat; yaratılışın, başlangıcından beri makrokozmoz ve mikrokozmoz evrendeki sistemlerde devam eden aksaksız nizam, azıcık aklı olanlara dahi bu nizamın sahibi tek Allah’ı tanıtmaktadır. Âyetler, insanı bu kabil tefekküre yöneltmektedir.

65 – De ki: “Gerek göklerde gerek yerde olanlardan hiç kimse gaybı bilemez, gaybı yalnız Allah bilir.”

Dolayısıyla, onlar ne zaman diriltileceklerini de bilemezler. [31,34; 6,59; 7,187]

66 – Doğrusu, onların ahiret hakkındaki bilgileri gitgide eksildi.

Daha doğrusu onlar bundan şüphe içindedirler. Hayır, hayır onlar âhiretten yana kördürler. [18,48]

Bu âyetteki üç *idrab’ı* (yani “Öyle değil de doğrusu şöyledir.”) Razi şöyle açıklar: Cenab-ı Hakk; 1- Önce dirilmenin vaktini bilmediklerini, 2- Sonra kıyametin olacağını da bilmediklerini, 3- Peşinden şüphe içinde bilinçsizce hareket ettiklerini, 4- Son olarak da idrâksizliğin en ileri derecesiyle kör olduklarını bildirmiştir.

67 – Bunun içindir ki kâfirler: “Sahi!” dediler, “Biz de babalarımız da ölüp toz toprak olduktan sonra, biz mi diriltilip kabirden çıkarılacağız?”

68 – “Bize de, daha önce babalarımıza da bu dirilme, vaad edilip durdu. Bu, önceki insanların masallarından başka bir şey değildir!”

69 – De ki: “Hele dünyayı bir dolaşın da suçlu kâfirlerin âkıbetleri nasıl olmuş görün!”

70 – Sen onlardan ötürü sakın üzülme ve onların kuracakları tuzaklardan dolayı asla tasalanma!

71 – “İddianızda doğru iseniz bu vaad ne zaman gerçekleşecek?” derler. [17,51; 29,54]

72 – De ki: “Acele ile istediğiniz o azabın bir kısmı belki de ensenize binmek üzeredir.”

73 – Doğrusu senin Rabbin, insanlara karşı büyük lütuf sahibidir.

Fakat insanların çoğu O’na şükretmezler.

74 – Rabbin, onların gerek sinelerinin sakladığı, gerek açığa vurdukları her şeyi tamamen bilmektedir. [13,10; 20,7; 11,5; 27,25]

75 – Gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta yer almasın.

76 – Bilesiniz ki bu Kur'ân, (Süleyman'ın bu kıssası gibi) hakkında ihtilafa düştükleri şeylerin pek çoğunu İsrailoğullarına anlatmaktadır. [19,34]

77 – Hem Kur'ân müminler için hidayet rehberidir, rahmettir.

78 – Senin Rabbin onların arasında hikmet ve adaletiyle hükmedecektir.

Gerçekten O, aziz ve alîmdir (mutlak galiptir, her şeyi hakkıyla bilir).

79 – O halde yalnız Allah'a güven, çünkü tuttuğun yol, gerçekliği meydanda olan hak yoludur.

80 – Şunu bil ki sen, ne ölülere sesini duyurabilir, ne de arkasını dönüp uzaklaşan sağırlara davetini işittirebilirsin!

81 – Sen körleri de yanlış yoldan kurtarıp doğru yola getiremezsin.

Sen ancak ayetlerimize iman etmeye yatkın kimselere çağrını duyurabilirsin. Çünkü onlar hakka teslim olurlar.

82 – Kıyamet hakkındaki sözün gerçekleşme zamanı yaklaşınca onlara yerden bir dabbe (canlı) çıkarırız.

O da insanların bizim ayetlerimize, (özellikle kıyamete dair âyetlerimize) inanmadıklarını söyler.[248]

Kıyamet alâmeti olan dabbe müteşabih bir kavramdır. Dilde, hafifçe de olsa hareket eden her şeye hatta tren, otomobil gibi cansız şeylere de denebilir. Fakat esas

itibariyle canlılar hakkında kullanılır. Konuşma sıfatından dolayı çıkarılacak dabbenin insan olacağı söylenmiştir.

Hülasa, bu “dabbe” hakkında Kur’anda ve hadis-i şeriflerde net bir bilgi verilmediğinden, onu gaybi bir mesele kabul edip mahiyetini Allah’ın ilmine havale etmek gerekir.

83 – O büyük duruşma günü, her ümmetten âyetlerimizi yalan sayan birer cemaat toplarız, onlar bir araya getirilip Allah’ın huzuruna sevkolunurlar. [37,21-22; 81,7]

84 – Nihayet hesap yerine vardıklarında Allah Teâlâ: “Demek siz ayetlerimin ne olduğunu iyice anlamadan yalan saydınız öyle mi? Yoksa ne yaptınız?” [75,32; 77,34]

85 – İşledikleri zulüm yüzünden tehdit olundukları azap hükmü onlar hakkında gerçekleşti, onların artık konuşacak halleri kalmadı.

86 – Onlar anlamıyorlar mı ki Biz, insanların dinlenip sükûnet bulmaları için geceyi, çalışsınlar diye de gündüz aydınlığını yarattık.

Elbette bunda iman edecek kimseler için ibretler vardır.

87 – Gün gelecek sûra üflenecek, Allah’ın dilediği dışında, göklerde ve yerde olan herkes müthiş bir korkuya kapılacak.

Hepsi boynu bükük vaziyette O’nun huzuruna varacaklar. [17,52; 30,25; 70,43]

88 – Bir de o dağları görür, donuk ve hareketsiz sanırsın;

Oysa onlar bulutların yürüdüğü gibi yürümektedirler.

İşte bu, her şeyi muhkem ve mükemmel yapan Allah’ın sanatıdır.

Muhakkak ki O, sizin yaptığınız her şeyden haberdardır. [52,9-10; 20,105-107; 18,47; 81,3][249]

89 – Kim O’nun huzuruna bir iyilikle gelirse, ona daha hayırlı bir mükâfat vardır.

Üstelik onlar o kıyamet gününün dehşetinden emin olacaklardır. [6,160; 21,103; 41,40]

90 – Kim de kötü işlerle gelirse, onlar da yüzükoyun ateşe yuvarlanırlar. Siz işlediklerinizin karşılığından başka bir şey mi bulacaktınız?

91-92 – De ki: Bana bu beldeyi muhterem ve mukaddes kılan ve her şey Kendisine ait olan Allah’a, yalnız O’na ibadet etmem emredildi.

Keza bana Allah’a teslim olanların ilki olmam ve Kur’ân okumam da emredildi. Artık kim doğru yolu bulursa sırf kendisi için bulmuş olur. Kim de yoldan saparsa de ki: “Ben sadece uyarmakla görevli elçilerden biriyim.” [106,3-4; 13,40]

Bu sûre Mekkî olup “Önce en yakın akrabalarını uyar!” buyruğunun bir uygulaması kabilinden, bu âyet Hz. Peygambere Mekkelilere şöyle demesini emrediyor: “Allah can güvenliğinin olmadığı geniş Arap ülkesi ortasında Mekke’yi güvenli bir yer yaptı, bütün insanların kıblesi kıldı. Ama siz nankörlük edip başka putlara yönelseniz de, ben yalnız O’na kulluk ederim.”

Bu sûre indirildiğinde Hz. Peygamber (a.s.) bu derecede yalnız iken, müteakip ve son ayet olan 93. ayette istikbal hakkında kuvvetli bir garanti verilmesi, o tarihten itibaren İslâm’ın dünyanın her tarafında gittikçe güçlenerek yayılması, Kur’ân’ın her şeyi bilen Allah tarafından gönderildiğinin kesin bir delilidir.

93 – De ki: “Hamd O Allah’a olsun ki size er-geç alâmetlerini gösterecek

siz de onları tanıyacaksınız. Senin Rabbin, sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir.” [41,53]

2468 Ts 33,16; Çk 3,2.

24736 Kr MI 10,1-13; Ta II 9,1-12.

24882 Yh V 13,11.

24988 Yh V 6,14.

28 – KASAS SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuştur, 88 âyettir. Hz. Mûsâ (a.s.)'ın kıssasının Kur'ân-ı Kerim'de en tafsilatlı anlatıldığı bir sûre olması itibariyle el-Kasas adını almıştır. Gerçekten, bu sûre-i şerifede Hz. Mûsâ (a.s.)'ın doğumu, Mısır'dan çıkmaya mecbur kalması, Medyen'e hicreti, orada evlenmesi, kendisine ve kardeşi Harun (a.s.)'a risalet verilmesi, Firavun'a gidip ona tebliğde bulunmaları, Karun kıssası, Hz. Mûsâ'nın İsrailoğullarını kurtarıp Mısır'dan çıkarması, onları takib eden Firavun ve ordusunun denizde boğulmaları anlatılır.

Kur'ân, Hz. Peygamber (a.s.)'ı Hz. Mûsâ'ya benzetir. Hz. Mûsâ'ya inanmanın, Hz. Peygamber (a.s.)'a da imanı gerektirdiğini vurgular. 48-52 pasajı, bu hususu açıklar. Sûre, son kısmında, Hz. Peygamberin tebliğinin muzaffer olacağını açıkça haber verir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Tâ. Sîn. Mîm.

2 – İşte şunlar gerçeği açıklayan kitabın ayetleridir.

3 – İnanacak kimseler için, sana Mûsâ ile Firavun'un arasında geçen olayların bir kısmını, gerçeğe tam uygun olarak anlatacağız.

4 – Doğrusu Firavun, ülkesinde (Mısır'da) zorbalık yaptı, büyüklük tasladı. Halkını çeşitli fırkalara ayırdı. Onlardan bir topluluğu, erkek evlatlarını kesmek, kız evlatlarını ise

(istismar için) hayatta bırakmak suretiyle zayıflatmak istiyordu. O, bozguncunun teki idi.

Mısırlılar, İbranîlerin dıştan gelecek bir tehlike ile işbirliği yapacağı endişesi ile İbranî nüfusunu azaltıyorlardı. [7,141]

5-6 – Biz ise o ülkedeki güçsüzlere ihsanda bulunmak, onları dünyada örnek şahsiyetler yapmak ve ülkeye onları vâris kılmak, onlara dünya hâkimiyeti vermek; Firavun'u, Haman'ı ve onların ordularını ise korktuklarına uğratmak istiyorduk. [7,137; 26,59; 29,39; 40,24]

Haman, bir şahıs adı veya Amon rahiplerinin kullandığı bir ünvandır ve inşaat işlerinden sorumlu en üst düzey yetkiliyi ifade eder. Mısır tarihinde bu görevin, Amon baş rahibine ait olduğu belirtilmektedir (DİA, Haman md.).

7 – Bunun içindir ki Mûsâ dünyaya gelince annesine şöyle ilham ettik:

"Onu bir süre emzir, şayet onun başına bir şey geleceğinden endişe edersen, ırmağa bırak, hiç endişe etme, hiç üzülme;

Zira Biz onu sana kavuşturacağız ve onu resullerden yapacağız."

8 – Firavun'un ailesi onu, kendilerine ileride bir düşman ve başlarına bir dert olması için ırmakta bulup yanlarına aldılar.

Doğrusu Firavun da, Haman da, askerleri de yanılıyorlardı.

9 – Firavun'un hanımı onu sandıktan çıkarınca, kocasına:

"Bana da, sana da neşe kaynağı olacak sevimli bir çocuk! Öldürmeyin onu, olur ki bize fayda sağlar, bakarsın biz onu evlat da ediniriz." diyordu.

(Kendileri açısından, yanlış bir iş yaptıklarının) farkında değillerdi.

Son cümledeki zamir Firavun ailesine ait olabileceği gibi genel olarak insanlar, özellikle saray mensuplarına da ait olabilir. Bu son ihtimale göre, maksatları şu idi: “Halk, işin farkına varmaz, bizim çocuğumuz sanırlar.”

10 – Mûsâ’nın annesi, çocuğunun Firavun’un eline geçtiğini öğrenince aklı başından gitti, onun dışındaki her şeyi unuttu.

Eğer, Biz vaadimize inananlardan olması için kalbine sabır kuvveti vermeseydik, neredeyse işi açığa vuracak, gidip çocuğa sahip çıkacaktı.

11 – İşte bu haldeyken Mûsa’nın annesi, onun kız kardeşine: “Sen, çaktırmadan onu izle!” dedi.

O da, kendisini ele vermeksizin kardeşini uzaktan gözetledi.

12 – Biz daha ilk günden itibaren, onun süt emziren kadınların memelerinden emmesini önlemiştik.

Kız kardeşi bu durumu öğrenince onlara:

“Ona güzelce bakabilecek, onun iyiliğine olan her işi yapacak bir aile tavsiye etmemi ister misiniz?” dedi.

13 – Böylece onu annesine kavuşturduk ki gözü aydın olsun, tasalanmasın ve Allah’ın vâdinin gerçek olduğunu, fakat insanların çoğunun bunu anlamadıklarını öğrensin.

14 – Mûsâ yiğitlik çağına erip olgunlaşınca Biz ona hikmet ve ilim verdik.

Biz iyilik edenleri işte böyle mükâfâtlandırırız.

15 – Mûsa, bir gün, halkın habersiz olduğu bir sırada şehre girdi.

İki adamı, birbiriyle kavga eder vaziyette gördü. Onlardan biri kendi kavminden, öbürü ise düşman tarafından idi.

Hemşehrisi, düşman olana karşı ondan yardım istedi.

Mûsa da bir yumruk atıp onu öldürdü.

Arkasından: “Bu, dedi, şeytanın işindendir, kötü bir iştir. O gerçekten saptırıcı açık bir düşmandır.”[250]

16 – “Ya Rabbî, ben kendime yazık ettim, affeyle beni?” dedi.

Allah da onu affetti. Çünkü O, affı ve merhameti bol olandır.

17 – “Ya Rabbî! dedi, bana lütfettiğin bu nimetler hakkı için, artık suçlulara asla arka çıkmam.”

18 – Sabaha kadar endişe içinde, etrafı kontrol ederek geceyi geçirdi.

Sabahleyin, bir de baktı ki dün kendisinden yardım isteyen soydaşı, yine Musa’yı imdadına çağırıyor. Mûsa ona: “Belli ki sen azgının tekisin!” dedi.

19 – Bununla beraber Mûsa, hem kendisinin hem de soydaşının hasmı olan adamı tutup onları ayırmak isterken soydaşı (kendisini yakalayacağını sanarak):

“Ne o, Mûsa!” dedi, “dün bir adam öldürdüğün yetmemiş gibi bugün de beni mi öldürmek istiyorsun?

Senin tek isteğin ülkede bir zorba olmaktır, asla ıslah etmek, ara bulmak istemiyorsun!”

20 – Derken, şehrin öte başından bir adam koşarak geldi ve dedi ki:

“Ne yapıyorsun Mûsa? Yetkililer idam istemi ile senin hakkında karar vermek üzere toplantı halindeler. Beni dinlersen derhal şehri terk et!

Ben, hakikaten senin iyiliğini isteyen biriyim!”

21 – Hemen oradan ayrılıp, hep etrafını kontrol ederek endişe içinde şehirden çıktı ve:

“Şu zalimler güruhunun elinden beni halas eyle ya Rabbî!” diye yalvardı.

22 – Medyen tarafına yönelince: “Umarım Rabbim beni doğru yola yöneltir.” dedi.

23 – Medyen’in su kuyularına varınca orada davarlarını suvaran bir grup insan buldu.

Onların gerisinde de, kendi hayvanlarını uzakta tutmaya çalışan iki kadın gördü

“Siz niçin bekliyorsunuz?” diye sordu.

Onlar da: “Çobanlar hayvanlarını suvarıp ayrılmadıkça, biz suvarmayız.

Babamız da hayli yaşlı olduğundan iş bize kalıyor.” diye cevapladılar.[251]

24 – Bunun üzerine onların davarlarını suvardı, sonra gölgeye çekilip: “Ya Rabbî! Bana lütfedeceğin her türlü nimete muhtacım!” diye dua etti.

25 – Az sonra o iki kızdan biri geldi ve utangaç bir tavırla:

“Bize sunduğun suvarma hizmetinin ücretini vermek üzere babam seni dâvet ediyor.” dedi.

Mûsâ onun yanına girip başından geçen olayları anlatınca o zat:

“Endişe etme, o zalimlerin elinden artık kurtuldun!” dedi.

26 – Kızlardan biri: “Babacığım, dedi, bunu işçi olarak tut, zira senin çalıştıracağın en iyi adam, böyle kuvvetli ve güvenli biri olmalıdır.”

27 – Babaları ona: “Kızlarımdan birini seninle evlendirmek istiyorum.

Buna karşılık sen de sekiz yıl yanımda çalışırsın; şayet süreyi on yıla çıkarırsan, o da senin ikramın olur.

Ben seni zahmete sokmak istemem. İnşaallah benim dürüst bir insan olduğumu göreceksin."

28 – Mûsa: "Bu, benimle senin aramızdaki bir sözleşmedir.

Bu iki müddetten hangisini yerine getirirsem bana itiraz edilemez.

Yaptığımız bu sözleşmeye Allah da şahit olsun." dedi.

29 – Mûsâ müddeti tamamlayıp ailesiyle Mısır tarafına doğru yolda giderken, dağ tarafında bir ateş fark etti.

Ailesine: "Durun, dedi, ben bir ateş fark ettim!

Gideyim belki yol hakkında bir bilgi alır,

veya bir ateş koru getiririm de ateş yakıp ısınma imkânı bulursunuz." [20,10][252]

Hz. Mûsâ kıssasında geçen dağ (tur) Sina dağıdır.

30 – Oraya varınca kutlu mekândaki vâdinin sağ tarafında bulunan ağaçtan şöyle nida edildi:

"Ey Mûsa! Rabbülâlemin olan Allah Ben'im."

31 – "Haydi asânı yere bırak!"

Mûsâ onun çevikçe hareket eden bir yılana dönüştüğünü görünce derhal kaçtı, bir kere olsun dönüp arkasına bile bakmadı.

"Gel Mûsâ! Endişe etme, çünkü sen güven içinde olanlardansın!"

32 – "Elini koynuna sok! Şimdi çıkar:

İşte kusursuz, pırıl pırıl ışık saçıyor.

Yılana karşı korkudan ötürü tavır alma saikiyle kanat gibi açılan kollarını kendine çekip toparlan, korkma artık!

İşte bunlar, Rabbin tarafından Firavun ile onun ileri gelen yetkililerine gönderilen iki mûcizedir.

Onlar gerçekten iyice yoldan çıkmış bir gürûhtur."

33 – “Ya Rabbî! dedi, Ben yanlışlıkla onlardan bir adam öldürdüm, bu yüzden beni öldürmelerinden korkuyorum.”

34 – “Kardeşim Harun’un ifadesi benimkinden daha düzgündür,

onu da benimle beraber yardımcı olarak görevlendir ki beni tasdik etsin,

Doğrusu beni yalancı saymalarından endişe ediyorum.” [20,26-30]

35 – Allah Teâlâ şöyle buyurdu: “Seni kardeşinle destekleyeceğiz,

size öyle bir kudret vereceğiz ki ayetlerimiz sayesinde onlar size el uzatamayacaklardır.

Siz de size tâbi olanlar da, mutlaka galip geleceksiniz.” [20,36; 19,51; 33,69; 58,21; 40,51-52]

36 – Mûsa o açık belgelerimizle, mûcizelerimizle onlara geldiğinde: “Bu,” dediler, “Sırf uydurma bir sihir!

Hem böylesi bir iddianın, peygamberlik dâvasının, önce yaşamış atalarımız zamanında bulunduğunu da işitmedik!”

37 – Mûsa da: “Kimin Kendi tarafından hidâyet getirdiğini ve bu dünya hayatının sonunda hayırlı âkıbetin kime nasib olacağını Rabbim pek iyi biliyor.

Şu bir gerçektir ki zalimler iflah olmazlar. Allah’ın cezasından kurtulamazlar.”

38 – Firavun da dedi ki: “Ey benim danışmanlarım ve devlet adamlarım!

Ben sizin benden başka bir ilahınız olduğunu bilmiyorum.

Hâman! Haydi benim için tuğla ocağını tutuştur, balçığı pişir, fazlaca tuğla imal ettirip benim için öyle yüksek bir kule yap ki,

belki de onun vasıtasıyla yükselip Mûsâ'nın (varlığını iddia ettiği) Tanrısını görürüm!

Aslında, ben onun yalancının biri olduğu görüşündeyim ya (neyse!)" [26,29; 43,54; 79,23-24]

Merhum Elmalılı M. Hamdi Yazır bu âyetin tefsirinde şöyle der: "Firavun çok iyi bilirdi ki şu mahlûkatı yaratan kendisi değildir, kendisini de bir yaratan vardır. Fakat uluhiyetin yalnız Allah'ın olduğunu tanımıyor. Yaratmak ve yaratıcılık kavramlarına haksızlık ediyor. Hukuk ve yasama yetkisi kendi iradesinden ibaret imiş, hukuku kendisi koyarmış ve kendi dilediği gibi yaparmış, ne isterse o olurmuş, hükmünü ve idaresini bozacak üst bir makam ve kuvvet yokmuş gibi gösteriyor.

Bu sebepten, insanlar onun idaresine boyun eğmekten başka bir şey tanımasın, hep onu sevsin, hep ondan korksun, hep ona kul olsun, ona tapsın istiyor, hem mâbudluk iddia ediyor, hem de sizin için benden başka ilahınız olduğunu bilmiyorum." diye insaflı görünmek istiyor. Göklerin ve yerin Rabbi, sanki gökyüzünü araştırmakla görünmesi gereken bir cisim ve cismi varmış gibi zannettirerek halka karşı ilim ve fen yolunda bir oyun ve tuzak yapmak üzere kule yapmayı emrediyor."

39 – Böylece o ve orduları, haksız yere ülkede büyüklük tasladılar ve huzurumuza dönüp hesap vermeyeceklerini zannettiler. [85,13-14]

40 – Biz de kendisini de, ordularını da yakalarından tuttuğumuz gibi denize fırlatıverdik.

İşte bak, zalimlerin sonunun ne olduğunu gör!

41 – Onları insanları ateşe çağıran önderler yaptık.

Bu dünyada halkı çalıştırıp desteklerini sağlasalar da, kıyamet günü en ufak bir yardım bile görmeyeceklerdir.

42 – Bu dünyada arkalarına bir lânet taktık, kendilerine lânet yağdırılıyor.

Kıyamette, o büyük duruşma gününde ise, en çok nefret edilenlerden olacaklardır. [85,13-14; 47,13; 11,98-99]

43 – Biz daha önceki bazı nesilleri imha ettikten sonra,

insanların vicdanlarını aydınlatacak, basiretlerini açacak bir delil, bir hidâyet rehberi ve bir rahmet tezahürü olmak üzere

Mûsa'ya Tevrat'ı verdik ki düşünüp ibret alsınlar. Ama bunu yapmadılar.

44 – Sen ise ey Resulüm, Mûsa'ya emrimizi vahyettiğimiz sırada sen o vâdinin batı tarafında bulunmuyordun.

O devirde olup bitenlere şahit olanlardan da değildin. [3,44; 12,102; 11,49]

45 – Bilakis, Biz aranızda birçok nesiller yarattık

ve onlardan sonra birçok çağlar geçip gitti.

Sen Medyen halkı arasında oturmuş da, âyetlerimizi onlardan okuyarak öğrenmiş de değilsin!

Fakat seni resul olarak Biz gönderdik ve bunları Biz vahyettik de o sebeple biliyorsun.

46 – Hem Biz Mûsa'ya seslendiğimiz zaman sen dağın yanında da değildin, fakat düşünüp ders alsınlar diye, daha önce kendilerini uyarmak üzere peygamber gelmemiş olan bir halkı uyarıp aydınlatman için,

Rabbin tarafından bir rahmet eseri olarak seni resul yapıp orada cereyan eden şeyleri sana bildirdik. [26,10; 79,16; 19,52]

47 – Eğer senin halkın inkâr ve isyanları yüzünden kıyamet günü duruşmasında başlarına azap geldiğinde:

“Ey Yüce Rabbimiz, dünyada iken bize de peygamber göndermiş olsaydın,

biz de âyetlerine uyarak müminler arasına dâhil olurduk!” demesinler diye seni resul gönderdik. [6,156-157; 5,19; 4,165]

48 – Buna rağmen yine de kendilerine tarafımızdan hakikat, (yani Kur’ân ve Peygamber) gelince:

“Mûsa’ya verilen kitabın benzeri ona da verilse ya!” diyorlar.

Oysa daha önce Mûsâ’ya verilen vahyi de inkâr etmemişler miydi?

Ve hatta: “Bunlar, birbirini destekleyen iki sihir (aldatmaca) biz hepsini reddediyoruz!” demişlerdi. [10,78; 23,47-48; 74,24]

49 – De ki: Bu iddianızda tutarlı iseniz, bu iki kitaptan daha doğru, daha mûteber olup,

Allah tarafından gelmiş olan başka bir kitap gösterin ona tâbi olayım!” [6,91-92; 6,155; 5,44; 46,30]

50 – Eğer senin bu davetini kabul etmezlerse, bil ki onlar sadece heva ve heveslerine uymaktadırlar.

Halbuki Allah tarafından bir delil olmaksızın kendi heva ve hevesine tâbi olandan daha şaşkın ve sapkın kimse olabilir mi?

Allah, zulmü kendine meslek edinen kimseleri hidâyet etmez, emellerine ulaştırmaz.

51 – Düşünüp ibret almaları için Biz, sözümüzü birbiri ardından getirdik.

52 – Daha önce kendilerine kitap verdiğimiz ilim sahipleri buna da, Kur’ân’a da inanırlar. [2, 121; 3,199; 17,107-108; 5,82-83]

53 – Kendilerine Kur’ân okununca şöyle derler:

“Ona iman ettik, O Rabbimizden gelen gerçeğin ta kendisidir.

Biz zaten daha önce de Allah’a teslim olmuş kimselerdik.”

54 – İşte onlar, gösterdikleri sabır ve sebattan dolayı çifte mükâfat alırlar.

Onlar kötülüğe iyilikle mukabele eder ve kendilerine nasib ettiğimiz mallardan, Allah yolunda harcarlar. [57,28]

55 – Anlamsız, çirkin sözler işitince yüzlerini çevirip uzak durur ve şöyle derler:

“Bizim işlerimiz bize, sizinkiler de size aittir.

Selâm olsun size, hoşça kalın!

Cahillerle arkadaşlık etmeyi arzulamayız biz!” [25,72]

56 – Sen dilediğin kimseyi doğru yola eriştiremezsin,

lâkin ancak Allah dilediğini doğruya ulaştırır.

O, hidâyete gelecek olanları pek iyi bilir. [2, 272; 12,103]

57 – “Doğru söylüyorsun, ama biz sana tâbi olup o doğru yolu tutarsak,

yerimizden yurdumuzdan olur, burada barınamayız.” dediler.

Oysa tarafımızdan bir rahmet olarak Biz, onları her türlü ürünün getirilip toplandığı, güvenli, dokunulmaz bir yere (Mekke-i Mükerreme’ye) yerleştirmedik mi?

Ne var ki onların çoğu bu nimetin kadrini bilmezler.

Kureyşliler, İslâm’a girmeleri halinde diğer kabileler tarafından dinlerinden dönmekle suçlanarak ülkelerinden çıkarılacaklarını zannediyorlardı.

Onların bu sözü, bütün dönemlerde, yeni bir çağrının isabetli olduğunu fark etmekle beraber çevresi ile arasını açacağını düşünen insanların hakkı tanımakta gösterdikleri tereddüdü de ifade eder.

58 – Bununla beraber Biz, kazançlarının çokluğu sebebiyle şımarmış pek çok memleketi helâk ettik. İşte yerleri!

Kendilerinden sonra oralarda pek az oturuldu.

Bütün onlara Biz vâris olduk (hepsi geçti, bâki Biz'iz).

59 – Senin Rabbin ülkelerin anakentlerinde halka âyetlerimizi okuyan bir elçi göndermedikçe o ülkeleri imha etmez.

Biz zaten, ahalisi zulmü meslek edinmiş olandan başkasını imha etmeyiz. [6,92; 7,158; 42,7; 46,27]

60 – Size verilen nimetler, geçici dünya metâı, dünyanın süsüdür.

Allah'ın size sakladığı âhiret mükâfatı ise daha hayırlı, daha devamlıdır. Hâlâ aklınızı çalıştırmayacak mısınız? [16,96; 3,198; 13,26; 87,16-17]

61 – Kendisine güzel bir vaatte bulunduğumuz ve ona kavuşacak olan mutlu kimsenin hali, dünyada geçici olarak yaşatmamızın ardından

kıyamet günü hesap ve azap için tutuklu olarak getirilen kimsenin haline hiç benzer mi?

62 – O gün Allah müşriklere:

"Nerede Benim ortaklarım olduğunu iddia ettiğiniz şerikler?" diye seslenir. [6,94; 19,81; 46,5-6; 29,25]

63 – (Şeytanlardan ve insanlardan putlaştırılmış oldukları için) kendileri hakkında azap hükmü kesinleşmiş olanlar:

"Rabbenâ! İşimiz meydanda, azdırdığımız kimseler işte karşımızda, inkâr edemeyiz.

Ama sırf kötülük olsun diye değil, kendimiz azdığımız gibi onları da azdırdık. Onları zorlamadık.

Onların iddiaları ile, onların bizi putlaştırmaları ile hiçbir ilişkimiz olmadığını ilan ediyoruz,

Sana sığınıyoruz. Zaten aslında onlar bize tapmıyorlardı, kendi hevalarına tapıyorlardı.”

Ebu’s-suûd efendi “azap hükmü kesinleşmiş” olanlarla ilgili olarak der ki: Bunlar şeytanlardan olan şerikleri veya Allah’tan başka rab edindikleri önderleridir. Onları rab saymaları, verdikleri her emirde, yasakladıkları her hususta kendilerine itaat etmeleridir.

64 – Bu defa onları putlaştıranlara hitaben:

“Haydin, şeriklerinize yalvarın da onlardan yardım isteyin!” denir.

Yalvarırlar ama onlar bunlara cevap veremezler.

Fakat cevap olarak, karşılarına çıkan azabı görürler.

Ne olurdu yani, dünyada iken bu gerçeği anlayıp hakkı kabul etselerdi!..

65 – Nitekim o gün kâfirlere Allah: “Size gönderilen resullere ne gibi bir cevap vermiştiniz, tutumunuz ne olmuştu?” diye seslenir.

66 – Birden dünyaları kararır, bir tek kelime ile olsun cevap veremezler; birbirlerine soracak halleri de kalmaz.

67 – Ama inkârdan dönüş yapıp iman eden, yararlı işler yapan kimseler felah bulanlardan olmayı umabilirler.

68 – Senin Rabbin dilediğini yaratır, dilediğini seçer. Onların ise seçme hakları yoktur.

Allah, onların uydurdukları şeriklerden münezzehtir, yücedir. [33,36]

Müfessirlerin ekserisi böyle anlarken, Taberî ile Zemahşerî şöyle mâna verirler: “Senin Rabbin dilediğini yaratır ve insanlar için en iyi olanı seçer.”

69 – Senin Rabbin onların gerek kalplerinin gizledikleri, gerek açıkladıkları her şeyi bilir. [13,10]

70 – O’dur Allah! O’ndan başka yoktur İlah.

Başta da sonda da, dünyada da âhirette de bütün hamdler, güzel övgüler O’nadır.

Hüküm yetkisi O’nundur.

Sonunda varacağınız yer de O’nun huzurudur.

71 – De ki: “Söyleyin bakalım, eğer Allah geceyi ebedî olarak uzatıp kıyamete kadar karanlık yapsa,

Allah’tan başka size gündüzü getirecek tanrı var mıdır?

Hâlâ dinleyip kabul etmeyecek misiniz?”

72 – De ki: “Söyleyin bakalım! Gündüzü ebedî olarak uzatıp kıyamete kadar gündüz yapsa,

Allah’tan başka, koynunda istirahat edip sükûnet bulacağınız geceyi getirecek tanrı var mıdır?

Hâlâ gerçeği görmeyecek misiniz?”

73 – O, rahmetinin eseri olarak gece ile gündüzü var etti ki, geceleyin istirahat edesiniz, gündüzün de hayatınız için çalışıp Allah’ın lütfundan nasibinizi arayasınız ve O’nun nimetlerine şükredesiniz. [25, 62]

74 – Allah’ı bir tanımayıp O’na şükür yerine şirke girenlere ise günü gelince O, şöyle seslenecek:

“Ortağım olduğunu iddia ettiğiniz şeriklerim nerede, ortaya çıksınlar bakalım!”

75 – O gün her ümmetten birer şahit çıkarırız.

Resulleri yalancı sayanlara da:

“Haydi bakalım, varsa delilinizi ortaya koyun!” deriz.

O zaman onlar, hak ve hakikatin Allah’a ait olduğunu kesinlikle anlar

ve uydurdukları tanrılar ise ortada görünmez olur.

76 – Yoldan sapanlardan biri olan Karun da Mûsa’nın kavminden olup

onlara karşı böbürlenerek zulmetmişti.

Ona hazineler dolusu öyle bir servet vermiştik ki o hazinelerin anahtarlarını bile güçlü kuvvetli bir bölük zor taşırdı.

Halkı ona: “Servetine güvenip şımarma, böbürlenme! Zira Allah böbürlenenleri sevmez!” demişti. [253]

77 – “Allah’ın sana ihsan ettiği bu servetle ebedî âhiret yurdunu mâmur etmeye gayret göster, ama dünyadan da nasibini unutma! (ihtiyacına yetecek kadarını sakla).

Allah sana ihsan ettiği gibi sen de insanlara iyilik et, sakın ülkede nizamı bozma peşinde olma! Çünkü Allah bozguncuları sevmez.”

78 – Karun “Ben bu servete sadece ilmim ve becerim sayesinde kavuştum!” dedi.

Peki şunu da bilmiyor muydu ki Allah, daha önce kendisinden daha güçlü ve serveti daha fazla olan nice nesilleri helâk etmişti?

Ama suç işlemeyi meslek edinen sicillilere artık suçları hakkında soru sorulmaz. [39,49]

79 – Karun bir gün, yine bütün ihtişam ve şatafatıyla halkının karşısına çıktı.

Dünya hayatına çok düşkün olanlar:

“Keşke bizim de Karun’unki gibi servetimiz olsaydı.

Adamın amma da şansı varmış, keyfine diyecek yok!” dediler.

80 – Âhirete dair ilimden nasibi olanlar ise:

“Yazıklar olsun size! Bu dünyalıkların böylesine peşine düşmeye değer mi?

Oysa iman edip yararlı işler yapanlara Allah’ın cennette hazırladığı mükâfat elbette daha hayırlıdır.

Buna da ancak sabredenler nail olur.”

81 – Derken Biz onu da, sarayını da yerin dibine geçiriverdik.

Ne yardımcıları Allah’a karşı kendisine yardım edip, onu kurtarabildi, ne de kendi kendisini savunabildi.[254]

82 – Daha dün onun yerinde olmaya can atanlar bu sabah şöyle dediler:

“Vah bize! Meğer Allah dilediği kimsenin rızkını bol bol verir, dilediğinin rızkını kısarmış!

Şayet Allah bize lütfedip korumasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi.

Vah vah! Demek ki gerçekten kâfirler iflah olmazmış!”

83 – Ama âhiret diyarına gelince:

Biz orayı dünyada büyüklük taslamayanlara, fesatçılık ve bozgunculuk peşinde olmayanlara veririz.

Hayırlı âkıbet, günahlardan sakınanlarındır.

84 – Kim iyilik yaparsa, âhirette ondan çok daha iyi bir karşılık görür.

Kim kötülük işlerse, bilesiniz ki kötülük işleyenler ancak yaptıkları kötülük kadar ceza görürler. [27,90]

85 – Kur’ân’ı sana indirip onu okumanı, tebliğ etmeni ve muhtevasına göre hareket etmeni farz kılan Allah, elbette seni varılacak yere döndürecektir.

De ki: “Kimin hidâyet getirdiğini, kimin besbelli sapıklık içinde olduğunu Rabbim pek iyi bilmektedir.” [7,6; 5,109; 39,69]

Bu âyet, halkının azgın önderleri tarafından zulme mâruz bırakılarak hicrete mecbur kalan Hz. Peygamber (a.s.m)’ın, muzaffer olarak Mekke’ye kavuşacağını müjdelemektedir.

86 – Sen bu kitabın senin kalbine indirileceğini hiç ümid etmiş değildin.

O, ancak Rabbinden bir rahmet eseri olarak gönderildi.

O halde sakın kâfirlere itibar etme!

Bu meal, tabiin müfessirlerinden Dahhâk'in açıklamasına göre verilmiştir. O şöyle der: Müşrikler Hz Peygamber (a.s.m)ı razı etmek için mal ve menfaat teklif etmişlerdi. Ayet, onun hakkındaki rahmetin islam yolunda olduğunu hatırlatıp, onlara aldanmamayı vurguluyor. Daha doğrusu onun şahsında bütün ümmete hitap ediyor.

87 – Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra, sakın onlardan seni hiç kimse vazgeçirmesin!

Sen insanları Rabbine ibadet etmeye davet et ve sakın müşriklerden olma!

88 – Allah ile beraber başka hiçbir ilaha yalvarma! Ondan başka ilah yoktur.

O'nun vechi (zatı) hariç, her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve hepiniz O'nun huzuruna götürüleceksiniz. [55,26-27]

250 15 Çk 2,11 vd.
251 23 Çk 2,16.
252 29 Çk 3,1.
253 76 Sy 16. bölüm.
254 81 Sy 16,32-33.

29 – ANKEBÛT SÛRESİ

Mekkî dönemde nâzil olmuş olup 69 âyettir. Bazı müfessirler sûrenin başında münafıklardan bahseden on âyetin (2-11) varlığı sebebiyle, bunların Medine döneminde indiğini düşünürler. Halbuki burada Medine'dekinden farklı olarak kâfirlerin uyguladığı baskıdan korkup ikiyüzlü bir tutum izleyen kimseler söz konusudur. Bu ise Mekke'de mevcut idi. Müminlerin Mekke'de en fazla tazyik edildiği dönemde bu sûrenin indiği anlaşılıyor. Müşrikler kötü âkıbet ile tehdit edilmektedirler. Müminlere, baskıya dayanmaları, zor gelirse hicret etmeleri hatırlatılmaktadır. Tevhid ve âhiretin güçlü delilleri de sûrede serdedilmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Elif, Lâm, Mîm

2 – Müminler sadece "İman ettik." demeleri sebebiyle kendi hallerine bırakılıvereceklerini, imtihana tâbi tutulmayacaklarını mı zannettiler? [9,16; 2,214]

3 – Biz mutlaka kendilerinden önce yaşamış olanları denedik.

Allah elbette şimdiki müminleri de imtihan edip iman iddiasında sadık olanlarla, samimiyetsiz olanları mutlaka bilecektir.

Fahreddin Razî der ki: Müfessirler, bu âyeti zahirî şekliyle anlamanın, Allah'ın ilminde değişme ve yenilenme gerektireceğini zannederler. Zira Allah Teâlâ imtihan

etmeden önce de neticeyi bilmektedir. Bu düşünce ile âyetteki "Allah bilecek" kısmını "Allah gösterecek, ortaya çıkaracak, ayırd edecek." diye açıkladılar. Biz de deriz ki: âyeti zahirî şekliyle anlamak, daha uygundur. Çünkü Allah'ın ilmi, bir sıfattır ki onda, her şey vâki olduğu gibi zuhur eder. Mesela imtihandan önce Allah bilir ki "Zeyd itaat edecek, Amr ise isyan edecek. Sonra imtihan sırasında da bilir ki birinci itaatli, ikinci âsi. İmtihandan sonra bilir ki Zeyd itaat etti, Amr ise isyan etti. Her üç durumda da O'nun ilmi değişmez. Değişen sadece ilmin konusudur."

İbnu'l-Muneyyir ise şöyle der: "Gerçekten, Allah'ın ilmi birdir. Her mevcuda, var olduğu sırada veya önceki ve sonraki şekliyle nasıl ise öyle taalluk eder." Fakat unutmamak gerekir ki burada sebebin zikredilmesinden maksud, müsebbebe dikkat çekmektir. Yani "bilecek" demekten maksat "Hak ettiği ödülü veya cezayı verecek." demektir.

4 – Kötülükleri işleyenler hükmümüzden kaçıp kurtulacaklarını mı zannettiler? Ne fena hükmediyorlar!

5 – Kim Allah'a kavuşmayı ümid ediyorsa bilsin ki Allah'ın tayin ettiği vâde mutlaka gelecektir.

O her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.

6 – Kim de cihad ederse sırf kendi nefsi hesabına cihad eder.

Muhakkak ki Allah, âlemlerden ve özellikle insanlardan müstağnidir, kimseye ihtiyacı yoktur. [45,15]

7 – İman edip yararlı işler yapanların elbette günahlarını örteceğiz ve onların yaptıkları çalışmaları en güzel şekilde mükâfatlandıracağız. [4,40]

8 – Biz insana, yapacağı en hayırlı iş olarak, annesine ve babasına iyi davranmasını bildirdik.

Ama bununla beraber, onlar senden, hakkında bilgin olmayan bir şeyi, Bana şirk koşmanı isterlerse, itaat etme!

Hepinizin dönüşü Bana'dır ve Ben de yapageldiğiniz şeyleri bir bir bildirip karşılığını vereceğim. [17,23-24; 31,14-15][255]

9-10 – İman edip yararlı iş yapanları elbet hayırlı insanlar arasına dâhil edeceğiz.

Kimi insanlar vardır ki "Allah'a iman ettim." der, fakat Allah yolunda olduğu için işkence edilince halkın bu baskısını, Allah'ın azabı gibi sayar.

Şayet senin Rabbinden zafer ve galebe gelirse "Biz sizinle beraberdik." diyeceklerdir.

Oysa Allah, insanların kalplerinin neleri sakladığını pek iyi bilmektedir. [22,11; 5,22; 4,141]

11 – Elbet, Allah iman edenleri bilecek, elbette, münafıkları da bilecektir. [29,3]

12 – Kâfirler müminlere:

"Bizim yolumuza tâbi olun, günahlarınız bizim boynumuza, yükünüzü biz taşırız." derler.

Oysa bunlar, ötekilerin hiçbir günahını yüklenmezler.

Onlar açıkça yalancıdırlar. [35,18; 70,10 - 11]

13 – Ama onlar mutlaka kendi yükleri ile beraber başka yükleri de

yani başkalarını saptırmanın vebalini de taşımak zorunda kalacak ve kıyamet günü uydurdukları iftiralardan sorguya çekileceklerdir. [16,25]

14 – Çok önce Biz Nûh'u halkına resul olarak gönderdik.

O da aralarında bin yıldan elli yıl eksik kaldı.

Netice de onlar zulümlerine devam ederken tufan onları boğdu.[256]

15 – Onu ve gemide bulunanları kurtarıp

o gemiyi ve o hadiseyi bütün insanlara ibret vesilesi yaptık. [54,15; 69,11-12; 36,41-44]

16 – İbrâhim'i de resul olarak gönderdik.

"Ey benim halkım, dedi, yalnız Allah'a ibadet edin ve O'na karşı gelmekten sakının.

Eğer bilirseniz, böyle yapmanız sizin için daha hayırlıdır."

17 – Siz Allah'tan başka bir takım putlara tapıyorsunuz.

Bunları Allah'a şerik yapmakla, açıkça yalan uyduruyorsunuz.

Oysa Allah'tan başka ibadet ettiğiniz putlar, sizin rızıklarınızı yaratıp sizi rızıklandırmaya güç yetiremezler.

O halde rızkınızı Allah nezdinde arayın, yalnız O'na ibadet edin ve O'na şükredin, sonunda yine O'nun huzuruna götürüleceksiniz."

18 – "Şayet siz beni yalancı sayarsanız, sizden önceki birtakım ümmetler de resullerini yalancı saymıştı.

Elçinin görevi imana zorlamak değil, sadece açıkça tebliğ etmektir."

19 – Peki o inkâr edenler dünyada gezerek

Allah'ın, mahlukatı yoktan nasıl yarattığını,

sonra da bu yaratmayı tekrar tekrar yaptığını görmüyorlar mı?

Şüphesiz ki bu işler, Allah'a göre kolaydır. [30,27; 52,35-36]

20 – De ki: "Dünyayı gezin dolaşın da,

Allah'ın yaratmaya nasıl başladığını anlamaya çalışın!

Sonra, Allah tekrar yaratmayı da ölümden sonra diriltmeyi de gerçekleştirecektir.

Allah elbette her şeye kadirdir."

21 – O, dilediğini cezalandırır, dilediğine merhamet eder.

Hepiniz O'nun huzuruna götürüleceksiniz!

22 – Sizler ne yerde, ne gökte Allah'ın hâkimiyetinin dışına kaçarak kurtulamazsınız.

Sizin Allah'tan başka ne koruyanınız, ne de yardımcınız yoktur.

23 – Allah'ın âyetlerini ve âhirette O'na kavuşmayı inkâr edenler, işte onlar, Ben'im merhametimden ümitlerini kesenlerdir.

Onlara gayet acı bir azap vardır.

24 – Halkının ona verdikleri cevap:

"Öldürün onu!" veya "Ateşe atın!" demekten başka bir şey olmadı.

Ateşe attılar ama Allah onu ateşten kurtardı.

Elbette bunda iman edecek kimseler için ibretler vardır. [37,97 - 98].

25 – İbrâhim onlara şöyle dedi:

"Siz dünya sevgisinin ürünü olarak Allah'tan başka birtakım sevgili putlar edindiniz.

Ama sonra kıyamet günü gelince

birbirinizi red ve inkâr edecek,

birbirinize lânet edeceksiniz.

Barınacağınız yer ateş olacak

ve kendinize hiçbir yardımcı bulamayacaksınız. [7,38; 43,67]

26 – İbrâhim'in söylediklerine Lût iman etti.

İbrâhim: "Ben" dedi, "Rabbimin emrettiği yere hicret edeceğim.

O, azîz ve hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir)."

27 – Biz İbrâhim’e (evlat ve torun olarak) İshak ile Yâkub’u ihsan ettik.

Onun neslinden gelenlerde, peygamberliği ve vahyi devam ettirdik. Ona dünyada mükâfatını verdik. O âhirette de elbette salihlerden olacaktır. [2,130; 21,7; 19,49]

28 – Lût’u da halkına resul olarak gönderdik.

Onlara dedi ki: “Nedir bu haliniz?

Siz dünyada sizden önce hiç kimsenin yapmadığı pek iğrenç bir şey yapıyorsunuz.

29 – Allah’ın bu uyarmasından sonra

siz hâlâ şehvetle erkeklere varacak,

yolu kesecek

ve toplantılarınızda edepsizlik yapmaya devam edecek misiniz?”

Halkının ona cevabı şundan ibaret oldu:

“Doğru söylüyorsan bizi tehdit ettiğin, Allah’ın o azabını getir de görelim!”

30 – “Ya Rabbi!” dedi, “Bu müfsitler, bu bozguncular gürûhuna karşı bana Sen yardım eyle!”

31 – Melaikeden olan elçilerimiz İbrâhim’e,

(İshak’ın doğumuna) dair müjde getirdiklerinde:

“Haberin olsun, dediler, biz bu şehrin halkını imha edeceğiz, çünkü oranın halkı büsbütün zalim kimselerdir.”

32 – İbrâhim: “Ama Lût da orada!” deyince onlar şöyle cevap verdiler:

“Orada bulunanları biz pek iyi biliyoruz.

Onu ve yakınlarını kurtaracağız,

yalnız eşi geride kalıp helâk edilenler arasında olacak.”

33 – Elçilerimiz Lût’a gelince, onları, halkının tecavüzlerinden koruyamayacağı düşüncesiyle üzüldü, eli

kolu bağlanıp göğsü daraldı.

Onlar dediler ki: “Bizden yana endişe etme, üzülme!

Biz seni ve yakınlarını kurtaracağız, yalnız eşin geride kalanlar arasında yer alacaktır.”

34 – “Büsbütün yoldan çıkmaları sebebiyle, biz bu şehir halkının üzerine gökten bir azap indireceğiz.”

35 – Biz aklını kullanıp düşünen kimseler için, o memleketten âşikâr bir ibret vesilesi (harabe) bıraktık. [37,137 - 138]

36 – Medyen halkına da kardeşleri Şuayb’ı gönderdik, onlara dedi ki:

“Ey benim halkım! Yalnız Allah’a ibadet edin, âhiret gününü bekleyin

ve ülkede fesatçılık yaparak düzeni bozmayın!”

37 – Fakat onlar kendisini yalancı saydılar.

Bunun üzerine müthiş bir zelzele, kendilerini kıskıvrak yakalayıverdi, oldukları yerde çökekaldılar.

38 – Âd ve Semûd halklarını da imha ettik.

Siz (ey Mekkeliler!) bunu, kalan ev harabelerinden anlıyorsunuzdur.

Şeytan onlara yaptıkları kötü işleri süsledi ve onları yoldan çıkardı.

Halbuki onlar aklı fikri yerinde, açıkgöz kimselerdi.

39 – Karun’u, Firavun’u ve Haman’ı da helâk ettik.

Mûsa kendilerine belgelerle, mûcizelerle geldi, ama onlar o ülkede kibirlendiler, büyüklük tasladılar, fakat hükmümüzden kurtulamadılar. [28,76-81][257]

40 – Onlardan her birini kendi suçu sebebiyle cezaya çarptırdık:

Kiminin üzerine taş yağdıran bir kasırga gönderdik,

kimini korkunç bir gürültü bastırıverdi,

kimini yerin dibine geçirdik,

kimini de suda boğduk.

Allah onlara zulmetmedi, onlar asıl kendi kendilerine zulmettiler.

41 – Allah'tan başka hâmi, sığınacak tanrı edinenlerin durumu,

tıpkı kendine yuva yapan örümceğin haline benzer.

Halbuki en çürük yuva, örümcek ağıdır.

Keşke bu gerçeği bir bilselerdi!

42 – Allah, onların Kendisinden başka hangi varlıkları tanrılaştırıp yalvardıklarını elbette bilir.

O, aziz ve hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

43 – İşte insanlara bazı gerçekleri anlatmak için,

Biz bu kabil temsiller getiriyoruz, ama bunları, ancak ibret almasını bilenler anlar.

44 – Allah gökleri ve yeri, gayesiz değil, hak ve hikmetle, gerçek bir gaye ile yarattı.

Elbette bunda iman edecek kimseler için alınacak dersler vardır. [53,31]

45 – Sana vahyedilen kitabı okuyup tebliğ et, namazı hakkıyla ifa et.

Muhakkak ki namaz, insanı, ahlâk dışı davranışlardan, meşrû olmayan işlerden uzak tutar.

Allah'ı namazla anmak, elbette en büyük fazilettir.

Allah bütün işlediklerinizi bilir.

46 – Zulmedenleri hariç, Ehl-i kitab ile en güzel olan şeklin dışında bir tarzda mücadele etmeyin ve onlara şöyle deyin:

“Biz, hem bize indirilen kitaba, hem size indirilen kitaba iman ettik.

Bizim İlahımız da sizin İlahınız da bir ve aynı İlahtır ve Biz O’na gönülden teslim olduk.” [3,84; 16,125; 20,44]

47 – Biz, işte sana da bu Kitabı indirdik.

Daha önce kitap verdiğimiz kimseler buna da iman ederlerdi. Şunlardan da ona iman edenler vardır.

Bizim âyetlerimizi kâfirlerden başkası inkâr etmez.

Daha önce kitap verilenlerden Hz. Peygamber (a.s.)’dan önceki dönemde yaşamış Ehl-i kitap, “*ve min haülai*” (şunlardan da) kısmından maksat ise Hz. Peygamber’in çağdaşı olan Ehl-i kitap kasdedilmektedir.

48 – Ey Resulüm! Sen vahyimizden önce kitap okuyan veya yazı yazan bir insan değildin; eğer böyle olsaydı, batıl iddia peşinde olanlar şüphe edebilirlerdi. [7,157; 25; 5,6]

Hz. Peygamber (a.s.)’ın ümmîliğin yaygın olduğu bir topluma mensup olduğu bilinmektedir. Kendisinin de ümmî, yani öğrenim görmemiş, okur yazar olmayan bir zat olduğu, tarihî bir gerçektir. Halbuki Kur’ân-ı Kerimde çok çeşitli bilim dallarına ait bilgiler, ilmî prensipler, neticeler, atıflar veya işaretler vardır. Sadece Yahudi ve Hıristiyan dinlerine ve kutsal kitaplarına dair bilgileri göz önünde bulunduracak olursak bunlar büyük bir yekûn teşkil eder. Bu konulara girmek, hele hele o alanın ilim adamları arasındaki ihtilaflı konularda görüş bildirmek, eleştiri yapmak, karar verip hükme bağlamak, bilgi sahiplerinin bile yanaşamayacağı bir iştir.

Şu halde Kur’ân’daki bu bilgilere bir merci lâzımdır. Kur’ân’ı tebliğ eden ve kırk yıllık ömrünü kendi hemşehrilerinin arasında geçiren Hz. Muhammed’in; okul, öğretmen görmediği, hatta yazma bile bilmediği kesindir.

Zira Kur’ân, sayısız muhaliflere karşı bu âyeti bildirmiş, hiçbir düşman çıkıp da onun yazı bildiğini ileri sürememiştir. Öyleyse Kur’ân’ın her şeyi bilen Allah Teâlâ tarafından gönderildiği kesinlik kazanmaktadır.

49 – (Şüpheye en ufak yer yok) O, kendilerine ilim nasib edilenlerin kalplerini aydınlatan parlak âyetlerdir.

Evet, Bizim âyetlerimizi zalimlerden başkası inkâr etmez. [10,96 - 97]

50 – Onlar diyorlar ki: “Ona Rabbinden âyetler (mûcizeler) indirilseydi ya!

De ki: “Âyetler sadece Allah’ın nezdindedir.

Sizin keyfinize göre değil, kendi hikmeti gerektirdiğinde Peygamber’ine verir.

Ben ancak gerçek durumu bildiren, uyaran bir elçiyim.” [17,59]

51 – Hem kendilerine okunan bu kitabı indirmemiz onlara kâfi gelmiyor mu?

Elbette bunda iman edecek kimseler için bir rahmet ve yeterli bir ders vardır. [26,197; 17,88]

52 – De ki: “Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter.

O, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir.

Gerçek ortada iken, batıla iman edip Allah’ı inkâr edenler,

işte asıl ziyana ve hüsrana uğrayanlar onlar olacaktır.” [69,44 - 47]

53 – Senden çarçabuk başlarına azabı getirmeni istiyorlar.

Eğer belirlenmiş bir vâdesi olmasaydı azap onlara muhakkak gelmişti bile!

Fakat hiç farkına varmadıkları bir sırada o kendilerine ansızın gelecektir. [8,32]

54 – Senden çarçabuk başlarına azabı getirmeni istiyorlar.

Ama ne diye böyle sabırsızlanıyorlar ki?

Zaten cehennem kâfirleri kuşatmış bulunuyor.

Burada sebebin hâli, müsebbebin hâli durumunda gösterilmiştir. Zira cehenneme girme sebebi olan inkâr ve isyan, şimdiden, kâfirleri kuşatmış bulunmaktadır.

Şöyle de denilmiştir: Küfür ve isyanlar, gerçekte cehennemdir. Ama, bu dünyada bu surette tezahür etmiştir.

55 – O gün azap onları hem üstlerinden hem ayaklarının altından kaplayacak da,

Allah onlara: "Yaptıklarınızı tadın bakalım!" buyuracak. [7,41; 39,16; 21,39; 54,48 - 49; 52, 13 - 16]

56 – Ey iman eden kullarım! Benim sizi yerleştirdiğim dünyam geniştir.

(Bir yerde dininizi uygulayamazsanız başka yere hicret edebilirsiniz.)

Onun için yalnız Bana ibadet ediniz.

57 – Her can ölümü tadacaktır.

Sonunda Bizim huzurumuza getirileceksiniz.

58 – İman edip yararlı işler yapanları, cennetin yüksek köşklerine yerleştireceğiz.

İçinden ırmaklar akan o cennetlere, onlar devamlı kalmak üzere gireceklerdir.

İyi iş yapanların mükâfatları ne güzel!

59 – Onlar, sabreden ve yalnız Rab'lerine dayanıp güvenen müminlerdir.

60 – Nice canlı mahlûk var ki rızıklarını kendileri taşıyamazlar.

Ama sizi de, bütün onları da rızıklandıran Allah'tır.

O her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.

61 – Eğer onlara: “Gökleri ve yeri kim yarattı?

Güneş’i ve Ay’ı kim hizmetinize âmade kıldı?” diye sorarsanız elbette “Allah!” diyeceklerdir.

Öyleyse nasıl oluyor da bu gerçekten uzaklaştırılıyorlar?

62 – Allah kullarından dilediğine bol rızık verir, dilediğinin nasibini de kısar.

Muhakkak ki Allah her şeyi bilir.

63 – Eğer onlara: “Gökten su indirip ölümünden sonra yeri canlandıran kimdir?” diye sorsan elbette: “Allah’tır!” diyeceklerdir.

De ki: “Hamd olsun Allah’a ki, (kâfirler bile onun bu vasıflarını inkâr edemiyorlar.)

Bütün hamdler, güzel övgüler aslında Allah’a mahsustur, fakat onların ekserisi bunu düşünüp anlamıyorlar.”

64 – Düşünseler şunu da anlarlardı ki: Bu dünya hayatı geçici bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir ve ebedî âhiret diyarı ise, hayatın ta kendisidir.

Keşke bunu bir bilselerdi!

65 – Gemide yolculuk yaparken boğulma tehlikesine düşünce bütün kalpleriyle yalnız Allah’a yalvarırlar.

O da onları kurtarıp karaya çıkarınca bir de bakarsanız ki yine müşrik oluvermişler! [17,67; 31,32]

66 – Neticede kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlük edip, güya geçici bir zevk alırlar.

Alsınlar bakalım, yakında öğrenirler!

67 – Görmüyorlar mı ki etraflarında bulunan insanlara saldırılırken, can güvenlikleri yokken,

Biz Mekke’yi güvenli, emin bir belde yaptık.

Hâlâ mı batıla inanıp Allah’ın nimetlerini inkâr edecekler? [106,1-4; 28,57; 14,35; 90,1]

68 – Uydurduğu yalanı Allah’a isnad edenden veya kendisine gelen hakikati yalan sayandan daha zalim kim olabilir? Kâfirler için cehennemde yer mi yok!

69 – Bizim uğrumuzda gayret gösterip mücahede edenlere elbette muvaffakiyet yollarımızı gösteririz.

Muhakkak ki Allah iyi davrananlarla beraberdir.

255 8 Mt 10,34-37.

256 14 Tk 9,29.

257 39 Sy 16. bölüm.

30 – RÛM SÛRESİ

60 âyet olup Mekke’de nâzil olmuştur. Sûrenin, Bizans’ın İranlılara yenildiği 615 yılında nâzil olduğu anlaşılıyor.

Burada Rûmların mağlup edilip daha sonra zafer kazanacakları bildirildikten sonra, âhiret hayatının zarurî ve mâkul olduğuna dair delilller getirilir. Daha sonra şirk iptal, tevhid tesis edilir. Ölmüş, kurumuş arzı dirilten Allah’ın, dilediği takdirde dalâletteki insanlığı da kurtarıp diriltebileceğine işaret edilir.

Sûrenin son kısmında, hakkı kabul etmemekte ısrar eden kâfirler, görmeme bakımından körlere benzetilir. Sonunda kaybedenlerin onlar olacağı, Hz. Peygamber (a.s.)’ın ve müminlerin sabır ve sebat göstermeleri neticesinde muzaffer olacakları müjdelenir. Böylece sûrenin başlangıcı ile sonu güzel bir uyum ortaya koyar.

Bismillahirrahmanirrahim.

1 – Elif, Lâm, Mîm.

2-3 – Rumlar yakın bir yerde mağlub oldular.

Ama bu yenilgilerinden sonra galip gelecekler.

Edna’l-ard: “Arap diyarının Rumlara en yakın yerinde” demektir. Zira Araplar arasında malum olan “arz” bundan ibarettir. Bu en yakın yer ise Şam bölgesidir. Yahut “Rûm ülkesinin Araplara en yakın yeri” demektir.

Bi’setin 5. yılında Mekke müşriklerinin müminlere tazyikleri artmıştı. Müslümanlar Habeşistan’a hicrete yönelmişlerdi. Sasaniler de Bizans’ı çok müthiş bir şekilde

mağlup etmiş; Ürdün, Filistin, Mısır, hatta Anadolu’yu onlardan alarak İstanbul Boğaz’ına Kadıköy’e dayanmışlardı.

Gerek Müslümanların, gerekse Rûmların üç-beş sene gibi bir zamanda düşmanlarını yenecekleri, hiç kimsenin hayal edemeyeceği bir şeydi. Böyle iken 2-5. âyetler iki gaybî müjde verdi: Rûmların galip geleceği sırada Müslümanların da zafer kazanacakları müjdelendi. Herakliyus, 624’de Azerbaycan’a kadar ilerlediğinde; Müslümanlar da Bedir zaferini kazanmalarından az sonra 627’de en büyük darbeyi vurup nihaî zaferi kazanmalarından az sonra, Hudeybiye zaferini gerçekleştirdiler.

4-5 – Birkaç yıl içinde. Çünkü işleri karara bağlama yetkisi, başında da sonunda da Allah’a aittir.

O gün, müminler de, Allah’ın verdiği zafer sayesinde sevinecekler.

Allah dilediğini muzaffer kılar. Zira O, azîzdir, rahîmdir (mutlak galiptir, sınırsız merhamet ve ihsan sahibidir). [5,82 - 83]

6 – Bu, Allah’ın vâdidir. Allah verdiği sözden caymaz, fakat insanların ekserisi bunu bilmezler.

7 – Bildikleri, sadece dünya hayatının dış görünüşüdür; ama âhiretten habersiz, gafildirler.

8 – Onlar azıcık olsun kendi başlarına kalıp düşünmediler mi ki:

Allah gökleri, yeri ve ikisinin arasında olan bütün varlıkları gerçek bir gaye ile, belirli bir vâdeye kadar yaratmıştır.

Ama insanların birçoğu, Rab’lerinin huzuruna çıkacaklarını inkâr ediyorlar.

Bu âyet, onları kendi vicdanlarında bir muhasebeye davet etmekte ve vicdanlarından hareketle dış âlem hakkında

birtakım gerçeklere ulaşmalarını istemektedir.

9 – Onlar dünyayı hiç dolaşmıyorlar mı ki,

kendilerinden önce yaşayanların âkıbetlerinin nasıl olduğunu görsünler?

Onlar, kendilerinden daha güçlü idiler.

Toprağı alt üst etmiş, sular, maden, ekin gibi nimetlerden yararlanmış ve şimdikilerin yeri imar edişlerinden daha fazlasıyla imar etmişler, resulleri de kendilerine aşikâr, parlak delilller getirmişlerdi.

Ama hakikati reddettiler ve sonuçta yok olup gittiler.

Allah onlara asla zulmetmedi,

lâkin onlar kendi öz canlarına zulmettiler.

10 – Sonra, o fenalık yapanların âkıbetleri, en fena bir âkıbet oldu.

Çünkü Allah’ın âyetlerini yalan saydılar.

Bir taraftan da onlarla eğleniyorlardı. [61,5; 5,49]

11 – Allah, insanı yoktan var eder, ölümünden sonra da diriltir.

İşin sonunda da hesap vermek üzere O’nun huzuruna götürüleceksiniz.

12 – Kıyamet koptuğu gün, o suçlu kâfirler ümitlerini tamamen kesip susarlar.

13 – Ortaklarından kendilerine bir tek şefaatçi dahi bulunmaz, zaten onlar ortaklarını da reddedeceklerdir.

14 – Kıyamet saati gelip çattığında,

işte o gün, müminlerle kâfirler birbirlerinden ayrılırlar.

Müminler cenneti, kâfirler ise cehennemi dolduracaklardır.

15 – İman edip yararlı işler yapanlar cennet bahçelerinde ağırlanarak neşelenirler.

16 – İnkâr ederek âyetlerimizi ve öldükten sonra dirilmeyi,

Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar ise, azaba atılırlar.

17 – Haydi siz akşama girerken, sabaha çıkarken

Allah'ı takdis ve tenzih edin, namaz kılın! [11,114; 20,130]

18 – Göklerde ve yerde hamd, güzel övgü O'na mahsustur.

İkindi vaktinde de, öğleye girerken de,

O'nu takdis ve tenzih edin, namaz kılın! [30,17; 17,78; 11,114]

19 – O, ölüden diriyi çıkarır, diriden ölüyü çıkarır ve ölmüş toprağa hayat verir.

İşte siz de öldükten sonra böylece diriltileceksiniz. [36,33-34; 22,5-7; 7,57]

20 – O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerinden biri;

Sizi topraktan yaratmış olmasıdır.

Sonra dünyaya yayılmış beşeriyet haline geldiniz.

21 – O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerinden biri de:

Kendilerine ısınmanız için, size içinizden eşler yaratması,

birbirinize karşı sevgi ve şefkat var etmesidir.

Elbette bunda, düşünen kimseler için ibretler vardır. [7,189; 4,1]

22 – O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerinden biri de: Gökleri ve yeri yaratması, lisanlarınızın ve renklerinizin farklı olmasıdır.

Elbette bunda bilen ve anlayan kimseler için ibretler vardır. [29,43; 49,13]

23 – O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerinden biri de:

geceleyin veya gündüzün uyumanız ve O'nun geniş lütfundan geçim vesileleri aramanızdır.

Elbette bunda işiten kimseler için ibretler vardır.

24 – O’nun delillerinden biri de;

Gâh korku, gâh ümit vermek için size şimşeği göstermesi, gökten bir su indirip ölmüş toprağa onun sayesinde hayat vermesidir.

Elbette bunda aklını çalıştıran kimseler için ibretler vardır.

25 – O’nun (varlığının ve kudretinin) delillerinden biri de; göğün ve yerin, Kendisinin buyruğu ile kaim olmaları,

belirlenen yerde sapasağlam bulunmalarıdır.

Sonra sizi yattığınız yerden bir çağırdı mı, birden kabirlerinizden çıkıverirsiniz! [35,41; 22,65; 17,52; 79,13-14; 36,53]

26 – Göklerde ve yerde kim varsa O’nundur.

Onların hepsi, O’na boyun eğerler.

27 – Mahlûkları ilkin yoktan yaratan, ölümden sonra da dirilten O’dur.

Bu diriltme O’na göre pek kolaydır.

Göklerde ve yerde yücelikte örnek olan sıfatlar O’nundur.

Gerçekten O azîz ve hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [16,60]

28 – Bakın, Allah size kendi hayatınızdan bir temsil getiriyor:

Hiç, elinizin altındaki köle ve hizmetçilerden, size nasib ettiğimiz servette, onların payları da sizinki ile eşit olacak derecede,

kendinize ortak yaptığınız, kendinize itibar ettiğiniz kadar onlara da itibar edip saydığınız

ortaklarınız var mıdır?

İşte Biz aklını kullanan kimseler için âyetlerimizi böyle açıklıyoruz.

29 – Fakat zalimler bir bilgiye dayanmaksızın, körü körüne heva ve heveslerine tâbi oldular.

Allah’ın şaşırttığını artık kim doğru yola getirebilir? Onlar hiçbir yardımcı da bulamazlar.

30 – O halde sen, batıl dinlerden uzaklaşarak yüzünü ve özünü, hak din olan İslâm’a yönelt!

Yani Allah’ın insanları yaratmasında esas kıldığı o fıtrata uygun hareket et!

Allah’ın bu hilkatini kimse değiştiremez. İşte dosdoğru din budur.

Fakat insanların ekserisi bunu bilmezler. [17,70; 2,138; 12,103; 6,116]

31-32 – Başka her şeyden geçerek O’na tam gönül verin,

O’na karşı gelmekten sakının, namazı hakkıyla ifa edin!

Ve asla dinlerini parça parça edip

kendileri de öbek öbek olan o müşriklerden olmayın!

Öyle ki her hizip, kendi yanındakiyle böbürlenmektedir [6,159].

33-34 – İnsanlar bir derde düşünce, başka her şeyi unutarak

yalnız Rab’lerine gönülden yalvarırlar;

sonra Allah onlara nezdinden bir rahmet ve bolluk tattırınca,

bir de bakarsın ki onlardan bir kısmı Rab’lerine ortak koşuyor

ve böylece Allah’ın nimetlerine nankörlük ediyorlar.

De ki: “Bir süre eğlenin bakalım, yakında öğrenirsiniz!”

35 – Yoksa Biz onlara bir ferman indirmişiz de,

o ferman mı Allah’a şirk koşmalarını bildiriyor? [6,81; 7,33.71; 10,68; 12,40; 22,71; 53,23]

36 – İnsanlara bir nimet, bir bolluk tattırdığımızda onunla sevinip şımarırlar.

Şayet kendi yaptıkları sebebiyle başlarına bir fenalık gelirse, hemen ümitsizliğe düşerler. [41,49; 4,78-79; 11,10]

37 – Görüp anlamıyorlar mı ki Allah dilediği kimsenin nasibini bol bol verir, dilediğinin nasibini kısar.

Elbette, bunda iman edecek kimseler için alınacak ibretler vardır.

38 – O halde yakınlarına, yoksula ve yolcuya hakkını ver!

Allah'ın rızasına nail olmak isteyenler için böyle yapmak daha hayırlıdır. Felaha erenler de işte onlardır.

39 – (Şunu unutmayın:) Başkalarının mallarıyla artış sağlasın diye faize verdiğiniz para, zahiren fazlalaşsa da Allah'ın nezdinde artmaz.

Ama Allah'ın rızasını arzulayarak verdiğiniz zekâtlar,

O'nun nezdinde bereketlenir.

İşte böyle yapanlar ödüllerini kat kat artırırlar.

40 – Allah O yüce Rabdir ki sizi yaratır, sonra rızıklandırır, sonra tayin ettiği vâde geldiğinde sizi öldürür, sonra da diriltir.

Düşünün bakalım: Sizin, ibadette Allah'a ortak yaptığınız putlar içinde bunlardan herhangi bir şeyi yapabilen var mı?

Allah onların iddia ettikleri ortaklardan münezzehtir, yücedir.

41 – Allah'ın buyruklarını umursamayan şu insanların

kendi tercihleri ile yaptıkları işler yüzünden karada ve denizde (bütün dünyada) bozukluk ortaya çıktı, nizam bozuldu.

Doğru yola ve isabetli tutuma dönme fırsatı vermek için,

Allah, yaptıklarının bazı kötü neticelerini onlara tattırır. [21,35; 2,155] [7,168]

42 – De ki: “Dünyayı gezin de daha önce geçmiş toplumların âkıbetlerinin nasıl olduğuna bakıp anlayın!

Onların da ekserisi müşrik idiler.”

43 – Öyleyse Allah tarafından, o geri çevirilmesi mümkün olmayan gün gelmeden önce,

sen yüzünü, özünü dürüst bir şekilde dosdoğru dine yönelt!

O gün insanlar zümre zümre ayrılacaklardır.

44 – Kim inkâr ederse inkârının zararı kendisinedir.

Kimler de yararlı işler yaparlarsa, onlar da kendileri lehine iyi bir hazırlık yapmış olurlar.

45 – Zira Allah iman edip yararlı iş yapanları lütfu ile ödüllendirecektir.

O, kâfirleri asla sevmez.

46 – O’nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de;

Size rahmet eserlerini tattırması, emri ile gemilerin akıp gitmesi ve O’nun lütfundan nasip aramanız ve şükretmeniz için, rüzgârları müjdeci olarak göndermesidir.

47 – Ey Resulüm! Biz senden önceki ümmetlere de resuller gönderdik.

O peygamberler ümmetlerine parlak deliller getirdiler, ama çoğu iman etmedi.

Biz de o suçlulardan intikam aldık.

Çünkü müminleri desteklemek, Bize düşen bir borç idi. [10,103; 3,4; 14,47]

Mûcizeler, bu parlak delillerin bir kısmıdır. Allah’ın kâfirlerden intikam alması ise, onları cezalandırarak o zalimlerden, müminlerin intikamını alması demektir.

48 – Allah o azamet sahibidir ki rüzgârları gönderir, rüzgârlar bulutları kaldırır.

Sonra o bulutları gökte dilediği gibi yayar ve parça parça dağıtır.

Bir de bakarsın ki aralarından yağmur akıp duruyor!

Derken onu kullarından dilediklerine ulaştırınca, derhal yüzleri gülüverir. [7,57]

49 – Halbuki onlar, daha önce Allah'ın üzerlerine yağmur indireceğinden tamamen ümitsiz idiler.

50 – İşte bak, Allah'ın rahmetinin eserlerine!

Ölmüş toprağa nasıl hayat veriyor!

İşte bunları yapan kim ise, ölüleri de O diriltecektir.

O, her şeye hakkıyla kadirdir.

51 – Eğer Biz onlara sıcak, kavurucu bir rüzgâr göndersek, onlar da o yeşillikleri sararmış, kavrulmuş görseler, ondan sonra nankörlük etmeye koyulurlar. [56,63-67; 68,19-20]

Daha önce Allah'ın kendilerine ihsan ettiği sayısız nimetleri unuturlar. Menfaatlerinin zedelendiğini görünce hemen o yüce Yaratıcı'yı itham etmeye kalkışırlar.

52 – Şunu bil ki: Sen ne ölülere sesini duyurabilirsin, ne de arkasını dönüp uzaklaşan sağırlara bu dâveti işittirebilirsin! [63,36; 67,10]

53 – Sen, körleri de şaşkınlıktan, yanlış yola girmekten kurtaramazsın!

Sen ancak, âyetlerimize iman etmeye yatkın kimselere çağrını duyurabilirsin. Çünkü onlar hakka teslim olurlar.

54 – Allah o kadirdir ki sizi bir zaaftan yaratmakta, sonra zaafın ardından bir kuvvet yaratmakta, müteakiben kuvvetten sonra bir zaaf ve ihtiyarlık yapmaktadır.

O dilediğini yaratır. Her şeyi bilen, her şeye kadir olan, yalnız O'dur.

55 – Kıyamet (duruşma) saati gelip çattığında suçlu kâfirler yemin ederek dünyada sadece bir saat kaldıklarını ileri sürerler.

Onlar (dünyada iken de doğruluktan) işte böyle döndürülüyorlardı.

Duruşma için kabirden kalkıp mahşere sevk edilen kâfirler, dünyada veya kabirde ancak bir saat kadar kaldıklarını söylerler. Burada şu ihtimaller vardır: 1- Yalan söylemeleri 2- Dünya hayatının süresini unutmuş olmaları 3- Kendilerine yeterli ömür süresi verilmediği iddiasıyla mazeret kapısı aralamaya girişmeleri.

56 – Kendilerine ilim ve iman nasib edilenler ise derler ki:

"Siz Allah'ın kitabınca ba's (dirilme) gününe kadar durdunuz.

İşte bugün dirilme günüdür, fakat siz bunu bilmiyordunuz."

57 – O gün zalimlere, mazeretleri fayda vermeyeceği gibi, onlardan özür dilemeleri de istenilmez.

Dünyaya gönderilip tarziye verme (Allah'ı razı etme), imanlı bir hayat sürme fırsatı tanınmaz.

58 – Biz gerçekten bu Kur'ân'da insanlar için nice meseller getirdik.

Eğer sen onlara mûcize de göstersen, o kâfirler: "Siz ancak, batıl iddialar peşindesiniz" derler. [10,96-97; 6,111; 15,14-15]

59 – İşte Allah, ilim peşinde olmayan, gerçeği aramayanların kalplerini böyle mühürler.

60 – O halde sabret!

Çünkü Allah'ın vâdi kesindir.

Sakın ona inanmayanlar, seni dayanıksız bulmasın ve seni gevşekliğe düşürmesinler

31 – LOKMAN SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuş olup 34 âyettir. Sure-i şerifenin konuları arasında en dikkate değer bölüm Hz. Lokman'ın oğluna yaptığı nasihatleri nakleden kısım olduğundan, bu hakikatlerin önemini göstermek üzere sûreye Lokman adı verilmiştir. Lokman, Kur'ân'da adı geçen tek hekimdir.

Önce Kur'ân'ın hikmet dolu olan bir kitap olduğu vurgulanır. Sonra Allah'ın kâinattaki kudret, hikmet ve birliğine dair bazı delilller zikredilir. Peşinden Lokman'ın hikmetin ta kendisi olan tavsiyeleri bildirilir. Böylece akıl ve tefekkürün gayesi olan hikmet, beşeriyet için bir ideal olarak gösterilir. Daha sonra bazı vahdaniyet delilleri, insanın Rabbine ve O'nun dinine olan ihtiyacı bildirilip, bilgisi ne kadar ilerlerse ilerlesin, insan için gayp olarak kalacak bir alanın hep mevcut olacağı hatırlatılır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Elif, Lâm, Mîm.

2 – Şunlar hikmet dolu kitabın âyetleridir.

3 – İyi davrananlar için hidâyet rehberidir, rahmettir.

4 – Onlar namazı hakkıyla ifa ederler, zekâtı verirler, âhirete de tam olarak iman ederler.

5 – İşte onlardır Rab'lerinden bir hidâyet üzere olanlar ve işte onlardır felah bulanlar!

6 – Öyle insanlar da vardır ki hiçbir delile dayanmaksızın,

halkı Allah yolundan saptırmak ve onunla alay etmek için asılsız sözler ve hikâyelerle meşgul olurlar.

İşte onlara, zelil ve perişan eden bir azap vardır. [39,23]

Nadr İbn Hâris adında Mekkeli bir müşrik, İran'la yaptığı ticaret esnasında acem masalları ihtiva eden kitaplar satın almış ve Mekkeli hemşehrilerine getirerek şöyle demişti: "Muhammed size Âd ve Semûd halklarının masallarını anlatıyor. Ben de size Rum ve Acem masallarını söyleyeceğim." Bunları okuyarak, aklı sıra halkı, Kur'ân'dan uzak tutmaya çalışırdı.

Bazı müfessirler *lehv'i*, "Allah yolundan alıkoyan şarkı" olarak tefsir ederler. Nüzul sebebi olarak zikredilen bu olaylarla beraber, âyetin beyanının genel olup Kur'ân'la alay edenlerin hepsini kapsadığı meydandadır.

7 – Kendisine âyetlerimiz okunduğunda, sanki onları işiten kendisi değilmiş gibi, sanki kulaklarında ağırlıklar varmış gibi,

son derece kibirli olarak sırtını dönüp uzaklaşır. Onlara gayet acı bir azap verileceğini müjdele!

8 – İman edip, yararlı işler yapanlara naim cennetleri vardır.

9 – Ebedî kalmak üzere oralara girerler;

Allah'ın vâdi haktır, gerçektir. O, azîz ve hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

10 – O gökleri, gördüğünüz gibi, direksiz yarattı.

Yere de, sizi sarsmaması için, ağır baskılar, yani sağlam dağlar koydu ve orada her türlü canlıyı üretip yaydı.

Gökten de bir su indirdik, orada her güzel çifti yetiştirdik. [51,49; 16,15; 31,10]

Diğer muhtemel mâna: "O, gökleri, görebileceğiniz direkler olmaksızın yarattı."

11 – İşte bunlar Allah'ın yarattıklarıdır. Peki, gösterin bakalım O'ndan başkası ne yaratmış! Doğrusu, o zalimler

besbelli bir sapıklık içindedirler.

12 – Biz Lokman'a "Allah'a şükret" diye hikmet verdik.

Kim şükrederse kendisi için şükreder.

Kim nankörlük ederse bilsin ki Allah müstağnidir, hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü övgüye lâyıktır. [17,7]

13 – Hani Lokman oğluna nasihat ederken: "Evladım! dedi, sakın Allah'a ortak koşma! Çünkü şirk pek büyük bir zulümdür." [6,82; 17,23][258]

14 – Biz insana, annesine babasına iyi davranmasını emrettik.

Zira, annesi onu nice zahmetlerle karnında taşımıştır.

Sütten kesilmesi de iki yıl kadar sürer.

İnsana buyurduk ki: "Hem Bana, hem de annene, babana şükret;

unutma ki sonunda Bana döneceksiniz." [2, 233; 46,15; 17,24]

15 – "Eğer onlar, şerik olduğuna dair hiçbir bilgin olmayan şeyi

Bana ortak sayman için seni zorlarlarsa sakın onlara itaat etme!

Ama o durumda da kendileriyle iyi geçin, makul bir tarzda onlara sahip çık!

Bana yönelen olgun insanların yolunu tut!

Sonunda hepinizin dönüşü Bana olacak

ve Ben işlediklerinizi tek tek size bildirip karşılığını vereceğim. [29,8]

"Kendileriyle iyi geçin, mâkul bir tarzda onlara sahip çık!" demek "günaha iştirâk etmeksizin İslâm'ın razı olacağı iyilik ve insanlığın gerektireceği şekilde beraberlerinde bulun!" anlamına gelir. Meselâ; anne ve babanın yemek, içmek,

giyinmek gibi ihtiyaçlarını düzene koymak, eziyet etmemek, ağır söylememek, hastalıklarını tedavi ettirmek, vefatlarında defnetmek gibi dünyaya ait yardımlarda bulunmak gibi.

16 – “Evladım, yapılan iş; bir hardal tanesi kadar küçük olsa, bir kayanın içinde saklı da olsa, yahut göklerin veya yerin herhangi bir noktasında bile bulunsa, mutlaka Allah onu meydana çıkarır.

Allah öyle latîf, öyle habîrdir (ilmi gizliliklere pek kolay bir tarzda nüfuz eder). [21,47; 99,7-8][259]

17 – Evladım, namazı hakkıyla ifa et, iyiliği yay, kötülüğü de önlemeye çalış, ve başına gelen sıkıntılara sabret!

Çünkü bunlar azim ve kararlılık gerektiren işlerdendir.

18 – Kibirli davranarak insanlara yüzünü dönme, yerde çalımlı çalımlı yürüme!

Çünkü Allah kibirle kasılan, kendini beğenmiş, övünüp duran kimseleri asla sevmez. [17,37]

19 – Yürürken ölçülü, mûtedil yürü!

Konuşurken sesini ayarla, bağırarak konuşma!

Unutma ki seslerin en çirkini, avazı çıktığınca bağıran eşeklerin sesidir.

20 – Görmüyor musunuz ki Allah göklerde ve yerde olan şeyleri sizin hizmetinize vermiş.

Görünen görünmeyen bunca nimete sizi garketmiş?

Yine de, öyle insanlar vardır ki hiçbir bilgiye, yol gösterici bir rehbere veya aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında tartışıp durur.

21 – Kendilerine: “Gelin, Allah’ın indirdiği buyruklara uyun!” denilince:

“Hayır, biz babalarımızdan ne görmüşsek onu uygularız, sadece onlara uyarız.” derler.

Peki şeytan atalarını o alevli ateş azabına çağırmış olsa da mı onların peşinden gidecekler? [2,170; 43,22]

22 – Kim etrafına hep iyi davranarak yüzünü ve özünü Allah’a teslim ederse o kimse, en sağlam tutamağa sarılmıştır.

Bütün işlerin akıbetini belirleyen Allah’tır.

23 – Her kim de dini inkâr ederse, onun küfrü seni üzmesin!

Sonunda Bize dönecekler ve Biz de onlara yaptıkları her şeyi bir bir bildirip karşılığını vereceğiz.

Allah kalplerden geçen düşünceleri dahi bilir. [10,70]

“Bildireceğiz” demekten maksat, yaptıkları bütün kötülükleri bildirip onların ikrarlarını almaktır.

24 – Biz onlara kısa bir süre ömür sürme imkânı veririz,

ondan sonra da şiddetli bir azaba mahkûm ederiz.

25 – Şayet onlara: “Gökleri ve yeri yaratan kimdir?” diye soracak olursan, elbette “Allah’tır” diye cevap vereceklerdir.

De ki: “el-Hamdülillah (ki müşrikler bile O’nu inkâr edememektedirler!)

Fakat onların ekserisi bunun anlamını bilmezler (yani o müşrikler bu itiraflarıyla, çelişki içine girdiklerini fark etmezler).”

26 – Göklerde ve yerde ne varsa Allah’ındır.

Muhakkak ki Allah müstağnîdir, hamîddir (hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, her türlü övgüye lâyıktır).

27 – Eğer Allah’ın kelimelerini yazmak üzere, dünyadaki bütün ağaçlar, kalem olsaydı ve denizlere de yedi deniz

daha katılıp bütün onlar da mürekkep olsaydı, bunlar tükenir yine de Allah’ın sözleri tükenmezdi.

Allah, öyle azîz, öyle hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [4, 171; 18,109; 79,12-13]

28 – Ey insanlar! Sizin hepinizi yaratmak veya hepinizi öldükten sonra diriltmek bir tek kişiyi diriltmek gibidir.

Allah semîdir, basîrdir (her şeyi hakkıyla işitir ve görür). [36,82; 54,50]

29 – Bilmiyor musun ki Allah geceyi gündüze katıyor, gündüzü geceye katıyor,

böylece sürelerini uzatıp kısaltıyor.

Güneş’i ve Ay’ı, hizmete koşmuş, her biri belirlenen bir vâdeye kadar akıp gidiyor. Gerçekten Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır. [22,61.70; 3,27]

30 – Bu, böyledir. Çünkü Allah gerçeğin, hakkın ta kendisidir.

Müşriklerin O’ndan başka yalvardıkları tanrılar ise batıldır. Gerçekten Allah çok yücedir, çok büyüktür.

31 – Görmez misiniz ki; gemiler Allah’ın lütfu ile denizde yüzüyor.

Bu, Allah’ın varlığının ve kudretinin bazı delillerini göstermek içindir.

Elbette bunda pek sabırlı, çok şükürlü olanlar için ibretler vardır.

32 – Denizde iken onları dağlar gibi dalgalar kapladığında, bütün kalpleriyle yalnız Allah’a yalvarırlar.

Fakat O, onları kurtarıp karaya çıkarınca bir kısmı işi gevşetir, imanla inkâr arasında ortada kalır.

Bizim âyetlerimizi gaddar ve nankör olandan başkası inkâr etmez. [17,67; 29,65; 35,32]

33 – Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının!

Öyle bir günden çekinin ki o gün hiçbir baba evladına asla fayda veremez; evlat da babasına fayda sağlayamaz.

Allah'ın vâdi elbette gerçektir. O halde sakın sizi dünya hayatı aldatmasın ve çok hilekâr şeytan da sizi Allah ile aldatmasın, Allah'ın affına güvendirmesin! [4,122; 14,22; 35,5][260]

34 – Kıyamet saatinin ne zaman geleceğini yalnız Allah bilir. Yağmuru da O indirir, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez. Her şeyi mükemmel tarzda bilen ve herşeyden haberdar olan, Allah'tır. [6,59]

Bazı âlimlerimiz bu âyetteki beş bilinmeyen konuya *mugayyebat-ı hamse* derler. Bir hadis-i şerifte de bunu teyid etmek üzere "Beş şey vardır ki onları Allah'tan başkası bilemez." buyurulduktan sonra bu âyet zikredilmiştir. Münavî'nin dediği gibi, hadisin mânası: "Bu beş şeyi Allah'tan başkası, bütün özellik ve incelikleriyle. bilemez." Şu halde bu hadis Allah Teâlâ'nın bazı makbul kullarına, hatta bu beşten bazı gaybî şeyleri bildirmesine mâni değildir. Çünkü bu, sınırlı gayblardandır. Mu'tezilenin bunu inkâr etmesi de mânâsızdır.

Bir de şuna dikkat etmek gerekir: Gayb, mutlak gayb ve izafî gayb diye iki çeşittir. Âyet, mutlak gaybın, başkası tarafından bilinmesini reddediyor. Îzafî gayb, bazı şartlara, bazı durumlara, bazı şahıslara göre gayb iken bazılarına göre gayb olmayan hususlara denir. Meselâ İstanbul'daki insan, Tokyo'da cereyan eden hadiseyi bilemez. Ama vasıtalara sahip olan kimse, televizyon teknolojisi sayesinde görebilir. Bir sene sonra yağmurun ne zaman, ne kadar yağacağı mutlak gaybdır. Ama Allah, dünya atmosferinde

yağmurun sebeplerini var ettikten sonra, diğer insanlar için yağmur zamanını bilmek gayb olduğu halde, meteoroloji uzmanları tahmin raporu verebilir.

Diğer bir konu: ana karnındaki ceninin cinsiyetini bilme işidir. Son dönemde ultrason gibi cihazlarla bunu tespit mümkündür. Âyet-i kerime “Rahimlerde olanı yalnız Allah bilir” buyuruyor. “Mâ” Arapça’da en umumi bir lafızdır. Kapsamı son derece geniştir. Doğacak çocuğun her türlü maddî, genetik özelliklerine şamil olduğu gibi bütün istidatları, kabiliyetleri, hayat mukadderatı, ta cennete veya cehenneme girinceye kadar bütün özellik ve ayrıntıları dahildir ki bu gaypların yanında, cinsiyet meselesi zikre bile değmez. Geçen asırlardaki müfessirler için, cinsiyeti bilmek mutlak gayb durumunda olduğundan, bazıları bilinmeyecek şeylere misal verme kabilinden bunu söz konusu etmişlerdir.

25813 Çk 20, 3-17.
25916 Lk 8,17; Mt 10,26; Mr 4,22.
26033 Hz 18,20; Gt M 6,5.

32 – SECDE SÛRESİ

Mekke’de indirilmiş olup 30 âyettir. 15. âyetinde, âyetleri dinleyen müminlerin secdeye kapandığını, ifade edilmesinden ötürü bu sûreye Secde sûresi denilmiştir. Bu âyet, tilavet secdesi âyetlerindendir.

Sûrenin gayesi, iki bölüm halinde yer almıştır. Birincisi: Kur’ân’ın, Allah’ın sözü olup, onu kabul edenlerin ve etmeyenlerin âkıbetlerini bildirmek. İkincisi: Hz. Mûsa (a.s.)’a da böyle bir hak kitap verilerek İsrailoğullarının doğru yola ve zafere ulaştırılması. Sûre, âhirette gerçekleşecek bazı durumları bildirip, müminleri müjdeleyerek sona erer.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Elif, Lâm, Mîm.

2 – Bu kitabın, âlemlerin Rabbi tarafından indirildiğinde hiçbir şüphe yoktur.

3 – Yoksa: “Onu uydurdu” mu diyorlar? Bilakis, o gerçeğin ta kendisidir.

Senden önce kendilerini uyaran hiçbir peygamber gelmemiş olan bir toplumu, doğru yolu bulmaları ümidiyle uyarman için

Rabb’in tarafından gönderilmiştir. [36,6]

İsmâiloğulları içinden çıkan tek Peygamber, Hz. Muhammed (a.s.)’dır.

4 – Allah o hak mâbuddur ki gökleri, yeri ve ikisinin arasındaki varlıkları altı günde yaratmış, sonra da arşa çıkıp

(hükmünü yürütmüştür). [7,54]

Sizin O’ndan başka ne hâmîniz, ne şefaatçiniz vardır. Hâlâ gereğince düşünmez misiniz?

5 – Gökten yere kadar her işi düzenleyip yönetir.

Sonra bütün bu işler, sizin hesabınıza göre bin yıl tutan bir günde O’na yükselir. [65,12]

Bu âyet, sırlarla dolu bir âyet olup akrebiyyet ile kurbiyyetin farkına işaret ediyor. Allah kulunda dilediği anda tasarruf eder, ona “Şahdamarından daha yakındır.” Nasıl ki Güneşin ışınları bütün parlak şeylere bir anda ulaşır. Kul ise, ondan çok uzaktır; ona yükselmesi ömürlere sığmaz. Nitekim, yerdeki parlak şeyler Güneş’e yükselemezler. Âyette geçen “emr” iş demek olup maksat, kâinattaki bütün hadiselerdir.

6 – İşte gaybı ve şehadeti, görünmeyen ve görünen âlemleri bilen, mutlak galebe ve kudret, mutlak rahmet sahibi O’dur.

7 – Yarattığı her şeyi güzel ve muhkem yapıp insanı ilkin çamurdan yarattı.

8 – Sonra onun neslini, önemsiz bir suyun özünden, menîden üretti.

9 – Sonra ona en uygun şeklini verdi, ona ruhundan üfledi.

Size kulaklar, gözler, gönüller verdi.

Ne az şükrediyorsunuz! [67,23]

10 – Bir de: “Â! Yerin altında toz olup kaybolduğumuz zaman,

gerçekten bu hale gelmiş olan bizler mi yeniden yaratılacağız!” derler.

Hatta onlar Rab’lerinin huzuruna varacaklarını da inkâr ederler.

11 – Sen de ki: “Sizi, canınızı almakla görevlendirilen ölüm meleği vefat ettirecek,

sonra da Rabbinizin huzuruna götürüleceksiniz.”

12 – Bir görseydin o suçluları: Rab’lerinin huzurunda, mahcupluktan başları önlerine eğilmiş şöyle derken:

“Gördük, işittik ey Yüce Rabbimiz! Ne olur bizi dünyaya bir gönder!

Öyle yararlı işler yaparız ki!

Çünkü gerçeği kesin olarak biliyoruz artık!” [19,38; 67,10; 6,27-29]

13 – Eğer dileseydik bütün insanlara hidâyet verir, onları doğru yola koyardık.

Lâkin “Cehennemi cinlerden ve insanlardan bir kısmıyla dolduracağım” hükmü kesinleşmiştir. [38,85; 7,18]

14 – “Öyleyse, siz nasıl bugünkü buluşmayı unuttunuz ve bu unutmayı ömür boyu sürdürdüyseniz,

Biz de bugün sizi unuttuk.

Yaptıklarınızdan ötürü, tadın bakalım sürekli azabı!” [45,34; 78,27-30]

15 – Bizim âyetlerimize ancak o kimseler inanır ki kendilerine o âyetler hatırlatıldığında, derslerini hemen alır, secdeye kapanır, Rab’lerine hamd, O’nu takdis ve tenzih ederler, asla kibirlenmezler.

16 – Teheccüd için yataklarından kalkar, cezalandırmasından endişe içinde, rahmetinden de ümitli olarak Rab’lerine dua edip yalvarırlar ve kendilerine nasib ettiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar.

17 – İşte onların dünyada yaptıkları makbul işlere mükâfat olarak gözlerini aydın edecek, gönüllerini ferahlatacak

hangi sürprizlerin, hangi nimetlerin saklandığını hiç kimse bilemez. [41,31; 10,26][261]

Bu âyet, cennet nimetlerini pek güzel tavsif etmektedir. Hiç kimse kendisi için hazırlanan nimetleri bilemez. Çünkü bu nimetler maddî gözlerden saklıdır. İbn Abbas'ın dediği gibi, bu dünyada, cennete dair bileceğimiz şeyler, sadece birtakım isimlerden ibarettir. Onların gerçek mahiyetleri dünyadaki hallerinden farklıdır. Allah Teâlâ hadis-i kudsîde şöyle buyurmuştur: "Salih kullarıma öyle nimetler hazırladım ki; ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne de beşerden birinin hatırından geçmiştir."

18 – Öyle ya, mümin olan, hiç fâsık gibi olur mu? Bunlar asla bir olamazlar. [45,21; 38,28; 59,20]

19 – İman edip, yararlı işler işleyenlere, yaptıklarına karşılık konukluk olarak Me'va cennetleri vardır.

20 – Yoldan çıkmış fâsıkların ise barınakları cehennemdir.

Her ne zaman oradan çıkmak isteseler yine oraya itilirler.

Onlara: "Cehennem azabını yalan sayıyordunuz. Tadın da görün bakalım!" denir. [22,22; 34,42]

21 – O kâfirlerin dönüş yapmaları ümidiyle, onlara en büyük azaptan önce, dünyada (açlık, musîbet, esaret, ölüm gibi) peşin bir azap tattıracağız.

22 – Rabbinin âyetleri ile kendisine nasihat edildiğinde sırtını dönüp uzaklaşan kimseden daha zalim kimse olur mu?

Biz o suçlulardan elbette intikam alıp onları cezalandıracağız.

23-24 – Şu bir gerçektir ki, sana verdiğimiz gibi Mûsâ'ya da kitap vermiş, sana vahyettiğimiz gibi ona da vahyetmiştik.

Dolayısıyla onun da böyle bir vahiy aldığından hiç tereddüdün olmasın.

Biz ona verdiğimiz kitabı, İsrailoğullarına rehber kıldık.

Onlar sabrettiği ve âyetlerimize kesin olarak inandıkları müddetçe,

Biz, emir ve irşadımızla onlardan doğru yolu gösteren önderler tayin ettik. [7,159; 17,2]

Âyet-i kerime, Hz. Mûsâ (a.s.)'a, Hz. Muhammed (a.s.)'ın dünyayı şereflendireceğine dair bilgi ihtiva eden bir kitabın gönderildiğini ifade etmektedir.

Yahut maksat şudur: İlahî vahiy yalnız Hz. Muhammed (a.s.)'a verilmiş değildir. Daha önce Hz. Mûsâ'ya da verilmişti. Onun için, bu hususta şüpheye düşmek akıl kârı değildir.

25 – Senin Rabbin, kıyametteki büyük duruşma günü ihtilaf ettikleri hususlarda onlar arasında kesin hükmü elbet verecektir. [45,16-17]

26 – Yurtlarında dolaştıkları nice nesillerin hayatlarını sona erdirmemiz, onları doğru yola irşad etmiyor mu?

Elbette bunda ibretler vardır.

Hâlâ nasihat dinlemeyecekler mi? [19,98; 27,52; 22,45-46]

27 – Görmüyorlar mı ki biz otsuz, kır araziye su sevk ediyoruz, onun sayesinde, hayvanların ve kendilerinin yiyecekleri ekinleri yetiştiriyoruz.

Hâlâ bunları görmeyecekler mi?

28 – Bir de: "Eğer iddianızda doğru iseniz bu fetih (zafer veya kesin hüküm) ne zaman? derler.

29 – De ki: "Fetih günü, kâfirlere imanları fayda vermez, onlara mühlet de verilmez." [4,84-85; 16,84]

30 – Şimdi sen onları kendi hallerine bırak.

Yardımımızı veya onların helâk edilmelerini bekle!

Çünkü onlar da senin helâk olmanı bekliyorlar. [52,30; 11,93; 44,59]

261 17 Kr M II. 12,4.

33 – AHZÂB SÛRESİ

Medine’de Hicri 5. yılın sonlarında, nâzil olmuştur. 73 âyettir. “Birleşik düşman grupları (Ahzâb) veya Hendek Savaşı bu sûre-i şerifenin en çok yer ayırdığı bir konu olduğundan, sûre bu isimle adlandırılmıştır. Bu sûre; birtakım içtimaî esasları, özellikle Hz. Peygamber (a.s.)’ın örnek aile hayatını vesile ederek bildirir. *Tebennî* (evlat edinme), *zıhar* gibi bazı gelenekleri kaldırır. Peygamber’e karşı müminlerin davranışı, kadınların örtünmeleri, aile hayatı, gerçek müminlerin vasıfları, münafıkların karakteristik davranışları anlatılır. İnsanın büyük emaneti yüklenip, müminlerin buna sadık kaldıkları, münafık ve kâfirlerin ise hıyanet ettikleri bildirilerek sûre sona erdirilir.

Ahzâb: Grup, bölük, parti mânâsına gelen “hizb”’in çoğuludur. Hicri 5. yılda Mekke müşrikleri, diğer müşrik kabilelerle güç birliği yaparak Medine şehrini kuşatıp İslâmiyet’i imha etmeye teşebbüs etmişlerdi. Neticede umduklarının aksi oldu, perişan olup kaçtılar. Bu tarihten sonra Müslümanlara bir taarruz hareketi yapamadılar.

Büyük çoğunluğu Hicri. 5. yılda bu hadiselerin olduğu sıralarda nâzil olan sûre, İslâmiyet aleyhinde, çokça kullanılmak istenen iki silahı söz konusu eder: Birincisi; maddî silahları; ikincisi ise; Hz. Peygamber’in aile hayatının temizliğine dokunmaktır. Sûre bu emelde olanların sonlarının hüsran olduğunu bildirmektedir. Onun hayatındaki nezahet ve sadelik, bu itirazlara karşı en kuvvetli cevaptır. Ahzâb harbinin vaki olduğu sıralarda

İslâm toplumu kuvvet kazanma yoluna girmişti. Refah vesileleri ortaya çıkmıştı. Ezvac-ı tahirat da bu refahtan yararlanmak istedi. Hz. Peygamber yaşadığı sade hayattan ayrılmadığı gibi, ev halkının da bu prensibe sadık kalmasını istiyordu. O, kendisinin ve ailesinin geçim seviyesinin, yoksul müminlerin hayat standardından yukarıda olmasını hiç uygun bulmadı. Dolayısıyla, dünya refahını tercih edecek eşlerinin kendisiyle yaşamaktan vazgeçmeleri gerekiyordu. Onları bu hususta serbest bıraktı. Onun bütün Arap yarımadasına hükmettiği sırada bile yaşadığı bu sade hayat ve eşlerine karşı olan tutumu, ruhanî ve manevî faziletlere, Rabbine ve âhiret mutluluğuna nasıl kuvvetle bağlı olduğunun müşahhas delilidir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey Peygamber, Allah'a karşı gelmekten sakın, kâfirlere ve münafıklara itaat etme! Muhakkak ki Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

2 – Rabbinden sana vahyolunan buyruklara uy! Allah ne yapıyorsanız onların hepsinden haberdardır.

3 – Yalnız Allah'a dayanıp güven! Koruyucu olarak Allah yeter.

4 – Allah, hiçbir adamın içinde iki kalb yaratmamıştır. Kendilerine zıhar yaptığınız eşlerinizi anneleriniz kılmamıştır. Evlatlıklarınızı da öz oğullarınız kılmamıştır. Bunlar, ağızlarınızla söylediğiniz mânâsız sözlerden ibarettir. Allah gerçeği söyler ve doğru yola iletir. [58,2; 33,37-40; 4,23]

Bu âyet Cahiliye devrinin iki âdetini kaldırmaktadır; Bunlardan biri zıhar olup Mücadile sûresinde daha geniş şekilde yer alacaktır. Zıhar "sırt, arka" anlamına gelen "zahr"dan gelip, kocanın; eşine "Senin sırtın, annemin sırtı

gibi olsun” diyerek bir nevi boşaması idi. O devirde bu durumdaki kadınla zevciyet ilişkisi kalmaz, bununla beraber kocasının evinden ayrılma hürriyeti de olmadığı için, kadın iyice zor durumda kalırdı. Kaldırılan ikinci âdet tebennî (evlat edinme) kurumu olup, müteakip âyet onu bildirmektedir. Zıhar, Zemahşeri’nin dediği gibi, bir adama iki anne; tebenni ise bir adama iki baba vermektir. Maksat şudur: Allah bir kişide iki kalp yaratmadığı gibi, bir adama da iki anne, bir çocuğa iki baba yapmamıştır.

5 – Öyleyse evlatlara babalarını esas alarak isim verin! Böyle yapmak Allah nezdinde daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, bu takdirde onları kardeş veya mevlâ olarak kabul edin! Yanılarak isimlerde yaptığınız hatalardan ötürü size vebal yoktur, ama kalplerinizin kasden yaptıklarında vebal vardır. Allah gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur). [2,286]

Mevla kelimesi birçok anlama gelir. Burada: “köle iken hürriyetine kavuşmuş, âzatlı” mânasınadır.

6 – Peygamberin müminler üzerinde haiz olduğu hak, onların bizzat kendileri hakkında haiz oldukları haktan daha fazladır. (O, bir baba konumunda olduğundan) onun eşleri de müminlerin anneleridir. Akrabalar miras bakımından Allah’ın kitabında, birbirlerine diğer müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar. Ancak dostlarınıza bir iyilik yapmanız müstesna, yani dostunuza vasiyetle bir mal bırakabilirsiniz. Bunlar kitapta yazılıdır. [9,128]

7-8 – Bir vakit, Biz peygamberlerden, kuvvetli bir söz almıştık: Senden, Nuh’tan, İbrâhim’den, Mûsâ’dan ve Meryem’in oğlu Îsa’dan.

Evet onlardan pek sağlam söz almıştık ki vakti gelince O, sadıklara sözlerine bağlılıklarını sorsun. Kâfirlere ise gayet

acı bir azap hazırladı. [3,81; 42,13; 5,109; 7,6]

Bu söz, elçilik görevini yerine getirmek, dinî tebliğ ve öbür peygamberleri tasdik etmek konusundadır. Allah risaletlerini tebliğ ve ifa etme konusunda sözlerine gösterdikleri bağlılığı, ümmetleri önünde açıklayacaktır.

9 – Ey iman edenler! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın! Hani birleşik ordular üzerinize saldırmıştı da, Biz onlara karşı, bir rüzgâr ve sizin göremediğiniz ordular göndermiştik. Allah yaptığınız her şeyi görüyordu.

Hicretin 5. yılında Kureyş, bütün Arap yarımadasındaki gayr-i müslimleri Medine şehir devletinde yerleşmiş olan Müslümanlar aleyhinde harekete geçirerek, aklı sıra, kesin imha işini planlamıştı. Gatafan, Eşca, Mürre, Fezare, Süleym, Sa'd ve Esed kabileleri bu koalisyona girmişti.

Medine'de oturmaları itibariyle Müslümanlarla aynı kaderi paylaştıklarına dair kesin akitleri olan Benî Kurayza Yahudileri de bu kuvvetlerin, Müslümanların işlerini bitireceği fikrine kapıldıklarından, bilâhare hıyanet edip düşman saflarına geçtiler. Böylece birleşik düşman askerleri 12.000'den fazla oldu. Müslümanların sayısı ise 3.000'i geçmiyordu.

Hz. Peygamber, Medine çevresine hendek kazdırıp çıkan toprağın arkasına askerlerini mevzilendirdi. Bir ay kadar süren kuşatma sırasında yardım alamayan Müslümanlar iyice bunaldılar. Allah Teâlâ'nın gönderdiği soğuk fırtına, düşman güçlerinin çadırlarını söktü, ateşlerini söndürdü, karargâhlarını darmadağın etti. Canlarının derdine düşerek dağılıp gittiler. Görünmeyen ordular, Müslümanlara itminan veren melaike ordularıdır.

10 – O vakit onlar hem üstünüzden hem alt tarafınızdan gelmişlerdi. Gözleriniz şaşkınlıktan ötürü kaymış, yüreğiniz

ağzınıza gelmişti.

Siz de Allah hakkında türlü türlü zanlar beslemeye başlamıştınız.

11 – İşte orada müminler çetin bir imtihana tâbi tutulmuş, şiddetle silkelenmiş ve kuvvetli bir şekilde sarsılmışlardı.

12 – Hani münafıklar ve kalplerinde hastalık (iman zayıflığı) olanlar: “Allah ve Resulünün bize zafer vaad etmesi, meğer bizi aldatmak içinmiş!” diyorlardı.

Abdullah İbn Übey gibi münafıklar: “Muhammed bize İran ve Bizans’ı fethedeceğimizi vaad ediyordu. Şimdi ise, korkusundan hendek kazdırıyor” gibi fısıltılar yayıyorlardı.

13 – Bir kısmı: “Ey Yesribliler! Burada düşmana karşı koyamazsınız, mevzilerinizi bırakıp evlerinize dönünüz!” diyordu.

Onlardan bir başka bölük: “Evlerimiz korunmasız!” diyerek Peygamber’den izin istiyorlardı.

Hâlbuki gerçekte evleri tehlikeye mâruz değildi, onlar sadece savaştan kaçmak istiyorlardı.

Hicrete kadar Medine’nin ismi Yesrib idi. Daha sonra *Medinetu’n-Nebî* (Peygamber’in şehri) oldu.

14 – Demek Medine’nin her tarafından hücum edilseydi ve kendilerinden İslâm’dan dönmeleri istenseydi, hiç tereddüt etmeksizin, bunu derhal yapacaklardı!

15 – Hâlbuki daha önce, düşmandan kaçmayacaklarına dair Allah’a yemin ederek, söz vermişlerdi. Allah’a karşı verilen o ahitlerin hesabı elbette sorulacaktır.

16 – De ki: “Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmak asla size fayda vermez. Faraza başarsanız bile hayatta kalacağınız süre, nihayet çok sınırlıdır.” [4,77-78; 62,8]

17 – De ki: “Allah size bir felaket dilese, sizi Allah’a karşı korumak kimin haddine düşmüş?”

Yahut o size bir rahmet dilese, bunu kim engelleyebilir ki?

Onlar, kendileri için Allah’tan başka ne bir koruyucu ne de bir yardımcı bulamazlar.

18 – Allah içinizden bozgunculuğa meyledip savaştan alıkoymak isteyenleri ve kardeşlerine: “Bize gelin!” diyenleri elbet biliyor. Zaten bunlardan ancak pek az bir kısmı savaşa geliyorlardı.

19 – Savaşa katıldıklarında da size karşı pek cimri ve kıskanç davranırlar. Hücum eden düşmanın ortalığa saldığı büyük korku gelince, ölüm sekeratına düşmüş kimsenin bakışı gibi, gözleri dönmüş bir tarzda sana baktıklarını görürsün.

Korku hali geçince, Allah yolunda harcamada cimrice bir tavır içinde, keskin dilleriyle sizi incitirlerdi.

İşte onlar iman etmemişler, Allah da onların yaptıkları bütün işleri boşa çıkarmıştır. Bu, Allah’a göre kolaydır.

20 – Münafıklar birleşik kuvvetlerin çekilip gitmediklerini sanıyorlardı.

Şayet birleşik kuvvetler tekrar gelecek olsa, çok isterler ki çöldeki göçebeler içinde bulunsunlar da sizin savaşınız hakkındaki haberleri uzaktan sorsunlar.

Esasen, yanınızda bulunsalardı dahi, onlardan pek azı savaşırdı.

21 – Hakikaten, Allah’ın Resulünde Allah’a ve âhiret gününe kavuşmayı bekleyen ve Allah’ı çok zikreden sizler için en mükemmel bir nümune vardır.

Peşin hükümlü bazı müsteşrikler, Kur’an’ın toplum hayatını düzenleyen kurallar ihtiva etmesini akıllarına sığdıramazlar. Hz. Peygamber (a.s.m.)’ın Mekke’de

müşriklerin baskı ve takibatına mâruz kaldığı zaman asîl bir örnek olduğunu, fakat Medine'ye hicretten sonra savaşlar, birçok evlilik, ganimet, dünya hâkimiyeti ile manevî tarafının azaldığını ileri sürerler.

Fakat Resul-i Ekremin gelmesinden maksat, hislerine mağlup insanları memnun etmek, onlara pratik kıymetten mahrum birtakım esaslar öğretmek değildi. Hz. Muhammed'in görevi, bu dünyada yaşayan, çalışan insanlara yaşayışlarında uygulayabilecekleri kuralları öğretmek, bu kuralları kendi yaşayışıyla izah ve tarif etmekti.

Ordu kurmasa, yaptırım gücü kazanmasa, hükümler koymasa, evlenmese, davaları hükme bağlamasa, düşmanları mağlup ettikten sonra affetmese, insanlara tam örnek olamazdı. Asıl bu gibi bütün beşerî faaliyetleri yapması, onların her birinde örnek tutumun ne olduğunu sözleriyle ve uygulamalarıyla göstermesi ile en mükemmel nümune olmuştur.

22 – Müminler saldıran o birleşik kuvvetleri karşılarında görünce: "İşte bu, derler, Allah ve Resulünün bize vaad ettiği zafer!

Allah da, Resulü de elbette doğru söylemişlerdir." Müminlerin, düşman birliklerini görmeleri onların sadece, iman ve teslimiyetlerini artırdı.

23 – Müminlerden öyle yiğitler vardır ki Allah'a verdikleri sözü yerine getirip sadakatlerini ispat ettiler.

Onlardan kimi adağını ödedi, canını verdi, kimi de şehitliği gözlemektedir. Onlar verdikleri sözü asla değiştirmediler.

Bu âyetten maksat Uhud Savaşı'nda düşmana karşı koymada sebat edip şehit olan Hz. Hamza, Mus'ab İbn Umeyr, Enes İbn Nadr gibi zatlardır. Talha'nın ise (Allah

onların hepsinden razı olsun) Hz. Peygamberi müdafaa ederken kolu kesilmişti.

24 – Allah, böylece sadık kalanları, doğruluklarına karşılık ödüllendirecek, münafıkları da dilerse azaba uğratacak veya tövbe nasib edip tövbelerini kabul buyuracaktır. Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur). [3,179; 47,31]

25 – Allah, o kâfirleri, elleri boş olarak, kin ve öfkeleriyle geri çevirdi.

Müminlerin savaşmasına hacet bırakmadı. Herkes anladı ki Allah pek kuvvetlidir, mutlak galiptir.

26 – O kâfir düşmanlara içeriden destek vererek hıyanet eden Ehl-i kitaptan Beni Kurayza'yı da kulelerinden indirdi ve kalplerine korku saldı, bir kısmını öldürüp, diğer bir kısmını da esir aldınız.[262]

Kurayza Yahudilerinin Hz. Peygamberle yaptıkları anlaşmaya göre Kureyş ve müttefikleri Medine'ye hücum ederlerse Kurayza bu saldırıya karşı koyacaktı. Fakat Kurayza savaş ortasında hıyanet etti. İçeriden düşmanları destekledi. Kuşatmacı düşman çekilince, Yahudiler hıyanet suçunun cezasını çekeceklerini beklediklerinden, zaten savaş vaziyetine geçip Medine civarındaki kalelerine girmişlerdi. Hz. Peygamber, düşman çekilince, Müslümanlar daha dinlenmeden Kurayza üzerine yürüme emri verdi. Onları kuşatma ise 25 gün kadar sürdü.

Sonunda Ensarın önderlerinden Sa'd İbn Muaz'ı hakem seçip hükmüne razı olacaklarını bildirdiler. Hz. Peygamberin hükmüne razı olsalardı, o daha önce Benî Kaynuka Yahudi kabilesine uyguladığı cezayı uygulardı. Sa'd onlara kendi Tevrat şeriatlarının hükmünü uyguladı (Ts, 20,10-15). Savaşa katılanların öldürülmelerine, geride

kalan kadın, çocuk ve yaşlıların esir edilmelerine hükmetti. Onlardan 400 kadar savaşçı öldürülüp arazileri Müslümanların eline geçti.

27 – Onların arazilerine, yurtlarına, mallarına, hatta sizin ayak bile basmadığınız topraklara sizi vâris yaptı. Allah her şeye kadirdir.

28 – Ey Peygamber! Eşlerine de ki: “Eğer dünya hayatını ve süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim ve sizi güzelce boşayayım.”

29 – “Yok, eğer Allah’ı, Resulünü ve âhiret mülkünü isterseniz, haberiniz olsun ki Allah sizin gibi iyi hanımlara büyük mükâfat hazırlamıştır.”

Sûrenin tefsirinin baş tarafında belirttiğimiz gibi, bu tarihlerde, yani hicretin 5. yılından sonra, Müslüman toplumunun maddî şartları nisbeten iyileşti. Ezvac-ı tahirat da bu refahtan biraz yararlanmak istedi. Hz. Peygamber isteseydi bunları temin ederdi. Fakat o zühd prensibini, yoksul Müslümanların hayat standartlarını esas aldığından, ilâhî irşadla buna razı olmadı. Hatta ciddî bir imtihan geçirdi. Bu âyetin talimatıyla bütün eşlerini boşamak durumu ile karşı karşıya geldi. Onları ya alışageldikleri sade hayata devam, ya da boşanma arasında muhayyer bıraktı. Onlar neticede dünya refahını değil, Hz. Peygamber’le olan beraberliği tercih ettiler.

30 – Ey Peygamber hanımları! İçinizden kim çirkinliği aşikâr bir günah işlerse, onun cezası, iki kat olur. Bu, Allah’a göre kolaydır.

31 – Ama kim Allah ve Resulüne itaat eder, yararlı işlere devam ederse

ona da mükâfatını iki misli verir ve ona cennette kıymetli bir nasip hazırlarız.

32 – Ey Peygamber hanımları! Siz herhangi bir kadın gibi değilsiniz.

Takvâ sizin sıfatınız olduğuna göre, namahrem erkeklere hitap ederken tatlı ve cilveli bir eda ile konuşmayın ki

kalbinde hastalık bulunan bir şahıs, şeytanî bir ümide kapılmasın.

Ciddi, ölçülü konuşun!

33 – Hem vakarla evinizde durun da,

daha önceki Cahiliye döneminde olduğu gibi süslenip dışarı çıkmayın!

Namazı hakkıyla ifa edin, zekâtınızı verin,

hülâsa Allah ve Resulüne itaat edin!

Ey Peygamber'in şerefli hane halkı, ey Ehl-i Beyt!

Allah sizden her türlü kiri giderip sizi tertemiz yapmak istiyor.

Âyette geçen *Ehl-i Beyt,* Resulullahın ev halkıdır. Yani ezvac-ı tahirat (eşleri), evlatları, damadı Hz. Ali ile torunları Hasan ile Hüseyin (r.anhüm) buna dahildirler.

34 – Oturun da evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve Resulullah'ın hikmetlerini anın!

Allah muhakkak ki latif ve habirdir (İlmi en gizli şeylere bile nüfuz eder). [2,151; 4,113; 62/2]

Bu ayette ve daha bir çok ayette geçen "hikmet" Peygamber efendimizin sünneti anlamındadır (Şafiî, Kitabu'l-ümm; Razî; İbn Kesir)

35 – Allah'a teslim olan erkekler ve teslim olan kadınlar,

İslâm dinine iman eden erkekler ve iman eden kadınlar,

taate devam eden erkekler ve taate devam eden kadınlar,

dürüst erkekler ve dürüst kadınlar,

sabreden erkekler ve sabreden kadınlar,

mütevazı erkekler ve mütevazı kadınlar,

hayır yolunda infak eden erkekler ve infak eden kadınlar,

oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar,

ırzlarını koruyan erkekler ve ırzlarını koruyan kadınlar,

Allah’ı çok zikreden erkekler ve çok zikreden kadınlar var ya,

işte Allah onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır. [3,195; 49,14; 39,9; 3,43;]

36 – Allah ve Resulü herhangi bir meselede hüküm bildirdikten sonra,

hiçbir erkek veya kadın müminin, o konuda başka bir tercihte bulunma hakları yoktur.

Kim Allah’a ve Resulüne isyan ederse

besbelli bir sapıklığa düşmüş olur. [4,65; 24,63]

37 – Hani hem Allah’ın nimet ve ihsanına, hem de senin iyiliğine nail olmuş olup da hanımını boşamaya karar vermiş olarak sana danışmaya gelmiş olan kişiye sen:

“Eşini yanında tut Allah’tan kork!” demiştin.

Allah’ın açığa çıkaracağı bir durumu içinde saklamıştın, çünkü insanlardan çekinmiştin.

Hâlbuki asıl Allah’tan çekinmen gerekirdi.

Neticede, Zeyd eşini boşayıp onunla ilişkisini kestikten sonra,

Biz onu sana nikâhladık ki, bundan böyle evlatlıkları, eşleriyle ilişkilerini kestikleri, onları boşadıkları zaman, o kadınlarla evlenmek hususunda müminlere bir güçlük olmasın.

Allah’ın emri her zaman gerçekleşir. [4,23]

Allah’ın ve Peygamberimiz’in ihsanlarına nail olan şahıs, Zeyd ibn Harise (r.a)’dır. Çocuk iken esir düşüp köle olarak

satılan Zeyd’i Hz. Hatice (r.a) almış, daha sonra Hz. Peygamber (a.s.) ile evlendiği zaman ona hediye etmişti. Bilahare ailesi fidye vererek geri almak istedi. Peygamberimiz, isterse fidyesiz olarak ailesine gitmesi hususunda onu muhayyer bıraktı. O ayrılmak istemeyince Hz. Muhammed (s.a.s.) onu evlat olarak ilan etti.

Hz. Peygamber; Zeyd’in, halası Ümeyme’nin kızı Zeyneb ile evlenmesine vesile oldu. Fakat Zeyneb, köle asıllı olan Zeyd’i kendisine denk saymadığından, işin başından beri onunla uyum sağlayamadı. Sonunda Zeyd, Hz. Peygambere gelip evliliğe son vermek istediğini söyledi. Durumu takip eden Hz. Peygamber (a.s.m) bu neticeyi yerinde bulmakla beraber Zeyd’in yüzüne karşı söylemek de istemedi. “Eşini yanında tut!” diye asıl temennisini dile getirdi.

Zeyd boşayıp iddetini doldurunca Zeyneb serbest kaldı. Peygamberimiz’in çekinmesine rağmen, Allah onunla evlenmesini emretti. Böylece evlatlık kurumunu ilga işinde Hz. Peygamber, kendi nefsinden örnek vermek imtihanı ile karşı karşıya kaldı. Hz. Peygamberin, bir gün Zeyneb’in güzelliğinin farkına varması neticesinde Zeyd’in onu boşadığı zannını uyandıran ve nakil yönünden de sahih olmayan rivayetin, muhtevası da makul değildir. Zira halası kızı olarak öteden beri tanıyıp evlenmelerinde de tam bir aracılık yapan Hz. Peygamber’in onu yeni fark ettiği iddiasını makul bulmak mümkün değildir.

38 – Allah’ın, kendisine takdir edip helâl kıldığı bir hususu yerine getirmekte Peygambere herhangi bir güçlük yoktur.

Sizden önce gelip geçen peygamberler hakkında da Allah’ın kanunu böyle cari olmuştur. Allah’ın emri, mutlaka yerini bulan bir kaderdir.

39 – Onlar öyle seçkin kimselerdir ki Allah’ın buyruklarını tebliğ ederler, O’na saygı duyup, O’ndan çekinirler, O’ndan başka kimseden çekinmezler. Hesaba çeken olarak Allah yeter. [6,124]

40 – Muhammed içinizden hiçbir erkeğin babası değildir, lâkin Allah’ın resulü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilir.

41-42 – Ey iman edenler! Allah’ı çok zikredin, O’nu sık sık anın! Sabah akşam O’nu takdis ve tenzih edin! [30,17-18]

43 – O’dur ki sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için feyiz ve rahmet indirir, melaikesi de sizler için dua ederler. O, müminlere gerçekten pek merhametlidir. [2,151-152; 40,7

44 – Allah’a kavuşacakları gün: “Selâm!” iltifatı ile karşılanırlar.

O, onlara pek değerli ve cömertçe bir mükâfat hazırlamıştır. [36,55-58; 10,9-10]

45-46 – Ey şanlı Peygamber! Biz seni insanlar hakkında şahit, müjdeci, uyarıcı,

Allah’ın izniyle O’nun yoluna davet eden bir peygamber ve aydınlatan bir lamba olarak gönderdik. [2,143]

47 – Sen, müminlere Allah’tan büyük bir lütfa nail olacaklarını müjdele!

48 – Sakın kâfirlere, münafıklara itaat etme, onların verdikleri sıkıntılara şimdilik aldırma ve yalnız Allah’a dayan! Koruyucu olarak Allah yeter.

49 – Ey müminler! Mümin kadınlarla nikâh akdi yapıp da onlara dokunmadan kendilerini boşayacak olursanız, onların iddet beklemelerini isteme hakkınız yoktur.

Bu durumda bağışlayacağınız hediyelerle onları memnun ederek güzel bir şekilde boşayın! [2,227-228.236-237]

Müt'a: Koca tarafından boşadığı karısının gönlünü almak için vermesi gereken mal, para, elbise gibi hediyelerdir.

50 – Ey Peygamber! Biz, şu gruplara dahil kadınları sana helâl kıldık:

Mehirlerini verdiğin eşlerini,

Allah'ın sana harp esîri olarak verdiği cariyeleri, seninle beraber hicret eden amcan kızlarını, halan kızlarını, dayın ve teyzen kızlarını,

bir de mehir istemeksizin kendisini Peygamber'e hibe eden ve Peygamber'in de kendisini nikâhlamak istediği mümin kadını, diğer müminlere değil, sadece sana mahsus olmak üzere helâl kıldık.

Bizim, müminlerin eşleri ve ellerinin altındaki cariyeler hakkında gerekli kıldığımız mehir gibi hususlar, zaten malumumuz olup onları bildirmiştik.

Hibe yoluyla mehirsiz evlenmeyi sana mahsus kılmamız, nikâh konusunda senin için bir güçlük olmaması içindir. Allah gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).

Bildirilen hükümler: Erkek için evlenilecek kadın sayısının dört ile sınırlandırılması; velisiz, şahitsiz, mehirsiz evlilik akdi yapılmamasıdır. Diğer taraftan evlenmede şartlar müsait olursa, bir erkek en fazla dört kadınla evlenebilir. Cahiliye Araplarında, keza Tevrat ve İncil'de çok sayıda kadınla aynı anda evlenme imkânı dörde indirilmiştir. Şayet birden fazla kadınla evli olursa adaleti uygulama farzı getirilmiştir. Bildirilen evlilik hükümleri özetle bunlardır.

51 – Ey Peygamber! Eşlerinden dilediğinin beraberliğini erteler, dilediğini de yanına alabilirsin. Kendisinden bir süre uzak durduğun eşlerinden birini tekrar yanına almanda sana bir vebâl yoktur.

Bu hal onların sevinmeleri, mahzun olmamaları, yaptığın muameleden hepsinin hoşnut olmaları yönünden daha münasiptir.

Allah kalplerinizde olan her şeyi bilir. Allah alîmdir, halîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, müsamahası boldur).

Birden çok eşi olan kocanın, vaktini onlara eşit paylaştırması farzdır. Buna kasm (nöbet uygulaması) denilir. Bu âyet, kasm'ın Hz. Peygamber'e farz olmadığını bildiriyor. Farz olmaksızın, Hz. Peygamber (a.s.)'ın, tercih hakkını kullanması, eşlerini sevindirme gayesini daha çok gerçekleştirirdi. Bununla beraber İmam Ahmed Müsned'inde Hz. Aişe (r.anha)'dan şu hadisi nakleder: "Hz. Peygamber eşleri arasında kasm uygular ve şöyle dua ederdi: "Ya Rabbî, ben elimden geleni yapıyorum. Öyleyse elimde olmayıp yalnızca Senin kudretinde bulunan bir şeyi yapamadığımdan dolayı beni sorumlu tutma!"

52 – Bundan böyle artık başka kadınlarla nikâhlanman, bunları başka hanımlarla değiştirmen, kendilerini güzel bulup beğensen bile, sana helâl değildir.

Ancak elinin altındaki cariyeler bunun dışındadır. Allah her şeyi gözetlemektedir.

53 – Ey iman edenler! Yemeğe izin verilmeksizin,

vaktine de bakmaksızın, Peygamber'in evine girmeyiniz.

Fakat davet edildiğinizde girin.

Yemeği yiyince hemen dağılın, yemekten sonra sohbete dalmayın.

Çünkü bu hareketiniz Peygamberi rahatsız ediyor, lâkin utandığından, size karşı bir şey söylemiyordu.

Oysa Allah, gerçeği açıklamaktan çekinmez.

Eğer (müminlerin annelerinden) bir şey soracak veya isteyecek olursanız, onu perde arkasından isteyiniz!

Böyle yapmanız, hem sizin hem de onların kalpleri yönünden daha nezihtir.

Sizin Allah'ın Resulünü rahatsız etmeniz

ve kendisinin vefatından sonra onun eşlerini nikâhlamanız asla helâl değildir.

Çünkü bu, Allah katında büyük bir günahtır.

54 – Herhangi bir şeyi açığa vursanız da, gizleseniz de bilin ki Allah her şeyi pek iyi bilir. [3,5; 14,38; 40,19]

55 – Peygamber'in eşlerine ve mümin kadınlara;

babaları, oğulları, kardeşleri,

kardeşlerinin oğulları, kızkardeşlerinin oğulları,

Müslüman kadınları ve malik oldukları köleler

hakkında bir günah yoktur.

Bunlar onların evlerine gelebilir ve onlarla karşılaşabilirler.

Bununla beraber, ey Peygamber eşleri! Allah'a karşı gelmekten sakının, çünkü Allah her şeye şahittir. [24,31]

56 – Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygamber'e hep salat (rahmet ve sena) ederler.

Ey iman edenler! Siz de ona salat edin ve tam bir içtenlikle selâm verin. [33,41-43; 2,157]

Allah'ın salatı: Nebîsini rahmetine mazhar etmesi, onun şanını yüceltmesidir. Meleklerin salatı Hz. Peygamber'in şanını yüceltme, müminler için duadır. Müminlerin salatı da, duadır. Selamları ise ona güven verme, ona kendileri tarafından vâki olabilecek zarar, saygısızlık gibi olumsuz durumlardan teminat verme anlamına gelir.

Demek ki salatu selâm, Hz. Peygamber'in Allah Teâlâ tarafından getirdiği ne kadar ahkâm varsa hepsini kabul

edip, devamlı sûrette ona verilen biati yenileme mânâsına gelir. Evet, her salavat bir tecdid-i biattir.

Hatıra gelen bir soru da, Hz. Peygamber'in salata, dua ve rahmete ihtiyacı olmadığı halde bunun üzerinde önemle durmanın sebebidir. Cevap olarak şöyle denilebilir: Ümmetin Hz. Resulullaha ihtiyacı fazladır. Hele bu ihtiyaç, uzun ve tehlikeli, meşakkatli âhiret hallerinde son derece fazla olacaktır. Resul-i Ekrem (a.s.m)'ın bu itibarı, tabir caiz ise Allah Teâlâ nezdindeki bu kıymeti, ne kadar artarsa, -tabir mazur görülürse- bu fon ne kadar büyürse bu imkânların kullanılması o derece fazlalaşacaktır. Her bir Müslüman'ın ondan istifadesi daha da artacaktır. Demek ki salavat, nihayetsiz ümmetin, nihayetsiz ihtiyaçları ile ilgili olduğu için, ne kadar yapılsa yeridir.

Ayrıca salavatla müminler Hz. Peygamber'e karşı görevlerini daha sık hatırlamakta, onun buyruklarıyla irtibata geçme ve ona olan sevgilerini artırma vesilesi bulmaktadırlar.

57 – Allah ve Resulünü çirkin iddia ve davranışlarıyla incitenlere Allah dünyada da, âhirette de lânet etmiş ve onları zelil eden bir azap hazırlamıştır.

58 – Mümin erkek ve mümin kadınlara haksız yere, kötü söz ve hareketleriyle eziyet edenler,

bir iftira ve aşikâr bir günah yüklenmişlerdir.

59 – Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle:

Ev dışına çıktıkları zaman dış elbiselerini üzerlerine salıversinler.

Böyle yapmaları onların iffetli tanınmaları ve kendilerine sarkıntılık edilerek incitilmemeleri yönünden en uygun bir

davranıştır. Allah gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur). [24,31][263]

Cahiliye Araplarında kadınlar örtünmeye dikkat etmezlerdi. Erkeklerin dikkatlerini çekecek tarzda açılıp saçılan kadınlar fazla idi. Böyle kadınlar erkeklere ümit verdiklerinden, onlar tarafından ilgi görürlerdi. İslâm, kadınların haysiyetini yüceltmek ve ahlâksız erkekler tarafından rahatsız edilmelerini önlemek için, iffetlerinin bir alâmeti olarak örtünmelerini emretti. Cilbab (dış elbise) gözler açık olsa da yüzün büyük kısmını, gerdanı ve bütün bedeni örten elbisedir.

60-61 – Münafıklar, kalplerinde bir hastalık (iman zayıflığı) bulunanlar ve şehirde müminlerin kusurlarını arayarak kötü haber yayanlar, bu hallerinden vazgeçmezlerse,

Biz onlara karşı sana emir ve hakimiyet veririz de sonra orada ancak az bir zaman sana komşuluk edebilirler. Lânetlenirler, nerede rastlanırlarsa yakalanıp öldürülürler.

62 – Allah’ın daha önce gelip geçenler hakkındaki kanunu budur. Allah’ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın!

63 – İnsanlar senden kıyamet saatini sorarlar.

De ki: Ona dair bilgi Allah’ın nezdindedir.

Ne bilirsin belki de o saat yakındır! [16,1; 54,1; 21,1]

64 – Allah kâfirlere lânet etmiş ve onlara alevli bir ateş hazırlamıştır.

65 – Onlar onun içinde devamlı kalacak

ve kendilerini koruyan veya yardımcı olan kimse bulamayacaklardır.

66 – Yüzleri ateşte gâh bu yana gâh öbür yana çevrileceği gün:

“Ah!” derler, “Ah ne olurdu!

Keşke Allah’a itaat etseydik,

keşke Peygambere itaat etseydik!” [25,27-29]

67 – “Ey Kerîm Rabbimiz!” derler, “Sözün doğrusu, biz önderlerimizin ve büyüklerimizin dediklerine uyduk, ama onlar bizi yoldan saptırdılar.”

68 – “Ey Kerîm Rabbimiz! Onlara azabın katmerlisini ver ve dehşetli bir lânetle onları rahmetinden uzaklaştır!”

69 – Ey iman edenler! Mûsâ’ya eziyet edenler gibi olmayın!

Eziyet ettiler de, Allah onu, onların dediklerinden akladı, beri olduğunu ortaya koydu.

O, Allah nezdinde pek itibarlı bir kişi idi.

70-71 – Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının

ve hep doğru söz söyleyin ki,

Allah da işlerinizi ve hallerinizi düzeltsin,

günahlarınızı affetsin!

Kim Allah’a ve Resulüne itaat ederse, pek büyük bir mutluluk ve başarıya nail olur.

72 – Biz emaneti göklere, yere, dağlara teklif ettik de

onlar bunu yüklenmekten kaçındılar.

Zira sorumluluğundan korktular, ama onu insan yüklendi.

İnsan (bu emanetin hakkını gözetmediğinden)

cidden çok zalim, çok cahildir.

Âyette bildirilen teklif teşriî olmayıp tekvinî yöndendir. Allah, o varlıklara bu işe münasip kabiliyeti vermemiştir. Mahiyet ve donanımı itibariyle bu görev insana verilmiştir. Fakat, bu emanetin hakkını gözetmeyen insanlar çok cahil ve zalim derekelere düşerler. Ama kamil insanlar bu ilâhî maksadı gerçekleştirirler. Emaneti yerine getirmeyenlerin nicelik bakımından çokluğunun doğurduğu olumsuzluk,

kâmil insanların insan türüne verdiği şerefin yanında daha geri planda kalır. Allah Teâlâ'nın insan türünü yaratma maksadı gerçekleşmiş olur.

Emanet: Farzlar, yükümlülükler, Allah'a itaat, akıl ve düşünme kabiliyeti tarzlarında tefsir edilmiştir. 'Kader sırrı yani Allah'ın takdirine razı olmaktır' diyenler de vardır. İnsana verilen benlik de emanetin bir unsurunu teşkil eder. Benlik bütün mahlûklar içinde yalnız insana verilmiştir. Eğer insandaki ene (ben) gerçek mahiyetini anlayıp Rabbine yönelmezse dünyayı zulüm, inkâr ve şirkin dehşeti ile dolduran bir mahiyete dönüşür. Vallahü a'lem

73 – Bunun varacağı sonuç da, Allah'ın münafık erkekleri ve münafık kadınları, müşrik erkek ve müşrik kadınları cezalandırması, mümin erkek ve mümin kadınların ise tövbelerini kabul buyurması olacaktır.

Allah gerçekten gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).

26226 Hıyanet cezası için bkz.Ts. 20,10-14.
26359 Kadınların tesettürü için bkz. Kr M I 11,5-6.

34 – SEBE’ SÛRESİ

Mekkî olup 54 âyettir. Bu sûre-i şerife, ihtiva ettiği konulardan biri olan ve 15. âyette geçen Sebe’ halkı sebebiyle bu ismi almıştır. Diğer birçok Mekkî sûre gibi tevhid, nübüvvet ve ahiret esaslarını hatırlatmayı gaye edinir. Bu hakikatler, bazı peygamber kıssaları ile de desteklenir. Ezcümle: Hz. Davud (a.s.) ile Hz. Süleyman (a.s.)’a Allah Teâlâ’nın verdiği iktidar, onların çağdaşı olan Sebe’ medeniyeti anlatılırken, nimetin ancak şükürle devam ettiği dersi verilir. Müşriklerin şüpheleri izale edilir. Sûre kâfirleri tevhide davet ederek sona erer.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Bütün hamdler, güzel övgüler gerçek ilah olan Allah’a mahsustur ki göklerde ve yerde olan her şey O’nundur.

Âhirette ise hamdler, yalnız O’na mahsustur.

O hakîmdir, habîrdir (tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyden hakkıyla haberdardır). [92,13]

2 – Yere giren ve oradan çıkan, gökten inen ve oraya yükselen ne varsa O, hepsini bilir. O rahîmdir, gafurdur (merhamet ve ihsanı boldur, çok affedicidir).

3 – Kâfirler: “Başımıza gelecek kıyamet (dirilme ve duruşma) diye bir şey yok!” diye iddia ettiler.

De ki: “Hayır! Rabbim hakkı için o gelecektir!

O gaybları bilen öyle bir Zattır ki O’nun ilminden göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey bile kaçamaz.”

Zerreden daha küçük ve daha büyük hiçbir şey yoktur ki her şeyi açıklayan kitapta (*Levh-i Mahfuz'*da) bulunmasın. [7,187; 20,15; 10,53; 64,7]

4 – Böylece Allah, iman edip yararlı işler yapanları ödüllendirir.

İşte onlara bir mağfiret ve çok değerli bir nasip vardır. [59,20; 38,28]

5 – Âyetlerimize karşı koymak için çalışanlara,

hükmümüzden kurtulacaklarını sananlara,

iğrenç ve gayet acı bir azap vardır.

6 – Kendilerine ilim nasip edilenler,

sana indirilen kitabın, Rabbin tarafından gelen gerçeğin ta kendisi olduğunu

ve o mutlak kudret sahibi, bütün güzel övgülere lâyık olan Allah'ın yolunu gösterdiğini bilirler. [7,43; 36,52; 30,56]

7 – Böyle iken kâfirler kendi aralarında şöyle dediler:

"Siz ölüp de tamamen parçalandıktan ve çürüdükten sonra

size yeniden yaratılacağınızı söyleyerek peygamberlik iddia eden bir adam gösterelim mi?

8 – Yalan uydurup onu Allah'a mı mal ediyor; yoksa kendisinde delilik mi var, bir türlü anlayamadık."

Hayır, öyle değil, âhirete inanmayanlar azap ve derin bir sapıklık içindedirler.

9 – Onlar gökte ve yerde önlerinde ne var, arkalarında ne var bakmadılar mı? Eğer dilersek onları yerin dibine geçiririz, yahut üzerlerine gökten parçalar düşürürüz. Elbette bunda Rabbine yönelen her kul için ibret vardır. [51,47-48; 36,81; 40,57]

10-11 – Biz Davud’a tarafımızdan bir imtiyaz verdik: “Ey dağlar! Ey kuşlar! Onunla beraber tesbih edin, şevke gelip Allah’ın yüceliğini terennüm edin!” dedik.

Ayrıca demiri ona yumuşattık (demiri şekillendirme kudreti verdik) “Bütün bedeni örtecek uzun zırhlar yap, onları dokumada intizama dikkat et ve siz de ey Davud ailesi! Hepiniz yararlı işler yapınız, çünkü Ben yaptıklarınızı görüyorum.” buyurduk. [21,80][264]

Demir madenini işletmeyi eskiden yalnız Hititliler ve Filistinliler biliyor ve bunun sırrını saklıyorlardı. Davud (a.s.) zamanında İsrailoğulları da işletmeye başlayıp, büyük bir kuvvet elde ettiler.

Bu âyetten itibaren, Cenab-ı Allah, bazı peygamberlere lütfettiği birtakım mûcizelerden bahsetmektedir. Kur’ânı Kerîm’in âyetlerinin, birden fazla irşad vecihleri ihtiva ettiği, müfessirlerin ittifakıyla sabittir. Dolayısıyla bu âyetlerin bildirdikleri çeşitli mânâlar arasında bir de, bilimsel ve teknolojik gelişmelere teşvik işareti sezilmektedir.

Peygamberler hidayet rehberi olarak gönderildikleri gibi, onları yaptıkları her işte örnek almaya çalışıp, rehberliklerinden yararlanmak da müminlere düşen bir görevdir. Allah Teâlâ Peygamberlere mûcize olarak verdiği nimetlerle onların nübüvvetlerini ispat etmenin yanısıra, kâinata koyduğu bilimsel kanunlardan istifade işinde de onların örnek alınmalarını, işaret yoluyla teşvik etmektedir. Hatta denebilir ki manevî kemalat gibi maddî kemalatı da, beşeriyete ilkin mûcize eli hediye etmiştir. Bu gerçeğe bir işaret olarak geleneksel san’atlar, peygamberlerden birini san’atlarının piri ve önderi saymışlardır: (Gemiciler Hz.

Nuh'u, saatçılar Hz. Yusuf'u, terziler Hz. İdris'i gibi (aleyhimü's-selâm).

Davud (a.s.)'ın dağları konuşturmasında gramafon, plak, teyp tekniğine; demirin yumuşatılması ve erimiş bakırın akıtılmasında, madenleri işletip sanayii geliştirmeye; Süleyman (a.s.)'ın bir günde iki aylık mesafeyi havaya binerek katetmesinde uçak teknolojisine, Mûsa (a.s.)'ın değneği ile taştan, topraktan su çıkarmasında artezyene, İbrâhim (a.s.)'i, ateşin yakmamasında ateşe dayanıklı maddelerden elbise yapmaya, Îsâ (a.s.)'ın felçlileri hatta ölmüşleri tedavi edip diriltmesinde tıbbî tedavinin en ileri noktalarına; Süleyman (a.s.)'ın ilimde ileri gitmiş vezirinin, takrîben iki bin km. uzaklıktan Belkıs'ın tahtını getirmesinde televizyona hatta daha ileri seviyelere teşvik sezilmektedir.

12 – Süleyman'ın emrine de rüzgârı verdik. Onun sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü de bir aylık mesafe idi.

Onun istifadesi için, erimiş bakırı kaynağından akıttık. Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı, onun önünde çalışırlardı. Onlardan kim emrimizden saparsa, ona ateş azabı tattırırdık. [21,81-82][265]

13 – O cinler ona kaleler, heykeller, havuz büyüklüğünde çanak ve leğenler, sabit kazanlar gibi istediği şeyleri yaparlardı.

Ey Davud hanedanı, şükür gayreti içinde olun! Kullarımdan gereği gibi şükredenler çok azdır.

Timsal: Canlı veya cansız bir şeyin biçimine benzer yapılan herhangi bir şekle denir. Onun için Razî bunun izahında "nakışlar" demekle yetinmiştir. Canlıların tasvirleri hadislerle yasaklanmış ise de, bir şeriatte mahzurlu olan

şeyin bir başkasında mübah bırakılması mümkündür. Fakat Hz. Süleyman (a.s.) Tevrat ahkâmına bağlı idi. Tevrat'ta ise sûret yapmak yasaklandığından (Çk 20,4) Hz. Süleyman (a.s.)'ın yaptırdığı resimlerin cansızlara ait manzaralar ve nakışlar olduğu ihtimali ağır basmaktadır.

14 – Süleyman'ın ölüm fermanını çıkarmamızdan sonra, cinler ve çevresindekiler onun öldüğünü, ancak dayandığı asasını bir ağaç kurdunun yemesi sonucunda, kendisinin yere yıkılmasından sonra anlayabildiler.

O, yere düşünce cinler kesin olarak anladılar ki şayet gaybı bilmiş olsalardı kendilerini zelil ve perişan eden angarya işlerde devam edip gitmezlerdi.

15 – Gerçekten Sebe' halkına, oturdukları diyarda bir ibret dersi vardı. Onların meskenleri sağdan soldan iki bahçe ile çevrili idi. Peygamberleri kendilerine dedi ki: "Allah'ın nimetlerinden yiyiniz, içiniz, O'na şükrediniz. Ne hoş bir diyar! Ne iyi, ne müsamahalı ve bağışlayıcı bir Rab!"

Sebe': Yemen'de yerleşmiş bir kabile adı olup başkentleri Ma'rib, bugünkü San'a civarında yer alıyordu. Kurdukları üstün medeniyet dillere destan idi. Hz. Süleyman (a.s.) vesilesiyle mânen de yükselen bu millet, daha sonra şirke ve tefrikaya mâruz kaldı. m.ö. 5. asırda ünlü Ma'rib barajının çöküşü ile bu ülkenin yıldızı da söndü.

16 – Fakat onlar bu davete sırtlarını döndüler. Biz de onların üzerlerine kükremiş, hırçın mı hırçın, bendleri yıkan bir sel gönderdik.

O güzelim bahçelerini, içinde sadece buruk yemişli, ılgınlık, biraz da dikeni çok, meyvesi az ağaçlardan ibaret bozulmuş bahçelere çevirdik. [27,22;24]

17 – Biz inkâr ve nankörlükleri sebebiyle onları böylece cezalandırdık. Zaten nankörlükte çok ileri gidenden

başkasını cezalandırır mıyız?

18 – Onların diyarlarıyla, feyz ve bereket verdiğimiz kutlu beldeler arasında sırt sırta vermiş, biri birinden görülebilen nice kasabalar var ettik ve bunlar arasında düzenli ulaşım imkânları sağladık.

“Oralarda geceler ve gündüzler boyunca, güven içinde gezin dolaşın!” dedik.

Meskûn yerlerin birbirine yakınlığı, ülkenin refah ve bereketini gösteriyordu. Feyz ve bereket verilen şehirler ise Şam ülkesinin şehirleridir.

19 – Fakat onlar: “Ey Kerîm Rabbimiz! Seferlerimizin arasını uzaklaştır (şehirlerimiz birbirine çok yakın, bunların arasını uzat, daha uzun mesafelere gidelim, ülkemizi genişlet) diye dua ettiler ve böylece kendilerine yazık ettiler.

Biz de onları dillere destan olan, hayret ve ibretle bahsedilen masal haline getirdik, başka yerlere göç etmeleri suretiyle darmadağın ettik. Bunda elbette çok sabırlı, çok şükürlü olan kimselerin alacakları hayli ibretler vardır. [28,58; 16,112]

Onlar kazanç hırsıyla, fakirleri daha çok soymak için yol konaklarının aralarının uzaklaştırılmasını bilfiil temenni ettiler.

İngiliz müsteşrik Muir, o zaman Yemen ile Şam arasında ticaretin çok mühim olup iki tarafı da zenginleştirdiğini anlattıktan sonra Hadramut ile Eyle arasında yetmiş konak bulunduğunu, bu konakların bugünkü konaklara uyduğunu belirtir.

Sebelilerin darmadağın olmaları darbımesel haline geldi. Öyle ki bugün bile Araplar, bir topluluğun darmadağın

olmasından bahsederken: “Sebe’liler gibi darmadağın oldu” derler.

20 – Hakikaten İblis onlar hakkındaki zan ve temennisini gerçekleştirdi, muradına erdi. Müminlerden bir kısmı hariç, onun peşine düştüler. [7,17; 17,62; 38,76; 18,50]

Yemen’de tevhide inanan bir cemaatin devam ettiğî, bu âyetten anlaşılmakta olup, tarihi ve arkeolojik bulgular da bunu desteklemektedir.

21 – Aslında şeytanın onlar üzerinde bir sultası, zorlayıcı gücü yoktu. Ancak âhirete iman edeni, o konuda şüphe eden kimselerden ayırt edip ortaya çıkaralım diye ona bu fırsatı verdik. Rabbin her şeyi hakkıyla gözetlemektedir.

22 – De ki: “Allah’tan başka, tanrılığını iddia ettiğiniz şeylere istediğiniz kadar yalvarın durun bakalım, ele ne geçireceksiniz? Onların ne göklerde ne yerde, size verecekleri zerre kadar bir fayda vardır.

Onların oralarda en ufak bir ortaklıkları yoktur. Allah’ın onlardan bir yardımcısı da yoktur. [35,13]

23 – Allah’ın huzurunda, O’nun izin verdiğinden başkasının şefaati fayda vermez.

Nihayet o kıyamet saati dehşetinden duydukları korku giderilince;

o dirilenler birbirlerine; “Rabbimiz neye hükmetti?” diye sorarlar.

Ötekiler: “Hak ve adalet neyi gerektiriyorsa o hükmü verdi.” derler. “O, Yüceler Yücesi, Büyükler Büyüğüdür.” [2,255; 53,26; 21,28]

24 – Söyle onlara: “Göklerden, yerden sizi rızıklandıran kimdir?

(Onların cevaplarını beklemeden:) “Allah’tır” de!

O halde ya biz ya da siz, ikimizden biri doğru yol üzerinde veya besbelli bir sapıklıktayız.”

Bu âyet, münazarada insaf prensibine işaret etmektedir. Hakikate sahip kimse, başlangıçta bunu iddia etmeyecek, hakikat karşısında rakibi ile kendisini eşit mesafeye yerleştirecektir. Delilini ortaya koyan, netice alacaktır. Aksi halde tartışma gerçekleşemez.

25 – De ki: “Siz bizim suçlarımızdan sorguya çekilecek değilsiniz,

biz de sizin yaptıklarınızdan sorgulanacak değiliz.” [10,41; 109,1-5]

26 – De ki: “Rabbimiz kıyamet günü hepimizi bir araya toplayacak

sonra da aramızdaki hükmü verecektir.

O, tam adaletle hükmeden ve her şeyi bilen bir hâkimdir.” [30,14-16; 4,87; 6,12]

27 – De ki: “O’na şerik saydıklarınızı bana gösterin bakayım!

Hayır, öyle şey yok!

Doğrusu şu ki Allah, azîz ve hakîmdir (mutlak galip olup tam hüküm ve hikmet sahibidir).

28 – Ey Resûlüm! Biz seni bütün insanlığa rahmetimizin müjdecisi, azabımızın uyarıcısı olarak gönderdik,

lâkin insanların ekserisi bunu bilmezler. [7,158; 25,1; 6,116; 12,103]

Bu âyet Hz. Muhammed (a.s.)’ın risaletinin belirli bir millet, dil ve coğrafya ile sınırlı olmayıp evrensel, yani bütün zamanlar ve mekânlar için geçerli olduğunu açıkça gösterir.

29-30 – Bir de: “Eğer doğru söylüyorsanız vadettiğiniz kıyamet ne zaman gerçekleşecek?” derler.

De ki: “Sizinle öyle bir buluşma günümüz var ki

ondan ne bir an ileri geçebilirsiniz, ne de bir an geri kalabilirsiniz!” [42,18; 11, 104-105]

31 – Kâfirler: “Biz ne bu Kur’ân’a, ne de bundan öncekilere inanırız!” derler.

O zalimleri; sen, Rab’lerinin huzuruna duruşma için getirildiklerinde, birbirlerine laf atarken bir görseydin!

Zebûn edilen, dünyada güçsüz bırakılanlar o kibirli önderlerine:

“Ah! Sizin yüzünüzden bu hallere düştük,

siz olmasaydınız biz de iman edecektik!” diyecekler.

32 – Öte yandan dünyada iken kibirlenenler o zebûn edilenlere, ezilenlere:

“Size hidâyet geldikten sonra, biz mi sizi ondan uzaklaştırdık.

Bilâkis, siz zaten suçlu kimselerdiniz!” [7,38-39; 14,21; 40,47-48]

33 – Ezilenler de kibirlilere:

“Hayır! İşiniz gücünüz, gece gündüz dolap!

Siz daima Allah’a nankörlük etmemizi,

Ona birtakım şerikler uydurmamızı bizden isterdiniz.” derler.

Ve böyle atışırlarken hepsi, azabı gördükleri o esnada, pişmanlıklarını içlerine atarlar...

O inkârcıların boyunlarına ateşten demir halkalar takarız.

Bu, yaptıklarının adil bir karşılığı değil midir?

34 – Uyarmak üzere Peygamber gönderdiğimiz hiçbir belde yoktur ki

onların ileri gelen, varlıklı ve şımarık olanları:

“Biz sizinle gönderilen şeyleri reddediyoruz, bunu böyle bilesiniz!” demiş olmasınlar.

35 – Ve ilave ettiler: “Bizim malımız da, evladımız da sizinkinden daha fazla, sizden daha güçlüyüz.

Biz öyle iddia ettiğiniz gibi azaba falan da uğrayacak değiliz!” [26,111; 11,27; 6,53; 23-55-56; 9,55]

36 – De ki: “Rabbim dilediği kimsenin rızkını, nasibini bollaştırır,

dilediğinin nasibini kısar.

Ama insanların ekserisi bu gerçeği bilmezler.”

37 – Bizim nezdimizde size değer kazandıran şey, ne mallarınızın ne de evlatlarınızın çokluğu değildir.

Şu var ki, iman edip yararlı işler yapanlara

bu gayretlerinden ötürü kat kat mükâfat verilecek ve onlar cennetin yüksek köşklerinde güven ve huzur içinde olacaklardır. [17,21]

38 – Âyetlerimize karşı koymak için mücadele edenler

ve elimizden kaçıp kurtulacaklarını zannedenler ise zorla getirilip azabın içine atılacaklardır.

39 – De ki: “Rabbim dilediği kimsenin nasibini bollaştırır, dilediğinin nasibini de kısar.

Siz hayır yolunda her ne harcarsanız Allah onun yerini doldurur.

O rızık verenlerin en hayırlısıdır.”

40 – Gün gelecek, hepsini mahşerde toplayacak, sonra da melaikeye: “Şunlar size mi tapıyorlardı?” diye soracaktır. [5,116; 25,17]

41 – Onlar: “Müşriklerin iddialarından Sen’i tenzih ederiz. Bizim dostumuz, koruyucumuz onlar değil, sadece Sen’sin!

Hayır, onlar bize değil, cinlere tapıyor ve ekserisi onlara inanıyorlardı.” diye cevap verirler. [4,117]

42 – İşte bugün kiminiz kiminize ne fayda, ne de zarar vermeye güç yetiremezsiniz.

O kâfirlere de diyeceğiz ki: “Yalan saydığınız o ateş azabını tadın da

yalan mıymış gerçek miymiş söyleyin bakalım!”[32,20]

Aslında sadece fayda söz konusu olup, zarar bahis mevzuu olmamasına rağmen böyle buyurulması şöyle açıklanabilir:

1. Aczlerinin tam olduğunu göstermek 2.Müşriklerin ibadet etmeleri halinde şeriklerin fayda, ibadeti terk etmeleri halinde ise onlara zarar veremeyeceklerini bildirmek içindir. 3.Ebu’s-suûd gibi bazı müfessirlerin izahına göre fayda celbetme veya zararı savma *(def’id-durr)* kasdedilmektedir. Yani zarar kelimesinin başından muzaf hazf edilmiştir.

43 – Kendilerine parlak deliller halinde âyetlerimiz okunduğunda o zalimler:

“Bu, başka değil, sırf sizi atalarınızın ibadet ettiği tanrılarınızdan uzaklaştırmak isteyen bir adam!” dediler.

Ve yine dediler ki: “Bu Kur’ân başka değil, sırf bir iftira!”

Ve yine kâfirler, gerçek kendilerine geldiğinde “Bu besbelli bir büyüden başka bir şey değil!” dediler.

44 – Biz onlara Kur’ân’dan önce, okuyacakları kitaplar vermedik, keza senden önce onları uyarmakla görevli bir peygamber de göndermedik.

45 – Bunlardan, (Mekke müşriklerinden) öncekiler de hakkı yalan saymışlardı.

Hâlbuki bunların güç ve kuvveti onlarınkinin onda biri kadar bile değildir.

Buna rağmen azabı engelleyemediler.

Peygamberlerimi yalan saydılar, ama redlerine karşı Benim reddedişim nasıl olurmuş, iyice gördüler! [46,26; 40,82]

46 – De ki: “Size bir tek nasihat edeceğim: İkişer ikişer veya teker teker Allah hakki için durup düşünmenizi,

hem sonra bu arkadaşınızda delilikten eser olmadığını iyice anlamanızı istiyorum.

O, ancak şiddetli bir azaptan önce sizi sakındırmak için gelen bir peygamberdir.”

47 – De ki: “Sizden bu hizmetim için hiçbir ücret istemiyorum, (ücret sizin olsun!)

Benim ücretim yalnız Allah’a aittir ve O, her şeye şahittir.”

48 – De ki: “Rabbim hakkı, gerçeği, yerli yerine kor.

O bütün gaybları, bütün gizlileri bilir.” [21,18; 5,116]

49 – De ki: “İşte gerçek geldi, bütün açıklığıyla ortaya çıktı. Yalan ve sahte olan ise sönüp gitmeye mahkûmdur.” [17,81]

50 – De ki: “Eğer ben yoldan saparsam, kendi aleyhime olarak saparım. Şayet doğru yolu bulursam, bu da Rabbimin bana vahyetmesi sayesindedir. O herşeyi işitir, kullarına pek yakındır.”

51 – Kıyamet günü o kâfirler can kaygısına düştükleri zaman bir görsen! Artık kaçacak hiçbir yerleri yoktur ve cehenneme yakın bir yerde yakalanmışlardır.

52 – İş işten geçtikten sonra “Peygambere inandık.” demektedirler; ama uzak yerden, ta dünyadan imanı nasıl alabilsinler? [32,12]

Maksat şudur: Dönüş ve tövbeleri dünyada kabul edilirdi. Hâlbuki dünya hayatı, çoktan geçmiş durumda. Dünya, şimdi âhiretten o kadar uzak ki!

Bu, muhali talep etmektir: Ahiretteki inanmalarının, dünyada iken müminlere imanlarının temin ettiği faydayı sağlamasını beklemektedirler.

53 – Halbuki daha önce onu inkâr etmişlerdi ve gayp hakkında tahminler yürütüyorlardı! [18,22; 45,32]

54 – Neticede, tıpkı daha önce benzerlerine yapıldığı gibi, kendileriyle arzu ettikleri şey arasına sed çekilir.

Çünkü onlar, kıyamet hakkında gerçekten insanları kötü zanna düşüren bir şüphe içindeydiler.

Kâfirlerin arzuları, o günkü imanlarının geçerli olup, cehennemden kurtularak cennete girmeleri idi. Fakat bu temennileri gerçekleşmeyecektir.

264 10-11 Mz 96,11-12; 97,5; 114,4.
265 12 Kr M I 7. bölüm; Ta II 4,6.

35 – FÂTIR SÛRESİ

Mekke'de indirilmiş olup 45 âyettir. Allah Teâlâ'nın yaratıcılığını bildiren ve ilk âyette geçen Fâtır isminden dolayı bu isimle adlandırılmıştır.

Bu sûrede Allah'ın varlığına, birliğine, hikmet ve kudretine delalet eden çeşitli delilller gözler önüne serilir. Allah'ın yarattığı tabiatı iyi inceleyenlerin O'nu lâyıkıyla tanıyıp tazim edecekleri, bir sonuç halinde bildirilir (âyet: 28). Şirk çürütülür. Bu gerçekler, bazı meseller aracılığı ile de müşahhas hale getirilir. Vahye kulak verip âhirete hazırlananları bekleyen mutluluk ile kâfirleri bekleyen kötü âkıbet hatırlatılır. İnsanların çoğunun nankörlüğüne rağmen Allah'ın onlara mühlet verdiği hatırlatılarak onlar, bu fırsatı değerlendirmeye çağırılır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hamd, gökleri ve yeri yaratan ve melaikeyi iki, üç, dört... kanatlı elçiler yapan Allah'a mahsustur. O, yaratıklarından, istediğine, dilediği kadar fazla özellikler verir. Çünkü O her şeye kadirdir.

Buradaki kanat sayıları, tahsis için olmayıp, çokluğu beyan etmek için misal kabilindendir. Zaten hemen peşinden gelen "Yaratmada dilediği kadar fazla özellikler verir" kısmı da bunu teyid etmektedir. Kanatlar, meleklerin sür'atlerini ve güçlerini ifade eder.

Nitekim hadis-i şerifte, Peygamber Efendimiz'in Cibril'i ufku kaplayan altı yüz kanadıyla gördüğü bildirilmiştir.

Âyet hilkatteki çeşitliliğe işaret buyurmaktadır: Meselâ: güzel yüzler, güzel sesler, güzel saçlar, güzel hatlar, gözlerde güzellik, boy ve endamda hoşluk, incelik, biçimde uyumluluk, organlarda tamamlık, güçte şiddet, akılda keskinlik, görüşte ve düşüncede verimlilik ve bereket, kalpte cesaret, ruhta hoşgörü, dilde güzel ifade, konuşmada yeterlilik, çeşitli kabiliyetler, işte beceriklilik ve maharet... Ve daha bunlar gibi nice mükemmellikler sadece insan yaratılışıyla ilgili çeşitliliğe misal kabilindendir. Bunlara kuşlar, balıklar, kelebekler, atlar, aslanlardan, dünyayı yaldızlayan türlü türlü çiçekler ve bitkiler âlemini, zerrelerden, atomlardan galaksilere kadar makrokozmozu dolduran çeşitlilikleri ilave edersek bu âyetin ne geniş bir âleme pencere açtığını anlayabiliriz.

2 – Allah'ın insanlara göndereceği herhangi bir nimeti engelleyip tutacak güç bulunmaz. Onun vermediğini ise gönderecek kuvvet yoktur. O, öyle azîz ve hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).[266]

3 – Ey insanlar! Allah'ın üzerinizdeki nimetlerini hatırlayın. Düşünün; göklerden ve yerden sizi rızıklandıran Allah'tan başka bir yaratıcı mı var?

Ondan başka tanrı yoktur. Böyle iken nasıl oluyor da (imandan inkâra) çevriliyorsunuz?

4 – Eğer seni yalancı sayarlarsa buna üzülme. Senden önceki peygamberler de yalanlandı. Bütün işler nihaî hüküm için Allah'a götürülür.

5 – Ey insanlar! Allah'ın vaadi elbette gerçektir, öyleyse sakın dünya hayatı sizi aldatmasın; o çok hilekâr şeytan da Allah'ın kerem ve merhametini ileri sürerek sizi aldatmasın. [31,33; 57,14]

Şeytan birçok kere insanı: “Allah kerîmdir, senin ibadetine ihtiyacı yoktur. O gafurdur, rahîmdir” diyerek günahlara veya “O her şeye vekildir” diyerek tembelliklere sürükleyip, imkânlarını kötüye kullanmaya sevk etmek ister.

Gerçi Allah’ın bu vasıfları vardır. Fakat öyledir diye mağrur olup aldanmak, Allah’a saygı göstermemek, O’nun izzet ve celalini hesaba katmamak, Allah’ın cezasını tanımamak gibi bir cinayet işlemek olmaz. Keza Allah’ın iman edip makbul işler işleyen kullarına verdiği imkân ve derecelerden de göz göre göre bir mahrumiyete kimsenin razı olmaması gerekir.

6 – Şeytan sizin düşmanınızdır, öyleyse siz de onu düşman kabul edin!

O kendi taraftarlarını, cehennemlik olmaya dâvet eder. [18,50; 36,60]

7 – Kâfirlere şiddetli bir ceza vardır.

İman edip yararlı işler yapanlara ise mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.

8 – Hiç kötü işleri kendisine güzel görünen kimse, iyilik edip dürüst işler işleyen kimse gibi olur mu?

Allah dilediğini sapıklığa, dilediğini doğru yola iletir.

O halde o insanlardan ötürü üzülüp kendini mahvetme! Çünkü Allah onların bütün yaptıklarını bilir.

9 – Allah o yüce Zattır ki rüzgârlar gönderir. Onlar bulutu kaldırır, derken onu ölü bir beldeye sevk ederiz ve onunla ölümünden sonra yeryüzüne hayat veririz.

İşte ölülerin diriltilmesi de böyledir.

10 – Kim izzet istiyorsa bilsin ki izzet tamamiyle Allah’ındır.

Güzel ve temiz sözler O’na yükselir. Güzel ve makbul işi de Allah yükseltir.

Kötü işleri gizlice tasarlayıp kuranlara şiddetli azap vardır.

Onların kurdukları bütün tuzaklar mahvolur. [4,139; 10,65; 63;8; 4,76]

Âyette muhtemel olan birkaç anlam vardır:

1-Mealde tercih ettiğimiz durum: Güzel söz doğrudan Allah'ın katına çıkar. Amel-i salih ise Allah'ın onu yükseltmesine bağlıdır. 2-Güzel sözü yükselten amel-i salihtir. Söz ancak eylemle değer kazanır. Hadiste Hz. Peygamber (a.s.m) "Allah sözü amelsiz kabul buyurmaz" buyurmuştur. 3- Yararlı iş *(amel-i salih)*, âmilini yükseltir. Kim izzet istiyorsa, amel-i salih işlesin, zira kula şeref ve izzet veren, budur.

Kısacası, izzet elde etmek hem sözde hem de işte ortaya çıkan itaatle olur, yoksa gurur, tembellik, şeytanlık ve kötülüklerle değil.

11 – Allah sizi (atanız Âdem'i) topraktan, sonra (ki nesilleri de) nutfeden yarattı. Sonra sizi çift çift yaptı.

Onun bilgisi dışında hiçbir dişi ne hamile kalır, ne de doğurur.

Herhangi bir canlının ömrünün uzaması veya kısaltılması da mutlaka bir kitapta yazılıdır.

Bütün bunlar, Allah'a göre, elbette pek kolaydır. [6,2.59]. Nutfe için Bkz. 76,2

12 – (Allah sınırsız miktarda birbirinden farklı varlıkları yaratabilir. Bu cümleden olarak) İki denizin suyu bir olmaz: Şu tatlı, içimi âfiyetli, boğazdan kayıverir; o ise tuzlu, acıdır. Bununla beraber her iki denizden de taptaze et yersiniz ve takındığınız inci gibi süs eşyası çıkarırsınız.

Allah'ın lütfundan nasip arayıp bulmak için gemilerin suları yardığını, denizlerde devamlı dolaştıklarını görürsün. Umulur ki bütün bu nimetlere şükredersiniz. [55,22-23]

13 – O gâh gündüzü kısaltarak geceyi uzatır, gâh geceyi kısaltarak gündüzü uzatır.

Güneş ve Ay'ı emri altında hizmete koşturan da O'dur.

Bunlardan her biri belirlenmiş bir vâdeye kadar akıp gider.

İşte bütün bunları yapan, Rabbiniz olan Allah'tır.

Hakimiyet O'nundur. Ey müşrikler! Sizin O'ndan başka yalvardığınız putlar ise bir çekirdek zarına bile hükmedemezler.

14 – Şayet siz onlara seslenirseniz çağrınızı işitemezler. Faraza işitseler bile size cevap veremezler.

Kıyamet günü ise sizin kendilerini, ibadette Allah'a ortak saymanızı reddedeceklerdir.

Hiç kimse sana, her şeyi bilen Allah'ın gerçekleri bildirmesi gibi haber veremez. [46,5-6; 19,81-82]

15 – Ey insanlar! Siz hepiniz Allah'a muhtaçsınız.

Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, her türlü övgülere ve hamdlere lâyık olan ise ancak Allah'tır.

İnsan nazik bir yaratılışı olduğundan (4, 28), hangi mertebede olursa olsun Allah'a muhtaç olmaktan kurtulamaz. Emanet'i taşıyan insan ruhunun duyduğu ihtiyaçlar o kadar çoktur ki, onun yanında diğer mahlûklara fakir bile denmez. İnsanın bu sınırsız ihtiyaçlarını tatmin edecek Allah'tan başka mâbud bulunmaz.

16-17 – O dilerse sizi ortadan kaldırır ve yerinize başka mahlûklar yaratır. Bunu yapmak Allah'a zor değildir.

18 – Hiç kimse bir başkasının günahını yüklenmez.

Eğer çok ağır bir yük altında ezilen biri, taşıma işinde başkasını yardıma çağırırsa o akrabası da olsa, yükünden az bir kısmını bile taşımayı kabul etmez.

Sen ancak Rab’lerini görmedikleri halde O’nu tazim eden ve namazlarını hakkıyla ifa edenleri uyarırsın (yani senin uyarman, peşin hükümlü inatçılara değil, ancak böyle yapmaya yatkın olanlara fayda verir).

Kim günahlarından temizlenir, arınırsa kendi lehine olarak arınır. Hepinizin dönüşü Allah’adır.

“*Bi’l-gayb*” hakkında başka muhtemel tefsirler de vardır: 1.İnsanlardan uzak, yalnız iken de Allah’ı tazim ederler. 2.Azabını görmedikleri halde, Rab’lerinin azabından korkarlar.

Bu âyet 29,13 âyetine aykırı değildir. Çünkü o âyet sapmadan başka, başkalarını saptırmak günahının cezasını bildirmektedir. Saptırma günahı da, sapma günahı gibi insanın kendi günahı olduğundan kendisine yüklenecektir.

19-22 – Görenle görmeyen (âmâ) bir olmaz.

Karanlıklarla aydınlık,

gölge ile sıcak,

dirilerle ölüler de bir olmaz! (Müminlerle kâfirler bir olmaz).

Allah, dilediğine hakkı işittirir, Sen kabirde olanlara sesini elbette işittiremezsin. [11,24]

23 – Sen sadece uyarıcı bir peygambersin.

24 – Evet, Biz seni gerçeğin ta kendisine malik olarak, rahmetle müjdeleyen ve kâfirleri azapla uyaran bir elçi olarak gönderdik.

Zaten uyaran bir peygamber gelmiş olmayan hiçbir millet yoktur. [16,36; 13,7]

25 – Eğer seni yalancı sayarlarsa, üzülme. Bu yeni bir şey değil.

Onlardan öncekiler de gerçeği yalan saymışlardı. Resulleri onlara parlak deliller, kitaplar ve özellikle aydınlatıcı bir

kitapla gelmişlerdi. (Amma nafile!)

26 – Sonra da Beni inkâr edenleri tutup cezaya çarptırdım. Benim reddedişim nasıl olurmuş, görsünler bakalım!

27 – Görmez misin ki Allah gökten bir su indirir. Onunla rengârenk, çeşitli meyveler yetiştiririz.

Dağlardan da beyaz, kızıl, simsiyah ve türlü türlü renklerde yollar var etmişizdir.

28 – İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan yine böyle türlü renklerde olanlar vardır.

Kulları içinde ancak âlimler, Allah'ı gerektiği tarzda tazim ederler. Muhakkak ki Allah, azîz ve gafurdur (mutlak galiptir, çok affedicidir).

Kur'ân, Allah'ı tanıtırken kalbe hitap ettiği gibi birçok defa da akla hitap eder. İçinde yaşadığımız âlemin fizik yapısının iyice incelenmesini ister. Böylece Allah'ın rahmet, kudret, hikmet ve san'atının oradaki görünümlerini de dikkat nazarlarına sunar.

Bu iki âyette muhataplar, bitkiler âleminde, yerküresinin kabuğunda, dağlarda ve topraklarda, insanlar ve hayvanlar âleminde tezahür eden muazzam ve muhteşem çeşitliliği incelemeye davet edilmektedirler. Aynı su ile sulanan, aynı toprakta yetişen, aynı güneşten yararlanan bitkiler âleminde birbirinden güzel desenler, renkler, şekiller, tatlar, kokular, özellikler ve faydalar...

Madenlerin depoları olan damar damar dağlardaki farklı toprak yapıları, renkler, çeşitler, özellikler, faydalar... Sadece bir petrolün milyonlarca yıllarla ifade edilen oluşumunu, mermer damarlarında Nakkaş-ı Ezelinin tecellilerini düşünelim: O harika renkler, şekiller, sağlam, muhkem özellikler.

İnsanların ihtiyaçları için hazırlanmış demir, bakır, altın, gümüş, krom, çinko, kurşun, fosfat, kalay, uranyum, volfram, kömür, boraks... Filizleri ve yatakları... Trilyonlarca yaratığın yüz binlerce yıl boyunca muhtaç oldukları ne varsa hazırlanmış. Tesadüfe en ufak bir yer bulunabilir mi? Azıcık bilenin buna ihtimal vermesi mümkün değil. O, sadece bu âyette bildirildiği gibi Yüce Yaradan'ın azametine hayranlık duymaktan başka bir şey yapamaz. Böylece Kur'ân fizik, kimya, jeoloji, botanik, zooloji gibi tabiat bilimlerini bu ve başka birçok âyetle teşvik eder, ta ki kâinat kitabının okunmasına kapılar aralasın.

29 – Allah'ın kitabını okuyup ona uyanlar, namazı hakkıyla ifa edenler ve kendilerine nasip ettiğimiz imkânlardan, gizli ve aşikâr olarak hayır yolunda harcayanlar, ziyan ihtimali olmayan bir ticaret umarlar.

30 – Çünkü Allah onlara mükâfatlarını tamı tamına verecek, üstelik lütfundan onlara fazlasını da ihsan edecektir. Zira o gafurdur, şekur'dur (kusurları bağışlar, kulların amellerini ve şükürlerini kabul edip fazlasıyla karşılık verir).

31 – İlahî kitaplar içinde sana vahyettiğimiz bu kitap da, daha önceki kitapları tasdik eden ve gerçeğin ta kendisi olan bir kitaptır.

Allah, kullarının bütün yaptıklarından haberdar olup onları görmektedir.

32 – Sonra Biz, kitabı seçtiğimiz kullarımıza miras verdik.

Kullarımızdan kimi nefsine zulmeder. Kimi mûtedildir, orta yolu tutar. Kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçer. İşte büyük lütuf budur.

33 – (Onların mükâfatları) Adn cennetleridir. Oraya girerler, orada altın bilezikler, incilerle süslenirler; elbiseleri

de ipektendir.

34 – Şöyle derler: “Hamdolsun bizden her türlü endişeyi gideren Allah’a! Gerçekten Rabbimiz gafurdur, şekûrdur (çok affedicidir, kullarının amellerini ve şükürlerini kabul edip mükâfatlarını fazlasıyla verir).[267]

35 – Çünkü O, lütfu ile bizi devamlı kalınacak olan yerde yerleştirdi. Burada artık bize ne yorgunluk dokunacak, ne de usanç gelecek.”

36 – Kâfirlere ise cehennem ateşi var. Ne ölüm hükmü verilir ki ölsünler, ne de ateşin azabı hafifletilir.

Biz işte Allah’ı ve nimetlerini inkâr eden her nankörü böyle cezalandırırız. [20,74; 43,74-77; 17,97; 78,30]

37 – Onlar orada imdat istemek için şöyle feryad ederler:

“Ey Kerîm Rabbimiz! Ne olur, çıkar bizi buradan, dünyaya geri gönder de, daha önce yaptıklarımızdan başka, yararlı işler yapalım!”

Allah onlara şöyle buyurur: “Biz, size, düşünüp ibret alacak, gerçeği görecek kimsenin düşüneceği kadar bir ömür vermedik mi?

Hem size peygamber de gelip uyardı.

Öyleyse tadın azabı! Zalimlerin hiçbir yardımcısı yoktur!” [40,11-12] [43,77-78; 17,15; 67,8-9]

Tecrübe ve imtihan zamanı olan bu süreyi yaşayan kimse için, Yaradan’ını bilmemekte bir özür kalmamıştır. Bu süre hakkında çeşitli rivayetler vardır. Bir hadis-i şerif bunu altmış yaş olarak belirler: ‘Kıyamet günü ‘Altmış yaş yaşayanlar nerede?” diye nida edilir. Zira Allah Teâlâ’nın bu âyetindeki ‘ömür’ den kasdedilen müddet budur.”

Bir hadiste de: “Allah bir insana altmış sene ömür verince, artık ömür konusunda o kulunun mazeret ileri sürmesine

imkân bırakmamıştır” buyurulur. (Taberanî, Hâkim *Müstedrek*’te).

Bu hadis, çokça vâki bir durumu bildirmek içindir. Daha az görülen başka durumlar da vardır. Başka yaş bildiren rivayetler var ise de, Allah’u a’lem: “Büluğdan sonra her ölen hakkında, bu süre gerçekleşmiş demektir.” Altmış, Hz. Peygamber’den rivayet edildiği üzere en üst sınır demektir. Yani bundan sonra kâfirliğe hiç mazeret kalmıyor demektir.

38 – Allah göklerin ve yerin gayplarını bilir. O insanların kalplerinde olanları da tamamen bilir.

39 – Sizi dünyada halifeler, yani yöneticiler yapan O’dur.

Kim inkâr ederse onun küfrü kendi aleyhinedir.

Kâfirlerin inkârı, Rab’leri nezdinde kendilerine gazaptan başka bir şey artırmaz.

Kâfirlerin inkârı onların sadece zararlarını fazlalaştırır. [35,39; 6,165]

Mekke’de bu sûrenin nâzil olduğu zaman düşünülürse âyetin bir mûcize ihtiva ettiği anlaşılır. Zira âyet ümmet-i Muhammed’in dünyevî hakimiyetini bildirmektedir.

40 – De ki: “Baksanıza, Allah’tan başka yalvardığınız şu şeriklerinize!

Gösterin bakalım bana; dünyanın nerelerini yaratmışlar?”

Yoksa göklerin yaratılmasında mı Allah’a ortaklıkları var?

Yoksa Biz onlara bir kitap verdik de onlar onun aydınlığında mı bulunuyorlar?

Sözün doğrusu şu ki; Zalimler birbirlerine sadece yalan, dolan ve aldanma vaad ederler.

41 – Gerçek şu ki: gökleri ve yeri yok olmaktan koruyan, Yüce Allah’tır.

Şayet yıklımaya yüz tutarlarsa onları Allah’tan başka kimse tutamaz.

Doğrusu O halîmdir, gafûrdur (müsamahalıdır, cezalandırmada aceleci değildir, çok affedicidir). [22,65; 30,25; 35,1]

42 – Kendilerini uyaracak bir peygamber geldiği takdirde,

milletler içinde, hidayette en ileri derecede yer alacaklarına dair var güçleri ile yemin ettiler.

Ama kendilerine bir peygamber gelip uyarınca bu, onların sadece nefretlerini artırdı. [6,156]

43 – Sebebi ise; sırf dünyada böbürlenip büyüklük taslamak

ve bir de kötü bir tuzak kurmak istekleriydi.

Hâlbuki kötü tuzak, sadece hazırlayanın ayağına dolanır, sadece onu perişan eder.

Onlar daha öncekilerin uğradıkları fecî âkıbetten başka bir şey mi bekliyorlar?

Sen Allah’ın nizamında hiçbir tebdil, hiçbir değişiklik bulamazsın! [13,11; 17,77; 48,23]

44 – Dünyada hiç dolaşıp da, kendilerinden önce yaşamış milletlerin âkıbetlerinin nasıl olduğuna bakmadılar mı?

Onlar, bunlardan daha güçlü idiler.

Ne göklerde ve ne de yerde Allah’ı engelleyecek bir şey yoktur.

Çünkü O alîmdir, kadirdir (her şeyi hakkıyla bilir ve her şeye gücü yeter).

45 – Eğer Allah insanları işledikleri günahlar yüzünden cezalandıracak olsaydı, dünyada tek bir insan bile bırakmazdı; ama Allah onların cezasını belirlenmiş bir vâdeye kadar erteler.

O vâdeleri geldiği vakit hükmünü yerine getirip onları cezalandırır. Çünkü, Allah kullarını tamamen görmektedir.[268]

Bazı tefsirler, “İnsanın günahlarının uğursuzluğu yüzünden bir tek hayvan bile kalmazdı.” demişlerse de, “Deprenir bir insan bırakmazdı.” mânâsına olması daha mâkuldür. Çünkü âyetteki “onlar” zamirinin akıllı varlıklar hakkında kullanılması, akla daha yatkındır.

2661 İş 6,2; Hz 1,6.
2 Ey 12,14; İş 22,22.
26734 Yh V 7,17; 21,4.
26845 Mz 130,3.

36 – YÂSÎN SÛRESİ

Mekke devrinin ortalarında inmiş olup 83 âyettir. İsmini Kur'ân-ı Kerim'in en kısa âyeti olan ilk âyetinden almıştır. Sûre, Kur'ân'ın dört esas maksadından üçü olan tevhid, âhiret ve risaleti ayrıntılı denecek derecede ele alır. Şöyle ki: 1.Allah Teâlâ'nın gökyüzünde tezahür eden kudreti, Güneş ve Ay'ın yaratılmasındaki hikmetleri, gece ve gündüzün oluşumu, bitkiler ve hayvanlar âleminde, insanın yaratılışında tezahür eden deliller hatırlatılarak bütün bunların tek olan Yüce Yaratıcı'yı gösterdiği zihinlere yerleştirilir. 2.Ölmüş yeryüzünün her sene bahar mevsiminde diriltilmesi, insanın bir damla sudan yaratılması, ölülerin diriltilmesinin delili olarak anlatılır. 3.İnsanlık tarihinde risaletin öteden beri mevcut olup Hz. Muhammed (a.s.) ile devam ettiği, mahiyet olarak beşerden başka bir şey olmayan elçilerin sadece ilâhî mesajı tebliğ ile görevli oldukları, onların bu ağır vazifeden ötürü insanlardan hiçbir karşılık beklemedikleri bildirilir.

Sûre bu gerçekleri çok özlü, etkili ve düşündürücü bir üslupla anlatır. Hz. Peygamber (a.s.): “Yâsîn Kur'ân'ın kalbidir.” buyurmuştur. Gerçekten bu sûre, kirlenen ruhlara ve canlara, temizlenmiş kanla sürekli olarak hayat bahşeden, çarpıp duran manevî bir kalp durumundadır. Hz. Peygamber: “Ölmek üzere olanların yanında Yasin sûresini okuyunuz.” buyurmakla, onun ölümcül durumda olanlara bile hayatiyet vereceğini bildirmiştir. Gerçekten âhirete doğru yolculuğun sonunda bu hakikat dersini dinlemek pek

önemlidir. Bazı âlimler ise ölülerin bile ondan faydalanacaklarını, kabrin başında okunmasının hadiste yeri olduğunu kabul etmişlerdir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Yâ sîn,

2 – Hikmetli Kur'ân'a andolsun:

3 – Sen elbette gönderilen resullerdensin.

4 – Dosdoğru yol üzerindesin.

5-6 – O, azîz ve rahîmden indirilen bir tenzil olup, ataları uyarılmamış, hâliyle, kendileri de gaflette giden, bir topluluğu uyarmak için gönderilmişsin.

7 – Onların çoğunun hakkında ilâhî hüküm hak olarak kesinleşti. Artık imân etmezler onlar...

8 – Boyunlarına öyle boyunduruklar koyduk ki onlar çenelerine dayanmaktadır. Boyunları yukarı, çeneleri kalkık, gözleri havada bir durumdadırlar.

Kâfirler, gidişatlarına uygun bir şekilde cezalandırılmışlardır. Mağrur, burunları havada olmaları sebebiyle, o şekilde kelepçelenmişlerdir. Sağ ve sol el, sağ ve sol çene altlarından birer dikme gibi tutturulduktan sonra, üstünden çeneye kadar varan kelepçe dolanır. Bu durumda olan şahıs, önünü göremez, gözleri havada olduğundan boynu şiddetli şekilde ağrır.

9 – Hem önlerinden hem arkalarından bir set yaparak, öylesine çepeçevre sardık ki,

artık hiç göremezler onlar...

10 – Kendilerine müsavidir: Ha uyardın onları, ha uyarmadın,

artık iman etmezler onlar...

11 – Sen ey Resulüm, şu kimseyi uyar:

İrşâda can kulağıyla tâbi olur,

görmediği Rahman'a saygı duyup O'ndan çekinir.

Müjdele onu; Mağfiret onun, şerefli mükâfat onun...

12 – Ölüleri diriltecek Biz'iz.

Yaptıkları her şeyi ve bütün izlerini bir bir kaydeden Biz'iz.

Velhasıl her bir şeyi, apaçık bir kitap'ta sayıp döken Biz'iz.

13 – Sen şimdi onlara bir misal getir:

Mâlum şehir halkını, hani onlara da elçiler gelmişti.

Âyette herhangi bir işaret olmamakla beraber, tefsirlerin çoğuna göre, buradaki elçiler, Hz. Îsâ'nın havarîleri, muhataplar Roma İmparatorluğunun hâkimiyeti altında yaşayanlar, şehir ise Antakya veya o civarda bir başka şehirdir. Hz. Îsâ'nın dâveti karşısında müşrik Romalılar nasıl söndüyse, Kur'ân'ın dâveti ile de şirkin hakimiyetinin yıkılacağı îma edilir. İbn Kesir ve Mevdudi gibi bazı müfessirler söz konusu şehrin Antakya olduğunu kabul etmezler.

Elmalı'lı M. Hamdi Yazır ve Muhammed Esed gibi bazı müfessirlerin yorumuna göre, önce gönderilen iki elçi Hz. Musa (a.s) ile Hz. İsa (a.s.), onları takviye eden üçüncü elçi ise Hz. Muhammed (a.s.m) dır.

14 – Evet, iki elçi gönderdik onlara,

"Yalancı!" dediler onlara.

Bunun üzerine, güçlendirdik onları bir üçüncü elçi ile,

Dediler hep birden: "Biz Allah'ın elçileriyiz size!"

15 – Ahali dedi ki: "Doğrusu Rahman'ın indirdiği bir şey yok!

Siz de bizim gibi bir beşersiniz, evet evet... Siz sadece yalancısınız!"

16 – Elçiler dediler: "Elbette biliyor Rabbimiz,

Size gönderilen elçileriz biz.”

17 – “Açıkça tebliğden başka bir şeyle yükümlü değiliz biz.”

18 – Ahâli dedi ki: “Uğursuzsunuz siz, şayet vazgeçmezseniz, sizi taşlarız,

acı mı acı bir azap size dokundururuz.”

19 – Elçiler cevap verdiler:

“Uğursuzluğunuz sizinle beraber, çünkü siz imansızsınız,

irşâd edildiniz diye mi böyle söylüyorsunuz?

Haddi aşan toplumun tekisiniz siz!”

20 – Derken... Şehrin öte başından,

koşarak bir adam geldi ve onlara dedi ki:

“N’olur ey kavmim! Gelin siz bu elçilere uyun!”

Bu zat, Habib-i Neccar diye bilinir.

21 – “Sizden bir ücret istemeyen, sizden hiç menfaat beklemeyen, dosdoğru yolda yürüyen bu kimselere uyun!”

22 – “Hem ne olmuş ki bana? Neden tapmayayım beni yaratana?

Hem sizlerin de dönüşü ancak olacak O’na!”

23 – “Hiç O’ndan başka tanrı edinir miyim!

Zirâ Rahman bana zarar vermek dilerse,

onların şefaati fayda etmez, hem kurtaramazlar da...”

24 – “O durumda ben, besbelli bir sapıklıkta olurum.

25 – Amma bakın:

Ben Rabbinize inanıyorum, sizler de bunu işitmiş olun!”

26 – Ona “Buyur cennete gir!” denildi.

O ise halkını hatırlayarak: “Ah halkım bir bilseydi!” dedi.

27 – “Ah bir bilseler; Rabbimin beni affettiğini, beni ikramlara gark ettiğini!”

28 – Onun vefatından sonra, kavminin üzerine, gökten bir ordu indirmedik, zaten bu âdetimizden de değildi.

29 – (Orduya ne lüzum?), bir tek ses yeter! Bir de bakmışsınız: Sönüp kalmışlar...

30 – Yazıklar olsun o kullara ki, kendilerine gelen her resul ile, mutlaka alay ederlerdi.

31 – Kendilerinden önce nice nesilleri imhâ ettiğimizi ve onların da kendilerine dönmediğini görmezler miydi?

32 – Hiç kimse hariç kalmamak üzere, hepsi huzurumuza toplanacaklar!

33 – Delil mi isterler? İşte ölmüş arz!

Hayatı ona Biz veriyoruz.

Oradan onların yiyecekleri habbeleri çıkarıyoruz.

Kendileri de ondan yiyip dururlar.

34 – Orada hurmalıklar ve üzüm bağları yaptık, orada pınarlar fışkırttık.

35 – Ta ki onun meyvelerinden yesinler,

O meyveleri onlar yapmadılar,

Hâlâ şükretmez mi onlar?

Burada *mâ* edatı *mevsule* olabileceği gibi *nâfiye* de olabilir. Meâlde tek mânâyı tercih etme mecburiyetinden ötürü, daha kuvvetli görünen nefy anlamını tercih ettik.

36 – Münezzehtir o Allah, her noksandan münezzeh!

Yerin bitirdiği her şeyi,

ve kendilerini

ve daha nice bilmedikleri şeyleri

çift yaratan, münezzehtir, Yücedir!

Zevc: Çift mânâsına geldiği gibi çeşit ve kısım mânasına da gelir. Allah’ın bütün çeşit ve sınıflarıyla âlemi yarattığını ifade eder. Bu âyet, çift kavramının insanlar gibi bitkilerde

de erkek ve dişi unsurlar ile câri olduğunu, hatta insanların çeşitli dönemlerde bilmedikleri birçok şeylerde de çift unsurun bulunduğunu ifade eder: Elektrikte artı ve eksi yük, cisimler arasında itme ve çekme kuvveti, maddenin temeli olan atomlarda pozitif ve negatif elektronlar, bu âyetin mûcizevî olarak haber verdiği şeyler arasındadır. Bütün bunlardan maksat da, her şeyi çift yaratan, bunca çeşitliliği ile kâinatı yaratan Allah'ın tek olup eş ve ortaktan münezzeh olduğunu vurgulamaktır.

37 – Onlara bir delil de gecedir ki,

Biz ondan gündüzü sıyırıp soyarız, birden karanlığa gömülürler...

38 – Güneş de bir delildir onlara,

akar gider yörüngesinde...

O azîz ve alîmin (o üstün kudret sahibinin ve her şeyi bilenin) yaratması böyle olur işte!

Kur'ân'ın muhataplarına vermek istediği ders şudur: Çok mükemmel ve en ufak aksaklık göstermeyen bir nizam vardır. Her tarafı birbiriyle tam irtibatlı bu nizam, bu sistem de, nizamın sahibinin tek olduğunu gösterir. Bunun misallerinden biri Güneş'in hareketidir. Güneş'in hareketi kendi etrafında olabilir. Dünya'nın etrafında olabilir, güneş sistemi olarak olabilir, içinde bulunduğu Samanyolu galaksisi olarak saniyede 18 km. hızla veya daha fazla hızlı bir hareketle olabilir. Âyetin aslında öyle bir cümle yapısı vardır ki bütün bunları ifade etmesi mümkündür. Fakat önemli olan şudur ki; nizam fikri, bütün ihtimallerde mevcuttur. Allah'ın bu mûcizeli, çevik, muazzam, pek marifetli ve maharetli hizmetkârı olan Güneş, her biri ayrı ayrı yörüngede, muazzam faaliyetlerine rağmen hiçbir

uyumsuzluğa yol açmamakta, en ufak bir aksaklık göstermemektedir.

39 – Ay için de birtakım safhalar, duraklar tâyin ettik; dolaşa dolaşa, nihayet kuru hurma salkımının çöpü gibi kuru, sarı, kavisli bir hâle gelir.

40 – Ne Güneş Ay'a kavuşabilir, ne gece gündüzün önüne geçebilir.

O gök cisimlerinden her biri, birer yörüngede akar, durur...

41 – Bir delil daha onlara:

Nesillerini dopdolu gemilerde taşımamızdır.

Eski tefsirlerimizin çoğu, burada Hz. Nuh (a.s.)'ın gemisini düşünürler. Merhum Elmalılı M. H. Yazır ise, nesillerin ana rahimlerinde boğulmaksızın, emniyetle taşınmasını düşünür. Bu mânâ -tek tek bütün insanlarla ilgili olup, hepsinin devamlı görüp durduğu bir hâdise olması itibariyle- daha münasip sayılabilir.

42 – Biz, onlar için, gemiye benzer, daha nice binekler yaratırız...

Birçok çağdaş tefsirde belirtildiği gibi burada, ulaşım aracı olmak bakımından gemiye benzeyen yolcu nakil vasıtalarından tren, otobüs, uçak gibi binekler, açıkça haber verilmektedir.

43 – Şayet dileseydik onları boğardık

Ne feryatlarına koşan bir kimse bulabilir, ne de başka türlü kurtarılırlardı.

44 – Sadece Biz'den ulaşacak bir rahmet ve onları bir vâdeye kadar yaşatma irademizle hayatta kalabilirler.

45 – Onlara ne zaman: "Hem geçmişte yaptıklarınıza, hem de istikbalde yapacaklarınıza dikkat edin!

Böylelikle merhamet edilmeye layık olun!"

denilse, yüz çevirirler...

Bu haller hakkında şu ihtimaller düşünülmüştür:

“Dünya azabı ve âhiret azabı”; “Şimdiki zaman veya istikbaldeki tehlikeler”, “Görünen veya görünmeyen kaza ve belalar”

46 – Ne zaman Rab’lerinin âyetlerinden bir âyet, gelse yüz çevirirler...

47 – Onlara ne zaman: “Allah’ın size lütfettiğinden, siz de muhtaçlar için harcayın.” denilse,

kâfirler müminlere şöyle derler:

“Size kalsa Allah’ın dilediği takdirde bol bol rızıklandıracağı kimseyi doyurmak bizim mi işimiz?

Siz, böyle ne sapık düşünürsünüz!”

48 – Ve yine derler ki: “Eğer doğru söylüyorsanız, bizi tehdit ettiğiniz bu mezarlardan kalkma ne zaman?”

49 – Onların beklediği; sadece bir ses!..

Çekişip dururlarken kendilerini çarpacak bir ses...

50 – İşte o zaman...

Ne vasiyette bulunabilir, ne de evlerine dönebilirler...

51 – Sura üflendi, “Kalk!” borusu çaldı!..

İşte mezarlarından kalkıp, Rab’lerinin huzurunda duruşmaya koşuyorlar...

52 – “Eyvah bize! Kim kaldırdı bizi yatağımızdan?” diyorlar...

“İşte Rahmân’ın vâdi: Resuller doğru söylerler!”

53 – Bütün olay, bir çağrıdan ibâret!

İşte hepsi duruşma için toplanmışlar...

54 – Artık bugün, kimseye zulmedilmez, hakkınızdan başka size bir karşılık verilmez.

55 – Amma bugün cennetlikler, zevk ve eğlence içindedirler...

56 – Hem kendileri hem eşleri gölgeliklerde, tahtlarına kurulurlar.

57 – Orada turfanda yemişler onlara,

hâsılı istedikleri her şey onlara...

58 – Rabb-i Rahim'den sözle olan bir selâm yine onlara...

59 – "Fakat bugün sizler,

şöyle bir tarafa çekilin ey mücrimler!"

60 – "Ey Âdem'in evlatları!

Size emretmemiş miydim:

"Şeytana tapmayın sakın!"

"Çünkü o size âşikar düşman...

61 – Lâkin Bana tapın:

İşte sırat-ı müstakim!"

62 – Şeytan, içinizden nice nesilleri saptırdı.

Bunu düşünmeli değil miydiniz?

63 – İşte tehdit edildiğiniz cehennem!

64 – İnkârınız sebebiyle bugün oraya girin.

65 – Bugün mühür vuracağız ağızlarına,

elleri Bize söyler, ayakları şahitlik eder, kendi yaptıklarına.

66 – Eğer dileseydik gözlerini dümdüz, silme kör ederdik,

o zaman yola dökülür, hidayete ulaşmak için yarışırlardı.

Fakat o takdirde nasıl görebilirlerdi ki?

"İmana gelmeleri için, ille de kendilerini böyle sakat, çarpık çurpuk etmemizi mi bekliyorlar? Dileseydik böyle yapardık, Ama o zaman da imana koşmak için yarışmak isterlerdi. Fakat bu vaziyette nasıl görebileceklerdi ki?" demektir.

67 – Eğer dileseydik, -oldukları yerde, hemen baş üstü, mâhiyetlerini değiştirir, çirkin mi çirkin, ters yüz ederdik...

Artık ne ileriye devam edebilir, ne de geriye dönüş yapabilirlerdi.

68 – Onlardan hayatta bıraktığımız kimsenin ise, hilkatini ters yüz ederiz.

Hâlâ akıllanmazlar mı?

Tefsirlerin çoğunluğunda bulunmayan bu anlam ve irtibat *Tefsiru't-Tahrir ve't-Tenvir*'den alınmıştır.

69 – Biz Resûl'e Kur'ân öğrettik, şiir öğretmedik, o zaten ona yaraşmaz.

O sırf bir irşâd ve parlak bir Kur'ân'dır.

70 – Yaşayan her kişiyi uyarsın diye,

böylece ilâhî hüküm kâfirler hakkında kesinleşsin diye,

gönderilmiştir.

71 – Şunu da görmediler mi:

Ellerimizle yaptığımız eserlerden kendileri için davarlar yarattık da onlara mâlik bulunuyorlar.

72 – Onları emirlerine âmade kıldık. Onlardan hem binek edinir, hem de yerler,

73 – Onlardan içecekler elde ederler,

daha nice menfaatlerinden yararlanırlar.

Hâlâ şükretmezler mi?

74 – Tuttular, Allah'tan başka tanrılar peşine düştüler, güya ki yardıma nâil olacaklar!

75 – O putlar kendilerine yardım edemezler, nasıl olur?

Zaten bunlar, onlar için hazırlanmış askerler! [21,43]

Şirkin asıl çelişkisi şuradadır: Müşrik, putundan yardım bekler; amma aslında müşriğin yardımı olmasa put varlığını devam ettiremez. Hazır kuvvet halinde nöbettarlık, bekçilik

eden putperesttir ki, şirki devam ettirir. Yani o ona asker, öbürü buna asker! Âyet-i kerime bu iki anlamı mükemmel bir tarzda toplamaktadır.

76 – O halde ey Resulüm, üzülme sen onların laflarına,

onların gizlediklerini de iyi biliriz, açıkladıklarını da, sen hiç tasalanma!

77 – İnsan şunu hiç görüp düşünmedi mi:

Biz kendisini bir nutfeden yaratmışken, yaman bir hasım kesildi Bize.

Nutfe için Bkz. 76,2; 53,45-46.

78 – Nasıl yaratıldığını unutarak, bir de misâl fırlattı Bize:

“O çürümüş kemikleri kim diriltecek!” diye.

79 – De ki: “Onları ilk defa yaratan diriltir, hem O, yaratmanın her türlüsünü bilir.”

Burada “halk”, mef’ul mânâsında olmayıp, masdar mânâsınadır. Yani “Allah, yaratmanın her türlüsünü, hayale bile gelmez şekillerini, mekanizmalarını bilir.” demektir.

80 – O’dur ki sizin için yeşil ağaçtan bir ateş yaratır, siz de onu tutuşturup durursunuz.

Tefsirlerin çoğu bundan, yaş iken birbirine sürtülmekle ateş çıkaran çöl ağacı *merh* ve *afâr’ın* kasdedildiğini bildirirler. Çağdaş müelliflerden, petrolü oluşturan ağaçları düşünenler de vardır.

81 – Gökleri ve yeri yaratan, onlar gibisini yaratmaya olmaz mı kadir!

Elbette kadir!

Hallâk O’dur, alîm O’dur!

(Her şeyi yaratan, her şeyi bilen O’dur).

82 – Bir şeyi dilediğinde O’nun buyruğu, sadece “Ol!” demektir, hemen oluverir...

83 – Sübhandır, münezzehtir o Zât ki, her şey üzerinde hâkimiyet elindedir.

Ve... Hepinizin de dönüşü,

O’na olacaktır.

37 – SÂFFÂT SÛRESİ

Mekke’de indirilmiştir, 182 âyettir. İsmini ilk âyetinde geçen kelimeden almıştır. Bu sûrede önce melaikeden, daha sonra cinlerden bahsedilir. Cahiliye Arapları arasında yaygın olup, cinleri Allah’ın kızları sayan şirk inancı iptal edilir. Müteakiben, insanların ölümden sonra dirilip hesap verecekleri vurgulanır. Hz. İbrâhim, Hz. İsmâil, Hz. Mûsâ, Hz. Harun, Hz. İlyas, Hz. Lut (aleyhimü’s-selâm) gibi peygamberlerin tebliğleri hatırlatılır, müminlere kesin bir zafer vadedilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – O saf saf dizilenler hakkı için, [37,1.165]

Müfessirlerin çoğuna göre ilk üç âyette bildirilen işleri yapanlar melaike topluluklarıdır. Birinci âyette emirleri yerine getirmek için hazır kıta bekleyen; ikinci âyette yağmurun yağmasını düzenleyen, üçüncü âyette ise peygamberlere vahiyleri, salih kullara ise ilhamları getiren melaike toplulukları kasdedilmiştir.

2 – Sevk-u idare edip menedenler hakkı için,

3 – Kitap okuyanlar hakkı için ki: [77,5-6]

4 – Sizin ilahınız bir tek İlahtır.

5 – O, hem göklerin, yerin ve ikisi arasında olan bütün varlıkların, hem de Güneş’in bütün doğuş yerlerinin Rabbidir. [70,40; 55,17]

Güneş ufukta her gün farklı yerlerden doğar, böylece birçok doğuş söz konusu olur. Bu sayede güneşin, dünyanın

bütün bölgelerinde muhtelif zamanlarda görülmesi mümkün olur.

6 – Biz yere en yakın semayı yıldızlarla süsledik. [67,5; 15,16-18]

Gökler sınırsız olmayıp birtakım sınırları vardır. Hiçbir âsi şeytan o hudutları aşamaz. Hiçbir gök cismi kendi ekseni dışına çıkamaz. Onların yollarına da başka cisim giremez. Uzay boş sanılır, ama oradaki sınırlar çok kesin hatlarla çizilmiştir. İnsanın Ay'a gitmesinin ne kadar zorluklardan sonra gerçekleştiği pek iyi bilinmektedir. Oysa dünyanın uydusu olan Ay, bize en yakın gök cismidir.

7 – Ve orayı her türlü şeytandan koruduk.

8 – Onlar *Mele-i Âla*'ya yükselip dinleyemezler ve her taraftan bombardımana tutulurlar. [38,69]

Mele-i A'la: Allah'ın emirlerini alıp gereken yerlere ulaştıran meleklerin bulunduğu yüce âlem

9 – Dinlemeye kalksalar kovulup atılırlar. Hem onlar için devamlı bir azap vardır.

10 – Ne var ki içlerinden birisi bir söz kırıntısı kapmayı başarırsa, derhal yakıcı ve delici bir ışın onu kovalar. [15,8-12; 72,8]

Cahiliye Arapları arasında kehanet pek yaygın idi. Kâhinlerin cinlerle irtibatlı olarak gaybî haberler getirdiklerine inanırlardı. Hz. Peygamber (a.s.)'ı da öyle nitelendirdiler. Allah, şeytanların Mele-i Âlaya yaklaşır yaklaşmaz, delici bir ışın tarafından kovalandıklarını bildirir.

11 – Onlara bir sor bakalım: Kendileri mi yaratılışça daha güçlü kuvvetli, yoksa Bizim diğer yarattıklarımız mı? Doğrusu Biz onları, yapışkan bir çamurdan yarattık. [40,57]

Bunlar: Melaike-i kiram, gökler âlemi, yer ve ikisi arasındakiler, şihablar ve diğer mahlûklardır. "*Men*" ism-i

mevsûlü akıllı varlıkları tağlib için olup, onlarla beraber şuursuz ve cansızlar da bu yaratıklara dahildirler.

12 – Ne var ki sen onların haşri inkâr etmelerine şaşırıyorsun, onlar ise seninle alay ederler.

13 – Kendilerine nasihat edildiğinde uyarmaları dikkate almazlar.

14-17 – Gerçeği gösteren bir delil veya bir mûcize görseler, başkalarını da onunla alay etmeye çağırır ve “Bu, derler, besbelli bir sihir! Demek biz öldükten, hem de çürümüş kemik ve toz toprak haline geldikten sonra, biz mi dirilecekmişiz! Gelmiş geçmiş babalarımız ve dedelerimiz de mi dirilecekler!”

18 – De ki: “Evet, diriltilecek, hem de zelil ve perişan bir vaziyette diriltileceksiniz!

19 – Bu iş için sadece bir tek emir yeter! Bir de bakarsınız ki hepsi dirilmiş, etraflarına bakınıyorlar!

20 – “Eyvah, bize!” derler, “İşte bize bahsedilen hesap günü!”

21 – Melekler de: “Evet, evet bu, sizin yalan saydığınız hüküm günüdür!” derler.

22-24 – Yüce Allah meleklere şöyle emreder: “O zalim müşrikleri, yoldaşlarını ve Allah’tan başka putlaştırdıkları nesneleri toplayın ve hepsini doğru cehenneme sevk edin! Hem tutuklayın onları, çünkü sorguya çekilecekler!” [17,97; 21,98]

25 – Ne oldu size, neden birbirinize yardım etmiyorsunuz?

26 – Doğrusu bugün onlar birbirini yardımdan mahrum bırakıp azaba teslim etmişler, acz içinde kıvranmaktadırlar.

27 – Birbirlerine dönüp itham ederek karşılıklı soru yöneltirler. [40,47-48; 34,31-33]

28 – Tâbi olanlar önderlerine: “Siz, derler, bize (en çok önem verdiğimiz taraftan), sağ cihetten gelir, ısrarla size tâbi olmamızı isterdiniz?”

29-32 – “Hayır, bilâkis!” derler öbürleri, “Siz zaten iman eden kimseler değildiniz.

Hem bizim, sizi zorlayacak bir gücümüz yoktu ki! Bilâkis, siz azgın bir gürûh idiniz!”

“Ne dersek boş! Artık Rabbimizin azap hükmü hakkımızda kesinleşti. Biz hak ettiğimiz cezayı mutlaka tadacağız. Evet, sizi biz kışkırttık, çünkü biz de azmış durumdaydık.”

33 – O halde o gün hepsi azap çekmekte müşterektirler.

34 – İşte Biz suçlulara böyle davranırız.

35-36 – Çünkü onlara “Allah’tan başka ilah yok!” denildiğinde, kibirlenip kafa tutarlar ve: “Deli bir şairin sözüne bakarak hiç biz ilahlarımızı bırakır mıyız, olacak iş mi bu?” derlerdi.

37 – Hayır! O deli değildir. O size gerçeğin ta kendisini getiren ve bütün peygamberleri tasdik eden bir resuldür. [41,43; 21,92]

38-39 – Siz yarın âhirette elbette o acı azabı tadacaksınız.

Ama aslında siz sadece yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz (yoksa size bundan fazla bir azap verilmeyecek).

40 – (Lâkin Allah’ın) ihlasa erdirdiği kulları, yaptıklarının mükâfatını, kat kat fazlasıyla alacaklardır. [103;1-3; 95,4-6; 74,38]

İstisna burada munkatı olup “lâkin” mânâsına gelir.

41-42 – Onların, tarife hacet olmayan, her yönden mükemmel bir nasipleri vardır, onlara meyveler vardır. Ve onlar hep izzet ve ikramla ağırlanırlar.

Cennette meyveler, sadece lezzet için yenir. Cennette acıkma duygusu olmayacaktır.

43-47 – Naim cennetlerinde, karşılıklı tahtlar üzerinde otururlar.

Kaynağından taze doldurulmuş, berrak mı berrak, içenlere pek hoş gelen,

içinde zararlı ve sersemletici şey olmayan, sarhoş da etmeyen içecekler,

dolu dolu kadehlerle etraflarında fır dönen hizmetçiler tarafından ikram edilir. [56,17-19; 78,34]

Başka yerlerden, cennette hizmet edenler arasında çocukların da bulunduğu anlaşılmaktadır (52,24; 76,19). Bâliğ olmamış müşrik çocukları cennetlik olup, annesi babası cehenneme gitmiş bu çocuklar, mutlu olsunlar diye, cennetliklere hizmet etmek üzere vazifelendirilirler.

Dünya içkilerinin kokusu ve tadı pis olup mideyi olumsuz yönde etkiler. Daha sonra beyne tesir edip baş döndürür, karaciğerin çalışmasını aksatarak bünyeyi harap eder.

48-49 – Yanlarında, kocalarından başkasının yüzüne bakmayan, yumuşak bakışlı, güzel gözlü, gün yüzü görmemiş yumurtanın pembe beyaz renginde eşleri de olacaktır.

50 – Birbirleriyle sohbete girerler.

51-53 – Derken biri der ki: “Sahi, benim de yakın bir arkadaşım vardı.

Yanıma gelir, iğneli iğneli ‘Sen de mi, derdi, bu masala inananlar arasında yer alıyorsun? Yani biz ölüp çürümüş kemik, toz toprak haline geldikten sonra, biz mi dirilip hesap vereceğiz, buna da inanılır mı?’

54-57 – Şimdi ister misiniz onu size göstereyim?” Onlar da arzu edince, derhal bakıp hem kendisi, (hem de

muhatapları) onu cehennemin tam ortasında bulur.

“Vallahi, nerdeyse beni de düştüğün o helâke sürükleyecektin!

Rabbimin hidâyet nimeti yetişmeseydi, eli kolu kelepçeli getirilip o azaba atılanlardan olacaktım!” [7,43]

58-61 – Sonra cennetteki arkadaşlarına dönerek: “O ilk ölümümüzden sonra artık bize burada ölüm olmayacak değil mi, o azap bize hiç ulaşmayacak değil mi?

Ne güzel! Şükürler olsun! İşte kurtuluş, işte büyük başarı diye buna derler!

Çalışanlar, asıl, böyle bir başarı elde etmek için çalışsınlar!”

62-65 – “Şimdi iyi düşünün!” buyurur Yüce Allah,

“Sonuç olarak böylesi bir mutluluk mu iyidir, yoksa zakkum ağacı mı?

Biz onu zalimler için bir dert ve azap yaptık.

O öyle bir ağaçtır ki cehennemin ta kökünden çıkar. Meyveleri; sanki şeytanların başları!” [56,51-52; 17,60]

Zakkum: Tadı çok acı, pek fena kokan bir bitki olup ondan çıkan sıvı, bedene bulaşması halinde deriyi tahriş eder.

İnsanlar şeytanları görmediklerinden bu benzetmeyi anlayamayanlar bulunabilir. Fakat bu kabil teşbihler dile yerleşmiştir. Nasıl ki temiz ve nuranî bir insan meleğe, güzel bir kadın periye, çirkin bir kadın cadıya benzetilir.

66 – İşte o zalimler bunları yer ve karınlarını tıka basa doldururlar.

67 – Zakkum yemeğinin üstüne, barsakları parçalayan irin karışık kaynar su içerler.

Hamîm (kaynar su) cehennemin dışındadır; zira “Onlar, cehennemle hamîm arasında gider gelirler.” [55,44]

âyetinden bu anlaşılmaktadır.

68 – Sonra dönüşleri, şüphesiz ateşe olacaktır.

Yedikleri zakkum boğazlarına durunca ve acıtınca bu acıyı dindirmek için su veya meşrubat ararlar. Ama irinli kaynar sudan başka bir şey bulamazlar.

69 – Onlar atalarını haktan sapmış durumda buldular.

70 – Bunlar da onların izlerinde koşmaya can atıyorlar.

71-72 – Daha önce yaşayan insanların ekserisi de yoldan sapmışlardı.

Biz de onları uyarıp gerçeği gösteren peygamberler göndermiştik.

73 – İşte bak ve düşün: O uyarılanların âkıbeti nice oldu?

74 – Ancak, içlerinden Allah'ın imana ve ihlasa muvaffak kıldığı kullar,

elçileri dinleyip o kötü âkıbetten kurtuldular.

75 – Nitekim Nûh Bize yalvardı da, Biz onun duasını ne de güzel kabul buyurduk!

76 – Onu, ailesini ve yanındaki müminleri o müthiş felaketten kurtardık.

77 – Hayatta kalıp payidar olmayı da onun soyuna has kıldık.

78 – Sonraki nesiller içinde de ona iyi bir nam bıraktık:

79 – "Bütün milletler içinden selam var Nûh'a!"

80 – Biz iyileri işte böyle ödüllendiririz!

81 – Gerçekten o, Bizim tam inanmış has kullarımızdandı.

82 – Sonra da öbürlerini, o zalim kâfirleri suda boğduk.

83 – İbrâhim de, şüphesiz onun taraftarlarından biriydi.

84 – O, Rabbine tertemiz bir kalp ile yöneldi.

85-87 – Babasına ve halkına şöyle dedi: "Nedir bu tapındığınız nesneler? İlle de bir iftira, bir yalan olsun diye

mi Allah’tan başka mâbud arıyorsunuz!

Siz Rabbülâlemin’i ne zannediyorsunuz?

Onun sıfatlarını iyice biliyor musunuz?”

88-89 – Bir bayram günü, İbrâhim halkın içinde iken yıldızlara bir göz atıp: “Ben, galiba hastayım!” dedi.

“Yıldızlara bakma” düşünmeyi ifade eden bir deyimdir. Nitekim, bir şey düşünen kimse gayr-ı ihtiyarî bakışlarını gökyüzüne çevirir.

Halk hastalıktan korktuğu için, kendilerine de bulaşmasın diye, onun yanından uzaklaştı.

90 – Derhal onun yanından uzaklaştılar.

91-92 – O da çaktırmadan putların yanına sokuldu. Onlara takdim edilmiş öylece duran yemekleri görünce: “Buyursanıza, neden yemiyorsunuz? Neyiniz var, neden konuşmuyorsunuz?” dedi.

93 – Hiddetini tutamıyarak iyice yaklaşıp putlara kuvvetli bir darbe indirdi.

94 – Bunu haber alan halk, telaşla ve sür’atle onun yanına gittiler.

95-96 – O da: “Â! Siz ellerinizle yonttuğunuz bu heykellere mi tapıyorsunuz? Hâlbuki sizi de yaptığınız şeyleri de yaratan Yüce Allah’tır.” dedi.

97 – Sonunda: “Haydin, dediler, onun için bir odun yığını hazırlayın da onu ateşin içine atın!”

[21,68-69;29,24]

98 – Ona tuzak hazırlamak istediler, ama Biz heveslerini kursaklarında bıraktık. Asıl kendilerini perişan ettik.

99 – İbrâhim dedi ki: “Ben, Rabbimin gitmemi emrettiği yere doğru gidiyorum, O, elbet bana yol gösterecektir.”

100 – “Ya Rabbî, salih evlatlar lütfet bana!”

101 – Biz de ona aklı başında bir oğul müjdeledik.

Bu duadan, Hz. İbrâhim (a.s.)’ın o zaman çocuğu olmadığı sonucu çıkarılabilir. Hz. İsmâil ile Hz. İshak’ın, iyice yaşlandığı sırada verildiği (14,39) bilinince, duasına uzun yıllar sonra icabet edildiği anlaşılır.

102 – Çocuk büyüyüp onunla birlikte çalışacak çağa erişince bir gün ona: “Evladım, dedi, ben rüyamda seni kurban etmeye giriştiğimi görüyorum, nasıl yaparız bu işi, sen ne dersin bu işe!”

Oğlu: “Babacığım, dedi, hiç düşünüp çekinme, sana Allah tarafından ne emrediliyorsa onu yap. Allah’ın izniyle benim de sabırlı, dayanıklı biri olduğumu göreceksin!” [19,54-55; 14,37-41; 21,85][269]

Hz. İbrâhim oğlunu kurban ettiğini değil, kurban etmeye giriştiğini görmüştü.

103-105 – Her ikisi de Allah’ın emrine teslim olup, İbrâhim oğlunu şakağı üzere yere yatırıp, Biz de ona: “İbrâhim! Rüyanın gereğini yerine getirdin (onu kurban etmekten seni muaf tuttuk)” deyince (onları büyük bir sevinç kapladı). Biz iyileri işte böyle ödüllendiririz!

Bu âyetlerden, peygamberlerin rüyasının vahiy şekillerinden biri olduğu anlaşılıyor. Aksi takdirde Allah onu uyarır ve Kur’ân’da böylesine bir yanlış anlaşılmaya engel olurdu.

Kurbanlık çocuğun adı Kur’ân’da açıklanmaz. Müfessirlerden İsmâil diyenlerin yanında İshak olduğunu söyleyenler de vardır. Ekseriyet birinci görüştedir. Yahudi - Hıristiyan geleneği ise İshak olduğunu söyler.

106 – Bu, gerçekten pek büyük bir imtihandı. [53,37]

107 – Oğluna bedel ona büyük bir kurbanlık verdik.

108 – Sonraki nesiller içinde ona da iyi bir nam bıraktık ki, o da, bütün milletler tarafından şöyle denilmesidir:

109 – “Selam olsun İbrâhim’e!”

110 – Biz iyileri işte böyle ödüllendiririz!

111 – Gerçekten o Bizim tam inanmış has kullarımızdandı.

112 – Biz de ona, salih kişilerden, üstelik peygamber olacak bir evladı, İshak’ı müjdeledik.

113 – Kendisine de İshak’a da feyiz ve bereketler verdik. Onların neslinden gelenler arasında iyi davranan da var, kendi nefsine açıkça zulmeden de!

Bu âyetle, kurban kıssasının anlatılış hikmetine işaret ediliyor. Hz. İbrâhim (a.s.)’ın iki oğlu Hz. İshak (a.s.)’dan Yahudi ve Hıristiyanların mensub olduğu İsrailoğulları, Hz. İsmâil (a.s.)’dan ise Araplar ve diğer müslümanlar dünyaya yayılmışlardır. Dünyadan nice soy ve sülale geçip gitmiş, onların isimleri bile kalmadığı halde Allah Hz. İbrâhim’in nesline bu bereket ve şerefi vermiştir. Allah Teâlâ bu kıssayı anlatmakla onlara şöyle demek istiyor: “Sizin ecdadınız İbrâhim, İsmâil ve İshâk (aleyhimü’s-selam), ihlasları ile bu şerefe yükseldiler. Siz de onlar gibi olmak isterseniz bu ihlası kazanmaya çalışın. Yoksa, önderlik soydan ileri gelmez. Nitekim onların soylarından iyiler gibi, zalimler de bulunmaktadır.”

Yirminci asrın son çeyreğinde Batı Hıristiyanlık dünyası başta olmak üzere birçok yerde “Hz. İbrâhim’de birleşme” temennileri dile getirilmeye başlamıştır. Bu üç ümmet Hz. İbrâhim’e lâyık nesiller oldukları nisbette dünyada hayır ve faziletin ağır basacağı rahatlıkla söylenebilir.

114 – Biz Mûsa ile Harun’a da nübüvvet vererek ihsanda bulunduk. [21,48]

115 – Onları da, milletlerini de müthiş bir gaileden kurtardık.

116 – Hem onlara yardım ettik de, galip gelenler onlar oldular.

117 – Kendilerine gerçekleri apaçık gösteren o kitabı verdik.

118 – Onları doğru yola ilettik!

119 – Sonraki nesiller içinde onlara da iyi bir nam bıraktık.

120 – “Selam olsun Mûsâ ile Harun’a!”

121 – Biz iyileri işte böyle ödüllendiririz!

122 – Gerçekten onlar, Bizim tam inanmış has kullarımızdandı.

123 – İlyas da şüphesiz resullerdendi.

Hz. İlyas İsrailoğullarından olup, m. ö. 9. asırda Filistin bölgesinde yaşamıştır. Dinler tarihi araştırmalarının bulgularına göre, Babil’den Mısır’a kadar geniş bölgede Ba’l adı ile Allah’a ibadet edilmiştir. Bu kelime; efendi, sahip, lider bazan da koca anlamına gelir. Onların; başlangıçta Hak Tanrı’ya bu isim ile ibadet ederken, sonraları şirke bulaştıkları anlaşılıyor.

124-126 – Hani o halkına şöyle demişti: Siz hâlâ şirkten ve günahlardan sakınmayacak mısınız? Sizin de, gelip geçmiş atalarınızın da Rabbi olan Allah’ı, o Mükemmel Yaradan’ı bırakıp hâlâ Ba’l’e tapmaya mı devam edeceksiniz?” [270]

127 – Fakat bunlar onu yalancı saydılar. Bundan ötürü de, onlar tutuklanıp hesap günü mutlaka yargılanacak ve cehenneme götürüleceklerdir.

128 – Ancak Allah’ın ihlasa erdirdiği kulları böyle olmaz.

129-130 – Sonraki nesiller içinde ona da iyi bir nam bıraktık. “Selam olsun İlyas’a!”

Hayatında çok kötü davranışlara mâruz bıraktıkları Hz. İlyas (a.s.)’a İsrailoğulları vefatından sonra Hz. Mûsâ’dan sonra, en büyük bir saygıyı beslemişlerdir. Onun göğe kaldırılıp dünyaya yeniden doğacağı inancı İsrailoğullarında yaygındı (Ta II 21,12-15; Kr I 17, 18; 19,21; Kr II 1,3-16).

131 – Biz iyileri işte böyle ödüllendiririz!

132 – Gerçekten o bizim tam inanmış has kullarımızdandı.

133 – Lût da şüphesiz, resullerdendi.

134-135 – Onun suçlu kentini cezalandırırken, geride kalanlar arasında yer alan yaşlı eşi hariç, kendisini ve ailesini kurtardık.

136 – Sonra da ötekileri imha ettik.

137-138 – Siz de sabah akşam onların diyarlarına uğrarsınız. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?

139 – Yûnus da şüphesiz resullerdendi.

140 – Hani o, Rabbinden izinsiz kaçıp yolcusunu doldurmuş gemiye kendini atmıştı.

141 – Kur’a çekmiş, kur’ada kaybedenlerden olunca denize atılmıştı.

142 – O yaptığından ötürü pişman bir vaziyette iken balık onu yutuverdi.

143-144 – Şayet Allah’ı çok zikreden, ibadetli kimselerden olmasaydı, tâ mahşere kadar onun karnında kalırdı.

Hz. Yunus (a.s.)’ın kıssası için bkz. 21,87.

Allah Teâlâ, inkârlarında ısrar eden bu halka, elçisi Yunus (a.s.) vasıtasıyla helâk edici azap vaad etti. Bununla beraber, onların bu azapla imha edilmemeleri ihtimali de vardı. Dolayısıyla Yunus (a.s.) için, evla yani en iyi tutum, halkını dine dâvete devam etmesi idi (Razî). Azap gelmek üzere olduğundan o ayrılıp gemiye bindi. Daha matlub olan tutumu terk ettiğini görerek çok üzüldü. Daha sonra Allah

onu kurtarıp Hz. Yunus sahile çıktığında, ahaliden iman edenler olduğunu görünce bu içtihadında isabet etmediğini anlamıştı. Bu kıssada esas hedef, tövbenin af sebebi olduğunu bildirmektir. Vallahu a'lem.

Bazı rasyonalistler, balığın onu yutmasını tevil etmek isterler. Bu olay bir mûcize olarak pekâlâ gerçekleşmiştir. Kaldı ki mûcize olmaksızın bile normal şekilde şöyle bir olay cereyan etmişti: 1891'de İngiltere'de balina avında bir balıkçı denize düşmüş ve bir balina da onu yutmuştu. Bir iki gün sonra o balık ölü olarak bulununca, yutmasından 60 saat geçtiği halde o kişi balığın karnından canlı olarak çıkartılmıştı (Urdu Digest, Şubat, 1964'den Mevdudî, *Tefhim*, bu âyetlerin tefsirinde).

145 – Derken Biz onu ağaçsız çıplak bir sahile attık, o bitkin bir halde idi.

146 – Üzerine gölge yapması için, orada asma kabak cinsinden bir ağaç bitirdik.

147 – Biz onu yüz bin nüfuslu bir şehre göndermiştik, hatta gittikçe nüfusları artıyordu da.[271]"Bu âyette: "Biz onu, yüz bin veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik." diye de mânâ verilebilir. Allah Teâlâ dileseydi, elbette o halkın sayısını tam olarak bildirirdi. Maksat: Bir kişi oraya girdiğinde yüz bin veya daha fazla olduğunu tahmin ederdi." demektir.

148 – Yûnus onları tekrar hakka çağırınca, bu sefer iman ettiler. Biz de belirli bir süreye kadar onları hayattan istifade ettirdik.

149 – Onlara (Mekkelilere) sor bakalım: (hâlâ şirklerine devam edip) kız evlatları senin Rabbine, erkek evlatları da kendilerine mi isnad edecekler? [16,58; 53,21-22; 43,19; 17,40]

150 – Yoksa Biz melekleri dişi yaratmışız da onlar buna şahit mi olmuşlar?

151-152 – Haberiniz olsun ki onlar sırf iftira ederek “Allah’ın çocuğu var” derler. Onlar yalancıların ta kendileridir.

153 – Allah kızları oğullara tercih mi etmiş? 154 – Ne olmuş size, aklınızı mı kaybettiniz? Ne biçim hüküm veriyorsunuz öyle!

155 – Hâlâ düşünüp Allah’ın bundan münezzeh olduğunu anlamayacak mısınız?

156 – Ne o, yoksa sizin açık bir deliliniz mi var?157 – Eğer iddianızda tutarlı iseniz getirin o kitabınızı!

158 – Bir de tutup Allah ile melekler arasında bir soy bağı uydurdular!

Ama o melekler, bunu iddia eden müşriklerin yargılanıp cehenneme tıkılacaklarını pek iyi bilirler.

159 – Ve şöyle derler: “Allah onların iddia ettikleri şeylerden münezzehtir, çok yücedir.”

160 – Ancak Allah’ın ihlasa erdirdiği kulları böyle olmaz, cehenneme götürülmezler.

161-163 – “Ey müşrikler! Ne siz, ne de sizin Allah’tan başka ibadet ettikleriniz,

-ille de cehenneme girmek isteyen kimseler hariç-

Allah’a yönelmek isteyen herhangi bir kulu yoldan çıkaracak bir kuvvete sahip değilsiniz.”

164 – “Bizim her birimizin belli bir makamı ve yeri vardır.

165 – Saf saf dizilenler biziz.[37,1]

166 – Allah’ı zikredip O’nu tenzih edenler biziz.” [21,26-29]

167–169 – Müşrikler önceleri: “Eğer, derlerdi, daha önceki milletlere verilen kitap gibi bir kitap bizde de olsaydı, biz de yalnız Allah’a ibadet eden halis kullarından olurduk.” [35,42; 6,156-157]

170 – Ama şimdi onu red ve inkâr ettiler;

Fakat yakında öğrenirler!

171-173 – Şu kesindir ki, Biz resul olarak gönderdiğimiz kullarımıza söz verdik ki onlar yardımımıza mazhar olacaklar ve Bizim ordumuz mutlaka galip gelecektir. [58,21; 40,5]

Âyette geçen “ordumuz”, yani Allah’ın ordusundan maksat Resûlullah (a.s.) ile birlikte mücahede eden ve onun tebliğ ve cihadını devam ettiren müminlerdir. Ayrıca Allah tarafından müminleri desteklemekle görevlendirilen gaybî ordular da olabilir. Ancak bu, müminlerin her zaman siyasî sahada galibiyet sağlayacakları mânasına gelmez. Esasen galip gelinecek sahalar çoktur ve siyaset bunlardan sadece biridir. Nitekim peygamberler siyasî yönden galip gelmedikleri yerlerde, ahlâk ve faziletle başarı sağlamışlardır. Ancak, cahiliyye düşünceleri bir süre üstün çıksa bile, kısa bir zaman sonra silinip gitmişlerdir. Fakat peygamberlerin getirdikleri gerçekler, binlerce yıldan beri hakikat olarak devam etmektedir. Demek ki müminler, hüccet yönünden her zaman üstündürler (Mevdûdî, *Tefhim*).

174 – Artık bir süre sen onlardan uzak dur!

175 – Onları gözetle! Zaten kendileri de başlarına geleceği yakında göreceklerdir.

176 – Şimdi onlar azabımızın çarçabuk başlarına gelmesini gerçekten istiyorlar mı?

177 – Eğer öyleyse, şunu bilsinler ki, azap onların yurtlarına inerse,

o uyarılıp da yola gelmeyenlerin varacakları sabah çok fena bir sabah olacaktır!

178 – Artık sen bir süre onlardan uzak dur.

179 – Başlarına inecek azabı gözetle! Zaten kendileri de yakında gerçeği göreceklerdir.

180-182 – İzzet ve kudret Rabbi olan senin Rabbin, onların bütün batıl iddialarından münezzehtir, yücedir.

Selam bütün peygamberlere.

Bütün hamdler âlemlerin Rabbi Allah'adır.

Saffat suresinin bu son üç ayeti Allah'ın her türlü eksikten münezzehiyetini, karşı konulamıyacak izzetini, bütün âlemlerin rabbi olarak övgüye asıl kendisinin layık olduğunu bildirip insanlık tarihi boyunca gelen bütün peygamberlere selam görevini de müminlere hatırlatmaktadır. Bu özelliğiyle dualardan ve Kur'an okunduktan sonra bu âyetlerle son verme âdeti pek güzel bir gelenek olmuştur. Bazı tefsirler bu üç âyetin fazileti hakkında İbn Ebî Hâtim'in Şa'bî vasıtasıyla Hz. Peygamberden naklettiği şu hâdise yer verirler: "Her kimi, kıyamet günü, mükafatını tam ölçekle almak memnun edecekse bulunduğu meclisten kalkacağı sırada Subhane Rabbike... desin" (Kurtubî, Suyutî, Alûsî).

269102 Çk 13,2; Sy 3,13; Tk 22,1-14.
270124-126 Kr M I 18,24-40.
271147 Yu 4,11.

38 – SÂD SÛRESİ

Mekke’de indirilmiş olup 88 âyettir. Adını başındaki sâd harfinden alır. Sûrenin asıl gayesi, Allah’ın elçilerini dinlemeyenleri uyarmaktır. Müteakiben Peygamberimize itaat konusu üzerinde özellikle durulur, müteaddit peygamberlerin tebliğleri pek kısa bir şekilde anlatılır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Sâd. Bu şanlı şerefli Kur’ân hakkı için:

2 – (Kâfirler) Bu Kur’ân’ı (onda şüpheye yer verecek herhangi bir taraf olduğundan değil, ama) asıl kendileri Allah’a karşı kibir ve muhalefet taşıdıkları için inkâr ediyorlar.

3 – Biz onlardan önce nice nesilleri silip süpürdük! O zaman ne çığlıklar, ne feryatlar kopardılar! Ama kurtuluş zamanı çoktan geçmişti! [21,12-13]

4-5 – İçlerinden kendilerini uyarıp irşad edecek birinin gelmesine her nedense şaşırdılar ve o kâfirler: “Bu bir sihirbaz, bir yalancı! İşte tutmuş bunca ilahı bir tek ilah yapmış! Bu gerçekten şaşılacak, çok tuhaf bir şey!” dediler. [10,2]

En makul ve münasip olan, peygamberin, kendi toplumunun mensuplarını uyarıp eğitmesidir. İnsandan başka melek gibi bir varlık gelseydi insanlarla ilişki kuramazdı, onlarla beraber yaşayamaz, onlara örnek olamazdı. Başka bir milletten biri çıkıp gelseydi,

tanımamaları sebebiyle, asıl onun hakkında şüphe etmeleri gerekirdi.

6 – İçlerinden önde gelen eşraf takımı derhal harekete geçip “Yolunuza devam edin, tanrılarınıza bağlılıkta kararlı olun! İşte sizden beklenen budur!” dediler. [21,68]

7 – “Doğrusu biz bu tevhid inancını son dinde de işitmedik. Bu sırf bir uydurma!”

8 – Biz bu kadar eşraf dururken, kitap gönderilecek bir o mu kalmış!”

Hayır, hayır! Onlar Benim buyruklarım hakkında tam bir şüphe içindedirler, doğrusu onlar azabımı henüz tatmadılar. [43,31-32]

9 – O mutlak galip, her nimeti ve özellikle peygamberliği dilediğine ihsan eden Rabbinin rahmet hazineleri yoksa onların mı yanında? [4,53-55; 17,100]

10 – Yoksa göklerin, yerin ve ikisi arasında olan varlıkların hakimiyet ve yönetimi onlara mı ait? Haydi, ellerinden geliyorsa sebep ve vasıtalarını temin etsinler de göğe çıksınlar (âlemi oradan yönetsin, vahyi de isteklerine göre indirsinler!)

11 – Bunu yapmaları şöyle dursun, onlar birtakım döküntü bölüklerden oluşup buracıkta bozguna uğratılacak bozuk bir ordu!

İslâm’a karşı Arap yarımadasındaki başlıca grupların birleşik kuvvetler halinde birleşip Medine’yi kuşatacaklarını önceden haber verip tarihe Ahzab (birleşmiş gruplar) harbi diye geçen savaşta onların perişan olacaklarını müjdelemektedir. [33,22]

12-13 – Onlardan önce Nûh, Âd halkı ve ordular sahibi Firavun halkı da Peygamberleri yalancı saydılar.

Semûd ve Lût halkları, Eyke'liler de öyle yaptılar. İşte bunlar, peygamberlere karşı toplanan hiziplerdi. [89,6-11]

Zu'l-evtad: Saray ve saltanat sahibi, ordular sahibi, yahut cezalandırdığı kimseleri kazıklara bağlayarak işkence yaptırması mânalarına gelebilir. "Yere kazık gibi çakılan ehramlar" sahibi anlamı da düşünülebilir.

14 – Bunların her biri peygamberlere yalancı demiş ve cezalandırmamı hak etmişlerdi.

15 – Onların kabirlerden dirilmeleri sadece bir tek çağrıya bakar. Ses yayılır yayılmaz hemen kalkarlar.

16 – Bir de o kâfirler alayla şöyle dediler: "Ey bizim Rabbimiz, bizim azap payımızı hesap günü gelmeden çabuklaştır."

17 – Onlar ne derlerse desinler sen sabret ve güçlü kuvvetli bir kulumuz olan Davud'u hatırla! Çünkü o daima Allah'a yönelirdi.

Hz. Davud (a.s.)'ın "*ze'l-eyd*" sıfatı; bedenî kuvvet, askerî ve siyasî kuvvet, ahlâkî kuvvet veya ibadet kuvveti yönlerinden düşünülebilir.

18-19 – Biz sabah akşam kendisiyle zikir ve ibadet etmeleri için dağları, toplu haldeki kuşları onun hizmetine vermiştik.

Her biri onun âhengine katılır, beraber zikrederlerdi. [34,10]

20 – Biz onun hakimiyetini güçlendirdik, ona hikmet, nübüvvet, isabetli karar verme ve meramını güzelce ifade etme kabiliyeti verdik.

21-22 – O mahkemeleşen hasımların olayından haberin oldu mu?

Onlar mâbedin duvarına tırmanıp Davud'un yanına birden girince o, onlardan ürktü.

Onlar da “Korkma, dediler, biz sadece birbirimize hakkı geçen iki dâvalıyız.

Senden dileğimiz; aramızda adaletle hükmet, haktan uzaklaşma ve bize tam doğruyu göster.”[272]

23 – “Benim şu (din) kardeşimin doksan dokuz koyunu var, benimse bir tek koyunum!

Böyle iken ‘Onu da bana bırak!’ dedi ve çenesiyle beni bastırdı.”

24 – Dâvud: “Doğrusu, senin tek koyununu, kendi koyunlarına katmak istemekle o sana haksızlık etmiştir.

Zaten bir arada yaşayan insanların bir çoğu birbirlerine haksızlık ederler.

Ancak gerçekten iman edip yararlı davranışlarda bulunanlar böyle yapmazlar. Onlar da o kadar azdır ki!”

Davud kendisini imtihan ettiğimizi anladı, derhal Rabbinden mağfiret diledi, eğilip secdeye kapandı ve Allah’a yöneldi.

22. âyette bahsi geçen iki kişi, muhtemelen Davud (a.s.)’a suikast için gizlice duvardan tırmanıp atlayan kimselerdi. O’nun yanında başkaları bulunduğundan asıl maksatlarını gizleyip böyle bir sun’î mesele uydurdular (Razî). Gelen kişilerin Hz. Davud’u uyarmak için gelen iki melek olması da muhtemeldir.

Bazı müfessirlerin, bu kısım hakkında aslı, İsrailiyattan alınan bir hikâyeyi, hafifleterek de olsa, nakletmeleri büyük çapta tenkit edilmiştir. Bu âyetin okunması ve dinlenilmesi halinde tilavet secdesi yapılması vaciptir.

25 – Onun bu hatasını bağışladık. Muhakkak ki onun Bize yakınlığı ve güzel bir âkıbeti vardır.

26 – “Davud! Biz seni ülkede hükümdar yaptık, sen de insanlar arasında adaletle hükmet, keyfine uyma ki seni Allah yolundan saptırmasın. Allah yolundan sapanlara hesap gününü unuttukları için, şiddetli bir azap vardır.[273]

27 – Biz göğü, yeri ve ikisinin arasındaki varlıkları gayesiz, boşuna yaratmadık. Bu sadece kâfirlerin bir zannı ve iddiasıdır. Artık o ateşten vay haline o kâfirlerin!

28 – Biz hiç, iman edip yararlı iş yapanlara, ülkede fesat çıkararak nizamı bozanlarla aynı muameleleri yapar mıyız? Yahut Allah’ı sayıp kötülüklerden sakınanları, yoldan çıkanlarla bir tutar mıyız?

29 – Biz sana feyizli ve bereketli bir kitap indirdik ki insanlar onun âyetlerini iyice düşünsünler ve aklı yerinde olanlar ders ve ibret alsınlar.

30 – (Bunları belirttikten sonra tekrar Davud’un kıssasına dönelim) Davud’a evlat olarak Süleyman’ı ihsan ettik. Süleyman ne güzel kuldu! Hep Allah’a yönelirdi. [27,16]

31 – Hani bir gün ikindi vakti ona, durduğunda sakin, koştuğu zaman ise süratli safkan koşu atları gösterilmişti.

32-33 – Onlarla ilgilenip “Ben Rabbimi hatırlattıkları için güzel şeyleri severim.” dedi ve onlar gözden kayboluncaya dek onları seyredip durdu.

Sonra: “Onları tekrar bana getirin!” deyip bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı.

Hz. Süleyman (a.s.) savaşta istifade etmek ve daha başka gayelerle atların hazırlanmasını ve eğitimleri için koşturulmalarını emrederek, bazan bu işe bizzat nezaret ediyordu.” “Ben bunları nefsimin haz duyması için değil, Allah’ın dinini güçlendirmek arzumdan dolayı seviyorum.” demişti.

34 – Biz Süleyman'ı denemeye tâbi tuttuk ve tahtının üzerine bir cesed bıraktık. Sonra o, Allah'a sığınıp tekrar tahtına döndü.

Hz. Süleyman (a.s.) Mescid-i Aksa'yı yaptırdığı sırada, getirttiği sanatkârlar içinde, sanatların hilelerini bilen birtakım şeytanların kurdukları bir ihtilal yüzünden bir süre nüfuzunu kaybetmiş, yahud tahtından ayrı kalmış, böylece tahtında ya kendisi güçsüz bir cesed halinde hükümsüz kalmış, yahut tahtı da işgal edilip ona kırk gün kadar, heykel gibi birisi oturtulmuştu. (Elmalılı M. Hamdi Yazır). Farklı diğer yorumlar içinde, biz bunu tercih ettik. Doğrusu, bu âyet, tefsiri en zor olan nadir yerlerdendir. Gerçeği her yönü ile yalnız Allah bilir.[274]

35 – "Ya Rabbî!" dedi, "Affet beni ve bana, benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir hakimiyet lutfet. Çünkü Sen, lütufları son derece bol olan vehhabsın!"

36 – Biz rüzgârı onun emrine verdik. Rüzgâr, onun emriyle istediği yere tatlı tatlı eserdi. [21,81]

37-38 – Bina yapan, dalgıçlık yapan her şeytanı, bukağılarla bağlı olan başkalarını da onun hizmetine verdik. [21,82]

Bukağılarla bağlamaktan maksat, kötülük ve bozgunculuklara meydan verilmeyecek bir şekilde sıkı bir kontrol ve takip altına alınmış olmalarıdır.

39 – Buyurduk: "Süleyman! İşte bu, sana ihsanımızdır. İster dağıt, ister yanında tut, bu hesapsızdır."

"Bu konuda yetki sana verilmiştir, yaptığından dolayı sana bir hesap sorulmayacaktır" mânâsınadır.

40 – Muhakkak ki onun Bize yakınlığı ve güzel bir âkıbeti vardır.

Allah kibirlileri sevmez. Hata işleyen kimse, uyarıldıktan sonra yine de inat ve ısrarla günahında devam ederse, İblis'in durumuna düşer. Hatasını kabul edip Rabbine yönelirse atası Hz. Âdem'i örnek almış olur. Allah da Davud ve Süleyman (a.s.) gibi onu da bağışlar, hatta hiçbir kuluna vermediği yetki, servet ve saltanatı ona verir.

41 – Kulumuz Eyyûb'u da hatırla! Hani o Rabbine: "Ya Rabbî, şeytan bana bir yorgunluk ve eziyet dokundurdu." diye yalvarmıştı. [21,83-84][275]

42 – Eyyûb'a: "Ayağını yere vur!" dedik, "İşte sana kullanıp yıkanacağın ve içeceğin soğuk bir su!"

43 – Nezdimizden bir rahmet ve sağduyu sahiplerine bir ibret olmak üzere ona; ailesini, çevresini ve onların bir mislini lütfettik.

44 – Bir de ona: "Eline bir demet sap al, onunla vur! Yemininden dönen durumuna düşme!" dedik.

Doğrusu Biz onu pek sabırlı bulduk. Ne güzel kuldu o! O, gerçekten Allah'a yönelirdi.

Denildiğine göre, Hz. Eyyub (a.s.), bir hadise dolayısıyla eşine yüz değnek vuracağına dair yemin etmişti. Böylece bir demet yaparak vurmakla yeminin yerine geleceği kendisine bildirilmişti (Bu, belki de bu hususî durum ve benzeri durumlara mahsus bir fetvadır. Meselâ eşi buna takat getiremezdi, yahut bu kadar ağır bir cezayı hak etmemiş olabilirdi).

45 – (Ey Resulüm) Kuvvetli ve basiretli olan o zatları; kullarımız İbrâhim, İshak ve Yâkub'u da an!

46 – Biz onları özellikle âhiret yurdunu düşünen ihlâslı kişiler kıldık.

47 – Üstelik onlar Bizim yanımızda seçkin ve hayırlı zatlardı.

48 – İsmâil, Elyasa ve Zülkifl'i de yâd et! Onların hepsi hayırlı insanlardı. [21,85; 6,86]

Elyasa (a.s.), İlyas (a.s.)'ın İsrailoğulları üzerine halifesi olup, sonra kendisine peygamberlik verilmiştir. Zülkifl (a.s.) hakkında 21,85 âyetine bkz. Son cümle, peygamberlerin günahsız olduklarının delilidir.

49 – İşte bu bir zikirdir, bir hatırlatmadır. Şüphesiz Allah'a karşı gelmekten sakınanlara güzel bir âkıbet vardır.

50 – O güzel yer; kapıları yalnız kendilerine açılmış olan Adn cennetleridir.

51 – Onlar orada kanepelere dayanarak birçok meyveler ve içecekler isterler. [56,18]

52 – Onların beraberinde, gözleri kocalarından başkasını görmeyen yumuşak bakışlı, aynı yaşta güzeller vardır.

53 – Bunlar, hesap günü için size vaad olunan şeylerdir.

54 – Gerçekten bu, Bizim ihsan ettiğimiz bir nasiptir ki onun asla biteceği yoktur. [16,96; 11,108; 41,8; 13,35]

55-56 – İşte bu, mutlularadır! Ama azgınlara kötü bir âkıbet vardır ki o da girip yanacakları cehennemdir. Ne kötü bir yataktır o!

57 – Bu böyledir! İşte tatsınlar bakalım o kaynar suları ve irinleri!

58 – Bu böyledir! Daha bunlara benzer başka azaplar da vardır.

59 – İşte şunlar dünyada körü körüne maiyetinizde koşup giden güruhtur!

"Merhaba!" yok onlara, rahat yüzü görmesin o zalimler!

Zira onlar cehenneme girecekler.

60 – Tâbi olanlar, onlara: "Hayır, asıl size merhaba olmasın, rahat yüzü görmeyin sizler! Bu azabı başımıza

getiren sizsiniz. O ne kötü yerdir!” derler.

61 – Sonra hep birden dua edip derler ki:

“Rabbena, kim bunları önümüze yığdı ise, Sen onun azabını kat kat artır!” [7,38]

62-63 – Azgınlar: “Neden acaba, derler, dünyada kendilerini değersiz saydığımız birtakım adamları burada görmüyoruz? Aklımız sıra, onlarla alay ederdik!

Yoksa gözlerimiz onlardan kaydı da onun için mi kendilerini göremiyoruz?”

64 – İşte bu, yani cehennemliklerin davalaşması kesin bir gerçektir.

65 – De ki: “Ben sadece uyaran bir peygamberim.

Şu kesin bir gerçektir ki tek hâkim olan Allah’tan başka ilah yoktur.

66 – O göklerin, yerin ve ikisinin arasındaki varlıkların Rabbidir. Mutlak galiptir, çok mağfiret edendir.

67 – De ki: “Bu Kur’ân pek mühim bir mesajdır.

68 – Ama siz ona sırtınızı dönüyorsunuz.

69 – Mele-i Âla sakinleri tartışırlarken kendi aralarında neler konuştuklarına dair bilgim yoktur. [37,8]

70 – Şu var ki; bana sadece, açıkça uyarmak için gönderilen bir elçi olduğum vahyolunuyor.”

71 – Bir vakit Rabbin meleklere: “Ben, dedi, çamurdan bir beşer yaratacağım.”

72 – Onu iyice biçimlendirip ona Rûhumdan üfleyince hep birden, secde ediniz.” [2,34; 7,11; 15,29]

73 – Meleklerin hepsi secde ettiler.

74 – Lâkin İblis secde etmedi.

O kibirlendi ve kâfirlerden oldu.

75 – Allah buyurdu: “İblis! Benim ellerimle yarattığım mahlûkuma neden secde etmedin?

Gururlandın mı, yoksa kendini çok yükseklerde mi görüyorsun?[276]

Kur’ân-ı Kerîm’de Allah Teâlâ’ya *yed* (el) kelimesi bazen tekil olarak (*yedullah*, 48,1) bazen çoğul olarak (*eydina* 36,71), bazen da burada olduğu gibi tesniye olarak (iki el, *yedeyye*) izâfe edilir. Bunların her birinde Allah’ın şanına yaraşan bir mânâ kasdedilmiştir. Bu durum, bir yönden de şuna delâlet eder: Allah mutlaktır, beşer ifadesindeki kayıtlar onun vasıflarını ve icraatını anlatmaya yetmez.

Birçok müfessire göre burada Allah Teâlâ’nın bu tabiri kullanması, ihtimamla yaratmasından kinayedir. Yahut biri bedeni biçimlendirmeye, öbürü ruh üflenmesine işaret olmak üzere insanın ruh ve bedeni cem eden varlığını da hatıra getirebilir.

76 – İblis: “Ben ondan üstünüm, çünkü beni ateşten, onu ise topraktan yarattın.” dedi.

77-78 – Allah: “Defol oradan! Sen artık kovulmuş birisin. Lânetim de, hesap gününe kadar senin üstündedir.”

79 – “Ya Rabbî, bana insanların dirileceği güne kadar mühlet verir misin?” dedi.

80 – Allah: “Haydi sana mühlet verildi!”

81 – “Sen belirli bir vakte kadar izinlisin.”

82-83 – İblis: “Öyle ise, senin izzetine yemin ederim ki ben de onların hepsini azdıracağım. Ancak Senin ihlâsa erdirdiğin kullar bundan müstesnadır.” dedi. [17,62-65]

84-85 – Allah buyurdu: “İşte bu doğru! Ben de şu hakikati söyleyeyim ki cehennemi, sen ve sana uyanlarla dolduracağım.”

Bu sûre, bir bakıma, Kureyş önderlerinin “Kitap gönderilecek bir o mu kalmış!” iddialarına, 9-10. âyetlerdeki kısa cevaptan sonra verilen uzun bir cevap olup özetle şöyledir: “Muhammed’i elçi seçmeme itiraz eden sizler, Âdemi kabul etmeyen İblis durumundasınız.”

86 – De ki: Ben de irşad ve risalet hizmetinden dolayı sizden bir ücret istemiyorum ve ben size kendiliğinden bir iddia içinde bulunan biri de değilim!” [42,23]

87 – Bu Kur’ân, ancak bütün milletler için bir derstir.

88 – Onun verdiği haberin doğruluğunu bir süre sonra siz de pek iyi öğrenirsiniz. [6,19; 11,17; 41,42]

27222 Sm II 12.bölüm.
27326 Mz. 2,8-9.
27434 Kr I 9,1-14; 11,1-2.
27541 Ey 1. bölüm.
27675 Mz 119,73.

39 – ZÜMER SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 75 âyettir. Sûre adını 71. ve 73. âyetlerinde geçen ve “bölükler” anlamına gelen kelimeden almıştır.

Bu sûre Mekke müşriklerinin, müminlere şiddetli bir baskı ve düşmanlık uyguladıkları bir dönemde indirilmiştir. Tevhid inancının gerekliliği, şirkin batıllığı, saçmalığı ve kötü sonuçları bu sûrede vurgulanan esaslardır. İyice zorlanan müminlere hicret kapısını da açar (âyet: 10). İman dâvasından geri adım bekleyen müşriklere Hz. Peygamber (a.s.)’ın kararlılık bildiren ifadeler kullanması emredilerek, kâfirlerin bu konuda ümitleri kesilir (âyet: 39). Kıyamet, dirilişten sonra mahşerde hesap verme, cennet ve cehenneme yapılan sevkiyat bildirilerek insanlar uyarılır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Bu kitabın vahyolunup parça parça indirilmesi, azîz ve hakîm (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibi) Allah tarafındandır. [26,192-195; 41,42]

2 – Biz sana kitabı gerçeğin ta kendisi olarak indirdik. O halde sen de ibadetini Allah’a has kılarak yalnız O’na kulluk et! [7,29; 10,22; 29,65; 31,32]

3 – İyi bilin ki halis din, yani bütün gönlüyle candan itaat, yalnız Allah’a yapılır. Allah’tan başka birtakım hâmiler edinerek: “Biz onlara sırf bizi Allah’a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz.” diyenlere gelince, elbette Allah, onların hakkında ihtilaf ettikleri hususlarda aralarında hükmünü

verecektir. Allah yalancılığı, nankörlük ve kâfirliği huy edinenleri hidâyet etmez, emellerine kavuşturmaz. [16,36; 21,25; 18,110; 34,40-41]

Buradaki son cümle ile Allah Teâlâ, ezelî ilminde ömrünün sonuna kadar kâfirliği tercih edeceklerini bildiği kimseleri kasdetmektedir.

4 – Eğer Allah evlat edinmek isteseydi yarattıklarından dilediğini seçerdi. Ama o bunu dilememiş, evlat edinmemiştir. O bundan münezzehtir, yücedir. Tek hâkimdir. [21,17; 43,81; 19,90]

Evladı olmak, eşi olmayı da gerektirir. O, eşten münezzehtir. Evlat ihtiyacı noksanlığın, âcizliğin de alâmetidir. Fâni varlıklar, öldükten sonra isimlerini ve nesillerini devam ettirmek ihtiyacı ile evlat isterler. Allah bütün bunlardan münezzehtir. Faraza evlat edinmek isteseydi bile, yeryüzündeki insanlar ve diğer mahlûklara gelinceye kadar, semadakilerden, melaikelerden edinirdi. Ama böyle bir şey varit değildir.

5 – O, gökleri ve yeri hikmetle ve ciddî bir maksatla yarattı. Devamlı sûrette geceyi gündüze dolar, gündüzü geceye dolar. Güneş ve Ay'ı da sizin hizmetinize veren O'dur. Onlardan her biri belirli bir süreye kadar akarcasına hareket eder. İyi bilin ki O, azîz ve gafurdur (üstün kudret sahibi olup, aynı zamanda çok affedicidir). [7,54; 3,190]

Bu âyette geçen *tekvir*: "baş gibi yuvarlak bir cismin etrafında bir şeyi, meselâ sarığı dolayıp sarmak" demektir. S. Kutub der ki: "Bu tekvir tabiri, arzda görünen müşahhas bir durumu tasvir etmektedir. Yerküre, Güneş'in karşısında kendi mihveri etrafında dönmektedir. Arzın yuvarlak olan sathından, Güneş'e karşı olan kısmını aydınlık kaplar ve gündüz olur. Fakat bu aydınlık kısım devam etmez; çünkü

arz dönmektedir. Yer hareket ettikçe gece başlar ve üzerinde gündüz bulunmayan kısım karanlığa bürünür. Arzın sathı yuvarlak olduğu için, üstünde gündüz olan yerler de yuvarlaktır.

Tabiatıyla onu takib eden gece olan yerler de yuvarlak olacaktır. Bir süre sonra öbür taraftan gündüz başlar ve gecenin üzerine dolanır. Ve bu hareket böylece devam eder: ‘Geceyi gündüze, gündüzü geceye dolar.’Kullanılan kelime, âdeta durumu resmetmektedir (...) Yer’in küre şeklinde oluşu ve dönmesi, tekvir tabirini son derece dakik bir tarzda tefsir etmektedir.”

6 – O, sizi bir tek candan yarattı. Ayrıca ondan da eşini meydana getirdi.

Size etlerini yemeniz için deve, sığır, koyun ve keçiden erkekli ve dişili olmak üzere sekiz çift hayvanın helâl olduğunu vahiyle bildirdi.

O sizi annelerinizin karnında üç karanlık içinde çeşitli yaratılış safhalarından geçirmektedir. İşte gerçek İlah olan Allah, bunları yapan Rabbinizdir. Bütün mülk ve hakimiyet O’nundur. O’ndan başka tanrı yoktur. Hâlâ nasıl oluyor da hak yoldan vazgeçiriliyorsunuz? [41,6,143-144]

Bu âyette *sümme* (sonra) edatı zamanda olmayıp, beyanda, bir sıralama ifade eder. Dolayısıyla, Hz. Havva’nın diğer insanlardan sonra yaratıldığı gibi bir düşünceye yer yoktur.

“Üç karanlık perde” ana karnı, ana rahmi ve cenini saran zar (plâsentâ) olabilir. Maksat şudur: Bütün bu işleri çekip çevirenin Allah olduğunu bilince, nasıl olur da başkalarını tanrılaştırabilirsiniz?”

Âyetin sonunda batıla çağıranlara değil, onların çağrısına uyanlara hitap edilerek onlar uyarılıyor. Onlar kesin

tercihlerini yapmış, sapıklıkları ile çıkarları artık birleşmiştir. Gerçeği görseler bile, sırf çıkarları yüzünden dalâleti bırakmazlar. Ancak öbür insanların, bu menfaat şebekesinin etkilerinden kurtulmaları mümkündür. Çünkü onlar kandırılmışlardır. Zaten şirkten elde edecekleri menfaat da yoktur.

7 – Eğer inkâr edecek olursanız bilin ki Allah sizden müstağnidir, hiç kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, ama kullarının inkâra sapmalarına razı olmaz. Eğer şükrederseniz, bundan hoşnut olur. Hiçbir kimse başkasının günah yükünü taşımaz. Sonunda hepinizin dönüşü Rabbinize olacak ve O da yaptıklarınızı size tek tek bildirecek ve dilerse bunların karşılığını verecektir. Gerçekten O, kalplerin en derin yerinde olan şeyleri dahi bilir.

Allah Teâlâ'nın rızası ile iradesi ayrı ayrı şeylerdir. Allah'ın iradesi dışında hiçbir şey vuku bulamaz. Fakat, O'nun razı olmadığı bazı şeyler cereyan edebilir. Allah böylelerine mühlet verir. Meselâ haram yoldan rızkını arayana Allah fırsat verir. Fakat Allah, buna razı olmadığını açıkça bildirmiştir.

8 – İnsanın başı derde girince, gönülden O'na yönelerek Rabbine yalvarır. Ama sonra Allah kendi tarafından ona nimet ve imkân verince, daha önce bütün acziyle gönülden O'na yalvardığını unutur ve Allah yolundan kendisini saptırması için O'na birtakım şerikler uydurur. De ki: "İnkârınla biraz oyalan, biraz zevk al bakalım! Nasılsa sen kesin olarak cehennemliklerdensin!" [17,67,10,12; 14,30; 31,24]

9 – Şimdi iyi düşünün: Böyle olanın durumu mu iyi, yoksa gece saatlerinde, âhiretten endişe edip Rabbinin rahmetini

umarak gâh secdede, gâh kıyamda ibadet edenin durumu mu iyi? De ki: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akl-ı selim sahipleri, sağ duyulu olanlar düşünüp ibret alır. [3,113; 32,15-16]

10 – Benden naklen onlara de ki: “Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyi işler yapanlar, mutlaka iyilik bulurlar. Allah’ın dünyası geniştir. Hak yolunda sabredenlere ücretleri sınırsız bir tarzda ödenir.”

11 – “Bana, din ve ibadetimi yalnız Allah’a has kılarak gönülden O’na kulluk etmem emredildi.

12 – Ve yine bana Allah’a teslim olan Müslümanların ilki olmam emredildi.”

13 – De ki: “Rabbime isyan ettiğim takdirde müthiş bir günün azabından endişe ederim.”

14 – De ki: “Ben ibadetimi O’na has kılarak yalnız Allah’a kulluk ederim.”

15 – Siz O’ndan başka dilediğinize kulluk edin! Asıl ziyan edenler, asıl hüsrana uğrayanlar, büyük duruşma günü olan kıyamette hem kendilerini hem de ailelerini hüsrana uğratanlardır. Unutmayın ki besbelli hüsran budur!

16 – Onların hem üstlerinde, hem altlarında ateşten kat kat örtüler vardır. İşte Allah böyle bir azabın varlığını bildirerek, kullarını korkutur.

Ey kullarım! Bana karşı çıkmanızdan ötürü azabıma uğramaktan sakının! [7,41; 29,55]

17-18 – Tağuta ibadet etmekten kaçınıp gönülden Allah’a yönelenlere müjdeler var!

O halde sözü dinleyip sonra da en güzelini tatbik eden kullarımı müjdele! İşte onlardır Allah’ın hidâyetine mazhar olanlar ve işte onlardır akl-ı selim sahibi olanlar! [2,256]

Tağut: Azgınlık mânâsına gelen bir masdardır. Belâgatta sıfat yerine masdar kullanmak, o sıfatla nitelendirmenin pek ileri bir derecede olduğuna delalet eder. Biri hakkında "güzel" demekle, bir başkası hakkında "güzelliğin ta kendisi" demek arasındaki fark pek bârizdir. Allah'tan başkasına ibadet edene *tağî* (âsi, azgın) denir. Ama azgınlığın ta kendisi kesilmiş, kendisini tanrılaştırıp başkalarını kendisine kul yapmak isteyen ise "tağut" olur.

"En güzeli tatbik"ten maksat şudur: Dinî meselelerden; vacib ile mendub arasında kaldıklarında vacibi; mübah ile mendub arasında kaldıklarında mendubu seçerler. Hâsılı, Allah nezdinde ağırlığı en fazla olanı tercih ederler.

Yahut çeşitli sözleri dinleyip en güzel olan Kur'ân'a uyarlar.

Yahut *kavl*'den maksat; Allah'ın emri olup "Allah'ın emrine kulak verip, en güzeline uyarlar" yani mesela, kısas ile af karşısında, af tarafını tercih ederler.

Yahut hem iyi hem kötü tarafı olan sözün, iyi tarafını söyleyip, kötü tarafını terk ederler, şeklinde yorumlanmıştır.

19 – Hakkında azap hükmü kesinleşmiş kimseyi, ateşte olan kimseyi sen mi kurtaracaksın?

20 – Lâkin Rab'lerini sayıp kötülüklerden sakınanlar için, içinden ırmaklar akan, üst üste odalar ihtiva eden yüksek köşkler vardır. Bu Allah'ın bir vâdidir. Allah ise vâdinden asla caymaz.

21 – Görmüyor musun ki Allah gökten bir su indirir de onu yerdeki birtakım kaynaklara sevk edip depolar.

Sonra da onunla rengârenk, çeşit çeşit ekinler çıkarır. Daha sonra onlar kurur, sen onu sararmış vaziyette görürsün. Sonra da onu kuru bir kırıntı yapar. Elbette

bunda akl-ı selim sahibi olanların alacağı ibretler vardır. [23,18; 25,48; 18,45]

Bu âyet yer altında kaynakların oluşumuna, yağmur sularının depolanışına, oradan çeşmelerden çıkışına işaret etmektedir.

22 – Hiç Allah'ın, göğsünü İslâm'a açması sebebiyle, Rabbi tarafından nûra kavuşan kimse, kötü tercihinden ötürü fıtratını değiştiren, kalbi katılaşan, göğsü daralan kimse gibi olur mu? Yazıklar olsun, kalpleri Allah'ı anmak hususunda katılaşmış olanlara! İşte onlar besbelli bir sapıklık içindedirler. [6,122-125]

Bu nûr ilahî bir lütuftur ki tekvinî (kâinat kitabındaki) ve tenzilî (Kur'ân kitabındaki) âyetlerin müşahede edilmesi ile insana feyizler verir; onu hakka sevk eder, Cenab-ı Hak da kendisine tevfik ihsan eder.

23 – Allah sözlerin en güzelini indirmiştir. Allah'ın vahiy yolu ile gönderdiği bu söz, her tarafı birbirini tutan, gerçekleri, farklı üsluplarla tekrar tekrar beyan eden bir kitaptır. Onu okuyup dinlerken, Rab'lerini tazim edenlerin tüyleri ürperir. Sonra derileri ve kalpleri Allah'ı anmakla sükûnet bulur. İşte bu, Allah'ın hidâyetidir ki onunla dilediğine yol gösterir. Ama Allah'ın şaşırttığı kimseyi ise hiç kimse doğru yola koyamaz. [8,2-4; 25,73]

Âyette geçen *"kitaben müteşabihen"* şunu ifade eder: Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri gerçeklikte, muhkemlikte, hakka ve sıdka istinad etmede, insanlara gerek dünya gerek ahiret mutluluğunu temin etmede, fesahat bakımından lafızlarının birbirine uyum sağlamasında, mûciz üslubunda birbirine benzer. Yani bu hususlarda ayetler müşterektir. Kur'ân 23 senelik risalet boyunca çok farklı zamanlarda, farklı mekânlarda, farklı şartlarda nâzil olduğundan âyetleri

arasında irtibatsızlık, uyumsuzluk olması için her türlü sebep mevcut sayılırdı. Beşer eseri olsaydı bunlar kaçınılmaz olurdu. Fakat âyetler hep birbirini tasdik ve te'yid eder. Nüzul sebepleri, vakitleri, sorular çok fazla olduğu halde Kur'ân âdeta tek soruya verilen ve bir defada indirilen tutarlı bir cevap durumundadır. Ayrıca *mesanî* özelliği vardır: Bu geniş kavramın; ikili, çifte, simetrik, tekrarlanan, pekiştirilmiş gibi anlamları vardır. Kur'ân'ın, önemli konuları farklı üsluplarla tekrar tekrar anlatması da bu cümledendir.

24 – Büyük duruşmanın olacağı kıyamet gününde elleri kelepçeli olduğundan, kendisini en şerefli uzvu olan yüzü ile azaptan korumak için çabalayan kimsenin hali ile güven içinde olan müminin durumu hiç bir olur mu? Zalimlere: "Kazandığınız şeylerin meyvesini tadın bakalım!" denilir. [67,22; 54;48; 41,40]

Son derece âcizliğe işaret eder. Az çok gücü yeten insanlar, eli, kolu gibi diğer organlarını siper ederek yüzlerini korumaya çalışırlar. Ancak çaresiz olan insanlar yüzlerine darbe alırlar.

25 – Kendilerinden önce geçmiş bazı halklar da peygamberleri yalancı saydılar da hak ettikleri azap onlara hiç farkına varmadıkları, hiç ummadıkları bir yerden geliverdi.

26 – Allah onlara dünya zilletini tattırdı. âhiret azabı elbette daha müthiştir. Bunu bir bilselerdi!

27 – Gerçekten Biz, insanlar düşünüp akıllarını başlarına alsınlar diye bu Kur'ân'da, her türlüsünden temsiller getirdik. [30,28; 29,43; 18,54]

28 – Fenalıkların bütün nevilerinden sakınmaları ümidiyle her türlü tenakuz ve çelişkiden uzak, dosdoğru ve Arapça

bir Kur’ân olarak indirdik.

29 – İşte şimdi Allah bir temsil daha getiriyor: İki adam var; bunlardan birincisi, birbirine rakip, birbiriyle hep çekişen ortakların emrinde, diğeri ise sadece bir kişinin emrinde çalışıyor. Bu ikisinin durumu hiç bir olur mu? Olmaz elhamdülillah! Fakat çokları bu gerçeği bilmezler.

Bu âyette tevhidin gerekliliği şirkin ise imkânsızlığı pek sade bir şekilde tasvir ediliyor. Fakat burada putları sadece cansız varlıklar, birtakım timsaller olarak düşünmemelidir. Allah’ın razı olmadığı zıt yönlere çekilen, şahsiyetlerini parçalamaları istenen insanların şirk ortamında çektikleri zorluklar ve şirk düzenindeki mantıksızlıklar belirtilmektedir. Âyetin son kısmında “el-hamdu lillah!” şu anlamı ifade eder: “Red ve inkâr üslubu ile soruya muhatap olan müşrik o kadar zor durumdadır ki ağzını açma cesareti bile gösterememiştir. Bu durum karşısında mümin; “Hamd-u senalar olsun Allah’a ki bütün gerçek O’nundur!”, Bu gerçek karşısında şirk kaçacak delik aramaktadır” deyip coşku ve sevincini haykırmaktadır.

30-31 – Hiç şüphe yok ki sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Sonra da büyük duruşmanın olacağı kıyamet gününde Rabbinizin huzurunda birbirinizle davalaşacaksınız.

32 – Uydurduğu yalanı Allah’a mâl eden,

yahut yanına kadar gelen gerçeği yalan sayan kimseden

daha zalim biri olabilir mi?

Kâfirler için cehennemde yer mi yok?

33 – Ama, hak ve gerçeği getiren ve onu tasdik edenler var ya,

işte her türlü fenalıktan korunanlar onlardır. [2,177]

34 – Âhirette Rab’leri nezdinde onlara istedikleri her şey vardır.

İşte iyiliği huy edinenlerin mükâfatı budur.

35 – Böylece Allah onların geçmişte yaptıkları en kötü işleri bile affeder

ve yaptıkları makbul işlerin karşılığını en güzel şekilde verir. [46,16]

36 – Allah kuluna kâfi değil midir?

Kalkmışlar da seni O’nun dışında birtakım başka şeylerle korkutmaya çalışıyorlar.

Allah kimi şaşırtırsa artık onu yola getiren olamaz.

Müşrikler müminleri “Tanrılarımıza ilişmeyin, yoksa onlar sizi çarpar” diye korkutmaya çalışıyorlardı. Hz. Peygamber Halid İbn Velid’i, Uzza putunu kırmak için gönderdiğinde putun bekçileri: “O öfkeli biridir, sakın başına bir iş gelmesin.” demişlerdi. Halid hiç tereddüt etmeden onun burnunu kırmış, hiçbir şey yapamayacaklarını ona tapanlara da göstermişti.

37 – Ama kime de Allah yol göstermişse onu saptıran olamaz.

Allah, (mutlak galip ve istediği anda hakkını alan, dilediğinin hakkından gelen) “Azizün Zü’ntikam” değil midir? [3,4;5,95;14,47]

38 – Eğer onlara: “Gökleri ve yeri yaratan kimdir?” diye sorarsan “Allah!” derler.

De ki: “Peki öyleyse, şimdi baksanıza Allah’tan başka ibadet ettiğiniz şu nesnelere:

Şayet Allah bana bir musibet verirse bunlar o musîbeti giderebilirler mi?

Yahut bana rahmet ve nimet vermek isterse o rahmeti engelleyebilirler mi?

Şu halde sen şöyle de: “Allah bana kâfidir.

Güvenecek yer arayanlar da, yalnız O’na dayanıp güvensinler.” [11,54-56; 67,29; 65,3]

39-40 – Hem de ki: “Ey halkım! Siz elinizden gelen fenalığı yapın, ama ben de işime devam edeceğim.

Zelil ve rezil eden azabın dünyada kime geleceğini, âhirette ise devamlı azabın kimin başına ineceğini yakında öğrenirsiniz.

41 – Biz bu kitabı, insanların faydası için sana hak ve gerçek olarak indirdik.

Artık kim doğru yola girerse kendi yararına olarak girer, kim de yoldan saparsa kendi aleyhine olarak sapar.

Sen onlar üzerinde bekçi değilsin. [11,12; 13,40]

42 – Ama Allah, insanların ruhlarını ölümleri sırasında,

ölmeyenlerin ruhlarını ise uykuları sırasında alır.

Hakkında ölüm hükmü verdiği rûhu tutar, vermediği rûhu ise belirli bir süreye kadar salıverir.

Muhakkak ki bunda, düşünen kimseler için alacak ibretler vardır. [6,60-61]

43 – Bilakis onlar kalkmış, Allah’tan başka birtakım sözüm ona şefaatçiler bulmuşlar!

De ki: “Onların hiçbir yetkileri olmasa, akıl ve şuurdan mahrum olsalar da mı onlara ibadet edeceksiniz?” [2,255]

44 – De ki: “Şefaatin tamamı Allah’a aittir. Çünkü göklerin ve yerin hâkimiyeti de O’nundur.

Sonunda da O’nun huzuruna götürülecek, O’na hesap vereceksiniz.”

45 – Böyle iken Allah bir olarak anılınca âhirete iman etmeyenlerin yürekleri burkulur da,

O’ndan başkalarından bahsedilince derhal yüzleri güler. [37,35]

46 – Sen şöyle dua et:

“Allah’ım! Ey gökleri ve yeri yaratan!

Ey görünen görünmeyen ne varsa bilen.

Hakkında ihtilaf ettikleri her meselede kulların arasında Sen elbette hükmedeceksin.

Ben bu güven içinde bekliyor ve sabrediyorum.”

Hz. Peygamber (a.s.) gece uykudan kalkıp teheccüd namazını kıldığında, duasının başında bu ilâhî vasıflara yer verirdi.

47 – O zalim kâfirler, dünyanın bütün malları ve imkânları kendilerinin olsa, hatta onların bir misli daha bulunsaydı, kıyamet gününde o korkunç azaptan kurtulmak için, derhal fidye olarak verirlerdi.

O gün onların hiç hesaba katmadıkları öyle şeyler Allah tarafından ortaya dökülür ki saymaya gelmez!

Hiç hesaba katmadıkları şeyler, Cenab-ı Hakkın gazap ve azabıdır ki insanlar bunu hatırlarına bile getirmiyorlardı. Bazı âlimler de iyi ve sevaplı zannıyla yapıldığı halde, gerçekte günah olduğu anlaşılan şeyler olduğunu söylerler.

48 – İşledikleri pis işler ortaya çıkar

ve Allah’ın dini ve peygamberleriyle yaptıkları alayların cezası,

kendilerini her taraftan sarıverir.

49 – İnsanın başı derde girdi mi Biz’e yalvarır, ama sonra ona tarafımızdan nimet verince: “Ben bilgi ve becerim sayesinde bu serveti elde ettim.” der.

Hayır! Bu bir imtihandır, ama çokları bunu anlamazlar. [28,76-78; 34,35]

Dünya nimetleri bakımından zengin veya yoksul olma, Allah'ın kulunu sevip sevmediğinin ölçüsü değildir. Zira herkes bilir ki Allah'ın nice makbul kulları yoksulluk çekerken, nice azgın kimseler nimetler içinde yüzmektedirler.

50 – Kendilerinden önce gelip geçenler de böyle dediler,

ama kazandıkları servet, mukadder âkıbetlerini önlemede kendilerine hiç fayda etmedi.

51 – İşledikleri fenalıkların cezası başlarına geçti.

Aynen onun gibi, senin çağdaşlarından olan zalimler de yaptıkları fenalıkların cezasına çarptırılacaklar

ve elimizden kaçıp kurtulamayacaklardır.

52 – Hâlâ şunu anlamadılar mı ki Allah dilediği kulunun nasibini bollaştırır, dilediğinin nasibini ise daraltır.

Elbette bunda inanacak kimseler için alacak ibretler vardır.

53 – De ki: "Ey çok günah işleyerek kendi öz canlarına kötülük etmede ileri giden kullarım!

Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz.

Allah bütün günahları affeder. Çünkü O, gafur ve rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı fazladır)." [5,74; 85,10; 9,104; 4,110]

Bu âyet, Kur'ân-ı Kerîm'deki en ümit verici âyet sayılabilir. Bununla beraber, yine de tövbeyi kabul etme, Allah'ın dilemesine bağlıdır. Bu âyeti günah işlemeye teşvik sebebi saymak, Kur'ân'ı maksadı dışına çekmektir. Maksat tövbeye teşviktir. Müteakip âyet, günahların affından sonra Allah'ın gönderdiği hidâyeti kabul etmek gerektiğinide bildirmektedir.

Hz. Peygamber (a.s.)'dan şöyle dediği nakledilir: "Bu âyeti, dünyaya ve dünyada bulunan bütün şeylere değişmem."

54 – Size azap gelip çatmadan önce, Rabbinize dönün ve O'na teslim olun, O'na itaat edin.

Yoksa yardım göremezsiniz.

55 – Size azap farkına varmadığınız yerden ansızın gelip çatmadan önce,

Rabbiniz tarafından size gönderilen hükümlerin en güzeline tâbi olun.

"İndirilenin en güzeli," "Kur'ân-ı Kerîm" olarak tefsir edilir. Ayrıca: 1. Nehyedilen, yasaklanan şeyler değil, emredilen şeyler. 2. Ruhsatlar değil de azimetler. 3. Mensuh değil de nâsih hükümler diye de tefsir edilir.

56 – Ta ki kişi şöyle demeye mecbur kalmasın:

"Rabbime karşı yaptığım bunca kusurdan dolayı yazıklar olsun bana!

Yazıklar olsun bana ki ben O'nun diniyle, kitabıyla alay edenler arasında yer aldım!"

57 – Yahut: "Allah bana hidâyet verseydi, ben de Allah'a karşı gelmekten sakınanlardan olurdum."

58 – Yahut azabı göreceği sıra: "Ah! Elime bir fırsat geçse de iyilerden olsam!"

59 – Yüce Allah şöyle buyurur:

"Hayır! Âyetlerim sana geldi de sen onları yalan saydın,

onları kabul etmeyi kibrine yediremedin,

büyüklük tasladın ve kâfirler arasına girdin!"

60 – Uydurduğu şeyleri Allah'a mal edip

O'nun adına yalan söyleyen kimselerin kıyamet günü yüzlerinin kapkara kesildiğini görürsün.

Allah'a karşı böyle kibirli davrananlar, büyüklük taslayanlar için cehennemde yer mi yok?

61 – Allah, Kendisine karşı gelmekten sakınanları ise, cehennemden kurtarıp muratlarına kavuşturur.

Onlara hiçbir fenalık dokunmaz. Onlar asla üzülmezler de.

62 – Her şeyi yaratan Allah'tır.

Her şey O'nun tasarruf ve yönetimindedir.

63 – Göklerin ve yerin hazinelerinin anahtarları O'nun nezdindedir.

Allah'ın âyetlerini inkâr edenler var ya, işte asıl hüsrana, en büyük kayba uğrayanlar onlardır.

64 – Sen de ki: "Ey cahil topluluk! Böyle iken, siz ne cesaretle benden Allah'tan başkasına ibadet etmemi istiyorsunuz?

65 – Hâlbuki sana da, senden önceki peygamberlere de şu gerçek vahyolunmuştur ki:

"İyi dikkat et! Allah'a ortak koşarsan yaptığın bütün makbul işler boşa gider ve sen âhirette kaybedenlerden olursun!"

Allah, peygamberlerini şirkten korur. Dolayısıyla onlar hakkında şirk düşünülemez. Burada maksat, şirkin ne derece korkunç olduğunu başkalarına anlatmaktır.

66 – "Bilakis, sen yalnız Allah'a kulluk et ve O'na şükredenlerden ol!"

67 – Ama onlar, Allah'ın kudret ve azametini hakkıyla takdir edemediler,

O'na lâyık tazimi göstermediler.

Halbuki bütün bir dünya kıyamet günü O'nun avucunda, gökler âlemi de bükülmüş olarak elinin içindedir.

Böyle bir azamet ve hâkimiyet sahibi olan Allah, onların uydurdukları ortaklardan yücedir, münezzehtir. [21,104]

Hz. Peygamber (a.s.) bir gün hutbe verirken bu âyeti okuyup şöyle buyurdu: “Allah, o gün gökleri ve yıldızları, bir çocuğun elinde topu çevirdiği gibi çevirir ve şöyle buyurur:” İlah Ben’im! Hükümdar Ben’im! Cebbar Ben’im! Büyüklük Ben’imdir! Nerede dünya hükümdarları? Nerede dünyadaki zorbalar, mütekebbirler!”

68 – Sûra üflenir; Allah’ın diledikleri dışında, göklerde ve yerde kim varsa çarpılıp cansız yere düşer.

Sonra ona bir daha üflenir: Bir de bakarsın bütün insanlar,

kabirlerinden ayağa kalkmış, etrafa bakınıp duruyorlar! [79,13-14; 17,52; 30,25]

Bu âyette sûra iki kere üfleneceği bildirilmiştir. Neml, 87. âyetinde bu ikisinden önce bir kere daha üfleneceğinden söz edilmiştir. Onun için Hz. Peygamber (a.s.) sûra üç üfleme bildirmiştir. 1. *Nefhatü’l feza*’ (dehşetli bir ses) 2. *Nefhatu’s-sa’k* (öldüren ses) 3. *Nefhatu’l kıyame* (diriliş üflemesi)

İstisna edilenler: En büyük dört melektir. Bazı müfessirler ayrıca, Hamele-i Arş, yahut rıdvan melekleri, huriler, Malik (cehennem sorumlusu) ve Zebanileri de sayarlar.

69 – Mahşer yeri Rabbinin nûru ile ışıl ışıl aydınlanır. Amel defterleri, ortaya konur, derken... peygamberler ve şahitler getirilir.

Haklarında tam adaletle hükmedilir ve onlara asla haksızlık yapılmaz. [21,47; 4,40]

Şahitler denince: ilk hatıra gelenler; Allah’ın buyruklarını getiren peygamberlerdir. Hafaza melekleri veya diğer hayırlı insanlar da olabilirler.

70 – Herkese, yaptığının karşılığı tam tamına ödenir. Zaten Allah, onların yaptıklarını pek iyi bilmektedir.

71 – Kâfirler bölük bölük cehenneme sürülür.

Nihayet oraya varıp da kapılar açılınca cehennem bekçileri onlara şöyle sorar:

“Size Rabbinizin âyetlerini okuyan

ve Allah’ın huzuruna çıkacağınız bugünü bildirerek,

sizi uyaran peygamberleriniz gelmedi mi?”

“Evet geldiler.” derler, “Fakat kâfirler hakkında azap hükmü kesinleşti, şimdi ne desek boş!” [52,13; 19,85-86; 17,97; 67,7-10]

Buradan, yükümlülüğün vahiy ile başladığı anlaşılır. Zira meleklerin azarlamasına esas olan şey, peygamber ve kitapların gelmesi olmuştur.

72 – “Cehennemin kapılarından orada ebedi kalmak üzere, girin!”

Allah’a karşı büyüklük taslayanların kalacakları yer, ne fena bir yer!” denilir.

73 – Rab’lerini sayıp O’na karşı gelmekten sakınanlar ise bölük bölük cennete sevkolunurlar.

Nihayet oraya varıp da kapıları açılınca cennet bekçileri “Selâm olsun sizlere, ne mutlu size! Haydi, ebediyyen kalmak üzere, giriniz oraya!” derler.

74 – Onlar şöyle karşılık verirler: “Hamd ü senalar olsun o Allah’a ki;

sözünde durdu ve dilediğimiz yerinde oturacağımız şekilde bizi cennete yerleştirdi.

Çalışanların mükafatları ne güzelmiş! [3,194; 7,43; 35,34-35]

75 – Sen o gün melekleri de Arş’ın etrafını çevrelemiş;

Rablerine zikir, tenzih ve hamd eden vaziyette görürsün.

Derken, aralarında adaletle hükmolunur ve “Hamd ü senalar Rabbülâlemin olan Allah’a mahsustur.” diye bitirilir.

[40,7][277]

[277] 75 Yh V 5,11; 7,11.

40 – MÜ’MİN SÛRESİ

Mekke döneminin sonlarında inmiştir, 85 âyettir. Sûrenin meşhur olan iki adı vardır. *el-Mü’min* isminin sebebi, 28. âyette geçen mümin zattır. *Gâfir* ismi ise sûrenin üçüncü âyetinde yer alan ilahî sıfattan gelmektedir. *Havâmim* diye çoğul şekli yapılan 40-46. sûrelerin (7 Hâmim’ler) hepsine birden bu isim verilmektedir.

Bu sûre önce Allah’ın bazı vasıflarını, kâfirlerin O’nun yolundan saptıklarını, daha önce bazı sapkınların cezaya uğratıldıklarını, Hz. Mûsâ (a.s.)’ın tebliği, ona olan imanını uzun süre gizlemiş olan üst düzey devlet yetkilisi mümin zâtın, gerçeği ortaya koyup tebliğ ve irşadda bulunması, Allah’ın kudret ve hikmetini gösteren bazı kevnî âyetlerden sonra, hakkı yalan sayanların fecî âkıbetlerini bildirerek sona erer.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1-2 – Hâ, Mîm. Bu kitabın vahyolunup bölüm bölüm indirilmesi,

azîz ve alîm (üstün kudret sahibi, her şeyi en mükemmel tarzda bilen) Allah tarafındandır.

Hâ, Mim, İbn Abbas (r.a)’dan nakledildiğine göre Allah Teâlâ’nın ism-i âzamıdır.

3 – O, aynı zamanda günahları bağışlar, tövbeleri kabul buyurur, ama cezalandırması da çetin olup, lütuf ve ihsanı pek geniştir.

Ondan başka tanrı yoktur.

Dönüş yalnız O’na olacaktır. [15,49-50; 14,34; 13,41]

4 – Allah’ın âyetlerine karşı ancak kafirler mücadele ve husumet ederler. Fakat onların şimdilik dünyada, rahat rahat dolaşmaları seni tasalandırmasın.

Din düşmanlarının servetlere ve maddi kuvvetlere malik olmaları, geçici bir imtihandır. Onlar bu husumetlerinin cezasını ileride göreceklerdir. Ayet, Hz. Peygamber (a.s.m) döneminde Şam, Yemen gibi diyarlarda İslam düşmanlığı yapanların sonlarının geldiğine de işaret etmektedir.

5 – Kendilerinden önce Nûh halkı, onlardan sonra gelen daha birtakım gruplar da dini yalan saydılar.

Her toplum tartaklamak için, resullerine karşı harekete geçtiler ve hakkı yıkmak için birtakım batıl iddialar ileri sürdüler, ama Ben de onları kıskıvrak yakalayıverdim.

İşte düşünün: Benim cezalandırmam nasılmış, bir görün! [3,196-197; 31,24]

6 – İnkârcıların cehennemlik olduklarına dair Rabbinin hükmü böylece kesinleşti.

7 – Arşı taşıyan, bir de onun çevresinde bulunan melekler devamlı olarak Rab’lerini zikir ve O’na hamd ederler.

O’na gerçekten inanır ve müminler için şöylece af dileyip dua ederler:

“Ey Kerîm Rabbimiz, senin rahmetin ve ilmin her şeyi kaplamıştır!

O halde tövbe edenleri ve Sen’in yoluna tâbi olanları, affet

ve onları cehennem azabından koru!”

Hamele-i Arş dört olup, 69,17 âyetinin bildirdiğine göre, kıyamet günü sekize çıkarılacaklardır. Arşı yüklenmeleri; onların koruma ve organizasyon ile görevli olduklarını, mecazî olarak bildirmeden ibarettir. Yahut arş sahibi olan Allah’a yakınlıklarına da îma olabilir.

8 – “Ey bizim Kerîm Rabbimiz! Sen, onları ve onlarla birlikte

babalarından, eşlerinden ve nesillerinden iyi kimseleri

kendilerine vadettiğin Adn cennetlerine yerleştir.

Muhakkak ki Sen azîz ve hakîmsin (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibisin). [52,21]

9 – Hem onları kötülüklerden, günahlardan koru.

Sen kimi dünyada kötülüklerden korursan, muhakkak ki ona (ukbada) merhamet edersin.

İşte asıl kurtuluş ve büyük mutluluk da budur.

Seyyiat üç anlama gelebilir ki burada üçü de kasdolunmuştur: 1. Yanlış inanç, kötü ahlâk ve kötü işler, 2. Dalâlet ve kötü işlerin vebali. 3. Dünyada, berzahta ve kıyamet günündeki âfetler ve eziyetler.

10 – Kâfirlere şöyle nida edilir: “İmana davet edildiğiniz halde inkar ettiğiniz zaman Allah’ın size gazabı, sizin şu anda ahirette kendinize karşı duyduğunuz öfkeden daha fazladır.”

Zira siz imana dâvet edildiğinizde red ve inkâr ederdiniz.”

“Kendinize karşı öfke” de iki ihtimal vardır: 1- Bu inkarların ötürü kendi ahmaklıklarına yanmaları 2- Tabi olanların kendilerini aldatanlara öfkelenmeleri (Razî)

11 – Onlar ise: “Rabbenâ, derler, Sen bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin.

İşte günahlarımızı itiraf ettik.

Şimdi, telafi etme için buradan çıkmaya bir yol yok mudur?” [32,12; 35,37; 23,107-108]

Bu âyet ile 2,28’den çıkan duruma göre insan dört safhadan geçer: 1. Ölü (yani yokluk) hali. 2. Hayata mazhar olup dünyaya gelmesi. 3. Ölüm. 4. Ölümden sonra diriliş.

Kâfirler ilk üç safhayı mecburen kabul ederken, Peygambere inanmadıklarından sadece son safhayı inkâr ediyorlardı.

Âyet verdiğimiz anlamı ifade edip *tenasüh* (*reenkarnasyon,* yani insanların defalarca ölüp başka bedende tekrar dünyaya gelmeleri) inancı ile ilgisi yoktur. İnsanın yaratılış gayesine, ölümden sonra dirilip dünyada hak ettiğine göre mükafat veya ceza göreceğine dair manası kesin âyetlerle tenasühü bağdaştırmak mümkün değildir.

12 – Onlara şöyle cevap verilir:

“Bu hale düşmenizin sebebi şudur ki: Allah’ın birliğine inanmaya çağırıldığınızda reddederdiniz, ama O’nun eşinden, ortağından bahsedildiğinde inanırdınız.

Artık şimdi hakkınızdaki karar o çok ulu ve yüce Allah’a aittir.” [6,27-28]

13 – Size kudret ve hikmetine dair delillerini gösteren,

gökten size rızık indiren O’dur.

Fakat ancak gönülden Allah’a dönen kimse düşünüp ibret alır.

14 – O halde kâfirler hoşlanmasalar da siz, ibadeti gönülden ve yalnız Allah’a yaparak O’na dua edin.

15 – O, dereceleri yükselten, arş sahibi olan Allah, o büyük buluşma gününün dehşetini haber vermek için,

kullarından dilediğine emrini tebliğ için rûhu indirir. [70,3-4; 16,2; 26,192-194]

Rûh kavramı ile; vahiy ve nübüvvet kasdedilmiştir.

16 – O büyük buluşma günü, bütün insanların mezarlarından kalkıp meydana çıkarıldıkları bir gündür.

Öyle ki onların işlerinden ve hallerinden bir tek şey bile Allah’a saklı kalamaz.

Allah onlara şöyle hitap eder: “Bugün hâkimiyet kimin?

Mutlak galip, tek hâkim olan Allah’ın!”

17 – Bugün her kişi, ne işlemişse onun karşılığını alır,

bugün kimseye haksızlık edilmez.

Muhakkak ki Allah hesapları pek çabuk görür. [4,40; 31,28; 54,50]

18 – Onları, yaklaşan müthiş güne karşı uyar!

Yürekler ağıza gelir, yutkunur da yutkunurlar.

O zalim kâfirlerin ne dostları, ne de sözüne itibar edilir şefaatçileri olmaz. [53,57-58; 54,1; 21,1; 16,1, 67,27; 78,38]

19 – O, gözlerin hain bakışını ve kalplerin sakladığı bütün şeyleri dahi bilir.

20 – Allah, hakkı ve adaleti gerçekleştirir.

Müşriklerin yalvardıkları putlar ise hiçbir iş yapamazlar.

Çünkü Allah her şeyi hakkıyla işitir ve görür. [34,22; 53,31]

21 – Hiç dünyada dolaşıp da kendilerinden önce gelip geçenlerin âkıbetlerinin nasıl olduğunu görmüyorlar mı?

Onlar gerek kuvvet, gerekse dünyada bıraktıkları eserler yönünden kendilerinden daha güçlü idiler.

Öyle iken Allah onları günahları sebebiyle yakalayıp cezalandırdı

ve Allah’a karşı kendilerini koruyan da çıkmadı. [46,26; 30,9]

22 – Böyle oldu... Zira peygamberleri kendilerine açık açık delillerle geldikleri halde bunlar onları red ve inkâr ettiler.

Allah da onları yakalayıp cezalandırdı. Çünkü O pek kuvvetlidir, cezası da çetindir.

Beyyinat (açık deliller) şu üç anlama gelebilir: 1. Allah tarafından gönderilen Peygamberler. 2. Peygamberlerin getirdikleri mesajlar. 3. Dünya hayatı hakkında vaz edilen kurallar.

Bu kurallar, dürüstlüğü öğreten ve hep dürüst yaşayan bir insanın, yalancı ve menfaatçi olmadığının açık bir delilidir.

23-24 – Gerçekten Biz Mûsa'yı âyetlerimiz, mûcizelerimiz ve apaçık bir yetki ile Firavun'a, Hâman'a ve Kârun'a gönderdik de onlar:

"Bu yalancı bir sihirbazdır!" dediler. [27,13]

25 – Mûsa onlara Bizim tarafımızdan gerçeği getirince,

"Onun yanında bulunan müminlerin oğullarını öldürün, kızlarını ise hayatta bırakın!" dediler.

Fakat kâfirlerin hile ve tuzakları boşa çıkar. [14,6; 2,49]

Hz. Mûsâ'nın doğumundan önce de Firavun böyle bir uygulama yaptırmış, bilâhere bu uygulamaya son vermişti.

Fakat Hz. Mûsâ peygamber olarak gönderilince, öncekinin yerine geçen yeni Firavun da aynı endişelerden hareketle, tekrar erkek çocukları öldürtmeye başladı.

26 – Firavun: "Bırakın beni, şu Mûsâ'yı öldüreyim. O da varsın Rabbine yalvarsın, bakalım O kendisini kurtaracak mı? Zira bu gidişle onun, sizin dininizi değiştireceğinden veya ülkede anarşi çıkaracağından endişe ediyorum." dedi.

Burada dinden maksat; Mısır toplumunun tuttuğu yol ve medeniyettir. Firavun aslında kendi saltanatının yıkılacağından korktuğu halde, birçok politikacı gibi, güya halkı düşündüğü için, onlar namına Mûsâ'yı yok etmeye giriştiğini ileri sürüyordu.

27 – Mûsâ da şöyle dedi: "Ben, âhirete, hesap gününe inanmayan her kibirli ve zorbadan benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a sığınırım."

28-29 – Firavun hanedanından olup o zamana kadar iman ettiğini saklayan biri kalkıp şöyle dedi: “Ne o, siz bir insan ‘Rabbim Allah’tır!’ dedi diye kalkıp onu öldürecek misiniz? Halbuki o Rabbiniz tarafından açık belgeler ve mûcizeler de getirdi.

Eğer yalan söylüyorsa, yalanı zaten kendi aleyhinedir. Ama şayet doğru söylemişse, en azından onun sizi tehdit ettiği şeylerin bir kısmı başınıza gelecektir.

Şu bir gerçektir ki Allah haddi aşan, yalancı kimseleri iflah etmez.

Değerli halkım! Bugün hakimiyet sizindir, ülkede üstünlük sizdedir. Ama yarın Allah’ın azabı başımıza gelir çatarsa, söyler misiniz hangi kuvvet bizi kurtarabilir?”

Buna karşılık Firavun: “Ben size sadece kendimce uygun bulduğum görüşü bildiriyor ve size tutulması gereken doğru yolu gösteriyorum” dedi.

“Firavunun sarayındaki mümin” kıssası, Tevrat’ta ve Talmud’da yer almayan bir kıssa olup, İsrail tarihi ile ilgili olarak Kur’ân’ın dünya tarihine bir armağanıdır.

Bu zat hissiyattan uzak, tarafsız konuştuğu intibaını vermeğe ihtimam göstermekte ve münazarada insaf prensibini uygulamaktadır. Zira önce onun yalancı olma faraziyesini, sonra vadettiği her şey olmasa dahi, bir kısmının gelme ihtimalinin bile onları nasıl düşündürmesi gerektiğini anlatmak istemiştir.

Bu zat imanını belirtmeksizin müphem bir ifade ile şöyle demek istiyor: “Sizler Mûsâ’nın dürüst olduğunu tespit etmekle beraber yalancılıkla itham ediyorsunuz. Bu iki zıt vasıf bir arada bulunamaz. Şu halde insanlara bile yalan söylemeyen bir kimse, Allah’ın elçisi olmadığı halde hiç Allah adına yalan uydurur mu? ‘O, beni size elçi olarak

gönderip şöyle şöyle dedi' diyerek en müthiş, en tehlikeli yalanı söyler mi?" Yahut muhataplarına şunu anlatmak istemektedir: "Siz haddi aşıp Mûsâ'yı öldürürseniz bilin ki Allah böyle yapanları asla iflah etmez!"

Öyle anlaşılıyor ki Firavun, kabinesindeki bu zatın iman ettiğini fark etmemişti. Zira ona kızdığına dair bir alâmet zikredilmiyor. Bununla beraber, sözlerinin gereğini yapma cihetine de gitmiyor.

30-31 – O imanlı zat bunun üzerine: "Değerli halkım!" dedi, "Ben sizin hakkınızda Nuh halkının, Âd halkının, Semûd halkının ve ondan sonraki halkların başına gelen âkıbetin sizin de başınıza gelmesinden endişe ederim. Yoksa suçsuzlara azab etmek sûretiyle Allah kullarına zulmetmek istemez."

32 – "Değerli halkım! Ben sizin hakkınızda o feryadu figan gününden, birbirinizden imdap isteyeceğiniz günden endişe ediyorum."

33 – "O gün arkanızı dönüp kaçmak istersiniz ama ne çare! Sizi Allah'ın azabından koruyacak hiç kimse bulunmaz. Evet Allah kimi şaşırtırsa, artık ona yol gösteren olmaz."

34 – Daha önce Yusuf da size açık açık delillerle gelmiş,

siz onun getirdiği gerçek hakkında da şüphe edip durmuştunuz.

Nihayet vefat edince: "Ondan sonra Allah artık hiçbir peygamber göndermez!" demiştiniz.

İşte Allah haddi aşan, şüpheci kimseleri böyle şaşırtır.

Bundan maksat şudur:

"Sizin selefleriniz de vaktiyle Mûsâ'nın ecdadından Yusuf'u reddetmişlerdi. Fakat sonra onun faziletini kabule mecbur kaldılar ve onun ülkeye büyük faydasını gördüler. Ona o

derece makam verdiniz ki Artık onun üzerine peygamber olamaz!' diye başka peygamberleri reddetmeye bile bahane yaptınız. Öyleyse dikkat edin, bu sefer göz göre göre yanlış bir iş yapmayın!"

35 – Kendilerine ulaşmış hiçbir delile dayanmaksızın

Allah'ın âyetleri hakkında ileri geri tartışanların bu hareketleri,

hem Allah indinde hem de iman edenler yanında pek büyük bir gazaba yol açar.

İşte Allah, her kibirli ve zorbanın kalbini böylece mühürler.

36-37 – Firavun: "Haman! Benim için bir kule inşa et, dedi.

Umarım ki böylece yükselebillir, göklere yol bulur da Mûsâ'nın Tanrı'sına ulaşırım.

Gerçi ben onun yalancı olduğunu zannediyorum ya, (neyse!)"

İşte böylece, Firavun'un kötü gidişatı kendisine cazip göründü ve yoldan çıkarıldı.

Sonuç itibariyle Firavunun hilesi ve düzeni de tamamen boşa çıktı [28,38]

Firavun bir gözetleme kulesi yaptırarak teknik bir teşebbüste bulunmak ve bu şekilde Hz. Mûsâ'yı güya yalancı çıkarmak için bir şarlatanlık yapmak istiyordu. Bunda şu iki düşünceden biri vardı: Ya halka diyecekti ki, "İşte gökleri gözetledik, orada Mûsâ'nın dediği İlahı göremedik, olsaydı görünmesi gerekirdi" veya diyecekti ki: "Bakınız! Biz bu kadar malî imkânlarımızla göklere çıkmanın yolunu bulamadık, o halde Mûsâ nereden çıktı da bize onların Rabbi tarafından görevli olduğunu söylüyor?"

Müteakip âyet, Firavun'un bu husustaki aptallığına ve kötü tutumuna işaret eder. Zira Allah'ın varlığını gökler, yer ve

yerdeki bunca varlık gösterirken, gökte bir yıldız arar gibi O'nu aramak akıl kârı değildir.

38 – İman eden zat şöyle devam etti:

"Değerli halkım, gelin bana uyun ki size doğru yolu göstereyim!"

39 – "Değerli halkım! Bu dünya hayatı, basit bir metâ'dan, geçici bir eğlenceden ibarettir.

Âhiret ise, işte asıl yerleşecek yer orasıdır."

40 – "Kim bir kötülük işlerse, sadece o kadar cezalandırılır.

Ama, mümin olarak, ister erkek ister kadın, kim yararlı bir iş yaparsa, işte onlar cennete girer ve orada hesapsız nimetlere nail olurlar."

41 – "Değerli halkım! Nedir bu başıma gelen?

Ben sizi kurtuluşa dâvet ederken, siz tutup beni ateşe çağırıyorsunuz!"

42 – "Çünkü benim, Allah'ı inkâr etmemi ve O'nun ortağı olduğuna dair hiçbir bilgim olmayan şeyleri,

Kendisine ortak koşmamı teklif ediyorsunuz.

Ben ise sizi (üstün kudret sahibi ve mağfireti pek bol olan) o Azîz ve Gaffâr'ın yoluna dâvet ediyorum."

"Rububiyette değilde, mâbudiyette şerik olduğuna dair hakkında hiçbir ilmim olmayan şeyler" demektir. Burada ilmi nefyetmekten maksat, mâlumu reddetmektir. Ve bir de şuna işaret vardır: Uluhiyet, yani İlah olmak için, mutlaka onun hakkında bilgi sahibi olmayı icabettirecek delil lâzımdır.

43 – "Hiç şüphe yok ki sizin beni tapmaya davet ettiğiniz putlara

ne dünyada ne de âhirette, dua ve ibadet geçerli değildir.

“Şu kesin ki; hepimizin dönüp varacağı yer Allah’ın huzurudur

ve haddi aşanlar cehennemi boylayacaklardır.” [46,5-6; 35,14]

44 – “Size söylediğim şu sözleri yakında hatırlayacaksınız.

Artık ben işimi Allah’a bırakıyorum.

Çünkü Allah kullarını pek iyi görmektedir.”

45 – Allah onu, o kâfirlerin tuzaklarının şerrinden korudu.

Firavun hanedanını da korkunç azap kuşatıverdi.

Öyle anlaşılıyor ki bu zat çok muteber bir mevkide olduğundan, bu sözlere rağmen Firavun ona ilk merhalede bir zarar veremedi. Fakat en yakın çevresinin bile Mûsâ’yı kabul ettiğini görerek, ondan etkilenenleri tasfiye etme planlarına girişti. Bu arada Hz. Mûsâ’ya hicret emri geldi. Peşine düşen Firavun suda boğuldu.

46 – Onlar sabah akşam ateşin karşısına getirilirler. Kıyamet koptuğunda da: “Haydi, Firavun hanedanını en şiddetli azaba sokun!” denilir.

Âyet kabir azabına işaret eder. Kabirde azap ruhlaradır. İbn Mes’ud (r.a)’dan rivayet edildiğine göre kâfirlerin ruhları siyah kuşların bedenine girip sabah akşam cehenneme karşı tutulurlar, bu iş kıyamet gününe kadar böylece devam eder.

Buharî ve Müslim tarafından nakledilen bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (a.s.) ister cennetlik ister cehennemlik olsun, ölen kişiye kabirde, sabah akşam gideceği yer gösterilip “İşte dirildikten sonra gideceğin yer!” denileceğini bildirmiştir.

47 – Ateşin içinde birbirleriyle tartışırlarken zayıflar, dünyada büyüklük taslayanlara:

“Biz bunca zaman size tâbi olduk, bari ateş azabının bir kısmını olsun kaldırabilir misiniz?”

48 – Büyüklük taslayanlar da: “Bizim hepimiz ateşin içindeyiz.

Allah kulları arasında vereceği hükmü verdi, iş bitti!”

49 – Ateşte olanlar bu sefer, cehennem bekçilerine:

“Ne olur, Rabbinize bizim için yalvarın. Bir gün olsun, azabımızı hafifletsin!” derler.

50 – Onlar: “Peygamberleriniz size açık açık delillerle gelmediler mi?” deyince:

“Evet!” diye cevap verirler.

Bu defa onlar: “O halde siz kendiniz yalvaracaksanız yalvarın! (Biz sizin durumunuzdaki kimseler için dua etmeyiz.)” derler.

Kâfirlerin duaları ise neticesiz kalır.

51 – Biz resullerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında,

hem de şahitlerin çağırılıp dinlendiği günde elbette yardım ederiz.

52 – O gün zalimlere mazeretleri fayda sağlamaz.

Onlara sadece lânet vardır! Onlara sadece kötü bir yurt vardır!

53 – Biz gerçekten Mûsâ’ya doğru yolu gösteren rehberi verdik

ve İsrail evlatlarını kitaba vâris yaptık.

54 – O kitap, akl-ı selim sahipleri için bir hidâyet rehberi ve öğüt kaynağıdır.

55 – O halde, sen sabret! Çünkü Allah’ın vaadi gerçektir.

Hem günahından istiğfar et, sabah akşam Rabbine hamd ederek zikir ve ibadete devam et.

Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem günah işlemekten korunmuştur. Ümmetine örnek olmak için ve ümmetinin fertlerinin günahları için istiğfar etmesi söz konusudur.

Yahut burada hitap, Hz. Peygamber (a.s.m)'a olmayıp dolaylı şekilde ümmete hitap edilmektedir. İma yolu ile, ümmetin af dilemesi emredilmektedir.

56 – Kendilerine ulaşan hiçbir delil olmaksızın

Allah'ın âyetleri hakkında ileri geri tartışanların içlerinde olan duygu, sırf bir büyüklük kompleksinden başka bir şey değildir, ama onlar o özendikleri dereceye asla ulaşamazlar.

Sen onların şerrinden Allah'a sığın!

Çünkü O, her şeyi tam mânâsıyla işitir ve görür.

Şunu iyi bilmelidir ki; kâfirlerin girişmek istedikleri kısır tartışmanın ötesinde, Kur'ân'ın hakikatlerini açıklamak, müşkillerini gidermek, mütaşabihlerini aydınlatmak, inkârcıların onun aleyhindeki itirazlarını cevaplandırmak, mümine yakışır tarzda mücadele etmek, taatlerin başında gelir.

57 – Gökleri ve yeri yaratmak, insanları yaratmaktan daha büyük bir iştir, ama insanların çoğu gerçeği bilmezler. [46,33]

58 – Görmeyenle gören bir olmaz.

İman edip makbul ve güzel işler yapanlarla

hep kötülük yapanlar da bir olmaz.

Ne de az düşünüyorsunuz!

Âyet âhiretin varlığının aklî deliline işaret eder. Şöyle ki: Âhiret olmazsa mümin ile kâfir, iyi ile kötü bir olur. Kötülükler teşvik edilmiş olur. Ahlâk denilen kavram ortadan kalkar.

59 – Kıyamet (yeni dirilme ve duruşma) saati mutlaka gelecektir.

Bunda hiç şüphe yok.

Fakat insanların ekserisi buna inanmazlar.

60 – Rabbiniz şöyle buyurdu: “Bana dua edin ki size karşılık vereyim.

Zira Bana ibadet, yani dua etmeyi kibirlerine yediremeyenler, zelil ve rezil olarak cehenneme gireceklerdir.”[278]

Bu âyetten “duanın ibadetin rûhu” olduğu anlaşılmaktadır. Dua etmek, Allah’a yönelmenin ta kendisidir. Nitekim Hz. Peygamber (a.s.): “Dua, tam tamına ibadettir!” ve yine: “Dua, ibadetin başıdır.” “Dua, ibadetin özüdür” buyurmuştur.

“Allah, kendisine dua etmeyen kuluna azab eder” “Dua, başınıza gelmiş ve gelecek olan musîbetlerden sizi korur. Ey Allah’ın kulları! Dua ediniz” buyurmuştur. Çünkü Allah’ın yardımı olmaksızın, bizim tedbirimiz fayda sağlamaz.

61 – Allah, sükunet bulup dinlenmeniz için geceyi yarattı.

Etrafınızı görüp çalışabilmeniz için de aydınlık olan gündüzü var etti.

Doğrusu Allah, insanlara büyük lütuf sahibidir, fakat insanların ekserisi şükretmezler.

62 – İşte Rabbiniz, bütün bunları yapan, her şeyi yaratan Allah’tır. O’ndan başka ilah yoktur.

Böyle iken nasıl oluyor da bu gerçeği kabul etmekten vazgeçirilebiliyorsunuz?

63 – Gerçek durumu bile bile Allah’ın âyetlerini inkâr edenler, aynı şekilde, haktan vazgeçirilmişlerdi.

64 – Allah o yüce Zattır ki sizin için yeryüzünü yerleşme yeri, göğü de bir kubbe yapmış;size sûret verip sûretlerinizi de güzel kılmış ve sizi helâl hoş nimetlerle rızıklandırmıştır.

İşte sizin Rabbiniz olan Allah bu Zattır.

Demek âlemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir!

Dünya'nın etrafını, portakalın kabuğunun meyve kısmını sarması gibi saran atmosfer küresi, kubbeli çatı durumundadır. Uzaydan gelen zararlı ışınlar, meteorlar gibi dış tesirleri önlemek suretiyle dünyadaki hayatın devamını sağlamaktadır.

Bu âyet; insanlar için dünyanın nasıl elverişli halde hazırlandığını, Allah'ın onlara tam münasip bir yaratılış, her türlü organ ve sistemler, birçok nimet ve gıdalar, bitmek tükenmek bilmez imkânlar verdiğini düşündürmektedir.

65 – Tam mânâsıyla Diri olan yalnız O'dur.

O'ndan başka tanrı yoktur.

Öyleyse ibadeti gönülden olarak ve yalnız O'na yapın, yalnız O'na yalvarın.

Bütün hamd ve övgüler âlemlerin Rabbi Allah'adır.

66 – De ki: "Rabbimden bana açık deliller gelince sizin Allah'tan başka ibadet ettiklerinize tapmam yasaklandı ve bana âlemlerin Rabbine teslim olmam emredildi.

Maksat, Hz. Peygamber (s.a.s)'ın, bu yasağı müşriklere bildirmesidir. Burada "ta'riz" sanatı vardır. Yoksa Hz. Peygamber'in putlara ibadet etmediğini bildirmesi kasd edilmemiştir. O zaten nübüvvetten önce de, hiçbir zaman putlara tapmamıştı. (İbn Âşur)

67 – O'dur ki sizi (atanız Âdem'i) topraktan, sonra tek tek siz insanları da bir nutfeden, sonra (rahim cidarına) yapışan bir hücreden yarattı.

Sonra sizi analarınızın karnından bebek olarak çıkarır. Derken sizi güçlü kuvvetli bir çağa eriştirir, sonra ihtiyarlık çağına kadar yaşatır.

İçinizden kimi daha da önce öldürülür,

kiminizin ömrü bir vâdeye kadar uzatılır.

Olur ki aklınızı kullanıp bunları düşünürsünüz diye böyle yapar. Nutfe için Bkz. 76,2

68 – Hayatı veren ve hayatı alıp öldüren O'dur.

Bir işin olmasına hükmedince, sadece 'Ol!' der, o da hemen oluverir.

69 – Baksanıza Allah'ın âyetleri hakkında tartışanlara, ileri geri konuşanlara!

Nasıl oluyor da haktan vazgeçiriliyorlar?

70 – Kitabı ve elçilerimizle gönderdiğimiz buyrukları yalan sayanlar, suçlarının neticesini yakında öğreneceklerdir. [77,15; 55,43-44]

71-72 – Boyunlarında demir halkalar, ayaklarında zincirler olarak önce kaynar suya sürüklenecek, sonra da ateşte cayır cayır yakılacaklardır. [56,41-44]

73-74 – Sonra da kendilerine şöyle denilecektir:

"Allah'tan başka O'na şerik saydığınız putlar nerede?"

Onlar: "Bizden uzaklaşıp ortadan kayboldular.

Daha doğrusu, biz, taptıklarımızın bir hiç olduğunu, şimdi anladık.

Meğerse bizim taptıklarımız, bir hiçten ibaretmiş!"

İşte Allah, kâfirleri böyle şaşırtır. [6,23]

75 – Bu şaşırtmanın sebebi, dünyada haksız yere şımarıp kibirlenmeniz ve taşkınlık yapmanızdır.

Haksız yere (*bi gayri hakk*); "şirk ve azgınlık yaparak" demektir.

76 – Haydin, içinde devamlı kalmak üzere cehennem kapılarından girin.

Kibirlilerin yeri, ne kötü bir yerdir!

77 – Sabret! Çünkü Allah’ın vâdi gerçektir.

Biz onlara vadettiğimizin bir kısmını sana göstersek de,

yahut senin ruhunu yanımıza alsak da, onlar mutlaka sonunda dönüp huzurumuza getirileceklerdir.

78 – Biz senden önce de birçok resul gönderdik.

Onlardan bazısını sana anlattık, bazısını ise anlatmadık.

Hiçbir peygamber, Allah’ın izni olmaksızın bir mûcize getiremez.

Allah’ın emri gelince de hak ve adaletle hükmolunur ve batıl yolda olanlar, (özellikle ısrarla, Peygamber’in azap getirmesini isteyenler) hüsrana uğrarlar.

Bir hadis-i şerife dayanarak müfessirler ,Allah Teâlâ’nın çeşitli devirlerde ve yerlerde 124.000 peygamber gönderdiğini söylerler. Kur’ân’da isimleri ve tebliğleri bildirilen peygamberlerin sayısı 28’dir.

Müşrikler, kendilerinin tehdit edildikleri azabı pek ciddiye almadıklarından, Hz. Peygamber (a.s.)’a: “Haydi, göster bakalım!” diye acele ediyorlardı. Âdeta bir oyun ve seyir merakı ile teklifte bulunuyorlardı. Allah Teâlâ ise şunu bildirmek istiyordu: “Mûcize bir oyun değil, bir gösteri değil, bir son fırsattır. Mûcizeden sonra, imana gelmezlerse, fecî sonları geldi demektir.”

79 – Allah O Yüce Zattır ki, sizin binmeniz için hayvanlar yaratmıştır, hem onların bazılarının etlerini de yersiniz.

80 – Sizin onlarda birtakım başka menfaatleriniz de vardır. Ayrıca içinizden hissettiğiniz bir ihtiyacı onlara binerek ve yükünüzü yükleyerek giderirsiniz. Karada onların, denizde gemilerin üzerinde taşınırsınız.

Yerkürenin dörtte üçü su, dörtte biri ise topraktır. Birbirinden denizlerle ayrılan kıtalar arasında ticaret ve sair gayelerle seferler için, su ve rüzgâra ihtiyaç vardır. Ayrıca geceleyin denizde yol alan gemiler, yollarını bulmada gökteki yıldızlardan yararlanırlar. Bunca imkânı, insanın emrine veren Allah, elbette bir hesap soracaktır.

81 – Allah böylece size kudretinin alâmetlerini gösterir.

Artık Allah'ın hangi delillerini inkâr edebilirsiniz?

82 – Onlar hiç dünyayı gezip dolaşmadılar mı ki kendilerinden önceki ümmetlerin âkıbetlerinin nasıl olduğunu görüp ders alsınlar?

Oysa onlar, kendilerinden gerek kuvvet, gerek ülkede bıraktıkları eserler bakımından daha ileri idiler.

Ama onların elde ettikleri bu özellikler kendilerine fayda vermedi. Fecî âkıbetlerini önleyemedi. [40,4-5; 16,46]

Bu âyet, önceki kısmın özeti olup 4 - 5 ve 21. âyete bir daha göz atılırsa iyi olur.

83 – Resulleri onlara açık açık delilleri getirdikçe, bunlar kendilerinde bulunan bilgi ile şımarıp böbürlendiler (Peygamberlerin getirdiği hidâyetle alay ettiler).

Sonunda alaya almalarının cezası, kendilerini her taraftan kuşatıverdi.

84 – Onlar Bizim azabımızın şiddetini görür görmez:

"Allah'ın birliğine iman ettik, ona şerik saydığımız putları da red ve inkâr ettik" dediler.

85 – Fakat şiddetimizi gördüklerinde iman etmeleri kendilerine fayda sağlamadı.

Allah'ın kulları hakkında carî olan uygulaması hep böyle olmuştur.

İşte kâfirler burada hüsrana uğramışlardır.

27860 Yr 33,3; Mt 7,7; Mr 11,24.

41 – FUSSILET SÛRESİ

Mekkî olup 54 âyettir. Sûre, adını üçüncü âyetinde geçen ikinci kelimeden almıştır. Bu isim, Kur’ân’ın tam anlamıyla tafsil edilip açıklandığını ifade eder. Kur’ân-ı Kerîmin indiriliş maksatlarını bildirerek başlar, vahiyden ve nübüvvetten bahseder. Kâinatın ilk yaratılışı, tevhit delilleri, hakkı yalan sayanların âkıbetleri, ayrıca müminler ve onların mükâfatları bildirilir. Sûrenin son kısmında ise, Allah’ın, kâinat sırlarının bazılarını insanlara açacağı ve bunun, Kur’ân’ın hakkaniyetini ispat gayesine hizmet edeceği ifade edilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hâ, Mîm.

2 – Bu kitap rahman ve rahîm (olan Allah) tarafından indirilmiştir. [1,3; 26,192-194; 36,5]

3 – Bu kitap; bilen, anlayan kimseler için âyetleri açıklanmış bir kitap olup, Arap diliyle olan bir Kur’ân’dır, okunan bir derstir. [11,1; 12,2]

4 – Bu kitap, Allah’ın rahmeti ile müjdelemek, cezasını haber vererek uyarmak için gönderildi.

Buna rağmen insanların çoğu ondan yüz çevirdiler. Onlar artık dinlemezler.

Sûrenin başındaki iki satırlık kısımda, başka bazı gerçeklerle birlikte Kur’ân’ın başlıca şu on vasfı da bildirilir:

1- Hâ, Mîm: İ’caz ve *tehaddî* özelliğine işaret eder. 2- Tenzil (kısım kısım indirilen) 3- Rahmet eseri 4- Kitab

(yazılan) 5- Âyetleri açıklanmıştır. 6- Kur'ân yani okunandır. Zımnî (üstü kapalı) olarak "devamlı okuyunuz!" emri verilmiş sayılır. 7- Arapçadır. 8- Akıl sahiplerine, öğrenmek isteyenlere hitap eder. 9- Müjdeleyici. 10- Tehlikeyi haber verip uyarıcıdır.

5 – Ve derler ki: "Senin bizi davet ettiğin inançlara karşı kalplerimiz kapalıdır, örtüler içindedir; kulaklarımızda da ağırlık bulunmaktadır.

Hem aramızda bir perde çekilmiştir.

Artık bu durumda yapacağın bir şey varsa yap, biz de bildiğimiz gibi yapmaya devam edeceğiz!"

6 – De ki: "Ben de sizin gibi bir insanım. Yalnız, bana şu vahyolunuyor:

'Sizin İlahınız, sadece bir tek İlahtır.

O halde O'na yönelerek doğru yolda yürüyün,

O'ndan af dileyin! O'na eş, ortak uyduranların vay haline!"

7 – O müşrikler ki zekât vermez, âhireti de inkâr ederler.

8 – İman edip yararlı işler işleyenlere ise, kesintiye uğramayan bir mükâfat vardır." [18,3; 11,108]

9 – De ki: Siz dünyayı iki günde yaratan Allah'ın tek İlah olduğunu inkâr edip O'na birtakım eşler, ortaklar mı uyduruyorsunuz?

Halbuki bütün bunları yapan, Rabbulâlemindir. [2,29; 7,54; 79,27-33]

Müşriklerin bariz vasfı; Allah'ı rububiyette bir kabul etmekle birlikte, uluhiyette O'nun şerikleri olduğunu iddia etmeleridir.

10 – O, yerin üstünde yüce dağlar yarattı, orayı bereketli kıldı ve orada ihtiyaç sahipleri için dengeli olarak gıdalarını düzenledi. Bütün bunlar dört evrede oldu.

Yerde yaratılan bereketlerden maksat, yüz binlerce yıldan beri en küçük canlıdan, yüz binlerce canlı türüne mensup hadde hesaba gelmeyen yaratıkların faydalandığı hava, su, madenler, bitkiler ve hayvanlar gibi kaynaklardır.

11 – Sonra iradesi, bir gaz halinde olan göğe yöneldi. Ona ve yere şöyle buyurdu:

"İsteyerek de olsa, istemeyerek de olsa emrime gelin!" Onlar da: "Gönüllü olarak geldik." dediler.

12 – Derken, iki gün içinde, gökleri yedi kat olarak şekillendirdi ve her bir göğe kendisine ait işi vahyetti.

Biz dünya semasını kandillerle, yıldızlarla süsledik, bozulup yıkılmaktan koruduk. İşte bu, azîz ve alîm (üstün kudret sahibi, her şeyi en mükemmel tarzda bilen Allah)'ın takdiridir.

Bu ayetlerin ışığında bazı bilimsel verileri değerlendirerek diyebiliriz ki: Cenab-ı Hak kâinatı yaratmayı dileyince sonsuz kudretini izhar ederek, ölçüsü belirsiz bir enerji meydana getirdi ve o enerji zamanla yoğunlaşıp gaz halini aldı ve sonra da yoğunlaşıp bugünkü katı durumuna geçti. Yerküre iki jeolojik devirde oluşmuş ve sonra da oradaki kaynaklar belirlenerek, plan uyarınca dört jeolojik devirde oluşup bugünkü duruma gelmiştir. Zira âyetteki *yevm* kelimesi, başlangıç ve sonu kesin bilinmeyen uzun bir devir anlamına gelmektedir (...) Gökler, yerküre ile birlikte iki uzun devirde yedi tabaka haline getirilmiştir. Çünkü hepsi gaz halinde idi. Yoğunlaşıp katılaşması hep birlikte, iki devirde olmuştur. Bu âyetler müteşabih olduğundan başka yorumlar da mümkündür.

11. Âyetteki *fe* bağlacı zaman tertibi değil, beyan tertibini ifade eder, onun için "derken" diye çevirdik.

79, 30 âyeti önce gök, sonra yer; 41, 12 âyeti önce yer sonra gök; 21, 30 âyeti ise beraber yaratıldıklarını ifade eder gibidir. Bu durumda ortaya çıkan sorunun cevabı şöyledir: Yaratmanın başlangıcında gökler ve yer beraber iken, yerküre diğer cisimler arasında hepsinden önce yoğunlaşıp katılaşmış, derken Allah'ın iradesi göğe yönelerek orayı yedi sema halinde düzenlemiş, daha sonra yerkürenin düzenlenmesini gerçekleştirmiştir.

13 – Eğer yüz çevirirlerse sen şöyle de: "Ben, sizi Âd ve Semûd halklarını çarpan kasırga gibi bir kasırganın geleceğini bildirerek uyarıyorum."

14 – Kendilerine önlerinden, arkalarından resullerimiz:

"Allah'tan başkasına sakın ibadet etmeyiniz!" dediklerinde onlar: "Rabbimiz dileseydi, üstümüze melekler indirirdi.

Böyle olunca biz, sizinle gönderilen şeylerin hepsini inkâr ettik!" dediler.

15 – Âd halkına gelince; onlar dünyada haksız ve sebepsiz yere büyüklük taslayıp,

"Kuvvet yönünden var mı bize galip gelecek?" dediler.

Halbuki kendilerini yaratan Allah'ın, o mahlûklardan daha kuvvetli olduğunu görüp anlamadılar mı?

Onlar Bizim âyetlerimizi bile bile inkâr ediyorlardı.

16 – Biz de onların üzerine, o uğursuz günlerde bir kasırga gönderdik.

Bunu onlara dünya hayatında bir rezillik ve rüsvaylık tattırmak için yaptık.

Âhiret azabı ise daha çok rüsvay eder. Hem orada hiç kimse kendilerine yardım edemez. [69,7; 54,19]

Burada Âd halkının felakete uğradığı günler, onlar için uğursuz olarak nitelendirilmiştir. Aksi halde bu günlerde bir

uğursuzluk olsaydı, başka zamanlarda, başka kimselere de uğursuzluk meydana gelirdi.

17 – Semûd halkına gelince Biz onlara da doğru yolu gösterdik; fakat onlar körlüğü hidâyete tercih ettiler.

Derken işledikleri işler sebebiyle alçaltıcı bir azap yıldırımı onları alıverdi.

18 – İman edip de Allah’a karşı gelmekten sakınanları da kurtardık.

19 – Günü gelecek, Allah’ın düşmanları toplanıp cehenneme sevk olunmak üzere, baştan sona tutuklanacaklar.

20 – Nihayet oraya ulaştıklarında kulakları, gözleri ve derileri yaptıkları işleri söyleyip kendi aleyhlerinde şahitlik ederler. [36,65]

21 – Derilerine: “Niçin aleyhimizde şahitlik ettiniz?” deyince onlar:

“Bizi konuşturan, her şeyi konuşturan Allah’tır.

Zaten sizi ilkin yaratan ve sonunda da huzuruna götürüleceğiniz Rabbiniz de O’dur.”

22 – Siz, kulaklarınızın, gözlerinizin, derilerinizin,

aleyhinizde şahitlik edecekleri bir günün geleceğine inanmıyor ve ondan sakınmıyordunuz;

ayrıca siz, yaptıklarınızın çoğunu, Allah’ın bilmediğini sanıyordunuz.

23 – İşte Rabbiniz hakkında beslediğiniz bu kötü zandır ki sizi mahvetti de, o yüzden hüsrana uğrayanlardan oldunuz.

Bir hadis-i kudside Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: “Kulum Beni nasıl bilirse, Ben ona öyle muamele ederim.”

24 – Eğer sabredip dayanabilirlerse, cehennem zaten kendi yerleşme yerleridir.

Şayet özür dileyip Rab'lerini razı etmek için tekrar dünyaya dönmek isterlerse, onlara bu imkân verilmez.

25 – Biz onların yanına birtakım arkadaşlar katarız.

Bunlar, onların önlerinde ve arkalarında ne varsa, yaptıkları her türlü işi süsler, cazip gösterirler.

Böylece cinlerden ve insanlardan gelmiş geçmiş toplumlar hakkında yürürlükte olan cezalandırma hükmü, onlar hakkında da gerekli olur.

Çünkü onların hepsi kendilerini hüsrana atmışlardı. [43,36-37]

26 – Bir de kâfirler dediler ki: "Şu Kur'ân okunduğunda ona kulak vermediğiniz gibi, ona karşı yaygara koparıp onun, başkaları tarafından anlaşılmasını da engelleyin!

Ancak böyle yaparak üstünlük sağlayıp onu bastırmayı umabilirsiniz." [7,204]

27 – İşte Biz de onun için o kâfirlere dünyada şiddetli bir azap tattıracağız ve âhirette de yaptıkları o pek kötü işlere göre hak ettikleri karşılığı vereceğiz.

"Yakınları ziyaret, onlara sahip çıkma, muhtaçlara yardım, insanlara faydalı olma gibi güzel davranışlarını değil de, dünya ve âhiret mutluluğunun esası olarak insanlığa hediye edilen Kur'ân hidâyetine düşmanlık etme ile ortaya çıkan bu en büyük suçu göz önüne alarak müstahaklarını vereceğiz" anlamına gelir.

28 – İşte Allah düşmanlarının cezası da; o ateş!

Âyetlerimizi bile bile red ve inkâr ettiklerinden ötürü onlara orada ebedî kalmak vardır.

29 – Kâfirler cehennemde: "Ey Yüce Rabbimiz!" derler,

"Gerek cinlerden, gerek insanlardan bizi saptıran o şeytanları bize bir gösteriver de onları ayaklarımızla çiğneyelim, aşağıların aşağısı olsunlar" [7,38; 16,88]

30 – “Rabbimiz Allah’tır.” deyip sonra da istikamet üzere, doğru yolda yürüyenler yok mu,

işte onların yanına melekler inip: “Hiç endişe etmeyin, hiç üzülmeyin ve size vadedilen cennetle sevinin!” derler.

31-32 – Dünya hayatında da, âhirette de biz sizin dostunuzuz. Orada sizin canınızın çektiği her şey, Gafur ve Rahîm’den (affı, merhamet ve ihsanı bol olan Allah tarafından) bir ikram olarak sizindir.

Hem orada siz bütün istediklerinize kavuşacaksınız.

Meleklerin inmesi sırasında müminlerin onları görmeleri gerekmez. Melekler onları cesaretlendirmek, teselli etmek için gelir ve kalplerine kuvvet verirler.

33 – Allah yoluna çağıran, yararlı işler yapan ve “Ben Müslümanlardanım” diyen kimseden daha güzel söz söyleyen kim olabilir?”

Bu âyetlerin indirildiği sırada imanını açıklamak, hayatını tehlikeye atmak demekti. Hele İslâm’ı yaymaya çalışmak, kana susamışları davet etmek mânâsına geliyordu. Âyet başta Hz. Peygamber (a.s.) olarak müezzinleri ve Allah’ın dinine hizmet eden herkesi kapsamına alır.

34 – İyilikle kötülük bir olmaz. O halde sen kötülüğü en güzel tarzda uzaklaştırmaya bak!

Bir de bakarsın ki seninle kendisi arasında düşmanlık olan kişi candan, sıcak bir dost oluvermiş!

Şer, galip göründüğü durumlarda bile, aslında zayıftır.

Zira mahiyeti icabı çökmeye mahkûmdur.

Hayır ve dürüstlük ise gönüller fetheden, bizatihi bir kuvvettir. İyilik ve kötülük açık bir tarzda karşı karşıya geldiklerinde iyiliği takdir, kötülükten nefret etmeyen az insan bulunur. Şu halde “İyilikle kötülük bir olmaz.”

Kötü davranışı affetme bir iyiliktir. Fakat afla beraber iyilik etmekle, karşıdakinin gönlü fethedilir. Bunun pek az istisnası olabilir ki nadir, yok hükmündedir. Ama bu, öyle kolay bir iş değildir.

35 – Ama kötülüğe karşı iyilik hasleti, ancak sabredenlerin kârıdır, faziletten yana nasibi bol olanların kârıdır.[279]

36 – Eğer şeytandan gelen bir vesvese seni dürterse hemen Allah'a sığın! Çünkü O, her şeyi işitir, her şeyi mükemmel tarzda bilir. [7,199-200; 23,97-98]

Hak ile batıl mücadelesinde müminler kötülüğe karşı iyilikle cevap verdiğinde, şeytan üzüntüsünden kahrolur. Az da olsa bir yanlış davranışta bulunmalarını ister ki müminlerin lehinde düşünenleri kandırabilsin. Hatta müminler, kendilerine yapılan zulme karşılık verirken azıcık ölçüsüz davranırlarsa, "Şeytanın vesvesesinin etkisinde kalmış." sayılırlar. Müminler bu sebeple, büyük kuvvetlerini kaybederler. Çünkü yüzde yüz haklılıklarına ufak bir gölge düşürmüş, aleyhtekilere küçük bir bahane vermiş olurlar. Bu âyetin pek güzel bir tefsiri şu hadis-i şerifte yer alır:

Bir gün, bir adam gelip Hz. Ebû Bekir (r.a.)'a sürekli hakaret etti. Hz. Peygamber (a.s.) da, orada bulunuyordu. Adam hakaret ettikçe Hz. Ebû Bekir dinliyor, cevap vermiyordu. Hz. Peygamber (a.s.) ise tebessüm ediyordu. Nihayet Ebû Bekir dayanamayıp sert bir karşılık verince Hz. Peygamber'in çehresi değişti ve oradan ayrıldı. Ebû Bekir peşinden kalkıp sebebini sorunca buyurdu ki: "Sen sükût ettiğin sürece, bir melek senin yerine cevap veriyordu. Fakat sen ağzını açınca yanına şeytan geldi. Ben şeytanın olduğu yerde bulunmam." (İmam Ahmed, Müsned)

37 – Gece gündüz, Güneş, Ay, hepsi O'nun âyetlerindendir.

O halde Güneş’e ve Ay’a değil, onları öylece yaratana secde edin, eğer O’na ibadet ediyorsanız!

Bu âyet, secde âyetlerindendir.

38 – Eğer kibirlenecek olurlarsa, şunu bilsinler ki Rabbinin nezdinde olan melekler, gece gündüz O’nu tenzih, tesbih ederler ve asla usanmazlar.

39 – O’nun kudretinin ve hikmetinin delillerinden biri de şudur ki:

Sen yeri boynu bükük, kupkuru görürsün.

Fakat Biz üzerine su indirince yer harekete geçip kabarır.

İşte bu yere kim hayat veriyorsa ölüleri de O diriltecektir.

Çünkü O her şeye kadirdir.

40 – Âyetlerimiz konusunda, haktan sapanlar bize gizli kalmazlar.

Şimdi söyleyin bakalım: Cehenneme atılmak mı iyidir, yoksa kıyamet günü büyük duruşmaya tam bir güven içinde gelmek mi?

İstediğinizi yapın, çünkü O, bütün yaptıklarınızı görmektedir.

İlhad: İstikametten uzaklaşmak, asıl maksattan sapmak, dinden uzaklaşmak anlamlarına gelir.

41-42 – Kendilerine gelen bu şanı yüce dersi inkâr edenler elbette cezadan kurtulamazlar.

Hâlbuki o, eşsiz ve pek kıymetli bir kitaptır.

Öyle bir kitaptır ki batıl ona ne önünden, ne ardından, hiç bir taraftan yol bulamaz.

(Tam hüküm ve hikmet sahibi, bütün hamdlerin ve övgülerin sahibi) o hakîm ve hamîd tarafından indirilmiştir.

43 – Sana söylenenler, senden önceki peygamberlere söylenen sözlerden başka bir şey değildir.

Senin Rabbin hem mağfiret, hem de gayet acı bir azap sahibidir.

44 – Eğer biz Kur’ân’ı yabancı bir dille gönderseydik derlerdi ki:

“Neden, onun âyetleri açıkça beyan edilmedi? Dil yabancı, muhatap arap! Olur mu böyle şey?”

De ki: “O, iman edenler için hidâyet ve şifadır.”

Ama iman etmeyenlerin kulaklarında ağırlıklar vardır. Kur’ân onlara kapalı ve karanlık gelir.

Onların, çok uzak bir yerden sesleniliyor da söyleneni hiç anlamıyorlar gibi bir halleri vardır. [26,198-199; 17,82]

Bu, kâfirlerin inatlarının tezahürlerinden biridir. Hz. Peygamber’e: “Senin ana dilin olan Arapça ile bir şeyler söylemeni vahiy kabul etmemizi bekleme! Ama sen durup dururken “Farsça, Rumca gibi bir dille kusursuz bir beyanda bulunursan işte o zaman ‘Bu bir mûcizedir!” diye kabul edebiliriz.” demek istiyorlar. Onlara verilen cevapta: “Biz onlar anlasınlar diye kendi dilleriyle indirdik. Eğer yabancı dilden olsaydı bu sefer de: ‘Ne tuhaf! Arap olana yabancı dille hitap ediliyor!’ Yani şöyle demek isteyeceklerdi: “Gelin de görün: Araplara gönderilen peygamber yabancı dil konuşuyor. Ne kendisinin, ne de halkının bilmediği dille onlara hitap etmesi hiç akıl kârı mıdır?”

45 – Gerçekten Biz Mûsâ’ya da kitap vermiştik de Kur’ân hakkında bunlar ihtilaf ettiği gibi, onun hakkında da ihtilaf edilmişti.

Eğer Rabbinden haklarındaki azabı erteleme ve hükmü kıyamete bırakma şeklinde daha önce bir hüküm verilmiş olmasaydı, onların işleri çoktan bitirilmişti!

Bu gerçeğe rağmen onlar hâlâ bundan derin bir şüphe içindedirler.

46 – Kim yararlı işler yaparsa kendi lehine, kim kötülük yaparsa kendi aleyhinedir.

Rabbin kullarına asla zulmetmez.

47 – Kıyamet (yani dirilme) vaktini yalnız O bilir.

O’nun bilgisi ve izni olmaksızın, ne bir meyve tomurcuğundan çıkabilir, ne her hangi bir dişi hamile kalabilir, ne hâmile olan biri yavrusunu doğurabilir.

Gün gelecek: “Neredeymiş Bana ortak saydığınız putlar?” diye nida edecek de, müşrikler: “İçimizden buna şahitlik edecek bir tek kişi bile olmadığını Sana arz ederiz!” diyecekler. [7,187; 79,44; 6,59; 13,8; 35,11]

İnsanların çoğunu etkisi altına alan bir yanlışlık da kendisi için en önemli işi bırakıp daha tâli işlerle meşgul olmasıdır. 47-48. âyetler, kıyametin zamanını soranların dikkatlerini, kendilerinin verecekleri hesaba çekmektedir. Bir gün Peygamber Efendimiz (a.s.)’a yolda rastlayan biri: “Kıyamet ne zaman?” diye sorunca: “Ey Allah’ın kulu! Sen kıyamet için ne hazırladın?” diye cevap vererek aynı noktaya dikkat çekmiştir.

48 – Böylece daha önce ibadet ettikleri putlar ortadan kaybolur, müşrikler de kaçacak yer kalmadığını anlarlar.

49 – İnsan mal mülk istemekten usanmaz, ama kendisine maddî sıkıntı dokununca hemen ye’se düşer, ümitsiz olur. [10,12]

50 – Başına gelen bir sıkıntıdan sonra, tarafımızdan ona nimet tattırırsak:

“Bu benim hakkımdı zaten,

Kıyametin geleceğini de pek zannetmem.

Ama olur da (müminlerin dediği gibi), Rabbimin huzuruna götürülecek olsam bile,

O'nun yanında en güzel ne varsa o da benim olur, (hiç tereddüdünüz olmasın)!" der.

Biz elbette o kâfirlere, dünyada yapmış oldukları her şeyi tek tek bildireceğiz ve onlara şiddetli bir azap tattıracağız.

51 – Biz insana nimet verdiğimizde o, şükürden yüz çevirir, başını alır uzaklaşır.

Fakat kendisine sıkıntı dokununca, bir de bakarsın uzun uzun yalvarır durur. [17,83; 11,9]

52 – Artık söyleyin bakalım: Eğer bu Kur'ân Allah tarafından gönderilmiş de, siz bunu red ve inkâr etmişseniz,

o takdirde haktan iyice uzaklaşmış olan sizlerden daha sapık kim olabilir?

53 – Evet, Biz ileride onlara delillerimizi gerek dış dünyada, gerek kendi öz varlıklarında göstereceğiz; ta ki Kur'ân'ın, Allah tarafından gelen gerçeğin ta kendisi olduğu onlar tarafından da iyice anlaşılacak.

Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi? [4,166]

Âyetlerin gösterilmesi başlıca şu iki şekilde açıklanır: 1- Kur'ân'ın dâvetinin kısa zamanda dünyada yayılması. 2- Allah'ın insanlara yeryüzünde ve gökte, Kendi varlığına ve birliğine dair delilleri göstermesi. Kur'ân'da bildirdiği birçok hakikatin insanların yaptıkları bilimsel keşiflerle iyice anlaşılarak, Kur'ân'ın Allah katından geldiğini anlamaları.

54 – Ama dikkat edin ki onlar Rab'lerine kavuşma hususunda şüphe içindedirler.

İyi bilin ki O, her şeyi ilmi ve kudreti ile kuşatmıştır.

27935 Lk 19,26.

42 – ŞÛRÂ SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuş olup 53 âyettir. Adını, 38. âyette geçen ve toplum yönetiminde pek önemli olan şûrâ kavramından almıştır. Bu sûrenin hedefi, bütün hak peygamberlerin İslâm dinini tebliğ ettiklerini bildirmek ve bu dinin karşısına çıkanları uyarmaktır. Müminleri ise cennetle müjdelemektir. Sûre Kur'ân vahyine işaret ederek başladığı gibi, yine aynı konu hakkında tafsilat vererek sona ermektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1-2 – Hâ, Mîm. Ayn, Sîn, Kâf.

3 – (O üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibi) azîz ve hakîm olan Allah, böylece sana da, senden önceki resullere de buyruklarını vahyeder.

Vahy: Asıl muhatabı dışında kimsenin anlayamayacağı derecede meselâ, bir elektrik akımının geçmesi gibi gizli ve hızlı işaretle bildirme anlamınadır.

4 – Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. O, yüceler yücesidir, pek büyüktür.

5 – Öyle ki neredeyse gökler üstlerinden yarılacaklar.

Melekler Rab'lerini överek tenzih ve takdis eder ve yerde bulunanlar için mağfiret dilerler.

İyi bilin ki, gafur ve rahîm O'dur (affı, merhamet ve ihsanı pek boldur). [40,7]

Allah engin merhametiyle yoldan çıkmış, isyankâr, Kendisini bile inkâr eden müşriklere yıllarca mühlet verir,

rızıklarını vermeye devam eder. O kadar ki; onlar neredeyse bu dünyanın bir sahibi olmadığını zannetmeye bile giderler.

6 – Allah’tan başka birtakım hâmiler (veliler) edinenlere gelince, Allah onları daima gözetleyip kontrol etmektedir, sen onlar üzerinde yönetici değilsin.

Kur’ân-ı Kerîm’de velî kelimesi; hamî, koruyucu, idareci, ilah, dost, yardımcı gibi anlamlarda kullanılmıştır.

7 – Böylece sana Arapça bir Kur’ân vahyettik ki sen Anakent olan Mekke ile bütün etrafını uyarıp irşad edesin ve gerçekleşeceğinde hiç şüphe olmayan mahşer günündeki büyük buluşmayı haber veresin.

O ne müthiş manzara: Bir kısım cennette… Bir kısım alevli cehennemde! [64,9; 11,103-105]

8 – Eğer Allah dileseydi bütün insanları, aynı dine bağlı, tek ümmet yapardı.

Ama O, insanların hak etmelerine göre dilediği kimseyi rahmetine dahil eder. Zalimlerin ise ne hâmileri ne de yardımcıları vardır.

9 – Gerçek bu iken, bilâkis onlar Allah’tan başka birtakım hâmiler edindiler. Olacak iş midir bu! Hâmi ancak Allah’tır, ölüleri diriltecek de O’dur ve O her şeye kadirdir.

10 – (De ki): “Hangi hususta ihtilaf ederseniz bilin ki O’nun hükmü, Allah’a aittir. İşte Rabbim olan Allah budur.

Ben de yalnız O’na dayanır ve güvenir, O’na yönelip gönül veririm.” [4,59]

11 – O gökleri ve yeri yoktan yaratandır.

Size kendi nefislerinizden eşler yarattığı gibi davarlara da eşler yarattı. O, bu düzen içinde sizi üretiyor.

Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O, her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.

Bu âyet, Allah’ın sıfatları konusunda muhkem bir âyettir. Aynı konuda birçok müteşabih âyet de vardır. Zira Kur’ân-ı Kerîm’in üslubuna müşahhas anlatım metodu hâkimdir. Müteşabih âyetlerin zahirleri ilk anda, Allah’ın bazı sıfat, isim ve fiillerini yaratıklardaki kavramlarla ifade ettiğinden, bir benzerlik hatıra gelebilir. İşte bu benzetmeyi gidermek için o müteşabih âyetler bu gibi muhkem âyetlerin ışığında incelenir. Böylece Allah’ın zat, sıfat ve fiillerinde hiçbir yaratığa benzemediği kesinlikle anlaşılır.

12 – Göklerin ve yerin hazinelerinin anahtarları O’nun yanındadır.

Dilediğinin nasibini bollaştırır, dilediği kimsenin nasibini daraltır. Çünkü O, her şeyi bildiği gibi her duruma en uygun olanı da bilir.

13 – O, “Dini doğru anlayıp hükümlerini uygulayın ve o hususta tefrikaya düşmeyin!” diye, din esasları olarak Nuh’a emrettiğini, hem sana vahyettiğimizi, keza İbrâhim’e, Mûsâ’ya, Îsâ’ya emrettiğimizi sizin için de din kıldı.

Senin insanları davet ettiğin esaslar, müşriklere çok ağır gelmektedir.

Hâlbuki Allah dilediği kullarını bu din için seçer ve gönülden Kendine yöneleni doğru yola iletir. [33,7; 5,48]

14 – Geçmiş ümmetler, ancak kendilerine buna (tefrikanın haram olduğuna) dair bilgi ulaştıktan sonra, sırf aralarındaki ihtiras ve haset yüzünden bölündüler.

Daha önce Rabbin tarafından yürürlüğe konulan vaad, yani cezayı belirli süreye, kıyamete kadar erteleme sözü olmasaydı, onların işleri çoktan bitirilmişti bile!

Ehl-i kitaptan sonra kitaba vâris kılınanlar (Mekke müşrikleri) onun hakkında kuşku veren bir şüphe içindedirler.

15 – Onun için sen durma, hakka davet et ve sana emredildiği tarzda dosdoğru ol, sakın onların keyiflerine uyma ve şöyle de:

“Allah hangi kitabı indirmişse ben ona inandım.

Hem bana, aranızda adaletle hükmetmem emri verildi.

Allah bizim de, sizin de Rabbinizdir.

Bizim işlerimizin sorumluluğu bize, sizinkilerinki ise size aittir.

Bizimle sizin aranızda bir tartışma sebebi yoktur.

Allah hepimizi bir araya getirecekler.

Hepimiz de O’nun huzuruna götürüleceğiz.” [10,41]

16 – İnsanların çoğu dine dâveti kabul edip ona girdikten sonra,

Allah’ın dini hakkında hâlâ, ileri geri tartışanların itirazları, Rab’leri yanında boştur.

Onlara büyük bir gazap ve şiddetli bir azap vardır.

İtirazları boştur; zira ne naklî, ne aklî; ne teorik ne pratik, hiçbir tutamakları yoktur. İlmî ve amelî açıdan güzelliği ve haklılığı ortada olan hak ve istikamet karşısında yapılan münakaşa, sırf bir haksızlık ilanından ibaret kalır.

17 – Allah hakkı bildirip ikame etmek için kitabı ve adalet ölçüsünü indirmiştir.

Hep gerçeği bildiren o kitabın bildirdiği kıyamet, ne bilirsin, belki de yakın olabilir? [57,25; 55,7-9]

Bu âyet Kur’ân’ın, kâinat mizanı (dengesi) ve kıyamet arasında tam bir irtibat bulunduğunu gösterir. Kur’ân, dünya dengesini en güzel şekilde kurmayı öğreten bir kitaptır. Hayatın gidişatını iyi inceleyen kimse, dünyanın da bir sonu olup ebedî bir hayatın başlamasını bildiren kıyametin geleceğini anlar. Fakat inanmayan kâfirler acele

gelmesini isterken, müminler sabırla, tayin edilen vakti gözler, hatta onun dehşetinden endişe ederler.

18 – Kıyamet (yani dirilme) saatinin gelmesini acele ile isteyenler, ona inanmayanlardır.

Müminler ise onun gerçekten vaki olacağını bilir ve ondan kaçınırlar.

Kıyamet hakkında münakaşa edenler, haktan ve gerçekten çok uzak, derin bir sapıklık içindedirler.

19 – Allah kullarına büyük lütuf sahibidir.

Dilediği her kulunu, bir türlü rızıklandırır. O, pek kuvvetlidir, üstün kudret sahibidir. [11,6]

20 – Kim âhiret mahsülü isterse, onun ürünlerini fazla fazla artırırız.

Kim de sırf dünya menfaati isterse ona da ondan veririz, ama âhirette onun hiç nasibi olmaz. [17,21; 2,201]

21 – Yoksa Yüce Allah'ın izin vermediği birtakım şeyleri

kendilerine din diye kabul ettirmek isteyen putları mı var?

Şayet Allah'ın cezayı ertelemeye dair hükmü olmasaydı işleri çoktan bitirilmişti.

Zalimlere elbette gayet acı bir azap vardır.

22 – (Büyük duruşma günü) zalimlerin, kendi yaptıkları işlerden bucak bucak uzak durup, korkudan titrediklerini görürsün.

Halbuki çare yok, onların cezası tepelerinin üstünde durmaktadır.

İman edip yararlı işler yapanlar ise, cennet bahçelerindedirler.

Rab'leri yanında, cennette, istedikleri ne varsa kendilerine verilecektir.

İşte bu da pek büyük bir lütuftur.

23 – İşte bu, Allah'ın iman edip yararlı işler yapan kullarına verdiği mutluluk müjdesidir! De ki: Ben bu risalet ve irşad hizmetinden ötürü, sizden akrabalık sevgisinden başka beklediğim hiçbir karşılık yoktur.

İşte kim böyle bir sevgi olsun, başka iyi işler olsun gerçekleştirirse, Biz de onun o iyiliğinin sevap ve mükâfatını kat kat artırırız. Çünkü Allah gafurdur, şekûrdur (çok affedicidir, kullarının az işlerini fazlasıyla ödüllendirir). [4,40]

Buradaki akrabalık sevgisi şu şekillerde olabilir: 1. Hz. Peygamber'e (a.s.) şöyle demesi emrediliyor: "Sizden hiçbir ücret istemiyorum, sadece size olan akrabalığım sebebiyle, bu yakınlığın hukukunu gözetmenizi, bundan ötürü, bana bir sevgi göstermenizi temenni ediyorum." 2. "Sizden sadece benim en yakın akrabalarıma (Ali, Fâtıma ve evlatlarına) sevgi beslemenizi istiyorum." 3. Allah'a güzel davranışlarla yaklaşmayı arzu etmenizi istiyorum." Bu son mânâ hem daha genel hem de âyetin öncesine ve sonrasına daha uygundur.

24 – Yoksa senin hakkında: "Allah adına yalan uydurdu mu diyorlar? (Bunun gerçekle hiçbir ilgisi olamaz. Zira buna ancak kalbi mühürlü bazı beyinsizler cür'et edebilir).

Halbuki Allah dilerse senin kalbini mühürler. Allah batılı imha eder, hakkı ise indirdiği kitapla kuvvetlendirir. Gerçekten O, kalplerin içinde ne varsa bilir. [69,40-47]

25 – O'dur ki kullarının tövbesini kabul eder, günahlarını affeder. Hem sizin bütün yaptıklarınızı da bilir.

26 – Hem iman edip yararlı işler yapanların dualarına karşılık verir, hatta lütuf ve ihsanından onların ödüllerini artırır. Kâfirlere ise şiddetli bir azap vardır.

27 – Eğer Allah kullarına rızık ve imkânları bol bol yaysaydı, onlar dünyada azarlardı.

Lâkin O, bu imkânları dilediği bir ölçüye göre indirir. Çünkü O, kullarından haberdar olup onların bütün yaptıklarını ve yapacaklarını görmektedir.

Toplumun bütün fertlerini üretimde olduğu gibi tüketimde de eşit hale getirme hayali peşinde koşma ideolojisinin tutunduğu 2. dünya savaşı sonrası Avrupa'sında; dini inkâr eden J.P. Sartre, kendisi gibi münkir bir Sovyet yazarının şu tespitini, benimseyerek nakletmiştir. Bu âyet-i kerimenin ihtiva ettiği gerçeğe, uygun bir tarafın tespit olması itibariyle onu nakletmekte fayda görüyorum: "Refah, herkese şamil olunca, işte o zaman insanlığın trajedisi, yani sonu başlayacaktır" (H. Rousseau, *Les Religions*, s. 9-10.) Demek ki, Allah'ın bu dünyayı ve insanlığı yönetmesinin hikmetli ve pek isabetli olduğunu, gerçeği görmesini bilen herkes ikrar etmek zorundadır.

28 – O'dur ki insanlar artık ümitlerini kestikten sonra yağmur indirir, rahmetini her tarafa yayar. O, gerçek dost ve hâmidir, bütün övgülere ve hamdlere lâyıktır.

29 – Gökleri ve yeri yaratması ve oraları her türlü canlı ile doldurması, O'nun (kudretinin ve hikmetinin) delillerindendir. O elbette dilediği zaman onları mahşerde toplamaya da kadirdir.

30 – Başınıza gelen her musîbet, işlediğiniz günahlar (ihmal ve kusurlarınız) sebebiyledir, hatta Allah günahlarınızın çoğunu da affeder. [35,45; 4,79]

Bu hitap günahkârlaradır. Fakat gösterecekleri sabır sayesinde yüksek derecelere ulaştırılmak gibi sebeplerle, günahkâr olmayanların başlarına gelen musîbetler de yok değildir.

Müminlere gelen sıkıntılar, onlar için keffarettir. Allah'ın dinine hizmet için çalışan kimsenin çektiği sıkıntılar ise, onun sadece günahlarına keffaret olmakla kalmayıp aynı zamanda Allah katındaki derecesinin de yükselmesine vesiledir. Dolayısıyla öyle bir zatın, günahlarının cezasını ödediğini düşünmek çok yanlıştır.

31 – Siz, kaçmakla Allah'ın cezasından kendinizi kurtaramazsınız. Sizin Allah'tan başka ne haminiz, ne de yardımcınız yoktur.

32-35 – Denizlerde dağlar gibi akıp giden gemiler de O'nun kudretinin ve hikmetinin delillerindendir. Eğer O dilerse rüzgârı durdurur, gemiler de denizin üstünde durakalır. Elbette bunda sabrı ve şükrü bol olanlar için alacak ibretler vardır.

Yahut işledikleri günahlar sebebiyle o gemileri batırır, günahların birçoğunu da affeder.

Böyle yapmasının bir sebebi de, âyetlerimiz hakkında tartışanların kaçacak bir yerleri olmadığını onlara bildirmektir.

Kureyşliler ticaret amacıyla Hind okyanusuna, Afrika'nın sahil ülkelerine gemilerle yolculuk yapıyor, Kızıl Deniz'den geçiyorlardı.

36 – Size verilen ne varsa hep dünya hayatının geçici metâıdır. Allah'ın yanında, âhirette olan nimetler ise iman edenler ve Rab'lerine güvenenler için hem daha değerli hem de devamlıdır.

37 – Onlar öyle kimselerdir ki büyük günahlardan ve hayasız çirkin işlerden kaçınırlar, kızdıkları zaman öfkelerini yutar, karşıdakinin kusurlarını affederler. [3,134]

38 – Onlar öyle kimselerdir ki Rab'lerinin çağrısına kulak verip, namazı hakkıyla ifa ederler.

İşlerini istişare ile yürütürler, kendilerine nasib ettiğimiz imkânlardan hayırlı işlerde sarf ederler [3,159]

İstişare şunlardan dolayı gereklidir: 1.Eğer bir mesele iki veya daha fazla kişiyi ilgilendirdiği halde, o konuda bir kişi karar verirse, diğerlerine haksızlık edilmiş olur. 2.Müşterek işlerde bir kimse tek başına karar vermek istiyorsa bu, ya kendi çıkarını gözetmesinden ya da kendisini öbür kişilerden üstün görmesinden ileri gelir. Her iki durum da geçerli olamaz. 3.Müşterek işler hakkında karar vermek büyük sorumluluktur. Âhirette hesap vereceğine inanan hiç kimse, bu yükü tek başına yüklenmemelidir.

Hz. Peygamber (a.s.) ashabı ile istişare ettiği gibi, ondan sonra ashab da bunu yapmıştır. Mesela: halife seçimi, mürtedlerle savaş, şarap içenlere verilecek ceza, Irak arazisinin durumu gibi birçok konuda müşavere yapmışlardır.

39 – Onlar zulme uğradıklarında yardımlaşıp haklarını alırlar.[280]

40 – Ama unutmayın ki haksızlığın karşılığı, yapılan haksızlık kadar olabilir, fazlası helâl olmaz.

Bununla beraber kim affeder, haksızlık edenle arasını düzeltirse onun da mükâfatı artık Allah’a yaraşan tarzda olur.

Şu kesindir ki Allah zalimleri sevmez. [2,194; 16,126]

41 – Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, bunlara hiçbir sorumluluk yoktur.

42 – Sorumlu olanlar, ancak insanlara zulmedenler ve ülkede haksız yere başkalarının hukukuna saldıranlardır.

İşte böylelerinin hakkı gayet acı bir azaptır.

43 – Her kim dişini sıkarak sabreder ve kusurları affederse,

işte onun bu hareketi, ancak büyüklere yaraşan örnek davranışlardandır.

44 – Allah kimi şaşırtırsa, artık ondan sonra kendisini koruyacak kimse bulunamaz.

O zalimlerin azabı görünce, imanlı kul olmak için “Acaba geri dönme imkânı var mıdır?” dediklerini görürsün. [18,17; 6,27-28]

45 – Onları uğradıkları zilletten dolayı boyunları bükük, yürekleri titrer vaziyette cehennemin önüne getirildiklerinde, korkudan, sadece göz ucuyla ateşe baktıklarını fark edersin.

Müminler ise (bu manzara karşısında): “En büyük kayba uğrayanlar, hem kendilerini hem de ailelerini kıyamet gününde hüsrana sürükleyenlerdir.” derler.

İyi bilin ki zalimler devamlı bir azap içindedirler.

46 – Kendilerine, Allah’tan başka yardım edecek dostları da yoktur artık.

Allah kimi şaşırtırsa artık onun için hiçbir kurtuluş yolu yoktur.

47 – Allah tarafından gelecek ve geri çevrilmesi mümkün olmayacak olan gün gelmeden önce

Rabbinizin çağrısını kabul edip O’na dönün.

Yoksa o gün ne sığınacak bir delik bulabilirsiniz, ne de yaptıklarınızı inkâra bir çare! [75, 10-12]

Âyetin son cümlesi şu anlamlara gelebilir: 1.Yaptığınız kötülükleri inkâr edemeyeceksiniz. 2.Kimlik değiştirmek sûretiyle ortadan kaybolamazsınız. 3.Karşısında bulunduğunuz şeye kızamayacaksınız. 4.Bu durumdan kendinizi kurtarmanıza imkân yoktur.

48 – Eğer bu çağrıya sırtlarını dönerlerse, hoş biz de seni üzerlerine bekçi göndermedik ya!

Senin görevin sadece tebliğdir.

Biz insana tarafımızdan bir nimet tattırırsak o ferahlar, şımarır.

Ama başlarına, yine kendi işledikleri hatalar sebebiyle bir sıkıntı gelirse insan hemen nankörleşir. [2,272; 13,40]

49-50 – Göklerin ve yerin hâkimiyeti Allah'ındır. O dilediğini yaratır.

Dilediğine kız evlat, dilediğine erkek evlat verir, yahut kızlı oğlanlı olarak her iki cinsten karma yapar.

Dilediğini de kısır bırakır.

O her şeyi mükemmel bilir, her şeye kadirdir.

51 – Allah bir insana ancak vahiy yoluyla veya bir perde arkasından hitab eder, yahut ona Kendi izniyle dilediğini vahyedecek bir elçi gönderir.

Çünkü O yüceler yücesidir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

52 – İşte böylece sana da emrimizden bir rûh vahyettik. Hâlbuki sen daha önce kitap nedir, iman nedir bilmezdin.

Lâkin Biz onu, kullarımızdan dilediklerimize doğru yolu gösterdiğimiz bir nûr kıldık.

Sen gerçekten insanlara doğru yolu gösterirsin. [41,44; 4,174]

"Hayat üfleyen nefes" demek olan *Ruh,* Kur'an'ın sıfatlarından biridir. Zira Kur'an, inkâr ve cahalet sebebiyle ölü gibi olan insanlara hayat verir.

53 – Yani göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibi olan Allah'ın yolunu gösterirsin.

İyi bilin ki bütün işler eninde sonunda Allah'a döner, kararlar O'ndan çıkar.

28039 Çk,32,26-29; Lk 19,27.

43 – ZUHRUF SÛRESİ

Mekkîdir, âyet sayısı 89’dur. *Zuhruf*: “altın, mücevher” demektir. 35. âyette geçen bu kelimeden ötürü, Sûreye bu isim verilmiştir. Hedefi tevhid, risalet ve ölümden sonra dirilip hesap verme gerçeklerini hatırlatmaktır. Cahiliye devrindeki garip inanç ve uygulamaları da (meselâ kız evlat istememe, meleklerin Allah’ın kızları olduklarını iddia etme gibi) reddeder. Cahiliye arapları başta olmak üzere şirke düşen insanları şirkten vazgeçirmek için Hz. İbrâhim’in dininin gerçek yüzünü ortaya koyar. Sonra Hz. Mûsâ’nın tebliğ ve hizmetine geçilir. Sûre inananların ve kâfirlerin âhiretteki âkıbetlerini anlatarak sona erer.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hâ, Mîm,

2 – Açık olan ve gerçekleri açıklayan bu kitaba yemin olsun.

3 – Biz düşünüp anlamanız için onu Arapça bir Kur’ân olarak indirdik. [26,195; 12,2]

4 – O, Bizim nezdimizdeki ana kitapta saklı olup çok yücedir, hikmet doludur. [56,77-80; 80,11-16]

Ümmü’l-kitab: Bütün peygamberlere gönderilen ilahî mesajın, kendisinden alındığı asıl, ana kitap demektir. Levh-i Mahfuz olarak tefsir edilir.

5 – Siz kıymet bilmez bir topluluksunuz diye bu *Zikr* ile sizi uyarmaktan vaz mı geçeceğiz?

“Kıymet bilmez” şeklinde çevirdiğimiz *müsrif* kelimesi ayrıca “haddi aşan, kendi kendisini tüketen, nimetleri saçıp savuran, haktan uzaklaşmada aşırı giden, kendisine yazık eden” gibi anlamlara gelebilir. *Zikr*: “Hatırlatan, öğüt veren, ibretler içeren, uyaran hikmetli ve şerefli mesaj, ders” manalarındadır.

Burada, Hz. Peygamber (a.s.)’ın risaletinin başlangıcından, bu sûrenin indirildiği yaklaşık on yıllık bir sürecin sonuna kadarki dönemin, bir cümlede özetlendiğini görüyoruz. Toplumlarda yerleşmiş nice bozuklukları düzelten, hastalıklarını şefkatle tedavi eden, onları daldıkları bataklıktan kurtaran; cehalet, zulüm ve karanlıktan aydınlığa çıkaran peygamberlerini öldürmeye teşebbüs edecek kadar vahşilikte ileri giden o zalimlere böyle hitab ediliyor. Allah Teâlâ onlara şunu demek istiyor: “Sizi bu halde bırakmak Ben’im rahmet ve keremimle bağdaşmaz. Ne kadar serkeşlik etseniz de Ben sizi boğulmaya, helâk olmaya terk etmem. Allah insanlardan vazgeçmez.”

6 – Daha önce gelip geçmiş nesillere nice nebîler gönderdik!

7 – Onlara hiçbir nebî gelmedi ki onunla alay etmiş olmasınlar.

8 – Biz bunlardan, (senin Mekkeli muhataplarından) daha kuvvetli olan toplumlar helâk ettik. Nitekim öncekilerin kıssaları geçmiştir. [40,82-85; 43,56; 33,62]

9 – Onlara: “Gökleri ve yeri kim yarattı?” diye sorarsan, mutlaka: “Onları o Azîz ve Hakîm (O mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibi) yarattı.” derler.

10 – O Yaratıcıdır ki yeryüzünü sizin için beşik gibi yapmış ve yol bulmanız için yerde yollar ve geçitler var etmiştir.

Başka yerlerde, yer hakkında *firaş* denilirken burada *mehd* (beşik) denilmiştir. Böylece beşiğinde rahat eden bebek gibi, yeryüzünün bu ilahi tasarımıyla, insanların hayatı için en uygun şekilde hazırlandığı anlatılmıştır. Oysa gerçekte yerküre, en hızlı bir uçaktan daha fazla bir hızla uzayda dönmektedir. İçindeki sıcaklık, madenleri ve taşları bile eritecek güçtedir. Nitekim bazen volkanik püskürmeler de bunu hatırlatmaktadır. Allah böylesine büyük bir varlığı, kapsadığı bitmek tükenmek bilmez imkânlarıyla, insanlığın emrine vermekteki nimetlerini hatırlatmak istiyor.

11 – Gökten, bir ölçüye göre su indiren de O'dur.

Biz onunla ölü bir ülkeye hayat veririz.

İşte siz de mezarlarınızdan öyle çıkarılacaksınız.

12 – Bütün çiftleri yaratan, binmeniz için gemileri ve hayvanları var eden de O'dur.

Âyetteki *ezvac* kelimesinden sadece kadın ve erkekler kasdedilmez. Allah diğer mahlûkları da çift yaratmıştır. Meselâ elektriğin, pozitif ve negatif kutuplarının bir araya gelmesiyle sayısız cihazlar yapılmıştır.

13-14 – Ta ki onların üstüne binerken Rabbinizin nimetini hatırlayasınız ve şöyle diyesiniz:

"Bunları bizim hizmetimize veren Allah yüceler yücesidir, her türlü eksiklikten münezzehtir.

O lütfetmeseydi biz buna güç yetiremezdik.

Muhakkak ki biz sonunda Rabbimize döneceğiz."

Hz. Peygamber sefere çıkarken bineğine bindiğinde, "*Bismillah*" deyip atın üzengisine bastıktan sonra bu âyeti okuyarak üç defa *el-hamdülillah*, sonra üç defa *Allahu ekber* derdi. Sonra bu âyetlerde bildirilen: "*Sübhanellezî sehhare lena*..." duasını okurdu.

15 – Öyle iken, müşrikler tuttular kullarından bir kısmını O’nun cüz’ü (parçası) saydılar. Gerçekten insan çok nankördür!

16 – Ne o! Yoksa O, yaratıklarından, aklınız sıra kızları Kendisi evlat edindi de, o değerli oğulları size mi ikram etti?

Burada müşriklerin şiddetli çelişkileri vurgulanır: Onlar kız evlatlarını, hiç adam yerine koymuyor, hatta “Kızın oldu.” denilince kaçacak yer arıyorlardı. Kendileri erkek çocuk isterken, hoşlanmayıp hakir gördükleri kız çocuklarını Allah’a mal ediyor. “O’nun kızları” olduğunu iddia ediyorlardı. Kur’ân kız çocuklarını hakir gördüğünden değil, onların kendi kendileriyle çelişkiye düştüklerini ortaya koymak için bu ifadeleri naklediyor.

17 – O müşriklerden her biri, Rahman’a yakıştırdığı kız çocuğunun dünyaya geldiği haberini alınca,

birden yüzü mosmor kesilir, kederinden yutkunur durur.

18 – Onlar -iddialarınca- süs içinde yetişen ve tartışmada meramını kuvvetle anlatamayan kızları mı Allah’a isnad ediyorlar? (Oysa insanın en değerli saydığı şeyi Mâbud’una vermesi gerekir).

19 – Rahman’ın kulları olan melaikeyi de dişi saydılar.

Ne o! Onların yaratıldıkları sırada hazır mı bulundular?

Onların bu iddiaları yazılacak ve bundan ötürü onlar sorguya çekileceklerdir.

20 – Bir de dediler ki: “Eğer Rahman dileseydi, biz onlara tapmazdık.”

Aslında onların ciddi bir bilgileri yoktur. Onlar sırf kafadan atıyorlar.

21 – Yoksa Bizim onlara daha önce verdiğimiz bir kitap varmış da onlar buna mı sarılıyorlar?

22 – Hayır! Ne bilgileri var, ne kitapları! Sadece şöyle derler:

"Biz babalarımızı bir dine bağlanmış gördük. Biz de onların izlerinden gidiyoruz."

23 – İşte böylece senden önce, uyarıcı bir resul gönderdiğimiz hiçbir şehir yoktur ki oraların varlıklı kişileri:

"Biz babalarımızı bir dine bağlanmış gördük. Biz de onların izlerine uyduk!" demiş olmasınlar. [17,16; 31,21]

Varlıklı kişilerin hak dine karşı çıkmaları şundandır: 1.Bunlar mal mülk ile o derecede meşguldürler ki hak - batıl mücadelesine fikir yormazlar. Zihnen ve bedenen tembelleşmişlerdir. Kurulu düzen dışında bir şey düşünmezler. 2.Mevcut sistem sayesinde zenginleştiklerinden o düzenin devamını isterler.

24 – Peygamber onlara: "Peki, size babalarınızın bağlandığı dinden daha doğrusunu getirmişsem, yine de sürüp gidecek misiniz?" deyince onlar: "Şunu bilin ki," dediler, "Biz, sizinle gönderilen mesajı reddediyoruz."

25 – Bunun üzerine Biz de onlardan müminlerin intikamını aldık. İşte bak peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl oldu gör!"

26-27 – Bir vakit İbrâhim babasına ve halkına şöyle dedi:

"Bilin ki ben sizin taptıklarınızdan her türlü ilişiği kestim. Ben ancak beni yaratana ibadet ederim. O bana yol gösterecektir."

28 – O, bu sözü hakka dönsünler diye, gelecek nesillere devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı.

Hz. İbrâhim (a.s.)'ın neslinde bu miras devam edegelmişti. Hz. Peygamber (a.s.)'ın risaletinden önce Mekke'de "hanifler" diye bilinen ve Hz. İbrâhim'in inancına, bildikleri kadarıyla bağlı olan insanlar vardı.

29 – Doğrusu, Ben bunları da, babalarını da kendilerine hakikat ve onu açıklayan peygamber gelinceye kadar yaşattım.

30-31 – Ama bu gerçek kendilerine gelince: “Bu sihirdir, biz bunu kabul etmeyiz.” dediler ve eklediler: “Bu Kur’ân, bu iki şehirden büyük bir adama indirilseydi ya!”

İki şehir ile; Mekke ile Taif’i kasdediyorlardı.

32 – Senin Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar?

Hâlbuki bu dünya hayatında onların maişetlerini aralarında taksim eden, bir kısmının diğer kısmını çalıştırması için, kimini kimine üstün kılan Biz’iz.

Senin Rabbinin rahmeti ise, onların topladıkları bütün şeylerden daha hayırlıdır.

Dünyada rızıklar, rızık vesileleri, içtimaî hayatın teşkilatlanması, geçimlerin takdir edilmesi âciz insanlara bırakılsa elbette dünya hayatı alt üst olurdu. İnsanlar dünya hayatını bile tanzimden âciz iken, nerede kaldı ki nübüvvet meselelerini, nebî olmaya kimin lâyık olduğu gibi meseleleri bilebilsinler?

33-35 – Eğer, bütün insanların dinsizliğe imrenecek bir tek ümmet haline gelme mahzuru olmasaydı,

Rahman’ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri, evlerinin kapılarını, üzerine kurulacakları koltukları hep gümüşten yapardık.

Onları altına, mücevhere boğardık.

Fakat bütün bunlar dünya hayatının geçici metâından ibarettir.

Âhiret ise Rabbinin nezdinde Allah’a karşı gelmekten sakınanlara mahsustur.

36 – Kim Rahman’ın hikmetlerle dolu ders olarak gönderdiği Kur’ân’ı göz ardı ederse,

Biz de ona bir şeytan sardırırız; artık o, ona arkadaş olur. [4,115; 41,25]

37 – Bu şeytanlar onları yoldan çıkarırlar,

ama onlar kendilerinin hâlâ doğru yolda olduklarını sanırlar.

38 – Ta ki huzurumuza gelinceye kadar böyle devam eder.

Huzurumuza çıktığında arkadaşına:

“Keşke seninle aramız doğu ile batı arası kadar uzak olsaydı!

Meğer sen ne kötü arkadaşmışsın!” der.

39 – Allah buyurur: “Bu temenniniz bugün size hiçbir fayda vermez.

Çünkü hayat boyunca, birlikte zulmettiniz.

Burada da azabı birlikte çekeceksiniz!”

40 – Sen sağırlara söz işittirebilir, körleri doğru yolda yürütebilir, besbelli sapıklıkta olanları hidâyete erdirebilir misin?

41-42 – Ey Resulüm! Biz seni vefat ettirip yanımıza alsak da,

yine onlardan müminlerin intikamını alırız.

Yahut onlara vadettiğimiz azabı, sana sağlığında gösteririz.

Çünkü onlara karşı Biz her zaman güçlüyüz.

43 – O halde sen sana vahyedilen buyruklara sımsıkı sarıl! Muhakkak ki sen dosdoğru yoldasın.

44 – Bu Kur’ân hem sana hem milletine güzel bir namdır, şereftir.

İleride ondan dolayı sorguya çekileceksiniz.

45 – Senden önce gönderdiğimiz resullere sor bakalım:

Biz, hiç Rahman’dan başka tapılacak tanrılar kabul etmiş miyiz?

(Asla! Bütün resuller tevhidi titizlikle uygulamışlardır).

Resullerden maksat onlara verilen kutsal kitaplardır. Bu âyet bütün peygamberlerin halis tevhidi anlattıklarına delildir.

46 – Nitekim onlardan Mûsâ’yı, delillerimiz ve mûcizelerimizle Firavun’a ve ileri gelen yetkililerine gönderdik.

O da onlara: “Ben Rabbülâlemin’in size elçisiyim.” dedi.

Hz. Mûsâ’nın zikredilmesi, Mekke müşriklerine şunları düşündürmek içindir: 1. Peygamber tebliğine mazhar olan toplum lütfa nail olmuştur. Ama bunun değerini bilmezse, Firavun gibi helâk olacaktır. 2. Firavun Hz. Mûsâ’yı küçümsediği gibi siz de Hz. Muhammed’i küçümsüyorsunuz. Fakat asıl büyüklük ve küçüklük, Allah nezdinde olan ölçülere göredir.

47 – O, delillerimizle onlara gidince onlar alay edip gülmeye koyuldular.

48 – Onlara hep birbirinden büyük mûcizeler gösterdik. Belki dönüş yaparlar diye azaplarla sarstık.

Hz. Mûsâ (a.s.)’ın gösterdiği mûcizelerden burada kasdedilenler: 1.Büyücülerin yenilip Müslüman olmaları. 2.Hz. Mûsâ’nın duası üzerine kıtlık olması ve Firavun’un bile Hz. Mûsâ’dan dua rica etmesi ve onun da bunu kabul etmesi. 3.Hz. Mûsâ’nın haber verdiği sel ve dolu sebebiyle görülen zarar sonucunda Firavun’un yine dua rica etmesi. 4.Çekirge afeti ve Hz. Mûsâ’nın duası üzerine onların dağılmaları 5.Ülkeyi kaplayan haşerat ve kımılın Hz. Mûsâ’nın duası ile kalkması 6.Kurbağaların hücumu 7.Su

kaynakları kanla dolmuşken Hz. Mûsâ'nın duası bereketiyle bunların zail olması. [7,133; 17,101] [281]

49 – Azabı tadınca Mûsâ'ya: "Haydi büyücü! Sana verdiği sözünün gereği olarak bizim için Rabbine dua et, bizi bağışlasın, zira artık yola geleceğiz." dediler.

50 – Fakat Biz, onlardan azabı giderince, hemen sözlerinden caydılar. [7,133-135]

51-53 – Firavun halkına duyuru yapıp dedi ki: "Ey benim halkım!

Mısır'ın yönetimi benim elimde değil mi?

Ayaklarımın altından akan şu nehirler, kanallar benim değil mi?

Görmüyor musunuz? Yoksa ben, şu aşağılık, meramını bile neredeyse anlatamayan adamdan daha üstün değil miyim?

Eğer o dediği gibi ise, üstüne gökten altın bilezikler atılmalı, yahut beraberinde melaikeler gelmeli değil miydi?" [26,29; 28,38][282]

O devirde mesaj ilan etme yöntemi, burada bildirildiği üzere dellal çağırtmaktı. Bu dellallar şehir, köy ve kasabalarda konuyu halka duyururlardı. Zavallı Firavun'un elinde dalkavuk bir medya, haber ajansları veya devlet radyo ve TV'leri yoktu.

Hz. Mûsâ (a.s.)'da risaletten sonra kekemelik yoktu. Zira Taha, 27-36 âyetlerinde nakledilen "Dilimdeki tutukluğu çöz." duası, elbette kabul edilmişti. Firavun'un böyle demesi, ilahî mesajı anlamama konusundaki inadından ileri geliyordu. Kasden önemsemiyor veya önemsemez görünüyordu.

O dönemde, bir elçi gönderen hükümdar, önce onu, üzerinde ve çevresinde bütün ihtişam ve zenginliğini

ispatlayacak eşyalarla donatırdı. Firavun, Mûsâ (a.s.)'da bundan bir eser göremeyince, onun sadeliğini, elçi olmayışının delili saymak istemişti.

54 – O halkını küçümsedi, onlar da ona itaat ettiler. Doğrusu onlar yoldan iyice çıkmış bir toplum idi.

Bir dikta yönetimi hukuku çiğner, çevresindeki menfaatçi dalkavuklarla bir oligarşi kurar, dürüst ve erdemli insanları susturursa, açıkça söylemese bile halkını hiçe saymış demektir. Halk da fâsık ise; hak, batıl, erdem onlar için önemsiz olduğundan sürü gibi ona uyarlar. Zulme, şahsiyetsizliğe boyun eğer, ses çıkarmazken, hakkı tutan bir ses yükselirse, onu sustururken sesleri yüksek çıkar. İşte bunlar zilleti kabul ettiklerinden, hiç sayılmaya müstehak olmuşlardır.

55 – Onlar bizi gazaba davet edince, Biz de onların hepsini suda boğarak, onlardan müminlerin intikamını aldık. [30,47]

56 – Onları sonraki nesillere, geçmiş bir ibret ve misal yaptık.

57-58 – Vakta ki Meryem'in oğlu Îsâ misal verildi, derhal halkın keyiflenerek yaygara kopardılar ve "Bizim tanrılarımız mı üstün, dediler, yoksa o mu?"

Bunu, sırf bir münâkaşa olsun diye sana misal verdiler. Zaten onlar kavgacı bir toplumdur.

59-60 – Hayır, o bir tanrı değil, nimetimize mazhar ettiğimiz ve İsrailoğulları için bir örnek yaptığımız bir has kulumuzdu. Şayet yapmak isteseydik, sizin yerinize geçmek üzere melekler yaratırdık. Ama bu, Allah'ın hikmetine aykırıdır.

61 – Gerçekten o, kıyamet için bir beyandır.

Artık siz, o saatin geleceğinden hiç şüphe etmeyin de Bana tâbi olun.

Doğru yol budur.

62 – Sakın Şeytan sizi yoldan çevirmesin.

Çünkü o sizin besbelli düşmanınızdır.

63-64 – Îsâ, açık açık delillerle onlara gelince:

“Ben, size hikmet getirdim,

bir de hakkında ayrılığa düştüğünüz bazı şeyleri size açıklamak için geldim.

O halde Allah’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin!

Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir, yalnız O’na ibadet edin. Doğru yol budur.” dedi.

65 – Ondan sonra kendisine mensup birtakım fırkalar aralarında ayrılığa düştüler.

Gayet acı bir günün azabından zalimlerin vay haline!

66 – İnsanlar, hiç farkında değillerken o kıyametin ansızın başlarına gelivermesini mi bekliyorlar?

Bu ayetteki “o” zamiri hakkında başlıca iki tefsir vardır: 1- Kur’an-ı Kerimdir. Kuran dünyanın sonunu, insanların dirileceklerini bildirmektedir. Kıyamete kadar da başka peygamber gelmeyecektir(İbn Âşur). 2- Hz İsa’nın gökten nüzul etmesi kıyamet öncesinde vuku bulacak ve kıyamet alameti olacaktır(Razî, İbn Kesir).

67 – Müttakiler dışında dünyadaki bütün dostlar, o gün birbirine düşmandır. [29,25]

68 – Allah müttakilere şöyle buyurur: “Ey Benim kullarım!

Bugün size herhangi bir endişe yoktur.

Sizi üzen bir durum da olmayacaktır.”

69 – Ne mutlu onlara ki onlar, âyetlerimize inanmış ve Allah’a itaat etmişlerdir.

70 – Haydi siz de, eşleriniz de neş’e dolu olarak buyurun cennete!

71 – Altın tepsi ve kâselerle kendilerine ikram eden hizmetçiler, etraflarında fır döner.

Hülâsa orada canınız ne isterse, gözleriniz hangi manzaralardan hoşlanırsa hepsi var!

Hem siz burada devamlı kalacaksınız.

72 – İşte dünyada yaptığınız makbul işlerden dolayı vârisi yapıldığınız cennet!

73 – Size orada, istediğiniz şekilde yiyeceğiniz her türlü meyve vardır.

74 – Suçlular ise cehennem azabında ebedî kalacaklar,

75 – Azapları hiç azaltılmayacak,

orada bütün ümitlerini yitirmiş olarak kalacaklardır.

76 – Böyle yapmakla Biz onlara haksızlık etmedik, ama asıl kendileri öz canlarına zulmettiler.

77 – Cehennem bekçisine şöyle feryad ederler:

“Malik! Ne olur, tükendik artık!

Rabbin canımızı alsın, bitirsin işimizi!”

O da: “Ölüp kurtulmak yok, ebedî kalacaksınız burada!” der. [87,11-13]

78 – Allah da şöyle buyurur: “Biz size gerçeği getirmiştik.

Fakat çoğunuz hakikatten hoşlanmamıştınız.”

79 – Ey Resulüm! Onlar size hile kurmakta işi sağlama aldıklarını mı düşünüyorlar?

İşte Biz de işi sağlam tutuyoruz.

80 – Yoksa onlar Bizim, kendilerinin sırlarını ve gizli konuşmalarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Hayır işitiriz ve yanlarındaki elçilerimiz de yaptıkları her şeyi yazarlar.

81 – De ki: Faraza, Rahman’ın çocuğu olsaydı ona ilk ibadet eden ben olurdum! [39,4; 19,90-91]

(Ben bile bunu bilmediğime göre demek ki böyle bir şey yoktur!)

82 – Göklerin ve yerin Rabbi, o arşın, o muazzam saltanatın Rabbi,

Kendisine eş, ortak uyduranların iddialarından münezzehtir, yüceler yücesidir.

83 – Kendilerine bildirilen o hesap gününe kavuşuncaya kadar, onları kendi hallerine bırak, batıllarına dalsınlar, varsın oyalansınlar!

84 – O, Allah’tır, gökte de yerde de tek ve gerçek İlahtır.

O tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi hakkıyla bilir. [6,3]

85 – Göklerin, yerin ve ikisinin arasında olan bütün varlıkların mülk ve hâkimiyetine sahip olan Allah’ın şanı çok yücedir, hayır ve bereketi sınırsızdır.

Kıyamet saatini bilmek O’na aittir.

Hepiniz sonunda O’nun huzuruna götürüleceksiniz.

86 – Müşriklerin O’ndan başka yalvardıkları sahte tanrıların şefaat yetkileri yoktur.

Ancak bilerek hak ve gerçeğe şahitlik edenler bunu yapabileceklerdir.

87 – Eğer kendilerine: “Sizi kim yarattı?” diye sorarsan “Allah yarattı.” derler.

O halde, nasıl oluyor da O’nu tek İlah kabul etmekten vazgeçiriliyorlar?

88 – Allah, elbette Resulünün: “Ya Rabbî! Ne yapayım, onlar, bir türlü imana gelmeyen bir topluluktur” demesini de biliyor. [25,30]

89 – Şimdi sen onlardan yüz çevir ve: “Selâm size!” de. Artık yakında mâruz kalacakları âkıbeti öğrenirler.

[281] 48 Çk, 7-12.

[282] 51-53 Hz 29,3.

44 – DUHÂN SÛRESİ

Mekke döneminin sonuna doğru nâzil olan sûrelerden olup 59 âyettir. 10. âyetinde geçip “duman, gaz” mânasına gelen “duhan” kelimesi, bu sûreye isim olmuştur. Baş tarafında, müşriklerin başına gelecek bazı felaketlerden bahsedilir. Daha sonra da Hz. Mûsâ (a.s.)’ın Firavun’a hak dini tebliğ etmesi, neticede Firavun’un boğulup onun ülkesinin bir kısmına İsrailoğullarının vâris olması, dünya hayatının gayesiz olmayıp, hayatın âhiretteki büyük hüküm gününe doğru ilerlediği, müminler ile kâfirlerin âkıbetleri bildirilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hâ, Mîm.

2 – Açık olan ve gerçeği açıklayan bu kitaba yemin ederim ki;

3 – Biz onu kutlu bir gecede indirdik. Çünkü Biz haktan yüz çevirenleri uyarırız. [97,1; 2,185]

Müfessirlerin çoğuna göre bu kutlu gece Kadir Gecesidir. Bazıları ise Berat Gecesi olduğunu söylerler.

4-6 – O, öyle bir gecedir ki her hikmetli iş, tarafımızdan bir emir ile, o zaman yazılıp belirlenir.

Rabbinden bir rahmet olarak hep resuller göndermekteyiz. Muhakkak ki O, her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.

Emrin hakîm şu iki mânaya gelir: 1.Hikmetli, hiçbir yanlışı olmayan iş. 2.Kesinleşmiş, önlenmesi mümkün olmayan iş.

7-8 – Yakin, kesin bilgi ve itmi’nan peşinde iseniz, bilin ki O, göklerin, yerin ve ikisi arasındaki varlıkların Rabbidir.

O’ndan başka tanrı yoktur. Hayatı veren ve hayatı alıp öldüren de O’dur. Sizin ve daha önce gelmiş geçmiş atalarınızın da Rabbidir.

9 – Fakat onlar şüphe içindedirler. Din gerçekleriyle alay edip eğlenirler.

Allah’ı inkâr edenler ve müşrikler, fikirlerinde mutaassıp olsalar da, zaman zaman kuşkulanırlar. Zira bu mükemmel kâinatın Yaratıcı’sız olması imkânsızdır. Bu düşünce onların inançsızlığını, hiç değilse şüpheli hale getirir. Fakat dünyaya çok bağlı olduklarından, şüphelerini ileri götürüp imanda karar kılmaktan ekseriya mahrum kalırlar.

10-11 – O halde sen göğün, bütün insanları saracak olan aşikâr bir duman çıkaracağı günü gözle! Bu, gayet acı bir azaptır.

12 – İşte o zaman insanlar: “Ey Kerîm Rabbimiz, bizden bu azabı kaldır, çünkü artık iman ediyoruz!” derler. [6,27; 14,44]

Buradaki “duman” iki türlü tefsir edilmiştir:

a-Kureyş Hz. Peygamber’e isyanda ileri gidince o, Yusuf (a.s.)’ın yedi kıtlık yılı gibi kıtlığa mâruz kalmaları için beddua etti. Kıtlık oldu. Öyle ki köpek leşlerini bile yediler. Peygamberimize gelip, bunun kaldırılması için duasını istirham ettiler. Bu kıtlık sırasında, açlığın etkisiyle, onlar yer gök arasını duman halinde görüyorlardı. b-Kıyamet alâmetlerinden olarak doğu - batı arasını kaplayacak duman.

13-14 – Onlar nerede, iman nerede! Onlar ibret alan, hisse kapan insanlar değil.

Böyle olmadıkları için, gerçekleri apaçık anlatan Peygamber geldiği halde ona sırtlarını döndüler de: “Bu, başkaları tarafından bir şeyler belletilmiş delinin teki!” dediler.

Müşriklerin iddialarından biri de şu idi: “Muhammed aslında saf bir insan. Fakat perde arkasında birileri var kendisine öğretiyorlar, o da gelip bize anlatıyor.” Bellidir ki bu tutarsız bir iddiadır. Çünkü böyle bir özel öğretim olsaydı onun en yakınında olup devamlı temasta bulunduğu Hz.Hatice, Hz.Ebû Bekir, Hz. Ali, Hz. Zeyd (r.anhüm) gibi zatlara bu hal gizli kalmazdı. Eğer öyle olsaydı, bunların bağlılıkları sarsılmaz mıydı? Oysa bu zatlar, Hz.Peygamber (a.s.)’a en sadık olanlardı.

15 – Azabı üzerinizden biraz kaldıracağız, fakat siz yine eski halinize döneceksiniz. [6,28; 23,75; 10,98]

12. âyetin açıklamasında bildirildiği üzere Hz. Peygamber’den dua rica etmeleri üzerine o da dua etti. Cenab-ı Allah kıtlığı kaldırdıktan sonra, şükür yerine tekrar inkârlarına döndüler.

16 – Ama o müthiş satvetle kendilerini yakalayacağımız gün, onlardan tam intikam alırız. [30,47; 89, 21-24; 34,51]

17-18 – Biz onlardan önce Firavun’un halkını da imtihan ettik, onlara da pek değerli bir resul gelip demişti ki: “Allah’ın kullarını bana teslim edin! (benimle gitmelerine izin verin), çünkü ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim.”

19-21 – Sakın Allah’a baş kaldırmayın, zira ben size apaçık bir delil getiriyorum.

Beni taşlayıp öldürmenizden, benim de sizin de Rabbiniz olan Allah’a sığınıyorum.

Bana inanmıyorsanız, bari beni kendi halime bırakın! (bana kötülük etmeyin).”

22 – Onlar kabul etmeyince Rabbine şöyle yalvardı: “Ya Rabbî, onlar suçlu bir güruh! (Onları sana havale ettim, Sen onların hakkından gel!)”

23-24 – Yüce Allah buyurdu: “Mümin kullarımla geceleyin çıkıp git! Muhakkak ki sizi takip edeceklerdir. Denizi yarıp maiyetini geçirdikten sonra, onu olduğu gibi açık bırak! Çünkü onlar boğulacak bir ordudur.

Başka âyetlerde bildirildiği üzere, Hz. Mûsâ (a.s.) asasını denize vurarak, deniz sularının yarılmasını sağlamış, kavmi rahatça karşıya geçmiş, onları takip eden Firavun, ordusu ile beraber denizde boğulmuştu.

25-27 – Geride neler bırakmadılar neler!... Ne bağlar, bahçeler, ne pınarlar, ne çiftlikler... Ne güzel güzel konaklar, ne makamlar, içinde zevk-u safa sürdükleri ne nimetler!... [26,59; 7,137; 28,5]

28-29 – İşte böyle oldu! Sonra bütün bunları, başka bir topluma miras bıraktık. Merhamete lâyık olma haklarını kaybettiklerinden, perişan hallerine gök de ağlamadı, yer de ağlamadı. Artık onlara yeni bir mühlet de verilmedi. [26,59; 7,137]

Hasan el-Basrî (r.a.) mirasçı toplumun İsrailoğulları olduğunu söyler. Katâde ise der ki: “Bunlar, Firavun hanedanlarından sonraki toplumlardır. Zira İsrailoğullarının tekrar Mısır’a döndüklerine dair bilgi yoktur.”

30-31 – Böylece, İsrailoğullarını gerçekten zelil eden, aşağılayan o işkenceden, Firavun’un işkencesinden kurtardık. Doğrusu, bu adam, haddini aşan, büyüklük taslayan zorbanın teki idi.

Burada Mekke müşriklerine şöyle bir tehdit sezdirilmektedir: “Mısır’ın ihtişamlı hükümdarını bir kağıt

parçası gibi büzüp bir tarafa atan Allah, sizi de perişan edebilir.”

32 – Mûsâ’ya bağlı olanları da, durumlarını bilerek, o devirdeki bütün insanlara üstün kıldık.

33 – Onlara, apaçık imtihan içeren nice mûcizevî haller verdik.

34-36 – (Mekke müşrikleri ise), derler ki: “Biz bir kere öldük mü iş biter, artık dirilmemiz mümkün değil. Ama siz dirilme iddianızda tutarlı iseniz, daha önce gelip geçmiş atalarımızı diriltin de görelim!”

Burada “İlk ölüm” var diye, daha başka ölümlerin geleceği düşünülmemelidir. Meselâ: “Falancanın ilk çocuğu dünyaya geldi” denildiğinde, o kişinin bir çocuğu daha dünyaya geleceği değil, sadece o şahsın daha önce çocuğu olmayıp ilk çocuğunun dünyaya geldiği anlaşılır. Şu halde burada, tenâsuh (reenkarnasyon) iddiasına bir tutamak yoktur.

37 – Onlar mı daha güçlü kuvvetli, yoksa Tübba’ halkı ve onlardan önceki toplumlar mı? Belli ki onlar daha güçlü idiler. Ama ağır suçlar işlediklerinden imha ettik onları!

Kayser, Kisra, Firavun sırasıyla: Roma, İran, Mısır hükümdarlarının lakapları olduğu gibi Yemen (Himyer) hükümdarlarına da Tübba’ denirdi. m.ö. 115 - m.s. 300 arasında Sebe ülkesinde hükümran olmuşlardır.

38 – Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındaki varlıkları eğlenmek için yaratmadık!

39 – Evet, onları hak ve hikmetle, ciddî maksat ve gayelerle yarattık, ama onların çoğu bunu anlamazlar.

40 – Muhakkak ki bütün hesapların görüleceği o karar günü, hepsinin buluşacağı gündür.

41-42 – O gün dost dosta asla fayda veremez.

Allah’ın merhametine mazhar olanlar dışında, kimseye yardım da edilmez. O, gerçekten azîzdir, rahîmdir (üstün kudret sahibidir, merhamet ve ihsanı boldur). [23,101; 70,10-11]

43-44 – Muhakkak ki günahkârların yiyeceği zakkum ağacıdır.

45-46 – Kaynar su nasıl fokurdarsa, o da erimiş maden gibi karınlarında fokurdar.

47-50 – Allah Zebanîlere: “Tutun onu da, buyurur, cehennemin ta ortasına sürükleyin.

Sonra da başının üstünden kaynar su dökün!”

ve deyin ki: “Tat bakalım!

Hani üstündün, kudretliydin, asildin!”

İşte hakkında şüphe ve mücadele edip durduğunuz gerçek budur! [52,13-15]

51-57 – Müttakiler güvenli bir makamdadırlar:

Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar.

İnce ipekten ve parlak atlastan elbiseler giymiş olarak karşılıklı otururlar.

Hem Biz onları güzel gözlü hurilerle evlendiririz.

Onlar canlarının çektiği her meyveden rahatlıkla isterler.

İlk ölüm dışında artık orada ölüm tatmazlar.

Allah kendilerini, tarafından bir lütuf eseri olarak cehennem azabından korur.

İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı budur!

58 – Biz Kur’ân’ı, insanlar iyi anlayıp ibret alsınlar diye, senin dilinle indirerek anlaşılmasını kolaylaştırdık.

59 – O halde neticeyi bekle!

Zaten onlar da senin başına bir felaket gelmesi için can atmaktadırlar. [11.122; 58,21; 40,51-52]

45 – CÂSİYE SÛRESİ

Mekke döneminin sonlarında nâzil olmuştur, 37 âyettir. Câsiye “diz üstü çöken” mânasına olup, âhirette bütün milletlerin, Allah’ın hâkimiyeti önünde dize geldiklerini ifade eden bu kelime 28. âyette geçip, sûreye adını vermektedir.

Sûrenin birinci kısmı, Allah’ı bir tanımaya dâvet eder ve âhiret hayatını zihinlere yerleştirmeyi hedefler. İkinci kısım, vahyin gerçekliğini ispata yöneliktir. Son kısım ise, kâfirlerin bozguna uğrayıp, âkibetin müminlere ait olduğunu vurgular.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hâ, Mîm,

2 – Bu kitabın indirilmesi o (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibi) azîz ve hakîm Allah tarafındandır.

3 – Şüphesiz göklerde ve yerde müminler için Allah’ın kudret ve hikmetine dair çok deliller vardır.

4 – Siz insanların yaratılışınızda ve Allah’ın dünyanın her tarafında yaydığı canlılarda, kesin bilgiye ulaşıp gerçekleri tasdik edecek kimseler için deliller vardır.

5 – Gece ve gündüzün peş peşe gelip müddetlerinin uzayıp kısalmasında,

Allah’ın gökten bir rızık, yani yağmur indirip onunla ölümünden sonra yeryüzünü diriltmesinde,

rüzgârları evirip çevirmesinde,

akıllarını kullanıp düşünecek kimseler için Allah’ın kudretine ve hikmetine dair birçok deliller vardır.

Rüzgârlar gâh sıcak, gâh soğuk, gâh hızlı, gâh durgun, bazen kuru, bazan nemli olurlar. Bazen yağmur getirirken, bazen bulut götürürler. Bunlar elbette tesadüfî olmayıp, hikmet sahibi Allah'ın kanununa bağlıdır. Elbette mevsimlerin değişmesi, yeryüzünde yağmur dağılımı, su deveranı; güneşin, yerkürenin, rüzgârların, suyun, bitkilerin, hayvanların yönetiminin birbirinden bağımsız düşünülmesinin imkânsız olduğunu ortaya koymaktadır.

6 – (O tekvînî âyetlerin yanında) işte bunlar da Allah'ın (tenzîlî) âyetleridir ki, gerçeğin ta kendisi olarak (Cebrail vasıtasıyla) okuyup beyan ediyoruz.

Allah'a ve O'nun âyetlerine inanmadıktan sonra, onlar acaba daha hangi söze inanacaklar?

7-8 – Yalana, sahtekârlığa, günaha dadanan her kimsenin vay haline!

Böylesi, Allah'ın kendisine okunan âyetlerini işitir de sonra kibrine yediremeyip büyüklük taslayarak, sanki onları hiç işitmemiş gibi inkârında direnir. Ona gayet acı bir azabı müjdele (!)

9 – Âyetlerimizden öğrendiği bir şeyler olursa, onları alaya alır. İşte onlara hor ve zelil edecek bir azabın geleceğini müjdele!

10 – Peşlerinde de cehennem onları beklemektedir. Ne kazandıkları servetler, ne de Allah'tan başka edindikleri dostlar ve hâmiler, kendilerine fayda vermez. Onların hakkı müthiş bir azaptır.

11 – Bu Kur'ân, hidâyet rehberidir. Rab'lerinin âyetlerini reddedenlere ise, en fenasından gayet acı bir azap vardır.

12 – Allah o yüce Zattır ki, içinde emri ve izni ile gemiler akıp gitsin, lütfundan nasiplerinizi arayıp şükredesiniz diye denizleri hizmetinize vermiştir.

13 – Hem göklerde ve yerde ne varsa, hepsini Kendi tarafından bir lütuf olarak hizmetinize veren de O'dur. Elbette bunda düşünecek kimseler için ibretler vardır. [16,53]

14 – İman edenlere söyle ki; Allah'ın ceza günlerinin gelip çatacağını beklemeyenlerin ezalarına aldırış etmesinler, kusurlarını bağışlasınlar.

Çünkü nasılsa Allah, herkese yaptıklarının karşılığını verecektir (iman edenlere de sabır ve aflarının ödülünü verecektir.)

Müminler, kâfirlerin dilleriyle, kalemleriyle veya her hangi bir vasıta ile yaptıkları suçlamalara karşı, o ahlâksız ve düşüncesiz insanların seviyelerine inmek sûretiyle, kendi yüksek vasıflarına zarar vermesinler. Onların işlerini Allah'a havale etsinler.

15 – Kim yararlı bir iş yaparsa, kendisi için yapar.

Kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir.

Sonunda Rabbinizin huzuruna götürüleceksiniz.

16 – Gerçekten Biz İsrailoğullarına, kitap, hükümranlık, hikmet ve nübüvvet verdik.

Onları helâl ve has nimetlerle rızıklandırdık ve onları diğer insanlara üstün kıldık. [2,47]

Âyette geçen *"hükm"* şu üç anlama gelebilir: 1.Kitaba dair bilgi, feraset. 2.Kitaba göre amel etme. 3.Muamelatta muhakeme yeteneği.

Burası İsrailoğullarının daimî bir üstünlükleri mânasına gelmeyip, o dönemde Allah'ın dinine hizmet için seçildikleri ve hakkı tebliğ için kitabın taşıyıcıları kılındıklarını gösterir.

17 – Onlara din işinde parlak deliller, mûcizeler verdik.

Şimdi onların din konusunda ihtilaf etmeleri, sırf kendilerine gerçeğe dair ilim geldikten sonra kendi

aralarındaki haset ve ihtirastan dolayıdır.

Senin Rabbin kıyamet günü, ayrılığa düştükleri hususlarda aralarında hükmünü verecektir.

18 – Sonra din işinde, seni ayrı bir şeriat yoluna koyduk. Sen ona tâbi ol, gerçeği bilmeyenlerin keyiflerine uyma! [42,13-15]

İsrailoğulları bütün insanlara yönelik din hizmetini yürütemeyince Allah bu hizmeti Hz. Muhammed (a.s.)'ın ümmetine verdiğini bildirmektedir.

19 – Çünkü Allah'tan gelecek herhangi bir cezayı önleme hususunda, onlar sana hiçbir fayda veremezler. Zalimler birbirinin dostudur. Allah ise müttakilerin dostudur!

20 – Bu Kur'ân, delilleri ile, fikirleri ve kalpleri aydınlatan basiret nurlarıdır iman edecek kimseler için hidâyet rehberi ve rahmettir.

21 – Yoksa o kötülükleri işleyip duranlar, iman edip yararlı işler gerçekleştirenlere yaptığımız muameleyi, kendilerine de göstereceğimizi,

hayatlarında ve ölümlerinde onları bir tutacağımızı mı sanıyorlar? Ne kötü, ne yanlış bir muhakeme! [59,20]

Kâinatta atomlardan güneşlere kadar her şeyde hikmet, intizam, adalet ve ölçü ile hükmeden bir rubûbiyet vardır. Onun, yaratma gayesine uygun hareket ederek ömürlerini geçiren müminleri takdir, bunun aksine hayata tuzak kuran, nizamı bozan kâfir ve fâsıkları tekdir etmemesi, adalet ve hikmetinden vazgeçmesi mânasına gelir. Gerek müminler mükâfatlarını, gerek kâfirler cezalarını ekseriya bu dünyada almadıklarına göre, demek ki netice, büyük bir mahkemeye bırakılmaktadır.

22 – Hâlbuki Allah gökleri ve yeri hikmetle, gerçek bir maksatla

ve bir de herkes ne kazanmışsa, kendilerine asla haksızlık edilmeksizin, ona göre karşılık görmesi için yaratmıştır.

23 – Baksana kendi heva ve hevesini ilah edinen,

ilmi olduğu halde Allah'ın kendisini şaşırtıp,

kulağını ve kalbini mühürlediği, gözlerine de perde çektiği kimsenin haline!

Hakkı görmemekte ve azgınlıkta ısrar etmesi sebebiyle

Allah'ın şaşırttığı bu kimseyi kim yola getirebilir? Düşünmüyor musunuz? [7,186]

Bu meal, "*alâ ilmin*" kısmının mef'ul zamirinden hal kabul edilmesi durumuna göre verilmiştir. İnsan, aklını ve ilmini, ilahî vahyin ışığı ile aydınlatmaz da, benlik iddiasına girerse, Güneşin aydınlığından kendisini mahrum bırakıp, azıcık ışığına güvendiği için kendisini gecenin karanlığına mahkûm eden ateşböceği durumuna düşer. Çünkü heva ve şehvet, gözü kör, kulağı sağır, kalbi duygusuz eder. O kimse bilgin de olsa, ilmine rağmen hakkı duymaz olur. Nitekim filozofların ve dünya menfaatlerine düşkün din bilginlerinin birçoğu böyle olmuştur.

Diğer muhtemel mâna ise, "*alâ ilmin*" kaydını: failden hal saymaktır. Buna göre "Allah'ın, durumunu bildiği için şaşırttığı, yahut Allah'ın bir bilgiye göre şaşırttığı" demek olur.

Âhireti inkâr etmek insanın ahlâkını tamamen felç eder. Zira insanı insanlık dairesinde tutan şey, yaptıklarından âhirette hesap verme inancıdır. Bu inanç olmazsa insan vahşi hayvanlardan daha zalim olabilir.

24 – Âhireti inkâr eden kâfirler bir de şöyle dediler: "Hayat, sadece bu dünyada yaşadığımız hayattan ibarettir: Ölürüz, yaşarız. Bizi yalnız zamanın akışı helâk eder."

Aslında, buna dair hiçbir kesin bilgileri yoktur, onlar sadece zanlarıyla böyle söylüyorlar.

25 – Kendilerine iman esaslarına ve bu arada âhirete dair âyetlerimiz açık açık okunduğunda, onların ileri sürdükleri tek iddia: “Eğer siz bu inancınızda tutarlı iseniz, gelip geçmiş atalarımızı diriltin de önümüze getirin!” demekten başka bir şey olmaz. [2,28; 30,27]

26 – De ki: “Size hayatı veren Allah’tır. Sonra sizi yine O öldürür, sonra da hepinizi, hakkında hiç şüphe olmayan kıyamet (dirilme) günü bir araya toplar; ama insanların çoğu bu gerçeği bilmezler.” [64,9; 77,12-13; 11,104; 70,6-7]

27 – Göklerin ve yerin hakimiyeti Allah’ındır. Kıyamet saati gelip çattığı gün, işte o gün batıl dâva peşinde olanlar, en büyük kayba uğrayacaklardır.

28 – O gün bütün ümmetleri, bir araya toplanmış ve diz çökmüş vaziyette görürsün.

Her ümmet, hesap defterlerini okumaya çağırılır.

Daha önce ne yaptıysanız bugün sadece onun karşılığını alırsınız. [17,14; 75,13-15; 18,49]

29 – İşte karşınızda sadece gerçekleri dile getiren defterimiz! Biz sizin yaptığınız her işi bir yere kaydediyorduk. [17,14; 18,49]

Kaydetme şekillerinden biri de yazmaktır. Fakat dünyada insanlar bile kaydetmenin çeşitli şekillerini bulmuşlardır. Allah Teâlâ insanların davranışlarını, düşüncelerini kim bilir hangi tarzda kaydettirmek sûretiyle önlerine serecektir.

30 – İman edip yararlı işler yapanların Yüce Rab’leri, kendilerini rahmetine alır. İşte en kesin başarı, en büyük mutluluk budur!

31 – Kâfirlere ise Yüce Allah tarafından, şöyle denilir: “Âyetlerim size okunduğunda siz büyüklük taslamış ve hep suç işleyen kimseler olmuştunuz değil mi?”

32 – Size: “Allah’ın vaadi gerçektir, kıyamet (dirilme) saati mutlaka gelecektir” denildiğinde siz:

“Kıyamet neymiş bilmeyiz, biz olsa olsa bir zan ve tahminde bulunabiliriz, ama biz kesin bir tarzda ona inanmayız.” demiştiniz.

33 – Derken, yaptıkları ne kadar kötü, pis iş varsa karşılarına çıktı.

Alay ettikleri cehennem azabı, kendilerini her taraftan sardı.

34-35 – Ve kendilerine şöyle denildi: “Siz Bizi, daha önce nasıl unutup terk ettiyseniz,

Biz de bugün sizi unutup kendi halinize bırakacağız! Kalacağınız yer ateştir. Hiçbir yardımcınız da yoktur.

Bu böyle olacak, çünkü siz Allah’ın âyetlerini alay konusu yaptınız, dünya hayatı sizi aldattı.”

Bugün artık ne oradan çıkarılırlar, ne de özürleri kabul edilip dünyaya gönderilirler.

36 – Demek ki bütün hamdler, övgüler göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur.

37 – Göklerde ve yerde ululuk yalnız O’na aittir. Azîz ve hakîm O’dur (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

46 – AHKÂF SÛRESİ

Mekke döneminin sonlarında indirilmiştir, 35 âyettir. Sûrenin adı 21. âyetinde geçen kelimeden gelmektedir. *Ahkâf*: “Kum tepeleri” demektir. Bu sûre *Havamîm* grubunun son sûresidir.

Sûre Mekke’li ilk muhataplar başta olarak, hak dine karşı çıkanların, Âd halkı gibi imha edileceklerini belirtip onları uyarmakta, Hz. Muhammed (a.s.)’ın risaletini kabul etmeleri gerektiğini belirtmektedir. Sûrenin sonunda Kur’ân’ı dinleyip doğru yola giren bazı cinlerin kendi kavimlerini uyarmaya gittikleri bildirilerek, inatçı insan kâfirlerine ders verilmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hâ, Mîm.

2 – Bu kitabın indirilmesi, (o üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibi), azîz ve hakîm Allah tarafındandır.

3 – Biz gökleri, yeri ve bunların arasındaki varlıkları ancak gerçek bir maksatla, adalet ve hikmetle, bir de belli bir süre için yarattık. Ama kâfirler uyarıldıkları kıyamet gününden yüz çevirirler.

4 – Müşriklere de ki: “Şimdi baksanıza şu sizin Allah’tan başka ilahlaştırıp yalvardığınız putlarınıza!

Söyler misiniz, onlar yerde hangi şeyi yaratmışlar, yoksa göklerde mi bir ortaklıkları var?

(Akıl yönünden bu mümkün olmayınca, nakil yönünden putlara ibadetin gerçek olduğunu gösterin) Eğer bu

iddianızda tutarlı iseniz, bundan önce gelmiş bir kitap yahut hiç değilse bir bilgi kalıntısı varsa getirin görelim!”

Daha önceki kitaptan maksat, Allah tarafından gönderilen kitaplardır. Bilgi kırıntısı ise, önceki peygamberlerin tebligatlarının kalıntılarıdır. Bunlarda şirke gerçeklik payı veren bir taraf yoktur. Kutsal kitaplar bir yana, bilimsel kitaplardan veya araştırmalardan hiçbiri, Allah’tan başka bir yaratıcı bulunduğuna delâlet etmez.

5 – Kendisinin duasına, ta kıyamete kadar cevap veremeyecek olan ve esasen kendilerine yapılan dualardan habersiz o Allah’tan başka uydurulan nesnelere yalvaran kimseden daha şaşkın biri hiç olabilir mi?

6 – İnsanlar diriltilip mahşere toplandıklarında bu putlar, müşriklere düşman kesilir ve onların kendilerine tapınmalarını şiddetle reddederler. [19,81-82; 29,25]

“*Kânû*”daki zamirin müşriklere de râci olması mümkün olup buna göre mâna şöyle olabilir: “Müşrikler, onlara taptıklarını inkâr ederler.”

7 – Âyetlerimiz açık açık okunup beyan edildiğinde o kâfirler önlerine gelen gerçek hakkında: “Bu, besbelli bir sihirdir!” derler.

Sihir diye nitelemeleri bir bakıma, bu kitabın sıradan bir kelam olmayıp bir insan sözü olmadığının kendi ağızlarıyla itiraf edilmesidir.

8 – Yoksa, “Kur’ân’ı kendisi uydurdu!” mu diyorlar? De ki: “Eğer ben uydurduysam zaten Allah, çok geçmeden cezamı verir. Siz bana yardım etmek isteseniz bile Allah’ın azabından beni kurtaramazsınız! (Ben cezamı çekmeye hazırım. Siz rahat olun). Demek ki sizin bu kabil laflarınız boş sözlerden, içine daldığınız yaygaradan ibarettir

Allah da bunu pek iyi bilmektedir. Benimle sizin aranızda şahit olarak O, kâfidir. O gafurdur, rahîmdir (affı, merhamet ve ihsanı pek boldur). [72,22-23; 69,44-47; 25,5-6]

9 – De ki: Peygamber olarak gelen ilk insan ben değilim ki! (Sanki peygamber olduğunu söyleyen ilk insan benmişim gibi nedir bu kadar tepkiniz?)

Dünya hayatında benim ve sizin başınıza neler geleceğini bilemem. Ben sadece bana ne vahyediliyorsa ona uyarım. Çünkü ben açıkça uyaran bir elçiden başka bir şey değilim.

Âhirette insanların mâruz kalacakları durumları bildirmek peygamberlerin görevine dahildir. Fakat dünyada neler olacağını bilmek böyle değildir. Onun için mealde “dünya hayatında” kaydını koymak gerekmiştir. Müşriklerin keyfî tahakkümle, alay etme ve işi yokuşa sürme gibi maksatlarla Hz. Peygambere yönelttikleri olur olmaz isteklerinin saçmalığı vurgulanmış ve Peygamberin görevine, kendilerinin ondan nasıl faydalanacaklarına işaret edilmiş oluyor.

10 – De ki: Söyleyin bakalım: Eğer bu Kur’ân Allah tarafından geldiği halde siz reddetmişseniz, İsrailoğullarından da bir şahit, (tevhid, âhiret vb. İman esasları gibi Kur’ân’da bildirilen hakikatlerin) benzerine şahitlik edip iman ettiği halde, siz büyüklük taslayarak iman etmezseniz sizden daha şaşkın, daha zalim kimse olabilir mi? Allah elbette böyle zalimleri hidâyet edip emellerine ulaştırmaz.

Buradaki şahit, Medine’deki en meşhur Yahudi bilgini Abdullah İbn Selâm (r.a) gibi kimselerdir.

11 – İnkâr edenler bir de, müminler hakkında şöyle derler: “Bu İslâm dini eğer önemli ve değerli bir şey olsaydı, bu Müslümanlar akıllarını kullanıp onu anlamakta bizi

geçemezlerdi.” Kendileri bunu başaramayınca “Bu, zaten eski, modası geçmiş bir yalan!” deyip geçiştirmek isterler.

Mütekebbir, mağrur müşriklerin gözleri, dar dünya çıkarlarından başka bir şey görmediğinden, enaniyetleri akıl ve görüşlerini daralttığından, kendilerini ve görüşlerini hakikatin tek ölçüsü sanırlar. Müslümanlar hakkında ise peşin hükümlüdürler. Onların verdikleri en iyi not: “Akılları fazla ermeyen, safdil” olmaları şeklindedir. Böyle olunca, kendilerinin farkına varmadıkları önemli, gerçek, değerli hiçbir şeyi, müminlerin onlardan önce bulmalarını mümkün saymazlar. Kendilerinin malı olmayan hiçbir şey doğru, güzel, önemli, değerli, faydalı olamayacağı için, en parlak gerçekleri bile onlara kabul ettirmek mümkün değildir.

12 – Bundan önce, bir rehber ve rahmet olarak Mûsa’nın kitabı vardı. Bu ise, zalimleri uyarmak, iyi hareket eden müminleri müjdelemek üzere indirilmiş, onu doğrulayan Arapça bir kitaptır.

13 – Onlar ki “Rabbimiz Allah’tır” deyip sonra da dürüst hareket ederler, işte onlara korku ve endişe yoktur, onlar kendilerini üzecek hiçbir durumla da karşılaşmazlar.

14 – Onlar cennetlik olup, yaptıkları güzel işlere karşılık olarak ebedî kalmak üzere o cennetlere girerler.

15 – Biz insana, anne ve babasına güzel muamele etmesini emrettik.

Zira annesi onu nice zahmetlerle karnında taşımış ve nice güçlüklerle doğurmuştur.

Çocuğun anne karnında taşınması ve sütten kesilmesi otuz ay sürer.

Nihayet insan, gücünü kuvvetini bulup daha sonra kırk yaşına girince

“Ya Rabbî!” der. “Gerek bana, gerek anneme babama lütfettiğin nimetlerine şükür yoluna beni sevk et!

Senin razı olacağın yararlı işler yapmaya beni yönelt ve bana salih, dine bağlı, makbul nesil nasib eyle!

Rabbim! Senin kapına döndüm, ben sana teslim olanlardanım.” [17,23; 31,14]

16 – İşte Biz, onların yaptıkları en güzel işlerini, taatlerini kabul edip, günahlarını affedeceğiz.

Bunlar cennetlikler arasındadırlar. Bu, onlara söz verilen gerçek bir vaaddir.

17 – Fakat bir de öyleleri var ki, kendisini imana dâvet eden anne ve babasına:

“Öf be! (Yetti artık!) Benden önce nice nesiller ölüp de geri dönmediği halde, siz beni mezarımdan dirilip çıkarılmakla mı korkutuyorsunuz!” derken,

onlar: Allah’a sığınıp yalvararak oğullarına:

“Yazık ediyorsun kendine! derler, imana gel, Allah’ın vâdi elbette gerçektir.”

O ise yine de: “Bu âhiret inancı eskilerin masallarından başka bir şey değildir” diye diretir.

18 – İşte onlar, kendilerinden önce insanlardan ve cinlerden gelmiş geçmiş topluluklar içinde,

haklarında azap hükmü kesinleşmiş olanlardır.

Çünkü onlar hüsrana uğramış kimselerdir.

19 – Herkesin, yaptığı işlere göre dereceleri vardır.

Sonuçta Allah onlara işlerinin karşılığını tam tamına ödeyecek,

onlar asla haksızlığa mâruz kalmayacaklardır.

20 – Gün gelecek, kâfirler cehennem ateşinin karşısına tutulurken onlara şöyle denilecek:

“Bütün zevklerinizi dünya hayatınızda kullanıp tükettiniz, onlarla safa sürdünüz.

Artık bugün dünyada haksız yere büyüklük taslamanız ve dinden çıkıp fâsıklık etmeniz sebebiyle hor ve hakîr eden bir azap ile cezalandırılacaksınız!”

21 – Bir de Âd halkının kardeşleri Hûd’u düşün!

O Ahkaf’da halkını uyarmıştı.

Gerçekte ondan önce de, sonra da birçok uyaran peygamberler gelip geçmişti.

O: “Yalnız Allah’a ibadet edin!

Doğrusu ben, sizin başınıza gelecek müthiş bir günün azabından endişe ediyorum!” demişti.

Ahkaf sözlükte “kum tepeleri” anlamına gelir. Özel isim olarak, Arap yarımadasının güney batı kısmı olup bugün meskûn değildir. Uman’dan Yemen’e kadar uzanan bu bölgede Âd halkı yaşamıştı. Burası eski çağlarda yeşillik iken sonradan kuraklığa mâruz kalmış olabilir.

22 – Onlar: “Sen bizi tanrılarımızdan vazgeçirmeye mi geldin!

Haydi, iddianda tutarlı isen, geleceğini bildirerek bizi tehdit ettiğin azabı başımıza getir bakalım!” dediler.

23 – O şöyle cevap verdi:

“Azabın vakti hakkında kesin bilgi Rabbimin nezdindedir.

Ben sadece benimle gönderilen mesajı size duyuruyorum.

Ne var ki sizi cahilce davranan bir toplum buluyorum.”

24-25 – Vaktâ ki, bildirilen azabı, vâdilerine doğru enlemesine yayılarak ilerleyen bir bulut halinde görünce:

“Bu, dediler, bize yağmur getiren bir bulut!”

Hûd: “Hayır, dedi, bu, sizin gelmesi için acele edip durduğunuz şeydir, yani can yakıcı azap taşıyan bir

rüzgârdır!

Rabbinin izniyle her şeyi devirip yerle bir eden bir kasırgadır."

Derken hepsi helâk olup sadece meskenleri kaldı.

İşte Biz, suça gömülmüş gürûhu böyle cezalandırırız. [7,65-72; 11,50-58; 26,123 vd.]

Burada yalnız canlıları öldürüp binaları tahrip etmeyen ve yirminci yüzyılın son çeyreğinde icad edilen bir bomba çeşidine işaret edildiği düşünülebilir.

26 – Gerçekten, Biz onlara, size vermediğimiz imkânlar vermiştik.

Kulaklar, gözler ve gönüller lütfetmiştik kendilerine.

Fakat ne kulakları, ne gözleri, ne de gönülleri kendilerine hiçbir fayda vermedi.

Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini bile bile, inatla inkâr ediyorlardı.

Neticede alaya aldıkları o azap, kendilerini her taraftan sarıverdi.

27 – (Mekkeliler!) Etrafınızda bulunan birçok şehirleri yerle bir ettik ve yanlış yoldan dönsünler diye âyetlerimizi farklı üsluplarla tekrar tekrar açıkladık!

28 – Kendilerine Allah'ın nezdinde yakınlık sağlasınlar diye Allah'tan başka edindikleri tanrılar, o müşrikleri kurtarsalardı ya!

Bilakis onlar ortalıktan kaybolup kendilerini terk ettiler.

İşte onların sapıtmalarının ve uydurup durdukları iftiralarının neticesi bundan ibarettir.

29 – Hani Biz bir vakit cinlerden bir takımını Kur'ân dinlemeleri için sana göndermiştik.

Kur'ân'ı işitip dinleyecek yere gelince birbirlerine:

“Susun, dinleyin!” dediler.

Okuma tamamlanınca kendi toplumlarına birer uyarıcı olarak döndüler. [6,130; 72,1-7]

Sahâbe ve tabiundan birçok zat, cinlerin Batn-ı Nahle’ye gelip dinledikleri hususunda ittifak ederler. İbn İshak gibi Siyer yazarları bu hadisenin, Peygamberimiz (a.s.)’ın Taif’ten çok üzgün bir şekilde döndüğü ve bu yerde konakladığı sırada vâki olduğunu bildirirler.

30 – “Değerli milletimiz!” dediler, “biz Mûsâ’dan sonra gönderilen, kendisinden önceki vahiyleri tasdik eden, gerçeğe ve dosdoğru yola götüren bir kitap dinledik.” [6,115; 9,33]

Cinlerin Hz. Mûsâ (a.s.)’ı ve diğer semâvî kitapları bilip inandıkları anlaşılıyor.

31 – “Değerli milletimiz! Allah yoluna dâvet eden bu elçinin çağrısını kabul ve ona iman edin ki

Allah da sizin günahlarınızı affetsin ve gayet acı bir azaptan sizi kurtarsın!

Muteber rivayetlerden anlaşıldığına göre, 30. âyette zikredilen olaydan sonra cinler, peş peşe heyetler halinde Hz. Peygamber (a.s.)’ın huzuruna gelmişlerdir. Bu hadisenin en az altı kere vâki olduğu, hadislerden anlaşılmaktadır.

32 – Allah’ın elçisine icabet etmeyen kimse bilsin ki,

Allah’ın cezasından asla kaçıp kurtulamaz ve Allah’tan başka hiçbir hâmi ve dost bulamaz.

Onlar besbelli bir sapıklık içindedirler.

33 – O kâfirler şu gerçeği hâlâ anlamadılar mı ki; gökleri ve yeri yaratan ve yarattıktan sonra hiçbir yorgunluk çekmeyen Allah, ölüleri diriltmeye de, haydi haydi kadirdir!

Evet, O her şeye kadirdir. [50,15.38][283]

34 – Gün gelecek, kâfirler cehennem ateşine karşı tutulacaklar.

İşte o zaman, kendilerine: “Nasıl, bu ateş doğru değil miymiş?” diye sorulunca:

“Evet, Rabbimize yemin ederiz ki haktır, gerçektir!” diyecekler.

Yüce Allah da şöyle buyuracak:

“İnkâr edip durduğunuz için haydi öyleyse tadın bakalım azabı!”

35 – O halde ey Resulüm! O üstün azim sahipleri olan peygamberler nasıl sabrettilerse, sen de öyle sabret.

Onlar hakkında azap gelmesi için acele etme!

Onlar, tehdit edildikleri azabı gördükleri gün, dünyada, gündüzün sadece bir saatinden daha fazla kalmadıklarını düşüneceklerdir.

Bu bir duyurudur. Sözün kısası: “Allah’ın yolundan çıkmış güruhtan başkası helâk edilmez.” [79,46; 10,45; 73,11; 86,17]

28333 Tk 2,3; 15; 46-47 Çk 31,17.

47 – MUHAMMED SÛRESİ

Medine’de nâzil olmuştur. 38 âyettir. Sûrenin adı 2. âyetinden gelmektedir. Bu sûre, İslâm’a düşmanlık eden kâfirlere karşı cihad, savaş, esirler, ganimet, müminlerin âhiretteki mükâfatları ile kâfirlerin oradaki cezaları ile münâfıkların davranışlarını söz konusu etmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – İnkâr edip insanları Allah’ın yolundan engelleyenlerin bütün yaptıklarını Allah boşa çıkaracaktır. [25,23]

Allah yolundan çevirmenin çeşitli şekilleri vardır. a- İman etmekten zorla menetmek, b-Müminlere baskı uygulayarak dini anlatmalarını ve dinlerini yaşamalarını engellemek, c-Din ve dindarlar aleyhinde propaganda yaparak onlara karşı güvensizlik telkin etmek, d- Kâfirlerin, çocuklarını küfür üzere yetiştirmek sûretiyle Allah’ın dininden uzak tutmaları.

2 – İman edip yararlı işler yapanlar ve Rab’leri tarafından gerçeğin ta kendisi olarak Muhammed’e indirilen vahye iman edenlerin ise günahlarını örtüp, hallerini düzeltir.

Gerçi “İman etme” vasfından sonra ayrıca “Muhammed’e indirilene iman edenler” demeye ihtiyaç yoktur. Zira iman, onun tebliğ ettiği şeylere inanmayı zaten kapsamaktadır. Bundan maksat şunu vurgulamaktır: Hz. Muhammed (a.s.)’ın risaletinden sonra, herhangi bir kimsenin, onun getirdiği dinin hükümlerine iman etmeden inançları geçerli

değildir. Onun peygamberliğine ve getirdiklerine inanmak şarttır.

3 – Bu böyledir. Çünkü kâfirler batıla uydular. İman edenler ise Rab’leri tarafından gönderilen hakka uydular. İşte Allah insanlara kendi durumlarını böylece beyan eder.

Allah iki tarafın da durumlarını açıkça ortaya koyuyor. Bir taraf batıl üzerinde ısrar ettiğinden işleri geçersiz kılınmıştır. Öbür taraf ise hak yolda sebat ettiğinden, Allah onları kötülüklerden arındırmış, hayat şartlarını düzeltmiştir.

4 – İmdi kâfirlerle savaşta karşılaştığınız zaman hemen boyunlarını vurun. Nihayet onları iyice mağlub edince, işi sağlama bağlayın, onları esir alın. Savaş bitince onları ister lütuf olarak karşılıksız salıverir, ister fidye alarak bırakırsınız.

Durum şu ki: Allah dileseydi, onlardan intikamınızı alır, onları cezalandırırdı. Fakat O, sizi birbirinizle denemek için savaşı emrediyor.

Allah yolunda öldürülenler var ya, Allah onların yaptıklarını asla zayi etmeyecek, boşa çıkarmayacaktır. [8,67-68; 3,142; 9,14-15]

5 – Allah onları doğru yola iletir ve onların hallerini düzeltir. [10,9]

6 – Onları, kendilerine tanıtmış olduğu cennetine alır.

7 – Ey iman edenler! Eğer siz Allah’a (Allah’ın dinine) destek olursanız,

O da size yardım eder ve savaşta ayaklarınızı kaydırmaz.

8 – O inkârcılara gelince, onların hakkı yıkımdır. Allah onların yaptıklarını boşa çıkarır.

9 – Bu böyledir, zira onlar Allah’ın indirdiği buyruklarını beğenmediler.

Allah da onların bütün işlerini boşa çıkardı.

10 – Peki onlar dünyada hiç dolaşmadılar mı ki, daha önce yaşamış nesillerin âkıbetlerinin nasıl olduğuna baksınlar: Allah onları yerle bir etti.

Benzeri iş yapan kâfirleri de, benzeri âkıbetler beklemektedir.

11 – Bu böyledir, çünkü iman edenlerin yardımcısı Allah'tır, kâfirlerin ise mevlâları, dostları yoktur.

12 – Muhakkak ki Allah iman edip, yararlı işler yapanları, içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir.

Kâfirler ise dünyada zevklerini yaşamak ister, hayvanlar gibi yerler. İşte onların barınağı ateştir.

Hayvanlar rızkın kim tarafından yaratıldığını, bu nimetler karşılığında kendisinden ne beklendiğini düşünmezler. Çünkü bunlar yükümlü değillerdir.

13 – Nice şehirler vardı ki halkı, seni süren Mekke şehri'nin halkından daha kuvvetli idiler.

İşte Biz, onları imha ettik ve kendilerine yardım edecek kimse çıkmadı.

Müşrikler, Hz. Peygamberi hicrete mecbur etmekle rahata kavuştuklarını sanmışlardı. Oysa bu hareketleri ile kendilerinin felâketlerini hazırlamışlardı.

14 – Rabbi tarafından apaçık bir delile tâbi olan kimse hiç, yaptığı işler kendisine süslenen ve hevâ ve heveslerinin peşinden giden kimse gibi olur mu? [13,19; 59,20]

15 – Allah'a karşı gelmekten sakınanlara vâd edilen cennetin durumu ise şudur:

Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içerken lezzet veren şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır.

Onlara orada her türlü meyve ile bir de Rableri tarafından mağfiret vardır.

Bu nimetlere erişenler hiç, ateşte devamlı kalıp, kaynar sulardan içirilip bununla bağırsakları lime lime olan kimseler gibi olur mu? [55,52; 2,25; 56,20; 14,17][284]

16 – Onlardan seni dinlemeye gelen de vardır.

Ama ne zaman ki senin yanından çıkarlar, o vakit sana kulak verip meseleleri öğrenenlere:

“Sahi, az önce o, neler söylüyordu?” diye sorarlar.

İşte Allah onların kalplerini mühürlemiş ve onlar da hevalarına uymuşlardır.

Bir kısım münafıklar, müminler arasında bulunduklarından Hz. Peygamber’e muhatap olup, onlarla beraber onun sözlerini dinliyorlardı. Fakat kalpleri onun mübarek dilinde ifadesini bulan gerçeklerden uzak olduğundan can kulağıyla dinlemiyorlar, dışarı çıkınca “Sahi! Demin ne demişti?” diye sorma ihtiyacını duyuyorlardı. Onların hâlet-i rûhiyelerini açığa çıkaran ne mükemmel bir ifade!

17 – Hidâyeti kabul edenlerin ise Allah hidâyette yakînlerini artırır ve kendilerine *takva* nasib eder.

Takvâ: din dilinde: Kişinin, âhirette kendisine zarar verecek şeylerden sakınmasıdır. Başta şirk ve küfürden, haram ve günahlardan, hatta tenzihen mekruh şeylerden sakınma, buna dahildir.

18 – Yoksa onlar, kıyametin kendilerine ansızın gelmesini mi gözlüyorlar?

Zaten alâmetleri geldi bile!

Ama kıyamet gelip çattıktan sonra, ibret almaları neye yarar ki! [53,56-57; 54,1; 16,1; 21,1; 89,23; 34,52]

Kur’ân’ın mûcizeli beyanı, Hz. Peygamber’in tertemiz hayatı ve eğittiği ashabı ile sürdürdükleri yaşama tarzı ortada iken, hâlâ iman etmeyen kimsenin beklediği tek şey kıyamettir. Kıyametin başlıca alâmeti, âhir zaman Peygamberinin gelmesidir. Nitekim o, şehadet ve orta parmağını göstererek: “Benimle kıyametin durumu, bunların yakınlığı gibidir.” buyurmuştur. Maksat, kendisinden sonra kıyamete kadar başka bir peygamber gelmeyeceğini bildirmektir.

19 – O halde şu gerçeği hiç unutma ki:

Allah’tan başka ilah yoktur.

Sen hem kendi günahın , hem mümin erkeklerin ve mümin kadınların günahı için Allah’tan af dile.

Allah, (dünyada) dönüp dolaştığınız yeri de, (âhirette) varıp duracağınız yeri de pek iyi bilir. [6,59-60; 11,6]

“Hz Peygamber (a.s.m.)’ın olmuş veya olması mümkün her türlü günahtan ötürü af dilemesi emr ediliyor. Bu istiğfarın cevabı müteakip Fetih suresinde gelecektir [48,2],

İslâm’ın insana kazandırdığı ahlâkî faziletlerden biri de şudur: Mümin, ibadet ve cihad görevini yerine getirecek, hizmete devam edecek, fakat asla yaptıklarını gözünde büyütmeyecek, “üzerime düşeni yaptım” diye durumunu yeterli görmeyecektir. Aksine: “Rabbimin benden istediklerini hakkıyla yerine getiremedim. Bilerek veya bilmeyerek hangi ihmallerim oldu?” diye bir şuur kontrolü, bir tevazu ve istiğfar halet-i ruhiyesi taşıyacaktır. Âyet Hz. Peygamber (a.s.)’a bile böyle buyurarak, aslında müminlere ders vermektedir. Bundan ötürüdür ki Hz. Peygamber: “Ben her gün Allah’tan yüz kere mağfiret dilerim” buyurmuştur.

20 – İman edenler: “Keşke savaş hakkında bir sûre indirilseydi?” diyorlar.

Fakat net ve kesin bir sûre indirilip de içinde savaşma emri zikredilince,

kalplerinde hastalık bulunanların,

ölüm sekeratına giren kimsenin bakışı gibi boş gözlerle sana baktıklarını görürsün.

Korktukları başlarına gelsin! [4,77]

21 – Onlara düşen: İtaat etmek ve tatlı söz söylemektir. İş ciddiye bindiğinde,

Allah'a verdikleri sözde dursalardı, kendileri için elbette daha hayırlı olurdu.

22 – Demek ki ey münafıklar! Siz işbaşına geçecek olursanız, ülkede fesat çıkaracak, nizamı bozacak, akrabalık bağlarını parçalayacaksınız! (Allah'a verdiği söze bile sadık kalmayan kimsenin, böylesi hakları gözetmesi de beklenemez).

23 – İşte bunlar, Allah'ın lânet edip kulaklarını sağırlaştırdığı, gözlerini kör ettiği kimselerdir.

24 – Öyle olmasaydı, Kur'ân'ı düşünmeleri gerekmez miydi? Yoksa kalplerinin üzerinde üst üste kilitler mi var?

25 – Kendilerine doğru yol iyice belli olduktan sonra, gerisin geri dinden çıkanlara muhakkak ki şeytan önce fit vermiş;

onları uzun emellere, düşürmüştür.

26 – Bu böyledir; çünkü onlar Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara:

“Biz, bazı hususlarda size itaat edeceğiz” demişlerdi.

Halbuki Allah onların gizledikleri şeyleri hep bilmektedir.

27 – Haydi dünyada birtakım hile ve dolaplar çeviriyorlar, peki melekler, onların yüzlerine, sırtlarına vura vura

canlarını aldıkları zaman halleri ne olacak? [8,50; 6,93; 4,97]

Bu âyet kabir azabına işaret etmektedir. Zira, burada bildirilen azap, kıyamet günü hesaptan sonra kâfirlerin görecekleri cezadan başka bir cezadır.

28 – Bu böyledir: Çünkü onlar Allah’ın gazabına sebeb olan şeylerin peşine düştüler, O’nu razı edecek şeyleri ise beğenmediler.

Bu yüzden Allah da onların bütün işlerini boşa çıkardı.

29 – Yoksa kalplerinde hastalık (nifak) bulunan münâfıklar Allah’ın, kalplerinde müminlere karşı duydukları kinleri açığa çıkarmayacağını mı zannediyorlar?

30 – Eğer dileseydik onları sana tek tek gösterirdik, sen de onları simalarından tanırdın.

Hatta sen onları ifadelerinden, ses tonlarından kesinlikle tanırsın.

Allah bütün işlerinizi bilir.

31 – Sizi mutlaka imtihan edeceğiz, ta ki içinizden mücahede edenleri, sabır ve sebat gösterenleri ortaya çıkaracak ve gösterdiğiniz yararlılıkları imtihan meydanlarında örnek göstereceğiz.

Allah’ın tanıması: İşlere karşılık verilmesine, ceza veya mükâfat verilmesine esas teşkil edecek şekilde, fiilî olarak tanıyıp bilmesi demektir. Yoksa ezelî ilmiyle Allah istikbali bilmektedir.

32 – Kendileri inkâr edip insanları Allah yolundan çevirenler

ve doğru yol kendilerine iyice belli olduktan sonra bile, Peygamber’in karşısına çıkanlar,

Allah’a (yani Allah’ın Peygamberine, dinine) asla zarar veremezler.

Allah onların işlerini heder edecektir.

İşlerinin heder edilmesi iki türlüdür: 1.İyi iş bilerek işledikleri şeylerin karşılığını âhirette göremeyeceklerdir. 2.İslâmı engellemek için sarfettikleri gayretler sonuçsuz kalacaktır.

33 – Ey iman edenler! Allah'a ve Resulüne itaat edin de emeklerinizi boşa çıkarmayın.

Küfür, şirk, nifak, ucüb, riya gibi hallerle emeklerinizi iptal ettirmeyin.

34 – Kendileri inkâr edip insanları da Allah yolundan çeviren, sonunda da kâfir olarak ölenler var ya,

Allah onları asla affetmeyecektir. [4,48]

35 – O halde gevşemeyin de, sizler daha üstün durumda iken, zillet gösterip barış olması için yalvarmayın.

Allah sizinle beraberdir. O, asla sizin gayretinizi kuvvetten düşürmez, emeklerinizi zayi etmez.

Âyet Müslümanların barış istemelerini menetmiyor. Maksat: Müslümanların zayıf, düşmanlarının kuvvetli olduğu anlamına gelen bir barışa yalvarmalarının doğru olmadığı fikrini vermektir.

Müslümanlar her şeyden önce kuvvetlerini ortaya koymalıdırlar. Bundan sonra barış görüşmeleri yapmalarında sakınca yoktur.

36 – Dünya hayatı sadece bir oyun ve eğlenceden ibarettir.

Eğer siz iman eder ve haramlardan sakınırsanız, hem size mükâfatlarınızı verir, hem de mallarınızın tamamını istemez.

37 – Eğer onların hepsini isteyip de sizi iyice sıkıştırsaydı cimrilik eder, dayatırdınız. O zaman da, Allah, bütün ahlâkî zaaflarınızı ortaya çıkarırdı.

38 – İşte sizler Allah yolunda harcamaya dâvet ediliyorsunuz.

İçinizden bazıları cimrilik ediyor. Her kim cimri davranırsa, ancak kendine cimrilik eder.

Müstağnî (hiçbir şeye ihtiyacı olmayan), Allah'tır; muhtaç olan ise sizlersiniz.

Şayet imandan ve takvâdan yüz çevirirseniz O, yerinize başka bir millet getirir de, onlar sizin gibi hayırsız olmazlar.

28415 Tk 2,10; Ts 8,7-10.

48 – FETİH SÛRESİ

Medine döneminde nâzil olmuştur. 29 âyettir. Adını, bu sûre-i şerifede bahsedilen ağırlıklı konulardan birinden almıştır. Bu konu, hicrî 6. yılı Zilkade ayında yapılan Hudeybiye Anlaşmasıdır. Allah Teâlâ bu anlaşmayı, birinci âyette "*Fethen mubina*" (aşikâr zafer) olarak nitelendirmiştir. Bu sûre hicrî 6. yılda nâzil olmuştur. Sûrenin ikinci kısmı münâfıkların davranışlarını, üçüncü kısmı Müslümanlara vâd edilen zaferleri, son kısmı ise örnek İslâm cemaatinin başlıca vasıflarını ele alır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Biz sana aşikâr bir fetih ve zafer ihsan ettik.

Bu fetih, Hudeybiye anlaşmasıdır. Müslümanların bir kısmı bunun zafer olacağı konusunu iyi anlayamadıkları için Hz. Peygambere: "Ya Resulallah bu zafer midir?" diye sorunca, O yemin ederek zafer olduğunu bildirmişti. Fakat uzun zaman geçmeden, bu konuda kimsenin tereddüdü kalmadı. Abdullah İbn Mes'ud gibi bazı ashabdan, şu söz nakledilmiştir: "Halk Mekke'nin fethine zafer diyor, halbuki biz asıl zafer olarak Hudeybiye anlaşmasını kabul ediyoruz." (Buharî). Tâbiin imamlarından Zührî der ki: "İslâm tarihinde Hudeybiye zaferinden önceki hiçbir fetih, onun kadar büyük değildir. (...) Bundan sonraki iki yıl içinde İslâm'a girenlerin sayısı, o zamana kadar (19 yıl boyunca) Müslüman olanlarınkine ulaştı, hatta onu da geçti." (Buharî Şerhi *Fethu'l-Barî; İbn Hişam*)

2 – Bu da Allah'ın, senin geçmiş ve gelecek kusurlarını bağışlaması, sana yaptığı ihsan ve in'amı tamamlaması, seni dosdoğru yola hidâyet etmesi.

3 – Ve sana şanlı bir zafer vermesi içindir.

4 – İmandaki yakînlerini iyice artırsınlar diye müminlerin kalplerine sekîne indiren O'dur. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

Hz. Peygamber (a.s.) Mekke'ye çıkarken ashab korkabilirlerdi. Nitekim münafıklar bu seferi "ölüme gitme" diye düşünmüşlerdi. Yahut anlaşmadan hemen sonra Ebû Cendel gibi bir Müslümanın müşriklere teslim edildiği sırada kendilerini tutamayabilirlerdi. Anlaşmayı hazmedemeyip itaatsizlik gösterebilirlerdi. Fakat Allah'ın o müminlerin gönüllerine indirdiği sükûnet sayesinde bağırlarına taş basıp itaatsizlikten geri durdular, imtihanı kazandılar, tehlikeli yolculukları zafere dönüştü.

5 – Bu da, Allah'ın mümin erkekleri ve mümin kadınları içinde ebedî kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirmesi, onların günahlarını bağışlaması içindir. Bu, Allah katında büyük bir nailiyettir, büyük bir başarıdır. [3,185; 40,40]

Kur'ân'da genel ifadeler, kadınları da kapsamına alır. Fakat burada özellikle onların mükâfatları vurgulanmıştır. Zira onlar beylerini, çocuklarını, kardeşlerini o tehlikeli seferden engellemek şöyle dursun aksine teşvik etmişler, mallarını ve çocuklarını, emanetlerini koruma görevini üstlenmişlerdi.

6 – Öte yandan, Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkekler ve münafık kadınlar, müşrik erkek ve müşrik kadınları cezalandırması içindir. Kötülük, onların

başlarına dönsün! Allah, onlara gazap etmiş, lânetlemiş ve onlara cehennemi hazırlamıştır. Ne kötü yerdir orası!

7 – Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah hep azîz ve hakîmdir (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

8 – Muhakkak ki: Biz, seni bir şahit, bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik ki

9 – Allah'a ve Resulüne iman edesiniz, ona destek olup saygı gösteresiniz ve Allah'ı da sabah akşam tesbih ve tenzih edesiniz.

10 – Sana biat edenler, gerçekte Allah'a biat etmektedirler.

Allah'ın eli, hepsinin ellerinin üstündedir.

Kim sözünden dönerse, kendi aleyhine olarak döneklik eder.

Ama kim Allah'a verdiği sözünde durursa, Allah ona pek büyük mükâfat verir. [4,80; 9,111]

Hz. Peygamber (a.s.)'ın Mekke müşriklerine elçi olarak gönderdiği Hz. Osman (r.a)'ın öldürüldüğü haberi gelince, Hz. Peygamber sefere katılan 1400 kadar sahâbîden, ölünceye kadar savaştan kaçmayacaklarına dair biat almıştı. Bu, "*Bey'atu'r-rıdvan*" adı ile tarihe geçmiştir.

11 – (Hudeybiye seferine katılmayıp) kaçak durumda geri kalan bedevîler sana gelip: "Bizi mallarımız ve ailelerimiz oyaladı da ondan katılamadık.

Ne olur bizim için Allah'tan af dile!" derler.

Onlar aslında, dilleriyle, kalplerinde olmayan şeyler söylerler.

De ki: Şimdi hakkınızda Allah bir zarar veya fayda vermek isterse, kim O'na karşı koyup engelleyebilir?

Hayır! İş sizin iddia ettiğiniz gibi değil.

Allah her şeyden haberdar olduğu gibi sizin gazaya katılmayışınızın gerçek sebebinden de haberdardır.

İman etmelerine rağmen, umre çağrısına katılmayan, Medine civarındaki Eslem, Cüheyne, Gifar, Eşca gibi kabileler, bu âyetin nüzûlüne sebep olmuşlardır.

12 – Aslında siz Peygamberin ve müminlerin ailelerine artık geri dönemeyeceklerini düşündünüz.

Bu hayal, gönüllerinizde allanıp pullandı ve yerleşti.

Kötü zanlara düştünüz ve helâki hak etmiş kimseler oldunuz.

13 – Kim Allah'a ve Resulüne inanmazsa bilsin ki Biz kâfirlere alevli ateşler hazırladık.

14 – Göklerin ve yerin hâkimiyeti Allah'ındır.

O, dilediğini affeder, dilediğini cezalandırır.

Allah gafurdur, rahîmdir (affı ve ihsanı boldur).

15 – Gazaya katılmayanlar, siz ganimetleri almak için gittiğinizde: "İzin verin, biz de size tâbi olalım." derler.

Böylece Allah'ın hükmünü değiştirmek isterler.

De ki: "Siz bizimle gelemezsiniz, zira Allah Teâlâ daha önce böyle buyurmuştur"

Bu defa da: "Hayır!" diyecekler, "siz bizi çekemiyorsunuz"

Bilakis kendileri anlayışları kıt olan, çok az anlayan kimselerdir.

Bu bedevîler Hudeybiye gazasına katılmamışlar, kaçak duruma düşmüşlerdi: Hz. Peygamber (a.s.), Hudeybiye'den hicri 6. yılın Zilhicce ayında döndü ve bu ayın geri kalan kısmı ile (7. yıla ait) Muharremin ilk günlerini Medine'de geçirdi. Sonra Hayber seferine çıktı. Bu sefere, sadece Hudeybiye gazasına katılanları aldı. Zira Allah Teâlâ kendisine böyle bildirmişti. Hayber'i fethedip çok

ganimetler aldılar. Münafıklar, Hayber'in sonunda menfaat gördükleri için bu savaşa katılmak istediler ama, Allah'ın buyruğu gereğince alınmadılar. Âyet bu hadiseye işaret etmektedir.

16 – O gazaya katılmayıp geri kalan bedevilere de ki:

"Siz yakında çok kuvvetli ve savaşçı bir milletle savaşmaya dâvet edileceksiniz.

Onlar teslim olup boyun eğinceye kadar onlarla savaşacaksınız.

Eğer bu sefer itaat ederseniz Allah sizi pek güzel bir şekilde ödüllendirir.

Ama daha önce yaptığınız gibi arkanızı döner, cihaddan kaçarsanız, O, size gayet acı bir azap verir."

Bu âyetteki çok güçlü millet Farslar ile Bizanslılar olup onlarla yapılacak savaşlara gaybî işaret edilmektedir. Onlarla boyun eğinceye kadar savaşılır. Âyetteki "*yüslimûn*" kelime mânasıyla "inkiyad etme, teslim olma" diye tefsir edilir. Eğer "çok kuvvetli millet"ten Sakif, Hevazin gibi müşrikler kasdedilirse onlar hakkında "İslâm'a girinceye kadar" diye anlaşılır.

17 – Gazaya katılmama konusunda âmaya sorumluluk yok, topala sorumluluk yok, hastaya sorumluluk yoktur.

Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse, Allah onu, içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirir.

Kim de itaatten yüz çevirirse onu gayet acı şekilde cezalandırır.

18-19 – Gerçekten Allah, (Hudeybiye'de) o ağacın altında sana biat ettikleri zaman, müminlerden razı oldu.

Onların kalplerindeki ihlâsı bildiği için üzerlerine sekîne, huzur ve güven indirdi. Onları hemen yakında gerçekleşen bir zaferle ve alacakları birçok ganimetle mükâfatlandırdı.

Allah azîz ve hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Allah Teâlâ o ağacın altında biat eden 1400 kadar sahabîden razı olduğunu açıkça bildirmektedir. Bunların imanı o derece kuvvetli ve savaş hazırlığından o kadar uzak idiler ki, hallerine bakan kimse, umre için giydikleri ihramı kefen olarak giydiklerine hükmederdi. Onlardan râzı olduğunu bildiren Allah, elbette onların istikballerini de bilerek böyle buyurmuştu. Şîa ve Havariç fırkalarının onları dinden dönme ile suçlamaları, sadece kendilerine zarar verir. Söz konusu ağacı ziyaret edenler zuhur edince Hz. Ömer (r.a.)'ın onu kestirdiği nakledilir.

20-21 – Allah size daha başka birçok ganimet vâd etti. Onları ileride alacaksınız. Şimdilik size bunu verdi ve insanların ellerini sizden çekti ki müminler için Allah'ın teyidine bir delil ve ibret olsun ve sizi dosdoğru yola eriştirsin. Allah size henüz güç yetiremediğiniz ama Kendisinin (ilim ve kudretiyle) hazırladığı başka fetih ve ganimetler de vâd etti. Allah her şeye hakkıyla kadirdir.

Vâd edilen zaferler Hayber ve onu takibeden fetihlerdir. Hudeybiye sırasında müminlerin savaşacak durumdaki bütün erleri Medine'den on beş günlük mesafede bulunuyorlardı. Etraftaki birçok düşman kabile bunu fırsat bilip Medine'yi işgal etmeyi düşünebilirlerdi. İçerideki müşrik, Yahudi ve münafık gruplar da onlarla işbirliği yapabilirlerdi. Allah Teâlâ, onlara fırsat vermediğini hatırlatıyor.

21. âyetteki fetih, muhtemelen Mekke'nin fethidir. "Sizin şu anda ona gücünüz yetmiyor, fakat Allah onu hazırlamış olup Hudeybiye sürecinin sonucunda ona da nail olacaksınız." denilmiş oluyor.

22 – Eğer (o Mekkeli) kâfirler sizlerle savaşsalardı, arkalarını dönüp kaçar, sonra da ne kendilerini koruyan, ne de destek olan hiç kimse bulamazlardı.

23 – Allah'ın öteden beri câri olan kanunu budur. Ve sen Allah'ın nizamında hiçbir değişiklik bulamazsın.

24 – Mekke vâdisinde size kâfirlere karşı zafer nasib ettikten sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çeken O'dur. Allah bütün yaptıklarınızı görür.

25 – İnkârda ısrar edip sizi Mescid-i Haram'ı ziyaret etmekten ve bekletilmekte olan hediye kurbanlıkları yerine ulaştırmaktan geri çevirenler onlardır.

Eğer orada kendilerini tanımadığınız için tepeleyeceğiniz ve bilmeyerek tepelemenizden ötürü zor durumda kalacağınız mümin erkekler ve mümin kadınlar olmasaydı, Allah ellerinizi birbirinizden çekmez, savaşmanıza engel olmazdı.

Dilediği kimseleri rahmetine nail etmek için Allah böyle takdir buyurdu. Şayet onlar birbirlerinden seçilip ayrılmış olsalardı, elbette kâfirleri gayet acı bir cezaya çarptırırdık.

İslâm'a inanmış olup Mekke'den Medine'ye hicret imkânı bulamayan ve Medine'deki Müslümanlarca bilinmeyen çok mümin vardı. Kalınan zor durumlar şunlar olabilirdi: Meşakkat, diyetin gerekmesi yahut öldürülmelerinden ötürü keffaret, üzüntü, kâfirlerin kınamaları (mümin mümini öldürüyor diye ayıplamaları) müminleri bulup seçme hususunda tam araştırma yapılmaması sebebiyle günaha girme.

Allah Teâlânın gözettiği faydanın diğer boyutu şu idi: Mekke'nin kanlı bir şekilde fethedilmesini istemiyordu. Mekke'yi çevreleyen şartların hazırlanması ile, kendilerinin

kanaat getirmesiyle İslâm’a girmelerini istiyordu. Nitekim Hudeybiye’den sonraki iki yıl bu maksada kâfi geldi.

26 – Kâfirlerin kalplerine taassubu, cahiliye taassup ve tarafgirliğini yerleştirdikleri o sırada, Allah da Resulü’nün ve müminlerin gönüllerine huzur ve güven duygusu verdi.

Takvâ kelimesini onlara yoldaş etti. Zaten onlar bu söze pek lâyık ve ehil idiler. Allah her şeyi hakkıyla bilir.

Müminlerin on beş günlük mesafeden gelmelerine rağmen bir gün içinde umre yapıp dönmelerine izin vermeyen müşrikler sırf şu taassupla hareket ediyorlardı: “Eğer Muhammed bu kalabalıkla Mekke’de görünürse bütün Arap yarımadasında gururumuz kırılacaktır.”

Allah’ın müminlerin kalplerine verdiği güven duygusu sayesinde onlar hislerine kapılmadılar, soğukkanlı, vakarlı, dürüst davranıp bu sabırlarının mükâfatlarını gördüler.

27 – Allah, Resulü’nün rüyasını elbette doğru çıkaracaktır. İnşaallah siz kiminiz başını tıraş ettirmiş, kiminiz saçlarını kısaltmış olarak, Mescid-i Haram’a korkmaksızın tam bir güvenlik içinde gireceksiniz. Ama Allah sizin bilemediğiniz şeyleri bildiğinden, ondan önce, yakın bir zafer nasib etti.

Sefere çıkmadan önce Hz. Peygamber, rüyasında ashabı ile güven içinde umre yaparak Mekke’ye girdiklerini görmüş ve bunu anlatmıştı. Hudeybiye’den dönerken beklentilerini bulamayınca üzüldüler. Münâfıklar ise şüpheye düşüp bazı imalarda bulunup halkın manevîyatını sarsmaya başladılar. Oysa Peygamberimizin rüyasında “bu yıl” olacağına dair işaret yoktu. Allah Teâlâ bu âyetle, bu zaferin kesin olarak vuku bulacağını gaybî bir haber olarak bildirmektedir. Bu söz ertesi yıl hicri 7. yılda zilkade ayında gerçekleşmiş, “Kaza edilen Umre” (*Umret’ul-kadâ*) diye tarihe geçmiştir.

28 – Bütün dinlere üstün kılmak için Resulünü hidâyet ve hak dinle gönderen O’dur. Buna şahit olarak Allah yeter.

Hudeybiye seferi hakkındaki âyetlerin peşinden Hz. Muhammed (a.s.)’ın risaletini vurgulayan bu âyetin indirilmesinin bir hikmeti de şudur: Anlaşma akdi yazılırken Mekke müşriklerinin ısrarı üzerine “Allah’ın Resûlü” sıfatını Efendimiz silmişti: İşte buna ima ederek Allah Teâlâ sanki şöyle buyurmaktadır: “Onun Allah’ın Resulü olduğunda en ufak bir tereddüt yoktur. Bir kısım insanların inanmamaları bu gerçeği değiştirmez. Allah’ın ona şahitlik edip desteklemesi yeter de artar.”

29 – Muhammed Allah’ın resulüdür. Onun beraberindeki müminler de kâfirlere karşı şiddetli olup kendi aralarında şefkatlidirler. Sen onları rükû ederken, secde ederken, Allah’tan lütuf ve rıza ararken görürsün. Onların alâmeti, yüzlerindeki secde izi, secde aydınlığıdır. Bunlar, Tevrat’taki sıfatları olup İncîl’deki meselleri ise şöyledir: Öyle bir ekin ki filizini çıkarmış, sonra da onu kuvvetlendirmiş, derken kalınlaşmış da artık gövdesi üzerinde doğrulmuş. Öyle ki ekicilerin hoşuna gider, kâfirleri de öfkelendirir. İşte böylece Allah, onlar gibi iman edip yararlı işler yapanlara mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır. [5,54][285]

Ashabın kâfirlere karşı sert olmaları, onların kâfirlere haşin ve kaba davranmaları mânasına gelmeyip imanlarının sağlamlığı, prensiplerinin kesinliği, dürüst ve düzenli hayatları sebebiyle kâfirlerin onları kolay kolay baş eğdirememeleri, korku vererek sindirememeleri, onları menfaat ve şehvetlerle satın alamayacakları, kolay bir lokma halinde dişleri arasında öğütemeyecekleri mânasına gelir.

Secde izi, maddî alanda görülebilen yuvarlak iz değildir. Müminin Allah'a yönelmesi neticesinde elde ettiği ruh yüceliği, güzel ahlâk, vakar ve takvâ halidir. Öyle ki onları gören insanlar bunu sezerler. Nitekim İmam Malik, Suriye'yi fetheden ashab hakkında oranın Hıristiyan halkının şöyle söylediklerini nakleder: "Bunlar, Hz. Îsâ'nın havarîleri hakkında bildiğimiz o yüce meziyetleri ve üstün değerleri taşıyan insanlar."

28529 Yh V 14,1; Mt 13, 31-32; Mr 4,26-27; Lk 13,18.

49 – HUCURÂT SÛRESİ

Medine’de nâzil olmuş olup 18 âyettir. Sûrenin adı, 4. âyette geçen “hucurât” kelimesinden alınmıştır. *Hucurât*: “odalar, bölmeler” anlamındadır. Bu sûre toplum hayatında Müslüman ferdin davranışlarını düzenlemeye dair hükümleri en yoğun tarzda ihtiva etmektedir. Allah’ın dinine, Resulüne, onun yanında konuşma âdabına, şayialara kulak asmamaya, duyulan haberi tahkik etmeye, küskünlerin arasını bulmaya, alay ve hakaret etmemeye, sû-i zandan sakınmaya, gıybetten kaçınmaya, tecessüs etmemeye, gizli halleri araştırmamaya, ırkçılıktan kaçınmaya, ihlâsa önem vermeye dair âyetler ihtiva eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey iman edenler: Söz ve hareketlerinizde ileri gidip de Allah’ın ve Resulünün önüne geçmeyin! Allaha karşı gelmekten sakının! Allah her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.

Mümin, karşı karşıya kaldığı meselelerde Allah’ın ve Elçisinin bir hükmünün bulunup bulunmadığını araştırmak ve ona uymakla yükümlüdür. Diğer taraftan Hz. Peygamberin çağdaşlarının, onunla konuşurken seslerini ayarlamaları, ancak duyuracak kadar bir tonla konuşmaları istenmektedir. Daha sonra gelen müminler ise bu saygıyı onun hadis-i şeriflerine karşı göstermelidirler. Bu saygı hem sükûnetle dinleme, hem de gereklerini uygulama tarzında olmalıdır.

2 – Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin! Birbirinizle yüksek sesle konuştuğunuz gibi onunla da öylece konuşmayın! Yoksa siz farkında olmadan bütün emekleriniz hiçe iniverir. [24,63]

Hz. Peygamber (a.s.m.) Allah katında öyle yüce bir mevkidedir ki ona yapılan bir saygısızlık, küfür sayılıp bütün iyi işleri iptal ettirir. Zira ona gösterilen saygısızlık, kendisini görevlendiren Allah'a râci olur. Halbuki başka birine yapılan saygısızlık hakkında böyle bir hüküm verilmemiştir.

3 – Peygamberin huzurunda seslerini ayarlayanlar var ya, işte Allah, içindeki takvâyı ortaya çıkarmak için onların kalplerini sınamış ve onlar bu imtihanı başarmışlardır. Onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.

4 – Ama sana evinin dışından seslenenlerin ise ekserisi düşüncesiz, mâkul davranmayan kimselerdir.

Hz. Peygamberin çevresinde olan ashab, az çok onun hayat programını bilip, kendisini görme işini ona göre ayarlarlardı. Görüşmeyi gerektiren sebep varsa dışarda bekler, seslenip kapı çalmazlardı. Fakat dışardan gelen bedevîler, gece gündüz demeden, ne vakit gelmişlerse, onun eşlerinin odaları önünde dikilip dışarıdan çağırır, o da çıkınca konuşurlardı. Tabiatıyla bu durum onun programını altüst ederdi.

5 – Eğer onlar sen kendilerinin yanına çıkıncaya kadar bekleselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Bununla beraber Allah gafurdur, rahimdir.

6 – Ey iman edenler, herhangi bir fâsık size bir haber getirecek olursa, onu iyice tahkik edin, doğruluğunu araştırın! Yoksa, gerçeği bilmeyerek, birtakım kimselere karşı fenalık edip sonra yaptığınıza pişman olursunuz.

Peygamberimiz Velid İbn Ukbe adlı sahabîyi, Beni Mustalık kabilesine zekât toplamak için gönderdi. Velid ile onlar arasında daha önce bir kin vardı. Kabîleye yaklaştığı zaman karşısına gelen atlıların kendi aleyhinde oldukları intibaına kapılıp korkarak geri döndü ve zekât vermediklerini söyledi. Hz. Peygamber ordu toplayıp üzerlerine hücum edeceği sırada tesbitin asılsız olduğu kendisine bildirildi. Hâlid bin Velîd'i durumu tahkik etmekle görevlendirdi. Geceleyin onlara çaktırmadan gelen Halid, onların ezan okuyup cemaatle namaz kıldıklarını, hatta gece namazı bile kıldıklarını tesbit etti ve zekâtlarını alarak döndü. Bu âyet bunun üzerine nazil oldu. Bu âyete dayanarak hadis ravileri cerh ve ta'dile tâbi tutulmuşlardır. Fakihler her haberin değil, ama *nebe'* tarzında önemli haberlerin tahkik edilmesini şart görürler.

Fâsık kelimesi burada, "çizgi dışına çıkmış, itaatsiz, emirleri yerine getirmeyen" anlamındadır.

7-8 – İyi düşünün ki sizin aranızda Allah'ın Resulü bulunmaktadır. Şayet o birçok işte size uysaydı, haliniz yaman olurdu.

Ama Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde güzelleştirdi; inkârdan, fâsıklıktan ve isyandan ise sizi iğrendirdi. İşte Allah'tan bir lütuf ve nimet olarak doğru yolda yürüyenler onlardır. Allah her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

Bu ifadeden anlaşıldığına göre müminlerin tümü bu hataya düşmemiş, sadece azınlıkta olan bazı kimseler bunu ileri sürmüşlerdir. "Şayet o size uysaydı (..)" hitabı, bütün sahâbeye değil, Beni Mustalık üzerine asker göndermeyi öneren sahabîleredir. "Ama Allah size imanı sevdirdi" hitabı geneldir. Bu âyet, görüşlerinde ısrar eden sahabîlerin

imandan çıktıklarını değil, hata yaptıklarını gösterir. Allah Teâlâ hata yapanları şöyle uyarmaktadır: “İmanın gereği, diğer sahâbe gibi Peygambere güvenip onun görüşüne tâbi olmaktır.”

9 – Eğer müminlerden iki topluluk birbirleriyle vuruşursa, onların aralarını bulun.

Buna rağmen biri öbürüne saldırırsa, bu saldıran tarafla, Allah’ın emrine dönünceye kadar siz de vuruşun! Döndüğü takdirde aralarını hakkaniyetle düzeltin ve hep âdil olun, çünkü Allah âdil davrananları sever.

10 – Müminler sadece kardeştirler. O halde ihtilaf eden kardeşlerinizin arasını bulun! Allah’a karşı gelmekten sakının ki O’nun merhametine nail olasınız.

Bu âyet, dünyanın neresinde olursa olsun müminleri kardeş olarak ilan etmektedir. Ashabdan Cerir b. Abdullah, Hz. Peygamberin, kendisinden şu üç şeyi yapmak üzere biat istediğini bildirir: “Namaz, zekât ve bütün Müslümanların hayrını isteme (nasihat).” “Müslümana kötü söz söylemek fâsıklık, onunla savaşmak küfürdür” (hadis-i şerif). “Müslüman Müslümanın kardeşidir; ona zulmetmez, onu desteğinden mahrum bırakmaz. Bir kimse için Müslüman kardeşini hakir görmek günah olarak ona fazlasıyla yeter.” (hadis-i şerif)

11 – Ey iman edenler! Sizden hiçbir topluluk bir başka toplulukla alay etmesin. Ne mâlum? Belki alay edilenler edenlerden daha hayırlıdır.

Kadınlar da başka kadınlarla alay etmesinler. Belki de alay edilenler edenlerden daha hayırlıdır.

Birbirinizi, (daha doğrusu kendilerinizi) karalamayın!

Birbirinize kötü lakaplar takmayın!

İman ettikten sonra insanın adının kötüye çıkması, fâsık damgası yemesi ne fena bir şeydir!

Kim tövbe etmezse işte onlar tam zalim kimselerdir. [104,1; 68,11; 4,29][286]

12 – Ey iman edenler! Zannın bir çok çeşidinden sakının! Çünkü zanların bir kısmı günahtır.

Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın! Kiminiz kiminizi gıybet etmesin!

Hiç sizden biriniz ölmüş kardeşinin cesedini dişlemekten hoşlanır mı?

İşte bundan hemen tiksindiniz!

Öyleyse Allah'ın azabından korkun da bu çirkin işten kendinizi koruyun. Allah tevvabdır, rahîmdir (tövbeleri kabul eder, merhamet ve ihsanı boldur).

Zannın çeşitleri vardır. Hüsnüzan kısmı makbul olup müminin Allah, Resulü, müminler ve aksine sebep olmadıkça bütün insanlar hakkında bu zannı beslemesi gerekir. Bazen başka çare kalmayınca zanna dayanarak hüküm verme ihtiyacı olur.

Günah olan kısım ise, insanlar hakkında haksız yere suizan besleyip onlar hakkında iyi tarafa değil de kötü tarafa yorumlar yapmaktır.

Tecessüs, insanların gizli hallerini araştırmak, keza onların gıybetini yapmak da bu âyetle şiddetle yasaklanmıştır. Gizli halleri araştırmak fertlere olduğu gibi devlet yetkililerine de haramdır. "İdareci, halkın mahrem ve gizli hallerini araştırırsa onların ahlâkını ve düzenlerini bozar." (hadis-i şerif).

13 – Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık.

Birbirinizi tanıyıp sahip çıkmanız için milletlere, sülâlelere ayırdık.

Şunu unutmayın ki Allah'ın nazarında en değerli, en üstün olanınız, takvâda (Allah'ı sayıp haramlardan sakınmada) en ileri olandır.

Muhakkak ki Allah her şeyi mükemmelen bilir, her şeyden hakkıyla haberdardır.

Takvâ: din dilinde: Kişinin, âhirette kendisine zarar verecek şeylerden sakınmasıdır. Başta şirk ve küfürden, haram ve günahlardan, hatta tenzihen mekruh şeylerden sakınma, buna dahildir.

14 – Bedeviler "iman ettik!" dediler. De ki: "Siz iman etmediniz, lâkin "İslâm olduk, size inkıyad ettik!" deyiniz.

Zira iman henüz kalplerinize girmiş değildir.

Eğer Allah'a ve resulüne itaat ederseniz, sizin emeklerinizden hiçbir şeyin mükâfatını eksiltmez. Yaptığınızı zayi etmez. Gerçekten Allah gafûr ve rahîmdir (mağfireti, merhamet ve ihsanı boldur).

Burada genel olarak bedevîler kasdedilmeyip sadece, İslâm'ın kazandığı zaferlerden çıkar sağlamak isteyen birkaç bedevî kabile kasdedilmiştir.

15 – Müminler ancak o kimselerdir ki Allah'ı ve resulünü tasdik eder ve sonra da hiçbir şüpheye düşmezler,

Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla mücahede ederler. İşte imanına bağlı, gerçek müminler bunlardır.

16 – De ki: "Dindarlık derecenizi siz mi Allah'a bildireceksiniz? (Allah sanki bunu bilmiyor da sizin iddianıza mı bakacak?)

Halbuki Allah bunu bildiği gibi, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Evet, Allah her şeyi hakkıyla bilir."

17 – İslâm’a girmelerini sana minnet ediyorlar. Onlara de ki: “Müslümanlığınızı bana minnet etmeyin. Asıl size iman yolunu gösteren Allah size minnet eder, eğer iman iddianızda samimi iseniz!”

18 – Muhakkak ki Allah göklerin ve yerin gaybını bilir. Bütün bunları bilen Allah, sizin yaptığınız her şeyi de elbette görür.

28611 Ef M 5,3.

50 – KÂF SÛRESİ

Mekkî olup, 45 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen ve huruf-i mukattaa kabilinden olan *Kâf* harfinden almıştır. Bu sûre, kâinatta bulunan ve Allah Teâlânın üstün kudret ve hikmetine delâlet eden bazı varlıklardan bahseder, bunları yapanın, mahşerde insanları diriltmeye de kadir olduğunu bildirir. Dini yalan sayan bazı eski kavimlerin âkıbetlerini hatırlatır. Cuma, bayram ve bazen sabah namazlarında bu sûrenin Hz. Peygamber (a.s.) tarafından okunduğu nakledilmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Kâf. Şanlı şerefli Kur'ân hakkı için!

2-3 – Doğrusu, onlar, kendilerinden birinin, uyarıp irşad etmek için gelmesine şaşırdılar da kâfirler: "Bu, ne tuhaf şey!" dediler, "Biz ölüp de toprak olduktan sonra mı dirileceğiz? Bu, aklın alamayacağı kadar uzak bir ihtimal!" [10,2]

4 – Biz toprağın, onların bedenlerini (hücre hücre) nasıl çürüttüğünü tafsilatıyla biliriz. Zaten yanımızda her şeyin kayıtlı olduğu şaşmaz bir sicil vardır.

5 – Bilakis onlar, kendi önlerine kadar gelen gerçeği yalan saydılar.

Artık onlar kararsızlık ve perişanlık içindedirler.

6 – Hiç üzerlerindeki göğe bakmazlar mı?

Bakıp da Bizim onu nasıl sağlamca bina edip süslediğimizi, onda en ufak bir çatlaklık, dengesizlik olmadığını

düşünmezler mi? [67,3-4]

Gökyüzü âlemi akıllara durgunluk verecek derecede geniş ve muazzamdır. Dünyamızdan yüzbinlerce defa daha büyük gezegenler uzayda top gibi, saniyede birkaç kilometre hızla yüzerler. Güneş sistemi samanyolu galaksisinin bir köşesine sıkışmış küçük bir yer işgal eder. Oysa daha başka bir milyon kadar galaksi mevcuttur. Bunları yaratıp varlıkta tutan muazzam kudretin ilkin yoktan yarattığı hayatı, ölüm uykusundan sonra diriltmeye gücü yetmez olur mu?

7 – Yeri de döşedik, oraya dengeyi sağlayacak sağlam ulu dağlar yerleştirdik. Orada, gönüller, gözler açan her çeşit bitkiden çiftler bitirdik. [51,49; 36,36]

8 – Bütün bunları, Allah'a yönelecek her kula Yaradan'ın kudretini hatırlatması, dersler veren birer basiret nişanesi ve ibret numunesi olması için yaptık.

9-10 – Gökten bereketli bir su indirdik. Onunla bahçeler ve biçilen ekinler, salkım salkım meyveleriyle ulu hurma ağaçları yetiştirdik.

11 – Bütün bunlar kullarımıza rızık vermek içindir.

Hem o su ile ölü toprağa hayat verdik.

İşte ölmüş insanların mezarlarından çıkışı da böyle olacaktır. [40,57; 46,33; 41,39]

12-14 – Onlardan önce Nûh halkı, Ashab-ı Ress, Semûd, Âd, Firavun halkları.

Lût'un hemşehrileri, Ashab-ı Eyke ve Tübba' halkı da hakkı yalanladılar.

Evet onların hepsi peygamberleri yalancı saydılar da tehdidime müstehak oldular, azaba çarptırıldılar.

Arap kaynaklarında Ress adında iki yer bilinmektedir. Biri Necid, diğeri Hicaz'ın kuzeyinde olup birincisi daha meşhurdur.

15 – Biz ilkin yoktan yaratmada bir âcizlik, becerisizlik mi gösterdik ki bu tekrar yaratmada acze düşelim?

Hayır! Öyle değil, onlar da böyle olmadığını bilirler. Ama yine de onlar bu yeniden yaratılıştan (dirilmeden) şüphe içindedirler. [30,27]

16 – İnsanı Biz yarattık. Onun için, nefsinin kendisine neler fısıldadığını, neler telkin ettiğini de Biz pek iyi biliriz.

Çünkü Biz ona şahdamarından daha yakınız.

17-18 – Zaten onun sağında ve solunda yerleşmiş iki kayıtçı vardır.

Ağzından çıkan bir tek söz olmaz ki yanında, bu iş için hazırlanmış gözcü olmasın, onun söylediğini ve yaptığını kaydetmiş olmasın. [82,10-12]

İnsanlar yirminci asırda sesleri ve görüntüleri kaydeden nice aletler geliştirdiler. Bu aletler Allah'ın kâinatta zerrelere yaptırdığı kayıt işlemini tesbit etmeye çalışmaktadırlar. Allah'ın melekleri bu aletlere muhtaç değillerdir. İnsanın kendi vücudu ve çevresindeki şeyler, onun bütün yaptıklarını ve konuştuklarını en ince ayrıntıları ile kaydeden bir kamera veya teyp gibidir. Kıyamet günü, kendi kulağı ile dünyada söylediklerini işitecek ve yaptıklarını gözleriyle görecektir. Demek Allah kullarına sırf kendi ilmine göre muamele etmeyecek, bilakis adâletin: iddia, delil, inkâr, şahit, savunma gibi bütün şartlarını yerine getirecektir.

19 – Vakti geldiğinde ölüm sekeratı başlayınca, can çekiştiği sırada insana "İşte" denir, "senin en çok nefret edip kaçtığın şey!"

20 – Sûra üfürülür kalk borusu çalar. İşte bu da tehdit edilen azabın günüdür.

21 – O gün herkes beraberinde bir muhafız, bir de şahit olarak Yüce Divana gelir.

22 – Allah ona buyurur: “Sen bundan gaflet içindeydin. İşte gözünün önünden perdeyi kaldırdık, şimdi artık gözün pek keskindir!” [19,38; 32,12]

23 – Yanındaki arkadaşı “İşte!” der, “onun defteri! Her ne yapmışsa, burada yazılı!”

Yanındaki arkadaşı, bazı müfessirlere göre şahit melektir.

24-26 – Allah muhafızla şahide veya cehennem görevlisi iki meleğe: “Atın! buyuracak, atın cehenneme, her nankör, inatçı kâfiri: Hayra mani olan, haddi aşıp azan, şüpheye dalanı!

Allah’tan başka bir tanrı benimseyeni! Atın onu o çetin azaba!”

Hayır; bazen mal, bazen iyilik mânasına kullanılır. Burada her ikisi de mümkündür. O şahsın, malından Allah’ın ve kullarının haklarını vermediğini ifade eder. Yahut hayır ve iyilikten, hem kendisini hem de başkalarını engellediği mânasına gelir.

27 – Yanındaki arkadaş: “Ya Rabbî,” der, “onu ben saptırmadım, kendisi zaten haktan iyice uzak bir sapıklık içinde idi.” [14,22]

Yanındaki arkadaşı, şeytan onun cehenneme atılacağını anlayınca böyle diyecektir. Burada siyaktan, Allah’ın mahkemesinde bu iki yoldaşın birbirini suçladıkları anlaşılmaktadır. Anlaşılan kâfir insan, şeytan arkadaşının kendisini saptırdığını ileri sürünce o, bu cevabı vermektedir.

28,29 – “Çekişmeyin huzurumda!” buyurur Allah, “Çünkü Ben daha önce gelecek tehlikeyi size bildirmiştim. Benim verdiğim kararlar değiştirilemez. Ben, kullarıma asla zulmetmem!”

30 – O gün cehenneme Biz: “Doldun mu, dedikçe O: “Daha yok mu?” diye iştahını dile getirir.[287]

31 – Cennet de takvâ sahiplerine yaklaştırılır.

32-33 – Onlara: “İşte, denir, buydu size vâd edilen mükâfat. Hakka yönelen, koruması gereken her şeyi koruyan, insanların görmediği yerlerde bile Rahman’a hep saygılı olan ve daima Rabbine dönen bir gönül ile gelen herkese bu mükâfat vardır.

“Rahman’ı görmediği halde O’na saygı duyan” mânası da mümkündür. “O’nun Rahman olduğunu bilmesine rağmen, rahmetine güvenerek günah işlemedi, O’na saygısızlık etmedi” inceliğini düşündürmesi de mümkündür.

34 – “Haydi selâmetle girin oraya, bugün artık ebediyet günüdür!”

35 – Orada onlara istedikleri her şey verilir. Nezdimizde bundan da fazlası vardır. [10,26]

36 – Kendilerinden önce Biz öyle nesiller helâk ettik ki onlar, bunlardan daha güçlü kuvvetli idiler. Hakimiyetlerini yaymış, şehir şehir dolaşmış, “ölümden kaçıp kurtulacak bir yer yok mu?” diye her tarafı delik deşik etmişlerdi, ama hep eli boş dönmüşlerdi.

37 – Elbette bunda, içinde bir kalb taşıyan veya zihnini derleyip toplayarak can kulağıyla dinleyen kimseler için alacak bir ders vardır.

38 – Biz gökleri, yeri, ikisinin arasındaki bütün varlıkları altı günde yarattık da Bize en ufak bir yorgunluk dokunmadı. [7,54; 41,12; 46,33; 40,57][288]

39 – O halde sen onların söylediklerine karşı sabret. Gerek güneşin doğuşundan, gerek batışından önce Rabbine hamd ederek ibadet et!

40 – Geceleyin de, secdelerin peşinden de Ona ibadet et! [17,79]

Secdelerin peşinden yapılan tesbihattan maksat, namazdan sonra yapılan zikir ve tesbihat olabilir. Farzdan sonra kılınan nafile namazlar da olabilir. Hz. Peygamber (a.s.) her namazdan sonra fakirlerin 33'er kere sübhanallah, el-hamdülillah ve Allahu ekber zikrine devam etmekle zenginlerin Allah yolunda harcamalarla elde ettikleri yüksek dereceleri kazanacaklarını bildirmiştir.

41 – Münâdînin yakın bir yerden sesleneceği güne kulak ver!

42 – Bütün insanların o sayhayı kesin ve gerçek olarak işitecekleri güne kulak ver! İşte o gün mezarlarından kalkış günüdür.

43 – Muhakkak ki hayatı veren de, hayatı alıp öldüren de Biziz.

Evet, herkes Bizim huzurumuza dönecektir.

44 – Yerin yarılıp kendilerinin büyük bir hızla mahşer meydanına koşacakları gün, mutlaka gelecektir. Bu diriltip mahşerde toplama Bize göre çok kolaydır. [54,50; 31,28]

45 – Biz onların aykırı iddialarını pek iyi biliyoruz, ama sen onları kuvvet kullanarak imana getirecek bir zorba değilsin. Sen sadece uyaran bir elçisin.

Senin yapacağın iş, sadece tehdidimden endişe edecek kimseleri Kur'ân ile irşad etmektir. [13,40; 88,21-22; 2,272]

287 30 S Ms 30,15-16.

288 38 Allah'ın kâinatı altı günde yarattıktan sonra yedinci gün istirhat ettiğini bildiren Tk 2,3 ve Çk 31,17 ifadesi böylece düzeltilmektedir.

51 – ZÂRİYÂT SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuştur. 60 âyettir. Adını ilk âyetinde geçen kelimeden almıştır. Bu sûre-i şerife kâinatta cereyan eden bazı muazzam işlere veya onlara müvekkel kılınan melaikeye dikkat çekip, kasem ederek başlar. Kur’ân’ın ilk muhatapları olan Mekkelilerden birçoğunun dini yalanladıklarını, onların dünya ve âhiretteki âkıbetlerini, diğer taraftan müminlerin istikbalini, daha sonra Allah’ın kudret, hikmet ve birliğine dair bazı delilleri, bazı resullerin kısa kıssalarını ele alır, cin ve insin yaratılışının esas maksadının kulluk olduğunu bildirerek sona erer.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – O tozutup savuran (rüzgârlara)

2 – Yağmur yüklenen bulutlara,

3 – Kolayca akıp giden (yıldızlar, bulutlar vb.) şeylere,

4 – Emirleri, (rızıkları, yağmurları vb. şeyleri) taksim eden meleklere yemin ederim ki:

5 – Size vâd olunan diriliş elbette gerçektir.

6 – İşlerin karşılığı da mutlaka alınacaktır.

7-8 – Yollarla, yörüngelerle dolu gök hakkı için! Siz tam bir çelişki içindesiniz.

9 – Oysa bu dâvetten, ancak aklı çarpılmış olan kimse çevrilip vazgeçirilir.

Dünyadaki insanların farklı inançlarından bahsederken gök yüzünün çeşitli yollarına ve yörüngelerine yemin edilmesi, bir benzetme yapma gayesine de yönelik olabilir.

Yani gökte yıldız kümeleri ve bulutlar nasıl farklı farklı ise, siz yerdeki insanlar da çeşit çeşit inançlara sahipsiniz. Demek ki insanlara gerçeği bildiren vahyin gelmesi mutlaka gereklidir.

En ufak zerreden en büyük güneşlere kadar her şeyin nizama bağlı olduğu bir kâinatta, insan gibi bir varlığın nizamsız kalması nasıl mümkün olabilir? Her şey birçok gayeye göre yaratılmışken insan gibi mükemmel varlığın gayesiz, başıboş kalması nasıl mümkün olabilir?

Burada şöyle bir incelik vardır: Âhireti inkâr edenler "çürüyüp, toz toprak olacağız, zerrelerimiz havada uçuşacak bundan sonra bedenimiz nasıl olur da birleşebilir?" diyorlardı. Oysa dünyadaki sular güneşin ısısıyla buharlaşarak zerreler halinde bir araya gelip sıkışmış bulutlar oluşturmakta sonra yeryüzüne damlalar halinde geri dönmektedirler. Her gün bunları gerçekleştiren ilahî kudretin insanların vücutlarının dağılmış zerrelerini hava, su ve toprağın içinden toplayıp bir araya getiremeyeceği iddia edilebilir mi? Toz zerreleri, su buharları ve yağmur bulutlarından bahseden ilk üç âyet, buna işaret eder gibidir.

10-12 – O kahrolası yalancılar sarhoşluk ve cehalet içinde ne yaptıklarını bilmeden atıp tutarlar. Bir de alay ederek: "Ne zaman o hesap günü?" diye sorarlar.

13 – O gün, onların ateşin üzerinde kıvrandırılacakları gündür!

14 – Onlara: "Tadın bakalım fitnenizi, tadın dünyada kaynattığınız fitne ateşinin neticesini! İşte gelmesini dört gözle beklediğiniz azap!" denilir.

15 – Ama müttakiler bahçelerde, pınar başlarındadırlar.

16 – Rab’lerinin kendilerine verdiği mükâfatları almaktadırlar. Çünkü onlar, daha önce dünyada iyi davranan kimselerdi.

17 – Geceleri az uyurlardı.

18 – Seher vakitleri istiğfar ederlerdi.

19 – Mallarında isteyenlerin ve yoksulların hakkını ayırırlardı.

20-22 – Kesin inanmak isteyenler için yeryüzünde birçok deliller vardır. Bizzat kendi varlıklarınızda da böyle deliller vardır. Hâlâ görmeyecek misiniz?

Gökte de hem rızkınız (rızkınızın vesileleri), hem de size vâd olunan cennet vardır.

23 – Göğün ve yerin Rabbine yemin olsun ki bu vaad, tıpkı sizin konuşmanızın sabit olduğu gibi bir gerçektir.

24 – Sahi! İbrâhimin şerefli misafirlerinin gelişlerinden haberin oldu mu?

25 – Onlar yanına varınca: “Selâm!” dediler. O da: “Size de Selâm!” diye cevap verdi, ama içinden: “Bunlar tanımadığım kimseler, hayırdır inşaallah!” dedi. [15,52; 4,86; 11,69]

26-27 – Onlara yemek getirmek için gizlice ailesinin yanına geçti ve semiz bir dana kebabı getirdi. Önlerine koyup “buyurmaz mısınız?” diye ikram etti. [11,69][289]

28 – O sırada onlardan yana içine bir korku düştü. “Korkma!” dediler ve ona büyüdüğünde alîm olacak bir çocuklarının dünyaya geleceğini müjdelediler. [11,70-73; 15,53]

29 – Evin öbür köşesinden bunu duyan eşi, elini yüzüne vurarak: “Vay başıma gelene! Ben kısır bir kocakarı iken mi doğuracağım!” diye çığlık attı.

30 – Onlar, hanımına: “Evet, Rabbin böyle buyurdu, dediler. O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi hakkıyla bilir.”

31 – İbrâhim: “Peki sizin gelişinizin asıl sebebini öğrenebilir miyim ey değerli elçiler?” dedi.

32-34 – “Biz” dediler, “Suçlu bir güruhun, haddini aşanların tepelerine, çamurdan pişirilip de Rabbinin nezdinde damgalanmış taşları indirmek için görevlendirildik.”

35 – Derken, oradaki müminleri şehirden çıkarma emrini verdik.

36 – Ama orada, bir hane dışında, Biz’e itaat eden aile bulamadık.

37 – Ve öyle acı bir azaptan korkanlar için, orada bir alâmet bıraktık.

Burada Ölü Deniz (Lût Gölü) kasd edilmektedir. Bu gölün güney kısmı, büyük bir felâketin izlerini bu gün bile taşımaktadır. Uzmanların tahminlerine göre Lût kavminin büyük şehri, şiddetli depremden dolayı yer altına gömülmüş, üzerini de Lût gölünün suları basmış olmalıdır. Batma zamanı da, m.ö. iki bin yıl kadar öncesine yerleştirilmektedir ki bu da Hz. İbrâhim ve Hz. Lût (a.s.)’ın yaşadığı zamana rastlamaktadır.

Lût gölünün “Ellisan” adlı yarımada görünümündeki bölümü güneyde bulunmakta ve daha sonra meydana geldiği anlaşılmaktadır. Eski Lût gölünün bu yarımadanın kuzeyine kadar görülen tarihi kalıntıları, güneydeki kalıntılardan çok farklıdır. İşte bundan dolayı, önceleri güney kısmının bu göl yüzeyinden yüksekte olduğu, daha sonra batarak o gölün altına gömüldüğü tahmin edilmektedir.

38 – Mûsâ’nın olayında da alınacak dersler vardır. Onu âşikâr bir delille (mûcize ile) Firavun’a göndermiştik.

39 – O var gücüyle ve bütün ordusuyla sırtını çevirdi ve “Mûsâ, ya bir büyücü, ya da bir delidir!” dedi.

40 – Biz de hem onu, hem ordularını yakalayıp denizin dibine geçiriverdik. Boğulurken, pişmanlıkla kendi kendini kınıyordu.

41 – Âd halkında da alınacak dersler vardır. Onlara da ortalığı kasıp kavuran köklerini kurutan bir kasırga gönderdik.

42 – Bu rüzgâr, uğradığı her şeyi derhal kül gibi savuruyordu.

43 – Semûd ahalisinde de böyle alınacak ibretler vardır. Onlara da “Bir süre hayattan zevk alın bakalım!” denilmişti.

44 – Onlar Rab’lerinin emrinden uzaklaşıp azıtınca kendileri baka baka, o müthiş yıldırım onları çarpıverdi.

45 – Oldukları yerde çöke kaldılar, ne doğrulabildiler, ne de yardım gördüler.

46 – Daha önceleri de Nûh’un halkını helâk etmiştik. Çünkü onlar da din yolundan çıkmış kimselerdi.

47 – Göğü Biz çok sağlam bir şekilde bina ettik, onu genişleten Biziz. Çünkü Biz geniş kudret ve hakimiyet sahibiyiz.

Mûsiûn: Geniş güç ve kudret sahibi mânasına olduğu gibi “genişleten” mânasına da gelir. Allah’ın bu büyük kâinatı bir kere yaratıp bırakmadığını, bilakis onu devamlı olarak genişlettiğini gösterir. 20. yüzyılda bulunan “kâinatın genişlemesi” düşüncesi, alan olarak evrenin sürekli genişlediğini ifade eder.

48 – Yeryüzünü de Biz döşedik, bakınız Biz ne de güzel döşedik!

49 – Her şeyi de çift yarattık ki düşünüp ders alasınız. [36,36; 43,12]

50 – “O halde, Allah’a kaçın, çabuk Allah’ın himayesine koşun! Zira ben O’nun tarafından, sizi uyarmak için gönderilen âşikâr bir elçiyim.”

Bu âyette Allah Teâlâ, Peygamberinin dili ile bu hitabı yapmaktadır. Mesela Fatiha sûresinde de bu durum vardır. Fatihanın baş tarafında gizli bir “De ki:” fiili bulunur; zira o ifadeler kulların söylemesi matlub olan sözlerdir. Kur’ân’ın daha başka yerlerinde de bazen meleklere, bazen peygamberlere ait sözlerin Allah’a izafe edildiği görülür. Sözün akışından kime ait olduğu anlaşılır. [Bkz. 19,64-65; 37,159-167; 42,10; 51,57-58]

51 – Sakın Allah’tan başka mâbud icad etmeyin! İşte ben O’nun tarafından, sizi uyarmak için gönderilen aydınlatıcı bir elçiyim.

52 – İşte böyle... Senin hemşehrilerinden önceki ümmetlere ne zaman bir elçi geldiyse mutlaka ona muhatapları büyücü veya deli dediler.

53 – Birbirlerine tavsiye mi ettiler, aralarında anlaştılar mı ki hep aynı şeyleri söylediler? Hayır, böyle bir tavsiye yok ama, onlar azgınlıkta müşterekler. İşte ondan, böyle söylerler.

54 – Sen de onlardan yüz çevir! Yeterince onlara hakkı anlatmaya çalıştığından artık bundan ötürü seni kimse ayıplayamaz.

55 – Bununla beraber yine de hatırlatıp öğüt ver! Zira gerçeği hatırlatıp nasihatte bulunma, inananlara (ve inanacaklara) fayda verir.

56 – Ben cinleri ve insanları sırf Beni tanıyıp yalnız Bana ibadet etsinler diye yarattım.

Burada Allah, Allah’tan başka nesneleri Kendisine ortak sayan insanları ve cinleri azarlayarak “Ben onları başkalarına kulluk etsinler diye değil, Bana ibadet etsinler diye yarattım.” diyor. Bütün kâinatı yarattığı halde onlardan sadece ikisinin ele alınmasının sebebi şudur: Kâinattaki bütün varlıklar Allah’a itaat ve ibadet içindedirler. Fakat irade ve tercih hakkı insanlarla cinlere verilmiştir. Bunların başka nesnelere yönelip şirk koşmalarını önlemek gerekir.

57-58 – Onlardan nafaka istemiyorum, beni yedirip beslemelerini de istemiyorum. Asıl bütün mahlûkların rızıklarını veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar sahibi olan Allah Teâlâdır.

“Nafaka istemiyorum” buyruğundan maksat şu olabilir: Dünya efendilerinin, hizmetçilerinden faydalanmaları gibi, onların hizmetleriyle imkânlarımı artırmam söz konusu değildir.”

İnsanların, Allah Teala’yı rızıklandırmaları zaten imkansız olduğundan Hz. Peygamber (a.s.)’ın , risalet için ücret beklemediği de îma edilmiş olabilir.

59 – Muhakkak ki şimdiki zalimlerin de, daha önceki meslekdaşlarının payı gibi, bir azap payı vardır. Acele etmelerine hiç gerek yok, nasılsa ona kavuşacaklar!

60 – Ama tehdit olundukları o gün de gelince, çekeceklerinden dolayı vay o kâfirlerin haline!

28926-27 Tk 18. bölüm.

52 – TÛR SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuştur. 49 âyettir. Sûre Hz. Mûsâ (a.s.)'ın ilahî tecellilere mazhar olduğu dağa işaretle başlar ve Kur'ân'ın da Nur dağındaki vahiyle başladığına imâ edilir. Bu sûre, müşriklerin vahiy gerçeği karşısında nasıl suskunlaşıp bocaladıklarını, çelişkili değerlendirme ve ithamlarla gülünç duruma düştüklerini pek etkili bir tarzda ortaya koyar. Sûre kıyameti müteakip kâfirlerin cezasından, daha geniş olarak müminlerin cennet hayatından bahseder. Daha sonra, hakka karşı çıkanların hüsrana uğrayacaklarını vurgular.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Tûr'a (o dağa)!

Tûr : Aslında dağ anlamına cins ismi olup eliflamlı olduğundan Hz. Mûsâ'ya risalet verilen dağ anlaşılır.

2-3 – İnce deri üzerine yazılmış o kitaba!

4 – Beyt-i Ma'mûr'a!

Beyt-i Ma'mûr: Devamlı surette ziyaret edenlerle şenlenen Kâbe'dir. Birçok müfessire göre ise Hz. Peygamber (a.s.)'ın miraç gecesi gördüğü, gök ahalisi tarafından devamlı tavaf, ziyaret ve ibadet mahalli olan bir mâbed kasdedilmektedir. Her ikisini de kapsayabilir.

5 – O pek yüksek tavan, gök kubbeye!

6 – Ağzına kadar dolu okyanusa yemin olsun ki:

Deniz'in sıfatı olan "mescur" için: ateşle dolu, hapsedilmiş, kaynayıp taşan, dalgalı gibi mânalar da verilmiştir.

7 – Rabbinin cezası mutlaka vuku bulacaktır.

8 – Onu önleyecek hiç bir kuvvet yoktur.

9 – Gün gelecek, gök şiddetle çalkalanacak.

10 – Dağlar sür’atle yürüyecektir.

11 – O gün, hakkı yalan sayıp Peygambere yalancı diyenlerin vay hallerine!

12 – Onlar ki daldıkları batıl içinde oynayıp dururlar.

13 – O gün onlar cehenneme şiddetle itilirler.

14 – İşte, denilir, alın size yalan saydığınız ateş!

15 – Haydi söyleyin bakalım, bu da mı sihir, yoksa siz mi görmüyormuşsunuz?

16 – Girin oraya! İster dayanın, ister dayanamayın, artık hepsi bir!

Siz sadece ne yaptıysanız onun karşılığını bulacaksınız.

17 – Müttakiler ise cennetlerde nimet içindedirler.

18 – Rab’lerinin kendilerine verdikleriyle sefa sürerler. Rab’leri onları yakıcı ateşin azabından korumuştur.

19-20 – Ve onlara denilir ki: “Dünyada yaptığınız güzel davranışlardan ötürü: “Yiyin, için, afiyetler olsun!”

Onlar sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanırlar. Kendilerine temiz ve güzel hurileri de eş yaparız. [37,44]

21 – Kendileri iman edip zürriyetleri de iman ile kendilerinin izinden gidenlerin nesillerini de kendilerine kavuştururuz.

Onların emeklerinden hiçbir şeyin mükâfatını eksiltmeyiz. Herkes kazancı karşılığında bir rehindir. [74,38-40; 13,23]

Allah’ın insana bahşettiği sıhhat, mal, mülk, kabiliyetler âdeta O’nun kullarına verdiği borç durumundadır. Borçlunun teminatı ise kişinin nefsidir. Kim bu nimetleri

meşrû şekilde kullanıp sevap kazanarak borcunu öderse rehin olan nefsini kurtaracak, aksi halde mahpus kalacaktır.

22 – Onlara canlarının istediği meyve ve et çeşitlerinden bol bol veririz. [56,20-21][290]

23 – Onlar orada kadehleri kapışırlar ki bunları içmede ne saçma sapan konuşma olur, ne de günaha girilir.

24 – Etraflarında kendi hizmetlerine tahsis edilmiş, sedef içinde saklı inci gibi pırıl pırıl civanlar dolaşır.

25 – Birbirlerinin yanına gelip şöyle sorup sohbet etmeye başlarlar.

26-27 – Biz dünyada, ailemiz içinde iken sonumuzdan endişe ederdik. Ama şükürler olsun ki Allah bize lütfetti ve bizi, o kavuran ateşten korudu.

Semûm: çok sıcak rüzgâr anlamına gelip cehennemden yükselecek olan yakıcı alevlerin sıcak rüzgârı, vücudun içine işleyen alev mânasına gelir.

28 – Çünkü biz daha önce Allah'a dua ve ibadet eder, bizi ateşten korumasını niyaz ederdik. Gerçekten O, berr'dir, rahîmdir (hayırların kaynağıdır, merhamet ve ihsanı boldur).

29 – Ey Resulüm, sen irşad ve nasihatine devam et! Sen Rabbinin ihsanı sayesinde kâfirlerin iddia ettikleri gibi kâhin de değilsin, deli de değilsin.

29-43. bölümünde bu sûre, inkâr ve dalâletin her çeşidini susturan, son derece yoğun, etkili bir hitap harikası ortaya kor. Bedâhetleri, âşikâr gerçekleri inkârcıların tepelerine füzeler gibi indirir. On beş defa "Yoksa?" lafzı ile yapılıp pekiştirme ifade eden soru üslubu (istifham-ı inkârî ve teaccubî) ile "nasıl olur da bu gerçekleri reddedebilirsiniz, şaşılır sizin aklınıza!" diyerek şüphenin bütün çeşitlerini

çürütür ve her bir cümlede inkâr gruplarından bir bölümünün iddialarının hülasasını iptal eder.

30 – Ne o, yoksa onlar senin hakkında:

“Ne olacak? Şairin biri! Feleğin onun başına neler getireceğini göreceğiz” mi diyorlar?

31 – De ki: “Bekleyin bakalım! Ben de sizin fecî âkıbetinizi bekliyorum.”

32 – Akılları mı bunu kendilerine telkin ediyor.

yoksa onlar azgın bir toplum olduklarından mı böyle yapıyorlar?

33 – Yahut Kur’ân’ı “kendi uydurdu” mu diyorlar?

Hayır! Onlar bu iddialarında samimî değiller.

Onların inanmaya niyetleri yok da onun için bu kabîl sözler sarf ediyorlar.

Vicdanları ağızlarından çıkan bu iddiayı kabul etmez. Zira Araplardan bir ferdin, bütün Arapları âciz bırakacak bir eser ortaya koyamayacağını kesin bilirler.

34 – O halde bu iddialarında tutarlı iseler Kur’ân gibi bir söz getirsinler bakalım!

35 – Onlar bir Yaratan olmaksızın mı yaratıldılar?

Yoksa kendi kendilerini mi yarattılar?

36 – Yoksa, gökleri ve yeri onlar mı yarattılar?

Hayır, onlar kesin bilgiye ulaşmaya gitmezler.

37 – Yoksa Rabbinin hazineleri onların mı yanında? Yoksa kâinatı onlar mı yönetiyorlar?

38 – Yoksa onların yükselmelerini sağlayan bir merdivenleri, kuleleri var da o sayede mi göklerin haberlerini dinliyorlar?

Öyleyse o haber dinleyenleri kim ise, meleklerin sözlerini dinlediğine dair kesin bir delil getirsin!

39 – Yoksa kız çocukları O'nun da, erkekler sizin mi?

40 – Yoksa onlardan vahyi tebliğ, risalet ve irşad hizmetlerinden ötürü bir ücret istiyorsun da,

onlar ağır bir borç yükü altında eziliyorlar mı?

41 – Yoksa gayba dair bilgiler kendilerinin elinin altındadır da,

onlar oradan istedikleri tarzda yazıp kopyalıyorlar mı?

42 – Yoksa onlar bir tuzak mı kurmak istiyorlar?

Şunu bilsinler ki: Asıl kapana kısılacak olanlar, o kâfirler olacaklar.

43 – Yoksa onların Allah'tan başka bir tanrıları mı var?

Allah onların iddia ettikleri ortaklardan münezzeh ve yücedir.

44 – Şayet kendilerinin kötü bir maksatla istedikleri gibi gökten bir parçanın düştüğünü görseler, inatlarından ötürü "Bunlar üst üste yığılmış bulutlardır." derler.

Kendilerine ceza olarak gönderildiğini inkâr ederler.

45 – O halde sen onları, darbe yiyip çarpılacakları güne kadar kendi hallerine bırak!

Bu âyetin işaret ettiği hadiselerin birincisi, Bedir zaferidir.

46 – O gün hile ve tuzakları kendilerine asla fayda sağlamaz ve yardım da görmezler.

47 – Muhakkak ki o zalimlere bundan başka azap da vardır; fakat onların çoğu bunu bilmezler. [32,21]

48-49 – Rabbinin hükmü yerine gelinceye kadar sabret! Çünkü sen Bizim himayemiz altındasın.

Namaza kalktığında Rabbini hamd ile tenzih et. Geceleyin de, gecenin sonunda yıldızların batışının ardından da O'na ibadet edip tenzih et.

Namaza kalktığında: “Subhanekellahümme ve bi hamdike” demek, mânası mümkün olduğu gibi, “Uykudan kalktığında” veya “herhangi bir meclisten, bir yerden kalktığında” mânasına da gelebilir.

290 22 Mt 8,11; Lk 13,29; Yh V 19,9.

53 – NECM SÛRESİ

62 âyettir. Mekke’de takriben risaletin 5. yılında inmiştir. Sûre adını, birinci âyetinde geçen ve yıldız anlamına gelen necm kelimesinden almıştır. Kur’ân’ın vahiy eseri olduğuna, Hz. Peygamberin miracına, onun en yüce mertebelere yükseldiğine, şirkin saçmalığına ve hakikatin galip geleceğine işaret eder. Secde âyeti ihtiva eden sûrelerden ilk nâzil olan sûredir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Kayan yıldıza yemin olsun ki.

Âyette geçen “hevâ”: düşmek, kaymak, inmek, çıkmak mânalarına gelebilirse de, burada inmek anlamı tercih edilmelidir. Çünkü yıldız kavramı ile, Hz. Peygambere inen melek veya Kur’ân-ı Kerim arasında güçlü bir ilgi kurulmuştur. Bu meleğin veya Kur’ân’ın, yıldız gibi parlak ve ışık verici olduğu anlatılmak istenmiştir. Zira necm’in anlamlarından biri de, “Kur’ân vahyinden bir seferde inen bölüm” dür.

2 – Arkadaşınız (Muhammed) yanılmadı, sapmadı, aldanmadı.

3 – O kendi heva ve hevesiyle konuşmuyor.

4 – O, kendisine vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir.

“O” zamirinden maksat, birçok müfessire göre Kur’ân’dır. Hz. Peygamber (a.s.)’ın İslâm tebliği, Kur’ân’ı açıklama niteliği taşıyan sözlerinin hepsi vahiy kaynaklıdır.

5-7 – Onu kendisine pek güçlü ve kuvvetli, o üstün akıl ve kemal sahibi olan (melek Cebrail) öğretti. [81,19-21]

Melek kendi aslî sûretine girip doğruldu. İşte o zaman kendisi en yüce ufukta idi.

8-9 – Sonra yaklaştı ve iyice sarktı. Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı.

10 – O da kuluna vahyetmek istediği her şeyi vahyetti.

11 – Gözlerinin gördüğünü kalbi yalan saymadı.

12 – Şimdi siz kalkmış da onun gördükleri hakkında şüphe edip kendisiyle münakaşa mı ediyorsunuz?

13-14 – Onun bir başka inişini Sidretu'l-Münteha'nın yanında görmüştü.

Hz. Peygamber'in Cibril'i ikinci defa görmesine işarettir. Bu seferinde onu aslî sûretindeki azametiyle görmüştü. Sidretu'l-Münteha, Hz. Peygamber'e miraç gecesinde gösterilen, hilkatin aldığı son şekli gösteren, emir âleminin sonundaki "şeceretu'l-kevn" yani yaratılış ağacı, kâinat ağacıdır. Başka izahlar arasında, en kuvvetlisi bu görünüyor.

15 – Me'va cenneti de onun yanındadır.

16 – O dem ki Sidre'yi bir feyiz sarıyor, sardıkça sarıyordu...

17 – Peygamberin gözü kaymadı, şaşmadı, aşmadı da.

Hz. Peygamber (a.s.) Rabbine o kadar yönelmişti ki gök melekûtunda temaşa ettiği sayısız güzellikler onu meşgul etmedi.

18 – Vallahi gördü, hem de Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü gördü! [20,23]

19-20 – Şimdi baksanıza şu Lât'a, Uzza'ya! Ve bir de şu geride olan üçüncüleri Menat'a!

Lât Taif’de; Uzza Mekke ile Taif arasında Hurad’da bulunup Kureyş kabilesi, Menat ise Mekke ile Medine arasında Kudeyd’de bulunup Evs, Hazrec kabileleri tarafından tazim edilirdi.

21 – Erkek evlatlar size, kızlar O’na olsun, öyle mi?

22 – O zaman bu insafsız bir taksim olmaz mı?

23 – Aslında bu putlar sizin ve atalarınızın uydurduğu, kuru isimlerden, boş lafızlardan başka bir şey değildir. Allah onların tanrılıklarına delil olabilecek hiçbir şey indirmemiştir. Onlar sadece zanlarına ve nefislerinin heva ve heveslerine uyarlar. Halbuki onlara Rab’leri tarafından uyacakları mükemmel Rehber çoktan gelmiş bulunuyor!

24 – Ne o, insanoğlu kurduğu her hülyaya, içinden geçen her şeye nail olur mu sanıyor? [4,123]

25 – Hayır, öyle değil! Âhiret hayatı da, dünya hayatı da Allah’ın elindedir. Kime ve neyi vereceğini, Kendisi takdir eder.

26 – Nitekim göklerde nice melaike var ki, Allah’ın dilediği ve razı olduğu kimseler hakkında geçerli olması için izin çıkmadıkça, onların şefaatleri asla fayda vermez. [2,255; 34,23]

27 – Evet, âhirete inanmayanlardır ki melaikeyi Allah’ın kızları iddia ederek onlara kız isimleri takarlar. [43,19]

28 – Onların buna dair hiçbir bilgileri yoktur.

Sadece ve sadece zanna tâbi oluyorlar.

Oysa zan, hakikat karşısında ne ifade eder ki!

29 – O halde Bizi anmaktan, bu Yüce Kitabımızı dinlemekten uzak duran ve dünya zevkinden başka bir şey istemeyen kimseleri sen de bir tarafa bırak!

30 – Onların bilgi seviyesi ancak bu kadardır; bildikleri bilecekleri budur.

Senin Rabbin, kimin Allah’ın yolundan saptığını, kimin doğru yolda yürüdüğünü pek iyi bilir.

31 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hep Allah’ındır.

Böyle olduğu için, sapanı ve doğru yolda olanı pek iyi bildiği, yaptıklarını kaydettiği içindir ki, kötülük işleyenleri, yaptıklarının karşılığı ile cezalandırarak,

iyi hareket edenlere de en güzel mükâfatı verecektir. [4,31]

32 – O iyiler, ufak kusur ve günahlardan olmasa da, büyük günahlardan, aşikâr hayasızlıklardan kaçınırlar. Senin Rabbinin mağfireti boldur.

O sizi topraktan yaratırken ve siz annelerinizin karınlarında döl halinde iken mayanızın ne olduğunu gayet iyi bilir.

Öyleyse kendinizi temize çıkarmayın, övünüp durmayın! Çünkü kimin Allah’ı daha çok sayıp O’na karşı gelmekten sakındığını O pek iyi bilmektedir. [39,53; 4,39]

Kur’ân ve Sünnette kesin olarak haram kılınan, haklarında had cezası bildirilen veya âhirette azap sebebi sayılan günahlar büyük, diğerleri küçük günahlardır. Küçük günahların affedilmesi, onların günah sayılmamasından değil, Allah’ın rahmetinin genişliğindendir.

33 – Şimdi iyice dikkat edin şu sırtını çevirip uzaklaşana! [75,31-32]

34 – Azıcık verip de sonra cimrilik ederek vermeyene!

35 – Gaypların bilgisi onun yanındadır da onları kendisi mi görüyor?

36-44 – Yoksa Mûsâ’nın ve o çok vefalı İbrâhim’in sahifelerinde bulunan şu kesin gerçekler hakkında bilgi verilmedi mi ki: Hiçbir kimse başkasının günah yükünü çekemez. İnsan, emek ve gayretinin neticesinden başka şey

elde edemez. Bu gayretinin semeresi de ileride ortaya çıkacaktır. Emeğinin karşılığı kendisine tamı tamına ödenecektir. Elbette son durak, Rabbinin huzuru olacaktır. O'dur güldüren ve ağlatan; O'dur öldüren ve yaşatan! [16, 123; 35,18; 36,12; 9,105]

Hz. İbrâhim (a.s.)'ın "sahifelerin"den, Kur'ân dışındaki mevcut kutsal kitaplarda bahis yoktur.

38. âyetten şu kaide çıkar: Herkes kendi yaptıklarından sorumludur. Hiç kimse bir başkasının cezasını çekmeyi kabullenemez.

39. âyetten çıkan bazı kaideler:

a- Her kişi, çalışmasının karşılığını görecektir.

b- Hiç kimse yapmadığı işin karşılığını alamaz. Bazıları bu âyetleri anlamada aşırılığa saparak hata etmişlerdir. Başkasına bedel hac, sevap bağışlama, başkası için dua etmenin faydasız olduğunu iddia bu kabildendir. Ehl-i sünnet başkası için duanın fayda vereceğinde ittifak etmiş olup, sevap bağışlama, vekâletle yapılan işin sevabı hususunda da prensipte mutabık olup ayrıntılarda farklıdırlar. Mesela: İmam Malik ile Şâfiî'ye göre malî ibadetlerin (sadaka gibi) keza malî-bedenî ibadetlerin sevabı bağışlanabilir, ancak bedenî ibadetlerin (namaz, Kur'ân kıraatı) sevabı başkasına bağışlanamaz. Hanefîlere göre mezkûr her çeşit amelin sevabı başka bir mümine bağışlanabilir. Buna dair birçok hadis vardır. Allah, rûhuna bağışlanan kişiyi bu amellerden faydalandırdığı gibi, bu fazileti gösteren, bağışlayana da mükafat verir.

45-54 – Rahime atılan nutfeden (spermden) erkek ve dişi çiftini yaratma, öldükten sonra diriltme, tekrar yaratma O'na aittir. İnsanı zengin, kanaat sahibi ve halinden memnun etmek de O'na aittir. Müşriklerin taptığı Şi'râ

yıldızının Rabbi de O'dur. Önceki Âd milletini yok eden de O'dur. Semud milletini yok edip geriye hiçbir şey bırakmayan da O'dur. Daha önce Nuh milletini yok eden de O. Çünkü bunlar çok zalim, çok azgındılar. Altı üstüne getirilen Lût milletinin şehirlerini yerle bir etti. Onları ne azaplar, ne musîbetler, neler kapladı neler! [Nutfe için Bkz. 76,2 ; 75,37; 86,6-7; 69,6-7]

Şi'râ, gökte en parlak görünen yıldızdır. Güneşten 23 kat daha parlak olup ışığı dünyaya 8 yılda ulaşır. Cahiliye döneminde bir kısım Araplar, yıldızların insanların hayatında etkili olduğuna inanır ve Şi'râ'ya taparlardı. Bilhassa Huzaa kabilesi ona tapmasıyla meşhurdur.

55 – Artık, ey insan, şimdi Rabbinin hangi nimetinde şüphe edersin?

"Yukarıdan beri sıralanan şeyler arasında, nimetlerinin yanı sıra nikmetler, cezalar da vardır, bunlarda şükür ciheti var mıdır?" sorusuna şöyle cevap verilebilir: "Bunlar, işkence edilen müminlerin hakkını alma kabîlinden olduğundan, müminler için şükre vesiledir. Diğer taraftan bu felaketler, insanların ibret alıp kötülüklerden vazgeçmelerine, birtakım bozuklukları düzeltmelerine de vesile olmaları itibariyle nimet sayılırlar."

56-58 – İşte bu Peygamber de, önceki rehberlerden ve uyaranlardan biridir. O yaklaşan (kıyamet) yaklaştı. O gelmeden, ne zaman olacağını bildirecek, geldiğinde de onu giderecek Allah'tan başka kimse yoktur. [46,9]

59-62 – Şimdi siz bu söze mi şaşırıyorsunuz? Hep gülüyorsunuz, ama ağlamıyorsunuz. Üstelik kafa tutuyor, oyalanıyorsunuz. Haydi artık (bırakın bu gafleti de) Allah'a secde ve ibadet edin!

Bu âyeti okuyanın veya dinleyenin tilavet secdesi yapması vaciptir.

54 – KAMER SÛRESİ

55 âyet olup Mekke’de inmiştir. Sûreye, ilk âyetinde geçip “dolunay” anlamına gelen “Kamer” adı verilmiştir. Âhireti ve Hz. Peygamber (a.s.)’ın nübüvvetini inkâr eden Mekke müşrikleri uyarıldıktan sonra, Hz. Peygamberi ve müminleri teselli için, daha önceki peygamberlerin tebliğ hayatları özetlenir ve sonunda, Kur’ân’ın dâvetinin, putperestleri yeneceği bildirilir. Ay’ın bölünmesi hem Peygamberimizin mûcizesine, hem onun tebliğinin şirkin hakimiyetine son vereceğine, hem de kıyamet sırasında Ay’ın bölüneceğine, aynı anda işaret etmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Kıyamet saati yaklaştı, Ay bölündü.

Ay’ın yarılması hicretten 5 yıl önce, Hz. Peygamber Mekke’nin çok yakınında Mina’da olduğu sırada vâki olmuştur.

2 – Ama o müşrikler her ne zaman bir mûcize görseler sırtlarını döner: “Bu, kuvvetli ve devamlı bir büyüdür!” derler.

3 – Onlar hakkı yalan saydılar, heva ve heveslerine uydular. Halbuki her iş gibi bu nübüvvetin de kararlaştırılmış bir sonu elbette vardır.

Maksat, Peygamberimizin dâvasını geçici bir hevese, yahut yanılmaya vermek isteyen, yahut insanların kabûlüne mazhar olmayacağı için kaybolup gitmeye mahkûm

zanneden kâfirlerin temennilerini kursaklarında bırakmaktır.

4 – Oysa onlara kendilerini inkârdan vazgeçirecek ibretler ihtiva eden nice olaylar bildirilmişti!

5 – Bunlar son derece üstün hikmettir. Ama ne fayda! Uyarmalar kâr etmiyor. [10,101]

6 – Sen de şimdi onları kendi hallerine terk et. Günü gelecek bir münâdî, hiç de hoşa gitmeyen, insanın görür görmez kaçacağı bir yere çağıracak.

7 – Gözleri korkudan önlerine eğildikçe eğilmiş, dehşet içinde mezarlarından çıkacak, yayılmış çekirgeler gibi her tarafı dalga dalga kaplayacaklar.

8 – Boyunlarını, çağıran münâdîye doğru uzatmış vaziyette, kâfirler: “Bugün çok zorlu bir gün, işimiz bitik!” diyecekler.

9 – Kendilerinden önce Nûh kavmi de Peygamberi yalancı saydı ve: “Bu delinin teki!” dediler. Onu incittiler, tebliğini engellediler.

10 – O da: “Ya Rabbî, ben mağlubum, artık Sen bana yardım et!” diye niyaz etti.

11 – Biz de derhal, boşalan bir su ile göğün kapılarını açtık.

12 – Yeri pınar pınar fışkırttık. Öyle ki her iki su kütlesi, takdir edilen o işin olması için birleşti.

13 – Biz Nuh’u, levha halindeki tahtalar ve çivilerle yapılmış gemiye bindirdik. [7,64][291]

14 – O kadri bilinmemiş değerli insana, bir mükâfat olarak gemi, Bizim inayetimiz altında akıp gidiyordu.

15 – Biz bir ibret olsun diye, o gemiyi geriye bıraktık. Haydi, var mı ibret alan? [36,41-42]

16 – Nasılmış Benim cezalandırmam ve tehdidim! Görsünler bakalım!

17 – Yemin olsun: Biz, ders alınsın diye Kur'ân'ın öğrenilmesini kolaylaştırdık. Haydi var mı düşünen ve ibret alan? [38,29; 19,97]

Bu âyeti yanlış anlayanlar, Kur'ân'ın bütün mânalarını herkesin kolaylıkla anlayacağını iddia ederler. Sathî bir şekilde okumakla anlaşılır, diye onu anlamak için öğrenime gerek olmadığını ve tefsir, hadis, fıkıh ilimlerini dikkate almaksızın açıklanabileceğini ileri sürerler. Halbuki bu âyetin yerleştiği muhtevaya bakacak olursak şu mâna anlaşılır: "İnsanlara gerçeği anlatmanın bir yolu da, inkârda direten geçmiş ümmetlerin başlarına gelen kötü âkıbetleri bildirmektir. Bir diğer vasıta ise Kur'ân'ın doğru yolu gösteren delilleri, öğüt ve telkinleridir. Biz o kötü âkıbet tehlikesiyle karşı karşıya gelmenizi istemiyoruz. Onun için, size kolay olan tarafı gösteriyoruz. Kur'ân'ın dâvetine uyar, âyetlerini düşünürseniz kolayca doğru yolu bulursunuz."

Öte yandan bu âyet, Kur'ân'ın hafızlarının çok olacağını bildirir. 600 sayfalık hacimli bir Kitabın her nesilde milyonlarca hafız, bu âyetin müjdelediği mûcizeyi, kıyamete kadar imzalamaya devam etmektedir. Başka hiçbir kitapta bulunmayan bu özellik şunu ispatlar: İnsanı kim yaratmışsa Kur'ân'ı gönderen de O'dur. O da kitabını korumak için, insanların onu ezberlemesini kolaylaştırmıştır.

18 – Âd halkı da Peygamberlerini yalancı saydı. Nasılmış Benim cezalandırmam ve tehdidim! Görsünler bakalım!

19 – Biz onların üstüne o pek talihsiz günde, her şeyi söküp atan bir kasırga gönderdik.

20 – Öyle ki insanları, kökü sökülmüş, içi boş hurma kütükleri gibi fırlatıp atıyordu.

21 – Nasılmış Benim cezalandırmam ve tehdidim, görsünler bakalım!

22 – Yemin olsun: Biz ders alınsın diye Kur'ân'ın öğrenilmesini kolaylaştırdık. Haydi var mı düşünen ve ibret alan?

23-25 – Semûd halkı da Peygamberlerini yalancı saydılar ve: "Yani biz," dediler, "içimizden bir adamın peşinden mi gideceğiz? Böyle yaparsak doğrusu sapıtmış ve çıldırmış oluruz! Ne o, yani bu kitap, içimizden bula bula onu mu buldu, o mu buna lâyık görülmüş? Hiç de öyle değil, bilakis o, yalancının, küstahın tekidir!"

26 – Biz de Peygamberleri Salih'e dedik ki: "Sen hiç üzülme! Asıl kimin yalancı ve küstah olduğunu yarın öğrenirler!"

27 – "Biz imtihan etmek için onlara bir deve göndereceğiz. Şimdi sen onların ne yapacağını bekle ve eziyetlerine sabret."

28 – "Hem onlara bildir ki su, aralarında nöbetleşe olacak, her su nöbetinde, sahibi hazır bulunacaktır." [26,155]

29 – Onlar en yakın arkadaşlarını çağırdılar, o da bıçağı çıkarıp deveyi kesti.

30 – Nasılmış Benim cezalandırmam ve tehdidim! Görsünler bakalım!

31 – Biz onlara bir sayha, müthiş bir ses gönderdik, davar ağılındaki kuru ot ve çırpı gibi oldular.

32 – Yemin olsun, Biz, ders alınsın diye Kur'ân'ın öğrenilmesini kolaylaştırdık. Haydi var mı düşünen ve ibret alan?

33 – Lût halkı da peygamberlerini yalancı saydılar.

34-35 – Biz de Lût'un ailesi dışında, hepsinin üzerine taş savuran bir fırtına gönderdik. Onları ise, tarafımızdan bir

nimet olarak seher vakti kurtardık. İşte şükredenleri Biz böyle ödüllendiririz.

36 – Lût onları Bizim yakalarından tutup azaba çarptıracağımızı söyleyerek tehdit etmişti. Ama onlar uyarmalara karşı şüpheye düştüler.

37 – Onlar Lût'un misafirlerine karşı niyetlerini bozdular, onlarla yalnız kalmak için gidip geldiler. Biz de gözlerini silme kör ettik. Haydi tadın Benim cezalandırmamı ve tehditlerimi! [11,77-83; 15,61-74][292]

Bu kıssa Tevrat'ın Tekvin babında, 9,1-22 Kur'ân'dakinden biraz daha ayrıntılı anlatılır. Kur'ân'da nisbeten uzun anlatıldığı yer şu bölümlerdir. [11,77-83; 15,61-74]

38 – Bir sabah kendilerini, yakalarını hiç bırakmayacak bir azap bastırıverdi.

39 – Haydi tadın Benim cezalandırmamı ve tehditlerimi!

40 – Yemin olsun: Biz, ders alınsın diye Kur'ân'ın öğrenilmesini kolaylaştırdık. Haydi, var mı düşünen ve ibret alan?

41 – Firavun hanedanına da uyaran peygamberler geldi.

42 – Onlar âyet ve delillerimizin hepsini yalan saydılar. Biz de onları mutlak galip, tam muktedir olan Allah'ın şanına yaraşır tarzda cezalandırdık.

43 – Şimdi söyleyin (ey Mekkeliler!) Sizin kâfirleriniz onlardan daha mı güçlüdür! Yoksa ilahî kitaplarda sizin ebedî olan âhirette kurtulacağınıza dair berat mı var?

44 – Ne o, "Biz tam dayanışma halinde olan, muzaffer bir topluluğuz" mu diyorlar?

45 – İyi bilsinler: Onların toplu kuvvetleri bozguna uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır.

Bu âyet hicretten 5 yıl önce Kureyş'in ve diğer İslâm düşmanlarının hezimete uğrayacaklarını mûcizevî olarak bildiriyor. O dönemde Müslümanlar o kadar güçsüz idiler ki bir kısmı Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Mekke'de kalanlar ise Şi'b-i Ebî Talib'de kuşatma altında idiler. Üç yıl sürecek olan bu kuşatma sırasında açlıktan nerdeyse kırılacaklardı.

46 – Daha doğrusu, onların asıl buluşma zamanları, kıyamet saatidir.

Kıyamet saatinin dehşeti ise tarif edilemeyecek kadar müthiş ve acıdır!

47 – Mücrimler tam bir şaşkınlık ve çılgınlık içindedirler.

48 – O gün cehennemde yüzleri üstü süründürülürler ve kendilerine: "Tadın cehennemin temâsını!" denilir.

49 – Muhakkak ki Biz her şeyi bir kaderle, bir ölçü ile yarattık. [25,2; 87,1-3]

50 – Bizim emrimiz sadece bir kere, hem de göz açıp kapama gibi pek hızlıdır.

51 – Gerçekten Biz sizin nice benzerlerinizi imha ettik! Haydi var mı düşünen ve ibret alan?

52-53 – Onların yaptıkları her şey, defterlerde kayıtlıdır.

Küçük, büyük her şey, satır satır yazılıdır. [82,10-11]

Her şahsın yanında bulunan kayıt melekleri (Kiramen Kâtibin) amel, yani hesap defterine, yaptığı her işi kaydetmektedirler.

54 – Ama müttakiler ise cennetlerde, bahçelerde ve ırmak kenarındadırlar.

55 – Son derece kuvvetli o Hükümdarın, hak ve dürüstlük meclisinde yerlerini alırlar.

291 13 Tk 6,14.

292 37 Tk 19,11.

55 – RAHMÂN SÛRESİ

78 âyet olup Mekke'de inmiştir. İlk âyetinde Rahman ismi geçtiğinden ve sûre boyunca Allah'ın rahmâniyeti anlatıldığından bu ad verilmiştir. Bir önceki Kamer sûresi daha ziyade terhib yani kendilerini bekleyen tehlikeyi bildirerek insanları dine dâvet ederken, bu sûre daha ziyade tergib, yani Allah'ın bu dünyada, özellikle ebedî cennette hazırladığı nimetlerini hatırlatarak oraya dâvet eder.

BismillâhirrahmânirrahİmLanguage

1-2 – Rahman Kur'ân'ı öğretti.

3-4 – İnsanı yarattı, ona konuşmayı öğretti.

Sûrenin başındaki bu bir satırlık kısım muazzam bir gerçeği bildirmektedir: Sonsuz rahmet sahibi Allah, şefkatle yaratıp kemale erdirdiği insana olan rahmetini tamamlamak için Kur'ân'ı göndermiş, onu cehalet ve dalâlet karanlıklarından kurtarmıştır. Hitabı olan Kur'ân'ı anlaması için, yarattığı bu insana düşünüp ifade etme kabiliyeti vermiştir.

Bu âyetler şöyle özetlenebilir:

Rahmân

Kur'ân

Beyan

İnsan

Rahmân insanla iletişim kurmaya tenezzül buyurmuştur. Mesajı olan Kur'ân'ı anlayabilmesi için insana beyan

kabiliyeti vermiştir.

5 – Güneş ve Ay bir hesap ile hareket ederler. [36,38-40; 6,96]

6 – Yıldızlar ve bitkiler hep secdededirler. [22,18]

7-8 – Göğü bu âhenkle O yükseltti ve bu mîzânı koydu ki siz de ders alıp ölçü dışına taşmayasınız. [57,25; 26,182]

Muazzam kâinat içinde uzayda dolaşan ve hızları, kütleleri, yörüngeleri farklı milyonlarca gök cismi, pek ince bir nizama tâbi olmasalardı, bu kâinat bir saniye bile varlıkta kalamazdı. Oysa milyonlarca yıldan beri bu muazzam hareket ve faaliyete rağmen, hiçbir aksaklık olmamıştır.

9 – Öyleyse siz de tartıyı adaletle yapın, sakın teraziyi, dengeyi aksatmayın!

10 – Allah yeryüzünü de canlı yaratıklar için alçaltıp döşedi.

11-12 – Orada meyve çeşitleri, salkımlarla dolu hurma ağaçları, saplı ve yapraklı hububat ve hoş kokulu bitkiler vardır.

13 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

Bu âyetle birlikte sûre boyunca 31 defa tekrarlanan iki gruba yönelik hitap, birçok müfessirce insanlar ve cinler diye yorumlanmıştır. Fakat Râzî'nin bildirdiği gibi erkek ve kadın gruplarına yönelik olması da mümkündür.

Hz. Peygamber (a.s.) cinlerin bu âyeti işittiklerinde tekrar tekrar: "Rabbimizin hiçbir nimetini yalanlayıp inkâr etmeyiz. Her türlü hamd Sana'dır ey Rabbimiz!" dediklerini bildirmiş ve ashabını da buna teşvik etmiştir.

14 – İnsanı kiremit gibi pişmiş çamurdan yarattı.

15 – Cinni ise hâlis ateşten yarattı.

16 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

17 – O hem iki doğunun, hem iki batının Rabbidir. [70,40; 73,9]

İki doğu ile iki batı kış ve yaz günlerinin en kısa ve en uzun günleri olabilir. Yahut dünyanın yarıküresidir. Güneş bir yarı kürede doğarken, diğer yarıkürede batar. Âyet şunları düşündürür: a- Güneş, Allah'ın emriyle doğar ve batar; bu doğup batma, her gün farklı açılarla vâki olur. b- Dünyanın da güneşin de Rabbi O'dur. Bunların ayrı ayrı sahipleri olsaydı, bu uyum olmazdı. c- Doğu, batı ve ikisi arası herşeyi yaratan Allah'tır. Kâinatın hikmetli nizamının sahibi O'dur.

18 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

19 – O iki denizi salıverdi, birbirine kavuşurlar.

20 – Fakat aralarında bir engel bulunduğundan, birbirinin sınırını aşmazlar.

21 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

22 – Onların her ikisinden inci ve mercan çıkar. [35,12]

23 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

24 – Denizde koca dağlar gibi yüzen gemiler O'nundur.

Denizleri yaratan, suya kaldırma özelliğini veren ve gemileri yapan insanlara zekâ, güç ve kuvvet veren Allah'tır.

25 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

26 – Yerin üstünde olan herkes fanidir. [28,88]

27 – Ancak senin azamet ve kerem sahibi Rabbinin Zatı baki kalır.

28 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

29 – Göklerde olan, yerde olan herkes, ihtiyaçları için O'na yalvarır (bütün bunları gerçekleştirmek için) O, her an yeni tecellilerle iş başındadır.

30 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

31 – Hele az bekleyin, ey cin ve ins topluluğu! Yakında sizin de sıranız gelecek!

32 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

33 – Ey cin ve ins topluluğu! Yapabilirseniz haydi göklerin ve yerin hududundan geçin bakalım!

Ama geçemezsiniz, ancak üstün bir güç, kuvvetli bir delil ve ilimle geçebilirsiniz.

34 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

35 – Üzerinize ateşler, duman alevleri gönderilir de artık kendinizi savunamazsınız.[293]

36 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

37 – Gök yarılıp kızıl sahtiyan gibi kıpkırmızı bir güle dönüştüğünde öyle müthiş işler olacak ki![294]

38 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

39 – Artık o gün insanlara ve cinlere günahları sorulmaz. Herkesin siması, soruya hacet bırakmaz.

40 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

41 – Suçlular simalarından tanınırlar, perçemlerinden ve ayaklarından tutulup yaka paça cehenneme atılırlar.

42 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

43 – Ve onlara: “İşte suçluların yalan saydıkları cehennem!” denilir.

44 – Onlar cehennem ile kaynar su arasında devamlı gidip gelirler.

45 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

46 – Rabbinin huzuruna çıkmaktan endişe duyan mümine iki cennet var.

Muhtemel mânalardan biri de, takvânın kazandırdığı dünya cenneti olabilir veya Râzî’nin muhtemel gördüğü üzere, maddî ve ruhanî zevkler için birer cennet düşünülebilir.

47 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

48 – Her iki cennet de çeşit çeşit ağaçlarla doludur.

49 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

50 – İkisinde de akıp giden iki pınar vardır.

Kaynaklardan birine “Tesnim”, öbürüne “Selsebil” denir. Bunlar, insanın ulaşabileceği iki bilgi kaynağına, zâhir ve bâtın ilme de işaret edebilir.

51 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

52 – İkisinde de her çeşit meyveler, çift çift vardır.

Her meyveden, yaşı da kurusu da; yahut dünyada bilineni de bilinmeyeni de vardır.

53 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

54 – O cennetlikler, astarları kalın atlasdan döşeklere yaslanırlar. Her iki cennetin devşirilecek meyveleri, hemen ellerinin altında olacaktır. [69,23; 76,14]

55 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

56 – O cennetlerde gözleri eşlerinden başkasını görmeyen, tatlı bakışlı öyle güzeller vardır ki, daha önce cin ve insanlardan hiç kimse kendilerine dokunmamıştır.

57 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

58 – O hanımlar parlaklıkta sanki yakut ve mercandırlar.

59 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

60 – Öyle ya, iyiliğin neticesi iyilikten başka mı olacaktı!

61 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

62 – Bu ikisinden başka, onların ikişer cenneti daha vardır.

63 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

64 – Bunlar da yemyeşildir.

65 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

66 – Bunlarda da kaynayan iki pınar var.

67 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

68 – Bunlarda da meyveler, hurmalar, narlar...

69 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

70 – Onların da içinde iyi huylu, güzel hanımlar.

71 –O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

72 – Otağlarına kapanmış (dışarısı hatırlarına gelmeyen)

73 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

74 – Öyle güzeller ki daha önce insanlardan ve cinlerden kimse kendilerine dokunmamıştır.

75 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

76 – Yeşil yastıklara ve hârikulade güzel güzel döşemelere yaslanırlar.

77 – O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?

78 – Azamet ve kerem sahibi olan Rabbinin adı çok yücedir, çok yüce!

293 35 Mz 136,10; Çk 15; Ts 32,2.

294 37 Rİ 2,20; Yh V 6,12.

56 – VÂKI’A SÛRESİ

Mekke’de inmiştir. 96 âyettir. “Gerçeğin ta kendisi olan büyük hadise” anlamına gelen *el-Vâkıa* adı, ilk âyetten alınmıştır. Bu sûrede, kıyamet öncesinde meydana gelecek bazı haller, insanların teşkil ettikleri üç sınıf ve onların âhiretteki âkıbetleri ile Allah’ın varlığının ve birliğinin bazı delilleri, Kur’ân’ın bazı vasıfları bildirilir.

Abdullah İbn Mes’ud (r.a.), Hz. Peygamber (a.s.m.)’ın şöyle buyurduğunu nakleder: “Kim Vâkı’a sûresini her gece okursa ona fakirlik isabet etmez.” (Ebu Ya’lâ, Beyhakî).

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – O gerçek olan kıyamet gerçekleştiği zaman...

2 – Zaten onun olmasını yalanlayacak hiçbir delil olamaz. [70,1-2; 6,73]

3 – O kimini alçaltır, kimini yüceltir.

4 – Yer şiddetle sarsıldığı, [99,1; 22,1]

5 – Dağlar darmadağın edilip parçalandığı,

6 – Uçuşan toz zerreleri haline geldiği zaman...

7 – Sizler de üç sınıfa ayrılırsınız:

8 – Ashab-ı yemin ki ne ashab-ı yemin! Ne mutludur onlar!

9 – Ashab-ı şimal ki ne ashab-ı şimal! Ne bedbahttır onlar!

10 – İmanda, fazilette öncüler ki ne öncüler! Onlar herkesi geçerler. [35,32; 3,133; 57,21]

11-12 – İşte onlardır Allah’a en yakın olanlar. Naîm cennetlerindedir onlar.

13-14 – Çoğu önceki ümmetlerden, biraz da sonrakilerden.

15-16 – Mücevheratla işlenmiş tahtlara yaslanarak karşılıklı otururlar.

17-18 – Etraflarında, cennet şarabından dolu testiler, sürahiler, kadehlerle, ebedîliğe ermiş çocuklar dolaşıp hizmet ederler.

Bu gençlerin yaşları değişmez. Bunlar, dünyada ne günahları, ne de sevapları olmayan çocuklardır. Müşriklerin büluğdan önce vefat eden çocukları, cennetliklere hizmet edecekler. Böylece onlar da büyük bir lütfa mazhar olacaklardır. Zira cennete girmelerine vesile olacak yükümlülükleri yerine getirmedikleri halde cennetlik olacaklardır.

19 – Bu içkiden ötürü baş ağrısı çekmezler, sarhoş da olmazlar.

20 – Bir de... tercih edecekleri meyveler...

21 – Canlarının istediği kuş etleri...

22-23 – Ve gün görmemiş saklı inciler gibi güzel eşler...

24 – Bütün bunlar dünyada yaptıkları güzel işlere mükâfat olarak verilecek.

25 – Onlar cennette ne boş bir söz, ne de günaha sokan bir laf işitmezler.

26 – İşittikleri söz, hep: “Selâm! selâm!” sesleridir.

27 – Ashab-ı yemin ki ne ashab-ı yemin! Ne mutludur onlar!

28 – Dalbastı kirazlar,

29 – Dolgun salkımlı muzlar,

30 – Yayılmış gölgeler... [4,57; 13,35; 77,41]

31 – Şarıl şarıl akan sular... [47,15]

32-33 – Tükenmeyen, eksilmeyen, hiçbir surette esirgenmeyen birçok meyveler içindedirler.

34-35 – Onlara, pek değerli eşler de verdik. Biz o eşleri, yepyeni bir yaratılışla yaratıp, sûret ve sîretlerini son derece güzelleştirdik.

Yepyeni yaratılışa mazhar olanlar, bir hadis-i şerife göre, dünyada kocakarı olarak vefat etmiş olan eşlerdir.

Yaşlı bir kadın Peygamber Efendimize: "Ya Resulallah, beni cennete yerleştirmesi için Allah'a dua eder misin?" dedi. O: "İhtiyarlar cennete giremez!" buyurunca kadın ağlayarak huzurundan ayrıldı. Az sonra Efendimiz: "Ona söyleyin ki cennete, bu yaşlı haliyle giremez. Zira Allah Teâlâ: "Biz, o eşleri yepyeni bir yaratılışla yarattık (...) "buyurur."

36-38 – Böylece onları, ashab-ı yemin için bakire kızlar, kocalarına âşık yaşıtlar kıldık.

39-40 – Birçoğu önceki ümmetlerden, birçoğu da sonrakilerden.

41 – Ashab-ı şimal ki ne ashab-ı şimal! Ne bedbahttır onlar!

42 – Onlar kızgın ateşte ve kaynar sularda...

43-44 – Ne serin, ne de faydalı olmayan, kapkara duman tabakası altındadırlar. [77,29-34]

45 – Çünkü onlar dünyada iken refah içinde şımarırlardı.

46 – O en büyük günahta, şirkte ısrar ederlerdi.

47-48 – Ve derlerdi ki: "Ölüp toprak olduktan ve çürümüş kemik haline geldikten sonra mı biz diriltilecekmişiz? Gelip geçmiş atalarımız da mı?"

49-50 – De ki: "Öncekiler de, sonrakiler de belli bir günün, belli vaktinde mutlaka toplanacaksınız." [11,103-105]

51 – Sonra siz ey yoldan sapanlar ve hak dini yalan sayanlar!

52 – Zakkum ağacının meyvesinden yiyecek,

53 – Karınlarınızı onunla dolduracak,

54 – Üstüne de kaynar su içeceksiniz!

55 – Hem de susamış develerin suya saldırışı gibi saldırarak içeceksiniz.

56 – İşte hesap gününde onlara ikram edilecek ziyafet! [18,107]

57 – Sizi yaratan Biz'iz, hâlâ bu gerçeği ikrar ve tasdik etmeyecek misiniz?

58-59 – Şimdi düşünsenize o akıttığınız meniyi! Onu yaratıp insan haline getiren siz misiniz, yoksa Biz miyiz?

Bütün kâinat şöyle dursun, insan sadece kendisinin ana karnında yaratılışını düşünürse, Allah'ın yüce kudretiyle yaratıldığını ve onu hiçten böyle var edenin, öldükten sonra diriltmeye de haydi haydi kadir olduğunu anlar. Zira gözle görülemeyecek derecede küçük bir sperma ile yumurtanın birleşmesiyle meydana gelen bir hücreden başlayarak yaratılır. Milyonlarca ihtimalden bir ihtimal olarak, mükemmel bir canlı haline gelip dokuz ay sonra dünyaya gönderilecek hale gelir. Bu hayatı ne insan kendi kendisine vermiştir, ne de annesi ile babası! Ne de başka hiçbir varlık! Onu ve milyarlarca benzerini yaratan, sadece Allah'tır. Bunlardan bir tekine bile sahip çıkıp bunu "Ben yarattım" diyebilecek, O'nun dışında hiçbir kuvvet yoktur.

60-61 – Aranızda ölümü Biz takdir ettik. Sizi yok edip yerinize benzerlerinizi getirmeyi ve sizi bilemeyeceğiniz bir biçimde ve vasıfta yaratmayı dilersek, Bize mani olacak hiçbir güç yoktur.

Allah dilerse insanları öldürür, yerlerine yeni nesilleri getirir. Dilerse insan türünü de ortadan kaldırır. Dilerse diriltme sırasında, insan sûretinde değil de, herhangi bir

hayvan sûretinde yaratır. Bunları yapmaya kadir olan, bildiğimiz mûtad sûrette haydi haydi yaratabilir. Yahut maksat: “Hiç kimse ölümden kaçıp elimizden kurtulamaz, ölümün vaktini değiştiremez.” demektir.

62 – Siz ilk yaratmayı pek iyi biliyorsunuz, artık düşünüp ibret almanız gerekmez mi? [30,27; 19,67; 36,77-79; 75,36-40]

63-64 – Ektiğiniz tohuma baksanıza! Siz mi onu yetiştiriyorsunuz Biz mi?

Yaratılışınızda babanızın spermayı annenizin rahmine bırakmaktan başka rolü olmadığı gibi, çiftçinin de tohumu toprağa koymaktan başka rolü yoktur. Çekirdek ve tohumlarda koca ağaçları programlayan, toprağa yetiştirme özelliğini veren, tohumların yetişmesi için belli oranda su, ısı ve havayı, belli mevsimleri meydana getiren... Allah’tır.

65 – Eğer isteseydik onu kuru çöp haline getirirdik, siz de şaşıp kalır, pişman olurdunuz:

66 – “Eyvah! Emeklerimiz boşa gitti.”

67 – Hatta biz rızıktan mahrum kaldık, sefalete mahkûm olduk.” derdiniz.

68 – Peki içtiğiniz suya ne dersiniz?

69 – Onu buluttan siz mi indirdiniz, yoksa Biz mi?

70 – Dileseydik onu tuzlu da yapardık. Şükretmeniz gerekmez mi?

71 – Peki, yakmakta olduğunuz ateşe ne dersiniz?

72 – Onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratan Biz miyiz?

Başlıca yakıtlar olan kömür, taşlaşmış odun, petrol ise milyonlarca yıl toprak altında gömülü kalan ve aslında bitki olan organizmanın sıvılaşmış artıklarıdır.

73 – Biz onu çölde, yolda bulunanlar ve muhtaçlar için hem bir ibret, hem de istifade vesilesi kıldık.

74 – Öyleyse Ulu Rabbinin yüce adını tenzih et.

75 – Hayır! Yıldızların yerleri hakkı için!

76 – Eğer anlarsanız bu gerçekten büyük bir yemindir.

"Yıldızların yerleri" yıldızların doğduğu ve battığı yerler, dolaştıkları yörüngeler veya "vakit vakit inen Kur'an âyetleri" olarak tefsir edilir. Astrofizik uzmanlarının "kara delik" dedikleri "büyük kütleli yıldızların ömürlerini tüketmeleri sonucu meydana gelen farazi gök cisimlerine îma edilebileceğini düşünen bazı çağdaş ilim adamları bulunmaktadır (Diyanet, *Kur'an Yolu* 5,167).

77 – Bu kitap, pek değerli, şerefli bir Kur'ân'dır.

78 – O iyi korunmuş bir kitapta, Levh-i Mahfuzdadır.

Kur'ân vahyine şeytan müdahalesi şöyle dursun, ona tertemiz olan melaikeden başkası yanaşamaz. Dört mezhebe göre Kur'ân'ın yazılı şekli olan mushaf-ı şerife abdestsiz dokunmak caiz değildir. Yalnız İbn Hazm gibi zâhirîler caiz görmektedirler.

79 – Ona tertemiz (abdestli) olanlardan başkası dokunamaz.

80 – Rabbülâlemin tarafından indirilmiştir.

81 – Şimdi bu kelamı mı siz küçümsüyorsunuz?

82 – Bu nimete teşekkürünüz, onu yalan saymanız mı olmalıydı!

83 – Haydi görelim sizi, can boğaza geldiğinde,

84 – O vakit can çekişenin yanında bulunan sizler bakar durursunuz.

85 – Biz ise, ona sizden daha yakınız, ama siz göremezsiniz.

86 – Haydi bakalım eğer âhirette vereceğiniz hesap yoksa,

87 – İddianızda tutarlı iseniz, çıkmakta olan o rûhu geri döndürsenize!

88-89 – Ama eğer ölen kimse Allah'a yakın olanlardan ise, onun için rahatlık, güzel nasip ve Naîm cenneti var. [41,30-32]

90-91 – Eğer ashab-ı yeminden ise "Selâm sana ashab-ı yeminden!" denilecek.

92-94 – Ama eğer dini yalan sayan sapıklardan ise onun ziyafeti kaynar su, peşinden de cehenneme atılış olacak.

95 – İşte, hakkında hiç şüphe olmayan gerçek budur!

96 – O halde Ulu Rabbinin ismini tenzih et!

57 – HADÎD SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 29 âyettir. 25. âyette geçen ve “demir” anlamına gelen kelime, sûrenin adı olmuştur. Sûre Allah'ın büyüklüğünü, hak ve hakikat uğrunda fedakârlığın lüzumunu, dünyanın geçici zevklerinin insanı aldatmaması gerektiğini, İslâm'a karşı kılıç çekenlerin yenileceklerini, Allah'ın Müslümanlara vaad buyurduğu lütufları ve nihayet, önceki peygamberlere inanmanın, onların dâvetini son ve mükemmel tarzda yenileyen Hz. Muhammed'e iman etmeyi de gerektirdiğini bildirir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ı tenzih ve tesbih eder. O azîz ve hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [17,44]

2 – Göklerin ve yerin hâkimiyeti O'nundur. Hayatı veren ve hayatı alıp öldüren O'dur. O her şeye kadirdir.

3 – Evvel O'dur, Âhir O. Zahir O'dur, Batın O! O her şeyi hakkıyla bilir.

4 – O'dur ki gökleri ve yeri altı günde yaratarak sonra arşa çıkıp (hükmünü yürüttü).

Yere gireni, yerden çıkanı, gökten ineni ve göğe yükseleni bilir.

Hasılı siz nerede olursanız olun O, (ilmi ve kudreti ile) sizinle beraberdir. Allah bütün yaptıklarınızı görür. [6,59; 11,5; 13,10. Arş için bkz: 7,54;20,5]

5 – Göklerin ve yerin hâkimiyeti O'nundur.

Bütün işler O’na götürülür, (bütün kararlar O’nun kapısından çıkar).

6 – Geceyi gündüze katar, böylece gündüz uzar. Gündüzü geceye katar, böylece gece uzar. Kalplerin tâ kökünü bilir.

7 – Allah’a ve Resulüne iman edin ve O’nun (sizi emanetçi yaptığı) yönetimini size bıraktığı mallardan harcayın!

İçinizden iman edip harcayanlara büyük ecir vardır.

8 – Size ne oluyor ki, Resulullah da sizi Rabbinize iman etmeye çağırdığı halde, Allah’a inanmıyorsunuz.

Oysa Allah sizden bu hususta kesin söz almıştı, eğer imana gelecekseniz bu yeter. [5,7]

9 – Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, o has kuluna açık açık âyetler indiren O’dur. Muhakkak ki Allah size karşı raûfdur, rahîmdir (son derece şefkatlidir, merhamet ve ihsanı boldur).

10 – Göklerin ve yerin yegâne vârisi Allah olup, bütün mallarınız zaten O’na ait olduğu halde niçin Allah yolunda harcamıyorsunuz?

Sizden, fetihden önce infak eden ve savaşan kimse ile bunları yapmayan elbette bir olmaz.

İşte onlar, bundan sonra infak edip savaşanlardan derece bakımından daha yüksektirler.

Bununla beraber Allah, her birine de cennet vaad eder. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır. [34,39; 16,96; 4,95]

Mekke’nin fethinden önce, müminler her taraftan düşmanlarla çevrilmişti. İslâm’a girmek, onu müdafaa etmek büyük fedakârlık isterdi. Fetihden sonra cihad, eskisine göre oldukça kolaylaşmıştı.

11 – Kim Allah’a güzel bir ödünç verir (malını Allah yolunda harcarsa) Allah bunu kat kat artırır. Ona değerli bir

mükâfat da vardır.

12 – Gün gelecek, mümin erkekleri ve mümin kadınları, önlerinde ve sağ taraflarındaki nurlarıyla, koşarcasına cennete doğru ilerlediklerini göreceksin.

Kendilerine: “Bugün size müjdeler olsun! Buyurun, içinden ırmaklar akan cennetlere, ebedî kalmak üzere girin!” denilecek. İşte en büyük başarı ve mutluluk budur.

Hz. Peygamber (a.s.) kıyamet günü, kendi ümmetinin mensuplarını abdest izinden ötürü alınları, elleri ve ayaklarındaki nurla tanıyıp ayırd edeceğini bildirmiştir.

İbn Ebî Hatim, Ebû Ümame’den şöyle bir hadis nakletmiştir: “Kıyamet günü bir karanlık salınır, öyle ki ne mümin ne de kâfir avucunu dahi göremez. Ta ki Allah Teâlâ müminlere amelleri kadar nur gönderinceye kadar.” Taberî ve Beyhakî İbn Abbas’ın şöyle dediğini naklederler: “İnsanlar karanlıklar içinde iken, Allah Teâlâ bir nur gönderir. Müminler o nuru görünce o tarafa doğru yönelirler. İşte bu nur, onların cennete girmeleri için Allah tarafından gönderilen bir kılavuz olur.”

13 – O gün münafık erkek ve kadınlar, müminlere: “N’olur,” derler, “yüzümüze bir bakın da nûrunuzdan biz de yararlanalım!”

Bunun üzerine onlara şöyle denilir: “Arkanıza dönün de bir nur arayın!”

Derken, aralarına bir duvar çekilir. Bu duvarın bir kapısı olup bu kapının iç tarafında rahmet, dış tarafında ise azap vardır. [7,46][295]

14 – Münafıklar şöyle seslenirler: “Biz de sizinle beraber değil miydik?” Müminler cevap verirler: “Evet, beraberdiniz, fakat siz kendi canınızı yaktınız, müminlere

hep felaket gelmesini gözleyip durdunuz, şüphelere düştünüz, sizi birtakım kuruntular oyaladı.

Bir de baktınız ki emr-i Hak gelmiş. Böylece o dessas, çok aldatıcı şeytan sizi Allah'ın affı ve keremi ile aldattı."

15 – "Bugün artık ne sizden, ne de kâfirlerden kurtuluş fidyesi kabul edilmez. Varacağınız yer ateştir. Sizin lâyığınız odur. Orası varılacak ne kötü yerdir!"

16 – İman edenlerin kalplerinin Allah'ı ve Cenab-ı Hak tarafından inen hakikatleri hatırlayarak yumuşayıp saygı ile dirilme vakti gelmedi mi? Sakın onlar daha önce kitap verilen ümmetler gibi olmasınlar! Zira kitabı tanımalarının üzerinden kendilerince uzun zaman geçmesi sebebiyle, kanıksamışlar, neticede kalpleri katılaşmıştı. Hatta onların çoğu büsbütün yoldan çıkmışlardır. [5,13]

Âyette bir azarlama vardır, fakat bu azarlama, âyetin inişine sebep olan sahabîler için dinî neş'ede bir tahkir azarlaması değil, imanda kemal izlerini göstermek sûretiyle, İslâm'ın faaliyete geçmesi için aşk ve heyecan yükselişini uyandırmak, istikbalde neş'enin sönmemesi için şart olan ruhî bir kanuna işaret etmekle, heyecan ifade eden bir teşvik azarlamasıdır. Burada siyakta bir tahkir olmayıp "Henüz vakti gelmedi mi?" diye hitap edilerek bir olgunlaşmanın meydana gelmesine sevk ve teşvik etme bulunmaktadır.

17 – İyi düşünün ki Allah, bütün yeryüzünü bile ölümünden sonra diriltiyor; (gevşeyen ve uyuklayan gönülleri de böylece diriltebilir). Zaten aklını çalıştıran, zihnini işleten kimseler için bu canlanmayı gerçekleştirecek âyetlerimizi iyice açıklamış bulunuyoruz.

Bir önceki âyette işaret edilen gevşemenin nasıl izale edileceğini gösteriyor. Kur'ân âyetleri, iyice dinleyenleri

harekete geçirmeye, âdeta yeniden doğuş gerçekleştirmeye kefildir. Böyle yapılırsa Kur'ân'ın feyziyle, âleme yeni yeni hayatlar yayılabilir. Bunun başlıca yollarından biri Allah yolunda harcama olduğundan, müteakip âyet, bu işi yapanları teşvik edip överek mükâfatlarını müjdeliyor.

18 – Dini tasdiklerinin ifadesi olarak, hayır işlerinde mal harcayan erkekler, mal harcayan hanımlar ve Allah'a güzel bir ödünç verenlerin ödülleri kat kat artırılacak, ayrıca onlara değerli bir mükâfat da verilecektir.

19 – Allah'a ve resullerine iman edenler, evet işte onlardır Rabbinin nezdinde sıddikler ve Hakka şahitlik edenler!

Kendilerine mükemmel ecirler ve nurlar vardır.

Ama kâfir olup âyetlerimizi yalan sayanlar

işte onlar da cehennemliktirler. [4,69]

20 – İyi bilin ki (âhirete yer vermeyen) dünya hayatı, bir oyundur, bir oyalanmadır, bir süstür.

Kendi aranızda karşılıklı övünme, mal ve nesli çoğaltma yarışıdır.

Tıpkı o yağmura benzer ki bitirdiği ürün, çiftçilerin hoşuna gider.

Ama sonra kurur, sen onu sapsarı kurumuş görürsün. Sonra da çerçöp haline gelir. İşte dünya hayatı da böyledir. Âhirette ise kâfirler için şiddetli bir ceza,

müminler için ise Rab'leri tarafından bir mağfiret ve rıza!

Evet, dünya hayatı bir aldanma metâından başka bir şey değildir. [3,14; 30,54]

21 – Rabbiniz tarafından verilecek mağfirete ve cennete girmek için yarışın!

Öyle bir cennet ki eni göklerle yerin eni gibi olup Allah'a ve resullerine iman edenler için hazırlanmıştır.

İşte bu, Allah'ın dilediği kimselere olan bir ihsanıdır. Allah büyük lütuf sahibidir.

22 – (Üzülmenize veya sevinmenize sebep olacak şekilde) gerek ülkenizde, gerek kendi nefislerinizde, size ulaşan hiçbir şey yoktur ki Bizim onu yaratmamızdan önce bir kitapta yazılı olmasın. Bu, Allah'a göre elbette pek kolaydır.

Bu sûrenin indirildiği dönemde müminler kâfirlerin tehditleri altında yaşıyorlardı. Onlar Medine şehrine sıkışmış olup, bütün Arap yarımadası aleyhte idi. Kâfirler Müslümanların azlığını, akılları sıra onların yanlış yolda olduklarına delil sayıyorlardı. Medine münafıkları ise bu durumu fırsat bilerek müminlerin morallerini bozuyor, kalplerinde şüphe uyandırmaya çalışıyor, böylece kendi şüphelerinin yerinde olduğunu ispatlamaya çalışıyorlardı. Müminlerin birçoğu ise, bu ağır şartlara tahammül ediyordu. Fakat bu musîbetlere devamlı sûrette sabretmek kendilerine ağır geliyordu. İşte Allah Teâlâ bu hallerine vâkıf olduğunu, fakat hikmeti icabı müminleri irşad etmek, eğitmek ve büyük görevi yüklenmeye hazırlamak istiyordu. Allah Teâlâ, müminlerin dikkatlerini bu ilahî kanuna çekerek onları teselli ediyor.

23 – Bu da, elinizden çıkan şeylerden dolayı gam yememeniz,

Allah'ın size nasib ettiği nimetlerle de şımarmamanız içindir.

Allah övünüp duran, kibirli, kendini beğenmiş kimseleri sevmez.

24 – Böyleleri hayır işlerinde hem kendileri cimri davranır, hem de başkalarına cimriliği öğütlerler.

Ama bunlar bilsinler ki kim malını Allah yolunda harcamaktan yüz çevirirse Allah ganîdir, hamîddir (hiçbir

şeye ihtiyacı olmayan müstağnîdir, her türlü hamd ve övgüye lâyıktır).

25 – Şu kesindir ki Biz resullerimizi açık delillerle gönderdik

ve insanların adaleti gerçekleştirmeleri için,

resullerle beraber kitap ve adalet terazisi indirdik.

Mahiyetinde büyük bir kuvvet ve insanlara birçok fayda bulunan demiri de, kullanmaları ve Allah'ı görmedikleri halde O'nun dinini ve peygamberlerini, kimlerin bu kuvvet ile destekleyeceğini bilip ortaya çıkarmak için, büyük bir nimet olarak indirdik.

Unutmayın ki Allah çok kuvvetlidir, mutlak galiptir (kimsenin desteğine ihtiyacı yoktur). [11, 17; 55,7; 6,115]

Medeniyetin ve sanayinin en temel mâdeni demirdir. Bu mâden, barış ve savaş durumunda kuvvetin esası ve sembolüdür. Burada hem buna, hem de hakikati yayıp onu savunmanın maddî kuvveti gerektirdiğine dikkat çekilmektedir. Allah Teâlâ beyyinatı (hak dinin delillerini), kitap ve mizanı (hakla batıl arasındaki ölçüyü, adalet terazisini) göndererek insanları mutlu kılmak istemiştir. Allah'ın hak dini üstün kılmak için, elbette insanların kudretlerine ihtiyacı yoktur. Fakat müminler, dünya ve âhiret mutluluğunun vesilesi olan İslâm'ı anlatmak için çalışıp emek sarf etmezlerse, mükâfatı nasıl hak edeceklerdir? Onları münafıklardan ayırd etmek nasıl mümkün olacaktır? Oysa biraz rahatlayan, veya fırsat kollayıp tehlike zamanları ortada görünmez olan veya malını Allah rızasında harcamaktan geri duran münafıkların elenmeleri neticesinde, sahâbe orduları samimî ve birbirleriyle kenetlenmiş bir kuvvet teşkil ederek, İslâm'ı Hindistan'dan İspanya'ya kadar yaymışlardı.

26 – Biz Nuh'u, İbrâhim'i peygamber olarak gönderdiğimiz gibi, zürriyetlerine de kitap ve nübüvvet verdik. Onlardan kimisi doğru yolu bulsa da, çoğu büsbütün yoldan çıkmışlardır.

27 – Sonra bunların ardından peş peşe peygamberlerimizi gönderdik. Özellikle Meryem'in oğlu Îsâ'yı arkalarından gönderdik, kendisine İncîl'i verdik ve ona uyanların kalplerine şefkat, ve merhamet yerleştirdik.

Uydurdukları ruhbanlığı ise Biz kendilerine farz kılmadık, lâkin Allah'ın rızasına nail olmak için kendileri icad ettiler. Kaldı ki ona gereği gibi de riâyet etmediler. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik, onların çoğu ise büsbütün yoldan çıkmışlardır.

Hz. Peygamber (a.s.m.) "İslâm'da ruhbanlık yoktur." der. "Ruhbanlık" meşrû dünya zevklerini de terkedip, aile kurmaksızın bütün ömrünü manastırda geçirmektir. Bu âyet, aslında Hz. Îsâ'nın dininde de bunun şart olmadığını bildirmektedir. Fakat bunu haram saymamakla birlikte İslâm'ın evrensel idealinin, Allah'ın insanın fıtratına yerleştirdiği maddî ve manevî bütün kabiliyetlerinin geliştirilmesi olduğunu vurgular.

Hıristiyanlık zuhur ettiğinde dünya hırsı, şehvet ve kötü ahlâk yaygın olduğundan Hıristiyanlık aşırı bir tepki göstererek, özellikle 3. asra girerken bekâr kalmayı, yoksulluğu ve zühdü ideal haline getirdi. Dini yayarken, bu dönem Hıristiyanları, bazı şirk motiflerinin sızmasına sebep oldular. Ölçüler kaybolunca, helaller haram hale getirilince, fıtrat onlardan intikam aldı, maddeye, şehvet ve ihtirasa en fazla gömülenler, onların soylarından gelenler oldular.

28 – Ey (önceki resullere) iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve Allah'ın bu Resulüne de iman edin ki

rahmet hazinesinden size iki hisse versin ve size, sayesinde karanlığı dağıtıp yürümenizi sağlayan bir nûr versin ve sizi affetsin. Çünkü Allah gafûr ve rahîmdir (affı, merhamet ve ihsanı boldur). [8,29; 28,54]

29 – Ehl-i kitap şunu bilsinler ki: Allah'ın lütfundan mâlik oldukları hiçbir şey, hiçbir kısım mevcut değildir. Bütün lütuf ve inayet Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.

Müfessirlerin çoğuna göre, burada hitap Ehl-i kitaba olup: "Üç kısım insan için iki kat ecir verilecektir. Birincisi: Önce kendi peygamberlerine, daha sonra da Hz. Muhammed'e iman eden Ehl-i kitap'dan bazı insanlardır..."

295 13 Mt 25,1-13.

58 – MÜCÂDİLE SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 22 âyettir. "Halini anlatıp hakkını savunan kadın" anlamına gelen *mücadile* sıfatı, birinci âyetin konusundan alınmıştır. Sûre, hanımlara uygulanan ve "zıhar" âdetini kaldırdıktan sonra, münafıkların kötülük planlamak için yaptıkları kulisleri kınar, Allah'ın gazab ettiği kimselerin dost edinilmesini yasaklar, Allah'ın dinine taraftar olunması gerektiğini bildirir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Kocası hakkında sana başvurup tartışan ve halini Allah'a arzeden o kadının sözlerini elbette Allah işitti.

Allah sizin konuşmalarınızı dinliyordu. Şüphesiz Allah semî'dir, basîrdir (her şeyi işitir ve görür).

Cahiliye Araplarında kadınların mâruz kaldıkları zıhar denilen bir durum vardı. Bu geleneğe göre koca, eşine: "Sen artık bana annem gibisin!" deyince karısına yaklaşması haram olurdu. Fakat boşanma da vâki olmaz, kadın evli iken kocasız duruma düşerdi. Evs b. Samit (r.a) hanımı Havle'yi (r.a.) yatağına çağırmıştı. O reddedince Evs zıhar yaptı. Havle Hz. Peygamber'e gelip özetle: "Evs benimle genç ve cazip olduğum sırada evlendi. Bunca zaman ona hizmet ettim. Çocuklar doğurup büyüttüm. Gençliğim gidince beni ortada bıraktı. Kocama dönme imkânı yok mu? O da buna razı?" Hz. Peygamber, cari duruma göre kocasına haram olduğunu söyledi. İki defa daha ısrarına rağmen yine aynı cevabı aldı. Havle sonra

halini Allah'a arzederek: “Allah'ım yalnızlığımın şiddetini sana arzediyorum. Küçük yavrularım var, Evs'e bıraksam zayi olacaklar, yanıma alsam aç kalacaklar.” Havle henüz oradan ayrılmadan bu sûre nâzil oldu. Böylece erkeğin bu sözüyle karısının haram olmayacağı bildirildi. Yalnız yeminin ciddiyetini korumak için, böyle bir sözü söyleyene, bir köleyi hürriyetine kavuşturma veya iki ay oruç veya toplum yararına, fakirlere yardım fonunda kullanılan bir keffaret (altmış fakire yemek verme) hükmü verildi.

2 – İçinizden kadınlar hakkında zıhar yapanlar bilsinler ki onlar kendilerinin anneleri değildir, onların anneleri sadece kendilerini doğurmuş olanlardır. Onlar gerçekten çirkin ve yalan bir söz söylüyorlar. Bununla beraber, Allah'ın affı ve merhameti çoktur (geçmiş durumlar hakkında tövbe edenleri affeder) [33,4; 2,229]

3 – Eşlerine zıhar yaparak onlardan ayrılmaya kalkıp da sonra söylediklerinden dönenlerin, eşleriyle temastan önce bir köleyi hürriyetine kavuşturmaları gerekir.

İşte size emredilen budur. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

4 – Buna imkân bulamayan kimse, temaslarından önce,

iki ay ara vermeksizin oruç tutmalıdır.

Buna da gücü yetmeyen altmış fakiri doyurmalıdır.

Bu hükümler Allah'ı ve Resulünü tasdik ve onlarla amel edip Cahiliye uygulamalarını reddetmeniz için konulmuştur.

İşte bunlar Allah'ın hudutlarıdır.

Kâfirler için gayet acı bir azap vardır.

5 – Allah'a ve Resulüne karşı çıkanlar, kendilerinden önce böyle yapanlar, nasıl helâk edilmişlerse öylece helâk edilirler. Halbuki Biz onlara apaçık âyetler de indirmiştik. Kâfirler için zelil ve perişan eden bir azap vardır.

6 – Gün gelecek, Allah onların hepsini diriltecek ve kendilerine, dünyada her ne işlemişlerse tek tek bildirecektir. Kendileri onları unuttukları halde Allah onları tesbit ettirmiştir. Çünkü Allah her şeye şahittir.

7 – Görmez misin ki Allah göklerde ne var, yerde ne varsa bilir?

Bir araya gelip gizlice fısıldaşan üç kişinin dördüncüleri mutlaka Allah'tır.

Beş kişi gizli konuşsa altıncıları mutlaka Allah'tır.

Bundan ister daha az, ister daha çok olsunlar,

nerede bulunurlarsa bulunsunlar, mutlaka O, kendileriyle beraberdir.

O, ileride kıyamet gününde, yapmış oldukları işleri onlara tek tek bildirecek,

(dilerse karşılığını da verecektir). Şüphesiz ki Allah her şeyi bilir. [9,78; 43,80; 3,5; 14,38]

8 – Böyle kulis yapmaları men edilmişken, kendilerine yasaklanan bir işi tekrar yapıp

günah, zulüm, Peygambere isyan hususunda kulis yapan, fısıldaşan kimseleri görmüyor musun?

Senin yanına vardıklarında, sana Allah'ın öğrettiği selâmdan başka bir şekilde selâm verirler.

Kendi içlerinden de: “Allah bizi bu söylediklerimizden dolayı cezalandırsa ya!” diye alay ederler.

Onların hakkından ancak cehennem gelir! Muhakkak onlar oraya girecekler. Orası gidilecek ne fena yerdir!

9 – Ey iman edenler! Şayet siz gizlice konuşacak olursanız sakın günah, zulüm ve Peygambere isyan hususlarında kulis yapmayın!

Bunu hayır ve takvâ hususunda yapın.

Dirilip huzurunda toplanacağınız Allah'a karşı gelmekten sakının!

10 – Böyle meşrû olmayan kulisler, müminleri üzüntüye boğmak için şeytan tarafından telkin edilir.

Ama, Allah dilemedikçe bu onlara asla zarar veremez.

Onun için müminler de yalnız Allah'a güvenip dayansınlar.

11 – Ey iman edenler! Siz toplantı halinde iken "Biraz yer açıverin!" denildiği zaman yer açın ki Allah da size genişlik versin.

"Kalkın!" denilince de kalkıverin ki Allah sizin gibi iman, hele hele bir de ilim nasib edilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

Bu âyetteki emri, toplantı âdabıyla sınırlı sanmak isabetli olmaz. Razî'nin dediği gibi, âyet şunu göstermektedir: "Bir kimse, Allah'ın kullarının mutluluğu için gerekli imkânları artırırsa, Allah da ona dünya ve âhiretteki lütuflarını artırır. Demek ki Müslümanlardan beklenen, toplumun bütün fertlerine, özellikle muhtaçlara yeterli yaşama imkânları sağlamaktır."

12 – Ey iman edenler! Şayet Resulullah ile baş başa görüşmek isterseniz, bu özel görüşmeden önce bir sadaka verin!

Böyle yapmak sizin için daha hayırlı, şaibeden daha uzak, günahlarınızı temizleme yönünden daha uygun bir davranış olur. Eğer buna imkân bulamazsanız Allah sizi muaf tutar, çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).

Hz. Peygambere birçok kişi özellikle zenginler, fısıldaşarak isteklerde bulunuyorlar, o da canı sıkılmasına rağmen nezaketi sebebiyle onları reddedemiyordu. Daha sonra bu âyet indirildi. Bu sadaka emrinde, ihtiyaç cihetlerini

gözetme, böylesi görüşme taleplerinde aşırılığı önleme, halislerle halis olmayanları ayırd etme gibi hikmetler vardır. Emir sîğasının burada vücub veya mendubiyet ifade ettiği şeklinde farklı görüşler bulunmaktadır. “Eğer buna imkân bulamazsanız” cümlesi, ikinci ihtimali kuvvetlendirmektedir. Nitekim gelecek 13. âyet de bu ihtimali pekiştirmektedir. Hz. Peygamber ve yakın akrabalarına sadaka haram olduğundan, bu sadakanın muhtaçlara ulaştırılması söz konusu idi.

13 – Özel görüşmenizden önce sadaka vermeniz halinde fakir düşeceğinizden mi korktunuz? Size emredilen bu tasadduku yapmadığınıza göre, Allah da sizi bundan muaf tuttu. Artık namazı hakkıyla ifa edin, zekâtı verin, Allah’a ve Resulüne itaat edin! Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

Mademki yapabileceğiniz halde yapmadınız, “Allah da size tövbe ile nazar buyurdu, kusurunuzu affedip yine sadaka vermeksizin Peygamberden dilekte bulunmanıza müsade etti. Buna şükür ifadesi olarak namazı hakkıyla ifa edin, zekatı verin, Allah’a ve Resulüne itaat edin!”

14 – Allah’ın gazab ettiği bir topluluğu dost edinenlere baksana! Bunlar ne sizden, ne de onlardandır. Bunlar bile bile yalan yere yemin ederler. [4,143]

15 – Allah onlara şiddetli bir ceza hazırladı. Çünkü bunlar çok fena işler yapıyorlar!

16 – Onlar yeminlerini siper edinip Allah’ın yolundan insanları uzaklaştırdılar. Onlara zelil ve perişan eden bir azap vardır.

17 – Allah’ın cezalandırma iradesine karşı onların ne malları, ne de evlatları asla fayda veremez. Onlar cehennemliktirler, hem de orada devamlı kalacaklardır.

18 – Allah’ın hepsini dirilteceği gün, onlar dünyada Müslüman olduklarına dair size yemin ettikleri gibi, Allah’a da yemin edecek ve bununla bir şey elde edeceklerini sanacaklar. İyi bilin ki onların işi gücü yalan söylemektir.

19 – Şeytan onların akıllarını çelmiş de onlara, Allah’ı hatırlamayı unutturmuştur. İşte onlar Şeytan’ın takımıdır ve şunu unutmayın ki Şeytan’ın takımı ziyan ve hüsrana mahkûmdur.

20 – Allah’ı ve Resulünü karşısına alanlar, onlara düşmanlık edenler en alçak olanların derekesindedirler.

21 – Çünkü Allah: “Ben ve resullerim elbette galip geliriz.” diye hükmetmiştir. Şüphesiz ki Allah çok kuvvetlidir, mutlak galiptir. [40,51-52; 10,103]

Bu galibiyet, İslâm’ın hüccet ve delille galibiyeti yahut buna ilaveten, kuvvet ile de olan galibiyetidir.

22 – Allah’a ve âhiret gününe iman eden hiçbir milletin, Allah’ın ve Resulünün karşısına çıkan kimseleri, isterse o kimseler babaları, evlatları, kardeşleri ve sülaleleri olsun, sevip dost edindiklerini göremezsin.

İşte Allah onların kalplerine imanı nakşetmiş ve Kendi tarafından bir ruhla onları desteklemiştir.

Onları, içlerinden ırmaklar akan cennetlere, hem de ebedî kalmak üzere yerleştirecektir.

Allah onlardan, onlar da O’ndan razıdırlar. İşte onlar Allah’ın takımıdır. Ve iyi bilin ki, felaha erenler, Allah’ın takımında yer alanlar olacaklardır. [3,28; 9,24]

59 – HAŞİR SÛRESİ

Medine’de inmiştir. 24 âyettir. Adını ikinci âyetinde geçen haşr kelimesinden almıştır. Bu da “sevkiyat için bir yere toplama” demektir. Hz. Peygamber (a.s.), Medine şehir devletini Müslümanlar, Yahudiler ve müşriklerin anlaşmalarını sağlayarak kurmuştu. Üç büyük Yahudi kabilesinden olan Beni Nadîr, Uhud savaşından sonra Kureyş ile gizlice birleşip hıyanet etti. Hz. Peygamber savaş veya Medine’yi terk etme seçeneklerini teklif etti. Terk etmeleri halinde her yıl dönüp hurma bahçelerinin ürünlerini toplayacaklardı. İkinci seçeneği kabul edip on gün süre istediler. Bu arada başka bir hıyanete giriştiler. Münafıkların başı İbn Übey onlara destek vaad edip savaşa teşvik etti. Beni Nadîr, Müslümanlara karşı silaha sarıldı. Hz. Peygamber 21 gün süre ile onları kuşattı. Fiilî bir savaş olmadı. Hicri 4. yılda geçen bu kuşatma sonucunda teslim oldular. Hz. Peygamber, hak ettikleri ölüm cezası yerine, taşınabilir mallarını alarak Medine’den ayrılmaları hükmünü verdi. Çoğu altı yüz develik kervanla Suriye’ye göçtüler. Çok azı Hayber ve Hire’ye gittiler.

Fey’, savaş olmaksızın ele geçen düşman malıdır. Bu mallar, ganimetin aksine olarak, bütün Müslümanlara, devlete aittir. Böylece o mallar, imkân sahiplerine mahsus olmaktan kurtulup bütün Müslümanlara ait olur, toplum tabakaları arasında denge sağlanır.

Sûre bir kısım Yahudilerin Medine’den çıkarılmalarını, münafıkların Yahudilerle gizlice komplo kurmalarını,

müminlere nasihatler ve Allah’ın bazı güzel vasıflarını bildirir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Göklerde ne var yerde ne varsa hepsi Allah’ı tesbih ve tenzih eder. O, azîzdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

2 – Nitekim Ehl-i kitaptan olan kâfirleri ilk defa O, yurtlarından bir çırpıda çıkardı. Halbuki siz onların çıkacaklarını asla düşünemezdiniz. Onlar da kalelerinin, kendilerine Allah tarafından takdir edilen azabı önleyeceğini sanırlardı.

Ama Allah hiç ummadıkları yerden onları bastırdı ve kalplerine korku saldı. Öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle yıkıyorlardı. Düşünün de ibret alın ey akıl sahipleri! [16,26]

Evlerini kendi elleriyle yıkmaları: “Ya Müslümanlar yararlanmasın diye tahrip etmeleri veya göz göre göre kendilerinin hıyanetleri sonucunda bu cezaya müstahak olmaları mânasına” gelebilir.

Fiilin kendilerine isnad edilmesi, bu yıkıma kendilerinin sebeb olmalarındandır.

3 – Eğer Allah onlar hakkında toplu sürgün cezası takdir etmeseydi, mutlaka onları dünyada cezalandırırdı. Âhirette de onlara ateş azabı vardır.

4 – Bunun sebebi onların, Allah ve Resulüne karşı çıkmaları oldu.

Kim Allah’ı ve Resulünü karşısına alırsa bilmelidir ki Allah’ın cezası pek çetindir.

5 – O kâfirleri kızdırmak için herhangi bir hurma ağacı kesmiş iseniz veya kökleri üzerinde bırakmışsanız bu, hep Allah’ın izniyle

ve o, yoldan çıkmışları cezalandırmak için olmuştur.

Bazı ağaçların kesilmesi, Beni Nadîr'in kalelerine karşı askerî operasyonların gereği idi. Bu gibi özel durumlar dışında, Hz. Peygamberin ağaçların ve ürünlerin tahrip edilmesini kesinlikle yasakladığı, bilinen bir hükümdür ki hemen bütün müfessirler buna işaret ederler.

6 – Allah'ın, daha önce onlara ait olup Peygamberine ganimet olarak nasib ettiği mallara gelince, siz onun için ne at, ne de deve koşturmadınız.

Fakat Allah, resullerini dilediği kimselere, savaş külfeti ve zahmeti olmaksızın galip getirir. Allah her şeye kadirdir.

Savaş olmayınca, ganimet mücahitlere dağıtılmaz, kamuya ait olur.

7 – Savaş olmaksızın fethedilen ülkelerin halklarına ait mallardan Allah'ın, Peygamberine nasib ettiği ganimetler;

Allah'a, Resulüne, akrabalara (Peygamber'in yakın akrabalarına), yetimlere, fakirlere ve yolda kalmış gariplere aittir.

Ta ki o mallar, sizden yalnız zenginler arasında el değiştiren bir servet haline gelmesin.

Peygamber size ne verirse onu alın, neden men ederse onu terk edin!

Allah'a karşı gelmekten sakının!

Muhakkak ki Allah'ın cezası pek çetindir.

8 – Allah'ın nasib ettiği bu ganimet malları

o hicret eden fakirlere aittir ki,

onlar Allah'ın lütfunu ve rızasını taleb etmek, Allah'ın dinine ve Resulüne destek vermek için yurtlarından ve mallarından edildiler.

İşte imanlarında sadık ve samimi olanlar ancak onlardır.

9 – Bunlardan önce Medine’yi yurt edinip imana sarılanlar ise, kendi beldelerine hicret edenlere sevgi besler, onlara verilen ganimetlerden ötürü içlerinde bir kıskanma veya istek duymazlar.

Hatta kendileri ihtiyaç duysalar bile o kardeşlerine öncelik verir, onlara verilmesini tercih ederler.

Her kim nefsinin hırsından ve mala düşkünlüğünden kendini kurtarırsa, işte felah ve mutluluğa erenler onlar olacaklardır. [76,8; 2,177]

10 – Onlardan sonra gelenler (başta muhacirler olarak, kıyamete kadar gelecek müminler):

“Ey Kerim Rabbimiz, derler, bizi ve bizden önceki mümin kardeşlerimizi affeyle!

İçimizde müminlere karşı hiçbir kin bırakma!

Duamızı kabul buyur Rabbenâ, çünkü Sen raufsun, rahîmsin!” (şefkat ve ihsanın son derece fazladır). [9,100]

11 – Bakmaz mısın şu münafıklık yapanlara?

Onlar Ehl-i kitaptan kâfir kardeşlerine:

“Vallahi,” diyorlar, eğer siz buradan çıkarılacak olursanız,

mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız.

Sizin olduğunuz yerde asla kimseye itaat etmeyiz,

eğer size savaş açan çıkarsa mutlaka size yardım ederiz!”

Ama Allah şahittir ki onlar yalan söylemektedirler.

11-17. âyetler Beni Nadir Yahudilerinin Medine’den çıkarılmaları sırasında indirilmiştir. Onlara Peygamberimiz on günlük süre tanıyan ültimatom gönderdiğinde Abdullah b. Übey ve diğer bazı münafıklar haber gönderip, kesin teminat vererek, kendilerine arka çıkacaklarını bildirdiler. Bu kısım, nüzul bakımından, sûrenin başından 10. âyetine kadarki bölümünden öncedir.

12 – Çünkü, o Yahudiler yurtlarından çıkarılırsa, bu münafıklar onlarla beraber çıkmazlar

ve eğer kendilerine savaş açılırsa onlara yardım etmezler.

Eğer yardım etseler bile (müminlerin karşısında dayanamayarak) arkalarını dönüp kaçarlar.

Sonra Allah onları helâk eder de artık kurtarılmazlar.

13 – Onların kalplerinde sizden duydukları korku,

Allah'tan korkmalarından daha ileridir.

Bu böyledir, çünkü onlar, gerçeği bilip anlamayan kimselerdir.

14 – Onlar sizinle toplu durumda savaşmazlar, ancak sağlam kaleler içinden

veya duvarların arkasından sizinle savaşmak isterler.

Kendi aralarındaki çatışmaları pek şiddetlidir.

Sen dışardan onları birlik içinde sanırsın. Halbuki kalpleri darma dağınıktır.

Böyledir, çünkü onlar aklını kullanmayan, düşünmeyen bir güruhtur.

15 – (Bu Yahudilerin hali), kendilerinden az önce, yaptıkları işlerin vebalini tatmış olan,

âhirette de ayrıca gayet acı bir azap çekecek olan kimselerin durumuna benzer.

Bu âyet, sayıca az olan Müslümanlar karşısında Bedirde bozguna uğrayan Kureyş ile Benî Kaynuka Yahudilerine işaret etmektedir.

16 – (Yahudileri savaşa teşvik eden münafıkların durumu ise) tıpkı şeytan'ın durumuna benzer ki o, insana: "Dine inanma, reddet!" diye telkin eder.

O kendisine kulak verip kâfir olunca da şöyle der:

“Ben senden uzağım. Çünkü ben âlemlerin Rabbinden korkarım!”

17 – Neticede ikisinin âkıbeti de, ebedî kalmak üzere cehenneme girmek oldu.

İşte zalimlerin cezası budur.

18 – Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının!

Herkes yarın âhireti için ne gönderdiğine dikkat etsin.

Allah’a karşı gelmekten sakının!

Çünkü Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

19 – Sakın şunlar gibi olmayın ki onlar Allah’ı unuttukları için,

Allah da kendi öz canlarını kendilerine unutturdu. (Fayda ve zararlarını dahi bilemiyorlar).

İşte yoldan çıkanlar bunlardır. [63,9]

Rabbini unutup terk eden kimse, aslında kendi öz varlığını terk etmiş, kendi kendisine yabancılaşmış demektir. Zira insanın asıl kimliği Rabbine mensub olması, O’nun kulu olmasıdır. O’nu bırakıp, başka lâyık olmayan şeylere kulluk eden, perişanlık çeker, heder olur gider.

20 – Cehennemliklerle cennetlikler elbette bir olmaz.

Felah ve başarıya erenler, cennetliklerdir. [45,21; 40,58]

21 – Eğer Biz bu Kur’ân’ı bir dağın tepesine indirseydik onun,

Allah’a tazimi sebebiyle başını eğip parçalandığını görürdün.

İşte bunlar birtakım misallerdir ki düşünüp istifade etmeleri için, Biz onları insanlara anlatıyoruz. [13,31]

22 – Allah’tır gerçek İlah! O’ndan başka yoktur ilah. Görünmeyen ve görünen her şeyi bilir.

O rahmandır, rahîmdir. [1,3; 2,163; 7,156; 6,54]

23 – Allah’tır gerçek İlah! O’ndan başka yoktur ilah!

O melik’tir, kuddûs’tür, selâm’dır,

Mü’min’dir, müheymin’dir, aziz’dir, cebbar’dır, mütekebbir’dir.

Allah, müşriklerin iddialarından münezzeh ve yücedir. [62,1][296]

O Melik’tir: kâinatın gerçek hükümdarıdır.

Kuddûs’tur: bütün eksiklerden uzak ve yücedir.

Selâm’dır: Kusurlardan salim olup yaratıklarına esenlik verendir.

Mü’min’dir: Güvenlik verendir.

Muheymin’dir: Her şeyin üzerinde gözetip kollayandır.

Aziz’dir: Üstün kudret sahibi, mutlak galiptir.

Cebbar’dır: Yaratıklarının hallerini ve işlerini düzelten ve iradesi ile onları istediği şekilde yönetendir.

Mütekebbir’dir: Büyükler büyüğüdür. [85,9; 10,46; 13,33]

24 – Allah o gerçek İlahtır ki halık’tır, bârî’dir, musavvir’dir.

Hasılı, en güzel isimler ve vasıflar O’nundur.

Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O’nu tesbih ve tenzih eder. O, azizdir, hakimdir. [17,44]

Bâri’dir: Yaratıklarını düzgün ve âhenkli kılandır.

Musavvir’dir: Bütün mahlûklarına özel sûretlerini verendir.

“Her kim sabahleyin üç kere *Euzu billahi’s-semîi’l-alîmi mine’ş-şeytani’r-racîm* dedikten sonra Haşr sûresinin sonundan üç ayeti okursa, Allah Teâlâ onun emrine yetmiş bin melek verir. Onlar akşama kadar o kimse için dua ederler. “Eğer o gün ölürse şehid olarak vefat etmiş olur.

Onları akşamleyin okuyan da aynı durumda sevap alır” (Hadis-i Şerif, Tirmizi).

296 23 İş 6,3; Çk 15,11; Sm I 2,2.

60 – MÜMTEHİNE SÛRESİ

Medine döneminde inmiş olup 13 âyettir. Adı “imtihan edilen kadın”, mânasına olarak “mümtahane” yahut “şiddetli bir şekilde imtihan eden ahkâmı açıklayan sûre” mânasına olarak “mümtehine” şeklindedir. Sûrenin esas konusu Müslümanlarla, Müslüman olmayanların ilişkileri, İslâm düşmanlarıyla dostluk kurmanın yasaklığı hakkındadır. Son kısımda, İslâm’ı kabul ettiğini bildirip müslümanların saflarına girmek isteyen gayr-i müslim kadınların, samimiyetlerini tesbit etmek gayesiyle denenmeleri emredilmektedir. Hudeybiye anlaşması ile Mekke’nin fethi h. 6-8 (m. 628-630) arasında indiği anlaşılıyor.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey iman edenler! Benim de sizin de düşmanlarınızı dost edinmeyin.

Onlar size gelen gerçeği reddettikleri halde, siz onlara sevgi sunuyorsunuz.

Resulullahı ve sizi, sırf Rabbiniz olan Allah’a inandığınız için, vatanınızdan kovuyorlar.

Siz Benim yolumda cihad etmek ve Benim rızamı kazanmak için yurdunuzdan çıkarılmayı göze aldıysanız, nasıl olur da onlara sevgi gösterip sır verirsiniz?

Halbuki Ben sizin gizlediğiniz ve açıkladığınız her şeyi bilmekteyim.

Doğrusu içinizden kim bunu yaparsa, artık doğru yoldan sapmış olur. [5,51-57; 3,28; 4,144]

Kureyşliler Hudeybiye antlaşmasını çiğneyince Hz. Peygamber (a.s.) Mekke'yi fethetme hazırlıklarına başladı. Yalnız bu hedefini ashabdan birkaç kişi dışında kimseye hissettirmemişti. Hatıb b. Ebî Beltea (r.a.) nasılsa bunu öğrenmiş ve Mekke'ye giden bir cariye ile çok gizli kaydı ile mektup göndermişti. Allah Teâlâ Hz. Peygamber (a.s.)'a bunu bildirdi. O da Zübeyr İbn Avvâm ile Mikdad (r.a.)'ı gönderip "Medine'den 40 km. kadar mesafede bulacakları kadından." mektubu almalarını istedi. Getirdikleri mektupta Mekkeye sefer hazırlığı bildiriliyordu. Peygamberimiz Hatıb'a sebebini sorunca o: "Ya Resulellah, ben küfre sempati duyduğumdan değil, ama ailem orada, Mekke'de onları koruyacak akrabalarım da yok. Bu davranışımı gözönünde bulundurarak Kureyşliler aileme sıkıntı vermezler ümidiyle bu işi yaptım" dedi. Onu öldürmek isteyen Hz. Ömer'e (r.a), Efendimiz şöyle dedi: "Hâtıb, Bedir'e katılanlardandır. Allah'ın Bedir savaşına katılanlara nazar buyurup "Ben sizleri affettim, demediğini kim biliyor?" Hz. Peygamber onu affetmekle beraber, sebep ne olursa olsun, küfre yardım yerine geçecek bir davranışın kesin haram olduğunu bildirmiştir

2 – Eğer size karşı ellerine bir fırsat geçerse, size düşman kesilirler.

Ellerini de, dillerini de size fenalık etmek için uzatırlar ve sizin de kâfir olmanızı cân-u gönülden isterler.

3 – Ne hısımlarınızın, ne de evlatlarınızın kıyamet günü size faydası olmaz. Allah kıyamet günü aranızda hükmeder, itaat edenleri cennete, kâfir ve âsileri cehenneme gönderir. Allah yaptığınız her şeyi görür.

4 – İbrâhim'de ve onunla beraber olanlarda size güzel bir örnek vardır: Hani onlar hemşehrilerine şöyle demişlerdi: Bizim, ne sizinle, ne de Allah'tan başka ibadet ettiğiniz şeriklerinizle hiç bir ilişiğimiz kalmamıştır. Siz Allah'ın tek İlah olduğuna inanmadıkça, biz sizi reddediyor, bizimle sizin aranızda ebedî olarak düşmanlık ve nefret meydana geldiğini ilan ediyoruz.

Ne var ki İbrâhim'in babasına: "Senin için Rabbimden af dileyeceğim. Bununla beraber, Allah'ın senin hakkında dilediği hiç bir şeyi önlemem mümkün değildir." demesi başka. Onun ve beraberinde olanların duası şudur: "Ey Yüce Rabbimiz! Yalnız sana güvenip dayandık, Sana yöneldik ve sonunda da Sen'in huzuruna varacağız. [19,47; 26,86-87; 9,113-114]

5 – "Ey Ulu Rabbimiz, bizi kâfirlere deneme konusu kılma, affet bizi! Çünkü Sen azîz ve hakîmsin (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibisin).

Müminlerin kâfirlere deneme konusu (fitne) kılınması şu şekillerde olabilir:

1. Kâfirlerin hâkim ve galip olup müminleri dinden uzaklaştırmak için baskı ve işkence uygulamaları. 2. Müminlere galebe sağlamaları sebebiyle kâfirler kendilerini üstün görüp "İslâm hak din olsaydı, gerçeklere dayansaydı Müslümanlar böyle perişan olmazlardı." diye kendi inkârlarını doğru bulmaları. 3. Kâfirler baskı sonucunda müminleri tavizlere sevkedip, islamî ahlâk ve faziletlerinden uzaklaştırarak, başka insanlara alay konusu yapmaları.

6 – Onlarda, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı arzu eden sizler için güzel bir örnek vardır. Ama kim de aksine giderse bilsin ki Allah ganî ve hamîddir (hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, her türlü hamd ve övgü O'na mahsustur).

7 – Umulur ki Allah sizinle düşmanlarınız arasında bir sevgi ve yakınlık kurar. Çünkü Allah herşeye kadirdir. Allah gafurdur, rahîmdir. [3,103; 8,63]

4. Âyet, kâfir akrabalarla ilişkilerin kesilmesini istemişti. Müminler bunu uygulamışlardı. Fakat bunun onlara zor geldiğini Allah Teâlâ elbette biliyordu. Bundan ötürü, dürüst ve ihlâslı müminlerin akrabaları ile olan düşmanlıklarının sevgiye dönüşeceğini Allah Teâlâ müjdeledi. Çok geçmeden Mekke'nin fethi ile bu müjde gerçekleşti.

8 – Dininizden ötürü sizinle savaşmayan, sizi yerinizden, yurdunuzdan etmeyen kâfirlere gelince, Allah sizi, onlara iyilik etmeden, adalet ve insaf gözetmeden menetmez. Çünkü Allah âdil olanları sever.

Bu âyet Müslümanlarla Mekke müşriklerinin ilişkilerinin son derece gergin olduğu sırada inmiştir. Buna rağmen iyiliği, insaf ve adaleti emretmesi, oldukça dikkate değer.

9 – Allah sadece, dininizden ötürü sizinle savaşan, sizi yerinizden yurdunuzdan kovan ve kovulmanıza destek veren kâfirleri dost edinmenizi meneder. Her kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.

Kâfirlerle ilişkileri kesmek, her türlü alâkayı kesmek anlamına gelmez. Bu âyet açıklıyor ki ilişki kesmenin sebebi, kâfir olmaları değil, müminlere zulüm ve işkence uygulamalarıdır. Müslümanlara düşmanlık etmeyen gayr-i müslimlere iyi davranmak gerekir. Nitekim Hz. Ebû Bekir'in hanımı Kuteyle kâfir idi. Hudeybiye anlaşmasından sonra kızını görmek üzere Medine'ye geldiğinde kızı Esma: "Annemle görüşeyim mi?" diye sorunca Efendimiz: "Evet, hem de ona iyi davran!" demiştir. Müslümanın gayr-i müslim muhtaçlara yardımda bulunmasına hiç mâni yoktur.

10 – Ey iman edenler! Mümin hanımlar size katılmak üzere hicret etmiş olarak geldiklerinde onları imtihan edin! Gerçi Allah onların imanlarını pek iyi bilir. Ama siz de onların mümin olduklarını anlarsanız, artık onları kâfirlere geri göndermeyin. Bundan böyle bu hanımlar kâfir kocalarına, kâfir kocaları da bu hanımlara helal olmazlar.

Bununla beraber kocalarına da vermiş oldukları mehirleri, siz iade ediniz! Kendilerine mehirlerini vererek bu kadınlarla evlenmenizde bir sakınca yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın! Onlara harcadığınız mehri, varacakları kâfir kocalarından isteyin. Kâfirler de İslama girip sizinle evlenen eşlerine sarfetmiş oldukları mehri sizden geri istesinler. Allah'ın hükmü budur. Aranızda O hükmeder. Zira Allah her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

Hudeybiye anlaşmasına göre İslâmı kabul edip Medine'ye gelecek olanların Mekke müşriklerine geri gönderilmeleri gerekiyordu. Fakat bir Müslüman hanım, kâfir kocasının nikâhı altında kalamayacağından âyet onları koruyor, ancak gelişlerinin kocadan kurtulmak değil, sırf dinlerini kurtarmak gayesiyle olduğunu teyid etmelerini şart koşuyordu. Hudeybiye anlaşmasına göre Mekke'den Medine'ye giden müminler Mekke'ye geri gönderileceklerdi. Fakat anlaşma metninde herhangi bir kişi değil, *recul* kelimesi kullanıldığından, bu sadece erkekleri kapsıyordu. Onun için Ukbe b. Ebî Muayt'ın kızı Ümmü Gülsüm hicret edip Medine'ye gelince kardeşleri onu geri istemişler, Peygamberimiz *recul* kaydını hatırlatarak geri vermemiş, onlar da hiçbir itirazda bulunamamışlardı.

11 – Eğer eşlerinizden biri dinden dönüp kâfirlere kaçar da, sonra yaptığınız savaşta siz galip gelirseniz, eşleri gitmiş

olan kocalara ganimet malından, harcadıkları mehir kadar verin. İnandığınız Allah’a karşı gelmekten sakının!

12 – Ey Peygamber! Mümin hanımlar:

Allah’a hiç bir sûrette ortak tanımamak hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, hiç yoktan yalan uydurup iftira atmamak,

bulduğu bir çocuğu, kocasına isnat etmemek veya gayr-ı meşrû bir çocuk dünyaya getirip onu kocasına mal etmemek,

senin kendilerine emredeceğin meşrû olan herhangi bir konuda sana karşı gelmemek

hususlarında sana biat etmeye geldiklerinde, sen de onların biatlarını kabul et ve onlar için Allah’tan af dile! Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (affı ve ihsanı boldur).

Bu âyet Mekke’nin fethi günü inmiş, erkeklerden sonra kadınlardan da biat alınmıştır. Çocuk öldürmekten maksat: “kız çocuklarını öldürüp gömmek” tir.

Meşrû bir hususta: Senin onlardan istediğin meşrû bir şey, yahut nehyedeceğin bir münker hususunda demektir. Resulullahın meşrû olmayan bir şeyi istemeyeceği kesin olduğu halde böyle buyurulması, müminlere “Halık’a isyan olan hiç bir işte mahlûka itaat edilmez.” kuralını hatırlatmak içindir.

13 – Ey iman edenler! Allah’ın kendilerine gazab ettiği bir güruhu dost edinmeyin!

Onlar ki ölüp kabre giren bir kâfir nasıl âhiret mutluluğundan ümidini kesmişse, kendileri de âhiretten öyle ümitlerini kesmişlerdir.

Verdiğimiz meale göre, burada bir kısım Yahudilere ima edilmektedir. Onların âhiretten ümitsizlikleri, ya âhireti kabul etmeyişleri, âhirete iman etmemeleri sebebiyledir

yahut Tevratta geleceği bildirilen ve risaleti kesin olan Hz. Peygamber (a.s.)'ı inkâr etmeleri sebebiyle, bunun mutlaka böyle bir cezasının olacağını bildiklerinden olabilir.

Diğer muhtemel meal şöyle olabilir: "O kimseleri dost edinmeyin ki Allah onlara gazap etmiş, âhiretten ümidi kesmişler ve kâfirler, mezara girenlerden nasıl ümitlerini kesmişlerse, onlar da âhiretten öylece ümitlerini kesmişlerdir."

61 – SAF SÛRESİ

Medine'de inmiş olup 14 âyettir. Adını 4. âyetten almıştır. Sûrenin asıl konusu gerçeğe iman edip o uğurda mücahedeyi teşviktir. İnsanlığın üç büyük Peygamberi olan Hz. Mûsâ, Hz. Îsâ ve Hz. Muhammed aleyhimüsselamın risalet ve tebliğlerine işaret edilmiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih ve tenzih eder. O azîzdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Allah'ın eksiklerden münezzeh, hiçbir şeye ve kimseye muhtaç olmadığı hatırlatılıyor. Böylece bu sûre boyunca emredilen cihad ve tebliğin faydasının insanlara raci olup Allah'a bir fayda vermesinin sözkonusu olmadığı vurgulanıyor.

2 – Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz?

3 – Yapmayacağınız şeyleri söylemek, Allah'ın en çok nefret ettiği şeylerdendir.

4 – Allah, taşları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saflar halinde, Kendi yolunda savaşanları sever.

5 – Hani bir vakit Mûsa kendi milletine "Ey benim milletim!" demişti, "Benim Allah'ın Resulü olduğumu bildiğiniz halde niçin bana böyle eziyet ediyorsunuz?"

Onlar batıla meyledince, Allah da onların kalplerini hakkı kabul etmekten, hakka meyletmekten uzaklaştırdı. Öyle ya,

Allah yoldan çıkmakta direten bir güruha hidâyet etmez, onları, emellerine ulaştırmaz.

6 – Vakti geldi, Meryem'in oğlu Îsâ da: "Ey İsrail oğulları! dedi, "Ben size Allah'ın Resûlüyüm. Benden önceki Tevrat'ı tasdik etmek, benden sonra gelip ismi "Ahmed" olacak bir resulü müjdelemek üzere gönderildim.

Ne zaman ki o peygamber, açık açık delillerle kendilerine geldi:" Bu, kesin bir büyüden ibarettir!" dediler.[297]

Hz. Peygamber (a.s.) bir hadisinde: "Benim adım yerde Muhammed, göklerde ise Ahmed'dir!" buyurur. Bu iki isim de çok övülen mânasında olup mânaları birbirine yakındır. Yuhanna İncîli 14,16 cümlesi, Hz. Îsâ'nın: "Ben de Baba'dan dileyeceğim ve O size başka bir Parakletos verecek!" sözünü nakleder. Bu kelimeyi Hıristiyanlar "teselli edici" diye çevirirler. Bu kelime, Hz. Îsâ'nın yaşadığı çevrenin dili olan Aramîce'de *Mawhamana*'nın tam Yunanca karşılığı olan *Periklitos* (çok övülen) isminin bozulmuş şeklidir. (Hz. Îsâ zamanında Yahudiler İbranîce değil, Aramîce konuşurlardı.)

Periklitos ile *Parakletos* fonetik olarak birbirine yakın olduğundan bazı çevirmenlerin veya sonraki dönemlerdeki kâtiplerin bu iki kelimeyi birbirine karıştırdıkları anlaşılıyor. Müslümanlar burada, Hz. Muhammed (a.s.)'ın müjdelendiğini görürler. 8. asır tarihçilerinden İbn İshak mezkûr İncil cümlesini naklederken "*Biriklitus*" diye yazmış ve bunun Rumcada "Muhammed" mânasına geldiğini söylemiştir. Kim bilir, muhtemelen onun devrindeki İncillerde Parakletos yerine Periklitos yazılı idi.

7 – Allah'a itaate dâvet edildiğinde, bunu kabul etmediği gibi, üstelik uydurduğu yalanı Allah'a mal eden, Allah adına yalan söyleyenden daha zalim kim olabilir? Allah böyle zalimleri hidâyet etmez, emellerine ulaştırmaz.

8 – Onlar Allah'ın nûrunu ağızlarıyla üfleyerek söndürmek isterler. Fakat kâfirlerin hoşuna gitmese de, Allah nûrunu tamamlayacak (dünyanın her tarafına ulaştıracaktır).

Bu âyetin indirildiği sırada, Müslümanların Medine ile sınırlı olup sayılarının sadece birkaç bin kişi olduğu düşünülmelidir. Zahirî şartlar İslâmın dünya çapında yayılmasına müsait görünmediği halde, gaybleri bilen ve her şeye kadir olan Allah, kesin bir tarzda bunu müjdelemiştir.

9 – O Resulünü, diğer bütün dinlere üstün kılmak için, hidâyet ve hak dini ile göndermiştir. İsterse müşrikler bundan hoşlanmasınlar. [48,28; 9,33]

10-11 – Ey iman edenler! Sizi gayet acı bir azaptan kurtaracak, üstelik size çok kârlı bir ticaret sağlayacak bir iş bildireyim mi? Allah'a ve Elçisine inanır, Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla mücahede edersiniz. Eğer bilirseniz bunu yapmak sizin için çok hayırlıdır!

12 – Böyle yaparsanız sizin günahlarınızı affeder ve içinden ırmaklar akan cennetlere ve özellikle Adn cennetlerinde çok güzel saraylara yerleştirir. İşte en büyük başarı, en büyük mutluluk budur.

13 – Memnun olacağınız bir şey daha var: Allah'tan bir yardım ve yakında gerçekleşecek bir zafer! Müminlere bunları müjdele!

14 – Ey iman edenler! Siz Allah'ın tarafında olunuz (O'nun dinine yardım ediniz). Nasıl ki Meryem'in oğlu Îsâ vaktiyle, havarilere: “Allah'ın yolunda giderken kim bana yardımcı olmak ister?” diye sorunca, havariler: “Biz Allah'ın tarafında oluruz!” diye cevap vermişlerdi.

Neticede İsrailoğullarından bir kısmı Îsâ'nın peygamberliğine iman etti, bir kısmı da inkâr etti. Biz de

iman edenleri düşmanlarına karşı destekledik de onlar ötekilere üstün geldiler. [298]

Fakat maalesef Hz. Îsâ'nın peygamberliğine iman, daha sonraki asırlarda gittikçe değişikliğe uğradı. İlk üç veya dört asır boyunca yapılmış teolojik tartışmalardan bu durum açıkça anlaşılmaktadır. Piskopos Arius (Ö. 326) müminlerin çoğu gibi Hz. Îsâ'yı Peygamber, Allah'ı da bütün yaratılmışlardan ayrı, Yüce ve Tek kabul ediyordu. Fakat bu inanç İznik (325) ve İstanbul (381) konsilleri tarafından redd edildi.

Mesih'e inanmayanlardan Yahudiler; inananlardan ise Hristiyan ve Müslümanlar kasdedilmektedir.

2976 Yh 14,16; 16,13; Mt 4,15-16; İş 42,1-4.

29814 Mt 4,19-20.

62 – CUMA SÛRESİ

Medine'de inmiş olup 11 âyettir. Adını cuma namazını farz kılan 9. âyetten almıştır. Son Peygamberin evrensel risaletinin insanları arındırması, Yahudilerin kendilerini üstün görüp dine de bu anlayışı hakim kılmalarının zararı bildirilir ve İslâmın hem dünyayı, hem âhireti, hem de bütün insanlığı kucaklayan ibadet telakkisine işaret edilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi melik (kâinatın gerçek hükümdarı), kuddûs (çok yüce, her noksandan münezzeh) azîz ve hakîm olan Allah'ı tesbih ve tenzih eder.

2 – O, ümmîler arasından, kendilerinden olan bir elçi gönderdi. Bu elçi onlara Allah'ın âyetlerini okur, onları arındırır, onlara kitabı ve hikmeti öğretir. Halbuki daha önce belli ve kesin bir sapıklık içinde idiler. [33,34]

Ümmî kelimesi burada Yahudi geleneğinde ifade ettiği anlamda olup Cenab-ı Hak Yahudileri üstü kapalı bir şekilde kınamaktadır: "Ey Yahudiler, siz Araplara aşağılamak kasdiyle ümmî diyorsunuz. Fakat, Allah risaletini, onların arasından seçtiği birine verdi." *Ümmî* tabiri ayrıca şu anlamlara gelebilir: Ehl-i kitap olmayan (3,20); kendi kitaplarını bilmeyen (2,78); Yahudi olmayan (3,75). İbranîce aslında *Goyim* (Batı dillerinde *gentiles*) Yahudi olmayanlar hakkında kullanılıp bunlara hiç değer verilmez. Türkçe Tevrat çevirilerinde bu kelime "*milletler*" diye çevirilir. Ayrıca Yahudilerin şu gerçeği anlamaları ima ediliyor: "Siz

Arapların Cahiliye dönemlerini iyi bilirsiniz. Peygamberin önderliğinde onların nasıl bir nitelik kazandıklarını da görüyorsunuz. Öyleyse bunun ancak ilâhî bir kaynaktan olduğunu anlamanız gerekmez mi?”

Ümmî kelimesi bazı ayetlerde “bütün milletlere gönderilmiş, evrensel” anlamında kullanılmıştır (Konunun A. Bedevî tarafından tahkiki için bkz. S. Yıldırım, *Oryantalistlerin yanılgıları*, s.133-134).

3 – Bu Peygamber, henüz kendilerine katılmamış bulunan diğer insanlara da gönderilmiştir. O gerçekten azîzdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [43,44; 7,158; 6,19]

4 – Bu, Allah’ın lütfu olup onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf ve ihsan sahibidir.

5 – Tevratın mesajını ulaştırma ve onu uygulama yükümlülüğünü kabul ettikleri halde, sonra bu yükümlülüğü yerine getirmeyenler,

tıpkı ciltlerle kitap taşıyan merkebe benzer.

Allah’ın âyetlerini yalan sayan kimselerin düştükleri durum ne fecî!

Allah böylesi zalim gürûhu hidâyet etmez, emellerine ulaştırmaz. [7,179]

6 – De ki: “Ey kendilerine Yahudi diyenler! İnsanlar arasında yalnız kendinizin Allah’ın dostları olduğunu iddia ettiğinize göre,

bu iddianızda tutarlı iseniz, haydi hemen ölmeyi temenni edin de bir an önce O’na kavuşun! [2,94-96]

Yahudi, Hz. Yâkub (a.s.)’ın dördüncü oğlu Yehuda’ya nisbettir. Hz. Süleyman (a.s.)’dan sonra İsrailoğulları ikiye bölününce onlardan birine Yehuda, öbürüne İsrail adı verilmiştir. Hz. Yâkub’un soyundan gelen kabilelerden

sadece Yehuda ve Bünyaminin nesli kalıp, çoğunluk da Yehuda'da olduğundan bu isim galip gelmiştir.

7 – Ama onlar bizzat yaptıkları zulümler sebebiyle asla ölümü temenni etmezler. Allah o zalimleri pek iyi bilir.

8 – De ki: "Sizin kaçtığınız o ölüm var ya, o mutlaka sizi karşılayacaktır. Sonra da görünmeyen ve görünen ne varsa hepsini bilen Allah'ın huzuruna götürüleceksiniz, O da sizin yaptıklarınızı tek tek bildirecek (ve ondan ötürü karşılığını verecektir). [4,78]

9 – Ey iman edenler! Cuma namazına ezan ile çağırıldığınız zaman derhal Allah'ı zikretmeye (hutbe ve namaza) gidin, alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz, bu sizin için çok hayırlıdır![17,19]

Cuma namazı, cuma günü öğle vaktinde cemaatle kılınır. İç ezanın peşinden verilen hutbeden sonra iki rek'atlık farz namaz eda edilir. Hutbeden önce ve farzdan sonra kılınan müstehab namazların rek'atları mezheplere göre hafif farklılık gösterir. Bunun dışında Müslümanlar cuma günü işleriyle meşgul olabilirler. Yahudilerin cumartesi, Hıristiyanların pazar günü yaptıkları gibi dünyevî işleri tatil etmeye mecbur değillerdir.

10 – Namaz tamamlanınca yeryüzüne yayılın, işinize gücünüze gidin! Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın! Felaha ermenizi ümid ederek Allah'ı çok zikredin!

11 – Onlar bir ticaret veya bir eğlence görünce oraya doğru sökün edip, seni hutbe verirken ayakta bırakıverdiler.

De ki: Allah'ın nezdinde âhirette olan nasip, buradaki eğlenceden ve ticaretten elbette daha hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır. [299]

[299] 11 Mt 6,26.

63 – MÜNÂFİKÛN SÛRESİ

Medine’de inmiş olup 11 âyettir. Sûre, adını esas konusundan almıştır. Münafıkların iki yüzlülüklerini, içlerinden müminlerin felâketlerini istedikleri halde onların yüzlerine gülmelerini bildirip müminleri uyarır. Dünyanın geçici zevklerine bağlanmamaları için öğüt verilerek, müminlere münafıklık tehlikesinden kurtuluş yolu gösterilir. Bu sûre Benî Mustalık gazvesinin hemen peşinden, hicrî 5. yılda indirilmiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Münafıklar sana geldiklerinde: “Biz, senin Allah’ın Resulü olduğuna şahitlik ederiz.” derler.

Allah da senin Kendisinin elçisi olduğunu elbette bilir.

Bununla beraber, Allah, onların bunu söylerken yalan söylediklerine, samimî olmadıklarına şahitlik eder.

2 – Onlar yeminlerini kalkan olarak kullanıp insanları Allah’ın yolundan uzaklaştırırlar.

Yaptıkları bu iş ne kötü bir iştir!

3 – Çünkü onlar önce inandıklarını iddia ettiler, sonra inkâra gittiler.

Bu sebeple kalpleri mühürlendi.

Artık onlar hakkı anlamazlar.

4 – Onları gördüğünde kalıpları kıyafetleri senin hoşuna gider, onları beğenirsin.

Konuştuklarında sözlerine kulak verirsin.

Gerçekte ise onlar, âdeta duvara dayatılan, ruhsuz kütüklere benzerler.

İçleri boş, ödlek olduklarından çıkan her sesten pirelenir, her yeni haberi kendi aleyhlerinde sanırlar.

Onlar düşmandır, onlardan sakın! Allah belalarını versin onların! Nasıl da hakikatten vazgeçiriliyorlar. [9,64.127]

Onlar hakkında "Allah belalarını versin!" ifadesi beddua olmayıp, onların cezaya müstahak olduklarının Allah tarafından bildirilmesidir.

5 – Onlara: "Gelin, Resulullahın huzuruna varın, sizin için dua etsin, Allah'tan size af dilesin!" denildiğinde,

(açıktan bir şey söyleyemediklerinden), kibirlerinden ötürü başlarını sağa sola büker, içten içe homurdanırlar

ve onların kibirli bir şekilde yan çizdiklerini görürsün.

6 – Ha mağfiret diledin, ha dilemedin, onlara göre birdir. Allah onları asla affetmeyecektir.

Çünkü Allah, fâsıklığı tabiat haline getirenleri hidâyet etmez, emellerine ulaştırmaz. [9,80]

Hidâyet istemeyen, doğru yola dâvet edildiğinde kibirlenerek reddeden kimseyi zorla hidâyete getirmek Allah'ın âdeti değildir.

7 – Onlar: "Resulullahın etrafındaki fakirlere infak etmeyin, destek olmayın ki dağılsınlar!" diyen bedbahtlardır.

Halbuki göklerin ve yerin bütün hazineleri Allah'ındır, lâkin münafıklar bunu bilmezler, anlamazlar.

Münâfıkların önderi Abdullah İbn Übey idi. Peygamberimizin hicretinden önceki liderlik konumu sarsıldığı için, ömrünün sonuna kadar onu çekemedi. Her fırsatta Medineli hemşehrilerini, yabancı durumda olan muhacirler aleyhine kışkırtmaya çalıştı. Dünyevî şartlarda,

her iki tarafı da tahrik edip çarpıştırmak pek kolaydı. Zaman zaman kritik, gergin anlar yaşandı, fakat Allah müminleri korudu. Peygamber Efendimizin rehberliği, Ensar ve Muhacirlerin basiretleri muhtemel olayları önledi.

Hicretin 5. yılında gerçekleşen Benî Mustalık seferinde, suyu daha önce alma meselesinden dolayı Mekkeli Cehcah ile, Medineli Sinan arasında kavga çıkınca her biri kendi hemşehrilerini yardıma çağırdı. İbn Übey olayı fırsat bilerek, “Besle kargayı oysun gözünü!” kabilinden sözler söyleyerek muhacirler aleyhinde kışkırtmaya başladı. Bunları işiten pek genç yaştaki Zeyd İbn Erkam (r.a.) derhal durumu Hz. Peygamber (a.s.)’a iletti. Huzura çağırılan İbn Übey yaptığı işi inkâr etti. Zeyd zor duruma düştü. Vahyin gelişi ile durum kesinleşti. İbn Übey, Efendimizin huzuruna varıp özür dilemeyi ve Allah’a istiğfar etmeyi gururuna yediremedi.

8 – Hem derler ki: “Medineye bir dönelim; göreceksiniz aziz olan, zelil olanı oradan dışarı atacaktır.” Heyhat! İzzet, Allah’ın, Resulünün ve müminlerindir. Ne var ki münafıklar bunu bilmezler.

Münafıklar akılları sıra Medinelilere dayandıklarından kendilerini güçlü, Mekkelileri sığıntı sandıklarından onları Medine’den çıkartıp İslâmı zayıflatma hülyaları kuruyorlardı.

9 – Ey iman edenler! Ne mallarınız, ne evlatlarınız sizi Allah’ı zikretmekten alıkoymasın! Bilin ki böyle yapanlar, en büyük kayba uğrarlar.

10-11 – Sizden birinize ölüm gelip çatmadan önce, size nasib ettiğimiz imkânlardan Allah yolunda harcayın!

Ölüm gelip çatınca: “Ya Rabbî, az mühlet ver bana, bak nasıl hayırlar yapacağım, tam takvâ ehlinden olacağım!”

diyecek olsa da, Allah vâdesi gelen hiçbir kimsenin ecelini ertelemez. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır. [14,44; 23,99-100]

64 – TEGÂBÛN SÛRESİ

Medine'de inmiş olup 18 âyettir. Adını 9. âyette geçen *yevmu't-tegâbûn*'den almıştır. Teğabün günü, kusur işleyen insanın günahlarının farkına varıp dünyada iken aldandığını kabul ettiği gündür. Böylece teğabün, büyük duruşmanın olacağı kıyametin isimlerinden biridir. Sûre Medine'de gelmekle birlikte Mekkî sûrelerin galip vasfı olan Allah'a iman, ihlas, zühd, kanaat ve âhiret mutluluğu için çalışma konularını ele alır. Kâinatın sahipsiz olmadığını, her şey gibi insanın da yaratılışının gayesi olduğunu, dolayısıyla insanın iradesini iyi kullanması gerektiğini bildirir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih ve tenzih eder. Hâkimiyet O'nundur.

Bütün hamdler ve övgüler O'na mahsustur. O her şeye kadirdir.

2 – Sizin hepinizi yaratan O'dur. Öyle iken artık kiminiz kâfirdir, kiminiz mü'min.

Allah yaptığınız her şeyi görür.

3 – Allah, gökleri ve yeri gerçek bir maksatla, hikmetle yarattı.

Sizi yarattı, hem de size güzel güzel sûretler verdi.

Dönüşünüz de O'na olacaktır. [82,6-8; 40,64]

4 – O, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir.

Gizlediğiniz ve açıkladığınız her şeyi de bilir.

O, kalplerin tâ kökünü de bilir.

5 – Daha önceki inkârcıların başlarına gelen olaylardan haberiniz olmadı mı?

Onlar yaptıkları işlerin cezasını dünyada çektiler, âhirette de onlara gayet acı bir azap vardır.

6 – Böyle oldu... Çünkü peygamberleri onlara açık açık delillerle geldiler.

Fakat bunlar: “Bizim gibi bir beşer mi bize yol gösterecekmiş!” dediler.

Onların nübüvvetlerini inkâr edip, sırt çevirdiler,

Allah da müstağnî olduğunu açıkladı. Gerçekten Allah ganîdir, hamîddir (hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, bütün övgülere lâyık olan O’dur). [6,9]

7 – Kâfirler öldükten sonra diriltilmeyeceklerini iddia ettiler.

De ki: “Hayır! Rabbim hakkı için, elbette diriltileceksiniz,

yaptıklarınız size tek tek bildirilecek (ve karşılığı verilecektir).

Bu, Allah’a göre pek kolaydır.”

8 – O halde Allah’a, Resulüne ve ona indirdiğimiz nûra, Kur’ân’a iman edin.

Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

9 – Gün gelecek, Allah hepinizi en büyük toplantı günü olan mahşerde bir araya getirecektir.

İşte o gün aldanma günüdür!

Kim Allah’a iman eder, yararlı işler yaparsa,

Allah onun fenalıklarını, günahlarını siler ve içinden ırmaklar akan cennetlere, hem de devamlı kalmak üzere yerleştirir.

İşte en büyük başarı, en büyük mutluluk budur!

Allah'a iman etmek, sadece O'nun varlığına inanmaktan ibaret olmayıp O'nun kitabı ve elçisi vasıtasıyla bildirdiği kemal sıfatlarına inanmakla kâmil olur. Keza güzel işlerin de ölçüsü, Allah'ın nezdinde güzel sayılmasıdır.

10 – Dini inkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlar ise, onlar da, devamlı olmak üzere cehennemliktirler. Gidilecek ne fena yerdir orası!

11 – Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musîbet başa gelmez.

Kim Allah'ı tasdik ederse, Allah onun kalbini hakka ve doğruya açar. Allah her şeyi hakkıyla bilir. [57,22]

12 – Allah'a itaat edin, Resulüne itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki Elçimizin görevi sadece açık bir tebliğden ibarettir.

13 – Allah'tır gerçek ilah! O'ndan başka yoktur ilah!

Müminler yalnız Allah'a dayanıp güvenmelidirler.

14 – Ey iman edenler! Eşlerinizden ve evlatlarınızdan size düşman olanlar da çıkabilir.

Böyle olanlara karşı dikkatli olun!

Bununla beraber müsamaha eder, kusurlarına bakmaz, onları affederseniz bu da sizin için bir fazilettir. Çünkü Allah da gafûrdur, rahîmdir (affı ve ihsanı boldur. Siz kusurları bağışlarsanız O da size öyle muamele eder). [63,9; 8,28]

Erkek veya kadın bir müminin, ailesini, eş veya çocuklarını sevmesi, bazen dininin gereklerine aykırı davranmaya götürebilir. Ölçü, Allah Teâlânın ölçüsü ile ölçmektir. Allah'ın merhamet ve şefkatinden daha ileri bir şefkat genellikle tersine bir sonuç doğurur. Şu halde müminlere gereken, bizleri yaratan Rabb Teâlânın helâl ve haram ölçülerini gözetmektir.

15 – Mallarınız, evlatlarınız, sizin için sadece bir imtihandır! Asıl büyük mükâfat ve mutluluk ise Allah

nezdindedir. [8,28; 3,14]

16 – Onun için gücünüz yettiğince Allah'a karşı gelmekten, haramlara girmekten sakının, hakkı dinleyip, itaat edin ve kendi iyiliğinize olarak hayır yolunda mal harcayın!

Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden kendini kurtarabilirse asıl felaha erenler işte onlardır. [59,9]

Allah'tan korkma konusunda Kur'ân'da üç grup âyet vardır:

1. Bir âyette: "Allah'a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekirse öyle sakının!" [3,102] buyurulur.

2. Bir başka âyette de "Allah hiç kimseye takatini aşan yük yüklemez." buyurulur [2,286]. Birinci âyetin mümin için ulaşmayı ideal edineceği bir ölçü verdiği anlaşılır. İkinci âyette, ilke olarak, herkesin gücü nisbetinde sorumlu olacağı bildirilir.

3. Üçüncü âyette yani bu âyette ise, her mümine uygulamada, elinden geldiği nisbette Allah'ın emirlerine uyup günahlardan sakınması emredilmektedir.

17 – Eğer Allah'a ödünç verirseniz O sizin için, onun kârını kat kat artırarak verir, hem de sizin günahlarınızı bağışlar. Çünkü Allah şekûr'dur, halîmdir (küçük iyiliklerden ötürü bile büyük mükâfat verir, müsamahakârdır, cezalandırmada acele etmez).

18 – Görünmeyen ve görünen her şeyi bilir. O azîzdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

65 – TALÂK SÛRESİ

Medine'de inmiş olup 12 âyettir. Adını, sûrenin ilk bölümüne konu teşkil eden talak (boşama) hükmünden almıştır. Esas itibariyle Bakara sûresinde bildirilen aile hukukunun bazı konularına burada tamamlayıcı hüküm getirilmektedir. Boşanma, iddet, nafaka, süknâ, çocuğa nezaret gibi konulara yer verilmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey Peygamber! Eşlerinizi boşayacağınız vakit onların iddetlerini dikkate alarak boşayın ve iddeti dikkatle sayın! Rabbiniz olan Allah'a karşı gelmekten, özellikle eşlerinizin hukukuna zarar vermekten sakının! Onlar zina gibi açık bir hayasızlık irtikâb etmedikçe siz onları evlerinizden çıkarmayın! Kendileri de çıkıp gitmesinler. İşte Allah'ın hudutları! Kim Allah'ın hudutlarını çiğnerse hakikaten kendine zulmetmiş olur. Nereden bileceksin, bakarsın Allah bundan sonra yeni bir durum meydana getirir. [2,228-233; 4,19]

Yüce Allah öbür peygamberlere (a.s.) hep özel isimleriyle "Ya İbrâhim!" "Ya Mûsâ!" diyerek hitap ederken Hz. Peygambere her seferinde, nübüvvet yani peygamberlik ulvî makamını anarak hitap buyurmuştur. Böylece Allah onun yüce mevkiine dikkat çekmektedir. İlk hitap Hz. Peygamber (a.s.)'a ise de âyetin devamının cemi sîgasıyla ümmete olduğu aşikârdır. Şartlar gerektirdiğinde boşama sorumluluğunu üstüne alacak koca, mübahlar içinde en çok

istenmeyen bu işlemi yapacaksa âyet ona meşrû olan şekli bildiriyor. Şöyle ki: Evvela bunu yeterli bir düşünce sürecinden sonra kararlaştırmalı ve muayyen bir zamanı beklemelidir. O da karısının ay halini tamamladığı zaman, temizlik halinin başlangıcını kollamaktır. Temizlenme başlayıp hiç temas kurmadıkları bir dönemde bir talakla boşar. Böylece bir süreden beri hanımıyla yatmayan koca, bir de boşayınca kısa bir müddet sonra karısını özleyebilir. İddet bitmeden kocasının, rücu hakkı vardır. Evlilik böylece devam ettirilebilir. Eğer böyle olmazsa, boşanan kadının bir başka kocaya varabilmesi için üç âdet görmesi gerekir. Bu, yaklaşık üç ay kadar bir süredir. Bu süre dolmadan koca karısını, evden çıkaramaz, kadın kendisi de çıkamaz. Âyetin sonu, bu boşanmadan sonra, Allah Teâlânın yeni bir durum ortaya çıkarabileceğini bildiriyor: O da pişmanlığın belirmesi, akl-ı selimin hakim olması, yuva yıkmanın acı sonuçlarının hatırlanarak nefret yerine sevginin gelmesi neticesinde evliliğin daha sağlamlaşmış bir şekilde yeniden kurulmasıdır.

2-3 – Bekleme sürelerinin (üç âdet süresinin) sonuna yaklaştıkları zaman, onları ya güzelce evinizde alıkoyun, evliliği devam ettirin, yahut güzellikle ayrılın ve bu boşanmaya sizden iki âdil kimseyi şahit tutun ve şahitliği de Allah için dürüst yapın! İşte sizden Allah’a ve âhirete iman edenlere verilen talimat, yapılan tavsiye budur. Kim Allah’a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona sıkıntıdan çıkış kapıları açar. Onu hiç ummadığı yerlerden rızıklandırır. Allah’a dayanıp güvenene Allah kâfidir. Allah buyruğunu elbette yerine getirir. Gerçekten Allah her şey için bir ölçü, her iş için bir vâde belirlemiştir. [2,240; 33,49]

İbn Abbas (r.a.)’ya göre bu âyette hem boşarken, hem de bir talaktan sonra evliliği devam ettirmek üzere rücû ederken şahit tutmak emredilmektedir. Bir şahıs: “Eşimi boşarken de, ona dönerken de şahit tutmadım” deyince onu işiten sahabî İmran İbn Husayn (r.a.): “Sen hanımımını boşarken de, ona dönerken de sünnete aykırı davrandın!” demiştir. Dört mezhep imamları boşama ve rücû etmenin geçerliliği için şahit tutmanın şart olmadığında ittifak etmişlerdir. Ancak sünnete uyup şahit tutmanın, ihtilafları önleyen hikmetli bir tavsiye olduğunu kabul ederler. Bu muhtevadan anlaşıldığı üzere: Allah’a hesap vereceğinden korkarak O’na karşı gelmekten sakınma, burada; sünnete uygun boşamak, iddet süresini düzgün hesaplamak, hanımımını evden atmamak, ona zulmetmek için rücû etmeyi geciktirmemek, ayrılmaya karar verdiklerinde güzellikle ayrılmak, talâk, rücû ve ayrılma sırasında iki adil şahit tutmak hükümlerini içermektedir. Allah böyle yapanlara kolaylık verir. Böyle yapmayanlara ise zorluklar yaratacağı anlaşılır. Öte yandan erkeğin boşadığı eşini iddet süresince evinde tutması, onun nafakasını vermesi, ayrılırken kalan mehrini vermesi, ayrıca gücü yetiyorsa ona başka hediyeler *(müt’a)* vermesi elbette ona külfet getirecektir. Üstelik buna, hoşlanmadığı biri için katlanacaktır. Allah rızası için bu yükümlülüklerini yerine getirene Allah Teâlâ ihsanlarda bulunacağını vaad ediyor.

4 – Kadınlarınızdan âdetten kesilenlerin iddetinde tereddüt ederseniz, onların iddet süreleri üç aydır.

Henüz âdet görmeyenlerin de süreleri böyledir. Hamile olan kadınların iddetleri, çocuklarını doğurdukları vakit biter. Kim Allah’ı sayıp O’ na karşı gelmekten korunursa, Allah onun işinde bir kolaylık verir.

5 – İşte bu, Allah’ın size indirdiği bir emirdir. Kim Allah’a karşı gelmekten korunursa Allah onun günahlarını örter, onun mükâfatını artırır, ecrini bol bol verir.

6 – Boşadığınız eşlerinizi, imkânlarınız nisbetinde oturduğunuz meskenlerin bir bölümünde iddetlerini tamamlayıncaya kadar oturtun! Onlar üzerinde çıkıp gitmelerini sağlamak için bir baskı kurmak niyetiyle onlara zarar vermeye kalkışmayın.

Eğer onlar hamile iseler, çocuklarını doğuruncaya kadar nafakalarını verin! Sonra boşadığınız eşlerle ilginiz kesilince sizin hesabınıza çocuklarınızı emzirirlerse, ücretlerini verin!

Aranızda ücret işini meşrû çerçevede, örfe uygun olarak güzellikle görüşüp sonuçlandırın! Eğer annesinin çocuğu emzirmemesi sebebiyle sıkıntıya düşerseniz, bu takdirde baba, ücret vererek bir başka emziren kadın bulacaktır. [2,233]

7 – İmkânı geniş olan, imkânına göre nafakayı bol versin! Nasibi sınırlı olan ise Allah’ın kendisine verdiği imkân ölçüsünde nafaka versin.

Allah, herkesi sadece ona verdiği imkân nisbetinde yükümlü tutar. Allah, sıkıntının ardından kolaylık ihsan eder.

8 – Rab’lerinin emrinden ve O’nun resullerinin talimatlarından taşkınlık ederek azan nice ülkelerin halkları var ki, Biz onları şiddetli bir şekilde hesaba çektik ve eşi benzeri görülmemiş şekilde cezalandırdık.

9 – Böylece kötü işlerinin sorumluluğunu tattılar, işlerinin sonu tam bir hüsran oldu.

10-11 – Allah onlar için âhirette de pek çetin bir azap hazırladı. Artık siz ey akıl sahipleri, ey iman etmiş kullarım! Allah’a karşı gelmekten, ileride de hep sakının ki böyle bir azaptan korunasınız!

İşte Allah size gerçekleri hatırlatan bir kitap indirdi, bir Elçi gönderdi. Allahın nurlar saçan, yollar açan âyetlerini sizlere okuyor ki iman edip yararlı işler yapanları karanlıklardan aydınlığa çıkarsın.

Kim Allah'a iman eder, makbul ve güzel işler yaparsa, Allah onları, hem de devamlı kalmak üzere, içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. Allah böyle kuluna gerçekten pek güzel nasip ihsan eder. [17,9; 14,1; 42,52]

12 – Allah O yüce Yaratıcıdır ki yedi kat göğü ve yerden de onların benzerini yaratmıştır. Allah'ın emri ve hükmü bunlar arasında inip durur ki, Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve Allah'ın her şeyi ilmiyle ihata ettiğini, O'nun ilmi dışında hiçbir şey olmayacağını siz de bilesiniz.

Bazı müfessirler yedi gök gibi, "yedi yer" olarak anlamışlardır. Bazıları ise: "yedi yer" tarzında değil, sadece nasıl birçok sema yaratılmışsa, birçok arz da yaratılmıştır." şeklinde anlamışlardır. Bazı âyetlerde canlıların bizim dünyamıza münhasır olmayıp başka âlemlerde de canlıların bulunabileceğine (42,29) işaret edilmiştir.

66 – TAHRÎM SÛRESİ

Medine'de inmiş olup 12 âyettir. Adını sûrenin baş kısmındaki konudan almıştır. İslâm devletinin imkânlarının artmasıyla Müslümanların hayat şartları nisbeten iyileşip ezvac-ı tahirat da daha iyi şartlar isteyince Hz. Peygamber (a.s.) onlara ders vermek üzere îla yapıp bir ay onlara yaklaşmadı. Sûrenin ikinci kısmı, hak yolu tutanların muvaffak olacaklarını bildirir, iyi ve kötü ailelere tarihten misal getirilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey Peygamber! Niçin eşlerini memnun etmek için sen kendini sıkıntıya sokup Allah'ın sana helâl kıldığı şeyleri nefsine âdeta haram kılıyor, kendini onlardan mahrum bırakıyorsun? Bilirsin ki Allah gafûrdur, rahîmdir (senin bu zelleni de bağışlar. Sana olan bu târizi, senin yüce makamını titizlikle korumasındandır).

Bu âyet-i kerimede geçen haram kılmadan ne kasdedildiği, sözlü bir yemin mi yoksa sadece fiilî bir geri durma mı sözkonusu olduğu hakkında geniş bilgi tefsirlerde yer alır. Ayrıca Peygamberimizin verdiği sır ne idi? 3. âyette "sır olarak bir söz (*hadîsen*)" buyurulmasından burada, yapılan bir işten ziyade, Hz. Peygamberin bir hanımına verdiği bir sırrın konu teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Fakat ne o hanımın isminin açıklanmasına, ne de bu sözün ne olduğunun bildirilmesine bir sebep olmadığı için, Allah Teâlâ bunu bildirmemiş, böylece bir nevi aile sırlarını bilenlerin de

onları yaymalarının doğru olmadığını hatırlatmıştır (Buna rağmen tefsirlerde, ilgili hanımın Hz. Hafsa (r.a.) olduğu hakkında, ittifak edilmiş olup bu söz hakkında üç rivayet vardır).

1. Peygamberin bal şerbeti içmemeye yemin etmesi. 2. Zayıf senetli bir rivâyet olarak Mariye'ye yaklaşmayacağına dair yemini. 3. Hilafetin Hz. Ebû Bekir, sonra da Hz. Ömer'e geçeceğine dair verdiği sır. Fakat asıl nüzül sebebi, Peygamberimizin, hanımlarını manevî yönden daha yüksek bir makama çıkarmak için îla yaparak bir ay süre ile uzlete çekilmesidir.

2 – Allah gerektiğinde yeminlerinizi çözmek için keffaret yolunu göstermiştir. Allah sizin yardımcınızdır, sahibinizdir. O her şeyi mükemmelen bilen, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

3 – Hani bir ara Peygamber, eşlerinden birine sır olarak bir söz söylemişti. Fakat o, bunu kumalarından birine haber verince, Allah da bu durumu Peygamberine bildirdi. O da eşine söylediğinin bir kısmını bildirip, bir kısmından ise vazgeçmişti. Peygamber, o eşine bu durumu anlatınca o hayret ederek: "Bunu sana kim bildirdi?" dedi. Peygamber de: "Her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan Allah, bana haber verdi." diye cevap verdi.

4 – Şimdi ikiniz de ey Peygamber eşleri, eğer kalplerinizin matlup olan durumdan kayması sebebiyle Allah'a tövbe ederseniz ne âla!

Yok eğer hislerinize mağlub olup Peygambere karşı birbirinize arka çıkarsanız bilin ki Allah da onun yardımcısıdır. Cebrail de, salih müminler ve melâikeler de ayrıca onun yardımcılarıdır.

5 – Eğer o sizi boşayacak olursa Rabbi ona, sizden daha hayırlı, Allah’a teslimiyet gösteren, mümin, gönülden itaat eden, tövbe eden, ibadete düşkün, oruca düşkün dul veya bâkireler olarak başka eşler nasib edebilir.

6 – Ey iman edenler! Kendilerinizi ve ailenizi, yakıtı insanlarla taşlar olan o müthiş ateşten koruyun!

Onun başında iri yapılı, sert ve şiddetli melekler olup onlar asla Allah’a isyan etmez ve kendilerine verilen bütün emirleri tam yerine getirirler.

7 – Ey kâfirler! Siz ise bugün boşuna mazeret ileri sürmeyin! Siz ne yaptıysanız onun cezasını çekeceksiniz.

8 – Ey iman edenler! Samimî ve kesin bir dönüşle Allah’a tövbe ediniz! Böyle yaparsanız Rabbinizin sizin günahlarınızı affedeceğini, sizi içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğini umabilirsiniz. O gün Allah, Peygamberini ve onun beraberindeki müminleri utandırmaz. Onların nûru, önlerinden ve sağ taraflarından sür’atle ilerler.

Şöyle derler onlar: “Ey Kerim Rabbimiz! Nûrumuzu daha da artır, tamamına erdir, kusurlarımızı affet, çünkü Sen her şeye kadirsin!”

İnsan işlediği günahlardan ötürü ıstırab çekmiyorsa, alışkanlık icabı diliyle tevbe etse dahi, onun yaptığı tövbe değil sadece bir merasim veya faydasız bir kaç söz söylemekten ibaret kalır. Tövbe vicdanın duyduğu nedamettir. Kur’an’da ve hadislerde tövbeyi en iyi şekilde dile getirmek için pek güzel ifadeler bize öğretilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) tövbe edecek olanın iki rekat namazdan sonra söyleyeceği değişik dualar bildirmiştir.

Hz. Ali (r.a.) bedevînin birinin istiğfar kelimelerini hızlı hızlı tekrarladığını işitince “Bu sahte bir tövbe!” dedi.

Bedevî "Peki gerçek tövbe nasıl olur?" deyince: "Tövbenin sahih olması için şu 6 şart vardır:

a- Yaptığına pişman olman.

b- Gaflet ettiğin farzları yerine getirmen.

c- Gaspettiğin hak varsa onu iade etmen.

d- Eziyet ettiğin kimselerden özür dilemen.

e- İşlediğin günahı tekrar işlememeye azmetmen.

f- Günahtan zevk aldığın gibi Allah'a itaat ederken de zevk alman!"

9 – Ey Peygamber! Kâfirler ve münafıklarla mücahede et ve onlara sert davran! Onların varacağı yer cehennemdir. Gidilecek yer olarak ne fena yerdir orası!

10 – Allah, kâfirlere Nûh'un eşi ile Lût'un eşini misal getirir. Her ikisi de iki iyi kulumuzun mahremi idiler. Ama inkâr tarafına giderek eşleri olan peygamberlere hıyanet ettiler, kocaları da Allah'tan gelen cezadan eşlerini asla kurtaramadılar. Onlara (ölürken veya kıyamet günü): "Haydi, cehenneme girenlerle beraber siz de girin!" denilir.

Buradaki hiyanet zina mânasına değildir. Bundan maksat onların eşleri olan Hz. Nuh ve Hz. Lût (a.s.)'a karşı onların düşmanlarıyla işbirliği yapmış olmalarıdır. İbn Abbas (r.a.), hiçbir peygamber eşinin zinâ yapmadığını bildirir.

11 – İman edenlere ise Allah, Firavun'un eşini misal getirir. O vakit bu Hatun şöyle niyaz etmişti: "Ya Rabbî! Sen kendi nezdinde, cennette benim için bir konak yaptır, beni Firavun'dan ve onun kötü işinden kurtar, beni bu zalimler gürûhundan halas eyle!"

12 – Bir de İmran'ın kızı Meryem'i misal getirir. Meryem, iffet ve namusunu korudu. Biz ona Ruhumuzdan üfledik. O da Rabbisinin kelimelerini ve kitaplarını tasdik etti ve gönülden itaat edenlerden oldu. [4,156]

Hz. Îsâ (a.s.)’ın babasız dünyaya gelme mûcizesini kabul etmeyip onun gayr-ı meşrû bir ilişki neticesinde doğduğu iftirasını atan Yahudilere reddiyedir. Bu sûrede ilâhî adaletin her insan hakkında lehte de aleyhte de verdiği hükmün şahsî olduğu vurgulanır. En faziletli bir zata yakınlığın kâfire faydası olmadığı gibi, en zalim birine yakınlığı da mümine zarar vermez. Hz. Nuh ile Hz. Lût’un eşleri iman etselerdi, ezvac-ı tahirat gibi müminlerin anneleri derecesine yükseleceklerdi, fakat iman etmediklerinden peygamber hanımı olmalarına rağmen cehennemlik oldular. Buna mukabil Allah’ın en şedit düşmanlarından Firavun’un hanımı, cennet hanımlarının yüksek mertebesine çıkanlardan olmuştur. Üçüncü örnek Hz. Meryem olup, dünyada hiçbir iffetli kızın geçirmediği bir imtihana tâbi tutulmuş, ama cennet hanımlarının en üstünü olmakla ödüllendirilmiştir.

67 – MÜLK SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 30 âyettir. Adını başlangıç kısmında geçen ve Allah'ın kâinatı yaratıp yönetmesinde kendisini gösteren mülkünden, yani hakimiyetinden bahsetmesinden alır. Allah'ın dünyayı bütün imkânları ile insanlara âmade kıldığını, insanlara gözler, kulaklar, gönüller verdiğini, daha nice hikmetli eserlerinin O'nun tek Yaratıcı, tek Mâbud olduğunu ortaya koyduğunu bildirip âhirette O'na hesap verileceğine inanmayanların kendilerini mâruz bıraktıkları tehlike bildirilir. Allah'ı ve buyruklarını tanıyanların felaha ereceği bildirildikten sonra, ikinci kısımda kâfir ve nankörlerin kötü âkıbetleri anlatılır.

Bu sûrenin fazileti hakkında Hz. Peygamber (a.s.m.) şöyle buyurmuştur: "Kur'ândan 30 âyet, bir sûre, bir adama şefaat etti, nihayet o affedildi. Bu sûre, *Tebareke sûresidir.*" (Tirmizî)

Müfessir Âlusî der ki: Bu sûrenin faziletleri hakkında varid olan birçok haberden dolayı, bu sûreyi her gece okumanın mendup olduğu söylenmiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hakimiyet elinde bulunan o yüce Allah mukaddestir, hayrı ve bereketi sınırsızdır ve O her şeye kadirdir.

2 – Hanginizin daha güzel iş ortaya koyacağını denemek için, ölümü ve hayatı yaratan O'dur. O azîzdir, gafurdur (üstün kudret sahibidir, affı ve mağfireti boldur). [2,28; 18,7]

3-4 – Yedi kat göğü birbiriyle tam uyum içinde yaratan O'dur. Rahman'ın yaratmasında hiçbir nizamsızlık göremezsin. Gözünü çevir de bak: Herhangi bir kusur görebilir misin?

Sonra tekrar tekrar gözünü çevir de bak, gözün bir kusur bulamadığından, eli boş ve bitkin geri döner.

5 – Biz yere en yakın göğü lambalarla donattık. Onları şeytanlara atılan mermiler yaptık. Hem onlara alevli ateş hazırladık. [37,5-6]

En yakın gök: Yıldız ve gezegenleri vasıtasız olarak görebildiğimiz gökyüzüdür. Onun ötesi ancak araçlar vasıtasıyla görülebilir. Daha ötesi, cihazlar vasıtasıyla bile görülemez.

Cin şeytanları yüce gayb âlemini dinleyip, haber çalarak onları dünyadaki yoldaşları kâhin ve falcılara vermek isteyince onlar şihaplarla (alevlerle) kovalanırlar [37,8-10]. Şihaplar meteorlarla ilgili olabilir. Gayb âleminde cereyan eden hadiselere, görünen âlemde alâmet koymak Cenab-ı Allah'ın âdetinde bulunan bir şeydir.

6 – Rab'lerini inkâr edenlere de cehennem azabı var. Gidilecek ne kötü yerdir orası!

7 – Onlar oraya atılınca, cehennemin müthiş homurtusunu, kaynaya kaynaya çıkardığı uğultuyu işitirler.

8 – Cehennem, öfkesinden neredeyse çatlayacak haldedir. Ne zaman oraya yeni bir kafile atılsa, oranın bekçileri: "Sizi uyaran bir peygamber dâveti size ulaşmadı mı?" diye sorarlar. [17,15; 39,71]

9 – Onlar şöyle cevap verirler: 'Evet, bizi uyaran oldu, ama biz onu yalancı saydık ve Rahman hiçbir vahiy indirmedi, siz besbelli bir sapıklık içindesiniz." dedik.

10 – Ve ilave edecekler: “Şayet biz gerçeği işiten ve aklını çalıştıran kimseler olsaydık, elbette bu alevli ateşe girenlerden olmazdık!”

11 – Böylece günahlarını itiraf ederler. Rahmetten uzak olsun o cehennemlikler!

12 – Fakat Rab’lerini görmedikleri halde, O’na karşı saygılı davrananlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.

13 – Sözünüzü ister içinizde gizleyin, ister açığa vurun, hepsi birdir. Zira Allah kalplerin kökünü dahi bilir.

14 – O yarattığı mahlûkunu hiç bilmez olur mu?

(İlmi her şeye nüfuz eden, her şeyden haberi olan) latîf ve habîr O’dur.

15 – Yeryüzünü size hizmete hazır, uysal bir binek gibi kılan da O’dur.

Haydi öyleyse siz de onun omuzları üstünde rahatça dolaşın. O’nun takdir ettiği rızıklardan yiyin, istifade edin. Ama ölümden sonra dirilip O’nun huzuruna çıkacağınızı da bilin!

Yer uysal bir binek gibi insana hizmet ediyor. Omuzlar atın en hassas azasıdır. Binicisinin omuzuna basmasına pek razı olmaz. Arzın, omuzları üzerinde yürünürse, bunun mânası, onda itaat etmeyen hiçbir tarafın kalmadığıdır.

Cenab-ı Allah, barındırdığı milyonlarca tür mahlûkata göre küçücük olan bu dünyayı, onların sayılara sığmayan fertlerine hazırlanmış yüzbinlerce çeşit erzak ve ihtiyaç maddeleri ile doldurmuştur. Bu yerküreyi, bir gemi gibi uzay okyanusunda hızla hareket ettirip mevsimlere uğratarak, bahar ve yaz mevsimini, yüz binlerce yiyeceklerle doldurup, her kış erzakı tükenen canlıların imdadına, erzak gemisi halinde göndermektedir.

16 – Yüceler yücesi olan Allah'ın sizi yerin dibine geçirmesinden emin mi oldunuz? O zaman bir de bakarsınız yer çalkalanıp duruyor.

Bu ifadeden, Allah'ın yukarıda bir cihette ve bir yerde olduğu mânası çıkarılamaz. İnsan, mekânlara sığmayan Rabbini, farkında olmadan hep yücelerde düşündüğünden böyle buyurulmuştur. Nasıl ki duada eller yukarıya kaldırılır. Vahiyler, kitaplar, melekler, emirler yukarıdan indirilir. Hâşa, bunlar Allah'ın yukarıda olduğunu anlatmak gayesini taşımazlar. Bu müteşabih âyetler insana bir tasavvur verirler. Bu gibi âyetler Allah'ın mutlak yüceliğini ifade ederler. Bunlar, "O'nun hiç benzeri yoktur!" (42,11) "Yüzünüzü nereye döndürürseniz Allah oradadır!" (2,115) gibi muhkem âyetlerin ışığında gerçek mânalarını bulurlar.

17 – Yahut O'nun size taş yağdıran bir kasırga göndermesinden emin mi oldunuz? Fakat bu tehdidimin ne demek olduğunu yakında öğrenirsiniz!

18 – Onlardan öncekiler de (dini, peygamberleri) yalan saydılar. Ama Ben'im red ve inkâr edişim, intikamım nasıl olurmuş, anladılar!

19 – Üstlerinde kuşların saf saf dizilip kanatlarını açıp yumarak dolaşmalarını hiç görmüyorlar mı? Onları havada Rahman'dan başka tutan yoktur. O elbette her şeyi görür.

20 – Rahman'dan başka sizi kurtaracak askerleriniz kimmiş? Doğrusu kâfirler büyük bir aldanış içindedirler.

21 – Peki, Allah size ihsan ettiği nasibi alıkorsa, sizi başka rızıklandıracak kimmiş? Doğrusu, onlar azgınlık ve nefret içinde diretmektedirler.

22 – Düşünün bir: Yüzükoyun kapanıp yerde sürünen mi varılacak yere daha kolayca ulaşır, yoksa dümdüz yolda düzgün şekilde yürüyen mi?

Burada âhireti inkâr edenler, psikolojik bir delil ile ikna edilirler: İnsan yaratılışı gereği tehlikeden kaçar. Hatta onda bir, yirmide bir tehlike ihtimali olsa bile o yoldan gitmek istemez. Fayda ve menfaatini garantilemek ister. Cenab-ı Allah ona şunu hatırlatıyor: Âhirete inanırsan, dümdüz yolda güven içinde elini kolunu sallaya sallaya yolda ilerlersin. Ama âhireti inkâr edenin işi çok zordur; âdeta yüzüstü sürünerek yol almaya çalışan gibidir. Hiç insan böyle olmak ister mi? Her an yakalanma tehlikesi ve endişesi ile firarî duruma düşmek ister mi?

23 – De ki: Sizi yaratan ve size kulaklar, gözler ve gönüller veren O'dur. Sizin şükrünüz ne de az!

24 – Sizi yeryüzünde yaratıp zürriyet halinde yayan O'dur. Ölümden sonra da diriltilip yine O'nun huzurunda toplanacaksınız.

25 – Ama onlar yalnızca şunu soruyorlar: "Eğer iddianızda tutarlı iseniz, bu vaad yani inanmadığımız takdirde geleceğini bildirip tehdid ettiğin azap ne zaman?

26 – De ki: "Bunu yalnız Allah bilir. Ben ise sadece açık ve kesin bir tarzda uyarırım."

27 – Onu yanıbaşlarında buldukları zaman inkâr edenlerin kederden yüzleri mosmor kesilir. Kendilerine: "İşte sizin isteyip durduğunuz şey!" denilir.

28 – De ki: "Söyler misiniz bana: Allah eğer beni ve beraberimdeki müminleri, ister helâk eder, ister merhamet eder,

ne ederse eder, peki kâfirleri o acı azaptan kim kurtarır?"

29 – De ki: "Sizi imana dâvet ettiğimiz İlah, Rahman'dır. Biz O'na iman ettik. O'na dayandık.

Kimin kesin bir yanlışlık içinde olduğunu yakında öğrenirsiniz.

Bu âyet Allah’ın varlığına dair ilzamî bir delil ihtiva eder. Bu öyle bir delildir ki inkârcıyı susturur, diyecek bir söz bırakmaz. “Biz O’na inandık. Farz-ı muhal, dediğimiz olmasa da hiçbir zararımız olmaz. Ama siz, olan bir gerçeği inkâr ettiyseniz, ebediyyen ceza çekeceksiniz!”

30 – De ki: “Söyleyin bana: Şayet suyunuz çekilir, yerin dibine giderse, o akan tatlı suyu, kim getirebilir size?”

68 – KALEM SÛRESİ

Mekke'de inmiş olup 52 âyettir. Adını 1. ayette geçen *el-Kalem*'den almıştır. Bu sûre Hz. Peygamber aleyhinde müşriklerin ileri sürdükleri bazı iddiaları çürütüp onun nübüvvetini ispatlar. Bunun başlıca delilinin, onun mükemmel ahlâkı olduğunu vurgular. Gerçekten hayat boyunca güzel ahlâkın bütün dallarında mükemmel olmak, pek büyük bir mûcizedir. Ayrıca inkâr ve nankörlüğün sonucu, bahçe sahiplerinin kıssası ile bildirildikten sonra, Allah Teâlânın âhirette müminler ile kâfirlere hazırladığı âkıbet anlatılır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Nûn. Kalem ve ehl-i kalemin satırlara dizdikleri ve dizecekleri şeyler hakkı için ki:

Tabiin imamlarından Mücahid'e göre kalemden maksat "kendisiyle Kur'ân yazılan kalem", onunla yazılan şey ise Kur'ân'dır. O böylece genel bir kavramı en mükemmel bir örneği ile tefsir etme yönteminin bir nümunesini göstermiştir. Yoksa gayesi, geniş anlamı sınırlandırmak değildir.

2 – Rabbinin lütfuyla, deli değilsin.

3 – Hem senin ecrin, mükâfatın hiç kesilmez! [11,108; 95,6; 41,8]

4 – Ve sen pek yüksek bir ahlâk üzerindesin! [33,21]

Hz. Peygamber (a.s.)'ın ahlâkından bahsetmesi istendiğinde Hz. Aişe (r.a.) mümkün olan en ideal cevabı

şöyle vermişti: “Onun ahlâkı Kur’ân’dan ibaret idi.” Maksadı şu idi: “Kur’ân hangi âdabı öğretiyorsa onları uygulardı.”

5 – Yakında göreceksin, onlar da görecekler.

6 – Hanginizde imiş o dertler, o delilikler.

7 – Senin Rabbin şüphesiz pek iyi bilir:

Allah yolundan sapanlar kimdir ve O’nun yolunu tutanlar kimdir.

8 – O halde, hakkı yalan sayanların, sözlerine sakın uyma!

9 – İsterler ki sen gevşeyesin de, böylece kendileri de yumuşasınlar.

10-16 – Sakın uyma: Servet ve hanedan sahibi diye, o bol bol yemin eden, değersiz adama!

O gammaz, söz gezdiren, hayrın önünü kesene, o saldırgana, günaha dadanmışa!

Şerefsiz, kaba, hem de soysuz olana!

Kendisine âyetlerimiz okunduğunda -servet ve hanedan sahibi diye- gururlanıp: “Bu eski insanların masalları!” diyene!

yakında onun burnunu dağlayıp damga basarız (İbn Âşur) [74,11-26; 6,25; 8,31; 46,17]

Hz. Peygamber (a.s.)’ın karşısına böyle azgınca çıkanların burunlarının sürtüleceğini bildiren bu âyetlerle yüce Allah onların istikbaldeki perişan hallerini haber vermektedir. Zahirî şartlarda beklenmeyen bu zafer, ancak kaderlere hükmeden Allah’ın bildirmesi ile olabilir.

17-18 – Biz tıpkı o bahçe sahiplerini sınadığımız gibi, bunları da sınadık.

Onlar sabah erken mahsulü devşireceklerini yeminle pekiştirip kesin söylemiş, (inşaallah dememiş), Allah’ın

iznine bağlamamışlardı. Ayrıca fakirlerin payını düşünmemişlerdi.

19-20 – Fakat onlar henüz uykuda iken, Rabbin tarafından gönderilen bir afet bahçeyi kapladı. Bahçe sabahleyin siyah kül haline geliverdi. [300]

21-22 – Onlar ise olup bitenden habersiz, sabahleyin neşeli neşeli birbirlerine seslendiler: “Haydi, mâdem devşireceksiniz, çabuk ekininizin başına!”

23-24 – Hemen yola koyuldular. Bir taraftan da aralarında şöyle fiskos ediyorlardı: “Sakın, bugün yanımıza fakir fukara gelmesin, onların bahçeye girmelerine hiç imkân vermeyin!”

25 – Yoksulları engelleme azmi içinde ilerlediler.

26 – Bahçeyi görünce: apışıp kaldılar. “Galiba yolu şaşırdık, yanlış yere geldik!” dediler.

27 – Çok geçmeden işi anlayınca: “Hayır! dediler, doğrusu felakete uğramışız!”

28 – En makul olanları ise: “Ben size Allah’ı zikretmenizi söylememiş miydim!” dedi.

29-30 – Bunun üzerine “Sübhansın Rabbenâ, her türlü noksandan uzaksın! Doğrusu biz kendimize zulmetmişiz!” deyip, birbirlerini kınamaya başladılar.

31 – “Yazıklar olsun bize, ne azgın kimselermişiz!”

32 – Olur ki Rabbimiz bize onun yerine daha hayırlısını verir. Biz Rabbimizin rahmetini arzu ediyor, O’na dönüyoruz.”

33 – Azap böyledir işte! Âhiretteki azap ise daha müthiştir. Keşke bunu bir bilselerdi!

34 – Allah’ı sayıp haramlardan sakınanlara ise Rab’leri nezdinde naîm cennetleri vardır.

35 – Biz hiç, Allah'a itaat edenleri suçlu kâfirlerle bir tutar mıyız?

36 – Neyiniz var, nasıl olur da böyle bir şey iddia edebilirsiniz? Ne biçim hüküm veriyorsunuz öyle?

37 – Yoksa size ait bir kitap var da bu kabîl bilgileri oradan mı okuyorsunuz?

38 – Onda "Siz neyi tercih ederseniz size verilir." diye bir bilgi mi buluyorsunuz?

39 – Yoksa "Neye hükmederseniz o yerine getirilir." diye, kıyamete kadar geçerli olacak size yeminle verilmiş sözümüz mü var?

40 – Sor bakalım onlara: "Böylesi bir iddiayı savunacak kimse var mı aralarında?

41 – Yoksa güvendikleri şerikleri mi var?" iddialarında tutarlı iseler getirsinler de görelim o ortakları!

42 – O gün işler son derece güçleşir, paçalar tutuşur.

Bütün insanlar secdeye dâvet edilir, fakat kâfirler secde edemezler.

43 – Gözleri yerde, kendilerini zillet kaplamıştır. Halbuki dünyada bedenleri sağlam, âzaları salim iken de secdeye dâvet edilirler, ama bunu yapmazlardı.

44-45 – O halde sen bu şerefli sözü, Kur'ân'ı yalan sayanı Bana bırak!

Biz onları, bilmedikleri, farkına varmadıkları bir yerden, yavaş yavaş azaba yaklaştırırız. Ben onlara mühlet veriyorum! Doğrusu Ben'im düzenim, pek sağlamdır. [23,55-56; 6,44; 3,196-197; 7,182-183]

Farkına vardırmadan azaba sürüklemenin bir şekli de şudur: Azgın, zalim birine dünyada sağlık, mal mülk, aile mutluluğu, çocuklar, başarı gibi nimetler verilir. Böylece kendisinde hiç bir eksiklik, hata ve yanılma olmaksızın

zulüm ve isyanında devam eder. Bu nimetlerin kendisi için lütuf değil, imtihan ve felaket sebebi olduğunun farkına varmaz.

46 – Yoksa sen onlardan bu risalet hizmetinden ötürü bir ücret istiyorsun da onlar cereme ödemekten ezilmişler mi?

47 – Yoksa gayb kitabı yanlarında da, onlar oradan mı yazıp duruyorlar?

48 – Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle ve balığın yoldaşı olan zat gibi olma! Hani o dertli dertli Rabbine yalvarmıştı. [21,87-88; 37,143-144]

Hz. Yunus (a.s.) balığın içinde iken, bütün dünyevî kuvvetleri, bütün sebepleri terkedip, onların dizginlerini elinde tutan Allah'a yönelerek: "Senden başka İlah yok! Sen Yüceler Yücesisin, bütün eksiklerden münezzehsin. Ama ben gerçekten kendisine zulmedenlerden biri oldum." zikrine devam etmişti.

49 – Şayet Rabbinden gelen bir lütuf onun imdadına yetişmeseydi, kınanmaya müstahak bir vaziyette, deniz tarafından karaya atılırdı!

50 – Ama Rabbi, kendisini seçti de onu en iyi, en has kullarından kıldı.

51 – O kâfirler Zikri (Kur'ân'ı) işittikleri zaman, hırslarından neredeyse seni bakışlarıyla kaydıracak, âdeta gözleriyle yiyecekler! Hâlâ da: "O, delinin teki!" derler.

52 – Delilik nerede, o nerede? Kur'ân'ın hiç delilikle ilgisi mi olur? Kur'ân, sadece bütün insanlara bir bildiridir.

300 19-20 Sm II 24,16.

69 – HÂKKA SÛRESİ

Mekke'de inmiş olup 52 âyettir. Adını ilk âyetten almıştır. *Hâkka*: "Kesin gerçek, vuku bulması muhakkak olan kıyamet" anlamına gelir. Sûrenin birinci kısmında daha önce yaşamış ümmetlerden peygamberleri yalancı sayanların âkıbetleri, ikinci kısımda ise Kur'ân'ın Allah'ın sözü olup Hz. Peygamberin müşriklerin iddialarından berî olduğu ispatlanır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Kesin gerçekleşecek olan,

2 – Evet nedir o gerçekleşecek olan?

3 – Gerçekleşecek kıyameti sen nereden bileceksin?

4 – İşte Semûd ve Âd milletleri de o kafalara çarpan kıyamet dehşetini yalan saymışlardı.

5-6 – Bunlardan Semûd o korkunç zelzele ile yok edildi. Âd ise azgın bir kasırga ile imha edildi.

7 – Allah o kasırgayı üzerlerine yedi gece, sekiz gün kesintisiz olarak salıverdi. Öyle ki sen, o halkı içi boş hurma kütükleri gibi yerlere serilmiş görürdün.

8 – Şimdi onlardan geri kalan bir şey görebilir misin?

9 – Firavun da, ondan öncekiler de,

altüst edilip yerin dibine geçirilen Lût milletine ait kasabaların ahalileri de

hep o günaha (yani şirke) girdiler.

10 – Rab'lerinin elçisine isyan ettiler, Allah da onları şiddetle cezaya çarptırdı. [50,14]

11-12 – Unutmayın ki Nûh zamanında, sular taştığı vakit,

sizi (varlığınıza vesile olan atalarınızı) emniyetli gemide Biz taşımıştık!

Onu sizin için hem bir ibret vesilesi kılalım,

hem de can kulağı ile dinleyip ders alanlar iyice bellesinler diye böyle yapmıştık. [36,41-42; 43,12-14; 16,14; 35,12]

13-14 – Artık sûra kuvvetle üflendiğinde,

yer ve dağlar yerlerinden kaldırılıp bir tek darbe ile çarpılıp paramparça edildiğinde,

15 – İşte o gün olan olur, kıyamet o gün kopar!

16 – O gün gök yarılır, parçalanır, iyice kuvvetten düşer.

17 – Melekler de göğün etrafında bulunurlar. O gün Rabbinin Arş'ını, sekiz melek taşır. [40.7]

Bir hadis-i şerife göre kıyametten önce dört melek taşırken o gün sayıları, sekize çıkarılır. Arş, Allah'ın hükümranlığının tecelli yeridir. Arş'ı sekiz meleğin taşımasının hikmetini anlamak hayli zordur. Bu âyet müteşabih âyetlerdendir.

18 – O gün bütün yaptıklarınızla Allah'a arz olunursunuz; öyle ki sizden en ufak bir şey bile gizli kalmaz.

19 – Hesap defteri sağ tarafından verilen neşelenir ve:

"İşte defterim! Buyurun okuyun, inceleyin!" [84,9]

20 – "Zaten ben hesabımla karşılaşacağımı biliyordum!" der.

21 – O artık mutluluk veren bir yaşam içindedir.

22 – Çok güzel ve pek kıymetli cennet bahçelerindedir.

23 – Meyveleri hemen el ile koparılacak durumdadır.

24 – Kendilerine şöyle denilir: "Geçmiş günlerinizde yaptığınız güzel işlerden dolayı afiyetle, yiyin, için!"

25 – Ama hesap defteri sol tarafından verilen kimse:

“Eyvah! der, keşke verilmez olaydı bu defterim!

26 – Keşke hesabımı bilmez olaydım!

27 – N’olurdu, ölüm her şeyi bitirmiş olaydı!

28 – Servetim, malım bana fayda etmedi!

29 – Bütün gücüm, iktidarım yok oldu gitti!”

30 – Allah cehennem bekçilerine emir verir: “Tutun bağlayın onu, kelepçeleyin!

31 – Sonra da cehenneme fırlatın!

32 – Sonra da onu, yetmiş arşınlık zincire vurun!”

33 – Çünkü o, büyükler büyüğü Allah’a inanmazdı.

34 – Çünkü o, fakiri doyurmayı teşvik etmezdi.

35 – Bugün artık burada onun bir dostu olmaz.

36 – Yiyecek olarak da cehennemliklerin irininden başka bir şey bulamaz.

37 – Onu, büyük şirk suçunu işleyenlerden başkası yemez.

38-39 – Yok, yok! gördüğünüz ve göremediğiniz âlemlere yemin olsun ki!

40 – Bu Kur’ân, pek değerli bir elçinin sözüdür.

“Elçi” (resul), den maksat, Cebrail (a.s.) olup, Kur’ân’ı nakletmesi sebebiyle söz kendisine izafe edilmiştir.

41 – O, bir şairin sözü değildir, inanmanız ne de az sizin!

42 – O bir kâhinin sözü de değil! Ne de az düşünüyorsunuz!

43 – O, Rabbülâlemin’den indirilen bir derstir.

44-46 – Eğer o resul bizim adımıza birtakım sözler uydursaydı, onu elimizle yakalar, sonra da onun şah damarını keserdik.

Maksat, Hz. Peygamberin (a.s.m.) vahyi değiştirmesinin imkânsızlığını belirtmektir. Bazıları bu âyeti yanlış anlayarak: “Sahte peygamberlerin mutlaka, boğazlarının

kesileceği, şayet kesilmezse onların peygamberliklerinin geçerli olacağı” mânasını çıkarmak istemişlerdir. Halbuki bu âyet gerçek Peygambere hitab etmektedir, yoksa yalancı peygamberler hakkında değildir.

47 – Sizden kimse de buna mani olamazdı.

48 – Şüphesiz o, müttakiler için bir irşaddır. [41,44; 2,2]

49 – Elbette sizden bazılarının Peygamberi “yalancı” saydığını biliriz.

50-51 – Şüphesiz o, kâfirler için büyük bir pişmanlık ve karşılaşacakları kesin bir gerçektir. [26,200-201; 34,54]

52 – O halde, (ey şanlı Elçi)! Haydi sen de Rabbinin yüce adını zikret!

70 – MEÂRİC SÛRESİ

Mekke'de inmiş olup 44 âyettir. Adını 3. âyetten almıştır. *Zi'l-meâric*: Yüceler yücesi, "dereceler ve makamlar sahibi" demektir. Sûre Mekke kâfirlerinin âhireti inkârları ve Hz. Peygamberi yalancı saymalarını reddetmeyi esas konu edinmiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Biri çıkıp, gelecek azabı sordu. [22,47; 38,16]

Bir kısım müfessirler "azabı sordu" anlamı verirken diğer bir kısmı ise, *Seele* fiilinin öteki mânasını esas alarak "Azabın gelmesini istedi" demişlerdir. [8,32; 67,24-27; 10,46-48] âyetleri de bu ikinci mânayı destekler. Zira kâfirler tehdit edildikleri azaba, daha doğrusu Peygambere inanmadıkları için "azap gelsin de görelim!" demek, kendilerine kolay geliyordu.

2 – O azap ki onu, kâfirlerden uzaklaştıracak hiçbir kuvvet yoktur.

3 – Çünkü bu azap, yüceler yücesi Allah'tan gelecektir.

4 – Melekler ve Rûh, O'nun arşına; miktarı ellibin sene olan bir günde yükselirler. [32,5; 22,47]

Ruh: Tefsirlerin çoğuna göre, Cebrail (a.s.) dır.

5 – O halde sen, müşriklerin eziyetlerine güzelce sabret! Çünkü azabın inmesi yaklaşmaktadır.

6-7 – Onlar, o günü çok uzakta zannediyorlar, ama Biz yakın olduğunu biliyoruz.

8 – O gün gök erimiş maden gibi olur,

9 – Dağlar ise atılmış rengârenk yüne döner. [101,5]

10-14 – Birbirlerine gösterildikleri halde hiçbir candan dost, dostunun hâlini sormaz.

Her mücrim o günkü azaptan kurtulmak için fidye olarak oğullarını, eşini, kardeşini,

kendisine sahip çıkan sülalesini, hatta dünyada olanların tamamını verip de kurtulmak ister. [31,33; 40,18; 23,101; 80,34-37]

15 – Lâkin ne mümkün! O cehennem alev alev yanan bir ateştir.

16 – Eli, ayağı, bütün uzuvları söküp atar.

17-18 – İmana sırtını dönüp haktan yüz çevireni, bir de servet toplayıp yığan ve hayırda harcamayanı o ateş kendisine çağırır.

19 – Gerçekten insan cimri olarak yaratılmıştır.

20 – Başı derde düştü mü sızlanır durur.

21 – Ama servet sahibi olunca da pinti kesilir.

22-23 – Ancak namazlarını devamlı kılanlar böyle değildir.

Çünkü bir insanın namaz kılması onun Allah'a, Resulüne, âhirete inanıp davranışlarını ona göre düzenlediğini gösterir.

24-25 – Onlar o kimselerdir ki mallarında isteyen ve yoksul olanların haklarını ayırırlar.

26 – Onlar hesap gününü tasdik ederler.

27 – Onlar Rab'lerinin cezasından korkarlar. [23,57]

28 – Çünkü Rab'lerinin azabından kimse emin olamaz.

29-30 – Onlar edep yerlerini, eşleri ve cariyelerinden başkasından korurlar. Yalnız bunlarla münasebeti olanlar ayıplanamazlar.

31 – Ama bu sınırın ötesine geçenler haddi aşmış, zulüm işlemiş olurlar.

32 – Onlar üzerlerine aldıkları emanetlere ve verdikleri sözlere riayet ederler.

Emanet: Allah'ın kullarına veya insanların birbirlerine güvenerek verdikleri şeylerdir. *Ahd* ise: Allah'ın kulları ile veya insanların birbirleri ile sözleşmeleridir. Bunlara riayet, imanın ayrılmaz vasfıdır.

33 – Onlar şahitliklerini dürüstçe ifa ederler.

34 – Onlar namazlarına tam dikkat ederler.

Âyette geçen "namazı muhafaza" demek: Namazı tam vaktinde eda etmek, namazın şartları olan maddî ve manevî temizliğe riayet etmek; farzlara, vaciplere, sünnetlere riayet ederek tadil-i erkânla, huşû ile namaz kılmak, demektir.

35 – İşte bunlar cennetlerde ikrama nail olacaklar.

36-37 – O kâfirlere ne oluyor ki, seninle alay etmek maksadıyla sağdan soldan dağınık gruplar halinde, boyunlarını uzatarak sana doğru koşuyorlar.

38 – Onlardan her biri (iman etmeden) naîm cennetine yerleşmeye mi hevesleniyor?

Kâfirler mütevazı müminlerle alay ederlerdi. Onları önemli mevkilere lâyık görmezlerdi. "Eğer bir cennet varsa, bu adamlar kim, bizden önce cennete girmek kim? Bu işte de biz onları mutlaka geçeriz." derlerdi. Bundan sonra gelen âyet demek istiyor ki: "Ey müşrikler, söyleyin bakalım bu üstünlük iddianız neye dayanıyor? Biz, siz dahil, bütün insanları bildiğiniz o nutfeden yaratmadık mı?"

Yahut şöyle olabilir: "Biz bütün Âdemoğulları gibi bunları da yarattık. Yani bütün insanlar Bizim kullarımızdır. Bizim hükümlerimizden biri de "İman etmeyen hiç kimse cennete

giremez."dir. Öyleyse iman etmeden nasıl olur da, sizden biri cennete girmeye heveslenir.

39 – (Hiç heveslenmesin, hiç kimsenin öteki insanlar üzerinde böbürlenmeye hakkı olamaz.) Çünkü Biz onları da, öbür insanlar gibi, o bildikleri nesneden, meniden yarattık. [77,20; 86,5-10]

40-41 – Hayır, Allah'ın nizamı onların sandığı gibi değildir! Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki,

Biz onların yerine kendilerinden daha hayırlı insanlar getirmeye kadiriz.

Bizim elimizden kurtulan, gücümüzün yetmediği hiçbir şey yoktur. [40,57; 75,3-4; 56,60-61]

42 – Artık sen onları kendi hallerine bırak da, kendilerine vaad edilen gün gelinceye kadar bâtıla dalsın, oynasınlar.

43 – O gün onlar kabirlerinden çıkıp sür'atle sanki bir hedefe varmak istercesine koşarlar.

Âyette geçen *nusub*, başlıca iki türlü tefsir edilir: a- Put demek olup, müşrikler dünyada putlarına nasıl koşarak gidiyorlardı ise, o gün hesap meydanına da öyle sür'atle getirileceklerdir. b- Yarış yapan koşucular, nasıl dikilmiş nişanları gözeterek koşarlarsa bunlar da hesap meydanına doğru hızla koşacaklardır.

44 – Gözleri yerde, kendilerini baştan aşağı bir zillet kaplamış durumdadır.

İşte kendilerine vaad edilen gün, bugündür.

71 – NÛH SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 28 âyettir. Adını konusu olan Hz. Nûh (a.s.)'ın tebliğinden almıştır. Hz. Nûh'un, halkını irşad etmesi, fakat onlardan çoğunun yüz çevirmesi neticesinde onların helâki, müminlerin felahı için yaptığı dua nakledilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Biz Nûh'u kendi milletine peygamber olarak gönderip:

"Gayet acı bir azap başlarına gelip çatmadan önce halkını uyar!" dedik.

2-4 – O da: "Ey benim milletim! Ben size gönderilen kesin bir uyarıcıyım.

Şöyle ki: Yalnız Allah'a ibadet edin, O'na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki:

Sizin günahlarınızı affetsin ve sizi belirli bir vakte, yani ölüm anına kadar azap çektirmeksizin hayatta bıraksın.

Çünkü Allah'ın takdir ettiği vâde gelince, asla ertelenmez. Keşke bunu bir bilseniz!

5-6 – "Ya Rabbî, dedi Nûh, ben milletimi gece gündüz dine dâvet ettim.

Ama benim dâvetim, onların sadece daha çok uzaklaşmalarına yol açtı."

7 – Her ne zaman, onları bağışlaman için çağırdıysam,

onlar parmaklarıyla kulaklarını tıkadılar. Esvaplarıyla örtündüler, direttiler ve çok kibirlendiler.

Esvaplarıyla örtündüler: Onlar, Hz. Nûh (a.s.)'ın dâvetine kulak vermek şöyle dursun, yüzüne bile bakmak

istemiyorlardı. Yahut Hz. Nûh, kendilerinin yanlarından geçerken kendilerini tanıyıp dâvet etmesin diye böyle gizleniyorlardı.

8 – Ben onları bu sefer yüksek sesle dâvet etmeye başladım.

9 – Daha sonra onları gâh açıkça çağırdım, gâh iyice gizli bir dâvet yönelttim, her türlü yolu denedim.

10 – Dedim ki onlara: “Rabbinizden af dileyiniz. Zira o gaffardır.” (affı geniştir)

11 – Mağfiret dileyin ki üzerinize bol bol yağmur indirsin.

Hz. Ömer (r.a.) kıtlık sebebiyle yağmur duasına çıktığında istiğfar etmekle yetinince, etraftan: “Yağmur için dua etmediniz?” diye sorulunca: “Ben, semanın yağmur gelen kapılarına vurdum” buyurmuş, sonra da bu âyeti okumuştu.

Hasan el-Basrî’nin meclisinde bir şahıs kuraklıktan şikâyet etti. O da: “İstiğfar et!” dedi. Başka biri malî sıkıntılardan, bir diğeri çocuğunun olmadığından, birisi arazisinin verimsizliğinden dertlenince, onlara da aynı şeyi söyledi. Etrafındakiler bunu garipseyince o, bu âyeti okudu.

12 – “Size mal ve evlad ihsan buyursun, size bahçeler, ırmaklar, su kanalları nasib etsin.”

13-14 – “Neden acaba siz, sizi tavırdan tavıra yaratan Allah’ın büyüklüğünü kabul etmiyorsunuz?”

Annenin rahminde bir meni ile döllenmiş bir hücreden (zigottan) başlayıp, embriyonun tam bir insan hilkati kazanıncaya kadar geçirdiği tekâmül süreci, elbette onu Yaratanın sonsuz kudret, ilim ve iradesine şahitlik eder.

Mekke müşrikleri de, Nûh kavminin gösterdiği muhalefetin benzerini Hz. Muhammed (a.s.m.)’a karşı gösteriyorlardı. [11,5-6])

15 – Görmez misiniz ki Allah yedi kat göğü tam birbiri ile uyum içinde yarattı?

16 – Gökte Ay'ı bir nûr, Güneş'i ise lâmba yaptı. [10,5]

17 – Allah sizi yerden nebat bitirircesine bitirip yetiştirdi.

18 – Sonra sizi tekrar oraya gönderip, yine oradan çıkaracaktır.

19-20 – Allah yeri size bir yaygı yaptı ki onun geniş yollarında yürüyesiniz.

21 – Nûh: "Ya Rabbî, dedi, Sen de biliyorsun ki onlar bana isyan ettiler; servet ve evlat çokluğunun kendi ziyanlarını artırdığı kimselere uydular.

Demek ki sırf maddî refah peşinde olup Peygamberlerin rehberliğine uymamak, git gide bütün manevî ahlâkî değerleri giderir ve toplumun temel dokusunu çürütür.

22 – Büyük hîle ve tuzaklar kurdular.

Hz. Nuh (a.s.) sabırsızlığından değil, uzun yıllar boyunca hakikati tebliğ ettikten sonra, o inatçı halkın artık inanmayacaklarını kesin olarak anladıktan sonra beddua etti. Nitekim Hz. Mûsâ ile Harun (a.s.) Firavun hakkında beddua etmişler ve bu dua makbul olmuştu. [10,88-89])

23 – "Sakın tanrılarınızdan vazgeçmeyin, Ved, Suva, Yegûs, Yeûk ve Nesr'i, bunlardan hiçbirini bırakmayın!" dediler.

Burada sayılan beş put, Nûh toplumundaki putlar olup müşriklerin içinde devam ede ede Cahiliye dönemi Araplarına da geçmişti.

24 – Böylece onlar birçok insanı şaşırttılar. Mademki öyle yaptılar,

"Sen de bu zalimlerin şaşkınlığını artır ya Rabbî!"

25 – Hasılı, birçok suçları sebebiyle suda boğuldular ve cehenneme tıkıldılar!

Allah’a karşı, kendilerine yardım edecek bir tek yardımcı bile bulamadılar.

26 – Nûh: “Ya Rabbî, dedi, yeryüzünde dolaşan bir tek kâfir bile bırakma!”

27 – “Zira bırakırsan onlar Senin kullarını, Senin yolundan saptırırlar,

ve sadece kendileri gibi kâfir, ahlâksız çocuklar dünyaya getirip yetiştirirler.”

28 – “Ya Rabbî, beni, anamı, babamı ve evime mümin olarak girenleri, erkek ve kadın bütün müminleri affeyle.

O zalimleri ise, daha da beter eyle, daha da perişan eyle!”

72 – CİN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 28 âyettir. Adını, konusu olan cinlerden almıştır. Sûrenin baş tarafında cinlerden Kur'ân dinleyip iman edenlerin bazı açıklamaları, ikinci kısmında Kur'ân vahyinin kesinliği vurgulanır.

Hz. Peygamber (a.s.) Mekke'de kendisini himaye eden amcası Ebû Talib'in ve bütün varlığı ile kendisine destek olan eşi Hz. Hatice'nin (r.a) vefatı sebebiyle epeyce üzgün iken, Kureyş'in red tavrı ve verdiği eziyetleri artırması karşısında Taif'e tebliğe gitmiş, orada da taşlanmıştı. Çok üzgün bir durumda iken, Taif'den dönüşünde inen bu sûre, Hz. Peygambere büyük bir destek ve teselli olmuş, cinlerin bile Kur'ân'ı dinleyip tâbi olduklarını bildirmiş, Kur'ân dâvetinin muvaffak olacağını müjdelemiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1-7 – De ki: Bana vahyolunduğuna göre bir cin cemaati Kur'ân'ı dinledikten sonra şöyle dediler:

"Biz gerçekten, doğru yolu gösteren harikulade bir Kur'ân dinledik ve ona iman ettik.

Bundan böyle Rabbimize asla bir şerik tanımayacağız.

Rabbimizin şanı çok yücedir, O ne eş, ne de çocuk edinmiştir.

Meğer içimizden birtakım cahiller, Allah hakkında gerçek olmayan sözler söylüyormuş! Biz de saf saf, insanları ve cinleri, Allah hakkında yalan söylemez sanmışız!

Meğer bir kısım insanlar cinlerden bazılarına sığınıp, böylece onları daha da azgın hale getirmişler!

Onlar da, sizin zannettiğiniz gibi, Allah'ın ölen hiçbir kimseyi diriltmeyeceğini zannetmişler. [46,29-33]

Hz. Peygamber (a.s.)'ın Kur'ân dinleyen cinleri görüp görmediği hakkında farklı rivayetler vardır. Hadisçiler cinlerin Kur'ân dinlemek için farklı zamanlarda altı ayrı defa geldiklerini kabul ederler. Hadiseye şahid olan Abdullah İbn Mes'ud (r.a)'ın Efendimizin onları gördüğü şeklindeki tesbiti, birçok müfessirce tercih edilmektedir.

Cinlerin, insanların dillerini bildikleri anlaşılıyor. Bütün dilleri bilmeseler bile, yaşadıkları bölgenin dillerini öğrendikleri düşünülebilir.

6. âyetle ilgili olarak İbn Abbas (r.a) "Cahiliyede Araplardan biri ıssız bir vâdide konakladığında bir tehlikeden korktuğu zaman, o vâdinin büyüğü diye düşünülen cinne sığınırdı." Allah'ın dünyaya halife kıldığı insanoğlu, Allah'tan gaflet edip cinlere sığınınca, onlar da gururlanmış, azmış ve onlara daha fazla eziyet etmeye başlamışlardı. 6. âyetten, bu anlaşılıyor.

8 – "Biz göğe çıkmak istedik: Bir de ne görelim: orası sert ve kuvvetli bekçiler, şihablar, alevler, (roket gibi mermiler)le dolu!

9 – "Önceleri biz göğün bazı yerlerinde oturup dinleme merkezleri edinirdik.

Ama şimdi kim dinlemeye kalkışırsa, derhal kendisini gözetleyip izleyen bir alevle karşılaşıyor."[301] [37,7-9]

10 – "Doğrusu, iyi anlayamadık: Yerde oturanlara fenalık mı irade edildi, yoksa Rab'leri onlar hakkında hayır ve hidâyet mi diledi, bilemiyoruz."

11 – “Bizden iyi kimseler olduğu gibi, iyi olmayanlar da var. Biz türlü türlü yollar tutmuşuz.

12 – Şunu da anladık ki, biz yerde Allah’ın iradesine karşı koyamayacağımız gibi, kaçmaya teşebbüs etmekle de O’nun elinden yakamızı kurtaramayız.

13 – Biz hidâyet Rehberini dinleyince onu tasdik ettik. Kim Rabbine iman ederse, ne hakkının eksik verilmesinden, ne de gadre uğramaktan asla endişesi kalmaz.”

14 – “Bizden Allah’a itaat edenlerin yanında, hak yoldan sapan kâfirler de var. Allah’a itaat ve teslimiyet gösterenler, doğru yolu arayanlardır.”

15 – “Hak yoldan sapanlar ise, cehennem odunu olurlar.”

Cinler ateşten yaratıldığı için ateş onlara zarar vermez, diye bir düşünce hatıra gelmemelidir. Nitekim insan topraktan, kuru balçıktan yaratıldığı halde ona böyle kuru bir balçık atılsa elbette canı yanar. Aslımız topraktan olsa da et, kemik, sinir ihtiva eden organizma tamamen farklı bir varlık olmuştur. Cinlerde de benzeri bir durum olmalıdır.

16 – Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Eğer insanlar ve cinler, Allah’ın yolunda dosdoğru yürüselerdi, onlara bol yağmur verir, rızıklarını bollaştırırdık. [5,66; 7,96; 6,44; 23,55-56]

17 – Bu nimetimiz onları imtihan etmek içindir. Kim Rabbini hatırlamaktan yüz çevirirse Allah onu git gide artan çetin bir azaba sokar.

18 – Şüphesiz ki mescidler Allah’ındır (secdeler O’na mahsustur).

Öyleyse sakın Allah’tan başka hiçbir tanrıya dua ve ibadet etmeyin!”

19 – Ne tuhaftır ki, işi tam tersine çevirip, Allah’ın has kulu, bir olan Allah’a ibadete kalkınca, başına öyle bir üşüştüler ki nerdeyse birbirlerini çiğneyeceklerdi.

Bir önceki âyetin buyurduğunun tam aksine müşrikler, dünyanın ilk mescidi olan Kâbe-i Muazzamayı putlarla doldurmuş ve orada Allah'ı tek İlah tanıyarak ibadete yönelen Hz. Peygamber (a.s.)'ı engellemeye çalışmışlardı.

20 – Sen de ki: "Ben yalnız Rabbime yalvarır, O'na kulluk ederim. Hiçbir şeyi O'na ortak saymam."

21 – De ki: "Benim size ne zarar vermeye ve ne de (en büyük fayda olan) hidâyete ulaştırmaya gücüm yeter.

22 – De ki: "Allah'ın cezasından beni hiçbir kimse kurtaramaz. Benim O'nun dışında sığınacak yerim de yoktur.

23 – Benim vazifem sadece Allah'ın mesajlarını tebliğ etmektir. Kim Allah'a ve Elçisine isyan ederse, ona cehennem ateşi vardır, hem de ebedî kalmak üzere oraya girecektir. [5,67]

24 – Kendilerine vaad olunan azabı veya kıyamet saatini gördüklerinde, kimin yardımcılarının daha zayıf, kimin askerlerinin daha az olduğunu, işte o zaman anlayacaklardır.

25 – Ey Resulüm! De ki: "O sizin tehdit edildiğiniz azap yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için bir süre mi belirler, kesin bilmiyorum."

26-28 – O bütün gaybı bilir. Fakat gayplarını kimseye açmaz. Ancak, bildirmeyi dilediği bir elçiye bildirir. Bu durumda (mesajı korumak için) o elçisinin önüne ve arkasına gözetleyiciler yerleştirir. Böylece (Allah) elçilerinin, Rab'lerinin mesajlarını gereğince tebliğ ettiklerini bilmek (yani fiilen görmek) ister. Doğrusu Allah, kullarının nezdinde ne var, ne yoksa her şeyi ilmiyle ihata etmiş, her şeyi bir bir kaydetmiştir. [2,255]

Allah'ın gaybı Resulüne bildirmesi, gaybı O'ndan başkasının bildiğini göstermez. Aksine gaybın Allah'a has olduğunu teyid eder.

Gözetleyicilerden maksat meleklerdir. Allah Resulüne gönderdiği gaybı, meleklerince koruma altına alınmış olarak gönderir. Hz. Peygamberin risaletinden sonra, gök kapıları cinlere büsbütün kapanınca, onlar, melekler tarafından sıkı bir korumanın olduğunu anlamışlardı. Âyetin meali, muhtemel üç tefsir arasından, bizce en kuvvetlisine göre verilmiştir.

3019 Tk. 3,24

73 – MÜZZEMMİL SÛRESİ

Kur'ân-ı Kerîm'in ilk inen sûrelerindendir. 20 âyettir. Adını birinci âyetteki hitaptan almıştır. *Müzzemmil*: "elbisesine bürünmüş" demek olup genellikle bununla Hz. Peygamber (a.s.)'a hitap edildiği şeklinde tefsir edilir. Bu sûrede Hz. Peygamberin ve ona tâbi olarak müminlerin gece ibadetleri ile feyizlenmeleri, tevhid, tevekkül, teslimiyet sırrı ve bu dini yalan sayanların fecî âkıbetleri bildirilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey örtüsüne bürünen Resulüm!

Hitaptaki bu vasıf, Hz. Peygamberdeki yoğun şuura ve derin ruhî aydınlanmaya işaret etmektedir. Bundan şu anlaşılabilir: Hz. Peygamber (a.s.) uyumaya hazırlanırken üstüne örtü çekince Cenab-ı Allah ona tatlı bir üslup ile: "Artık rahat yatma zamanı geride kaldı. Ağır bir yük yüklendin, sorumluluğun büyüktür" demek istemiş olabilir. Hz. Peygamberin müzzemmil lakabı yoktu, anlaşılan o anda yaptığı iş göz önünde bulundurularak böyle nitelendirilmiştir.

2 – Geceleyin kalk da, az bir kısmı hariç geceyi ibadetle geçir! [32,16; 17,79; 76,26]

Bu âyet, gecenin büyük bir kısmını ibadetle geçirmeyi emretmektedir. Gelen 3. âyet, normal olarak gece müddetinin yarısını esas almak gerektiğini ifade etmektedir.

3-4 – Duruma göre gecenin yarısında, veya bundan biraz daha azında veya fazlasında ibadet etmen de yeterlidir.

Kur’ân’ı tertîl ile, düşünerek oku.

Maksat şudur: “Kur’ân okurken hızlı değil, harflerin ve kelimelerin hakkını vererek, tane tane okuyun, ta ki Allah kelamının mânası iyice zihninize yerleşsin ve muhtevası size tesir etsin.” Efendimiz (a.s.m.)’ın bu şekilde okuduğuna dair sünnet-i seniyyede çok örnekler vardır. Üzerinde tefekkür etmeden, kelimelerini telaffuz etmek, matlub olan kıraat değildir.

5 – Biz sana pek ağır bir söz vahyedeceğiz.

6 – Muhakkak ki geceleyin kalkıp ibadet etmek daha tesirlidir ve Kur’ân okuyuşu bakımından daha düzgün, daha sağlam bir tilavet sağlar.

Önceki âyetlerde emredilen uzun ibadetler, bu ağır yüke tahammül gücünü geliştirmek içindir. İlahî vahyi Hz. Peygamberin alması ağır olduğu gibi, o emaneti taşımak ve insanlığa tebliğ etmek, hele hele onun gereklerini yaşayarak temsil etmek, özümsemek, bu sebeple dünyevî sıkıntılara mâruz kalmak, ağır - ama sevap ve mükafâtta da ağır - bir yüktür.

Bu âyet, teheccüd vaktinde kalb ile dil arasındaki uyumu sağlamanın daha kolay olduğuna işaret ediyor.

7 – Çünkü gündüz seni meşgul edecek yığınla iş vardır.

8 – Rabbinin yüce adını zikret, fânilere bel bağlamaktan kurtul ve bütün gönlünle yalnız O’na yönel.

9 – O doğunun da batının da Rabbidir. O’ndan başka İlah yoktur. O halde sen de yalnız O’nun himayesine sığın, yalnız O’na güven!

10 – Onların söylediklerine karşı sabret, onlardan güzel bir tavırla uzak dur!

11 – Nimet ve devlet içinde yüzen, hak dini yalan sayanları, sen Bana bırak ve onlara biraz mühlet ver!

12-13 – Muhakkak ki Bizim nezdimizde bukağılar, alevli ateşler, dikenli, boğazı tırmalayan yiyecekler ve gâyet acı azap var.

14 – Gün gelecek; yer, dağlar şiddetle sarsılacak ve dağlar dağılan kum yığınları haline gelecek!

15 – Bakın (ey Mekkeliler, ey bütün insanlar) Biz vaktiyle Firavun'a bir elçi gönderdiğimiz gibi size de hakkınızda şahitlik edecek bir elçi gönderdik.

16 – Firavun o Resule isyan etti. Biz de onu şiddetle cezaya çarptırdık.

17 – Kâfirliğinizde devam ederseniz, dehşetinden çocukları birden ak saçlı ihtiyarlara çevirecek o günden kendinizi nasıl koruyabilirsiniz?

18 – O günün dehşetinden gök bile çatlar. Allah'ın vâdi mutlaka gerçekleşir.

19 – Bu, bir öğüt ve uyarıdır. Artık isteyen, Rabbine varan yolu tutar. [76,29]

20 – Senin Rabbin, gecenin bazen üçte ikisine yakın bir kısmını, bazen yarısını, bazen üçte birini ibadetle geçirdiğini, senin yanında yer alan müminlerden bir cemaatin da böyle yaptığını elbette biliyor. Gece ve gündüzü yaratıp sürelerini belirleyen Allah'tır. O sizin bu gece ibadetini gözetemeyeceğinizi bildiği için, lütuf ve merhametiyle size yeniden bakıp muaf tuttu.

Artık Kur'ân'dan kolayınıza gelen miktarı okuyun. Allah bilmektedir ki aranızda hastalananlar olacaktır. Kimileri Allah'ın lütfundan nasiplerini aramak için yol tepecek, dünyanın çeşitli yerlerinde dolaşacaklardır. Bazıları Allah yolunda muharebe için sefere çıkacaklardır. Haydi artık Kur'ân'dan, kolayınıza gelen miktarı okuyun!

Namazı hakkıyla ifa edin, zekâtı verin ve bir de Allah'a güzel ödünç takdim edin! Unutmayın ki kendi iyiliğiniz için âhirete hazırlık olarak her ne gönderirseniz mutlaka onu Allah'ın nezdinde bulursunuz. Hem daha üstün ve daha hayırlı, mükâfatı kat kat artmış olarak! Allah'tan af dileyin! Muhakkak ki Allah gafurdur, rahîmdir (affı, merhamet ve ihsanı boldur). [2,245]

Bu âyet, sûrenin başındaki gece kıyamını tekrar ele alıp, daha önce farz olan gece namazını, hafifletip sünnet yani nafile ibadete dönüştürmektedir. Dolayısıyla bu âyetin, ilk hükmü neshettiği söylenir. Nesheden bu 20. âyetin Medine'de mi, Mekke'de mi nâzil olduğu konusunda farklı görüşler varsa da, kuvvetli ihtimale göre Medine'de inmiştir. Savaşma izni ve zekât emri, bu ihtimalin karinelerindendir. Bu âyetin hepsi değilse de en azından bir iki cümlesi Medine'de inmiş olmalıdır. Hicretten az önce Mekke'de beş vakit namaz farz kılındıktan sonra, akşam ve yatsı namazları, gece ibadetinin bir parçası olarak kalmış ve teheccüd namazının vaciplik hükmü nâfileye çevrilmiştir.

74 – MÜDDESSİR SÛRESİ

Mekke'de risaletin başlangıcında inen sûrelerden olup 56 âyettir. Sûre adını ilk âyetinde geçen kelimeden almıştır. *Müddessir*: "örtüsüne bürünmüş" demek olup bununla birinci derecede Hz. Peygamber (a.s.) kasd edilmektedir. Bu sûre nübüvvet yolunun tebliğ ve irşad görevinden, hak dinin karşısına çıkan bazı kişilerin vasıflarından, bunların âhirette çekecekleri azaptan bahseder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1-10 – Ey örtüye bürünen! (İnziva arzu eden!)

Ayağa kalk ve insanları uyar!

Rabbinin büyüklüğünü an!

Elbiseni tertemiz tut, maddî manevî kirlerden arın,

Putlardan ve murdar olan her şeyden uzak dur!

Verdiğini çok bularak minnet etme!

Rabbinin yolunda sabret!

Sûr'a üflendiği gün,

Doğrusu o, çok çetin bir gün!

Kâfirlere hiç kolay olmayan bir gün!

Müddessir kelimesi (aslı *mütedessir*) "örtüye bürünen"den başka, ayrıca "yalnızlık ve inziva arzu eden" mânasına da gelir. Allah Teâlâ, nebîsine "Artık inzivayı bırak, bütün dünyanın önüne öğretici ve uyarıcı olarak çık!" "Çevrende gaflet içinde bulunan insanları uyar! Kendilerini yaratıp bunca nimetlerle donatan o Yüce Rabbin onları görüp

işittiğini ve sonunda hesaba çekeceğini hatırlat!” demektedir.

“Allah’ın büyüklüğünü anmak, “Allahu ekber!” demek İslâm’ın özetidir, başta gelen emridir ve bir zikirdir. Risaletin başlangıcında öğretilen bu zikir, ezanda, namazlarda, hacda, kurbanda, hayatın her tarafında devam eder.

4. âyette beden temizliği ile ruh temizliği arasındaki sıkı ilişki hatırlatılıyor. Bu âyet, “Cinsel zaaftan uzak dur!” mânasına kinaî anlam ile de tefsir edilmiştir. Böylece müminlerin kalplerini, ruhlarını, bedenlerini, elbiselerini, ırzlarını tertemiz yapmaları emredilmektedir. Mânaları çok özlü olan ilk 7 âyeti iyi düşünen bir insan, risaletin başında bu buyrukların, verilmesi gereken en hikmetli, tam yerli yerinde emirler olduğunu anlar, risaletin önemli bir delilini bulur.

11-14 – Mal ve ailesiz, tek olarak yarattığım, sonra çok çok mal, servet ve etrafında dolaşan oğullar verdiğim, her türlü imkânı önüne serdiğim, o adamın hakkından gelmeyi sen Bana bırak!

Bu âyetler, Hz. Peygamber (a.s.) aleyhinde “büyücü” diye propaganda yapan, Kureyş’in liderlerinden Velîd İbn Muğîre ve benzerleri hakkında indirilmiştir. Onun on oğlu vardı ki Halid b. Velîd (r.a.) onlardan biridir.

15 – Hâlâ da açgözlülükle imkânlarını daha da artırmama hevesleniyor.

16 – Hiç heveslenmesin! Çünkü o Bizim âyetlerimize karşı inatçı kesildi.

17 – Ben de onu sarp mı sarp bir yokuşa sardıracağım.18 – O düşündü, ölçtü, biçti...

19 – Kahrolası, nasıl da ölçtü biçti!

20 – Hay kahrolası! Nasıl, nasıl da ölçtü biçti!

21 – Sonra baktı...

22 – Derken suratını astı, kaşlarını çattı...

23 – Sonra da sırtını döndü, kibirinden kabardı, arkasına bakmadan çekip gitti!

24 – "Bu, büyücülerden nakledilen büyüden ibarettir!'

25 – Bu, beşer sözünden başka bir şey değildir." dedi.

Velîd, aslında Kur'ân'dan çok etkilenen, meşhur bir edip idi. Kur'ân'ın, beşer üstü bir taraftan geldiğini de vicdanında hissediyordu. Fakat toplumdaki itibarını kaybetmemek için, Kur'ân hakkında ne diyeceğini şaşırmış, sonunda onun olağanüstü etkisini "büyü" diye nitelendirmişti.

26 – ("Beşer" desin bakalım) "Ben de onu *sekar*'a atacağım.

27 – *Sekar* nedir bilir misin?

28 – O, içine atılanı yer, bitirir. Yine de bırakmaz, eski haline çevirip bu işi tekrar eder.

29 – Sürekli olarak derileri kavurur.

30 – Üzerinde on dokuz görevli vardır.

31 – Biz cehennem görevlilerini sadece melaikelerden kıldık. Onların sayısını da kâfirler için imtihan ve sıkıntı sebebi yaptık ki Ehl-i kitaptan olanlar Peygambere imanda yakîn sahibi olup, daha kesin inansınlar. Mü'minlerin imanlarındaki yakinleri artsın. Ehl-i kitap ve müminler tereddüde düşmesinler.

Kalplerinde hastalık olan münafıklar ile kâfirler de neticede: "Allah, bu misal ile ne anlatmak istemiş olabilir?" desinler. Böylece Allah dilediğini şaşırtır, dilediğini doğru yola iletir. Rabbinin ordularını Kendisinden başka kimse

bilemez. Bu, (yani cehennem veya ondan bahseden âyetler) beşere bir öğüt ve uyarıdan başka bir şey değildir. [2,26]

Kâfirler, iyi zan içinde olmadıklarından, hemen itiraz edecek bir taraf arayıp ona takılır. Mesela sayı doğru olmakla birlikte işin özü değildir. Ama kâfir sayıya takılarak kendi kendisini tökezletir. Yürüyüşüne devam edemez. Kur'ân'da bildirilir ki bir imtihandan sonra mümin imanında sebat gösterir, din hususunda cayıp geri dönmezse, o zaman imanı kökleşir.

"Allah'ın orduları": O'nun yarattığı mahlûklar, onlara verdiği kuvvetler, görevlerdir.

32 – Hayır! İş kâfirlerin dediği gibi değil. Ay'a,

33 – Ve dönüp giden geceye,

34 – Ağardığı dem sabaha kasem edip şahit tutarım ki:

35 – O *sekar* belâların en müthişidir.

36 – Beşer için en büyük uyarıdır.

37 – İleri veya geri gitmek durumunda olanlar için en büyük uyarıdır.

38-39 – Ashab-ı yeminden, hesap defterini sağ tarafından alan cennetlikler dışında herkes, yaptığı işlerin rehîni olacaktır.

40-42 – Onlar mutlaka cennetlerde mücrimlerin durumu hakkında, kendi aralarında konuşurlar. O suçlulara: "Neydi bu cehenneme sizi sürükleyen?" diye sorulur.

43 – Onlar şöyle cevap verirler: Biz namaz kılanlardan değildik.

44 – Fakirleri doyurmaz, onların ihtiyaçlarıyla ilgilenmezdik.

45 – Batıl sözlere dalanlarla beraber biz de dalardık.

46 – Bu hesap gününü yalan sayardık.

47 – Ölüm bizi yakalayıncaya kadar hep böyle idik.”

48 – Artık onlara şefaatçilerin şefaati fayda etmez.

49-51 – Ne oluyor onlara ki bu öğütten, bu irşaddan arslandan ürküp kaçan yaban eşeği gibi kaçıyorlar?

52 – Bu beyler, bu öğütle yetinmeyip üstelik her biri kendisine mahsus özel kitap, özel ferman isterler!

53 – Hayır! onlar aslında âhiret endişesi taşımazlar.

54 – Hayır! Gerçekten bu bir öğüttür, bir uyarıdır.

55 – Dileyen onu okur, düşünür ve ders alır.

56 – Ama Allah dilemedikçe onlar ders alamazlar. Saygı duyulup cezasından sakınmaya lâyık olan da, günahkârların günahlarını bağışlama şanına yaraşan da yalnız O’dur.

Hidâyete gelmek, kişinin kendi elinde değildir. İradesini hidâyet yönünde kullanması neticesinde Cenab-ı Hakk’ın ona hidâyeti nasib etmesi, hidayeti kalbinde yaratması ile kul doğru yolu bulur. Bu, ince kader sırrıdır.

Eğer Allah Teâlâ, insanları kendi hallerine bıraksaydı, mukadderatlarını Kendisi tayin etmeseydi, dünyanın nizamı altüst olurdu. En büyük zararı insanlar çekerdi.

“Bir Kadir-i mutlak eylemişken tanzim,

Devran görünür her kula bin türlü sakîm,

Her kul verebilseydi meramınca nizam,

Her devrini eylerdi cahîm içre cahîm.”

(Yahya Kemal)

Bir insan ne kadar günahkâr olursa olsun bunlardan vazgeçerek Allah’ın rahmetine sığınırsa, Allah onu bağışlar. Suçluları mutlaka cezalandırma, günahkârları affetmeme, kin tutma gibi eksikliklerden Allah münezzehtir.

75 – KIYÂMET SÛRESİ

Mekke’de inmiştir, 40 âyettir. Bu sûre adını, ilk âyetinde adı geçip bütün sûrenin konusunu teşkil eden kıyamet kavramından almıştır. Aklî, hissî ve psikolojik yollarla kıyamet gerçeği ispatlanır ve buna inanmayanların sorumlulukları vurgulanır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hayır, gerçek öyle değil! Kıyamet günü hakkı için,

2 – Kendisini eleştirip kusurlarından pişmanlık duyan ruhlar hakkı için (ki siz mutlaka diriltileceksiniz).

Burada en-nefs kelimesinin başındaki tarif, cins için olduğundan “müminlerin ruhları” anlamına gelmektedir (İbn Âşur).

3 – İnsan zanneder mi ki ölümünden sonra Biz kemiklerini toplayıp onu diriltmeyeceğiz?

4 – Evet, toplarız, hem de parmak uçlarına varıncaya kadar eski halinde düzenleriz!

Bu ayet, her insanın parmak izinin, kendisine mahsus kişilik şifresi, gerçek imzası olduğuna işaret sayılabilir. Bu özellik 19. asrın sonlarında keşf edilmiştir.

5 – Fakat insan suç işleyip durmak için önündeki kıyameti inkâr etmek ister de,

6 – “Ne zamanmış o kıyamet günü?” diye alay eder.

7 – Gözler kamaşıp karardığı,

8 – Ay’ın ışığının büsbütün gittiği,

9 – Güneş ile Ay yan yana getirildiği zaman...

10 – İşte o gün insan der: “Var mı kaçacak mekân?”

11 – Hayır, sığınacak hiçbir yer yoktur.

12 – O gün varılacak yer, ancak Rabbinin huzurudur!

13 – O gün insana yaptığı her türlü iyilik ve fenalık ile; yapmadığı her türlü iyilik ve fenalık tek tek bildirilir. Ona göre karşılığını alır.

14-15 – Türlü türlü mazeretler öne sürse de, Artık insan, kendisi hakkında şahit olur. [36,65; 58,18]

16 – Sana vahyedileni unutmamak için tekrarlarken, hemen anında bellemek için dilini kımıldatma! [20,114]

17 – Çünkü vahyi senin kalbinde toplamak ve onu okutmak Bize ait bir iştir.

18 – O halde Biz Kur’ân’ı okuduğumuzda, sen de onun okunuşunu izle!

19 – Ayrıca onu açıklamak da bize ait bir iştir. (Bu önemli gerçeği, arada belirttikten sonra gelelim esas konumuza).

20 – Gerçek şu ki: Siz bu peşin dünya hayatına çok düşkünsünüz.

21 – Onun için âhireti terk edip durursunuz.

22 – Yüzler vardır o gün pırıl pırıl...

23 – (O güzel ve Yüce) Rab’lerine bakakalır... [6,103]

Ehl-i sünnet, âyetlere ve bilhassa mütevatir derecesine varan hadîslere dayanarak, cennette Allah’ın görüleceği hususunda ittifak etmişlerdir.

24 – Ve nice suratlar vardır o gün asılır.

25 – Belini kıran darbeyi yediğini hisseder. [3,106; 80,37-42; 88,2-10]

26 – Hayır, hayır! Ne zaman ki can boğaza gelir, işte o zaman can çekişenin yanındakiler:

27 – “Bunu iyileştiren, kurtaran yok mu?” der.

28 – Artık ayrılık vakti geldiğini kendisi de anlar.

29 – Bacağı bacağına dolaşır, ölüm acısıyla kıvranır.

30 – O gün sevkiyat, doğru Rabbinin divanına olur! [6,61-62]

31 – Ne dini tasdik eder, ne namaz kılardı.

32 – Hep hakkı yalan sayıp ona sırtını dönerdi.

33 – Bir de yaptığından memnun olarak,

çalımlı çalımlı kendi taraftarlarının yanına varırdı.

34 – Yazık sana yazık!

35 – Yazık ki sana ne yazık!

36 – İnsan başıboş bırakılacağını mı sanır?

37 – Onun aslı, atılan bir meniden meydana gelen bir nutfe değil miydi?

38 – Sonra (rahim cidarına) yapışan bir hücre oldu da, Rabbi onu yaratıp düzenledi.

39 – Ondan erkek ve dişi olarak her iki cinsi yarattı.

40 – Bütün bunları yapan, ölüleri diriltmeye kadir olmaz olur mu?

Bu âyetten sonra “Belâ (elbette!)” denilmesi sünnettir. (Ebu Davud, İmam Ahmed).

76 – İNSÂN (DEHR) SÛRESİ

Medine’de nâzil olduğuna dair rivayet bulunmakla birlikte çoğunluğun tercihine göre Mekke’de inmiştir, 31 âyettir. Sûrenin ilk âyetinde insan kelimesi geçmekte olup, sûrenin temel konusu, insanın kemâle ermesi, faziletli insanın başlıca vasıfları ve âhirette göreceği mükâfatlardır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Dehrin akışı içinde öyle zaman geçti ki, o dönemde, insanın adı bile anılmazdı.

Dehr: “Kâinatın başlangıcından son bulmasına kadar sürecek müddet, yani zamanın tamamı” demektir.

2 – Biz insanı katışık bir nutfeden yarattık. Onu denemek istiyoruz; bu sebeple de kendisini işiten ve gören bir varlık yaptık. [67,2; 18,7]

“Nutfe” su görünümünde sıvı tenasül özüdür. Kur’an’ın kullanışında nutfe, meni (sperm) tarafından döllenmiş yumurtanın teşkil ettiği tek hücredir. Embriyolojide buna zigot denir. İnsanın zigottan yaratıldığı, 18. asrın sonlarında anlaşılmıştır. Oysa Kur’an bu ve daha birçok ayette bunu açıkça bildirir: 53,45-46; 80,19; 75,37.

“Katışık”, yani spermin dişi yumurtayı döllemesiyle erkek ve dişi unsurların katıştığı hücreden.

İnsan; imtihan, yani deneme gayesiyle dünyada bulunmaktadır. Yoksa gayeleri bu dünyada tamamlanan ve sonunda yok olan hayvanlar ve bitkiler gibi bir varlık değildir. Bazı rahiplerin sandığı gibi, dünya, nefse işkence

yeri de değildir. Tenasühe inananların düşündüğü gibi, yaptıklarının hemen karşılığını göreceği bir ceza yeri de değildir. Dünya, materyalistlerin zannettikleri gibi eğlence yeri, Marksçı ve Darwincilerin sandıkları gibi bir savaş yeri de değildir.

Âyet idrâk sahibi olan insanın, bilgi edinmesinin başlıca yollarının, görme ve işitme olduğuna dikkat çekmektedir.

3 – Ona yolu da gösterdik: Artık ister şükreder, ister nankör ve kâfir olur.

Yol gösterme: akıl ve fikir verme, ahlâk duygusu verme, kötülük yaptığında kendisini uyaran vicdan verme, Allah'a iman etme duygusu verme, hayatını devam ettirecek vesile ve imkânları verme mânasınadır.

4 – Biz kâfirlere zincirler, kelepçeler, alevli ateşler hazırladık.

5 – İyi insanlar ise, kâfur suyu ile hazırlanmış içecek kâselerini yudumlarlar.

6 – Bu, Allah'ın has kullarının içip, istedikleri yere akıttıkları bir kaynaktır.

7 – Bu kullar, dünya hayatında iken sözlerinde durur, adadıkları şeyi yerine getirir ve felaketi bütün ufukları tutan kıyamet gününden endişe ederlerdi.

Adağı yerine getirme kişinin:

a- Kendisine farz olan şeyleri yapması

b- Söz verdiği şeyleri yapması

c- Kendi üzerine vacip kıldığı şeyleri yapması mânalarına gelebilir.

8 – Kendileri de ihtiyaç duydukları halde yiyeceklerini, sırf Allah'ın rızasına ermek için fakire, yetime ve esire ikram ederler.

Borçlu, köle, mahpus olanlar da esirler kapsamındadırlar.

9 – Ve derler ki: “Biz size sırf Allah rızası için ikram ediyoruz, yoksa sizden karşılık istemediğimiz gibi bir teşekkür bile beklemiyoruz.”

10 – Biz, yüzleri ekşiten, asık suratlı o günde Rabbimizin gazabından korkarız.”

11 – Allah da onları o günün felaketinden korur, onların yüzlerine nûr, gönüllerine sürûr verir.

12 – Sabretmelerine karşılık onlara cennet ve ipekli giysiler ihsan eder.

İman edip imanına göre yaşayanların bütün hayatları sabırdır: Allah’a taat konusunda sabır, O’nun haram kıldığı şeyleri yapmamak için sabır ve O’nun çok hikmetlere binaen gönderdiği musîbetlere sabır... Bu sabırlar, müminin bütün hayatını doldurur, onu pişirip olgunlaştırır, şahsiyetini güçlendirir ve onun hayatına anlam kazandırır. Bu ilahî ferman, ebedî cennet ödülünün bu sabırlarla kazanılacağını bildiriyor.

13 – Koltuklarında diledikleri gibi dinlenir, orada ne Güneş sıcağı görürler, ne de dondurucu soğuklara uğrarlar.

14 – Cennet ağaçlarının gölgeleri üzerlerine sarkar, meyveleri devşirmeleri pek kolay olur.

15-16 – Etraflarında hizmet edenler gümüş kaplar, billur kâseler, gümüşî parlaklıkta billur kupalarla dolaşır, onlara ikram ederler.

Cennetlikler içeceklerini kendi iştahları ölçüsünce tayin ederler.

17 – Onlara karışımında zencefil bulunan kadehler ikram edilir.

18 – Bu içecekler, adı Selsebil olan pınardandır.

19 – Etraflarında ebedî cennet çocukları dolaşır durur ki,

onları gördüğünde parlaklıklarından ötürü etrafa saçılan inciler sanırsın.

20 – Hangi tarafa baksan hep nimet, servet, ihtişam, büyük bir saltanat görürsün.

21-22 – Elbiseleri ince veya kalın yeşil renkli ipeklerden, atlaslardandır. Gümüş bilezikler takınırlar.

Onların Rabbi, kendilerine tertemiz bir içki ikram edip şöyle demiştir:

“İşte bütün bunlar sizin mükâfatınızdır! Gayretleriniz makbul oldu.”

23 – Ey Resulüm! Kur’ân’ı sana parça parça Biz indiriyoruz.

24 – O halde Rabbinin hükmü gelinceye kadar sabret, sakın günaha ve küfre dadananlara itaat etme!

25-26 – Sabah akşam Rabbinin adını zikret! Gecenin bir kısmında da O’na secde et, geceleyin uzun bir süre de O’na tesbih ve ibadet et!

Kâfirlere karşı sabır ve sebat istenen yerlerin hemen yanı başında zikir ve ibadet emri yer alır. Demek bu kuvvetin kaynağı, bu işleri gerçekleştirmektir.

Bu bölümde birinci cümle sabah, öğle ve ikindi namazlarına; ikinci cümle akşam ve yatsı namazlarına, üçüncü cümle ise teheccüd namazına işaret etmektedir.

27 – Şu insanlar bu peşin dünya hayatını arzulayıp, önlerinde kendilerini bekleyen o ağır günü ihmal ediyorlar.

28 – Onları yaratan, organlarını birbirine bağlayan ve onlara bu sağlam bünyeyi veren Biz’iz.

Dilediğimiz vakit elbette onların yerine başkalarını getirebiliriz.

29 – İşte bu, bir öğüttür, bir uyarıdır. Artık dileyen Rabbine varan yolu tutar.

30 – Ama Allah dilemedikçe, siz dileyemezsiniz. Çünkü her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olan, Allah’tır. Her şeyi bildiği gibi, rahmet ve hidâyete lâyık olanları da pek iyi bilir.

Bir önceki âyet, dileyenin, Kur’ân’ın rehberliğinde Rabbine varan yolu tutacağını bildirirken, 30. âyet yüce Allah’ın dilediği kimseleri rahmetiyle kucaklayacağını bildiriyor. Demek ki samimi müminler, kendilerini bütün varlıklarıyla Allah’ın iradesine teslim ederler. Onların diledikleri, Allah’ın meşîetine, yani dilemesine uygundur.

31 – Böylece dilediğini rahmetine alır. Zalimler için ise, gayet acı bir ceza hazırlamıştır.

77 – MÜRSELÂT SÛRESİ

Mekke’de inmiş olup 50 âyettir. Sûre, adını ilk âyetinden alır. Sûrenin ilk âyetlerinde, kâinattaki birtakım önemli işlere ve onları yerine getiren melâikeye dikkat çekilir. Allah’ın üstün kudretine deliller getirilir. Bu üstün kudret sahibinin, insanları diriltmeye de kadir olduğu vurgulanır. Dini ve âhireti yalan sayanların fecî âkıbetleri tekrar tekrar ihtar edilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – İyilik için birbirinin peşinden gönderilenler,

2 – Esip savuranlar,

3 – Tohumlarını yaydıkça yayanlar,

4 – Hakla batılı, doğru ile eğriyi ayırt edenler,

5-6 – Hak sahiplerine özür, yahut haksızlara tehdit olarak vahyi getiren melekler

hakkı için:

7 – Size vaad edilen mutlaka gerçekleşecektir.

İlk beş âyet, müfessirlerin çoğu tarafından rüzgârların sıfatları olarak açıklanır. İnsanlar, rüzgâr gelmediğinde, kıtlık korkusu ile kalpleri yumuşayıp Allah’tan af dilerler. Rüzgârlar vasıtasıyla yağmur gönderdiği için O’na şükrederler. Bazen da fırtına şeklinde geldiğinde helâk olma korkusu ile Allah’a dönerler.

Bazı müfessirler, bu beş âyetin meleklerden bahsettiğini söylerler. Bazıları ise, ilk üç âyetin rüzgârların, müteakip iki âyetin ise meleklerin sıfatlarından söz ettiğini kabul ederler.

8 – Yıldızların ışığı söndürüldüğü zaman,

9 – Gök yarıldığı zaman,

10 – Dağlar parçalanıp savrulduğu zaman,

11 – Resullere ümmetleri hakkında şahitlik vakitleri belirlendiği zaman;

(İşte o zaman) beklenen kıyamet kopmuştur!

12 – Bunlar hangi güne ertelendiler?

13 – “Hüküm gününe!”

14 – “Hüküm günü” nedir bilir misin?

15 – Hakkı yalan sayanların o gün vay hallerine!

16 – Biz o peygamberleri reddedenlerden öncekileri yok etmedik mi?

17 – Sonra gidenleri de onların ardına takarız.

18 – İşte suçlu kâfirlere Biz böyle davranırız.

19 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

20 – Biz sizi basit bir sudan yaratmadık mı?

21-22 – Sonra da o meni nutfesini belirli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirdik. [23,13]

Allah’ın nizamı, döllenen yumurtayı rahim cidarına öylesine yapıştırır ve korur, bütün imkânlarla onun gelişmesi için öyle tedbirler alır ki, o cenin, annenin hareketlerinden kolay kolay etkilenip tehlikeye girmez. Böyle “sağlam bir yer” verilmeseydi, her hamilelik, anne için, dayanılması neredeyse imkânsız bir yük olurdu.

23 – Biz işte böyle takdir ettik. Ne güzel takdir ederiz Biz!

24 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

25-26 – Gerek diriler ve gerek ölüler için Biz dünyayı toplanma yeri kılmadık mı?

27 – Orada, sağlam yüksek dağlar yarattık ve size tatlı bir su ihsan ettik.

Dünya hayatının mezkûr âyetlerde bildirildiği tarzda düzenlenmesi, kesin olarak hikmetli bir Yaratıcı tarafından tanzim edildiğini ispatlar. Bu da âhiretin aklen mümkün olduğunun bir delilidir. Sayısız yaratıklar, milyonlarca tür bitki, yüz binlerce tür hayvan ve bunlardan bir nevi olarak insanlar, onbinlerce yıldan beri dünyanın bağrında beslenmektedirler. Bunların, milyonlarca çeşit ihtiyaçları hep dünyada yerleştirilmiştir. Bunların hepsini yerli yerinde yaratan üstün kudret, hikmet, irade ve adalet sahibi Allah, elbette yeni bir ülke kurmaya kadirdir.

28 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

29 – Nankörlere ise şöyle denir: “Haydi, durmayın yalan dediğiniz o azaba girin bakalım!”

30 – Üç kola ayrılmış gölgeye gidin.

31 – Gidin ama o, ateşten sizi korumaz, gölgelik olmaz.

32 – O, kütükler gibi kıvılcımlar atar.

33 – O kıvılcımlardan her biri, sanki birer deve yavrusudur!

34 – Hakkı yalan sayanların o gün vay hallerine!

35 – Bugün, kâfirlerin konuşamayacakları bir gündür.

36 – Kendilerine konuşma izni verilmez ki özür dilesinler.

37 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

38 – Bugün, karar ve hüküm günüdür.

Sizi de, önce gelip geçmiş olanları da bir araya topladık.

39 – İşte hepiniz bir aradasınız. Kurtulmak için, bir düzeniniz, bir hileniz varsa, hiç durmayın, derhal uygulayın!

40 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

41 – Allah’a karşı gelmekten sakınanlar ise o gün gölgeliklerde, pınar başlarındadırlar.

42 – Arzu ettikleri her türlü meyveyi bulurlar.

43 – “Dünyada yaptıklarınızdan ötürü âfiyetle yiyin, için!”

44 – Biz iyi hareket edenleri işte böyle ödüllendiririz.

45 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

46 – Ey kâfirler! Yiyin, azıcık zevkedin bakalım. Gerçek şu ki siz mücrimsiniz.

47 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

48 – Onlara: “Haydin Allah’a boyun eğin “denildiğinde, boyun eğmezler.

49 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

50 – Artık bu Kur’ân’a da inanmazlarsa, hangi söze inanırlar acaba?

Bu âyetten sonra “*Âmenna billâh* (Allah Teâlâyı tasdik ederim)” demek sünnettir. (Ebu Davud, İmam Ahmed).

78 – NEBE’ SÛRESİ

Mekke’de inmiş olup 40 ayettir. Sûre, adını ikinci ayetinde geçen *en Nebe’ul-azim*’den almıştır. Bu da “Mühim haber” anlamına gelmektedir. Bundan maksat, ölümden sonra diriliş ve âhiret hayatıdır. Sûrede önce, kâfirlerin bu gerçeği inkâr ettikleri bildirilir. Arkasından Yüce Allah’ın yaratıcı kudretinin kâinattaki muazzam icraatından misaller verilerek O’nun üstün kudreti ispatlanır. Daha sonra bu işleri yapanın âhiret hayatını da getirmeye gücünün yettiği, buna iman edenlerin mükâfatları, inkâr edenlerin ise çekecekleri ceza bildirilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Onlar birbirine neyi sorup duruyorlar?

2-3 – Hakkında ihtilafa düştükleri o mühim haberi mi?

4 – Hayır! (İhtilafa ne hacet,) yakında anlayacaklar!

5 – Elbette ve elbette yakında gerçeği öğrenecekler!

6 – Biz yeri bir döşek yapmadık mı?

7 – Dağları da arzı tutan birer destek yapmadık mı?

8 – Hem, sizi çift yarattık. [30,21; 4,1]

9 – Uykunuzu dinlenme yaptık.

10-11 – Geceyi bir örtü, gündüzü geçiminiz için çalışma zamanı kıldık.

12 – Üstünüzde yedi sağlam gök bina ettik.

Göğün nizamı pek sağlamdır. Gökyüzünde kütleleri, hızları, yörüngeleri farklı milyonlarca yıldız dolaştığı halde çarpışma ve düzensizlik ortaya çıkmıyor.

13 – Orada pırıl pırıl yanan bir lamba koyduk.

Güneşin yarıçapı 696.000 km. dir. Güneş, akkor halindeki bir gaz küresidir. Merkezindeki sıcaklık 15 milyon K. kadardır. Dünyadan 150 milyon km. uzakta olduğu halde çıplak gözle ona bakmanın ne derecede zor olduğunu biliriz. Dünyaya olan mesafesi dünyadaki hayata tam hizmet edecek tarzda ayarlanmıştır.

Milyonlarca yıldan beri ışık, ısı ve her türlü enerji veren bu gök cisminin bir günlük enerjisini temin için dünyamızdaki bütün petrol ve kömürleri tüketmek gerekirdi. Oysa Allah, onu basit, mütevazi, emre âmade bir memur olarak çalıştırmaktadır.

14-16 – Size hububat, tohumlar, bitkiler ve ağaçları birbirine sarmaş dolaş bahçeler çıkaralım diye, sıkışıp yoğunlaşmış bulutlardan bol bol yağmur indirdik.

17 – (İmdi bunları anladıysanız, hakkında ihtilaf ettiğiniz o mahşer dirilişini de anlarsınız. İşte bunları kim yapmışsa, ölüleri de O diriltecektir.) Evet, o “karar günü”, vakti kesin olarak belirlenmiş bir gündür.

18 – O gün sûra üfürülür, siz de bölük bölük gelirsiniz.

19 – Gökler kapı kapı açılır (her tarafı kapı haline gelen gökten melâike orduları birden indirme yapar).

20 – Dağlar yürütülür, serab olur gider, her taraf dümdüz olur. [27,88; 101,5; 20,105-107; 18,47]

21 – Cehennem pusuda... her an eline düşecek avlarını gözlemektedir.

22 – Azgınların dönüp dolaşıp varacakları yuvalarıdır.

23 – Devirler boyunca orada kalacaklardır.

24 – Orada ne bir serinlik, ne bir içecek tadarlar.

25 – İçecek olarak sadece kaynar su ile irin bulurlar.

26 – Bu, yaptıklarının tam karşılığıdır.

27 – Çünkü onlar bu hesap gününe inanmıyor (onu hesaba almıyorlardı).

28 – İşleri güçleri ayetlerimizi yalan saymaktı.

29 – Biz de (her şeyi kaydettiğimiz gibi), onların yaptıklarını da tek tek tesbit ettik!

30 – Onun için onlara şöyle diyeceğiz: Yaptığınız kötülüklerin meyvelerini tadın!

Artık Bizden sizin azabınızı artırmaktan başka bir şey beklemeyin!

31 – Ama Allah'ı sayıp günahlardan sakınanlar, başarı ve mutluluğa ererler.

32-34 – Onlara bahçeler, üzüm bağları, turunç göğüslü genç yaşıt dilberler, dolu dolu kadehler var. [38,52; 56,37]

35 – Orada boş sözler, yalanlar işitmezler.

36 – İşte bu da Rabbinden mükâfat, yeter mi yeter!

Boş söz: İftira, yalan, sövgü, hakaret vb. demektir.

37 – Göklerin, yerin ve bunların arasındaki varlıkların Rabbinden, O Rahman'dan bir mükâfattır.

O'nun huzurunda ağzını açacak, söz söyleyecek hiç kimse yoktur. [2,255; 11,105]

38 – O gün Rûh ve melekler saf saf sıralanır. Rahman'ın izin verdiklerinin dışında, asla konuşmazlar.

Konuşan da yerli yerinde söz söyler.

39 – İşte bu, gerçekliği kesin olan gündür. Artık dileyen, Rabbine varan yolu tutar, O'na sığınır.

40 – Biz, gelmesi yaklaşmış bir azabı bildirerek sizi uyarıyoruz. O gün gelecek,

ve her şahıs önünde, yalnız yapıp ettiklerini bulup bakacak ve kâfir: "Ah ne olurdu, keşke toprak olaydım!" diyecek. [18,49; 75,13]

79 - NÂZİÂT SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 46 ayettir. Âhiret hayatını inkâr edenleri uyarırken, inkârcı Firavun'u dünyadaki muazzam saltanatının kurtaramadığı hatırlatılır. Daha sonra yüce Allah'ın kâinattaki bir kısım önemli icraatı gözler önüne serilerek O'nun üstün kudretiyle ölüleri dirilteceği vurgulanır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Var gücüyle koşanlar,

2 – Neş'e ve şevkle yürüyenler,

3 – Yüzüp yüzüp gidenler,

4 – Yarışıp geçenler,

5 – İşleri düzenleyip yönetenler

hakkı için ki: (kıyamet gerçektir, hepiniz ölümden sonra diriltileceksiniz!)

İlk iki ayette geçen *nez'i, gark, neşt* kelimeleri, farklı mânaları gösteren "müşterek lafızlar"dandır. Çeşitli mânalar muhtemel olduğundan, mealde bir tek mâna ile tercüme etme imkânı yoktur. Bu sebeple, imkân ölçüsünde tefsir sûretiyle anlamaya çalışmak gerekir. Tefsirler bu ihtimalleri nakletmiş, yenilerini eklemişlerdir. Özet olarak şöyle denilebilir:

1.İlk beş ayetteki gruplar, meleklerdir. Meleklere de çeşitli işler yönünden uygulanabilir. En meşhuru, can alma işidir. *Nâziat* (kâfirlerin ruhlarını şiddetle söküp alan), *nâşitat* (yumuşak şekilde can alan), *sâbihat* (can alırken nefislerde

dalgıç gibi yüzen), *sâbikat* (müminlerin ruhlarını cennete, kâfirlerinkini cehenneme götürmek için yarışan), *müdebbirat* (Allah'ın görevlendirdiği işlerde, işleri yöneten melekler olabilir). 2.Bu beş kısım insanların nefisleridir. Burada da iki yorum vardır. a.Bedenlerinden ayrılan erdemli ruhların, ruhlar âlemine dönüşlerindeki çeşitli durumlarını tasvir etmektedir. b.Dünya hayatında, nefsini arındırma yoluna giren ruhların nefis mücadelesi yaparak içlerini dışlarını temizleme, şehevî arzularından sıyrılma, olgunluklara yükselme, sonra kusurlu nefisleri terbiye etme işiyle meşgul olmalarını bildirir. 3.Cihada katılan gaziler veya onların atlarının çeşitli işleri olabilir. 4.Gökteki yıldızların çeşitli hareketleri olabilir.

6 – Günü gelince, sura ilk üfleme, yeri şiddetli bir depremle yıkacak!

7 – Onu izleyen ikinci üfleme herkesi mezarından kaldıracak!

8 – O gün kalpler güp güp atacak!

9 – Gözler yere eğilecek!

10-12 – Fakat buna inanmayanlar alay ederek şöyle derler: "Çürümüş kemik haline geldikten sonra mı biz eski durumumuza getirilecekmişiz! O takdirde bu, bizim için ziyanlı bir dönüş olur!"

13-14 – Fakat olay (zor değil,) bir tek emirden ibarettir. Bir anda mahşerde toplanıverirler! [17,52; 54,50; 16,77]

15 – Mûsa'nın hadisesinden haberin olmuştu, değil mi?

16 – Hani Rabbi ona kutlu Tuvâ vâdisinde şöyle seslenmişti:

Tuvâ: Ya bir vâdinin özel ismi veya "Gecenin ilerleyen vakti" manâsınadır.

17-18 – "Firavuna git, zira o iyice azdı!

Ona de ki: Kendini arındırmaya gönlün var mı?

19 – "İster misin Seni Rabbine kavuşturan yola vurayım.

Böylece Sen de O'na saygı duyasın?" [7,104-105; 26,16-17]

Hz. Mûsa (a.s.) yalnız İsrailoğullarını kurtarmak için değil, Firavunu ve onun ülkesinde yaşayanları uyarmak için elçi gönderilmişti. Fakat bunlar onu dinlemedikleri takdirde, kavmini Mısır'dan çıkarmak görevi vardı.

20 – Ona en büyük mûcizeyi gösterdi.

21 – Fakat o buna "yalan" dedi ve isyan etti.

22 – Sonra sırtını dönüp Mûsâ'ya karşı bir çalışma içine girdi.

23-24 – Adamlarını topladı ve onlara: "Sizin en yüce rabbiniz benim!" dedi. [26,29; 7,127]

25 – Allah da onu hem dünyada, hem de âhirette şiddetle cezalandırdı.

26 – Bu da Rabbini sayıp günahlardan sakınan kimselere bir ibret oldu.

27 – Siz ey haşri inkâr edenler: Düşünün, sizi yeniden yaratmak mı zor, yoksa gök âlemini mi?

İşte bakın: Allah onu nasıl da sağlam bina etti! [40,57; 36,81]

28 – Allah onu direksiz yükseltti ve kusursuz işleyen bir sisteme bağladı.

29 – Gecesini karanlık, gündüzünü parlak şekilde açığa çıkardı.

30 – Sonra da yeri döşeyip yerleşmeye hazırladı.

31 – Oradan sularını, otlaklarını çıkardı.

32 – Dağlarını oturttu.

33 – Bütün bunları sizin ve hayvanlarınızın hayatı için yaptı.

34 – Fakat her şeyi bastıran o felaket geldiği zaman,

35 – İnsan neyin peşinde koştuğunu anlar ama, artık iş işten geçer.

36 – Cehennem her görene, apaçık görünür.

37 – Artık kim azdıysa,

38 – Âhireti unutup dünya zevkini tercih ettiyse,

39 – Onun varacağı yer, mutlaka cehennemdir!

40 – Ama kim Rabbinin huzurunda hesap vermekten korkarsa,

ve nefsini heva ve hevese uymaktan dizginlerse,

41 – Onun varacağı yer de elbette cennettir!

42 – Sana kıyamet saatini sorarlar: “Demir atması ne zaman?” diye.

43 – Sen nerede, onun vaktini bildirmek nerede? [7,187]

44 – Onun sonu Rabbine varır, kesin bilgisi O’na aittir.

45 – Sana düşen sadece; ondan korkanı uyarmaktır.

Bu âyetin anlamı; “Peygamber sadece kıyametten korkanı uyarsın!” demek değildir. Maksat şudur: “Senin tebliğine kulak verip ondan yararlanacak olanlar kıyametten korkanlardır.”

46 – Onu gördükleri gün öyle gelir ki onlara:

Yalnız bir akşam veya bir sabah faslı durdular dünyada!

80 – ABESE SÛRESİ

Mekke'de nâzil olan bu sûre 42 ayettir. Adını ilk ayetinde geçen kelimeden almıştır. Sûrenin baş tarafı, Allah'ın dininin tebliğinde bütün insanların eşit konumda olduğunu ve tebliğin bazı prensiplerini vurgular. İkinci kısmı ise Allah Teâlânın üstün kudret ve hikmetinin bazı eserleri üzerinde insanları düşünmeye dâvet eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1-2 – Yanına görmeyen (âma) biri geldi diye yüzünü ekşitti ve sırtını döndü.

Hz. Aişe'den (r.a.) şöyle dediği nakledilmiştir: "*Abese* diye başlayan ayetler, âma olan İbn Ümmi Mektum hakkında indi. O Resûlullah'a (a.s.m.) gelip: "Beni irşad et" deyip duruyordu. Hz. Peygamberin yanında ise müşriklerin ileri gelenlerinden birisi vardı. O böyle derken Resulullah âmadan yüzünü çevirip diğerine döndü ve:

'Ne dersin, sana söylediğim sözlerde, sence mahzurlu bir taraf var mı? deyince o da: 'Hayır, (böyle bir şey yok)' dedi. İşte bu sûre, bu vesile ile indirildi."

Bu rivayeti kitabına alan Tirmizî, senedi yönünden bu hadisin "garîb" olduğunu söyler. Ayrıca Hz. Âişe'den olmaksızın başka bir rivayete de yer verir. Kütüb-i Sitte'den Tirmizî dışında bu rivayeti nakleden muhaddis yoktur. Fakat müfessirler, bu rivayete dayanarak, bu âyetlerin nüzul sebebinin, bu hadise olduğunu yazarlar. Abese sûresinin baş tarafındaki âyetler başka türlü tefsire de müsaittir.

Fakat nüzul sebebi bu hadise olsa ve âyetler buna göre tefsir edilse dahi, burada Hz. Peygamber (a.s.)’a itab edildiğini söylemek doğru olmaz. Zira Hz. Peygamber görevi olan tebliğ işini yapmaktadır. Gelen kişi, sözün arasına girmekle âdaba aykırı davranmıştır. Peygamberimizin işine müdahale ederek, görgü kuralına aykırılığın ötesinde masiyet bile işlediği söylenebilir. Hz. Peygamber, onu azarlamamış, sadece can sıkıcı bir iş yaptığını yüz ifadesiyle belirtmiştir. Dolayısıyla burada itap için hiçbir sebep yoktur.

3-4 – Ne bilirsin, belki de alacağı öğütle arınacaktı. Yahut nasihati dinleyip ondan yararlanacaktı?

5-6 – Ama irşada ihtiyaç duymayana ise, ona dönüp itibar ediyorsun.

7 – Halbuki kendisi arınmak istemiyorsa onun arınmamasından sana ne!

8-10 – Fakat Allah’a saygı duyarak sana şevkle koşa koşa gelenle sen ilgilenmiyorsun.

11 – Hayır! Öyle yapma! Çünkü o ayetler öğüttür, uyarıdır.

12 – Artık isteyen ders alır.

Bu ayetler, insanları hakka dâvet edenlerle ilgili önemli irşadlar ihtiva etmektedir. Maksat, kim olursa olsun faydalanmasını sağlamaktır. İştiyakla gelene değer verip anlatmalı. Fakat usulüne uygun hikmet ve güzel öğütle yapılan dâvetlere rağmen kaskatı durup hidâyetten ısrarla uzak duranların peşinde koşmaya gerek yoktur.

13 –16 – O ayetler şerefli, yüce ve tertemiz sahifelerde, iyilik timsali çok değerli kâtiplerin elleriyle yazılıdır.

17 – Kahrolası kâfir insan, ne nankördür o!

18-22 – Yaratan onu hangi şeyden yarattı?

Bir nutfeden yarattı.

Yarattı ve güzel bir biçim verdi.

Sonra da hayat yolunu kolaylaştırdı.

En sonunda da onu öldürür ve kabre koyar.

Daha sonra da, istediği zaman onu diriltir. (Nutfe için 76, 2 bkz.)

23 – Hayır! İnsan, Allah'ın buyruğunu lâyıkıyla yerine getirmedi.

24-31 – Hele, insan, yiyeceklerinin kaynağına bir baksın: Biz yağmuru gökten şırıl şırıl döktük.

Sonra nebat bitsin diye, toprağı iyice sürdük,

Orada hububatlar, taneler, üzümler ve yoncalar, zeytinler ve hurmalar, ağaçları gür ve sık bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik.

32 – Bütün bunları sizin ve davarlarınızın faydalanması için yaptık.

33 – Ama vakti gelip de o kulakları patlatan dehşetli gün geldiği zaman,

34-36 – İşte o gün kişi kardeşinden, annesinden ve babasından, eşinden ve evlatlarından bile kaçar.

37 – O gün onlardan her birinin başından aşkın derdi ve tasası vardır.

38 – Yüzler vardır o gün pırıl pırıldır.

39 – Güleçtir, sevinç doludur.

40 – Yüzler de vardır toza toprağa bulanmış,

41 – Üstünü karanlık kaplamıştır.

42 – İşte bunlar kâfir, günaha dadanan, haktan sapan kimselerdir!

81 – TEKVÎR SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuş olup 29 ayettir. İlk ayette geçen *kuvviret* kelimesinin masdar şekli, Sûreye isim olmuştur. Yuvarlak bir cismi dürmek, devirmek, yuvarlamak, herhangi bir şeyi yuvarlak bir cisme sarmak, dolamak veya ışığını giderip köreltmek anlamlarına gelir. Sûrenin esas hedefi insanların ölümden sonra dirilip dünyada işlediklerinin hesabını vereceklerini bildirmektir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Güneş dürülüp ışığı söndüğü zaman;

2 – Yıldızlar yerlerinden düşüp dağıldığı zaman,

3 – Dağlar yürütüldüğü zaman,

4 – Doğurmak üzere olan develer, kıyılmaz mallar terk edildiği zaman,

5 – Vahşi hayvanlar diriltilip toplandığı zaman,

Vahşi hayvanların bir araya gelmeleri, ya genel bir âfetin her tarafı sarması sebebiyle âdeta bir şoka mâruz kalmaları veya kısas yapılmak, birbirlerinden hakları alınıp verilmesi için diriltilip toplanmaları tarzında tefsir edilir.

6 – Denizler ateşlenip kaynatıldığı zaman,

Tescîr: Ateşlemek, ateşi tutuşturmak anlamındadır. Allah suyu, yanıcı hidrojen ile yakıcı oksijen gazlarının birleşmesinden meydana getirmiştir. Böylece iki ateşli maddeden, ateşi söndüren su hasıl olmuştur. Bu terkip ayrışınca hidrojen hemen alev alır, oksijen de yanmayı hızlandırır.

7 – Nefisler eşleştirildiği, ruhlar bedenlere girdiği zaman,

8 – Diri diri gömülen kız çocuğuna,

9 – Hangi suçtan ötürü öldürüldüğü sorulduğu zaman,

10 – Hesap defterleri açıldığı zaman...

11 – Gök cisimleri yerlerinden kaydırıldığı zaman...

12 – Cehennem alev alev kızıştırıldığı zaman...

13 – Cennet yaklaştırıldığı zaman...

14 – İşte o zaman... Her insan hazırladığını, ortaya ne koyduğunu anlayacaktır. [3,30; 75,13]

15 – Bakın: Gündüzün sinip gizlenen yıldızlar...

16 – Dolaşıp dolaşıp yuvalarına, yörüngelerine giren gezegenler...

17 – Geçmeye başladığı dem gece...

18 – Nefes almaya başladığı dem sabah hakkı için ki:

19 – Kur'ân, değerli bir Elçinin (Cebrail'in) getirip okuduğu sözdür!

20 – O Elçi ki çok kuvvetlidir. Yüce Arş sahibi Allah'ın nezdinde pek itibarlıdır. [53,5-10]

21 – Göklerde ona itaat edilir, vahiyler ona emanet edilir.

22 – Şunu da bilin ki, içinizden biri olan bu arkadaşınız deli değildir.

23 – O, vahyi getiren elçi Cebrail'i, apaçık ufukta görmüştü. [53,13-16]

24 – O, vahiy hususunda cimri davranan, vahyi sizden esirgeyen bir zat değildir.

Vahiy hakkında her türlü töhmetten de uzaktır.

25 – Bu söz, hele hele, kovulmuş şeytanın sözü hiç değildir! [26,210-212]

26 – Durum bu iken, siz nereye varmak istiyorsunuz, neden bahsediyorsunuz?

27-28 – Bu, olsa olsa bütün âlemlere bir öğüttür, bir uyarıdır. İstikamet sahibi olmak isteyenler onu dinlerler.

29 – Ama bu iş sizin istemenizle değil, ancak Rabbülâlemin olan Allah’ın dilemesiyle tamam olur. [74,56; 76,30]

82 – İNFİTÂR SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuştur, 19 ayettir. Birinci ayetinde geçen *infatarat* fiilinin masdarı, sûrenin ismi olmuştur. "Göklerin yarılıp parçalanması" anlamına gelir. Bu sûrenin de gayesi, bir önceki sûre gibi âhirette dünyadaki işlerin karşılığının görüleceğini kesin bir tarzda bildirmektir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Gök yarıldığı zaman...

2 – Yıldızlar parçalanıp etrafa saçıldığı zaman...

3 – Denizler birbirine katılıp tek deniz haline geldiği zaman...

4 – Kabirlerin içi dışına çıkarıldığı zaman...

5 – İşte o zaman!.. Her kişi ne yapıp ne yapmadığını iyice anlayacaktır.

6 – Ey insan, nedir seni o kerim Rabbin hakkında aldatan?

7 – O değil mi seni yaratan, bütün vücud sistemini düzenleyen ve sana dengeli bir hilkat veren,

8 – Ve seni dilediği bir surette terkib eden?

9 – Hayır, yanlış yapıyorsunuz! Siz tutup dini, dirilip hesap vermeyi yalan sayıyorsunuz!

10 – Halbuki yanınızdan ayrılmayan muhafızlar var.

11 – O muhafızlar değerli, şerefli kâtiplerdir.

Kiramen kâtibin (şerefli kâtipler), insanın yaptığı her şeyi kaydeden meleklerdir. Kerim olmaları: Kin ve nefret gütmeme, tam bir tarafsızlıkla hareket etme, rüşvet gibi

ahlâk zaaflarından uzak olma, gözlerinden kaçan hiçbir iş bulunmama gibi özellikleri ifade eder.

12 – Yaptığınız her şeyi bilip yazarlar. [18,49]

13 – İyi ve hayırlı insanlar naîm cennetinde, nimetler içindedirler.

14 – Yoldan sapan kâfirler ise ateştedirler.

15 – Onlar yalan saydıkları hesap günü oraya girerler.

16 – Hem oradan hiç ayrılmazlar.

17 – O din gününün, o hesap gününün ne olduğunu sen bilir misin?

18 – Evet, bir daha söylüyorum: Din gününün ne olduğunu sen bilir misin?

19 – O, kimsenin kimseye hiç fayda veremeyeceği bir gün!

O gün, bütün hüküm ve yetki, yalnız Allah’ın! [1,4; 100,10-11]

83 – MUTAFFİFÎN SÛRESİ

Mekke döneminin sonunda nâzil olan bu sûre 36 âyettir. Adını ilk âyetinden almıştır. İşlerini dürüst yapmayan, ölçüsüne tartısına hile karıştıranların istikbaldeki kötü âkıbetlerini, dürüst insanların ise önem ve kıymetlerini ve kendilerine verilecek mükâfatları bildirir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Vay haline eksik ölçüp tartanların!

2 – Onlar ki satın alırken haklarını tam olarak alırlar.

3 – Fakat kendileri başkalarına satar, ölçüp tartarken eksik yapar, hîle karıştırırlar. [17,35; 6,152; 55,9]

4–6 – Sahi onlar, o en mühim günde, yani bütün insanların Rabbülâlemin'in divanında duracakları günde, diriltilip toplanacaklarını düşünmezler mi?

7 – Hayır! Hileye sapmayın, âhireti inkâr etmeyin! Doğrusu, yoldan sapan kâfirlerin hesap defterleri *Siccîn*'dedir.

8 – *Siccîn* nedir bilir misin?

9 – *Siccîn* kâfirlerin yaptıkları işlerin kaydedildiği defterdir.

10 – Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!

11 – Hesap vermeyi yalan sayanların vay hallerine!

12 – Buna "yalan" diyenler, ancak zalimler, azgınlar, günaha dadananlardır.

13 – Kendilerine ayetlerimiz okunduğunda: "Bunlar, eski devirde yaşamış insanların masalları!" diyenlerdir. [16,24;

25,5]

14 – Hayır! Gerçek öyle değil! Onların yapageldikleri kötü işler, gitgide kalplerini paslandırmıştır. (onun için âhireti inkâr ederler.)

Bu âyeti açıklama sadedinde Peygamber Efendimiz (a.s.m.) şöyle buyurmuştur: “Kul bir günah işlediği vakit, kalbinde siyah bir nokta oluşur. Eğer tövbe edip vazgeçer, af dilerse kalbi yine parlar. Ama döner tekrar yaparsa o leke büyür, nihayet bütün kalbini kaplar. İşte Kur’ân’da Yüce Allah’ın “Yapageldikleri kötü işler, gitgide kalplerini paslandırdı.” âyetinde bildirdiği pas budur.”

15 – Hayır! Hayır! Bu, cezasız kalmayacak. Onlar, o gün Rab’lerini görmekten mahrum kalacaklardır.

16 – Peşinden de elbette cehenneme gireceklerdir.

17 – Sonra kendilerine: “İşte size yalan saydığınız cehennem!” denilir.

18 – Fakat hayırlı insanların hesap defterleri “*illiyyûn*”dadır.

19 – “*İlliyyûn*” bilir misin nedir?

20 – *İlliyyûn*, müminlerin yaptıkları işlerin kaydedildiği defterdir.

21 – Allah’a yakın olanlar ona şahit olurlar.

22 – İşte o hayırlı insanlar, naîm cennetlerindedir.

23 – Koltuklarına kurulup neşe ile etrafa bakınırlar.

24 – Sen onlara bakınca yüzlerinde, cennet nimetlerinin verdiği sevinci okursun.

25 – Kendilerine ağzı mühürlü saf şarap şişelerinden şarap ikram edilir.

26 – Hitamı misktir, içildiğinde sonu mis gibi kokar. İşte yarışacaksa insanlar,

bu cennet devletine konmak için yarışsınlar!

27 – O şaraba *Tesnim* içkisi de karıştırılır.

28 – Tesnim de, Allah'a yakın olanların içecekleri bir kaynaktır.

29 – Cürümlere, suçlara batanlar dünyada iken, müminlerle alay edip onlara gülerlerdi.

30 – Yanlarından geçerken kaş göz hareketleriyle onları küçümserlerdi.

31 – Ailelerine döndüklerinde yaptıkları bu işlerle övünüp eğlenirlerdi.

32 – Onları gördükleri zaman: "Şunlar kaçık insanlar, anormal tipler!" derlerdi.

33 – Hoş, bunları müminlere gözcü tayin eden de yoktu ya! (Fuzulî bir tarzda, kendi kendilerinde öyle bir yetki görürlerdi).

34 – İşte bu gün de, müminler

kâfirlerin üstüne gülerler.

35-36 – Koltuklarına kurulurlar;

"Kâfirler yaptıklarının cezasını buldular mı?" diye bakınırlar.

84 – İNŞİKÂK SÛRESİ

Mekke'de indirilmiş olup 25 ayettir. Sûre, adını ilk ayetinde geçen fiilin masdarından almıştır. İnşikak; "Göğün yarılıp parçalanması" anlamında kullanılmaktadır. Sûreden maksat, Allah'ın üstün kudretini hatırlatıp insanları uyarmak, kâinatı yoktan yaratan kudretin haşri gerçekleştirmesinin pek kolay olduğunu vurgulamaktır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Gök yarıldığı zaman...

2 – Ve hep yapageldiği gibi, Rabbinin buyruğunu dinlediği zaman...

3 – Yer yayılıp dümdüz edildiği, [20,106-107]

4 – İçindekileri dışarı atıp boşaldığı,

5 – Ve hep yapageldiği gibi, Rabbinin buyruğunu dinlediği zaman...

Seyredin siz: Neler olacak o zaman!

Kıyamet günü ilk insandan sonuncusuna kadar bütün insanlar dirilecekler. Bütün yeryüzü dümdüz edilecek, rivayete göre, her insan ancak ayağını basacak kadar bir yer bulabilecektir.

6 – Ey insan! Sen, tâ Rabbine kavuşuncaya kadar didinip duracaksın.

7-9 – Hesap defteri sağ eline verilen kimsenin hesabı kolayca görülür.

Ve ailesine sevinç içinde döner.

Müminlerin iyilikleri kötülüklerinden ağır basarsa, kötülükleri affedilecek, bundan dolayı hesaba çekilmeyecekler [46,16]. Ama kâfirlerin hesabı çok zor olacaktır. Hz. Aişe (r.a.) bir defasında namazın sonunda Efendimiz (a.s.)ın "kolay hesap" istediğini duyunca, selam vermesini müteakip mânasını sormuştu. Şöyle buyurdular: "Kolay hesap: kulun hesabının hemen görülmesi ve affedilmesidir. Âişe! Her kime hesap sorulursa o helâk oldu demektir."

10 – Hesap defteri arkasından sol eline verilen kimse ise,

11 – Yok olmayı ister.

12 – Alevli ateşe girer.

13 – O dünyada iken ailesi içinde keyifli, şımarık idi.

14 – Hiçbir sûrette Rabbine dönmeyeceğini sanırdı.

15 – Hayır! O Rabbine dönecek! Zira Rabbi, devamlı sûrette onun yaptıklarını görüyor, tek tek kontrol ediyordu. (Bu kontrolün de elbette böyle bir neticesi olacaktı.)

16 – Demek, gerçek onun sandığı gibi değildir. Şafak hakkı için!

17 – Gece ve gecenin barındırdığı, şeyler hakkı için,

18 – Dolunay halini alan Ay hakkı için:

19 – Siz halden hale geçeceksiniz!

20 – Öyleyse onlara ne oluyor ki iman etmiyorlar?

21 – Kendilerine Kur'ân okunduğunda derin bir saygı ile eğilmiyorlar?

Hz. Peygamber (a.s.) namazda bu ayeti okuduğunda secde etmiştir. Bu sabit olduğundan, bu ayet tilavet secdesi gerektiren ayetlerden sayılmıştır.

22 – Bilakis, o kâfirler dini yalan saymaya devam ediyorlar.

23 – Allah, onların kalplerinde ne sakladıklarını pek iyi bilir!

24 – Sen de onlara gayet acı bir azap müjdele!

25 – Fakat iman edip yararlı işler yapanlara ise, hiç kesintiye uğramayan, bitip tükenmeyen mükâfat vardır.

85 – BÜRÛC SÛRESİ

Mekke’de indirilmiştir, 22 âyettir. İlk âyetinde Allah Teâlâ burçlar ve sistemlerle dolu gökyüzüne dikkat çekmektedir. Bürûc: “burçlar” anlamına gelir. Bu sûre, müşriklerin işkence ve baskılarına karşı müminleri sabra teşvik etmekte, onların maneviyatlarını kuvvetlendirmekte, daha önce Allah’ın elçilerine karşı koyan nice saltanatların devrildiği gibi, Kur’ân’ın dâveti karşısında da muhaliflerin tutunamayacaklarına işaret etmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Burçlarla süslü gök hakkı için!

2 – Geleceği vaad olunan kıyamet günü hakkı için!

3 – Şahid ile meşhûd hakkı için ki:

(Kur’ân’ı inkâr eden kâfirler mel’undurlar). Bu kavramlar çok kapsamlı olup müteaddit ihtimaller vardır bazıları şunlardır: a) *Şahid*; Allah, *meşhud*; Yaratıklardır. b) *Şahid*; Kıyamet günü şahitlik etmek üzere hazır bulunanlar, *meşhud* ise hakkında şahitlik edilecek bütün durumlar demektir. c) Yahut *şahid*; Peygamberler, *meşhud* ise ümmetleri olabilir. d) Yahut *şahid*: ümmet-i Muhammed, *meşhud* ise diğer ümmetlerdir.

4-5 – Tıpkı kahrolası Ashab-ı Uhdud’un,

o tutuşturulmuş ateşle dolu hendeği hazırlayanların mel’un oldukları gibi...

Ashab-ı Uhdud hakkında tefsirlerde dört kadar hadise zikredilir. Bunlar arasında en meşhuru, Yemen

hükümranlığını ele geçiren Zû Nuvas hakkında olmasıdır. Dördüncü asırda Yemen'e hakim olan bu kral Yahudi dinini benimseyip Hıristiyan olan Necran ahalisini de Yahudiliği kabule zorlar. Halk direnince, birçok insanı ateş dolu hendeklere attırır. Böylece öldürülenlerin 20.000 kadar olduğu söylenir. Yemen'deki Yahudi hakimiyeti 340-378 yılları arasında yer almaktadır.

6-7 – Hani onlar ateşin başında oturur, müminlere yaptıklarını acımasızca seyrederlerdi.

8-9 – Onların müminlere bu işkenceyi yapmalarının tek sebebi, müminlerin göklerin ve yerin tek hâkimi, azîz ve hamîd (mutlak galip ve bütün övgülere lâyık) olan Allah'a iman etmeleri idi. Allah her şeye şahittir.

10 – Mümin erkeklere ve mümin kadınlara işkence edip de, sonra tövbe etmeyenler var ya, işte onlara cehennem azabı var, yangın azabı var!

11 – İman edip yararlı işler yapanlara ise, içinden ırmaklar akan cennetler var.

İşte en büyük başarı, en büyük mutluluk budur!

12 – Senin Rabbinin darbesi çok müthiştir.

13 – O ilkin yaratır, sonra öldürüp tekrar diriltir.

14 – O gafurdur (affı ve gufranı boldur), vedûddur (kullarını sever, onlar tarafından da sevilir).

15 – O Arş sahibidir, şanı pek yücedir.

16 – Dilediği her şeyi yapar.

17-18 – Nitekim o orduların, Firavun ve Semûd milletlerinin başlarına gelenleri mutlaka öğrenmişsindir.

19 – Fakat kâfirler yine de dini yalan saymaya devam ediyorlar.

20 – Ama ne yaparlarsa yapsınlar,

Allah’ın hükmünden kaçamazlar!

Zira Allah, ilmi ve kudretiyle onları, arkalarından kuşatmıştır.

21-22 – Hayır, hayır! Kur’ân onların iddia ettikleri gibi beşer sözü değildir.

O, Levh-i Mahfuzda olan pek şerefli bir Kur’ân’dır.

86 – TÂRIK SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuştur. 17 ayettir. Sûrenin esas konusu, ölümden sonraki diriliştir. Sûre, adını ilk ayette geçen "*Târık*" kelimesinden almıştır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Gök ve "Târık" hakkı için!

2 – Târık, bilir misin nedir?

3 – O pırıl pırıl parlayan bir yıldızdır.

4 – Hiçbir kimse yoktur ki yanında bekçi bir melek bulunmasın. [13,11]

5 – Öyleyse insan neden yaratıldığını bir düşünsün.

6-7 – O, bel ile göğüs nahiyesinden çıkan, atılan bir sudan yaratıldı.

Ayet metninde *sulb* ve *teraib* arasındaki nahiyeden çıkan bir sıvıdan söz edilir. Normalde *sulb*; belkemiği, *teraib*; ise kaburga nahiyesidir. Göğüs kafesi içinde akciğer, kalp, bel kemiği (omurga) yer alır. Bu kemikler vücudun sınırlarını çizdiği gibi, en hayati organları da içinde barındırmaktadır. Ayette bunlar zikr edilerek insan vücudu kast edilmiş, meni ve yumurtanın kadın ve erkek bedeninde oluştuğuna, çocuğun da bunların birleşmesi sonucunda var oluşunun ilk aşamasına girdiğine işaret edilmiştir (Diyanet, *Kur'an Yolu).*

8 – Onu ilkin yaratan Allah, elbette onu diriltmeye kadirdir.

Allah insanın yaratılışını gözle görülmesi mümkün olmayacak kadar küçük bir hücreden başlatmaktadır. Bu safhadan, ana karnında hilkati tamamlanıp dünyaya

gelmesine, bebeklik, çocukluk, gençlik safhalarını tamamlayıp olgunluk safhasına varıncaya kadar, binlerce tehlikelere karşı onu koruyup kollaması, onu ölümden sonra diriltceğinin en kuvvetli delilidir. Aksi halde, Yaratıcının varlığını inkâr etmek gerekir ki bu da imkânsızdır. İnkârcıların: “Kitaplar, yazan ve basan kimseler olmaksızın kendi kendilerine meydana gelmektedir veya dünyadaki bütün şehirler, kendi kendilerine meydana gelmişlerdir” gibi hürafeleri öne sürmeleri gerekir. Bu deliliği de kabul edecek insan kolay kolay bulunamaz.

9 – Günü gelecek, bütün gizli haller ortaya dökülecek!

10 – O gün insanın ne bir kudreti, ne de bir yardımcısı kalacak.

11-12 – Yağmur dolu gök, bitkilerin çıkması için yarılan yer hakkı için:

13 – Bu Kur’ân, kesin bir sözdür,

hakla batılı ayırt eden bir sözdür!

14 – O bir şaka değildir.

15 – O kâfirler, vargüçleriyle hile kurarlar.

16 – Ben de kurarım! (yani hilelerini boşa çıkarırım).

17 – Öyleyse o kâfirleri

kendi hallerine bırak! (yakında sana desteğimiz gelecektir.) [31,24]

87 – Â’LÂ SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup, 19 ayettir. Sûre adını, birinci ayette Allah Teâlâ’nın sıfatı olarak geçen ve “Pek Yüce” anlamına gelen *Â’lâ* kelimesinden almıştır. Bu sûrede Allah’ın kudreti ve birliği, Hz. Peygambere gelen vahiy ve bir de bazı güzel öğütler yer almaktadır.

Bismillahirrahmanirrahim.

1 – Tenzih et Rabbinin yüce adını!

2-3 – O seni yaratıp, mükemmel yaratılış vereni!

O her canlıyı bir ölçüye göre yapıp hayatının devamını sağlayacak yolları göstereni!

4-5 – O, yeşillikleri çıkarıp sonra da onu kara kuru bir çöpe çevireni!

6-7 – Bundan böyle sana Kur’ân okutacağız da sen unutmayacaksın. Ancak Allah’ın dilediği müstesna. Çünkü O, size göre açık ve net olanı da, gizli olanı da pek iyi bilir.

8 – Seni en kolay olana muvaffak edeceğiz.

9 – O halde öğütün fayda vereceği ümidiyle sen nasihat et!

10 – Allah’a saygı duyacak olan, nasihati düşünüp ders alır.

11 – Ama pek bedbaht olan ise ondan kaçınır.

12 – Böyle olanlar âhirette, en büyük ateşe girer.

13 – Orada artık ne ölür, ne rahat yüzü görür!

14-15 – Kendisini kötülüklerden arındıran,

Rabbinin adını anıp namaz kılan, felaha erer.

16 – Fakat bilakis siz dünya hayatını ve zevklerini tercih ediyorsunuz.

17 – Halbuki âhiret mutluluğu daha üstün, daha hayırlı, hem de ebedîdir.

18-19 – Bu, elbette önceki sahifelerde, İbrâhim ile Mûsâ'ya verilen sahifelerde de bildirilmiştir. [53,36-37]

88 – GÂŞİYE SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuştur, 26 ayettir. Bu sûre adını ilk ayetinde geçen kelimeden almıştır. *Gâşiye*; "Kaplayan, saran" demek olup korkusuyla bütün insanları sarıp kapladığı için, kıyametin sıfatlarından biri olmuştur. Kıyamet günü kâfirlerin karşılaşacakları meşakkatlerle müminlerin tadacakları mutluluktan sonra Allah'ın kâinatta tezahür eden üstün kudret ve hikmetinin bazı delilleri üzerinde tefekküre dâvet eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – *Gâşiye*'nin,

dehşeti her tarafı saracak olan o felâketin

mahiyeti hakkında elbet sen de bilgi sahibi oldun.

2 – Yüzler vardır o gün yere eğilmiş, zelildirler!

Yüzden maksat, insanın kendisidir. İnsanın yüzü, bütün varlığını yansıtan bir temsilcisi durumunda olduğundan Kur'ân-ı Kerîm'in birçok ayetinde *vech*, yani *yüz,* mecazen "zat" anlamında kullanılmıştır.

3 – Yorgundur, bitkin mi bitkindirler!

4 – Kızgın ateşe girerler.

5 – Susayınca kaynar su kaynayan bir çeşmeden içerler.

6 – Yiyecekleri sadece bir dikenden ibarettir.

7 – Bu diken ne besleyicidir, ne de açlığı giderir.

8 – Ama yüzler vardır, o gün mutludurlar!

9 – Emeklerinin neticesini almadan ötürü gayet memnundurlar.

10 – Pek üstün ve pek muteber bir cennettedirler.

11 – Orada hiç boş söz işitmezler. [19,62; 52,23; 56-25-26]

12 – Orada akan berrak pınarlar...

13 – Orada üstün, kıymetli tahtlar...

14 – Hazırlanmış kadehler...

15 – Dizilmiş koltuklar, yastıklar...

16 – Yayılmış halılar ve döşemeler...

17 – O kâfirler bakıp düşünmezler mi: (Mesela) deve nasıl yaratılmış?

18 – Gök nasıl kurulup uçsuz bucaksız yükseltilmiş? [50,6; 67,3-4]

19 – Dağlar nasıl da yeri tutup, dengeleyen direkler halinde dikilmiş.

20 – Yeryüzü nasıl yayılıp hayata elverişli kılınmış?

21 – İşte böyle... Sen insanları irşada devam et! Zaten senin görevin sadece irşad edip düşündürmektir.

22 – Yoksa sen kimseyi zorlayacak değilsin.

23 – Lâkin kim ki imana sırtını döner ve inkâr ederse,

24 – Allah da onu en büyük cezaya çarptırır.

25 – Elbet onların dönüşü Bize olacaktır.

26 – Elbet hesaplarını görmek de Bizim işimiz olacaktır.

89 – FECR SÛRESİ

Mekke'de indirilmiş olan bu sûre 30 ayettir. Bu sûre adını, birinci ayetinde geçen ve "Sabah aydınlığı" mânasına gelen Fecr kelimesinden almıştır. Allah Teâlânın elçilerini yalancı sayan bazı toplulukların fecî âkıbetleri, Allah'ın kullarını imtihan etmesindeki hikmet ve neticede, âhirette müminlerle kâfirlerin karşılaşacakları durumlar bildirilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Fecr hakkı için!

2 – O on gece hakkı için!

On gece: Zilhicce ayının ilk on gecesi diye tefsir edilir.

3 –Çift ve tek hakkı için!

Çift ve tek birçok kavram hakkında geçerlidir. Gök-yer, gece-gündüz, deniz-kara. Yahut tek ve çift rekatlı namazlar. Yahut Zilhiccenin onuncu günü olan kurban bayramının ilk günü çift, dokuzuncu arefe günü ise tek'dir gibi tefsirler yapılmıştır.

4 – Akıp giden gece hakkı için ki: (Kıyamet gelecektir.)

5 – Nasıl, bunlarda aklı olan için yemin değeri vardır değil mi?

6-10 – Beldeler içinde benzeri yaratılmamış ve yüksek binalarla dolu İrem şehrinde oturan Âd halkına, [69,6-10; 7,71-72; 41,15; 53,50]

Vâdideki kayaları oyup yontarak sağlam evler yapan Semud halkına [7,73-79; 11,61-68; 26,141-158]

Çadırlı ordugâhlar, piramitler sahibi Firavun’a, [7,103-141; 11,96-99; 38,13; 43,46-56]

Rabbinin ne yaptığını görmedin mi?

İrem’den maksat Âd halkıdır [53,50]. Bu azapla helâk olanlar *Âd-ı ûlâ*: ilk Âd olup, bu azaptan kurtulup geriye kalanlara *Âd-ı Uhrâ*: “sonki Âd” denir. Hz. Nuh’un oğlu Sam’ın İrem adlı oğluna mensup olduklarından bu ad verilmiştir.

Zi’l-evtad: Mecazen Firavun’un büyük ordular sahibi olduğuna veya kazıklar dikerek insanlara işkence uygulatmasına veya Mısır piramitlerine işaret olabilir.

11 – Bütün bunlar, bulundukları ülkelerde azdıkça azdılar.

12 – Oralarda fesat ve bozgun çıkarıp, nizamı altüst ettiler.

13 – Bu yüzden senin Rabbin de onların üstüne azap kamçıları yağdırdı.

14 – Çünkü Rabbin hep gözetlemededir.

15 – Rabbi, insanı denemek için ona değer verip, nimetlere gark edince o: “Rabbim hakkım olan ikramı yaptı.” der.

16 – Ama yine denemek için nasibini daraltınca O: “Rabbim beni zelil, perişan etti!” der.

17 – Hayır! (Siz Allah’tan hep ikramı devam ettirmesini istersiniz ama,) yetime değer vermezsiniz!

18 – Muhtaçları doyurmaya teşvik etmezsiniz.

19 – Mirasları helâl haram demeden ne gelse yersiniz.

İslâm’dan önce Araplar kadınlar ve çocukları mirastan mahrum bırakırlardı. Bunların dışında kalanların miraslarını ise kim baskın çıkarsa o ele geçirirdi.

20 – Mal mülk sevgisi ise bütün benliğinizi kaplamış!

21 – Hayır! Bu yaptıklarınız kesinlikle yanlış!

Dünya sarsılıp parça parça döküldüğü zaman,

Bu haksızlıkları yapmanızın sebebi, âhiret hesabını inkâr etmenizdir. Ama, iş öyle değil, siz elbette hesaba çekileceksiniz.

22 – Rabbinin emri gelip melekler de saf saf geldikleri zaman,

23 – Ve cehennemin getirildiği gün...

İnsan işi anlar o gün!

Ama anlamasının ne faydası var o gün!

24 – “Keşke sağlığımda bu hayatım için hazırlık yapsaydım!” der.

25 – İşte o gün O’nun ettiği azabı kimse edemez.

26 – O’nun vurduğu bağı kimse vuramaz.

27-30 – Ey gönül huzuruna ermiş ruh!

Sen Rabbinden razı, O senden razı olarak dön Rabbine!

Sen de katıl has kullarımın içine, gir cennetime!

Âyetteki “*Nefs-i mutmainne*” tabiri: Allah’ı tek İlah kabul edip O’nun peygamberleri vasıtasıyla gönderdiği bütün buyruklara bütün gönlü ile inanan, tam bir teslimiyetle imanının gereğini yapan mümindir. Bu söz, ona, rûhunu teslim edeceği sırada söylenecektir.

90 – BELED SÛRESİ

Mekke'de indirilmiş olan bu sûre 20 âyettir. Sûre, adını birinci âyetinden almıştır. Muayyen bir şehir mânasına gelen *el-Beled'den* maksadın Mekke olduğu müfessirler tarafından ifade edilmektedir. Allah Teâlânın insana olan nimetleri, kudretinin eserleri hatırlatılarak insanlar ölümden sonraki dirilişe, birbirlerine şefkate ve yardımlaşmaya dâvet edilirler.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hayır! Gerçek, kâfirlerin dediği gibi değil.

Bu şanlı belde hakkı için!

2 – Senin bu beldeye girişin hakkı için!

Bu belde Mekke'dir. Hz. İbrâhim (a.s.) buraya gelip hanımı Hacer'i bıraktığında burası dağlık, susuz, bitkisiz bir vâdi idi. Kâbe'yi bina ettiğinde çevresinde burayı şenlendirecek insanlar yoktu. Ama sonra bütün Arap yarımadasının merkezi oldu. Tam bir anarşinin hüküm sürdüğü bu kıtada, tek emin yer burası oldu.

3 – Hem o değerli baba, hem o değerli evladının hakkı için:

4 – Biz insanı, imtihan ve çile yüklü bir mahiyette yarattık. [84,6; 67,2; 95,4-5]

İnsan bu dünyaya eğlenme ve dinlenme için gönderilmemiştir. Ana rahminde nutfe halinden başlayarak dokuz ayda dünyaya gelmesine, uzun çocukluk, gençlik devresinden dünya yükü altında seneler geçirerek ölümüne kadar geçirdiği meşakkatli ömür süreci bu gerçeği ispatlar.

Dünyada sıkıntıdan uzak, tam güvenlik içinde âsûde bir ömür, hiç bir insana nasib olmamıştır.

5 – O insan kendi üzerinde kimsenin güç sahibi olmadığını mı sanır?

6 – “Ben yığınla servet tükettim.” diye övünüp durur.

7 – Kendisini gören olmadığını mı sanır?

8 – Biz ona görmesi için gözler,

9 – Gönlüne tercüman olacak dil ve dudaklar, vermedik mi?

10 – Ona hayır ve şer yollarını göstermedik mi? [76,2-3]

11 – Fakat o sarp yokuşu aşmaya çalışmadı.

(Böyle yaparak verilen nimetlerin şükrünü eda etmedi.)

12 – Sarp yokuş, bilir misin nedir?

13 – Sarp yokuş: Bir köleyi, bir esiri hürriyetine kavuşturmaktır!

Ne mevcut Tevrat, ne de İnciller yabancı köle âzad edilmesinden bahsetmezler. Yahudi kölenin âzadı: Çk 21,2-3; Ts 15,12-15 cümlelerinde geçer. Kur’ân-ı Kerîm ise bu konuda bir çok düzenlemeler yapıp çeşitli vesilelerle, çok yaygın biçimde kölelerin hürriyetlerine kavuşmasını sağlamıştır.

14 – Kıtlık zamanında yemek yedirmektir.

15 – Yakınlığı olan bir yetimi,

16 – Ya da yeri yatak, (göğü yorgan yapan, barınacak hiçbir yeri olmayan) fakiri doyurmaktır.

17 – Hem sarp yokuş: Gönülden iman edip, birbirlerine sabır ve şefkat dersi vermek, sabır ve şefkat örneği olmaktır.

18 – İşte hesap defterleri sağ ellerine verilecek olanlar bunlardır.

19 – Ayetlerimizi inkâr edenlerin hesap defterleri ise, sol ellerine verilecektir.

20 – Onların cezası da, kapıları, üzerlerine sımsıkı kapatılmış ateş deposuna konulmak olacaktır.

91 – ŞEMS SÛRESİ

Mekke'de indirilmiş olup 15 âyettir. Adını ilk âyetinde geçip "Güneş" anlamına gelen "şems" kelimesinden almıştır. Bu sûre, insanın hayra ve şerre kabiliyetli yaratılmış olduğunu bildirip iradesini iyiye kullanmaya teşvik eder, küfür yolunu seçenlerin fecî âkıbetlerine, Semûd halkını misal getirir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Güneş ve onun aydınlığı hakkı için!

2 – Onu izlediği zaman Ay hakkı için!

3 – Dünyayı açığa çıkaran gündüz,

4 – Onu bürüyüp saran gece hakkı için!

5 – Gök ve onu bina eden,

6 – Yer ve onu yayıp döşeyen hakkı için!

7 – Her bir nefis ve onu düzenleyen, [30,30; 95,4]

8-9 – Ona hem kötülük, hem de ondan sakınma yolu ilham eden hakkı için ki:

Nefsini maddî ve manevî kirlerden arındıran, felaha erer. [90,10; 76,3]

10 – Onu günahlarla örten ise ziyana uğrar.

11 – Azgınlığı yüzünden Semûd halkı

Resullerinin bildirdiği gerçekleri yalan saydı.

12 – Bir ara onların en azılı olanları öne atıldığında, bu yalanlamaları iyice şiddetlendi.

13 – Resulleri ise kendilerine: "(Mûcize olarak verilen) Allah'ın devesini ve onun su içme sırasını gözetin, ona

dokunmayın!” dedi. [7,73; 26,155]

14 – Fakat onlar o Peygamberi yalancı sayıp deveyi kestiler.

Allah da böylesi suç ve isyanları sebebiyle azap indirdi, onları yerle bir etti.

15 – Bunun sonucundan da asla endişe etmedi.

“Endişe etme” fiilinin failinde üç ihtimal vardır: a) Allah Teâla olup, yaptığının tam âdil olduğunu ifade eder. b) Salih (a.s.) onlara gelecek cezanın, kendisine dokunmasından endişe etmez. c) 12. ayetteki “en azılı kişi”, cahilliği sebebiyle, işlediği cinayeti pervasızca yaptı.

92 – LEYL SÛRESİ

Mekke’de indirilmiştir, 21 âyettir. Sûre adını ilk âyetinde geçip “gece” anlamına gelen “*Leyl*” kelimesinden almıştır. İnsanın gayret göstermesi, makbul bir hayat geçirmesi için yapması gereken işler, iyilerin ve kötülerin âhiretteki âkıbetleri anlatılır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Karanlığı ile ortalığı bürüdüğü zaman gece hakkı için!

2 – Açılıp parladığı zaman gündüz,

3 – Erkeği de, dişiyi de yaratan kudret hakkı için ki:

4 – Sizin işleriniz çeşit çeşittir.

5 – Malını Allah yolunda harcayıp O’na saygı duyarak haramdan sakınan,

6 – O en güzel kelimeyi (kelime-i tevhidi) tasdik eden kimseyi,

7 – Biz de en kolay yola muvaffak ederiz.

8 – Cimri davranan, bir de kendini güçlü sanıp Allah’tan müstağni gören,

9-10 – O en güzel kelimeyi (kelime-i tevhidi) yalan sayanı ise, en sarp yola sardırırız.

11 – O, aşağıya doğru yuvarlanırken malı kendisine hiç fayda etmez. [69, 28]

12 – Doğru yolu göstermek elbette Bizim işimizdir.

13 – Âhiret gibi dünya da elbette Bize aittir.

14 – İşte Ben, sizi alev saçan bir ateşe karşı uyarıyorum.

15-16 – O ateş ki dini yalan sayan ve ona sırtını dönenden başkası oraya girmez.

17-18 – Ama Allah’a karşı gelmekten çok sakınan ve gönlünü arındırmak için Allah yolunda mal harcayan ise ondan uzak tutulur.

19 – O, verdiğini kendisine yapılan bir iyiliğin karşılığı olarak vermez. Verdiğinden ötürü hiç kimseden mükâfat da beklemez.

20 – Sadece ve sadece yüce Rabbini razı etmek ister.

21 – Kendisi de ukbada elbet hoşnut olur.

93 – DUHÂ SÛRESİ

Mekke’de nâzil olan bu sûre 11 âyettir. Adını ilk âyetinde geçen *duhâ* kelimesinden almıştır. *Duhâ*, güneşin kuşluk vaktindeki parlak hali ile ortalığa verdiği aydınlığa denir. Hz. Peygamber aleyhisselamın şahsiyetinden, Allah’ın ona lütfettiği dünya ve âhiret nimetlerinden bahsedip onun, bunlara olan şükrünü ilan etmesini hatırlatır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Güneşin yükselip en parlak halini aldığı kuşluk vakti hakkı için!

2 – Sükûnete erdiği dem gece hakkı için ki: [92,1-2; 6,96]

3 – Ey Resulüm! Rabbin seni terk etmedi, sana darılmadı da.

Nübüvvetin başlangıç döneminde, çok az da olsa vahyin kesintiye uğramasına işaret edilmektedir.

4 – Elbette senin için her zaman, işin sonu, başından daha hayırlıdır.

Bulunduğun her halin sonu, mesela hayatının başlangıcına nazaran peygamberlik dönemi, nübüvvetin başlangıcında vahyin gelişine nazaran muvakkat kesintisi, vahyin kesilişine nazaran tekrar böyle başlayışı hali, böylece bu sûrenin inişinden sonra, zamanla ulaşacağın her halin ardarda sonu, nihayet ölümden sonra âhiret nimeti, kısacası nübüvvetin başlangıcına nazaran sonrası, hayat ve ölümünde, bulunduğun ve bulunacağın her halin önüne nazaran sonu ve bütün dünyaya nazaran âhiret; senin için,

öncesinden daima hayırlıdır. Yani sen daimî bir yükseliş kaydedeceksin.

5 – Elbette Rabbin sana ileride öyle ihsan edecek, ta ki sen de O'ndan ve verdiğinden razı olacaksın.

Peygamber Efendimize vaad edilen bu hoşnutluk hem dünya hem de âhiret yönündendir. Dünyada: İlahî feyizler, öncekilerin ve sonrakilerin ilimlerini bilme, fetihler ile dini yüceltmek, hakkı ve hayrı yaymada başarı, âhirette ise *şefaat-ı uzmâ* makamıdır. Bazı zatlara göre, Kur'ân'da en ümit veren âyet budur, zira kendisine ümmet olma şuur ve şerefini taşıyan kimseye şefaatçi olmadıkça Efendimizin razı olacağı düşünülemez.

6 – Seni yetim bulup barındırmadı mı?

7 – Seni dinin hükümlerinden habersiz bulup seçerek dosdoğru yola koymadı mı?

Hz. Peygamber (a.s.) hayatında hiçbir zaman akıl ve din yönünden sapık olmamıştır. Puta hiç tapmamış, Allah'ın birliğine küçüklüğünden beri inanmıştır. Ahlâk yönünden hep takdir edilmiştir. Fakat Peygamberliğinden önce sırf akıl ile idrâk edilmesi mümkün olmayan hak dini bilmiyordu. Bu dinin hükümlerinden habersizdi.

8 – Seni muhtaç bulup ihtiyacını gidermedi mi?

9 – Öyle ise, sakın yetimi güçsüz bulup hakkını yeme, sakın onu küçümseyip üzme!

10 – İsteyene de kaba davranma, onu azarlama!

11 – Rabbinin nimetlerini ise durmayıp söyle!

94 – İNŞİRÂH SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuş olup 8 âyettir. Bu sûre adını ilk âyetinde geçen bir kelimeden almıştır. Allah Teâlâ'nın, Resulünün kalbini ferahlandırmasını ifade eden bu *neşrah* kelimesi sûrenin esas konusunu teşkil etmektedir. Çok ağır olup, onun belini çatırdatan risalet ve tebliğ meşakkati, Allah'ın ihsanı ile hafiflemiştir. Hz. Peygamber (a.s.)'a tâbi olarak tebliğ ve hakka hizmet vazifesini devam ettiren bütün Müslümanlara da bu sûre mühim bir kuvvet kaynağıdır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?

Mirac gecesi Efendimiz Kâbe'nin yanında iken melekler tarafından göğsünün yarılıp zemzem suyu ile yıkanarak ilim ve hikmetle doldurulmasına işarettir.

2-3 – Senin belini çatırdatan o ağır yükünü indirmedik mi?

4 – Hem senin şanını yüceltmedik mi?

5 – Demek ki güçlükle beraber kolaylık vardır.

6 – Elbette, güçlükle beraber kolaylık vardır!

7 – O halde bir işi bitirince, hemen başka işe giriş, onunla uğraş.

8 – Hep Rabbine yönel, O'na yaklaş!

95 – TÎN SÛRESİ

Mekke’de indirilmiş olup 8 âyettir. Bu sûre, adını ilk âyetinden almıştır. Allah Teâlâ bu sûrede insan nev’ini bütün yaratıkların en şereflisi kıldığını ve insanın âhirette Allah’ın huzurunda dünya hayatında yaptıklarından hesap vereceğini bildirmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – İncir ve zeytin hakkı için!

2 – Sina dağı hakkı için!

3 – Bu emin belde hakkı için ki:

4 – Biz insanı en mükemmel sûrette yarattık. [30,30; 17,70; 40,64]

İlk üç âyette Hz. Musâ, Hz. Îsâ, Hz. Muhammed (aleyhimü’s-selam) gibi ulü’l-azm peygamberlere vahiy gelen kutlu yerlere dikkat çekilmiştir.

5 – Sonra da onu en aşağı derekeye düşürdük.

6 – Ancak iman edip yararlı işler yapanlar müstesnadır.

Onlara ise hiç eksilmeyen bir mükâfat vardır.

7 – Bütün bunlardan sonra ey insan, senin mahşere ve hesaba inanmana hangi engel kalabilir?

8 – Allah hakimlerin hâkimi değil midir?

Hz. Peygamber (a.s.m.) bu sûrenin sonunda: “Elbette! Ben de buna şahitlik edenlerde-nim!” denilmesini istemiştir. (Ebu Davud, İmam Ahmed).

96 – ALAK SÛRESİ

Nübüvvetin başlangıcında Mekke'de indirilmiş olan bu sûre 19 âyettir. Bu sûre-i celilenin ilk beş âyeti, Kur'ân-ı Kerîm'den ilk nâzil olan kısmını teşkil eder. Sûre adını 2. âyette geçen *el-alak* kelimesinden almıştır. Bu kelime, "yapışkan, asılıp tutunan şey" demek olup, bundan maksat insanın, ana rahminin cidarına yapışan döllenmiş bir hücreden yaratıldığını hatırlatmaktır. Bu sûre-i şerife Hz. Peygamber (a.s.)'a vahyin gönderilmeye başlamasını, okumanın, yazmanın ve ilmin önemini vurgulayarak başlar. İkinci bölümde, zenginleşen kâfirde azıtma ve tuğyan damarının kabardığını, üçüncü bölümde ise, başlıca örneğini Ebû Cehil'de bulan azgınların, dinin direği olan namazı engellemeye çalıştıklarını ve onların müstehak oldukları cezaya çarptırılacaklarını bildirir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Yaratan Rabbinin adıyla oku,

2 – İnsanı (rahim cidarına) yapışan bir hücreden yaratan.

Genel olarak müfessirler *alaka*'nın çoğulu olarak *alak* kelimesine, "kan pıhtısı görünümünde olan döllenmiş hücre" anlamı verirler. Fakat Elmalılı M. H. Yazır, bu maddî mânadan başka kelimenin bir de: "ruhanî ve manevî olarak "alâka" gibi aşk ve sevgi mânası da olduğunu, dolayısıyla "alak"tan, "rabbanî bir izafetten ibaret olan ruhî ilişiğe kadar, insanın yaratılışının başlangıçlarını kapsayan, hem de okunan metnin ruhî bir sevgi ve alaka ile takip edilmesine

bir uyarı ihtiva eden bir mâna düşünmenin mümkün olduğunu” yazar ki, güzel ve dikkate değer bir tefsirdir.

3 – Oku! Rabbin sonsuz kerem sahibidir.

4 – Kalemle yazmayı öğretendir.

5 – İnsana bilmediklerini öğretendir.

6-7 – Hayır! Rabbinin bunca nimetlerine rağmen kâfir insan, kendisini ihtiyaçsız zannetti diye azar.

8 – Ama dönüş elbette Rabbinedir!

9-10 – Baksana şu namaz kılan, o mükemmel kulu engelleyen kimseye,

11-12 – Ne dersin, o hidâyette olsa ve Allah’ı sayıp O’na karşı gelmemeyi tavsiye etse, ne iyi olurdu!

13 – Ne dersin, o kul, dini yalan saysa ve haktan yüz çevirse iyi mi olurdu?

14 – O bilmiyor mu ki Allah, olan biten her şeyi görür?

15-16 – Hayır! Hayır! Olmaz böyle şey! Eğer bu tutumundan vazgeçmezse,

onu perçeminden tutup cehenneme sürükleriz.

Evet, o yalancı ve suçlu perçeminden tutup sürükleriz!

17 – İstediği kadar grubunu yardıma çağırsın!

18 – Biz de Zebanîleri çağırırız!

19 – Hayır! Ona boyun eğme! Rabbine secde et, O’na yaklaş!

Bu âyeti okuyan veya dinleyenin tilavet secdesi yapması vaciptir.

97 – KADİR SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuştur, 5 âyettir. Adını ilk âyette geçen *Leyleti'l-Kadr*, yani "Kadir gecesi" kelimesinden almıştır. Kadir: "Mevki, şeref, değer, azamet" mânalarına gelir. Kur'ân'ın vahyinin başlangıcından ve o gecenin büyük fazilet ve bereketinden, o gece kâinatı kaplayan ilâhî esenlikten bahseder.

Kadir gecesinin hangi gece olduğu, kesin olarak bildirilmemiştir. Fakat ekserî âlimler, hadis-i şeriflerin delâletinden Ramazan ayının 27. gecesi olduğunu kabul etmiş olup bütün İslâm âlemi de bunu benimsemiştir. Kur'ân-ı Kerîm, kadir gecesinde *Levh-i Mahfuzdan* dünya semasına topyekün olarak indirilmiştir. Kur'ân'ın ilk parçası olan Ikra (Alak) sûresinin ilk âyetleri de Kadir gecesinde nâzil olmuştur.

Kadir gecesi, içinde bu gece bulunmayan bin aydan daha faziletlidir. Bu gecenin fazileti hakkındaki hadislerden biri şöyledir: "Kim kadir gecesini, sevabını umarak ihlas ile ibadetle ihya ederse; geçmiş günahları affedilir."

Ramazanın başlangıcında ay takvimi esas alındığından kadir gecesi de yıldan yıla farklı gecelere gelmektedir. Bazı insanlar bu gecenin sabit kalması gerektiğini zannederek bu değişikliği anlamakta zorluk çekerler. Oysa işin gerçeği şudur: Hiç bir zamanın ve ya mekânın kendi mahiyetlerinden gelen (ontolojik) bir kutsallığı yoktur. Ancak onda gerçekleşen işlerle önem kazanırlar . Kadir

gecesinden maksat, insanların her yıl Kur’an’ın gelişini istikbal etmeleri, onun dünyayı teşrifini -bir anlamda - yeniden hatırlayıp güncelleştirmeleridir. Böylece onu, hayatlarına hayat yapmalarıdır. Yüce Allah’ın hikmeti, bu pek büyük işevinden ötürü bu niyet ve gayretle yılda bir ihya edilen bu geceye, bin gece ibadet sevabı vermektedir. Sabit kalmamakla senenin bütün gecelerini de bu şerefe mazhar kılmaktadır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Biz Kur’ân’ı indirdik kadir gecesi. [44,3; 2,185]

2 – Bilir misin nedir kadir gecesi?

3 – Bin aydan daha hayırlıdır kadir gecesi!

4 – O gece Rab’lerinin izniyle Ruh ve melekler,
her türlü iş için iner de iner...

5 – Artık o gece bir selamettir gider...
Tâ tan ağarana kadar...

98 – BEYYİNE SÛRESİ

Medine’de indirilmiş olup 8 âyettir. Adını ilk âyetinde geçen *el-Beyyine* (açık ve kesin delil) kelimesinden almıştır. Bu sûre-i celîle Ehl-i kitabın Hz. Peygamber (a.s.)’ın risaleti karşısındaki tutumlarını, Allah’ı tek İlah tanıyarak O’na halis ibadet etmenin gerekliliğini, müminlerle kâfirlerin âhiretteki durumlarını beyan eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Gerek Ehl-i kitaptan olan kâfirler, gerek müşrikler kendilerine o açık ve kesin delil gelmedikçe, inkârlarından ayrılacak değillerdi. [3,105]

2-3 – O kesin delil de: İçinde hak, hikmet ve adaletin ifadesi olan yazılar ihtiva eden tertemiz sayfaları okuyan ve Allah tarafından gönderilen bir Resuldür. [80,13-16]

Açık ve kesin delil: Resulullah (a.s.m.)’dır. Onun tertemiz hayatı, dinin en bariz delilidir. Onun dürüst, güvenilir olup güzel ahlâkın bütün dallarında en mükemmel olması, ümmî olmasına rağmen ona Kur’ân gibi bir kitap verilmesi, bedevî bir toplumda tarihin en büyük ınkılabını gerçekleştirmesi, getirdiği inanç esaslarının, ibadetlerin, hükümlerin ve ahlâkî prensiplerin hep mâkul olması, ona tâbi olarak manevîyat, ahlâk ve bilimlerde muazzam ilerleme yapan yüz binlerce mükemmel insanın yetişmesi gibi yüzlerce husus düşünülürse Resulullahı tanıma vesilelerinin ne kadar fazla olduğu anlaşılır.

4 – Ehl-i kitap mensupları, o kesin delil gelinceye kadar bu konuda ihtilaf etmemişlerdi. [2,213.253; 3,19; 10,93; 42,13-15]

O gelince kimi inanmak, kimi reddetmek sûretiyle, onun hakkında ayrılığa düştüler. Oysa Ehl-i kitap daha önce böyle bir resulün geleceğini beklemekte ittifak içindeydiler.

5 – Halbuki onlara, şirkten uzak olarak yalnız Allah'a ibadet etmeleri, namazı hakkıyla ifâ etmeleri, zekâtı vermeleri emredilmişti. İşte sağlam, dosdoğru din budur! [21,25; 16,36]

6 – Gerek Ehl-i kitaptan, gerek müşriklerden olan kâfirler, hem de devamlı kalmak üzere cehennem ateşindedirler. Onlar bütün yaratıkların en şerlisidirler.

7 – Ama iman edip, yararlı işler yapanlar ise bütün yaratıkların en hayırlı olanlarıdır.

8 – Bunların Rab'leri nezdindeki ödülleri; içinden ırmaklar akan, hem de devamlı kalmak üzere girecekleri, Adn cennetleridir.

Allah onlardan, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır.

İşte bu rıza makamı da Rabbine saygı duyanlarındır.

99 – ZİLZÂL SÛRESİ

Medine'de indirilmiş olan bu sûre 8 âyettir. Mekke'de nâzil olduğunu kabul edenler de vardır. Sûre adını, birinci âyetinde geçen fiilin masdarından almıştır. "Deprem" mânasına gelmektedir. Kıyametten hemen önce gelecek olan şiddetli depremden, daha sonra bütün ölülerin kabirlerinden çıkıp hesap vereceklerinden bahseder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Yer o müthiş depremiyle sarsıldığı zaman...

2 – Ve yer bağrındaki ağırlıklarını çıkardığı zaman...

3 – İnsan şaşkın şaşkın: "Ne oluyor buna!" dediği zaman...

4 – İşte o gün yer, üstünde olan biten her şeyi anlatır:

Hz. Peygamber (a.s.) bir hadis-i şerifinde bu âyetin açıklanması ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur: "Yeryüzünün haber vermesi, her erkek ve kadının, kendisinin üzerinde neler işlediklerini haber verip şahitlik etmesidir, "Şu ve şu günlerde şunu, şunu işlediniz!" demesidir. Yerin konuşması mecazdır diyen müfessirlerin yanında, Allah dilerse gerçekten de konuşturur, diyenler de vardır.

5 – Çünkü Rabbin ona bunları vahyeder.

6 – İşte o gün bölükler halinde insanlar,

kabirlerinden çıkıp divan dururlar,

ta ki yaptıklarının karşılığını görüp alırlar.

7 – Zerre ağırlığınca hayır yapan onu bulur,

8 – Zerre ağırlığınca şer yapan da onu bulur.

Zerre: Görünür görünmez derecede gayet küçük karınca, güneş ışınında sezilebilen zerrecikler demektir. Burada maksat, beşer duyusunun ilgilenebileceği en küçük şeyle, sorumluluğun asgarisini bildirmektir. Asıl maksat, en küçük bir hayr veya şerrin Allah nezdinde kaybolmayacağını açıklamaktır.

100 – ÂDİYÂT SÛRESİ

Mekke'de indirilmiş olup 11 âyettir. Sûrenin ilk âyetinde geçen ve "cihad meydanında nefes nefese koşan atlar" mânasına gelen *el-Âdiyât* kelimesi, ona isim olmuştur. İnsanlarda yaygın bazı karakterler vurgulanarak, sinelerde saklı olan şeylerin bile açığa çıkarılacağı mahşer günü hatırlatılır, insanın o güne göre kendisini ayarlaması ders verilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Gazilerin nefes nefese koşan,

2 – Koşarken tırnaklarıyla kıvılcımlar saçan,

3 – Sabah erkenden baskın basan,

4 – O esnada tozu dumana katan,

5 – Derken düşman kuvvetinin ortasına dalan

atlarının hakkı için ki:

6 – Gerçekten insan, Rabbine karşı çok nankördür!

Bu sûrenin nâzil olduğu Mekke döneminde Müslümanlara ait, harp için hazırlanmış ne at, ne de silah bulunmadığından bu âyetlerin gelecek dönemle ilgili olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla harıl harıl koşan atlar gibi harıl harıl çalışarak düşmana hücum eden motorlu akın vasıtalarını, tepkili uçakları, ateş saçan silahları da kapsadığı düşünülebilir. Gerçekten bu sûre gibi birçok sûrede çok kapsamlı lafızlar mevcut olup bunlar, geniş tefsirlere imkân vermektedir.

7 – Kendisi de buna şahittir.

8 – Ondaki mal hırsı pek şiddetlidir.

9-10 – Peki o insan, kendisinin ve malının âkıbetini hâlâ bilip anlamayacak mı?

Kabirlerde olanlar diriltilip dışarı atıldığı zaman,

sinelerin içinde bulunan her şey derlenip ortaya konulduğu zaman,

11 – İşte bilhassa o gün, Rab'leri, onların bütün yaptıklarından haberdardır.

Allah o gün insanın yaptığı her şeyi ortaya dökecektir. İnsana düşen, inkâr edip hırsla mala bağlanmak değil, böyle bir gün için hazırlık yapmaktır. [1,4]

101 – KÂRİ'A SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 11 âyettir. Kıyametin bir sıfatı olan ve ilk âyetinde geçen kelime, sûreye isim olmuştur. Kıyametin dehşetini ve iyilerle kötülerin âkıbetlerini beyan eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – *Kâri'a*,

2 – Nedir o *kari'a*?

3 – Kâri'ayı, o kapıları döven ve dehşetiyle kalplere çarpan o kıyamet felaketini sen nereden bileceksin ki!

4 – O gün insanlar uçuşan kelebekler gibi şuraya buraya fırlatılır.

5 – Dağlar atılmış yüne döner,

Buraya kadar, kıyamet kopmasının birinci safhasından bahsedildi. Bu âyetten itibaren diriliş sonrası ikinci safha gelmektedir.

6 – Artık kimin tartıları ağır basarsa,

7 – Memnun kalacağı bir hayata girer.

8 – Kimin tartıları da hafif gelirse,

9 – Onun barınağı da *Haviye* olur.

10 – Onun ne olduğunu bilir misin?

11 – *Haviye* bir ateştir; kızgın mı kızgın!

102 – TEKÂSÜR SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 8 âyettir. Medine’de indirildiği de nakledilir. Sûre adını ilk âyetinden almıştır. İnsanların geçici dünya menfaatlerine hücum etmelerinin mânasızlığı, böyle yapmanın kendilerini, yaratılışın esas ve yüksek gâyelerinden alıkoyacağı bildirilir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 –2– Dünyalıklarla böbürlenmek, oyaladı sizleri,

Tâ boylayıncaya kadar kabirleri!

Kur’ân’ın kötülediği, mutlak çoklukla gururlanma değildir. Belki ilimde, taatte, güzel ahlâkta çoklukla sevinme mümkündür ve hayırların aslı odur. Onun için *et-Tekâsür*’deki *eliflam istiğrak* değil, *ahd-i sabık* içindir ki o da geçici dünya zevkleriyle çok öğünmedir.

3 – Hayır (geçici dünya zevklerine bağlanmak doğru değil, sakının bundan) ileride bileceksiniz!

4 – Evet, evet! İleride bileceksiniz!

5 – Sakının bundan! Eğer kesin bir tarzda (*ilmelyakin*) bilseydiniz böyle yapmazdınız.

6 – Siz cehennemi göreceksiniz.

7 – Evet, evet onu mutlaka gözlerinizle göreceksiniz!

8 – Sonra o gün nimetlerden hesaba çekileceksiniz!

Zübeyr (r.a.) Hz. Peygambere: “Bize hangi nimetler sorulacak: Bütün yiyeceğimiz iki kara şeyden (hurma ve sudan) ibaret. Kılıçlarımız ise her zaman yanımızda (sürekli

tehlike içindeyiz) diye sorunca O: “Haberiniz olsun ki ileride, nail olacağınız birçok nimetler olacaktır” buyurdu.

103 – ASR SÛRESİ

Mekke'de nâzil olan bu sûre 3 âyettir. Adını ilk âyetinden alır. Bu veciz sûre, İslâmı iki satırda özetlemektedir.

Allah Teâlâ birinci âyette "asr"a dikkat çekmekte, onun önemini hatırlatmaktadır. Asr sözlükte; dehr, süresiz zaman, gece ve gündüz, ikindi vakti, herhangi bir şeyin muayyen vakti, insan toplumu, yağmur gibi çok çeşitli mânalara gelebilir. Tefsirciler daha çok "ikindi vakti ve ikindi namazı, mutlak zaman, özellikle Hz. Muhammed (a.s.)'ın asrı, âhirzaman" mânaları üzerinde dururlar.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Zaman hakkı için:

2 – İnsanlar hüsranda.

3 – Ancak şunlar müstesna:

İman edip yararlı işler yapanlar,

Bir de birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler.

İmam Şafii (r.a.) şöyle demiştir: "Kur'ân'dan başka hiçbir sûre nazil olmasaydı şu pek kısa sûre bile, insanların dünya ve âhiret mutluluklarını te'mine yeterdi. Bu sûre Kur'ân'ın bütün öğrettiklerini kucaklıyor." Onun içindir ki Ashabdan iki kişi birbirine kavuşunca, biri diğerine Asr sûresini okumadan, sonra da selam vermeden ayrılmazlardı.

104 – HÜMEZE SÛRESİ

Mekke'de indirilmiş olup 9 âyettir. Adını ilk âyetinden almıştır. İnsanları ayıplayıp hakaret etmenin çirkinliğini ve onları bekleyen cehennemin dehşetlerini tasvir eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Vay haline her *hümeze* ve *lümeze'nin!*

Yani insanları arkadan çekiştiren, küçük düşüren, kaş göz hareketleriyle eğlenenlerin!

2 – Böylesi, mal yığar ve onu sayar durur.

Bu âyetten anlaşılıyor ki, o kişinin alaycı tavrı, servet sahibi olmasından ileri gelmektedir. Mal yığma, bir de onu tek tek sayıp öğünme her ikisi de mala perestiş etme ve fakat bu malı kendisine nasib eden Allah'ın rızası için muhtaç insanlara ve diğer hizmet yerlerine harcamamayı iyice resmeder.

3 – Malının kendisini ebedî yaşatacağını sanır.

4 – Hayır! (Vazgeçsin bu hülyadan, malı kendisini kurtaramaz) Mutlaka o *Hutame'ye* fırlatılır.

5 – Bilir misin *Hutame* nedir?

6-7 – Allah'ın tutuşturulmuş bir ateşidir. Bir ateş ki ta kalplere kadar işleyip yakar.

Kalb diye çevirdiğimiz kelime âyette *fuâd* olup, maddî bedene kan ve hayat gönderen maddî kalb için değil de inanç, fikir, düşünce, hissiyat gibi düşüncelerin merkezi olan manevî latife hakkında kullanılır. Herhangi bir şeyin bütün kalbi kaplaması azabın şiddetini gösterir.

8-9 – Bu ateş mahzeninin kapıları, üzerlerine kapatılacaktır.

Kendileri de uzun sütunlara bağlı bırakılacaklardır.

105 – FÎL SÛRESİ

Mekke’de nâzil olan bu sûre 5 âyettir. Sûre, adını ilk âyetinden almaktadır. Allah’ın dinine karşı çıkanların âkıbetlerinin hüsran olduğunu, Kâbe’yi yıkmaya gelen Ashab-ı Fil’in hüsranını misal vererek beyan buyurur.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Rabbinin Ashab-ı Fil’e ettiklerini görmedin mi?

2 – Onların hile ve düzenlerini boşa çıkarmadı mı?

3 – Üzerlerine ebabili, sürü sürü kuşları salıverdi.

4 – Bunlar onlara pişkin tuğladan yapılmış taşlar atıyorlardı.

5 – Derken onları kurt yeniği ekin yaprağına çeviriverdi.

Bu olay kesin mûcizelerdendir. Tabiatla izah edilemez. Nakil yönünden de kesindir. Zirâ Hz. Peygamber bu sureyi okuduğunda Mekke’de 40 yıl önce olmuş bu olayı gören çok kimse vardı. Bunca aleyhtarlıklarına rağmen onu tenkid etmeye yeltenen kimse çıkmadı.

106 – KUREYŞ SÛRESİ

Mekke’de indirilmiş olup 4 âyettir. İlk âyetinde Kureyş’ten bahsettiği için bu isim verilmiştir. Bir önceki Fil sûresindeki konu ile sıkı irtibatı olup onun devamı gibidir. Kâbe’ye sahip çıkıp onu korumaları sebebiyle Kureyş’in nail oldukları nimetleri bildirmektedir.

Mekkeliler yazın Şam, kışın Yemen tarafına ticaret kervanları düzenlerlerdi. Kâbe’ye hizmet ettikleri için diğer Araplar onlara saygı duyuyor, onların seferlerini güvenlik içinde yapmalarına yardımcı oluyorlardı. Fîl hadisesinden sonra bu güven ve saygı daha da arttı. Bütün bunlar Hz. İbrâhim (a.s.)’ın duası, Hz. Muhammed (a.s.)’ın bereketi sayesinde olmuştu.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Kureyş’in güven ve barış anlaşmalarından faydalanmalarını sağlamak için,

2 – Kış ve yaz seferlerinde faydalandıkları anlaşmaların kadrini bilmiş olmak için,

3 – Yalnız bu Ev’in (Kâ’be’nin) Rabbine ibadet etsinler!

4 – Kendilerini açlıktan kurtarıp doyuran, korkudan emin kılan Rab’lerine kulluk etsinler!

107 – MÂ'ÛN SÛRESİ

Mekke'de nâzil olan bu sûre 7 âyettir. Adını "yardımlaşma" mânasına gelen son âyetinden ve sûreye genel olarak hâkim olan konudan almıştır. Dine ve yapılan işlerin âhirette karşılığının alınacağına iman etmenin esas olduğunu ve toplumda dayanışma ve yardımlaşmanın şart olduğunu vurgular.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Baksana şu dini, mahşer ve hesabı yalan sayana!

2 – O, yetimi şiddetle itip kakar.

3 – Muhtacı doyurmayı hiç teşvik etmez.

4 – Vay haline şöyle namaz kılanların:

5-7 – Ki onlar namazlarından gafildirler (Kıldıkları namazın değerini bilmez, namaza gereken ihtimamı göstermezler). İbadetlerini gösteriş için yapar, zekât ve diğer yardımlarını esirger, vermezler. [4,142; 4,38; 2,264; 8,47]

Namazdan gafil olmak: Ona gereken önemi vermemek, vaktinin geçip geçmediğine pek aldırmamak, namazın mânasından gaflet, dolayısıyla kıldığı namazların kendisi üzerinde güzel tesirlerin, olumlu neticelerinin bulunmaması anlamlarına gelir. Namazda farkında olmadan zihnin başka düşüncelere dalması insanın elinde değildir. Bununla beraber, insan dikkatini toplamaya gayret etmelidir. Bu sûre âhirette hesap vermeye inanmanın başlıca iki alameti olarak

namazı gereğince yerine getirme ve toplumsal yardımlaşmayı gerçekleştirme üzerinde yoğunlaşmaktadır.

108 – KEVSER SÛRESİ

Mekke'de nâzil olan bu sûre Kur'ân-ı Kerîm'in vahyin başlangıç döneminde indirilen sûrelerindendir. Kur'ân'ın en kısa sûresi olup 3 âyettir. Yüce Allah'ın, Resulüne lütfettiği feyiz ve bereketi, beşeriyetin gönlünde nail olduğu saltanatı beyan eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Biz gerçekten sana verdik kevser!

2 – Sen de Rabbin için namaz kıl ve kurban kesiver! [22,34]

3 – Doğrusu, seni kötüleyendir ebter!

Kevser: Çok hayır demek olup risalet, Kur'ân, şefaat makamı, ilim gibi hususları da kapsar. *Kevser*, ayrıca cennette Peygamberimize verilecek olan bir havuz olup onun ümmeti oradan su içecektir.

Kâfirler; Efendimizin maddî, özellikle manevî neslinin kesileceğini, adının sanının unutulacağını bekleyerek böyle söylemişlerdi. Ama her nesilden yüz milyonlarca ümmeti, başta Haremeyn-i Şerîfeyn'deki mescidler olarak bütün dünyadaki milyonlarca mescidi dolduran Müslüman cemaat, bu sûrenin ifade ettiği ilahî bereketin pek çarpıcı bir örneğidir.

109 – KÂFİRÛN SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuş olup 6 âyettir. Bu sûre, adını ilk âyetinden almaktadır. Müslümanların kâfirler karşısında kesin kararlı olarak tevhide sarılmalarını, bununla beraber kâfirleri, dini kabul etmeye zorlamayıp kendi tercihlerine bırakmalarını bildirir.

Müşrik yerine kâfir kelimesi kullanılarak Hz. Peygamberin dinine inanmayan bütün gruplara hitab edilmektedir. Kâfir kavramı hakaret anlamı taşımaz. Kâfirler "Hz. Muhammed'in elçiliğini inkâr edenler ve getirdiği buyruklarından yüz çevirenler" demektir.

Muaviye el-Eşcaî'nin babası Hz. Peygamber (a.s.m.)'a: "Ya Resulellah! Uyumak istediğimde ne söyleyeceğimi bana öğretir misin?" diye sorunca o şöyle buyurdu: "*Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn* sûresini okuduktan sonra uyu! Çünkü bu sûre şirkten kurtuluştur." (Ebû Davud, Tirmizî).

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – De ki: Ey kâfirler!

2 – Ben sizin ibadet ettiklerinize ibadet etmem.

3 – Siz de benim ibadet ettiğime ibadet etmiyorsunuz.

4 – Ben sizin ibadet ettiklerinize asla ibadet edecek değilim!

5 – Siz de benim ibadet ettiğime ibadet etmezsiniz!

6 – O halde sizin dininiz size, benim dinim bana.

110 – NASR SÛRESİ

Medine'de nâzil olan sûre 3 âyettir. Zafer mânasına gelen Nasr sûresi, adını ilk âyetinden almaktadır. Hz. Peygamberin tebliğinin gayesine ulaştığını, dolayısıyla dünyadaki görevinin tamamlanıp Yüce Dosta (Refik-i A'lâ'ya) dönme zamanı geldiğini beyan buyurur.

Fetih yani zaferden maksat Mekke'nin fethi olup hicri 8. yılın Ramazan ayında gerçekleşmiştir. 10. yılın Rebiülevvel ayında da Efendimiz âhirete irtihal etmişlerdir. İbn Abbas (r.a), çocuk sayılacak yaşta olmasına rağmen, Hz. Ömer (r.a), onu istişare meclisine çağırır, ashabın büyükleri bunu tuhaf bulurlardı. Bir gün mecliste: "Nasr sûresi hakkında ne dersiniz?" diye sordu. Çeşitli cevaplar verildi. Sonra İbn Abbas'a sordu. "Resulullahın vazifesinin tamamlanıp ecelinin yaklaştığı bildiriliyor" dedi. Hz. Ömer cevabını takdir edip: "Hâlâ bu gencin toplantımıza katılmasına itiraz eden var mı?" dedi.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Allah'ın yardım ve zaferi geldiği zaman,

2 – Ve insanların kafile kafile Allah'ın dinine girdiklerini gördüğün zaman,

3– Rabbine hamd ile tesbih et ve O'ndan af dile.

Çünkü O tevvabdır, tövbeleri çok kabul eder.

Yüce Allah, Peygamberimizi günahtan korumuştur. Onun istiğfar etmesi, insanlara istiğfar etmenin ne kadar gerekli olduğunu ders vermesi, ümmetinin günahları için Allah'tan

af dilemesi ve devamlı manevî terakkî halinde olması itibarıyla, son durumuna göre bir önceki makamını eksik bulması ve nadiren daha evlâ olanı terk etmesi yönlerinden olmuştur.

111 – TEBBET (MESED) SÛRESİ

Ayrıca *Mesed* veya *Leheb* sûresi olarak adlandırılan bu sûre, Mekkî dönemin başlangıcında nâzil olan sûrelerdendir. Hak dine düşmanlık etmesi sebebiyle kin ve hasedinden yanan, böylece varacağı ebedî cehenneme girmeden, dünyada aleve giren ve "ateşlik" mânasına gelen *Ebû Leheb* ile eşinin şahsında din düşmanlarının âkıbetini bildirir.

Ebû Leheb'in âkıbetini ve kâfir olarak öleceğini senelerce önce haber vermektedir. Ebû Leheb, hastalığı sebebiyle katılmadığı Bedir savaşında Mekkelilerin yenilmesine o kadar üzüldü ki bir hafta sonra ibret olacak şekilde öldü.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Yok olsun Ebû Leheb, zaten yok oldu da!

2 – Ona ne malı, ne de yaptığı işler fayda verdi!

3 – O, alev alev yükselen ateşe girecek,

4-5 – Eşi de boynunda bükülmüş urgan olarak,

o ateşe odun taşıyacak.!

Ebû Leheb'in, Ebû Süfyan'ın kızkardeşi olan eşi Ümmü Cemil de kocasından geri kalmayan bir düşmandı. Diken toplayıp Resulullahın yoluna saçardı. Âhiretteki âkıbetini de kendisi istemiş olarak, kendini yakacak olan odunu taşıma işini devam ettirecektir.

112 – İHLÂS SÛRESİ

Mekke’de nâzil olmuş olup 4 âyettir. İlk vahyedilen sûrelerden olan bu sûre, adını konusundan alır. Kur’ân’ın hülâsası ve halis tevhidi ortaya koyması ile ihlâs adı verilmiştir. Bu sûre şirkin her çeşidini pek özlü bir şekilde reddetmektedir.

Hz. Peygamber (a.s.m.) şöyle buyurmuştur: “Bir kimse *Kul huvallahu ehad* sûresini okursa, Kur’an’ın üçte birine denk gelir.” (Buharî ve Müslim). Maksud şu olabilir: Bu sûreleri bütün incelikleriyle duyarak okuyanlar, o ölçüde sevaplara nail olurlar. Vallahu a’lem.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – De ki: O, Allah, gerçek İlahtır, Bir’dir.

2 – Allah Samed’dir.

Samed: “Tam, eksiği olmayan, her şey Kendisine muhtaç olduğu halde, Kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan” demektir.

3 – Ne babadır, ne çocuk! [6,101; 19,88-90; 21, 26-27]

4 – O’nun hiçbir dengi de yoktur.

113 – FELAK SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuştur, 5 âyettir. Medine'de nâzil olduğunu kabul edenler de vardır. Adını, ilk âyetinde geçip sabah mânasına gelen *Felak* kelimesinden almıştır. İnsanların, kendilerine gelebilecek her türlü kötülükten Allah'a nasıl sığınıp, nasıl O'nun himayesine girebileceklerini öğretmektedir.

Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (a.s.m.) herhangi bir ağrı veya sızıya maruz kaldığında *Muavvizeteyn'i* (Felak ve Nas sûrelerini) okuyup kendi üzerine üflerdi." (İmam Malik'in "Muvatta"ı ve İmam Ahmed)

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – De ki: Sabahın Rabbine sığınırım:

2 – Yarattığı şeylerin şerrinden,

3 – Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden,

4 – Düğümlere üfleyip büyü yapan büyücü kadınların şerrinden,

5 – Ve hased ettiği zaman hasetçinin şerrinden.

114 – NÂS SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuş olup 6 âyettir. Medine'de nâzil olduğunu kabul edenler de vardır. Adını, bu suredeki âyetlerin sonlarında tekrarlanan ve "insanlar" mânasına gelen *nâs* kelimesinden almıştır. Bu, önceki Felak sûresinin devamı mahiyetinde olup, Yüce Rabbimizin himayesini celbeden duayı öğretmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – De ki: İnsanların Rabbine,

2 – İnsanların yegane Hükümdarına,

3 – İnsanların İlahına sığınırım:

4 – O sinsi şeytanın şerrinden.

5 – O ki insanların kalplerine vesvese verir,

6 – O şeytan, cinlerden de olur, insanlardan da olur. [6,112]page 499